

CONTINUATIO
PRÆLECTIONUM
THEOLOGICARUM
HONORATI
TOURNELY,
SIVE
TRACTATUS

DE
UNIVERSA THEOLOGIA
MORALI,
TOMUS X.

CONTINENS TRACTATUM
DE
MATRIMONIO,
CUM VARIIS DISSERTATIONIBUS, &c.

COLLEGIT ET DIGESSIT PETRUS COLLET, PRESBYTER
CONGREGATIONIS MISSIONIS, SACRÆ THEOLOGIÆ
DOCTOR ET PROFESSOR.

Cum Privilegio Sac. Caesar. Majestatis Speciali, & Permissu Superiorum.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
APUD FRANCISCUM WILHELMUM JOSEPHUM METTERNICH,
ANNO MDCCLXV.

CONTINUATIO
 PRAEFATIONUM
 THEOLOGICARUM
 HONORATISSIMO
 TOURNELEY
 TRACTATUS
 DE
 UNIVERSA THEOLOGIA
 MORALI
 TOMUS X
 CONTINENS TRACTATUM
 DE
 MATRIMONIO
 CUM VARIIS DISSEMINATIONIBUS, &c.
 COLLEGIT ET DIGESSIT PETRUS COLLET, PRESBY-
 TER CONGREGATIONIS MISSIONIS, SACRAE THEOLOGIAE
 DOCTOR ET PROFESSOR.

Cum Privilegio Sac. Cantuariensis Archiepiscopi, & Universitatis Cantuariensis.

Apud FRANCISCUM WILHELMUM JOSEPHUM METTERNICH
 ANNO MDCCXXV.

PRÆFATIO.

MIRUM sane pluribus vestrum accidet, DILECTISSIMI SACRÆ THEOLOGICÆ CANDIDATI, quod necdum emissio de sacris Ordinibus Tractatu, istam de Matrimonio lucubrationem juris faciam publici. Verum, præterquam Bellarmini exemplo tueri me possim, qui aliquando Matrimonium præmisit Pœnitentiæ, & hujus Appendices Indulgentias, alio vocantibus studiis, non una tantum, sed multiplici Operum intercapedine, sejunxit à Pœnitentia: Duo præsertim ad istud inversionis genus me commoverunt: alterum quod connubialis materia tanti plurius, eorum etiam qui primas Ecclesiæ Sedes occupant, momenti visa fuerit, ut bam vel ipsi Pœnitentiæ præmittendam esse ducerent: alterum, quod oculis nutantibus jampridem, memoria occidente in dies, sensimque, si tantum sensim, dispareunte, qualemcumque à misericordi Deo sortitus eram, genii scintilla, veritus sum, ne post aliquod tempus labori tam arduo impar efficerer.

Nostis enim, Amantissimi, vel saltem proprio experimento facile comperietis, Matrimonii Tractatum id habere præ ceteris, quod secundum universas sui partes difficultatibus turgat, quarum unaquæque, demptis paucis, ampli Voluminis materia esse possit, & plerumque fuerit. Id vero in primis grave, quod ex tantæ difficultates non modo Catholicos inter & Heterodoxos, ut moris est, sed in ipso Ecclesiæ sinu, quodque lugendum magis, Sacerdotium inter atque Imperium agitari videantur; quæ duo, si, quod avertat Deus, male cohæreant, quid non timendum Religioni; hac præsertim ætate qua sublimi capite graditur impietas, & assumpta verbosæ Philosophiæ larvâ, *adversus Dominum & adversus Christum ejus* proterve, utinam & inaniter, conspirat!

Malis tantis ille omnium unus occurrere potest, qui perdit sapientiam Sapientium, qui commotos maris fluctus uno compescit intuitu; qui ut Regum, ita & Populorum corda in manu sua habet sicut divisiones aquarum; quique, si suppositos pedibus nostris ignes flatu oris sui leviori movet & succendit, Urbes amplissimas, ipsaque Regna breviori quam nos scribimus temporis spatio conturbat atque subvertit.

E re tamen est nostra, DILECTISSIMI CANDIDATI, ut juxta Scripturæ mandatum, pacis & veritatis adæque studiosi, illæsa utriusque jura pari conservemus affectu. Id nos pro viribus in præsentī Tractatu præstare conati sumus. Memores Evangelicæ Legis: Reddendum esse Deo quod Dei est, at nul reddendum Cæsari quod Cæsaris fuerit; utriusque jura lance, non arbitraria, sed à præstantioribus Magistris firmata appendimus. Sanctionibus Ecclesiasticis Sanctiones Regias admiscuimus. Si quid in his ambigui foret, hujus sensum à peritioribus Jurisconsultis depromptimus; eosque, quod mirum, non raro in Ecclesiam propensiores esse agnovimus, quam crudos illos veterum Cartharum devoratores, quibus id ferme propositum eredas, ut sese coadunatis in Tridentina Synodo Patribus oculatiores esse commonstrent.

Etsi vero nec labori, nec effusæ lectioni, nec disquisitionibus, peperci, non is
ego

P R Æ F A T I O.

ego sum qui veritatem, unum germani Theologi scopum, semper attigisse mihi gratuler. Ecquis hanc sibi laudem in tanta rerum abissimilium caligine assumere præsumat? At me, propitio Deo, sic semper affectum esse gratulabor, ut quæ incaute exciderint, hæc vel ad incudem revocare, vel sine mora ejurare paratus sim: quod & sub Tomi hujusce finem executus sum; ubi, ad pium & humile Augustini exemplum, nonnulla ex iis quæ extra proprium locum, & ideo non satis profunde discussa, obiter effudi, velut quandoque incerta & falsa, quin etiam cum alibi dictis aut dicendis male coherencia, revocavi.

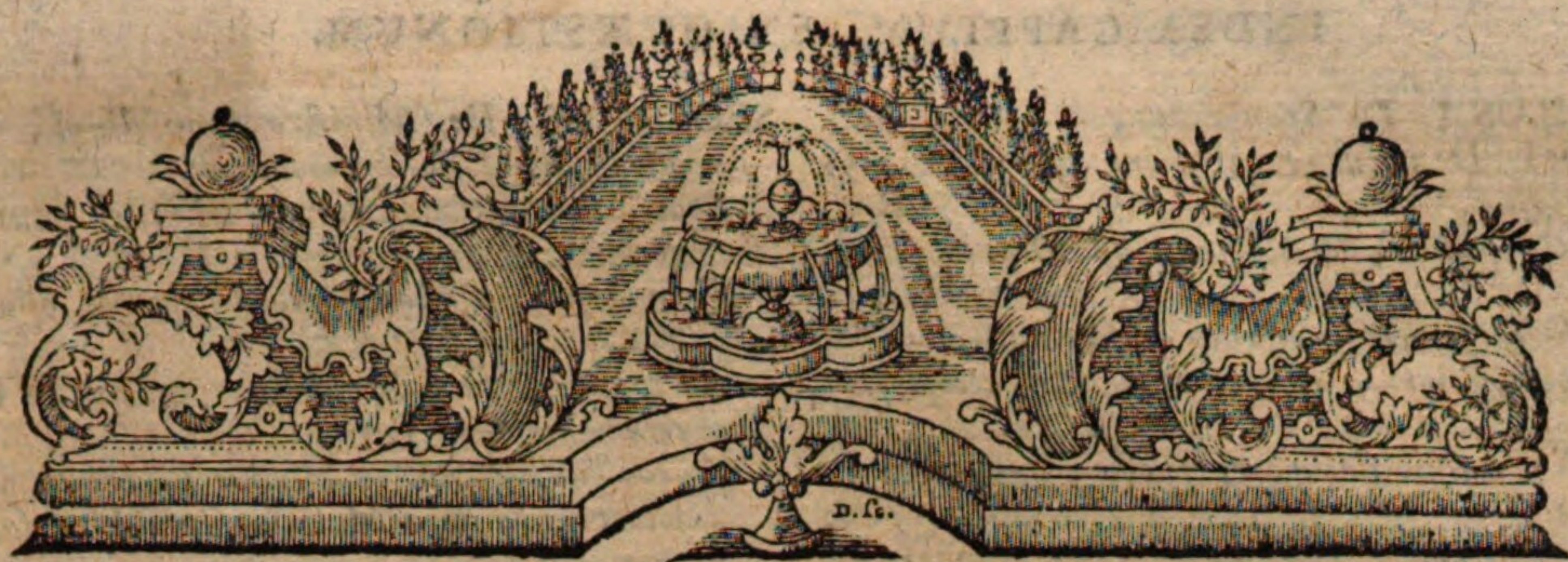
Neoterici cujusdam vestigia secutus, qui calamo tam inertis scriptitavit, ut scripsisse minus, quam alios ad scribendum invitasse videatur, varias, quod & in præcedenti Tractatu factum erat, passim injeci Dissertationes, quæ & animum duris penæque inviis quæstionibus defatigatum recreent, & utilia Ecclesiasticæ Historiæ Capita utiliter evolvant. Ne quis vero hujusmodi Dissertationes in aliis qui prodierunt de Re Sacramentaria Tractatibus, à nobis prætermittas doleat, earum potissimas ex ipsis fontibus, quos nusquam pigebit exhibuisse, sub hujus Operis calcem, prout ferebat Voluminis moles, quo majori licuit studio congeessimus. His addere placuit brevem Chronologiam, tum Hæreticorum qui prioribus seculis Ecclesiam conturbaverunt; tum & eorum qui primas, seu in Ecclesia, seu in Imperio, atque in ipsis etiam Litteris, partes obtinuerunt. Hujus assumendæ provinciæ ratio nobis hæc unica fuit, quod de Ignatii Epistolis, aliisque pluribus Veterum Scriptis, certi nihil statui possit, nisi ante quadantenus constituta fuerit, vel Heterodoxorum quos illi profligarunt, vel celebrium virorum quos laudaverunt, epocha. Vix tamen, si quid augurari licet, dubitavero, quin ea laboris nostri pars, bene multis, velut extra locum posita, impendio displiceat. Dolendum sane mihi quod labore tam operoso fastidium Lectoris emerim. At at, si veniam meretur pœnitentia, est unde veniam mihi pollicear. Paucis ergo ad connubialem materiam regredi liceat.

Non deerunt sane qui Matrimonii impedimenta, potissimam nostri hujus argumenti partem, in præsens deficere conquerantur. At duo iis in animum revocanda, 1. hæc in Tomo Theologiæ nostræ secundo, quia à Tournelyo minus practice data essent, à nobis fusiori stylo discussa esse; cum de edendis in Sacramenta Commentariis nequidem cogitaremus: 2. in hac impedimentorum materie esse non pauca, quæ in Seminariis quidem, ubi de Sacerdotio proximo deliberatur, necessario tradi debeant; sed quæ juvenibus Academicum Studium decurrentibus, & è quibus plures vel Laici sunt, vel à Clericali statu postmodo ad seculum deflectunt, summopere periculosa sint, vel ut minimum inutilia. Si cui tamen consideratio hæc quam viro pio harumce Academicarum olim Præsidi, acceptam refero, nullius momenti videbitur, non erit magnæ alexæ opus brevem in hoc etiam Tractatu singuli cujusque impedimenti notitiam recoquere. Interim compendiarium quorundam Matrimonii impedimentorum historiam ex fufis ac confufis Giberti & aliorum lucubrationibus edere placuit, quæ, si forte nec otiosa nec injucunda videatur, in posterum adaugeri poterit.

Unum precor, ne jejunis quæ ab ipso Tractatus limine se produnt, difficultatibus oppressi Adolescentes, statim deficiant animis. Dura Artis cujuscunque primordia: sed nihil non vincit labor improbus. Vincit & magis crebra Patris Spirituum invocatio: *Accedite ad eum. & illuminamini, & facies vestrae non confundentur.*

INDEX

INDEX

CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

CAPUT I. DE essentia Matrimonii. Pag. 1 CONCLUSIO I. <i>Essentia Matrimonii non consistit in usu, seu copula carnali,</i> 3 OBJECTIONES, <i>An valeat Matrimonium sub ea conditione initum, ut ambo servant castitatem,</i> 5 CONCLUSIO II. <i>Matrimonium spectatum in fieri consistit in mutua pactione qua Partes sibi individuum vitæ societatem spondent. Idem vero spectatum in facto esse consistit in nexu qui ex mutua illa virum inter & mulierem pactione resultat.</i> 7 OBJECTIONES, ibid. <i>Dissertatio Historico-Theologica de Matrimonio inter B. Virginem & S. Josephum,</i> 8 CONCLUSIO I. <i>Verum fuit Mariam inter & Joseph conjugium.</i> ibid. OBJECTIONES, 9 CONCLUSIO II. <i>Matrimonium Josephi cum B. Virgine, quoad essentiam & contractum, ante Incarnationem Verbi initum est,</i> 10 <i>Quo tempore perfectum fuit quoad accidentalia Matrimonium B. Virginis cum Josepho,</i> ibid. CONCLUSIO III. <i>Summopere conveniens fuit ut Christus ex conjugata nasceretur,</i> 11 OBJECTIONES, ibid. <i>An de Fide sit B. V. verum cum Josepho Matrimonium contraxisse,</i> 12 CAPUT II. De institutione Matrimonii, ibid. ARTICULUS I. <i>De institutione Matrimonii ut est officium naturæ,</i> ibid. CONCLUSIO I. <i>Matrimonium de se licitum est & honestum,</i> 14 OBJECTIONES, ibid. <i>Ubi & quando celebratum est Adæ Matrimonium,</i> 18 ARTICULUS II. <i>De institutione Matrimonii prout est Sacramentum,</i> 19 SECTIO I. <i>An Matrimonium in Lege naturæ, vel scripta, fuerit Sacramentum,</i> ibid. CONCLUSIO. <i>Matrimonium nec in Lege naturæ, nec in Lege scripta verum fuit Sacramentum, quale in Lege gratiæ à Christo institutum est,</i> ibid. OBJECTIONES, 20 SECTIO II. <i>An Matrimonium in Lege nova sit veri nominis Sacramentum,</i> 21 CONCLUSIO. <i>Matrimonium verum est novæ Legis Sacramentum,</i> ibid. <i>Prob. 1. ex Scriptura,</i> ibid. <i>Prob. 2. argumento præscriptionis,</i> 23 <i>Prob. 3. ex Patribus,</i> 24 <i>Præcipue autem ex Augustino,</i> 25 OBJECTIONES, 26 <i>Explicatur mens Lombardi & Durandi,</i> ibid. <i>Quo tempore institutum sit Matrimonium,</i> 31 SECTIO III. <i>An Matrimonium omne inter baptizatos sit Sacramentum,</i> ibid. CONCLUSIO. <i>Potest in baptizatis Matrimonium valere ut contractus, nec tamen esse Sacramentum,</i> ibid. OBJECTIONES, 32 <i>Tournel. Theol. Mor. Tom. X.</i>	<i>An valeat Matrimonium Apostata ritu Ethnico contrahentis,</i> 34 SECTIO IV. <i>Matrimonium inter absentes contractum per Procuratorem, an sit Sacramentum,</i> ibid. CONCLUSIO I. <i>Valent in ratione contractus Matrimonia per Procuratorem inter absentes contracta, etiam post Tridentinum,</i> ibid. CONCLUSIO II. <i>Valent eadem Matrimonia in ratione Sacramenti: hæc tamen mera est opinio,</i> ibid. OBJECTIONES, 35 <i>Quid si constituens Procuratorem in amentiam verus sit,</i> 36 <i>Conditiones ad hujusmodi procuracionem requisitæ,</i> 37 <i>Quid si mandans, qui primum fidei consentit, postea serio consentiat,</i> 38 <i>An in Procuratoribus requiratur sexuum diversitas,</i> ibid. <i>An Procurator sine Scriptura constitui possit,</i> ibid. <i>An necesse sit ut Parochus & Testes videant mandantis literas,</i> ibid. SECTIO V. <i>An Matrimonia vel Infidelium inter se, vel Fidelium cum Infidelibus, Sacramenti rationem habeant,</i> 39 CONCLUSIO I. <i>Verum esse potest Matrimonium inter Infideles: non est tamen illud tam firmum, quam quod contrahitur à Christianis: Neque etiam est Sacramentum, nisi latiori sensu,</i> ibid. <i>An Infideles subjecti Christianis Principibus apud quos viget Lex Tridentina, coram Parocho & Testibus contrahere teneantur,</i> 40 CONCLUSIO II. <i>Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nunquam Evangelica Lege generatim & pro quocunque casu prohibita fuere. Hæc prioribus seculis toleraverunt Ecclesiæ plures, licet ea, moraliter loquendo, redarguerint ut multiplici periculo obnoxia,</i> ibid. OBJECTIONES, 42 <i>An Matrimonium baptizati cum non baptizata sit Sacramentum ex parte baptizati,</i> 43 <i>Matrimonium à duobus non baptizatis contractum, an ad Sacramenti rationem assurgat, vel in altero, cum unus, vel in utroque, cum uterque baptizatur,</i> 44 CONCLUSIO III. <i>Ecclesia nunc absolute reprobat conjugia Fidelium cum Infidelibus. An in omni prorsus casu dubitari potest,</i> 45 CONCLUSIO IV. <i>Matrimonia Orthodoxorum cum A catholicis sunt quidem de se valida, sed & simul fure omni graviter prohibita; non sic tamen ut nunquam ex Ecclesiæ dispensatione contrahi possint,</i> ibid. <i>Solvuntur variæ quæstiones,</i> ibid. OBJECTIONES, 49 <i>Infidelium Matrimonia an semper valeant,</i> ibid. <i>Quando liceat Fidelibus inire Matrimonia cum Hæreticis,</i> ibid. <i>An cum probabili seductionis periculo liceat gravibus de causis Catholico ducere Hæreticam,</i> ibid. CAPUT III. De causis ad Matrimonium disponen- 50 † ARTI-
---	--

ARTICULUS I. De Sponsalibus, *ibid.*
SECTIO I. De natura & divisione Sponsalium, 51
Varii casus, *ibid.*
Qui fide spondet, an obligetur ad Matrimonium, *ibid.*
Quid si sponsionem juramento confirmavit, *ibid.*
An promissio jurata obliget antequam acceptetur, *ibid.*
Quid si promissio fiat patri puellæ, qui pro ea acceptet, 52
Quid si fiat absenti, sed ad eum sine mandato deferatur, *ibid.*
Quid si promissionem non sequatur repromissio, *ibid.*
Promissarii taciturnitas an sit acceptatio, *ibid.*
Quid de Sponsalibus non omnino deliberatis, *ibid.*
Quid de Sponsalibus ebrii, muti, errantis circa personam, rapti iracundia, &c. *ibid. & seq.*
Quid de Sponsalibus ex metu gravi contractis, 53
An hæc ad minus valeant, si firmentur juramento, 54
An deceptio & dolus Sponsalia irritent, 55
Ambigua Sponsalium formulæ. *ibid.*
Sponsalium divisio, *ibid.*
SECTIO II. De circumstantiis Sponsalium, 54
§. I. De circumstantiis personæ, ubi de impuberibus, filiisfamilias, hæreticis, impedimentum habentibus, &c. *ibid.*
An impuberes Sponsalia contrahere possint, *ibid.*
An peccent septennio minores Sponsalia contrahendo, 57
An parentes loco filiorum impuberum contrahere valeant: an idem possit socer, frater, vel tutor, 58
Quando reniti debeat qui hisce Sponsalibus adherere nolet, 59
An post pubertatem resilire valeat qui impubes Sponsalia contraxit, *ibid.*
An idem sine causa resilire possit, *ibid.*
An Matrimonium ante pubertatem, prohibe invalide contractum, vim Sponsalium habeat, 60
Filiisfamilias an Sponsalia contrahere possint sine consensu parentum vel tutorum, *ibid.*
Sponsalia an iniri possint cum persona indeterminata, *ibid.*
An possit cum Hæretica Catholicus inire Sponsalia, *ibid.*
An valeant Sponsalia cum persona impedimentum dirimens vel prohibens habente, 61
Quid si Sponsalia contracta sint sub conditione: Si Papa vel Episcopus dispensaverint, *ibid.*
An dispensationem petere teneatur, qui sub ejus conditione nuptias spondit, & cujus expensis hæc procuranda sit, 62
Quid de hac conditione, Ducam te, si virgo sis, 63
§. II. De ceteris Sponsalium circumstantiis, *ibid.*
Ubi Sponsalia celebrari debeant, *ibid.*
An hodie valeant Sponsalia clandestina, *ibid.*
An licita sint in locis ubi valent, 65
Quo fine instituta sint Sponsalia, *ibid.*
Quo tempore iniri possint, *ibid.*
An per Procuratorem, Internuncium, vel Literas fieri valeant, *ibid.*
Procuratoris hujus condiciones, *ibid.*
Sponsalia contrahuntur absolute vel conditionate, *ibid.*
Quando valeant conditionate contracta, 67
Quid de conditione impossibili vel turpi, 67
Quid de conditione servanda utrinque castitatis, *ibid.*
Quid de Sponsalibus sub modo, seu causa, &c. *ibid.*
Sponsalia & Matrimonium sub conditione inita, an statim post impletam conditionem valeant sine novo consensu, 68
An Sponsis liceat pacisci sub pœna ab eo qui resiliit solvenda; & an sub arrbis, 70
Quid de pœna ab eo qui injuste resiliit luenda, 71
Quid si pœna firmata sit jurejurando, 72
An cui soluta est à resiliente pœna, ad ejus restitutionem teneatur; *ibid.*
Quid statuendum de pœnis negativis, 73
An arrhe Sponsalibus licite apponantur, & quomodo, & quis eas perdat, &c. 74. & seq.

SECTIO III. De Ministro Sponsalium, ejusque quoad Sponsos obligationibus, *ibid.*
Sponsalium Ecclesiasticorum Minister solus est & a-rochus, *ibid.*
Gravia sunt Pastoris quoad Sponsos officia, & quæ, *ibid.*
An arcere possit à Sponsalibus eos qui in Fide satis eruditi non sunt, 75
An eos qui hætenus in crimine vixerunt possit absolvere, eo quia Matrimonium finem dedit peccato, 76
Obligaciones Sponsorum erga Pastorem recensentur, *ibid.*
An & quos defectus sponsi sibi invicem detegere teneantur, *ibid.*
Quid si ante vel post Sponsalia cum alio peccaverint, 77
Pars impotentia temporali laborans an id aperire alteri teneatur, 79
SECTIO IV. De necessitate & effectibus Sponsalium, *ibid.*
An deceat Sponsalia Matrimonio præmitti, *ibid.*
An hæc ex natura rei necessaria sint, *ibid.*
An Sponsalia Ecclesiastica ubi vigent, non omit-tantur sine gravi peccato, *ibid.*
CONCLUSIO I. Sponsalia ad contrahendum Matrimonium graviter obligant; idque, si nihil ob-stet, tempore constituto, &c. *ibid.*
OBJECTIONES, 80
An vir nobilis & dives Plebejam, cui Matrimo-nium spondit, ducere teneatur, *ibid.*
Quid de eo qui virginem seduxit sub spe conjugii, 81
An ad nuptias cogendus qui datam de his fidem implere recusat, *ibid.*
An possit quis pro pecunia fidem sibi datam remit-tere, 82
An in sponsis fornicatio labem habeat adulterii, *ibid.*
Delectationes sponsis vetitæ, *ibid.*
SECTIO V. De dissolutione Sponsalium, 83
§. I. An Sponsalia dissolvantur per fornicationem alterius Partis, *ibid.*
An dirimantur per fornicationem accedentem, ib.
An fornicatio Sponsalia consequens, sponsæ ut & sponso sit causa à Sponsalibus resiliendi; 84
An sponsa, ut resiliat, occultum sponsi crimen re-velare possit, *ibid.*
An liberiores amplexus, &c. sufficiant ad disso-lutionem Sponsalium, 85
An sponsus resilire possit, quia sponsam invenerit erga se ipsum faciliorem, *ibid.*
Quid si sponsa, priusquam peccasset cum sponso, cum alio deliquit, *ibid.*
Quid si per vim oppressa fuerit, *ibid.*
An utroque peccante detur compensatio. 86
An propter Apostasiam & hæresim solvantur Spon-salia, *ibid.*
§. II. An & quomodo solvantur Sponsalia ex Par-tium dissensu vel reclamatione, *ibid.*
An alterius vel utriusque Partis consensus sufficiat ad rescissionem Sponsalium, *ibid.*
Quibus de causis Pars altera dissensire possit, 87
Quid & quoruplex mutatio notabilis, *ibid.*
Animadvertenda à Directore, *ibid.*
Quid juris, si sponsi alterius fortuna insigniter cre-verit, 88
An detur compensatio, si sponsus uterque excidat à fortuna, *ibid.*
An sponsus resilire possit, quia sponsa dorem non af-fert, *ibid.*
An Sponsalia ex errore causam dante contractui, per se sint irrita, *ibid.*
§. III. An Sponsalia per alterius Partis discessionem vel moram solvantur, 89
Quid de Sponsalibus cum vel sine temporis præfixio-ne contractis, 90
Cum mora sponsi vacat à culpa, an liceat resilire, *ibid.*
§. IV. An Sponsalia per Religionis ingressum, sus-ceptionem Crismis, vel utriusque, aut castitatis votum dissolvantur, 91
Sponsalia quadamtenus per ingressum Religionis sol-vuntur, *ibid.*
Quid

<i>Quid de Sponsalibus juramento confirmatis,</i>	92	<i>Quo tempore facienda,</i>	107
<i>An liceat nubere cum intentione Religionem ingred-</i>	ibid.	<i>Quo loco,</i>	ibid.
<i>diendi,</i>	ibid.	<i>A quo,</i>	108
<i>An Sponsalia per receptionem Ordinis dissolvantur,</i>	ibid.	<i>Quæ esse debeat forma Bannorum,</i>	109
<i>An peccet qui post Sponsalia recipit sacros Ordines</i>	93	<i>An Sponsalibus sint præmittenda,</i>	ibid.
<i>sine alterius Partis consensu,</i>	93	<i>Ad quid ex denuntiationibus teneantur Fideles,</i>	ibid.
<i>An peccet qui sine eodem consensu vovet receptionem</i>	93	<i>Qui solus impedimenti notitiam habet, an teneatur</i>	110
<i>Ordinis, vel servandam castitatem,</i>	93	<i>revelare,</i>	ibid.
<i>An irrita sint Sponsalia ex voto castitatis vel Re-</i>	94	<i>An ipsæ Partes, si impedimentum sit infamans,</i>	ibid.
<i>ligionis eadem præcedente, quando iisdem Spon-</i>	94	<i>Cui impedimentum detegi oportet,</i>	ibid.
<i>salibus accessit sponsæ defloratio,</i>	94	<i>Quid Parocho faciendum cum quis obstitit Matri-</i>	ibid.
<i>§. V. An priora Sponsalia per posteriora, vel saltem</i>	94	<i>monio,</i>	ibid.
<i>Matrimonium cum alia initum, dissolvantur,</i>	94	<i>Quis sit Judex oppositionum Matrimonii,</i>	112
<i>Si moriatur prior sponsa, non tenetur sponsus po-</i>	88	<i>Quis à Bannorum promulgatione dispensari potest,</i>	ibid.
<i>steriorem ducere,</i>	88	<i>quousque, & quicum, ibid. & quæ causæ,</i>	113
<i>An qui posteriori sponsæ labem stupri inussit, eam,</i>	99	<i>An ut ineatur Matrimonium in extremis,</i>	114
<i>relictæ priori, ducere teneatur,</i>	99	<i>An quia instet tempus veritum,</i>	ibid.
<i>An dissolvantur Sponsalia simplicia per posteriora</i>	ibid.	<i>Quid de vagis,</i>	115
<i>juramento confirmata,</i>	ibid.	<i>Quæ sint pænæ eorum qui denuntiationes circa dis-</i>	ibid.
<i>An Matrimonium cum posteriori sponsa dissolvat</i>	ibid.	<i>persationem omittunt,</i>	ibid.
<i>Sponsalia cum priori,</i>	ibid.	<i>Digressio contra eos qui ferme absque causa à Ban-</i>	ibid.
<i>An si conjux moriatur, duci debeat sponsa prior,</i>	100	<i>nis dispensat,</i>	ibid.
<i>§. VI. De ceteris Sponsalia dissolvendi causis,</i>	ibid.	<i>Quid sint Matrimonia conscientia & an sint licita,</i>	ibid.
<i>An Sponsalia dissolvantur ob superveniens impedi-</i>	ibid.	<i>An peccent qui facta contra futurum conjugium im-</i>	116
<i>mentum juris,</i>	ibid.	<i>pedimenta proponunt,</i>	116
<i>An qui culpa sua impedimentum contraxit, ejus dis-</i>	ibid.	ARTICULUS III. An consensus parentum sit condi-	ibid.
<i>persationem flagitare teneatur,</i>	ibid.	<i>tio necessaria ad Matrimonia filiorum familias,</i>	ibid.
<i>An diffamatio Partis alterius, seu ab ipso sponso,</i>	ibid.	<i>Sententia Calvinii, Erasmi, Lutheri, &c. ibid.</i>	ibid.
<i>seu à publica voce, æqua sit ratio à Sponsalibus</i>	ibid.	SECTIO I. An Matrimonia filiorum sine consensu	117
<i>resiliendi,</i>	ibid.	<i>paterno irrita sint Jure naturali vel divino,</i>	117
<i>An scandali vel mali exitus timor sit ratio dissol-</i>	101	CONCLUSIO. Neutro Jure sunt irrita: utroque	ibid.
<i>vendi Sponsalia,</i>	101	<i>tamen graviter prohibita sunt, nisi ratio legiti-</i>	ibid.
<i>An ad id sufficiat contradictio paterna,</i>	ibid.	<i>ma excuset,</i>	ibid.
<i>An Sponsalia ab impuberibus contracta per solum</i>	ibid.	OBJECTIONES,	118
<i>alterius pubertatem adepti dissensum solvantur,</i>	ibid.	SECTIO II. An eadem Matrimonia olim Jure Ci-	119
<i>An per dispensationem Episcopi solvantur Sponsalia,</i>	ibid.	<i>vili & Canonico fuerint irrita,</i>	119
<i>An id omne quod Matrimonium facit illicitum,</i>	ibid.	CONCLUSIO. Probabile est Matrimonia filiorum	ibid.
<i>solvat Sponsalia,</i>	ibid.	<i>familias sine consensu paterno fuisse olim utroque</i>	ibid.
SECTIO ULT. De auctoritate & probationibus ad	ibid.	<i>Jure irrita, &c.</i>	ibid.
dissolutionem Sponsalium requisitis,	ibid.	SECTIO III. Quid Jure novo de prædictis Matri-	224
<i>An Sponsalia valida nunquam auctoritate propria</i>	ibid.	<i>moniis constitutum sit,</i>	224
<i>dissolvi possint,</i>	ibid.	<i>§. I. De Jure Tridentino,</i>	ibid.
CONCLUSIO I. Non est opus Judicis Sententia,	102	CONCLUSIO. Probabilius est in Decreto Triden-	125
<i>cum nova Sponsalibus accedit causa, vel detegit-</i>	102	<i>tino unice definiti dogma adversus Novatores,</i>	125
<i>tur præcedens, quæ ipso facto irritet Sponsalia,</i>	102	<i>non vero induci legem quæ privatas, in quibus</i>	125
CONCLUSIO II. Cum Sponsalia clandestine inita	ibid.	<i>vigeret Tridentinum, Ecclesias obligent ad ra-</i>	125
<i>sunt, & impedimentum suboriens, non ipso qui-</i>	ibid.	<i>tibabenda filiorum, invitis parentibus nubent-</i>	125
<i>dem facto dissolvit Sponsalia, sed jus tribuit ad</i>	ibid.	<i>tium, conjugia,</i>	125
<i>resiliendum, potest qui jus illud habet, resiliere,</i>	ibid.	<i>§. II. De Jure Gallico,</i>	127
<i>cum resiliendi causa moraliter certa est,</i>	ibid.	CONCLUSIO. Nullis Regum nostrorum Legibus	127
CONCLUSIO III. Cum Sponsalia publica sunt, li-	ibid.	<i>irrita quoad vinculum declarantur Matrimonia,</i>	128
<i>cet ex natura rei sponsis propria auctoritate re-</i>	ibid.	<i>præcise quia à filiis sine patrum aut tutorum as-</i>	128
<i>siliere, si publica sit resiliendi causa: id tamen</i>	ibid.	<i>sensu contracta,</i>	128
<i>alicubi prohibitum est,</i>	ibid.	OBJECTIONES,	130
<i>Quid si causa sit quidem vera, sed, quia occulta,</i>	ibid.	<i>An Regum Filii, vel alii Sanguinis Regii Princi-</i>	131
<i>probari non possit,</i>	ibid.	<i>pes, si præsertim qui ad Solium proximè vocan-</i>	131
<i>Quid rursus si Judex infontem condemnet,</i>	ibid.	<i>tur, absque Regum consensu valide nubant, ib.</i>	131
CONCLUSIO IV. Si causa dubia sit, peccat le-	ibid.	<i>An pænæ per Edicta constitutis subjaceant quacun-</i>	131
<i>thaliter qui resilit ex proprio motu,</i>	ibid.	<i>que ætate filii familias sine paterno consensu nu-</i>	131
CONCLUSIO V. Judex cujus auctoritate solvi de-	103	<i>bentes,</i>	131
<i>bent Sponsalia, is unus est qui in exteriori foro</i>	103	<i>Quid quod Matrimonia à majoribus viginti quin-</i>	132
<i>jurisdictionem habet,</i>	103	<i>que annis pluries irritata sunt,</i>	132
<i>An cum jurata Sponsalia dissolvuntur, necessaria</i>	ibid.	<i>An ut parentum, dum vivunt, sic & cum il ob-</i>	132
<i>sit juramenti dispensatio,</i>	ibid.	<i>ierunt, tutorum consensu indigeant minores,</i>	132
<i>Quæ requiratur causæ certitudo ad Sponsalium dis-</i>	ib.	CAPUT IV. De causa efficiente Matrimonii, ibid.	ibid.
<i>solutionem propter impedimentum dirimens, ib.</i>	ib.	ARTICULUS I. De consensu ad Matrimonium re-	ibid.
<i>Quid de foro exteriori,</i>	104	<i>quisito,</i>	ibid.
<i>An Sponsalia jurata dissolvantur ad testimonium</i>	ibid.	SECTIO I. An ad Matrimonium requiratur Par-	133
<i>unius,</i>	ibid.	<i>tium consensus,</i>	133
<i>Quæ certitudo requiratur ad dissolutionem Spon-</i>	ibid.	CONCLUSIO I. Ad Matrimonii valorem, ita re-	ibid.
<i>salium ex impedimento quod nec dirimens sit,</i>	ibid.	<i>quiritur Partium consensus, ut is per nullam</i>	ibid.
<i>nec impediens,</i>	ibid.	<i>auctoritatem suppleri possit,</i>	ibid.
<i>An justa de causa resiliens teneatur de sumptibus ab</i>	ibid.	OBJECTIONES,	ibid.
<i>altera Parte factis,</i>	ibid.	CONCLUSIO II. Ad Matrimonium non sufficit	134
ARTICULUS II. De Bannorum promulgatione,	105	<i>consensus exterior,</i>	134
<i>Quo seculo incepit,</i>	ibid.	<i>Per divinam potentiam an suppleri possit Partium</i>	ibid.
<i>Quibus de causis instituta fuerit,</i>	ibid.	<i>consensus,</i>	ibid.
<i>Quæ ejus necessitas,</i>	106	<i>An ad connubialem consensum requiratur ut Pars</i>	135
		<i>utraque simul consentiat,</i>	135

- Quamdiu virtualiter perseverat consensus ab una Parte datus, *ibid.*
 An sufficiat ut qui fide consensit, ex animo deinceps consentiat, seu in Matrimonio, seu in Religione, 136
 Quid si conjux alter solum ex errore perseveret in consensu suo, *ibid.*
 Quid si conjux uterque ex metu, vel cum alio impedimento dirimente, consenserit, *ibid.*
 An satis consentiat qui se impedimento dirimente ligatum credit, puta qui primam ejus conjugem existimat superesse in vivis, *ibid.*
 Ad quid teneatur qui fide consensit, 137
 An Pars altera alteri se fide consensisse dicenti credere teneatur, *ibid.*
DISSERTATIO Theologica de Matrimonio Osee cum muliere fornicaria, 138
Variae Doctorum opiniones, *ibid.*
CONCLUSIO I. Matrimonium Osee non in visione, sed vere & de facto perfectum est, *ibid.*
CONCLUSIO II. Gomer quæ Osee nupsit non fuit idololatra, sed meretrix, 139
CONCLUSIO III. Osee accessus ad fornicariam nullo sensu fuit fornicatio, *ibid.*
CONCLUSIO IV. Matrimonium Osee non fuit quoad vinculum opus Dei per extraordinariam potentiam suppletis consensum Prophetæ, *ibid.*
CONCLUSIO V. commercium Osee cum fornicaria fuit verum Matrimonium, à Deo quidem præceptum, sed juxta solitas Matrimonii leges contractum, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
SECTIO II. An & quatenus nubentium, consensus debeat esse exterior, 140
CONCLUSIO I. Ad Matrimonium necesse est ut consensus verbis aut signis manifestetur, *ibid.*
OBJECTIONES, 141
CONCLUSIO II. Non est ad Sacramenti validitatem necessarium ut consensus verbis aperiatur, sufficit ut signis & nutibus. Curandum tamen ut, præter mutos, ceteris verbis usitatiss consensum prodant, *ibid.*
OBJECTIONES, 142
 Quibus verbis aut signis consensus nubentium satis aperiatur, *ibid.*
 An puellæ taciturnitas sit sufficiens consensus signum, *ibid.*
SECTIO III. Consensus matrimonialis an debeat esse liber, 143
 §. I. De consensu ex errore præstito, *ibid.*
CONCLUSIO I. Matrimonium, Jure etiam naturali, per quemcunque personæ errorem dirimitur, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO II. Error circa personæ qualitatem, quæcunque ea sit, etiamsi det causam contractui, non vitiat Matrimonium, nisi transeat in errorem personæ, vel consensum limitet contrahentis, 144
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO III. Error servitutis, etiam concomitans & crassus, dirimit Matrimonium, non tamen Jure naturali, 145
 Quid si ignorantia sit affectata, 146
 Quid rursus si servus vel ancilla libertatem recuperent nubendo, *ibid.*
 Quid demum de Matrimonio cum liberta inito, *ib.*
 §. II. De consensu per vim & metum extorto, 147
CONCLUSIO I. Metus tam absolute, quam relative gravis, Matrimonium non facit irritum, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO II. Valet Matrimonium ex metu etiam gravi, sed juste, vel à causa necessariis incusso contractum, 148
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO III. Matrimonium ex gravi metu & inique ad ipsum extorquendum incusso contractum, semper invalidum est Jure positivo, non autem Jure naturali, *ibid.*
 Momenta contraria, Solvuntur, *ibid.*
CONCLUSIO IV. Peccat, tum qui gravi injecto metu Matrimonium extorquet, tum qui ex eodem metu in illud consensit, nisi excuset bona fides, 150
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO V. Qui metum incussit, vel ab alio in sui gratiam incussi libere conscius fuit, ad nutum Partis coacta, quæ in Matrimonium subinde consensit, postmodum valide contrahere tenetur, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO VI. Matrimonium gravi & iniquo metu extortum non firmatur juramento, 151
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO VII. Matrimonium ex gravi metu initum, per copulam ratum fit, cum hæc sponte, scienter & animo maritali habetur, ab eo qui vim passus est, alterius consensu permanente, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO VIII. Ut metus censeatur gravis, non sufficit ut malum quod comminatur oppressor, sit grave, sed necessum est ut probabiliter impendeat, 152
OBJECTIONES, *ibid.*
CONCLUSIO IX. Ad metum gravem reductitæ pertinent, aliquando metus reverentialis, aliquando preces importunæ, *ibid.*
SECTIO IV. Consensus nuptialis an debeat esse absolutus, *ibid.*
 Quid de Matrimonio sub conditione de presenti, vel de præterito, vel sub conditione impossibili, vel de futuro. *ibid.*
CONCLUSIO I. Matrimonium contractum sub conditione honesta vel indifferenti de futuro contingenti, valet quidem, si impleatur conditio, sed non absolute donec ea impleatur. Idem contractum sub conditione impossibili jam nunc regulariter validum est: Contractum vero sub conditione turpi valet, si conditio Bonis Matrimonii non repugnet; si autem repugnet, invalidum est, 153
 Quid si inito sub conditione paterni consensus Matrimonio, pater prius dissentiat, postmodum vero assentiat: Quid rursus si solum taceat, 154
OBJECTIONES, 155
CONCLUSIO II. Peccant lethaliter tum ii qui sub conditione etiam honesta de futuro contingenti contrahunt, tum qui eorum conjugis intersunt Parochi & Testes, nisi gravis quædam & insolita causa excuset, 156
SECTIO V. An identidem & quo pacto renovari debeat matrimonialis consensus, 157
CONCLUSIO I. Quando Matrimonium ex defectu sinceri in utraque Parte consensus invalidum fuit, debet utraque novum consensum præbere, & quidem exterius; idque, si fieri potest, coram Parocho vel alio Sacerdote ad id deputato, *ibid.*
CONCLUSIO II. Probabile quidem est Matrimonium ex unius duntaxat consensu invalidum, ex hujus solius consensu, quocunque demum tempore renovetur, convalescere, dummodo alter consensum suum non revocaverit. Contraria tamen opinio præctice, quantum fieri potest, teneri debet, *ibid.*
CONCLUSIO III. Cum Matrimonium ex defectu præsentie Testium & Parochi nullum fuit, necesse est ut coram iis iteretur, 158
 Exceptio, *ibid.*
CONCLUSIO IV. Si Matrimonium nullum fuerit propter impedimentum dirimens, uterque conjux, post obtentam dispensationem, debet novum exterius consensum præstare; ita ut nullitas compati, quam solerter fieri potest, detegatur, *ibidem.*
 Cavenda à Confessario in his casibus, *ibid.*
CONCLUSIO V. Matrimonium ex impedimento dirimente invalidum, publice post dispensationem instaurari debet, cum nullitas ejus vel notoria est, vel verisimiliter in posterum manifestanda. Unde novus tunc coram Testibus & Parocho præstari debet consensus, *ibid.*
 An tunc præmittenda Bannorum denuntiationes, 159
CONCLUSIO VI. Matrimonium occulte renovari debet, quando cum impedimento tunc & in futurum occulto contractum est, *ibid.*
OBJECTIONES, *ibid.*
 An

An tunc coram Parocho renovandum sit, ibid.
CONCLUSIO VII. Cum Matrimonium conditiona-
 te in Ecclesia coram Parocho & Testibus con-
 tractum est, non videtur necessum ut coram iis-
 dem post conditionis eventum renovetur: Id ta-
 men practice curandum, ne forte gratia careat
 Sacramenti, ibid.
SECTIO VI. De objecto consensus matrimonialis,
 160
CONCLUSIO I. Non est improbabilis eorum opi-
 nio qui cum Pontio ad Matrimonium satis esse
 docent, ut intendatur individua vita societas,
 ibid.
OBJECTIONES, 161
CONCLUSIO II. Non requiritur ad Matrimonii
 valorem consensus in copulam explicitus, 162
CONCLUSIO III. Ad Matrimonii valorem sufficit
 ut contrahentes id omne intendant quod vel est
 essenziale Matrimonio, vel ab ejus essentia fluit
 inseparabiliter, 163
Quid si quis contrahat cum intentione deserendi
uxorem, vel aliam cognoscendi, ibid.
ARTICULUS II. De Ministro Matrimonii, 164
CONCLUSIO. Probabilius est Sacerdotem esse hu-
 jus Sacramenti Ministrum, ibid.
Momenta Partis alterius, 170
ARTICULUS III. De Materia & forma Matri-
 monii, 179
CONCLUSIO I. Forma Matrimonii non consistit
 in his Dei verbis: Propter hoc relinquet homo
 &c. ibid.
CONCLUSIO II. Neque etiam materia in verbis
 primo loquentis, forma vero in verbis illius qui
 secundo loco consensum suum aperit, reponi de-
 bet, ibid.
CONCLUSIO III. Male statuitur mutuum corpo-
 rum traditionem esse materiam proximam, utri-
 usque vero conjugis assensum exterius manifesta-
 tum esse formam hujus Sacramenti, ibid.
CONCLUSIO IV. Neque etiam verba, prout per-
 sonalem utriusque contrahentis obligationem sig-
 nificant, sunt Matrimonii forma, 180
CONCLUSIO V. Verba vel signa quibus consensum
 exprimunt conjuges, non sunt sibi invicem sub
 diversis respectibus materia & forma, ibid.
CONCLUSIO VI. Forma Matrimonii non consistit
 in re per consensum exteriorem animis impressa,
 ibid.
CONCLUSIO VII. Materia Matrimonii sunt con-
 trahentium actus: forma vero sunt verba qui-
 bus Sacerdos contractum hunc Ecclesie nomine
 ratum habendo, eidem benedicit, ibid.
CAPUT V. De proprietatibus Matrimonii, 181
ARTICULUS I. De Matrimonii necessitate, ibid.
CONCLUSIO. Matrimonium præceptum est commu-
 nitati generatim sumptæ; non tamen moraliter
 loquendo, singulis ejus membris: imo in Lege
 nova sanctior est & melior vita cælebs, quam
 Matrimonii status, ibid.
OBJECTIONES, 182
Quid si soli cum Virginibus Deo sacris supersint
Sacerdotes, ibid.
An quis sub mortali ad Matrimonium teneri possit,
 183
ARTICULUS II. De unitate Matrimonii, 184
SECTIO I. An biviratus & polygamia Juri natu-
 rali adversentur, ibid.
CONCLUSIO I. Polygamia simultanea non repugnat
 physice & simpliciter Juri naturali: eidem ta-
 men repugnat secundum quid, ut minus perfe-
 ctum perfectiori, 185
OBJECTIONES. 186
CONCLUSIO II. Polygamia primæ institutioni
 repugnat, 187
SECTIO II. An polygamia veteribus Hebræis per-
 missa fuerit, 188
CONCLUSIO I. Veteribus Patriarchis, quin &
 Judæis omnibus permissa est à Deo polygamia,
 ibid.
OBJECTIONES, 189
Quo primum tempore permissa sit uxorum plura-
litas, & an solis Judæis, 191
SECTIO III. An in nova Lege verita sit omnis po-
 lygamie species, 192
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

OBJECTIONES, ibid.
SECTIO IV. De polygamia successiva, 194
CONCLUSIO I. Polygamia successiva, tam mulie-
 ri quam viro, licita est sub Evangelii Lege;
 ibid.
CONCLUSIO II. Optavit semper Ecclesia ut Fideles
 à secundis nuptiis, præsertim vero à trigamia &
 tetragamia abstinerent. Quin & trigamiam
 & ultiores nuptias vehementer improbavit Ec-
 clesia præsertim Græca. An vero easdem speciali
 Lege irritas fecerit, ambigi potest, 196
OBJECTIONES, 197
Basilii Macedo primus tertias & ultiores nup-
tias damnat, ibid.
Idem facit Leo Sapiens, qui tamen quartam uxo-
rem duxit, 198
Quo sensu precantur Græci ut Deus secundas nup-
tias condonet, 203
An & quibus Græci tertias hodie nuptias permit-
tant, ibid.
Disciplina Hispaniarum quoad Reginas viduas,
 ibid.
An viduis liceat ad alias nuptias statim convolare,
 ibid.
Appendix ad Dogma Lutheranorum de polygamia
simultanea, ibid.
Instructio M. Bucero tradita à Philippo Hassie
Landgravio, 204
Consultatio Lutheri & aliorum super polygamia,
 208
Instrumentum secundi Matrimonii ab eodem Land-
gravio, vivente prima sua uxore, contracti.
 209
ARTICULUS III. De indissolubilitate Matrimonii,
 ibid.
SECTIO I. Quæ sit & unde repetenda Matrimonii
 indissolubilitas, 210
CONCLUSIO. Indissolubilitas Matrimonii consum-
 mati admodum consentanea est legibus Naturæ;
 non est tamen iisdem stricte imperata: quod à
 fortiori dicendum est de Matrimonio raro.
 Utrumque vero divina lege firmum est, nec nisi
 in casibus à Deo permissis dissolvi valet, ibid.
OBJECTIONES. 211
SECTIO II. An Infidelium Matrimonia dissolvi
 possint, 213
CONCLUSIO I. Matrimonium Gentilis conversi
 non dissolvitur ipso facto per conversionem ejus,
 tametsi alter converti nolit, 214
CONCLUSIO II. Matrimonium Gentilis conversi
 ipso facto dissolvitur, seu per novum quod con-
 trahit conjugium, seu probabiliter per Profes-
 sionem Religiosam; saltem quando alter eidem
 pacifice cohabitare recusat, aut nonnisi cum con-
 tumelia Creatoris cohabitare vult, aut conver-
 sum conjugem ad mortale peccatum trahere niti-
 tur, ibid.
OBJECTIONES, 215
An permittendum ut Infidelis conversus, dum uxor
ejus superest in vivis, Religionem amplectatur,
 ibid.
An dirimatur conjugium, si conversus ad Fidem
suscipiat Ordines, 216
Si Ordines suscipit is, an ad uxorem postmodo con-
versam redire teneatur, 218
CONCLUSIO III. Potest aliquando Fidelis conver-
 sus novas inire nuptias, etiamsi non renuat Pars
 infidelis, sed in infidelitate pertinax, cum eo
 pacifice conversari, ibid.
OBJECTIONES, 219
An Fidelis conversus possit semper ad nova vota
transire, quando Infidelis converti renuit, 220
An ut Fideli converso, sic & Infideli nuptias alias
inire liceat, ibid.
An opus sit Judicis Sententia ut conversus Fidelis
aliud ineat Matrimonium, ibid.
Si Fidelis ille prætermissa monitione aliud conju-
gium ineat, an valide ineat, ibid.
Qui plures ante Baptismum uxores duxit, quæ om-
nes Fidem illius exemplo susceperunt, ex iis quam
volet an retinere sibi valeat, 221
Si uxor convertatur postquam vir ejus cum Fideli
contraxit. an teneatur is post ejus mortem ad
primam reverti, ibid.
 † †
 An

- An proles fidelem parentem sequi debeat,* ibid.
SECTIO III. seu Dissertatio de Libello repudii, ib.
Divortii Judaici formula, 222
CONCLUSIO I. Matrimonii per repudium dissolutio non tantum in Judæis tolerata fuit, sed iisdem, dispensante Deo, licita, ibid.
OBJECTIONES, 223
CONCLUSIO II. Repudium gravibus solum de causis licitum erat, 225
CONCLUSIO III. Plures erant divortii scribendi ritus, ibid.
CONCLUSIO IV. Solis viris uxores repudiare datum erat, non uxoribus viros, ibid.
SECTIO IV. Christianorum Matrimonia an solvantur per adulterium, 226
CONCLUSIO. Vinculum conjugale non potest dissolvi propter adulterium Partis alterius, 228
Expenditur mens Origenis, 229
Chrysostomi, 231
Basilii, ibid.
Epiphani, 232
Theodoreti, 233
Asterii Amaseni, ibid.
Tertulliani, 234
Concilii Arelatensis, ibid.
Concilii Milevitani, ibid.
Augustini, ibid.
OBJECTIONES, 238
An Matrimonii per adulterium indissolubilitas sit dogma Fidei à Trident. Synodo definitum, 246
SECTIO V. An & quando Matrimonium dirimatur Professione Religiosa, 248
CONCLUSIO I. Matrimonium ratum, sed non consummatum, quoad fœdus dirimitur per solennem Religionis professionem, 249
OBJECTIONES, 251
SECTIO VI. Expenduntur variae difficultates circa præsentem materiam, 256
Prima, quo jure solvatur Matrimonium ratum per professionem Religiosam, ibid.
II. Quando Matrimonium censeatur ita consummatum, ut jam sacra Professione solvi non possit, 258
III. An Matrimonium post fornicariam copulam initum, vi ejusdem præcedentis copulæ censeatur ita consummatum, ut jam sponsis Religionem ingredi non liceat, 259
IV. An sponsæ quæ gravi ex metu Matrimonium consummavit, Religionem ingredi licitum sit, ibid.
V. Quotum deliberandi tempus sponsis tribuatur à Jure, ibid.
VI. Elapso bimestri, an possit conjux alter qui Matrimonium necdum consummavit, Religionem ingredi, & an subsequuta tunc professione solvatur conjugium, ibid.
VII. Quid si sponsus ex una Religione in aliam, vel alias plures transvolet, 260
VIII. Quæ Religio Matrimonium dissolvat, ibid.
IX. An solvatur conjugium, si conjux uterque communi assensu Religionem profiteatur, vel proficiente alio alius in seculo continentiam voveat, ibid.
X. An ad Matrimonii dissolutionem sufficiat professio tacita, 261
SECTIO VII. An rata Fidelium Matrimonia per dispensationem solvi possint, ibid.
CONCLUSIO. Non potest Romanus Pontifex in Matrimonio rato dispensare, 262
OBJECTIONES, 263
SECTIO VIII. An & quibus de causis Matrimonium quoad torum & cohabitationem solvi possit, 264
CONCLUSIO I. Possunt conjuges justis de causis quoad torum & habitationem separari, ibid.
CONCLUSIO II. Conjux à conjuge propter adulterium ejus quoad torum & habitationem secedere potest, ibid.
CONCLUSIO III. Præter adulterii crimen plures esse possunt legitimi divortii causæ, 265
OBJECTIONES, ibid.
An divortium ex adulterii causa semper licitum sit, 266
An aliquando eadem de causa sub præceptum cadat, ibid.
Expenduntur aliæ præter adulterium divortii causæ, ibid.
Sævitia, ibid.
Fornicatio spiritualis, 267
CAPUT VI. De effectibus & bonis Matrimonii, 269
ARTICULUS I. De effectibus Matrimonii, ibid.
CONCLUSIO I. Matrimonium non confert primam gratiam per se scilicet & primario, ibid.
CONCLUSIO II. Matrimonium iis à quibus suscipitur, gratiam secundam confert, & cum ea jus ad actuales gratias, quæ malis in nuptias per Adæ peccatum invecitis medeantur, 270
Consecraria practica quoad sponsores & Pastores animarum, 271
ARTICULUS II. De bonis Matrimonii, 272
CONCLUSIO. Actus conjugalis per bona hæc ab omni culpa excusatur, &c. ibid.
OBJECTIONES, 273
CAPUT VII. De Matrimonii usu, ejusque peccatis, 274
An conjugalis actus sine bonorum Matrimonii intuitu excusari possit, ibid.
An & quatenus peccent qui prolem non habere peroptant, 275
An usus Matrimonii ad vitandam Partis alterius incontinentiam sit expers peccati, ibid.
Quæ peccata pugnent contra fidem Matrimonii, ib.
An & quando conjux debitum negans à toto, vel à tanto excusetur, ibid.
Quæ peccata pugnent adversus bonum proles, 276
Quæ peccata Sacramenti sanctitatem magis impugnent, 277
De circumstantia temporis, 278
Consecraria quantum ad Parochos, 280
CAPUT VIII. De impedimentis Matrimonii, 281
ARTICULUS I. An penes Ecclesiam sit statuere impedimenta dirimentia, ibid.
CONCLUSIO. Ecclesia jus habet statuendi impedimenta dirimentia, 282
OBJECTIONES, ibid.
ARTICULUS II. An Principibus competat potestas impedimenta dirimentia constituendi, 289
CONCLUSIO I. Possunt Principes quædam Matrimonii impedimenta statuere, 290
OBJECTIONES, ibid.
CONCLUSIO II. Jampridem exercitium dirimentia impedimenta sancienti, soli reservatum est Ecclesiæ, &c. 292
ARTICULUS III. An consuetudo impedimenta vel inducere possit, vel auferre, 294
CONCLUSIO. Consuetudo legitima potest impedimenta & inducere & auferre, ibid.
OBJECTIONES, 295
An metus gravis excuset à culpa eum qui cum impedimento contrahit, 297
ARTICULUS IV. De impedimentis dirimentibus in specie, ibid.
SECTIO I. De errore personæ & conditionis, ibid.
CONCLUSIO. Impedimentum conditionis lege civili antiquissima inductum, ab Ecclesiâ prioribus seculis approbatum est: non tamen in eodem gradu ubique viguit nunc autem, præsertim in Gallia, collapsum est ibid.
SECTIO II. De impedimento Voti & Ordinis, 299
CONCLUSIO I. Votum solemne. Matrimonium jam ab Ecclesiâ primordiis diremit, ibid.
OBJECTIONES, 300
CONCLUSIO II. Ordo sacer Matrimonium à prioribus seculis prohibuit: an jam tunc diremerit non ita certum, 302
ARTICULUS V. De impedimentorum dispensationibus & earum executione, 303
REGULA I. Potest Papa dispensare in impedimentis omnibus positivo solum Jure institutis, ibid.
REGULA II. Possunt etiam quandoque Episcopi, tam in contracto, quam in contrahendo Matrimonio, dispensare, jure devoluto, vel proprio, ibid.
Quid virtute Indultri possit Episcopus in tertio & quarto simplici, &c. ibid.
Quid ex Indulto possit circa alia impedimenta, 304
REGULA III. Dispensationes obreptitiæ vel subreptitiæ prorsus nullæ sunt. Non tamen redarguendum illud dispensationis genus, quod dicitur sine causa, ibid.
REGULA

REGULA IV. In supplicatione ad dispensationem omnia simul quæ quis habet impedimenta exponi debent; ea item quæ de Jure exprimenda sunt,	305
REGULA V. E dispensationibus aliæ per Officiales, aliæ per Confessarios exequendæ sunt,	ibid.
CAPUT IX. De Cæremoniis Matrimonii.	ibid.
DISSERTATIO PRACTICA de variis ad civilem Matrimonii statum pertinentibus,	306
ARTICULUS I. De dote connubiali,	ibid.
An quæ nullam sponso dotem promisit, si quid boni, illud marito ejusdem boni nescio, ad ferenda conjugii onera tribuere teneatur,	ibid.
An pater proli suæ dotem debeat,	307
Quid si dos prima fortuito casu perierit,	ibid.
An mater inscio patre possit adaugere dotem,	ibid.
An vir uxoris suæ dotem vendere possit,	ibid.
Ad quid teneatur maritus cujus culpa periit dos uxoris,	ibid.
An defuncta sine liberis uxore possit maritus impensas quas fecit in dotali fundo repetere ab hæredibus uxoris,	308
An vir uxori dotem integram refundere teneatur, & lucrum ex ista præceptum cum ea partiri possit, si conjugium postea invalidum esse deprehendatur.	ibid.
An uxori à viro propter adulterium separata dos restituenda sit,	ibid.
An uxor quantum ad dotem præferenda sit fisco, vel creditoribus donantis,	ibid.
An creditores agere possint in rescissionem dotis cum ipsorum præjudicio concessa,	309
An uxor de dote disponere possit,	ibid.
An uxor pecuniæ summam quam à priori marito receperat, possit inter primi & secundi conjugii liberos dividere.	ibid.
ARTICULUS II. De contractu & pactis connubialibus,	ibid.
An in Gallia sufficiat contractus legalis,	ibid.
Quæ ad contractum conventionalem requirantur solemnitates,	ibid.
Quæ clausula matrimoniali contractui apponi valeant,	310
An civilis contractus faciat sponsis titulum à die contractus, an à die benedictionis,	ibid.
An idem contractus titulum faciat omnibus conjugatis,	ibid.
Quæ potissimum fraudes in civili contractu committantur,	ibid.
ARTICULUS III. De donis & donationibus inter virum & uxorem,	311
An donum mutuum tam constante Matrimonio, quam antea, licitum sit,	312

An conjugum alter alteri quid donare possit dono non mutuo, saltem ex grati animi sensu, &c. ibid.	
An possint conjuges per viam fidei commissi id quod aperto Jure non possunt,	313
An conjuges ipsa etiam mobilia dare alter alteri prohibeantur,	ibid.
An caduca sit donatio, nisi ante conjugum mortem insinuata fuerit,	ibid.
ARTICULUS IV. De communitate bonorum & debitorum inter conjuges,	ibid.
An maritus possit, inscia renitente uxore, ex bonis communibus parentes, vel amicos locupletare,	314
An si uxoris bona decoxit, teneatur restituere, ib.	
An possit uxor è bonis aliquid subripere, ut stipem erogat, &c.	ibid.
An possit eadem augere dotem filia Religionis ingressum ambientis,	ibid.
An possit clanculum compensare id quod à viro dilapidari suspicatur,	ibid.
An vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta exsolvere teneatur,	315
Cavenda circa inventarium mobilium,	316
An vir debita à conjugē, constante Matrimonio contracta solvere teneatur,	ibid.
An uxor cujus vir debita plurima contraxit, dotem suam repetere possit, renuntiando communitati,	ibid.
An vir mediam mobilium quæ uxor attulit, partem sibi vindicare possit, si mulier necdum consummato Matrimonio decedat,	ibid.
An mulier quæ communitatem deperire advertit, ei valeat renuntiare,	ibid.
An communitas cesset per mortem alterius conjugis,	317
ARTICULUS V. De augmento dotis, doario, præcipuo & jocalibus,	ibid.
Augmentum dotis quid & quoduplex,	ibid.
Doarium quid sit,	ibid.
Vidua, an doarii capaces,	ibid.
Præcipuum quid, & quibus competat,	318
Jocalia cui assignentur,	ibid.
ARTICULUS VI. De legitimatione prolis,	ibid.
An teneantur parentes ad promovendam illegitimæ suæ prolis legitimationem,	ibid.
Proles quo pacto legitima efficiatur,	ibid.
An adulterina proles legitimationis incapax sit,	ibid.
An spuria proles per quodcunque Matrimonium legitima efficiatur,	319
ARTICULUS VII. De secundis Nuptiis,	ibid.
Quæ sint secundi præmaturi conjugii pænæ,	ibid.
Quid à secundo nubentibus observandum in Gallia,	320
Solvuntur aliæ duæ quæstiones,	ibid.

DISSERTATIONES DE AUGMENTIS

A D

REM PRÆCIPUE SACRAMENTARIAM PERTINENTIBUS.

DISSERTATIO I. De Canonibus Apostolicis,	321
CONCLUSIO I. Canones qui dicuntur Apostolici, non sunt Apostolorum fœtus,	ibid.
CONCLUSIO II. Canones Apostolici non quinto seculo fabricati sunt, sed ad minimum quarto in eunte seculo è variis secundi & tertii seculi Canonibus efformati fuere,	
OBJECTIONES,	323
Decretum Gelasio affictum, cujus sit,	324
Fortuna Canonum Apostolicorum in utraque Ecclesia,	ibid.
DISSERTATIO II. De Constitutionibus Apostolicis,	ibid.
CONCLUSIO I. Constitutiones Apostolis affictæ non sunt Apostolorum,	325
CONCLUSIO II. Sed neque sunt S. Clementis,	ibid.
CONCLUSIO III. Constitutiones Apostolicæ, quales hodie extant, in pluribus differunt ab iis quas citat Epiphanius. Ex his tamen multa in Constitutiones hodiernas irrepsere. An vero id sub	

quarti seculi finem contigerit, definiri facile non potest,	326
Cujus hodie sint ponderis,	327
DISSERTATIO III. De Epistolis Decretalibus veterum Pontificum,	ibid.
CONCLUSIO I. Præcitata (328) Decretales ad Siricium usque sunt supposititiæ,	328
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO II. S. Isidorus Hispalensis spurias Decretales nec elucubravisset ipse, nec collegit,	330
CONCLUSIO III. Spuriæ Decretales non videntur ante seculum VII. natæ. An Isidorus earum parens Monachus fuerit, an Episcopus, incertum est. Id certum est hunc, quisquis fuit, impostoris nomen promereri,	ibid.
DISSERTATIO IV. De Epistolis S. Ignatii,	ibid.
CONCLUSIO I. Epistolæ tres quæ Latine tantum extant, Ignatio perperam tribuuntur,	333
CONCLUSIO II. Epistolæ ad Mariam Cassabolitem, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem & ad Philipenses, sunt etiam pseudopigraphæ,	ibid.
CON-	

CONCLUSIO III. Editæ ab Ufferio & Vosio Epi- stolæ septem sunt genuinæ,	ibid.
OBJECTIONES,	
DISSERTATIO V. De operibus Dionysii, vulgo Areopagita,	339
Momenta eorum qui Opera hæc abnegant Areopa- gita,	ibid.
Momenta Partis adversæ,	345
DISSERTATIO VI. De communione Discipuli pro- ditoris,	347
Momenta negantium,	348
Momenta affirmantium,	350
DISSERTATIO VII. De Baptismo Constantini,	351
CONCLUSIO I. Constantinus sub vitæ finem bap- tizatus est Nicomediæ,	ibid.
OBJECTIONES,	353
CONCLUSIO II. Semel tantum baptizatus est Con- stantinus,	356
DISSERTATIO VIII. De Persona & Sacerdotio Melchisedech,	

CONCLUSIO I. Melchisedech neque fuit cœlestis Virtus major Christo, neque Spiritus Sanctus, neque Angelus sub humana specie apparens Abra- hæ, nec demum Filius Dei sub carne ad tempus assumpta,	ibid.
CONCLUSIO II. Melchisedech fuit merus homo, at non Sem filius Noe, sed aliquis Rex Salem, idemque simul veri Dei Sacerdos,	353
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO III. Melchisedech quantum ad perso- nam & Sacerdotium multiplici ratione assimila- tus est Filio Dei,	359
TABULA CHRONOLOGICA Hæreticorum qui prioribus Ecclesiæ seculis grassati sunt,	360
Errores ante Christum,	ibid.
Errores seculi I. post Christum,	361
Errores seculi II.	363
Errores seculi III.	367
Errores seculi IV.	371
Errores seculi V.	374
Errores seculi VI. & VII.	376

EORUNDEM HÆRETICORUM * INDEX ALPHABETICUS.

ADAMITÆ,

Acephali,
 Aetius,
 Aetius,
 Agrippinus,
 Alogi,
 Antropomorphitæ,
 Apparitæ,
 Apelles,
 Appollinaristæ,
 Apostolici,
 Aquarii,
 Arabes,
 Archontici.
 Ariani,
 Artemon,
 Artotyritæ,
 Audiani,
 Barbeliotæ seu Borboriani,
 Bardesanes,
 Basilides,
 Bastus,
 Berillus,
 Bonosiaci.
 Camitæ,
 Carpocrates,
 Cerdon,
 Cerinthus,
 Chiliastæ,
 Circumcelliones,
 Cœlicolæ,
 Colluthiani,
 Collydriani,
 Colobarfus
 Docitæ,
 Donatistæ,
 Deuterius,
 Ebion,
 Elxai,
 Epiphanes,
 Elquinistæ,
 Eunomiani,
 Eusebiani,
 Florinus,
 Gnostici,
 Helcesitæ,
 Helvidiani,
 Heracleon,
 Hermas,
 Herinogenes,
 Hierachitæ,
 Hydroparastæ,
 Hymenæus,
 Incorrupticolæ,
 Jovinianus,
 Julianus Halycarn.
 Lucianus,

Pag. 364

Lucifer Calaritan.	374
Macedoniani,	370
Manichæi,	372
Marcion,	365
Marcus,	ibid.
Menander,	361
Messaliani,	370
Millenarii,	364
Monophysitæ,	376
Monothelitæ,	ibid.
Montanistæ,	366
Muhammedes,	376
Nazaræi,	362
Nestorius,	375
Nicolaitæ,	362
Noetus,	366
Novatianus,	369
Novatus,	ibid.
Orph.æ,	366
Origenistæ,	368
Offeni,	361
Paterniani,	375
Patriciani,	367
Paschasitæ,	ibid.
Paulus Samosat.	369
Pelagiani,	374
Petrus Cnaphæus,	375
Petrus Eremita,	374
Pharisæi,	360
Philetus,	362
Photinus,	370
Praxeas,	367
Prædestinatiani,	375
Privatus,	369
Priscillianistæ,	373
Ptolemaitæ,	364
Quartodecimani,	367
Sabelliani,	369
Sadducæi,	360
Samaritani,	ibid.
Saturninus,	363
Secundus,	364
Seleucus,	367
Seminariniani,	370
Sethiani,	365
Simon Magus,	361
Sumpsei,	
Tatianus,	366
Tertullianus,	368
Theodotus,	366
Themistius,	375
Theopaschitæ,	ibid.
Tritheitæ,	376
Valentiniani,	364
Valesii,	369
Vigilantius,	374
Zenonis Henoticum,	375

TABULA

* Ex his quidam materialiter tantum erraverunt.

TABULA CHRONOLOGICA ROMANORUM PONTIFICUM QUI CONSULIBUS SYNCHRONI VIXERUNT, CUM TRIPLICI EORUNDEM EPOCHA.

PRIMO SECULO.

S
I. Petrus,
II. Linus,
III. S. Clemens,
IV. S. Cletus,
V. S. Anacletus,
VI. Evaristus,

Pag. 378
380
ibid.
382
ibid.
384

XXXV. S. Marcus,
XXXVI. S. Julius,
XXXVII. S. Liberius,
*Felix II. juxta quosdam Antipapa II. deinde
Papa legitimus.*

410
ibid.
412
ibid.
416
ibid.

SECUNDO SECULO.

VII. S. Alexander,
VIII. S. Sixtus I. seu Xistus,
IX. S. Telephorus,
X. S. Hyginus,
XI. S. Pius,
XII. S. Anicetus,
XIII. S. Soter,
XIV. S. Eleutherius,
XV. S. Victor,
XVI. S. Zephyrinus,

ibid.
386
ibid.
388
ibid.
ibid.
390
ibid.
392

XXXVIII. S. Damasus,
XXXIX. S. Siricius,
XL. S. Anastasius,

ibid.
416
ibid.

QUINTO SECULO.

XLI. S. Innocentius,
XLII. S. Zozimus,
XLIII. S. Bonifacius,
Eulalius Antipapa II.
XLIV. S. Celestinus,
XLV. S. Sixtus III.
XLVI. S. Leo Magnus,
XLVII. S. Hilarius,
XLVIII. S. Simplicius,
XLIX. S. Felix II. vel III.

418
420
ibid.
ibid.
422
ibid.
424
ibid.
426
ibid.

TERTIO SECULO.

XVII. S. Calistus,
XVIII. S. Urbanus I.
XIX. S. Pontianus,
XX. S. Antherus,
XXI. S. Fabianus,
XXII. Cornelius,
Novatianus Antipapa I.

394
396
ibid.
ibid.
ibid.
398

L. S. Gelasius,
LI. S. Anastasius,
LII. Symmachus,

428
428
ibid.

SEXTO SECULO.

XXIII. S. Lucius,
XXIV. S. Stephanus,
XXV. S. Sixtus II.
XXVI. S. Dionysius,
XXVII. S. Felix I.
XXVIII. S. Eutychianus,
XXIX. S. Cajus,
XXX. S. Marcellinus,

ibid.
400
ibid.
ibid.
ibid.
402
ibid.
404

LIII. Hormisdas,
LIV. S. Joannes I.
Laurentius Antipapa IV.
LV. Felix III. seu IV.
LVI. Bonifacius II.

ibid.
430
ibid.
ibid.

Dioscorus Antipapa V.

LVII. Joannes II.
LVIII. Agapitus,
LIX. Silverius,
Vigilius Antipapa VI. dehinc legitimus Pontifex.

ibid.
ibid.
ibid.

LX. Vigilius,
LXI. Pelagius I.
LXII. Joannes III.

432
ibid.
ibid.

LXIII. Benedictus Bonosus,
LXIV. Pelagius II.
LXV. S. Gregorius Magnus,
LXVI. Sabinianus,

ibid.
ibid.
ibid.
ibid.

QUARTO SECULO.

XXXI. S. Marcellus,
XXXII. S. Eusebius,
XXXIII. S. Miltiades,
XXXIV. S. Sylvester,

ibid.
406
ibid.
ibid.

EORUNDEM PONTIFICUM SERIES ALPHABETICA.

Agapitus,
Alexander,
Anacletus,
Anastasius I.
Anastasius II.
Anicetus,
Antherus,
Benedictus I.
Bonifacius I.
Bonifacius II.
Cajus,
Calixtus,
Celestinus,
Clemens,
Cornelius,
Damasus,
Dionysius,
Eleutherius,
Evaristus,
Eusebius,
Eutychianus,
Fabianus,
Felix I.
Felix II.
Felix III.
Felix IV.
Gelasius,
Gregorius Magnus,
Hilarius,
Hormisdas,
Hyginus,
Innocentius,
Joannes I.

430
384
382
416
428
388
396
432
420
430
402
394
420
380
398
412
400
390
384
406
402
396
400
412
426
430
426
432
424
428
388
418
430

Joannes II.
Joannes III.
Julius,
Leo Magnus,
Liberius,
Linus,
Lucius,
Marcellinus,
Marcellus,
Marcus,
Miltiades,
Pelagius I.
Pelagius II.
S. Petrus,
Pius I.
Pontianus,
Sabinianus,
Silverius,
Silvester,
Simplicius,
Siricius,
Sixtus I.
Sixtus II.
Sixtus III.
Soter,
Stephanus,
Symmachus,
Telephorus,
Victor,
Vigilius,
Urbanus I.
Zephyrinus,
Zozimus,

430
432
410
422
412
380
398
ibid.
404
410
406
432
ibid.
378
388
396
432
430
406
424
416
386
400
422
390
400
428
386
392
432
396
392
420

IMPERATORES.

Augustus, Julii Caesaris successor, moritur anno Christi, 14,
Tiberius mor. an. 37,
Caligula mor. an. 41,
Pag. 378
† † †

ibid.
ibid.
Clau-

Claudius I. mor. an. 54,
 Nero mor. an. 68,
 Galba mor. an. 69,
 Otho mor. anno eod. 69,
 Vitellius mor. an. eod. 69,
 Vespasianus mor. an. 69,
 Titus mor. an. 81,
 Domitianus mor. an. 96,
 Nerva mor. an. 98,
 Trajanus mor. an. 117,
 Adrianus mor. an. 138,
 Antoninus mor. an. 161,
 { Marcus Aurelius mor. an. 180,
 { Lucius Verus mor. an. 169,
 L. M. Commodus mor. an. 192,
 Pertinax mor. an. 193,
 { Julianus moritur eod. an. 193,
 { Niger moritur eod. an.
 { Severus mor. an. 211,
 { Caracalla mor. an. 217,
 { Geta mor. anno 212
 Macrinus mor. an. 218,
 Heliogabalus mor. an. 222,
 Sever. Alexander mor. an. 235,
 Maximinus I. mor. an. 238,
 Gordianus uterque mor. an. 237,
 { Maximus mor. an. 238,
 { Balbinus mor. an. 238,
 Gordianus junior, mor. an. 244
 Philippus mor. an. 249,
 Decius mor. an. 251,
 Gallus Volusianus moriuntur an. 253.
 Emilianus mor. an. eod.
 { Valerianus mor. an. 263,
 { Gallienus mor. an. 268,
 Claudius II. mor. an. 170,
 Quintillus mor. an. eod.

ibid. Aurelianus, mor. an. 275,
 381 Tacitus mor. an. 276,
ibid. Florianus mor. an. eodem,
ibid. Probus mor. an. anno 282,
ibid. Carus mor. anno 283. *vel* 284,
ibid. { Carinus mor. an. 285,
 383 { Numerianus, mor. an. 283
ibid. { Diocletianus mor. an. 313,
 385 { Herculus mor. an. 310,
ibid. { Const. Chlorus mor. an. 306.
 387 { Galerius mor. an. 311,
 380 Severus mor. an. 307,
 391 Maximinus mor. an. 313,
ibid. Constantinus Magnus moritur anno 337,
ibid. Licinius moritur an. 324,
 393 { Constantinus junior moritur anno 340,
ibid. { Constantius mor. an. 361, Constans m. an. 350. *ib.*
ibid. Julianus Apostata mor. an. 363,
ibid. Jovianus mor. an. 364.
 395 { Valentinian. I. m. an. 375. Valens m. an. 378.
ibid. { Gratianus m. an. 383. *ib.* Theodos. m. an. 395, *ibid.*
ibid. { Valentinianus II. mor. an. 392,
ibid. { Arcadius mor. an. 408,
 397 Honorius m. an. 423, *ib.* Theodos. II. m. an. 450. 419
 397 Valentinianus III. mor. an. 455,
 399 Marcianus mor. an. 447,
ibid. Maximus mor. an. 455,
ibid. Avitus mor. an. 557, *ib.* Leo I. mor. an. 474, *ibid.*
ibid. Libius Severus mor. an. 465,
ibid. Anthemius mor. an. 472,
ibid. Olybrius mor. an. 472, *ib.* Glicerius m. an. 474, *ibid.*
ibid. Leo II. m. an. 474, *ib.* Julius Nepos, m. an. 480, 427
 401 Romulus Augustus, postremus Occidentis. Imper.
ibid. spoliatus imperio an. 476,
ibid. Anastasius I. mor. an. 518,
ibid. Justinus I. moritur 527,
 403 Justinianus I. moritur anno 565, *vel* 566, 431

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ

DE MATRIMONIO.

EX DECRETO CONCILII FLORENTINI PRO INSTRUCTIONE ARMENORUM SUB
 EUGENIO IV. an. 1439.

SEPIMUM est Sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Causa efficiens Matrimonii, regulariter est mutus consensus per verba de presenti expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonii. Primum est proles suscipienda & educanda. Secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas Matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.

CANONES EX TRIDENTINO, Sess. 24. sub Pio IV. an. 1563.

- I. „ Si quis dixerit Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.
- II. „ Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege divina esse prohibitum; anathema sit.
- III. „ Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus qui Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituit ut plures impediunt & dirimant; anathema sit.
- IV. „ Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.
- V. „ Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugē, dissolvi posse Matrimonii vinculum; anathema sit.
- VI. „ Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solennem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.
- VII. „ Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem qui adulterio causam non dedit, non posse, altero conjugē vivente, aliud Matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit; & eam quæ, dimisso adultero, alii nupserit; anathema sit.
- VIII. „ Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit.
- IX. „ Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege Ecclesiastica vel voto; & oppositum nihil aliud esse quam damnare Matrimonium, posseque omnes contrahere Matrimonium qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam voverint, habere votum; anathema sit: cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.
- X. „ Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate, aut cœlibatu, quam jungi Matrimonio; anathema sit.
- XI. „ Si quis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab Ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones & alias ceremonias quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit; anathema sit.
- XII. „ Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos; anathema sit.

TRACTATUS

TRACTATUS

DE

MATRIMONIO.

T. 6. pag.
403. B.

G R A V E & arduum esse præsentis argumenti pondus facile confitebitur quisquis hæc magni Augustini verba, Lib. 1. de adulterinis Conjugiis, cap. 25. serio ponderaverit: *Quæstionem de Conjugiis obscurissimam & implicatissimam esse non nescio: nec audeo profiteri omnes sinus ejus, vel in hoc Opere, vel in alio explicuisse, vel jam posse, si urgear, explicare.* Illud tamen oneris subimus non illubenter, consili futurum ut qui susceptionis nostræ Auctor est, idem conatibus nostris misericorditer aspirare dignetur.

Ut autem quæ ad Matrimonium sub diversis suis respectibus confideratum pertinent, plene, & quantum fieri poterit, methodice pertractemus, investiganda nobis erunt, 1. Essentia ipsius secundum se spectati; 2. Ejusdem institutio, præcipue sacramentalis; 3. Causæ ad ipsum disponentes, nimirum Sponsalia, Bannorum promulgationes, Parentum consensus; 4. Causa, tum formalis, materia scilicet & forma; tum efficiens, seu ab intrinseco, videlicet consensus; seu ab extrinseco, puta Minister; 5. Proprietates, videlicet unitas, indissolubilitas, ac necessitas; 6. Effectus, & bona fides potissimum, & proles; 7. Usus legitimus; 8. Impedimenta. Denique per modum Appendicis varias quæ ad civilem Matrimonii contractum spectant difficultates investigabimus,

CAPUT PRIMUM.

DE

ESSENTIA MATRIMONII

I. C O N T R A C T U S quo vir & mulier uniuntur, quatuor præcipue sunt nomina. Et quidem 1. vulgatissimo nomine dicitur *Matrimonium*, seu, quia, ut ait Augustinus, Lib. 19. contra Faustum, cap. 26. *non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat*; (quæ *Tournel. Theol. Mor. Tom. X.*

ratio naturali sensu intellecta, & in B. Virgine aliisque pluribus falsa fuit, & in his qui post emissum utrinque castitatis votum contraherent, falsa esse potest) seu quia, ut loquitur Gregorius IX. cap. *Ex Literis, de conversione Infidelium: Infans ante partum matri onerosus est,*

A

est, dolorosus in partu, post partum ad certam usque ætatem, eamque difficillimam, laboriosus: ex hoc enim legitima conjunctio maris & femine magis Matrimonium quam Patrimonium nuncupatur; seu quia, ut Sylvio & aliis placet, in Matrimonii fructu, id est, in generatione prolis, mater certa est; pater vero non semper certus, nisi ex præsumptione juris, quatenus is pater est quem nuptiæ demonstrant.

II. Dicitur 2. *Conjugium* ab effectu, quia scilicet duos sub eodem jugo, eoque sæpius gravissimo, in perpetuum conjungit. Hinc dicti Conjuges, quasi ejusdem jugi consortes, tum quoad mutuam corporum potestatem: quia ex Apostolo, I. Corinth. 7. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*; tum quia ambo gravia Matrimonii incommoda, quantum fieri potest, partiri debent. Hinc.

III. Dicitur 3. *Consortium*, tum quia conjuges ejusdem fortis seu fortunæ participes esse debent, tum quia intima eos inter vigere debet animorum conjunctio.

IV. Dicitur 4. *Connubium & Nuptiæ*, à Verbo *Nubo* seu *Velo*; seu quia Sponsi, cum benedictionem accipiunt, in signum pudoris velamine teguntur; seu quia Virgines velabant se, modestiæ causa, quando dabantur maritis; ut fecit Rebecca ad conspectum Isaac, Genes. 24. seu quia moris erat ut conjugatæ, in testimonium subjectionis ad virum, velo coopertæ incederent: quæ de causa Abimelech post restitutam Abrahæ Saram, quam virginem esse ex errore arbitratus sustulerat, dixit ad eam, Genes. 20. 16. *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt: &c.*

V. Matrimonium spectari potest, vel ut est contractus naturalis, seu in officium naturæ, vel ut est contractus civilis, seu secundum proprias locorum leges celebratus; vel ut est Sacramentum. Ut officium naturæ ad propagationem humanæ speciei, ejusque conservationem ordinatur: ut contractus civilis, per fœdera & prolem Reipublicæ paci ac perennitati consulit: ut novæ Legis Sacramentum, conjuges gratia exornat, Ecclesiam ditat prole pie educata, & concupiscentiæ medetur. De Matrimonio, ut est in officium naturæ simpliciter, pauca quædam dicemus in decursu: at illud præcipue spectabimus, tum in ratione contractus civilis, tum in ratione Sacramenti, quia jam ubilibet gentium altero modo celebratur: atque ut in Sacramento tota contractus civilis, sic in contractu civili tota contractus naturalis ratio occurrere solet.

VI. Matrimonium itaque in ratione contractus definiri solet: Maritalis conjunctio viri & femine, inter legitimas personas individuum vitæ consuetudinem retinens. Ita Magister Sententiarum, Lib. 4. dist. 27. & D. Thomas Suppl. q. 44. art. 3. quos vulgo sequuntur Canonistæ in tit. *de Sponsalibus*. Hæc definitio, licet non paucis obnoxia difficultatibus, ut observat Valentia, qu. 1. punct. 1. saltem quia

communis retinenda est & explicanda. Itaque.

VII. Dicitur 1. *Conjunctio*, id est, vel actus quo per mutuum consensum uniuntur conjuges, si Matrimonium sumatur pro ipso contrahendi actu; vel nexus & vinculum habitualiter permanens, & ex mutuo partium consensu resultans, si Matrimonium sumatur prout est status fixus & immobilis.

VIII. Dicitur 2. *Maritalis*, ut exprimatur finis Matrimonii, mutua scilicet corporum traditio, & sic conjunctio connubialis distinguitur à quavis alia specie unionis, quæ hominem inter & feminam, puta fratrem inter & sororem, occurrere potest. Unde vox *maritalis* locum habet differentiæ, ut vox *Conjunctio* locum habet generis.

IX. Dicitur 3. *Viri & Mulieris*, ut designetur Matrimonii subjectum, quod quidem ab initio fuit homo unus & mulier una.

X. Dicitur 4. *inter legitimas personas*, quæ videlicet secundum leges divinas & humanas idoneæ sunt & habiles ad contrahendum.

XI. Dicitur 5. *individuum vitæ societatem retinens*, quæ voces ex Catechismo Romano declarant *naturam indissolubilis vinculi, quo vir & uxor colligantur*, quodque solo Partium consensu solvi nequit, ut solvuntur alii contractus, etsi olim per repudium solvi potuit; nunc vero aliquando per Professionem Religiosam solvi potest antequam sit consummatum; ut infra dicemus.

XII. Matrimonium, ut est Sacramentum, definiri potest: *Conjunctio maritalis & legitima viri & femine individuum vitæ consuetudinem retinens, ex institutione Christi elevata ad significandam ejus unionem cum Ecclesia, & conferendam conjugibus gratiam, qua pie uniantur, & prolem sancte instituunt.* Vel pressius: *Sacramentum novæ Legis, quo vir & mulier baptizati corporum suorum dominium legitime sibi tradunt & accipiunt, ad prolem pie & christiane instituendam.*

Utraque hæc definitio, rebus saltem moraliter spectatis* legitima est, quia omni & soli definito competit, nec quidquam habet quod in re morali redundet.

XIII. Ex dictis intelligitur non omne Matrimonium ejusdem esse generis. Et reipsa Matrimonium sumptum pro vinculo & nexu, aliud est *legitimum*, quod mutuo consensu inter personas legitimas contractum est; hujusmodi fuere conjugia in Lege Naturæ & Mosæica, & etiamnum sunt inter Gentiles. Aliud *ratum*, quod inter baptizatos contractum est, & ideo majorem habet firmitatem. Aliud denique *consummatum*, quod per copulam carnalem completum est, & si à baptizatis contractum sit, dissolvi omnino non valet.

Cum in Matrimonio plura occurrant, videlicet 1. consensus interior Partium contrahentium, 2. pactio externa, seu signa quibus consensus ille sensibilibus exprimitur, 3. mutua corporum traditio, quæ tamen in re nihil est aliud quam internus Partium consensus per externam pactionem sensibilibus expressus; 4.

nexus

* Dixi, *rebus moraliter spectatis*, ob specialem Pontii Sententiam, de qua nonnihil differam cap. 4. art. 1. sect. 5.

nexus seu vinculum ex illa mutua pactione resultans, cum jure seu dominio alterius in alterum; 5. mutua reddendi debiti obligatio, quæ è præcedentibus consequitur; 6. ipsa debiti redditio, seu ipse Matrimonii usus. Quæritur in quo ex his omnibus posita sit Matrimonii essentia; quæ difficultas ut solvatur.

XIV. Nota Matrimonium ut sic spectari posse, vel in fieri; & sic habet esse fluens & transitorium; vel in facto esse, & sic habet esse fixum ac permanens. Jam

XV. Multiplex est de proposita questione opinio; alii nempe Matrimonii essentiam reponunt in mutuo contrahentium consensu, quo ambo sua sibi corpora mutuo tradunt; ita Palatios, Ysambert, disp. 1. &c. Alii communius eandem essentiam reponunt in nexu seu vinculo, quod ex mutua illa corporum traditione resultat, ita Sanchez, Gonet, disp. 1. art. 6. & hi de re minus quam de nomine disputant, ut mox dicturi sumus: Alii eam reponunt in carnali coitu, rati nempe nullum sine ipso esse posse conjugium. Sic olim sensit Julianus, teste Augustino, Lib. 5. contra illum, cap. 16. n. 62. *Nihil, inquit S. Doctor, aliud dicis esse nuptias, quam corporum commixtionem.* Eandem Wiclefo sententiam adscribit Thomas Valdensis, tom. 2. de Sacramentis, cap. 130. & in eam propendisse videtur Gratianus XXVII. q. 2. cap. *Quod autem*, & cap. *Institutum*. Ab istis longe dissentiant ceteri Romanæ Ecclesiæ Theologi: licet enim ex iis quidam velint coitum esse quasi partem integrantem hujus Sacramenti, ut est satisfactio respectu Pœnitentiæ, nemo tamen eorum copulam habet ut partem ejusdem Sacramenti essentialem. Unde Magister Sententiar. quem in contrarium citat Calvinus, Lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. disertè scribit, Lib. 4. dist. 27. *Error est sine copula non posse contrahi Matrimonium, atque inter Mariam & Joseph non fuisse conjugium, vel non fuisse perfectum; quod, inquit, nefas est sentire.* Nunc ut à gravioribus initium ducam, sit

CONCLUSIO I. Essentia Matrimonii non consistit in usu seu carnali copula.

XVI. Prob. 1. In eo non consistit Matrimonii essentia, ante quod & sine quo verum est & proprie dictum Matrimonium. Atqui ante coitum carnalem & sine ipso.:

1. Enim verum fuit Matrimonium Adamum inter & Evam in Paradiso terrestri, cum nempe adductam ad se Evam intuitus Protoparens dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis.:* Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, &c. Genes. 2. 23. & 24. Nec dubium quin tunc temporis ad eos dictum fuerit: *Crescite, & multiplicamini*, &c. Genes. 1. 27. quæ verba connubium supponunt. Atqui tamen nullus fuit Adamum inter & Evam Matrimonii usus in Paradiso; sed tunc tantum, cum inde propter peccatum ejecti sunt, ut liquet ex cap. 4. ibid. & docet Augustinus, Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 4. his verbis: *Cur non cojerunt, nisi cum exissent de Paradiso? Cito responderi potest, quia mox creata muliere, prius quam coirent facta est illa transgressio.*

2. Fuit etiam verum Matrimonium inter S.

Josephum & B. Virginem, ut in singulari Dissertatione infra ostendemus. Atqui nulla unquam fuit eos inter carnalis commixtio. Minor patet, tum quia docet Ecclesiæ Fides Mariam semper ante partum, in partu, & post partum, virginem permanisse; tum quia B. Virgo emisit votum castitatis, quandoquidem Angelo hæc prænuntianti, Luc. 1. 31. *Ecce concipies & paries*, respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Hinc autem nec immerito colligitur eam jam prius suam Deo virginitatem consecrasse: alioqui enim questio hæc non in ea magis locum haberet, quam in alia quavis virgine; statimque poterat ei responderi: Necdum quidem virum cognovisti, aut proposuisti nunquam cognoscere; at mutabis propositum, & cognosces. Atque ita docent Patres, præcipue Gregorius Nyssen. Beda, Bernardus, Anselmus; & qui nobis instar omnium erit Augustinus, Lib. de sancta virginitate, cap. 4. ubi adducta mox Deiparæ verba expendens, ait: *Quod profecto non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset.* Unde idem sanctus Doctor, Tract. 10. in Joan. ait in Maria tunc primum incepisse Virginum dignitatem: Non quod antea vel ignota omnino, vel etiam ut multi dicunt, probrosa foret virginitas: cum, ut advertit Abulensis, in cap. 35. Exodi, Elias, Jeremias, Eliseus, & Esseni virginitatem coluerint; sed quia ante B. Virginem nemo castitatis votum emisit. Ergo merito docet S. Augustinus, Lib. de bono Conjug. cap. 3. Matrimonium sibi bonum videri, non propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam in diverso sexu societatem: alioquin, inquit, non jam diceretur conjugium in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent.

XVII. Prob. 2. Conclusio. Ut Matrimonii essentia in ipso carnali coitu reponi non debeat, satis est ut quæ definitionem ejus primario ingreditur conjunctio maritalis, non consistat in coitu, sed in voluntatum & animorum consensione, ex qua Partes in perpetuum unitæ sese mutuis obsequiis ac præfidiis juvare debeant. Atqui res ita est. Prob. min. 1. quia id vel ipsi Ethnici Juliano perspicaciores agnovere. *Matrimonia*, ait Quintilianus Declamatione 368. *sunt ab ipsa rerum natura inventa. Sic mares feminis junguntur, ut imbecillior sexus præsidium mutua societate sortiatur.* Quod splendide expressit Aelius Verus Imperator. (teste in ejus vita Spartiano) his verbis: *Uxor dignitatis nomen est, non voluptatis.* Quia usus rei de qua contractum est, non constituit essentiam contractus, sed ipsam subsequitur: sic perfecta est venditio, statim ut rei venditæ translatus est dominium, licet emptor ea non utatur, & forte uti nolit. Atqui carnalis copula usus est Matrimonii. 3. Quia si coites ad Matrimonii essentiam spectet, eo sublato debet & Matrimonium tolli; quandoquidem sublata essentia, rem ipsam tolli necesse est. Atqui sublato Matrimonii usu, non tollitur Matrimonium: unde Apostolus mulierem quæ à viro separata est, innuptam remanere jubet, I. Corinth. 7. 11. qui rursus ibid. v. 6, *secundum indulgentiam duntaxat, non secundum præceptum*, monet ut conjuges carnaliter co-

T. 3. p. 2.
pag. 368.
F.

T. 6. pag.
321. B. C.

habi-

T. I. p. 658.

habitent. Atque hoc olim argumento feliciter contra Julianum utebatur Augustinus, Lib. 6. cap. 16. num. 62. *Nunquid tamen negas aiebat, sibi etiam adulteros appetitu mutuo & opere naturali, & corporum commixtione conjungi? Non est ergo ista definitio nuptiarum; aliud est enim quod nuptiæ sunt, & aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt: nam & sine nuptiis possunt nasci homines, & sine corporum commixtione possunt esse conjuges: alioqui non erunt conjuges, ut nihil aliud dicam, certe cum senuerint, sibi que misceri vel non potuerint, vel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint, atque noluerint.*

T. 21. Bi-
61. PP. p.
121.

XVIII. Ex his inferes 1. cum Hildeberto, Cænomanensi primum Episcopo, dehinc Archipræsule Turonensi, Epist. 7. uxorem defuncti fratris, qui Matrimonium non consummaverat, à fratre altero duci non potuisse. Quia verum ac ratum fuerat duos inter priores conjugium, quod, Chrysostomo iudice, *non facit coitus, sed voluntas.* Unde aiebat Hildebertus: *Frater fratri non succedit in conjugium, sed in incestum.*

XIX. Obj. 1. Matrimonii essentia in eo consistit, quod duo sint *in carne una*, prout dixit Protoparens, utique à Deo ipse edoctus, Genes. 2. 24. Atqui non sunt duo in carne una nisi per carnalem copulam. Ergo.

XX. R. dist. maj. In eo consistit . . . quod sint duo in carne una, id est, quod mutuum jus atque dominium in corpora sua habeant, Esto. Quod jure illo per corporalem copulam necessario & actu utantur, N. Solutionis veritas patet, 1. quia cum hæc dixit Adamus, verum jam eum inter & Evam intercedebat Matrimonium, aut saltem tunc temporis initum est. Atqui tamen necdum duo erant in carne una quoad usum, sed tantum quoad jus. 2. Quia ex Apostolo, I. Corinth. 6. 16. *Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur*, secundum id: *Erunt duo in carne una.* Atqui tamen nullum est cum meretrice Matrimonium. Ergo Matrimonium per id non constituitur, quod duo sint in carne una: ita paulo ante Augustinus. 3. Quia Græca Textus objecti lectio habet. *Erunt duo ad carnem unam*: quæ magis jus ad carnem, quam ipsum carnis usum exprimunt.

Dixi, *Esto*, propter opinionem Pontii supra memoratam, & in primo secundæ hujus probationis puncto subindicatam: At deinceps exceptionem hanc vix attendam, ne tandem animus fatiget.

XXI. Obj. 2. In eo consistit Matrimonii ratio, quo sublato Matrimonium tolli docent Patres. Atqui sublato corporum usu . . . Prob. min. ex SS. Augustino & Leone, quos citat Gratianus XXVII. quæst. 2. cap. 16. & 17. Prior sic loquitur: *Non est dubium eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse.* Posterior vero epist. 92. ad Rusticum hæc scribit, cap. 4. *Cum societas nuptiarum ita à principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.*

XXII. R. ad 1. neg. min. & dico ad 1. cum Correctoribus Romanis Caput illud non inveniri in universis Augustini Operibus, quæ & diserte contrarium docent, ut ex allatis supra textibus manifestum est.

XXIII. Ad 2. dico cum iisdem textum sancti Leonis, tam in manuscriptis & impressis Codicibus, quam apud Burchardum & Yvonnem, sic legi: *Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.* Hæc autem quæ genuina est lectio, & thesaurum nostram probat, & contrariam opinionem subvertit. Sed & hæc subvertitur variis textibus quos ibid. adducit Gratianus, cap. 1. 4. 5. 6. & 9. Unde nobis, ut & Tournelyo, mirum videtur quod tam cito sui immemor aliud & aliud per diversos Patres docere voluerit.

XXIV. Inst. 1. Matrimonium, præsertim Christianorum, debet esse Sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia, atque ideo Christi cum Ecclesia unionem exprimere. Atqui unio hæc non nisi per carnalem coitum exprimi potest. Unio enim Christi cum Ecclesia in eo sita est, quod Christus & Ecclesia fiant corpus unum & una caro. Atqui, &c.

XXV. R. dist. maj. Matrimonium debet exprimere unionem Christi moralem cum Ecclesia, & quidem ut aliquid sibi extrinsecum; C. unionem physicam. N. Unio Christi cum Ecclesia duplex; alia physica & naturalis, per unionem hypostaticam cum humanitate; alia moralis & spiritualis, per jugem quo Ecclesiam suam fovet & reficit gratiæ influxum. Priorem significat consummatio Matrimonii; posteriorem exhibet conjugalium animorum unio per individuum vitæ societatem, & mutua, quæ sibi invicem præstant conjuges, amoris, reverentiæ & obsequii specimina. Fateamur postremam hanc per Matrimonium repræsentari debere; at hujus solius, non autem prioris, repræsentationem ad ejus substantiam pertinere contendimus: hanc enim præcipue spectat Apostolus, Ephes. 5. unde desumitur objectio, cum ibi totus sit in commendanda mutua conjugum dilectione; unde post verba ista: *Sacramentum hoc est magnum; ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, id quod jam ante dixerat repetit: *Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: Uxor autem timeat virum suum.* Quanquam & ea esse solet Matrimonii conditio, ut per consummationem exprimat physicam conjunctionem Christi cum Ecclesia. Verum hæc plenior expressio non est eidem essentialis, cum viri sancti, & ut extra dubium videtur, à Sp. S. directi, ut D. Henricus Imperator, ab ea pie continendo, abstinerint.

His adde quod Sacramentum debet quidem essentialiter exprimere id quod in ipso continetur, nempe gratiam? sed non id quod ipsi extrinsecum est, ut Christi cum Ecclesia conjunctio. Ita S. Thomas hic q. 42. art. 4. ad 2.

XXVI. Inst. 2. Si ad conjugium sufficiat moralis Christi cum Ecclesia unionis significatio per conjunctionem animorum, verum esse poterit conjugium, 1. fratrem inter & sororem, 2. inter perpetuo & antecederet impotentes:

T. I. p. 403.

tentes : utrique enim admodum capaces sunt illius unionis , quæ animos & corda ad indivisibilem vitæ societatem devincit. Atqui falsum consequens.

XXVII. Respondent non pauci , neg. minorem. Neque enim , inquit , vel fratris cum sorore , vel impotentis Matrimonium ipso naturali jure stricte & rigore sumpto prohibitum est. Non fratris cum sorore , cum ab initio mundi permissum sit à Deo , qui nihil potest adversus stricta juris naturalis placita. Non impotentium , cum his Matrimonium nulla interdictum sit lege , seu civili ante Justinianum , qui an. 565. denatus est ; seu Ecclesiastica ante Theodorum Cantuariensem , qui exeunte sæculo septimo è vivis excessit. Quin & impedimentum impotentiae ante duodecimum sæculum , saltem universim , viguisse negant : cum Alexander III. qui obiit ann. 1180. hæc scribat , cap. 2. *de Frigidis* in parte decisa : *Licet Romana Ecclesia non consueverit , propter talem infirmitatem , vel propter alia maleficia , legitime conjunctos dividere , si tamen consuetudo generalis Ecclesie Gallicanæ habet ut hujusmodi Matrimonium dissolvatur , nos patienter tolerabimus , &c.* Sed de his addit Gibert in Traditione seu Historia Ecclesie de Sacramento Matrimonii , tom. 2. ubi de hoc impedimento. Vide & Pontium , Lib. 7. cad. 56. & 59. ubi docet ad Matrimonium non esse necessariam translationem dominii in ordine ad copulam , sed tantum in ordine ad naturalem vitæ societatem , mutuaque obsequia. Subdit idem Theologus , ibid. cap. 60. Matrimonium impotentis nullum fore , si contrahatur in ordine ad copulam , quia contractus qui non nisi ad usum celebratur , jure naturali est irritus , cum impossibilis est usus. Hæc in amici gratiam resumemus , cap. 4.

XXVIII. R. 2. neg. maj. Licet enim actualis Matrimonii usus ad ejusdem Matrimonii substantiam non pertineat , ad ipsam tamen , juxta multo plures , pertinet jus radicale coeundi , quod in actum exeri possit , saltem si Deus hanc suam esse voluntatem quomocunque demonstret. Atqui jus illud & impotentibus præclusum est ex natura rei , & fratribus erga sorores ex divina constitutione interdictum. Ergo.

XXIX. Obj. 3. Potissima assertionis nostræ probatio ex eo desumitur , quod verum fuerit Mariam inter & Joseph Matrimonium , qui tamen ambo carnali copulæ renuntiaverant , ut de B. Virgine constat , & de Josepho perpetuum Mariæ votum non ignorante probabilissimum est. Atqui probatio hæc contra thesin nostram retorqueri potest. Siquidem ad Matrimonium etiam ratum requiritur jus radicale ad copulam ; & licet hæc non debeat expresse intendi , certo nec expresse excludi potest. Unde Gregorius IX. cap. 7. *de Conditionibus apposis* hæc habet : *Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur , puta si dicat alter alteri : Contraho tecum , si generationem prolis evites . . . Matrimonialis contractus , quantumcunque sit favorabilis , caret effectu.* Atqui ubi contrahitur cum voto castitatis , ab una parte emisso , ab alia autem acceptato , (qui casus est B. Virginis & Josephi ,) tollitur

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

jus etiam radicale ad copulam : proinde inferitur conditio contra substantiam conjugii , & ex qua futurum est ut generatio prolis evitetur. Ergo.

2. Confirm. quia Matrimonium sub ea conditione initum ut ambo servant castitatem , invalidum esse docent sanctus Thomas in 4. dist. 28. qu. unic. a. ad 3. sanctus Bonaventura , ead. dist. 4. ult. n. 33. & alii plures tum Theologi , tum & Canonistæ , quos sequitur Sanchez , Lib. 5. disp. 10. n. 2. Salmanticenses , Tract. 9. cap. 7. n. 96. &c. Ergo.

XXX. Respondent plures ad 1. & 2. neg. min. & dicunt B. Virginem & Josephum contraxisse absolute , & vere consentientes in jus & potestatem mutuam corporum ; ita ut uterque haberet quidem propositum servandæ castitatis , sed neuter exigeret ab alio ut nunquam maritali jure uteretur. Unde sanctus Thomas , cit. quæst. 29. art. 2. O. *Uterque* , Joseph nimirum & Deipara , *consensit in copulam conjugalem , non autem expresse in copulam carnalem , nisi sub conditione , si Deo placeret.* Quod & habet Caput 3. XXVII. q. 2. ubi sic : *Beata Maria proposuit se servaturam votum virginittatis in corde : sed ipsum votum virginittatis non expressit , seu non declaravit ore. Subjecit se divinæ dispositioni , dum proposuit se perseveraturam virginem , nisi Deus ei aliter revelaret.*

XXXI. Nodum hunc paulo aliter solvit Suarez in 3. p. quæst. 29. disp. 7. sect. 1. Docet nimirum B. Virginem , quæ in omnibus , præfertim autem in re gravissima , & ad Incarnationis Mysterium proxime ordinata , speciali Sancti Spiritus directione regebatur , nupuisse ex revelatione divina , & ex ea intellexisse futurum ut Joseph nullum unquam virginittati suæ detrimentum inferret. Sic autem fieri potuit ut in verum Matrimonium consentiret , *non consentiendo actualiter & explicate in copulam carnalem , neque absolute , neque sub illa conditione , si Joseph debitum petiisset ; quia jam erat certa illum nunquam petiturum : unde supervacaneus & otiosus fuisset talis conditionis actus , &c.*

Suarez, pag. 44.

Porro juxta utramque hanc solutionem nulla apposita est à B. Virgine conditio , quæ Matrimonii substantiæ contraria foret. Vere enim & explicate consensit in jus & potestatem ad copulam ; sed vel in ipsam copulam non consensit , quia per revelationem sciebat id esse superfluum ; vel consensit *sub conditione , si Deo placeret.*

XXXII. Ad confirm. duplex est Theologorum sententia de Matrimonio inito sub conditione quod neuter conjux debitum petat & reddat. Prima negat illud valere , 1. quia ad Matrimonium requiritur mutua corporum traditio , quæ intrinsece importat jus ad copulam , licet copulam ipsam non exigat. Atqui ubi pacta est obligatio , nec exigendi , nec reddendi , non solum aufertur copula , sed jus ad ipsam ; cum nullum sit jus ubi de juris negatione conventum est. 2. Quia ex Gregorio IX. cit. cap. *de Condit. apposit.* conditio quælibet contra bonum prolis Matrimonio apposita , illud facit irritum : nec enim Pontifex vim facit in conditionis turpitudine , sed in eo quod

B

conditio

conditio adversetur bonis Matrimonii. Atqui conditio de servanda à conjugibus castitate, est omnino contra bonum prolis; non secus ac conditio de semine extra vas semper effundendo. 3. Quia ita docent graviores Theologi, de quibus supra; præsertim sanctus Thomas, Suppl. quæst. 48. art. 1. ubi cum istud sibi propoluiisset argumentum: *Si mulier dicat viro: Consentio in te, dum tamen non cognoscas me; non est consensus matrimonialis, quia aliquid est ibi contra substantiam prædicti consensus; sed non esset, nisi dictus consensus esset in carnalem copulam. Ergo, &c.* Sic respondet. Ad 3. dicendum quod illa conditio explicita non solum actui, sed etiam potestati contrarietur copulæ carnalis, & ideo est contraria Matrimonio; proinde illud irritat.

XXXIII. Secunda opinio, quam tenet Pontius, Lib. 3. cap. 11. hujusmodi connubia habet pro validis, 1. quia si duo ante conjugium castitatem vovissent, ita ut utriusque votum utrique notum esset, simulque ejus servandi propositum; non differret reipsa Matrimonium quod tunc contraherent, ab eo quod contrahunt qui de servanda castitate paciscuntur; tunc enim utrinque transferretur dominium, retento usu, qui sine peccato haberi non posset. Atqui tamen prius illud conjugium dubio procul validum foret; Ergo & posterius validum esse necessum est.

XXXIV. 2. Ideo conditiones quæ Matrimonii fini adversantur, à Gregorio IX. dicuntur esse contra substantiam ejus, quia ei opponuntur contrarie, quatenus illud in finem ipsi positive adversum referunt. Unde tunc ex eodem actu, si valeret, nascerentur duæ prorsus contrariæ obligationes; una videlicet ad fidem; prolem & Sacramentum, quæ resultat ex matrimoniali contractu; altera omnino contraria, quæ ex apposita conditione resultaret. Ex quo fieret ut contractus qui tunc iniretur non magis esset contractus matrimonialis, quam precarium cujus natura est ut à Domino pro nutu revocetur, sit vere precarium, si hac conditione recipiatur, ut illud Dominus post certum tempus revocare non possit. Jam vero pactio castitatis non opponitur Matrimonio contrarie, sed negative tantum; quia est tantum negatio actus conjugalis, quæ ex mutuo Partium consensu licita est. Sane vero pactio omnis Matrimonio contrarie opposita non potest eidem post contractum etiam Matrimonium apponi. Atqui pactio negative solum eidem opposita, post illud contractum licite apponitur. Potuit enim S. Henricus statim à benedictione nuptiali cum sancta Cunegunde emittere votum perpetuæ continentiae.

XXXV. 3. Si prædicta conditio Matrimonii substantiæ repugnaret, maxime quia per eam impediretur usus dominii corporum. Atqui ratio hæc nullius est momenti: Cum in rebus quæ non consumuntur usu, usus à dominio distingui possit, & possit contractus circa unum versari, non circa aliud; præsertim cum usus ille nunquam adeo absolute interdiciatur, ut reviviscere non possit, si Deus per se vel per Ecclesiæ Ministros suam hanc esse voluntatem declaret.

XXXVI. Nec obsunt primæ opinionis mo-

menta. Unde ad 1. neg. min. 1. quia si per pactum mutuum non coeundi tolleretur jus radicale ad copulam, adeoque ipsa Matrimonii substantia, non posset pactum illud post contractum Matrimonium fieri, sicut non potest post ipsum pacisci maritus ut, per crimen unam generationem impediatur. Sicut igitur pactum illud post nuptias tollit quidem usum facti, sed non jus radicale ad usum; sic & cum nuptias præcedit. 2. Quia alioquin qui post pactum illud sponsam per vim cognosceret, vere fornicaretur, quod admissum difficile est. 3. Quia quodcunque fiat hujusmodi pactum, stat semper conjuges ad debiti redditionem obligatos fore, si Deo placuerit, quod & contingere potest, & an. 1739. contingere vidi, data duobus, qui in hunc modum contraxerant, voti dispensatione, quia non aliter verus sponsi furor poterat coerceri.

XXXVII. Ad 2. patet responsio ex dictis: nimirum pactio de servanda utrinque continentia non adversatur Matrimonio contrarie, quasi illud in finem ipsi positive oppositum referat, sed tantum negative.

XXXVIII. Ad 3. R. cum Vasquesio, disp. 125. in 3. p. nu. 69. & 88. Matrimonium quod ea conditione iniretur, ut neutra pars ad alteram accedere posset, quin violaret justitiam, ac proinde vere & proprie fornicaretur, reipsa invalidum fore, quia pactio hæc impediret translationem dominii corporum; cum nullum sit dominium rei qua citra injustitiam uti non liceat. At simul contendo valere Matrimonium à cujus usu abstinere volunt conjuges, seu ex devotione erga Deum, seu ex fidelitate promissionis erga conjugem: tunc enim subsistit verum in corpora dominium, licet usus ejus sit prohibitus; quo pacto apud PP. Societatis, post simplicia quæ primum emittunt vota, manet dominium bonorum, perpetuo tamen impeditum ex voto paupertatis; ita ut si qua boni sui parte citra Superioris licentiam utantur, peccent. non quidem peccato furti contra justitiam, sed peccato sacrilegii contra religionem, ratione voti prius nuncupati. Hoc autem sensu locutos esse D. Thomam, D. Bonaventuram, aliosque ut plurimum veteres Theologos, non immerito conjicitur. Sane Bonaventura Matrimonium sub hac conditione initum, *ut non cognoscas me*, tunc tantum pro nullo habet, quando conditio hæc est *contra collationem potestatis*. Ergo censet conditionem hanc, ut Matrimonium irritet, debere esse, non de ipso usu, sed de traditione potestatis ad usum; adeoque non sufficere pactum de non petendo, sed requiri pactum de non tradenda potestate ad debendum. Ita idem Vasquez, num. 70. His fusius incubui quia practica sint, & in quaestionem de se implicatam aliquid lucis injicere valeant.

XXXIX. Obl. 4. Illud est essenziale Matrimonio, sine quo Matrimonii finis haberi non potest. Atqui sine corporum conjunctione... Finis enim Matrimonii est speciei conservatio per prolis susceptionem, secundum id Genes. 1. 28. *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Atqui, &c.

XL R.

XL. R. dist. maj. Illud est . . . fine quo Matrimonii finis primarius haberi non potest, C. secundarius, N. Sic distincta minore, neg. conseq. Finis Matrimonii primarius est individue vitæ societas, cum intima, quæ carior est animorum copulatione: at commixtio ad prolem non magis est primarius ejusdem finis, quam ipsa proles susceptio, quæ tota pendet à Deo, nec universis tribuitur, ut patet in sterilibus, quorum tamen conjugia indubie valida sunt.

XLI. Nec refert quod speciei conservatio per solam corporum commixtionem de via communi habeatur: quia hæc non minus habetur per Matrimonium, licet sit tantum secundarius ejusdem finis, quam si primarius esse supponatur. Sic per Incarnationem habetur Generis humani reparatio, etiamsi hæc secundarius Incarnationis finis, Dei vero gloria finis ejus primarius constituatur.

XLII. Saltem, inquires, Matrimonium est in remedium concupiscentiæ: istud autem non nisi per copulam obtinetur.

XLIII. R. 1. Matrimonium prius institutum fuisse, quam vigeret concupiscentia.

XLIV. Resp. 2. *Quod ante commixtionem Matrimonium est in remedium concupiscentiæ, ex gratia quæ in eo datur: ex actu autem non est in remedium concupiscentiæ, nisi quatenus legitimæ indulgendo avertit ab illegitima: id porro pertinet ad integritatem secundam seu accidentalem: ita Sanctus Thomas hic q. 42. art. 4. ad 4. Adde quod conjugati possint concupiscentiæ mederi per orationem sine copula, ut triduo fecit Tobias junior, & tota vita Sancti aliqui.*

XLV. Obj. 5. Matrimonium quodcumque verum prorsus est indissolubile. Atqui Matrimonium ante consumationem, seu ratum duntaxat, dissolvi potest per professionem Religiosam.

XLVI. Resp. difficultatem hanc à nobis expensum iri cap. 5. ubi quæ & qualis Matrimonio competat indissolubilitas definire conabimur.

CONCLUSIO II. Matrimonium spectatum in fieri consistit in mutua pactione, qua Partes individuum vitæ societatem sibi invicem spondent. Idem vero spectatum in facto esse consistit in nexu seu vinculo quod ex mutua illa virum inter & mulierem pactione resultat.

XLVII. Prob. 1. pars. Matrimonium in fieri consistit, ut cæteri contractus, in actione transeunte, per quam contrahentes ad aliquid ultro citroque se obligant. Atqui actio hæc pro præsentis casu nihil aliud esse potest quam mutua illa pactio, vi cujus Partes individuum vitæ societatem sibi spondent. Ergo.

XLVIII. Prob. 2. pars. Matrimonium in facto esse est conjunctio viri & mulieris permanentiter subsistens in individuum vitæ societatem. Atqui permanens illa conjunctio viri & mulieris ipse est nexus ac vinculum quo uterque uniuertur. Et vero vel conjunctio hæc, quæ apud sanctum Thomam & alios omnes definitionem Matrimonii ingreditur, est nexus ac vinculum quo in perpetuum uniuertur conjuges, vel est ipse contrahendi actus per quem sponsi sua sibi corpora mutuo tradunt; vel jus mu-

tuum utriusque conjugis in corpus alterius; vel, quod in idem reincident, mutua ad debitum conjugale obligatio. Atqui nullum ex istis dici potest: Non 1. tum quia Matrimonium in facto esse est quid stabile & perseverans; actus vero contrahendi, seu pactio exterius expressa, est quid transiens; tum quia actus ille est causa Matrimonii efficiens, secundum id Eugenii IV. in Decreto pro instructione Armenorum: *Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentis expressus.* Jam vero causa efficiens non potest esse causa formalis, seu intrinsece constitutiva rei; cum causa formalis intrinseca sit rei; efficiens vero inter extrinseca computetur. Non 2. tum quia jus mutuum in corpora est quid Matrimonio posterius, illudque jam constitutum supponens; cum Partes jus illud non habeant, nisi quia jam maritaliter conjunctæ; tum quia Matrimonium sine jure illo subsistere potest: puta in iis qui perpetua post nuptias impotentia laborant. Non 3. tum iisdem de causis; tum quia per alterius Partis adulterium, vel emissum utrinque castitatis votum, cessat quæcumque debiti conjugalis obligatio, nec tamen cessat Matrimonium. Ergo.

XLIX. Nostram hanc sententiam disertetradit Catechismus Trident. hic part. 2. num. 5. ubi sic; *Quamvis hæc omnia in perfecto Matrimonio insint, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio & vinculum quod ex ea pactione efficitur, & conjugum copulatio, qua Matrimonium consumatur: nihil tamen horum Matrimonii vim & rationem proprie habet, nisi obligatio illa & nexus, qui conjunctionis vocabulo significatus est.*

L. Obj. 1. In eo formaliter consistit Matrimonium, quo posito ponitur, & quo sublato aufertur. Atqui posito mutuo Partium consensu, & quod eum sequitur jure conjugum in se invicem, ponitur Matrimonium, &c.

LI. R. dist. min. Posito Partium consensu, ponitur Matrimonium in fieri, C. ponitur in facto esse, Subd. ponitur efficienter, C. ponitur formaliter tanquam per aliquid intrinsece constitutivum, N. Itaque mutuus consensus duo præstat; 1. constituit Matrimonium in fieri, sicut & quemlibet alium contractum; 2. causa est effectrix Matrimonii in facto esse; quia nisi præcedat Partium consensio mutua, non potest sequi nexus quo in perpetuum sibi devinciantur. At vel ex solo colligere est Matrimonium, prout est status permanens, positum non esse in consensu, cum alia sit effectus, alia vero causæ essentia. Quemadmodum igitur posita generatione ponitur paternitas, & ea sublata tollitur; nec tamen paternitas in generatione consistit formaliter, sed eam præsupponit: sic & Matrimonium sublato consensu, qui ejus fundamentum est, tollitur; nec tamen formaliter consistit in consensu. Neque nostra est responsio isthæc, sed Romani Catechismi, qui ibidem numer. 6. *Ex his patet, inquit, Matrimonii naturam & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod alia Virorum clarissimorum definitiones hoc videntur consensui tribuere; ut cum dicunt conjugium esse consensum maris & femine, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres*

Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio & nexus oriri non potest nisi ex consensu & pactione.

LII. Inst. 1. Matrimonium intrinsece est contractus. Atqui contractus formaliter consistit in mutuo Partium consensu.

LIII. Resp. ut statim Matrimonium *in fieri* esse intrinsece contractum; at spectatum *in facto esse*, non esse contractum nisi fundamentaliter & præsuppositive, sed nexum ac vinculum stabiliter perseverans.

LIV. Inst. 2. Effectus subsequens Matrimonium non potest esse formaliter Matrimonium. Atqui nexus seu vinculum quo Partes inter se colligantur, est effectus Matrimonium consequens.

LV. Resp. neg. min. Ille enim nexus sequitur equidem contractum, sicut paternitas sequitur generationem; sed non ideo est effectus Matrimonii, at ipsa potius Matrimonii essentia, secundum id Sancti Thomæ, Suppl. q. 44. art. 1. ad 2. *Est Matrimonium vinculum, quo conjuges ligantur formaliter, non effective.*

LVI. Objic. 2. Eadem est essentia Matrimonii in ratione contractus spectati, quæ ejusdem prout est Sacramentum, cum Christus dignitatem Sacramenti contractui matrimoniali adjungendo, nihil in eo mutaverit. Atqui Matrimonium, prout est Sacramentum, non consistit in vinculo & nexu Partium, sed in

aliquo transeunte. Prob. min. 1. quia fatentur omnes cetera, præter Eucharistiam, Sacramenta, in re vel actione transitoria consistere. 2. Quia Deus constitutivo Matrimonii utitur ad gratiæ productionem. Atqui Deus conjugali vinculo ad productionem gratiæ non utitur; imo nec uti potest, cum vinculum conjugale ex D. Thoma, ibid. O. sit mera relatio, quæ ut de se sterilis, nequidem ut instrumentum operari potest. 3. Quia usus Sacramenti in re permanente consistentis parit gratiam, ut patet in usu Eucharistiæ. Porro Matrimonii usus gratiam non parit. 4. Demum quia Sacramentum debet esse sensibile. Porro habituale conjugii vinculum nihil habet quod sensus afficiat.

LVII. Resp. dist. maj. Eadem est essentia Matrimonii ut contractus *in fieri*, quæ ejusdem spectati ut est Sacramentum, C. Eadem est Matrimonii *in facto esse*, N. Matrimonium prout est Sacramentum, exigit materiam, formam, & Ministerium alteram alteri active applicantem. Atqui hæc soli conveniunt Matrimonio in fieri, non autem habituali vinculo, quod etiam in somno perseverat. Ergo nullius est momenti difficultas isthæc, quæ Tournelum, Gonetum & alios impeditos habuisse videtur; & cum ea corruunt quatuor ejus confirmationes.

DISSERTATIO HISTORICO-THEOLOGICA.

D E

MATRIMONIO INTER BEATAM VIRGINEM ET SANCTUM JOSEPHUM.

QUATUOR hic veniunt expendenda; 1. an Deiparam inter & Joseph verum fuerit Matrimonium; 2. si sic, quo tempore initum fuerit; 3. cur Deus illud inter utrumque voluerit contrahi; 4. an existentia ejus ad Fidem pertineat. Quæ ut nec frigide nec fuse solvantur, fit

CONCLUSIO II. Verum fuit Mariam inter & Joseph Conjugium. Ita sanctus Thomas, 3. p. q. 29. art. 2. & cum ipso cæteri communiter.

LVIII. Prob. 1. ex Scriptura: Matth. 1. 18. *Cum esset desponsata mater ejus (Christi) Maria Joseph, antequam convenirent*, seu, ut passim explicant interpretes, antequam maritaliter copularentur, *inventa est in utero habens*, seu prægnans esse, *de Spiritu sancto*. Atqui hic *desponsatam* esse *Joseph*, idem est ac cum ipso contraxisse per verba de præsentī, non autem sola cum ipso contraxisse sponsalia per verba de futuro, uti perperam credidere Abulensis & Cajetanus.

Prob. min. 1. quia, ut solide probat Maldutius, Dissert. 2. in hunc locum, voces *sponsus*, *sponsa*, *desponsata*, ut plurimum in sacris Litteris, non Sponsalia mera, sed verum

Matrimonium, præsertim vero recens contractum significant. Sic Deuter. 22. v. 23. *Si puellam Virginem desponderit vir, & aliquis concubuerit cum ea, uterque lapidibus obruentur: Puella, quia non clamavit; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui*. Ergo, juxta phrasim Scripturæ, uxor est quam quis despondit: unde & cum turpiter peccat, adulterarum supplicio plectitur. Osee 4. 13. *Fornicabuntur filiae vestrae, & sponsæ vestrae adulteræ erunt*. Ergo idem est sponsa, non quod soluta, quæ peccando fornicatur, sed quod uxor, quæ cum se dedit alteri, adultera est. II. Reg. 3. 14. *Redde mihi uxorem meam Michol, quam despondi centum præputiis Philistinorum*. Hic porro *despondi* idem est ac, duxi in uxorem: cum Saul, qui filiam suam Davidi sponderat, hanc ipsi post stragem centum Philistinorum in uxorem tradidit.

2. Huc facit istud: *antequam convenirent*; quod, ut bene Sylvius hic, pag. 122. indicat Mariam & Joseph in eo fuisse statu, ut, quantum est ex parte vinculi conjugalis, convenire possent.

3. Quid ibid. v. 20. subdit Evangelista: *Joseph vir ejus, cum esset justus, voluit occulte dimittere*

dimittere eam. Et supra, v. 16. *Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus.* Atqui vir eo loci idem est, ut alibi passim, ac maritus. Et vero summa illa Josephi anxietas, & dimittendæ Mariæ intentio, certum est veri Matrimonii argumentum: cum enim Sponsalia jure naturali per supervenientem fornicationem dirimantur, nihil erat cur suspensus adeo & incertus foret Josephus, nisi jam perpetuo vinculo Mariæ adunatus fuisset. Eodem pertinet voluntas B. Virginem dimittendi: *qui enim vult dimittere, fatetur acceptam*, inquit Ambrosius; quia non dimittitur nisi quod jam acceptum est.

4. Quia desponsatam Lucas, cap. 2. v. 5. interpretatur conjugatam; imo uxorem simpliciter vocat his verbis: *Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.*

5. Quia Josephum Christi Patrem vocat tum ipse Lucas, cap. 2. 33. his verbis: *Et erant Pater ejus & Mater mirantes*, &c. tum ipsa B. Virgo, ibid. 48. ubi: *Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Atqui nec ipsa Virgo ad Filium, nec sacer Scriptor in opere ad Fideles universos deventuro, Patrem simpliciter eum dixissent, re ipsa Mariæ conjux non fuisset.

7. Quia si B. Virgo conjugata non fuisset, Judæi utrum ejus intumescere videntes, ei gravem fornicationis notam & pœnam indixissent. Nec dubium quin Filium ejus Christum Dominum pro spurio habuissent. Atqui è contra; nam Luc. 3. mirati in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius, dicebant: *Nonne hic est Filius Joseph?* Et Matth. 13. 56. *Nonne hic est Fabri filius?* Ergo.

LIX. 2. Ex Patribus, qui punctum istud penitus indagarunt. Ambrosius, Lib. de Institut. Virginis, cap. 6. eos refellens qui verum Mariam inter & Joseph. Matrimonium intercessisse negabant, quia nulla unquam eos interfuerit commixtio carnalis. *Nec illud*, inquit, *te moveat quod ait: Quia Joseph accepit conjugem suam; cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur: non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis.* Denique, *cum jungitur puella, conjugium, est, non cum virili admixtione cognoscitur.*

LX. Idem pluries & constanter docet Augustinus, Lib. 23. contra Faustum, cap. 8. *Neque*, inquit, *quia concubitu non permixtus Joseph, ideo non maritus.* Et infra: *Ut & Joseph Mariæ maritus diceretur habens eam conjugem, non concubitu, sed affectu; non commixtione corporum, sed copulatione, quod est carius, animorum.*

Lib. 1. de Nuptiis & Concup. cap. 11. n. 12. *Quibus vero placuerit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum abstinere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur: imo firmitus erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ carius concordiusque servanda sunt, non voluntariis affectibus animorum.* *Neque enim fallaciter ab Angelo dictum est ad Joseph: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Conjux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus.* Et num. 13. *Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis*

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum divortium. Non aliam esse ceterorum Patrum mentem, etsi horum nonnulli subobscurè locuti sunt, paulo post indicabimus.

LXI. Prob. 3. Quia exigebat suavis Dei providentia, ut Christus ex vere conjugata nasceretur, uti Conclus. 4. dicemus.

LXII. Objic. 1. Ideo Mariam Josepho vere nupsisse contendimus, quia & ejusdem uxor dicitur in Evangelio, & Joseph ipse Christi pater nuncupatur. Atqui gemina hæc ratio nullius plane est momenti. Quia sicut Joseph Christi pater dictus est non quia talis esset revera, sed quia talis putabatur; sic & Maria uxor ejus dici potuit, quia Joseph exterius vir ejus esse videbatur, nimirum cohabitando cum ipsa, suis ipsam laboribus sustendendo, eandem in Ægyptum ducendo & hinc reducendo, &c.

LXIII. Resp. neg. min. Quin & evasio hæc Suarezio erronea videtur, utpote omni tam in Scripturis quam in Traditione fundamento destituta. Sane vero Joseph dicitur Christi pater, non absolute, sed *ut putatur*, Luc. 3. 23. ubique vero simpliciter vocatur vir Mariæ. Solutionem hanc tradit Augustin. Lib. 5. contra Julian. cap. 12. *Nunquid*, inquit, *Ægeus loquens unus ad unam, contra conscientiam, & suam & ipsius cui loquebatur, secundum opinionem potius quam secundum veritatem fuerat locuturus, qui ei dixit: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Dixit autem Lucas Evangelista de Domino, quod putabatur filius Joseph, quia ita putabatur, ut per ejus concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit remove opinioem, non Mariam illius viri negare conjugem, contra Angelum testem.* Et vero facile erat ut Joseph pater Christi haberetur, quia ubique gentium pater est quem nuptiæ demonstrant. At in Populo, apud quem palam celebrabantur conjugia, fieri non poterat ut Mariam duxisse crederetur, qui eam re ipsa non duxisset.

LXIV. Objic. 2. Joseph voluit occulte dimittere Mariam, Matth. 1. 19. Atqui hanc, si vere fuisset uxor ejus, occulte dimittere non potuisset. Quia lege Deuteron. 24. vers. 1. sancitum erat ut vir conjugem suam dimittens, daret libellum repudii in manu ejus: quod occulte fieri non poterat.

LXV. Resp. neg. min. 1. quia etsi permixtus erat libellus repudii, non tamen præceptus erat maritis; 2. quia occulte tradi poterat, ut docet Becanus in Analogia veteris & novi Testamenti, cap. 24. q. 2. neque necessum erat ut publice traderetur, nisi cum maritus Facultatem dabat uxori alium pro nutu conjugem quæritandi: quod profecto non intendebat Joseph, qui, ut *vir justus*, minus forte sponsæ suæ adulterium suspicatus est, quam eam vi ab aliquo sine sua culpa oppressam; 3. quia non poterat Joseph Mariæ crimen probare per testes: quod ad publicam dimissionem necessum fuisset. Adde quod adulteris non daretur libellus repudii, quia lapidandæ erant, ut eum in locum notat Estius. Ergo objectio hæc omni ex parte nutat.

C

in

LXVI. Objic. 2. Admitti non potest opinio quæ patribus plerisque repugnat. Atqui. 1. E multis paucos seligo. Cyrillus Hierosol. Catech. 12. sub finem: *Meminimus Jacob, qui prius quam Rachel acciperet, dicebat ad Laban: Da mihi uxorem meam: sicut enim illic ante nuptiarum constitutionem, cum tantum promissio intercessisset, uxor Jacob nominabatur; sic & Maria propter solam desponsationem uxor Joseph vocabatur.* Ephiphanius, hæres. 28. *Desponsata est Maria, non nupta: videbatur uxor, & non erat.* Hieronymus in cap. 1. Matth. ad hæc verba: *Joseph virum Mariæ: Cum, inquit, virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum; sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri, & sponsæ uxores vocantur.* Et iterum: *Joseph nutricius, non maritus.* Hilarius in idem caput; *Virgo sponsa, non vero conjux.* Bernardus, Hom. 2. in *Missus est: Virum nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus.* Similia habent Chrysostomus, Gregorius Niss. Petrus Chrysologus, quin & Augustinus, Serm. 17. de tempore, ubi: *Concepit Virgo antequam sponsum haberet, parit antequam nubat.* Unde sic: Qui B. Virginem ita sponfam agnoscunt, ut conjugem negent, Matrimonium ejus non admittunt. Atqui patres, &c.

LXVII. Resp. dist. min. Negant conjugem, id est, solito conjugum more viventem cum Joseph, C. Negant conjugem, ut omne Matrimonium etiam simpliciter ratum ab ea excludant, N. itaque prædicti Patres, dempto forte Cyrillo, ut summam Mariæ puritatem commendarent, vel contra Helvidium ejusque Affeclas tuerentur, Matrimonii ab ipsa contracti, quantum licuit, ideam imminuerunt. At ita consumationem ejus negarunt, ut veritatem ipsius non tetigerint. Unde omnibus pene applicari potest id quod ad unum respondet sanctus Thomas, cit. quæst. 29. art. 2. ad 1. & 2. *Dicendum quod Hieronymus accipit ibi maritum ab actu Matrimonii consummati, quodque nuptias vocat nuptialem concubitum.* Et vero ex ea sua nominum *Mariti & Conjugis* expositione tantum inferunt Patres, vel, ut Chrysostomus, Mariam alios præter Christum filios non habuisse; vel, ut Hieronymus, Ephiphanius, &c. eam perpetuo virginem permansisse. Atqui ad id necesse non est ut Maria vere non nupserit Josepho; sed sufficit ut in ea conjugis nomen non importet, sicut in aliis mulieribus, corporeæ conjunctionis ideam.

LXVIII. Major est, ut obiter innui, difficultas in textu sancti Cyrilli, qui, ut notat Suarez, prudenter interpretandus venit; quasi dicat sanctus Doctor, quod si Rachel, ob solam quæ facta erat ipsius promissionem, conjux vocata est, multo magis B. Virgo nomen conjugis ob sua cum Josepho sponsalia sortiri potuit, quamvis nulla subsecuta sit copula.

LXIX. Moram non facit textus Augustino adscriptus; tum quia non sit sancti Præfatis, cujus doctrinam non sapit; tum quia in eo per nuptias intelligi potest *nuptialis concubitus*, ut supra aiebat sanctus Thomas.

LXX. Inst. Chrysostomus, Homil. 2. in Matth. & Ambrosius in Luc. docent Christum è Cruce pendentem tradidisse Joanni Matrem suam, eamque separasse à Josepho, ut indi-

caret inter eos verum non intercessisse Matrimonium. Ergo.

LXXI. Resp. Hic quoque solam Matrimonii cohabitationem excludi, non ipsam ejus veritatem. æ Ceterum quod credunt prædicti Patres Josephum tempore mortis Christi in vivis superstitem fuisse, non admodum verisimile est: multoque probabilius cum Epiphanio, hæres. 78. conjicitur eum ante trigésimum Christi annum occubuisse; tum quia ex quo cum Maria Christum duodennem in Templo reperit, nulla ejus fit mentio, seu in nuptiis Cana, seu in historia Passionis; tum quia non potuisset, eo vivente, Christus fidelio rem Matris suæ Socium ac Ministrum invenire: nisi eo usque senex fingatur, ut alterius ope indigeret; quod gratis fictum erit.

Objectionem è voto castitatis à Deipara emissæ supra expendimus num. 29. & seq.

CONCLUSIO II. Matrimonium Josephi cum B. Virgine, quoad essentiam & contractum, ante incarnationem Verbi initum est.

LXXII. Prob. 1. Ex his Lucæ verbis, l. 26. & 27. *Missus est Angelus Gabriel à Deo: ad Virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph.* Atqui ex dictis constat desponsationem hanc veri nominis Matrimonium fuisse, & ita docent cum Origine, Hom. 6. in Lucam, Patres & Theologi.

LXXIII. Prob. 2. Ideo voluit Deus Mariam nubere, ne quid in eam & Fidelium ex partu redundaret infumæ. Ad id porro necesse fuit, ut quo tempore concepit, sponsum haberet.

LXXIV. Dixi, quoad essentiam & contractum, quia dubitant aliqui an idem Matrimonium ante Incarnationem perfectum fuerit quoad accidentalialia, id est quoad utriusque sponsi cohabitationem. Sunt enim qui cum Cajetano & Abulensi negant Mariam tunc in domum Joseph fuisse solemniter deductam, aut ea donatam sacerdotali benedictione, postquam sponsa viro tradebatur. Probant 1. ex his Angeli ad Josephum verbis: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Ergo hanc quidem jam in conjugem habebat, sed nondum solemniter in domesticum consortium acceperat. 2. Quia ex ex Luc. 1. vers. 56. Maria ex Zachariæ domo *reversa est in domum suam*; proinde non in domum Josephi. 2. quia istud Matth. 1. 19. *Cum nollet Joseph eam traducere*, idem est, juxta Anselmum, ac si dicat: *Cum nollet eam in domum suam deducere.* Addi possit non facile concipi quo pacto in ipsa Josephi domo Incarnatio Beatæ Virgini annuntiata fuerit.

LXXV. Communior tamen opinio censet Matrimonium Joseph cum Beata Virgine, quoad cohabitationem, & benedictionem Sacerdotum, si quæ intervenire solebat, perfectum fuisse tempore Conceptionis Christi; 1. quia, ut ait sanctus Thomas, citat. quæst. 20. artic. 2. in fine, *id magis consonat Evangelio*, his nimirum verbis: *Voluit occulte dimittere eam*; ut enim bene Ambrosius: *Quam non accepit, nemo dimittit*, &c.

LXXVI. 2. Quia alias non satis provifum esset famæ & honori Virginis. Quando enim sponsa in domo sponsi concipit, conceptio jure reputatur maritalis: si vero ante cohabitationem

tionem conceperit, dubia semper est & suspecta conceptio. Ecquis Mariam, post Visitationem Elisabeth, trimestri utero gravem intuitus, eamque necdum in ædes Josephi admissam esse rescians. nihil de ea mali suspicatus esset?

LXXVII. 3. Quia, ut bene Suarez, citat. Disp. 7. sect. 2. ut posterior hæc opinio præferatur, satis est quod prior nullum habeat in Evangelio fundamentum. Atqui nullum reipsa habet: Id enim, *Noli timere accipere Mariam*, &c. idem est ac, Ne timeas conjugem tuam retinere domi, & cum ea vivere ut prius, prout expresse tradunt Chrysost. & Ambrosius. Illud vero: *Reversa est in domum suam*, non domum à domo Josephi separatam significat, sed domum quæ non, ut Elisabethæ, aliena foret, sed propria, & in qua habitare consueverat, sive foret paterna domus, sive domus sponsi, vel utrique communis. Sic Luc. 2. 39. dicitur quod *reversi sunt in Civitatem suam*, id est in qua suum habebant domicilium. istud demum: *cum nollet eam traducere*, nihil aliud significat quam infamare, seu ut adulteram vel adulterii suspectam accusare, prout ex Græco Textu liquet; & ita exponunt Origenes, Gregorius Niss. Chrysostomus, Augustinus, & alii plures.

LXXVIII. Quanquam non desunt qui credant Josephum nihil de Maria judicasse, sed hinc quidem stupefactum evidentia facti, inde vero eximia quam expertus erat Virginis sanctitate commotum, veluti raptum iu stuporem, omne iudicium sustinuisse: unde nec, quia iustus, eam infamare voluit etiam apud ipsius parentes; quia rem totam sine ullo Mariæ peccato fieri potuisse utcumque crediderit; nec, quia iustus, cum ea commorari voluit, eo quod non sibi satis constaret de innocentia ejus. Ita docet Auctor Operis imperf. in Matth. Hom. 1. ubi: *O inestimabilis Mariæ laus! Magis credebatur castitati ejus, quam utero ejus, plus gratiæ quam naturæ: conceptionem manifeste videbat, & fornicationem suspicari non poterat; possibilis esse credidit mulierem sine viro posse concipere, quam Mariam posse peccare.* Concinit id Hieronymi ibid. *Hoc testimonium Mariæ est, quod Joseph sciens Mariæ castitatem, & admirans quod evenerat, celat silentio, cujus mysterium nesciebat.*

LXXIX. Quod additur Incarnationem vix in ipsa Josephi domo annuntiari potuisse, nihil habet solidi: potuit enim Angelus in sensibili specie, ut probabilius docet Suarez, Disput. 9. sect. 2. apparere Virgini in ipsa Josephi domo, nec ab ipso percipi; sive in eam irruerit sopor Domini, de quo alibi in Scriptura; sive, quod veri magis simile est, Maria in proprio cubiculo vacaret orationi, & forte Messæ adventum pro more antiquis iustis familiari, supplex efflagitaret. Et hoc quidem cubiculum in Ecclesiam conversum fuisse docet Beda, Lib. de Locis sanctis, cap. 16. Illud vero ab Angelis in Illyricum primo, ac deinceps in Italiam, ubi hodieque sub *Lawretanæ Aedis* titulo perseverat, docent Scriptores innumeri; & plus forte quæ ibi quotidie perficiuntur in corporibus & in cordibus miracula.

LXXX. Etsi autem Virginis conjugium quo-

ad substantiam & accidentalia perfectum esse credimus, fatemur tamen, quod ex dictis constat, ei defuisse significationem unionis Christi cum Ecclesia per naturam, quia nempe ei defuit carnalis commixtio. At ea significatione non indiguit, quia in eo Matrimonio res ipsa erat exhibenda, scilicet Incarnatio, per quam Verbum Ecclesiæ conjungitur secundum naturam.

CONCLUSIO III. Summopere conveniens fuit ut Christus ex conjugata Matre nasceretur: prohinc utcumque necessarium fuit B. Virginis conjugium.

LXXXI. Prob. recensendo præcipuas rationes quas ea de re affert sanctus Thomas ead. q. 29. art. 1. Sane, ait sanctus Doctor, *conveniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci, tum propter ipsum, tum propter matrem, tum etiam propter nos.*

Propter ipsum quidem, 1. ne ab Infidelibus tanquam illegitimus abjiceretur; 2. ut consueto modo ejus genealogia per virum describeretur; 3. ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret; & ideo Ignatius apud Hieronym. in cap. 1. Matth. dicit ipsam fuisse desponsatam ut partus ejus diabolo celaretur; 4. ut à Joseph nutriretur: unde & pater ejus dictus est, quasi nutricius.

Fuit etiam conveniens ex parte Virginis; 1. quidem quia per hoc immunis redditur à pœna, ne scilicet lapidaretur à Judæis tanquam adultera, ut Hieronymus dicit ibid. 2. ut per hoc ab infamia liberaretur; 3. ut ei à Joseph ministerium exhiberetur.

Ex parte etiam nostra hoc fuit conveniens, 1. quidem quia testimonio Joseph comprobatur est Christum ex Virgine natum. Unde Ambrosius dicit super Lucam: Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset & dolere injuriam, & vindicare opprobrium, si non agnosceret Sacramentum. 2. Quia ipsa verba Virginis Matris magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserentis. 3. Ut tolleretur excusatio virginibus, quæ propter suam incautiam non vitant infamiam. Unde Ambrosius dicit: Non decuit virginibus sinistra opinione viventibus velamen excusationis relinquere, quod infamata Mater quoque Domini videretur. 4. Quia per hoc significatur universa Ecclesia, quæ cum virgo sit, desponsata tamen est uni viro Christo, ut August. dicit in Lib. de sancta Virginitate. Potest etiam & quinta ratio esse, quod Mater Domini fuit desponsata & Virgo; quia in persona ipsius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.

LXXXII. Objic. ex his causis duas ut minimum esse, quæ omnino futes sint, 1. enim fieri non potuit ut Mariæ partus celaretur diabolo; quia generatio & integritas virginalis res sunt corporeæ, quas Angelus etiam malus evidenter intueri potest. Ergo non obstante Matrimonio Virginis cum Joseph, ut potuit demon cognoscere Mariam absque viri opera concepsisse: deinde non magis necesse fuit Mysterium illud diabolo abscondi, quam alia Christi miracula, ex quibus demum collegit diabolus eum esse *Sanctum Dei*. 2. Nihilo solidius est quod Hieronymus dicit nupsisse Mariam,

Mariam, ne lapidaretur à Judæis sicut adultera. Imo enim non potuisset lapidari sicut adultera, quæ nupta non fuisset.

LXXXIII. Resp. ad 1. Potest quidem deum virginem integram secernere à corrupta at vel non attendit ad singula quæ in rebus humanis fiunt, præsertim cum ex constanti virtute major sibi desperationis causa accedit; vel quæ ad Deiparam pertinebant penitus rimari divina virtute prohibitus est, ut innuit S. Thomas ad 3. Unde quod docent Basilius, Hom. 25. & Damascenus, Lib. 4. capit. 15. diabolus sedulo virgines innuptas observasse, quia ex Ilaiæ Prophetia (cap. 7.) sciebat ex iis unam Messia matrem futuram esse, in Mariam locum non habuit; Deo id impediante.

LXXXIV. Nec obest quod *postmodum aliquando cognovit diabolus Christum esse Filium Dei*: quia jam tempus erat ut Christus suam virtutem contra diabolum ostenderet, & persecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eum acrius persequeretur, quando Christus nec pati disposuerat, nec virtutem suam ostendere. Ita idem S. Thomas, ibid.

LXXXV. Resp. ad 2. Moris fuisse ad Judæos ut adulterarum pœna plecteretur, non ea quidem quæ simpliciter fornicata erat, ut patet ex cap. 22. Exodi, & Deuteron. 22. vers. 29. sed quæ in parentum domo habitans fornicabatur, ac nihilominus gerebat se virginem, ut tanquam virgo nubere posset; uti constat ex eodem cap. Deuteron. vers. 20. ubi hæc: Si

non est in puella inventa virginitas, lapidibus obruent eam viri civitatis illius, & morietur; quia fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui. Quod si ejusdem sceleris conscia foret puella de sacerdotali genere, qualis erat B. Maria, cognita Elisabeth de stirpe Aaron, flammis exurebatur, Levit. 21. Ita idem S. Thomas, qui postremam hanc solutionis partem affert *secundum quosdam*, non ex opinione propria, ut notat Suarez in Commentario, quem consule.

LXXXVI. Quæres an de Fide sit B. Virginem verum ac proprie ratum cum Joseph Matrimonium contraxisse.

Affirmat Suarez, citat. Disput. 7. sect. 1. & ita docere Theologos omnes contendit. Aliiter sentit Canisius in Mariali, Lib. 1. cap. 5. ubi ait quæstionem hanc esse arbitrariam, in qua sine erroris periculo potest utraque pars defendi. Quæ verba referunt nec improbant Henriquez & Sanchez, Lib. 2. Disp. 28. num. 1. Mihi quidem rigidior videtur Suarezii opinio: at & lenior videtur opinio Canisii; tum quia licet fundamentum aliquod habeat in objectis supra Patrum auctoritatibus, minus tamen litteræ Evangelii congruit; tum quia eo usque Fidelibus universis persuasum est verum inter Mariam & Joseph fuisse connubium, ut id vix in dubium vocari ferant; tum quia ex veri hujus Matrimonii suppositione eximiam Josephi dignitatem commendant Gerso & alii pene omnes. Quapropter à temeritate multa non videretur immunis, qui sanctum illud conjugium inficiari auderet.

CAPUT SECUNDUM

DE

INSTITUTIONE MATRIMONII.

CUM Matrimonium spectari possit vel ut est officium naturæ, vel ut est Sacramentum, de ipsius institutione sub illo utroque respectu nobis agendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

DE

INSTITUTIONE MATRIMONII UT EST OFFICIUM NATURÆ.

I. **A**LIO est institutio Matrimonii, aliud celebratio ejus. De utraque tamen dicemus ob utriusque connexionem.

Circa institutionem quæritur 1. an Matrimonium à malo sit & inhonestum; 2. an, sibi bonum sit, ut esse jam fatentur omnes, ab ipsa lege naturali institutum sit, an solum positiva Dei lege.

II. Hæc autem vaga secundæ quæstionis expositio aliquid habet ambigui, tum ex parte vocis *Matrimonii*, tum ex parte vocis *naturæ*, seu *legis naturalis*.

Enim vero potest aliquid multiplici sensu esse de jure naturæ seu naturale, 1. quatenus ex naturæ principiis necessario profluit; & sic *moveri sursum est naturale igni*, ait hic S. Thomas q. 41. art. 1. 2. quatenus ad illud *natura inclinatur*, licet *mediante libero arbitrio compleatur*, idem ibidem, 3. quatenus à natura præcipitur; & sic naturale est homini ut vitam suam conservet, ut Deum revereatur. Sane, ut observat Ysambert hic, Disp. 2 art. 1. pag. 523. aliud est, quidpiam esse secundum inclinationem naturæ, aliud vero, quidpiam esse de

de præcepto naturæ: primum meram naturæ propensionem sonat, secundum addit obligationem.

III. Rursus Matrimonium vel sumitur pro coitu maris & feminae ad generationem proles, & speciei conservationem; vel pro contractu seu vinculo indissolubili. Et si enim Matrimonium prout à Christianis contrahitur, firmum sit, & post consummationem indissolubile, dubitari nihilominus potest an id habeat à natura rei, an ex libera Dei constitutione. Jam

IV. Constat 1. Matrimonium, quocunque sensu accipiat, non esse de jure naturæ, quasi ex naturæ principiis necessario profluat. Matrimonium enim essentialiter supponit liberam Partis utriusque consensionem. In his porro quæ à principiis naturæ necessario fluunt, ut quod ignis sursum moveatur, quod sanguis ab arteriis in venas manet, nulla est libertas.

V. Constat 2. Matrimonium non uno sensu esse homini naturale: 1. enim naturale est, quatenus quisque à natura habet facultatem illius contrahendi, nisi quid obstat impedimenti: unde sicut de jure naturæ est quod homo emat & vendat, sic & de eodem jure est quod uxorem ducere possit, ut advertit Vasquez hic, Disp. 1. cap. 1. num. 11. pag. 295. 2. Est etiam naturale quatenus ad illud natura inclinatur: nam 1. sicut natura inclinatur ad conservationem individui per cibum, sic & inclinatur ad conservationem speciei, quæ non nisi per Matrimonium rite & perfecte obtineri potest. Neque tamen ut singulos ad cibi sumptionem obligat natura, ideo singulos obligat ad connubium, ut suo loco dicemus. 2. Sicut naturalis ratio dicitur ut homines simul cohabitent, quia unus non sufficit sibi in omnibus quæ ad vitam pertinent, ratione cujus dicitur homo naturaliter politicus, seu socialis; ita etiam eorum quibus indiget ad vitam humanam, quædam opera sunt competentia viris, quædam mulieribus. Unde natura monet ut sit quædam viri ad mulierem associatio, in qua est Matrimonium, Ita S. Thomas, cit. quæst. 41. Suppl. artic. 1. Hoc sensu Isidorus apud Gratianum, Dist. 1. cap. 7. *Jus naturale*, inquit, *est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur; ut viri & feminae conjunctio. . . communis omnium possessio, & omnium una libertas, &c.*

VI. Tota igitur quæstio in his sita est, 1. an Matrimonium sit de jure naturæ, tum ut res licita & admodum conveniens, tum ut res necessario præcepta, seu communitati hominum collectivè sumptæ, seu singulis in particulari; 2. an Matrimonium sit eodem jure eodemque modo præceptum ut contractus indissolubilis. Circa hæc porro non idem est, vel olim fuit, omnium sensus.

VII. Quod spectat ad primum Caput de Honestate Matrimonii, non defuere, qui, prout prædixerat Apostolus, I. ad Timoth. 4. 1. nuptias reprobaverint tanquam malas & inductas à dæmone. In eo ordine recensentur Simon Magus, qui ita unius cum una conjunctionem rejiciebat, ut doceret vagum cum pluribus concubitum, seu, ut loquitur Augustinus, Lib. de Hæres. cap. 1. *detestandam turpitudinem indifferenter utendi feminis*: Saturni-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

nus, qui teste Irenæo, Lib. 1. cap. 22. *nubere & generare à Satana esse* dicebat: Marcion, qui eodem Irenæo teste, cap. 30. *abstinentiam à nuptiis* prædicabat: Tatianus, qui apud eundem Irenæum, cap. 31. nuptias habebat ut *corruptelas & fornicationes*: Encratitæ, qui Tatiano successerunt, & *nuptiarum auctorem diabolum manifeste* constituerunt, ut scribit Epiphanius, hæres. 46. cujus textum mendoso codice deceptus male legit Augustinus ubi supra cap. 25. Adamiani, qui *nuptias ode-* rant, *quia nec priusquam peccasset Adam, nec priusquam dimissus esset de Paradiso, cognovit uxorem*: & ita credebant *quod nuptiæ futuræ non fuissent, si nemo peccasset*, ut tradit ibidem Augustinus, cap. 31. Manichæi, qui licet à Matrimonio non abstinerent, abstinebant à generatione, ne divina substantia, id est anima, corpori alligaretur: & sic legitimum conjugii usum damnantes, conjugium ipsum damnare videbantur: de quo vide August. ibidem cap. 46. Priscillianitæ, qui, ut ait S. Leo, Epist. 93. ad Turibium, cap. 7. *procreationem nascentium & copulam conjugalem* detestabantur: Apostolici, ex S. Bernardo, Serm. 66. in Cantic. quorum tamen aliqui ab aliis dissentientes connubia inter virgines permittebant. Idem sensere tum Albanenses sub tempus Leonis III. proinde sub finem Sæculi VIII. de quibus, quantum ad præsens Caput ad S. Antoninum. 4. part. Summæ, tit. 11. cap. 7. tum qui circa an. 1176. in Tolosanis partibus prodierunt, ac brevi temporis intervallo mille propemodum civitates infecerunt, Albiani seu Albigenes, qui, vel à quibus Henriciani ac Petrobussiani.

VIII. Sed nec una est circa secundam quæstionem opinio, 1. enim Pseudo-reformati Matrimonium adeo juri naturali consentaneum existimant, ut virginitatem nuptiis adversam nulla prorsus lege imperari posse contendunt. Hinc sacri gregis cœlibatum, ac monastica vota factis ac verbis subvertunt. 2. E Catholicis alii censent Matrimonium esse de jure divino positivo, quod initio mundi omnes adstrinxerit; sed deinceps, Orbe jam satis civibus frequentato, revocatum sit: rursus post Diluvii tempora instauratum; demum denuo suppressum, cum Apostolus, I. Corinth. 7. virginitatem commendavit. Alii vero cum S. Thoma in 4. dist. 31. q. 1. art. 1. O docent Matrimonium esse juris naturæ, non quidem respectu singulorum, sed respectu totius communitatis collectivè sumptæ, Unde inferunt cum Parisiensi Theologo, Deum non aliter dici auctorem Matrimonii, quam quomodo dicitur auctor legis æternæ & naturalis, non autem quatenus est auctor legis positivæ, v. g. Baptismi & similium, quæ jure naturali non sunt instituta. Ex quo, inquiunt, sequitur 1. Deum non cœpisse tunc esse auctorem Matrimonii, quando Protoparentes nostros creavit, quia jus naturæ æternum est, & rerum productionem antecedit; 2. frustra quæri aliam institutionem Matrimonii ut est in officium naturæ, aliam ejusdem ut est in remedium concupiscentiæ. Eo enim ipso quo natura conjunctionem maris & feminae in officium naturæ instituit, eam quoque instituit in remedium

Vasquez, ibid. c. 34.

Grandin, p. 44.

D

dium concupiscentiæ, si ob peccatum aliquo contra concupiscentiam remedio opus foret.

Tom. VIII.
p. 482.

IX. Neque minus circa tertiam quæstionem scinduntur Scholastici. Alii enim Matrimonium, prout est contractus indissolubilis, in solam eamque liberam Dei voluntatem refundunt. Ita Henno, & si ei fides, Thomistæ ac Scotistæ communiter. Alii idem Matrimonium perpetuitatem suam ab ipso naturæ jure fortiri existimant. Ita apud eundem Vasquez. His quæ tædium dabunt, utinam & lucem, præmissis sit.

CONCLUSIO I. Matrimonium per se & intrinsece licitum est & honestum. Est de fide.

X. Prob. 1. ex Scriptura veteri. Genes. 2. hæc legere est: *Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum hominem esse solum: Faciamus ei adiutorium simile sibi . . . Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem; Et adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* Atqui hic duo habemus quæ intrinsecam Matrimonii bonitatem probant. 1. Quod Deus sit Matrimonii auctor; cum mulierem creaverit ut viro in ordine ad prolis generationem & educationem copularetur. Ut enim ait ad citata mox verba Augustinus, Lib. de Genes. ad litter. cap. 3. *Si quæritur ad quam rem fieri oportuerit hoc adiutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos: sicut adiutorium seminis terra est, ut virgultum ex utroque nascatur.* 2. Quod Deus per os Adæ Matrimonium approbaverit: hæc enim verba, *Relinquet homo patrem suum, &c.* quibus approbatio Matrimonii continetur, ab Adamo prolata sunt ex instinctu Spiritus sancti: unde ea Deo attribuit Christus, Matth. 19. 4. & 5. Atqui rem per se malam Deus approbare non potest.

XI. Confirm. tum quia Deut. 25. præceptum erat ut frater fratri sine liberis defuncto suscitaret semen; tum quia Tobias ex Dei jussu Saram duxit uxorem.

XII. Prob. 2. ex novo Testamento, Matthæi 19. vers. 6. *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Sed quæ conjuncta sunt à Deo, sunt necessario intrinsece bona. Et vero an nuptias, si per se malæ forent, præsentia sua cohonestasset Christus, & ad piissimæ Matris preces insigni, eoque miraculorum suorum primo, illustrasset, nisi per se licitæ & sanctæ forent. Utique, ait Augustin. Tractat. 9. in Joan. *Quod Dominus invitatus venerit ad nuptias . . . confirmare voluit quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant . . . dicentes quod malum essent nuptiæ.*

XIII. Concinit Magistro Discipulus pluribus in locis. I. Corinth. 7. vers. 9. *Si non se continent, nubant.* V. 10. *His autem qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere.* Vers. 28. *Si acceperis uxorem, non peccasti; Et si nupserit virgo, non peccavit.* Vers. 38. *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit.* 1. Timoth. 5. 64. *Volo juniores nubere, filios procreare, Matres familias esse.* Hebr. 13. 4. *Honorabile connubium in omnibus.* Atqui hæc demonstrant non modo Matrimonium nihil habere peccati, sed esse rem de se bonam, sanctam,

quin & aliquando necessariam. Hinc idem Apostolus prophetico spiritu Hæreticos supra recensitos prædamnavit, 1. Timoth. 4. vers. 1. his verbis: *In novissimis temporibus discedent quidam à Fide, attendentes spiritibus erroris Et doctrinis dæmoniorum . . . prohibentium nubere.* Quæ autem pejor quam dæmoniorum doctrina?

XIV. Prob. 3. ex Patribus, qui Simonianos, Marcionitas, aliosque ejusdem furfuris Novatores, uti hæreticos, & antiquæ perinde ac novæ Legis adversarios infectati sunt. Idem fecere Concilia. Gangrense, Can. 1. *Si quis vituperat nuptias, anathema sit.* Et Bracarense II. Canon. 11. *Si quis conjugia humana damnat, Et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichæus Et Priscillianus dixerunt, anathema sit.*

XV. Prob. 4. ratione duplici. I. Quæ pertinent ad conservationem naturæ bonæ, eamque per remedium à Deo constitutum intendunt, non possunt esse mala. Atqui Matrimonia legitima. . . . Absit enim ut naturam corporalem, de qua Genes. 1. dictum est quod valde bona foret, à malo esse cum Manichæis deliremus. II. Ex dicendis Christus Matrimonium ad Sacramenti dignitatem evexit. Atqui citra blasphemiam dici non potest quod ad istum honoris gradum evexerit rem de se turpem & inhonestam.

XVI. Hinc colliges Matrimonium non modo ratione sui, sed & ratione actus posse esse meritorium. Siquidem 1. *Omnis actus quo impletur præceptum, est meritorius, si ex charitate fiat. Sed actus matrimonialis est hujusmodi; quia dicitur I. Corinth. 7. Uxori vir debitum reddat, &c.* 2. *Omnis actus virtutis est meritorius. Sed actus prædictus est actus justitiæ, quia dicitur redditio debiti. Ergo est meritorius.* Ita S. Thomas, eadem quæst. 41. art. 4.

XVII. Obj. 1. ex Apostolo, 1. Corinth. 7. v. 1. *Bonum est homini mulierem non tangere.* Atqui, ait S. Hieronymus, Lib. 1. contra Jovinian. (T. 4. p. 2. p. 149.) *Si bonum est mulierem non tangere, malum est eam tangere: Nihil enim bono contrarium est, nisi malum. Si autem malum est Et ignoscitur, ideo conceditur ne malo quid deterius fiat.* Ergo.

XVIII. R. dist. min. Malum est mulierem tangere, id est minus bonum, C. Malum est vere, Subd. Malum poenæ, quia non solet tangi mulier nisi cum turpi concupiscentia, quæ poena est originalis peccati, Conc. Malum est culpæ, N. In Matrimonio duo sunt quæ dignitatem ejus imminuant; 1. quod minus sit bonum quam continentia & virginitas; unde ad hanc totis viribus hortatur Apostolus in objecto Capite; nec Matrimonium, nisi ut minus bonum permittit; 2. quod actus conjugalis vix exeritur sine gravi concupiscentia, quæ ipsis etiam castioribus animis potenter insidiat. At non ideo Matrimonium de se malum est, seu in mente Apostoli, seu in mente Hieronymi, qui textum ejus paulo durius inflectit: Non in mente Apostoli, juxta quem in ipso quod objicitur Capite, *Qui in Matrimonium jungit virginem suam, bene facit; et si qui non jungit, melius facit.* Non in mente Hieronymi,

mal, qui malum vocat, vel id quod minoris boni rationem habet, vel id cui graviter imminet periculum peccati; non vero quod intrinsece malum est: alioqui enim S. Doctor idem sensisset cum Hæreticis supra commemoratis. Atqui hinc procul aberat. Unde in eodem contra Jovinianum Libro, (ibid. p. 145.) *Neque vero nos, inquit, Marcionis & Manichæi dogmata sectantes nuptiis detrahimus; nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurium putamus...* Non ignoramus honorabiles nuptias & thorum immaculatum... Sed ita nuptias recipimus, ut virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus.

XIX. Inst. 1. Quod bonum non est, nisi ut malum minus, revera malum est. Atqui... Minor patet ex Apostolo, ibid. v. 9. *Melius est nubere, quam uri.* Ergo sicut melius est mentiri quam occidere, & tamen mentiri malum est, sic, &c.

XX. R. neg. min. quæ nullum in Apostoli verbis fundamentum habet. Quod enim ut malum graviore malo opponitur, non melius dicitur, sed minus malum. Atque ita locum hunc intellexere Patres. Non ergo, inquit Augustinus, Lib. 6. de bono Conjug. cap. 8. (T. 6. p. 324. F.) *Duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum pejus: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* Eodem modo locum hunc à Marcione imprudenter objectum dissolvit Tertullianus, Lib. 1. adversus ipsum, cap. 29. ubi sic: *Sanctitatem virginitatis sine nuptiarum damnatione novimus, & sectamur & præferimus, non ut malo bonum, sed ut bono melius.* Et vero si nubere esset malum aliquod, virgo quævis peccaret nubendo. Atqui ex Apost. ib. vers. 28. *Si nupserit virgo, non peccavit.*

XXI. Inst. 2. Illud revera malum est, tametsi minus, cujus usum nonnisi ex indulgentia seu venia concedit Apostolus. Atqui conjugii usum, &c. Major patet, quia, ut ait Augustinus, Lib. de Peccato originali, cap. 38. (T. 10. p. 272. E.) *Evidenter dum tribuit veniam, denotat culpam.* Minor non minus constat: sic enim habet Apostolus, ibid. v. 5. & 6. *Nolite fraudare invicem debito conjugali, nisi forte... ad tempus... Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Ergo.

XXII. R. data, non concessa maiore, quam negari posse constabit ex modo dicendis, dist. min. Apostolus conjugii usum ex indulgentia concedit, quia usus ille sit aliquid minus perfectum quam continentia, C. quia sit aliquid reipsa malum, Subd. quia malum sit, quando non sit ex legitimo fine, puta vel generationis, vel reddendi debitum alteri Parti, C. quia malum sit intrinsece & in omni casu, Neg. Itaque si Apostolus frequentiore Matrmonii usum Corinthiis hominum salacissimis ideo tantum ex indulgentia permittit, quia usus ille sit aliquid minus perfecti quam continentia, nihil est in ejus textu quod ipsam conjugalis actus substantiam impugnet. Atqui rem ita esse liquet ex primo textus intuitu. En brevem ejus analysim. *Nolite fraudare vos invicem debito conjugali, nisi forte ex mutuo consensu ad tempus, ut purius, ferventius & magis assidue ora-*

tionem, quæ Eucharistiæ perceptionem præcipue importat, vacetis: & iterum revertimini in id ipsum Matrimonii usum; ne, si diutius maneat thoro separati, tentet vos satanas propter incontinentiam, ad quam præ cæteris Græcis (ut notat Baronius) proclives estis. Hoc autem dico tanquam infirmis secundum indulgentiam, non secundum imperium; id est, permitto, non præcipio. Volo enim, id est optarem vehementer; vos omnes esse sicut meipsum, nimirum in continentia, ut ait D. Chrysostomus. Hæc autem, quæ genuina est, Apostoli expositio difficultatem perimit.

XXIII. Quod si quis cum SS. Augustino & Thoma contendat Apostoli indulgentiam cadere in culpam venialem, tunc dicendum erit culpam hanc non in ipso præcise Matrimonii usu esse, sed in excessu, vel fine non satis puro; ut cum non intuitu prolis aut justitiæ, sed ex solo voluptatis sensu, vel etiam ex solo propriam fornicationem vitandi desiderio miscentur conjuges: quod & nos docuimus, Tom. 7. ad quartum Decalogi præceptum, cap. 1. art. 4. sect. 3. Hæc autem solutio, etsi vera esse videtur, modicum tamen, meo quidem judicio, in Apostoli textu fundamentum habet: nec fortassis facile quis concipiet quomodo culpam venialem permiserit Apostolus.

XXIV. Inst. 3. Actus per quem Deo placere non potest, non modo imperfectus est, sed & vere malus. Atqui talis est actus conjugalis. Siquidem ex Rom. 8. vers. eod. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.* Atqui per actum illum conjuges in carne sunt, juxta Hieronymum, Lib. 1. contra Jovinian. & Siricius Papam, Epist. 1. cap. 6. & 7. ubi etiam, cap. 5. Matrimonium vocat nomine pollutionis.

XXV. Confirm. quia Luc. 14. Matrimonium hominem arcet à Cæna Patris familias. *Uxorem duxi, ait v. 20. & ideo non possum venire.*

XXVI. Resp. ad 1. neg. min. Si enim ad actum matrimonialem virtus inducat, vel justitiæ, ut conjux alteri petenti debitum reddat; vel religionis, ut proles ad cultum Dei procreetur, non tantum placet Deo, sed & est meritorius, ut docet Sanctus Thomas, citat. artic. 4. O. Atqui actus meritorius, &c.

XXVII. Ad 2. dist. Qui in carne sunt, id est qui secundum prava carnis desideria, & contra spiritus dictamen operantur, Deo placere non possunt, Conc. Qui in carne sunt, id est, qui corporea quædam munia exercent, quales sunt actus cibis vel Matrimonio utendi, Subd. Deo placere non possunt, si in his excedant, iisve contra finem ad quem instituta sunt, utantur, C. Secus, N. Ecqui vero diceret Apostolus: *Volo juniores nubere, filios procreare: Uxori vir debitum reddat, &c.* si hæc fine peccato præstari non possent?

XXVIII. Quia tamen frequentius evenit ut qui conjugali operi vacent, voluptate abrepti, mentem ab oratione & à divinis rebus non parum alienam gerant, iis Apostoli sententiam accommodavit Hieronymus, non quasi necessario peccent, etiam debitum reddendo, quod reddi jubet Apostolus; sed quia ut impensius ac ferventius orationi vacent, ex consensu ad tempus continere debent.

XXIX. Quod

XXIX. Quod spectat ad Siricium, is adversus illos confurgit, qui, licet Monachi vel Moniales, *abjecto sanctitatis proposito in tantam demersi erant lasciviam, ut illicita ac sacrilega se contagione miscuerint, & de illicitis complexibus filios procreaverint, quod & publicæ leges & Ecclesiastica jura condemnant.* Et cap. 7. impetit Sacerdotes & Diaconos qui, *post longa consecrationis tempora, tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem procrearunt.* Atqui per hæc prædamnat quidem Siricius Lutherum cum suis, qui sacrilega hæc conjugia inierunt: at legitima Matrimonia non tangit.

XXX. Moram non facit id quod obijcitur ex Luc. 14. Quod enim conjugatus à Cæna Patris-familias recedat, ipsius culpa est, non conjugii: poterat enim res suas ita constituere, ut & uxori redderet quæ ipsius erant, & oblata sibi gratia frueretur.

XXXI. Inst. 4. Saltem id semper mali habet usus Matrimonii, quod in prole causa fit peccati originalis, secundum id Psalm. 50. v. 7. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Atqui quod est causa peccati, peccatum est. Ergo, &c.

XXXII. R. peccatum originale nec in actum generandi, nec in generantis intentionem, sed in ipsum Adam, cujus transfunditur iniquitas, refundendum esse: prout dixi in Tract. de Peccatis, part. 2. cap. 1. art. 1. concl. 3. ad 2. object.

XXXIII. Ut quid ergo, inquies, vult Apostolus ut *qui habent uxores, tanquam non habentes sint?* Utique enim qui uxores non habent, actum Matrimonii penitus ignorant.

XXXIV. Resp. Apostolum his verbis non magis prohibere omnem Matrimonii usum, quam his quæ sequuntur verbis: *Qui emunt, tanquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur,* omnem seu emptionem, seu mundi usum prohibeat. Utrouque igitur nimiam terrenis adhæSIONem removet, sed ipsam rerum substantiam non redarguit.

XXXV. Obj. 2. à ratione. Quod hominem à Deo dividit, intrinsece malum est. Atqui Matrimonii usus... Minor patet; neque enim ad Sanctuarium accedere, aut etiam panibus propositionis vesci licitum erat iis qui à mulieribus non continuissent. Exod. 19. & 1. Reg. 21. 4. Minor non minus certa est: solum enim peccatum dividit à Deo, secundum illud Isai. 59. *Iniquitates vestrae diviserunt inter vos & Deum vestrum.*

XXXVI. Resp. dist. maj. Quod hominem à Deo dividit, destruendo habitum gratiæ, intrinsece malum est. Conc. Quod hominem dividit à Deo, impediendo duntaxat actum contemplationis & amoris, Neg. Quod ergo, ait S. Thomas, eadem quæst. 41. art. 3. ad 3. *primam conjunctionem separat, semper est peccatum,* de quo Isai. 59. sed non semper peccatum est, quod secundam separationem inducit: quia aliqua occupatio licita circa res inferiores quimum distrahit, ut actu Deo conjungi non sit idoneus; & hoc præcipue accidit in carnali conjunctione, in qua detinetur mens propter delectationem intensam, quæ ipsi annexa est.

XXXVII. Inst. 1. Actus cui intrinsece conjunctus est turpis libidinis sensus, dividit à Deo, si minus auferendo, saltem imminuendo habitum gratiæ. Sed actui conjugali, non secus ac fornicationi & adulterio... Minor certa est. Major constat; quia ille libidinis sensus repugnat *legi Dei*, seu *legi mentis*, ut docet Apostolus, Rom. 7. & Galat. 5.

XXXVIII. Resp. dist. min. Actui conjugali annexus est turpis libidinis sensus, turpis, inquam, turpitudine pænæ, C. Turpis turpitudine culpæ, Subd. Turpis, cum mens nimium corporeæ voluptati immoratur, eamque propter seipsam inquit, Conc. secus, Neg. Itaque, ut advertit ibid. S. Thomas ad 3. in actu conjugali est quædam concupiscentiæ turpitudine *ex peccato primo* Protoparentum *proveniens*; quatenus *inferiores vires & membra corporis rationi non obediunt*: & ipsa ratio *non potest in impetu libidinis sancta cogitare*, ut ait Sanctus Augustinus, Lib. 5. contra Julian. cap. 10. n. 42. (Tom. 10. pag. 650. B.) qui & Lib. 1. Soliloq. cap. 10. subdit; *Nihil magis ex arce sua virilem animum dejicere, quam blandimenta feminae.* Verum turpitudine hæc, licet aliquid habeat physice inordinati, nihil tamen habet quod mali moralis rationem induat, quamdiu sistit intra præscriptos rationis & casti conjugii limites: sicut nihil mali habet voluptas quæ ex cibi palato sapientis gustu percipitur, quamdiu cibis non ob ipsam voluptatem, sed ob justum corporis levamen gustatur. Non alio igitur sensu conjugalis libido, seu melius, delectatio dicitur mala & legi mentis repugnans, quam ipsa concupiscentia. Hæc porro, ut fuse probavimus in Tract. de Peccatis. part. 1. cap. 2. est tantum mala materialiter, quia ad malum pro nativa nostra infirmitate potenter inclinat; nec dubium quin ut concupiscentia in genere, sic & quæ in individuo magis urget maritalis concupiscentia, possit meriti occasio esse; seu dum ei omnino resistitur, prout à SS. Henrico & Cunegunde factum est; seu dum in ipso opere id unum intenditur quod Deus intendi voluit.

XXXIX. Hinc *quamvis* concubitus matrimonialis & actus adulterii *sint idem specie naturæ, tamen differunt in specie moris, quam una circumstantia variat, scilicet accedere ad suam, vel non suam; sicut etiam occidere hominem per violentiam, vel per justitiam, facit diversam speciem moris, quamvis sit una species naturæ; & tamen unum est licitum, aliud illicitum.* Ita S. Thomas ibid. ad 5. Quibus addiderim legitimo concubitus adesse gratiam, quæ deest illegitimo.

XL. Inst. 2. Ibi est turpitudine culpæ, ubi obtemperatur concupiscentiæ. Esto enim hæc per se mala non sit, at malum est tamen ei obsequi, secundum id Scripturæ: *Per concupiscentias tuas non eas.* Atqui per actum conjugalem obsequitur homo concupiscentiæ: Matrimonium enim post peccatum institutum est in remedium concupiscentiæ. Ergo qui eo utuntur, concupiscentiam adimplent, & adimplendo peccant.

XLI. Resp. neg. min. Sicut enim qui cibis etiam delicatioribus utitur aliquando, non necessario obsequitur gulæ, quia ad id cibi genus adstringi

adstringi potest, five ex rationis, five ex iusto Superioris alicujus præcepto; sic & iisdem de causis potest homo sanctus, ut Tobias & alii plures, non luxuriæ causa conjugem invisere, *sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Domini in sæcula.* Absit autem ut in agendi ratione tam pura subsit vel umbra peccati.

XLII. Ad id quod additur respondet hic Sylvius, pag. 167. Matrimonium non proprie dici institutum in remedium concupiscentiæ. Ejus enim finis proprius, tam post lapsum quam ante, est generatio & educatio prolis. Mederi vero concupiscentiæ quidam est ejus effectus, quem qui spectant, dum Matrimonio utuntur, non peccant, modo propter ejus finem proprium, generationem scilicet, aut debiti redditionem convenient. Hæc ille.

XLIII. Inst. 3. Ubi est superfluitas passionis virtutem corrumpens, ibi est culpabilis concupiscentiæ adimpletio. Atqui semper in actu Matrimonii est superfluitas delectationis, quæ rationem, principale hominis bonum, absorbet.

XLIV. Resp. neg. min. Cum S. Thoma, ibidem ad 5. ubi sic: *Dicendum quod superfluitas passionis, quæ virtutem corrumpit, non solum impedit rationis actus; quod & somnus, & vivida distractio præstare inculpabiliter potest: sed etiam tollit rationis ordinem.* Id autem non facit delectationis intensio in actu matrimoniali. Atque licet tunc non ordinetur homo, quod fatetur S. Thomas, & sæpius falsum esse potest, tamen est à ratione præordinatus.

XLV. Obj. 3. Si conjugium licitum sit & honestum, nihil est cur meritorium esse non possit. Atqui absurdum consequens; 1. quia ex S. Chrysost. Matrimonium, etsi eo utentibus pœnam non infert, mercedem tamen non præstat. 2. Quia quod meritorium est, cum laude non dimittitur; & tamen laudabiliter dimittitur Matrimonium in gratiam virginitatis; 3. quia ad meritum, ut ad virtutem requiritur opus pœnale. Porro conjugale opus delectationem habet, non pœnam. Ergo.

R. neg. min. quæ nulla ex objectis rationibus solide probatur. Unde dico cum S. Thoma, ibid. art. 4.

XLVI. Ad 1. Matrimonium per se & à principio supernaturali seclusum, mercedem non præstat. Secus, si actus ejus, ut actiones manducandi & bibendi, propter gloriam Dei eliciatur. Hinc Apostolus, I. ad Thessal. 4. *Sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore.* Et I. ad Timoth. 2. ait de Uxore christiana, quod *salvabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.*

XLVII. Ad 2. neg. maj. Cum enim homo possit mereri & in minoribus bonis, & in majoribus, quando minora bona dimittit, ut majora faciat, prout iis contingit qui continentiam præponunt Matrimonio, laudandus est, à minus meritorio actu discedens. Unde ne sanctioribus quidem consuli debet frequens Matrimonii usus, quia, licet bonus, non est tamen optimus.

XLVIII. Ad 3. Resp. ex Augustino, Lib. 4. contra Julianum, cap. 3. *Ut pudicitia conjugum.* Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

galis sit bonum beatificans, id est beatitudinis æternæ meritorium, si quando utitur conjugis carne; ejus intentio esse debet, non in voluptate libidinis, sed in voluntate propagationis. Atqui pia hæc intentio multum habet difficultatis, & in paucis admodum conjugibus occurrit.

CONCLUSIO II. Matrimonium non videtur stricte præceptum jure naturali, at dubio procul præceptum est divina Lege, & quidem ab initio ut contractus indissolubilis.

XLIX. Prob. 1. pars. Quod stricte præceptum est jure naturali, sine peccato omitti non potest, eoque mortali, cum gravis est materia, ut in præsentia. Atqui non probatur efficaciter Adamum non potuisse sine gravi peccato abstinere ab ineundo statim cum Eva Matrimonio. An non enim suum ea de re consensum poterat suspendere, donec Creatoris voluntatem interrogasset, & ab ea rescisset an humanam speciem per generationis viam hic & nunc multiplicari vellet; anve eam per novorum utriusque sexus hominum creationem propagare intenderet; præsertim cum in prima hypothese frater sororem ducere deberet, quod naturam utcumque offendit? Annon intelligere poterat Adam posse se Deo placere abstinendo à femina, sicut intelligebat se eidem esse placitum abstinendo à certi fructus esu? Annon Deus, qui contra jus naturale nihil potest, vetare poterat ne unquam Adam & Eva commiscerentur? In his sane hypothesebus nihil est absurdi, nihil quod contradictionem involvat, nihil proinde quod ipsius naturæ voci repugnet.

L. Non urgeo quod docent Patres multi, præcipue vero Gregorius Nissenus, Lib. de Homine, cap. 28. Damascenus, Lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 25. Chrysostomus, Homil. 28. in Genes. Procopius, Euthymius, &c. videlicet in statu innocentie homines non fuisse multiplicandos per carnalem generationem: Quia opinio hæc, ut notat Pererius Lib. 4. in Genes. num. 225. p. 227. divinæ Scripturæ & rationi male congruit. At hinc saltem inferri potest fuisse non paucos de Antiquis, magnisque Doctoribus, qui Matrimonium, prout ad propagationem ordinatum, non crediderint inter Protoparentes jure naturali constitutum fuisse.

LI. At, inquires 1. Protoparentes in ipsa sexuum diversitate intellexerunt se ad Matrimonium conditos esse: hinc Adam conspecta Eva in hæc verba illico erupit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* 2. Ut supra dicebamus ex S. Thoma, non minus inclinatur natura ad conservationem speciei per Matrimonium, quam ad conservationem individui per cibum. 3. Sicut homo est à natura socialis, quia sibi soli non sufficit, sic & à natura factus est ad Matrimonium, quia quædam sunt opera viris, quædam mulieribus competentia.

LII. R. ex his sequi Matrimonium homini admodum competere ex ipsis naturæ principiis: at non sequi quod eo usque eidem conveniat, ut nonnisi violatis graviter naturæ legibus omitti potuisset. Unde

LIII. Ad 1. Intellexit quidem Adam hanc esse Dei voluntatem, ut mulierem è latere suo edu-

eductam in uxorem acciperet. De hoc nulla quæstio. Lis tota in eo est, an Deus id necessario voluerit, vel Adam, stando in solo jure naturali, necessario intellexerit. Si enim aliter Deus velle potuit, vel homo saltem iudicium suum suspendere, jam corrumpit stricta obligatio juris naturalis, contra quod nec ire potest Deus, nec homo sanus & integer tantillum hæreret. Atqui nec probatur efficaciter Deum voluisse necessario ut Adam Evæ matrimonialiter cohæreret; nec probari potest peccatum fuisse Adam, si suum de conjugio illo iudicium suspendisset. Quod enim de facto non suspenderit, probat tantum ei jam ab initio innotuisse Dei voluntatem; non autem quod jure naturali impulsus in Matrimonium prorruperit.

Ad 2. dist. maj. Non minus inclinat natura ad speciei, quam ad individui conservationem, positis rebus ut à Deo constitutæ sunt, Esto. Non minus inclinat per se solam, & æque præcipiendo, N. Jube enim natura ut cibus utatur homo, quia nullum aliud habet, aut in statu innocentie habuit medium, quo vitam suam conservare possit; & aliunde prohibetur esse sui homicida. At dubitari potest an præcipiat natura ut homo speciem suam conservare intendat, priusquam divinam ea de re voluntatem exploraverit. Et vero annon absolute potuisset Deus marem creare & feminam, qui nihil de Matrimonio cogitarent, imo quibus cogitatio hæc interdicta esset, donec aliter Deo videretur.

LV. Dixi, *Esto*, quia ex hac ratione, si pressius urgeatur, inferri possit omnes prorsus homines ad Matrimonium teneri, sicut omnes ad sui conservationem tenentur; quod impendio falsum est.

LVI. Ad 3. Probat etiam ratio hæc Matrimonium à natura habere, quod homini multum conveniat; at intrinsicam ejus necessitatem non probat: neque vero absolute & sub peccati pœna necessum est ut homo socialem vitam agat; cum multi, ne vitam polluerent peccato, antra & eremum petierint, ut Joannes Baptista, Paulus Eremitarum Princeps, &c. Adde quod si Adam potuerit primum solus creari, potuerit etiam absolute solus conservari, licet id attentæ Dei ordinatione bonum non fuerit. Adde etiam quod quibus omnia abunde suppetebant, minus quam nunc ope mutua indigerent. Adde demum quod primus pene hujus societatis effectus fuerit divinæ legis transgressio, & per eam mors in omne humanum genus miserabiliter inducta.

LVII. Prob. 2. pars. Quia suspicari non licet Adamum quidquam in re tanti momenti fecisse præter voluntatem Dei. 2. Quia istud Domini, Genes. 2. 18. *Non est bonum hominem esse solam: faciamus ei adiutorium simile sibi*, manifeste refertur ad Matrimonium: ad id nempe quod divino afflatus instinctu Protoparens sibi in Eva sensit offerri, cum ea con-

specta statim exclamavit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ: quæ verba apertam conjugii legem sancientia ipsi Deo adscribit Christus. 3. Quia id, Crescite & multiplicamini, Genes. 1. 28. vel connubii præceptum importat, vel saltem supponit. Atqui non naturale, nisi naturale sumatur pro eo quod naturæ multum congruit. Ergo divinum. Unde Honorius III. cap. ult. de *Frigidis, &c.* Deum Matrimonii institutorem vocat.*

LVIII. Tertia pars, nempe quod Matrimonium ab initio præceptum sit ut contractus indissolubilis, probabitur ex professo, cap. 5. ubi etiam expendemus an idem Matrimonium omnibus & singulis præceptum sit.

Quæres quando & ubi celebratum sit Matrimonium Adami & Evæ.

LIX. R. ad 1. Tunc duntaxat celebratum esse utriusque Matrimonium, cum dixit Adam, Genes. 2. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.* Tunc enim & non prius Protoparens Evam in uxorem accepit: nec dubium quin & vicissim tunc temporis Eva Adam acceperit in virum: cum eod. cap. vers. 25. dicatur *uxor Adæ.*

LX. At, inquires, Deus ipse celebravit Matrimonium Adæ cum Eva, ut patet ex eo Christi apud Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Atqui Deus non celebravit Matrimonium illud, cum Adam prædicta verba protulit; cum tunc testis duntaxat eorum fuerit. Ergo ante celebravit, nimirum cum dixit, Genes. 1. 28. *Crescite & multiplicamini.*

LXI. Resp. neg. maj. Sive enim potuerit Deus pro summo suo jure conjungere Protoparentes, dando alteri jus in alterius corpus; sive id non potuerit. quia Matrimonialis contractus mutuum Partis utriusque consensum essentialiter postulet, neutiquam per se Matrimonium istud celebravit Deus: unde eo tantum sensu Protoparentes conjunxisse dicitur, vel quod naturam iis indidit conjugii capacem, & in istud propensam; vel quod eos ad ipsum incitavit; vel demum quod illud iis præcepit; sive per hæc verba: *Crescite & multiplicamini;* (quæ tamen Estius & alii passim solum habent pro benedictione, non autem pro præcepto; cum & brutis animantibus, quæ præcepti incapacia sunt, dicta sint ibid. vers. 22. & per se non magis verum præceptum importent, quam ista Genes. 2. 16. *Ex omni ligno Paradisi comede;* vel Deuter. 14. *Omnes aves mundas comedite:* quæ utique non sunt præcipientis, sed potestatem concedentis; sive cum Evam oculis Adami exhibuit.

LXII. ad 2. Matrimonium celebratum esse in Paradiso terrestri, prohinc ante peccatum. Istæ enim verba: *Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* ante pronuntiata sunt quam deliquisset Adam & propter delictum è Paradiso ejectus esset. De his S. Thomas, Suppl. q. 42. a. 2.

ARTICULUS SECUNDUS

DE

INSTITUTIONE MATRIMONII UT EST SACRAMENTUM.

QUINQUE in præfenti veniunt expendenda; 1. an Matrimonium in Lege naturæ, vel in Lege scripta fuerit veri nominis Sacramentum; 2. an ad minus dignitatem hanc obtinuerit in Lege nova; 3. an ita quodlibet Fidelium Matrimonium sit Sacramentum, ut in eo ratio contractus à ratione Sacramenti di-

velli non possit; 4. an Matrimonium per Procuratores contractum Sacramenti titulo gaudeat; 5. an in Lege Evangelica Matrimonium seu Infidelium inter se; seu Fidelis cum persona minime baptizata, quæcunque ea sit, habeat rationem Sacramenti, aut etiam licite contrahatur.

SECTIO PRIMA

AN

MATRIMONIUM IN LEGE NATURÆ, VEL SCRIPTA, FUERIT SACRAMENTUM.

SACRAMENTUM ut sic est rei sacræ Signum. Istud vero signum, vel speculativum est, quod significat id quod nec continet, nec operatur, quomodo Agnus Paschalis significabat Eucharistiam, vel practicum est, quod parit vel continet id quod significat, quomodo Eucharistia signum est gratiæ nutrientis. Signum mere speculativum potest quidem dici Sacramentum, sed latiori & improprio sensu; cum in nova Lege illud tantum Sacramenti nomine proprie & simpliciter donetur, quod gratiam sanctificantem confert, quantum est de se.

LXIV. Fatentur omnes matrimonium tam in Lege naturæ, quam in Lege scripta, fuisse Sacramentum latiori eo sensu quem mox expressimus. Ad id enim satis est ut fuerit signum futuræ aliquando Christum inter & Ecclesiam conjunctionis, tum physicæ per Incarnationem, tum & moralis per gratiam. Atqui matrimonium Adæ cum Eva, ejusque appendices, signum fuerunt utriusque hujus Christi conjunctionis. Nempe Adam sopore correptus repræsentabat Christum in Cruce obdormientem; Eva Ecclesiam manantem ex latere ejusdem Christi. Nec plus se ipsum & Evam quam Christum & Ecclesiam indigitabat Protoparens, cum dixit, Genes. 2. v. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* unde hunc ejus sermonem Prophetiam vocant antiqui Patres. Tertullianus, Lib. de Anima, cap. 11. (pag. 272. B.) *Adam, inquit, statim prophetavit magnum illud Sacramentum in Christum & in Ecclesiam, dicens: Hoc nunc os ex ossibus meis.* Hieronymus in cap. 5. Epist. ad Ephes. (T. 4. part. 1. pag. 393.) *Primus homo & primus vates Adam hoc de Christo & de Ecclesia prophetavit.* Augustinus, Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 19. (T. 3. part. 1. pag. 256. D.) *Evigilans Adamus (ex extasi, sic enim somnum ejus vocant LXX.) tanquam prophetiæ plenus, cum ad se adductam costam mulierem suam videret, eructavit continuo, quod magnum Sacra-*

mentum commendat Apostolus: Hoc nunc os &c. Demum Innocentius III. Epist. 219. Lib. 3. *Matrimonium quod ante peccatum in Paradiso à Domino institutum, præter propagationis humani generis fructum, illud ineffabile Sacramentum conjunctionis scilicet ad sanctam Ecclesiam, Dei ad fidelem Animam, & ipsius Verbi ad humanam naturam, noscitur figurare, Apostolo testante, qui de bono matrimoniali agens, Ephes. 5. v. 32. inquit: Ego autem dico magnum in Christo & in Ecclesia Sacramentum.*

LXV. Quæstio igitur in eo solo est an matrimonium sub prædicta utraque Lege rationem veri ac proprie dicti Sacramenti habuerit, perinde ac sub Lege Evangelica. Afferuerunt Henricus VIII. Angliæ Rex, in ea quam contra Lutherum scripsit septem Sacramentorum assertionem: Rossensis in defensione illius: Albertus Pighius, contrav. 10. Alphonsus à Castro, Lib. 11. adversus hæreses, v. *Nuptiæ*, Petrus Soto, Lect. 2. de Matrimon. Catharinus, Maldonatus, & non ita pridem Lau-nojus, Lib. de Regia in matrimonium Potestate, p. 1. art. 2. cap. 11. (pag. 138. & seq.) ubi, ex eo quod Principes suam in matrimonium auctoritatem exercere potuerint tempore antiquæ Legis, licet jam tunc matrimonium veri nominis Sacramentum foret, concludit id eos posse etiamnum non obstante illa Evangelici Sacramenti ratione.

Aliter sentiunt Theologi ceteri, quorum alii contrariam opinionem minime tutam credunt cum Bellarmino hic, Lib. 1. cap. 5. Alii ut jam damnatam rejiciunt cum Valquez, Tom. 4. disp. 2. de Matrimonio cap. 3. p. 301. colum. 2. Sit

CONCLUSIO. Matrimonium nec in Lege naturæ, nec in Lege scripta, verum fuit Sacramentum, quale in Lege Evangelica à Christo institutum est.

LXVI. Prob. 1. Ad Sacramentum requiritur essentialiter ut sit signum efficax gratiæ eamque

que per se & ex opere operato producat. Atqui matrimonium in primævis Legibus non fuit huiusmodi. Signum enim gratiæ efficax annexam habet gratiæ promissionem, eamque per sensibilia signa constanter producit. Atqui nec usquam legitur annexa veteribus matrimoniis gratiæ promissio; nec institutum fuisse à Deo signum aliquod, cui hæc efficaciter alligaretur. Ergo.

LXVII. Probat. 2. Ex Conciliis. Florentinum in Decreto Fidei post ultimam Sessionem, (Tom. 13. pag. 534. D.) duo facit; 1. definit septem esse novæ Legis Sacramenta, inter quæ matrimonium recenset. 2. Docet Sacramenta hæc multum ab antiquæ Legis Sacramentis differre, quod ista non causarent gratiam, sed dandam per Christum significarent; illa vero gratiam contineant & causent. Atqui, ut bene Vasquez ibid. si matrimonium ab initio fuisset Sacramentum, & per se gratiam contulisset in Lege naturali, nec fuisset peculiare novæ Legis Sacramentum, nec aliter in nova Lege operaretur quam in veteri.

LXVIII. Tridentinum, Sess. 24. cap. unic. de Matrimonio hæc habet: *Cum igitur Matrimonium in Lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ Legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri... docuerunt.* Atqui si Matrimonium ab initio mundi fuisset Sacramentum gratiam ex opere operato conferens, jam in Evangelica Lege non præstaret gratia veteribus connubiis; quia in his etiam gratia efficaciter & certo collata fuisset.

LXIX. Confirm. 1. tum ex Canone 1. ejusdem Sessionis, ubi definitur *Matrimonium esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis, à Christo Domino institutum:* tum ex Can. 1. Sessionis septimæ, ubi damnantur qui negaverint *Sacramenta novæ Legis fuisse omnia à J. C. D. N. instituta.* Atqui hæc, obvio & naturali sensu intellecta, significant matrimonium, & alia novæ Legis Sacramenta fuisse nove & primum à Christo instituta. Ergo nullum ex his ante institutionem Christi erat Sacramentum. Ergo, ait Vasquez, præcitata Catharini & aliorum opinio expresse damnata videtur: vel, ut mitius loquitur Tournely hic pag. 376. non satis intelligitur quomodo hæc cum doctrina utriusque Synodi conciliari possit.

LXX. Confirm. 2. quia, ut bene idem, non licet sine causa gravi à pervulgata Theologorum doctrina recedere. Atqui hi passim docent cum Sancto Thoma in 4. distinct. 26. q. 2. & 3. *Matrimonium institutum fuisse in officium naturæ in statu innocentie; deinde illi in statu naturæ corruptæ additum fuisse ut esset in remedium; & tandem in Lege nova à Christo institutum fuisse in Sacramentum.* Porro nulla est gravis causa, quæ à trita hac doctrina recedere compellat; ut ex objectionum solutione constabit.

LXXI. Objic. 1. cum Pighio. Deus per hæc verba: *Crescite & multiplicamini*, Genes. 1. 28. Protoparentum matrimonio, & in eo ceteris etiam benedixit. Atqui cum sermo Dei efficax sit, benedictio hæc, quæ soli homini, non autem aliis animantibus, ad generationem

data videtur, gratiam operari debuit. Et vero, si Deus soli Adæ, non autem ceteris conjugatis gratiam spondisset, matrimonium nequaquam in remedium concupiscentiæ institutum fuisset; cum non possit sine gratia concupiscentiam frænare.

LXXII. R. ad 1. neg. min. Dei enim benedictio id unum operari debuit ad quod ordinabatur. Porro ad unam humani generis propagationem ordinabatur; sicut quæ animantibus data erat ibid. v. 22. Et vero subdidit Deus: *Replete terram & subjicite eam, & dominamini piscibus maris.* Ergo ad hæc etiam extenditur prædicta benedictio. An porro ad hæc etiam concessa fuit gratia sanctificans, qualis per Sacramenta confertur?

LXXIII. Ad id quod additur, R. Matrimonium, licet gratiam per se & efficaciter non pareret, nihilominus fuisse in remedium concupiscentiæ, tum quia id saltem habet quod justos intra limites concupiscentiam sistat; tum quia nusquam defuit conjugatis ad Deum supplici oratione recurrentibus gratia, qua libidinis pruritus pie superarent. Utique si deseruntur qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini vacent sicut equus & mulus; contraria ratione juvari merentur qui nubunt cum timore Domini, & amore filiorum magis quam libidine ducti. Verum hæc gratia, quæ operi operantis adscribitur, procul distat à gratia sacramentali.

LXXIV. Obj. 2. cum Maldonato hic p. 434. Si ex quopiam Scripturæ loco inferri possit Matrimonium esse Sacramentum, maxime ex eo Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Atqui verba hæc non de Matrimonio post Legem Evangelicam solum, sed de omni ab initio mundi intelliguntur: siquidem uno junguntur contextu cum his Adæ verbis: *Erunt duo in carne una.* Unde S. Leo, Epist. 2. alias 92. ad Rusticum, c. 4. (Tom. 1. pag. 408.) ait societatem nuptiarum ita fuisse ab initio constitutam, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum. Ergo vel Matrimonium non est hodie Sacramentum, vel tale fuit ab initio.

LXXV. R. neg. maj. Neque enim Probamus Matrimonium esse vere & stricte Sacramentum, vel ex his tantum verbis: *Sacramentum hoc magnum est*, quæ per se & simpliciter considerata speculativam duntaxat unionis Christi cum Ecclesia significationem important; vel ex iisdem verbis prout ad verba Adami relativa sunt; quia ut vir & mulier duo sint in carne una, nullo opus est Sacramento. At illam matrimonialis Sacramenti dignitatem ex toto Apostoli contextu adstruimus; simulque contendimus eum totum veteribus ante Christum conjugis gratis & sine fundamento applicari, quod ex dicendis amplius patebit.

LXX. Nec nocet S. Leonis auctoritas. Fatemur enim nuptiarum societatem ab initio fuisse signum unionis Christi cum Ecclesia: sed negamus constanter eam juxta S. Leonem ab initio fuisse signum efficax & practicum gratiæ sanctificantis, sine quo nullum est Sacramentum proprie dictum. Et vero S. Leo in objecto textu probare vult Matrimonium hominis liberi cum serva esse invalidum; quia non potest

Tob. 6. 17.

Ibid. 22.

test repræsentare unionem Christi cum Ecclesia, quam Christus liberam duxit, vel ducendo liberam fecit. Atqui ut valeat hæc S. Pontificis probatio, sufficit ut Matrimonium ab initio fuerit signum speculativum unionis Christi & Ecclesiæ, non autem requiritur ut ab initio gratiam practice produxerit. Ergo nihil in Maldonati & Launoii gratiam ex textu S. Leonis extendi potest.

LXXVII. Inst. Ex Apostolo Matrimonium duplici de causa Sacramentum est; 1. quia significat unionem Christi cum Ecclesia; 2. quia per illud vir & mulier fiunt una caro. Atqui duo hæc Adami & Evæ Matrimonio apprimè conveniunt. Primum quidem, ut & nos sponte confitemur; secundum vero, quia nemo magis unquam una fuit caro cum uxore sua, quam Protoparens; cum ceteri omnes ad imitationem ejus caro una esse dicantur.

LXXVIII. R. neg. maj. Ad Matrimonium enim in mente Apostoli nec sufficit ut vir &

mulier sint una caro, cum id ipsis Ethnicorum Matrimoniis, quin & adulterorum amplexibus competat ex Apostolo, 1. Cor. 6. v. 16. nec sufficit ut Christi cum Ecclesia unionem significet; quia speculativa & inefficax significatio nonnisi late & improprie dictum Sacramentum constituit. Requiritur ergo ut insuper gratiam per se & intrinsece producat. Hanc porro efficacitatem veteribus connubiis alligatam fuisse probari non potest.

LXXIX. Moram non faciunt Patrum textus à Launojo, ut moris ejus est, crude congesti. Ex his enim hoc unum colligere est, vel matrimonium, quod hodie Sacramentum est, primitus in Paradiso fuisse institutum, scilicet in officium naturæ; vel idem matrimonium, prout Christi & Ecclesiæ unionem repræsentat, suo modo, id est largiori sensu, dici posse Sacramentum. Utrumque porro cum doct. Tournely lubenter confitemur.

SECTIO SECUNDA.

A N

MATRIMONIUM IN LEGE NOVA SIT VERI NOMINIS SACRAMENTUM?

LXXX. **M**ATRIMONIUM è Sacramentorum albo expungere non ii solum qui cum Encratitis, aliisque quos supra plures recensuimus, conjugii honestatem negaverunt; sed & ex iis nonnulli qui Matrimonii bonitatem admisere. In hoc ordine sunt Lutherus & Calvinus, qui Lib. 4. Instit. cap. 19. num. 34. Matrimonium à nemine usque ad Gregorii tempora pro Sacramento datum esse contendit. Eundem errorem Joanni Hus affingit Tournely, hic p. 377. sed male. Illum enim & septem cum Catholicis Sacramenta admisisse, & expressum pro Sacramento Conjugium habuisse solide demonstrat Jacobus Lenfant in sua Constantiensis Concilii Historia, Lib. 3. n. 57. p. mihi 283.

LXXXI. E veteribus Theologis nonnulli Matrimonium quidem ut Sacramentum admisere; sed ambigitur num illud stricto, an largiori tantum sensu Sacramentum esse crediderint. Ita Jacobus de Vitriaco, Petrus Lombardus in 4. distinct. 2. & præ ceteris Durandus in eundem Lib. distinct. 26. quæst. 2. qui tamen ibidem num. 8. oppositam sententiam inter sui temporis Theologos multo fuisse communio-rem testatur his verbis: *Moderni autem Theologi quasi communiter tenent, quod per Sacramentum Matrimonii confertur gratia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis, quibus ab iis æquiparatur Sacramentum Matrimonii.* Quam inania sint Durandi in contrariam partem argumenta, liquebit ex infra dicendis. Hic animadvertisse sufficiat Scotum, S. Thomam, & alios Scholæ Principes qui veram sententiam complexi sunt, eam duntaxat ut probabiliorem, non autem ut fide certam, & omnibus jam tunc necessario credendam pro-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

posuisse; quia, *licet res in se & materialiter esset de Fide, nondum tamen distincte & clare definita fuerat ab Ecclesia.* Ita Tournely, hic p. 377.

LXXXII. Etsi autem nemo jam è Catholicis Matrimonium Sacramentis annumerare dubitat, disputant tamen ii inter se an hæc ejus dignitas ex Scriptura efficaciter, an ex sola Traditione probetur. Alii nimirum, ut Vasquez, eadem disput. 2. cap. 6. & 8. Esius in 4. dist. 26. §. 7. Pontius, Lib. 1. de Matrimon. cap. 5. Juenin, Dissert. 12. quæst. 1. cap. 2. Drouin, de Re Sacramentaria, Lib. 10. quæst. 1. §. 2. nihil certi satis ex Scriptura eam in rem deduci existimant. Alii contrarium censent. Sit

CONCLUSIO. Matrimonium verum est & proprie dictum novæ Legis Sacramentum.

LXXXIII. Probat. 1. ex Scriptura, Ephes. 5. vers. 25. & seq. *Viri, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam... quia membra sunt corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Unde sic: Signum non modo speculativum unionis Christi cum Ecclesia, sed & gratiæ efficienter productivum, verum est Sacramentum, dummodo ceteras habeat condiciones quæ ad Sacramentum requiruntur. Atqui ex citato Apostol. textu Matrimonium est 1. signum speculativum unionis Christi cum Ecclesia, ut fatentur omnes, & ad minus indicant hæc verba: *Sacramentum hoc magnum est... in Christo & in Ecclesia.* 2. Qui cardo est difficultatis, signum illud gratiæ efficienter productivum est. Signum enim consequenter ad quod sponsi capaces sunt charitatis omnium præstan-

F

præstantissimæ, gratiæ & quidem maximæ efficienter productivum esse debet. Atqui sponsi consequenter ad Matrimonium, prout est signum unionis Christi cum Ecclesia, capaces sunt charitatis omnium præstantissimæ; cum eatenus possint & teneantur sese invicem diligere, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, qui seipsum tradidit pro ea ut illam sanctificaret; ibidem vers. 26. Ergo.

LXXXIV. Confirm. 1. Matrimonium est signum conjunctionis omnimodæ Christi cum Ecclesia; adeoque non solum conjunctionis physicæ per Incarnationem, quæ toti humano generi communis est; sed & conjunctionis moralis per gratiam, quæ est Ecclesia propria: imo magis signum est secundæ hujus conjunctionis, quam primæ; quia hæc minus essentialis est Matrimonio, quam illa, ut diximus cap. 1. Atqui Matrimonium non potest esse vere & plene signum moralis Christi cum Ecclesia unionis, nisi conjuges vere & efficienter uniat per nexum carnalem. Ergo quadante nus necessum fuit ut annexa foret Matrimonio gratia, & hæc quidem uberrima, per quam scilicet conjuges summam illam sibi invicem exhiberent charitatem, qua Christus Ecclesiam suam dilexit. Ergo iterum sua Matrimonio constat Sacramenti dignitas, modo ceteras quæ ad Sacramentum requiruntur condiciones habeat. Habet porro, cum & signum sit sensibile, & ut gratiam pariens nonnisi à Christo institui potuerit; & duraturum sit quamdiu stabit Ecclesia.

LXXXV. Confirm. 2. Quia non est facile deferenda à Catholicis probatio quæ grave habet fundamentum in Trident. Concilio. Atqui talis est probatio ex Ephesiorum 5. desumpta. Sic enim habet sancta Synodus, cit. cap. unic. de Matrimonio. *Gratiam vero quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacramentorum institutor atque perfectior, sua nobis Passione promeruit; quod Paulus Apostolus monuit, dicens: Viri, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Mox subjungens: Sacramentum hoc magnum est, &c. Cum igitur Matrimonium in Lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ Legis Sacramenta annumerandum SS. Patres docuerunt:...* Atqui hic Concilium ex Apostoli textu, caute licet, concludit Matrimonium esse vere Sacramentum. Cum ex eo concludat, 1. per Matrimonium Legis novæ non solum conferri gratiam quæ conjuges sanctificet, sed & eam multo uberio rem tribui, quam in veteribus conjugis: 2. gratiam hanc efficaciter & ex opere operato tribui: alioqui enim non merito, sed inepte SS. Patres ex gratiæ hujus collatione concludissent, *Matrimonium inter novæ Legis Sacramenta esse annumerandum*: cum nullum esse possit Legis novæ Sacramentum, quod gratiam efficaciter & ex opere operato non producat. Ergo.

LXXXVI. Reponunt Novatores 1. non ipsum Adami & Evæ conjugium vocari ab Apostolo magnum Sacramentum, sed unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem, quæ sane unio magnum est Sacramentum, seu Mysterium,

ut habet Græca Versio: unde sensus Apostoli est, quod viri erga uxores suas summam habere debeant charitatem, prout habuit Christus erga Ecclesiam in Mysterio Incarnationis. Et vero, ait Erasmus, *nullum est Mysterium si viro uxor jungatur; id enim quotidie fieri videmus.*

LXXXVII. Refelluntur 1. quia contra se communem habent interpretationem Patrum, ut solide probat Bellarminus hic cap. 2. 2. Quia pronomen *hoc* in textu Apostoli ad id refertur quod præcessit. At proxime præcessit istud: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Ergo ea esse necessario debet Apostoli sententia: Sacramentum hoc, nempe quod relinquat homo patrem & matrem, & uxori suæ indivulse adhæreat, sintque duo in carne una, magnum est, quia Christi & Ecclesiæ conjugium repræsentat. 3. Quia Apostolus toto illo capite conjuges ad mutuam charitatem hortatur, ideo maxime quod eorum unio non sit res levis momenti, sed magnum includat Mysterium, quatenus Christi & Ecclesiæ unionem repræsentat. Porro si, ut Adversariis placet, Mysterium totum in Christo & Ecclesia constituatur, absque ullo ad humanum conjugium respectu, concidit tota Pauli argumentatio. Quid enim sibi vult locutio hæc præcise sumpta: Christus dilexit Ecclesiam? Ergo conjuges se invicem diligere debent. Pari profecto jure dicatur: Ergo frater fratrem, servus dominum, inimicus inimicum diligere tenentur. Contra vero fiat & premit sermocinatio isthæc: Signum inter & rem significatam sua servari debet proportio. Atqui conjunctio viri cum muliere signum est tenerrimæ Christum inter & Ecclesiam unionis. Ergo virum inter & mulierem reperiri debet eadem unio, unio, inquam, ei similis qua Christus dilexit Ecclesiam. 4. Demum quia Græcus Textus quem Vulgatæ Versioni incunctanter præferunt Novatores, sic habet: *Ego autem dico vobis, in Christum & in Ecclesiam.* Atqui verba hæc manifeste indicant Sacramentum de quo loquitur Apostolus, non esse in Christo formaliter, sed ad ipsum objective terminari. Ergo.

LXXXVIII. Quod dicit Erasmus nullum esse Mysterium si viro uxor jungatur, ineptissime dictum est. Neque enim in ea conjunctione materialiter sumpta jacet magnum quod Apostolus commendat Mysterium; sed 1. quod conjunctio hæc, Deo ita providente, signum sit stupendæ illius unionis quam cum Ecclesia contraxit Christus; 2. quod unio hæc ad normam unionis Christi adeo sit indissolubilis, ut, quodlibet tandem occurrat incommodum, vir ab uxore sejungi nequeat.

LXXXIX. Reponunt 2. ad summum ex Apostoli textu colligi posse, Matrimonium Adæ cum Evæ (de eo enim solo loquitur Paulus, qui hæc Adæ verba repetit versu præcedenti: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, &c.*) fuisse signum Matrimonii Christi cum Ecclesia, non autem quodcunque aliorum hominum Matrimonium. Aut si contrariam partem amplecti mavis, dicendum erit Matrimonia eorum omnium qui Christum præcessere, repræsentasse idem Christi Matrimonium: ex quo rursus sequetur, vel Matrimonia hæc ante Christum

Christum vera fuisse Sacramenta, vel post Christum non esse.

XC. Refelluntur quoad primum. Ut enim scite advertit Bellarminus ibidem (pag. mihi 978.) et si negari non potest Adamum & Evam gessisse figuram Christi & Ecclesiæ, quatenus Eva de latere dormientis Adæ formata est, ut Ecclesia de latere Christi; constat tamen Apostolum eo loci *magnum* quod annuntiat *Sacramentum*, non tam ad conjugium Adami referre, quam ad conjugia Fidelium, qui uxores suas in Christo & ad normam Christi diligere debent. 1. Enim verba quæ Paulus ex Genesi allegat: *Relinquet homo patrem & matrem, &c.* de omni conjugio intelliguntur: Non enim, ait: *Ego relinquam*, sed indefinite, *Relinquet homo*. Imo verba hæc Protoparentum conjugio stricte applicari non possunt: non enim reliquit Adam patrem & matrem ut uxori suæ adhereret, cum parentes nullos habuerit, ipse primus omnium parens: 2. de futuris conjugii loquebatur Adam cum dixit: *Relinquet*; non autem de suo, quod jam factum esse noverat.

XCI. Refelluntur quoad secundum: non enim eo solum Matrimonium, quodcunque illud sit, Sacramentis annumeramus, quia signum sit, unionis Christi cum Ecclesia; (hæc enim significatio, utpote mere speculativa, non arguit Sacramentum nisi latiori sensu intellectum:) sed quia Matrimonium de quo loquitur Paulus, annexam habet gratiæ singularis promissionem; gratiæ scilicet per quam conjuges adimpleant impositam sibi obligationem eadem se charitate diligendi qua Christus dilexit Ecclesiam. Unde cum magna hæc & admodum supernaturalis obligatio solos Fideles, ut qui soli Christum norint, spectet, consequens est, sola Fidelium Matrimonia rationem habere Sacramenti.

XCII. Reponunt 3. Calvinus & Beza Sacramenti nomen nihil aliud apud Paulum significare, quam Mysterium, ut ex Græco Textu patet; proinde hac voce deceptos fuisse Pontificios, cum Matrimonium proprio Marte in Sacramentum transmutarunt.

XCIII. Refelluntur, quia nemo est qui nesciat Sacramentum idem esse Græce quod Mysterium; nec potuisse Apostolum, qui Græce scripsit, alio quam Græco Mysterii nomine uti. Neque hic cœcutire potuerunt præsertim Græci Patres, qui tamen Matrimonium, non secus ac Latini, pro Sacramento habent. Quod autem ex versione Vulgati Interpretis decepti non fuerint Catholici evidenter patet; quia vox *Sacramentum* multis præter Matrimonium rebus tribuitur in Scriptura, ut Tobia 12. Daniel 2. Coloss. 1. Apocalyps. 1. & 17. & in ipsa ad Ephesios Epistola, cap. 1. & 3. Et tamen, ait Bellarminus, *ex nullo horum locorum novum aliquod Sacramentum fabricati sumus.*

Prob. 2. eodem præscriptionis argumento quod jam pluries in materia Sacramentaria adhibuimus. Sic ergo progredimur. Id quod pari consensu ante exortas Lutheri ac Calvinii novitates tot, moraliter loquendo, admittebat tam Occidentalis quam Orientalis Ecclesia, nisi recenter inductum probetur, primæ Traditionis, adeoque Apostolicæ, fœtus censeferi debet. Atqui diu ante utrumque Novatorem:..

XCIV. Majoris veritas constat ex Tractatu de Ecclesia, ubi fuse probatur totam moraliter Ecclesiam nunquam ita à Deo posse deferri, ut rem mere profanam in rem sacram, & gratiæ productivam, erronee transvertat: neque id quispiam nisi invicta mali systematis necessitate compulsus admittet.

XCV. Prob. itaque minor. Et quidem 1. de Ecclesia Occidentali. Nimirum vero Tridentinam de Matrimonio fidem tradidit anno 1439. Eugenius IV. in Decreto pro instructione Armenorum, ubi Conjugium accenset veris novæ Legis Sacramentis, quæ *gratiam continent, & digne suscipientibus conferunt.*

Idem erat sensus Concilii Constantiensis, quod ab anno 1414. ad 1418. habitum est, & ex Episcopis amplius trecentis constitit. Unde consequenter ad Sess. 15. in qua triginta Joannis Hus Articuli proscripti fuerant, Martinus V. qui ab eodem Concilio electus est, jubet in Constitutione quæ ad calcem hujus Synodi extat, ut qui hæresis suspecti sunt, interrogentur an credant *quod Christianus contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis vel Extr. Unctionis, vel solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter*; (T. 12. Conc. pag. 269. D.) Sane adeo constans erat tunc temporis istud Fidei nostræ dogma, ut ipse, qui ad omnem audaciam projectus erat, Joannes Hus, illud ne quidem imminuere ausus sit.

Sed & dubio procul utroque hoc Concilio antiquior erat Ecclesiæ Romanæ fides quoad præsens Caput. Siquidem Lucius III. qui diem clausit an. 1185. cap. *Ad abolendam* 9. de Hæreticis sic loquitur: *Qui de Sacramento Corporis & Sanguinis D. J. C. vel de Baptismate, seu de peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat, vinculo perpetui anathematis innodamus.*

Præverat an. 1174. Concilium Lateranense III. cui præfuit Alexander III. & interfuerunt Episcopi 302. Ibi enim, can. 7. & 8. qui referuntur extra de *Simonia*, cap. 9. severe vetitum est ne *pro benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis conferendis aliquid pretii exigatur*: ubi ponderanda vox *aliis*, quæ in nuptias refluit.

Neque nova erat hæc Ecclesiæ ceterarum Matris opinatio, sed à prioribus sæculis hausta, ut inferius patebit. Constat igitur vulgatam diu ante Pseudoreformatorum ætatem fuisse nostram de Matrimonii Sacramento doctrinam in tota qua patet Latina Ecclesia.

XCVI. At 2. idem constat de Orientali Ecclesia, & quidem 1. ex omnibus Græcorum, Coptorum, Jacobitarum, Syrorum, aliorumque Orientalium Euchologiis, quæ ubilibet detegi possunt, duo docent, nempe & Sacerdotem Fidelium Matrimoniis assistere, & eas super sponso preces fundere quibus benedictionem & gratiam annecti cum Ecclesia sua persuasum habet. 2. Ex peritissimis quibuscunque Græcæ Ecclesiæ Scriptoribus. Sic qui doctrinæ fama nulli ætatis suæ secundus paulo ante Florentinum Concilium vixit Simeon Thessalonicensis, Libr. de *Initiatis*, cap. 33. *Septem*, inquit,

Arcudius,
L. I. c. 2.
p. 6.

inquit, *sunt dona Spiritus Sancti, ut dicit Isaias: septem quoque sunt Ecclesiae Sacramenta, quae per Spiritum operantur, videlicet Baptismus, Chrisma, Communio, Ordination, Nuptiae, Pœnitentia, & Sanctum oleum.* Sic qui Imperatori Joanni Palæologo à sacris confessionibus erat, & in Florentina Synodo locum tenuit Alexandrini Patriarchæ, demumque Constantinopolitanus Patriarcha evasit Gregorius Protosyncellus, in Apologia adversus Marcum Ephesium Eugenicum *septem Ecclesiae Sacramenta* diserte commendat. Sic Job antiquus Monachus, spontaneo cognomento peccator, inter *sacrosancta Christi Ecclesiae Mysteria* quinto ordine *honorabiles nuptias* recenset. Eaque tam constans erat Ecclesiae Græcæ fides, ut Græci, licet soluta paulo post Concilium Florentinum pace, immania quæque adversus Ecclesiam Romanam ejusque dogmata effutierint, ne leviter quidem præsens Caput attigerint. Neque hæc doctrina, crescenteliceet in dies eorum adversus Latinos furore, usquam apud ipsos decrevit. Unde cum Wittenbergenses Theologi, Lutherani scilicet, ut Orientalem Ecclesiam, ceteris deficientibus, attraherent in partes suas, ad Jeremiam CP. PP. Augustanam Confessionem labente sæculo 16. misissent, omnemque adhibuissent operam ut illa calculo ipsius muniretur; nedum emendicatam hanc approbationem obtinere potuerint, sed gravem ejus censuram promeruerunt. Sic ille nimirum in responso suo, cap. 7. *Orthodoxi in Catholica Ecclesia Christiani Sacramenta seu Ceremonias sacras numero septem admittunt, Baptismum scilicet, Undtionem divinam, Communionem, Ordinationem, Matrimonium, Pœnitentiam, & Oleum sanctum.* Idem qua data occasione professi sunt Orientales, præcipue autem in celebri Synodo Constanti-nopoli habita anno 1638. adversus Cyrillum illum Lucarium de quo pluries in superioribus Voluminibus dictum est. Ibi vero hæc in primis: *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, & credenti non esse ex institutione J. C. Apostolorum Traditione, praxique perpetua, septem Ecclesiae Sacramenta, Baptisma videlicet, Chrisma, Pœnitentiam, Eucharistiam, Sacerdotium, Extremam Undtionem & Matrimonium; sed falso asserenti duo tantum à Christo esse instituta, Baptismum & Eucharistiam.* Idem Lucaris error pluries deinde protritussuit, potissime autem à Synodis duabus, quarum prior Jassi in Moldavia anno 1640. congregata est; posterior sub finem ejusdem sæculi Hierosolymis sub Dositheo habita fuit. Ergo jam constat Matrimonium diu ante exortas Lutheri & Calvinii novitates in utraque Ecclesia Sacramentis annumeratum fuisse.

XCVII. Sed neque minus constat probari non posse dogma illud ubique recenter inductum esse. Si enim recens inductum sit, possunt nullo negotio Pseudoreformati ostendere quo primū in tempore inadventum fuerit, quæ ætate inoleverit, quo casu vel artificio omnium animos occupaverit. Sane, ut observat Auctor Operis de Re Sacramentaria, (p. 502.) quam modo versamus quæstionem, tota hæc historica est. Dicimus nos Catholici Matrimonium ubique & nunc & olim in Ecclesiis

moraliter omnibus, demptis Protestantium Synagogis, pro vero Sacramento habitum fuisse. Fatentur hi quidem opinionem illam ubique gentium nunc obtinere; at novellam esse volunt, & Gregorii III. tempore primum inductam. Age ergo, ostendant qua demum auctoritate fides antiqua tam in Oriente quam in Occidente extirpari potuerit. Aperiant qui contigerit ut ex tot fidei vindicibus qui qualibet ætate vixerunt, ne unus quidem serpens virus detegere vel adoriri potuerit. Dicant qua incantatione factum sit ut gentes tam diffitas, tam diversas moribus, tantis adversum se invicem odiis æstuentes, novitius error, qui uni populo displicere potuerat, quia placeret alteri, tanta facilitate pervaserit. Edisserant quo pacto delusi nova superstitione Populi persuadere sibi potuerint id quod hæctenus pro communi contractu habuerant, verum esse Sacramentum. Hic porro Adversarii, si non elingues manent, ideo tantum loquuntur, ne non loquantur. Quomodo sub reformationis initium pressa à Catholicis ea etiam portentosa dogmata vindicabant; quæ postmodum ab eorum Discipulis ut Dei verbo contraria abjecta fuere.

Prob. 3. ex Patribus, quorum alii Matrimonium inter res in Religione Christiana sacras recensent; alii exhibent ut ritum cui annexa est gratia; alii Sacramentum esse proprie dictum non ambigue declarant.

XCVIII. Ignatius Martyr in Epistol. ad Polycarpum, (Edit. Cotel. pag. 873. E.) *Decet, inquit, ut sponsi & sponsæ de sententia Episcopi conjugium faciant, quæ nuptiæ sint secundum Dominum.* Atqui si Matrimonium apud Christianos res fuisset mere humana, nihil opus fuisset sententia Episcopi: nec dubium, quin, ut ceteræ actiones propter Dei gloriam fieri potuisset ex solo contrahentium beneplacito. Ergo cum requirit Ignatius ut qui nubunt, secundum Dominum nubant, eo tendit ut sponsi annexam à Christo Matrimonio Fidelium benedictionem promereantur.

XCIX. Tertul. Lib. 2. ad uxorem sub finem: (pag. 171. C.) *Unde, ait, sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater cœlestis ratum habet.* Hic duo habes; 1. Matrimonia Fidelium confirmari oblatione, incruenti nimirum Sacrificii, proinde inter Missarum solemnias celebrari; 2. illud benedictione Ecclesiae obsignari: ex quibus prodit felicitas illius, fitque ut ab Angelis renuntietur, & à Deo ratum habeatur. Atqui hæc & ritum sacrum exhibent, & annexam eidem gratiam uberriam demonstrant. Ergo.

C. S. Basilius in Exameron, (T. 1. pag. 68.) *Fugum per benedictionem impositum, distantium sit conjunctio.*

CI. Siricius Papa, Epistol. 1. cap. 4. declarat sacrilegii reos esse, qui priori uxore derelicta novum ineunt Matrimonium. *Hoc, inquit, ne fiat, omnibus modis inhibemus, quia illa benedictio quam nupturæ Sacerdos imponit, apud Fideles cujusdam sacrilegii instar est, siulla transgressione violetur.*

CII. Innocentius I. Epist. 9. *Statuimus, Fi-*
de

de Catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primitus erat divina gratia fundatum.

CIII. Cyrillus Alexandrinus, Lib. 2. in Joan. cap. 22. hæc scribit: Ipse Christus invitatus ad nuptias venit, ut generationis humanæ principium sanctificaret, quod ad carnem nimirum attinet. Conveniebat enim ut qui naturam hominis renovaturus erat: non solum iis qui jam in ortum vocati erant, benedictionem impertiretur; sed & iis quoque qui postea nascituri essent gratiam præstrueret, & eorum ortum sanctum efficeret.

CIV. S. Epiphanius, hæres. 67. Quomodo non erunt venerabiles nuptiæ, & in Deo habentes Regnum Cælorum? cum vocatus sit Salvator ipse ad nuptias, ut nuptiis benediceret.

CV. Concilium Carthaginense IV. cui interfuit anno 398. Augustinus, cap. 17. sic sancit: Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus suis vel paranympis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate premaneant. (Lab. T. 2. p. 1201. A.)

CVI. S. Ambrosius, Epist. 19. ad Vigilium, alias 23. Cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest conjugium dici ubi non est fidei concordia; adeoque ubi conjugium sacerdotali benedictione sanctificari non potest? (Tom. 2. pag. 844. B.)

CVII. Idem, Lib. 7. de Abraham, cap. 7. Cognoscimus Præsulem Custodemque conjugii esse Deum, qui non patitur alienum thorum pollui; & si quis fecerit, peccare eum in Deum, cujus legem violet, gratiam solvat: Et ideo quia in Deum peccat, Sacramenti cælestis amittit consortium. His proxime accedit auctoritas S. Augustini, cujus mentem in particulari explorare nobis propositum est. Interim ex iis omnibus sic in forma generatim dissero. Ritus facer, ritus annexam habens gratiam, ritus qui simpliciter Sacramentum dicitur, totam Sacramenti rationem habere debet: neque enim aliter Baptismus v. g. Sacramentis annumerandum esse probamus. Atqui tale est Matrimonium ex prædictis Patribus. Est quidem ritus facer, cum & inter sacra celebretur, & sacerdotali benedictione consignari debeat. Est ritus annexam habens gratiam, cum divina gratia fundetur, humanæ generationis principium sanctificet, & in Deo Regnum Cælorum habeat. Denique dicitur simpliciter Sacramentum, non ab Ambrosio duntaxat, sed & ab Augustino, cujus mens penitus nunc evolunda, ut judicetur an merito scripserit Vasquez, disp. 2. cap. 5. pag. 303. se post lecta attente an. 1588. singula Augustini loca, manifeste deprehendisse S. Doctorem non loqui de Sacramento proprie, videlicet quatenus est signum gratiæ sanctificantis recipientes, sed de Sacramento latiori significatione, prout est signum unionis Christi cum Ecclesia. Age igitur, videamus an ita sit.

CVIII. Augustinus, Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 7. Hoc, inquit, nuptiarum bonum verum tripertitum est: fides, proles, Sacramentum. In fide attenditur ut, præter vinculum conjugale, cum altera vel cum altero non concumbatur: in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutria-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tur, religiose educetur; in Sacramento, ut conjugium non separetur, & dimissus aut dimissa, etiam repudio intercedente, alteri non conjugatur. T. 3. part. 1. p. 247.

CIX. Lib. de bono conjugali, cap. 18. (T. 6. p. 332. D.) In Christianorum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti, quam fecunditas uteri. Ibid. cap. 24. (T. 6. p. 337. E.) Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit.

CX. Lib. de Fide & operib. cap. 7. (ibid. p. 170. B.) In Civitate Domini, in monte sancto ejus, hoc est in Ecclesia, nuptiarum non solum vinculum, sed etiam Sacramentum commendatur.

CXI. Lib. 1. de Nuptiis & Concup. cap. 10. (T. 10. p. 285. E. F.) Sane non tantum fecunditas, cujus fructus in prole est; nec tantum pudicitia, cujus vinculum est fides; verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur Fidelibus conjugatis. Et cap. 21. (ibid. 292.) Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusque viris atque uxoribus minimum, sed tamen conjunctionis inseparabilis Sacramentum. Et rursus cit. mox cap. 10. Hoc enim, inquit, custoditur in Christo & Ecclesia, ut vivens cum vivente (post Matrimonii consummationem scilicet) in æternum nullo divortio separetur. Cujus Sacramenti tanta observatio est: in Ecclesia Christi quibusque Fidelibus conjugatis: ut cum filiorum procreandorum causa vel nubant feminae, vel ducantur uxores, nec conjugem sterilem fas sit relinquere ut alia secunda ducatur. Quod si quisquam fecerit: lege Evangelii reus est adulterii; sic ut etiam illa, si alteri nupserit: Ita inter viventes manet quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio, possit auferre. Sicut apostata anima velut de conjugio Christi per infidelitatem recedens, etiam fide perditam Sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Aliud in ejusdem veritatis probationem exemplum repetit S. Doctor, Lib. de Bono conjug. cap. 24. (Tom. 6. pag. 337.) ex Sacramento Ordinis, cujus character in eo etiam qui à suo Officio suspenditur, semper remanet; sicut semper remanet conjugale vinculum in eo qui vivente priori sua uxore cum altera contrahere attentat.

Ex iis sic: Ut Matrimonium Augustino verum sit Sacramentum, sufficit ut in textibus mox adductis S. Doctor Sacramenti nomen non improprio & largiori sensu, sed stricto & proprio usurpet. Atqui res ita se habet. 1. Quia docet Augustinus per Sacramentum illud in Christianorum nuptiis conferri sanctitatem. Porro sanctitatem simpliciter dictam conferre solius est Sacramenti proprie dicti. Neque merito ad Christianos restringeretur sanctitas in speculativa unionis Christi cum Ecclesia significatione consistens; cum vel ipsa Gentilium Matrimonia hanc Sacramenti rationem participant, juxta Vasquesium, ibid. pag. 304. 2. Quia S. Doctor vinculi conjugalis, quod in Ecclesia Christi

Christi contrahitur, indissolubilitatem ex eo repetit, quod vinculum illud habeat rationem Sacramenti. Atqui non potuisset Augustinus indissolubilitatem Matrimonii ex eo repetere, quod illud Sacramentum esset latiori sensu. Nam & ipsa Patriarcharum conjugia illam habebant Sacramenti latius sumpti rationem; neque tamen indissolubilia erant, prout agnovit Augustinus, Lib. de Bono conjug. cap. 18. 3. Quia Augustinus non modo comparat Matrimonium Baptismo & sacrae Ordinationi, veris utique Sacramentis; sed inde probat non magis in lege Evangelii solvi posse Matrimonium dum vivunt conjuges, quam solvi possit per apostasiam Baptismus, vel Ordinatio per suspensionem. Atqui nulla foret ista hæc argumentatio, si Matrimonium largiori duntaxat sensu Sacramentum diceretur ab Augustino. Ecquis sanus ex effectu Sacramenti stricte dicti parem Sacramenti improprie sumpti, & apud ipsos Infideles subsistentis, effectum serio inferat? Ergo non erat cur à S. Doctore recederet Vasquez an. 1588. Est vero cur eum à ceteris Ecclesiae Patribus divelli nolumus anno 1755.

CXII. Nec obest quod cit. cap. 21. Lib. 1. de Nupt. & Concup. dicit Augustinus. *Id quod in Christo & in Ecclesia magnum est, hoc in singulis viris atque uxoribus esse minimum.* Nam 1. *minimum* illud confestim vocat Augustinus Sacramentum, inseparabilis conjunctionis productivum. 2. Minimum dicit ratione conjugalis copulae, quæ post peccatum ob carnis rebellionem insigniter discrepat à spirituali conjunctione Christi cum Ecclesia. Addit Bolæus in Gallico Tractatu de Matrimonii impedimentis, pag. 26. Matrimonium dici minimum, quia postremum inter Sacramenta locum occupat, & quadantenus concupiscentiæ indulget.

CXIII. Probant 4. nonnulli variis rationibus, ut 1. quod nulla ex causa dissolvi possit Matrimonium; quod onus, utpote innumeris in casibus gravissimum, sine peculiari gratia portari non potest. 2. Quod ad conjugium pertinet pia proles, tum in moribus, tum & in Religione institutio; ut nimirum *permaneant in fide & dilectione*, (1. Timoth. 2.) quod sine singulari gratiæ auxilio præstari nequit. 3. Quod Matrimonium post peccatum est in remedium contra fornicationem: ad quod tamen sine multa gratia non sufficit; tum quia augetur potius ex carnali actu concupiscentia, quam reprimitur, tum quia sæpe accidit ut conjuges ob alterius morbum vel absentiam diu continere cogantur. Quare huic remedio gratiam conjungi oportuit.

CXIV. Verum momenta hæc, licet ad suadendum apta, non necessario convincunt, ut advertit Estius in 4. dist. 46. §. 7. p. mihi 62. alias 345. tum quia hæ rationes, præsertim sub Lege Naturæ, locum habuerunt; nec tamen tunc Matrimonium gratiam operabatur; tum quia magno etiam gratiæ subsidio opus est ad implenda Monasticæ Professionis vota; neque his tamen annexa est gratiæ sacramentalis promissio; tum quia potest quis gratiam qua in variis vitæ statibus indiget, aliis modis, præcipue vero per orationem, impetrare. Hic

ergo pugnandum inprimis ex constanti Ecclesiae sensu, quem sic expressit Trid. Synodus, Sess. 24. can. 1. *Si quis dixerit Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.*

CXV. Obje. 1. Ut corruat allatum supra præscriptionis argumentum, sufficit ut assignari possit tempus in quo citra fidei periculum potuerint nuptiæ ex albo Sacramentorum deleri. Atqui potest tempus illud assignari; videlicet ipsum sæculum Petri Lombardi, Durandi, atque ipsius etiam S. Thomæ. Tunc enim, etsi communior erat doctrina quæ Matrimonium Sacramentis annumerabat, hærebat tamen illa intra meræ opinionis limites; unde ab aliis quidem, ut à Sancto Thoma, tenebatur, sed tantum quasi probabilior; ab aliis vero rejiciebatur, ut à Magistro Sentent. à Durando, à Glossa in cap. *Honorantur* 13. XXXII. quæst. 2. ab alia Glossa in cap. *Quidquid* 101. 1. quæst. 1. à Guillelmo Peraldo, Durandi cætaneo, in Summa vitiorum; à Jacobo de Vitriaco his antiquiore; à Præposito Antifiodorensi, prout testatur Gerso, Tom. 1. part. 2. p. 66. Ergo.

CXVI. Resp. 1. neg. maj. Potest enim dogma ad fidem materialiter pertinens aliquandiu vel in dubium revocari, vel etiam negari, non quidem sine præjudicio veritatis, sed sine periculo impugnandi fidem ab Ecclesia propositam; quia Ecclesia, licet nunquam condant novos fidei articulos, non omnes tamen ab initio proposuit; sed identidem aliquos, prout exigunt temporum circumstantiæ, evolvit atque enucleat. Hinc illud, tum Augustini: *Errare potero, sed hæreticus non ero*, quia sic affectus sum ut auctoritati legitimæ cedam; tum Vincentii Lirinensis: *Absolvuntur Magistri, condemnantur Discipuli*. Sic potuit aliquando, contra veritatem quidem, sed non contra fidem, definitam scilicet, credi cum Papia, visionem beatificam non statim à morte concedi; cum Cypriano irritum esse Baptisma ab Hæreticis collatum; cum Semipelagianis gratiam non requiri ad fidei initium, &c. Ergo sicut dogmata hæc aliquando potuerunt bona fide impugnari, etsi semper subsisterit moralis Traditio, ex qua temporum lapsu, & rebus serio eliquatis definita fuerunt; sic & Matrimonii dignitas potuit aliquando à nonnullis in dubium revocari, licet perpetuo moraliter in omnibus Ecclesiis viguerit catholica hujus articuli doctrina. Jam vero ex doctrina illa moraliter ubique diffusa legitimum præscriptionis argumentum confici potest. Ergo dato quod Theologi objecti nuptias ex Sacramentorum ordine sustulerint, stat robor argumentationis nostræ.

Dixi, dato, non autem concessio: nimirum contendunt viri graves, nec Lombardum, nec Durandum Calvinianis circa Matrimonium prælusisse; licet forte in nonnullis eam ad rem spectantibus minus recte senserint.

CXVII. Et quidem 1. Magister Sentent. Lib. 4. dist. 2. Matrimonium annumerat aliis Sacramentis; & dist. 1. docet 1. Sacramentum non ad significandum modo institutum esse, sed & ad significandum; 2. novæ & antiquæ Legis

gis Sacramenta eo distinguit, quod hæc gratiam conferant, non illa; 3. Sacramentum, ut septem novæ legis Sacramentis commune est, dicit esse signum gratiæ, ejusque causam; 4. dist. 26. sub finem docet conjugium esse signum spiritualis conjunctionis & dilectionis animorum: signum, inquam, efficax, ut in ceteris Christianæ Ecclesiæ Sacramentis, prout bene advertit Estius.

CXVIII. Docet equidem dist. 2. ex Sacramentis alia remedium contra peccatum præbere & gratiam adjutricem, ut Baptismum: alia in remedium tantum esse, ut conjugium; alia gratia & virtute nos fulcire, ut Eucharistiam & Ordinem. Verum 1. postulat æquitas ut mens Auctoris, qui ceteroqui satis perspicue locutus est, ex obscuro & ambiguo textu non repetatur. 2. Non improbabile est Magistrum triplicem admisisse gratiam; primam sanatricem & adjutricem; secundam præservativam à malo; tertiam, quæ per se sit nutrimentum sanctitatis, vel juvet ad exercendam potestatem, & ex his secundam attribuisse Matrimonio quod in remedium tantum esse dixerit, quia non producit gratiam, quæ primo & per se vel à peccato liberet, vel sanctitatem custodiat, aut in sacris quibusdam muneribus juvet, prout in aliis Sacramentis contingit; sed tantum quæ directe ordinetur ad comprimendam concupiscentiam, licet secundario ad sustinendas Matrimonii difficultates pertineat. Unde locum hunc Magistri explicat atque intelligit S. Thomas de principali fine sive effectu Matrimonii; ita ut quamvis omnia Sacramenta & contra peccatum valeant, & auxilium bene vivendi præstent, recte tamen trifariam dividantur, adeo ut quædam principaliter instituta sint ad juvandum hominem in bono, ut Confirmatio, Eucharistia & Ordo; quædam ad delenda vel vitanda peccata, ut Pœnitentia, Extr. Unctio, & Matrimonium; quædam ad utrumque effectum, ut Baptismus, quo & vetus homo moritur, & novus nascitur.

CXIX. 2. Inquirunt, Durandus Sacramenta septem & in his Matrimonium disertim admisit. Sic enim loquitur, Lib. 4. dist. 2. q. 2. *Alio modo potest sumi brevius eorum Sacramentorum sufficientia ex parte adjutorii quod conferunt. Sacramenta enim expediunt nos ad actus virtutum, quæ sunt septem, tres Theologicæ, & quatuor Cardinales. Ad actus ergo fidei expedit nos Baptismus: ad actum spei Extrema Unctio: ad actum charitatis Eucharistia: ad actum vero fortitudinis Confirmatio: ad actum justitiæ Pœnitentia: ad prudentiæ actum Ordo: ad actum temperantiæ Matrimonium: Ubi Matrimonium, ut alia Sacramenta, vim habet producendæ gratiæ.*

CXX. Nec dicas Durandum, eod. Lib. dist. 26. q. 3. approbare sententiam quorundam Canonistarum quos citat, videlicet Gaufridi, Hostiensis & Bertrandi, qui negarunt Matrimonio inesse vim conferendi gratiam ex opere operato. Unde sequitur nec his nec illi Matrimonium fuisse vere & stricte Sacramentum, sed sensu tantum latiori.

Si enim opinionem hanc approbet Durandus, minus quidem recte sensit circa Sacramentorum efficaciam, quæ tunc temporis ex-

presse definita non erat: sed non ideo, quod utique nobis satis est, inagis negavit conjugium esse Sacramentum, quam Ordinem vel Unctionem Extremam. Imò, quod Matrimonium sit Sacramentum docuit, ut Fidei Catholicæ dogma. *Tenendum est absolute, inquit, quod Matrimonium est Sacramentum; cum hoc determinet Ecclesia, extra de hæreticis, cap. Ad abolendam, ubi numerat Matrimonium inter alia Sacramenta.*

CXXI. Dixi, si opinionem hanc approbet Durandus. Neque enim illam revera approbat Juristarum opinionem. Quorum, inquit, opinio an sit vera, an falsa: non determino quoad præsens. Solum itaque contendit eos, (licet aliter sentiant ac moderni ejusdem temporis Theologi, qui ut ipse fatetur, quasi communiter tenent quod per Sacramentum Matrimonii confertur gratia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis,) nihil docere quod hæresis periculum invehat. Neque id immerito contendit, cum, ut diximus, necdum tunc definitum esset Ecclesia omnia novæ Legis Sacramenta gratiam conferre ex opere operato; tantumque probabilior foret sententia quæ id de Matrimonio docet, secundum id S. Thomæ, Suppl. q. 42. art. 3. O. *Alii dicunt quod Matrimonium, in quantum in fide Christi contrahitur, habet ut conferat gratiam adjuvantem ad illa operanda quæ in Matrimonio requiruntur; & hoc probabilius est.* Id autem reapse probabilius erat, tum ab intrinseco, quia nec minus indiget gratia Matrimonium quam alia Sacramenta; nec hæc illi minus quam aliis Sacramentis promissa est; tum ab extrinseco, quia in eam sententiam ibant quasi communiter ævi illius Theologi, demptis paucioribus Juristis: Ut enim observat Navarrus in Manuali, cap. 22. n. 20. communis Doctorum sententia in Rubricam de Sponsalib. & Matrimon. est in contrarium. Hactenus Durandi vindices. In eo tamen duo semper redarguenda, & quod viarum novarum amans, à trito, quod prudentes sequi amant, itinere recesserit; & quod futes ob causas ob eo recesserit, ut paulo infra ex objectionum ejus confutatione innotescet.

CXXII. objic. 2. Contractus mere naturalis non est Sacramentum. Atqui Matrimonium, &c.

CXXIII. R. dist. Non est Sacramentum per se & seclusa Christi institutione, C. non est Sacramentum, quasi Christus eum ad Sacramenti rationem vel elevare non potuerit, vel non elevaverit de facto, N. Si enim Christus aquam in Baptismo, oleum in Confirmatione, panem & vinum in Eucharistia ad materiæ sacramentalis dignitatem evexerit, quidni, ut nuptias sanctificaret civilem contractum assumpserit in materiam Sacramenti?

CXXIV. Inst. 1. Quod elevatur ad Sacramenti rationem, efficitur signum gratiæ practicum. Atqui probari non potest Matrimonium in Lege nova magis quam in veteri signum esse gratiæ practicum. Id enim si probari possit, vel ex Scriptura, vel ex Fidelium sensu, vel ex ipsa Matrimonii forma. Atqui non ex Scriptura, quæ nullibi id docet. Non ex Fidelium sensu, qui contra Matrimonii diem in choreis & conviviorum excessibus transi-

transigunt. Non ex Matrimonii forma, quæ corporum acceptationem, non vero sanctificantem gratiam significat. Ergo.

CXXV. R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. Etsi enim non inepte probatur ex Ephes. 5. Matrimonia à Christianis contracta mutux & sanctæ dilectionis gratiam importare, proinde à conjugis Legis antiquæ non parum secerni; ea tamen omiſſa probatione, stat catholicum Sacramenti nostri dogma; tum ob certam ea de re Traditionem, quæ & ipsa est verbum Dei; tum quia veritatem hanc de ore ad os jugiter transmissam, ac moraliter perseverantem, tota semper tam in Oriente quam in Occidente tenuit & custodivit Ecclesia.

CXXVI. Nec nocent quæ in contrarium allata sunt. Non 1. Choreæ enim conviviorumque excessus, & Christi & Ecclesiæ intentioni averſantur; nec magis defectum Sacramenti probant, quam olim idipsum quoad Eucharistiam probaverint excessus in Agapis, quos amare carpit Apostolus, I. Corinth. 11.

CXXVII. Non 2. Vel enim Matrimonii forma in verbis à Sacerdote prolatis consistit, vel in iis quibus mutuam sibi fidem præbent conjuges. In priori hypothefi benedictionem sacerdotalem, eique annexam gratiam continent: in posteriori ex nota Fidelium contrahentium intentione non significant meram ac brutam corporum acceptationem, sed acceptationem quæ fiat animo omnia Matrimonii munia debite obeundi, prolem Christo pariendi, & in Christo enutriendi. Atqui nihil est cur eo intellecta sensu gratiam non pariant. Adde quod Matrimonium non tam in corporum conjunctione, quam animorum consistit. Ergo verba quæ ipsum efficiunt, unionem hanc spirituales primario significare debent. Quæ autem spirituales unionem exprimunt, quidni gratiam exprimant quæ sola sponſos spiritualiter conjungere potest?

CXXVIII. Inst. 2. Si Matrimonium gratiam pariat, vel primam, vel secundam, quæ primæ augmentum est. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Gratia enim prima transfert hominem à statu peccati ad statum justitiæ. Atqui id equidem faciunt Baptismus & Pœnitentia, non vero Matrimonium, quod eum in finem institutum non est: unde & ad illud prærequiritur status gratiæ. Non 2. 1. Quia alioquin qui antea continentiam pie servabant, si relicto perfectiori castitatis statu contraherent Matrimonium, crescerent in gratia; quod fidem omnem superat; cum è contra ab aliquo gratiæ gradu excidere debeant, qui à perfectiori statu convolant ad minus perfectum. 2. Quia non deberent à Matrimonio arceri qui sacros ordines suscipiunt, quandoquidem unum Sacramentum non pugnat cum altero. Atqui tamen, &c.

CXXIX. R. ad 1. neg. min. & dico Matrimonium gratiam secundam operari, & aliquando primam; quia licet institutum non fit ad remittenda directe peccata, potest tamen hæc eo remittere modo, quo à Sacramentis Confirmationis, Eucharistiæ & Ordinis remittuntur: & siquidem id fiat, gratiam primam pariet; sin autem, secundam. Ita Bellarminus.

CXXX. Ad 1. 2. dist. maj. Crescerent in gratia, id est reciperent gratiam Matrimonio annexam, C. id est reciperent gratiam ei parem quæ continentix statui annexa est, N. ut Matrimonium sit Sacramentum, necesse non est ut majorem pariat gratiam, quam aliud quidpiam non sacramentale; cum Martyrium gratiam ceteris præstantiorem pariat, nec tamen sit Sacramentum. Satis est igitur ut pariat gratiam, quam non pareret si contractus esset mere humanus. Porro Matrimonium à quocunque, etiam hætenus continente, pie susceptum, semper hanc gratiam parit, adeoque priorem auget. Verum non ideo sanctior est, & majoribus præditus gratiis, status Matrimonii, quam status continentix; præsertim cum status continentix crebro Eucharistiæ auxilio fulciri possit, vix autem status Matrimonii. Solide igitur Bellarminus: *Aliud est comparare statum cum statu, aliud statum cum Sacramento. Status continentix altior est & perfectior statu Matrimonii, & majoris gratiæ ac meriti. Sacramentum nihilominus semper auget, gratiam, in quocunque statu suscipiatur. Quare continens, dum contrahit Matrimonium crescit in gratia: sed si idem continens propter Deum humanas nuptias contempsisset, plus gratiæ apud Deum invenisset, quam sit illa quæ per Sacramentum Matrimonii datur.*

CXXXI. Ad 2. 2. neg. ant. Quia licet Sacramentum qua tale Sacramento qua tali non adverſetur, (ut hinc patet quod Græci Sacerdotes servant uxores suas, & Latini de suarum consensu ordinari possint, nec tamen desinant tunc esse conjuges,) male cohæret status subsequens Sacramentum Matrimonii cum statu Ministerii sacri. Clericum enim Deo militantem non decet implicare *se negotiis sæcularibus*, (II. Timoth. 2. 4.) Porro fieri nequit ut qui uxorem & liberos habet, sæcularibus curis non implicetur: unde necessario *divisus est*, (I. Cor. 7.) nec proinde Deo totus vacare potest. Adde quod qui sacris Ordinibus initiantur, continentiam spondent: hæc autem cum vulgari Matrimonio male cohæret.

CXXXII. Obj. 2. Si Matrimonium Sacramentis annumeretur, vel quia est signum rei sacræ, vel quia gratiam annexam habet. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Quia in veteri Lege plura erant rerum sacrarum, in Evangelio adimplendarum, signa, quæ tamen vera non erant Sacramenta. Non 2. Martyrium enim annexam habet gratiæ promissionem in his Christi verbis, Matth. 10. 22. *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Atqui tamen Martyrium non habet Sacramenti rationem. Ergo. Ita Spalatenſis.

CXXXIII. R. neg. maj. Neque enim ad Sacramentum sufficit, vel ratio quæcunque signi sacri, vel gratiæ promissio, sed etiam necesse est ut à Christo institutum sit, & constet sacris materiæ & formæ ritibus, ac deinum perficiatur à Ministro ad id deputato, cum intentione faciendi id quod facit Ecclesia. Atqui hæc nec cuilibet sacro signo competunt, cum ex signis multa sint pure speculativa; nec in Martyrio locum habent, uti ostendimus in Tractatu de Sacram. in genere, Quæ etiam

etiam de causa Professionem Religiosam negavimus esse Sacramentum. Ergo.

CXXXIV. Inst. Ex mox dictis ad Sacramentum requiritur exterior ritus religionis, isque à Christo primum institutus. Atqui in Matrimonio nec est ritus quispian religionis, cum in eo nihil plus occurrat quam in veteribus Hebræorum, vel in hodiernis Gentilium connubiis; nec est ritus à Christo primum institutus, propter eandem rationem. Ergo.

CXXXV. R. neg. min. Ipsa enim exterior viri & mulieris conjunctio, quæ solemniter coram Ecclesiæ Ministro perficitur, ritus est sensibilis, & exterior ceremonia, quæ licet in veteribus conjugis pene occurreret, imo & in iis signum esset futuræ Christi cum Ecclesia conjunctionis, habet tamen proprium aliquid & singulare in Ecclesia; quatenus per Christum à ratione signi mere speculativi ad rationem signi gratiam practice operantis evecta est. Potuit enim id quod antea erat signum simplex assumi in signum efficax, proinde fieri Sacramentum: sicut id quod antea signum non erat, assumi potuit in signum; ut patet in Iride, quæ ante diluvium erat, sed post diluvium in signum instituta est, Genes. 9. Non ergo necessum est ut id quod nunc ritus est sacer, à Christo institutum sit quoad substantiam; sed satis est ut ab eo institutum sit, quoad modum, seu quoad practicam gratiæ hujus vel illius significationem. Atque id in omnibus Sacramentis videre est: sic aqua & ablutio ante Christum erant in usu, & tamen in Baptismo internam animæ ablationem significant & operantur.

Ex his liquet Matrimonium novæ Legis esse quid idem materialiter in ratione contractus civilis cum Matrimonio Legis antiquæ; sed ab eo diversum esse formaliter; quia novæ Legis Matrimonium & gratiam sanctificantem practice significat, & Christi cum Ecclesia unionem perfectiori repræsentat modo, quam Legis antiquæ Matrimonium.

CXXXVI. Inst. 2. Ritus ad Sacramenti rationem evectus, certam habet formam, certum Ministrum, &c. Atqui nihil tale occurrit in Matrimonio novæ Legis.

CXXXVII. R. neg. min. Hæc enim deinceps, Deo dante, assignabimus. Quod autem de iis discordes sint Theologi, nihil contra rei substantiam probat, aut Sacramento nocet; quia qui certum ritum pro mere accidentali habent, non eum magis omittunt, quam qui eum habent pro essentiali. Et vero suam Catholicis in hac parte dubietatem pessime objicerent Pseudoreformati, qui nequidem conveniunt inter se an valeat, necne, Baptisma aliis quam Christi verbis collatum, prout dixi ubi de Baptismo, cap. 4.

CXXXVIII. Inst. 3. Saltem Sacramentum debet certum & salutarem parere effectum. Atqui nullum id genus effectum pariunt nuptiæ christianæ; cum christiani conjuges multi pejus vivant quam Ethnici.

CXXXIX. R. dist. Debet certum parere effectum in iis qui obicem non ponunt, C. In iis qui solo passionum impetu moventur, N. Et vero non desunt à Baptizatis qui pejus vivant quam Infideles. An inde porro inferre licebit Baptisma non esse Sacramentum, aut nullam

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

in rite dispositis gratiam operari? Potest utique vel ipse Sacerdos, Christi ipsius carne quotidie refectus, male vivere, quia quæ bonis vitam præbent Sacramenta, malis mortem adfiscunt.

CXL. Inst. 4. Si Matrimonium in iis qui obicem non ponunt gratiam pariat, conjuges in gratiæ statu positi recipient gratiam ex opere operato, quoties actum conjugalem exercebunt. Atqui absurdissimum consequens. Minor per se patet. Prob. major. Sacramentum omne usu suo gratiam parit ex opere operato in iis qui obicem non ponunt. Atqui conjuges & Matrimonio utuntur dum coeunt, & cum in gratiæ statu positi sunt, nullum ponunt obicem. Ergo.

CXLI. R. ad 1. neg. seq. maj. Ad 2. dist. maj. Sacramentum usu suo, id est in ipsa sui susceptione gratiam parit, C. Usu suo, id est in functionibus ad quas jus tribuit, N. Æquivocatio est in voce *usus*; vel enim ipsam Sacramenti susceptionem significat; vel aliquod Sacramenti antea suscepti officium. In priori sensu parit ex opere operato gratiam, vi cujus conjuges in officio Matrimonii intra Christianæ modestiæ ac castitatis terminos retineantur. In posteriori vero sensu nihil est cur Matrimonium gratiam ex opere operato parere dicatur; quia usus eo sensu sumptus, nec pars est essentialis, nec juxta plures pars integrans Sacramenti; & forte Sacramenti partes non operantur divisim sumptæ, sed prout totum Sacramentum constituunt. Sicut ergo Baptismus & Ordo gratiam tribuunt ad christianas vel sacras functiones, nec tamen singulæ illæ functiones novam gratiam pariunt ex opere operato; sic & Matrimonium, &c.

CXLII. Non desunt tamen qui per ipsum actum conjugalem, gratiam ex opere operato quandoque produci posse velint, (prout eam ex opere operantis tribui posse docet S. Thomas hic q. 41. art. 4.) ut quando sponsalibus succedit copula maritali affectu facta in locis ubi nondum viget Lex Tridentina de Clandestinis Conjugiis. Ita Gonet, disp. 2. n. 16. quem confutabimus cap. 4. n. 383. sed & vide Caput 6. n. 23. ubi actum Matrimonii bonum ac meritorium, ex opere operantis scilicet, esse posse ostendimus.

Obj. 3. Ubi desunt Sacramenti constitutiva, ibi necessario deest Sacramentum. Atqui Matrimonio desunt... Ad Sacramentum enim duo inter alia requiruntur, 1. ut sit signum, non ex natura rei, sed ex divina institutione: 2. ut in eo occurrat aliquid quod extrinsecus applicetur à Ministro. Atqui neutrum in Matrimonio reperitur. Non 1. Matrimonium enim per se & ex natura sua signum est, nempe unionis individuae quæ inter conjuges esse debet. Non 2. Cum evidens sit nihil esse in Matrimonio, quod vel ut aqua in Baptismo, vel ut oleum in Confirmatione, à Ministro, si quis sit, applicari valeat. Ergo.

CXLIII. Resp. ad 1. neg. min. Ex dictis enim liquet in Matrimonio esse ritum exteriorem, & sacrum in Religione, &c.

CXLIV. Ad 2. neg. min. pro prima parte, & dico 1. nihil esse cur Matrimonium dicatur esse signum individuae conjugum unionis; quandoqui-

doquidem Matrimonium in individua illa unionem consistat, nihil vero sui ipsius signum sit communiter loquendo. Dico 2. mutuum conjugum consensum non à natura, sed ab institutione Christi habere, quod significet, 1. unionem ejusdem Christi cum Ecclesia: 2. gratiam quæ conjugum animos & voluntates mutuo connectit: 3. indissolubile conjugii vinculum. Sublata enim institutione Christi non magis mutuus Partium consensus tria hæc, vel saltem, quod sufficit, duo priora significaret, quam aqua simplex aut simplex ablutio per se & ex natura rei spiritualem animæ munditiam significet.

CXLV. Quod spectat ad alteram partem ejusdem propositionis, neg. maj. Cum enim in Sacramentorum constitutione tota ratio facti sit voluntas facientis, potuit Deus sic instituere Sacramenta, ut in eorum aliquibus substantia quædam applicaretur suscipienti, ut aqua in Baptismo; in aliis substantiæ hujus locum gererent quædam hominis operationes, ut in Pœnitentia actus confitentis, &c. Unde ad Sacramentum sufficit materia, forma, & Minister debita intentione præditus. Hæc autem in Matrimonio reperiri inferius ostendetur.

CXLVI. Inst. Redit tota difficultas, nempe quod ubicunque est Sacramentum, ibi aliquid subjecto ejus applicetur. Nihil porro est quod applicetur conjugatis. Si quid enim applicari queat, utique mutuus Partium consensus. Atqui nemo consensum unius alteri applicari finget.

CXLVII. Resp. cum doct. Tournely, hic p. 385. difficultatem hanc spectare quæstionem de Ministro Matrimonii, circa quam scinduntur Catholici Doctores. Qui Sacerdotem Sacramenti hujus Ministrum esse volunt, nihilo plus in præsentis difficultatis habent, quam in negotio Sacramenti Pœnitentiæ. Qui vero contrahentes pro Ministris habent, alterum respectu alterius, ex peculiari Dei constituto, Sacerdotis vicem gerere propugnant. Verum hæc, si fieri potest, ex dicendis elucescent.

CXLVIII. Objic. 4. In omni Sacramento tria occurrere debent, nempe Sacramentum tantum, res Sacramenti, & res quæ simul sit Sacramentum. Atqui tria hæc in Matrimonio distinguere non possunt.

CXLIX. Resp. 1. horum trium distinctionem & in Sacramentis existentiam, qua facilitate admittitur, eadem posse rejici, ut quæ nullum in Scriptura vel Traditione fundamentum habeat, quemadmodum ex Lugo animadvertimus ubi de Sacramentis in genere,

CL. Resp. 2. eadem distinctione gratis & liberaliter admissa, actus contrahentium esse *Sacramentum tantum*, quia significant gratiam, & à nulla re significantur; gratiam vero Sacramenti esse *rem tantum*, quia significatur & non significat; denique indissolubile vinculum quod ex mutua contrahentium pactione resultat, esse *rem simul & Sacramentum*, quia significatur per materiam & formam, vel per contractum quo efficitur; & significat seu conjunctionem Christi cum Ecclesia, seu cum hac conjunctione gratiam quam confert eo instanti

quo efficitur per contractum. Sed de his, unde nihil veræ lucis affulget animo, plus satis.

CLI. Objic. 5. Sacramentum Matrimonii vel in aliquo transeunte consistit, vel in aliquo permanente. Neutrum dici potest.

CLII. Resp. neg. min. Utrumque enim dici potest, & re ipsa à variis Theologis dicitur. Alii nempe cum Cano, Lib. 8. Locor. Theol. Matrimonii Sacramentum constituunt in exterioribus signis, per quæ sponsi consensum suum exprimunt, tanquam materia; & verbis quibus Sacerdos eosdem conjungit, tanquam formam. Alii Matrimonii Sacramentum adæquate constituunt in contractu quo vir & femina sibi mutuo corporum dominium tradunt: utrique proinde Matrimonium in re transeunte reponunt. Alii demum idem Sacramentum collocant in vinculo conjugali quod per contractum efficitur, quodque vim habet gratiam ex opere operato conferendi eo instanti quo incipit esse; tunc enim, inquiunt, suscipitur Sacramentum: porro Sacramenta gratiam non ponentibus obicem ex opere operato conferunt eo instanti quo suscipiuntur. Pro hac opinione adducuntur quæ supra concessimus ad probandum essentialitatem Matrimonii *in facto esse* consistere in vinculo seu nexu conjugali. Juxta hanc opinionem Matrimonium consistit in re permanente: cum autem in eadem opinione Matrimonium nihil aliud sit quam contrahentes maritaliter uniti, materia Sacramenti sunt contrahentes; forma vero est unio maritalis, per verba quibus primum effecta est, æquivalenter permanentia sensibilis.

CLIII. Non desunt qui cum Bellarmino, Lib. 1. cap. 6. (p. 999. C.D.) Matrimonii Sacramentum in re transeunte ac simul in re permanente reponant. *Duobus enim modis considerari potest conjugii Sacramentum: uno modo dum fit: altero modo dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistiæ, quæ non solum dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentum est: dum enim conjuges vivunt, semper eorum societas Sacramentum est Christi & Ecclesiæ. Si igitur consideretur Matrimonium dum fit, tota ejus essentia in signis exprimentibus consensum mutuum consistit*: corpora enim conjugum non concurrunt, nisi ut materia circa quam; ut etiam dum fit Eucharistia, tota essentia Consecrationis in verbis sacris posita est: panis autem & vinum solum concurrunt ut materia circa quam. Et idem videmus in aliis contractibus: nam cum venditur aut emitur domus, tota contractus ratio in consensu mutuo sita est; domus autem est materia circa quam operatio illa versatur: nemo enim dicit domum quæ venditur, partem esse contractus. . . . Si vero consideretur Matrimonium jam factum & celebratum, negari non potest ipsos conjuges simul cohabitantes, sive externam conjugum societatem & conjunctionem esse materiale symbolum externum, repræsentans Christi & Ecclesiæ indissolubilem conjunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistiæ, consecratione peracta, remanent species consecratae, quæ sunt symbolum sensibile atque externum interni alimenti spiritualis. Habet hæc pii & eruditi Cardinalis sententia, quod iis quæ supra de*

* Nimirum procul distat Bellarminus ab opinione eorum qui Sacerdotem Matrimonii Ministrum esse censent.

de Matrimonii essentia tradidimus, admodum consonet, & rem non obscure explicet. Sed de his rursum suo loco.

CLIV. Objic. 6. In Matrimonio contrahentes de pecunia & dote paciscuntur. Atqui si Matrimonium vere & proprie Sacramentum esset, pactio hæc esset simoniaca.

CLV. Resp. dist. maj. Paciscuntur de pecunia & dote, propter contractum civilem ejusque onera, C. propter ipsum Sacramentum, Nego. Sicut enim, ait hic Estius, recte venditur calix consecratus, sine consecrationis injuria, quia materia calicis habet se antecederet ad consecrationem; sic recte initur pactum de contractu nuptiali; quia is, ut Sacramenti fundamentum, antecederet ad illud se habet. Et vero Sacramentum gratiam confert, sed non dat unde conservetur status, nutriantur conjuges, liberi ut par est educantur. Eadem de causa possunt egena Monasteria de Monialium dote pacisci citra simoniæ suspicionem.

CLVI. Objic. 7. Nihil potest Ecclesia in substantiam Sacramentorum. Atqui potest & multum potest Ecclesia in Matrimonii substantiam. Quæ enim facit ut quod antea sufficiebat ad substantiam Matrimonii, nunc ad eam minime sufficiat, multum sane in eam potest. Atqui Ecclesia. . . Hæc enim fecit ut quæ antea valebant, vel in certo gradu, vel clandestine contracta Matrimonia, jam vere sint irrita. Ergo.

CLVII. R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. maj. Quæ facit ut quod antea sufficiebat ad substantiam Matrimonii, nunc ad eam non sufficiat, etsi idem remaneat quod erat antea, multum potest in substantiam Matrimonii, C. Quæ facit ut quod antea sufficiebat, jam non sufficiat, quia desit esse id quod erat, multum potest in substantiam Matrimonii, N. Judicandum hic de Matrimonio ut de Eucharistia: unde sicut indubie multum posset in substantiam Eucharistiæ, qui faceret ut verum vinum jam ejus materia non esset; sic multum posset in substantiam Matrimonii, qui faceret ut contractus legitimus jam non foret ejus materia. Sed quemadmodum qui ex vino acetum facit, nihil potest in Eucharistiam, quia solum ejus ma-

teriam destruxit, quod possunt omnes; sic qui facit ut contractus qui olim legitimus erat, non jam legitimus sit, quod potest Ecclesia, nihil reipsa potest in substantiam Matrimonii. Vide argumentum hoc fuse à nobis expensum, T. 3.

CLVIII. Objic. 8. Assignari non potest tempus quo Matrimonium ad Sacramenti conditionem evectum fuerit.

CLIX. Resp. nihil inde sequi, cum nequidem conveniat inter Doctores quo tempore institutum fuerit Baptisma. Ceterum de puncto hujus temporis multiplex est opinio.

Alii Matrimonium in Sacramentum à Christo institutum fuisse dicunt in primo Incarnationis momento; cum nempe, ut ait S. Gregor. Hom. 36. in Evang. *Deus Pater Deo Filio suo nuptias fecit, quando hunc in utero Virginis humanæ naturæ conjunxit.* Verum textus ille nihil de humano conjugio loquitur.

Alii factum id dicunt, cum nuptias in Cana præsentia sua primoque suo miraculo Christus cohonestavit. Ast tunc temporis nihil fecit vel dixit Christus, quod ad Sacramenti hujus institutionem pertineat. Quia tamen scripta non sunt quæcunque fecit vel dixit Salvator, ut patet ex v. ult. Joannis, nihil omnino inepti habet hæc opinio.

Alii id differunt ad tempus Resurrectionem inter & Ascensionem medium, quo Christus suos frequenter erudiebat de Regno Dei, id est de militante Ecclesia, quæ à S. Gregorio Regnum Dei nuncupatur, (Hom. 12. in Ev.) Tunc enim oportuit Discipulos edoceri omnia quæ ad conficienda & ministranda Sacramenta pertinent.

Alii demum cum Scoto institutionem illam referunt ad tempus quo Christus dixit, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Etsi enim verba hæc indissolubilitatem solam Matrimonii explicite confirmant, potuerunt nihilominus ad gratiam conjugalem implicite referri; præsertim quia ex tunc majori opus fuit gratia ad superandas difficultates, quæ ex perpetua indissolubilitate & monogamia scaturiunt.

SECTIO TERTIA.

A N

MATRIMONIUM OMNE INTER BAPTIZATOS SIT SACRAMENTUM?

CLX. **S**ENSUS quæstionis est an apud Fideles ratio Sacramenti adeo inseparabilis sit à ratione contractus, ut baptizati duo vel Sacramentum efficiant, quoties contrahunt civiliter; vel ne civiliter quidem contrahant, si Sacramentum efficere nolint.

Duplex porro est ea de re opinio: prima, quam tenent Sanchez, Lib. 2. de Matrim. disp. 10. n. 6. & alii, cum antiqui, tum & recentiores multi, docet rationem Sacramenti ex Christi institutione prorsus inseparabilem esse

à ratione contractus. Secunda, quam tradit Pontius, Lib. 1. de Matrim. c. 9. contrarium diserte adstruit, eique inhærent ex Antiquis Scotus, Almainus, ac subinde Rebellus, & Vasquez, disp. 138. capite 5. Eandem è recentioribus amplectuntur Gonet, disp. 2. art. 2. §. 3. Henno, pag. 484. Tournely, hic pag. 386. Sit

CONCLUSIO. Potest in Baptizatis Matrimonium valere ut contractus, neque tamen esse Sacramentum.

CLXI.

CLXI. Prob. 1. quia contraria opinio nullum habet fundamentum, vel in Scriptura, vel in Patribus, vel in Conciliis, vel in communi Fidelium aut Doctorum sensu. Sane ex antiquis Doctoribus non pauci clandestina Fidelium Matrimonia firma esse in ratione contractus, nulla autem in ratione Sacramenti esse crediderunt. Idem alii de Matrimoniis inter absentes per Procuratorem contractis opinati sunt, & hodie opinantur. Ergo nihil occurrit in præsens unde prædicta inseparabilitas erui solide possit. Imo bigamorum Matrimonia rationem habere contractus, non autem Sacramenti, solide probat Theodorus Studites, Ecclesiæ circa an. 800. decus ac præsidium. Is enim, in Epist. 50. ad Naucratiū (Collect. Sirimondi, T. 4. p. 352.) querenti eidem Naucrati, ib. p. 355. *Quomodo jungantur, seu secum habitent bigami, qui à Sacerdotibus non coronantur, id est quorum nuptiæ sacerdotali benedictione non donantur; respondet eos cohabitare humanis officiis, sicut & trigami, & poligami, id est, qui ultra tertias nuptias procedunt.* Atqui Matrimonia, sacerdotali benedictione destituta, tantumque humanis officiis deputata, rationem habent contractus, non vero Sacramenti; ut patet tum ex toto ejusdem Epistolæ contextu, tum ex dicendis ubi de Matrimonii Ministro. Hinc locum hunc sic vertit D. Fleury, T. X. Hist. Eccles. pag. 97. *Que si vous me demandez comment donc ils habitent ensemble? Je dirai que c'est en vertu du contrat civil, comme dans la trigamie, &c.*

CLXII. Prob. 2. Ad Sacramentum conficiendum requiritur vera ejusdem conficiendi intentio. Atqui possunt contrahentes intentionem habere contrahendi civiliter, non autem faciendi Sacramentum, idque, quidquid dicat Tournely, siue Sacerdos sit Minister Sacramenti hujus, siue ipsi contrahentes. 1. Enim rei invincibiliter ignotæ nulla est aut esse potest intentio. Atqui fieri potest ut duo in infantia apud Ethnicos, jure vel injuria baptizati, invincibiliter ignorent Matrimonii Sacramentum. Ergo nullam ejus intentionem habere possunt. Jam vero gratis prorsus fingeretur eorum Matrimonium ne in ratione quidem contractus valere. 2. Rei expressum nolitæ nulla etiam est intentio. Atqui fieri quoque potest ut Fideles duo, qui bene vel male Sacerdotem pro Matrimonii Ministro habent, in Regno infideli contrahant, & Sacramentum conficere nolint, &c. Idipsum non raro in Hispania contingit, cum Baptizati ad Judaismum deflectunt: ii scilicet nec internam nec externam celebrandi Sacramenti voluntatem gerunt. Atqui tamen nusquam judicarunt Inquisitores, eos, si quando resipiscant, vel separandos esse, vel ad denuo inter se contrahendum teneri, prout tradit Pontius, ibid. n. 5.

CLXIII. Prob. 3. Valet matrimonialis contractus, quoties nullo jure decernitur irritus esse; uti colligunt Jurisperiti omnes ex Extrav. *Antiquæ*, unic. *de voto & voti redempt.* Atqui nullum est jus quod Matrimonium ex solo intentionis sacramentalis defectu invalidum esse pronuntiet. Nimirum ex Capite fin. *de Conditionibus apposis*, ea solum conditio nuptias

irritat, quæ est contra substantiam Matrimonii; ceteræ vero, si turpes sint aut impossibiles, habentur pro non adjectis. Atqui conditio à Matrimonii contractu rationem Sacramenti excludens, nullibi unquam in Jure exhibita est ut opposita substantiæ ejus. Et vero defectus modi qui contractum extrinsecus afficit, eumque jam plene constitutum supponit, nihil in ejus substantia immutare potest. Atqui modus, seu ratio Sacramenti, matrimonialem contractum afficit extrinsecus, eumque jam in genere suo completum supponit: cum Christus Sacramenti dignitatem solum addiderit contractui; adeoque prius sit contractum esse quam Sacramentum. Ergo.

CLXIV. Obj. 1. cum Edmundo Simonnet, Mussipontanæ Universitatis olim Cancellario: Veteres omnes, præsertim SS. Bonaventura & Thomas, Scotus & alii, uno excepto Guillelmo Parisiensi, docent Matrimonium & Matrimonii Sacramentum non minus inter se apud Fideles converti, quam Baptismum & Baptismi Sacramentum. Atqui à communi Veterum opinione non est facile recedendum.

CLXV. R. dubiam esse hanc facti questionem, cum Thomistæ, qui à Doctore Angelico non facile recedunt, nobis consentiendo nequidem ejus auctoritatem sibi objiciant, ut apud Gonetum videre est; è Scotistis vero quidam in partes nostras Scotum citent, quod & fecit Pontius; quidam, ut Henno, nobis adversari negent. Itaque in re admodum libera non auctoritatibus pugnandum, sed rationibus. Nostras vero contrariis esse potiores statim patebit.

CLXVI. Obj. 2. cum eod. Trid. sess. 24. can. 1. docet Matrimonium Baptizatorum *esse vere & proprie Sacramentum*. Atqui nulla est ratio definitionem hanc ad aliqua duntaxat Baptizatorum Matrimonia restringendi.

CLXVII. R. 1. Non dicit Trid. Matrimonium Baptizatorum esse Sacramentum, sed Matrimonium *esse unum è septem Legis Evangelicæ Sacramentis*. Porro stat Matrimonium dici unum è septem Sacramentis, absque eo quod Matrimonia Baptizatorum indefinite dicantur Sacramenta, uti subdole indicat objectio.

CLXVIII. R. 2. dist. maj. Docet Trid. Matrimonium esse Sacramentum, quoties adsunt requisita ad Sacramentum, & potissime intentio faciendi Sacramentum. C. Sublata hac intentione, quæ in quibusdam saltem ex casibus supra recensitis necessario deest, N. Docet enim Trid. intentionem hanc necessario requiri.

CLXIX. Inst. 1. Atqui intentionem hanc necessario habent Baptizati omnes dum contrahunt. Prob. subf. Qui eo ipso quo volunt contrahere civiliter, volunt contrahere sacramentaliter, necessario habent conficiendi Sacramenti intentionem. Atqui . . . Ut enim qui unum vult, aliud necessario velit saltem implicite, satis est ut unum ex Christi institutione inseparabile sit ab alio; & quisquis habet intentionem vere contrahendi illico habeat intentionem faciendi id quod facit Ecclesia. Atqui, &c.

CLXX. Confir. Vel baptizati contrahentes de Sacramento cogitant, vel non. Si non cogitant,

gitant, nihilominus illud facere intendunt, faltem virtualiter & implicite, hoc ipso quod volunt vere contrahere. Si cogitant, & expresse nolunt illud facere, vel putant se posse valide contrahere sine Sacramento, vel non putant. Si primum, voluntas illa est conditionata tantum & inefficax; & cum ea stare potest, & stat de facto, contraria voluntas absoluta & efficax faciendi Sacramentum, non quidem formalis & expressa, sed, quod sufficit, virtualis & implicita, in ea quam vere habent contrahendi voluntate, & per quam vere contrahendo, vere Sacramentum efficiunt. Si secundum, voluntas illa est absoluta & efficax: unde qui cum illa in speciem contrahunt, nec Sacramentum faciunt, nec re ipsa, sed tantum apparenter contrahunt; utpote qui cum illa nec habeant, nec habere possint voluntatem vere contrahendi.

CLXXI. R. ad 1. neg. Subf. Mirum fane quod Judæi duo in infantia baptizati, hocque suum Baptisma ignorantes, & per vitam omnem assidui Synagogæ, dum Mosaico ritu contrahunt, sacramentalis Matrimonii intentionem habeant.

CLXXII. Ad 2. & 3. neg. min. Quæ in probationem id assumit quod probandum est: quæstio enim in eo versatur an ratio contractus à Sacramento ratione inseparabilis sit ex instituto Christi: an qui prius vult, posterius velit. Id equidem mira principii petitione supponunt Adversarii, sed neutiquam probant.

CLXXIII. Ad Confirmationem, quæ tota eodem vitio laborat, dico 1. ad hoc ut quis Sacramentum velit, necessum esse ad minus ut voluntatem Sacramento adversam non gerat. Hac enim de causa potest mulier, quæ aquam in caput tenellæ prolis effundendo, Baptismi formam pronuntiat, non conficere Sacramentum: qua quidem ex comparatione perperam extricare se nititur Adversarius. Dico 2. hic iterum supponi quod contrahitur, nempe eum qui vult contrahere simpliciter, velle necessario Sacramentum facere: est enim hæc mera præsumptio, quæ cum nullo cogente argumento sit suffulta, in re tanti momenti non sufficit.

CLXXIV. Inst. 2. Quæ eandem habent materiam & formam, una eademque intentione perficiuntur. Atqui Matrimonii, seu ut est contractus, seu ut est Sacramentum, eadem est materia & forma.

CLXXV. R. neg. maj. Ablutio enim mere materialis sub hac verborum forma: *Ego te baptizo, &c.* eandem haberet materiam & formam ac ablutio sacramentalis. Atqui tamen prima illa ablutio non esset Sacramentum, ex defectu intentionis faciendi id quod facit Ecclesia. Ergo pari jure in contractu matrimoniali. Unde ad hunc duplex, ut ita loquar, requiritur intentio; civilis una, quæ contractum respicit; alia sacramentalis, quæ in Sacramentum fertur, quanquam posterior hæc priorem satis involvit; quia qui Sacramentum Matrimonii dicit, inseparabiliter dicit contractum.

CLXXVI. Inst. 3. Ex mox dictis non potest Matrimonium subsistere ut Sacramentum, nisi primo subsistat, ut contractus. Ergo nec potest subsistere ut contractus, nisi subsistat, proinde intendatur ut Sacramentum.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

CLXXVII. R. neg. conf. Disparitas est quod ratio Sacramenti superaddita sit contractui valido, adeoque contractum verum necessario supponat: contractus vero matrimonialis non pendet à Sacramento; cum & ante extiterit contractus, quam fieret Sacramentum, & factum Sacramentum eandem in ratione contractus fervet essentiam. Sic Henno pag. 485.

CLXXVIII. Obj. 3. cum eod. Illud omne Matrimonium est Sacramentum, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia; cum ex Apost. Ephes. 5. & ex Decreto Eugenii IV. Matrimonium sit Sacramentum, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Atqui Matrimonium omne inter baptizatos valide contractum, est signum, &c. Siquidem Matrimonium omne Baptizatorum, ex Christi intentione omnimodam habet indissolubilitatem, postquam consummatum est. Atqui indissolubilitatem hanc non habet, nisi quia post consummationem perfecte repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ergo.

CLXXIX. R. neg. maj. Quæ falsa est juxta Adversarium; cum ex ipso Matrimonium Adam & Evæ signum fuerit unionis Christi cum Ecclesia, idque vel ipsis Infidelium Matrimoniis competat ex Innocentio III. Unde obiter convellitur id quod dicit idem Theologus, videlicet Matrimonium Adæ non produxisse gratiam ex opere operato, quia unionem Christi cum Ecclesia, non ut Christianorum conjugia, velut præsentem, sed ut futuram duntaxat significabat. Utique enim hodierna Gentilium connubia, non magis quam nostra, conjunctionem hanc velut futuram significant. Quapropter ut difficultas paucis solvatur, dicendum non eo præcise Matrimonia inter Fideles contracta rationem Sacramenti habere, quia unionem Christi repræsentant; sed quia gratiam efficienter indebite fuscipientibus producunt. Unde autem repetatur Matrimonii indissolubilitas quæstio est suo loco enucleanda.

CLXXX. Obj. 4. Si Sacramentum à contractu seungi posset, id quandoque fieri posset, imo fieri deberet; puta cum conjuges differre nuptias non valent, & in peccati statu versantur.

CLXXXI. R. 1. Non desunt qui methodum hanc ut sacrilegio vitando idoneam, timide licet, proponant, ut vidimus Tom. 9. p. 11. cap. 8. de Pœnit. n. 793. & 794.

CLXXXII. R. 2. neg. maj. quia tenetur quilibet actionem quam Christus sacramentalem instituit, tractare sacramentaliter, adeoque Sacramentum intendere. Unde qui in peccato positus celebrare tenetur, non potest ex metu sacrilegæ Communionis abstinere à consecrando. Sicut is ergo vel ad Confessarium recurrere debet, si potest; vel acrem contritionis actum elicere; vel qua meliori poterit via recedere ab Altari: sic & sibi iisdem modis consulere debet, cui imminet una cum peccato tempus nuptiarum.

CLXXXIII. Obj. 5. Christus voluit independentem à contrahentibus ut contractus Matrimonialis esset Sacramentum. Ergo quod tale sit, ab eorum intentione non pendet.

CLXXXIV. R. dist. ant. Voluit, id est instituit

Simon. pag. 211.

stituit independentem à contrahentibus C. voluit, id est, sic instituit, ut etiam contra intentionem contrahentium esset Sacramentum, N.

CLXXXIV. Objic. 6. Si duo Christianæ Professionis Apostatæ apud Turcas, vel alios Infideles infideli ritu contrahant, non valebit Matrimonium. Atqui admissa opinione nostra valeret ut contractus.

CLXXXVI. R. controverti an valeat prædictum utriusque Apostatæ conjugium. Negant absolute Tournely, pag. 389. quia illi, cum baptizati sint, legibus Ecclesiæ tenentur. Ergo quando secundum eas non contrahunt, invalide contrahunt; adeoque si ad Ecclesiam redeant, Matrimonium iterare tenentur.

CLXXXVII. Verum hinc forte peccat resolutio hæc, quod non satis explicat quo sensu baptizati, sub nullitatis pœna secundum Ecclesiæ leges nubere teneantur. Si enim ad id teneri dicantur, quasi nusquam civilem contractum intendere possint, absque eo quod Sacramentum intendant, nusquam in Fide-

um conjugio ratio contractus à ratione Sacramenti separari poterit, nisi in casu quo duo in infantia baptizati, gentiliter ante educati, Ethnico ritu contrahant; quem casum non adduxit Tournely. Si vero Baptizati legibus Ecclesiæ adstricti dicantur eo sensu, quod coram Parocho & Testibus contrahere debeant, tunc id equidem verum est, cum eo ritu contrahere possunt; non autem si per circumstantias ritum illum sequi prohibeantur. Unde sicut Baptizati duo ad infideles Insulas tempestate dejecti, civiliter contrahere valent, sic & id aliquando possunt Apostatæ duo; cum nempe jam ad Sacerdotem omnino recurrere non possunt; præsertim si enixe doleant quod in eam se impotentiam ambo misere iniecerint.

Quæres an Matrimonium in ratione contractus validum possit aliquando fieri Sacramentum.

R. Difficultatem hanc nobis expeditum iri, Sect. 5.

SECTIO QUARTA

A N

MATRIMONIUM INTER ABSENTES CONTRACTUM PER PROCURATOREM, SIT SACRAMENTUM.

CONSTAT ex usu Ecclesiæ, præsertim inter viros & feminas Principes, contrahi inter absentes Matrimonia per Procuratores, positis tamen ponendis, de quibus paulo post. Vix etiam dubium est quin conjugia hæc valeant ut contractus. Tota igitur lis est an etiam habeant rationem Sacramenti. Negant Melch. Canus, Lib. 8. de Locis, cap. 5. Cajet. in Opusc. de Matrim. qu. 1. Wiguerius, Martinus, & Petrus Ledesma, Estius in 4. dist. 29. Sylvius, Van-Roy, &c. Affirmant ex adverso Innocentius, Hostiensis, Paludanus, Covarruvias, Navarrus, Dom. & Petrus Soto, Valentia, Sanchez, Lib. 2. disp. 11. Pontius, Lib. 1. cap. 10. E recentioribus vero Tournely, p. 387. illustris. Carolus Dargentre, Tutelenis Episcopus, Tom. 3. exposit. Sacram. cap. 10. Collator Andegav. q. 4. mensis Aprilis 1724. Hærent alii ancipites, ut Collator Paris. Lib. 1. Collat. 4. §. 1. (T. 1. pag. 40.) quo teste non defuerunt qui prædicta Matrimonia pro solis sponsalibus habuerint, non pro veris contractibus, ac multo minus pro Sacramentis. Sit

CONCLUSIO I. Valent in ratione contractus Matrimonia per Procuratorem inter absentes contracta; idque etiam post Tridentinum.

CLXXXIX. Prob. 1. tum ex cap. 14. de *conversione Conjugat.* ubi id docet Innoc. III. tum ex cap. finali de *Procuratorib.* in 6. ubi conditiones ad id muneris in Procuratore requisitas recenset Bonifacius VIII. Atqui his iuribus non est derogatum à Tridentino.

CXC. Prob. 2. Quia, ut animadvertit Sanchez, Lib. 2. disp. 11. n. 2. Christus elevans

Matrimonium ad esse Sacramenti, non immutavit contractus naturam, quæ ea est ut inter absentes per Procuratorem celebrari possit. Atqui nec ulla est Ecclesiæ lex quæ hanc contractus naturam immutaverit. Ergo.

CXCI. Prob. 3. Quia ea est Regum consuetudo, ut sponsas per Procuratorem ducant; eaque Matrimonia saltem rata habentur. Atqui non id ferret Ecclesia, si Matrimonia hæc nullitatis suspecta haberet. Ita Collator Andeg. cujus verba ex modo dicendis æstimanda sunt.

CXCII. Dices: Statuit Tridentinum, Sess. 24. c. 1. de *reform. Matrim.* ut *Parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in Matrimonium conjungo*, &c. Atqui cum vir vel mulier per Procuratorem contrahunt, nec à Parocho interrogari, nec consensum suum exprimere valent.

CXCIII. R. neg. min. Sicut enim per Procuratorem præstari potest consensus, sic & per eum potest responderi. Unde audito Partium consensu, nihil est cur non dicat Sacerdos: *Ego vos conjungo*; quia contrahentes, licet physice absint, præsentem sunt moraliter, videlicet per Deputatos, qui ut in contractibus venditionis, emptionis, locati, &c. adhiberi possunt, sic & in præsentem, nisi quid obstat.

CONCLUSIO II. Valent eadem Matrimonia etiam in ratione Sacramenti. Hæc tamen assertio, licet nobis probabilior, mera est opinio.

CXCIV. Prob. 1. pars 1. Quia Ecclesia hoc Matrimonii genus approbat & ratum habet, licet illud per plura sæcula ignoraverit, & hodie

die ignorent Orientales Ecclesie. Atqui Matrimonia hæc approbando, nusquam declaravit se ea tantum habere ut contractus mere civiles: quod tamen declarandum fuisset, ne decepti Fideles sacramentali gratia, sibi tantopere necessaria, carerent. Equidem moris est ut conjugia hæc à Partibus præsentibus confirmantur: verum id nulla hæcenus Ecclesie lege constitutum est, ut observat Collator Andegav.

CXCV. 2. Quia de hisce Matrimoniis judicat Ecclesia, quæ tamen de contractibus mere politicis non judicat.

CXCVI. 3. Quia ubi concurrunt omnia ad Sacramentum necessaria, necessario reperitur Sacramentum. Atqui in hisce Matrimoniis: Hic enim præsto est materia, quæ in ipso contractu consistit: forma, sive hæc in verbis Parochi sita sit, sive in verbis contrahentium; testium & legitimi Sacerdotis præsentia; nec deest intentio faciendi id quod facit Ecclesia.

CXCVII. 4. Quia si prædicta Matrimonia forent contractus mere politici, non pateretur Ecclesia hæc celebrari cum ritibus universis, qui Sacramentum Matrimonii stipare consueverunt. Ut enim Sacra profano, sic nec profana sacro ritu celebrari debent.

CXCVIII. Prob. 2. pars 1. Quia non desunt graves Theologi, qui in hisce conjugis nihil sacramentale agnoscant. 2. Quia allata mox argumenta, licet gravia, quin & oppositis graviora, non eliciunt invicte consensum. 3. Quia sua sunt etiam alteri Parti momenta. Unde

CXCIX. Obj. 1. Licet Pœnitentiæ, quatenus judicium est, non repugnet inter absentes perfici, id tamen ei repugnat quatenus Sacramentum est. Ergo à pari, licet Matrimonio prout est contractus non repugnet per Procuratorem inter absentes confici, id tamen ipsi repugnat prout est Sacramentum.

CC. R. neg. conseq. Disparitas est quod Pœnitentia non sit judicium ad instar forensis judicii, quod in absentes exerceri valet, quia in eo diversi sunt accusator, testis & reus, nec certæ in reo petuntur dispositiones. Est ergo Pœnitentia certum judicii genus, ubi non modo idem est reus qui testis & accusator, sed & certæ à reo expetuntur dispositiones, quæ Confessario innotescere debent. Unde, ait Sanchez, Lib. 2. disp. 11. num. 32. repugnat Pœnitentiam, non solum qua parte Sacramentum est, sed ea etiam qua judicium est in absentia exerceri. Atqui id non repugnat Matrimonio quatenus contractus est; eo autem quo contractus est, potest esse Sacramentum, præsertim cum in utroque conjunctim sufficiat habitualis consensus, qui profecto non sufficit in Pœnitentia. Ergo ab uno ad aliud nulla est illatio.

CCI. Hinc ruit alia objectio inde petita, quod alia Sacramenta non possint absentibus ministrari. Id enim fit quod alia Sacramenta non sint contractus, qui tam inter absentes quam præsentibus celebrari valet.

CCII. Obj. 2. Confectio Sacramenti est actio personalis. Ergo per alium fieri nequit. Atqui in præsentibus fieret per Procuratorem. Is enim solus est qui materiam præbet, solus qui

loquitur, solus ut plurimum qui actu consentit.

CCIII. Respondet Sanchez confectionem Sacramenti in aliis Sacramentis esse actionem omnino personalem, ita ut nullo modo per Substitutum exerceri possit: at secus rem se habere in Matrimonio, quod ceterorum contractuum naturam sequitur: unde actio ejus non est omnino personalis, sed tantum eo sensu ut nulla alia persona præter contrahentes vere conficiat & in se recipiat Sacramentum. Quare in forma Dist. Confectio vel receptio Sacramenti est actio personalis, quatenus fieri non potest per alium ut principalem Ministrum, aut verum Sacramenti subjectum, C. est actio personalis, quasi nunquam fieri possit per alium ut instrumentum, Subd. in aliis Sacramentis quæ contractus naturam non habent, C. in Matrimonio, quod contractus rationem habet. Nego.

CCIV. Inst. 1. Quod præsentiam personæ ipsius contrahentis requirit, per alium, etiam ut instrumentum, perfici non potest. Atqui Sacramentum Matrimonii. Ad id enim satis est ut verba hæc: *Ego te accipio in meam*, non minus subjecti contrahentis præsentiam requirant, quam isthæc, *Ego te absolvo*, vel *Hoc est corpus meum*, Pœnitentis aut materiæ consecrandæ præsentiam requirant. Atqui non minus verba hæc, *Ego te accipio*. Et cur enim Pœnitentis ad absolutionem, vel panis ad consecrationem, præsentia requiritur? Utique quia pronomina *Te*, vel *Hoc*, demonstrativa sunt rei præsentis. Atqui idem plane est in istis verbis: *Ego te accipio in meam*. Ergo.

CCV. R. ad 1. & 2. neg. min. Si enim verba, *Ego te accipio in meam*, æque subjecti præsentiam requirerent, ac ea quæ ad Pœnitentiam vel Eucharistiam spectant, Matrimonium nequidem ut simplex contractus inter absentes perfici posset; quod cum repugnet naturæ contractus, à nemine admitti potest. Aliud est de præsentia, seu subjecti in Pœnitentia, seu materiæ quantum ad consecrationem, quæ ex constanti Traditione, vel Ecclesie Decretis, adeo physica esse debet, ut alioqui vel corruat Sacramentum, ut in Eucharistia, vel summopere periclitetur, ut in Pœnitentia.

CCVI. Inst. 2. In casu præsentis necessario falsa sunt hæc; *Ego te accipio in meam*, vel *Ego vos conjungo*. Neque enim vel Procurator eam quam alloquitur in suam accipit: vel Sacerdos utrumque conjungit. Et vero *ly vos* non afficit Procuratores, cum ejusdem sexus esse possint; sed nec absentes sponso afficit, cum personas præsentibus designet.

CCVII. R. neg. ant. quia utraque hæc verba ex omnium gentium usu, & ex ipsa contractus natura non ad *constitutum*, sed ad *constituentem*, cujus solo nomine agit Procurator, referuntur. Et vero, si quid in his esset mendacii, esset quoque in istis: *Hoc est corpus meum*: cum *Hoc* non sit corpus Ministri loquentis, sed Christi. Sicut ergo nihil falsi effert Sacerdos, cum verba hæc pronuntiat, quia non in sua, sed in Christi persona loquitur: sic nec mentitur qui seu dicit: *Ego te accipio in meam*, quia alterius vice & nomine loquitur; seu, & eadem de causa, qui dicit: *Ego vos conjungo*. Quod autem dicit Henno, verba hæc, utpote

non

non essentialia, tunc omitti posse, an bene dictum sit infra expendemus.

CCVIII. Obj. 3. Ex nostra opinione quatuor hæc sequuntur, 1. quod Sacramentum confectum Romæ conferat gratiam Parisiis, ubi sunt sponsi: 2. quod quis gratiam recipiat dormiendo, si tunc contrahat ejus Procurator; 3. quod idem dormiendo peccati lethalis reus evadat, si contrahat Procurator ipsius, dum ipse non est in gratia; 4. quod constituens, seu mandans, Sacramentum conficiat, vel recipiat actu, etiam si in amentiam vel phrænesim inciderit. Atqui hæc totidem sunt absurda.

CCIX. R. neg. min. Quantum ad tria priora. 1. enim cum ex dictis T. 7. Sacramenta gratiam non pariant physice, sed moraliter, videlicet Deum movendo, nihil est absurdi si collata Romæ efficiant ut Deus Parisiis gratiam largiatur.

CCX. 2. Si possit quis in amentia gratiam recipere, vel Baptismi quem antea expetierit, vel Pœnitentiæ ad quam se debita confessione & contritione præparaverit, quidni & dormiens matrimonialem gratiam recipere valeat? Unde

CCXI. 3. Nihil mirum si peccet, non quidem in somno, sed sub tempus quo prævidebat futuram esse Matrimonii sui celebrationem, qui gratiæ obicem posuit. Et licet eum excusent Soto & Lopez, quando prorsus ignorat quo tempore celebrandum sit Matrimonium suum, sanius tamen docet Sanchez, ibid. n. 30. eum ne tunc quidem excusari; quia Sacramenti susceptio, pro toto tempore quo fieri potest, obligat *sub culpa lethali ad debitam dispositionem: Et ita vel tenetur non mittere Procuratorem; vel toto eo tempore dispositus esse, quo probabiliter is contracturus est.*

CCXII. Major est difficultas circa casum amentia. Quidam enim censent cum Pontio, Lib. 2. c. 15. n. 14. p. mihi 109. non valere hujusmodi conjugium, 1. quia causa hujus contractus efficiens est consensus expressus per verba Procuratoris. At eo tempore impossibilis est consensus. unde insigniter discrepat status amentis à statu dormientis; is enim non est incapax consensus. 2. Quia qui per seipsum consentire non potest, non potest per alium. Atqui amens per seipsum consentire non potest. 3. Quia amentia morti comparatur quoad consensum. Porro si mandans moreretur tunc temporis, nihil ageret Procurator: 4. Quia ideo valet Baptismus ante amentiam petitus, juxta Caput *Majores, de Baptismo*, quia satis est ut præcesserit ejus recipiendi voluntas minime retractata; non autem necessum est ut hæc sit actu perseverans: Quod & in Pœnitentia locum habet. Atqui contra in Matrimonio requiritur consensus perseverans etiam in ipso fieri; quia consensus per verba vel signa est forma Matrimonii. Hæc ille.

CCXIII. Aliter sentiunt Sanchez, Lib. 2. disp. 11. n. 12. Caballutius, Lib. 3. Theoriæ, &c. cap. 19. n. 4. quem ejus locum non improbando approbare videtur Gibert, Pontas, v. *Mariage*, 3, cas. 20, Horum momenta sunt, 1. quia ad Matrimonium sufficit verus

consensus: is autem occurrit in casu præsentis, cum subsistat quamdiu non est revocatus. 2. Quia necesse non est ut mandans actu ratione utatur, imo nec ut uti possit: alioqui non valeret conjugium, si mandans graviter ebrius foret. 3. Quia nihil est cur magis ad conjugium, quam ad Baptisma vel Pœnitentiam requiratur consensus perseverans: is enim solus requiritur consensus qui forma est contractus cujuslibet. Atqui consensus semel datus, per Procuratorem debite significatus, aliunde nunquam revocatus, in aliis contractibus omnino sufficit: neque unquam rescindetur venditio, quia vendens per Procuratorem ante in amentiam lapsus sit, quam res peracta esset. Unde amentia non comparatur morti quoad consensum legitime prælitum, sed quoad actuale consensum, qui non plus ab amente valet quam à mortuo. Quod autem actu impossibilis sit consensus, nihil ad rem. Actu enim impossibilis est consensus à profunde ebrio; & tamen valeret Matrimonium eo contractum tempore, quo mandans ebrietate altum sopitus fuisset. Et sic evanescunt Pontii argumenta.

CCXIV. Mihi, si quid sentiam aperire liceat, neutra opinio arridet. Unde placeret alia, quæ ut inviolati moris est, pluribus displicebit. Sic igitur progredier: Vel amentia quam subiit mandans, perpetua est, ut satis supponunt Doctores utrimque mox allegati; vel solum ad aliquod tempus. Si 2. crediderim valere conjugium ob rationes contra Pontium adductas. Si 1. mihi ad minus dubium & anceps illud videbitur; non ex defectu consensus in mandante, sed ex defectu consensus in altero contrahente. Nemo enim de re absente contrahit, nisi sub conditione ut ea res à statu suo enormiter non decesserit: sic qui de domo vel equo pasciscitur; tacitam hanc apponit conditionem, ut vel domus magnam sui partem flammis absorpta non fuerit; vel equus crure læsus non sit. Ergo cum amentia perpetua, vel merito talis præsumpta, insigniter variet conditionem mandantis, nemo sanus eum qua talem duxisse præsumetur. Hic equidem reclamabunt, qui metaphysicis difficultatibus turgent Theologi, & garrient sic futurum ut Matrimonia multa per Procuratorem facta dubium habeant. At contendam ego educentis ne unum quidem fore quod ea de causa in dubium vocari possit. Nihil enim de mihi erit quod quis circa puellæ venustatem, mores, indolem deceptus fuerit, quia in his quæ non raro præsentem à contrahendo deterruissent, nihil est quod rei de qua contrahitur, id est sponsi alterius conditionem enormiter variet.

CCXV. Obj. 4. Fatentur qui nobiscum sentiunt, melius esse ut qui absentes contraxerunt, præsentis consensum suum renouent cum omnibus Ecclesiæ cœremoniis; isque est Ecclesiæ usus. Atqui si prius Matrimonium rationem habuisset Sacramenti, non posset iterari citra sacrilegium, cum adsint nova materia & nova forma.

CCXVI. R. neg. min. Non, ut dicit Sanchez, ibid. n. 31. quia posset fieri ut mandantis consensus revocatus esset: id enim ab ipso sufficienter resciri potest; sed quia cum controverfia

troverfia ista in opinione posita fit, æquum est ut in materia sacramentali pars tutior, ac sponsorum paci ac salutis favorabilior, teneatur; præsertim cum nihil hinc imminet incommodi. Quod enim timeri posset sacrilegii periculum, vitabitur facillime, si consensus conditionate tantum renovetur, & in quantum opus est à secundo Sacerdote confirmetur.

CCXVII. Quin & innuit, obscure tamen, Sanchez ibid. Matrimonium, quia repeti potest ut contractus, repeti posse ut Sacramentum, *quamvis inquit, cetera Sacramenta repeti nequeant, eadem materia manente.* Aliud alii Theologi sentiunt, 1. quia cum Sacramentum hoc, prout perficitur, in actione consistat, debet, ut ita loquar, habere materiam *in fieri.* Hæc autem celebrato jam contractu deest. 2. Quia quamvis consensus sæpius renovari possit, uti renovantur vota Professionis Religiosæ, sicut tamen non est hic nova Professio, sic nec illic est novum Sacramentum. Et ratio in utroque est, quia contractus Matrimonii & Professio consistunt in introductione possessionis in dominium corporum & personæ professæ: introductio autem sonat inceptionem traditionis. Jam vero ubi corpora vel personæ semel traditæ sunt, earum traditio incipi non potest. Ergo nec inter tales repeti potest contractus aut Sacramentum Matrimonii. Unde, inquit, non valet, quæ hic à quibusdam objicitur, comparatio deducta ex confessione ejusdem peccati, quæ iterari potest; quia confessio hæc non significat inceptionem remissionis ejusdem peccati, cum idem peccatum sæpius remitti valeat. Ita Lugo de Pœnit. disp. 13. n. 83. Lacroix, Lib. 6. part. 3. n. 269. Pontius, cit. cap. 10. &c. Fatendum tamen nonnullos, & forte D. Thomam, idem opinari cum Sanchez. Vide infra n. 280.

CCXVIII. Objic. 5. Si Matrimonium de quo nunc, Sacramentum foret, non posset quæ uni nupsit per Procuratorem, alteri deinceps nubere. Atqui falsum consequens. Siquidem Carolus VIII. Annam de Aremorica duxit, quæ Maximiliano per Procuratorem nupsit.

CCXIX. Resp. Episcopus Tutelensis ubi supra, pag. 61. 1. Rom. Pontificem in suis ad Carolum VIII. Literis eidem denuntiasse quod latam adversus Raptores excommunicationem incurrisset. 2. Matrimonium Caroli cum Anna tunc duntaxat legitimum evasisse, cum eum subinde Papa ab illa excommunicatione absolvit. Hæc enim absolutio, inquit citatus Præsul, quandam continebat speciem dispensationis, qua initum cum Maximiliano conjugium irritabatur, eo ferme modo quo Matrimonium necdum consummatum per Professionem Religiosam irritatur. Neque, ut observat P. Daniel, Tom. 5. pag. 64. ad an. 1491. deerant exempla hujusmodi dispensationum, forte quia pacta hæc per Procuratorem tunc magis haberentur pro sponsalibus, quam pro conjugii omnino absolutis.

CCXX. obj. 6. Si valere possit Matrimonium per Procuratorem, valebit etiam per Literas; ut si vir scribat ad feminam quod ei se tradat in virum, & hæc acceptata viri Traditione, rescribat quod se illi tradat in uxorem; & hanc quoque feminæ traditionem vir accep-

tet. A fortiori valebit Matrimonium per Nuntium aut Nuntios, qui coram Parocho & Testibus utriusque contrahentis traditionem & acceptionem declarent. Atqui absurda sunt hæc. Ergo.

CCXXI. R. In his quidem aliquid esse quod Sacramenti majestatem dedecet: unde nemo forte hæcenus familiari illo ac velut profano ritu contraxit. Ceterum non videri quod essentialiale quidpiam hisce contractibus desit, modo in priori casu legantur Epistolæ coram Parocho & Testibus; & insuper in eorum opinione qui Sacerdotem Matrimonii Ministrum faciunt designentur aliqui qui Procuratorum instar benedictionem Sacerdotis recipiant. Id enim tametsi necessarium non est, quia benedictio ad ipsos contrahentes dirigitur, plurimum tamen decet. Atque ita Matrimonia hæc valere docent Molina, Vega, Sanchez, Lib. 2. disput. 12. n. 3.

Quæres quæ in Procuratore requirantur conditiones, ut validum nomine constituentis Matrimonium ineat.

CCXXII. R. multas requiri. 1. enim *non aliter censetur idoneus ad Matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale;* cap. fin. de Procur. in 6. Unde qui mandatum haberet generale ad omnia alicujus negotia, imo & speciale ad certa negotia quæ speciale mandatum exigunt, sed sine explicita Matrimonii expressione, si alterius nomine Matrimonium contraheret, nihil operaretur; ut cum aliis docet Sanchez, cit. disp. 11. n. 3. ubi hoc ad ipsa etiam sponsalia extendit, quia sunt via & dispositio ad Matrimonium.

CCXXIII. 2. Non sufficit mandatum generale ad Matrimonium, sed opus est mandato ad Matrimonium cum tali persona, secundum illud Legis 34. ff. de ritu Nupt. *Generali Mandato querendi mariti filiarum familias, non fieri nuptias rationis est,* &c. Quia cum Matrimonium sit nexus mutui amoris, & is inter omnino ignotos esse non possit, neque etiam de iis esse potest, consensus, saltem qui secundum Leges sufficiat. Etsi vero docet Sanchez, ibid. n. 4. sufficere ut persona, licet in mandato non expressa, oretenus, vel per Literas exprimat; melius tamen sibi consulat Procurator, qui personam in ipso mandato, vel quocunque modo in scriptis exprimi curabit; ne mandans contra verbum suum reclamet. Subdit idem Theologus, disput. 32. n. 7. nihil nocere distantiam inter mandatum & executionem; quia eo ipso quo Procurator non revocatur, manet virtute consensus mandantis.

CCXXIV. 3. *Quamvis alias, seu in aliis casibus, is qui constituitur ad negotia Procurator, alium dare, seu in locum suum substituere possit, in hoc tamen casu, propter magnum quod ex facto tam arduo possit periculum imminere, non poterit deputare alium, nisi hoc eidem specialiter sit commissum.* Ita Bonifacius VIII. cit. cap. Et id ad ipsa etiam sponsalia extendit Sanchez, ibid. n. 5.

CCXXV. 4. Necessè est ut *Procurator, antequam contraxerit, à Domino non fuerit revocatus;* alioqui contractum postmodum Matrimonium ab eodem, licet tam ipse, quam ea cum qua contraxit, revocationem hujusmodi penitus

K

igno-

ignorarent, nullius momenti existit, cum consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequivit. Ita idem Bonifacius ubi supra. Ratio hujus dispositionis hæc reddi solet, quod in aliis contractibus potest Jus invitis Partibus dominium transferre: non autem in Matrimonio, cui ad amoris nexum essentialis est voluntatis consensus.

CCXXVI. Ceterum valebit illa constituti ad Matrimonium Procuratoris revocatio, 1. quamvis præverit juramentum de non revocando Procuratore quia perjurium non impedit substantiam revocationis; 2. etiam si mere sit interna, quia & hæc consensus tollit; licet in exteriori foro fidem non faciat, nisi probetur per testes: 3. licet sit tacita; id est, licet facto, non autem verbis declaratur, ut si qui mandatum det ad contrahendum cum altera, qui enim secundam ducere vult, primæ ducendæ voluntatem abiecit.

CCXXVII. Sed quid si mandans fecte consentit, quando mittebat Procuratorem, & subinde serio consentiat, dum Procurator mandatum exequitur? Censet Sanchez valere Matrimonium, quia adest tunc consensus requisitus. Aliiter sentiunt Coninch, disp. 24. n. 72. Lacroix, Lib. 6. part. 3. n. 262. 1. Quia Procurator agit tantum vi commissionis sibi datæ. Atqui commissio hæc, defectu consensus ab initio, nulla & invalida fuit, nec ullum habere potest robur ab interiori qui postmodum supervenit consensu; quia is nec in mandatum nec in mandantem agere potest. 2. Quia eatenus valide agit Procurator, quatenus ipsius verba signum sunt & index consensus ipsius mandantis. Atqui verba hæc non possunt esse signum consensus posterius habiti. 3. Quia sicut quis, dum loquitur, ad præsentem verba dirigit, sic & dum mandat, verba dirigit ad absentem. Sed qui primo fecte diceret præsentem se in eam consentire, licet consentiret re ipsa dum hæc acceptat, nihil efficeret solidi, posito quod suum hunc interiorem consensum nullo exteriori signo tunc manifestaret. Huic adhærendum sententiæ, quam qui tenent, credunt hujusmodi Matrimonium convalescere, statim ut mandans mulierem ut uxorem suam quocunque modo tractaverit. De quo alibi.

CCXXVIII. 5. Et id etiam necessum est, ut Procurator non excedat fines mandati. Unde si mandatum detur contrahendi, certa dote constituta, non stabit Matrimonium, si nulla vel minor constituta sit: idemque de aliis conditionibus apposis statuumendum esse docet post Coninch Cabassut, L. 3. cap. 19. n. 3. Optandum ut exposuissent Auctores illi an conditio turpis, quæ nisi sit contra Matrimonii substantiam, pro non objecta habetur, cum de ipso contrahente agitur, irritet Matrimonium, si hanc, licet sibi à mandante impositam, omiserit Procurator.

CCXXIX. Sed quid, si, ut moris est, dicat mandans in commissione: Do tibi facultatem ducendi nomine meo Catharinam, servata Tridentini forma, An stabit Matrimonium, si omissis denuntiationibus contrahat Procurator?

Resp. Stabit, 1. si denuntiationes ex Ordinarii dispensatione omittantur, quia hæc est

Tridentini forma. 2. Stabit, etiam si omittantur sine dispensatione; quia quoties in commissione exprimitur forma Juris communis, prout Juri communi inest, non est intentio novam inducendi conditionem, sed admonitio Legem Ecclesiasticam sequendi. Ita Sanchez, ibid. n. 18.

CCXXX. Quæres 2. an in Procuratoribus in ordine ad Matrimonium requiratur sexuum diversitas. Negat Sanchez, n. 14. qui proinde viros duos, duasve feminas Procuratorum vices agere posse decernit, quia sexuum diversitas in solis contrahentibus necessaria est. Fatendum tamen id adeo ridiculum, & Sacramenti analogiæ contrarium fore, ut semper mulieri mulieris functio, & viro viri tribuenda sit; quod etiam observatur.

CCXXXI. Quæres 3. An Procurator absque Scriptura possit constitui.

R. Affirm. cum communi, nisi aliter speciali locorum Lege constitutum sit; ut constituendum esse videtur quoad privatæ conditionis homines, propter rationes in sequenti responsione afferendas.

Quæres 4. An necesse sit ut Parochus & Testes, qui Matrimonio per Procuratorem interfunt, videant mandati Litteras.

CCXXXII. Negat Sanchez, Lib. 5. disp. 8. n. 24. 1. Quia ita receptum est totius Ecclesiæ praxi. 2. Quia alioqui deberent esse viri docti, ut scirent an ea potestas sufficiens sit, an rite & secundum Leges expedita, necne. 3. Quia cum consanguinei ex obtenta dispensatione contrahunt, non est opus ut eam videant Parochus & Testes.

CCXXXIII. Hæc opinio, quantum ad Principes, qui soli vulgo per Procuratorem contrahunt, vera & indubia videtur. Ubique enim diu ante eorum Matrimonia notum est quibuscum, coram quibus, & per quos Procuratores sint contracturi: unde de eorum mandato nihil est dubii. At, opinor, Parochus nemo in fide privati hominis qui mandatum debita vestitum forma non exhibeat, absentem vel absentes conjungere aufit. Et vero ad minimum Parochus de Matrimonio testificari debet, proinde de Partium consensu: an vero testificari potest de consensu qui sibi certo non apparet? An ille cujus nomine contractum est, ab aliis nuptiis efficaciter prohiberi poterit, quamdiu Parochus & Testes certo & inconcusse probare non poterunt eum in primum Matrimonium consensisse? Dicendum igitur cum Ægidio Coninch, cit. disp. 73. n. 78. in Matrimoniis per Procuratorem contrahendis necessum esse. 1. Ut mandans Procuratori suo ea ratione det commissionem nomine suo cum tali persona contrahendi, ut id in exteriori foro perspicue, seu per instrumentum, seu alia legitima via probari possit. Alias Matrimonium hoc omnia clandestini conjugii incommoda haberet: imo & vere foret clandestinum, quia de eo in facie Ecclesiæ constare non posset. 2. Ut Pastori & Testibus, seu per instrumenti inspectionem, seu per idonea testimonia, aut aliam quamcunque legitimam rationem constet moraliter, Petrum v. g. dedisse Titio mandatum, ut nomine suo cum Catharina contraheret de Præsenti.

CCXXXIV.

CCXXXIV. Nec obest quod valide assistit Parochus Matrimonio eorum quos certo scit habuisse impedimentum dirimens, nec tam certo scit ejus dispensationem, saltem legitimam, obtinuisse. Ut enim omittam, dispensationes publici impedimenti ab Ordinario ante Matrimonium recognitas esse; eas vero quæ pro secretis impedimentis obtinentur, non spectare ad forum exterius: Constat de Matrimonii essentia non esse, ut Pastor testari possit hos vel illos valide contraxisse, sed solum

ut testari possit eos secundum externa quæque indicia mutuam sibi fidem dedisse; id autem in dispensationis casu testificari potest, at non in casu procurationis, nisi certo moraliter sciat non modo Titium nomine Petri contraxisse cum Catharina, sed id à Petro habuisse in mandatis; seu, quod idem est, Petrum per Procuratorem vere contraxisse cum Catharina; quod tamen Tridentinum ut Matrimonio essentiale requirit.

SECTIO QUINTA.

A N

MATRIMONIUM SEU INFIDELIUM INTER SE, SEU FIDELIUM CUM INFIDELIBUS SACRAMENTI RATIONEM HABEAT?

CCXXXV. **I**NFIDELIUM nomine eos intelligimus in præsens, qui à Christi fide & Baptismo alieni sunt, ut Turcæ, Judæi & Gentiles. Per Fideles vero illos intelligi volumus, qui Christi legem profitentur, seu jam Baptismum receperint; seu nondum, ut Catechumeni: quamquam per *Fideles* intelligi solent Baptizati, licet Catholicam Fidem non profiteantur. Porro de his & illis quærentur multa: & 1. an sub Evangelii lege licitum sit, ratum, & validum, seu in ratione contractus, seu in ratione Sacramenti, Matrimonium quod inter se contrahunt Infideles. 2. An Matrimonium Fidelis cum Infideli sit Sacramentum saltem ex parte Fidelis. 3. An Ecclesia aliquando toleraverit Matrimonia Fidelium cum Infidelibus vel Catechumenis, eaque etiamnum toleret, aut etiam saltem in certis casibus rata habeat. 4. An & quousque prohibita sint Orthodoxorum cum A catholicis conjugia.

CCXXXVI. Circa primam & quartam ex hisce quæstionibus nulla est gravis difficultas, ut statim apparebit. Circa alias nonnihil est dubii: 1. enim censent plures cum Catharino, Dominico Soto, & aliis quibus adhæret Tournely, p. 388. Matrimonium Infidelis cum Fidele ex parte Fidelis esse Sacramentum. Alii vero id negant, ut Estius in 4. dist. 39. §. 2.

CCXXXVII. 2. Non defunt qui Matrimonium Fidelis cum Infideli etiamnum aliquando valere putant, nimirum in casu necessitatis: ut si Christiano ad infideles oras vi tempestatis ejecto, vel in cœlibatu perpetuo vivendum sit, vel etiam à Barbaris mors subeunda, nisi loci hujus puellam ducat, proinde infidelem.

CCXXXVIII. 3. Fuere etiam nostro hoc ævo, qui Catholicorum cum A catholicis conjugia, Jure cum divino, tum & naturali prohibita, quin & invalida existimaverint. Et hos in Antigracianis Litteris olim acriori calamo, prout ferebat ætas, infectati sumus. Alii vero Matrimonia hæc, non equidem nulla, sed adeo illicita esse docuerunt, ut nec à Fidele contrahi, nec ab ipso etiam Papa sine peccato permitti possint. Ita Gamachæus, Sambovius,

&c. Jam de his omnibus sit, ordine responsum paulisper immutato,

CONCLUSIO I. Verum inter Infideles esse potest Matrimonium, modo secundum patrias easque justas leges contrahant: non est tamen illud tam firmum, quam quod à Christianis contrahitur. Neque etiam est Sacramentum, nisi sensu latiori. Quinque sunt Conclusionis partes.

CCXXXIX. Prob. 1. pars. Eos inter verum esse potest Matrimonium, quorum conjunctio nullo jure irritatur. Atqui conjunctio Infidelium... Si quo enim Jure irrita foret, vel divino, vel Ecclesiastico. Non divino, tum quia nullum est hujusmodi in antiqua vel nova Lege; tum quia econtra sancit Apostolus, I. Corinth. 7. v. 12. ut *si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam*: quod v. seq. de muliere fidele statuit relative ad virum infidelem. Atqui non permetteret Apostolus ut vir cum infideli, quam ipse ut plurimum infidelis duxerat, maritaliter habitaret, nisi supponeret verum esse quod ambo prius contraxerant Matrimonium. Non Jure Ecclesiastico; tum quia Ecclesia nihil habet juris in Infidelium conjugia; tum quia hæc legitima esse supponunt Canonice Leges. Sic Innocentius III. cap. *Gaudemus*, 8. *De divortiiis*. Cum, inquit, *Sacramentum conjugii apud Fideles & Infideles existat*. Et infra: *Per Sacramentum Baptismi non solvuntur conjugia ante ipsum contracta, sed dimittuntur peccata, &c.*

CCXL. Prob. 2. pars. Tum quia Principes Ethnici jus habent constituendi leges, quibus nisi subditi sui obtemperent, invalide contrahunt: tum quia à contrario possunt indicare Leges Juri divino adversas, puta quod vir uxorem pro nutu, vel post certum tempus dimittat. Atqui nec in priori casu stabit Matrimonium, si contra legem ineatur; nec in posteriori, si secundum ipsam. Ergo.

CCXLI. Prob. 3. pars. Quia Matrimonia Fidelium sic firma sunt, ut post consummationem nullo in casu solvi queant. Atqui non ita est de Infidelium conjugiiis. *Si enim alter Infide-*

Infidelium conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis: ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit, prout definit Innocentius III. cap. Quanto 7. eod. tit. & nos latius infra prosequemur: Atque hinc Theologi, ut S. Bonaventura, Ricardus, Gabriel, &c. dividunt Matrimonium in ratum & legitimum, quale est Fidelium: legitimum & non ratum, quale est Infidelium: ratum & non legitimum, quale olim erat clandestinum Fidelium.

CCXLII. Prob. 4. pars. Quia nemo ante Baptisimum capax est alterius Sacramenti vere & proprie dicti.

CCXLIII. Prob. 5. pars. Tum ex citato mox Innocentii textu, ubi *conjugii Sacramentum apud ipsos Infideles* existere dicitur: quod pro subjecta materia de Sacramento latius sumpto intelligi debet; tum quia Matrimonia omnia Posterorum Adærationem aliquam Matrimonii Protoparentis participant. Atqui Protoparentis Matrimonium fuit latiori quodam sensu Sacramentum; quatenus ipsum Christi cum Ecclesia conjugium repræsentavit. Ergo.

CCXLIV. Quæres an Infideles qui subjacent Christianis Principibus, apud quos viget Lex Tridentina, coram Parocho & Testibus contrahere teneantur.

Resp. neg. Cum Sanchez, Lib. 3. disp. 17. n. 8. Quia hæc Concilii Lex mere est Ecclesiastica, & ut talis à Principibus Christianis recepta. Iis autem *qui foris sunt*, leges non edicit Ecclesia. Quod si eadem Lex alicubi, ut in Ecclesia, esset mere politica & civilis, ei non secus ac ceteri subjacerent Infideles, seclusa Principis dispensatione, qualis ubique gentium Judæis concessa esse videtur.

CONCLUSIO. II. Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nunquam Evangelica Lege generatim & pro quocunque casu prohibita fuerunt Ecclesiæ plures; licet ea, moraliter loquendo, redarguerint ut multiplici periculo obnoxia. Tres sunt partes.

CCXLV. Prob. 1. pars. Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nullibi in Evangelio tam stricte prohibentur, quam Matrimonia Judæorum cum mulieribus alienigenis, de quibus dicitur Exodi 34. 16. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant filios tuos in Deos suos.* Quod confirmatur tum Deuter. 7. 3. tum & gravissime III. Reg. II. 2. ubi dicitur: *Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos earum*: quæ sane Leges ob identitatem rationis Legem scriptam præcesserant. Atqui tamen Matrimonia Judæorum cum alienigenis, præsertim extra Chanaanam Gentem, præ ceteris Deo invisam, nunquam adeo generatim prohibita fuere, ut nullo in casu ad minimum fuerint tolerata. Siquidem Jacob accepit filias Laban idololatæ, Genes. 29. v. 28. Joseph filiam Putipharis Ægyptiam, ibid. 41. v. 45. Moyse filiam Jethro Æthiopissam, Exod. 2. v. 21. Mahalon & Chelion uxores Moabitidas, Ruth I. v. 4. Booz Ruth etiam Moabitidem, ibid. 4. v. 10.

& ut plures alios omittam, David filiam Regis Jeſſur, II. Reg. 3. v. 3. Esther Assuerum, qui dubio procul Gentilis erat, Esther. 2. 17. Ergo licet ordinarie loquendo non liceret Judæis misceri cum Gentilibus, id tamen in quibusdam casibus licitum erat; puta, ait Becanus in *Analogia*, cap. 21. q. 3. 1. cum spes erat alliciendæ ad veram Religionem mulieris alienigenæ, prout contigit Ruth, Rahab, & aliis pluribus; 2. cum ad id movebat divina inspiratio: qua de causa Samson Philistæam accepisse videtur ex Judic. 14 v. 4. 3. cum vel necessitas urgens, vel gravis quædam causa id exigeret. Et sic excusari possunt Mahalon & Chelion, cum Moabitidas uxores duxerunt; nullum enim iis præsto erat remedium quo contra æstum libidinis, contra famem & penuriam tueri se possent in aliena Regione, nisi alienas ducendo. Ergo idem aliquando iisdem de causis licitum esse potuit in Ecclesia.

CCXLVI. Confirm. Quia nullus est in recentiori Testamento locus, qui hujusmodi Matrimonia stricte & generatim prohibeat. Atque licet ea redarguerint viri multæ ac meritæ in Ecclesia æstimationis, fuere tamen non inferioris scientiæ alii, qui mitius senserint. Audiatur Aug. Lib. de Fid. & Oper. cap. 19. (T. 6. pag. 185. C.) Sic ille: *S. Cyprianus in Epist. de Lapsis; inter malos Christianorum mores computat, jungere cum Infidelibus vinculum Matrimonii, quod nihil aliud est, offerebat, quam prostituere Gentilibus membra Christi.* Verum hæc, pergit Sanctus Doctor, *nostris temporibus jam non putantur esse peccata, quoniam revera in novo Testamento nihil inde præceptum est, & ideo aut licere creditum est, aut relictum ut dubium.* Et Lib. 1. de adulter. Conjugiis, cap. 25. *Non enim, inquit, in Evangelio, vel ullis Apostolicis Litteris, sine ambiguitate declaratum esse recolo, utrum Dominus prohibuerit Fideles cum Infidelibus jungi.*

CCXLVII. Prob. 2. Quia si prohibita fuissent id genus Matrimonia, ab iis dubio procul, tum suo, tum Et Episcoporum consilio abstinuissent mulieres, eæ saltem quæ pietate eminebant. Atqui non sic. Siquidem Eunice Timothei mater pia & fidelis erat, ut patet ex II. Timoth. 1. v. 5. & hæc tamen nupserat Gentili, Act. 16. v. 1. S. Cæcilia Valerianum Gentilem Sponsum habuit, ut & Nona Gregorii Naz. mater. Monica Augustini parens à Patricio infideli ducta est, ex August. Lib. 9. Confess. c. 9. Clotildis nupsit Clodovæo Francorum Regi Ethnico, quem una cum Regno ad Fidem pertraxit. Idem refert Beda, Lib. 1. Histor. Anglorum, cap. 25. & Lib. 2. cap. 9. de Bertha, Dingonda, Theodelinda, religiosis mulieribus. Et vero, nisi res ita fuisset, cum primum Christiana Fides propagari cœpit, vel cœlibes vivere oportuisset viros ac feminas nobiles, qui Christo nomen dabant, vel infimæ fortis hominibus conjungi: utrumque vero à Religione graviter deterruisset.

CCXLVIII. Prob. 2. pars ex allatis modo exemplis. Cum enim longe major Ecclesiæ pars (dempta fortassis Carthaginensi sub Cypriani tempus) nullas tunc temporis inflixerit pœnas iis qui Gentiles ducebant, imo Cæciliam, Monicam & alias id genus quæ nupserant Ethnicis, Fastis

Fastis Sanctorum inscripserit, consequens est quod Matrimonia hæc toleraverit, non ut peccata quandoque tolerat, sed ut ea suffert, quæ licet nonnihil periculi habeant, non minimum utilitatis habere possunt; quod ut olim in Estheris, sic & in Clotildis, Theodelindæ, Gisellæ S. Henrici sororis Matrimonio innotuit; cum illa gentem suam ab excidio temporali, hæc suas ab æterno interitu liberaverint, Clotildis Gallicam, Theodelinda Longobardam, Hungaricam Gisella.

CCXLIX. Confirm. Ex his S. Hieronymi verbis, Lib. 1. contra Jovinianum, (Tom. 4. part. 2. p. 152.) *Nunc pleræque mulieres junguntur Gentilibus.* Atqui licet redarguendum esset, quod nimio plures Gentilibus jungerentur, ut de facto redarguit Augustinus, citato capite 19. Lib. de Fide & Operib. non tamen adeo frequens fuisset, nisi id tolerasset Ecclesia. Ergo.

CCL. Hinc à fortiori tolerata fuere Baptizatorum cum Catechumenis connubia; tum quia in his minus erat periculi, quia eadem utrobique vigeat fides, tum quia id quod tunc esset ut Baptismi susceptio plerumque ad ætatem profectam differretur, prout factum est à Constantino magno, Valentiniano juniore, Ambrosio, & compluribus aliis.

CCLI. Prob. 3. pars. Quia quæ causæ Deum moverant ut hæc Matrimonia Populo suo interdicere, Ecclesiam movere debuerunt ut ea etiam ægre ferret, nisi aliud exigeret rerum conditio. Hinc Tertullianus connubia hæc totis viribus insectatur in Lib. 2. ad uxorem, ubi qui ea contrahunt pronuntiat *stupri reos esse, & arcendos ab omni communicatione fraternitatis, ex Litteris Apostoli dicentis, cum ejusmodi nec cibum quidem sumendum.* Eadem acriter vituperabat S. Cyprianus, Lib. de Lapsis, ubi *jungere cum Infidelibus vincula Matrimonii, est prostituere membra Christi.*

Mitior, quæ tamen lenis esse non solet, Eliberitana Synodus, hæc simpliciter statuit, can. 15. *Propter copiam puellarum Gentilibus minime in Matrimonium dandæ sunt virgines christianæ, ne ætas in flore tumens, in adulterio resolvatur.* Rigidior eadem Synodus quoad Judæos & schismaticos hæc decernit can. 16. *Hæretici, si se transferre noluerint ad Ecclesiam Catholicam, nec ipsis Catholicas dandas esse puellas; sed neque Judæis, neque Schismaticis* dare placuit, eo quod non possit esse societas Fidelis cum Infideli; si contra interdictum fecerint parentes, abstinere per quinquennium placuit.*

Sed & adhuc lenior fuit Concilii Arelatenfis an. 314. habiti disciplina, cum brevem duntaxat pœnitentiam sponfis Infidelium constituat, can. 11. ubi hæc: *De fidelibus puellis quæ Gentilibus junguntur, placuit ut aliquanto tempore à Communionem separentur.*

CCLIV. At multiplicatis postmodum Fidelibus, adeo ut ad matrimonia sibi sufficerent severius ab Imperatoribus Valentiniano, Theodorus.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

dofio & Arcadio, prohibita fuere Christianorum conjugia, si non cum universis Infidelibus, at saltem cum Judæis; utique quia Christum ejusque fidem funestiori odio infectantur. Sic ergo habet Lex 5. Cod. de Judæis: *Ne quis christianam mulierem in Matrimonium Judæus accipiat, neque Judæa Christianus conjugium sortiatur. Nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit.* Ubi non illicitum modo, sed & invalidum statui videtur Matrimonium istud; cum adulterino, quod nullum est, Matrimonio comparetur. Liquet tamen ex Lege 5. Imperatorum Leonis & Anthemii, Cod. de Sponsal. & Arrhis, &c. non omnem Religionis aut Sectæ diversitatem valori Matrimoniorum obfuisse, imo nec semper impedisse quin hæc licite contraherentur. Unde diu anceps atque incerta fuit de hisce conjugis, tum Ecclesiæ, tum & Imperii disciplina. Sed de his, quæ nos in longum trahant, vide Petrum Gibert in Opere tribus Tomis in 4. Tom. 2. ab initio.

CCLV. Sed quæcunque tandem fuerit Ecclesiæ agendi ratio circa hæc Matrimonia, constat ei semper fuisse in votis, ut nec passim, nec ab omnibus indiscriminatim contraherentur. Atque id esse debuit, 1. propter periculum subversionis in fide, vel in exteriori cultu: quod ad tremendum omnibus exemplum sensit Salomon, cujus jam senis depravatum est cor per Ethnicas mulieres. 2. Propter summam prolis christiane instituendæ difficultatem. 3. Propter rixas & jurgia quæ in Religionis negotio acriora recurrunt. 4. Propter obices quos infidelis maritus apponet piis exercitiis quæ mulier christiana obire tenetur; & de quibus fuse & vivide disserit Tertullianus, citat. Lib. 2. ad Uxorem, cap. 2. De his sic Ambrosius, Epist. 19. alias 23. ad Vigilium, n. 7. (T. 2. p. 844.) *Nihil gravius quam copulari alienigenæ, ubi & libidinis & discordiæ incentiva, & sacrilegii flagitia conflantur.* Nam cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares devotione potest esse conjugii communis charitas? Sæpe plerique capti amore feminarum, fidem suam prodiderunt. Et Lib. de Abraham, cap. 9. (T. 1. p. 309. B.) *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris.* Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro & unus spiritus est? Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? Et ideo cave, Christiane, Gentili aut Judæo filiam tuam tradere. Cave Gentilem aut Judæam, atque alienigenam, hoc est, Hæreticam, & omnem alienam à fide tua uxorem accersas tibi. Prima conjugii fides, castitatis gratia est: si christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis gratia Baptismatis. Simul ad orationem vobis nocte surgendum est, & conjunctis precibus obsecrandus Deus. Hic ipsa Baptizatorum cum Catechumenis, qui nec-

L

* Vulgati Codices habent *Hæreticis*; at videtur legendum cum Mendoza. *Schismaticis*. Ut quid enim Synodus bis in eodem Canone prohibuisset Matrimonium cum Hæreticis.

dum *Baptismatis gratia initiati* erant, conjugia impetuntur.

CCLVI. Obj. contra 1. part. Quod ab Apostolo severe prohibitum est, prohibitum est Lege Evangelica. Atqui Matrimonium Fidelis cum infideli. Prob. minor. ex I. Cor. 7. v. 40. ubi de Vidua christiana dicitur: *Cui vult nubat, tantum in Domino*. Atqui nubere in Domino, est nubere Fidei. Sic enim locum hunc explicant Tertullianus ubi supra, Hieronymus, Lib. 1. contra Jovinian. c. 5. Theodoretus & alii plures.

CCLVII. Idem Apostolus, II. Corinth. 6. v. 14. *Nolite, inquit, jugum ducere cum Infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras?* &c. Hic porro expressim prohibetur ne Fidelis Infidelem ducat.

CCLVIII. R. 1. neg. maj. Neque enim quidquid ab Apostolis interdictum est, id ipsa Christi lege interdictum censi debet. Alioqui Neophyti & Bigami ad sacros Ordines evehi nunquam possent; quia id utpote vetitum à S. Paulo, vetitum foret & à Christo, cujus Leges non immutat Ecclesia. Bene igitur Dom. Soto in 4. dist. 27. q. 3. *Apostoli non erant tantum Apostoli, verum etiam Ecclesiæ Rectores & Pastores, sicut modo est Summus & reliqui Pontifices: unde quatenus Apostoli utebantur spiritu prophetico, quo sacram Scripturam condebant; sed quatenus Pastores & Prælati statuebant in Concilio Leges, ut Act. 15. & consilia dabant, ut I. Cor. 7. Paulus, cum ait: Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.*

CCLIX. R. 2. ad 1. neg. min. Ut enim ait Augustinus, Lib. de adult. Conjug. cap. 25. *Illud, in Domino, duobus modis accipi potest, aut Christiana permanens, aut Christiano nubens.* Aut, ut alii volunt, nubat castis & honestis nuptiis, & animo tum habendæ prolis, tum & ejusdem pie instituendæ. Sicut ergo illud Apostoli: *Gaudete in Domino*, non probat necessario gaudendum esse cum Christianis; sic nec istud: *Nubat in Domino*, utpote tot legitimorum sensuum capax, probat necessario nubendum esse Christianis. Et certe annon in Domino nubebant Clotildis, Theodelinda, & aliz id genus, quæ sperabant, quod contigit, se sponso suos Domino lucraturas esse?

CCLX. Ad 2. R. 1. ut statim, ex his verbis non erui Præceptum Evangelicum, seu ipsius Domini, 2. verba hæc non de conjugio intelligenda esse, cum de eo in toto illo Capite non loquatur Paulus, sed de quocumque commercio quo Infidelis in superstitione sua foveri possit: Græca enim Apostoli vox idem sibi vult, ut notat Maldonatus, ac, *Nolite adjutores esse Infidelium*. 3. Si textum hunc de Matrimonio intelligi placet, intelligendum esse moraliter, hoc sensu quod à Matrimonio cum Infidelibus ineundo abstinendum sit, nisi aliud exigant graves circumstantiæ. Nam ab iis conjugiiis abstinere debebant Judæi, secundum hæc verba, quæ ibid. à Paulo referuntur: *Exite de medio eorum, Infidelium, & immundum ne tetigeritis:* & tamen, ut vidimus, non defuere apud Judæos plura Sanctorum utriusque sexus cum Ethnicis Matrimonia. 4. Addi possit, verbum

Nolite non importare præceptum, quod sine peccato omitti non possit; sed consilium grave, quod, communiter loquendo, sit melius ac tutius amplecti, quale & exhibent ista ejusdem Apostoli, I. Cor. 7. 27. *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem.* Et vero, si crude & ad apicem urgeantur verba Apostoli, dicendum erit, vel conjugia Fidelium cum Infidelibus fuisse prorsus nulla, utpote facta lucem inter & tenebras, quæ nullo pacto conciliari valent; vel ad minus non licitum fuisse Fidei cum Infideli cohabitare: *Quæ enim conventio Christi ad Belial?* Atqui tamen statuit Apostolus, I. Cor. 7. 12. *ut si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.*

CCLXI. Inst. Nihil est absurdi, si Fidelium cum Infidelibus Matrimonia dicantur prohibita fuisse sub pœna nullitatis, etsi disertim non expressa. Enim vero Matrimonia cum Infidelibus, licet simpliciter prohibita Judæis, erant tamen omnino invalida; cum post reditum à Captivitate Babylonica Judæos ab Ethnicis conjugibus separari præceperit Esdras.

CCLXII. R. ex hoc Esdræ facto nihil posse colligi, quia Judæis licitum erat divortium, saltem gravibus de causis. Nulla autem gravior fingi poterat causa, quam periculum idololatriæ, in quam mirifice propensi erant, quæque ipsis ex suo cum uxoribus idololatriis conjugio imminerebat.

Obj. contra 2. part. Nullatenus potuit Ecclesia tolerare id quod iudice eadem Ecclesia intrinsece malum est. Atqui iudice per Doctores suos Ecclesia. Liqueat enim ex adductis supra Tertulliani, Cypriani & Ambrosii textibus eos qui Matrimonia hæc contrahebant, reos fuisse stupri, membra Christi prostituisse, nuptias fecisse quæ propter discordiam fidei nuptiæ non essent. Ergo.

CCLXIV. R. neg. min. Aliud est enim quod Patres aliqui connubia cum Infidelibus absolute reprobaverint, prout eorum quidam secundas nuptias reprobare visi sunt; aliud quod Ecclesia ea reprobaverit: quia Ecclesiæ sensus non ex uno aut altero Doctore, sed ex morali Patrum consensu repeti debet. Non equidem inficiabor prædicta conjugia, generatim loquendo, displicuisse Patribus; sed quia citra causam excusantem contrahebantur à multis; quia ex sola splendidioris fortunæ cupidine; quia cum gravi subversionis periculo. Sed nego ea unquam, moraliter loquendo, sic vituperata fuisse, ut judicarentur nulla iusta ratione coonestari posse. Ecquis Monicam, Cæciliam, Clotildem, aliasque id genus mulieres, sine Episcoporum consensu Gentilibus nupsisse autumet? Quis factum illud, si, ut Tertulliano placet, rationem habuisset stupri, à solemnī pœnitentia immune futurum fuisse existimet? Et tamen nullam ei pœnam constituit Canon 15. Illiberitanæ Synodi, levem vero admodum Canon Arelatensis. Quanquam nec ex pœna per antiquos Canones indicta semper argui potest culpa: nescit enim nemo quædam punita olim fuisse, quæ minus quidem perfecta essent, sed plane peccati expertia.

CCLXV. Inst. Ad minus prædicta contrahentes Matrimonia sacramentali gratiæ renuntiabant.

tiabant. Atqui id sine gravi peccato fieri non potuit.

CCLXVI. R. 1. neg. min. Etsi enim nunquam sine gravi peccato contemni potest gratia sacramentalis, potest tamen ea quandoque graves ob causas prætermitti. Nec dubium quin si ex causæ à sacris Ministris approbentur, suppleat Deus per se quod præstare non potest Sacerdos. Sane maximi est momenti gratia quæ in extremo agone per Viaticum confertur; & hanc tamen recipere noluit Hermenegildus, ne Ariano Episcopo communicare videretur; idque quoad hæreses vel schismatis fautores non semel factum à Catholicis.

CCLXVII. R. 2. controverti Theologos inter an Matrimonium Baptizati cum non Baptizata sit ex parte prioris Sacramentum, necne. Partem affirmantem tenent Eckius, Soto, Bonacina, Cornejo, & alii quos sequuntur Henricus à S. Ignatio, hic cap. 8, n. 69. & Tournely, pag. 388. Negantem vero Vasquez, Sanchez, Pontius, &c.

CCLXVIII. Ratio prioris sententiæ multiplex proponitur. I. Ideo negant Adversarii Matrimonium in uno duntaxat ex contrahentibus esse posse Sacramentum, quia non magis, inquiunt, potest esse Sacramentum ex una solum parte, quam contractus ex una solum parte. Atqui hæc ratio nulla est. Constat enim indubie nullum esse posse contractum sine mutuo & reciproco Partium consensu. At non constat contractum non posse esse una ex parte Sacramentalem, quin sit ex altera etiam parte sacramentalis. In his enim quæ ad Sacramenta spectant, nihil certo constat, nisi quod ex Scriptura vel Traditione eruitur. Inde autem non eruerent Adversarii personam Sacramenti capacem illud non recipere, quia non recipitur à persona ejusdem incapaci. Imo in priori Sacramentum esse debet, quia habet quidquid ad Sacramenti receptionem secundum Concilia & Patres requiritur: in posteriori vero non, quia caret Baptismate, quæ prima est ad cetera Sacramenta dispositio.

CCLXIX. II. Si è Baptizatis duobus alter vult recipere Sacramentum, alter vult non recipere, Matrimonium in uno Sacramentum est, non in alio; ut ex positis supra principiis colligere est. Ergo & in præsentī casu, &c. Utique si absolutio super duos, quorum alter rite sit dispositus, alter minime, pronuntiata, respectu unius sit Sacramentum, non autem respectu alterius, quidni idem Matrimonium in uno, quia ejus capaci, sit Sacramentum, in altero non sit, quia ejus incapaci?

CCLXX. III. In primæva Ecclesia, ubi aliquando prorsus necesse fuit ut Christianæ nubarent Ethnicis, non decebat ut innocens conjux careret gratia sacramentali; cum hæc magis quam nunc necessaria foret ad sanctificandum virum infidelem, ad instillandos profano cordi pietatis sensus, &c. Equidem necessario carent Confirmationis vel Eucharistiæ gratia, qui in locis sacerdotali ministerio destitutis vivunt. Sed aliud est in casu nostro, ubi nec deest Minister, nec subjectum Sacramenti capax. Præsumi quidem potest, ut dicebam n. 266. Deum per se id concessisse quod alia via obtineri solet. Verum facilius & certius

præsumetur concessam fuisse gratiam sacramentalem, si nihil obstitit quominus reciperetur Sacramentum.

CCLXXI. Objiciunt alterius opinionis Vindices, 1. quod ad Sacramentum opus sit materia sacramentali. Atqui consensus qui conjugii materia est, non potest ex Infidelis parte esse sacramentalis. 2. Vel contrahentes sunt Ministri Sacramenti hujus, vel Sacerdos. Atqui in neutra hypothesi stabit Sacramentum. Non in prima: neque enim Infidelis fingetur Minister tanti Sacramenti. Non in secunda, 1. enim forma Sacramenti totalis, vel iis omnibus qui totum componunt, applicatur; vel nemini. 2. Forma hæc: *Ego vos conjungo*, eundem pro utroque sponso sensum necessario habere debet. In Infideli porro sensum sacramentalem habere non potest. Ergo nec in Fideli.

CCLXXII. R. ad 1. dist. Non potest esse sacramentalis, id est, non potest concurrere ad producendum in ipso Infideli Sacramentum, C. Non potest esse sacramentalis, quasi nequeat in altero contrahente Sacramentum operari, N. Sicut enim Infidelis exhibere potest chrisma, Confirmationis materiem, in gratiam baptizati, licet illud in sui ipsius, utpote nondum regenerati, gratiam exhibere non possit; sic & nihil repugnat quin Infidelis sufficientem ad Matrimonii Sacramentum materiam exhibeat, licet eam nec à se nec ab alio, utpote ipsius incapax, recipere possit.

Ad 2. dico stare Sacramentum, seu contrahentes supponantur Ministri Sacramenti hujus, seu Sacerdos.

CCLXXIII. Stabit quidem in prima hypothesi, 1. quia Infidelis, licet ex Baptismi defectu incapax sit hujus Sacramenti recipiendi, non tamen magis probari potest ejus administrandi incapax esse, quam conferendi Baptismatis: quandoquidem Baptismus sit janua recipiendorum Sacramentorum, sed non administrandorum; cum ad id sufficiat intentio faciendi id quod facit Ecclesia; & intentionem hanc habere possit Infidelis. 2. Quia quamvis credant non pauci ad hoc, ut Matrimonium etiam in uno Sacramentum sit, requiri ut contrahens uterque illud conficere velit: (licet necesse non sit ut uterque illud velit recipere; unde claudicare potest etiam in Baptizatis, id est in uno volente esse Sacramentum, in alio autem quia nolit, non esse;) censent tamen alii cum Scoto, dist. 26. q. 1. n. 15. quemlibet contrahentium sibi ministrare Sacramentum illud: quia etsi unus contractum adæquate conficere non potest, cum ad contractum omnem requiratur duorum in idem consensus, potuit tamen sic à Deo constitui Matrimonii Sacramentum, ut quisque illud sibi ministraret; ne vel ejus gratia per alterius nequitiam privaretur, vel à peccatore Sacramentum recipiendo, iniquitati ejus cooperaretur. In hac autem suppositione contrahens uterque erit quidem *Minister integritatis, non tamen indivisibilitatis, respectu Sacramenti, licet talis sit respectu contractus*: ut ait Henno, p. 486.

CCLXXIV. Nec minus stabit Sacramentum, si Sacerdos Minister ejus esse supponatur. Sicut enim Matrimonium, cum à Baptizatis duo-

bus

bus contrahitur, est Sacramentum totale, sic & cum contrahitur à duobus, quorum alter baptizatus non est, potest esse Sacramentum parziale. Et vero si absolutio super duos simul prolata, Sacramentum est in uno disposito & capaci, non in alio ob pravam dispositionem incapaci: rursus si Sacramentum Matrimonii in uno pie affecto gratiam parit, non in alio, quia indisposito, quidni Matrimonium in uno, quia propter Baptismum capaci, Sacramentum fit; in alio autem propter rationem oppositam incapaci, non fit Sacramentum? Cur gratia tanta privabitur, quæ forte, Clotildis instar, ea tantum mente nubit Infideli, ut Regem & cum eo totum Regnum ad Fidem alliciat, & quæ aliunde nullum obicem affert gratiæ sacramentali?

CCLXXV. Quod additur verba, *Ego vos conjungo*, eundem pro utroque sponso sensum necessario habere, gratis additur. Hunc enim habere facile possunt: Confirmo civilem vestrum contractum, & Sacramentum, in quantum capaces estis, vobis confero.

CCLXXVI. Inst. cum M. Grandin, p. 54. Cum Sacramentum requirit duo per modum essentialis materiæ, tunc si alterum tale non sit, quale requiritur ex Sacramenti institutione, Sacramentum fieri non potest. Sic quia ad Confirmationem requiritur chrisma ex oleo & balsamo, si desit alterutrum, nulla fit Confirmatio. Atqui Matrimonii Sacramentum requirit per modum essentialis materiæ duos conjuges baptizatos. Conjuges enim eo modo sunt materia essentialis, quo concurrunt indivisibiliter ad Matrimonium in ratione Sacramenti contrahendum. Atqui ad illud indivisibiliter concurrunt, sicut duo conjuges, sive baptizati, sive non baptizati, concurrunt indivisibiliter ad Matrimonium in ratione contractus civilis. Ergo.

CCLXXVII. R. ad 1. & 2. neg. min. quæ supponit id quod est in quæstione. Quæritur enim an sicut necesse est ut duo, sive Baptizati sive non Baptizati, concurrant indivisibiliter ad contractum Matrimonii, sic & necesse sit ut Baptizati duo indivisibiliter concurrant ad Sacramentum Matrimonii. Id equidem affirmat citatus supra Theologus, sed non probat. Nos vero & contendimus ex contractu à duobus indivisibiliter inito exurgere posse Sacramentum parziale, sicut & exurgere potest gratia partialis; & Sacramentum hoc parziale in uno ejus capaci exurgere de facto, licet in alio non exurgat. Porro nobis duplex est ratio ita sentiendi: prima, quod Deus res ita constituere potuerit, etsi objectio contrarium supponat: secunda, quod quadantenus ita constituere debuerit, ut ex allatis supra argumentis probabiliter conjici potest.

CCLXXVIII. Quæres an Matrimonium à duobus non Baptizatis legitime contractum, ad rationem Sacramenti assurgat; vel in altero, cum unus; vel in utroque, cum uterque baptizatur.

Negant vulgo Theologi, etiamsi tunc consensum ambo renouent, & Sacramentum intendunt. Vel enim, inquiunt, consensus qui primum datus est, ad Sacramenti dignitatem elevaretur, vel ille qui renovatur post Baptismum.

Neutrum porro dici potest. Non 1. quia ut fiat Sacramentum, debet materia ejus præsens esse. Atqui consensus, qui est conjugii materia, & in infidelitate datus est, non est præsens tempore Baptismi. Non 2. Is enim solus consensus ad Sacramenti dignitatem elevatur, quo efficitur contractus proprie dictus. Atqui per novum hunc consensum non efficitur contractus proprie dictus, sed ad summum confirmatur qui antea factus est; cum nihil sibi tradant invicem conjuges, quod antea non possiderent. Et vero si ad Sacramentum sufficeret facti olim contractus rati habitio, possent sponsi singulis diebus, imo in die pluries, Sacramentum hoc celebrare, & novam promereri gratiam: quod nemo hactenus somniavit. Ita iidem.

CCLXXIX. Objici possunt duo: 1. id S. Thomæ in 4. dist. 39. q. unic. art. 2. ad 1. *Matrimonium Infidelium est aliquo modo Sacramentum habitualiter, non actualiter*. Quod autem est Sacramentum habitu, fit actu Sacramentum, cum suscipitur Baptismus. 2. Quod in quocunque Matrimonio præsens sit vinculum, ex anteriori consensu resultans: illud autem vinculum possit esse materia Sacramenti; cum, ut supra diximus post Bellarminum, vinculum illud in Baptizatis faciat habituale quoddam Sacramentum. Sed hæc parum eos urgent.

CCLXXX. Non 1. Sensus enim D. Thomæ est, quod Matrimonium Infidelium, quantum est de se, & ex ratione contractus maritalis, sit capax sacramentalis gradus, eumque vere acciperet, si in fide Ecclesiæ jam per Baptismum suscepta iniretur. Ita Gonet, disp. 2. n. 63. quæ tamen attente inspecta nihil Thomæ Thomæ digne tribuunt. Ecquis dubitet Infideles, si Infideles non essent, sacramentalis conjugii capaces futuros esse? forte igitur credidit S. Doctor Deum hanc constituisse legem, ut conjuges qui Baptismum susciperent, non modo Baptismi, sed & Matrimonii gratia donarentur. Id autem, licet rebus metaphysice spectatis non possit explicari, facile per voluntatem Dei explicari posset. Qui enim contractui primum inito gratiam alligavit quantum ad Fideles, eandem contractus hujusce renovationi alligare potuit quoad eos qui ex ignorantie tenebris ad Evangelii lucem emergerant; ut sic novissima hora vineam ingressos, quadantenus iis pares faceret, qui ad eam primo diluculo vocati erant. Hanc fuisse Claudii Sanctesii, Ebroicensis Episcopi, mentem conjicitur ex Synodali ejus Statuto an. 1576. apud Bochel Decret. Eccles. Gallic. Lib. 3. Tit. 5. c. 82. Ibi sic eruditus Præsul, qui Trid. Concilio interfuerat: *Si in Hæreticorum conventiculo vir & uxor Matrimonium contraxerint, & celebraverint, statuimus, cessante scilicet omni alio impedimento canonico, ipsis, cum ad Fidem regrediuntur, in facie Ecclesiæ benedictionem sacerdotalem in nuptiali Missa à Curato vel Vicario conferri, ne saltem dubitari possit an eorum Matrimonium careat Sacramenti ratione & gratia*. Ubi supponitur, id quod ab initio simplex erat contractus, accedente Sacerdotis benedictione, posse fieri Sacramentum, & gratiam parere. Idem docent Sanchez, Lib. 2. disp. 9. n. 5. Layman, &c. hoc tamen discrimine quod prior

prior doceat Matrimonium hoc transire in Sacramentum statim ut baptizantur conjuges, posterior novum consensum, seu prioris conjugii ratihabitionem exigit.

CCLXXXI. Non 2. Neque enim vinculum præsens, sed actualis consensus materia est Matrimonii; licet Matrimonium ratione vinculi possit aliquo modo in genere habitualis Sacramenti subsistere.

CCLXXXII. Ceterum conjugia Infidelium qui Fidem amplectuntur, si non stricte, at saltem propius quam antea ad Sacramenti rationem accedunt, eo quia melius repræsentant Christi cum Ecclesia conjunctionem; tum quia Christus non est conjunctus Ecclesie infideli, ipsaque Ecclesia Christo per Fidem desponsata est, secundum id Osæ. 2. *Sponsabo te mihi in Fide*; tum quia Matrimonia hæc, utpote quæ jam Fidei causa dissolvi non possint, melius exprimunt insolubile Christi cum Ecclesia Matrimonium. Hoc quidem sensu adducta superius Angelici Solis verba explicat Pontius; sed male, ut observat idem Gonet, cum S. Doctor de Sacramento non latius, sed stricte sumpto loquatur, de eo nempe quod *Infideles, quia non sunt baptizati, non possunt suscipere, sicut nec alia Sacramenta*. Unde rursus concludo adversus Gonetum verba S. Thomæ, n. 279. adducta ab illo minus bene solvi.

CONCLUSIO III. Ecclesia Fidelium cum Infidelibus Conjugia absolute reprobant. An in omni prorsus casu dubitari potest?

CCLXXXIII. Prob. 1. pars, quia disparitas cultus est jam à sæculis pluribus impedimentum dirimens. De quo alibi.

CCLXXXIV. Prob. 2. pars, quia non improbabile videtur licitum fore Christiano, qui solus veræ Religionis assecla in infideli Regno commorari cogeretur, sponsam infidelem ducere; si alioqui vel grave incontinentiæ periculum subiret, vel dure tota vita excipiendus foret, 1. quia non omnium est singulare castitatis donum. Sciebat sane Apostolus illud per enixam orationem impetrari posse; & tamen agebat *melius esse nubere quam uri*.

CCLXXXV. 2. Quia non ea est humanarum Legum consuetudo, ut cum gravi, diuturno præsertim, incommodo obligent. Imo nec sic semper obligat Lex divina positiva, qualis est recipiendi in exitu Viatici.

CCLXXXVI. 3. Quia consuetudo, quæ impedimentum disparis cultus invexit, ad eos solum casus extendi debet pro quibus introducta est: *Actus enim agentium non operantur ultra intentionem eorum*. Atqui consuetudo illa pro iis solum casibus inducta est, in quibus penes Fidelem erat Fideli alteri nubere. Imo potuit Fidelis Infidelem ducere, valide scilicet, donec ita creverit Fidelium numerus, ut non posset citra Religionis injuriam Fideli præferri Infidelis.

CCLXXXVII. 4. Quia licet irritum sit Matrimonium sine concursu Parochi & Testium, valet tamen illud si nullus præsto sit Sacerdos qui opem ferre possit.

CCLXXXVIII. 5. Quia impedimentum hujusmodi à Religione insigniter deterreret. An enim si ad Fidem converterim supremum aliqujus Insulæ Principem, & Plebejas aliquot,

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

erit illi præcipiendum ut ex his unam ducat, vel vitam agat cælibem, cum ingenti turbarum & nascentis Fidei præjudicio?

CCLXXXIX. Objiciuntur duo: 1. quod impedimentum disparis cultus inductum sit propter seductionis periculum. Atqui periculum illud semper subsistit, saltem in genere. Nec refert quod deficiat in casu particulari; quia, ut dixi in Tract. de Legibus, cap. 5. art. 1. sect. 5. lex fundata in præsumptione periculi non desinit obligare, licet hic & nunc non desinat periculum. 2. Quod hic constat de possessione quam habet lex ad obligandum, non autem de licentia faciendi contra possessionem. Verum hæc non ægre convelluntur. Unde

CCXC. Ad 1. Fateor legem latam ob præsumptionem periculi obligare in omnibus locis pro quibus lata est, etiam si cesset hic & nunc periculum. At nego eam legem in iis etiam locis obligare pro quibus nec constituta est, nec constitui debuit. Porro lex disparitatem cultus inter impedimenta recensens, nec pro locis, nec pro casibus pene metaphysicis de quibus loquimur, constituta est, vel constitui debuit, ob gravissima quæ inde scaturirent incommoda. Ergo iis in locis disparitas cultus veterem indueret formam. Atqui juxta veterem formam disparitas cultus non obstabat valori Matrimonii: (sicut nec ei nunc obest hæresis, quæ majus involvit seductionis periculum) sed tantum impendebat ne licite contraheretur; idque non semper, sed quando vitium hujus conjunctionis nullo majoris momenti bono compensabatur. Ergo idem dicendum in præsentī casu.

CCXCI. Ad 2. constat legem possidere vim obligandi in locis & casibus pro quibus constituta est, non in aliis. Unde, sicut non obstante lege quæ Sacerdotem Matrimonio interesse jubet, valide contrahitur sine Sacerdote in locis Sacerdotum egenis, sic & non obstante lege abstinendi ab Infidelium thoro, cum iis contrahi posse videtur, quando cum alio nemine contrahi potest. De his adi Tom. VI. de Dispensationibus, Epistol. 6. ubi hæc paulo fufius expensa fuere.

CONCLUSIO IV. Matrimonia Orthodoxorum cum A catholicis sunt quidem de se valida, sed & simul jure omni graviter prohibita; non sic tamen, ut nunquam ex Ecclesie dispensatione contrahi possint. Tres sunt partes.

CCXCII. Prob. 1. pars, 1. ex unanimi pene tum Theologorum consensu post S. Thomam in 4. dist. 39. q. unic. art. 1. ad 5. tum & Jurisperitorum post Glossam in Cap. *Non oportet*, XXVIII. q. 1, De quibus adi Sanchez Lib. 7. disp. 72. n. 2.

CCXCIII. 2. Si Matrimonia hæc invalida forent, vel Jure naturali, vel divino, vel Ecclesiastico, aut Civili. Atqui horum nullo. Non Jure naturali, tum quia Jus naturale multa prohibet quæ non irritat; tum quia Esau & Moyfes sub Lege Naturæ infideles feminas duxere, quæ tamen in Scriptura pro legitimis earum uxoribus semper habitæ sunt. Non Jure divino, tum quia licet conjugia hæc Deus non semel prohibuerit, nullibi tamen sic, ut ea

M

pro

pro irritis voluerit æstimari; tum quia id Apostoli, *Nolite jugum ducere cum Infidelibus*, vel Matrimonium præcise non tangit, vel meram sine clausula irritante prohibitionem sonat. Non Jure Ecclesiastico vel Civili, quia nullum alterutrius Edictum generale proferri potest, quo eadem conjugia in irritum deducantur. Imo ex Canonico Jure non obscure colligitur eorum validitas; cum è tot Canonibus qui fœdera illa prohibuerunt, ne unus quidem eos à quibus hæc contracta fuissent, à se invicem separari jusserit; & Capite *Decrevit, de Hæreticis in 6.* Catholica quæ Hæretico nupsit, privetur quidem dote, sed à sponso recedere non compellatur.

CCXCIV. Prob. 2. pars, 1. enim Jure naturali illicitum est se se peccandi periculo obicere, secundum id: *Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui multiplici se se periculo exponit Catholicus qui ducit Hæreticam; præcipue autem quæ Hæretico nubit Catholica. Est nempe periculum ne ex irrisione avertatur à sacro Tribunali, à jejuniis, à Sanctorum cultu; ne prolem pariat hæresi, non Christo; ne demum seducatur ab Hæretico, cujus fermo, cum à conjugee est, duplici titulo habet unde ut cancer serpat. Hinc Ambrosius, cit. supra Lib. de Abraham, cap. 9. *Cum perverso perverteris: Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro & unus spiritus est?* Et infra: *Ratio docet, sed etiam amplius exempla movent. Sæpe illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à Religione fecit discedere.* Præverat Tertullianus, Lib. 2. ad uxorem, cap. 8. *Quis dubitet, inquit, obliterari quotidie Fidem commercio infidelis, &c.*

CCXCV. 2. Nec minus illicita sunt ea conjugia Jure divino, quia Deus conjugia Judæorum cum Infidelibus prohibendo, ea per identitatem rationis, & plerumque à fortiori cum Hæreticis prohibuit, prout & Apostolus fecisse censi debet.

CCXCVI. 3. Eadem conjugia Ecclesiastico Jure sæpe interdicta sunt. Concilium Calcedonense, Act. 15. Can. 14. sic statuit. *Neque copulari debet nuptura Hæretico aut Judæo, vel Pagano, nisi forte promittat ad Orthodoxam Fidem per se orthodoxæ personæ copulam transferre.* Laodicenum, cap. 18. & 31. *Quod non oporteat cum Hæreticis universis nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare vel filias, sed magis accipere, si tamen Christianos se fieri promittant.* Idem docent aliæ Synodi complures, ut Cathaginensis III. Agathensis, &c.

CCXCVII. Prob. 3. pars, 1. ex unanimi vel pene unanimi Theologorum consensu qui nonnisi ponderis gravissimi in hac materia, sicut & in aliis, esse potest. Sane qui quæstionem hanc scite & fute versat Basilus Pontius in Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, testatur, cap. 3. n. 2. p. mihi 879. *se nullum hætenus legisse, qui diceret ita illicitum esse conjugium Hæretici cum Catholico, ut in nullo casu liceat.* Porro, ait idem post adductos num. 11. graviores hujus opinionis Affeclas, quales sunt Azor, Tom. 1. Lib. 8. cap. 11. q. 5. Navarrus, Lib. 1. Consil. tit. de *Constit.* Bellarminus, Lib. 2. de Matrim. cap.

23. propof. 4. Salmeron, Cornelius à Lapide; Estius, I. Corinth. 7. n. 39. *tot tantorumque Doctorum auctoritas sententiam istam in praxi securam reddit.*

CCXCVIII. 2. Quia ex supra probatis non pauci utriusque sexus sanctissimi cum Infidelibus Matrimonia celebrarunt. Atqui quod cum Infidelibus factum est, cum Hæreticis fieri potest. Etsi enim, ut advertit Estius in 4. dist. 39. *Hæresis pessimum est*, per se loquendo, *infidelitatis genus*, constat tamen non deesse casus in quibus hæc nihil vel parum habeat periculi; ut cum conjux alter parum vel nihil de Religione sua sollicitus est, cum ei mundano timore magis quam cordis affectu, adhæret, &c. Imo, attenta Judæorum in idolatriam immensi propensione, vix dubium est quin iis periculoliora forent cum Infidelibus Matrimonia, quam Catholicis plerisque cum Hæreticis: & tamen Matrimonia hæc eorum multis in culpam imputata non fuere; imo solus inter eos Salomon funestum turpis & publicæ apostasiæ exemplum dedisse legitur. Et vero sicut cum Infidelibus, sic & cum Hæreticis connubia aliquando miscuere Catholici. Sic Ingundem, Catholicam feminam, Hermenegildo, cum staret ab Arii Partibus, & Ringundem Recaredo ejusdem Sectæ socio nupsisse scribit Mariana, Lib. 5. de rebus Hispaniæ, cap. 2. Sic Sigebertus & Chilpericus, Francorum Reges, Brunichildem & Galsuintham, Athanagildi, Hispaniarum Regis Ariani, filias, ipsalque Arianas duxerunt, & postea ad Fidem converterunt, ut refert Gregorius Turonensis, Lib. 4. Histor. Francorum, cap. 27. & 28.

CCXCIX. 3. Quia in hisce Matrimoniis non raro dispensarunt Summi Pontifices & Episcopi, prout testis sum, & plerumque testes sunt Germania, Polonia, &c. Ut enim notioribus immorer, Clemens VIII. dispensavit, ægre quidem, sed tandem aliquando, cum Duce Barriensi, ut Catharinam, Henrici IV. Galliæ Regis sororem hæreticam duceret. Dispensavit & an. 1625. Urbanus VIII. ut Henricia, Ludovici XIII. Regis Christianissimi soror, Carolo I. Anglorum Regi nuberet. Atqui durum est, ne quid durius dicam, hæc dispensationes in injustas, nullas & irritas traducere; eosque à quibus concessæ sunt, tanquam qui perverso abusu excesserint potestatis suæ limites, infectari.

CCC. Et vero non hic sola redargueretur Apostolica Sedes, quod multi acriter & exultanter faciunt, sed ipsa etiam purioris ævi Concilia. Statuit enim Concilium Agath. an. 506. Can. 67. *quod non oportet hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios vel filias iis dare, sed potius accipere; si tamen se profiteantur Christianos esse futuros & Catholicos.* Et id ante statuerant Concilia Laodicenum & Calcedonense. Atqui hic permittuntur Catholicorum cum veris Hæreticis Matrimonia. Ut enim bene notat Lugo, disp. 8. de Sacram. sect. 14. n. 227. aliud est conversionem suam polliceri, aliud jam & de facto conversum esse. Reponit quidem Sambovius ex Zonara, permissum fuisse ab iis Conciliis spondere nuptias Hæreticis qui conversionem sponderent, non

non autem eas hic & nunc celebrare antequam reipsa converſi eſſent. Verum contorta hæc ſolutio, ad primam Textuum inſpectionem vanefcit; ſeriuſque natus eſt Zonaras, Sæculi duodecimi Scriptor, quam ut interpretationi adeo violentæ fidem conciliaret.

CCCI. Obj. contra 1. part. hæc verba Canonis 72. Synodi Quiniſextæ ſeu in Trullo habitæ anno 692. *Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxam cum viro hæretico copulari; ſed ſi quid ejuſmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium conjugium diſſolvi.* Porro Canonem hunc, quo nihil clarius, probavit Sedes Apoſtolica, ut patet ex Cap. 5. Diſt. 16. ubi hæc Adriani Papæ verba refert Gratianus: *Sextam Synodum ſanctam recipio cum omnibus Canonibus ſuis.* Ergo.

CCCII. Respondet Baſil. Pontius in Append. c. 1. n. 8. & 9. vel Prædicta Matrimonia fuiſſe aliquando irrita, ſed poſtmodum, ſeu ex conſuetudine, ſeu ex contrariis Legibus valere permiſſa; vel in eo Canone per Hæreticum intelligi, non eum qui à Fide Catholica defecit, ſed Infidelem nunquam baptizatum. Hanc vero expoſitionem, quæ nomen Hæretici ſenſu valde improprio uſurpat, non adſtruit tantum ex doctiſſimi Covarruvæ, & Reginaldi, ſed & Baſamonis auctoritate. Is enim in Commentario ad Nomocanonem Photii, Tit. 12. Can. 13. ex Canone 72. Trullanæ Synodi directe, non vero à paritate rationis probat, irrita eſſe Fidelium cum Infidelibus conjugia.

CCCIII. Respondent alii vulgo peculiarem hanc fuiſſe Eccleſiæ Græcæ tunc temporis diſciplinam, quæ non magis à Romana Eccleſia comprobata ſit, quam quæ in eadem Synodo circa Clericorum cœlibatum, & jejunium Sabbathi, conſtituta fuere. Certe nullum ſuper eſt monumentum unde inferri poſſit diſciplinam hanc in Eccleſia Latina poſt Trullanam Synodum magis quam antea viguiſſe. Quin & ut ſolvatur id quod ſcribit Anaſtaſius, Biblioth. in Præfat. ad Sextam Synodum, nempe regulas à Græcis in Sexta, id eſt in Trullana Synodo editas; ab Apoſtolica Sede admitti, niſi prioribus Canonibus: videntur adverſæ; dici merito poſſit Canonem quo irrita declarantur conjugia, quæ hætenus, ægre licet ut plurimum, tolerata fuerant, prioribus Canonibus adverſari.

CCCIV. Nec nocet obſectio è Gratiano deprompta. Is enim bis in eo loco lapſus eſt; 1. quia Decretum illud tribuit Adriano Papæ, cum non ejus ſit, ſed Tharaſii CP. Patriarchæ; 2. quod inſuper Tharaſii verba adulteravit. Non enim dicit Tharaſius ſe recipere *Sextam Synodum cum Canonibus ſuis*; ſed quod inſigniter diſcrepat ſe *ſanctas ſex Synodos* à Nicæna ad Sextam *ſuſcipere cum omnibus quæ jure ac divinitus ab iis promulgata ſunt.*

CCCV. Obj. contra tertiam partem ex ſeconda: 1. in omni Matrimonio Catholicorum cum Hæreticis manifeſtum eſt periculum ſeductionis, tum Catholici, tum & prolis ejus. Atqui quod manifeſtum habet periculum ſeductionis, nunquam licite fieri poſteſt: evidenti enim periculo nulla eſt medela; alias evidens non eſſet. Et vero cum divina Providentia ab exemplis

plurimum innotefcat, ex funeſtis horum conjugiorum exitibus colligi facile poſteſt quam Deo diſpliceant, quam prohinc male contrahantur. De his adi Pontium, ibid. cap. 3. n. 7. p. 880.

CCCVI. R. neg. maj. Licet enim nonnihil periculi habeant conjugia illa, ſicut & ſuum habent conjugia quæ quotidie à piis puellis cum perversis maritis contrahuntur, tamen non habent periculum evidens. Hoc enim arceri moraliter non poſteſt, & non tamen adeo difficile arcetur periculum quod à conjuge Hæretico impendet. Quod ſi qui hinc triſte naufragium paſſi ſunt, ii ſane qui ante nuptias parum habebant fidei & charitatis; qui ex ſolo cupiditatis impulſu Hæreticum prætulere Catholico; quia Eccleſiæ Miniſtros, ut par erat, non conſulvere; qui conjugio eique annexis honoribus tumidi, humilitatem fidei rectæ cuſtodem abjecerunt. Et vero non ſemper ab eventu judicandum eſt an aliquid prudenter conſtitutum ſit, an ſecus. Infelicem prorsus exitum habuit bellum ſacrum quod ad preces Regis Francorum & Rom. Pontificis prædicavit S. Bernardus: & tamen ait vitæ ejus Auctor, Lib. 3. cap. 4. *Evidenter hoc verbum prædicavit Domino cooperante & ſermone confirmante ſequentibus ſignis: ſed quantis & quam multiplicibus ſignis? Quanta vel numerare, nedum narrare, difficile foret.* Nimirum cum aliquando una die viginti, ſeu etiam plures, ab incommodis variis ſanarentur, &c. Ceterum proſperos etiam ſucceſſus habuere plura Catholicorum cum Hæreticis connubia; ea in primis per quæ Dei gloriam, Religionis augmentum, Reipublicæ tranquillitatem intendebat Pars Catholica. Ut enim omittam quod jam dixi, multos ſcilicet Infideles à Fidelibus ſponſis ad Evangelii lumen adductos fuiſſe, conſtat ex Gregorio Turonenſi Arianas conjuges quas duxerant Sigebertus & Chilpericus, maritorum ſuaſu ab hæreſi ſua defeciſſe.

CCCVII. Inſt. Regum III. cap. 11. hæc leguntur: *Rex Salomon adamavit mulieres alienigenas multas de gentibus, ſuper quibus dixit Dominus Filiis Iſrael: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras; certiſſime enim avertent corda veſtra ut ſequamini Deos earum.* Atqui hæc verba certum, evidens & inſeparabile ſeductionis periculum oſtendunt ineſſe conjugii omnibus quæ inter diverſæ fidei perſonas contrahuntur; idque majus eſſe cum de Hæreticis agitur, uno ore teſtantur omnes.

CCCVIII. R. 1. Plures eſſe qui ſentiant Matrimonia cum Infidelibus nuſquam univerſum prohibita fuiſſe Judæis, ſed tantum cum Chananæis & ſeptem illis Gentibus quæ in Palæſtina morabantur, quæque exprimuntur Exod. 34. v. 11. & 12. & Deuter. 7. v. 1. & 3. ſeu quia ex gentes à Deo vero magis alienæ forent; ſeu quia tenacius ſuperſtitionibus ſuis adhærentes ad eas vicinos populos omni ope & opera allicere conarentur; ſeu quia Iſraelitæ in earum pseudonumina propenderent. Saltem fatendum conjugia cum gentibus quæ in vicino Judææ habitabant, ſpecialiter Populo Dei fuiſſe prohibita, ut docet S. Thomas, 1. 2. qu. 105. art. 4. ad 5. Jam vero nihil mirum eſt

si grande immineat malum iis qui legem sibi specialissime impositam transgrediuntur.

CCCIX. R. 2. neg. min. Et dico Deum per hæc verba prædixisse quidem ex infinita sua scientia futuram Judæorum perversiorem, si cum Infidelibus miscerent conjugia; sed non asseruisse conjugia hæc certum & inseparabile in omni & quocunque casu habere seductionis periculum. Et vero, ut solide Pontius, ibid. cap. 4. n. 11. si his verbis, *Certissime avertent corda vestra*, annexum iis conjugii inseparabile & universum perversiorem periculum significet, de Fide esset, 1. periculum istud semper cum eo Matrimonii genere conjungi; 2. Matrimonium Fidelis cum Infideli nunquam licere aut licuisse; 3. lapsos esse, vel deinceps lapsuros quotquot ea conjugia cum Infidelibus contraxere, vel postea contracturi sunt. Id autem & allatis supra exemplis, & unanimi Theologorum sensu revincitur.

CCCX. Inst. Prædicta Dei Lex erat moralis. Atqui Lex moralis in nova etiam Lege obligat.

CCCXI. R. Legem hanc moralem fuisse seu naturalem, quatenus vetabat conjugia periculosa. Dictat enim natura abstinendum ab omni conjunctione quæ evidens Fidei periculum importat. At eadem Lex judicialis & positiva erat, prout generatim vetabat (si tamen id omnimodis vetuerit) ne quis Hebræus alterius Sectæ feminam duceret, etiam si forte inspectis circumstantiis seductionis periculum in certo casu defuisset. Unde etiamnum viget eadem Lex prout naturalis; at non amplius viget ut positiva: quanquam ex ea inferri possit nulla unquam cum Hæreticis iniri debere Matrimonia, nisi consultis antea Pastoribus, ut ab eorum ore discatur an & quousque in hoc vel illo casu cesset periculum.

CCCXII. Objic. 2. Nunquam licita esse potest Sacramenti profanatio. Atqui Catholici cum Hæretico Matrimonium necessariam invehit Sacramenti profanationem; seu ex parte Sacerdotis, qui si Minister esse supponatur, notorie indigno Sacramentum administrat; seu ex parte Hæretici, qui illud indigne recipit: & si contrahentes dicantur Ministri, illud sacrilege administrat, cum & in peccati statu administrat, & careat debita ad illud rite administrandum intentione, utpote qui conjugium habeat pro ritu mere civili; seu demum ex parte Catholici, qui vel ab indigno Sacramentum percipit, vel ei est occasio illud indigne percipiendi, quod æque vetant charitas & Religio. Ergo istud conjugii genus nunquam licitum esse potest. Ergo & redargueda quæcunque ad id conceditur etiam à Papa dispensatio.

CCCXIII. Quod spectat ad ultimum istud dispensationis caput, respondet Collator Parisiensis, Tom. 3. p. 35. Ecclesiam prædicta Matrimonia non approbare, sed tolerare tantum, ut graviora mala impediatur: ab ea proinde horum conjugiorum interdictionem auferri, sed non perimitti conjugia ipsa. Quomodo si pius Princeps spectacula prohibuerit, & deinceps barbarum & rebellionis metu Edictum suum antiquet, censeri quidem poterit tolerare Spectacula, sed iis nullatenus cooperatur. His positus, nihil est quod Ecclesiæ in vitium vertatur: non

quod filiorum suorum cum Hæreticis conjugia ipsa approbet; pergit enim illa detestari: non quod legem prohibentem in particulari casu suspendat; id enim fecit Deus ipse, quando contra primævas leges suas polygamiam & libellum repudii permisit. Ut ut est,

CCCXIV. R. neg. min. Nulla est enim profanatio, sive Sacerdos Sacramenti Minister esse supponatur, seu contrahentes. Non in prima hypothesis; tum quia Sacerdos est Minister, non simpliciter assistendo, sed benedictionem dando. Porro moris non est ut Catholico & Hæretico nuptias celebrantibus impendatur benedictio; idque prohibuit Clemens VIII. tum quia posset Sacerdos Sacramentum conferre velle Catholico ejus capaci, non autem Hæretico qui illud dedignatur, ut colligere est ex dictis supra num. 267, tum quia Minister publicus opem suam denegare non potest publice & legitime petenti: porro legitime petit, qui legitima Superiorum dispensatione munitus petit. Non in secunda hypothesis: nam 1. non magis peccat Pars Catholica quod Hæreticæ Parti administret Sacramentum, illudve ab ipsa recipiat, quam peccat cum nubuit viro pietatis admodum suspectæ, quandoque etiam moribus parum integris. Porro nemo hominum à nuptura exigit ut perpendat num futurus vir suus sit in statu gratiæ, uti observat Lugo, cit. disp. 8. de Sacramentis, sect. 14. n. 226. & 229. 2. Potest quilibet à Sacerdote excommunicato Sacramenta petere, sicut & ab usurario pecuniam sub gravi scœnore accipere, modo sufficientes utrumque faciendi causas habeat; neque tunc alieni delicti particeps est, quia quod male datur, dari pie & legitime potest. Ergo à pari in proposito casu. Prævidet quidem nuptura futurum ut sponsus ab errore suo sub ipsum cærimoniarum tempus non resiliat; sed & prævidet qui vel communionem à malo Sacerdote, vel à Judæo mutuam petit, indubie futurum ut nec prior sincerum contritionis actum eliciat, nec posterior ab inveterata usuram exercendi consuetudine recedat. Sicut autem tunc qui Sacramenta vel mutuam petit, non dat vere occasionem peccandi; quia nec peccatum intendit, nec quidquam petit quod bene & secundum regulas dari non possit, sed tantum pro jure suo utitur voluntate ad peccatum jam determinata; sic & sponsa, cum ab Hæretico Sacramentum requirit vel ei confert, non dat ei per se & proprie peccandi occasionem, sed tantum per accidens, & præter ac contra intentionem.

CCCXV. At, inquires, saltem eo peccant Sacerdos & Pars Catholica cum Hæretico contrahens, quod in re sacra cum excommunicato communicent.

Resp. Communicationem hanc quæ Ecclesiastico solum jure prohibita est, licitam fieri cum suam hanc prohibitionem tollit Ecclesia. Id autem facit cum vel in genere, vel in particulari, dispensat ad hoc ut Matrimonia hæc contrahi possint.

CCCXVI. Ab his difficultatibus melius sane ac facilius se se expediunt, qui in hisce Matrimoniis merum ac simplicem, saltem ex Hæretici parte, contractum admittunt.

Quæres

Quæres 1. an semper valeant Infidelium Matrimonia.

CCCXVII. R. non valere quoties fiunt sub conditione quæ substantiæ Matrimonii repugnet; cum nequidem sic valeant inter Christianos, licet apud eos de se sint firmitiora. Item nec valent, si ex usu loci, vel contrahentium parte ad tempus, non autem in perpetuum contrahantur. Licet enim Infideles Legibus Ecclesiæ non subiaceant, subjacent tamen Legi Christi, qui Matrimonium semel consummatum perpetuo durare voluit. Sed de his infra, Cap. 5.

Quæres 2. quandonam liceat Fidelibus Matrimonium cum Hæreticis inire.

CCCXVIII. Resp. id licitum esse, 1. cum ii conversionem serio promittunt; & quidem raro habenda fides hisce promissionibus, quas amor fervens facile emittit; refrigerens vero ex usu, prout moris est, facile eludit.

CCCXIX. 2. Cum graves causæ eadem conjugia fieri sinunt, aut etiam exigunt, puta spes certa conjugem ab errore retrahendi, sopiendi graves inimicitias, conservandi vel promovendi pacem & tranquillitatem publicam, flectendi animum Principis in gratiam Catholicorum. Item si pars altera virum paris aut pene paris conditionis nonnisi inter Catholicos invenire possit. Non desunt tamen qui solam humani convictus opportunitatem ad excusanda hæc Matrimonia sufficere existimant.

CCCXX. 3. Cum præsto est legitima Superioris dispensatio; & hæc quidem expressa esse debet, ut constet ex usu cum de magnis Principibus agitur. Quia enim eorum conjugia Religionem & Imperium insigniter tangunt, & in utriusque augmentum vel excidium inagnopere influunt, æquum est & antiqua praxi constitutum, ut nihil inconsulto communi Fidelium Patre in re tanti momenti aggre-diatur. Quod ad Plebejos attinet, iis sequenda locorum in quibus degunt consuetudo. In Germania, ait Pichler in Lib. 4. Decret. tit. 1. n. 131. *videntur vulgares homines præscripsisse quoad licentiam ab Episcopo obtinendam.* Ad minus tamen curandum ut Catholicus nemo Hæreticam ducat, nisi consulto prius Parocho, qui utriusque Partis ingenium, captum, Fidei vel errori adhæSIONem, ac futuri contractus clausulas educationem prolis spectantes diligenter examinet; & si quod Fidei aut moribus imminere periculum præsentiat, ministerium suum constanter deneget, aut rem totam deferat ad Episcopum.

CCCXXI. 4. Cum ex appositis contractui clausulis nulla est quæ spirituali Catholicæ Partis aut liberorum bono adversetur. Unde illicita sunt, non tamen nulla, Matrimonia hac contracta lege, ut masculi in Religione patris, puellæ vero in matris Religione enutrientur, prout ordinarie in cunctis Germaniæ locis, ubi Hæretici Catholicis permixti vivunt; teste, qui rem propriis oculis inspiciebat, Anacleto Reifens-tuel in eundem titulum 1. Lib. IV. Decretalium.

CCCXXII. 5. Cum Catholica Pars justam habitura est facultatem omnia Religionis officia adimplendi: nec ullum legitime vereri po-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

test subversionis periculum: alioqui enim vetitum esset Matrimonium illud jure naturali.

Quæres 3. an non obstante probabili perversi-
onis periculo possit Catholicus cum Hæretico
jungi, *ex magna aliqua & eximia causa, puta
vel augmenti & propagationis Ecclesiæ, vel
tranquilli ejus status, vel libertatis Catholicorum
qui sub hæretico Principe oppressi tene-
bantur.*

CCCXXIII. Affirmat Pontius, ibid. c. 6. n. 2. & seq. modo, ait, is qui se probabili huic periculo exponit, *contrahat cum firmo proposito non labendi, fidentque de divina misericordia fore ut eripiat ab eo periculo sine crimine.* Ejus momenta sunt, 1. quia licitum fuit Judith ad Bethuliæ salutem castra Holofernis ingredi, etsi grande hinc pudicitie suæ periculum immineret; & prudenter vereri posset ne ex Assyriorum convictu Legem Moysis in pluribus, victu potissimum & cibo, transgredi cog-
geretur. 2. Iisdem se periculis exposuit Esther, quantum ad Legis præcepta, maxime quia nec genus suum, nec Religionem manifesta-
verat. Legatur Serarius qui pericula hæc eleganter exponit. 3. Quia qui gravi se periculo propter gravissimum bonum exponit, non amat periculum, sed ingens illud bonum ad quod, nonnisi per illud periculum deveniri potest. Hinc docet S. Thomas, 2. 2. q. 10. art. 9. O. *quod si aliqui fuerint firmi in Fide, ita quod ex communicatione eorum cum Infidelibus conversio Infidelium magis sperari possit, quam Fidelium perversio, non sunt prohibendi Infidelibus communicare.* Idem pro aliis hujusmodi casibus docent Cajetanus, Fumus, Soto, & alii quos citat ibid. Pontius, n. 5. 4. Idem confirmat ipse variis ejusdem naturæ casibus, ut quod liceat 1. prægnanti & ægrotanti feminæ præbere medicinam, etiam cum periculo abortus, proinde cum æterno prolis dispendio. 2. Sumere potionem cum probabili pollutionis periculo, licet *tam voluptatis vis, quam naturæ fragilitas*, satis ostendat quantum hinc impendeat veneræ delectationi consentiendi periculum. 3. Quod possit qui dubitat an frigidus sit, triennio copulam attentare, licet non possit id fieri sine certo moraliter periculo semen extra vas effundendi, &c. Hæc ille.

CCCXXIV. Verum doctrina hæc nullo modo admitti potest; 1. quia, si licitum est cum probabili perversi-
onis periculo Hæreticam ducere in uxorem, licet à fortiori non fugere proximam peccandi occasionem, quando occurrit honesta quæpiam & utilis ejusdem non fugiendæ causa, aut cum per eam inquiritur spirituale vel temporale proximi bonum. Atqui utraque hæc consecutio ab Innocentio XI. proscripta est per utriusque hujus thes-
eos cen-
suram: *Proxima occasio peccandi non est fugi-
enda, quando causa aliqua utilis aut honesta non
fugiendi occurrit. Licitum est quærere directe
occasionem proximam peccandi, pro bono spiri-
tuali vel temporali nostro, vel proximi.* Ergo à fortiori reprobata est Pontii opinio. A for-
tiori, inquam, quæ enim magis proxima pec-
candi occasio, quam quæ continua est, quæ
ratione amicitie efficax, quæ ex fragilitate no-
bis comperta infelicem exitum probabiliter, id
est certo moraliter paritura sit. Nec nocet
N
propo-

*Prop. 62.
& 63.*

propositum firmum non labendi, aut spes divinæ gratiæ; tum quia proposita hæc ore tenus firma innumeris quotidie sunt lapsus & ruinæ occasio; tum quia perperam divinæ misericordiæ innititur, qui illud amplectitur vitæ genus in quo probabiliter aut à Domino deferendus sit, aut gratiam Domini in vanum recepturus.

CCCXXV. 2. Quia ex dictis Tom. V. ubi de conscientia, non licet opinionem minus tutam sequi, nisi hæc multo sit probabilior. Ergo nec licet viam sequi coram Deo minus tutam, nisi multo probabilius sit nihil ab ea impendere peccati. Atqui cum simpliciter probabile est Catholicum ab Hæretico seductum iri, non est multo probabilius nihil ei ex conjugio suo peccati impendere. Ergo à conjugio illo fugere debet velut à facie colubri: & pensare nihil prodesse homini, si universum mundum spiritualiter etiam lucretur, & animæ suæ detrimentum faciat. Sed de his vide quæ dixi in Tract. de Peccatis & de Pœnitentia.

Nec nocent quæ à Pontio congeruntur; unde breviter, quia extra rem,

CCCXXVI. Ad 1. & 2. ex his [quæ fiunt speciali S. Spiritus instinctu, nihil colligi potest in gratiam eorum quæ more humano & communi fiunt. Quis porro neget consilium Judith, cujus formam & venustatem adauxit Deus, à

Sp. S. fuisse? Idem nec immerito conijcere est de Esther, ut probat tum insignis ejus pietas, tum & rerum eventus. An vero non posset Esther certis Ethnicorum cibis uti, quo ferme modo potuit David manducare panes propositionis, solis ceteroqui Sacerdotibus reservatos, non est præsentis loci indagare. Utique potest Catholicus, ne ab Hæreticis detegatur, esu- riali etiam die vesci carnibus.

CCCXXVII. Ad 3. Loquitur S. Thomas de iis qui nedum sint in probabili lapsus periculo, ab eo probabilius sunt immunes; ita ut *magis* ab iis *sperari possit conversio Infidelium*, quam propria ipsorum *perversio* ab Infidelibus.

CCCXXVIII. Ad 4. Repete quæ Tom. VII. diximus, tum de abortu, tum de Pollutione ad 6. Decalogi Præceptum; & ex his collige, vel licita non esse priora duo quæ permittit Pontius; vel licita non esse cum probabili, ut supponit, peccati periculo.

CCCXXIX. Quod ad experimentum dubie frigidis concessum, dico paucis, id quod tunc permittitur, 1. ex necessitate maxima permitti, quia non aliter dijudicari potest an valeat Matrimonium. 2. Et illud in ipso Matrimonii usu factum censeretur. Sane non est reus criminis Onam, qui præter intentionem extra vas muliebre seminat.

CAPUT TERTIUM.

DE

CAUSIS AD MATRIMONIUM DISPONENTIBUS.

CUM multa ad Matrimonium disponant, & prærequirantur, de his prius agendum videtur, quam penitiorum ejus naturam, generaliori quadam ratione in Capite præcedenti delibatam, per partes & quasi anatomicè sectam evolvamur. Dicendum igitur nobis 1. de Sponsalibus. 2. de Bannorum promulgatione, 3. de prævio Parentum consensu.

ARTICULUS PRIMUS.

DE

SPONSALIBUS.

DE Sponsalibus sex inquiruntur; 1. quid sint, & quotuplicis generis. 2. Quid de variis eorundem circumstantiis statuendum sit. 3. Quis illorum Minister, & quæ ejus erga

sponsos aut proxime spondendos obligationes. 4. Quæ Sponsalium necessitas, & quis effectus. 5. Quibus de causis dissolvi possint. 6. A quo debeant dissolvi.

SECTIO

SECTIO PRIMA.

DE

NATURA ET DIVISIONE SPONSALIIUM.

I. **SPONSALIIUM** nomen aliquando late & improprie sumitur; 1. pro muneribus sponsæ aut sponso offerri consuetis, quæ etiam *Sponsalia* dicuntur. Hoc sensu I. Reg. 18. v. 25. Davidi præ modestia & tenuitate se excusanti, quod Michol Saulis filiæ ducendæ impar esset, respondit Saul; *Non habet Rex Sponsalia*, seu sponsalia munera *neesse*, nisi centum præputia Philistinorum. 2. Pro Matrimonio vero quidem & rato, sed nondum consummato, quo sensu B. Virgo, licet jam vere nupta, dicitur *desponsata Joseph*, quia ab ipso nec cognita fuerat, nec unquam erat cognoscenda. Pressius Sponsalia, ut à spondendo seu promittendo deducta, futuri conjugii promissionem significant, secundum id D. Bernardi, Ser. de Virginibus: *Sponsæ vel Sponsi nomen ab eo quod est spondere Grammatici derivant. Dicuntur autem Sponsus & Sponsa, quia se sibi alterutrum spondent, ut nec ille nec illa alteri nubat.* Hinc hujusmodi Sponsalia semper exprimi debent per verba de futuro: severeque cautum est per art. 40. Edicti Blesensis an. 1579. ne Notarii per verba de præsentis excipiant consensum eorum qui de ineundo inter se Matrimonio cogitant. Et merito quidem, cum Sponsalia in Jure civili, Leg. *Si penam, de verb. oblig.* vocentur *Tractatus de futuris Nuptiis*; & in Jure Canonico, nimirum cap. *Nostrates*, xxx. q. 5. *futurarum nuptiarum promissio*. Hinc

II. Sponsalia in Rituali Parisiensi, pag. 349. definiuntur: *Promissio mutua & deliberata futuri & aliquando contrahendi Matrimonii, sufficientibus verbis aut signis declarata inter personas ad contrahendum habiles & idoneas.* Hæc definitio, ut quæ conditiones ad legitima Sponsalia requisitas contineat, fusius explicanda est. Itaque

III. Dicitur 1. *Promissio*. Neque enim simplex desiderium, propositumve exterius expressum etiam per hæc verba: *Volo te ducere*, sufficit ad Sponsalia. Propositum enim stat sine animo se vere & firmiter obligandi; is autem animus ad Sponsalia requiritur.

IV. Hinc qui sicte promittit, licet ob deceptionem in re gravi peccet mortaliter, & ut scandalum, sic & damnum ex fraude sua exurgens reparare teneatur; non tamen ex communi sententia, cui male contradicit Pontius, Lib. 2. c. 2. n. 5. vi horumce Sponsalium contrahit obligationem; quia obligatio ad futurum Matrimonium non aliunde quam à promittente oriri potest; adeoque si promittere nolit, non vult etiam se obligare. Quod si quis spondere vellet, & non obligari, reipsa non obligaretur, quia specie tenus, non revera promitteret, uti docet Sanchez, Lib. 1. disp. 9. n. 5.

Sed quid si promissio facta sine animo se obligandi, juramento non ficto, sed sincero confirmetur? Quid item si quis promittendo se

quidem obligare voluerit, sed solum ad veniale?

V. Respondent aliqui in priori casu Sponsalia hæc non obligare; quia ubi deest spontanea hominis sibi legem imponentis voluntas, ibi necessario deest obligatio; tum quia ex Cap. 11. XXII. q. 5. quod est S. Gregorii, Lib. 26. Moral. cap. 7. *Humanae aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur: & non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.* At censent iidem Theologi eadem Sponsalia in posteriori casu obligare, sed venialiter tantum; quia tota obligatio pendet à contrahentis voluntate, sicut obligatio voti à voluntate voventis: vovens autem potest se tantum leviter obligare in materia etiam gravi.

VI. Neutra hæc opinio præcise sumpta omnino placet. Non prima, cui addendum est fictum hunc sponsorem ad Matrimonium teneri, non vi promissionis, quæ nulla est, sed vi juramenti, quod cum sine peccato potest, semper adimpleri debet, nisi quid obstat. Non secunda; quia etsi gratuita promissio ad modum voti fieri potest sub sola culpæ venialis pœna, non tamen promissio mutua & graviter onerosa, quæque non acceptatur à comparte, nisi quia æquæ seria & gravis esse supponitur. Unde non ægre crediderim cum Aversa, & aliis quos sequitur Lacroix, Lib. 6. part. 3. n. 59. Sponsalia cum intentione se solum leviter obligandi facta, non fore vere & proprie dicta Sponsalia; nec proinde, si mala hæc intentio certo comperta esset, paritura impedimentum publicæ honestatis. Idem docent Salmanticenses hic cap. 1. n. 85. pro casu quo eadem Sponsalia utrinque fierent sub ea conditione, ut neutram partem graviter obligarent. Etsi enim Sponsalia hæc pro licitis habent, quia neutra pars plus spondet quam sibi spondetur, nullam tamen hinc nasci publicam honestatem contendunt; quod quidem pessime & foedissime probant: at melius probari posset, quia grave onus ex levi obligatione non videtur induci.

VII. Dicitur 2. *Promissio mutua*; unde promissio quæ fit à sponso, Leg. 1. ff. *De Sponsalib.* vocatur *repromissio*. Et vero Sponsalia quoddam sunt initium Matrimonii. Ergo sicut Matrimonium sine mutua corporum traditione subsistere nequit, sic nec Sponsalia sine mutua futuræ hujus traditionis sponsione subsistere possunt. Unde ut nullus est maritus sine uxore, sic nec sponsus sine sponsa repromittente. Ita Coninch, disp. 21. num. 9.

VIII. Hinc 1. non obligat promissio etiam jurata, nisi acceptetur, quia in omni promissione subauditur conditio, *Si velis, si acceptes*: juramentum autem in hoc sequitur naturam promissionis, uti accessorium sequitur principale. Neque tamen quia promissio hæc acceptari

ptari debet, ut iustitiæ obligationem inducat, ideo crediderim eam, donec acceptata sit, prohibitu revocari posse. Exigit enim veracitas ut qui promissit, quantum in se est fidem exsolvat; præsertim cum ei sine proximi injuria deesse non potest. Et vero annon crudeliter lædatur puella, cum citra ullam quæ supervenerit causam, facta ei seu per litteras, seu coram testibus, Matrimonii sponsio rescinditur? Idem erit à fortiori dicendum, si promissio tua juramento firmata sit. Potest tamen constitui tempus, quo elapso corruat promissio, quia necdum acceptata sit. Imo si diuturna deliberatio moram faciat longiorem, poterit non acceptatio instar dissensus ac repullæ haberi. Interim qui promissionem necdum acceptatam revocat, quia nondum Sponsalia contraxit, non est honestati publicæ obnoxius: & hoc præcipue inquirunt Theologi.

IX. Hinc 2. quidquid in contrarium opinetur Sanchez hic, disp. 7. si Mævius promittat patri, curatori aut tutori Titix, se eam ducturum esse, & hi nomine Titix acceptent, necdum exurgent sponsalia; quia etsi multis in contractibus pater pro filia stipulari, id est acquirere possit, non tamen in re tanti momenti, ubi sicut ad conjugium ipsum, sic & ad legitimam ejus promissionem requiritur consensus maxime personalis. Si tamen pater pro filia, cui optime vult, præsentem, & tacente acceptet, erit hoc ipsius silentium sufficiens promissionis acceptatio, ut dicam n. 12.

X. Hinc 3. si promissio facta absenti huic intimetur per aliquem qui ad eam intimandam deputatus non sit, repromissio isti facta non inducet obligationem Sponsalium; quia nemo sine licentia mea personam Procuratoris mei gerere potest. Unde si promissionem revocavero antequam per Mandatarium meum innotuerit, non stabunt Sponsalia, licet promissio hæc mea per alium quemcunque declarata, jam acceptata fuerit. Sanchez, disp. 7. n. 35.

XI. Hinc 4. stricte loquendo non exurgent Sponsalia ex sola promissionis acceptatione, donec accedat repromissio quæ obligationem inducat. Potest enim Joanna promissionem Titii acceptare, ne is consilium mutet, & interea expendere an sibi expediat ut mutuam Titio fidem præstet. Nec obest quod contractus Matrimonii necessario sit mutuus: id enim fit quia tuum alteri corpus dare non potes, nisi & ille suum det tibi. At obligatio contrahendi in futurum non est necessario mutua: sæpe enim qui promittit, certum alteri tempus relinquit deliberandi. Tunc porro promissio hæc, utpote non mutua, nequaquam invehet honestatem publicam, sed habebit vim obligandi Titii, sicut vim obligandi habent ceteræ promissiones acceptatæ, quamdiu ab acceptante non remittuntur. Sed hic notandum 1. cum Haberto, cap. 7. §. 1. non præsumi concessum fuisse tempus ad deliberandum, nisi id conceptis verbis expressum sit. 2. Cum Henno, p. 454. quod si promittens se se obligare non intendat, nisi se vicissim obliget promissaria, nulla erit promissio sine repromissione: ubi vero intentionem hanc novisset puella, statim ut acceptaret, repromittere censeretur; ideoque & perficerentur Sponsalia.

XII. An autem promissarii taciturnitas sit acceptatio sufficiens, ambigunt Theologi. Nobis cum citato mox Theologo dicendum sufficere taciturnitatem, si sermo sit de acceptatione simplici; quia in favorabilibus valet hæc Juris Reg. 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur.* Porro favorabile est quod alter tibi obligetur, dum tu interim ei non obligaris. Si vero agitur de acceptatione juncta cum repromissione, tunc taciturnitas per se solam satis esse non videtur; quia non minus hic subest incommodi, quam favoris. Si tamen taciturnitas iis stipata sit circumstantiis, quæ eam verecundiæ magis, quam dissensui vel animo suspenso atque ancipiti, adscribendam persua-deant, ut si agatur de Sponsalibus jam pridem optatis, industrie quæsitis, &c. tunc silentium ipsum rationem habebit consensus. Iis tamen qui Sponsalia recipiunt, eaque attestari debent, curandum semper ut Partes mentem suam diserte & perspicue expriment, ut omnis reclamationi aditus præcludatur. Ceterum Cap. unic. *De desponsat. Impuber.* in 6. constitutum est, ut *ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus contrahunt, si filii expresse consenserint, vel tacite, ut si præsentem fuerint, nec contradixerint, modo liberi essent ad contradicendum, obligentur, Et ex eis oriatur iustitia publicæ honestatis.*

XIII. Dicitur 3. *Deliberata*, proinde facta cum ea advertentia ac libertate quæ ad peccandum mortaliter requiritur. Et vero Sponsalia inducunt obligationem sub peccato mortali. Talis autem ac tanta obligatio per actum vel nullatenus, vel non satis liberum induci nequit.

XIV. Hinc 1. ut annotat Coninch, disp. 2. n. 15. Sponsalia cum insufficienti deliberatione contracta, ne sub veniali quidem obligant. Nulla enim hic subesse potest obligatio quam iustitiæ. Atqui hæc in materia gravi semper sub mortali obligat. Ergo cum hic adsit materia gravis & promissio onerosa, si non sit gravis obligatio, ex defectu advertentiæ, nulla prorsus erit obligatio.

XV. Hinc 2. Sponsalia contrahere nequeunt ebrii, phrænetici & amentes, nisi lucida habeant intervalla; vel in certis materiis deliri, sapiant in ista; quia hi carent libertate physica, dum carent usu rationis. Idem aliqui de mutis & surdis sensere, ut qui copulam quidem norint naturæ instinctu & brutorum more, sed Matrimonii naturam & onera intelligere non possint. Aliter tamen & merito docet Sanchez, disp. 8. n. 12. cum ex iis plures ingenii sint adeo perspicacis, ut multa difficillima & assequantur, & signis manifestent; confiterique etiam & absolvi valeant. Aliud statuit idem Theologus de iis qui à nativitate cæci sunt, mutique & surdi. Muti enim totam conjugii naturam nonnisi per signa capere possunt; hæc autem signa à perpetuo cæcis percipi non valent.

XVI. Hinc 3. nec Sponsalia valide contrahunt, qui circa personam errant aut decipiuntur; quia error ille voluntarium perimit, adeoque & libertatem. Idem est de iis qui circa conditionem servilem errarent aut deciperentur.

Sed quid de iis qui ex subito iracundiæ vel luxuriæ impetu, aut ex gravi metu ad extorquendum

quendum inique consensum incusso, Sponsalia contrahunt?

XVII. R. In priori casu valere Sponsalia, nisi, quod tamen rarum est, libidinis æstus advertentiam sufficientem, adeoque necessarium libertatis gradum abstulerit. Sane quæ ad culpam mortalem sufficit advertentia, hæc ad Sponsalia ut ad votum sufficere debet; nec facilius continget quempiam ob iracundiæ vim excusari à Sponsalibus, quam qui hominem occidit, à lethali peccato. In dubio an passionis impetus vel animi perturbatio libertatem requisitam sustulerit, præsumendum est eam non defuisse; quia in obscuris inspiciendum est id quod frequentius evenire solet; & sæpe deest maturum consilium, absque eo quod desit libertas. Objici possent, tum Cap. *Divortium* 21. de Pœnit. dist. 1. quod è Digestis petatum est, ubi *quidquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit judicium animi fuisse*; tum aliæ Leges in quibus juramentum in æstu iræ præstitum minime ligare dicitur. Verum ii Textus intelligendi sunt de motu iracundiæ tanto, ut requisita ad lethalem culpam deliberatione animum privaverit. Id. ibid. n. 11.

Major est circa posteriorem casum difficultas, eaque, ut frequentior, majoris momenti; quia si valent Sponsalia ex gravi metu contracta, ex iis orietur impedimentum publicæ honestatis: non autem si invalida sint, ut observat Sanchez, Lib. 4. disp. 19. & probat ex Trident. Sess. 24. cap. 3. de Matrim.

XVIII. Triplex porro est ea de re opinio. Prima contendit Sponsalia hæc utroque Jure Civili & Canonico irrita esse. Secunda vult ea valere secundum Jus Civile, donec irritentur; at de facto irritari per Jus Canonicum. Tertia existimat ea neutro Jure irrita esse, sed solum irritanda, seu à Judice, ut plures volunt, seu à metu passio, qui ab iis propria auctoritate resilire possit, uti Sanchezio videtur, ibid. n. 5. Hæc ego sub bona Lectoris venia.

Probabile est valere Sponsalia ex gravi metu etiam injusto extorta. Contrarium tamen videtur probabilius. Utraque opinio in praxi prodesse debet.

XIX. Prob. 1. pars, quam tenent Sylvester, Henriquez, Tannerus, Lessius, Perez, Coninch, Pirring, & alii quos citat & sequitur Pichler in Tit. 1. Lib. 4. n. 14. * 1. Quia contractus ex gravi metu facti communiter valent naturali Jure, utpote qui licet secundum quid involuntarii sint, sint tamen absolute & simpliciter liberi. Ita docent omnes fere Theologi, & nos olim cum ipsis, Tom. II. ubi de Contr. part. 1. c. 3. art. 3. Concl. 5. Valent etiam regulariter iidem contractus de Jure positivo, secundum id Capituli 2. *De his quæ vi &c.* & Leg. final. Cod. eod. *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari vel infirmari*; adeoque valent donec infirmantur. Ergo valent etiam Sponsalia ex eodem metu

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

extorta, nisi ostendatur Jus positivum ea irritans. Istud autem nemo ex adversariis hæcenus exhibere potuit.

XX. 2. Quia quod valeant Sponsalia hæc, nihil habet incommodi respectu ejus à quo per metum extorta sunt: Tum quia Jus naturale obligat eum qui metum inique intulit, à Sponsalibus resilire, si id velit metum passus: tum quia Jus positivum tribuit ei qui metum passus est, vel actionem qua coram Judice compellat alterum ad rescindenda Sponsalia; vel exceptionem ad repellendum eum qui metum incussit. Imo in hypothesi quæ Sponsalia hæc valere supponit, melius consultum est metum patienti; quia si postmodum mutata voluntate conjugium inire velit cum eo à quo metum passus est, ad id eum cogere potest; quod non possit, si non valerent Sponsalia.

XXI. Prob. 2. pars. 1. Ex graviorum Theologorum & Canonistarum judicio. Hanc enim sequuntur Panorinitanus, Covarruvias, uterque Barbosa, Sanchez, Pontius, Azor, Bonacina, Layman, Card. Lugo, Reiffenstuel, & alii longe plures, quibus accedit Collator Andeg. Tom. I. pag. mihi 103. Et favet Pontas, v. *Fiancailles*, cas. 8. eique nos olim, sed obiter & extra rem, adhæsimus in Tract. de Contract. part. 1. cap. 4. art. 2. in fine.

XXII. 2. Quia connexorum eadem est ratio, idem judicium, ut colligitur ex cap. *Translato*, 3. de Constit. Atque hinc, Leg. *Oratio*, ff. *De sponsalib.* prohibitis in Senatorum persona nuptiis, prohibentur & Sponsalia. Atqui Sponsalia & Matrimonium sunt connexa; istud autem, si gravi metu extorqueatur, invalidum est, seu jure naturali, ut censent plures cum Scoto, & SS. Thoma & Bonaventura in 4. dist. 24. seu ad minus iure positivo, ut omnes fatentur.

XXIII. 3. Irritus est Jure naturali contractus qui vel ad peccandum obligat, vel grave innocenti onus imponit. Atqui sic se habent Sponsalia ex iniquo metu. Vel enim obligant perseverante metu ad ineundum cum metus auctore Matrimonium; quod utpote nullum, grave esset peccatum: vel obligant ad mutandam voluntatem; adeoque ad libere contrahendum cum homine in viso, scelesto, & qui cum in re sanctissima vis inferendæ capax sit, non unius sceleris capax esse potest; quod gravissimum est onus: vel obligant ad subeundum honestatis publicæ impedimentum; quod, ut loquuntur Jurisperiti, damnum est irreparabile; quia non amplius posset rescindi per sententiam Judicis, prout rescinduntur incommoda alia ex ceteris contractibus metu celebratis emergentia, juxta citatum istud: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.*

XXIV. Frustra reponunt, impedimentum honestatis per Pontificiam dispensationem tolli posse; proinde hinc non sequi damnum irreparabile. Nam 1. damnum subortum ex gestis per metum gravem debet posse tolli *de jure*, seu per sententiam Judicis, gesta illa ceteroquin

O

* Eadem erat illustrus. Caroli Merinvillei, Carnutensis Episcopi opinio, ut videre est in Opusculo cui vere titulus: *Sujets de Conférences pour le Diocèse de Chartres*, pag. 3. Quod Opus instar Theſeon, quæ ad lucram proponuntur in Collegiis, assertiones multas habet, probationes nullas.

quin valida in irritum revocantis, ut statim diximus, & ex cit. Cap. *Abbas*, de his quæ vi, concludunt Canonistæ. Porro damnum publicæ honestatis non posset ex hypothese tolli per sententiam Judicis. 2. Quia quod de Jure communi fieri non potest, sed tantum dispensatione Papali, censetur impossibile, ut post Glossam, Dynum & alios docet Fagnan in c. *De illis*, de *D spons. impub.* n. 42. Ergo, inquit Reiffenstuel in tit. *De his quæ vi*, &c. n. 46. ut nunc taceam expensas in difficiliore accessu ad Sedem Apostolicam faciendas damnum illud censetur irreparabile. His adde quod fieri facile possit ut qui rescissionem petit, metum probare non valeat. Ergo contra voluntatem Matrimonium inire, & sic in statu violento perpetuo remanere cogetur, quod absurdum est & iniquum.

XXV. 4. Ex Cap. 11. *De desponsat. impub.* ubi Alexandr. III. Pisano Archipræsuli sic respondet: *Ex Litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod puella quædam annorum duodecim jurata fuit & desponsata cuidam puero novem vel decem annorum, & tempore procedente, de voluntate parentum potius quam de sua, sicut asserit, ad domum patris pueri adducta, ubi nolens & iuvita, minis parentum impulsæ, moram fecit per annum & amplius, & tandem inde recedens ad domum propriam est regressa. Cum autem dictus puer nondum ad decimum quartum annum pervenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuerit, discretioni tuæ taliter respondemus, quod si puella admonita, ut donec compleat idem puer annum decimum quartum, expectet, non duxerit expectandum, ei secundum quæ proposita sunt, accipiendi alium virum liberam tribuas potestatem.* Atqui eo loci supponit Pontifex, prædicta Sponsalia ex metu contracta fuisse, & idcirco fuisse invalida. Permittit enim ut puella hæc, cui vult, libere nubat. Atqui si Sponsalia illa vel sine metu celebrata, vel cum metu valida esse supposuisset, non dedisset puellæ hanc cuilibet viro libere nubendi facultatem. Non in priori casu; ut quid enim puer jure per legitima Sponsalia sibi acquisito sine sua culpa privatus fuisset? Non in posteriori casu: siquidem idem Pontifex eod. an. 1170. vel forte superiori, sanxerat, Cap. 4. *A nobis*; eod. tit. ut cum duo, quorum alter est impubes, Sponsalia contraxerunt, uterque usque ad legitimam ætatem expectare teneatur, ut tunc ad alterius requisitionem dissolvantur Sponsalia. Ergo cum ab hac sua lege recesserit Alexander III. in casu proposito, necessum est ut prædicta Sponsalia habuerit pro invalidis. Unde istud, cui multum innituntur Adversarii *liberam tribuas facultatem*, non importat dissolutionem Sponsalium quæ ante valerent, sed declarationem eorum invaliditatis, secundum id Glossæ in hunc locum: *Sponsalia per vim contracta non tenent: & ideo datur huic licentia cum alio contrahendi.*

XXVI. Prob. 3. pars, nimirum quod utraque opinio in praxi prodesse debeat: cum enim prima sit tutior, & ex ejus probationibus merito inferatur secundam esse tantum probabilem, duo hinc sequuntur; 1. consultius esse ut Pars quæ metum gravem sibi incussum esse conqueritur, Sponsalia sua per Ecclesiasticum

Judicem dissolvi curet. Atque id eo æquius est, ut advertit doctissi. D. Babin ubi supra quod plerumque fingitur gravis intercessisse metus, ubi levis solum occurrit, vel pure reverentialis. 2. Ut tunc temporis obtineatur dispensatio honestatis publicæ. Hæc autem, nostro quidem judicio, non à Papa, (ut supponunt Theologi utrinque modo adducti; priores quidem simpliciter, posteriores vero ex priorum hypothese) sed ab Episcopo poterit obtineri; quia in dubio legitimo casus Papalis fit Episcopalis, uti pluries dixi agendo de Dispensationibus.

Quæres an juxta secundam opinionem, quæ Sponsalia metu extorta pro irritis habet, eadem valeant, si juramento fuerint confirmata; aut saltem an tale juramentum obliget.

XXVII. Resp. ad 1. Sponsalia de se nulla nullam vim à juramento mutuari; quia juramentum relinquit contractus quibus adjicitur in primo valore, vel nullitate, ut docent Theologi cum Sanchez, cit. Lib. 4. disp. 21. n. 1.

XXVIII. Circa 2. scinduntur Theologi. Alii juramentum hoc per se obligare, & idcirco, ne obliget, per dispensationem esse tollendum contendunt. 1. Quia ex Cap. *Cum contingat*, 28. *De jurej.* servari debent juramenta, cum in alterius præjudicium non redundant, nec observata vergunt in dispendium salutis æternæ. Hinc qui juravit se usuras soluturum, solvere debet ex Cap. 6. ibid. Atqui juramentum de quo nunc, sine omni culpa servari potest. 2. Quia minor requiritur consensus ad Sponsalia, quam ad ceteros contractus; cum illa inter septennes valeant, non item alii contractus. Atqui in ceteris contractibus metu extortis valet juramentum. Ita D. Bonaventura & alii plures.

XXIX. Alii juramentum istud Jure irritum esse, adeoque non indigere relaxatione tuerentur; ita Sanchez, ibid. n. 3. cum aliis pluribus. 1. Quia citatum Caput ex *Literis* loquitur de Sponsalibus juratis: *Accepimus*, inquit, *quod puella quædam jurata & desponsata*, &c. & tamen Sponsalia hæc nullius esse roboris declarat Alexander III. ut dictum est. 2. Quia cum contractus ob publicam utilitatem prohibitus, juramento stabilitur, juramentum nullam parit obligationem, nec indiget relaxari: si enim juramentum quod in præjudicium tertii vergit, nec obligat, nec relaxari eget; quantum obligat illud quod bonum commune lædit. Atqui Sponsalia coacta, quæ sunt initium Matrimonii, prohibentur ob publicam utilitatem, sicut & ipsum Matrimonium. Hinc enim oriuntur rixæ inter conjuges, neglectus liberorum, dissidia in familiis, turbæ in Republica. Ergo.

Hæc opinio veri magis similis apparet. Non desunt tamen qui, ob materiæ hujus caliginem, existiment, quod & docet S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 18. §. 1. tutius esse ut eo in casu petatur dispensatio, ab Episcopo facile obtinenda. Et id demum suadet Pontasius unde supra.

XXX. Non moneo, quod fatentur omnes, Sponsalia ex levi metu inita plenum robur habere; quia ex Leg. 184. ff. *vani timoris justa excusatio non est*. At monendum plures esse qui

qui sentiant relaxationem juramenti per metum levem extorti, quamvis non detur in exteriori foro, quod nullam levis metus rationem habet, ab Episcopo in foro conscientiae esse concedendam. Ita D. Antoninus, 2. p. tit. 10. c. 9. & alii quos sequitur Sanchez, Lib. 4. disp. 20. n. 8. & 9.

Quæres iterum an deceptio & dolus non modo justam à Sponsalibus resiliendi causam præbeant, sed & eadem irrita efficiant. Pro solutione.

XXXI. Not. Dolus vel est substantialis & circa personam ipsam; ut si contrahas cum Titia, ratus ex falsa quorundam assertionem te contrahere cum Mævia. Velest accidentalis: & is vel dat causam contractui, ut si Mæviam despones, quia nobilis tibi renunciata fuerit, alioqui non desponsaturus; vel incidit in contractum; ut si conjugium spondeas ei quam virginem aut nobilem esse credis, ceteroqui sponsurus, licet minus libenter, vel majori dote.

XXXII. Non agitur hic de dolo substantiali, imo nec de accidentali qui circa conditionem fervilem versetur: uterque enim irritat Sponsalia: prior Jure naturali, posterior Jure positivo. Lis igitur tota est de dolo accidentali, potissimum antecedente, & causam dante contractui. Jam

XXXIII. R. Cum Anacleto Reiffenstuel, Lib. 4. tit. 1. n. 12. & aliis vulgo contra Sanchez, dolum hunc, seu ab altero contrahente, seu à tertio quopiam proveniat, nec Matrimonium nec Sponsalia irritare; quia nullo Jure divino aut humano, Canonico vel Civili, invalida declarantur, nisi qualitates fortunæ, morum, conditionis, &c. deducantur in conditionem, sine qua sponsus vel sponsa contrahere non intendat. Nihilominus error circa qualitates justam Sponsalia dissolvendi causam præbet, ut infra dicemus. Vide quæ de hac materia fufius scripsi, p. 1. de Contract. c. 3. art. 2. Sed ad definitionem nostram regrediamur.

XXXIV. Dicitur 4. *futuri Matrimonii*. Hinc Sponsalia, ut quæ ineantur per verba de futuro, *Accipiam te in meam*, insigniter discrepant à Matrimonio, quod postulat verba de præsentem, *Accipio te in meam*. Idque à sponsis caute perpendendum, ne quod olim sæpius evenit, id jam licere sibi putent quod solis conjugibus permissum est. Addo fieri posse ut ex Juris dispositione verba de præsentem non conjugium, sed sola Sponsalia efficiant; ut cum impubes seu cum pubere, seu cum alio impubere per verba de præsentem contrahit; de quo vide cap. unic. *De desponsation. impub.* in 6.

XXXV. Dicitur 5. *verbis aut signis*; seu, ut alii brevius, *sensibiliter expressa*. Ratio est quia Sponsalia sunt contractus humanus, & utrinque acceptandus. Homines autem nonnisi per signa sensibilia contrahere possunt; nec potest alter alterius fidem acceptare, nisi sibi manifestam. Potest quidem quandoque homo ex promissione Deo interius facta teneri ad matrimonium, puta si id necesse sit ad refarciendum damnum quod defloratæ virgini intulit, ad fanciendam pacem inter Christianos Principes, ad copiosam Infidelium conversionem; ut statuit Sanchez, Lib. 1. disp. 4. n. 1. At

quamdiu promissio hæc in animi medullis latuerit, nulla hinc efflorescent Sponsalia. Ceterum verba vel signa quibus mentem suam aperiunt contrahentes, nitida & aperta esse debent. Etsi enim cum dubiæ sunt voces, standum est in foro conscientiae intentioni contrahentium, si de illa constet: in exteriori tamen foro adhærendum communi verborum intelligentiæ. De his sat inutilibus adi Sanchez, ibid. disp. 18.

Sed quid de ea formula: *Non aliam ducam præter te*: vel de ista: *Nullam aliam, sed te ducam*; vel de hac: *Infamis sim, nisi contraxero tecum*?

XXXVI. R. cum eod. disp. 19. priorem formulam, nec matrimonium nec Sponsalia inducere; tum quia consensus non præstatur per meram negationem; tum quia propositio hæc (nisi aliud ex circumstantiis distincte innoteat, ut si tunc de Sponsalibus tractabatur) non absolutum, sed conditionalem hunc sensum efficit; Si fortis futurum est ut matrimonium ineam, tecum inibo. Nec obest quod clamorosa hæc Judæorum propositio: *Non habemus Regem nisi Cæsarem*, hunc efficiat sensum: *Cæsar est Rex noster, & non alius*. Hæc enim, utpote de præsentem, sensum absolutum facit, sicut & facerent ista: *Non duco aliam nisi te*. Altera vero, ut quæ futurum respiciat, sensum facit conditionalem.

XXXVII. Quod ad secundam formulam spectat, hæc dubio procul Sponsalia efficit: non enim in ea tantum est negatio ducendi aliam, sed & affirmatio præsentem istam ducendi.

XXXVIII. Quod ad ultimam formulam attingit, posset absolute hæc non magis promissionem futuri matrimonii, quam futurorum Sponsalium, exprimere. Unde sensus ejus ex circumstantiis in quibus profertur, elici debet.

XXXIX. Signa verbis conjunximus, quia sicut per verba, sic & per nutus Sponsalia contrahi valent, ut liquet in mutis. Possunt etiam qui muti non sunt per signa, juxta locorum morem, contrahere. Unde licet manus porrectio, annuli in digitum immissio, jocalium vel arrharum receptio, signa sint de se æquivoca, sicubi tamen consuetudo viget, ut hæc vel sponsalia vel matrimonium significant, per ea matrimonium vel sponsalia contrahentur; quia hæc pro locorum usu sensibile, adeoque sufficiens erunt consensus argumentum. Idem erit, si ex circumstantiis, puta ex habito antea de Sponsalibus tractatu, merito judicetur hæc animo Sponsalia ineundi missa & recepta fuisse, Sanchez disp. 22.

XL. Dicitur 6. *inter personas ad contrahendum habiles*, quæ prohinc nec naturali, nec alio quopiam Jure contrahere prohibeatur. Quæ conditio latius infra expendetur.

XLI. Sponsalia dividuntur 1. in *Ecclesiastica*, & *Civilia*. Priora celebrantur in facie Ecclesiæ coram Parocho vel Sacerdote ad id legitime deputato. Hæc in Ecclesia Græca vigent, & vinculum insolubile pariunt. Posteriora conficiuntur per mutuam Partium promissionem absque Sacerdotis ministerio; & hæc non tantum in Italia, sed & in multis Gallicæ Diocesisibus sufficiunt. Quin & Aleci prohibita

hibita fuere Sponsalia Ecclesiastica, quia per abusum pro matrimonio ipso haberentur. Alii tamen sub præceptum cadunt, adeo ut prævia quævis matrimonii promissio æstimetur simplex ad Sponsalia dispositio.

XLII. Sponsalia Ecclesiastica ubicumque præcipiuntur, sine gravi peccato prætermitti non possunt. In his sequenda est forma Ritualibus Libris præscripta; quoad personas, ut quod Minores sine patrum & matrum, tutorumve aut curatorum consensu ad spondendam sibi fidem non admittantur; quoad horam, ut quod Sponsalia nec ante horam quartam matutinam, nec post octavam serotinam fiant; quoad tempus, ut quod pridie vel ipsa matrimonii die celebrentur; & alia quæ variis locorum Legibus varie constituta sunt.

XLIII. Dividuntur 2. in *valida* & *invalida*. Invalida sunt quæ conditione substantiali carent, seu ex parte alterutrius contrahentis, ut

si legitimo consensu careant; seu ex parte formalitatum, quæ in puncto essentiali violentur. Valida autem vel *licita*, sunt, ut si in his præscripta omnia adamussim observentur; vel *illicita*, ut si accidentali quopiam ritu destituta sint.

XLIV. Dividuntur 3. in *absoluta*, quæ pure & independenter ab omni pacto; & *conditio-nata*, quæ nonnisi sub certa conditione ineuntur. Hæc autem conditio vel est de præterito aut præsentis, vel de futuro; rursumque vel est honesta, vel turpis: eaque turpitudine vel ipsam matrimonii rem directe impetit, vel aliquid à matrimonio diversum.

XLV. Dividuntur 4. in *simplicia*, quæ fiunt nulla ei qui resilierit constituta pœna; & *pœnalia*, in quibus resiliens pactam pœnam subire tenetur. De his omnibus dicendum in decursu.

SECTIO SECUNDA.

DE

CIRCUMSTANTIIS SPONSALIIUM.

Circumstantiis personæ, loci, finis, modi & temporis seorsim expendimus perspicuitatis gratia.

§. I.

DE CIRCUMSTANTIIS PERSONÆ.

Quæres 1. an ipsi etiam impuberes Sponsalia contrahere possint.

Resp. Sponsalia quacumque ætate contracta valent Jure naturali, modo adsit sufficiens rationis usus; eadem Jure Ecclesiastico ante septennium completum nulla esse videntur, nisi forte malitia suppleat ætatem. *

XLVI. Prob. 1. pars. Quia ut valeant Sponsalia de Jure naturali, satis est ut eorum natura, vis & effectus sufficienter intelligantur. Id autem si in utroque Jure supponatur fieri circa septimum ætatis annum, potest & antea factum supponi; cum ratio aliis ocus, aliis multo serius adveniat. Hinc Leg. 14. ff. *De Sponsalib.* habetur: *In Sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, sicut in Matrimoniiis.*

XLVII. Prob. 2. pars ex Cap. *Litteras* 4. & Cap. *Accesit*, 5. h. t. ubi, Sponsalia supponuntur nulla *antequam* Pars altera *septimum annum compleisset*. Et Cap. *Ad dissolvendum* 13. *Promittimus*, ait Alexander III. *inter juvenem & puellam nec Matrimonium nec Sponsalia fuisse contracta; cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse.* Ratio est quia, juxta D.

Thomam in 4. dist. 27. qu. 2. art. 2. quem sequuntur omnes, septennio adimpleto communiter incipit rationis usus & libertas.

XLVIII. Prob. 3. pars, quia hærent Theologi circa vim Sponsalium, quæ à pueris septennio completo minoribus contrahuntur. Alii nimirum ea valere negant, etiamsi malitia suppleat ætatem, vel dies pauci ad septennium complendum defint. 1. Quia Leges, tam irritantes quam præcipientes vel prohibentes, quæ fundantur in præsumptione, non cessant, etsi in uno vel altero casu cesset id quod Lex præsumit, uti docuimus in Tract. de Legibus. Sic Lex quæ clandestina Matrimonia irritat propter generale fraudis periculum, non cessat, licet in aliquo particulari casu cesset periculum fraudis. Atqui Canonicae Leges quæ requirunt ut sponsi *septimum annum compleverint*, fundantur in generali præsumptione, quod ante illud tempus non adsit sufficiens rationis usus ad imponendam sibi tanti momenti obligationem; & quod innumeris dolis pateret aditus, nisi certa ætas ad eam determinaretur. Ergo licet in particulari casu adsit præcox ingenii maturitas, quod pene impossibile videtur, licet etiam

* Notandum phrasim hanc, *Malitiam suppleat ætatem*, aliter intelligi in Sponsalibus, aliter in Matrimonio. In ordine ad Sponsalia, malitia, vel potius prudentia, dicitur ætatem supplere, quando ante tempus à Jure ad illa præscriptum adest sufficiens rationis usus. In ordine vero ad Matrimonium, Malitia supplet ætatem, quando ante tempus Matrimonio præfixum, quod est in maribus an. 14. & in puellis an. 12. utrobique completorum, non solum adest sufficiens rationis usus, ac judicii, discretio, sed etiam prodit se potentia ad coitum & generationem, Potentia hæc coeundi vocatur etiam Pubertas naturalis; & hæc in quibusdam præcedit pubertatem legalem, id est ætatem quam Leges ex præsumptione communiter contingentium determinaverunt.

etiam cesset omne doli periculum, non ideo cessat Legis obligatio.

XLIX. 2. Quia ubi Lex non distinguit, nec nobis distinguere licet. Atqui Lex prohibet Sponsalia ante septennium completum, nec distinguit casum usus rationis à casu in quo idem usus desit; etsi hæc facillime distinguere poterat, prout fecit quoad Matrimonium, discernendo illud ab impubere valide contrahi, ubi ætatem suppleret malitia. Ergo.

L. 3. Quando Canonice Leges certam Professioni Religiosæ, Dignitatibus vel Testamentis ætatem determinant, non valent actus antea celebrati, quantacunque adsit ingenii maturitas, prudentia, &c. Ergo. Ita sentiunt Gonzalez, Pichler in Titul. *De desponsat. impub.* num. 3. & alii apud ipsum plures, Collat. Andegav. pag. 82. &c.

Fatentur tamen iidem communiter pueros septennio minores, non peccare Sponsalia contrahendo; licet peccent qui ante completam pubertatem, vel legalem, vel naturalem, Matrimonia contrahunt: quia Jus Sponsalia irritans, eadem nec expresse nec tacite prohibet; cum è contra Jus irritans Matrimonium ante legitimam ætatem *distinctius inhibeat*, ne aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem Legibus vel Canonibus determinatam non pervenerit, Matrimonio jungantur, Cap. 2. *De desp. impub.* Verum prudenter monet Collator Andeg. p. 83. nusquam suadendum esse quibuscunque impuberibus (nisi pubertati proximis) ut Sponsalia quæ nonnisi plures post annos ad Matrimonium deducenda sint, contrahant; tum quia difficile est ut id quod spondent, satis intelligant; tum quia hinc funesti manant effectus.

LI. Alii ex adverso contendunt valere hæc Sponsalia, si vel malitia suppleat ætatem; ita Sanchez, Lib. 1. disp. 16. n. 9. Covarruvias, Collat. Carnot: vel pauci dies septennio complendo desint; ita S. Thomas, S. Antoninus, &c. vel saltem si ultima dies septennii sit inchoata, quæ postrema Pirrhingii ac Pontii opinio, discrepat quidem, sed parum, à præcedenti.

LII. Arguunt 1. quia trita hæc; *Quod parum distat, nihil distare videtur: Parum reputatur pro nihilo*, sunt axiomata ex Jurisperitorum usu deprompta. Atqui quod diebus aliquot tantum distat à septennio, parum distat; & multo minus, quod aliquot duntaxat horis. Ergo pro nihilo reputari debet; adeoque non requiritur septennium omnino & physice, sed sufficit moraliter completum.

LIII. 2. Quia ex Cap. 3. *De sponsalibus, Juvenis qui puellam nondum septennem duxit: propter honestatem Ecclesiæ*, seu quia publicæ honestatis impedimentum contraxit, à consobrina puellæ hujus, quam postmodum duxerat, separari jubetur. Atqui hic valida supponuntur Sponsalia à puella septennio minore contracta: ex iis enim exurgit impedimentum honestatis. Illud autem, tam Jure antiquo, Cap. unic. *De spons.* in 6. quam Jure novo Conc. Trid. Sess. 24. de reform. Matrim. nonnisi ex Sponsalibus validis oritur. Jam vero puellæ septennio minoris Sponsalia non alia de causa valere poterunt, quam quia malitia in ea supplebat ætatem.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

LIV. 3. Quia Jura pubertatis annos indistincte ac generaliter requirunt ad Matrimonium. Atqui tamen, ubi ætatem supplet malitia, valet Matrimonium ante pubertatis annos initum, ex Cap. 9. & fin. *De despons. impub.* Ergo idem dicendum de Sponsalibus; tum quia, utpote Matrimonii initium, debent ejus conditionem sequi; tum quia multo minoris sunt momenti quam Matrimonium & dissolvi possunt, quod Matrimonio non competit. Unde S. Thomas, q. 43. art. 2. ad 7. *In Sponsalibus etiam similiter si appropinquant contrahentes ad tempus septennii, contractus Sponsalium habet robur: quia secundum Philosophum, quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. Hæc autem propinquitas à quibusdam determinatur tempus sex mensium: sed melius est quod determinetur secundum conditionem contrahentium, quia in quibusdam magis acceleratur usus rationis, quam in aliis.*

LV. 4. Septennium præcise determinatum est, quia in eo præsumitur usus rationis. Atqui non cessat præsumptio hæc, si dies pauci vel pauci vel horæ desint.

LVI. 5. Sponsalia & Matrimonium causæ sunt favorabiles. Atqui ultima dies in favorabilibus habetur pro completa, statim ut inchoata est; ut patet tum in Testamenti confectio-
ne, tum in susceptione Ordinum, &c.

LVII. 6. Non requiritur septennium, nisi quia in eo adesse præsumitur usus rationis. Ergo si is ocius adfuisse dignoscitur, valebunt Sponsalia: Cum, ex Cap. 13. *De restitut. spoliati. præsumptio debeat cedere veritati.*

LVIII. 7. Quæ valent de Jure naturali, valere debent de Jure positivo, nisi hoc illi palam & evidenter deroget. Atqui Sponsalia septennio minorum in quibus prudentia supplet ætatem, valent de Jure naturali: ad minus autem dubium est an hæc Jure positivo in irritum mittantur. Ergo. Hæc illi quæ invicta non sunt. Unde reponunt primæ opinionis Patroni.

LIX. Ad 1. valere hæc axiomata in iis quæ à Jure determinata non sunt: alioqui valerent etiam in Professione Religiosa; quod falsum esse constat ex iis quæ diximus Tom. VII. Idem est de sacris Ordinibus, hoc sensu quod relative ad ipsos dies inchoata nunquam haberi debeat pro completa.

LX. Ad 2. neg. 1. & 2. min. Ex eo enim quod in prædicto casu subortum fuisset publicæ honestatis impedimentum, non sequitur Sponsalia hæc ratione ætatis valida fuisse; cum de Jure antiquo impedimentum illud oriri posset ex Sponsalibus quacunque ratione invalidis, modo invalida non essent ex defectu consensus. Is porro consensus non defuit juxta Adversarios, qui eum ex malitia ætatem supplente repetunt. Præterea dubium erat an Sponsalia hæc non fuissent post septennium ratificata, saltem facto. Unde subdit Eugenius: *Ex humana tamen fragilitate forsan tentaverunt, quod complere non potuerunt*, nimirum opus conjugale. Neque tamen tunc certo pronuntiat Pontifex hinc natum esse impedimentum, sed dubie: Quia, inquit, *in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, &c. Ergo nihil ex hac ipsius decisione colligi potest; cum ex decisione quæ, licet duobus motivis nixa sit, dubie

dubie profertur, nihil certi erui possit pro causa quæ vix uni ex hisce motivis innititur.

LXI. Ad 3. neg. maj. quæ cum minore pugnat. Non enim generatim requiritur ad Matrimonium tempus pubertatis, si Lex aliqua expressum declaret tempus illud non in omni casu requiri. Ergo à Matrimonio ad Sponsalia non valet illatio; & merito quidem: æquum enim fuit ut in Matrimonio spectaretur pubertas naturalis, seu generandi potentia, quia ea stante stat periculum fornicationis. At vero in Sponsalibus ante septennium completis non subest illud periculum.

LXII. Nec juvant causam præsentem rationes quæ ibid. subjiciuntur, etiam si à D. Thoma probatæ sint; quia in rebus positivo Jure sancitis, nec à rationibus metaphysicis, nec ab auctoritate (nisi hæc ob Doctorum consensum moraliter unanimum, verba Legis aliter quam per se sonent, interpretetur) argumentum cogens erui potest.

LIII. Ad 4. neg. min. Licet enim præsumptio, quæ est *ab homine*, cessare possit in casu particulari, non ea tamen quæ est *à Jure*. Hæc enim generalis est, & semper viget, quamvis in particulari casu non subsit id quod generaliter præsumitur, ut patet in Matrimonio clandestino, in Professione Religiosa paucis diebus ante præscriptum tempus emissâ. Hæc igitur præsumptio non cedit veritati particulari, sed manet generatim vera, & qua talis obligat. Certe in casu præsentis generaliter verum est, quod ordinarie desit ante septennium completum usus sufficiens rationis, & quod ex Sponsalibus antea contractis gravia suboriantur incommoda.

LIV. Ad 5. dist. Matrimonium & Sponsalia sunt causæ favorabiles simul & onerosæ, C. favorabiles simpliciter, N. Sponsalia enim ante septennium valida duplex onus, utrumque grave, imponerent; 1. impedimentum honestatis publicæ; 2. impotentiam recedendi à Sponsalibus ante pubertatis annos. Aliud est de Testamenti confectione, & de Ordinibus. Hæc enim duo habentur ut merus favor: primum quidem respectu Testatoris ipsius & eorum de quibus bene meretur: secundum respectu Ordinandorum, vel potius Ecclesiæ. Præterea non parum discrepant Testamentum & Ordines à Sponsalibus. 1. enim specialis est exceptio quoad Testamenti confectionem: exceptio porro firmat regulam in casibus non exceptis. 2. Constans Doctorum auctoritas declarat in Ordinum negotio non requiri annos physice completos. Quin & Jura longe aliter de Ordinibus loquuntur, quam de Sponsalibus. Nam requirunt equidem v. g. ad Presbyteratum annos 25. at nullibi declarant necessum esse ut anni illi sint completi. Contra vero nolunt cujusquam Sponsalia valere, *antequam septimum annum compleverint*. Unde quod dicitur Leg. 134. ff. *De verb. signific.* annum non naturaliter juxta horas & momenta computari solere, vel tantum de casu pure favorabili procedit, vel quando tempus fixum Lege non præscribitur. Hinc, ut animadvertimus Tom. VII. annus probationis ante Professionem Religiosam integer adeo & completus esse debet, ut, si vel unus quadrans desit, irrita censeatur:

idemque est de ætate ad eandem Professionem requisita.

LXV. Ad 6. neg. conseq. Judicium enim quo is vel ille infans ante septennium judicatur ratione frui, est judicium, ac velut præsumptio quædam *hominis*; hæc autem, ut diximus in Resp. ad 4. cedere debet præsumptioni *Juris*. Alioqui infantes quinque vel sex annos nati ad Sponsalia incitarentur; iisque, qualis post hominum memoriam non fuit, ab iis quorum interesset rationis usus dubio procul affingeretur. Inde autem quot ambages, quot pericula?

Huic postremæ opinioni facile adhæserim in locis ubi contraria certo usu inducta non fuerit, quod propter casus infrequentiam difficile est. Nihilominus auctor fuero ut propter dubium & Ecclesiæ reverentiam ad Episcopum recurratur. Quanquam & latius fuerit ut is pro virili obstet ne Sponsalia etiam à septennibus contrahantur. Parisiis tamen, Argentorati, & aliis pluribus in locis, cautum est duntaxat, *ne affidentur impuberes, nisi saltem sint annorum septem completorum*.

Quæres 2. an parentes loco filiorum impuberum Sponsalia contrahere possint; an idem possit focer, frater, vel tutor.

R. ad 1. posse quidem parentes pro filiis contrahere; at nullam ex his Sponsalibus, si pro filiis septennio minoribus contracta sint, obligationem nasci, nisi filii jam septennio majores eadem rata habeant. Quod si post adeptum septennium eadem ratihabeant, non poterunt resilire ante pubertatem, bene vero post illam, modo statim contradicant. Tres sunt præcipuæ partes.

LXVI. Prob. 1. pars, tum ex Can. *Ubi*, xxx. q. 2. in quo sic loquitur Nicolaus I. *Qui pueris dant puellas in cunabulis, & è converso, nihil faciunt; nisi uterque puerorum, postquam venit ad annos discretionis, consentiant, etiam si pater & mater hoc voluerint & fecerint*; tum ex Cap. *Infantes*, unic. *De desponsat. impub.* in 6. ubi sic Bonifacius VIII. *Si infantes ad invicem, vel unus major septennio, & alter minor, Sponsalia contraxerint, ipsi vel parentes pro eis, nisi per cohabitationem mutuam, seu alias verbo vel facto ipsorum liquido appareat eosdem in eadem voluntate factos septennio majores perdurare; Sponsalia ejusmodi quæ ab initio nulla erant, per lapsum temporis minime convalescant; & ideo cum sint nulla ratione defectus consensus, publicæ honestatis justitiam non inducunt*. Ergo stat 1. ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis contraxere, nullam nasci obligationem, nisi hæc ab iisdem filiis septennio minoribus ratihabeantur.

LXVII. Prob. 2. pars. Neque enim licet actu resilire à Sponsalibus quæ actu obligant, & impedimentum honestatis publicæ inducunt. Atqui sic se habent Sponsalia ab ipsis etiam impuberibus, modo septennio majoribus (ex Textu mox adducto) contracta. Prob. minor ex serie ejusdem Capituli, ubi sic prosequitur Bonifacius: *Ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint; vel tacite, ut si præsentibus fuerint, nec contradixerint, obligantur, & ex eis oritur justitia publicæ honestatis*:

honestatis: Et est idem si filii tempore Sponsaliorum absentes, Et etiam ignorantes eadem Sponsalia; post scientes ratificaverunt, tacite vel expresse. Alias ex Sponsalibus contractis à parentibus pro filiis, nec ipsi filii obligantur, nec publicæ honestatis justitia inde surgit. Ergo stat 2. Sponsalia hæc saltem ad tempus obligare. Sed jam

LXVIII. Prob. 3. pars, nempe quod Sponsalia hæc non ita obligent impuberes, ut ab eis nacta pubertate resilire non valeant. Prob. inquam, ex Cap. *A nobis 8. de Desp. impub.* ubi statuitur, quod qui ante nobiles annos, id est impuberes contraxerunt, usque ad legitimam pubertatis ætatem expectare teneatur, ut tunc aut confirmetur Matrimonium: aut, si simul esse noluerint, separentur, nisi carnalis commixtio ante intervenerit, &c.

LXIX. Neque tunc qui primo fit pubes, expectare tenetur donec alter pubescat, sed potest statim adepta pubertate resilire. Quod si pubes cum impubere Sponsalia contraxit, tunc pubes resilire nequit, bene vero impubes, non quidem ante, sed post adeptam pubertatem; secundum id Cap. 7. ibid. *Mulier quæ postquam annos nobiles attigit, ei qui nondum ad annos aptos Matrimonii venerat, nupsit, cum in eum semel consenserit, amplius non poterit, dissentire, nisi ipse cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem pervenerit, in eam suum negaverit præstare consensum.*

LXX. At, inquires, Honorius, Cap. *Tua, 1. h.t.* sic habet: *Potest filium nondum adultum, cuius voluntas discerni non potest, pater cui vult tradere, Et postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino hoc debet adimplere.* Ergo impuberes à parentibus affidati resilire non possunt.

LXXI. R. 1. Cum Fagnano & communi Canonistarum, hæc intelligenda esse de debito honestatis, non vero strictæ necessitatis. 2. Cum aliis, hæc dicta esse secundum Jus antiquum, quod seu Canonicum seu Civile tantam patribus in liberos potestatem tribuebat, ut ii ex arbitrio parentum, vel uxores ducere, vel Monasticam Professionem amplecti tenerentur. Illud porro Jus temporum lapsu emendatum est à Bonifacio VIII. & aliis Pontificibus supra appellatis.

LXXII. Sed quo demum tempore reniti tenebitur, qui suis hisce Sponsalibus adhærere noluerit? Respondent communiter Canonistæ illico ab adepta pubertate reclamandum esse. *Illico autem fieri dicitur, quod intra triduum fit; Leg. fin. Cod. De Judic.* Ergo vel reclamandum sine mora vel ad minus statim declaranda est reclamandi intentio; nisi quis ignoret se attigisse pubertatem, vel sibi competere jus resiliendi; quia non currit tempus ignorantis. Ceterum, ut verbis sic & factis rata haberi possunt Sponsalia, ut si quis sponsi nomen gere pergit, si vivit ut antea familiaris, si munera mittit vel recipit.

LXXIII. R. ad 2. Non potest socer fraterve, aut tutor, pro privigno, sorore aut pupillo impuberibus, contrahere Sponsalia. Ratio est, 1. quia Jura solis parentibus, summam hanc pro filiis spondendi facultatem tribuunt. Ergo ad alios extendi non debet, cum utcun-

que odiosa sit, & impuberum libertatem lædat. 2. Quia parentes prolem suam, etiam spuriam, sincero amore prosequi, adeoque & verum ipsius bonum jugiter intendere supponuntur. Id autem de socero erga privignum, &c. non ita supponi potest. Nec nocet Cap. 1. *De Matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ.* Siquidem frater qui sororem suam jam nubilem desponsavit, ab ea quasi Procurator ad id muneris constitutus fuisse merito supponitur: aliunde vero nihil fecit, nisi ea præsentem & consentientem. Inde vero quid contra responsionem nostram?

Supere est difficultas gemina; I. num resilire possit post pubertatem, qui impubes Sponsalia sua juramento confirmaverat? II. An pubes factus sine causa resilire possit?

LXXIV. Ad 1. negat Sanchez, Lib. 1. disp. 55. n. 22. nisi uterque mutuo consensu resiliat. Nititur Cap. *ex Litteris 10. De sponsalib.* ubi Alexander III. statuit ut duo impubescentes, qui sibi sub juramento Matrimonium promiserant, ad illud contrahendum *Ecclesiæ censuris* compellantur; idque, quia *periculosum est contra suum juramentum venire.*

LXXV. Oppositum tamen sentiunt alii non pauci cum Pontio, Lib. 1. cap. 9. n. 8. Reiffenstuel in h. t. n. 16. quia juramentum, nisi aliud specialiter Jure constitutum sit, sequitur naturam & condiciones contractus & obligationis cui apponitur, saltem cum id exigit bonum commune. Ergo cum ea sit Sponsalium ab impuberibus contractorum natura, ut à pubere facto dissolvi possint, idque in commune bonum vergat, juramentum hanc eorum conditionem sequi debet.

LXXVI. Ad objectum Caput *ex Litteris*, respondent in eo sermonem esse vel de impuberibus quidem, sed adeo pubertati proximis, ut in eis malitia suppleat ætatem: atque id demonstrat tum vox *impubescentes*, quæ idem est ac prope puberes; tum quod Papa puellam statim in uxorem recipi præcipiat; vel de impuberibus qui adepta pubertate non statim reclamaverunt, adeoque prius gesta tacite ratihabuerunt. Postrema hæc responsio difficultatem è juramenti reverentia ductam perimit. Ceterum in Tractat de Contract. part. 1. cap. 4. articulo 2. observavimus Constitutiones Pontificias, quæ contractus irritos, ob juramenti honorem, servari præcipiunt, ne in Italia quidem vigere. Id autem ad contractus etiam irritabiles, præsertim ob bonum commune, suo modo extendi potest. Unde secundam hanc opinionem facile tenuerim. Nota proximum pubertati eum vulgo dici, cui deest tantum annus dimidius vel integer: quod melius prudentiæ Judicis determinandum relinquitur.

LXXVII. Ad 2. R. negat. Etsi enim propter imbecillitatem ætatis, cui succurrendum est, minores causæ ad dissolutionem hujusmodi Sponsalium requiruntur, haud tamen æquum est ut promissio gravis, & vulgo de parentum consensu facta, gratis & ad beneplacitum dissolvatur. Hinc statuit Collator Carnot. p. 16. Sponsalia ab impuberibus facta, ab iis pubertatem adeptis non posse sine Judicis Ecclesiastici Sententia rescindi. Ad quid vero Judicis interventus, nisi ut partium momenta & cau-

fas expendat? Non deerunt tamen qui admisso principio negent illationem seu consequentiam. Diserte enim docet Episcopus Tutelensis in Explicat. septem Sacram. T. III. pag. 117. nulla tunc opus esse Judicis sententia, ut qui impuberes contraxerunt, à Sponsalibus puberes facti resiliant, nisi puella ex compartis facto uterum gerat.

LXXVIII. Quæres 3. an Matrimonium ante pubertatem contractum, licet in ratione Matrimonii invalidum, habeat vim Sponsalium de futuro.

Resp. affirmat. tum ex Cap. fin. *De desp. impub.* ubi inter hujusmodi impuberes, non conjugium, sed Sponsalia contracta fuisse dicuntur; tum ex Cap. unic. eod. tit. in 6. ubi dicitur contractum hunc *valuisse ut potuit, non sic ut agebatur*, id est valuisse ut Sponsalia, non ut Matrimonium. Quod congruit Leg. 17. *De servit. Si non valet quod ago ut ago, valeat ut valere potest.* Ergo ex dispositione Juris voluntatem impuberum interpretantis, iidem impuberes, saltem Sponsalia ad quæ habiles sunt, inire volunt.

LXXIX. Si tamen Sponsalia excluderent, & nonnisi Matrimonium contrahere intenderent (quæ intentio, nisi probetur, non præsumitur, sed potius contraria ex Juribus citatis) utique Matrimonium illud non transiret in Sponsalia, quia *actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum.* Unde tunc subintraret aliud istud axioma ex Cap. 23. *De offic. deleg. Quod voluit, non potuit; Et quod potuit, non voluit.*

LXXX. Quæres 4. an filii familias sine consensu parentum vel tutorum Sponsalia contrahere possint.

R. valere quidem hæc Sponsalia de Jure communi, sed non vacare à gravi peccato. Quod valeant, patet, tum quia nulla Lege irritantur; tum quia ex dicendis valet in pari casu Matrimonium. Quod autem graviter illicita sint, non minus constat, 1. quia qui hæc contrahunt, debitæ parentibus reverentiæ defunt in re gravi: sane qui per ætatem sunt alieni Juris, alieno indigent auxilio, sæpeque ex libidinis pruritu, & ex mala aliorum persuasione, multa perpetrant, toto vitæ curriculo sibi pœnitenda. 2. Quia ex Leg. *Oratio*, ff. *De sponsalib. Prohibitio nuptiarum porrigitur ad Sponsalia.* Nuptiæ porro inconsultis parentibus severe prohibentur.

LXXXI. Hinc ubi vigent Ecclesiastica Sponsalia, curandum ut ad ea nunquam admittantur filii familias, nisi de eorundem patrum, tutorumve, &c. consensu, seu voce, seu in scriptis indubie constet; idque articulo 40. Sanctionis Blesensis consentaneum est. Ita Collator Andegavensis, pag. 120. ubi subdit minores filios familias, qui futuri conjugii fidem dederunt sine prævia parentum assensione, ad standum promissis, nisi subinde consentiant parentes, minime obligari. Secus, si accedat parentum consensus. Unde sequitur Spon-

salia hæc non tam irrita, quam irritanda esse. Ulterius progreditur Collat. Carnot. cui minorum hujusmodi Sponsalia *videntur* irrita: unde, inquit, facti majores non *videntur* teneri ad ea implenda *ex vi contractus*, pag. 8.

LXXXII. Quæres 5. an iniri possint Sponsalia cum persona indeterminata.

R. negat. cum omnibus; quia sicut Matrimonium necessario esse debet cum persona certa, sic & Sponsalia, quæ initium sunt Matrimonii. Unde si pater è puellis quatuor in id consentientibus unam promiserit Titio, neque Sponsalia hinc orientur, neque publica honestas.

LXXXIII. At orietur, quæ omni promissioni justæ & acceptatæ inest, vis obligandi. Cum autem in alternativis electio sit promittentis, pater ex his filiabus quamlibet pro nutu offerens, promissum implebit, etsi hanc Titius ducere recuset. Quod si omnes dempta una interierint, superstitem dare tenebitur pater, quia fidem alioqui exolvere non potest*. Quod de patre filias Titio promittente dictum est, idem de Titio his conjugii fidem dante dictum censeretur debet; ita ut quam maluerit, eligere valeat: & hæc manus dare tenebitur, quia omnes repromiserunt, & ex dictis penes promittentem est electio. Unde hic semper inspicendum quis prior promiserit. Si ea quam eligit dissentiat, non tenetur aliam ducere, quia per ipsum non stat quominus promissionem adimpleat.

LXXXIV. Sed quid si Titius cum una ex his copulam habuerit? Num eam patre tradere tenebitur? Negat Sanchez, disp. 26. n. 4. quia patris erat jus eligendi, quo per Titii nequitiam privari non potuit. Unde nullam debet; non eam quæ corrupta est, ob rationem mox factam; non alias, ob subortum ex illicito coitu impedimentum affinitatis. Tenebitur tamen Titius, quantum penes se erit, eam ducere quam corrumpit, quia ad ejus nuptias se determinasse videtur. Neque enim præsumendum est quod contra justitiam peccare voluerit: contra hanc vero peccasset graviter, nisi absolute voluisset eam quam cognovit, ducere; quia per copulam cum ipsa habitam fecit se ex affinitate ceteris ducendis imparem. Quod si Marthæ & Bathildi minime consanguineis nuptias sponduisset, censent plures eum ex copula cum Bathilde non censeretur ad eam se determinasse; quandoquidem adhuc penes eum sit Martham ducere: Verum alii aliter opinantur cum Lacroix, ib. n. 98. & 98. quia vix credi possit futurum fuisse ut vel ille peteret, vel illa annueret petitis, nisi sub promissione saltem tacita contrahendi Matrimonii.

LXXXV. Quæres 6. an Catholicus cum Hæretica Sponsalia contrahere possit, & vicissim.

R. Sponsalia hæc ordinarie loquendo non solum illicita esse, sed & prorsus invalida. Ita Sanchez, Lib. 7. disp. 72. n. 3. Pichler in tit. de Sponsal. n. 26. Azor, &c. Ratio est 1. quia nec

* Hæc Sanchezii decisio difficultatem habere potest. Si enim ex plurium morte creverit insigniter fortuna puellæ superstitis, adeo ut maritum jam longe opulentiorē nancisci possit, an eam pater viro jam prorsus impari tradere tenebitur? Vide Sect. 5, hujus Articuli, §. 2.

nec Sponsalia, nec alius quisquam contractus, ad rem illicitam obligare possunt. Atqui Matrimonium Catholici cum Hæretica, licet non sit invalidum, est tamen ordinarie graviter illicitum. 2. Quia propter hæresim alterius Partis supervenientem, vel ipso facto dissolvuntur Sponsalia jam inita, vel datur legitima ab iis resiliendi causa; idque propter periculum subversionis, seu propriæ, seu liberorum. Ergo cum tale periculum jam subsit, quando cum Parte hæretica contrahuntur Sponsalia, ordinarie nulla censerī debent.

LXXXVI. Nec est quod dicas 1. in Germania quotidie iniri non modo hujusmodi Sponsalia, sed & Matrimonia, vidente, nec tamen reclamante Episcopatu. 2. Sponsalia hæc sub hac iniri conditione, si Pars altera convertatur ad Fidem; quo casu, cum ad rem illicitam non obligent, plane valida sunt. Neutrum enim juvat.

LXXXVII. Non 1. Nullius enim momenti est consuetudo quæ Juri naturali adversatur, qualis ea est unde si non conjugibus, at certe proli grande imminet periculum seductionis: proinde vel usum hunc nesciunt Episcopi; vel, si sciunt, majoris incommodi metu dissimulare coguntur; vel, si dissimulant absque urgenti necessitate, etiam ipsi peccant.

LXXXVIII. Non 2. quia praxi harumce Regionum constat iniri quotidie, non modo Sponsalia, sed & Matrimonia cum Hæreticis, qui nec conversionem spondent, nec si sponderent, fidem mererentur ut qui pro nativa hæresis indole jurent & perjurent. Id autem quam exitiale sit, nemo non videt.

Quæres 7. An valeant Sponsalia cum persona impedimentum dirimens vel prohibens habente.

R. Impedimentum quodcunque, seu dirimens, seu prohibens, Sponsalia etiam jurata irritat, si perpetuum sit: si vero temporale sit, aut per dispensationem auferri valeat, & Sponsalia ad Matrimonium eo libertatis tempore contrahendum referantur, tunc utique eanon irritabit.

LXXXIX. Prob. 1. pars 1. ex Cap. *Rursus*, 6. *Qui Clerici vel vovent*. Ubi sic Cælestinus III. *Quidam votum castitatis emittens juravit se quandam ducturum postea in uxorem; unde: arbitramur quod cum simplex votum apud Deum non minus obliget quam solemne, pro eo quod juravit temere pœnitentiam agat, & votum quod Deo fecit, studeat observare.*

2. Ex communi isto axioma: *Omne impedimentum perpetuum Matrimonii etiam impediens tantum, respectu Sponsalium fit dirimens.*

3. Quia alioqui Sponsalia hæc essent promissio rei vel impossibilis vel illicitæ. Hæc autem promissio Jure naturali prorsus irrita est. Promissio enim valida obligat: Nemo autem ad impossibile, vel ad illicitum, seu ad peccatum, obligari potest.

XC. At, inquires, qui impedimento tantum prohibente obstricti sunt, valide contrahunt Matrimonium. Ergo & Sponsalia. R. neg. conseq. Disparitas est quod qui cum castitatis vel Religionis voto Matrimonium promittit, ad aliquod prohibitum se obliget. Qui

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

vero actu Matrimonium init, ad nihil sibi postea illicitum obligatur; cum vel debitum reddere possit, vel ab eo debito se se per Religionis ingressum exsolvere.

XCI. Prob. 2. pars. Ideo non valent Sponsalia in præcedenti casu, quia ad impossibile vel ad illicitum obligant. Atqui ad neutrum obligant, cum referuntur ad tempus quo Matrimonium vel possibile erit, vel licitum. Ergo si impubes, vel ad duos menses voto castitatis obstrictus, conjugium spondeat in tempus quo ad pubertatem devenerit, vel defierit votum, stabit ejus promissio.

Sed quid si contracta sint Sponsalia sub hac conditione: Si Papa vel Episcopus dispensaverit?

XCII. Dissentiunt mirum quantum inter se ea de re Doctores. Censent enim Joannes Andreas, Sylvester, Card. de Luca in Annot. ad Trid. dist. 27. Diana, qui non tantum multas Rotæ decisiones, sed & perpetuam hujus Tribunalis praxim pro se adducit, &c. tam Sponsalia quam Matrimonium sub prædicta conditione initum, nulla prorsus & irrita esse; proinde utrique Parti, nisi de novo contrahat, licitum esse etiam post obtentam dispensationem resilire. Horum ratio unica, quam supra n. 23. tetigimus, hæc est, quod conditio hæc de Jure censeatur impossibilis; conditio autem impossibilis habeatur pro non adjecta, ut dicetur inferius. Unde sicut nulla essent Sponsalia vel Matrimonia ab habentibus impedimentum dirimens contracta absque tali conditione, sic & nulla sunt si cum eadem conditione celebrentur; quia hæc, quatenus impossibilis, habetur pro non adjecta.

XCIII. Quod autem conditio, si Papa vel Episcopus dispensaverint, inter impossibiles censeatur, probant, non quia Papa vel nullatenus, vel difficile dispenset; unde corrui id quod respondet Henno, pag. 456. Sed quia quæ de Jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiam si ex dispensatione Principis fieri valeant; prout docent Glossa, Bartholus, Dynus, Fagnan in Cap. *De illis*, n. 42. *De despons. impub.* & alii, secundum id Leg. 137. §. 6. ff. *De verb. oblig.* *Ubi omnino conditio Jure impleri non potest: nullius momenti foret stipulatio, perinde ac si ea conditio quæ natura impossibilis est, inserta esset. Nec ad rem pertinet quod Jus mutari potest, & id quod nunc impossibile est, postea sit possibile fieri: non enim secundum futuri temporis Jus, sed secundum præsentis, æstimari debet stipulatio.*

XCIV. Aliter sentiunt Sanchez, Lib. 5. disp. 5. n. 12. & 13. Pirhing in tit. *De condit. appof.* Pontius, Lib. 3. Coninch, disp. 29. dub. 1. n. 18. & alii quos sequitur Reiffenstuel in eund. tit. *De cond. app.* n. 25. (L. 4. tit. 25. (& docent Sponsalia hæc & licite contrahi, & obtenta Pontificis dispensatione valida esse.

XCV. Quod licite fiant, patet, quia conditio, si Superior dispensaverit, honesta est, licet autem sub conditione honesta contrahere Sponsalia & Matrimonium, tametsi à Matrimoniis conditionalibus abstinere satius sit ex infra dicendis.

XCVI. Quod autem obtenta dispensatione valeant, non minus certum videtur, quia tam

Q

Spon-

Sponsalia quam Matrimonium, sub conditione honesta & possibili de futuro, valent purificata conditione. Atqui conditio, *Si Papa dispensaverit*, non tantum est honesta, sed & possibilis, seu non impossibilis de Jure censi debet.

XCVII. Minor in qua tota est difficultas, prob. 1. quia res à Principis voluntate pendens, reputatur quidem de Jure impossibilis, quando Princeps eam concedere non solet; sed quando eam petenti dare consuevit. Imo Princeps nonnisi difficillime concedit; sed id solum quod à natura vel de Jure impossibile est. Hinc spurii institutio facta sub conditione quod à Principe legitimeretur, valida est, licet conditio hæc à Principis nutu dependeat. Valet pariter, secundum omnes, votum Episcopi de amplectendo Monachatu, si Papa dispensaverit. Valet demum inter litigantes de Beneficio pactum pensionis alteri ab altero solvendæ, si id probetur Pontifici; nec aliter, utpote simoniacum, valere potest. Ergo.

XCVIII. 2. Quia licet conditio à Principis voluntate pendens reputaretur impossibilis, non est tamen rejicienda, quoties ad actus valorem præambula est & necessaria, etsi summe difficilis sit; sed eventus ejus expectari debet, ut docent Jurisperiti celebriores apud Sanchez, num. 12.

XCIX. 3. Quia licet res à Principis voluntate pendens reputetur impossibilis, non tamen exculatur promittens, nisi eam à Principe, aliqui raro vel admodum difficulter concedente, postulaverit. Ergo non erit irrita promissio, donec apud Principem omnimodis egerit ut gratiam hanc consequatur.

C. 4. Et hanc probationem, quæ difficultatis jugulum petit, subministrat Reiffenst. ibid. n. 28. & seq. Aliud est rem esse impossibilem de Jure, etiamsi Superior in ea dispensare valeat; aliud conditionem hanc, *si Superior dispense*, illicitam esse de Jure, adeoque de Jure impossibilem. Sic quia Jure prohibitum est Feria VI. carnibus vesci, id etiam de Jure habetur pro impossibili, etiamsi Papa in eo dispensare valeat. Unde non modo illicitum erit carnes comedere Feria VI. sed & invalidus erit contractus quilibet, Sponsalium v.g. sub hac conditione simpliciter initus: *Contraham tecum, si die Veneris tecum comedas carnes*; quia hæc conditio, utpote rei quæ citra dispensationem licite fieri nequit, inhonesta est, proinde de Jure impossibilis. Verum non ideo illicita vel impossibilis erit conditio hæc, adeoque nec actus sub ipsa initus: *Comedam die Veneris carnes, si Papa dispensaverit*. Pari de causa, quamvis de Jure prohibitum sit, & hoc sensu impossibile, contrahere cum affine in gradu prohibito, licet in eo Papa dispensare valeat; tamen nec Jure prohibitum, nec impossibile erit cum affine contrahere sub hac conditione, *Si Papa dispensaverit*; quia conditio hæc eo ipso quod licite & valide potest adimpleri, honesta est & possibilis.

CI. Atque hinc liquet in eo decipi Adversarios; quod confundant conditionem de Jure prohibitam, adeoque impossibilem, quamvis Pontifex in ea dispensare valeat, cum ipsa hac actuali conditione, *Si Papa vel Princeps dis-*

pensaverit. Unde nec quidquam probant Leges ab iis objectæ, quia eæ quidem probant quod conditio de Jure prohibita sit impossibilis, & consequenter quod actus sub ea facti vim nullam habeant; sed neutiquam probant conditionem, *Si Princeps aut Papa dispensaverit*, pro impossibili habendam esse, adeoque & irritos esse actus qui sub ea contrahuntur. Imo nedum Jus ullum suppetat, quod seu conditionis hujus impossibilitatem, seu actuum sub illa initorum invaliditatem probet, suppetunt exempla quæ contrarium probant, ut liquet ex dictis num. 97.

Ex iis sic breviter in forma: Ut Sponsalia sub prædicta conditione valeant, duo sufficiunt; 1. ut in ea nihil sit inhonesti; 2. ut consequenter nihil in ea sit quod de Jure impossibile censi debeat. Atqui 1. nihil habet prædicta conditio inhonesti: hæc enim conditio solam involvit promissionem petendæ dispensationis ab eo qui dispensare potest. 2. Nihil habet quod de Jure impossibile sit; cum de Jure licite & valide impleri queat, quatenus fertur in rem, non solum quæ bona esse potest in hypothese abstracta & extranea, sed in rem quæ bona est in hypothese præsentem, nimirum si actu & de facto petitam aut petendam dispensationem Papa concedat. Ergo.

Huic opinioni adhærendum: Neque nocet auctoritas Rotæ, tum quia, ait Reiffenst. n. 33. *Nonnunquam ipsa rotatur, & legem invictam non facit*; tum quia plures ab ea fluxerunt decisiones iis quæ obijciuntur contrariæ.

CII. Hinc qui sub præfata conditione Sponsalia inierunt, ante recusatam dispensationem neutri resilire valent: ea vero obtenta promissio ex conditionali transibit in absolutam, & impedimentum publicæ honestatis inducet. Neque restringenda est, ut à nonnullis fit, decisio hæc ad casus in quibus Papa dispensare solet, aut non admodum ægre dispensat: quia, siue consueverit, siue non, dummodo dispensare possit, erit conditio hæc licita & possibilis, ut quæ licite & valide impleri valeat. Si vero dispensare non posset, seu quia impedimentum esset à natura; seu quia nulla prorsus subesset dispensandi causa, conditio, *Si Papa dispensaverit*, de Jure prohibita foret, adeoque impossibilis.

Quæres an semper dispensationem petereteneatur, qui sub ejusmodi conditione nuptias spondit: cujus item expensis hæc procuranda sit.

CIII. R. ad 1. negat. Qui enim suscipiendæ Religionis voto constrictus nuptias sub conditione dispensationis promissit, nec eam accerere tenetur; nec ea obtenta uti; cum post Sponsalia etiam absoluta, imo & bimestri post matrimonium ratum, ad perfectiorem Religionis statum ascendere possit.

CIV. Ad 2. Respondet Sanchez, eod. Lib. 5. disp. 5. n. 37. utrumque sponsum ad expensas pro rata teneri, quia id tacite includitur in mutua conjugii impediti promissione, & est commune negotium. Alii tamen nec improbabiler censent ei sumptuum onus incumbere, qui alterius consortium & nuptias inquirat. In his sequenda locorum consuetudo, vel pacta conventa: *Contractus enim ex conventionem*

gem accipere dignoscuntur, Reg. 85. Juris in 6.

CV. Conditio hæc, *Ducam te, si te virginem reperero*, si de exploratione per inquisitionem morum & vitæ præteritæ facienda intelligatur, legitima est, licet ridicula, quia tacite

& citra pactum fieri potest. Si de exploratione per matronarum inspectionem, toleranda, juxta Cap. 14. *De probatione*. Si autem de exploratione per copulam, aut intuitum sponso-
ris, abominanda.

§. II.

DE CETERIS SPONSALIIUM CIRCUMSTANTIIS.

Ceteræ quæ ad Sponsalia pertinent circumstantiæ, sunt locus, tempus, modus, finis, & Minister. Quæ omnia ut discutiantur.

Quæres 1. ubi Sponsalia celebrari debeant.

R. in locis ubi civilia tantum, seu non Ecclesiastica Sponsalia vigent, posse ea ubilibet contractus ferri fiunt, celebrari: ubi vigent Ecclesiastica, hæc in loco sacro, & quidem publico, de Lege communi celebranda esse.

CVI. Prob. 1. pars, quia nihil circa punctum hoc generali ulla Lege constitutum est. Male tamen Sponsalia, quæ apud Christianos ad Sacramentum magnum disponunt, & eatenus aliquid habent religiosi, inter lances & ollas, vel in popinis celebrarentur.

CVII. Prob. 2. pars, quia ubi vigent Ecclesiastica Sponsalia, fanciunt communiter Rituales Libri ut ea in facie Ecclesiæ, non in Oratoriis Religiosorum, non in Capellis domesticis, necdum privatis in Domibus celebrentur. Imo vel horam, qua Sponsalia fieri oporteat, constituerunt eadem Ritualia. Suum quisque consulat, & ab eo nec unguem recedat sine Episcopi licentia.

Quæres 2. an post Tridentinum valeant Sponsalia clandestina, id est sine Parocho & Testibus contracta; an, inquam, valeant non solum ut promissio; huic enim, licet privatim factæ, sua semper vis inest; sed ut vera Sponsalia, honestatis impedimentum parientia.

CVIII. Affirmant plures, quorum longam seriem dat Sanchez, Lib. 1. disp. 12. quin & id vix ab aliis quam ab Hæreticis negari contendit Pichler in tit. de Sponsalib. n. 24. eique opinioni adhæret Collator Carnot. pag. 4. quod & an. 1720. fecerunt Meldenses quidam Parochi. Idipsum docet Collator Andegav. Tom. 1. pag. 75. & Tom. 3. pag. 12. Aliter sentit Auctor Collat. Paris. Tom. 1. Lib. 3. pag. mihi 122. & seq. ubi & Ritualium multorum, & Doctoris Haberti, qui quatuor in Diœcesibus Vicarii Generalis officio functus erat, auctoritate nititur. Nos paucis litem hanc dirimimus.

R. itaque: Sponsalia mere civilia ubicunque vigent, publicæ honestatis vinculum inducunt, quomodocunque fiant. Ast non inducunt ubi vigent Ecclesiastica, nisi in facie Ecclesiæ celebrentur; dummodo aliud fixa locorum Lege non sit constitutum.

CIX. Prob. 1. pars, 1. quia Sponsalia hæc nullo Jure irrita sunt, aut etiam prohibita. Lex enim Trid. quæ clandestina Matrimonia irritat, cum Jus commune corrigat, ultra casum

expressum non est extendenda. Neque verò eadem erat ratio Sponsalia clandestina prohibendi, quæ prohibendi clandestina conjugia. Cum enim de istis, utpote clanculum initis, non constaret Ecclesiæ, quotidie fiebat ut qui unam sine Testibus duxerat, aliam duceret publice, eique etiam per censuras adhærere compelleretur. Hæc autem in Sponsalibus locum non habent, quia Matrimonium prioribus Sponsalibus contemptis initum valet, nisi cum consanguinea desponsatæ contrahatur. Ergo cum ex Leg. *Præcipimus*, Cod. *De appellat. à Jure veteri non sit recedendum, nisi per novum exprimatur*, Sponsalia clandestina hodieque, per se loquendo, pro validis haberi debent.

CX. 2. Quia Sponsalia hæc Romæ habentur pro validis, idque sæpius à Congregatione Concilii declaratum est, his verbis: *Sponsalibus per verba de futuro contrahendis nullam formam præscripsit Concilium, ideoque eo modo contrahi possunt, quo poterant ante Concilium; præterquam quod per copulam Sponsalia prædicta non transibunt in Matrimonium*. De his adi Tridentinum, Non juxta Editionem Gallæmanti, quæ nullius est auctoritatis, sed prout è Bibliotheca Bellarmini eruta est.

CXI. 3. Quia Sponsalia nihil aliud sunt quam mutua futuri Matrimonii promissio. Atqui stat promissio hæc, seu privatim, seu publice fiat. Ergo & ejus effectus, seu publica honestas, stare omnino debet; stare, inquam, quantum ad forum interius. Neque enim apud Gallos pro validis habentur in exteriori foro Sponsalia absente Parocho facta, nisi scripta sint: quia per Sanctionem Regiam an. 1639. vetitum fuit ne ullus Judex probationem eorum aliter recipiat quam in scriptis.

CXII. Probatur 2. pars, quia in plerisque Diœcesibus, ubi Sponsalia Ecclesiastica vigent, imo & in aliquibus ubi non vigent constanti locorum usu receptum est, ut quæ ea antecedunt promissiones, non tam Sponsalia sint quam Sponsalium pollicitatio; sicut Sponsalia ipsa quoddam sunt initium Matrimonii, non ipsum Matrimonium: atque ita se res habent in insignioribus Metropolitanis, quæ Suffraganeis normam dare solent; puta Burdigalensi, Senonensi, Rothomagensi, Parisiensi; &c. a Atqui usus ille, hæc tam antiqua consuetudo, licet antiquæ Legi opposita, Jus constituit in hisce locis sequendum. Siquidem ex Gregorio IX. *Consuetudo vincit Legem, si sit rationalis & generalis*. Atqui consuetudo de qua loquimur,

^a Ita decisum Parisiis an. 1683. sub Franc. Harlæo in Collatione à Curatis Parisiensibus habita. Collat. Paris. T. I. p. 131. Ita & sancitum Bleis: „ Nous déclarons que dans ce Diocèse, (où il n'y a point de Fiançailles Ecclésiastiques) les simples promesses forment seulement une obligation de conscience, & non un empêchement d'honneur public „ *Instructions du Rituel de Blois, Part. 2. pag. 126.*

loquimur, & rationalis est; cum medeatur scrupulis & ambagibus incautæ Juventutis, quæ Matrimonium sæpe decepta, sæpe libidine furens, mira miseraque facilitate promittit; & aliunde in hisce Ecclesiasticis Provinciis, moraliter loquendo, generalis est. Ergo ubi recepta est, Legem constituere debet minime abolendam. Ita Collator Paris. quem ea de re fusius differentem consule.

CXIII. Prob. 3. pars contra eundem, quia constat quasdam esse Diœceses, in quibus, etsi præscripta sunt Sponsalia Ecclesiastica, valent tamen quæ fiunt extra Ecclesiam, seu ritu tantum civili. Ita docet Gibert in Consult. Canonis de Matrim. Tom. 1. pag. 27. Jam vero Sponsalia quæ pro validis ac veris Sponsalibus habentur, publicam honestatem invehere debent. Unde Carnuti, ubi clandestina Sponsalia prohibita sunt, supponitur tamen eadem valere. *b* Docet quoque Van-Espen, Tom. 1. part. 2. t. 12. n. 12. ex Manuali seu Rituali Cameracensi, & ex Mechliniensi Synodo, rata esse ac obligatoria Sponsalia, etsi coram Parocho minime celebrata, licet coram eo his in Diœcesibus celebrari præcipiantur: quia, inquit Mechliniensis Synodus, *à sacro Concil. Trid. relicta sunt intacta, atque ita relicta in terminis & dispositione Juris communis*, secundum quod clandestina Sponsalia pariunt impedimentum honestatis publicæ.

CXIV. Subdit Babin Habertum ad hanc demum, rebus utique penitus inspectis, opinionem rediisse. Etsi autem viro gravi, factum graviter asserenti, nemo nisi vecors fidem negare potest, non pigebit observare Habertum, qui materiam illam versat Cap. 7. de Matrim. in hæc verba scribere, §. 1. q. 3. Dum Virdu-
 „ ni agerem, ibique gravis orta esset contro-
 „ versia occasione cujusdam, qui volebat uxorem ducere quam frater ejus desponsaverat,
 „ ipsiusque votis annueret Officialis, ceteris
 „ contradicentibus; quia, inquiebat ille, Spon-
 „ salia non fuerant juxta morem Diœceseos ce-
 „ lebrata in facie Ecclesiæ; ill. Archipræsulem
 „ Remensem D. Le Tellier, cujus Diœcesis
 „ confinis est Diœcesi Viridunensi, consulendum duxi. Ipse autem adhibitis in consi-
 „ lium Theologis Parisiensibus, responsum
 „ dedit Sponsalia in Diœcesibus, in quibus re-
 „ quiratur solemnitas de qua sermo est, donec
 „ celebrata sint coram Parocho, non habere
 „ vim Sponsalium, sed solummodo contra-
 „ ctus civilis pro dote & aliis conventionibus
 „ matrimonialibus, nec proinde parere impe-
 „ dimentum publicæ honestatis. Hujusce re-
 „ sponsi habita est ratio in Rituali Viridunensi
 „ paulo post edito. In explicatione enim im-
 „ pedimentorum Matrimonii, n. 10. monen-
 „ tur Parochi non oriri impedimentum publi-
 „ cæ honestatis ex Sponsalibus contractis sub
 „ conditione, *Si Ecclesia probaverit*, nisi im-
 „ pleta fuerit hæc conditio. Atqui in locis in
 „ quibus Sponsalium solemnitas præscribitur,
 „ promissiones de futuro Matrimonio, fiunt
 „ semper vel expresse, vel tacite, sub bene-

„ placito Matris Ecclesiæ. Ergo hujusmodi
 „ conditio suspendit consensum in futurum
 „ Matrimonium, quousque Parochus nomine
 „ Ecclesiæ acceptaverit benedixeritque promissionem; cujus vi tamen sponsus & sponsa
 „ tenentur implere appositam conditionem,
 „ nisi ambo sibi remittant, vel alteruter justam
 „ habeat resiliendi causam. Atque ita sentire
 „ se mihi dixit unus è nostris Theologis Sorbonicis, qui per plures annos functus fuerat
 „ officio Vicarii Generalis & Officialis. “Hæc ille, quæ Collatori Parisiensi omnino favent. In his tamen quæ subsequuntur est aliquid suspensi & incerti. Quamvis enim, inquit, menta allata Pastores omnino non firment
 „ in Sententia de qua agitur, aliquid tamen
 „ lucis afferunt, quo eorum Prælatus (ad quem
 „ in dubiis recurrere debent) omnibus perpensis certius definiat quid ab iis observari conveniat.

CXV. Ex his hanc mihi regulam efformavero. 1. Ubi constitutum est ut Sponsalia, nisi à legitimo Sacerdote acceptata, publicam honestatem non invehant, eadem non habeo pro veris & absolutis Sponsalibus, saltem quoad effectum illum. 2. Ubi contraria inolevit disciplina, seu necessaria sint, seu minime necessaria Sponsalia Ecclesiastica, eadem constanter spectabo ut honestatis publicæ inductiva. 3. Ubi neutro quidquam constitutum est, inquiram consuetudinem loci. 4. Si ex consuetudine nihil edoceri possim, civilia etiam promissa habeo pro Sponsalibus, & iis honestatis impedimentum annectam; tum quia opinio hæc Sacramenti securitati provideat; tum quia communi Theologorum doctrinæ, & Ecclesiæ Romanæ praxi, magis consentanea sit.

CXVI. Quædam tamen adversus ipsam obijciuntur; & 1. quod connexorum eadem sit ratio, ut nos supra probavimus ex Leg. *Oratio*, ff. *De Sponsal.* Ergo eo ipso quo Tridentinum Matrimonia clandestina irritavit, irritavit & clandestina Sponsalia. 2. Quod qui ad Matrimonium inhabilis est, sit ad Sponsalia inhabilis. Sed nemo est qui ad clandestinum Matrimonium inhabilis non sit, ubi viget Lex Trid. Ergo pari jure nemo est qui ad Sponsalia clandestina inhabilis non sit.

CXVII. R. ad 1. connexorum eand. esse rationem, quando eadem currit utraque prohibendi causa. Porro causæ quæ Ecclesiam moverunt ad prohibenda Matrimonia clandestina, non currunt in Sponsalibus, ut dictum est n. 109. Adde quod Sponsalia non sint prohibita, nisi cum Matrimonium omnimodis, vel saltem sensu ad Sponsalia relativo prohibitum est. Sic quia prohibitum est Matrimonium cum impotente, vel cum consanguineo, Sponsalia cum utroque vetita sunt; quia promitti non potest quod sine peccato impleri nequit. Porro contrahentes sunt quidem inhabiles ad conjugium clandestinum, sed non sunt omnimodis ad Matrimonium inhabiles. Unde

CXVIII. R. ad 2. dist. Qui ad Matrimonium ut sic inhabilis est, inhabilis est ad Sponsalia,
 C. Qui

b Les Fiancailles clandestines ne paroissent pas être nulles, même depuis le Concile de Trente, *Collat. Carnut. p. 4.*
 4. L'empêchement de l'honnêteté a lieu en cas de Fiancailles clandestines, *ibid.* p. 25.

C. Qui ad tale Matrimonium inhabilis est, N. Aliunde peccat argumentum in forma, promptumque est ex eo inferre neminem ad Sponsalia etiam publica habilem esse, quia nemo est qui ad clandestina Matrimonia habilis sit.

CXIX. At, inquires, sic se habet Matrimonium clandestinum ad Sponsalia clandestina, sicut Matrimonium absolutum ad Sponsalia absoluta. Atqui prohibito absolute Matrimonio, irrita sunt Sponsalia. Ergo irritato clandestino irritantur clandestina.

CXX. R. neg. maj. Prohibito enim absolute Matrimonio, jam non cadunt Sponsalia super materiam licitam. Sed cum duntaxat prohibetur clandestinum, Sponsalia etiam clandestina materiam habent licitam, nempe Matrimonium palam & in Ecclesia celebrandum. Aliud esset si Sponsalia caderent in Matrimonium illo modo quo est vetitum, nempe clandestinum. Unde si duo sibi promittant clandestini Matrimonii celebrationem, nulla erunt Sponsalia, quia erunt promissio rei illicitæ. Sanchez, ib. n. 3.

CXXI. Ex his colliges operæpretium esse, ut qui clandestina Sponsalia contrahunt in locis ubi hæc ex usu valida censentur, à Pastoribus de impedimento ex iis prodeunte certiores fiant; præsertim si post promissum uni Matrimonium ambiunt nuptias sororis ejus, aut alterius in primo gradu consanguineæ.

CXXII. Sed num Sponsalia hæc ubi valent, sunt licita?

R. Licita ea esse de Jure communi, hoc sensu quod nullo Jure communi prohibeantur. At attento speciali variarum Dioceseon Jure, quo eadem coram Parocho, vel ejus Vicario, duobus Testibus & sub certo ritu celebranda esse præcipitur, nihil est dubii quin prohibita sint. Nunquam enim licitum est à Lege sapienter constituta recedere.

CXXIII. An autem prohibitio hæc sub gravi obliget, non parum controvertitur. Affirmant Henricus à S. Ignatio, Lib. 2. part. 1. cap. 4. & Nat. Alexander, Lib. 2. c. 3. reg. ult. p. 123. Edit. fol. qui tamen male supponit Sponsalia in facie Ecclesiæ celebranda ab omnibus Ritualibus juberi; cum de his alia plane fileant, alia hæc etiam prohibeant. Melius itaque Theſim probaverit quis, 1. quia Lex Ecclesiastica, ubicunque viget, graviter obligat in materia gravi. Sunt autem Sponsalia gravis materies; neque ut res consilii solum præscripta in variis Synodis, puta Senonensi an. 1524. Carnotensi an. 1536. Remensi an. 1583. 2. Quia clandestina Sponsalia sæpe contrahuntur ex levitate vel æstu juvenili, sine consilio, sine examine sponſionibus tam onerosis pari; non raro etiam sub inverecunda coitus conditione. 3. Quia hinc sæpe contingit ut quæ sui copiam sub Matrimonii pacto fecerunt, fractam sibi fidem conquerantur inaniter; quia datam hanc sibi fidem probare non possunt.

CXXIV. Quia tamen Sponsalia vix unquam publice contrahuntur, quin antea privatim inter amafios inita fuerint; quia rursus ubi præscribuntur, raro præscribuntur ut necessaria, (cum etiam multis in locis suppressa fuerint ut periculosa) quia demum in hujusmodi rebus ponderari debent locorum usus & con-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

trahentium intentio, non difficulter crediderim ex iis qui clanculum spondent, alios esse qui graviter, alios qui multo levius delinquant, alios forte qui nullatenus. Quamquam nisi vera excuset necessitas, curandum semper ut omnia debite & secundum ordinem fiant.

CXXV. Quæres 3. cur, seu quo fine sint instituta Sponsalia.

Respondet Henno, pag. 450. Sponsalia conjugio præmitti, ut intermedio tempore deprehendi possit, nihilne sit quod futurum Matrimonium dirimat aut prohibeat. 2. Ut interim sponsus & sponsa vividiori oratione, & omni bonorum operum genere, felicem corporis & animi nexum obtinere nitantur. 3. *Ne, si jam pactæ sponsæ tradantur statim, vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatare*, ait Augustinus, Lib. 8. Confess. cap. 3. 4. Ut matrimonium tot oneribus grave, tot molestiis ac difficultatibus implicatum, maturiori consilio celebrent. 5. Ut tunc diligentior fiat de moribus, statu, vita aut conditione compartis inquisitio. At non admodum probatur nobis ratio isthæc postrema: etsi enim satius est inquisitionem hanc contractis jam Sponsalibus fieri, quam omitti prorsus, plurimi tamen interest ut hæc dandam per Sponsalia fidem præcedat; ut vitetur tum offensio Partis alterius, quæ se se abjici feret impatienter; tum scandala & oblocutiones vicinæ, quæ mutationis hujus causam sollicitate inquireret, & bene vel male divinabit; tum gravia quæ Sponsalium dissolutionem comitantur incommoda. Ex hisce principiis sua Collaria deducam Sect. 3. & 4.

CXXVI. Quæres 4. quando seu quo tempore iniri possint Sponsalia.

R. hæc quovis tempore, Adventus etiam & Quadragesimæ, posse celebrari; quia id nulla Lege prohibitum sit. Haud tamen deceret ut Sponsalia, quæ de se aliquid habent festivi, & mentem à pietate avocant, celebrarentur dum Ecclesia Passionem Christi & Mortem animo recolit, & corde meditatur.

CXXVII. Quæres 5. an Sponsalia per Procuratorem, Internuncium & Literas fieri possint.

R. affirmat. tum quia per media hæc fieri potest Matrimonium, ut supra diximus. Ergo & potiori jure Sponsalia; tum quia *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum*, ex Reg. 72. Juris in 6. tum quia ea est vulgata Principum & Magnatum praxis.

CXXVIII. Eadem porro ad Sponsalium proxenetam, quæ ad Matrimonii Procuratorem requiruntur conditiones. Unde ut is, sic ille indiget mandato speciali, & ad particularem personam; mandato, inquam, quod nec expresse nec tacite, ignorante etiam proxeneta, revocatum sit, &c. Ceterum amatoriarum Literarum in quibus quis puellam sponsæ nomine salutatur, etsi præsumptionem aliquam inducant, non indicant tamen Sponsalitium consensum, nec proinde ad Sponsalia rite probanda sufficiunt.

CXXIX. Quæres 6. quot modis contrahantur Sponsalia.

R

R. illa

R. illa contrahi vel absolute, vel conditionate.

Sponsalia absolute contrahuntur, 1. nuda & simplici promissione; puta, *Spondeo futurum ut te in conjugem accipiam*; 2. promissione juramento vestita, ut *juro fore ut te ducam*, &c. 3. annuli subarrhatione, id est in digitum immisione; 4. per oblationem & acceptionem munerum, seu, ut ajunt, jocalium, modo, ut bene Pichler in tit. *De sponsalib.* hæc vel ex locorum consuetudine, vel ex personarum circumstantiis, puta quia prius de Matrimonio tractatum fuerit, pro consensu in futurum conjugium; seu, ut alii dicunt, pro arrhis sponsalitiis habeantur.

CXXX. Sponsalia conditionate fiunt, cum iis quædam apponitur conditio. Hæc autem vel est de præterito, vel de præsentī, vel de futuro, seu necessario, seu contingente. Rursum conditio vel est honesta, ut *Contraham tecum, si aureos mille dederis in dotem*; vel est turpis: eaque vel Matrimonii substantiæ adversatur, ut *Contraham tecum, si prolis generationem evites*; vel bonis moribus, non tamen Matrimonii scopo contraria est, ut *Contraham tecum, si me in latrocinio adjuvare velis*; vel est possibilis, ut *si talem dotem afferas*; vel est impossibilis, ut *si Cælum digito tetigeris*. Quæ omnia sat explicata fuere Part. 1. de Contract. Cap. 3. art. 3.

CXXXI. Ad Sponsalia conditionata accedunt ea quæ fiunt *sub modo*, vel *ad diem*, vel *sub causa*, vel *ad demonstrationem*, de quibus agunt Canonistæ ad Tit. 26. Lib. 3. Decretal. & nos in cit. Tract. de Contract. ibid. Cap. 1. in fine. Jam quæritur an diversa hæc Sponsalium genera valeant.

CXXXII. Constat 1. Sponsalia non solum juramento firmata, vel simplicia, statim ut inita sunt, valere; sed & ea etiam quæ fiunt sub conditione vel necessario futura, vel præsentī quæ actu existat, vel præterita quæ extiterit; quia nec Sponsalia hujusmodi Jure ullo irrita sunt; nec per eventum conditionis, quæ vel jam posita est, licet necdum sciatur an posita sit; vel in futurum necessario est ponenda, suspendi valent. Et vero conditiones de præterito vel de præsentī, nec sunt veræ & propriæ conditiones; nec licet rem inhonestam respiciant, ut *Ducam te, si patrem tuum occidis*, ad peccandum invitant: quod Jus cavere voluit, Cap. ult. *De condit. apposit.*

CXXXIII. Constat 2. Sponsalia contracta sub conditione de futuro, possibili simul & honesta, vim suam habere statim ut purificata fuerit conditio; idque juxta communioem sententiam, absque eo quod novo Partium consensu opus sit; de quo infra: licet aliter quidam de Matrimonio sentiant, ut diximus in eod. de Contract. Tract. p. 1. cap. 4. art. 3. Concl. 4. & infra expendemus.

Tota igitur difficultas in eo est, an valeant Sponsalia sub conditione vel impossibili, vel inhonestâ, seu hæc promissio Matrimonii scopo, seu tantum bonis moribus adversetur.

Duplex est generatim circa utrumque difficultatis hujus caput opinio. Alii nempe contendunt conditionem, tam impossibilem quam turpem, ut in Matrimonio, sic & in Spon-

salibus haberi pro non adjectâ, proinde hæc valida esse, etiam si conditio nec impleatur, nec impleri possit. Ita Sanchez, Lib. 5. disp. 17. n. 2. qui pro se citat concordem omnium sententiam, dum qui ei adversatur Perez, disp. 12. sect. 3. n. 4. communem sententiam citat contra Sanchez. Alii ex adverso docent Sponsalia, ut & ceteros contractus, præter Matrimonium & ultimas voluntates, esse invalida, si fiant sub conditione, vel impossibili, vel inhonestâ quæ non impleatur; at valere statim ut conditio, licet turpis, impleta fuerit, modo hæc substantiæ Matrimonii non adversetur: ita Pontius, Lib. 2. de Matr. q. 10. sect. 5. Ledesma, q. 47. Reiffenstuel in tit. 5. Lib. 4. n. 53. & 58. His opinionibus adjungi potest tertia, juxta quam Sponsalia, ne adimpleta quidem turpi conditione sub qua inita sunt, convalescere dicantur. His positus,

CXXXIV. R. 1. Sponsalia sub conditione impossibili nulla sunt & invalida.

Prob. Contractus omnes, præter Matrimonium & ultimas voluntates, per appositionem conditionis ex natura aut facto impossibilis vitiuntur, & ipso Jure nulli sunt, secundum id tum *Instit. De inutil. stipulat. Si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nihil valet stipulatio*; tum Leg. *Non solum*, 31. ff. *De obligat. Et act. Non solum stipulationes impossibili conditioni applicatæ, nullius momenti sunt, sed etiam ceteri quoque contractus, &c.* De quo vide dicta ubi de Contract. Tom. II. Ergo & eodem Jure irrita sunt Sponsalia: tum quia *Legis verba generalia generaliter sunt intelligenda*, ex Cap. *Quia circa*, 22. *De privileg.* tum quia *Exceptio unius firmat regulam in contrarium*, ex Cap. *In iis quæ*, ff. *De legibus*. Sola porro excipiuntur Matrimonia, Cap. ult. *De condit. apposit.* & ultimæ voluntates, *Instit. de hæred. instit.* Ubi *impossibilis conditio in institutionibus Et legatis, necnon in fidei commissis Et libertatibus, pro non scripta habetur.* Ergo.

CXXXV. Objicitur quæ in hæc materia frequenter redit Lex *Oratio* 16. ff. *De Sponsal.* ex qua sic: Sponsalia sunt initium quoddam Matrimonii: ergo quod in Matrimonio dispositum est, censetur dispositum in Sponsalibus. Atqui in Matrimonio conditiones impossibiles, ut & turpes, rejiciuntur, seu habentur pro non appositis. Ergo & in Sponsalibus. Ita Sanchez ubi supra, qui fatetur argumentum hoc dilui facile posse; at illud *ex communi omnium Doctorum intelligentia fortissime urgere* contendit.

CXXXVI. R. dist. Dispositum in Matrimonio censetur dispositum in Sponsalibus, cum eadem sunt in his quæ in illo disponendi rationes, C. Secus, N. Porro in Matrimonio conditiones impossibiles pro non adjectis habentur, tum ad specialem Sacramenti favorem, tum ad vitanda gravissima animarum pericula, quæ ex Matrimonii fortassis validi dissolutione nascerentur. Cum ergo nec favor ille, nec ista pericula inveniantur in dissolutione Sponsalium, quæ ceteroqui facile citra conditionem quamcumque iterari possunt, nihil est cur quæ circa Matrimonium disposita sunt, ad Sponsalia extendantur.

CXXXVII.

CXXXVII. Confirm. tum quia licet Matrimonium clandestinum irritetur à Tridentino, non tamen, juxta Adversarios, ab eo irritantur clandestina Sponsalia; tum quia *Quæ à Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.* Atqui dispositio, Cap. fin. *De condit. apposit.* quæ conditiones impossibiles in Matrimonio pro non adjectis habet, exorbitat à Jure communi, quod, ut & Jus naturale, contractus sub conditione impossibili factos habet pro irritis. Ergo.

Multi quidem foret ponderis constans ac pene unanimis Doctorum opinio: at eam falso supponit Sanchez, ut ex Perezio vidimus. Quin & eo usque decrevit numerus eorum, ut multo plures hodie pro sententia nostra decertent, quam pro adversa. Sicubi tamen hæc praxi & consuetudine sancita sit, ei incunctanter adherendum.

CXXXVIII. R. 2. Sponsalia quibus adjicitur conditio turpis de futuro, substantiæ Matrimonii contraria, ipso Jure nulla sunt. Ita communiter Doctores cum Seraphico in 4. dist. 28. q. 3. & Angelico, ibid. dist. 27. q. 2. art. 1. Ratio est, quia quæ in hoc casu militant causæ pro invaliditate Matrimonii, militant & pro Sponsalium invaliditate. Unde hic omnino viget Lex 16. ff. *De sponsalib.* Quæ autem conditiones repugnent Matrimonii substantiæ, dicam Cap. 4. n. 269.

R. 3. Sponsalia sub conditione, turpi quidem, sed Matrimonii substantiæ nequaquam contraria, v. g. *Ducam te, si mecum forniceris, vel si illud furtum facies*, valent impleta conditione, nisi resistat locorum disciplina.

CXXXIX. Probant multi, quia ceteri contractus sub turpi conditione de futuro valent adimpleta conditione. Ergo & Sponsalia, utpote quæ à regula generali excepta non sint.

At quam difficile sit principium istud, colligere est ex Tractatu nostro de Justitia. Ibi enim probavimus post Comitolum & alios non infimi nominis Scriptores, promissionem meretrici factam, nullius, etiam secuto coitu, momenti esse, nisi accedat Reipublicæ consensus. Id quidem impugnat aliquis ex eo quod Leges resolutionem suam non fundant in dispositione Reipublicæ aut Juris positivi. Quasi vero Leges quas ipse ex Digestis & Codice adducit, Jus positivum sufficienter non inducant; & Reipublicæ dispositiones per clamorem Civium, non autem per Legislatorum Sanctiones exprimantur.

CXL. Prob. Itaque medio quod nemini non acceptum esse debet. Ut Sponsalia sub conditione turpi de futuro valeant purificata conditione, satis est ut eorum valorem confirmet Respublica, sive ceteros ejusdem generis contractus ratihabeat, ut plerique volunt; sive non, ut probabilius nobis videtur. Atqui ita se res habet: cum ubique receptum appareat, ut qui desponsatam virginem sub Matrimonii promissione corrumpit, eam ducere teneatur; nisi obstant quæ quandoque obstant ne alii contractus executioni mandentur. Ergo conditio turpis, licet non attendatur in Matrimonio ex speciali Juris dispositione, attenditur in Sponsalibus; proinde ante impletam conditionem

non valent Sponsalia, sed eadem semel impleta valent.

CXLI. Dixi, *nisi resistat locorum usus*, quia quæ de Jure communi valent, certus in locis ubi alia inolevit consuetudo, caduca esse possunt. Imo supposito etiam Juris communis vigore, nullus dubitem quin ab eo graves ob causas recedi possit. Sic in Paræcia quadam, ubi ab uno, & eo plus, sæculo, ne una quidem plebejæ fortis puella nupserat virgo, quia moris erat ut omnes sub conjugii promissione fœdarentur, actum est ab iis quorum intererat, Episcopo præsertim, ut nulla funestiarum hujusmodi pollicitationum ratio haberetur. Eruperunt murmura, comminationes, lacrymæ. Mansit immota Superiorum mens. Sibi unaquæque nubilus timere cœpit: expalluit ad impendens infamiæ periculum, &c. Uno verbo desit scandalum, desierunt & inhonestæ conditiones.

CXLII. Quæres 7. an conditio de servanda utrimque continentia Sponsalibus apponi non possit, quasi Matrimonii bonis contraria.

Respondent vulgo non valere Sponsalia, si hæc conditio feratur in ipsum jus copulæ impediendum, quia jus ad copulam essentialis est Matrimonio; at valere eadem, si concessio jure, sed ligato, feratur tantum conditio in usum copulæ impediendum, quia usus copulæ non est essentialis Matrimonio. Sed quia difficile capitur quomodo subsistat verum jus, ubi subsistit æterna prohibitio jure utendi, addunt alii ex dictis Cap. 1. Matrimonii ulum nulla unquam conditione ita prohiberi, ut nunquam licitus esse possit, imo & necessarius, si nempe talis esse ab Ecclesia declaretur.

CXLIII. Quæres 8. quid juris de Sponsalibus *sub modo, sub causa, & cum demonstratione*, seu ex errore, seu sine errore contractis. *Sub modo* quidem, ut si quis dicat: *Contraham tecum, ut Cælos ditigo contingas; ut me ad occidendum Joannem adjuves; ut aureos nil efferas in dotem*, &c. *Sub causa*, ut si dicas: *Contraham tecum, quia dives es, quia virgo, quia Calviniana sis, quia prolis generationem vitatura*, &c. *Cum demonstratione*, ut si dixeris: *Contraham tecum, quæ es virgo nobilis*, &c.

Fatentur omnes *modum & causam*, quæ vel impossibilia sunt, ut *si Cælos tangas*, vel inhonestæ, ut *quia prolem vitatura es*, nullam inducere obligationem, eo quod impossibilium & turpium nulla esse possit necessitas; inducere vero è contra, si honestæ sint, v. g. *Ut aureos mille afferas in dotem.* Quæstio igitur in eo tantum est an per hæc vitientur, vel saltem suspendantur Sponsalia.

Respondent vulgo Canonistæ, imprimis V. Pirhing in tit. *De condit. appos.* num. 9. Anac. Reiffenstuel, eod. tit. n. 61. &c. Sponsalia, Matrimonium ipsum, & alios contractus qui celebrantur *sub modo, causa, vel demonstratione*, sive possibili, sive impossibili, sive turpi, sive honesta, sive substantiæ Matrimonii contraria, sive non, nec vitari, nec suspendi licet iis insit error, dummodo error ille non sit circa personam, vel conditionem servilem. Unde valent Sponsalia & Matrimonium in omnibus casibus modo recensitis.

Hanc porro suam opinionem probant, 1. quia

quia quæ Sponsalia vel Matrimonium vitiant, debent ad substantiam contractus spectare. Atqui demonstratio, causa vel modus, non spectant ad substantiam consensus in Sponsalia vel Matrimonium, sicut spectat conditio; sed tantum pertinent ad opinionem, quam contrahentes de rebus conceperunt, vel ad causas quæ ipsos ad contrahendum movent. Ergo.

CXLIV. 2. Si quid ex his vitaret Matrimonium, maxime modus, cum Matrimonii substantiæ repugnet, uti docet Sanchez, Libro 5. Disputatione 19. qui tamen illud nec per causam, nec per demonstrationem vitari contendit. Atqui ne modus quidem, etsi Matrimonii substantiæ contrarius, Matrimonium vitiat. Ad id enim sufficit ut in actu sub modo non præstetur consensus à modo, sed antecederet ad modum. Sic porro se res habet. Si enim consensus præstaretur dependenter à modo, jam modus idem esset cum conditione; quod ex omnium confesso falsum est. Ergo sicut in hoc contractu: *Do tibi equum hunc, ut eas Romam*, valet statim donatio; nec ea frangitur si non eas, sed ire compellendus es, quia modus nihil habet inhonesti. Sic & in hoc contractu: *Spondeo tibi conjugium*, vel *duco te, ut sterilitatis venena sumas*, vel *tradas te adulterandam*; valent statim Sponsalia, vel Matrimonium; nec tamen ad haurienda sterilitatis venena, vel ad adulterium teneris, quia ad peccatum obligari non potes.

CXLV. Hæc subtiliter quidem, & ad strictos Cæsarei Juris apices excogitata sunt. Sed absit unquam ut Sponsalibus, & multo minus Matrimoniis in hunc modum contractis intersint Ministri Ecclesiæ; 1. quia quæ penes terminos causam duntaxat, modumve aut demonstrationem exprimere viderentur, plerumque veram in intentione contrahentium, qui Legum argutias non capiunt, intentionem exprimerent; adeoque de illis, ut & de conditionibus judicandum foret, prout advertit Sanchez, ibidem, nu. 3. 2. Quia à Matrimoniis auferri debet quicquid dubium & anxietates parere possit. Hæc autem dubio procul parent *modi præsertim & causæ*: modi quidem; cum iis, quoties adversantur substantiæ Matrimonii, Matrimonium subverti contendant S. Antoninus, Sylvester, Navarrus, & alii quos sequitur Sanchez. Causæ vero, quia ut olim, *Tom. II.* nec soli, docuimus, contractus ad causam non valent, si causa quæ finalis est non subsistat.

CXLVI. Quæres 9. an Sponsalia & Matrimonium conditionate inita, statim post adimpletam conditionem valeant absque novo Partium consensu.

R. probabilius affirm. modo perseveret eadem contrahentium voluntas. Tunc enim voluntas illa, utpote semper subsistens, è conditionali transit in absolutam; quod & in ceteris etiam contractibus locum habet, secundum id Leg. 7. ff. *De contrahenda emptione*: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio*. Cum ergo Christus Matrimonii contractum elevando ad rationem Sacramenti, nihil in eo immutaverit, non est cur ceterorum regulam non sequatur. Et certe ideo alii contractus posita conditione statim fiunt absoluti, quia consensus per verba de præ-

senti præstitus, quamvis sub conditione de futuro, est vere consensus de præsentis, & talis virtualiter permanet. Atqui id & in Sponsalibus & in Matrimonio locum habet. Ergo consensus primum datus semper manet virtualiter præsens, sicut qui per Procuratorem alterius nomine præstandus est. Ergo necesse non est ut iteretur.

Quod si Pars una consensum priorem revocaverit, novo opus erit consensu; quem & dare tenebitur, nisi altera etiam resilire malit.

CXLVII. Quod novo opus sit consensu, patet, quia ad Sponsalia, ut & ad conjugium, requiritur consensus personalis. Hunc autem Leges supplere non possunt, licet non raro in aliis contractibus suppleant consensum.

CXLVIII. Quod eadem Pars quæ intus vel expresse resiliit, denuo consentire teneatur, nisi iusta subsit resiliendi causa, non minus evidens est, quia contractus conditionalis geminam parit obligationem; absolutam unam, nempe expectandi eventum conditionis; alteram vero suspensam & conditionalem, nimirum standi promissis, si adimpleatur conditio. Neutram porro solo suo nutu perimere potuit Pars resiliens. Ergo consensum quem gratis & illicite revocavit, de novo reddere tenetur. Ino & ad id teneretur, etiam si cum alia vel absolute vel conditionaliter Sponsalia iniisset, quamvis secunda conditio prius quam prima adimpleta esset, quia secunda Sponsalia sunt contra priorum fidem, & jus alteri legitime partum subvertunt: vi enim priorum Sponsalium tenebatur expectare eventum conditionis. La croix, Lib. 6. p. 3. n. 88. & alii contra Layman.

CXLIX. Obj. 1. contra primam responsionis hujus partem: Consensus qui ab initio non sufficit, non sufficit deinceps, nisi deinceps perficiatur. Atqui consensus ab initio datus non sufficit ante conditionis eventum, neque de novo perficitur post eventum conditionis. Quod ante conditionis eventum non sufficiat, patet. Si enim tunc temporis absolutum cum alia Matrimonium contraheretur, dubio procul valeret: non valeret autem si consensus priori Matrimonio datus sufficiens fuisset. Quod autem de novo post eventum conditionis minime perficiatur, non minus constat. Consensus enim sine novo voluntatis actu non perficitur. Is autem deest ex hypothese, secundum quam non renovatur consensus ab initio datus.

CL. R. ad 1. dist. min. Non sufficit ante conditionis eventum, quia deest aliquid ex parte conditionis, C. quia deest quidpiam ex parte consensus, N. Unde consensus ille ab initio sufficit, sed supposita conditione. Quapropter conditionis eventus nec facit nec requirit novum consensum, sed id apponit, quod consensus ille apponi voluit ut suum sortiretur effectum. Ita Salmanticenses, Tract. 5. cap. 7. n. 72.

CLI. Confirm. 1. Quia si novus requireretur ad matrimonium consensus, contractus matrimonialis sub conditione initus, non esset contractus matrimonialis, sed tantum promissio contrahendi. Pariter Sponsalia conditionata simplex

simplex forent Sponsalium promissio, ex qua post conditionis eventum non sequeretur honestas publica. Atqui id à communi Ecclesiæ sensu alienum est.

CLII. Confirm. 2. Quia eo consensu perficitur matrimonium, quo illud perfici volunt contrahentes. Atqui istud actuali hoc suo consensu perfici volunt, statim ut impleta fuerit conditio. Sicut qui Procuratorem ad ducendam Mœviam constituit, vult eam ducere, statim ut is ipsam præsentem in sui locum duxerit, nisi animum mutet; sicuti mutat qui, antequam impleta sit conditio quam apposuit, uxorem aliam simpliciter & absolute ducit. Ergo.

CLIII. Obj. 2. Talis esse debet consensus ad matrimonium, quale esse debet matrimonium; cum ex consensu pendeat tota ratio matrimonii. Atqui matrimonium purum esse debet & absolutum. Ergo & consensus. Subsumo. Atqui repugnat consensum, qui mere conditionalis est, esse absolutum. Ergo.

CLIV. R. ad 1. Cōnc. totum. Ad 2. Dist. Repugnat consensum conditionalem esse absolutum pro nunc, & ante eventum conditionis, C. Esse absolutum pro tunc, & adimpleta conditione, N. Idem enim ab initio usque ad eventum fluit & virtualiter permanet consensus, primo quidem exigens conditionem; secundo autem tribuens ex ipso conditionis positæ facto id quod conditionis positioni alligavit. Et vero si cui asses centum tribuero, posito quod vineam meam tota die excolat, annonis, absque novo mei consensu, summx sibi traditæ dominus efficietur?

CLV. Obj. 3. Cetera Sacramenta statim nulla sunt aut valida, nec unquam à conditione pendent. Unde si quis dicat: *Baptizo: vel Absolvo te, si cras restitueris*, nec Baptisma nec Absolutio valebunt impleta etiam conditione: sed novo Baptismo vel nova absolutione de præsentis opus erit. Ergo à pari in matrimonio.

CLVI. R. neg. conseq. Ratio disparitatis est, quod cetera Sacramenta non sint contractus: Secus de matrimonio, quod proinde ceterorum contractuum sortem habere debet. Hi vero, si conditionati sint, statim purificata conditione transeunt in absolutos.

CLVII. Obj. 4. S. Thomas in 4. dist. 29. q. unic. art. 3. q. 3. & in Suppl. q. 47. art. 5. O. sic loquitur: *Conditio de futuro aut est necessaria, sicut Solem oriri cras, Et tunc est matrimonium, quia talia futura sunt præsentia in causis suis; aut est contingens, ut datio pecuniæ, vel acceptatio parentum: Et tunc idem est iudicium de tali consensu, sicut de consensu qui est per verba de futuro, unde hoc non facit matrimonium.* Ibi non solum negat S. Doctor consensum sub conditione contingenti de futuro verum facere matrimonium, sed & asserit de eo iudicandum sicut de consensu qui est per verba de futuro. Sed consensus qui est per verba de futuro, solummodo efficit Sponsalia. Ergo.

CLVIII. Confirm. ex cap. *Per tuas*, 6. de condit. appof. ubi Innocentius III. docet contractum huiusmodi facere Sponsalia. Sed quod facit Sponsalia conditionalia, non transit, ad
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

impleta conditione, in verum Matrimonium sine novo consensu. Ergo Matrimonium sub conditione factum, ea etiam purificata, non est verum Matrimonium sine novo consensu.

CLIX. R. ad 1. dist. Judicandum est de Matrimonio conditionali sicut de Sponsalibus, quatenus sicut Sponsalia à futuro Matrimonii consensu quasi dependent, vel ad illud ordinantur; sic Matrimonium sub conditione de futuro initum ab huius conditionis eventu dependet; adeoque nec ante eventum hunc est verum & absolutum Matrimonium: unde qui pendente conditione cum alia absolute contraheret, vere contraheret, C. Judicandum est de Matrimonio sicut de Sponsalibus, omnimode & simpliciter, N. neque enim id dicit S. Thomas, ut notant Sylvius & Salmanticenses; neque id, si forte dixerit, ullo modo probat. In his porro non unius auctoritatis, sed & momentorum quibus nituntur Auctores, habenda est ratio.

CLX. Ad 2. dist. Pariter textum, vel potius mentem Innocentii. Matrimonium conditionale facit Sponsalia, id est contractum qui per se non sufficit ad Matrimonium absolutum, ejusque jura; quia ut post Sponsalia novus requiritur consensus, sic post conditionale Matrimonium requiritur ut consensus primo datus, è conditionato transeat in absolutum per conditionis executionem, C. Matrimonium conditionale facit Sponsalia, Subd. Facit Sponsalia, si vox de præsentis expressa consensum significet de futuro, C. si exprimat consensum de præsentis, N. sane vero differunt hi duo contractus: *Ducam te si hanc dotem attuleris, & Duco te nunc, si hanc dotem attuleris.* Ex priori exurgunt Sponsalia. Ex posteriori exurgit Matrimonium: quod tamen, quia à conditione futura suspensum est, nonnullam cum Sponsalibus similitudinem habet; imo & quandoque sola Sponsalia constituit.

CLXI. Quod ut magis exponatur, not. cum Salmanticensibus, ibid. n. 74. verba hæc: *Contraho tecum, si cras mihi dotem dederis*, duplici sensu intelligi posse: 1. ut secundum mentem præteritis, non præsentem, sed futurum posito eventu consensum exprimant: qua ratione moris est quotidiani ut dicat quis: *Si decem habuero suffragia, sum Canonicus: Si metalis Judex audire dedignabitur, causa cado, actum est de me.* Qui quidem sensus, tum ex recepto usu, tum ex circumstantiis erui debet. 2. Ut consensum præsentem, sed ab aliquo eventu pendentem significant; & is eorum sensus in contractibus onerosis esse consuevit. Si quis ergo per hæc verba: *Contraho tecum, si dotem dederis*, actu Matrimonium contrahere nolit, sed in futurum, non faciet Matrimonium, sed Sponsalia: si autem ex nunc contrahere intendant, posito quod sibi dos pacta afferatur, conditionate quidem consentiet; at consensus ille, secuta conditione, purus & absolutus efficitur.

CLXII. Obj. 5. Urbanus III. Cap. *Super eo*, 5. De condit. appof. interrogatus utrum ille qui in quandam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret consensum, sit ad Matrimonium compellendus, respondet eum, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendum esse
S

esse ad Matrimonium contrahendum. Ergo è contra quando consenserit pater, erit ille cogendus ad contrahendum. Sed qui posita conditione cogi debet ad contrahendum Matrimonium, illud antea non contraxerat. Ergo ante conditionis eventum Matrimonium non vere contrahitur; proinde novo post purificatam conditionem opus est consensu, ut vere contrahatur.

CLXIII. R. 1. Unum hoc in objecto Capite dici, nempe quod qui sub conditione paterni consensus nupserit, ad contrahendum non obligetur ante eventum conditionis; quod lubenter fatemur: at non statui in eodem Capite num conditione posita debeat qui sic nupsit obligari ad contrahendum: de hoc enim Papa nihil in objecto loco respondit ut bene Pirhing hoc tit. n. 24. Unde quemadmodum si ædes Titio vendidisti sub conditione, non es cogendus ad eas absolute vendendas ante adventum conditionis: nec tamen hinc sequitur te cogendum esse ad eas novo consensu, novoque contractu vendendas secuta conditione; quia ex omnium confesso venditio conditionalis perficitur impleta conditione: Sic & in præsentī casu.

CLXIV. R. 2. Verba hæc: *Nequaquam cogendus est ad Matrimonium contrahendum*, idem sibi velle ac ista: *Nequaquam cogendus est ad Matrimonium consummandum.* Scilicet enim interrogatus erat Pontifex, utrum qui sub conditione paterni assensus in quandam mulierem consenserat, *ad consummandum* cum ea *Matrimonium compellendus* esset. Ergo cum negat eum compelli debere *ad contrahendum*, antequam accesserit consensus patris, per *contrahere* idem intelligit ac *consummare*, secundum hoc Innocentii III. effatum Capite 24. *De accusat.* in fine: *Juxta formam judicii, sententiæ quoque forma dicetur.* His autem, quæ nihil absurdi habent, positis, textus ille plus favet nobis, quam oblit. Sic enim, juxta Adversariorum morem, à contrario sensu disputare licebit: Qui contraxit sub conditione, non est cogendus contrahere, nisi conditione secuta. Ergo ea secuta cogendus est. Jam vero per *contrahere* intelligit Urbanus *Matrimonium consummare*, quia de eo fuerat interrogatus. Ergo posita conditione cogendus est ad Matrimonii consummationem. Atqui ad hanc nemo cogi potest, nisi qui actu vere & de facto legitimum Matrimonium contraxit. Ergo post eventum conditionis Matrimonium non suspenditur, sed pure & absolute contractum supponi debet. Ita qui materiam hanc, meo quidem judicio, nitide & solide discutunt Salmanticenses, cit. dub. 1. per totum.

CLXV. Quia tamen sua Partis contrariæ rationibus inest probabilitas, eaque, ut volunt iidem Theologi, n. 66. maxima; & aliunde de Sacramento agitur, curandum ut impleta conditione novus semper accedat consensus, ut in conjugis per Procuratorem initis fieri solet. Quin & id utcumque necessum videtur, si Sacerdos Matrimonii Minister esse supponatur: de quo Cap. seq. art. 2. n. 299. Imo longe tutius est, quo litibus radix omnis præcidatur, ut Ecclesiæ Minister nusquam hisce Matrimoniis præsit, nisi forte id eextraordi-

nariæ causæ exigant; tum quia hæc Sacramenti dignitatem minus decent; tum quia ob discrepantes, non tam Canonistarum, quam Theologorum sententias, hinc dubio procul scaturirent ambages. Cetera quæ ad hanc materiam spectant, prosequemur Cap. seq. Quid autem Juris sit de conditione si Papa dispensaverit, explicuimus supra n. 93.

Quæres 10. an sponsis liceat pacisci de pœna ab eo qui resilierit exolvenda.

CLXVI. Not. Pœna Sponsalibus multipliciter apponi potest, & quidem 1. positive, ita ut sponsum vel alium quempiam privet aliqua boni sui parte: puta si Joannes & Maria conveniant ut qui resilierit, alteri aureos centum rependat. 2. Negative; ita ut Pars resiliens nihil quidem amissura sit de suo, sed alienum minime lucratura sit; ut si Joannes spondeat se Mariæ, si secum nubere velit, daturum aureos mille, quos alioqui daturus non sit; aut si testator virgini leget domum, si Joanni vel alii manum dare velit; alias, legato isto privandæ. 3. Pœna hæc vel à sponsis ipsis relative ad se invicem, vel ab eorum parentibus, vel demum ab extraneis constitui potest. 4. Vel constituitur indefinite, ita ut ab alio solvenda sit, seu juste seu injuste resiliat; vel pro eo solum casu quo alter gratis & citra causam resilierit.

CLXVII. Ad hujusmodi pœnas nonnihil accedit arrharum jactura. Sunt autem arrhæ munera, quæ ante vel post Sponsalia ab uno traduntur alteri, ea lege ut à donatario vel retineantur, si donans, vel restituantur, si donatarius injuste resiliat. His præmissis.

CLXVIII. R. 1. Appositionem pœnæ positivæ in Sponsalibus generatim & indistincte factam, non modo illicitam esse, sed in ipso conscientiæ foro nullius valoris. Ratio est, quia pœna hæc tam Civili quam Canonico Jure irrita est, & quidem æquissime irrita. De Jure Civili constat ex Leg. *Titia*, 134. ff. *De verb. oblig.* ubi stipulatio ea reprobat, quia *inhonestum visum est vinculo pœnæ Matrimonia adstringi, sive futura, sive jam contracta.* Concinit Lex fin. Cod. *De sponsal.* De Jure Canonico non minus liquet ex Cap. *Gemma*, 29. *De sponsal.* &c. ubi sic Gregorius IX. *Cum libera Matrimonia esse debeant, Et ideo talis stipulatio propter pœnæ impositionem sit merito improbanda, mundamus eundem virum ut ab extorsione pœnæ desistat, Ecclesiastica Censura compellas.* Atque disciplinam hanc sequuntur in Gallia Seculares Curia, ut ex pluribus earum Arrestis probat Auctor Collat. Paris. Tom. I. Lib. 3. §. 7. p. mihi 172. Hæc autem, inquiunt, sapienter constituta fuisse nemo est qui primo intuitu non animadvertat. Multi enim ne pœnam, præcipue gravem, subirent, coacta & detestata intus ob supervenientes causas, Matrimonia contraherent, Ex his autem quot inter familias jurgia, inter sponfos similitates, quis liberorum neglectus, quot demum mala germinent, crebro ac tristi compertum est experimento.

CLXIX. Dixi, *Appositionem pœnæ generatim*, &c. Si enim conditio Sponsalibus apposta non tam pœna sit, quam damni ex iniqua sponsi mutatione emergentis compensatio, aliter prorsus statuendum erit. Unde si cum Bathilde pœnalia Sponsalia contrahas, ea lege

ut

ut per annos plures expectet, donec eam ducas, poterit illa titulo compensationis rem sibi traditam retinere. Idem est si graves ad Matrimonium quo inique frustrantur, sumptus fecerit; aut si ex tua erga ipsam agendi ratione futurum sit, ut hæc ejusve familia probum, dedecus, suspiciones incurrant. Atque ita non semel à supremis Curiis judicatum est, prout videris apud Collat. Paris. ubi statim p. 174. Neque, quod tamen subindicat idem Scriptor, opus erit Judicis sententia, si de damno vere constet. An autem si puella nullum in rei veritate damnum passa sit, rem sibi à Judicibus adscriptam servare in conscientia possit, quæstio est ex jactis in nostro de Contractibus Tractatu, & alibi passim, principiis definienda.

CLXX. R. 2. Pœnam non modo à sponsis, sed ab eorum consanguineis vel amicis appositam, de Jure nullam esse. Ratio est, 1. quia cit. Cap. *Gemma*, irritatur stipulatio pœnæ facta à parentibus; 2. quia ubi eadem est constituendi ratio, ibi eadem esse debet constitutio, præsertim cum Lex generatim loquitur. Atqui eadem est ratio de stipulatione ab amicis vel consanguineis facta, quam de facta ab ipsis sponsis. Utraque enim conjugiorum libertati obest. Imo, nisi fallor, plus noceret facta à tenerioribus amicis, quam facta ab ipsis sponsis: cum ita affectus sit cordatus quisque, ut malit damnum pati, quam alios sui causa.

CLXXI. Aliter sentiunt Salmanticenses, n. 97. si pœnæ conventio ab extraneis motu proprio, non autem ad contrahentium instigationem facta esset; quia ex stipulatione illa non minueretur Matrimonii libertas, cum jactura extraneorum minus & fere nihil moveat. Aliud fuerit, si pœnam pacti possent grave contrahentibus damnum inferre, ut si sint domini Oppidi. Hinc enim fieret ut contrahentes merito vetiti ne eos offensos habeant, reluctantæ animo contraherent. Unde idem sciendum quoties sponsi iis qui pœnam apposuerunt subditi sunt, ut tutoribus pupilli, heris ancillæ, &c. Ita cum aliis Sanchez, Lib. 1. disp. 3. num. 3. Quod si, inquit, parentes sub certa pœna promiserint curaturos se ut succedat matrimonium, stabit ejusdem pœnæ promissio, quia tunc deficit ratio prohibitionis; nulla enim sponsis Matrimonii necessitas incumbit ex metu ne parentes aut amici pœnam incurrant; tum quia si fatagunt ut sequatur Matrimonium, immunes sunt à pœna; tum quia pœna non in ipsum filium vel amici Matrimonium cadit, sed in parentum diligentiam, quam spondent, & præstare possunt; modo nec vim inferant, nec ad matrimonia exosa potentius inflectant.

Gravior est difficultas an stipulatio pœnæ ab eo luendæ qui injuste resilire voluerit, nulla sit & invalida. Hic enim inter se dividuntur Theologi.

CLXXII. Alii pœnam omnem, etiam inique resilienti impositam, ipso Jure pro irrita haberi volunt. Ita Sanchez, ibid. Becan, cap. 43. q. 16. Bonacina, &c. 1. quia citatæ Leges universaliter prohibent pœnam conventionalem apponi Sponsalibus; nec distinguunt inter juste vel injuste resilientem. 2. Quia Matrimonia

debent esse liberrima, ex Leg. 2. Cod. *De inutil. stipulat.* Sed huic libertati nocet pœna ab eo qui resilire velit exolvenda. Facit enim hæc ut conjugium metu potius pœnæ, quam amore contrahatur, & sic infaustos fortiatur exitus. 3. Quia stipulatio pœnalis, cum de testamentis agitur, nulla est, & contra bonos mores; ut si quis cum testatore sic paciscatur: *Si hæredem me non feceris, tantum dare spondes*, Leg. 61. ff. *De verb. oblig.* Ergo à pari, vel à fortiori, &c.

CLXXIII. Alii conventionalem hanc pœnam legitime imponi contendunt. Ita Pontius, Lib. 12. cap. 19. n. 8. Layman, Lib. 5. Tr. 10. Vasquez, in Opusc. de Testam. cap. 3. dub. 2. n. 28. Salmanticenses, eod. cap. 1. n. 99. & favet Suarez, T. 2. de Relig. Lib. 2. de Juram. c. 23. n. 5. Ducuntur quia pœnalis hæc conventio neque irrita est Jure naturali, ut fatentur omnes, cum non sit contra naturam Matrimonii, nec libertatem ejus inique adimat; neque irrita est Jure positivo; non Canonico, cum Caput *Gemma* loquatur de Sponsalibus contractis inter impuberes qui juste, cum ad pubertatem devenerint, resilire possunt; non Jure civili, quia Jus civile vel solum corrigit libertatem, non solum sponsis de futuro, sed & conjugatis concessam ad resiliendum pro nutu, modo resiliens pœnam Legibus constitutam subire vellet; vel tantum loquitur pro casu in quo licet pro arbitrio resilire; porro non licet resistere, cum nonnisi injuste resilire potest; vel correctum est per Novellam 18. Imperatoris Leonis, ubi approbatur pœnæ impositio erga eos qui Sponsalium fidem inique violant. Quod autem dicit Zozius hoc tit. n. 82. Leonis Novellam ne ipso quidem ejus tempore obligasse gratis dicit & non probat.

CLXXIV. Ad 1. contrariæ opinionis momentum respondent, Leges, si accurate expendantur, loqui vel de pœna adjecta Sponsalibus, à quibus licitum erat resilire, ut patet de Cap. *Gemma*; vel de pœna injuste addita; vel quæ generatim loquebantur, correctas fuisse per Novellam Leonis. Addit Pichler, Canonista Germanus in tit. *De Sponsalib.* n. 23. in hac fori Ecclesiastici materia non adeo curandum esse Jus civile. Quod effatum in Galliis, ubi temporales id genus pœnæ ad Tribunalia secularia pertinent, locum non habet.

CLXXV. Ad 2. fatentur Matrimonia à metu injuste incusso libera esse debere, non à juste incusso, per quem ad id compellantur sponsi ad quod jam naturali Jure adstricti erant. Et vero pluribus in locis per gravem mulctam, quin & aliquando per excommunicationem, compelluntur affidati ad nuptias. Num ergo iis sufficiens libertas adimitur?

CLXXVI. Confirm. 1. Quia Deus & Ecclesia gravioribus pœnis, quam sit pœna inter sponsoſ conventa, eos adigunt ad Matrimonium, nempe pœna damnationis æternæ, cui Ecclesia alicubi carcerem addit, alicubi censuras. Atqui tamen non inde violari censetur Matrimonii libertas. Ergo nec in casu pœnæ conventionalis.

CLXXVII. Confirm. 2. Ex Adversariorum confesso licitum est Sponsalibus apponere arrham in gravissima etiam quantitate, & pacisci
ut

ut hæc triplo vel quadruplo reddatur ab injusto resiliente. Atqui hæc tripli vel quadrupli redditio vera est pœna, & pœna vocatur Leg. 5. *De spons.* Ergo.

Ad 3. negant paritatem, quia testator non est aliunde obligatus ad hunc instituendum hæredem: contra vero sponsi jam aliunde, id est vi fidei datæ, tenentur ad Matrimonium, nisi justam habeant resiliendi causam. De his adi, qui materiam hanc solide versat, Anacl. Reiffenstuel in tit. *De sponsal.* §. 6. n. 188. & seq. cui adhæreo.

Quæres 11. an obligatio ad pœnam, quæ juxta nos invalida est, si imponatur juste resilienti, firmetur juramento; vel saltem an ex juramento teneatur quis ad pœnam; nisi jurisjurandi hujus relaxationem obtineat.

CLXXVIII. Triplex est ea de re opinio; nonnulli promissionem hanc, licet alias de se invalidam, juramento firmari volunt; ita Coninch, n. 24. Alii negant equidem promissionem illam firmari juramento, at juramentum obligare contendunt. Ita Lessius, Lib. 2. de Just. cap. 20. n. 135. Molina, disp. 151. n. 12. &c. Horum ratio in materia ista frequens hæc est, quod juramentum impleri debet, quoties licet potest impleri. At quamvis stipulatio hæc sit illicita, pœnæ tamen solutio illicita non est, nec prohibita à Lege: unde qui solverit, ne venialis quidem culpæ ab ullo reus habebitur. Ergo.

CLXXIX. Contra vero Sanchez, Lib. 1. disp. 32. n. 21. Pontius, & alii quos sequuntur Salmanticenses, n. 102. docent neque promissionem illam juramento confirmari, neque hoc juramento ullam induci obligationem: ipsum proinde posse citra dispensationem non impleri. Quod juramentum istud promissionem non confirmet, probant quia actus primario propter utilitatem publicam prohibitus non firmatur juramento, ut supra diximus, & colligitur ex Cap. *Si diligenti*, 12. de *Foro compet.* ubi irritum declaratur pactum etiam juratum, quo Clericus secularem Judicem sibi constituit; eo quod pactum illud privilegio Clericis, propter communem sacri Ordinis utilitatem, concesso adversum sit. Atqui stipulatio pœnæ Sponsalibus indistincte apposita, principaliter ob bonum publicum prohibita est; nimirum ut Matrimonia omni qua possunt libertate fruantur, nulla-que iis qui justam resiliendi causam habent, imponatur ea contrahendi necessitas.

CLXXX. Quod vero idem juramentum non obliget, probant, quia juramentum non est vinculum iniquitatis. Esset autem in præsentia casu si obligaret: tum quia ipsa pœnæ obligatio per Legem prohibita est; licet forte solutio pœnæ prohibita non sit; de quo statim; Ergo si juramentum obligationem pœnæ induceret, eo ipso foret vinculum iniquitatis: tum quia ipsa pœnæ solutio, ut debita vi promissionis, est mala & prohibita; quia per eam tacite approbatur promissio injuste facta; tum quia promissio hæc, licet non sit contra bonos mores naturales, cum à natura prohibita non sit, est tamen contra bonos mores civiles, quia lædit bonum pacis ac tranquillitatis Reipublicæ; eique Cives male educandos, proinde malos parit. Ergo.

CLXXXI. Nec dicas 1. eum qui jurat soluturum se pecuniam quam ludo perdiderit, ad eam solvendam teneri, tametsi ludus pecunia credita sit à Lege prohibitus, & irrita solvendi promissio. 2. Eum qui promissionem solvendi usuras firmavit juramento, teneri ad standum promissis, ut constat ex Cap. *Debitores*, *De jurejur.* licet post earum solutionem teneatur usurarius ad restituendum. 3. Eum qui factam meretrici de certo pretio sponsonem juramento confirmavit, ad illud rependendum obligari, quamvis peccaverit spondendo. Ergo à pari in proposito Sponsalium Capite. Neque enim his argumentis plurimum moventur Salmanticenses. Unde.

CLXXXII. Reponunt ad 1. Ideo per juramentum confirmari promissionem lusoris, quia is ludendi modus non est primario prohibitus propter bonum commune, sed propter privatam hujus vel illius utilitatem, ne scilicet quia facilius est pecuniæ credito lufæ, quam appositæ dispendium, rem suam dilapidet, quod in privati hominis bonum cedit; cum parvi Reipublicæ intersit an bonum hoc sit penes istum, an penes alium. Unde hæc ejus promissio per juramentum firmatur, ejusque executio nihil habet mali. At pacta in Sponsalibus promissio pœnæ, ob communem utilitatem est prohibita, ejusque solutio, si vi promissionis fiat, mala est.

CLXXXIII. Ad 2. respondent solutionem usurarum in casu de quo loquitur Cap. *Debitores*, esse licitam & bonam, ut quæ sit caritatis actus erga se ipsum, videlicet ad redimendam, iniquam sui vexationem.

CLXXXIV. Ad 3. negant paritatem; quia, inquiunt, promissio illa solum mala est quatenus ad malum inducit, non quatenus ab ista inductione præscindit. Unde juramento confirmari potest.

CLXXXV. Hæc illi, quæ meo judicio difficilia sunt, 1. eo quod exhibeant ut prohibita propter bonum privatum, quæ propter commune bonum censerì possint. Annon enim boni publici interest ut æs Regni hujus non transferatur ad alienigenas, prout sæpe fit in ludis prædictis? Annon exigit bonum publicum ut insignes familiæ, quæ Reipublicæ nervi dicuntur, à rebus fortunisque suis misere non excidant, &c. 2. Quia non concipitur cur promissio facta meretrici firmetur juramento, licet Jure etiam naturali prohibita sit; & promissio sponsæ resilienti facta, quæ Jure solum positivo vetita est, non firmetur juramento. Certe prior inducit ad rem prohibitam, quia malam; posterior tantum ad rem malam, quia prohibitam.

Melius igitur forte dixeris, vel juramentum in hujusmodi casibus semper esse irritum (nisi Leges illud utcumque approbent propter aliquos necessitatis casus, ut cum quis, ne duriora quæque fubeat, furi vel usurario rem indubitam spondet sub jurejurando) vel juramentum hoc propter divini nominis reverentiam obligare, nisi relaxetur. Et id in præsentium Sponsalium casu suaferim, licet haud necessarium arbitrer.

Quæres 12. an si cui soluta sit à resilienti pœna

pœna conventionalis, is eam ante sententiam Judicis solventi restituere teneatur.

CLXXXVI. Et hic quoque scinduntur Doctores. Alii recipientem ad restituendum ante Judicis sententiam obligant; & idem docent de iis qui pecuniam credito perditam in ludis prohibitis receperunt. Horum ratio est, quod recipiens nullum jus habet ad recipiendam pœnam conventionalem; quia promissio irrita nullum Jus parit. Ita Soto, Lopez, Medina, &c.

CLXXXVII. Alii negant incumbere ullam restituendi obligationem, donec qui incaute solvit, à Judice, ut potest, obtinuerit sententiam restitutionis in integrum. Ita Lessius, cap. 26. dub. 3. & 4. Sanchez, Lib. 1. disp. 31. n. 2. Sylvius ad q. 43. art. 1. v. *Quæritur*, 1. Concl. ult. ubi, sed obiter & citra probationem dicit id esse probabilius. Collat. Andegav. pag. 160. & seq.

CLXXXVIII. Probant 1. quia Jura irritant quidem promissum solvendi, sed solutionem ipsam & dominii translationem non irritant, neque alium inhabilem reddunt ad recipiendum. 2. Quia legatarius ex testamento minus solemniter non tenetur restituere legatum quod recepit, licet hæres illudolvere non teneretur. 3. Quia ludens pecunia credita non teneturolvere; & tamen satis receptum est ut possit alter, si recepit, tuta conscientia retinere. 4. Quia solutio hæc haberi potest ut compensatio dedecoris, quo afficitur persona cujus à Sponsalibus, non sine quodam ejus mœrore & injuria, resilitur.

CLXXXIX. Alii utramque sententiam conciliare nituntur ope distinctionis. Nempe, inquiunt, vel is qui solvit, solvit ut promissis etiam nullis stare, sciensque id quod solvebat, non esse stricte debitum; vel solvit, quia falso ratus est se ad solvendum teneri. Si primum, potest qui recepit, tuta conscientia retinere, quia donans vel jure suo cedit volens, quod Legibus non prohibetur; vel mœrorem ex agendi ratione sua conceptum lenire contendit, quod caritatis est & pietatis. Si 2. non potest retinere, quia donator jure suo non cessit, solumque dedit ex errore. Qui autem solvit id quod ex errore à se debitum existimat, dominium ejus non transfert. Hæc, quæ Salmanticensium est, decisio æqua videtur. Quæ autem rationes ad dandum impulerint, ex circumstantiis personæ dijudicandum est. Facilius enim præsumuntur munificencia & æquitas in homine divite, liberali, pio, non imperito, quam in ignobili, avaro, &c. In dubio res per amicos tractanda videretur, aut multa conventionalis pro dubii ratione partienda.

Hactenus de pœnis positivis dictum est: jam de pœnis negativis statuendum. Ex autem vel ab extraneis apponuntur, ut si quis dicat: *Leggo tibi centum, si Petro nupseris*; vel à viro relative ad mulierem, ut *Dabo tibi centum, si me in conjugem habere velis*; vel à muliere erga virum.

CXC. Si primum, valet hæc promissio, ita ut si puella non nupserit, legatum amittat: si nupserit, lucretur. Ratio est, quia in his promissionibus non apponitur proprie pœna, sed

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

lucris specie ad tale Matrimonium allicitur persona. Id autem apud probos etiam receptum est, & nihil habet inhonesti: unde & approbatur Leg. 1. Cod. *De justit. & substit.*

CXCI. Fallit tamen hæc doctrina juxta Sanchez, Lib. 1. disp. 33. & alios communiter, 1. cum centum quæ legantur, pertinent ad legitimam illius cui sub Matrimonii conditione legantur; tum quia legitima, utpote alias debita, nullam patitur conditionem; tum quia legitimæ amissio rationem haberet pœnæ proprie dictæ, quæ ex probatis Matrimonio contrahendo apponi nequit. 2. Cum legatum alicui sit ea conditione ut certum hominem de tali familia sibi in gradu prohibito consanguineum vel affinem ducat; quia, inquit Sanch. n. 9. verba Testamenti intelligenda sunt secundum Jus commune, non secundum speciale, quod sola dispensatione obtineri potest, ut habetur Leg. fin. ff. *De his qui ven. ætat. impetr.* 3. Cum ex legato non cogitur quis indigno vel inhonesto modo nubere; alioqui enim admittitur res, & rejicitur conditio. Unde legatum virgini, si Titio nubat, non efficitur caducum, si virgo illa ex voluntate paterna nubat alteri; quia conditio intelligitur, si honeste impleri potest: virgo autem honeste contra patris voluntatem nubere nequit. Id porro unum possumus, quod de Jure & honeste possumus. Leg. *Nepos Proculo*, ff. *De verb. signif.*

CXCII. Si secundum, non valet promissio de Jure communi, tum quia resistit Lex, *Si ita stipulatus fuero*, 97. §. *Si tibi nupsero*, ff. *De verb. oblig.* tum quia libidine moveri censetur, qui puellam summa pacta allicit. Secus tamen præsumitur, nec immerito, cum vir senex est, vel ignobilis; puella vero juvenis, vel honestæ prosapiæ: tunc enim inæqualitatem compensare censetur.

CXCIII. Si tertium, tenet promissio; quia quod spondet mulier, dotis causa spondere præsumitur. Ita inferunt ex Cap. 3. *De condit. apposit.* Hæc tamen doctrina, nisi fallor, in pluribus fallere potest. Quot anus pridem edentulæ juvenum nuptias, non alio quam libidinis æstu, ambiunt & sollicitant!

Sed quid si pœna de non acquirendo lucro apponatur ad retrahendum à nuptiis; ut si quis centum leget vel spondeat Mariæ, si non nupserit?

CXCIV. R. conditionem hanc, si apposita sit ut vidua retrahatur à Matrimonio, validam reputari: unde vidua hæc, si nubat, rem sibi promissam amittit. Ratio est, quia honestum sit à secundis nuptiis abstinere, ut habetur Cap. fin. XXXI. q. 1. Ita Molina, Tom. 1. de Just. Tract. 2. disp. 207. Sanch. ibid. disp. 34. n. 29. Salmantic. n. 111.

CXCV. Si vero conditio hæc quoad virginem apponatur, non rejicietur à contractu, sed à legato: unde contractum vitiabit, non legatum. Et quidem in contractu non habebitur pro minime apposita, sed eum vitiabit; quia hæc conditio à Jure reprobatur. Quæ autem reprobantur à Jure, habentur pro impossibilibus; cum id unum posse censeamur quod possumus de Jure. Ideo porro conditio hæc re-

proba-

T

probatur à Jure, quia Reipublicæ interest ut Civibus multis legitimis augeatur.

CXCVI. Sed quidni ratio hæc valeat etiam in legatis, adeoque & ea etiam vitiet; En causam discriminis. Contractus tempore Partes quæ in vivis supersunt, agere possunt ut ab eo rejiciatur conditio impossibilis, proinde ut ad debitum modum reducatur. At Testator qui fato functus est, nihil jam circa dispositionem à se factam valet. Ergo quod in legato erat minus consentaneum Legi, per Legem ipsam ad debitum modum reduci debuit, adeoque rejici debuit conditio. Id autem factum est Leg. *Quoties*, 22. Leg. *Cum tale*, 71. ff. *De condit. & demonstr.* Sed de his quæ forte pro locorum diversitate diversa sunt, adeundus Sanchez, Lib. 1. disp. 34. num. 2. 3. &c.

Q. 13. quid de Arrhis statuendum sit. Est autem Arrha in præsentem res immobilis vel mobilis in magna vel parva quantitate, à sponsis vel parentibus eorum, post contracta Sponsalia quasi pignus in futuri conjugii securitatem data, five ab utroque sponso invicem, five ab uno alteri. Differt arrha à sponsalitia largitate, quæ fit in signum amoris & sub spe Matrimonii, sed non in ejusdem pignus; & alio nomine vocatur *Jocalium*, *Dotalitium*, *Mundus muliebris*, &c. Jam

CXCVII. R. 1. Arrha Sponsalibus licite apponitur: eam enim Jus expresse approbat, Leg. 3. & 5. Cod. *De sponsal.* & Leg. 28. tit. *De arrhis*, &c. Arrhas tamen non admodum graves esse decet, præsertim ubi viget restitutio quadrupli. Sic enim reciderent in pœnam conventionalem, à qua pro viribus abstinendum.

CXCVIII. R. 2. Post initum conjugium arrha danti restituenda est, nisi aliud ferat locorum consuetudo. Pignus enim ei qui dedit, præstita promissione reddendum est.

CXCIX. R. 3. Si dans arrham, injuste & sine causa resiliat, perdit arrham. Arrha enim traditur ut pignus futuri Matrimonii, sicut pi-

gnus in contractu venditionis. Ergo sicut in hoc casu, sic & in illo à Parte quæ fidem frangit, amitti debet.

CC. R. 4. Quando è sponsis unus solus arrham tradit, & qui eam recepit, injuste resilit à Sponsalibus, debet is eam in duplum restituere; *nisi specialiter ex communi consensu inter contrahentes de quadrupli ratione placuerit*. Ita cit. Lex *Mulier*, 5. Cod. *De sponsal.* Excipitur si minor sit, is enim non plus restituit quam accepit.

CCI. R. 5. Qui iusta de causa resilit, nec datam arrham perdit, nec acceptam (possunt enim arrhæ utrinque dari, ut docet Sanch. Lib. 1. disp. 35. n. 13.) in duplum restituere tenetur. Ratio est, quia rei datæ amissio habet locum pœnæ: pœna autem supponit culpam. Leg. 22. Cod. *De pœnis*.

CCII. R. 6. Si tradens arrhas sit in mora culpabili, cedunt arrhæ in lucrum recipientis; vel si is interea moritur, hæredum ejus. Sanch. ibid. disp. 36. à n. 4. Silvester, v. *Sponsalia*, q. 9. Glossa in Leg. 3. & 5. Cod. *De sponsal.* ubi postquam statuit Legislator ut arrhæ sponsalitiæ restituantur, si sponsum sponsamve mori contingat, subdit: *Nisi causam, ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit*. Ratio est, quia æquum est ibi esse pœnam, ubi *& noxa est*, cit. Leg. 22. Cod. *De pœnis*. Hinc pluribus Arrestis judicatum est, ut qui injuste resilit, data perdat, & ad damni compensationem teneatur.

CCIII. R. 7. Cum neuter sponsus fuit in mora, & eorum alter moritur, arrhæ, jocalia, &c. hæredibus ejus restitui debent; quia ubi non præcessit culpa, nec pœna sequi debet. Si tamen diu puellæ expectandum fuit, & hæc commodi Matrimonii occasionem prætermiserit, poterit accepta dona titulo compensationis servare; præsertim si non reclamant defuncti sponsi hæredes. Ita Collat. Paris. Tom. 1. pag. 178.

SECTIO TERTIA.

DE

MINISTRO SPONSALIIUM, EJUSQUE QUOAD SPONSOS OBLIGATIONIBUS.

Q Uæstio tota est de Sponsalibus Ecclesiasticis: Notariis enim qui Sponsalia civilia excipiunt, id incumbit unum ut Regum ac Provinciarum sanctiones & usus diligenter sequantur. Duo igitur tantum hic expendenda; 1. quis Ecclesiasticis Sponsalibus præesse debeat; 2. quæ hujus erga sponfos sint partes. Qua de re.

Dico 1. Sponsalium Minister solus est Parochus, aut qui vices ejus gerit.

CCIV. Ratio est, quia ubi vigent Sponsalia Ecclesiastica, inviolati juris est ut coram eo contrahantur qui banna promulgare, sponfos conjungere in Matrimonium, parentum voluntatem commodius explorare, affidandis sa-

lubria monita dare; eosdem justis de causis arcere à Sponsalibus potest. Hæc autem Parochus, aut alii qui vices ejus gerat, competunt. Et praxim hanc commendant quotquot punctum illud pertractant Libri Rituales.

CCV. Absit porro ut unquam præsit Pastor Sponsalibus in popina; vel in ædibus profanis: imo morem post dissolutas computationes spondendi, qui nonnullis in pagis adolevit, exhortando, docendo, comminando, atque etiam implorata Judicis Villani ope, pro viribus eradicare debet, ne animi vino semigraves non agant eo pietatis affectu, qui divinam benedictionem benedictioni sacerdotali adjungat.

Dico 2. Gravia sunt Pastoris quoad sponfos munera,

munera, gravia & sponforum quoad Pastorem.

CCVI. Et quidem 1. Pastor, seu Confessarius sit, seu non, vel publice è suggestu, vel in privatis colloquiis omni opera efficere debet, ut qui de ineundo Matrimonio cogitant, divinam voluntatem serio interrogent, & mature perpendant an vocati sint ad conjugalem statum; quandoque etiam ad hoc vel illud conjugium. Vix certe quæpiam est conditio, vel periculiosior, vel graviora trahens onera, quam immobilis Matrimonii status. In eum tamen certo quodam impetu, dicam, an furore proruitur, Deo ne obiter quidem consulto; quasi vel facile suam quisque salutem sine auxilio gratiæ operari possit, vel adfuturam sibi gratiam spondeat in conditione ad quam vocatus à Deo non fuerit. Videant interim qui de ineundo proxime conjugio deliberant, quibus agantur motivis. Alii una spe fortis nobilioris; alii amplioris fortunæ intuitu; alii ut sui juris sint, non jam parentum admonitionibus obnoxii; alii sola libidine se se moveri animadvertent.

CCVII. 2. Et illud aget Pastor, aut qui hac in parte vices ejus agit Confessarius, uti quorum gerit curam, in statu gratiæ ad Sacramentum illud accedant. Demonstrabit, ut sagaciter monet Joannes Opstraet in Lib. qui inscribitur *Pastor bonus*, part. 4. cap. 10. per Sacramentum hoc, *Sidigne suscipiatur, gratiam conferri, qua deinceps in Matrimonio conjuges & suam & prolium suarum vitam pie & christiane instituant, Hinc deinde futurum ut & proles prolium pie educantur, & in multas fortasse generationes pietas deinceps per posteros propagetur. Insuper & familiam suam à piis conjugibus recte gubernari: unde & famuli & ancillæ, aliique domestici ædificantur; & ab his rursus ad multas alias familias pietas diffundetur. E contra vero, ubi Sacramentum Matrimonii indigne susceptum est, ibi nec gratiam accipi, qua aut bene vivant ipsi conjuges, aut bene vivere doceant proles quas suscipiunt, aut familiam suam christiane gubernent: unde & in posteros suos, per proles & proles prolium, & in plurimas alias familias per domesticos suos impietatem suam propagant.*

Sed docendum est ulterius ad hanc gratiam accipiendam opus esse dispositione & præparatione sancta, quam imprimis non habent illi qui in Fide satis instructi non sunt; deinde qui in peccatis mortalibus vivunt, ut sunt qui tabernis, potationibus, inhonestis consortiis, impudicis procurationibus, aliisque immunditiis addicti sunt. Proinde hos omnes Matrimonio indignos esse, nisi prius per pœnitentiam vitam emendaverint. Quamobrem eos debere prius à peccatis abstinere, & christianam vitam instituere, ne absolutionis beneficio privati priventur & conjugali gratia.

CCVIII. 3. Curabit ut nupturientes ab omni tam derimente quam prohibente impedimento liberi sint, prout monet Rituale Romanum. Unde impedimenta, si quæ subsit suspicio, ipsis figillatim exponet. Sed & eos monebit ne ipsi certum diem contrahendi Matrimonii præfigant; ut si postea forte aliquid interveniat, ob quod nuptias differri oporteat,

facilius & citra oblocutiones atque scandalum differri possint.

CCIX. 4. Et id vehementer etiam atque etiam iisdem inculcandum, ut jam inde à Sponsalibus, vel diu ante, si juxta ritum loci Matrimonium à Sponsalibus breviori temporis intervallo sejungatur, ad sacrum Tribunal accedant, quo & labes suas abluant plenius, & melioribus consiliis instruantur. In his autem casibus optimum fuerit Confessionis generalis consilium: imo hæc necessaria videtur qua parte spectat materias ex quibus oriri solent impedimenta, nisi Confessor satis aliunde norit Pœnitentes. Dum autem fluet medium tempus Sponsalia inter & nuptias, operæ pretium erit, ut commissa parentibus eorum quæ ad Matrimonii apparatus spectant cura, in id toti intendant ut cœlestem gratiam tum in se, tum in compartem suam advocent. Proderit hunc in finem exemplum Tobix junioris & Saræ, & data utrique ab Angelo Raphaele monita. Tob. cap. 6. 7. & 8.

CCX. 5. Monebit eos nihil eis amplius post inita Sponsalia licitum esse, quam antea liceret: contra vero his eo cautius ac sanctius esse conversandum, quo majora sibi imminent pericula, & instat Matrimonii tempus. Hinc 1. prohibendum ne sub eodem tecto habitent; quia mutuus & flagrans amor, spes propediem seipsis fruendi, privata colloquia plerumque amatoria, libidinem & carnem naturaliter commovent, adeoque in mortaliter peccandi periculum conjiciunt. Ita Habertus, qui merito subdit falsam esse hanc recentioris alicujus Propositionem: *Oscula, tactus, amplexus non impudici, in signum consuetum benevolentiae, liciti sunt sponsis de futuro, licet adsit periculum pollutionis*; eamque abominandam vocat Carnotensis Episcopus cit. Collat. p. 13. Hinc 2. ad frequentiore Confessionis usum eo tempore adhortandi sunt. *Id enim prope necessarium, ut tempore tam periculoso monitis Confessarii adversus tentationes muniantur.*

CCXI. 6. Hortabitur ne tantam turbam juvenum & puellarum sacras ad Ædes secum trahant, ut quibusdam in locis moris est. Subjunget melius fore ut paucos aliquos, & quidem modestissimos, è consanguineis ad hoc invitent. Aget etiam ut exulet ille mensarum apparatus, qui ebrietatem, obscœna verba, & alia id genus quæ Sacramenti gratiam præfocant, parturire consuevit.

CCXII. 7. Cavebit ne vel recens conversos, antequam sibi de eorum fide constet, vel vagos ac fixi domicilii exortes, antequam Episcopum consulerit: vel publico ligatos impedimento etiam prohibente, antequam dispensationem ejus expostulare velint, ad Sponsalia admittat. Sed & cavebit ne à Sponsalibus quemquam removeat, seu propter impedimenta occulta, seu quia simpliciter & sine probatione ulla renuntiatum sibi fuerit, hunc vel illum aliquo impedimento constringi. Ita Collat. Carnot. p. 10.

Duo hic moventur dubia. 1. An à Sponsalibus arceri possint, qui in *Fide satis instructi non sunt*, prout supra docebat Opstraet. 2. An iis qui hactenus secum invicem turpiter versati

fati sunt, absolutio impendi possit, eo quia Matrimonium finem crimini impositurum sit.

CCXIII. R. ad 1. Tametsi Sponsalia Ecclesiastica pie celebrari convenit, ut quæ sint ceremonia sancta, non tamen ad ea requiruntur dispositiones ad Sacramenti susceptionem necessariae. Unde in his, prout dictum est, monendi sunt sponsi ut congruas pro Matrimonii tempore dispositiones compararentur: quæ autem subinde comparanda sunt, actu possideri necesse non est.

CCXIV. Tota igitur quæstio est num à Matrimonio repelli possint, qui Fidei Mystéria, vel alia à quolibet Christiano scienda ignorant. Negavit Sanchez, Lib. 3. disp. 15. n. 9. quia, inquit, non est Episcopi statuere Matrimonii impedimenta: hoc autem impedimentum ab Ecclesia constitutum non est. Opinioni huic adhæsit non modo Diana, quod nemini mirum accidet; sed & Synodus Bononiensis in Italia an. 1634. At eam acriter & erudite profligavit Benedictus XIV. in Tract. de Synodo Diœces. Lib. 7. c. 29. quia, inquit, *Huic doctrinæ & Rituale Romanum, & S. Carolus Borr. & quamplurimæ Episcopales Synodi, ac Summorum Pontificum Edicta adversantur.* Horum omnium longam instituit seriem præfatus Pontifex: unde id solum excerpemus è Concilio Provinciali Mediol. v. *Parochus quos sponfos, experiundo seu interrogando, viderit doctrinæ Christianæ rudimenta plane ignorare, ne Matrimonio illos ante jungat, quam ea item ratione cognoverit didicisse, quæ eo de genere illos plane scire oportet.*

CCXV. Docet tamen idem Benedictus, n. 6. *Quandoque evenire ut quis præcipua Fidei nostræ Mystéria & sciat & credat; cetera pariter quæ necessitate præcepti sunt addiscenda, aliquo saltem rudi modo perceperit; sed quia habetis est ingenii & exilis memoriæ, post omnem adhibitam diligentiam, illam memoriæ retinere & recitare non valeat: in hoc autem rerum statu non debet perpetuo arceri à Matrimonio, quod est institutum in officium naturæ, & propterea nemini sine propria culpa est denegandum; sed curabit Parochus ut qui eo memoriæ defectu laborat, frequenter audiat quæ semel crasse didicit, ne ab ejus mente elabantur.* Hæc illi quibus, Deo dante, consonant quæ pluries alibi docuimus, præcipue autem Tom. VI. ubi de Fide, capite 1. & Tom. IX. de Pœnit. cap. 8. n. 165. & seq.

CCXVI. Neque vero satis est ut ea norint desponsati quæ à Christiana plebe sine gravi peccato ignorari non possunt, sed & ea nosse debent quæ sponfis præcepta sunt vel licita, quæve prohibita aut illicita, præsertim relative ad sanctitatem Sacramenti, thori fidem, & bonum prolis. Hic tamen accommodanda personarum captui & ingenio monita. Rudiores enim distincta magis & evoluta expositione indigent; acutiores generali tantum. Verum hæc in Tribunali Pœnitentiæ, nullatenus autem in Ædibus privatis præstanda sunt, ut facaciter monet idem qui supra Parisiensis Magister.

CCXVII. R. ad 2. Grave istud Caput à nobis etiam semel & iterum versatum esse. Vide idem Cap. 8. de Pœnit. n. 794. & seq. Et

hinc collige quam instanter monendi sint sponsi, ii præsertim qui Sacramenta raro frequentant, ne ad ipsum conjugii tempus Confessionem suam differant.

Ut autem sua sunt Pastoribus & Confessariis erga sponfos, sic & sponfis sua sunt erga Pastores vel Confessarios officia.

CCXVIII. Primum est, ut nisi jam ante comperta sit eorum conscientia, penitiores ejus latebras, præsertim relative ad conjugium & tale conjugium, sincere detegant, ut viæ qua ambulaturi sint notitiam à Dei Ministro recipiant. Unde quidquid hætenus de Pastore quoad interrogationem dictum est, de nupturientibus quoad responsiones intelligendum venit.

CCXIX. Secundum est, ut cum certis laborant defectibus, à Ministro resciant num eos aperire teneantur illis quorum nuptias intendunt. Ad id enim quandoque tenentur sponsi, quandoque non. Quod quia multi est momenti, & quotidianæ praxis, nec affidandis necessarium minus quam Confessariis, paulo fufius evolvendum.

CCXX. Itaque ex defectibus alii tales sunt, ut verisimiliter post Matrimonium detegendi sint, & tunc cessuri, seu in probrum, seu in detrimentum Partis alterius; ut si puella ex alieno facinore uterum gerat; si sponsus venera lue, paralyfi vel lepra laboret. Item si ære alieno gravis sit; si ab infima plebis fæce ortus gerat se pro nobili, & qua talis conjugium puellæ nobilis ambiat; si ex genere vel delicto infamis sit. Alii tales sunt, ut vel nunquam foras erumpere valeant, ut si quæ creditur virgo, à quopiam jam mortuo, vel ad Deum sincere converso vitiata sit; vel necessario quidem detegendi sint, sed vel à comparte leniter corrigi, vel patienter tolerari possint; ut si quæ mitis ac pene ovicula habetur, iræ impatiens sit, tractare & tractari aspera, &c. Jam

Dico 1. Defectus primi generis ab una Parte Parti alteri detegi debent; quod nisi fiat, vel desistendum à Sponsalibus, & à fortiori à Nuptiis, vel deneganda à Confessario absolutio.

CCXXI. Ratio est 1. quia nemini licet commodum suum inquirere cum gravi alterius detrimento. Ergo sicut volenti emere ligna occulte cariosa in fabricam domus, tenetur venditor vitium hoc aperire, prout cum ceteris diximus, Tom. II. ubi de venditione; sic quæ certis laborat defectibus, qui Matrimonium in societate conjugali, in susceptione prolis ac educatione, in convictu periculosum efficiunt, eosdem defectus aperire tenetur. 2. Quia in Matrimonio, ut & in aliis contractibus, servanda est æqualitas, non omnimoda quidem, quia id fieri nequit, sed ea saltem quæ ab æquilibrium summo opere non recedat. Hæc porro æqualitas non servatur, cum Pars altera onerosis hujusmodi defectibus laborat; nec compars cedit jure suo, utpote quæ eosdem defectus ignoret. 3. Quia impossibile est ut ut id genus conjugia non fortiantur funestos exitus. Annon quæ viro paris secum conditionis, & commodioris fortunæ credito, mendaciter delusa nupfit, eum ejusque dolo cooperatores

peratores tota vita diris devovebit & execrabitur? &c.

CCXXII. Sed quid juris, si quem defectus tuos celas paribus aut æquivalentibus laborat? R. hic valere aliquando compensationem, ut si cocles cocliti nubat; sed non valere semper videlicet ob speciales personarum circumstantias. Unde si sponsus & sponsa cum aliis peccaverint; & futurum sit ut prior detecto posterioris scelere in immania quæque erumpat, non modo à Sponsalibus, sed & his etiam contractis, à Matrimonio abstinendum; quia licet aliqua forte sit compensatio in rebus, non tamen in rerum consecrariis. Quin & identidem à Matrimonio deterrendi videntur sponsi: eo maxime quod in omnibus sint æquales, ut si uterque comitali vel Neapolitano morbo laboret. Ubi enim duplex est grandis mali principium, ibi magis vereri est ne proles nascatur vitiata, vel pessime instituatur. Hæc tamen securiori aliorum iudicio permilla sint: docet utique Sanctus Thomas, quem alibi secuti sumus, quod *melius sit prolem sic esse, quam non esse*; unde negat renuendum esse debitum leproso, qua tali. Verum dubitari possit an quæ ad utendum Matrimonio contracto sufficiunt, sufficiant ad contrahendum. Nimirum vereri est, ne si uxor sana neget debitum marito, subeat ille grave periculum incontinentiæ adulterii, &c. Item sperari potest futurum ut proles vel incolumis prodeat, vel minus vitiata quam pater, ut quæ matrem sanam habitura sit. Aliud porro est in præsentī casu, ubi nihil ferme nisi funestum expectari potest. Hæc tamen ex morbi gradu & insanabilitate metienda sunt. Si uterque adeo putridus foret, ut vix aliud quam Rempublicam prole sua inficere posset, non tam ab Episcopo quam à Magistratu sciscitaretur quid mihi facto opus esset.

CCXXIII. Dico 2. Si sponzorū alter occulto vitio laboret, quod grave alteri incommodum parere nequeat, & tamen justam, si cognosceretur, à Sponsalibus resiliendi causam præberet, ut si sponsa ante, vel alteruter post Sponsalia cum alio peccaverit, non tenetur ordinarie suum illud vitium aperire. Ratio est 1. quia onus turpitudinem suam propalandi tam durum est, tam receptæ consuetudini adversum, ut nemo illud in se & erga se exequi teneatur, quando nullam hinc alteri, seu proprii, seu iniustitiæ labem inurit, prout fit in præsentī, ubi de defectu occulto agitur. 2. Quia ex dictis Tom. II. venditor vitium rei etiam occultum aperire non tenetur, cum vitium illud rem non reddit vel noxiam aut periculofam, vel notabiliter minus utilem. Ergo à pari in proposito. 3. Quia, uti etiam diximus T. VII. potest adulter, cujus crimen ignoratur, non exigere stricte, attamen petere debitum, ut solent honesti conjuges, quia lapsum suum detegere non tenetur. Ergo iterum à pari.

CCXXIV. Unde sequitur Partem quæ secreto illo defectu laborat, posse aliam quæ ex futilibus aliis causis resiliire velit, insequi ut Matrimonium perficiat. Et id passim admittunt Theologi quos adducit & sequitur Lacroix, n. 182. p. 444. Ratio esse potest, quia puella per occultam fornicationem nihil amisit juris

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

fui in exteriori foro; ad quod pertinent Sponsalia; & æqualem ex proci sui infidelitate subit coram hominibus infamiam, ac puella omnium incorruptissima.

CCXXV. Quia tamen male decet ut quæ coram Deo nocentior est, hominem longe minus reum perinde infectetur, ac si foret intermerata. non illubens crediderim ei quidem licitum esse, ne nimia taciturnitate se ipsam utcunque prodat, jura sua coram Judicibus prosequi; at simul ei suadendum à Confessario, ut postquam honori suo satis providerit, compensationem sibi à Judice adscriptam, saltem ex parte restituat, ne forte evangelicum illud audiat: *Omne debitum dimisi tibi. . . . Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui?* &c.

CCXXVI. Ut ut est, limitanda est præcedens responsio ad minus in duplici casu, 1. cum periculum est ne vitium quod actu latet, postmodum foras erumpat, & graves pariat rixas; tunc enim aut aperiri debet, si apertum vel nihil vel parum infamet; aut à Sponsalibus, qua meliori potis erit via, recedendum.

2. Cum puella ab alio concepit, etsi à Sponsu suo, cujus etiam libidini oblectata est, concepisse præsumi potest. Vel enim prima fornicatio tantum distat à secunda quam cum desponsato habuit, ut is, computato tempore, partum alii certo vel probabiliter adscripturus sit; & tunc utrumque inter æterna odia nascentur, quibus prævisis non potest sponsa renitentem sponsum ad nuptias compellere: vel utraque fornicatio intra tempus tam breve contigit, ut sponsus se se prolis parentem judicare possit; & tunc nihil quidem erit jurgii & rixarum inter sponsores; sed alia, eaque gravissima, suborientur incommoda, ut quod maritus prolem alterius non sine magno sumptu educaturus sit, quod eadem spuria proles indebitæ sibi hæreditatis partem aditura sit; quod legitimæ proles bonis ad se pertinentibus privandæ sint. Hæc porro tanta sunt, ut, quæ deliquit sponsa, jure suo jam amplius uti non possit.

CCXXVII. Nec dicas incommoda hæc averti posse, 1. efficiendo ut genuinus prolis parens eidem alimenta necessaria suppeditet: 2. suscipiendo in se hujusce compensationis onus, seu ex paraphernalibus suis, seu extraordinario labore, seu prolem Religioni Monasticæ pro viribus consecrando.

CCXXVIII. Hæc enim futilia sunt. Primum quidem: tum quia non habet plerumque verus parens unde proli omnia, non modo ad victum & vestitum, sed & ad compensandam legitimorum hæredum jacturam necessaria subministret; tum quia etsi opum dives esse fingatur, dubium est & oppido incertum an damna hæc compensare velit; cum frequens sit ut amasii crimen diligant, at prolem ex crimine natam vel negligent omnino, vel execrentur; tum quia primogeniti plura quam ceteri jura habent, unde multo difficilior est damnorum compensatio; tum quia non videtur qua ratione putatitius pater à laboribus & studiis, quæ in efformandis primogenitis majora sunt, indemnitas fieri possit. Ergo quæ ab alio concepit, si sponsum ducat, multiplicitis

U

plicis injustitiæ rea est, non secus ac qui mercem vendidit emptori maxime noxiam præsertim cum vitium ejus ab eimente deprehendi non potest.

CCXXIX. Nec minus inutilis est pars responsionis altera; 1. quia incertum est an sponsa, vel labore, vel ex bonis propriis, obventura seu aliis filiis, seu mariti hæredibus detrimenta resarcire possit. Quid enim si moriatur in partu? Quid si statum ejus dedecet lasior? Quid si vel suo, vel teneri mariti affectu, vivat in mollitie, ut solent certæ conditionis mulieres? 2. Quid tandem præstabit mulier, vel delicatior, vel infirma ut majoratum legitimis hæredibus ereptum compenset? 3. Annon fieri potest ut nullam vel modicam dotem attulerit, eaque ad honestatem status tota, quanta est, debeat expendi, &c. 4. Unde habetur filium, maxime primogenitum, vel de amplectenda Religione cogitaturum, vel ei idoneum fore, vel ad eam admissum iri, vel citra dotem recipiendum esse? Cum igitur nemini liceat grave & certum debitum contrahere, quoties summopere incertum est an aliunde exsolvere possit, non licet sponsæ in præsentī causa inhiare nuptias, quæ huic incommodo evidenter subjacent.

Instant tamen, & dicunt 1. posse puellam, si aliter infamiam vitare nequit, prolem exponere ante ostium Joannis desponsati sui, modo is nullam hinc suspensionem incurrat, & parata sit puella, quidquid is in alenda prole expendet, clanculum rependere. 2. Si puella Joanni jam nupta, ab alio gravidata esset, non teneretur cum infamia sua scelus suum Joanni etiam soli referare; licet hinc gravia Joanni, ejusve legitimis filiis vel hæredibus, damna obvenirent; quia nemo se se infamare tenetur, ne alius aliquod ferat damnum in bonis fortunæ, quæ semper minoris quam propria fama æstimantur. Ergo pariter ut publicam infamiam vitet puella, sponsum ad nuptias adigere potest; præsertim cum incertum sit an inde damni quidpiam sponso eventurum sit. Forte enim proles in utero extinguetur, forte nata non vivet. Quoti ante vel post partum immature rapiuntur! &c. His 3. accedit quod sponsum in hisce circumstantiis non sit rationabiliter invitatus: vellet enim idem sibi fieri, si esset in locum sponsæ nunc serio pœnitentis.

CCXXX. R. ad 1. Dato antecedente, non prorsus concesso, quia exposita, seu ante domum, seu in ipsa domo, proles semper aliquid parit incommodi, quandoque suspensionis; neg. conseq. Disparitas est quod facta ante sponsi domum expositione prolis, huic liberum sit vel eam acceptare, vel alio transferendam jubere, vel ad Magistratus aut hospitales Infantium Domos remittere. Ast in præsentī casu cogitur sponsum innocens, & infortunii sui nescius, suppositam sibi prolem acceptare, nutrire, juxta conditionem instituere; uno verbo damna iniqua pati.

CCXXXI. Ad 2. Dato iterum antecedente, quod aliquando fallit, ut diximus Tom. II. neg. conseq. Uxor enim quæ crimen suum celat, tantummodo permittit damnum; quia illud, salvo jure quod habet ad famam, & aliquando ad vitam suam, jam impedire non potest. Ast in casu nostro potest sponsa Matrimonium omittere; & si non

omittat, per illud positive influit in omnia futuri conjugis damna: quod non potest, etiam ut famæ suæ consulat. Unde nec desponsatum resilire volentem urgere potest ut stet Sponsalibus; nec eadem, si resilire ipsa velit, crimen suum aperire tenetur. Quod si sponsum habiti cum alio commercii nescius, sponsam urgeat ad Matrimonium: docent nonnulli cum Heislenger, Part. 1. cas. 6. n. 26. illam, si nulla alia via Matrimonium recusare valeat, ad pandendum sponso crimen suum teneri; tum quia nullum ad famam suam jus habeat cum tanta innocentis injuria; tum quia infamia, quam ex hac apud sponsum revelatione incurrit, quamque sibi soli imputare debet, non est tanti, ut propter hanc vitandam, gravia & sponso & toti familiæ damna inferri possint. Et vero sponso, quem cum affidata rem habuisse supponimus, jam nota est ejusdem impudicitia. Porro non multum à fama sua excidit quæ cum uno rea, rea cum alio intelligitur. Hæc ille.

CCXXXII. Malim tamen ut scelus illud vel Parocho, vel Directori rem benigne & sapienter tractaturo detegatur, quam sponso, qui zelotypia & æstu percitus, ut palam probet quam juste datam fidem frangat, & alienæ, & suæ forsan iniquitatis, mysterium, partim indignabunde, partim triumphanter propalaturus sit. Imo, si sponsa ad tempus abesse possit, erit id ei suadendum, nisi novum peccandi discrimen incurrat.

Quod adjicitur neminem ad sui infamiam teneri, ne quod alius in bonæ fortunæ, quæ minora reputantur, detrimentum subeat, fallit multis in casibus; præcipue autem cum de gravi alterius damno agitur, quod aliter quam per proprium sui dedecus averti non possit. An enim si falsi testis personam egero in grave proximi præjudicium, non tenebor cum propriæ famæ jactura, si hæc una pertimescenda sit, calumniam meam detegere? Et vero ut fama, sic & corporis sanitas superioris est ordinis quam bona fortunæ. Atqui tamen nemo quempiam à restituenda summi momenti hæreditate excusabit, quia ob mœrorem inde concipiendum per tres quatuorve dies febri vexandus sit. Ergo. Quod si avertendum à sponso damnum non sit grave, infamia vero sponsæ quasi enormis, aut ei, nisi Matrimonium à familia studiose quæsitum contrahat, mors vel aliæ graves ærumnæ à patre furioso impendeant, aliter sentiendum erit, quia à contrariis contraria eruuntur. Extra hos casus standum est principiis supra positis. Ceterum credo vix unquam fieri ut quæ à Sponsalibus resilire studet, ad turpitudinis suæ revelationem obligetur.

CCXXXIII. Nihilo plus movet quod subdunt, videlicet incertum esse an quid damni sponso eventurum sit ex aliena prole. Nam 1. non licet quid facere unde alii impendat grave malum, etiam si dubie tantum impendat. 2. Malum de quo agitur probabilius est, quam ejusdem mali absentia; cum, Deo dante, rarior sit abortus quam partus; & è decem filiis is quandoque unus superstes sit, qui spurius est. Porro non licet ut indemnem te præstes, alium probabiliori vel æque probabili periculo obijcere. 3. Ex omnium confesso, gravis foret injustitiæ reus, qui ut famam servaret suam, ageret apud mulierem ut filium cujus ipse pater

ter est, marito suo supponeret; Et si fieri potest ut filius ille diu non vivat. Ergo, &c.

CCXXXIV. At, inquires, in hoc casu pater positive influit in damnum; contra autem in casu nostro sponsa mere permissive se habet ad damnum sponsi.

R. Et in isto etiam casu sponsam positive cooperari damno sponsi; quia libere, tantumque metu mali minoris, quod imputare sibi debet, contrahit Matrimonium, quod probabiliter damnum illud provocare debet.

CCXXXV. Ad 3. Non est rationabiliter volens qui aliquid enixe optat, sed qui secundum iusti & æqui regulas optat. Porro si sponsus in eodem versaretur casu, non optaret secundum æqui regulas ut spuriam prolem proli legitimæ inferere sibi liceret.

CCXXXVI. Quæres an peccet Pars altera quæ impotentia temporali laborat, & comparti nihil de ipsa loquitur.

Respondet Sanchez, Lib. 7. disp. 92. n. 5. silentium istud non esse ex natura sua pecca-

tum mortale, imo nec veniale, si ad breve tempus sit impotentia; quia conjugalis actus obligatio habet se ut præcepta positiva, quæ non obligant semper pro semper. Unde satis est ut isti debito, cum licebit, satis fiat, modo diu expectandum non sit. Contra Soto & Henriquez, &c. in huiusmodi dolo lethalem culpam admittunt: quod tamen limitant aliqui cum Ricardo, nisi magna necessitas vel utilitas silentium imperet. Hæc, non secus ac alia multa, ex personarum circumstantiis judicanda esse reor, potissimum autem ex sapientia & virtute compartis. Utique gravi incontinentiæ periculo exponitur juvenis salax & amore furens, cui vel una hebdomade expectandum donec fruatur optatis. Unde vel agendum est ut differantur nuptiæ, vel ante nuptias paciscendum de separatione thori quoad certum tempus; prout sæpe fit cum duodennibus puellis. Generationem loquendo potior videtur opinio Soti, præsertim si aliquamdiu differri debeat redditio debiti.

SECTIO QUARTA.

DE

NECESSITATE ET EFFECTIBUS SPONSALIIUM.

CIRCA primum hujus Sectionis Caput nulla est gravis difficultas: Unde paucis.

CCXXXVII. Dico 1. Plurimum decet ut Sponsalia Matrimonio præmittantur.

Ratio est, 1. quia Sponsalia gravibus de causis instituta sunt, ut patet ex dictis Sect. 2. præced. §. 2. q. 3. 2. Quia Sponsalia in genere primævæ sunt antiquitatis, licet nonnulli eadem quatenus Ecclesiastica, seu Sacerdotali benedictione consignata, non ante nonum Sæculum in oriente, & ante decimum tertium in Occidente viguisse opinentur: de quo adi Gilbert in Traditione seu Historia benedictionis nuptialis, Tom. 1. p. 286.

CCXXXVIII. Dico 1. Sponsalia ex natura rei ad Matrimonium necessaria non sunt.

Ratio est, quia ad Matrimonium sufficit mutua corporum traditio. Hæc autem absolute fieri potest sine prævia tradendi promissione, sicut venditio domus sine pacto ejusdem vendendæ confici potest.

CCXXXIX. Dico 3. Sponsalia Ecclesiastica, ubicunque præcipiuntur, sine gravi peccato voluntarie prætermitti non possunt.

Ratio est, quia ceremonia à legitima potestate graves ob causas præscripta, sine gravi peccato negligi non potest. Atqui, &c.

Major est & longe gravior difficultas de Sponsalium effectu: is autem duplex est præcipue, obligatio nimirum, & honestas publica. De posteriori agitur ubi de impedimentis: priorem nunc prosequimur; quod ut fiat, videndum 1. an & quo tempore obligent Sponsalia ad contrahendum Matrimonium. 2. an ita obligent ad servandam fidem, ut gravior sit in sponsis quam in omnino solutis fornicatio. sit

CONCLUSIO I. Sponsalia ad contrahendum

Matrimonium graviter obligant; idque, si nihil obstet, tempore inter sponsos constituto; aut quamprimum commode fieri potest, si nullum Matrimonio tempus præfixum fuerit.

CCXL. Prob. 1. pars, quæ communis est Doctorum sententia: quia stipulatio, seu promissio mutua, & ideo utrinque onerosa, parit obligationem justitiæ. Atqui obligatio justitiæ in re gravi, qualis est præsens, necessario gravis est. Recte igitur S. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. ad 2. *Ex promissione Sponsalium obligatur unus alii ad Matrimonium contrahendum, Et peccat mortaliter non solvens, nisi legitimum impedimentum interveniat.*

CCXLI. Prob. 2. pars, quia eadem est matrimonialis contractus, quæ ceterorum conditio. Atqui in his servari debet tempus de quo inter Partes convenerit: tum quia *Contractus ex conventionem Legem accipere dignoscuntur*, ex Reg. 86. Juris in 6. tum quia *solutum solvitur non minus quantitate quam die*, ex Leg. 85. ff. *De solut.* Ergo & in Sponsalibus debet tempus servari, nisi vel compars expresse aut tacite in dilationem consentiat: quod minus facile de puellis ob verecundiam sexus præsumendum; vel excuset justa causa; cum enim Sponsalia omnino solvi possint, si *rationabilis causa* eorum executioni *obstiterit*, cap. 10. *De sponsalib.* multo magis ob eam differri poterunt.

CCXLII. Sicut tamen in aliis contractibus excusat à gravi parvitas moræ, sic & in præfenti. Unde dilatio ad unum aut alterum diem, regulariter loquendo, vacat à mortali. An idem dicendum sit de dilatione ad unam duasve hebdomadas, vix aliter quam ex circumstantiis judicari potest: utique mora hæc contra

contra constituti temporis legem plerumque ciet scandala, nocet famæ compartis; utramque gravi incontinentiæ periculo exponit, parit anxietates, &c. nisi Pars cui apponitur mora, pietatem colat.

CCXLIII. Prob. 3. Pars, quæ Canonistas ac Theologos mire dividit; aliis nobiscum sentientibus, aliis ex adverso contendentibus cum Sanchez, Lib. 1. disp. 28. Pirhing, h. t. num. 25. &c. Sponsalia, quorum executioni dies præfixa non sit, obligare quidem statim ac alterutra Pars exigit; sed per se non antea obligare; Prob. inquam, 1. ex Leg. 14. ff. *De reg. Juris*, ubi sic: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præsentis die, id est, quamprimum, res debetur. Verum, ait Lex 41. De verb. obligat. dies adjuncta efficit ne præsentis die debeatur.* Ergo sola temporis determinatio, non autem Partis alterius taciturnitas, ut male contendit Sanchez, efficit ut Sponsalia non statim seu pro prima opportunitate obligent. Ergo rursus ubi dies præfixa non fuerit, statim obligant.

CCXLIV. Prob. 2. Votum, nisi executioni ejus certa dies præfixa sit, statim obligat, ita ut dilatio ejus reputetur in peccatum, ex Deut. 23. v. 21. Et id de eo præsertim voto constat, quo quis pro toto vitæ suæ decursu aliquid spondet; quia quo serius illud exequitur, eo plus de re debita subtrahit. Atqui sponsus promisit se toto vitæ stadio cum sponsa victurum; & id vicissim promisit sponsa. Ergo.

CCXLV. Prob. 3. Quia fatentur Adversarii, & in his Pichler h. t. n. 41. Sponsalia hæc per accidens obligare ad statim contrahendum; cum timere est ne sponsi vel secum aut cum aliis peccent, vel se se tacite incontinentiæ dedant. Atqui attenta sponzorum fragilitate, & ut plurimum nubendi cupidine, periculum illud non tam per accidens, quam per se imminet. Hinc illa quæ à Gallemarto in Sess. 24. cap. 1. sacre Congregationi tribuitur resolutio: *Monendi sunt sponsi, ut factis Sponsalibus quamprimum contrahant Matrimonium: ne sponsæ stupri periculum subeant.*

CCXLVI. Obijciuntur duo: 1. Lex *Debitores*, 12. Cod. *De pignorib.* juxta quam *Debitores præsentis prius denuntiationibus conveniendi sunt.* Ergo comparte tacente, non denunciante, seu non exigente Sponsalium executionem, non est exequendi obligatio. Nec nocet quod objecta Lex de iis solum debitoribus loquatur, qui in debiti securitatem pignora vel hypothecam creditoribus suis tradidere; non nocet, inquam, quia principium Legis, nempe quod *Debitores præsentis prius denuntiationibus conveniendi sunt*, generale est, proinde cuilibet, & ipsi etiam Sponsalium debito convenit.

CCXLVII. 2. Quod quando nulla ex spondentibus Pars urget, censetur quælibet obligationem quamprimum opportune contrahendi remittere. unde nulla est hic paritas Matrimonium inter & votum; quia Deus Lege sua sanxit ut votum sine temporis determinatione emissum, illico executioni mandaretur.

CCXLVIII. R. ad 1. neg. consequ. Quia Lex *Debitores*, non de omni debitore, sed, de eo solum loquitur qui pignus dedit, quod

quidem pignus Lex à creditore vendi prohibet, donec de eo debitorem commonuerit. Et hunc esse Legis sensum patet ex Rubrica, quæ dubios Juris Textus interpretatur. Et vero si principium Legis, quia in speciem generale, ad debitores omnes extenderetur, nulla Pars, etiam præfixo ad nuptias tempore, prius ad contrahendum obligaretur, quam requisita fuisset: quod ne ipsi quidem Adversarii admittunt. Si dicant ex Jure haberi quod Matrimonium die præfixo iniri debeat; dicemus & nos ex Jure haberi quod *quoties in obligationibus dies non ponitur, præsentis die res debetur*, cit. Leg. 41. *De V. O.* 2. Quia licet à Jure concessum esset ut debitor cui dies ad solvendum minime præfixa fuit, non teneatur ante requisitionem solvere, non idem dicendum foret de Matrimonio, quod sine multiplici periculo differri nequit, & cujus executionis celeritas vix honeste à puellis exigi potest.

CCXLIX. R. ad 2. dist. Censetur remittere, si prudenter ex circumstantiis judicari possit alteram Partem, vel utramque consentire dilationi, C. Censetur semper, generatim & ex vi silentii solius, N. Itaque si ex circumstantiis vel nutibus judicari possit dilationem à sponso vel sponsa non improbari, ut aliquando contingit, fatemur Matrimonium licite differri. At id ex sola, sponsæ præsertim, taciturnitate colligi negamus. Sane dum ea tacet, clamat Lex in ejus gratiam, dicens universim: *In omnibus obligationibus in quibus dies non apponitur, res præsentis die debetur.*

CCL. Et vero fatetur Sanchez cum Sequacibus suis, quod si una Pars, ut sæpe feminis evenit, ex reverentia vel alio timore urgere vel petere non auit ut Matrimonium qua data opportunitate contrahatur, licet id optet, Pars altera nimium differens, in conscientia secura non sit. Ergo & fateri debet multo tutius esse ut quamprimum celebrentur nuptiæ, cum nisi aliud ex circumstantiis colligatur, ad minus dubium sit annon puellæ potissimum præ modestia fileant, annon intus ex mora discrucientur, &c.

CCLI. Sicubi tamen usu receptum esset, ut sponsi non nuberent ante certum tempus, puta ante decimum octavum vel vigesimum ætatis suæ annum; nec in mora, nec reus esset, qui expectaret illud tempus, etsi antea commode nubere posset; quia censetur quis illud sibi præfixisse tempus quod locorum consuetudine præfixum est, nisi aliter conventum sit.

Ex his colliges obligationem sponsalitiæ exigere ut arceantur omnia quibus Matrimonium impediri vel retardari possit; quia qui finem debet, id & debet ut nullum fini obicem ponat. Unde qui cum Clotilde Sponsalia contraxit, neque cum alia contrahere sine illius consensu, neque sacris Ordinibus initiari potest, licet ex speciali Juris dispositione Religionem amplecti valeat, Cap. 7. *De convers. conjug.* Ut solvantur nonnullæ difficultates.

Quæres 1. an vir nobilis & opum dives, qui cum puella conditionis longe inferioris, cognita ut tali, Sponsalia contraxit, eandem sub

sub gravi ducere teneantur, etiam si copulam injecta Matrimonii spe non extorserit, &c.

CCLII. R. affirm. cum Sanchez, Lib. 1. disp. 14. n. 2. Azor, part. 3. Lib. 5. cap. 5. q. 3. Collat. Carnot. pag. 11. & aliis. Ratio est quia scienti & consentienti non fit injuria, ut qui jure suo cedat. Atqui ex hypothese scit & consentit is de quo agitur. Et vero ut sanctam Bathildem, quæ ad Clodovæi II. nuptias pertracta est, silentio præteream, quot Reges ac Principes Solii sui participes fecere puellas fortunæ & prosapiæ toto cælo dissimilis!

CCLIII. Hæc tamen intelligenda sunt, nisi, quod fieri solet, ex dispari conjugio timeantur scandala, rixæ graves inter consanguineos, poenitudo gravis ipsius mariti, &c. Nemo enim ad illiciti quidpiam ex justitia obligari potest: est porro illicitum quod absque tantis malis impleri nequit. Si quid tamen sponsa hinc passa sit detrimenti, ut si jam ne quidem paris sibi fortunæ virum invenire queat, erit id refundendum, vel dotando, vei dotem adaugendo.

CCLIV. Quæres 2. an major 25. an. qui virginem seduxit sub spe Matrimonii, eam ducere teneatur,

R. affirm. posito quod ablati ei honores alia via redintegrari non possit. Excipe, nisi quæ seducta est, intelligere potuerit factam sibi nuptiarum promissionem nihil habere ferri, sed dolose & mendaciter fieri ad obtinendam corporis sui abusionem; tunc enim nihil pene ei debetur, quam quod debetur non illubenter consentienti. At plerumque qui parum vel nihil debet puellæ, debet ejusdem parentibus, qui ut ei virum paris prope conditionis procurent, dotem ejus augere coguntur. Quod autem reponit Neotericus quidam, liberum esse puellæ huic, ut viro nubat minori, quam ipsa sit, nullius est momenti. Non enim liberum est moraliter quod sine gravi & justo parentum mœrore atque opprobrio fieri non potest. Sed de his repete quæ fufius dixi in Tract. de Justitia, part. 3. cap. 2. art. 2. Sect. 1.

Quæres 3. an ad Matrimonium cogendus sit qui datam in Sponsalibus fidem exsolvere recusat sine causa. Si enim legitima de causa renuat, dubio procul urgeri non debet.

CCLV. R. 1. eum in interiori conscientiae foro per absolutionis dilationem compelli debere ut stet promissis. Ratio est, quia absolvi nequit qui gravis injustitiæ reus est. Talis est porro ex dictis, qui citra causam à legitimis Sponsalibus recedit.

CCLVI. R. 2. stando in Jure communi posse infidelem hunc sponsum per legitima quæcunque Juris media, ad instantiam Partis alterius, à Judice legitimo, post adhibita exhortationis & lenitatis remedia, compelli ad Matrimonium, nisi gravia hinc timeri debeant incommoda, ut dissensiones capitales, fictus in Matrimonium consensus, sponsæ homicidium, &c.

CCLVII. Quod per media Juris cogi possit Pars infidelis, patet 1. ex Cap. 2. *De adult. & sup.* ubi qui mulierem à se scdatam ducit

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

re renuit, excommunicari præcipitur, & sic indirecte cogitur ad nubendum. 2. Ex Cap. 10. *De sponsal.* ubi Alexander III. mandat Pictaviensi Episcopo, ut renuentem Sponsalia implere moneat, *Et si non acquieverit monitis, ecclesiastica censura compellat ut sponfam, nisi rationabilis causa obstiterit, in uxorem recipiat, Et maritali affectione pertractet.* Nec obest quod in eo casu ageretur de Sponsalibus juratis: neque enim ob juramentum præcise inhærendum est Sponsalibus, sed propter injustitiam, quæ non minus committitur in Sponsalibus simplicibus, quam in juratis. 3. Quia Judex ex officio compellere debet ad reddendum unicuique jus suum. Porro jus ad Matrimonium habet is cui Matrimonium rite promissum est. Ergo licet magis urgendus sit, qui juramento confirmavit Sponsalia, propter grave religionis vinculum: & is tamen urgeri debet qui Sponsalia simpliciter celebravit; cum generatim *pacta legitima servanda sint*, Cap. 1. *De pactis.*

CCLVIII. Quod autem antequam ad duriora carceris vel censurarum remedia deveniantur, leniora tentari debeant, patet ex Cap. 17. eod. tit. ubi Lucius III. consultus de muliere quæ jurata Sponsalia exequi pertinaciter recusat, respondet quod *cum libera esse debeant. Matrimonia, non coacta, potius mulier illa est monenda, quam cogenda, cum coactiones hujusmodi frequenter soleant difficiles exitus habere.* Ceterum qui dicit unum *potius* fieri debere quam aliud, non negat omnino istud fieri posse; & sic Lucius non contradicit Alexandro. Imo censent aliqui cum Glossa *potius* idem hic esse quod *prius*. Qui vero *potius* exclusive interpretantur, illud referunt ad specialem circumstantiam Matrimonii de quo agebatur, quodque ob insignem mulieris repugnantiam non nisi difficiles exitus habiturum erat. Neque hinc recedit Alexander III. cum Matrimonium urgeri nolit, *si rationabilis causa obstiterit.* Porro gravis est causa, gravis repugnantia, ut notat ill. Tutelensis Episcopus, Tom. III. p. 127.

CCLIX. Quod demum à durioribus remediis abstinendum sit, si ex his mali multum, boni parum vel nihil expectatur, non minus constat; quia ad actum inutilem, & à fortiori ad actum exitialem, nemo tenetur. Hinc si conicere sit sponsum pertinacem, nec censuris nec corporalibus poenis cessurum esse, satius est ut de damnis sponsæ emergentibus conveniatur, & ab aliis poenis liber fiat. Imo suadent Covarruvias, & Sanchez, Lib. 1. disp. 29. ut ab excommunicatione, si quæ in ipsum lata sit, absolvatur, licet absolutionem non petat. Addit Piringh, eod. tit. n. 20. neminem unquam nisi moderate ad exequenda Sponsalia esse compellendum; quia conjugium illius etiam qui Sponsalia libere contraxit, metu gravi postea contractum, ipso Jure nullum est. Verum hæc ratio sequior videtur; quia etsi Matrimonia physice & à metu injuste illato libera esse debent, non tamen à metu juste & juridice incusso. Utique juridicam sibi libertatem ademerunt Partes, cum Sponsalia voluntarie contraxerunt, sibi que justam imposuerunt Matrimonii deinceps ineundi necessitatem. Quid mirum autem quod ei satisfacere compellantur,

tur, nisi coactio hæc majoris mali causa fore credatur, quam dilatio vel etiam omissio Matrimonii? Ita Pichler ibid. n. 41.

CCLX. Sentiant porro adducti passim Canonistæ, Judicem à quo Pars à Sponsalibus temere resiliens, pœnis etiam corporeis addicenda sit, esse partim civilem, partim ecclesiasticum. Hunc quidem semper; quia ad ipsum spectant res matrimoniales: illum autem quando certo constat de sponsalicio contractu: hujus enim veritas, si dubium patitur, ab ecclesiastico Judice definienda est. Ita Sanchez, disp. 29. n. 9. Pontius, Lib. 12. c. 6. n. 5. Salmanticensis, c. 1. n. 94. Sed hæc, ut præmissus, de Jure communi.

CCLXI. Aliter se res habent in Gallia, quæ Lucianæ Decretalis literam sequitur. Unde non compellitur per censuras sponsus ad Matrimonium, etsi nullam habeat resiliendi causam; sed ab Officiali, postquam is omnem inutiliter operam movit, quo eum ad sanio rem mentem reducat, certa stipe pauperibus eroganda mulctatur: & hæc hodie est summa potestatis ejus; ad laicum enim Judicem pro damno & interesse recurritur. De his adi Tutel. Episcopum, cit. Tom. III. pag. 126. Ducasse, part. 2. cap. 3. sect. 1. Fevret, Lib. 5. cap. 1. n. 2. Et cave ne rigidioris disciplinæ æmulator plus mali opereris, quam boni.

CCLXII. Quæres 4. an possit quis de certa pecuniæ summa pacisci, præcise ut alteri nam ex Sponsalibus obligationem remittat.

R. 1. posse, cum ex dissolutione Sponsalium damni aliquid patitur, sive ob expensas quas fecit, sive quia jam pares nuptias vel nullatenus vel ægre invenire potest. Ratio est, quia hujus injustitiæ compensatio, & à Judice præcipi potest, & ante sententiam omnem debita est.

R. 2. posse etiam si nihil re ipsa Pars deinde relicta subeat damni. Ratio est 1. quia resiliens sine causa gravem, eamque pretio æstimabilem, injuriam facit innocenti. 2. Quia hæc est, saltem apud extraneos, plurium Dioceseon ac Tribunalium praxis. Puto autem quod & illa Spiritum Dei habeant. 3. Quia de Jure communi potest temere resiliens, per censuras & carcerem compelli ad standum promissis. Hæc autem vexatio, quæ per se non est iniqua, pretio condonari potest. Quia tamen ex hypothesi Pars nocens nihil præter errorem & quandam infamiam patitur detrimenti, compensatio quæ exigitur, moderata esse debet, non conquerentis, sed prudenti Judicis arbitrio per personarum ac circumstantiarum diversitate taxanda.

Quæres 5. an obligatio fidei quam sibi invicem debent sponsi; tanta sit, ut violatio ejus per fornicationem sit adulterium, aut saltem circumstantia necessario consistenda.

CCLXIII. R. ad 1. neg. *Proprie enim adulterium in nuptiam committitur*, ex Leg. 6. ff. ad Leg. Jul. De adult. Unde & ab omnibus definitur alieni thori violatio. Atqui nec sponsa de futuro jam nupta est; nec qui ad eam accedit, violat alienum thorum. Ergo. Unde quod dicitur Leg. 13. ff. ibid. *Etiam in sponsam hoc idem scelus vindicandum*, non probat adulterium, sed atrocem quæ sponso irrogatur

injuriam; & quia, ut ibidem subditur, *nec Matrimonium quaecunque, nec spem Matrimonii violare permittitur*.

R. ad 2. cum Sanchez, disp. 2. fornicationem sponsæ esse circumstantiam necessario consistendam. Addo contra Sanchez idem dicendum de fornicatione sponsi.

CCLXIV. Prob. 1. pars 1. Fornicatio hæc contraria est fidei datæ in Sponsalibus, & qualis Legibus prohibita est: unde nec spem Matrimonii violare permittitur. Ergo in ea duplex est malitia, alia fornicationis, alia fractæ fidei. 2. Quia qui re alteri debita utitur modo eidem graviter injurioso, graviter peccat contra justitiam. Sic qui equo tibi debito ex contractu, sed cujus necdum dominus es, oculum eruit, gravis injustitiæ reus efficitur. Ergo cum sponsæ corpus ex justitia debitum sit sponso, ejusque per fornicationem abusus eidem graviter infesta sit, à gravi contra justitiam peccato excusari non potest. 3. Quia Leges specialem sponso offenso vindictam permittunt, ut patet ex cit. Leg. 13. Ergo specialem in hoc casu injustitiam agnoscunt & damnant. Addit Sanchez, n. 5. *Licitos esse amplexus & oscula inter sponso de futuro, eo quod Sponsalia sunt initium quoddam Matrimonii, ac proinde concedunt jus utendi voluptate præambula Matrimoniali*. Verum illa ipsissima est sententia, quam, & merito, abominandam vocat Episcopus Carnot. p. 13. Unde obiter statuendum cum Suarez, Lessio & aliis apud La Croix, p. 151. ista non aliter licere sponsis, quam aliis omnino solutis. Ideo enim non licent solutis, quia nec iis licet copula. Atqui neque hæc sponsis licita est. Ergo cum amplexus præter morem patriæ per solum jus ad copulam cohonestentur, non possunt ante Matrimonium permitti.

CCLXV. Prob. 2. pars, quia rationes hæcenus contra sponsam allatæ, contra sponsum militant. Certe fatetur Sanchez, ib. n. 6. in illa sponsi fornicatione reperiri injuriam, ac circumstantiam specie diversam. Atqui quod addit, injuriam hanc in fornicatione sponsi ex prudentum arbitrio reputari levem, prorsus imprudenter dictum est. Se enim habet fornicatio sponsi relative ad sponsam, sicut mariti adulterium relative ad uxorem. Istud autem licet coram hominibus minus invisum, est tamen gravissima fidei violatio.

CCLXVI. Confirm. Ex dictis tenentur graviter sponsi totum id effugere unde Sponsalia dissolvi possint. Atqui ex dicendis dissolvi possunt Sponsalia per ipsius etiam sponsi fornicationem. Ergo.

CCLXVII. An Sponsi de futuro coitu delectari possint expendimus T. VII. ad nonum Decalogi Præceptum, & negative resolvimus. His nunc addendum cum La Croix, cit. Lib. 6. p. 3. n. 152. nec licere sponsis vel desiderium coitus suo tempore futuri, vel delectationem, ut ajunt, rationalem de futura ex ipso delectatione, quia extra raros quosdam casus, quorum unum ibidem tetigimus, fieri nequit ut ab hisce desideriis vel delectationibus absit periculum, seu consensus in delectationem veneream ut præsentem, seu desiderii ejusdem pro præsentem, seu pollutionis, quæ omnia

omnia in sponsis, ut aliis, peccata sunt letalia. Profecto quidquid de lætitia quadam mere spirituali hic fingitur, speculativum est in materia luxuriæ; nec, attenta hominis miseria, moraliter possibile est quin simul delectetur de copula, ut intentionaliter præsentem. Quanta in his rebus sit appetitus sensitivi cum appetitu quem pure rationalem dicunt, connexio, nullus ex Adæ filiis ignorat.

CCLXVIII. Nec est quod dicant delectationem de esu carnum in die jejunii non adversari temperantiæ; neque etiam peccare Laicum, qui se se Sacerdotem esse imaginatus, de auditis per mentem confessionibus delectatur. Præterquam enim delectationes ex ad minus otiosæ sunt, & secunda peiori quam inutilitatis vitio laborare consuevit, nulla est ab his illatio ad consensum in futuram copulam, & delectationem de ipsa. Delectatio enim v. g. de carnum esu non videtur parere effectum oppositum temperantiæ, quæ appetitum suos

intra terminos continere valet. Aliud est porro in casu præsentem, ubi delectatio est de objecto turpi, nunc illicito, intentionaliter præsentem, graviter & practice periculoso. Quibus adde, delectationem ex parte sua non raro habere malitiam, quamvis objecto nulla id genus insit malitia. Sic mortaliter peccat solutus, si morose de duorum conjugum copula delectetur; etsi copula hæc sit objectum in se omnino licitum.

CCLXIX. Ex Conclusionem nostram colliges, non modo fornicationem sponsi alterius esse circumstantiam in Confessione aperiendam, sed & idem dicendum de tactibus obscænis & de liberioribus osculis: per hæc enim plus vel minus frangitur fides data sponso, & minuitur amor eidem debitus. Nec dubium quin de iis certior factus, justum inde mœrorem capiat. Ecquis, dum se dat totum, non ægre ferat quod alter vix sui partem refundat?

SECTIO QUINTA.

DE

DISSOLUTIONE SPONSALIIUM.

DECIM recensentur Sponsalium dissolvendorum causæ, his expressæ versibus:

*Crimen, dissensus, fuga, tempus, & Ordo, Secunda.
Morbus, & affinis, vox publica, cum jure reclamant.*

§. I.

AN SPONSALIA PER FORNICATIONEM ALTERIUS PARTIS DISSOLVANTUR?

CCLXX. Fornicatio in præsentem duplex: corporalis alia; qua sponsus vel sponsa cum alio carnale commercium habet; alia spiritualis, qua alter vel altera à vera Fide deflectit ad hæresim. Quæritur an utraque legitima sit à Sponsalibus resiliendi causa. Ex his difficultatibus generatim propositis suboriuntur aliæ specialiores. Unde

CCLXXI. Quæres 1. an fornicatio antecedens Sponsalia ad eorum dissolutionem sufficiat, tam ex parte mulieris, quam ex parte viri.

R. ad 1. Sponsalia dissolvi possunt propter præcedentem sponsæ fornicationem, à sponso prius ignoratam. An à Sponsa propter idem scelus controvertitur. Probabilius quod non, nisi cum pluribus peccaverit, vel ex una habuerit prolem.

CCLXXII. Dixi, propter fornicationem antea ignotam, quia receptum est apud omnes Sponsalia non dirimi ex ignobilitate, morbo, egestate, & aliis id genus causis, quæ antea cognitæ essent; cum quisque jure suo cedere possit. Excipiendi tamen sunt casus scandali, & dissensionum inter consanguineos. Tunc enim ne ipsa quidam jurata Matrimonii promissio obligat, quia juramentum non potest esse vinculum iniquitatis. Ita Salmanticen-

ses, n. 85. & apud ipsos alii complures. Jam.

CCLXXIII. Prob. 1. pars contra Collat. Carnot. p. 15. 1. quia in Jure idem est quod aliquid superveniat, & præcesserit ignoranter. Unde Cap. 4. *De except.* valet exceptio facta ab eo qui fidem facit juramento se postmodum ad illius notitiam pervenisse; & in Leg. *Duo sunt, ff. De testam. Tutor.* paria sunt non esse, & non apparere. Proinde à contrario paria sunt, esse & apparere. Atqui crimen Sponsalia subsequens, justa est ab iisdem resiliendi causa. Ergo & crimen ea præcedens, cum postmodum cognoscitur. 2. Quia sponsa cujus turpitudine tandem foras erumpit, vel forte propter amassii infidelitatem erumpet, notabiliter vilior efficitur, juxta communem etiam Sapientium æstimationem. 3. Quia turpe est & probrosum ducere corruptam; nec est qui non sibi gratuletur quod virginem & sapientem nunc habeat pro sponsa, & deinceps pro uxore habiturus sit. 4. Quia maritus ex connubio cum vitiata grave damnum subit, quatenus ex bigamia fit irregularis. 5. Quia, ut bene Pontas, v. *Fiancailles*, Cas. 38. vereri est ne quæ innupta transiliat pudoris limites, ex Matrimonii velo, quod crimen tegit, facilius delinquat. 6. Quia quisquis sapit, nisi contrarium eviden-

ter

ter constet, sub hac solum conditione nuptias spondet: *Modo incontinentiæ rea non fueris*, ut notat Glossa in Cap. 25. *De jurej.* Ergo.

CCLXXIV. At, inquires, pugnat hæc decisio contra Cap. 25. *De jurej.* ubi sic statuit Innocentius III. *Si quis juraverit se duciturum aliquam in uxorem, non potest ei fornicationem opponere præcedentem, sed subsequentem ut illam non ducat in conjugem, quia in illo juramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa contra regulam dispensationis non venerit, &c.* Hic nempe ea solum rejici permittitur, cujus fornicatio, utpote Sponsalia subsequens, contra regulam desponsationis facta est.

CCLXXV. R. neg. ant. Is enim Textus intelligi debet de præcedente fornicatione, quæ à sponso cognita sit, & quæ, cum censeatur condonata fuisse, non præbet resiliendi causam; quia qui *semel placuit*, hujus mores probati sunt, vel utcunque admissi, ex C. 17. XXXII. q. 5. Aliud est cum ignota fuit compartis depravatio. Neque enim approbari potuit quod ignorabatur; cum ex trito axioma, *Nihil sit volitum, nisi præcognitum.*

CCLXXVI. Prob. 2. pars, quam contra Navarrum uti certam tenent Sanchez, Lib. 1. disp. 63. n. 9. Pontius, Lib. 12. c. 18. Reiffenstuel, h. t. n. 248. Pontas, ibid. Cas. 39. 1. quia juxta communem hominum æstimationem, quæ in his rebus maxime attendenda est, non ita turpe est vel exitiosum feminæ, si nubat viro qui aliam prius cognoverit. 2. Quia sic habet usus communis & communior; ita ut pro magno habeant, tum familia, si filius, tum uxor, si maritus, à crimine tandem desistat.

CCLXXVII. Obj. Militant contra sponsum pene omnia quæ statim contra sponsam proponebantur. 1. Enim ex dictis, paria sunt nunc esse, & nunc apparere. Atqui ob fornicationem sponsi subsequentem dissolvi possunt Sponsalia. Ergo & ob antecedentem, quæ post Sponsalia primum apparet. 2. Quia si sponsus dimitti non possit ob præviam fornicationem, eo quod Sponsalium fidem non violaverit, neque etiam ex prævia fornicatione dimitti poterit sponsa; cum nec ipsa etiam fregerit fidem Sponsalium.

CCLXXVIII. R. ad 1. neg. ant. Ad 1. & 2. dist. ant. Paria sunt nunc esse, & nunc apparere, quando eadem occurrit ratio, eadem & inconvenientia, sive præcedat, sive sequatur causa dissolvendi, uti est in lepra, in morbo Neapolitano, C. Secus, N. Porro in fornicatione viri præcedente Sponsalia, non idem est incommodum ac in subsequente. Hæc enim frangit datam in Sponsalibus fidem & profundo dolore sponsam obruit; non illa, quæ pro infelici temporum statu facile præsumitur.

CCLXXIX. Ad 2. 2. Dico præviam sponsæ fornicationem, licet absque fidei præjudicio commissam, aliam præbere Sponsalia dissolvendi causam, videlicet gravem quæ in femina emergit mutationem, & ex ea despectum ac vilitatem ipsius: quæ cum in viro locum non habeant, necessum est ut magna inter sponsæ & sponsi conditionem admittatur differentia.

CCLXXX. Fatentur tamen Sanchez, ibid. n. 10. Pontius, cit. c. 18. n. 2. Layman, Lib. 5. Tr. 10. p. 1. c. 2. n. 11. & vulgo Canoni-

stæ, quos sequitur Pontas ubi supra; posse sponsam resilire, 1. si. sponsus cum pluribus rem habuisse detegatur, ita ut prudenter conjici possit eum libidini mancipatum fore; quia hæc prudentum judicio gravem mutationem inducunt. 2. Si licet semel tantum reus, prolem habuerit. Id enim Matrimonii confortium facit longe difficilius, præsertim ob prolis alimenta; & graves inter conjugatos discordias parere consuevit. Mitius tamen agi suaderem, si sponsus serio resipiscens, criminis jam pertæsus, sponsam præ ceteris hanc inhians, quia vere piam, spem melioris vitæ legitimam injiceret. Neque nobis & aliis exempla ista defuerunt.

CCLXXXI. Quæres 2. An fornicatio Sponsalia consequens, sponsæ ut & sponso causa sit sufficiens dissolvendi Sponsalia.

R. affir. De sponso res certa est ex Cap. *de jurej.* ubi Sponsalibus etiam juratis satis subintelligenda dicitur *conditio, si sponsa contra regulam desponsationis non venerit. Alioquin si post hujusmodi juramentum meretrix fieret, teneretur eam ducere in uxorem, quod est absurdum. Nam si post contractum conjugium vir propter fornicationem licite potest uxorem à sua cohabitatione dimittere, longe fortius ante conjugium celebratum, propter eandem causam sponsus licite potest is in suam cohabitationem non admittere sponsam; quia turpius ejicitur quam non admittitur hospes.* Idem à fortiori probant rationes in præcedenti responso allatæ.

CCLXXXII. Idem constat de sponsa, tum quia in ea non secus ac in sponso verum est quod frangenti fidem non sit servanda fides, secundum hanc Juris regulam, n. 75. in 6. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat;* tum quia ex peccato contra fidem recens datam efficiuntur sponsi sibi invicem suspecti de non servanda fide in posterum, ut advertit S. Thom. in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. tum quia paria esse in hoc casu sponsæ ac sponsi jura communis est Doctorum assertio.

CCLXXXIII. Hæc tamen à Sponsalibus resiliendi facultas soli competit innocenti, non reo, 1. quia ex Cælestino III. Cap. *Quæsiuit*, 2. *De his quæ fiunt à major*, &c. *Peccata suos auctores tenere debent*, non alios. 2. Quia ex trita Juris regula, *Nemo ex delicto meliorem suam conditionem facere potest:* meliorem autem faceret, cui propter scelus suum liceret resilire. Quapropter si puella sponsum licet infidelem, ad conjugium urgere velit, tenebitur obsequi, aut damnum compensare.

CCLXXXIV. Sed num sponsa compertum sibi sponsi scelus, aliis vero ignotum, manifestare poterit, ne velut sine causa resiliens à Judice condemnetur?

R. Vel sponsa scelus compartis sufficienter probare potest, vel non. Si 1. exigit caritas ut sponsa, priusquam reum publice infamet, eundem admoneat per se, vel per prudentes amicos, se crimen ejus, nisi sponte ac lubens resiliat, propalaturam esse. Quod si renuit, poterit eum in Sponsalium dissolutionem coram Judice insequi. Tunc enim nec ille alii quam sibi dedecus suum imputare potest; nec illa, ut nocentis famam servet, probabili gra-

vein

ven' multam solvendi periculo se se objicere tenetur, ut bene Collator Carnot. p. 15.

Si 2. non potest sponsa citra caritatis sibi ac proximo debita præjudicium crimen fontis prodere. Hæc enim diffamatio & accusato & accusatrici perinde nocebit: accusato quidem, cujus mores suspecti redduntur: accusatrici vero longe magis; quia calumniatricis labem ferret, ad satisfactionem obligabitur, forte etiam ad pecuniariam iniusti probri compensationem.

CCLXXXV. Si tamen sponsæ constet de sponsi delicto, poterit ea apud Judices Sponsalium rescissionem prosequi. Et licet doceat Ill. Tutelensis Præsul, p. 120. nullam tunc ab ea reddendam esse hujus suæ intentionis rationem, non tamen, si Officiali, viro, ut ii esse solent, discreto, mysterium totum revelet; ut, si potis est, minorem decernat pœnam, quia ab omni pœna decernenda vix abstinere potest. Interim qui sui sibi sceleris conscius *damna & interesse* à Judice obtinuit, eadem tuta conscientia retinere non potest, ut quæ sibi ex falsa innocentia præsumptione adjudicata fuerint.

Quæres 3. An amplexus liberiores tactus, &c. sufficiant ad dissolvenda ex parte innocentis Sponsalia.

CCLXXXVI. R. 1. Non sufficere hæc ex parte sponsi, seu ante seu post Sponsalia contigerint, nisi adeo sint frequentia ut cor depravatum exhibeant, & inde augurari possit sponsa se, nedum conjugaliter diligatur, in despectum venturam esse; eaque seu à marito, seu ab ejus amasiis esse perpeffuram, quod ab iis frequentius, proh dolor? ferunt honestæ conjuges.

CCLXXXVII. Ratio propositionis est, quia ex dictis ne ipsa quidem fornicatio Sponsalia præcedens ad eorum dissolutionem sufficit. Et si vero ad id sufficiat fornicatio subsequens, non tamen amplexus meri, qui nec probum adeo grave inurunt viro, nec per se solos indicant hominem iis devotum vitiis, quæ familiarum pacem perturbant, & bonorum dilapidationem quasi pollicentur.

CCLXXXVIII. Ratio exceptionis in ipsa exceptione habetur. Neque enim tenetur sponsa ei nubere, à quo se vel despiciendam, vel dura multa, & voratu difficillima passuram esse prudenter auguratur.

CCLXXXIX. R. 2. eadem sufficere, si à sponsa fiant, aut non illubenter permittantur. Ratio est, quia puella in his casibus justum sui horrorem injicit, & merito censetur impudica; nec est cordatus quisquam qui uxorem sic institutam, ut se inhoneste contingi finat, ducere velit. Ita Sanchez, disp. 55. Salmantic. n. 80. Pontas, ibid. Cas. 41. & alii communissime.

CCXC. Sed num poterit sponsus resilire, eo quia desponsatam erga seipsum expertus sit in permittendis inhonestis faciliorem?

R. neg. tum quia non est violata erga ipsum desponsationis fides; tum quia ipse suum & sponsæ lapsum sibi uni debet imputare; tum quia ex eo quod facilius cedat puella ei quem jam pene pro marito habet, & qui fidem juravit, pessime inferretur eam cum alienis æque indulgentem futuram esse. Addit Pontas, ib. Cas. 42. nequidem licitum fore ei qui despon-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

fata sua facile abusus esset, vovere Religionem, eamque ingredi post votum; quia ubique receptum est id Isidori, Can. 5. Causæ XXII. q. 5. *In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incaute vovisti ne facias; impia est enim promissio quæ scelere adimpletur.* Atqui votum amplectendæ Religionis, post inhonoratam sub spe Matrimonii partem, non nisi scelere adimpleri potest; cum exigit Jus naturale ut impleatur promissio, quæ sine gravi alterius præjudicio violari nequit.

CCXCI. Quin & si Titia, antequam peccaret cum sponso, cum Joanne peccasset, nequidem tunc posset sponsus votam Religionem inire; quia, ut bene Sanchez, Lib. 1. disp. 66. n. 2. quem sequitur Pontas, ibid. Cas. 43. sponsus accedens carnaliter ad sponsam, censetur remittere jus rescindendi Sponsalia ratione causæ præcedentis ignoratæ, vel etiam subsequenter, cujus conscius erat dum crimen commisit. Ratio est, quia ut inter conjuges, sic & inter sponsos copula censetur præcedentis delicti condonatio. Et id verum est, licet sponsus condonandi voluntatem non habeat, quia remissio hæc non ex ejus voluntate, sed à Jure proficiscitur.

CCXCII. Aliud est si quis jam dissolutis Sponsalibus copulam habeat. Neque enim hinc convalescent Sponsalia, quia tunc fornicatio inter pene solutos haberi censebitur. Nec nocet quod facto conjugum divortio, convalescit Matrimonium per copulam. Dispers enim est ratio, quia non obstante divortio manet vinculum prioris Matrimonii; at dissolutis semel Sponsalibus nullum remanet vinculum. Ita idem Sanchez, ibid. n. 3.

Quæres 4. An si desponsata per vim oppressa fuerit, possit sponsus resilire.

CCXCIII. Affirmant pene omnes, & inter eos Ill. Dargentre, cit. T. III. cui satis conlo-nat doctiss. D. Babin, T. 1. p. mihi 143. 1. Quia C. 33. XXVII. q. 2. quod ex Caroli Magni Capitularibus depromptum est, sic habetur: *Raptor pœnitentia publica mulctetur. Raptæ vero, si eam sponsus recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.* Quod & ibid. Cap. 34. definitum est. 2. Quia mulier etiam vi oppressa longe vilior facta est, & gravem subit mutationem, 3. Quia, ut advertit Reiffenstuel, eod. tit. *De spons.* raro tanta vis infertur puellæ, quin ejus saltem aliqualis consensus accedat, debitave minor circumscriptio vel resistentia.

CCXCIV. Aliter ex parte sentit Pontas, Cas. 37. ubi docet oppressionem hanc, si publica evaserit, justam esse resiliendi causam: Secus si occulta sit, nisi hinc sponsa prolem conceperit. Ratio ejus est, tum quia ex Reg. 23. Juris in 6. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.* Porro non est in culpa, quæ violenter opprimitur. Sed nec ulla subest ejusdem puniendæ causa, cum nullum ex facto occulto probum immineat comparti; tum quia ita post Hostiensem docet S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 18. §. 1. ubi hæc: *Si sponsa violenter ab alio cognita fuit, secundum Hostiensem non debet repellere sponsa.*

CCXCV. Quod spectat ad objectos Canones,

nes, respondet citatus Casuista, eos de oppressione cognita intelligi debere, cum raptor pœnitentiæ publicæ subjici præcipiatur, & hæc solum publicis criminibus indicta foret.

CCXCVI. Neutra opinio penitus placeret, si constaret omnino actionem hanc prorsus involuntariam fuisse: tum quia non est addenda afflictæ & immeritæ afflictio nova: tum quia nullum hic subitur in rei veritate dedecus, sed tantum penes imaginationem: tum quia dubium non est quin in paribus circumstantiis contrahere, opus sit multæ caritatis. Quin & illud quidam cum Laymano, Lib. 5. Tract. 10. p. 1. cap. 2. n. 11. pag. 96. ex iustitia probabiliter debitum esse docent. Non ausim tamen sponsum ad hujusmodi nuptias impendio urgere; quia nec hunc urgeri ferunt adducti Canones; nec facile adjici potest horror ex mulieris oppressæ idea quasi naturaliter erumpens; neque tunc ob copulam repudiatur, sed ob notabilem quæ in ea facta est mutationem.

Quæres 5. an si sponsus & sponsa utrinque peccent, detur compensatio delicti, ita ut neuter jam absque alia causa resilire possit.

CCXCVII. Affirnat prima opinio, quam tenent Bonacina hic punct. 8. n. 6. Perez, disp. 9. sect. 16. n. 2. Pontas, ibid. Cas. 45. & alii quidam: 1. quia si post initum Matrimonium fornicetur conjux uterque, non admittitur vir ad divortium, sed datur compensatio, licet gravius sit uxoris quam mariti delictum. Hinc isthæc Innocentii III. sententia, Cap. 6. *De adult. &c. Paria delicta mutua compensatione tolluntur.* 2. Quia ex Reg. 75. Juris in 6. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem à se præstitam servare recusat.*

CCXCVIII. Secunda opinio, quam communem esse dicit Henriquez, docet tunc licitum esse sponso resilire, non autem sponsæ, 1. quia ea solum delicta mutua compensatione tolluntur, quæ paria sunt. Atqui ex omnium confesso & communi æstimatione non est par, sed longe gravior puellæ, quam viri, fornicatio. 2. Quia ea suspicionem & metum ingerit damni longe majoris. Etsi enim funestos habet exitus incontinentia viri, at longe fune-

stiores habet sponsæ incontinentia, quæ spurium in hæreditatis partem cum legitimis filiis advocat. 3. Quia Leges gravius plectunt feminae crimen, quam viri; unde concubinario licet meretricem filiam exhæredare, quod matri meretrici non licet. Et ita sentiunt Sanchez, disp. 55. n. 9. Salmanticenses, n. 84. Becan. cap. 43. q. 30. Coninch Pontius, ac demum Tutelenfis Antistes, pag. 120. Hæc opinio videtur tuta. Unde hic tantum agerem exhortando, imo nec multum hortarer, si vereri esset ne futura conjux alienam prolem proli legitimæ immisceret.

Ad 1. argumentum, R. multo facilius solvi Sponsalia, quam Matrimonium quoad thorum. Illa enim ob quamlibet mutationem gravem dissolvi possunt: istud nequaquam.

Ad 2. hæc regula locum habet in casu æqualis perfidiæ, non autem cum infidelitas ex una parte longe gravior est & periculosior.

CCXCIX. Quæres 6. quid juris si sponsus cum aliqua desponsatæ suæ consanguinea vel affine fornicetur.

R. R. ex Cap. *Cum in tua, De sponsal.* dissolvi Sponsalia, si cum sponsæ consanguinea in primo vel secundo gradu peccet: non dissolvi vero, si cum simplice ejus affine rem habeat. Utrumque patet ex dictis, tom. IV. ubi de Affinitate.

CCC. Quæres 7. an propter apostasiam, vel hæresim partis alterius, dissolvi possint Sponsalia.

R. affir. 1. quia ex Augustino apud Grat. XXVIII. q. 1. c. 5. *Idololatria, quam sequuntur Infideles, & quælibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit, Matth. 19. causa fornicationis uxorem dimitti,* quoad thorum scilicet & cohabitationem. Ergo à fortiori sponsam. 2. Quia gravis mutatio superveniens sufficit ad dirimenda Sponsalia. Atqui gravior nulla fingi potest mutatio, quam quæ ex hæresi vel idololatria nascitur, ut bene Pontas, qui idem docet de Magia & de Arte sortitaria, Cas. 44. Concinit Babin, p. 143. & hæc est unanimes Doctorum sententia.

§. II.

AN ET QUOMODO DISSOLVANTUR SPONSALIA EX PARTIUM DISSENSU VEL RECLAMATIONE?

Quæres 1. an alterius vel utriusque Partis consensus ad Sponsalium dissolutionem sufficiat.

CCCCI. R. 1. sufficere utriusque Partis, modo puberis, consensum, vel potius dissensum liberum, seu cum causa, seu citra causam resiliant. Ratio est, quia per quasunque causas res nascitur, per easdem & dissolvi potest. Cavendum tamen ne temere & sine causa resiliatur; cum id & levitatis indicium sit, & fecunda seges oblocutionum, quæ semper à Christianis vitari debent: Quanquam satius est resilire, dum licet per tempus quam infaustra & pœnitenda conjugia inire. Generatim autem loquendo in hoc casu opus non est Judicis sententia, nisi hanc requirat locorum

consuetudo, cui semper & sedulo obtemperandum.

CCCCII. Dixi, modo puberis, quia ex Cap. 7. *De desp. impub. Qui infra annos aptos Matrimonio Sponsalia contrahunt, sive uterque, sive alter reclamet, antequam ad annos Matrimonio aptos pervenerint, & postulent separari, non sunt ullatenus audiendi,* ne scilicet inconstans ætas consilium mutet frequentius. Quin si carnaliter coierint, non datur locus resiliendi; quia qui potest coire, in jure non reputatur impubes, ex Cap. *A nobis*, & Cap. *Puberes, De despons. impub.*

CCCCIII. Dixi rursus, consensum liberum, proinde à dolo & metu utrinque immunem: quia obligationis remissio est species donationis,

nis, quæ libera esse debet. Unde non est in conscientia tutus, qui sponsæ consensum extorquet per minas, puta dicendo: Si semel habebis te in uxorem, eris mihi instar mancipii, excipiam te immaniter, &c.

CCCIV. R. 2. non sufficere voluntatem seu dissensum Partis unius. Ex Sponsalibus enim exurgit mutua obligatio; quod autem mutuum est, ad alterius arbitrium non rescinditur, nisi id gravis quæpiam causa exigat.

Quæres 2. quibus de causis Pars altera resilire possit.

CCCV. R. ad id sufficere mutationem rerum notabilem, quæ si à principio extitisset, vel fuisset cognita, Partem alteram deterruisset ab ineundis Sponsalibus, aut quæ Matrimonium longe difficilius & magis injucundum efficiat. Ita passim Canonistæ & Theologi cum Sanchez, Lib. 1. disp. 62. n. 3. Ratio est, quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, cum ex Cap. fin. *De præbend. Actus agentium non operentur ultra voluntatem eorum*, in iis scilicet quæ ab agentium intentione dependent, ut Sponsalia. Atqui sponsi non aliter Matrimonium sibi pollicentur, quam sub hac tacita conditione: *Si res in eodem statu permanferit*; seu, *Si non emerferit notabilis mutatio*; prout perspicue traditur Cap. 25. *De jurej.*

CCCVI. Hæc regula de se generalis locum habet 1. in Sponsalibus etiam juratis, ut patet tum ex Cap. mox adducto; tum quia iuramentum includit conditiones omnes contractus cui adjicitur: 2. quamvis votum accesserit Sponsalibus, ut si duo Matrimonium voverint, quia verebantur ne in cœlibatu minus pudice viverent. Votum enim in gratiam hominis redundans non acceptat Deus, nisi in quantum acceptat homo: 3. licet intervenierit copula carnalis: hæc enim per se nullam vim adjicit Sponsalibus; quanquam efficit ut non ita facile sit resiliendum: 4. etiam si notabilis illa mutatio contigerit, postquam sponsus fuit in mora contrahendi Matrimonium. Unde qui intra annum Mœviam ducere tenebatur, & biennio toto nupias distulit, eandem, si post pactum tempus fornicata sit, ducere non tenetur; etsi ad compensanda, quæ moram hanc subsequuta sunt damna, obligetur. Ita idem Sanchez, ibid. n. 5.

CCCVII. At, inquires, si Sponsalibus etiam juratis insit tacita illa conditio, *nisi res mutentur notabiliter*, nulla unquam erunt Sponsalia absoluta, sed conditionata tantum. Id autem admitti non potest. Alioqui nulla prorsus Sponsalia parerent impedimentum honestatis publicæ; cum illud ex solis absolutis Sponsalibus emergat.

CCCVIII. R. neg. maj. Tacita enim & generalis conditio quæ in universis contractibus de Jure imbibitur, non impedit quominus iidem simpliciter & absolute contrahantur; neque, quod notandum, eorum valorem suspendit, sed solum facit ut eveniente certo casu possint rescindi: unde tunc is est Partium sensus: *Contraho tecum absolute, si autem talis mutatio supervenerit, liberum erit mihi, vel tibi resilire*. Idque adeo verum est, ut posito mutationis casu, contractus non sit de facto irri-

tus, sed solum irritandus; ita ut executio ejus ab altera Parte urgeri possit; secus in contractu vere conditionato.

Verum hic tria emergunt dubia. 1. Quomodo dignosci possit an hæc vel illa quæ supervenit mutatio, Partes deterruisset à Sponsalibus. 2. Quid juris, si eadem Partes dubitent num prævisa etiam mutatione illa fuissent contracturæ. 3. Quæ mutatio censeretur notabilis.

CCCIX. Ad 1. respondet Sanchez, ib. n. 6. Reiffenstuel, h. tit. n. 256. &c. standum esse tum judicio viri prudentis, maxime vero Judicis; tum & Partis assertioni, potissimum iuramento confirmatæ. Placet hæc responsio, quam fide minus referunt Salmantic. num. 65. Unde nec sufficiet in foro exteriori sola Partis assertio, si causa tam levis sit, ut propter eam unam nemo prudens resiliat, nec sufficiet in foro conscientiæ sola Judicum sententia, si de dissensu interiori constet.

CCCX. R. ad 2. Non præsumitur quis contracturus fuisse, cum suborta mutatio talis est, ut ea prævisa non contraherent prudentes. Ratio est, quia valida præsumptio desumitur à communiter & ordinarie contingentibus.

R. 3. Mutatio notabilis contingere potest in bonis animi, in bonis corporis, in bonis fortunæ.

CCCXI. Contingit mutatio in bonis animi. 1. ratione erroris, aut Professionis impiæ; ut si sponsus hæresim amplectatur, si magicis Artibus se se dedat, &c. 2. Ratione infamiæ juris vel facti, ut si deprehendatur in furto, aut gravis criminis à publica voce accusetur; si scortator, aleæ mancipatus, & ebrietas, ferox moribus, proles spuria parens, vel ipse spurius esse detegatur; si scenicus Actor vel Histrio evaserit; si puella quæ honestis moribus credebatur, corrupta audiat. Imo, juxta plures si vidua sit, quæ virgo habebatur. 3. Ratione affectuum, qui inter sponso sponso- rumve familias ex amicis in infensos convertuntur, ut cum parentes inter nascuntur rixæ & jurgia; cum sponsus cor à sponsa penitus alienum induit; ita ut vix quidquam præter funestos successus è Matrimonio sperare liceat.

CCCXII. Hinc sacra Congregatio apud Diam, p. 11. Tract. 2. resol. 10. *Si unus sponso- rum ita incipiat abhorreri ab altero, ut serio dicat se malle quidvis pati, quam huic conjungi, à coactione Juxta desistere debet. Serio*, inquam, hic enim frequens est simulatio, nunquam proinde à Causidicis, & multo minus à Confessariis, permittenda.

Etsi autem hæc cordium immutatio plerumque non vacat à culpa, ideoque sponsis in hoc statu constitutis exponere debet Director quam grave sic & periculosum mutare fidem libere datam, & ab Ecclesia acceptatam; si tamen advertat mentem à promisso conjugio ita alienam, ut flecti nequeat absolutionis beneficium iis largiri non gravabitur; quia prudenter timebit ne Matrimonium quod suadere conabatur, difficiles & infaustos sortiatur exitus. Ita Habert, c. 7. §. 4. q. 4. ubi & id sollicite pensandum observat, nimirum aliquando fieri ut omnis culpa non sit in sponsis, sed in eorum parentibus, qui Sponsionibus auctoritate sua firmati,

firmati, nec stare volunt, nec filios stare patiuntur, quia forte ditior offertur puella, & cognatione illustrior; cum tamen nec ejusmodi exceptiones admittant Sponsalia, nec eas Ecclesia comprobet. Hinc ergo, inquit, peccant parentes, non sponsi, quibus parentum interdictio legitima est à Sponsalibus deficiendi causa.

CCCXIII. Mutatio contingit in bonis corporis per gravem, quæ alterutri supervenit deformitatem, secundum id Cap. 25. *De jurej. Si post hujusmodi juramentum Sponsalia confirmans, mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu quidpiam ei turpius eveniret, nunquid vir tenetur eam ducere in uxorem?* Quod de lepra, idem dicendum de oris graveolentia quæ sanari non possit; de hernia, quæ necessarios ad victum labores non compatiatur; de morbo comitiali, vel Gallico. Quia tamen, ait insignis mihi Canonista Anacl. Reiffenstuel, n. 258. posterior hic morbus hodie à peritis Medicis radicitus sanatur; ex eo solo causa recedendi à Sponsalibus non consurget, præsertim si asserat infirmus se paratum esse ad curam ejus & expensas, seque eum sine sua culpa contraxisse. At videndum 1. an dicenti se veneream luem citra culpam contraxisse, fides haberi possit, etsi enim malum hoc innocenter contrahi potest, at vulgo nocentissime contrahitur: 2. quas morbus egerit radices, ne forte non tam sanetur, quam tegatur.

CCCXIV. Quod propter infirmitatem licet, licet etiam quia sponsa ab oris venustate, seu casu, seu facie à rubentibus pustulis multica-vata, exciderit; præsertim si sponsus ex personæ elegantia mediocritatem fortunæ ejus compensare intenderet. Etsi enim optandum est ut virtutem multo plus inquirant sponsi, quam formæ gratiam & lepores, vereri est tamen ne compars horrore quodam de sponsa concepto, in alienis feminis inquirat quod in sua non invenit.

Addit Sanchez, Lib. 1. disp. 57. dissolutionem ratione morbi vel fœditatis ei soli competere qui illæsus est: potest enim, si velit, Sponsalium executionem urgere. Si tamen insanabilis qui supervenit morbus, talis foret ut Medicorum judicio Matrimonio graviter noceret, non teneretur morbo affectus cum notabili salutis detrimento stare fidei Sponsalium, quia & relative ad ipsum res notabiliter mutatae sunt.

Quod de morbo, idem tenendum si sponsa sterilis esse dignoscatur (quod non adeo facile est, cum nuptis quandoque eveniant menstrua, quæ nesciebant innuptæ) vel sponsus ad rite congregiendum inhabilis fiat; tunc enim erit unde resiliatur à Sponsalibus.

CCCXV. Mutatio suboritur in bonis fortunæ. 1. Cum sponsa pactam dotem asferre nequit: imo si dos fuerit Sponsalium conditio, illa deficiente & hæc simul deficient. 2. Cum sponsus etiam sine culpa vergit in gravem inopiam, aut belli, furti, vel incendii causa jacturam bonorum gravissimam subit, (nisi, ait post Glossam & Covarruviam Pontas hic Cas. 3. id quod superest boni, ad ferenda Matrimonii, utique & status, onera sufficiat.) 3.

Cum parentes exheredationem serio comminantur, aut Officii privationem. Hic autem multa ex parte Judicum aut Confessariorum opus est cautela, præsertim cum nec disparis sunt prosapia, nec multum disparis fortunæ sponsi. Duo enim constant; 1. quod non sit omnino licitum parentibus æqua filiorum conjugia prohibere: 2. quod sæpe graves injiciantur minæ, gravis & discordiarum terror; quæ, quando prior deferbuit iræ impetus, & nuptiæ sunt celebratæ, in nihilum recidunt. Verum de his quæ in praxi difficultatis habent plurimum, & circa quæ passu gradiendum composito, adeatur citatus Reiffenstuel, qui totam hanc quæstionem fuscæ & perite evolvit.

Tria hic inquiruntur; 1. quid juris, si dum sponsa suo in statu permanet, insigniter ex inopina hæreditate creverit fortuna sponsi. 2. An detur compensatio paupertatis unius cum alterius paupertate, ita ut si ambo è fortuna commoda ad inopiam gravem devenerint, neutri resilire licitum sit. 3. An sponsus resilire possit, eo quod sponsa non afferat dotem si hujus nulla in contractu mentio facta fuerit.

CCCXVI. Circa primum duplex est opinio. Asserit prima in hoc casu licitum esse Parti ditiori recedere à Sponsalibus: 1. quia eorum executio fit notabiliter difficilior ei cui ampla & longe excedens contigit fortuna; 2. quia causa quæ, si fuisset ante sponsalia, ab iis contrahendis deterruisset, cum postmodum suboritur, ad ea dissolvenda sufficit. Ita Perez & Hurtado, ad quos inclinant Salmanticenses, n. 72.

CCCXVII. Secunda opinio, quam tenent Sanchez, Lib. 1. disp. 59. n. 6. Conitich, disp. 23. n. 69. Reiffenstuel, h. t. n. 262. Dargentre, eod. T. 3. p. 123. Pontas hic, Cas. 31. negat tunc licitum esse regredi. 1. Quia cum Pars altera non sit facta deterior, non est cur jure suo privetur. 2. Quia si obpinguem hæreditatem resilire liceat, licebit etiam resilire quia offerat se puella ditior, & elegantior; id autem & communissimæ Doctorum sententiæ, & cordatorum omnium praxi repugnat. 3. Quia in aliis contractibus res legitime emptæ tradi debet, etiam si à venditionis tempore pretium ejus creverit.

CCCXVIII. Utraque opinio, nisi fallor, variis in casibus prodesse potest. Sit enim adolescens nobilis, qui nescius, ut ajunt, quo caput impingat, cum vili plebeja quasi ex desperatione Sponsalia inierit, & ampli Marchionatus hæres efficiatur; an æquum erit ut plebejam hanc ducat, seque indignis nuptiis à patria faciat exulem? Quid cum eo capiet gaudii conjux impar, quæ ipsis etiam famulis despectui erit? Annon sibi melius consulat, si, accepta quadam compensatione, juri suo qualicumque renuntiet? Contra vero si par sit utriusque sponsi conditio, & unius fortuna, licet jam alterius sortem superet, non tamen stupendo intervallo; tunc equidem hortarer, quin & certum usque ad gradum urgerem staret ut promissis: at ubi mentem ejus immotam manere conspicerem, recorderer istud Lucii III. c. 17. *De Spons. Cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere, monendus est potius quam cogendus.* Interim & hic certum compensationis modum præscribere non

omite-

omitterem, sed non privarem absolutionis beneficio; quod & monet Pontas ibid.

CCCXIX. Ad 2. docet communior opinio tunc temporis licitum esse utrique resilire à Sponsalibus: quia per utriusque inopiam longe magis asperum redditur Matrimonii onus, quam si eorum alter in calamitatem solus inciderit. Ergo cum unius paupertas ad dissolvenda Sponsalia sufficiat, utriusque sufficere debet. Si tamen alter æque pauperem ducere velit, tam primæ, cui per Sponsalia fidem dedit, adhærere tenebitur.

CCCXX. Ad 3. vel sponsa pro paupere habebatur à sponso, vel non. Si primum, non potest ob dotis defectum resilire, qui dotem non expectabat. Si secundum, potest; quia in omni nuptiali pactione includitur dotis promissio, etiam non expresse, nisi aliud locali lege sancitum sit.

Quæres 3. an extra propósitos casus contra Sponsalia reclamare liceat.

CCCXXI. R. affir. Potest enim una Pars reniti, 1. cum contraxit ex metu gravi de quo supra: 2. cum contraxit ex dolo dante causam contractui; seu cum contrahendo ita erat affecta, ut si novisset hunc vel illum Partis alterius defectum, minime fuisset contractura.

Sequitur ex dictis in Tr. de Contract. p. 1. cap. 3. art. 2. Quod si dubites qualiter, dum contraxisti, affectus fueris, in tui gratiam judicare poteris, quando causa adeo gravis est, ut ejusdem tecum conditionis homines à Matrimonio retrahere soleat. Secus si levis sit, nec ad hujusmodi mutationem inducere soleat. Ita Sanchez, disp. 65. n. 2. Salmantic. n. 92. &c.

CCCXXII. Sed num Sponsalia hæc ex errore contractui causam dante inita, per se & ipso facto sunt irrita, an solum irritanda?

R. Cum error non est de substantia contractus, sed solum de circumstantiis, valere Sponsalia, sed non firmiter, quia ad instantiam Partis deceptæ rescindi possunt. Utrumque patet ex Tract. de Contract. Ex eo autem quod Sponsalia hæc de se non sint irrita, sequitur ex iis induci publicam honestatem.

CCCXXIII. Quod si quis post cognitam refiliendi causam Sponsalia ratificet, seu verbis seu factis, (quod ultimum præcipue contingit per copulam cum desponsata) jam ea rescindere non potest, quia juri suo renuntiassentur, ut & conjux qui adulteræ conjugii debitum scienter reddit. Secus, si copulam habeat dissolutis jam Sponsalibus; quia jus extinctum non rati habetur.

§. III.

AN SPONSALIA PER DISCESSIONEM VEL MORAM ALTERIUS PARTIS DISSOLVI POSSINT?

Duplex hic movetur difficultas: prima, an propter absentiam compartis, seu quia hæc alio domicilium transferat, vel in regionem longinquam commigret, dissolvi possint Sponsalia; secunda, an idem licitum sit, cum Pars altera determinato tempore Matrimonium contrahere negligit. Hic autem quidquid de sponso dicitur, de sponsa dictum censeretur debet; quia in correlativis eadem est unius ratio quæ alterius. Jam.

CCCXXIV. R. ad 1. Si sponsus sine sponsæ assensu domicilium in aliam civitatem transferat, vel in regionem distitam commigret, potest sponsa fidem alii dare, nisi spes subsit eum brevi reversurum esse.

Prob. 1. ex Cap. 5. *De sponsal.* ubi sic statuit Alexander III. *Qui præstito juramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea dimittunt terram, se ad alias partes transferentes, liberum erit mulieribus ad alia se vota transferre.* Ubi de Sponsalibus etiam juramento confirmatis loquitur Summus Pontifex. 2. Quia sponsus sponsam proprio Marte dimittens, & alio, seu intra seu extra Provinciam transmigrans, censetur eidem vale dicere, amicitiam illius aspernari, proinde suo in illam juri renunciare.

CCCXXV. Hæc responsio vera est, 1. cum etiam sponsus animum habet revertendi, sed non nisi post multum tempus; tum quia dum sponsa tamdiu & in incertum expectabit, excidere potest commodi Matrimonii occasio, quæ nunquam renascetur; tum quia potest & imminere incontinentiæ periculum, quod iis semper gravius incumbit qui mentem proximi Matrimonii spe & ideis refertam habent.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

2. (Licet non pauci reclament) cum sponsus vel ex causa necessaria, vel ex causa voluntaria, sed utili, diutius abesse cogitur. Ratio est, tum quia Jus Canonicum illimitate loquitur; tum quia huc redeunt rationes mox adductæ; tum quia, omnibus rite æstimatis, gravis hic quædam suboritur mutatio, quæ ex dictis ad solvenda Sponsalia sufficit; tum quia non meretur diutius expectari, qui nequidem dignatus est sponsam de discessu suo vel diuturna mora præmonere.

CCCXXVI. Dixi, *nisi sperare sit eum brevi rediturum esse*; tunc enim vel expectandus est, vel illi præfigendum tempus; ultra quod si permaneat, sponsa sibi providebit, seu, per se solam; seu, quod semper consultius est, recurrendo ad ecclesiasticum Judicem, qui omnia penset; & nisi resistent circumstantiæ personæ, supponat eam, licet de hoc nihil loquatur, in multo incontinentiæ periculo versari. Idem, ad melius, faciendum, cum ob locorum distantiam rescribi non potest; aut cum est aliquid cum vetet ne rescribatur: tunc enim fatius est Judicis sententiam præstolari, quam ex proprio cerebro resilire.

CCCXXVII. Obj. Leg. 2. Cod. *De sponsal.* sancitum est ut sponsus absens in eadem Provincia biennio expectetur. Leg. itidem 2. Cod. *De repudiis*, sancitur triennio expectandum, si absit extra Provinciam. Demum Leg. 17. ibid. *De sponsal.* diuturnior præcipitur expectatio, si ex sponsis alter necessariam ob causam absit; ibi sic: *Sæpe justæ ac necessariæ causæ, non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium, & ulterius, trahunt Sponsalia, veluti valetudo sponsi sponsæve,*

vel

vel mors parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt, Ergo.

CCCXXVIII. Respondent plerique has Leges, quæ sponforum fortunæ consulebant, supponendo sponsum alio se transfuisse, ut in Matrimonii gratiam lucrum faceret, abrogatas fuisse Jure Canonico, quod animarum salutem providet, atque supponit moram longiore plerumque sponsi vel sponsæ castitati exitiosam esse. Ita Sanchez, disput. 54. n. 6. Gonet, art. 4. n. 67. Ill. Dargentre, p. 123.

CCCXXIX. Resp. Alii cum Anacleto Reifsenst. h. tit. n. 215. per has quidem Leges biennium vel triennium præscribi, sed iis tantum qui Sponsalia dissolvendo, *arrhas & donata ob nuptias* retinere volunt; non autem iis qui abjectis arrhis intendunt resiliere; hi enim juxta Legem 1. Cod. *De Sponsal.* quovis tempore pro solo libitu resiliere possunt: (imo non à Sponsalibus tantum, sed & ab ipso Matrimonio resiliere concedebant antiquæ Romanorum Leges.) Aliud est porro quod sponsa ante biennium resiliere simpliciter prohibeatur; aliud quod nonnisi perditis donariis ante illud tempus resiliere valeat. In his omnibus prudenter sibi consulat, qui locorum Leges sequetur, & nihil tentabit inconsulto Judice.

CCCXXX. Ut solvatur secunda difficultas, notand. Sponsalia contrahi posse, 1. absque determinatione temporis quo impleri debeant; 2. cum determinatione temporis. Potest autem tempus dupliciter præfigi, 1. non ad finiendam, sed tantum ad differendam huc usque obligationem Matrimonii; ita ut neutra Pars ante illud tempus ad contrahendum Matrimonium obligetur, at cogatur eodem elapso: Eo sensu ei qui mutuum dat ad sex menses, non vult ut nulla sit post illud spatium obligatio restituendi, sed ut obligatio illa huc usque differatur, & tunc urgeat. 2. Ad finiendam seu ad extinguendam obligationem; ita ut si ante certum tempus, puta diem Junii quintam, non contrahatur Matrimonium, liceat utrique Parti resiliere, & alio vota sua convertere. Sic obligatio recitandi Horas Canonicas ad Mediam usque noctem perdurat; & tunc desinit, seu culpabiliter, seu inculpate contigerit Breviarii omissio. His præmissis.

CCCXXXI. R. 1. Si Sponsalia absque termini præfixione contracta sint, neutra ex Parte dissolvuntur per communem lapsum temporis. Si vero una Pars Sponsalium executionem urgeat, ei, altera recusante, liberum est contestim resiliere, non tamen Parti quæ est in mora.

CCCXXXII. Prob. 1. pars, quia Sponsalia, quæ absolute & citra temporis designationem contracta sunt, vim suam in omne tempus, modo non extraordinarium, conservant.

CCCXXXIII. Si tamen Pars una, sponsus præsertim, nimium differat, non erit à peccato immunis, ut dixi n. 240. Imo si sit in mora longiori, censetur juri suo renunciare. Unde non ipsi quidem, sed alteri resiliere licitum erit: idque juxta Salmantic. n. 52. verum est, licet mora ejus non sit culpabilis; quia mora etiam inculpata, sed prolixior, duplici sponsam periculo exponit, incontinentiæ vi-

delicet, & perdendæ nubendi occasionis. Uti- que tamen patienter magis agendum cum eo qui moram facit invitus.

CCCXXXIV. Quæ vero temporis mora ad Sponsalium resolutionem sufficiat, varii varie exponunt. Alii biennium, alii annum unum assignant, alii rem definiri volunt à prudentibus, qui omnes circumstantias, & in his periculum incontinentiæ serio expendant. Alii ad Judicis sententiam recurri volunt. Alii satis esse putant, ut Pars una ad contrahendum parata sit, & aliam ad id tacite vel expresse invitet; quæ idea iis quæ supra diximus concinit. Alii demum malunt ut certum ac definitum Parti tardæ tempus constituatur, quo elapso, jam non obligent Sponsalia. Ex his mediis nullum fere est quod aliquando inservire non possit. In Gallia nullam sponsionis uno anno antiquioris rationem habent Officiales: cum Pars quæ in mora est, nec alteram invitet, si præsens erat; nec ad eam, si absens, rescripsit. Ita illust. Dargentre, p. 123.

CCCXXXV. Prob. 2. pars, quia qui, cum potest, non stat promissis, quæ quamprimum moraliter implere debet, iis renunciare censetur. Ergo & alteri tacite ad minus permittit ut sibi per alium contractum provideat.

Non tamen idem ex Parte sua potest; quia mora sua cuique, non autem alteri, nociva esse debet; & aliunde lucrum reportaret ex dolo in his casibus facili.

CCCXXXVI. R. 2. Si certum tempus Sponsalibus constitutum sit, non ad finiendam obligationem, sed ad sollicitandam executionem, Sponsalia non dissolvuntur ejusdem temporis lapsu. Si tamen Pars altera nimium differat, cessat, non quidem ex ejus parte, sed ex parte alterius, obligatio.

CCCXXXVII. Prob. 1. pars, quia ex Leg. *Celsus*, ff. *De receptis Arbitris*, in tali calu duplex est obligatio, altera implendi promissum, altera tali tempore adimplendi. Atqui ubi duplex erat obligatio, non desinit una, quia neglecta est altera. Unde nullibi à solvendo debito liber censetur, qui illud præfixo temporeolvere omisit.

CCCXXXVIII. Prob. 2. pars, quia qui nimium est in mora, non solum juri suo renunciare censetur, sed & incipit frangere fidem, ad quam implendam ab ipso temporis adventu sollicitabatur. Unde tunc minor requiritur mora, quam in casibus in responsione prima adductis. Unde

CCCXXXIX. Prob. 3. pars: cui enim frangitur fides, is ad servandam fidem, etiam juramento confirmatam minime adstringitur. Non tamen id alteri licitum est, quia nemini mora sua prodesse debet, ne pierumque & ei profit dolo.

R. 3. Si tempus præfixum sit ad finiendam obligationem, eo transacto licitum est resiliere ei per quem non stat quominus conjugium celebretur; non autem ei qui est in mora.

CCCXL. Prob. 1. pars ex cap. 85. *De reg. Jur.* ubi *Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur*. Ergo ubi contractus sub ea conventionem initus est, ut liberum fieret post certum tempus resiliere, non peccat qui jure suo utendo resilit.

CCCXLI.

CCCXLI. Prob. 2. pars, 1. ex cap. 22. *De Sponsal.* ubi ille tantum ab obligatione liberatur, per quem non stetit quin ad statutum terminum Matrimonium consummaverit, id est contraxerit. 2. Quia qui in mora est, è de lieto suo commodum reportare non debet. Ergo si urgeat Pars altera, debet datam fidem servare, seu ex vi contractus Sponsalium qui ex parte ipsius non claudicat, ut volunt nonnulli; seu ex vi promissionis acceptatæ, quæ se alteri obligavit; quamvis utrimque dissolvantur Sponsalia, ut alii contendunt.

Sed num etiam licebit resilire, si mora sponsi sit plane inculpabilis.

CCCXLII. Duplex est ea de re opinio. Prima negans, quam tenent Sanch. Lib. 1. disp. 53. n. 7. Pontius, Lib. 12. cap. 16. n. 4. &c. Probant 1. ex cit. cap. 22. *De sponsal.* ubi Pontifex, cum doceat dissolvi Sponsalia ex parte illius per quem non stat quominus contrahatur Matrimonium, docet proinde ea non dissolvi, cum per neminem stat quin idem Matrimonium contrahatur. Atqui cum ille qui in mora est, sine ulla sua culpa moram hanc facit, re ipsa per neminem stat quominus contrahatur Matrimonium. 2. Quia ex Reg. 41. Jur. in 6. *Imputari non debet ei per quem non stat si non faciat quod per eum fuerat faciendum.* Unde ex cap. *Quia diversitatem*, 5. *De concess. Præbendæ*, legitime impedito non currit tempus ut jure suo privetur. Ergo si Pars moram faciens non sit in culpa, non dissolvuntur Sponsalia, sed terminus pro non adjecto haberi debet.

CCCXLIII. Secunda opinio, quam tenent Layman, Coninch, n. 47. Salmanticenses, n. 57. &c. docet tunc etiam temporis dissolvi Sponsalia. Ratio est 1. quia ideo ut plurimum contrahentes certum nuptiis tempus præfigunt, ut sua sibi post illud elapsum plena redeat libertas, quam maluerint viam sequendi. Atqui ab hac libertate exciderent, non sine damno suo & periculo, si ob moram alterius etiam inculpabilem expectare tenerentur, & fortis suæ incerti manere. 2. Quia si sponsa quæ con-

stituto tempore parata est ad nuptias, post lapsum illius non sit ab omni obligatione immunis, perperam constitueretur illud tempus pro Sponsalium executione, cum ex dictis Pars innocens à Sponsalibus liberetur, nullo etiam præfixo tempore, quoties Pars altera est in mora culpabili.

CCCXLIV. Neque, inquiunt, nocent contrariæ opinionis momenta. Unde ad 1. respondent neg. min. quia sive mora Partis unius sit culpabilis, sive non, semper verum est non stare per alteram Partem quin contrahatur Matrimonium; cum hæc ad illud parata sit, nec ex alterius mora etiam inculpabili damnum reportare debeat contra intentionem suam.

CCCXLV. Ad 2. Distingunt cum Pichler, n. 55. imputari non debet in culpam vel poenam proprie dictam, C. Imputari non debet in damnum vel in dissolutionem contractus sub eo pacto initi ut ab eo resilire liceat, nisi tali die adimpleatur, N.

CCCXLVI. Ad 3. reponunt non currere tempus legitime impedito in ordine ad amissionem juris acquisiti; at currere, cum contrahentes ex mutua & spontanea voluntate ultra certum tempus obligari nolunt, ut in præsent.

CCCXLVII. Postrema hæc opinio, si vera est, nemini non dura videbitur, & humanitati adversa. Ecquis sponsam à promissione resilire ferat, quia sponsus, qua die nubendum erat, patrem morientem invisit, aut tumultu mandavit? Quis sponsum non indignetur alio vota ferre, quia sponsa vel matrem, ut ceremoniæ nuptiali intersit, ad dies quatuor vel quinque exspectat; vel tenetur febre ex Medicorum judicio brevi desitura? Utique qui hisce in casibus, arrepta violenter occasione, resiliunt, tristem apud probos omnes notam paterentur. Ut minimum igitur consulendus foret in hujusmodi casibus ecclesiasticus Judex, qui si sapit, non continuo acquiescet, nisi sentiat sponso mentem gerere à se invicem aversam, & ideo datam resiliendi occasionem vel prætextum avide arripere.

§. IV.

AN SPONSALIA PER RELIGIONIS INGRESSUM, SUSCEPTIONEM ORDINIS, VEL UTRIUSQUE AUT CASTITATIS VOTUM DISSOLVANTUR.

Ad Tit. 6. l. 4. De vet. Circa ingressum Religionis tria quærentur; 1. an Sponsalia per eum dirimantur: 2. an si sic, dissolvantur ea etiam quæ juramento confirmata sunt: 3. An ad dissolutionem hanc sufficiat Regularis habitus assumptio: annon etiam expectanda sit Professio Religiosa.

CCCXLVIII. R. ad 1. Sponsalia, per se loquendo, dissolvi quadantenus per ingressum Religionis. Ratio est, tum quia Sponsalia dissolvuntur per susceptionem status in quo jam contrahi nequit Matrimonium; tum quia ex cap. 7. *De convers. Conjug.* Matrimonium ratum, modo non consummatum, per Religionis ingressum dissolvitur. Ergo à fortiori Sponsalia. Hinc patet licitum esse desponsatis vovere Religionem: quod enim amplecti licet, & licet vovere.

CCCXLIX. Dixi, *per se*: fieri enim potest per accidens, ut quis Religionem deferere, & Matrimonium inire teneatur; puta cum id necesse est vel ad legitimandam prolem, quam ex sponsa per crimen suscepit; vel ad consulendum honori illius cum qua familiariter tractavit. An autem in hoc posteriori casu Matrimonium consummare teneatur, an post contractum illud intra bimestre ad Religionem regredi possit, dijudicandum ex gradu familiaritatis hujus, & infamiae quam sponsæ inussit. Sane qui cum femina, non solum virgine, sed & vidua boni nominis, sub connubii promissione etiam ficta, rem habuit, non potest, regulariter loquendo, Monachismum amplecti. Imo neque id posset, si, quando peccavit cum sponsa, sciebat eam cum alio peccasse; quia

quia hoc ejus delictum condonasse censetur, uti ex Sanchez, disp. 66. docet Pontas, quem adi, Caf. 42. & 43. Vocem *quadantenus* exponam in resp. ad quæst. 3.

CCCL. Circa secundum caput duplex est opinio. Prima asserit eum qui Sponsalia juramento confirmavit, Matrimonium contrahere debere, & ante consummationem ejus ingredi Religionem; tumque, non autem prius, dissolvi Matrimonium & Sponsalia. Ita Navarrus, Vega, &c. Horum ratio est istud capituli 16. *De Sponsalib. Tutius est ei qui Sponsalia præstito juramento confirmavit, religione juramenti servata, prius contrahere Matrimonium; & postea, si elegerit, ad Religionem migrare.*

CCCLI. Secunda opinio, quam tenent Sanchez, disp. 43. n. 3. Coninch, n. 13. Salmant. cit. Cap. 2. n. 18. docet licitum esse in hoc casu Religionem recta ingredi, tuncque dissolvi Sponsalia. Ratio est 1. quod juramentum sequitur naturam contractus cui adhæret. Atqui Sponsalia sub hac conditione iniri censentur. *Nisi vocet me Deus ad statum meliorem.* Ergo. 2. Quia praxis mulierem ducendi mane, & ab ea statim derelicta transeundi ad Religionem, eo usque nunc nostris à moribus discrepat, ut qui ad servandam ex Alexandri III. consilio religionem juramenti, eam teneret, pro ridiculo, nisi pro demente ab omnibus teneretur.

CCCLII. Ad Cap. 16. *De Sponsalib.* varii varia reponunt. Alii quidem cum Glossa censent tutius esse Religionem ingredi *quoad opinionem, ne scilicet dicatur iste venire contra juramentum.* Alii existimant Alexandrum loqui de homine necdum ad complectendam Religionem satis determinato, cui proinde quia advenerat præfixum jurato Matrimonio tempus, consultius erat ac tutius hic & nunc contrahere, & ante Matrimonii consummationem per bimestre sibi concessum de Religionis ingressu deliberare. Nec obest istud: *Num etiam privata lege ductus;* hæc enim verba non de voto, sed de privata intentione, vel de aliquo S. Spiritus impulsu intelligi debent cum Hostiensis. Unde subdit pontifex; *Et postea si elegerit,* &c. Ergo necdum firmiter elegerat, ut fit per votum. Alii volunt Pontificem loqui de eo qui, ut sæpius contingit, post Sponsalia nimia erga sponsam familiaritate usus per tactus & oscula, eam, ut honori ejus consulat, ducere jubetur, Religionem postea, non consummato Matrimonio, si voluerit, amplexurus. Ego quidem non illubens crediderim hæc ab erudito Pontifice scripta esse, quo tempore, hinc quidem tanta erat jurisjurandi reverentia, ut perjurus videretur, qui juramentum quocunque medio non exequeretur; inde vero non infrequentia essent hujusmodi Matrimoniorum non consummatorum exempla, forte ad normam vulgatæ S. Alexii Historiæ. Cum autem hæc nunc absolverint, & ubique jam receptum sit, *non infringi juramentum quod in melius commutatur*, nihil est cur inficiari liceat Sponsalia etiam jurata dissolvi per ingressum Religionis.

CCCLIII. Imo non desunt qui cum Pichler ad Tit. 6. Lib. 4. n. 20. negent licitum esse nubere cum intentione ingrediendi Religio-

nem: 1. quia sic contrahens manifeste se exponit periculo Matrimonium consummandi, adeoque & violandi votum. 2. Quia non decet ut quis alteri det Jus in corpus suum prorsus inutile, & eatenus periculosum. 3. Quia grave est sponsæ incommodum ut sine nuptiis maneat, donec vel profiteatur sponsus, vel revertatur. Excipiunt nihilominus casum quo nuptiæ necessariæ forent ad evitandum scandalum, vel sponsæ forsitan defloratæ gravamen.

CCCLIV. Circa tertiam quæstionem triplex est opinio. Prima, quam tenent Covarruvias, Paludanus, Armilla, v. *Sponsalia*, n. 22. docet Sponsalia perinde ac Matrimonium ratum, non solo Religionis ingressu, sed sola professione dirimi. Ratio esse potest, 1. quod ex Thoma, Suppl. q. 43. art. 3. ad 1. Sponsalia solvuntur per Religionem quatenus est *mors spiritualis*: quod nonnisi in ipsa Professione locum habet. 2. Quia simplex Religionis ingressus nec de Jure positivo Sponsalia dirimit, cum nullum extet ea de re testimonium; nec ex natura rei, cum Novitius, si exeat, Sponsalia exequi possit.

CCCLV. Secunda opinio docet Sponsalia illico dissolvi per ingressum Religionis, ita ut sponsus uterque ab eorum fide immunis maneat, etiam non expectata professione. Ita Tolet, Lib. 7. Cap. 21 Bonacina, q. 1. punct 5. num. 2. Becan, cap. 43. q. 21. Sanchez, Lib. 1. disp. 42. n. 2. & 5. qui tamen id limitat, si sponsus vel sponsa Religionem, ut fieri solet, bona fide ingrediatur. Horum rationes sunt, 1. quod se habent Sponsalia ad Matrimonium, sicut Novitatus ad Professionem. Ergo sicut Matrimonium ratum dissolvitur utrimque per Professionem, sic & Sponsalia per Novitatum. Neque vero decet ut ad Sponsalium dissolutionem tantum requiratur, quantum ad dissolutionem Matrimonii. 2. Quia promissio sponsalitia minorem inducit obligationem, quam promissio voti, cum hæc Deo fiat, illa homini. Atqui voti promissio solvitur per ingressum Religionis. Qui enim bona fide Religionem ingreditur, & ex ea pari fide egreditur, manet à voti obligatione immunis. Ergo,

CCCLVI. Tertia opinio, cui adhæremus cum Sylvio hic q. 43. art 3. Pontasio, v. *Fiancailles*, Caf. 34. &c. docet Sponsalia per ingressum Religionis dirimi ex parte illius qui in sæculo remanet, & cui proinde non expectata partis Professione, liberum est statim quocum maluerit contrahere: at vero non dirimi ex parte illius qui Religionem ingressus est; ita ut si non profiteatur, debeat, petente altero, datam fidem servare: eo modo quo per fornicationem dirimuntur Sponsalia ex parte innocentis, nequaquam autem ex delinquentis parte, ut supra diximus. Jam

CCCLVII. Prob. 1. pars, 1. quia Novitatum ingrediens, palam declarat se Juri suo renunciare. Ergo qui in sæculo manet, à contracto debito solvitur. 2. Quia Religionis susceptio & desertio non minimam, Judicio Sapientum, mutationem in personam invehit. Neque enim vel decorum est feminæ, si Monacho, ut ajunt, exuto nubat; vel viro, si ducat Monialem.

CCCLVIII.

CCCLVIII. Prob. 2. pars, 1. quia dissolutio Sponsalium, utpote odiosa, non debet extendi, & multo minus ita ut in præjudicium tertii cedat. Cederet autem in tertii præjudicium, si partem quæ in sæculo remanet, privaret jure suo. 2. Quia Religio non solvit Sponsalia, nisi quatenus vel inhabilem facit ad Matrimonium, vel declarat partem alteram juri suo renunciare. Atqui solus Religionis ingressus nec inhabilem facit ad nuptias, nec declarat eum qui manet in sæculo juri suo renunciare. 3. Quia jus plenam & omnimodam Sponsalium dissolutionem soli Professioni tribuit. 4. Denique, quia Leges sic institui debent, ut non pateat fraudi aditus: pateret autem in hypothesi contraria; cum cuique, ut à Sponsalium jugo liber efficeretur, satis foret Religionis habitum induere, paulo post egredi, & cui vellet nubere.

Nec obsunt utriusque contrariæ opinionis argumenta.

CCCLIX. Non 1. Loquitur enim S. Thomas de adæquata Sponsalium ultro citroque dissolutione. Fateamur porro Sponsalia non dissolvi ex utraque parte, nisi per professionem, quæ sola est *mors spiritualis*; ut loquitur S. Doctor.

CCCLX. Non 2. Dicit enim potest Sponsalia ex parte illius qui manet in sæculo, utcumque dirimi ex ipsa rei natura; tum ratione gravis quæ in alterius persona exurgit mutationis; tum quia juri suo renuntiat, qui statum cum ejusdem juris usu incompatibilem amplectitur; tum quia durum foret ut sponsa toto plerumque anno incertum Professionis tempus expectaret. Quod autem Novitius quando Novitius est, ad conjugium habilis manet, probat duntaxat ipsum, si egrediatur, ad nuptias adigi posse; quod confitemur.

CCCLXI. Nec obstat quod mutua sit Sponsalium obligatio. Nam mutua quidem est *in fieri*, ut ita loquar, id est dum actu celebrantur; at postea claudicare potest, seu unum obligare, licet alium non obliget; ut si sponsa cum alio rem habeat: tunc enim urgeri ipsa potest ad nuptias, non vero urgere.

CCCLXII. Non 3. Etsi enim aliqua est similitudo inter Sponsalia & Matrimonium ex una parte, & Novitiatum & Professionem ex alia; quia, ut Sponsalia ad Matrimonium, sic Novitatus ad Professionem disponit: non est tamen æqua utriusque partis comparatio. Novitatus enim nec Religionis jus tribuit in Candidatum, nec Candidatum stricte obligat ad perseverandum in Religione. Contra vero Sponsalia sponsæ jus tribuunt in observationem fidei sibi datæ; eaque obligatio, nisi remittatur, à sponso impleri debet, donec Matrimonium vel illicitum reddatur, vel impossibile, quod sola efficit Professio. Ceterum minus in hac etiam opinione requiritur ad Sponsalium, quam ad conjugii dissolutionem; quia istud neutro dissolvitur ante Professionem: illa vero per solam Religiosi habitus susceptionem solvantur ex parte illius qui in sæculo permanet.

CCCLXIII. Non 4. Etsi enim major est obligatio voti, quam Sponsalium, longa tamen est duo hæc inter disparitas. Qui enim ex voto Religionem bona fide ingreditur, & eadem fide dimittit, totum id dat Deo quod spo-

ponderat; adeoque liber manet: Qui vero Matrimonii fidem dedit, non ideo præstat id quod sponsæ pollicitus est, sed suspendit. Ergo si in primævæ libertatis statum regrediatur, manet ad exsolvendam fidem obligatus, nisi hujus vinculum, sibi relaxetur.

CCCLXIV. Jam discutiendum an Sponsalia per Ordinum receptionem solvantur. Quæ de re tria certa sunt: 1. non solvi Sponsalia ex parte viri per Minorum Ordinum susceptionem; tum quia id nullo jure cautum est; tum quia Matrimonium de jure communi cum Minoribus cohærere potest; tum quia facilitas suscipiendi Minores, qui non ligant, facilem dolo & fraudi aditum recluderet.

CCCLXV. 2. Posse tamen sponsam, si sponsus ipsa invita vel nescia suscepit Minores à sponsalibus resilire; tum quia qui Minores suscipit, censetur, ut fieri solet, tendere ad Majores, sicque statum Matrimonio repugnantem prosequi; tum quia magnam exhibet levitatem, proinde & notabiliter mutatur sponsus qui post Sponsalia suscipit Minores, & post Minores ad Sponsalia regreditur.

CCCLXVI. 3. Ordinum Majorum receptionem dirimere Sponsalia; quia Ordines sacri ad continentiam obligant, proinde illud omne excludunt quod cum continentia vix possit conciliari. Hinc Trid. Sess. 24. Can. 9. *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos: posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse: Anathema sit.*

Duplex igitur manet difficultas; 1. num peccet lethaliter, qui post Sponsalia sacros Ordines sine alterius Partis consensu recipit: 2. an Sponsalia per simplex sacros Ordines percipiendi votum dissolvantur. Quod de voto recipiendi Ordines, id ipsum de voto ineundæ Religionis dictum censeferi debet. Quin & de voto servandæ castitatis.

Et quidem constat votum ingrediendæ Religionis, & licite emitti, & licite impleri etiam post Sponsalia, eaque tum dissolvi ex parte illius qui manet in sæculo.

CCCLXVII. Ratio primæ partis est quod Sponsalia, quin & Matrimonium ipsum, quod longe fortius alligat, sub ea conditione ineantur, *nisi statum perfectiorem elegero*; vel, *nisi me Deus ad Religionem vocet*: prout definitum est cap. 2. & 7. *De convers. conjugat.*

CCCLXVIII. Secunda pars ex dictis probata manet: qui enim Religionem vovet aut ingreditur, suo in sponsam juri renuntiat.

CCCLXIX. Tota igitur quæstio est de voto recipiendæ Ordinationis, vel servandæ continentie. Ea autem de re duplex est opinio. Prior vota hæc omnia pro graviter illicitis habet, & negat per ea, ut quæ invalida sint, dissolvi Sponsalia. Ita Sanchez, disp. 46. n. 9. & disp. 47. n. 3. Suarez. Tom. 3. de Religione, Lib. 9. cap. 7. n. 12. Lessius, cap. 41. n. 54. Becan, q. 22. & alii plures quos citat Pichler ad tit. 6. Lib. 4. Decret. n. 16. In eandem sententiam propendit Habertus hic, §. 4. ubi & adducit S. Antoninum, 3. Part. tit. 1. cap. 18. §. 2. Ostiensem, &c. Antonini verba hæc sunt: *Si Sponsalia præcedunt votum castitatis, tunc votum non impedit vel dirimit Sponsalia; sed eo casu cogi debet, vel votum solemnizare, scilicet profitendo in Religione; Et sic essent soluta*

luta Sponsalia: vel Sponsalia profiteri, id est contrahere Matrimonium. Eadem est opinio Moralis Gratianop. Tom. IV. part. 2. Tract. 9. cap. 1. n. 5. Collat. Condom. Tom. II. Collat. 14. Lucionenf. Tom. 9. Coll. 4. part. 1. Navarri Manual. cap. 22. n. 27. Cabassut. Lib. 3. cap. 17. num. 11. ubi & docet eum qui se continentiae voto post Sponsalia nuncupavit, posse imo & debere nuptias consummare, & omnino debitum petenti reddere; at prohiberi, tum à petendo, ut continentiam servet quantum potest; tum ab ulterioribus nuptiis, si confors præcedat. Opinionem hanc confirmat Gibert in hunc locum, eamque sequitur III. Dargentré, Tom. III. pag. 123.

CCCLXX. Prob. 1. quia eatenus valerent hujusmodi vota, ideoque & Sponsalia dissolverent, quia Sponsalia sub ea conditione fierent: *Nisi statum perfectiorem elegero.* Atqui conditio hæc Sponsalibus extra casum voti Religionis non inest. Si enim his inest vel ex jure, vel ex natura rei. Non ex Jure, cum Jus unum Religionis casum excipiat, & exceptio unius firmet regulam in ceteris. Non ex natura rei; cum è contra, qui tertio aliquid spondet, id simpliciter spondere censeatur, non autem sub conditione, ut sibi promissionem in melius aliquid commutare liceat. Alias qui Petro diviti aureos centum pollicitus est, eosdem egenis erogare posset, quia id melius sit.

CCCLXXI. 2. Quia ex trita Juris regula non licet votum vel juramentum in aliquid evidenter melius cum tertii præjudicio immutare. Qui autem post inita Sponsalia votum Ordinis sacri vel castitatis emittit, grave alteri præjudicium infert. Ergo votum ejus nec valet, nec ad solvenda Sponsalia inservire potest: quandoquidem Deus coli non vult cum alterius injuria.

CCCLXXII. 3. Quia Joannes XXII. Extrav. univ. *De voto*, præcipit ut qui post Matrimonium ratum, sed non consummatum, sacris initiatus est citra sponsæ assensum, cum ea maritaliter vivere compellatur, si ipsa exigat. Sed qui jubet Subdiaconum redire ad uxorem, non pateretur sponsam ex castitatis vel Ordinis voto dimitti.

CCCLXXIII. 4. Quia id à contractibus arcedendum, per quod eorum obligatio elidi facillime possit. Quid autem facilius sponsis, quos initi fœderis jam piget, quam castitatem vel susceptionem Ordinum vovere; præsertim cum præparatio ad Ordines multum temporis requiratur, & ab iis arceri possit qui arceri volet, seu ex vera vel ficta ignorantia, seu ex morum levitate, &c.

CCCLXXIV. 5. Quia, ut observat III. Dargentré, non debet nova Sponsalium dirimendorum regula induci sine Ecclesiæ Decreto. Atqui nulla Ecclesiæ Lege decretum est, ut votum castitatis Sponsalibus superveniens eadem dirimat.

CCCLXXV. Subjiciunt aliqui Alexandrum III. consultum de muliere, quæ post Sponsalia castitatis votum emiserat, ne nuberet homini, de cujus severitate plura postmodum audierat, præcepisse, Cap. *Veniens*, 5. *Qui Clerici*, &c. ut de fide mentita pœnitentiam ageret. Ergo, inquiunt, supponit Pontifex mulierem hanc,

non obstante voto, ad Sponsalium executionem obligatam fuisse. Verum probatio hæc, quam potissimum opinionis hujus fundamentum esse perperam dicit Pontas hic, Cas. 13. facile dissolvitur. Prædicta enim mulier castitatem, non animæ continentiae, sed mala fide voverat: ne scilicet homini quem austerum esse falsò vel incerto rumore didicerat, nuberet; unde & novas ambiebat nuptias, quas quidem ipsi, ne fornicationis reatum incurrat, permittit Alexander. Porro à voto quod mala fide emissum est, nihil inferri valet.

Posterior, eaque directe contraria opinio, docet 1. eum qui post Sponsalia, citra Partis alterius consensum, vel Ordinum susceptionem, vel castitatis custodiam vovet, ne venialiter quidem peccare; 2. per vota hæc dissolvi ipso facto Sponsalia, etiam juramento confirmata: Ita saltem ex parte Salmanticenses, eod. cap. 2. n. 26. & 33. & apud eos Azor, Cajetan, Gonet, art. 5. Idem de voto castitatis tenet Pontas, cit. Casu 13. Collator Andegavensis, p. 147. Sylvius ad quæst. 53. art. 1.

CCCLXXVI. Prob. 1. auctoritate S. Thomæ, qui cit. mox q. & art. ad 1. sic loquitur: *Propter votum simplex castitatis sunt Sponsalia dirimenda.*

CCCLXXVII. 2. Quia ex ipso S. Antonino, *si duo vincula disparis potentiae impossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte.* Atqui fortius est vinculum voti, quam promissionis homini factæ, etiam si hæc juramento confirmata fuerit.

CCCLXXVIII. 3. Quia, ut advertit Sylvius, in Sponsalibus subintelligitur conditio hæc: *Nisi contingat notabilis mutatio vitæ in melius.* Atqui vovens castitatem mutatur in melius. Ergo, ait idem Doctor, *Si vovens trahatur in judicium, debet absolvi: & si condemnaretur, non esset in conscientia obligatus parere.*

CCCLXXIX. 4. Quia juxta Navarrum, etsi contrariæ sententiæ addictum, *solvuntur Sponsalia per aliquid de novo superveniens, quod si præcessisset, non fuissent contracta.* Atqui ex omnium confesso votum vel Ordinis suscipiendi, vel servandæ castitatis, si Sponsalia præcedat, eadem dirimit. Quandoquidem Sponsalia in tali casu sint de re illicita, nempe de nuptiis, quæ sine sacrilegio ab habente votum perfici non possunt.

Fatendum tamen probationes istas non esse omni exceptione majores.

CCCLXXX. Non 1. quia Textus S. Thomæ de voto Sponsalia præcedente ab insignibus nonnullis ejus Discipulis intelligitur, & ut minimum æquivocus est. A Textu autem æquivoco non tuto arguitur contra expressam S. Antonini auctoritatem.

CCCLXXXI. Non 2. Neque enim fortius est vinculum quod nullum est: nullum autem est votum quod à Deo, utpote in grave tertii præjudicium, non acceptatur, neque acceptari decet, ne fraudi & inconstantiae pateat aditus.

CCCLXXXII. Non 3. Id enim inquirimus an Sponsalibus inest conditio hæc generalis. *Nisi statum meliorem, quicumque is sit, elegero.* Sane vero fatentur Adversarii, saltem plures, non licere desponsatis simplicem cœlibatus statum sine voto amplecti. Atqui tamen is statum, utpote virginitatem complectens, melior foret

foret conjugali statu. Quod enim reponunt nonnulli cœlibatum, si à voto præscindatur, statum non esse, nihil habet solidi. Potest enim quis certum vitæ genus ex firmitate proposito in perpetuum amplecti: potest & quis statum ex voto amplecti ea mente, ut, si casus exigat, ab eo recedat per dispensationem. Itaque conditio, *Nisi meliora eligam*, si de Religione intelligatur, de Jure inest Sponsalibus: si vero de castitate vel Ordinibus suscipiendi, inesse negari potest.

CCCLXXXIII. Non 4. Fallit enim in pluribus regula quæ obijcitur. Sic dissolvi possunt Sponsalia propter subsecutum in sponso fornicationis crimen, propter supervenientem morbum, &c. Non tamen semper, si hæc præcesserint.

CCCLXXXIV. En utriusque Partis momenta. Prima vero propior videri possit, & gravioribus fulta argumentis. Utramque (indulgeat Lector, si mentem inter olores vilis anser aperire ausim) sequeretur in praxi, sed diversimode. Primam in foro exteriori, quod Officialium est, ne per hujusmodi vota dolo & fraudi via panderetur, nisi alio traheret ex specialibus circumstantiis; ut si sponsus huc usque deditus sceleri, & repentino complicitas casu percussus, totum se dedat pœnitentiæ, & ut in se plectat illicita quibus olim vacavit, à licitis etiam abstinere cogitet. Secundam sequeretur in conscientie foro, proinde ad nuptias non urgerem eum qui post Sponsalia se se interiori Dei voce ad castitatem, vel sacros Ordines invitari, ac quadantenus trahi, non ore solum profitetur, sed & factis comprobare incipit. Verum non posset is (& hæc nova est primæ sententiæ confirmatio) inconsulto Episcopo ordinari. Solent enim Episcopi ante Ordinationem inquirere num prorsus liberi sint, qui ad Ordines accedunt, Quintoto Tit. *De obligat. ad ratiocinia non ordinandis*, prohibetur ne quis obligatione aliqua adstrictus, in alterius præjudicium ordinetur.

CCCLXXXV. Ceterum, quævis eligatur opinio, certum videtur Partem quæ voti emissi conscia non fuit, liberam manere à Sponsalibus; quia qui quantum de se est statum cum Matrimonii vulgato statu impossibilem amplectitur, juri suo renuntiat. Poterit hæc quidem, juxta priorem sententiam; urgere Sponsalium executionem. At nusquam auctor ero ut multum urgeat, nevel trahat, ad nuptias reluctantem, vel Deo ad aliud vocanti repugnet.

Quæres an ex voto castitatis, vel Religionis, Sponsalia præcedente, hæc irrita sint, quando istis accessit deinceps sponsæ defloratio.

Respondet Pichler ad Tit. 6. Lib. 4. in hoc etiam casu standum pro voto, licet quæ deflorata est, ejusdem voti prorsus ignara foret, & grave ferat damnum, quod alia quam Matrimonii via resarciri non possit.

CCCLXXXVI. Ratio est 1. quod Sponsalia post votum emissâ nec ratione sui obligent, utpote nulliter inita, nec ratione deflorationis, cum actio mala contractum de se irritum firmare non possit; nec ratione damni ceteroqui irreparabilis; quia non potest alius jure suo jam quæsito privari, propter damnum alterius, maxime vero cum is damnum illud culpa sua

subit. Unde, ut infra dicemus, Sponsalia priora non desinunt obligare, licet posteriori sponsæ iniusta sit per deflorationem labe solo conjugio reparabilis. Atqui per votum antecedens Deo jam acquisitum erat jus in personam voventis. Aliunde vero suum sibi damnum imputare debet sponsa quæ perversis blanditiis cessit.

CCCLXXXVII. 2. Quia non licet rem uni jam traditam subripere ad compensandum damnum alteri inique illatum. Ergo nec corpus Deo semel per vota consecratum licet eidem quasi subripere, ad compensandum damnum scorto vel sponsæ illatum.

CCCLXXXVIII. 3. Quia à ratione alienum est & scandalosum ut quis per scelus, tum suum, tum fornicariæ complicitas, licet voti nesciæ, à voto fiat immunis, & ex facinore commodum reportet.

CCCLXXXIX. 4. Quia Sponsalia ante votum inita, non obstante voto castitatis postmodum emissio, obligant. Ergo & vicissim votum Sponsalia præcedens obligat, non obstante quæ ipsum secuta est defloratione, juxta hanc Juris in 6. Regulam, n. 54. *Qui prior est tempore, potior est Jure*. Hæc ille.

Aliter sentit Sanchez, Lib. 1. disp. 45. ubi docet suam quidem hisce votis vim manere; proinde eum qui castitatem vovit, nec debitum petere posse, nec aliam ducere, seu post dissolutionem Sponsalium ex legitima alia ratione, seu post uxoris mortem; eum vero qui vovit Religionem, ad eam in utroque hoc casu ineundam teneri. At simul contendit necessarium esse ut hi Matrimonium contrahant, cum aliter illatum insciæ voti sponsæ detrimentum resarcire non possunt.

CCCXC. Probat autem 1. quia ex omnium confesso votum non obligat hic & nunc rebus notabiliter mutatis. Atqui hic supervenit notabilissima mutatio, nempe fortissimum justitiæ vinculum, & gravissima proximi perniciēs, si votum impleatur.

CCCXCI. 2. Quia votum eleemosynæ non ligat voventem, qui grave quod postea intulit damnum resarcire non potest, si votum exequatur. Ergo à pari.

CCCXCII. 3. Quia justitiæ obligatio validior est quam obligatio Religionis: & ideo ære alieno gravatus Religionem quam prius vovit ingredi non potest, si prudens sit spes quod in sæculo manens satisfaciat creditoribus. Atqui sponsæ corruptor eidem obligatus est ex justitia, Deo autem tantum ex Religione. Ergo cum statim, suum erga sponsam debitum expungere valeat, ad id tenetur; adeoque & voti sui semper subsistentis executionem differre.

CCCXCIII. 4. Votum procedit ex mera erga Deum liberalitate, Sponsalia autem ex contractu utrimque oneroso. Atqui posterior hæc obligatio strictius urget quam prior.

CCCXCIV. 5. Non acceptat Deus prout nunc implendam promissionem, quæ nunc sine gravi alterius damno impleri nequit. Ergo neque continuat acceptationem voti, quod alteri graviter ruinosum esse incipit.

Subdit Sanchez opinionem hanc à gravissimis Salmantinis Doctoribus, & eruditis S. J. Theo.

Theologis probatam fuisse. Neque verò dubium est quin rationi & æquitati multum congruat. Utique solvi possunt quæ contra obijciuntur. Unde

CCCXCV. Ad 1. tenetur corruptor ad nuptias ratione damni alioquin irreparabilis: Deus autem jure sibi parto cedit, non omnimode quidem, sed ad tempus; prout cedit, cum ære alieno gravatus debitum in sæculo expungere potest. Nec obest culpa sponsæ, sicut non obest quod quis partim ex sua culpa, partim ex aliena gravetur debitis, quæ ipsius in Religionem ingressum retardant. Neque enim quia oculus noster nequam est, desinit Deus esse bonus.

CCCXCVI. Ad 2. Non subripitur Deo id quod Deus ad tempus remittit, ut graviora mala vitentur.

CCCXCVII. Ad 3. 1. Dubitari possit an ex scelere commodum referat, qui sponsam corruptam ducit, & cujus ex lapsu facilius lapsus cum aliis multiplicem suspicari potest. 2. Homini huic pro peccato gravis indicetur pœnitentia, quæ futile, quod ex peccato refert, commodum compenset.

CCCXCVIII. Ad 4. neg. conseq. Non enim quia Deus nullam voti Sponsalia subsequentis rationem habet, ideo nullam deflorationis votum subsecutæ rationem habere censendus est. Sane non exigit Deus rebus insigniter mutatis,

id quod ante mutationem illam exigebat: Quapropter votum dandæ summæ, quæ ad debiti supervenientis solutionem necessaria est, vel condonat, vel ad tempus suspendi patitur. Unde regula: *Qui prior est tempore potior est jure*, fallit; cum servato temporis ordine grave nascitur alicujus præjudicium, grave & multitudinis scandalum. Et ita docui alibi.

CCCXCIX. Quanquam rebus bene pensatis tota hæc quæstio levioris videtur esse momenti. Vel enim defloratio seu virginis, seu honestæ viduæ, publica est aut manifesta, vel occulta prorsus. Si primum, nulla est sapiens Religio, quæ hominem fracti voti & corruptæ virginis reum admittere velit: imo sunt Religiones in quibus emissæ ab eo fraudulenter Professio per Constitutiones irrita foret. Posset is quidem servare castitatis votum: at, quidquid contradicant nonnulli, multo satius est, ut dispensationem petat ab Episcopo, qui tunc dispensare poterit; eo quia dubium est an hujusmodi votum per se non suspendatur. Si secundum, nullum est damnum quod absolute reparari indigeat. Tunc tamen hortarer quoque ad obtinendam à Papa voti dispensationem: at renuenti, seque ad meliorem statum vocari credenti & probanti, absolutionis beneficium recusare non auderem, nisi id aliæ exigent circumstantiæ.

§. V.

Ad Tit. 6.
L. 4. De
cret.

AN PRIORA SPONSALIA PER POSTERIORA, VEL SALTEM PER MATRIMONIUM CUM ALIA INITUM SOLVANTUR?

Quædam hic certa sunt, quædam & dubia.

CD. Certum est itaque Sponsalia jam non dirimi per posteriora sola, quia fides posterius data in præjudicium prioris plane irrita est. Aliud erat ante Tridentinum, cum postremis Sponsalibus accedebat carnalis copula, modo tamen non fornicario, sed maritali affectu; quia posteriora hæc Sponsalia transibant in Matrimonium, ut probat Sanchez disp. 49. ex cap. *Is qui fidem*, 30. *De Sponsalib.* At jam absolevit istud Matrimonii præsumpti genus & cum clandestinis nuptiis evanuit.

CDI. Dixi, *per posteriora sola*, seu simpliciter sumpta. Si enim Sponsalibus secundis accedat coitus cum consanguinea in primo gradu prioris sponsæ, neutra jam duci poterit. Non prior propter impedimentum affinitatis ex copula tali confurgens: non posterior, ratione publicæ honestatis, quæ ex prioribus Sponsalibus validis orta est.

Hæc tamen, ut ibid. n. 2. advertit Sanchez, intelligenda sunt ex parte illius qui secunda Sponsalia contrahit. Pars enim altera à fide data immunis manet, licet cum posteriori sponsa peccatum non fuerit. Qui enim nova contrahit Sponsalia, palam testatur se prioribus renuntiare.

Verum dubitatur 1. an, si priora Sponsalia dissolvi contingat, sive per prioris sponsæ mortem, sive aliter, teneatur sponsus posteriora exequi. 2. An si idem cum secunda sponsa peccaverit, eam ducere teneatur, non qui-

dem ratione Sponsalium, quæ irrita sunt, sed ratione damni ceteroqui irreparabilis. 3. Quid juris si posteriora Sponsalia, non item priora, juramento confirmata sint.

Dico 1. qui posteriora Sponsalia contraxit, his post priorum dissolutionem non tenetur.

CDII. Prob. 1. quia secunda Sponsalia nec valere ut Sponsalia, prout fatetur qui in præfenti à nobis dissentit Covarruvias, nec valere in genere promissionis; tum quia Sponsalia nihil aliud sunt quam promissio; tum quia promissio hæc erat rei illicitæ. Porro *non firmatur tractu temporis quod de Jure ab initio non subsistit*, Reg. 18. in 6.

CDIII. 2. Quia qui voto ligatus Sponsalia contraxit, non tenetur ad ea, quamvis postmodum dispensetur à voto: quare autem, nisi quia Sponsalia hæc ab initio nulla fuerunt propter impedimentum prohibens? Atqui pariter in nostro casu posteriora Sponsalia ratione impedimenti priorum irrita fuere.

CDIV. 3. Quia promissio facta tempore inhabili non obligat tempore habili: unde si Religionem profiteatur conjugatus, non tenetur, mortua uxore, ad Religionem reverti; quia quo professus est tempore, inhabilis erat ad Religionem.

CDV. 4. Quia, saltem juxta plures, quos sequitur Sanch. disp. 50. n. 6. votum de re impossibili non obligat ea possibili facta. Ergo nec obligabit per se secunda promissio, licet jam possibilis, quia ab initio nec possibilis, nec licita

licita erat. *Per se*, inquam, quia licet sponsus ille ratione promissionis non obligetur, obligari poterit ratione damni quod deflorata virgini, aut honestæ viduæ, magnam famæ jacturam patienti intulerit.

CDVI. Obj. 1. Professio conjugati, licet non valeat ut Professio, & in uxoris præjudicium, valet tamen ut votum castitatis, & in præjudicium profitentis. Ergo à pari posteriora Sponsalia valebunt non quidem in damnum sponsæ prioris, sed in præjudicium sponsi, qui ea, cum id possibile fiet & licitum, adimplere tenebitur.

CDVII. R. neg. conseq. Ideo enim votum conjugati valet ad castitatem, quia is ipso etiam conjugii tempore ad castitatem ex parte sua, seu ad non petendum debitum se se absolute obligare potuit. Contra vero qui aliis Sponsalibus obstrictus erat, nullo modo potuit alii fidem suam absolute largiri. Unde postrema obligatio prorsus est irrita, nisi inita fuerit sub conditione quod prior sponsa jure suo cederet, vel moreretur, &c.

CDVIII. Obj. 2. Juramentum rei illicitæ, si deinceps licita evaserit, obligat. Ergo à pari promissio Matrimonii, &c.

CDIX. R. Juramentum rei illicitæ non obligare eadem facta licita, nisi cum ex generali jurantis intentione ad casum quo res licita evaserit, extenditur; uti videbis apud Navarrum, Manual. cap. 12. num. 89. Hinc autem sequitur tantum, quod fatemur, posteriora Sponsalia, si conditionate fiant, valere posse.

CDX. Inst. Conditio secundam ducendi, si prior jure suo cedat, vel Religionem ingrediatur, semper secundis Sponsalibus imbibita est, licet iis expresse non addatur. Prob. ant. tum quia censetur sponsus se posteriori obligatum voluisse quantum potuit; potuit autem conditionate: Tum quia sublata hac conditione posteriora Sponsalia non vacassent à peccato: quod admitti non debet, si à peccato excusari possint.

CDXI. R. ad 1. neg. ant. Hæc enim conditio, ut bene Pichler ad Tit. 4. Lib. 4. Decretal. n. 5. nec ex natura rei, nec ex Juris dispositione, secundis Sponsalibus imbibita est. Non ex natura rei; cum Sponsalia hæc absolute iniri possint, & absolute, non obstante peccato, iniri soleant ab infidelibus sponsis, qui sæpius puellæ castitati insidias parant. Unde sicut Sponsalia cum impedimento dirimente scienter inita absolute iniri censentur, licet non sine gravi peccato: sic & in præsentis. Non ex dispositione Juris, cum Jus illud nullibi legatur.

CDXII. Saltem, inquires, sponsus posteriorem sponsam ducere tenebitur, si prior vel sponte, vel ex putativa caritatis obligatione, jure suo in ejus gratiam cesserit.

CDXIII. R. neg. ant. Quod enim de Jure nullum est, nullam parit obligationem. Unde qui ante ætatem professus est invalide, adeptæ ætate non tenetur vi Professionis hujus invalidæ denuo profiteri. Si quæ igitur hic subsit secundi conjugii obligatio, hæc ex necessitate vel scandali vitandi, vel damnum illatum refarciendi exurget.

Circa quæstionem secundam, num scilicet

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

qui posteriori sponsæ stupri labem inussit, eam ducere teneatur, longe gravior est difficultas; quæ ut pro modulo solvatur.

Dico 2. Qui posteriorem sponsam corrumpit & gravidam fecit, non tenetur eam, si priorum Sponsalium conscia erat, ducere: Si vero horum nescia erat, tenetur aliquando ex caritate eam ducere, si sponsa prior jure suo cedat. Utrum autem hæc jure suo cedere teneatur, dijudicandum est ex circumstantiis.

CDXIV. Prob. 1. pars, 1. ex unanimi Doctorum consensu. 2. Quia jus prioris sponsæ non potuit auferri per injuriam quam ei intulit posterior, suum ipsi, quantum potuit, sponsum suffurando. 5. Quia quæ priora Sponsalia sciebat, decepatrix fuit potius quam decepta, unde quod patitur damnum, sibi, non alii, imputare debet.

Secunda pars a variis varie probatur. Sunt enim qui cum Ægidio Coninch, n. 34. Pontio, cap. 14. n. 4. Salmanticensibus, cap. 2. n. 45. priora Sponsalia per nova secuto coitu dissolvi velint, ita ut duarum sponsus posteriorem ex justitia ducere teneatur: & id quidem probant.

CDXV. 1. Quia per copulam hanc animo maritali factam sub spe conjugii, fit anticipata corporum traditio; quæ cum Jure antiquo ad inducendum Matrimonium sufficeret, Jure novo ad dissolvenda Sponsalia sufficere debet. Tametsi enim Tridentinum Matrimonia per hujusmodi clandestinos coitus contracta valere amplius noluerit, non tamen copulæ huic vim ademit priora Sponsalia dissolvendi.

CDXVI. 2. Quia quando duobus res promissa fuit, præfertur promissarius etiam posterior, cum ei facta est traditio: sicut & res uni vendita, nec tradita; alteri vero postmodum vendita & tradita, ipsius remanet, ex Leg. *Quotiens*, 15. *De rei vendit.* Atqui per copulam facta est posteriori sponsæ traditio corporis.

CDXVII. 3. Quia vinculum minus forte cedere debet fortiori. Porro Sponsalia carnali coitu firmata, sunt vinculum fortius quam simplicia.

CDXVIII. 4. Quia duos inter litigantes, quorum alter de damno vitando certat, alter de lucro captando is de Jure præfertur qui certat de damno. Atqui sponsa posterior, quæ *impregnata* supponitur, quæ proinde & a famæ & ab alterius paris conjugii spe excidet, certat de damno. Ergo debet præferri. Unde, ajunt Salmanticenses, si utraque femina in judicio de jure sibi quæsito certet, nullus erit Judex qui pro secunda judicium non ferat.

CDXIX. Verum his probationibus multum initinolim. Non primæ, quia ut solid Pichler, eod. tit. 4. n. 4. nusquam ante Tridentinum copulæ quam fornicariam esse constabat, attributa est vis vel Matrimonium efficiendi, vel dissolvendi priora Sponsalia; sed ei tantum quæ præsumebatur maritalis. Ergo cum hodie post Tridentinum copula omnis, extra Matrimonium in facie Ecclesiæ contractum, præsumatur & reapse sit fornicaria, nulla est quæ prioribus Sponsalibus præjudicare possit. Unde tota quæ hic reperitur corporum traditio, nihil præter crimen operari valet.

B b

CDXX.

CDXX. Non secundæ. Tunc enim solum rei prius promissæ traditio subinde facta præfertur, cum ei Jus assistit, & eam habet pro valida. Porro cōpula fornicaria non est traditio cui Jus assistat, sed Jure omni reprobatur.

CDXXI. Non tertiæ. Dici enim possit secunda Sponsalia, utpote invalida, nequidem esse vincula; nec vincula fieri per sublequens flagitium. Sane pro primis Sponsalibus stare videntur possessio, temporis prioritas, innocentia.

CDXXII. Non quartæ. 1. Quia tunc solum litiganti de damno favent Jura, cum is innocens est, nec quæsito alterius juri præjudicat. Porro Sponsa posterior deliquit, sibi que uni damnum suum imputare potest. Noverat sane, vel ut plurimum nosse debuerat, plerisque procos quidquid possunt & non possunt polliceri, ut fruantur optatis. 2. Quia sponsa prior de damno etiam vitando certat, ne videlicet à jure sibi acquisito excidat.

CDXXIII. Quod additur sponsam posteriorem apud Judices omnes causa victuram esse, gratis additur. Imo censet Pichler in Judicio standum esse pro primis Sponsalibus; licet forte in foro conscientiæ agi posset apud sponsam ut jure suo cederet.

En ut solvantur opinionis hujus momenta, utique admodum probabiliter. Unde, meo quidem judicio, non tam rigori Juris insistentum, quam legi caritatis. Itaque

CDXXIV. Prob. eadem secunda pars, simul & tertia. Ut sponsus posteriorem sponsam aliquando ducere teneatur, ex prioris sponsæ consensu, & hæc quandoque in id jure suo cedere debeat; sufficit ut utrumque hoc nonnunquam exigit hinc quidem misericordia, inde vero virtutum regina, caritas. Atqui res ita se habet pluribus in circumstantiis. sit enim puella nequaquam nata crimini, quæ à noverca tractata inhumaniter, & ut Arcæ columba, incerta quo pedem figat, tradiderit se amico, qui per se vel per lenam lenæve similem renitendi tandem persuaserit fornicationem solam esse viam, qua utraque familia ad consentiendum Matrimonio adduci possit, solam prohiñc quæ puellæ calamitati modum imponat; annon miseratione quadam digna est puella ingenua, quæ dolo iis in casibus cessit; Supponatur rursus priorem sponsam à pluribus inquiri ad nuptias; posteriorem vero, nisi à corruptore ducatur, à tota familia deferendam esse, ita ut se crimini dedere obligetur; item æterna inter utramque stirpem oritura esse jurgia, fortassis etiam sponsæ vel ipsius sponsi mortem, &c. Annon exigit charitatis lex ut sponsa prior cum mediocri sui detrimento, forte etiam nullo, quin & quandoque lucro, jure suo cedat, mala ut hæc tanta avertat? Annon hic clamat ea Evangelii regula, quæ vel Ethnico Imperatori tantopere placuit quæque, ut aiebat vir sapiens, tot conscientiæ casus resolvit? *Quodcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Annon legi huic, uno ante mortem instanti paruisse velit? Annon quæcunque ex nimio juris sui studio nascentur peccata, scandala, &c. Sibi imputabit? Esto igitur amasium suum jure stricto sponsæ posteriori dimittere non teneatur; at, nisi fallor, jure

charitatis hifce in circumstantiis dimittere tenetur.

CDXXV. At, inquis, quidquid illa subit mali, sibi debet imputare; quia nosse debuerat nullam his amantium pollicitationibus fidem habendam esse.

CDXXVI. R. Puellam hanc non esse quidem à culpa immunem, ad eam nihilominus ex circumstantiis miseratione & caritate dignam effici. Peccat utique quæ ex metu gravi Sacramentum Matrimonii profanat, & hujus tamen metus rationem habet Ecclesia in Matrimonii dissolutione. Deinde culpa jus quidem strictum auferre potest, at caritatis beneficium non excludit. Quæ hominum fors, si cum iis agat Deus uti cum proximo suo agunt?

CDXXVII. Ceterum hanc responsionis nostræ moderationem haud reor puellis pluribus esse profuturam, quia earum pleræque non tam decipiuntur à sponso vel proco, quam à propria libidine. Unde his non ita indulgendum, ut legitimam sponsam à jure acquisito dimoveant: quin & quandoque exigit charitas ut iniquitatis suæ pondus ferant, in aliarum terrorem & exemplum. Et vero sponsa prior jus habet certum & legitime partum. Atqui æquum non est ut jure illo privetur per crimen alterius, cum istud nulla gravi causa imminuitur. Crimen enim quod nec imbecillitati, nec deploratæ rerum conditioni attribui potest, pœnam potius quam tantum favorem promeretur.

Dico 3. Sponsalia priora juramento minime vestita non dissolvuntur per postiora etiam jurata, nisi, cum hæc contracta sunt, justa subesset causa resiliendi à prioribus.

CDXXVIII. Prob. 1. pars, quia juramentum illud, utpote in præjudicium tertiū, fuit de re iniqua, adeoque & contra bonos mores. Atqui juramentum nec iniquitatis vinculum esse potest. nec *contra bonos mores obligatorium esse*, ex Reg. 58. in 6.

CDXXIX. Hæc tamen Sponsalia ex parte illius cui prior fides data erat, caduca sunt, cum sibi fidem pro viribus frangenti, fidem servare non teneatur.

CDXXX. Prob. 2. pars, quia si sponsus justam habebat à fide prius data resiliendi causam, potuit resilire, proinde vota alio convertere. Ergo valent secunda quæ contraxit Sponsalia.

Circa Matrimonium duo quærantur; 1. An semper dissolvat priora Sponsalia: 2. An ea dissolvat absolute, ita ut contrahens liber sit à ducenda priori sponsa, si conjux ipsius moriatur, vel ab eo in Religionem, necdum consummato Matrimonio, recedat. Qua de re

R. 1. Matrimonium priora Sponsalia dissolvit, si valide contrahatur. Si autem invalide, dissolvit ex parte illius qui deseritur.

CDXXXI. Prob. 1. pars, tum ex Gregorio IX. cap. 31. *De sponsal.* ubi *secundum Matrimonium non potest separari intuitu desponsationis de futuro, etiamsi juramentum intervenierit.* Tum quia Matrimonium etiam ratum est vinculum quacunque simplici desponsatione fortius. Hæc enim solum jus ad rem tribuit, illud jus in re. Gravissime tamen peccat qui post Sponsalia de futuro cum una, contrahit cum alia per verba de præsentī.

CDXXXII.

CDXXXII. Prob. 2. pars, ex Reg. 6. Juris in 6. ubi *non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.*

CDXXXIII. Prob. 3. pars, quia sponsus, cum alii etiam invalide conjungitur, a desponsata, quantum in se est, animo & corpore recedit.

Respondeo 2. Probabilius est priora Sponsalia non omnino solvi ex parte contrahentis Matrimonium, sed solum suspendi, quamdiu manet idem Matrimonium, Proinde si moreretur conjux de præsentis ducta, teneretur qui eam duxit ad docendam priorem, si illa consentiat, nec unquam juri suo renuntiaverit. Ita Pontius, Lib. 12. cap. 13. n. 4. Salmanticenses, n. 39. Pichler, eod. Lit. 4. n. 6. Sylvius ad q. 43. Suppl. art. 3. ubi quamvis Sponsalia priora superesse & vigere neget, agnoscit superesse & vigere promissionem priori sponsæ factam; quod & docet Pontas, v. *Fiancailles*, Cas. 18.

CDXXXIV. Prob. Si Matrimonium istud priora dissolvat Sponsalia, vel ex Jure positivo, vel ex Jure naturali. Atqui neutrum dici potest. Non 1. ut patebit ex objectionum solutione. Non 2. sed e contrario: Jus enim naturale & justitia commutativa eum qui justitiæ obligationem contraxit, tamdiu ligant, donec eam certis circumstantiis adimplere possit; licet hic & nunc subsit obex obligationi actu adimplendæ. Sic qui summam debet, quam hic & nunc, seu propter inopiam, seu propter locorum distantiam exsolvere non potest, manet obstrictus debito, quod sublato obice expungere tenetur. Sic & qui ligatus voto castitatis vel Religionis contrahit Matrimonium, etsi ab ejus executione, plus minusve immunis sit, dum vivit conjux, ad illud implendum post mortem conjugis obligatur. Sed qui aliam desponsavit, cum ea contraxit obligationem justitiæ. Ergo licet ei, vivente uxore, facere satis non possit, eadem manet ligatus, ita ut eam, ubi se se dederit occasio, adimplere teneatur.

CDXXXV. 2. Si quis rem duobus venditam tradidit emptori secundo, potior est quidem hujus conditio, sed prioris jus non est omnino extinctum: unde si res ad vendentem redeat, hanc primo emptori tradere tenebitur. Ergo idem de sponsæ prioris jure sentiendum.

CDXXXVI. 3. Iniquum est & absurdum ut quis ex fide immaniter violata commodum referat: referret autem, si a priori suo debito liber prorsus efficeretur.

CDXXXVII. Dixi, *si prior sponsa nunquam renuntiaverit juri suo*; si enim ei verbo vel opere renuntiavit, puta alii nubendo, nihil jam in priorem sponsum juris habet, uti post Paludanum docet Pontas hic, Cas. 20.

CDXXXVIII. Obj. 1. cum Sanchez, disp. 48. Becan, cap. 43. q. 24. & aliis quorum probationes sequitur Pontas, licet sensum non sequatur: obligatio semel extincta non reviviscit, neque restitui potest, ex Cap. *Queris*, 129. dist. 4. *De consecr.* Atqui priorum Sponsalium obligatio per initum cum alia Matrimonium tollitur; ut constat ex Cap. 31. *De Sponsal.* Ita ut sponso qui fidem in hac parte violavit, solum injungatur poenitentia, (Can. ult. XXII. q. 2. Cap. 1. *De sponsa duorum*) & nihil aliud. Ergo.

CDXXXIX. R. dist. min. Tollitur ex parte sponsæ repudiata, quæ alii nubere potest, C.

Omnino & ex parte utriusque, N. Jura enim tantummodo dicunt Sponsalia de præsentis, non obstantibus primis cum alia de futuro contractis, valere, nec proinde separandos esse conjuges; quod nemo in dubium vocat: At nullatenus dicunt priora Sponsalia extinguere omnino, & utrinque solvi. Quod enim sponsus qui aliam a desponsata duxit, *irritam fidem* fecisse dicitur, ostendit eum quidem violasse fidem, at non probat eum per hoc suum scelus ita ab omni sponsione liberum evasisse, ut nihilo plus sponsæ priori obligatus manet, quam extraneæ.

CDXXXX. Obj. 2. Promissio servi, qui postea manumissus libertatem recuperavit, non tantum suspenditur, sed & adeo extinguitur, ut si idem pristinam in servitutem redierit, non reviviscat prior obligatio; uti constat ex Leg. 83. ff. *De V. O.* Ergo nec reviviscit priorum Sponsalium obligatio.

CDXXXXI. R. neg. conseq. Servus enim libertate semel recuperata, statum suum omnino mutat, & fit alia civiliter persona. Atqui sponsa, propter injuriam sibi factam, non mutat statum. Ergo nulla est illatio, &c. Adde cum Pichler hanc Juris circa servos dispositionem specialem esse, & utcumque a Jure naturali recedere. Ab his autem quæ speciali Jure constituta sunt, non debet ad alios casus fieri extensio.

CDXXXXII. Obj. 3. Ex duobus vinculis rationis ejusdem, minus forte per fortius omnino extinguitur. Sic v. g. actualis in Ordine laxiori professio penitus extinguit votum simplex editum ingrediendi Religionem arctiorem, ut constat ex Cap. 5. *De voto*, &c. Atqui obligatio Sponsalium de præsentis cum una, & obligatio Sponsalium de futuro cum altera, hinc quidem sunt ejusdem rationis, cum utraque sit justitiæ; inde vero non sunt æque fortes, cum Lege fortior sit obligatio conjugii, quam Sponsalium. Ergo.

CDXXXXIII. R. 1. Non defunt qui credant eum qui in Ordine laxiori professus est, teneri ad ingrediendum strictiorem, si forte laxior Ordo penitus aboleatur. Nec contrarium objecto Juris Canone sancitum est. Ita Mastrius.

CDXXXXIV. R. 2. neg. maj. Ut enim sua vinculo fortiori tota vis conservetur, sufficit ut actu prævaleat, & quamdiu subsistat, suspendat vinculum minus forte; non autem necesse est ut illud prorsus dissolvat. Imo æquum est ut unicuique vinculo suum robur permaneat.

CDXXXXV. Nec nocet comparatio e Professione in laxiori Monasterio petita; 1. quia Professio, generalissime loquendo, indissolubilis est, neque ulla spes affulget illius rescindendæ: contra vero spes est Matrimonii per alterius Partis mortem dissolvendi. 2. Quia votum Religionis arctioris, & Professio laxioris, eidem Deo facta sunt. absque eo quod alii cuiquam jus suum eripatur. Contra vero Sponsalia de futuro & de præsentis fiunt personis diversis, nec posteriora iniri possunt, quin gravis priori sponsæ fiat injuria. 3. Quia Ecclesia divinæ voluntatis interpretes judicat Professionem, qua quis se Deo, licet minus perfecte, tradit, eidem esse magis acceptam, quam promissionem se se ei tradendi perfectius in posterum: idque eo magis æquum est, quod promissionis hujus dispensatio satis facile obtineri possit, non autem Professionis ipsius.

ipſius. Contra vero non judicat Eccleſia Matrimonium cum ſecunda perfide initum, ſic placere Deo, ut jam nihil prorſus debeat prior ſponſæ. Ergo non valet hæc voti & Profeſſionis comparatio cum Sponſalibus & nuptiis. Erit hæc longe felicioꝝ: Votum ingrediendæ Religionis non diſſolvitur, ſed tantum ſuſpeditur per Matrimonium; unde mortua uxore tenetur vovens ingredi Religionem. Ergo nec diſſolvuntur priora de futuro Sponſalia per poſteriora de præſenti, ſed tantum ſuſpeditur.

CDXXXVI. Obj. 4. Si maneret obligatio ad ſponſam priorem, huic daretur anſa optandi & captandi mortem ſponſæ poſterioris: quin & iſtæ ex zelotypia optare & captare poſſet

mortem prioris. Atqui admitti non debent principia quæ eos effectus pariant.

CDXXXVII. Reſp. periculum iſtud vulgo fictitium, cum per accidens ſit, & ex malitia quæ præſumi non debet, haud eſſe ſatis ut ſponſa innocens jure ſuo privetur. Uique facilius erat necdum nuptæ mortem inſequi, quam nuptæ & in marito defenſorem habentis. Quæ primum non tentavit, cur ſecundum tentatura judicetur?

CDXXXVIII. Ceterum fatentur ipſi etiam Adverſarii cum Sanchez, ib. n. 5. eum qui ſponſam, ſeu virginem, ſeu boni nominis viduam, ſpe Matrimonii decepiſſet, ad eam, poſt conſortis ſuæ mortem, ducendam obligatum iri, ratione damni eidem illati.

§. IV.

DE CETERIS SPONSALIA DISSOLVENDI CAUSIS.

Quæres 1. an Sponſalia diſſolvantur ob ſuper-veniens Juris impedimentum.

CDXXXIX. R. diſſolvi ſi impedimentum ſit dirimens; ut ſi ſponſos inter oriatur affinitas ex fornicatione cum conſanguineis in primo vel ſecundo gradu. Ratio eſt quia jam inter eos Matrimonium conſiſtere non poteſt.

Sed num tenetur is cujus culpa impedimentum contractum eſt, diſpenſationem impetrare, ut conjugium perficiat?

CDL. Certum eſt 1. innocentem a Sponſalibus reſilire poſſe, etiamſi nocens diſpenſationem obtinere velit, aut de facto impetraverit. Neque enim per diſpenſationem excidit a jure ſibi per alterius culpam acquiſito.

CDLI. Certum eſt 2. ſponſum teneri per accidens ad petendam diſpenſationem, nempe ratione illati damni; ut cum virginem, vel honeſtam viduam ſub ſpe Matrimonii corrumpit; aut utrique imminet boni quod habent nominis jactura. Tota igitur difficultas in eo eſt, an nocens, præciſo etiam Partis alterius damno, & eo ſolum quo inſuſta fuit impedimenti cauſa, diſpenſationem, ſi id exigat Pars innocens, poſtulare teneatur.

CDLII. Potior autem nobis videtur pars affirmans, quam contra Coninch, n. 37. &c. tenent Petrus Ledefina, ſ. p. q. 43. art. 3. Salmanticenſes, n. 73. Pichler in Tit. 6. *De ſponſ.* n. 52. Anaclet. Reiffenſt. n. 295. Ratio eſt, 1. quia qui culpa ſua ponit Matrimonii impedimentum, graviter violat jus alterius. Ergo jus illud reſarcire debet, ſi poteſt. Atqui poteſt per diſpenſationem. 2. Quia nemo ex iniquitate ſua commodum referre debet, & facilitatem habere per ſcélus deſciendi a fide data. Utrumque autem contingeret, ſi quis impedimentum apponendo Sponſalibus, ab iis omnino ſolveretur.

CDLIII. Limitant Concluſionem hanc Sanchez, Lib. 1. diſp. 56. Pichler, ib. &c. ſi diſpenſatio magnis impenſis indigeat. Verum id alii rejiciunt, tum quia jus ad conjugium ſit res magna, ſatque pretio æſtimabilis, ut jactura ejus multo etiam ſumptu reparanda incumbat: tum & maxime, quod in hiſ caſibus diſpenſatio, vel nullis, vel modicis impenſis obtineri ſolet. Affinitatis enim impedimentum ex copula vulgo

ſecreta prodit, adeoque diſpenſatio ejus non a Dataria, ſed a Pœnitentiaria obtineri poteſt & debet. In hac autem diſpenſatione *ſine ullo obolo* obtineri, & a quovis Confeſſario procurari valent, nec alio quam ſcriptæ & recipiendæ Epistolæ portus pretio comparantur.

CDLIV. Objiciuntur tria, & 1. quod ad impoſſibile nemo tenetur, ſed quæ de jure fieri nequeunt, & diſpenſatione indigent, inter quaſi impoſſibilia recensentur, Leg. 137. ff. *De V. O.* 2. Diſpenſationes ſunt Legum vulnera. Atqui nemo Legi publicæ vulnus inferre tenetur, quo jus privatae perſonæ reparet. 3. Fieri aliquando ut impedimentum ſit publicum, & ideo ſine extraordinariis ſumptibus relaxari non poſſit.

CDLV. R. ad 1. diſt. Ad impoſſibile phyſice nemo tenetur, C. Ad impoſſibile, ideſt ad difficile, quod per diſpenſationem auferri poſſit, Subd. Nemo tenetur, cum non incumbit reparatio juris alieni graviter violati, iterum Diſt. Nemo tenetur, per media tam extraordinaria, ut fonti damnum inferant multo gravius, quam quod ab eo reparandum ſit, C. Secus, N.

CDLVI. R. ad 2. Diſpenſationes eſſe quidem publicæ Legis vulnera, ſed vulnera quæ Legi ex ipſa Legis conceſſione fieri poſſint & debeant, cum aliter averti nequit ſcandalum multitudinis, & proximi damnum.

CDLVII. R. ad 3. conterendum eſſe damnum quod feret ſponſa cum damno quod ſubibit ſponſus nocens ex diſpenſationis impetratione; ita ut ſi poſtremum iſtud ſit tantum æquale, vel non adeo gravius, a ſponſo ferendum ſit: Si autem impendio majus fuerit, non teneatur id pati. Uique gravis ſponſi jactura cedit in jacturam ſponſæ, cum hæc tanto minus habitura ſit in bonis, quanto plus expendet vir ad obtinendam diſpenſationem.

CDLVIII. Quod ſpectat ad impedimenta prohibentia, nullum eſt quod hic moram faceſcere poſſit præter hæreſim, & vota, tum caſtitaſis, tum Religionis. De hiſ porro quid ſentiendum expendimus ſupra.

CDLIX. Quæres 2. an diffamatio alterius ſponſi, ſeu a ſponſo ipſo, ſeu a voce publica, ſit æqua ratio a Sponſalibus reſiliendi.

R.

R. affirm. pro utroque casu. Unde si palam falso aut vere jactet se sponsus quod cum desponsata sua concubuerit, poterit hæc virum impudentem, vel nimio imprudentiorem, dimittere, uti docet III. Dargentè, ib. p. 123. Idem erit si fama publica renuntiet sponsum alterum impedimento dirimenti adstrictum esse, prout docent S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. ad 4. SS. Raymundus & Antoninus, quos citat & sequitur Pontanus ibid. Cas. 16. Favet id Urbani III. Cap. *Super eo*, 2. *De consang. &c.* Si manifestum est juvenem cognovisse propinquam puellæ a se desponsatæ; vel si non est manifestum, fama tamen loci hoc habet :: ab impetitione ejus debet absolvi: ubi vulgari fama ad Sponsalium solutionem sufficit; utique cum dispensatio facile haberi nequit, vel puella nihil patitur præjudicii.

CDLX. Cavendum tamen ne vagi, incerti, & malevolo animo sparsi rumores pro fama publica habeantur. Vix enim ullum certis in locis consistet Matrimonium, si rumoribus, vel potius calumniis improbæ plebeculæ, fides habeatur.

CDLXI. Quæres 3. an timor scandali vel mali exitus sit ratio dissolvendi Sponsalia.

R. affirm. modo timor ille sit bene fundatus & probabilis. Ratio est, quia virtus justitiæ obligare non potest ad actum qui sine peccato impleri nequit. Porro contrahere Matrimonium cum gravi scandalo, est aperte culpa letalis; cum, ut bene Sanchez, disp. 14. n. 3. hinc notabiliter lædatur caritas proximi, dissolvatur parentum pietas, frigescat consanguineorum amicitia. Favet Cap. 27. *De Sponsal.* Unde docent viri graves eo in casu Matrimonium a Judice interdiciendum esse.

CDLXII. Extendunt id Navarrus & Sanchez, ibid. etiam si virgo sub hujus Matrimonii spe corrupta fuerit. Dubio procul ut e malis duobus minimum eligatur. At jam observavimus caute pensandam hujus scandali naturam: sæpe enim jactantur minæ, & incutiuntur terrores, e quibus nihil præter strepitum vereri sit.

CDLXIII. Quod de scandalo, idem dicendum de metu probabili pessimi exitus, puta odii capitalis inter contrahentes: Ea nimirum conjugia inferni anticipati speciem habent.

CDLXIV. Quæres 4. an ad id etiam sufficiet contradictio paterna.

R. cum eod. n. 4. sufficere, si ejusdem scandali timorem injiciat. Ceterum non potest pro arbitrio pater æquis Sponsalibus obistere; nec dubium quin peccet, cum iis citra legitimam causam reluctatur. Sed de his jam supra, & infra uberius.

CDLXV. Quæres 5. an Sponsalia ab impuberibus contracta, per solum alterius pubertatem adepti dissensum solvantur.

R. juxta superius insinuata, 1. si uterque impubes sit, neutrum ante pubertatem resilire posse, etiam ex mutuo consensu, ne sapius ex inconstantia & levitate contrahant & resiliant. 2. Eum qui prior pubertatem acquirit, statim & non expectata pubertate alterius resilire posse: frustra enim expectatur eventus cujus nullus est effectus, ex Cap. 36. *De offic. deleg.* Ergo si possit qui prius pubes factus est, alto pubertatem adepto reclamare, potest statim ac ipse pubes evasit. Imo nisi statim, id est, juxta multos, intra triduum resiliat, non poterit deinceps; quia non reclamans in continenti, approbare censetur. 3. Puberem qui cum impubere contraxit, resilire non posse, etiam de consensu impuberis: id autem in puberi licitum, cum pubes fiet, quia æquum est ut in tenellæ ætatis gratiam claudicet contractus. Sed de his quæ raro contingunt, ad eatur Sanchez, disp. 51.

CDLXVI. Quæres 6. an per Episcopi dispensationem solvi possint Sponsalia.

Negat Sanchez, disp. 61. n. 3. tum quia Episcopi ex Jure Pontificio, cui subjacent, tenentur contrahentes ad servandam Sponsalium fidem adigere, Cap. 10. *De sponsal.* tum quia jus tertio acquisitum nemo præter summum Principem auferre potest. Verum hæc ratio probat contra Sanchezii intentum, dispensationem hanc, ne ab ipso quidem Papa indulgeri posse, cum Cives jure suo temporali privare non possit, quod & alibi cum Piselli observavimus. Itaque vel est quædam ratio quæ Sponsalium dissolutionem dubie saltem postulare videatur; vel nulla. Si primum, potest Episcopus Pastoris & Interpretis vices gerendo, suam hic auctoritatem interponere, & quid facto melius fuerit arbitrari. Si secundum, ne ipse quidem Papa tunc temporis unum cum alterius præjudicio a Sponsalibus eximere potest.

CDLXVII. Quæres 7. an id omne quod Matrimonium vel irritum facit, vel illicitum, dissolvat Sponsalia.

R. affirm. moraliter loquendo: sic enim ætatis libertatisve defectus, & quidquid perpetui impedimenti rationem habens Matrimonium dirimit, solvit & Sponsalia. Sic quoque antecedens Religionis vel castitatis votum, quod impedit ne conjugium licite ineatur, Sponsalium valori obest. Verum Regula hæc nonnisi moraliter vera est: valent enim Sponsalia clandestina, licet, ubi receptum est Concilium Trid. non valeant clandestina conjugia.

SECTIO ULTIMA.

DE

AUCTORITATE ET PROBATIONIBUS AD SPONSALIUM DISSOLUTIONEM REQUISITIS.

TRIPLEX hic proponitur quæstio. I. An ad Sponsalium dissolutionem opus sit Judicis auctoritate. II. Si sic, cujus Judicis. III. Quibus

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

ille argumentis moveri debeat, ut secure ad dissolutionem progrediatur.

CDLXVIII. Sunt qui cum Innocentio credide-

C c

diderint Sponsalia valida nunquam propria auctoritate dissolvi posse; 1. quia Cap. *Duo Pueri*, 12. *De desponsat. impub.* cuidam, eo quia sponsam, omisso Ecclesie judicio, dimisisset, injungenda poenitentia precipitur. 2. Quia Cap. *De illis*, 7. eod. Tit. statuitur impuberes, qui contra Sponsalia pubertatem adepti reclamant, *judicio Ecclesie* separandos esse. 3. Quia ita constitutum fuit pluribus Ecclesie Gallicane Synodis, ut Carnotensi an. 1526. & Parisiensi an. 1558. ubi precipiebatur sub excommunicationis poena, ut Partes quae a Sponsalibus validis resilire meditentur, ad Judicem Ecclesiasticum recurrerent.

CDLXIX. Alii duos tantum casus admittunt, in quibus citra Judicis sententiam resilire licitum sit, *scilicet*, 1. *cum quis deserta sponsa ad Religionem confugit*. 2. Quando cum altera conjugium per verba de praesenti contraxit; ita S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. ubi addit *in aliis casibus Sponsalia dirimi debere secundum judicium Ecclesie*. His casibus addunt quidam casum fornicationis notoriae, suscepti facri Ordinis, consanguinitatisve aut affinitatis postmodum detectae. Sit.

CONCLUSIO I. Non est opus Judicis sententia, cum nova Sponsalibus accidit causa, vel detegitur praecedens, quae ipso facto irritet Sponsalia; puta cum sponсорum alter Matrimonium init cum alia, aut Religionem proficitur. Ita Salmantic. cap. 20. n. 100.

CDLXX. Prob. Quia tunc Matrimonium est impossibile, & neutra Pars ad illud obligari potest.

CONCLUSIO II. Cum Sponsalia clandestine inita sunt, & impedimentum superveniens, non ipso quidem facto Sponsalia dissolvit, sed jus tribuit ad resiliendum, potest qui jus illud habet, sine Judicis assensu resilire, cum resiliendi causa ex testibus, fama, vel experientia moraliter certa est.

CDLXXI. Prob. Quia tunc nec ex Jure requiritur sententia Judicis, nec ex natura rei. Non ex Jure, cum nullum extet generale pro praesenti casu. Non ex natura rei, cum ex natura rei possit quisque jure suo uti; is praecipue qui ea solum conditione contraxit, ut posita tali causa liceret sibi resilire.

Nec obest citata superius S. Thomae doctrina; tum quia forte receptum erat tempore ipsius, ut Sponsalia nonnisi per Judicis auctoritatem, extra duos casus ab eo recensitos dissolverentur, uti conjicit Collat. Andeg. pag. 151. tum quia loquitur S. Doctor de casibus in quos jurisdictionem habet Ecclesia; hanc porro non habet in casus occultos, ut sunt Sponsalia clanculum celebrata. Quatenus autem habeat in alios, jam expendendum.

CONCLUSIO III. Cum Sponsalia publica sunt, licet ex natura rei sponsis propria auctoritate resilire, si publica sit resiliendi causa.

CDLXXII. Prob. Quia ex dictis licet conditionem Sponsalibus tacite addictam sequi, cum nihil inde imminet scandali. Atqui haec Sponsalibus inerat conditio, ut tali in casu liceret resilire. Aliunde ubi resiliendi causa certa est, tam de Jure in quo continetur, quam de facto, quia publice data est, nihil impendit scandalum; sed quidquid dabit resiliens, passivum erit. Ita

Sanchez cum aliis pluribus disp. 69. n. 3. & seq.

CDLXXIII. Dixi, *ex natura rei*. Variis enim in Dioecesium constitutum est ut Sponsalia, ne ipso quidem Partium consensu, absque Judicis sententia, dissolvi possint, ut Gratianopoli secundum Statuta Em. Le Camus, Tit. 6. art. 9. n. 28. Carnuti, juxta Collat. hujus Dioecesis, p. 20. Eadem est in pluribus Germaniae locis Disciplina: Quin & in Dioecesium Constantiensi & Frising. dissolutio Sponsalium publicorum propria auctoritate casus est reservatus. Et vero licet superflua videatur Judicis auctoritas, cum Partes sponte & mutuo resiliunt, potest tamen prodesse in ipso Conclusionis nostrae casu; cum identidem multa pro certis, atque etiam publicis habeantur, quae propius inspecta nonnihil dubii habent. Interim standum conclusioni, quae de vere certis procedit.

CDLXXIV. Objiciuntur quaedam, ex cap. 7. *De desp. impub.* ubi impuberes qui pubertate nacta reclamant, *judicio Ecclesie* separari jubentur: 2. cap. 12. eod. Tit. & cap. 3. *De divortio*, quae in causis etiam evidentibus motu proprio resilire vetant. Verum haec non obstant.

CDLXXV. Non 1. quia separatio haec solum jubetur pro casu in quo Pars pubertatem adeptam per accidens coram Judice Ecclesiastico reclamat. Nisi malis dicere casum impuberis esse quandam exceptionem a regula generali. Potuit enim sancire Ecclesia ut impuberum Sponsalia sola Judicis auctoritate solverentur, ne immatura aetas malis consiliis ab implenda fide deterreretur. Unde hic Judicis sententiam requirit Collat. Carn. p. 16.

CDLXXVI. Non 2. quia citatis Capitibus, ut & Can. 1. XXXIII. q. 2. agitur, non de Sponsalibus puris, sed de vero Matrimonio per verba de praesenti contracto. Ab hoc autem nemini propria auctoritate resilire licet.

CDLXXVII. Sed quid juris, si causa sit quidem vera, sed quia occulta, probari non possit.

R. Tunc licet resilire, quin & aliquando, necessum est, 1. licet quia non peccat, semoto scilicet periculo & scandalo, qui rem certo suam, quam juridica auctoritate recuperare nequit, per se ipsum recuperat. 2. Et aliquando necessum est, ut si sponsa desponsatum in flagrante cum sorore sua delicto reperit.

CDLXXVIII. Quod si Judex sententiam ferat contra innocentem, obsequendum erit ei, non quia justa intrinsecus, cum falsa praesumptioni innitatur, sed quia exigit ordo legitimus ut Judici ex allegatis & probatis sententiam ferenti obtemperetur, cum conscientia obtemperare finit. Interim Pars nocens compensationem damni sibi adjudicatam refundere tenebitur; uti supra dictum est.

CONCLUSIO IV. Si causa dissolutionis dubia est, seu de jure, quia apud eruditos incertum sit an sufficiat; seu de facto, quia de ipsius existentia non omnino constet, peccat lethaliter qui motu proprio, & sine Judicis sententia, resilit.

CDLXXIX. Prob. Peccat lethaliter qui probabiliter injustitiae periculo se exponit. Sed qui alium

aliud jure sibi acquisito spoliatur in dubio, ei se se periculo exponit, ut per se evidens est. Adde quod in propria causa, eaque dubia, Judicem se ferat.

CDLXXX. Si vero Judex ipse dubitet, non potest eadem de causa contra alium sententiam ferre, præsertim autem quia in dubio melior est conditio possidentis.

CONCLUSIO V. Judex cujus auctoritate solvi debent Sponsalia, solus is est qui in exteriori Ecclesiæ foro jurisdictionem habet ordinariam vel delegatam.

CDLXXXI. Prob. quia Sponsalium dissolutio, ut ad Sacramentum relativa, materia est spiritualis; ut vero clamose utrimque agitanda, forum exterius requirit. Ita Sanchez, ibid. n. 10. & Canonistæ.

Hinc Parochus ne quidem ex mutuo Partium consensu Sponsalia dissolvere potest in Diocesibus quæ ad eorum solutionem Judicis arbitrium requirunt, prout docet Collator Carnot. p. 20. ubi & advertit petitionem dissolutionis Sponsalium ab una Parte, sufficientem Parti alteri præbere resiliendi causam.

CDLXXXII. Quæres 1. An cum Sponsalia jurata dissolvuntur ex Partium consensu, vel ex Judicis sententia, necessaria sit juramenti relaxatio, ut Pars resiliens omnino libera evadat.

R. neg. Tum quia cap. *Quemadmodum* 25 *De jurej.* dicitur non esse perjurus, qui post jurata Sponsalia resilit ob fornicationem sponsæ; tum quia juramentum contractui adhærens conditionem ejus sequitur. Atqui contractui Sponsalium ea inerat conditio: *Nisi suboriatur justa resiliendi causa.* Ergo, Ita Sanchez, disp. 67. n. 2. & alii passim.

CDLXXXIII. At, inquit Soto, ex cap. 8. *De jurej.* Non est tutum contra juramentum venire, nisi tale sit quod servatum in interitum vegat salutis æternæ. Atqui cum suborta causa dat solum jus resiliendi, sed Matrimonium nec irritat, nec prohibitum reddit, potest impleri juramentum absque salutis dispendio.

R. disp. Non est tutum contra juramentum venire, &c. Cum juramentum illud nec expresse nec tacite involvit conditionem, ex cujus defectu cesset obligatio juramenti, C Si conditionem, hanc involvat, uti in præsentī, N.

CDLXXXIV. Quæres 2. quæ requiratur causæ certitudo ad dissolutionem Sponsalium.

R. Vel certitudo est de Jure, vel de facto. Rursus autem vel agitur de dissolutione Sponsalium in foro conscientiæ tantum, vel in foro exteriori.

CDLXXXV. Ad certitudinem de Jure sufficit ut sit moralis, id est, ut causa à saniori Doctorum parte habeatur tanquam vere sufficiens ad Sponsalium dissolutionem. Vix enim ulla major certitudo in hisce materiis haberi potest, ubi nemo non in suo sensu abundat.

CDLXXXVI. Ad certitudinem facti, cum de solo conscientiæ foro agitur, communis opinio docet sufficere testem unum, etiam non juratum, qui de certa scientia factum, puta fornicationem, vel ignobilitatem sponsæ testetur, modo testis ille sit fide dignus, nec ulla doli vel fraudis suspitione laboret. Ita Sanchez, disp. 72. n. 2. Salmant. n. 108. & alii

apud ipsos. Idem est cum factum illud fama publica constat, fama, inquam, non vano, ut sæpius est, vulgi rumore.

CDLXXXVII. Mihi quidem longe potior foret certitudo famæ, quam testis unius, cum illa labem aspergat, quæ delendis Sponsalibus sufficere solet, iste aliquando deceptus esse aut decipere possit. Unde testimonio ejus uteretur 1. ad suspendendam Sponsalium executionem, quod nemo redarguere possit: 2. ad inquirendam rei veritatem, quæ quantum ad nobilitatem haberi facile potest, quantum ad crimen, ex puellæ agendi ratione præterita, ex amoribus, ex sermonis modo, conjecturaliter captari: 3. si augerent suspitionem quæcunque expiscarer, monerem, seu per me, seu per Pastorem, aut notæ fidei amicos, ut lubens resiliaret, &c.

CDLXXXVIII. Major est difficultas circa certitudinem & probationes quæ in exteriori foro requiruntur. Qua de re notanda causam dissolvendi Sponsalia esse, vel impedimentum dirimens aut impediens, puta affinitatem ex copula illicita; votumve castitatis ante Sponsalia emissum; vel aliquid quod quidem jus tribuat resiliendi, sed nec impediatur nec dirimat Matrimonium, puta fornicationem sponsi cum altera quæ sponsæ consanguinea non sit. His præmissis.

Dico 1. Cum causa dissolvendi est impedimentum dirimens vel impediens Matrimonium, sufficit 1. confessio utriusque sponsi: 2. quin & unius, Matrimonium ceteroquin exoptantis: 3. sed non illius qui Matrimonio resistit: 4. sufficit & fama à personis fide dignis orta: 5. imo sufficit testis unus extraneus, alioquin inhabilis, & propriam turpitudinem allegans.

CDLXXXIX. Prob. 1. pars, quæ extra controversiam est: quia etsi forte non subsistit causa, præsto est tamen utriusque Partis consensus; is autem ad dissolvenda Sponsalia sufficit. Sanchez, disp. 72. n. 2. Reiffenst. ad Tit. *De sponsal.* n. 312. &c.

CDXC. Prob. 2. pars; quia & in hoc casu occurrit etiam utriusque Partis consensus; nempe & illius qui resilire vult, & illius qui, licet resilire nollet, fatetur jam se propter impedimentum quod habet, contrahere non posse.

CDXCI. Prob. 3. pars, quia ei qui in suum favorem, & alterius præjudicium, testimonium præstat, non est credendum, nisi aliunde assertionem suam probet.

CDXCII. Prob. 4. pars, tum ex cap. 12. *De consang. & affinit.* ubi hæc: *Si fama loci hoc habet: debet absolvi,* &c. Tum quia non sine grandi scandalo conjungi possunt, quos fama publica gravi constrictos esse impedimento annuntiat. Aliud est si Pars altera per testes fide dignos probet se ab impedimento liberam esse; aut si quod famæ instar jactatur, vanus sit rumor nulli legitimæ probationi innixus. Quæ ad probationem famæ requirantur, videnda sunt apud Canonistas in Lib. 2. tit. 20. *De testibus,* &c.

CDXCIII. An Judex cui compertum est ex privata scientia impedimentum, possit Partem ream & probatis ex allegatis absolvere, quæstio est gravis momenti. Ego quidem rem totam aperirem Episcopo, qui si nihil fidem ma-

gis publicam faciens comperire possit, in hoc casu poterit dispensare ab impedimento, quasi exterius dubio; ita ferme Gibert, Consult. 69. Quod si impedimentum, quale est Ordinis faceri, dispensationis incapax foret, pro viribus obfisterem Matrimonio.

CDXCIV. Prob. 5. pars, ex Jure ubi est expressa; nimirum cap. *Præterea*, 12. *De spons.* ubi Sponsalia ex eo solo dissoluta sunt, quod unus sponsi consanguineus deposuerit se cum sponsa copulam prius habuisse. Et cap. 22. *de testibus & attestat.* ubi etiam solvuntur Sponsalia ex assertionem mulieris unius suam cum desponsato consanguinitatem testificantis. Ratio est summa materię gravitas in qua de avertenda, tum Sacramenti profanatione, tum æterna sponforum damnatione agitur.

CDXCV. Ut tamen testi uni in hoc etiam casu habeatur fides, necessum est 1. ut *jurato* deponat; quia nemini nisi jurato creditur in præjudicium tertii, etiamsi de vitando peccato agatur; 2. ut jurato deponat ex certa scientia, alioqui enim esset tantum testis de auditu, proinde insufficiens, nisi asserat se à duobus fide dignissimis audivisse. 3. ut testis ille non sit vilis persona; quia vilis persona non admittitur ad denuntiandum, nisi de re tam clandestina sermo sit, ut hæc per aliam viam probari non possit. Sed de his quæ fusiori indigerent expositione, legantur Sanchez, Lib. 1. disp. 71. & passim Canonistæ in tit. *De sponsalib. & De testib.*

CDXCVI. An autem Sponsalia etiam jurata dissolvantur ad testimonium unius, controversant Jurisperiti. Negant plures cum Glossa, tum ob cit. cap. 12. *De sponsal.* ubi statuitur Sponsalia unius testimonio solvi, *Nisi sint jurata*; tum propter cap. *cum in tua*, 27. eod. tit. ubi ad dissolvenda Sponsalia jurejurando confirmata, præter testem requiritur fama publica.

CDXCVII. Verum probabilior est contraria opinio, quam tenent Sanch. disp. 71. Reiffenst. in h. tit. 319. & juxta ipsum alii communiter: 1. quia ex cit. cap. 22. *De testib.* generatim & indistincte decernitur unius testimonium ad impedimenti probationem sufficere: 2. quia fatentibus Adversariis sola fama absque testis ullius concursu satis probat impedimentum. Ergo & illud satis citra famæ opem probat testis unus qui integer sit, qui assertum firmet juramento, qui ex certa scientia deponat: imo major est hujus quam famæ auctoritas.

CDXCVIII. Nec nocent objecta juris Capita. Non 1. In eo enim agitur de teste non integro prorsus, utcunque suspecto; tum quia nomen suum non indicabat, seu ex timore, seu ex alio motivo; tum quia turpitudinem suam allegabat. In hoc autem casu Ecclesiæ, quæ perjurium timet, nec omnino certa est de impedimento, mavult Sponsalia impleri, quam pro nihilo haberi. Ita Abbas, Covarruvias, & alii apud Sanch. disp. 71. n. 8.

CDXCIX. Non 2. quia testis de quo agitur tantum denunciavit, non autem deposuit: porro non sufficit adversus jurata Sponsalia simplex denuntiatio, nisi famæ publicæ subsidio munita sit, ut ibidem docet Sanch. n. 9.

D. Inst. ex cap. *Licet de Testib. &c.* & ex cap. 1. *De consang.* ad probandam Matrimo-

nii jam contracti nullitatem non sufficit testis unus, sed duo requiruntur. Ergo idem dicendum est de Sponsalibus.

DI. R. neg. conseq. Disparitas est, quod licet in casu Matrimonii jam contracti agatur etiam de vitando peccato, agitur simul, 1. de tollendo jure, non tantum acquisito ut in Sponsalibus, sed & jam possessio: 2. de solvendo vinculo, quod indissolubile est. Porro nihil mirum, si ad id graviores probationes requirantur.

Dico 2. Si causa resiliendi non est impedimentum dirimens, vel impediens, sed aliquid quod solummodo præbeat Sponsalium dissolvendorum facultatem, ut sponsæ fornicatio, ignobilitas, sævitia sponsi, jam nec sola fama, nec unius etiam jurati & omni exceptione majoris testimonium sufficit; sed requiruntur duo testes integri, id est qui ex certa scientia & sub juramento deponant, vel alia æquivalens, plena probatio. Sanchez, ibid. n. 7. Reiffenst. n. 311. Salmantic. n. 114.

DII. Prob. Ideo in præcedenti casu sufficit semiplena probatio, quia agitur de vitanda Sacramenti profanatione; quod grave malum ut pro viribus arceat Ecclesia, à Juris communis dispositione recedit, & hominis aliunde inhabilis testimonium admittit. Atqui malum hoc cessat in præsentī casu. Ergo & in eodem casu recurrendum est ad communem Juris dispositionem. Hæc autem requirit vel duos testes omni exceptione majores, vel quæ his æquivalet plenam probationem, cum agitur de præjudicio tertii, ut videre est Leg. 12. Cod. *De testibus*, & cap. 23. *De testib. & attestat.*

DIII. Non desunt tamen qui cum Paludano, Averfa, & aliis nonnullis doceant, sufficere posse, attenta personarum qualitate, testem unum fide dignissimum & juratum. 1. Quia durum sit hominem ingenuum adigere ad dicendam sponsam; quam corruptam esse accepit à viro omnimodis gravi, & quam in mente habet ut minime virginem. 2. Quia hinc vix alii quam infelices exitus prodire possunt. 3. Quia si extra Judicium interrogetur Episcopus, num vir ad talem sponsam ducendam in conscientia teneatur, debet declarare eum non teneri, prout fatetur Sanchez eum non teneri reipsa: ergo & eum in Judicio simpliciter absolvere potest. Hæc illi, quæ practice difficultia erunt.

Quæres an qui iusta de causa resilit, teneatur ad refundendos sumptus ab altera Parte factos in ordine ad futurum Matrimonium, puta in vestibus, in obtinenda dispensatione.

DIV. R. neg. Vel enim iusta resiliendi causa provenit ex culpa alterius, puta ex ejus fornicatione, aut quia ratione delicti infamiam contraxit; seu quia reticuit defectum qui aperiendus erat: Vel causa hæc citra ullam alterius culpam data est; puta quia is à fortuna sua inopino casu excidit: Vel provenit ex parte resiliens ipsius, qui v. g. Religionem ingreditur. Atqui in nullo ex his casibus ad impenfarum restitutionem tenetur, qui Sponsalia dissolvit. Non in primo: nedum enim tunc ad restitutionem alteri obligetur, alter è contra ipsi obligatur, quia sicut injuste resiliens tenetur de expensis quas fecit alter; sic & qui iniqua

qua est causa cur alter resilire cogatur, eidem de expensis teneri debet; uti ex Sanch. Lib. 5. animadvertit Reiffenstuel ibid. n. 322. Non in secundo: tunc enim iuste resiliens nec tenetur de impensis ratione rei acceptæ, cum, ut supponimus, nihil acceperit; nec ratione damni quod iniuste intulerit, quia iuste resiliendo utitur jure suo, & ideo non nocet iniuste; nec ratione contractus, quia nullibi in Jure constitutum est ut de ullo sumptu teneatur, qui iuste resilit à Sponsalibus. Non in tertio casu: quia nemo utens beneficio conditionis in gratiam utriusque contrahentis appositæ, censetur alteri facere injuriam. Sed qui Religionem ingreditur, utitur beneficio conditionis quæ contractui inerat de jure, & qua alter perinde uti poterat. Ergo quidquid Pars altera patitur damni, sibi suæque præproperæ festinationi imputare debet.

DV. Si tamen sponsus jam cogitans de ineunda Religione, Partem alteram quæ id suspicari non possit, ab impensis in eo casu fieri

consuetis non avocet, jam in culpa erit; quia etsi jus habet ineundæ Religionis, non tamen jus habet tacite decipiendi. idque eo statuendum severius, quo Sponsalia inter & conjugium minus elapsurum erat temporis.

DVI. Obj. Leg. 5. ff. *De condic. causa data* ubi qui pecuniam alicui spondit ut Capuam iret, resilire quidem potest, sed tenetur refundere impensas, si quas fecit profecturus. Ergo à pari, qui commodum sentit resiliendo à sponsalibus, debet & onus ferre, impensas refundendo.

DVII. R. neg. conseq. Disparitas est, quod in casu objectæ Legis non est æqua contrahentium conditio. Qui enim pecuniam ad iter spondit, resilire potest; contra vero resilire non potest qui se obligavit ad iter, sed ad illud cogi potest. At vero in Sponsalibus quivis sponsorum iusta de causa resilire valet. Unde nihil unus habet commodi, quod alter sentire non possit.

ARTICULUS SECUNDUS

DE

BANNORUM PROMULGATIONE.

DVIII. **B**ANNUM vox est Germanica, quæ idem est ac publica declaratio. Hinc Bannorum proclamatio, vel potius Bannum, nihil aliud est quam publica denuntiatio, seu monitio futuri inter tales personas Matrimonii, coram frequenti Populo facienda; eo fine ut si quis impedimentum aliquod inter contrahere volentes cognoverit, illud Parocho vel alii quamprimum declaret. Hæc definitio vel descriptio ut per partes evolvatur.

DIX. Quæres 1. num antiqua sit in Ecclesia Bannorum promulgatio.

Resp. Auctor Collat. Paris. T. I. Lib. 4. Collat. 6. 1. moris quidem fuisse primævis Ecclesiæ temporibus ut Fideles inconsulto Episcopo Matrimonium non contraherent; at nullam tunc fuisse futuri Matrimonii coram Fidelibus denuntiationem, quia id necessum non esset, cum nulla tunc constituta essent impedimenta dirimentia, quæ Pastoribus detegi aut revelari oporteret.

DX. Verum hanc ejus opinionem suggillat & acriter redarguit III. Tutel. Episcopus in Animadversionibus ad Collationes Parisienses, & Andegavenses, ubi priorum Auctorem ut Ecclesiasticæ Disciplinæ in præseni puncto imperitum exhibet. Nimirum, inquit, constat ab ipso Apostolorum ævo consanguinitatem in primo gradu fuisse impedimentum dirimens respectu Matrimonii. Idem constat de virginitate coram Episcopo in perpetuum promissa. Idem & de sacro Diaconatus & Presbyterii Ordine certum est. Ergo è re erat ut de futuris conjugiiis admoneretur non Episcopus modo, sed & Christiana Plebs, ne forte jungerentur qui de Jure jungendi non essent. Hæc ille, quæ an ex omni parte indubia sint, forte ex-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

pendemus in decursu. Ut ut est, dubio procul vetita erant ab ipsis Ecclesiæ incunabilis conjugia, seu Fidelium cum Infidelibus imprudenter & indistincte contracta; seu eorum qui simplici etiam continentis voto ligati erant. Ergo necessum erat expendi an in hoc vel illo casu licita forent. Ergo & rursus summo opere decebat ut de iis Fideles præmonerentur.

DXI. Nec est quod dicas hodieque apud Græcos celebrari Matrimonia, non præmissis denuntiationibus. Cuique enim Græcorum conjugio, multis antea diebus præmittuntur publica in Ecclesiis Sponsalia: hæc autem denuntiationum vicem gerunt. Neque enim demodo agitur, sed de substantia.

DXII. Quo autem sæculo incæperit hodiernæ promulgationis ritus, non est omnino certum. Eum à nono sæculo ad duodecimum in Ecclesiis Galliæ & Angliæ invaluisse scribit Episcopus Tutelensis, ib. pag. 132. donec an. 1215. à Concilio IV. Lateranensi adoptatus est. Sed cum sensim exolevisset, eum de novo sanxerunt Tridentini Patres, Sess. 24. cap. 1. ad preces potissimum Gallicanæ Ecclesiæ. Tridentinæ Synodi Decretum servari voluit Henricus III. per articulum 40. Edicti Blesensis an. 1579. idque pluribus Regum nostrorum Sanctionibus confirmatum est, puta Henrici IV. an. 1606. art. 12. Ludovici XIII. an. 1629. & 1639. & Ludovici XIV. an. 1697.

DXIII. Quæres 2. quibus de causis instituta sit Bannorum promulgatio.

R. id factum ob multas & graves causas: & 1. ut removerentur clandestina conjugia: 2. ut detegantur si quæ subsint Matrimonii impedimenta: 3. ne filii-familias sine parentum consensu nubant: 4. ut qui uni jam desponsati

D d

sunt

sunt, aliam ducere prohibeantur; 5. ut creditoribus hypothecariis, qui à prælationis jure per Matrimonium exciderent, detur facultas se se Matrimonio debitoris sui opponendi: 6. ut Fideles de futuro conjugio præmoniti in sponfos supernam benedictionem precibus suis alligant. Et ad id, quod raro fit, Christiana Plebs à Pastoribus debet invitari. Hæc idem Præsul, ibid. pag. 135. & seq.

DXIV. Hinc colliges omnes Bannorum lege adstringi, *cujuscunque status, qualitatis & conditionis existant*, ut habet Sanctio Blesensis. Eximuntur tamen summi Principes, tum quia eorum genus omnibus notum est, tum quia efformatum ab ipsis nubendi consilium adeo fama diffunditur, ut superflua sit Parochi denuntiatio.

DXV. Quæres 3. quæ sit hujusmodi denuntiationum necessitas.

R. eas esse graviter necessarias, tum necessitate præcepti ecclesiastici, tum & in Gallia necessitate præcepti civilis; non tamen necessitate Sacramenti.

Tom. II.
Concil.
p. 204. DXVI. Prob. 1. pars ex Lateranensi Concilio, cap. 51. ubi hæc legere est: *Specialem quorundam locorum* (Galliæ præsertim & Angliæ, in qua hodieque viget Bannorum usus) *consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus ut cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, ut infra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum apponat.*

Idem & distinctius sanxit Tridentinum, Sess. 24. de reform. Matrim. Cap. 1. ubi præcipit sancta Synodus, *ut in posterum antequam Matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum Solemnia publice denuntietur inter quos Matrimonium sit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur.*

DXVII. Prob. 2. pars de Jure Gallico excitato Blesensis Edicti art. 4. ubi hæc: *Ad occurrendum abusibus & damnis quæ ex Matrimoniis clandestinis oriuntur, decrevimus & decernimus quod Subditi nostri, cujuscunque status, qualitatis & conditionis existant, contrahere valide non poterunt Matrimonium sine publicis Bannorum promulgationibus factis tribus diversis diebus festis cum competenti temporis intervallo, à quibus dispensatio obtineri non poterit, nisi post factam primam promulgationem; & hoc tantum ob urgentem & legitimam causam, & ad supplicationem præcipuorum ex consanguineis eorum qui contrahere volunt.*

DXVIII. Quod autem hæc utriusque Potestatis Jura gravem, seu in Parocho, seu in contrahentibus inducant obligationem, patet, tum ex scopo Legis quæ gravissimis abusibus occurrere intendit; tum ex pænis Lege civili adversus transgressores constitutis; quibus suas identidem adjunxit Ecclesia; cum Narbonensis Provinciæ Concilium, an. 1551. anathemati subjiciendos decernat eos qui, clanculum & citra dispensationem, prævias Matrimonio denuntiationes omittunt.

DXIX. Prob. 3. pars. Illud non est de necessitate Sacramenti, quod nec à Christo, nec ab Ecclesia, nec ab ipsa civili Lege habetur ut impedimentum Sacramenti dirimens. Atqui Bannorum omissio sic se habet. 1. Enim de ea ne verbum quidem est in Scriptura. 2. Quæ proclamationem Bannorum præscribunt Concilia, nullibi omissioni ejus clausulam irritantem adjunxerunt. Imo decernit Trid. Synodus, *Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho & duobus vel tribus Testibus præsentibus Matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur; nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit ut prædictæ denuntiationes remittantur; quod illius prudentiæ & judicio sancta Synodus reliquit.* 3. Demum eadem omissio, saltem juxta communio Gallie sensum, non habetur ut Sacramenti & contractus substantiæ adversa. Et si enim aliter olim sensere non pauci, præsertim sub ipsa Blesensis Edicti tempora, & iis favit Turonense Concilium an. 1583. constat tamen Edictum Blesense nunc passim intelligi de nullitate quoad effectus civiles, posito quod qui conjugium omittis Bannis contraxerunt, aliquo impedimento, ob prætermittas denuntiationes minime comperto ligati postmodo deprehendantur; prout ex Thevenello animadvertit Collator Parisiensis, ibid. §. 3. Idque præsertim verum est de filiis familias qui sine patrum & matrum consensu nubunt, & in quibus facile præsumitur raptus seductionis, prout fuse declarat Auctor Memorialium Cleri Gallicani, Tom. V. pag. 1121.

DXX. Confirm. 1. quia ipsæ etiam sæculares Curie Matrimonia non pauca, ipsorum etiam filiorum familias qui paternum consensum obtinuerant, pro validis habuerunt, non obstante Bannorum defectu; prout videris tum in Arrestorum Dictionario, v. *Ban de Mariage*; tum in Memorialibus Cleri, ibid.

DXXI. Confirm. 2. Quia cum orassent Ludovicum XIII. Gallicani Præfules ut hæc articuli 39. Sanctionis an. 1629. verba interpretari dignaretur: *Voulons que tous Mariages contractés contre la teneur de l'Ordonnance de Blois, soient declares non valablement contractés*; responderunt Commissarii à Rege piissimo constituti verba hæc, *non valablement contractés*, de civili solum contractu esse intelligenda. Hæc autem expositio eo magis legitima erat, quod Sanctio Blesensis ad Tridentinum Concilium relativa foret, ut ex his citati ex ipsa articuli verbis compertum est: *le tout sur les peines portées par les Conciles.* Jam vero Tridentinum non decernit pœnam nullitatis ob solam Bannorum omissionem, uti fatetur vir minime suspectus Carolus Fevret, Tract. de Abusu, Lib. 5. cap. 2. n. 19. & seq. ubi & hanc refert sacræ Congregationis decisionem: *Si omittantur denuntiationes. per hoc Matrimonium non est irritum, si fuerint servata requisita.* Atqui id nunc unanimi calculo receptum esse docet posterior Fevreti Scholastes, T. 2. p. 319. ubi hæc: *On peut avancer que selon la Jurisprudence*

dence de notre temps ce défaut seul ne rend pas nul un Mariage contracté entre majeurs avec toutes les autres solennités.

DXXII. Obj. 1. *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi*, ex Reg. 64. Juris in 6. Atqui Matrimonium sine Bannis fit contra jus. 2. Tridentinum utitur *ablativo absolute posito*, dicens: *Quibus denuntiationibus factis*. Atqui ablativus absolutus importat conditionem *sine qua non*.

DXXIII. R. ad 1. dist. Quæ contra jus irrationem actus expresse vel tacite inducens fiunt, pro infectis haberi debent, C. Quæ contra jus simpliciter præcipiens vel prohibens, N.

DXXIV. Ad 2. neg. min. Quæ si non raro vera est, non raro fallit, præsertim cum ex communi Legis intellectu colligitur conditionem non dare actui nisi formam accidentalem; quod in præsentī locum habet.

DXXV. Sed nonne poterit Parochus, urgente Adventus tempore, & impossibili ad Episcopum distantem recurſu, Banni unius vel duplicis promulgationem prætermittere. Non potest, quia id ei nulla auctoritate conceditur. Nec dubium, ait Collator Carnot. p. 21. quin si trinam proclamationem omnino prætermittat, in Ecclesiasticis & Sæcularibus Curiis severe plectatur. Facilius sane ab impedimento *temporis vetiti* dispensabit Episcopus, quam à Parocho Banna ulla ex proprio Marte omitti permittet.

Quæres 4. quo tempore Banna promulgari debeant.

DXXVI. Resp. Hæc juxta Tridentinum *tribus continuis diebus festivis* denuntianda esse, & quidem propter majorem Populi concursum *inter Missarum solennia*.

DXXVII. Circa hæc notand. 1. verba hæc, *tribus continuis diebus*, non sic accipienda esse, ut Banna tribus quæ proxime se contingunt Festis, Paschatis v. g. vel Pentecostes, promulgari debeant; cum econtra dies plena vel inter promulgationes singulas, ut Burdigalæ; vel *inter primam & secundam aut inter secundam & tertiam intercedere* debeat, ut Parisiis; ne scilicet brevitate temporis eludantur qui aliquod impedimentum revelare tenentur; quin & cavendum ne quo die ultima denuntiatio facta est, Matrimonium celebrari sinat Parochus, nisi dispensatum fuerit à D. Archiepiscopo; ita Rituale Parisiense, p. 356. Idque ubi viget, viget porro in multis Galliarum Diocesis, sollicite observandum est. Itaque Tridentini Textus sensus est, Matrimonium non longo à promulgationibus intervallo sejungi debere, ne si hæc ab illo longius distent, aliquod inter Partes suboriatur impedimentum quod Ecclesiæ non innotescat. Hinc dilato Matrimonio, novis opus est denuntiationibus, alicubi quidem post menses à prioribus duos; alicubi post tres aut quatuor; alibi vero, ut Parisiis, post sex duntaxat. *Verum repeti non debent, ubi propter litem, ratione alicujus oppositionis, dilatum fuerit Matrimonium*. Ita Rituale Argent. p. 250.

DXXVIII. Not. 2. diem festivam stricte hic sumi pro ea quæ de præcepto Ecclesiæ, saltem in hoc loco, celebratur. Unde Banna nec in Festis, ex sola devotione institutis, nec in Festis quæ ad meridiem desinunt, nec in die Cinerum, nec Feria IV. aut VI. majoris hebdomadæ, nec in Paschatis aut Pentecostes pervi-

gilio denuntiari debent. Ita docet Collator Carnutensis, p. 22. Ratio est, quia plures ab Officiis harumce dierum abesse consueverunt: Quæ etiam de causa nonnullis in Diocesisbus vetitum est ne Banna in Festis minus sollemnibus promulgentur. Sed & alibi, ut Argentinæ, vetitum est ne *sacris diebus Paschæ, Pentecostes & Nativitatis Domini ulla fiant Bannorum proclamationes*; quæ tamen duobus qui primam festivitatem sequuntur diebus fieri possunt.

DXXIX. Not. 3. Banna intra Missam solemnem tantum seu Parochialem esse denuntianda. Unde non valet denuntiatio in Missa Confraternitatis alicujus facta, aut in Missa, ut ajunt, minori, nisi hæc sit Parochialis. Si in eadem Ecclesia plures sint Parochiales Missæ, quod Parisiis frequens est, possunt in unaquaque ex istis Banna promulgari ad Parochi arbitrium, cum nihil contrarium ulla Ecclesiæ vel Regni Lege sancitum sit, uti observat Collat. Paris. §. 8. Peccaret tamen qui de industria denuntiationes faceret intra eam missam, cui novit nunquam interesse eos quos denuntiandum Matrimonium præcipue tangit: secus, si nulli solemni Missæ interfint. Tempus promulgationis est ipsum Præconii, seu, ut loquuntur, *Pronai* tempus.

DXXX. Hinc sequitur, quidquid contradicat Sanchez, Lib. 3. disp. 6. non esse faciendas Matrimonii denuntiationes, seu extra Ecclesiam post Sacrum solemne, seu intra Vesperas aliudve Officium à Sacro solemni diversum, etsi tunc frequens sit Populi concursus; tum quia non est à Legis litera recedendum *ex paritate rationis*; tum quia Edictum Blesense, licet non exigat disertim ut Banna intra Missam solemnem promulgentur, id tacite requirit dum Conciliorum Decreta confirmat; tum quia ita judicavit Tolosanensis Senatus an. 1646. ut videre est in citato superius Arrestorum Dictionario. His adjungi solet Arrestum à Parisiensi Curia datum an. 1608. contra Parochum qui, præſente & jubente Officiali, post Vesperas Banna denuntiaverat, prout refert Fevretus ubi supra, n. 25. Verum & eo reus erat Parochus ille, quod sponſos confestim, sprete etiam oppositione feminæ cujusdam, in Matrimonium conjunxisset. Unde dubitant viri graves, quos inter Gibertus, T. I. Consult. 24. & posterior Fevreti Scholastices, T. II. p. 329. col. 1. an publicatio inter Vesperas facta locum daret appellationi tanquam ab abusu; præsertim si de majorum 25. annis conjugio ageretur. In hoc tamen casu ad aliqualem Episcopi dispensationem recurrendum esset, si liceret per tempus, nisi promulgationis intra Vesperas in urgenti casu faciendæ licentia jam locorum Lege concessa foret.

DXXXI. Non moneo denuntiationes vulgari lingua faciendas esse, quia alioquin multitudini quæ Ecclesiæ linguam non capit, inutiles forent: At monere non pigebit eas alta & intelligibili voce faciendas esse, quem articulum negligunt nonnulli, adeo ut denuntiando, nihil re ipsa denuntient: unde suboriuntur prætermissæ denuntiationis incommoda.

DXXXII. Quæres 5. ubi denuntiationes fieri oporteat.

R. eas,

R. eas, ut quæ inter Missæ solemnities fieri debeant, nonnisi in loco sacro fieri possent; at non sufficere locum quemcunque sacrum: unde nec in Regularium Ecclesiis, nec in Capella, (nisi ad hanc tota processerit Parochia ad audiendam, quæ in ea celebranda est, Parochialem Missam) sed in ipsa parochiali Ecclesia, non ad valvas ejus, fieri debet.

DXXXIII. At non semper sufficit ut in una tantum Parochia fiant denuntiationes. 1. Enim si contrahentes è duplici sint Parochia, vel licet ex eadem sint, uterque vel alter sufficienti careat domicilio, in utraque, prioris scilicet & actualis domicilii Parochia faciendæ erunt denuntiationes. 2. Si eorum alter vel uterque commoretur in *Annexa*, quæ Matrioni Parochiæ subest, moris est certis in locis ut Banna, tum in *Annexa*, tum & in Parochia denuntientur ut Carnuti, nisi dispenset Episcopus; monet quidem Ill. Dargentrè satis esse ut Banna in præcipua Parochiæ Ecclesia denuntientur. Verum id, prout expertus sum, non ubique sufficeret, quia quædam sunt succursales Ecclesiæ quæ vix unquam matricem Ecclesiam frequentant. 3. Banna Minorum, etiam viduarum, qui necdum vigesimum quintum ætatis annum compleverunt, non modo in ea ubi de facto commorantur, sed & in patris ac matris, tutorumve aut curatorum Parochia, ubi *juris* domicilium habent, promulganda sunt. 4. Si puellæ, etiam viginti quinque annis majores, in Monasterio degant; non solum in Monasterii Parochia, ubi parum notæ sunt, sed & in patris, aut matris, curatorumve Parochia, ubi notiores sunt, Banna promulgari oportebit, ex Collat. Andeg. p. 244. Si Partes æquum duobus in locis domicilium habent, Banna in utroque domicilio denuntianda sunt, nisi jam a lex mensibus commorentur in loco ubi conjungendæ sunt. Quæ enim per quatuor menses Versaliis, ac deinde per quatuor menses Lutetiæ habitat, utrobique impedimenta habere dignosci potest. 5. Domesticorum conjugia in Parochia Heri cui ab uno anno famulantur, denuntiari oportet. Imo, nisi aliunde noti sint, percunctandum, tum in eorum originis loco, tum & in eo quem ante actualem famulatum incolebant, an ab alio quocunque seu Sponsalium, seu Matrimonii vinculo liberi sint.

DXXXIV. Addit Ill. Merinville, qui ut Aulæ vicinior plenior horum notitiam habere potuit, curandum Turmi Regiæ Domus * ut in loco ubi Rex actu residet, militibus vero ut in Præfidiis, vel in locis ubi ab anno degunt, atque in ipso natalitatis suæ loco conjugia sua denuntientur: qui etiam Prefecti sui afferre debent testimonium, quo de sua libertate constet.

DXXXV. Quod spectat ad vagos & alienigenas, denuntiari hi debent, non tantum in loco actualis domicilii, sed & in loco natalitatis, aut ut minimum ubi moram traxere longiorem. Sed de his Episcopum consuli oportet, quod Ritualia plura sub pœna suspensionis præcipiunt; quia *sæpe contingit hujuscemodi homines, prima uxore relicta, aliam ipsavi-*

vente, imo plures diversis in locis, non sine ingenti scandalo & maxima Sacramenti injuria ducere. Ita ferine Rituale Argent. p. 251.

Quæres 6. A quo faciendæ sint eæ denuntiationes, & quæ facienti onera incumbant.

R. ad 1. Banna nonnisi à proprio contrahentium Parocho, vel à Clerico quem is aut Episcopus ad id officii designaverit, esse denuntianda. Idempotest Vicarius; qui tamen, si denuntiatio quidpiam habet difficultatis, de ea Parochum admonere debet.

DXXXVII. Hinc non potest, vel Parochus primitivus, vel Apparitor Regius, Banna denuntiare, etiamsi id renuerit Parochus.

Non prior, (nisi ad istud munus ab Episcopo, ejusve Vicario Generali, aut Parocho vel Parochiæ Vicario deputatus sit) Ita an. 1642. judicatum à Curia Tolosana adversus Decanum Ecclesiæ Agathensis, Banna in eadem Ecclesia citra Vicarii amovibilis facultatem, promulgaverat. Idipsum à Clero Gallic. Constitutum est annis 1625. 1635. & 1645. idque juxta mentem Trid. Concilii, quod denuntiationem hanc à proprio Parocho, seu per se, seu per Deputatum aliquem, faciendam esse decernit.

Non posterior, ut à fortiori patet. Unde Apparitor quidam, eo quod ad compartium preces Banna coram Ecclesiæ foribus proclamasset, libellarum viginti quatuor multa punitus est, & ab Officii sui executione ad sex hebdomadas suspensus à Curia Parisiensi an. 1674. vetitumque sub pœna majori ne quis ejusdem conditionis quid tale imposterum attentaret, ut videris apud Fevret, cit. Lib. 5. Cap. 2. n. 23. & 24.

DXXXVIII. R. ad 2. Hæc à Parocho, ut rite præsentis Officii defungatur, sedulo præstanda esse. 1. Nunquam denuntiet Banna Minorum, nisi sibi de parentum tutorumve assensu constet; & is ante Sponsalia habendus est, si Sponsalia Bannis præmittantur. 2. Nec Banna, nisi ad ipsam nupturientium postulationem promulgabit, ne alieni id ipsorum nomine ad risum vel probrum sollicitent: hitamen si institerint, agendum ut postulationem suam chirographo suo muniant. 3. Si concessa sit, aut concedenda speretur, unius aut duplicis Banni dispensatio, curabit admonere ut revelare festinent qui aliquod norunt revelandum. 4. Cavebit ne sponfos ipsa postremæ denuntiationis die in Matrimonium conjungat sine speciali Ordinarii licentia. 5. Si alia quam Confessionis via impedimentum aliquod detexerit, præsertim vero dirimens, & quod foro contentioso obnoxium fieri valeat, monebit sponsum, sive in Tribunali, sive extra; licet is & invicte suum hoc vinculum ignoret, & modicam obsequendi spem injiciat. Idem à fortiori dicendum, si Pœnitens vel vincibili tantum ignorantia labore, vel aliquid circa statum suum patiatum scrupuli. Ita ferine Collat. Carnut. pag. 24. 6. A sponfis ipsis aut eorum genitoribus vel consanguineis inquiret an Partes libere consentiant, annullo cognationis, seu carnalis, seu spiritualis nexu irretiantur; an-

* Pour ce qui est des Troupes, la Maison du Roi doit faire publier dans le lieu de la résidence de Sa Majesté: les Soldats en Garnison, dans le lieu de la Garnison ou ils ont demeuré depuis un an, &c. Collat. Carnut. pag. 23.

non aliis fidem conjugii sponderint; an Religionis Myſteria ſatis capiant; an Paſchali officio functæ ſint, &c. Et tunc temporis congruis admonitionibus juvari poterunt. Ita Collat. Andeg. pag. 79. 7. Parochus neminem junget Matrimonio, niſi ex teſtificatione legitima didicerit Banna ubicunque opus erat fuiſſe denuntiata. Quod ſi unus contrahentium ſit ex aliena Diœceſi, teſtimonium Paroehi qui in dicta Diœceſi Banna proclamavit, ſigno ſigilloque Episcopii, ſeu Vicarii ejus Generalis, aut ſaltem Judicis vel Magiſtratus loci munitum eſſe oportet, ut nullum de validitate teſtimonii interveniat dubium; ita Rituale Argent. pag. 249. Hæc tamen cautio, ſatis oneroſa, non videtur neceſſaria, cum variarum Diœceſon Parochi ſibi ſunt finitimi, ſæpeque ſe plus norunt ac frequentant, quam ſi ejusdem forent Diœceſis. Legi tamen, ſi generaliter lata ſit, indubie obſequendum, niſi in ea diſpenſet Episcopus.

DXXXIX. Quæres 7. quæ debeat eſſe Bannorum forma, & an ea Sponſalibus præmitti oporteat.

R. ad 1. 1. tritam eam eſſe Bannorum formam, ut in ipſa exprimantur nomina, tum contrahentium, tum eorum à quibus nati ſunt, aut nati eſſe perhibentur, tum & mariti prioris, ſi de vidua ad ulteriores nuptias tendente fermo ſit, quia ſub hujus nominæ, quam ſub paterno notior eſſe ſolet; item & locus eorum originis. Quod ſi forte ex contrahentibus alter ſpurius ſit, erit hæc ejus conditio reticenda, & ſupprimendum utriusque parentis nomen, licet Regiſtris conſignatum: quapropter iſ ſuo tantum & artis quam exercet nomine designandus erit. Idem eſt, ait Rituale Argent. pag. 250. Si quæ mulier Petri aut Joannis vidua exiſtimaretur, quamvis Petro aut Joanni nunquam nupſiſſet; tunc enim ad vitandam infamiæ labem, ſub nomine illo designari poteſt, & debet, ſub quo cognoscitur. Eadem de cauſa, qui infantes olim expoſiti ſunt, citra ullam vitii hujus mentionem, ſub nomine ſibi ex tunc indito, & in Parochia cognito, indicandi ſunt, ut bene monet Collator Andeg. p. 237. Extra hos caſus, ſemper exprimendum eſt parentis utriusque nomen; & ſi pater aut mater deceſſerit, de hujus vel illius morte facienda eſt mentio.

2. In qualibet denuntiatione exprimendum qua vice fiat; monendumque, ut diximus, de futura vel præſenti à Banno uno vel duobus diſpenſatione.

DXL. R. ad 2. cum Haberto rectum ordinem poſtulare ut denuntiationibus præmittatur Sponſalium ſolemnitas; quia quamdiu Sponſalia nec Eccleſiæ, eo quo conſtituit modo, innotuere, nec ab ea probata ſunt, non decet ut Miniſter ejus ſolemni ritu declaret ea fuiſſe inita. Verum decifio hæc multis in Diœceſibus ſuperflua eſt. cum in quibuſdam Sponſalia vel pridie, vel ipſa die Matrimonii celebranda jubentur; in aliis vero, qua parte eccleſiaſtica ſunt, propter graves abuſus ſublata fuerint,

Quæres 8. ad quid ex denuntiationibus teneantur Fideles.

R. eos, & quidem omnes, ad impedimenti cujuſcunque etiam prohibentis, ſi quod ſub-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

eſſe norint, revelationem graviter teneri, niſi urgens quæpiam cauſa excuſet.

DXLI. Prob. 1. pars, nempe quod teneantur omnes: Si qui enim à revelando immunes forent, vel alterius Parochiæ aut Diœceſis incolæ, vel conſanguinei ſponſorum, vel amici eorundem, quibus impedimentum ſub ſecreti lege commiſſum fuerit. Atqui hi omnes, licet ubi de Monitoriis agitur, identidem à revelando immunes ſint, prout diximus Tom. II. pag. nunc 124. non tamen eximuntur à revelatione in præſenti caſu.

Non primi, quia Episcopus, non tam ſuo quam Eccleſiæ & Principis nomine, revelationem præcipit: porro Eccleſia & Princeps non in unam tantum Diœceſim, ſed & in vicinas juridiſctionem habent. Ergo non hujus ſolum loci, ſed & vicinorum incolæ, Judæi licet aut Gentiles, ad revelandum adſtringuntur. Non tamen cenſuris, ſi quæ contra renitentes ferantur, ſubjacebit Judæus, ut qui foris ſit. At ſubjacebunt 1. Fideles, tum hujus Parochiæ, tum & ſimul ejusdem Diœceſis, ut à ſimili diximus eod. Tom. II. pag. 121. 2. Non improbabiler advenæ qui in ea Diœceſi ad aliquod tempus commorantur, ibid. pag. 122. Non tamen, ut mihi videtur, Diœceſis alterius habitatores; quia licet id Eccleſia intendere poterit, non intendit de facto, propter gravia quæ hinc emerſiſſent incommoda. Verum qui ex cenſura non tenentur ad revelandum, tenentur ex caritate, & eo Religionis ſenſu qui magni Sacramenti profanationem, quantum in ſe eſt, avertere conatur.

Sed neque à revelando liberi ſunt conſanguinei vel amici, ratione cognationis ſolius vel amicitiae: imo utroque hoc titulo ſtrictius tenentur ad avertendum conſanguinei vel amici crimen, dedecus & ſcandala, quæ ex hiſce conjugii à Deo maledictis exoriri ſolent. Unde S. Thomas, 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. Quæ homini aliter quam per Confessionem committuntur, ſub ſecreto, quandoque ſunt talia quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifeſtare tenetur, puta ſi ſint in grave damnum alicujus perſonæ, vel ſi quid aliud eſt hujusmodi, quod quis propalare tenetur, vel teſtificando, vel denuntiando.

DXLII. Prob. 2. pars, videlicet quod iidem ad cujuſcunque impedimenti etiam prohibentis revelationem teneantur: Nimirum, ut modo dictum eſt, urget obligatio revelandi, ne Sacramentum profanetur, & Matrimonii uſus in peccatum cedat. Atqui ut uterque finis obtineatur, non dirimentia modo, ſed & ea etiam impedimenta quæ ſimpliciter Matrimonium prohibent, revelari operæ pretium eſt. Quot enim admittet peccata, quæ poſt virginitatis votum nubis citra diſpenſationem; quæque & Sacramenti ſanctitatem violat nubendo, & debitum directe vel indirecte petendo, ſponſionem Deo factam toties quoties transgreditur!

DXLIII. Prob. 3. pars, tum ex unanimi Doctorum ſenſu, tum quia obligatio ex qua pendet ſalus animarum, familiarum quies, Regni tranquillitas, honos vel injuria Sacramenti, non niſi gravis eſſe poteſt. Atqui talis eſt obligatio revelandi. Ea ſcilicet omiſſa, Matrimonium merus eſt

con-

E c

concubinatus, proles nascitur illegitima; dissoluta, ut sæpe fit, conjugio, inardescunt odia familiarum. Atque hinc deducunt Salmanticensis, cap. 8. n. 99. à revelando ne quidem liberum esse eum qui sub secreto naturali per juramentum confirmato impedimentum cognovit; quia lex respiciens vitam animæ præferenda est legi de secreto. Sed hæc, secundum mox dicenda, restringi debent, puta ad amicos conversationis, non autem extendi ad amicos consilii.

DXLIV. Prob. 4. pars, quia postulat naturalis æquitas ut qui sine graviore, vel pari suo aliorumve detrimento malum proximi avertere non potest, ad id avertendum minime teneatur. Unde à revelando immunes sunt, 1. Confessarii, quia *majus est vinculum Sacramenti Pœnitentiæ quolibet hominis præcepto*, ut docet S. Thomas, ibid. & nos late T. VI. hujus Operis. 2. Qui impedimentum norunt, vel quia ab iis petitum sit de eo consilium, ut Parochi, Doctores, Advocati, quin & penitiores amici, quibus ad proprium sui regimen sua quæque panduntur; vel ratione professionis suæ, ut Medici, Chirurghi, Obstetrices. Hi enim omnes, si semel frangant fidem, immanis subsequetur perturbatio Reipublicæ, consiliis præcludetur aditus, aget quisquis desperare, quia nemo erit quem in arduis tuto liceat interrogare. 3. Qui sine propria sui infamia, vel alio gravi detrimento impedimentum detegere non possunt. Unde à revelando eximuntur, tum mater aut soror, quæ cum filia vel sororis amasio rem habuere, tum ancilla quæ dominæ suæ crimen adjuvit; tum villicus, cui si herum prodatur, imminet ab eo mors, verbera aspera, jactura gravis, &c. In dubio prudentius nihil, quam ut in Tribunali, vel extra, interrogetur sapiens Confessor, quandoque etiam Episcopus, aut sæcularis Judex, si notæ sit probitatis; idque etiam faciendum à Domesticis, ne vel temere revelando domos perturbent; vel vanæ perturbationis metu deficiant Ecclesiæ & Principum Legibus. De his adi Collator. Andeg. p. 254. & seq. Explicationem Episcopi Tutel. T. III. p. 255. & nostrum de Dispensationibus Tractatum, T. I. Lib. part. & cap. 2. n. 5.

DXLV. Quod si quis despecto propriæ infamiæ respectu impedimentum dirimens revelet, docet idem Collator Andeg. hujusce revelationis habendam esse rationem; quod & probat ex Alexandro III. Cap. *Præterea*, 2. *De spons.* Videndum tamen cujus fidei sit testis ille, ut diximus §. ult. Articuli præcedentis.

DXLVI. Si qui solus impedimenti notitiam habet, prævideat futurum ut revelatio sua prorsus inanis sit, negat Dargentrè, ibid. pag. 157 eum ad revelandum obligari. Quamquam veluti seipsum emendans continuo subdit, 1. in hoc casu consulendos esse viros prudentes, qui quid facto opus sit indicent, 2. tutius esse ut qui solus impedimentum rescit, illud detegere curet. Ad id utique proderit revelatio hæc ut res penitus examinentur, ut Partes, vel earum altera, benigne moneatur, & ut in dubio obtineatur dispensatio Episcopi.

DXLVII. Sed num contrahens ipsi impedimentum, præsertim infamans, revelare tenentur?

R. teneri, nisi ab alio Tribunali dispensatio-

nem obtinere velint, aut à Matrimonio desistere. Unde & juxta communio rem sententiam, quam tradunt Sanchez, disp. 14. n. 2. Suarez, Lib. 5. de Leg. cap. 9. Salmant. hic cap. 8. n. 101. potest Superior circa hæc spon-
 sos interrogare, quia licet ex Cap. 2. *De accusat.* Judex non nisi præcedente infamia inquirere possit ad pœnam, vel ad privandum aliquem possessione sua, potest tamen: quamvis non præcedat infamia, inquirere an qui promoveri vult & possidere, nullo, quod futuram possessionem impediatur, vitio laboret; ut constat ex Cap. *Cum nobis*, 19. *De elect.*

Ceterum impedimenti revelatio, quamprimum *moraliter* fieri debet, præsertim cum Partes de obtinenda Bannorum unius vel duplicis dispensatione cogitant; *moraliter*, inquam, quia æquum est ut qui consilio indigent, consilium sapientis implorare valeant.

DXLVIII. Quæres 9. cui impedimentum detegi oporteat.

R. impedimentum, si ex natura sua publicum est, ut cognatio, affinitas, &c. Detegendum esse Partibus, aut eorum consanguineis. Quod si Partes nec à Matrimonii consilio deterreri, nec dispensationem obtinere fatigant; res ad parochum deferenda erit; quin & quandoque ad Episcopum aut majorem ejus Vicarium, si Parochus ita videbitur affectus, ut Matrimonio contra regulas faveat.

Si vero impedimentum occultum sit, satius quidem foret & fraternæ correctionis legibus magis consentaneum, ut privatim moneretur Pars impedimenti conscia, ne ad conjugium illicitum progrediatur, aut saltem sibi per legitimam dispensationem provideat. Sed quia sæpe fit ut monita hæc ut minimum inutilia sint, docent citati mox Scriptores recta pergendum esse ad Parochum, ut meliori qua licebit via, malo occurrat. Erit autem hæc via Parochus melior, ut postquam compartes in omnem sensum versaverit, ad Episcopum recurat, consilia ejusdem & mandata suscepturus. Hic repetenda quæ diximus §. præced. q. 2.

DXLIX. Quæres 10. quid faciendum à Parocho cum quis obsistit Matrimonio.

R. Possesse quem Matrimonio bifariam obsistere, 1. per viam simplicis *relevationis*, cum Partes hoc vel illo impedimento adstringi declarat: 2. per viam *intercessionis*, seu *oppositionis*, seu hæc fiat secundum formam juris, seu fiat sola voce.

In priori casu exigendum à revelante ut denuntiationem suam det in scriptis, suoque & duorum, si fieri potest, testium chirographo munitam, ubi & impedimenti probationes contineantur. Si denuntiator id renuat, monet Doct. Babin, p. 260. servandum id quod in tertia sua Synodo his edicit verbis S. Carolus Borrom. *Si Parocho qui Matrimonium promulgabit, aliquod denuntiatur impedimentum, quamobrem inter sponfos illud contrahi non posse dicatur, is neque ad illius Matrimonii celebrationem, neque ad aliam progrediatur denuntiationem, etiamsi id impedimenti quod assertur, vel falsum, vel malitiosum sibi videatur, vel nullius momenti, sed rem ad Archiepiscopum deferat: Si vero longius distat, Vicarium foraneum de impetimento quod proponitur certiore faciat, neque*

neque de eo quidquam ante statuat, quam de eo quid faciendum sit responsum acceperit.

DL. Hæc tamen præcisa locorum consuetudine, cui ab inferioribus incunctanter obsequendum est, temperanda existimo, 1. eum denuntiator non est omnino indignus fide. Num enim perditus quisque nebulo, instante Adventu aut Quadragesima, Matrimonium retardabit, quia audacter calumniabitur? 2. Cum Parochus re sagaciter discussa certis comperit argumentis impedimentum falso prorsus obijci; & ita docet ipse Andeg. Collator p. 261. Quod si, inquit, impedimentum hinc quidem non probetur firmiter, inde vero, licet à Partibus negetur, non ita elidatur, nihil ut remaneat dubii, debet Parochus ad Episcopum rem totam deferre; quia ex Alexandro III. Cap. *Ex Litteris*, 1. de consang. & affinit. *Non sunt causæ Matrimonii dubiæ & in utramque partem agitatæ, tractandæ per quoslibet, sed per Judices discretos, qui potestatem habeant judicandi*

DLI. In posteriori casu, *intercessionis* vide licet, hæc adamussim à Parocho sunt observanda. 1. Exiget ab iis qui se se Bannorum denuntiationibus vel Matrimonii celebrationi opponunt, ut id faciant in scriptis, & non solum verbo. Quin & moris est ut intercessio per Apparitorem Parocho intimetur. Ideo autem exigendum est ut oppositio juridice fiat, tum quia alioqui malevolus quisque Matrimonium impedire posset; tum quia nescirent contrahentes adversus quem sibi esset agendum: unde Parochum ipsum juridice insequi cogerentur; tum quia facile contingeret ut *intercessor* coram Judice negaret factam à se fuisse oppositionem; dubiumque est an Parochus ad eam per testes probandam in omni casu admitteretur. Ita Babin, p. 269. & 270. Ex quibus sequi videtur Parochum, non obstante oppositione simpliciter verbali, ultra progredi posse, uti tradit ducasse, part. 2. cap. 3. sect. 2. n. 1. Quod & die Junii 15. an. 1691. statuisset videtur Parisiensis Senatus, præcipiendo ut oppositiones, eorum à quibus prodibunt, chirographo muniantur.

DLII. 2. Si tamen patres, matres, tutores, curatoresve sola voce Matrimonio filii aut pupilli obstant, oppositionis hujusce omnino dam rationem habebit Parochus, ut qui nulli matrimonio interesse possit, nisi de parentum aut tutorum consensu sibi constet. Hinc rescissum prædictis die & anno a Curia Parisiensi Matrimonium, quod non obstante verbali matris oppositione celebratum erat. Babin, pag. 271.

DLIII. 3. Cum intercessio vel ab Apparitore significata est Parocho, vel, uti fit in certis Diœcesibus, Parochi Registris inserta, atque opponentis manu subscripta, debet quidem Parochus ejus exemplum * contrahentibus tradere, quo sibi provideant: At actum ipsum penes se sedulo conservare debet, aut, ut ajunt, *Recepisse* ejus postulare.

DLIV. 4. Etsi frivolam intercessionem hanc judicet Parochus, aut maligne factam, ei illico, seu a novis denuntiationibus; seu ab benedicendo Matrimonio abstinendum: etsi enim litigantes Partes ad concordiam pro virili revocare debet, non tamen ipse litem eorum dirimere potest. Unde manus habet ligatas, quamdiu pendebit seu subsistet oppositio.

DLV. 5. Imo nec ei solventur manus per sententiam Judicis, sed necessum est ut ea sibi rite intimetur. Ratio est, quia potuit ab ea sententia interjici ad superiorem Judicem appellatio.

6. Cum res ad forum contentiosum deducta est, dubitatur an sufficiat simplex ab oppositione *discessio* *, annon vero requiratur * *Desistement*. significatio sententiæ qua oppositæ ab intercessione sua dejecti sunt. Statuit Collat. Carnot. pag. 27. instar regulæ, *discessionem* etiam coram Notario factam, licet aliis in occasionibus sufficiat, non sufficere in præsentia. (a) Paulo aliter nodum hunc solvere videtur III. Episcopus Tutel. p. 163. ubi distinguit inter oppositionem factam ab aliquo ratione Sponsalium, ut si Titius Matrimonio Livie obstat, quia Livia sibi antea Matrimonium sponderit; & oppositionem factam a tertio quopiam alia de causa. Prima oppositionis speciem simplici *discessione* fieri posse subindicat, quia unicuique juri suo renunciare licitum est. At secundam negat aliter tolli quam per sententiam Judicis; quia qui v.g. opposuit se Titie Matrimonio, eo quod vel alit jam desponsata aut nupta esset, vel alio quopiam impedimento ligaretur, ab hac sua allegatione desistere potest, non veritatis amore, sed quia ad desistendum, seu metu, seu pecunia compulsus sit. Unde hic opus est Judicis sententia, si res ad eum delata fuerit. Addiderim in hoc etiam casu ubi res supponitur ad Judicem non delata, Episcopum a Parocho consulendum esse; unde Gratonopolitanis Statutis sancitum est ut, non obstante hujusmodi *discessione*, semper expectetur Judicis sententia. Sed de his quæ obscuritatis non parum habent, sequatur unusquisque territorii sui leges. Hanc ego, si liceret, brevem regulam efformaverim: Quoties quis obstat Matrimonio in gratiam juris cui renunciare potest, sufficit recessio simplex coram Notario. Quoties e contra quis obstat Matrimonio in gratiam Sacramenti, requiritur sententia Judicis. Unde sufficit simplex recessio in matre quæ consensum suum negaverat; vel in eo qui datam sibi Matrimonii fidem causabatur. At requiritur sententia Judicis, si quis affinitatem, votum castitatis a nupturiente emissum, & similia, declaraverit.

DLVI. 7. Non sufficit, juxta Episcopum Tutel. ut sententia quæ ligatas Parochi manus solvit, eidem intimetur, nisi & intimetur Procuratori Partis *intercedentis* *; ut is perpendat an * *Opposante*. sibi appellationis medio utendum sit. Quapropter nonnihil habet periculi id quod docet Collator Carnot. p. 27. Parochum cui debite inno-

(a) Supposant que l'opposition est portée au for contentieux, un simple désistement pardevant Notaire, qui seroit suffisant en d'autres occasions, ne peut suffire: il faut en outre une signification de la Sentence, qui donne mainlevée de l'opposition. Collator Carnot. pag. 27.

innotuit sententia Judicis oppositionem reprobantis, ad Matrimonii benedictionem *fine mora progredi debere, præsertim si frivola quæpiam imendeat appellatio*. Sane fieri potest ut frivola non sit quæ Parocho frivola videbitur appellandi causa: nec rarum ut causam vincat coram Officiali Metropolitano, qui causa cecidit coram Diocesano, & quandoque coram Papæ Commissariis triumphet, qui ab utroque dejectus fuerat.

DLVII. Ut ut erit, fatentur omnes, 1. per interjectam etiam mala fide, malo & animo appellationem suspendi Rectoris ministerium: 2. non ideo rejiciendam a Parocho, seu oppositionem, seu a Judicis sententia appellationem, quod iis desit aliqua formalitas, puta quod in Partium nominibus vel domicilio erratum sit; neque enim horum se Judicem constituere debet Parochus, ut prudenter monet Collator Andeg. pag. mihi 274. 3. Matrimonium, si sprete seu intercessione, seu appellatione, à Parocho celebretur, validum fore; posito quod nullum reipsa contrahentes inter subit impedimentum; at simul docent Parochum gravi utriusque Potestatis objurgationi obnoxium fore. Quin & fieri posset ut Matrimonium illud a sæcularibus Curiis declararetur non valide contractum, prout admonet Babin, pag. 274. quod sive de nullitate quoad civiles effectus, sive quo volueris alio sensu intelligatur, dolendum semper & enixe cavendum.

DLVIII. Quæres 11. quis sit Matrimonii oppositionum Judex.

R. Summa est circa punctum istud Ecclesiasticos inter & Sæculares dissensio; ita ut conquerantur utrique mutuo suam ab aliis jurisdictionem invadi. Et ea lis quidem, non ægre forsitan componi posset. 1. Enim certum est suas in re quæ Sacramentum contingit, Ecclesiasticis partes esse. Unde id Tridentini Sess. 24. Can. 12. *Si quis dixerit Causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Cui consonat istud Articuli 12. Edicti an. 1606. *Nous voulons que les Causes concernant les Mariages, soient & appartiennent à la connoissance & jurisdiction des Juges d'Eglise, à la charge qu'ils seront tenus de garder les Ordonnances.* 2. Non minus certum est civile, ut loquuntur, interesse, spectare ad Magistratus sæculares, qui ad judicandam Civium fortunam constituti sunt. Unde Fevreti Scholiastes eam regulam proponit Tom. 2. pag. 319. Si quæ ad impediendum Matrimonium proponuntur, civilia sint; puta si agatur de defectu paterni consensus, aut de inæqualitate conditionum, horum examen juris est politici. Si vero de impedimentis in Jure Canonico fundatis sermo sit, puta de consanguinitate, affinitate, honestate publica, &c. horum discussio Juris est Ecclesiastici, quia de ipso Matrimonii fœdere, non autem de civilibus ejusdem circumstantiis agitur. Unum hic cavendum, ne alii sub fœderis prætextu, alii sub prætextu interesse temporalis, omnia ad se trahere nitantur. Quamquam sæcularem auctoritatem nihil lædere videntur, qui juxta Tridentinum & Constitutionem Regiam de obicibus Matrimonio appositis judicantes, man-

dant Partibus ut sibi, quantum ad temporalia quæque, coram sæcularibus Curiis provideant: & hanc praxim, quia nulla hæcenus regia Sanctione, nullo item quod regulæ formam habeat, Senatusconsulto * prohibitam, sequuntur plerique Officiales, ut monet Collator Andeg. pag. 266. & seq. Sed de his quæ ad Magnates spectant, legantur, quæ rem utrinque ponderant Cleri Memorialia, Tom. 5. pag. 1126. & seq.

Quæres 12. an, a quo, quousque, quicum & qua de causa in Bannorum promulgatione dispensari possit.

DLIX. R. ad 1. posse aliquando in Bannorum denuntiationibus dispensari. 1. Quia denuntiationes illæ Juris sunt tantum positivi. Porro ea est conditio positivæ Legis, ut relaxari possit, cum id idoneæ causæ postulant. 2. Quia id decernitur, tum a Tridentino, Sess. 24. Cap. 1. ubi denuntiationum remissio Ordinarii prudentiæ & judicio relinquitur; tum ab Edicto Blesensi, quod idem quantum ad postremas duas promulgationes indulget.

DLX. R. ad 2. Bannorum dispensationem regulariter ab Episcopo solo concedi posse, vel à Vicario ejus generali, aut Capitulo, Sede vacante, nisi utriusque facultas limitata sit; proinde non ab Officiali, non à Parocho, &c.

Ratio primæ partis est, quia dispensandi jus & officium iis unis vulgo competit, qui plenior in Ecclesia potestatem habent. Tales porro esse Episcopos nemo ambigit.

Ratio secundæ partis est, quia nihil obstat quominus facultas in Bannis dispensandi Vicariis generalibus communicetur. Quamquam satius est ut eam præsentem Episcopo non exercent; quod & Vicariis suis interdixerat S. Carolus Borrom. Minus tamen deceret ut in re obvia ea facultas Vicariis Capituli adimeretur, nisi graves in Diocesi vigerent abusus, qui potentius à Capitulo toto, quam ab uno vel altero Canonico coercerentur.

Ratio tertiæ partis est, quia Officiales suam tantum in contentioso foro jurisdictionem exercent; proinde nihil in præsentem possunt, nisi aliter ab homine vel à consuetudine statutum sit.

Quod spectat ad Parochos, hi ne in ipso quidem necessitatis casu ullam id genus habent jurisdictionem; unde multas Deo gratias habere debent, ne à magnæ vel mediæ sortis hominibus vexati, multorum in se odia concitent. Collator Paris. pag. 240.

DLXI. Dixi, *regulariter*, sunt enim Decani quidam, ut Aureliacensis *; quidam & Commendatarii Abbates, ut Deruensis **, qui in denuntiationibus dispensant, eo quia jurisdictione quasi Episcopali fruuntur. Verum hæc in Italia non vigent, ut probat ex Fagnano Collator Paris. pag. 247.

DLXII. R. ad 3. Constat Episcopis à Tridentino permissum esse, *ut si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tres præcesserint denuntiationes; tunc vel una tantum denuntiatio fiat; vel saltem Parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus, Matrimonium celebretur: deinde ante illius*

* Arrêt en forme de Règlement.

* Aurillac.
** Montierender.

con-

*consummationem denuntiationes * in Ecclesia fiant : nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit ut prædictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio sancta Synodus reliquit.* Unde de jure communi ab omni denuntiatione dispensare potest Episcopus, cum id graves causæ exigunt.

DLXIII. At quæritur an id etiam in Gallia licitum sit. Ratio dubitandi ex Blesensi Edicto repetitur, quo generatim cautum est, ut à Bannis dispensatio obtineri non possit, nisi post factam primam proclamationem. Nihilominus jam ubique receptum est posse Episcopum, caute quidem & sobrie, nusquam autem in Matrimonii Minorum, qui sine parentum aut tutorum assensu contrahere intenderent, à tribus etiam Bannis dispensare. Et id quidem probat Fevreti Commentator, Tom. 1. pag. 461. tum ex multis Parisiensis Senatus Arrestis, tum ex crebra agendi ratione Emin. Cardin. Noallii, qui pluries per annos viginti quinque à triplici promulgatione dispensavit.

DLXIV. Quædam tamen sunt Diocæses, ut Búrdigalensis, in quibus nunquam conceditur triplex hæc dispensatio; quia id per Statuta efficaciter prohibitum est. Idem non semel in generalibus Cleri Comitibus fuit sancitum, annis præcipue 1579. & 1606. eique regulæ inhærendum constanter, nisi aliud exigat invicta necessitas.

DLXV. R. ad 4. Non potest Episcopus nisi cum Diocæsano suo dispensare: unde si diversæ sint Diocæsis contrahentes, & dispensationem Banni gemini obtinere velint, quisque ad Ordinarium suum recurrere tenebitur. Sane vero nihil jurisdictionis habet Carnotensis* Episcopus in Diocæsano Archiepiscopi Parisiensis, & vicissim. Idque cum aliis vulgo contra Sanch. Lib. 3. disp. 7. num. item 7. admittit Ill. Tutelensis Episcopus, pag. 153. etsi alibi, & male cum eodem Sanch. ibid. disput. 19. contendit Episcopum, qui à nonnullis impedimenti subditum suum dispensare potest, ab iisdem alterius Episcopi subditum dispensare posse.

DLXVI. Ut solvatur quinta difficultas, quæ dispensandi causas spectat, supponendum 1. ad dispensandum in Bannis justam requiri causam: idque, ait Sanchezius, Lib. 3. cap. 8. n. 1. *inter omnes constat*; quia Tridentinum id non liberæ voluntati, sed judicio & prudentiæ Episcopi dimittit: *Quæ verba arbitrium prudentiale & ratione regulatum important.* Unde, inquit, (quod nostra hac ætate durum videbitur, nec satis ponderatur in praxi) *lethaliter delinquit Episcopus, absque legitima causa dispensans, quia materia est gravis.* Sane vero è tritis in hac materia principiis: Dispensatio sine causa non tam dispensatio est, quam dissipatio, & temeraria legum violatio, ut bene Pickler ad Tit. 3. n. 7.

DLXVII. 2. Non requiri judicialem causæ hujus cognitionem, ut solide probat idem Sanchez, n. 4. quia Tridentinum dispensatio-
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

nem hanc Episcopi judicio & prudentiæ remittit: quoties autem quidpiam conscientiæ aliquis permittitur, non est necessaria probatio judicialis. Idem liquet ex praxi. Atque hinc recte inferitur cum eodem, n. 6. dispensationem hanc, utpote actum jurisdictionis voluntariæ, ab Episcopo extra Diocæsim suam commorante posse indulgeri. His præmissis, quæritur potissimum quibus de causis in dispensationibus legitime possit dispensari.

DLXVIII. Non defuere qui *malitiosi impedimenti* suspensionem pro sola dispensationis hujus causa assignaverint; quia non aliam assignat Trid. Synodus. At contrarium indubie constat, tum ex Cardinalium declaratione, tum ex Theologis pene omnibus qui post Tridentinum scripserunt; tum quia, ut bene Sanchez, eod. Lib. disp. 10. n. 2. Tridentinum etsi solam expressit maligni impedimenti suspensionem, statim nihilominus totum hoc negotium prudentiæ Ordinarii committit. Ordinarius porro alias, & quidem graves, præter suspensionem illam, habere potest dispensandi causas. Ex vero causæ ad tres à nonnullis referuntur, *utilitatem* videlicet, *necessitatem*, & *prærogativam personæ*.

DLXIX. Ratione utilitatis dispensari potest 1. cum iis qui nimio ex denuntiationibus pudore suffunderentur ob nimiam ætatis, conditionis aut fortunæ discrepantiam; ut si valde senex juvenculam, insigniter nobilis plebejam & ignobilem, dives opum pauperem ducat. Ita cum aliis pluribus Sanchez, n. 3. ubi causam hanc sufficere ait, licet nullus subsit apponendi impedimenti timor. In his tamen expenderem an sola libido, annon pietas, justitiave, aut aliud quid honesti, sit hujusmodi conjugiorum causa. An enim dispensari meretur lascivus senex, qui potius à Matrimonio pro virili avertendus esset?

DLXX. 2. Cum moraliter timere est ne spon-
sorum alter avertatur à Matrimonio vel christiane, vel civiliter utili; puta sponsus ab ea ducenda quam defloravit, vel infamavit; aut quam sibi pater sapiens, cujus mors imminet, solerter elegit. Idem ibid. n. 15.

DLXXI. 3. Cum grave imminet periculum seu peccati inter nupturientes, qui familiariter admodum vivunt, seu dissidiorum inter familias: Coll. Andegav. p. 224.

DLXXII. 4. Cum urget tempus itineris, seu sponsi, seu parentis proximi, patris præsertim, quod & pene necessarium sit, & differri nequeat. Uno verbo quoties impendit periculum, seu scandali, seu gravis damni in bonis fortunæ, corporis, famæ, aut animæ.

DLXXIII. 5. Cum gravis, attentis scilicet personæ genio, ceterisque circumstantiis, subest timor ne sponsus aut sponsa, pro innata sibi levitate, resiliant. Utrique enim admodum utile est, quamprimum conjungi; alteri quidem, ne injuste resiliendo lethaliter peccet: alteri vero, ne jure sibi debito inique privetur.

F f

DLXXIV.

* Raro contingit in Gallia ut post Matrimonii celebrationem promulgentur Banna. Id tamen sub Francisco Harlæo Parisiis factum est, & in Statutis Gratiæopolitanis, Tit. 1. art. 4. faciendum præscribitur. Coll. Paris, Lib. 4. Coll. 2. §. 11.

DLXXIV. Ideo autem in utroque hoc casu metum gravem exigo; quia si mutationis periculum sit remotum, nec ulla subsit specialis ratio timendi communem humanæ voluntatis mobilitatem, non est cur petatur dispensatio. Alioqui, ut apte monet Habertus hic q. 7. abroganda esset lex Bannorum, utpote semper alicui juncta periculo propter communem animorum inconstantiam. Ethæc, inquit, dicta sint ob Parochos nonnullos, qui parum officii sui memores, aliquando vanam hujusmodi rationem urgent, ut Parochianis suis dispensationem obtineant.

DLXXV. Ratione necessitatis dispensatur, tum in plerisque ex casibus modo adductis, qui sæpe non tam utilitatem, quam veram necessitatem inducunt; tum & 1. cum alioqui vitari non potest scandalum, ut si partes in Matrimonium jungendæ, quia pridem in concubinato vivunt, pro conjugatis toto in loco habeantur; aut si occultum aliquod inter eos qui olim palam contraxere, detegatur impedimentum dirimens; aut si quædam immineat factio, quæ inito statim Matrimonio vitari possit. Ita Sanchez eadem disp. 9. n. 5. 9. & 18.

DLXXVI. 2. Cum impossibilis est Bannorum denuntiatio, puta quia populus grassante peste non confluit.

DLXXVII. 3. Cum Partes pœnis concubitorum à Judice afficiendæ sunt, nisi se legitimo Matrimonio conjunctas esse probent. Quo in casu docet Lopez licita olim fuisse clandestina conjugia. Sanch. ibid. n. 16.

DLXXVIII. 4. Cum Matrimonium crimini finem imponat; ut si vereri sit ne duo qui in concubinato vivunt, peccare pergant, dum fient denuntiationes; aut si meretrix, modo hic & nunc ducatur, à lupanari recedere consentiat. Si enim, ait ibid. Sanchez, n. 17. à Bannis dispensare liceat, ne duo corporalem à Judice pœnam subeant; quanto plus erit id licitum ut animæ periculum vitetur. Cujus ego quidem rationis vim totam persentio: At reddit, quæ me jam pridem torquet difficultas, quo pacto ad Sacramentum idonei sint, qui crimen anhelant, vixque, si utcunque tamen, scelus odisse incipiunt.

DLXXIX. 5. Cum in articulo mortis constitutus vult ducere concubinam, seu ut prolem ex ea susceptam legitimet; quo, ait idem Sanchez, n. 19. nulla urgentior causa potest assignari; seu, quia, seclusa etiam prole, tanta est ejus in ipsam propensio, ut ipsi de corporis salute timendum sit, si eam abjiciat; & de salute animæ. si eam retineat domi. Causam hanc quam vocant *ad securiorem transitum*, admittunt Navarrus, Lopez, &c.

DLXXX. Subdunt communiter, Parochos in hujusmodi casibus posse, non quidem dispensare, quod ipsis semper vetitum est, sed per epichejam declarare nullam tunc esse Bannorum obligationem; quia ubi urget moralis necessitas, definit humanæ legis obligatio. Ita cum Sanchez, disp. 10. n. 15. Tannerus, Tom. IV. disp. 8. q. 3. n. 132. Pontius, Lib. 5. cap. 32. n. 7. Anacl. Reiffenst. in tit. 3. Lib. 4. Decretal. n. 39.

DLXXXI. Verum hic nobis animadvertendum est, Matrimonia inter concubinos con-

tracta in extremis, id est, quod caute notandum, imminente nece ex morbo, quamvis in conscientia valeant, si contrahens sit animo sanus, nullos tamen in Gallia parere effectus civiles; (licet quandoque moveant Judices ad assignandam proli pensionem) Ita statutum Regia Sanctione an. 1639. art. 9. item & à Ludovico Magno 1697. Qua de re Ferriere, v. *Mariages faits in extremis*, Tom. II. pag. 264. & Coll. Andegav. Tom. II. p. 183. ubi animadvertitur conjugium hujusmodi, licet diebus 65. ante mortem initum, à Paris. Curia an. 1672. habitum fuisse pro irritum quantum ad effectus civiles; quia contrahentium alter jam tum tenebatur morbo quo tandem extinctus est.

DLXXXII. Ratione conditionis docent communiter Theologi dispensandum esse cum Magnatibus. Et id quidem, si de Principibus intelligatur, extra dubium est, tum ex consuetudine, tum quia horum impedimenta, cum subsunt, à nemine ignorantur. Verum id ad alios à Principibus extendi non debet; alioqui uno minus sæculo nobilis quisque se se in Magnatem erigeret, sibi que ex Bannis injuriam fieri conquereretur.

Præter recensitas dispensandi rationes, quædam assignantur, quæ paulo plus dubii faciunt. Itaque ambigitur num à Bannis dispensari possit, 1. quia instet *tempus vetitum*, Adventus scilicet & Quadragesimæ. 2. Quia moraliter certum sit nupturos nullo prorsus impedimento adstrictos esse. 3. Quia inutilis futura sit denuntiatio; ut cum vagi & omnibus antea ignoti Sacramentum expetunt.

DLXXXIII. Circa primam quæstionem non una est omnium opinio. S. Carolus in Concilio Mediolan. V. tit. 17. *Ea certe*, inquit, *sola causa, quod instet sacri Adventus & Quadragesimæ tempus, neque necessaria est, nec vero cum ratione consentiens; cum præsertim eo sacro tempore, qui jam Matrimonio juncti sunt, ab illius usu abstinere potius conveniens sit, nedum sponsores una conjungi.* Hanc tamen causam pro legitima habuit sacra Congregatio, teste Zerola in praxi, v. *Matrimonium*. Eandem approbat III. Tutelensis Episcopus pag. 152. sed tantum ad gemini *Banni* dispensationem: Satius est enim, inquit, ut Episcopus interdictis tripudiis Matrimonium per Quadragesimam iri permittat, justa de causa, quam ut ab omnibus Bannis dispenset. Et id sequeretur in praxi.

DLXXXIV. Quod ad secundam quæstionem attinet, censent plures cum Sanchez, ibid. disp. 9. n. 7. nihil obesse quominus in hoc casu à Bannis dispensetur, quia tunc cessat finis legis. Etsi enim non cessat lex eo solo quod finis ejus in casu particulari cessat; *tamen cessans ille finis præbet causam dispensandi.* Neque vero alia de causa dispensatur cum Magnatibus. Ita Anaclætus in Tit. 3. Lib. IV. n. 27.

DLXXXV. At non placet doctrina isthæc, 1. quia aliquando nocere potest: cum aliquando fiat ut impedimento sibi etiam ignoto ligetur, qui illud nequidem suspicatus erat, 2. Quia multitudini familiare est ut argumentetur à pari. Unde si semel dispensat Episcopus cum uno, quia is ab omni impedimento palam liber esse videatur, vix erit qui se se in casu dispensationis esse non contendat. 3. Quia sensum fieret, ut

ut Parochi Legem per epichejam interpretando, declararent nulla hic & nunc opus esse dispensatione: sic autem facile redirent omnia prætermiffæ Bannorum denuntiationis incommoda.

DLXXXVI. Quod spectat ad vagos, neque cum eis dispensandum esse reor, 1. quia sæpe fit ut qui omnibus ignoti esse credebantur, ab aliquo seu loci incola, seu per locum fortuito transeunte cognoscantur. 2. Quia dum denuntiantur Banna, quod vulgo diebus ut minimum quindecim indiget, fieri potest ut aliquid per litteras de eorum statu comperiat Episcopus. 3. Quia standum litteræ Legis, cum nulla exigit necessitas ut ab ea recedatur. Porro etsi absolute cum vagis dispensare posset Episcopus, constat tamen eum ad dispensandum nequaquam obstringi. Non nego dispensationem non modo posse, sed & aliquando concedi debere ab Episcopis; puta cum eam gravis, præcipue autem vitandi scandali, necessitas exigit. At nego, quod negant omnes, eam errabundis deberi; imo nec arbitror eam rite concedi.

Quæres 13. quæ sint pœnæ omittentium denuntiationes citra dispensationem.

DLXXXVII. R. Præter culpæ & pœnæ æternæ reatum, assignari plures.

Primo enim Parochus, aut alius quivis Sacerdos, clandestinis hujusmodi conjugis assistens, per triennium ab officio suspendi debet, & *gravius puniri, si culpæ qualitas postulaverit.* Ita sancitum in Concilio Lateran. & habetur tum Cap. final. *de clandest. desponsat.* tum in Trid. sess. 24. de reform. Matrim. Cap. 5.

DLXXXVIII. Secundo. Contrahentes multiplices etiam pœnæ subjacent, 1. enim licet proles alias ex ignorantia invalide contrahentium sint legitimæ, ex Cap. 14. *Qui filii sint legit.* si qui tamen cum impedimento dirimente, quod etiam à se ignoratum esse dicant, contraxerint, omiffis Bannorum proclamationibus, *soboles de tali conjunctione susceptæ prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: cum illi taliter contrahendo... affectatores ignorantie videantur,* cit. cap. fin.

DLXXXIX. 2. Ei qui cum tali impedimento, spretis denuntiationibus, contraxerint, spes omnis adimitur obtinendæ ejusdem impedimenti dispensationis; quia *dignus non est qui Ecclesiæ benignitatem experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit.* Trid. Sess. 24. Cap. 5.

DXC. 3. *His qui taliter,* id est sine Bannis, etiam in gradu concessio copulari præsumpserint condigna pœnitentia injungatur, Cap. final. supra.

DXCI. Objiuntur duo, 1. quod Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, nihil habeat clandestini, licet omiffæ sint denuntiationes. Ergo non est cur pœnis subjaceant contrahentes, & a fortiori cur illegitima sit proles innocens. 2. Quod saltem favendum sit proli, cum tale est impedimentum, ut ne factis quidem viginti denuntiationibus innotuisset; puta si sponforum alter interius non consenserit. Sane favorabilem esse prolium causam omnes uno ore confitentur.

DXCII. R. ad 1. Matrimonium illud non

esse quidem clandestinum ea clandestinitatis specie quæ ipsum irritet: sed tamen destitutum esse ea publicitate, quam Leges eidem inesse iustis de causis sanxerunt.

DXCIII. R. ad 2. Non desunt qui in hoc casu meliorem esse prolis sortem contendant cum Sanchez, Lib. 3. disp. 42. n. 5. quia cessat omnino ratio prædictæ Legis: quandoquidem dici non possit sponfos tunc temporis ignorantie affectatores fuisse; aut præsumi cognovisse impedimentum, & ideo clam contraxisse; prout discurret Abbas in Cap. fin. *Qui filii sint legit.* Alii in re obscura consultius esse docent, ut ad Superiorem recurratur: cum legitimatio, non tam à Jurisperitorum opinionibus, quam à Superiorum auctoritate dependeat.

DXCIV. Quod additur favorabilem esse prolis causam, verum est, cum favor prolis non nocet bono communi. Etsi autem non nocet forte in casu mox adducto; at noceret plurimum, si generaliter statueretur, prolem, quia innocens sit, semper habendam pro legitima, quantumvis omiffæ sint denuntiationes.

DXCV. Ex dictis hætenus inferes cum Van-Espen, Cap. 3. n. 26. de Sponsal. quod & repetit Habertus, ibid. q. 6. indignum esse ac scandalosum, quod nonnulli tot Ecclesiæ & Regum Sanctionibus constricti, adeo faciles sint in remittendis proclamationibus, ut earum lex pauperibus tantum & infimæ plebi præscripta videatur: imo, quod dicere pudet, sola utcunque numini carentia ad observationem Legis constringat. Unde, pergit idem Parisiensis Magister, sæpe experti sumus, quod vulgo non accedant ut supplices dispensationem hanc peturi, sed ut emptores, & dicant audacter se velle Banna redimere, ac indignabundi recedant, nisi obtinuerint quod nobilibus & ditioribus vix unquam denegari animadvertunt. Sane Parochorum est his abusibus pro virili occurrere, utpote qui sint Legum divinarum & Ecclesiasticarum vindices, & subditis exponere quibus de causis denuntiationes illas Matrimonii tam serio præmitti mandaverit Ecclesia, quam periculosum sit in ipsa Sacramenti susceptione Legem tanta firmatam auctoritate, & ubique receptam infringere; neque ipsos per dispensationem, si legitima causa destituta sit, omnino excusari. Hæc uterque.

DXCVI. Subdit Habert illud è Rituali Viridunenfi excerptum, quod, quia maxime ad rem pertineat, non pigebit exscripsisse. *D'autant que les peuples sont aujourd'hui dans cette erreur, de croire que les Evêques peuvent aussi facilement accorder la dispense des Bans, qu'ils la demandent; déclarons que nous n'aurons aucune indulgence, ni pour la vanité de ceux qui n'ont recours à ces dispenses, que pour se distinguer du commun, en ne suivant pas la Loi générale; ni pour la délicatesse des autres, qui ne scauroient souffrir qu'on publie leur nom dans une Eglise; ni pour la proximité du temps de l'Avent & du Careme, à moins qu'il ne nous soit évident qu'on ne peut différer sans un dommage notable, & qu'on n'a pas affecté d'attendre à cette extrémité.*

Quæres 14. quid sint Matrimonia secreta, seu, ut ajunt, *conscientiæ*; an valeant, an licita sint.

DXCVII.

DXCVII. R. ad 1. Matrimonia secreta sunt, quæ sine contractu quidem, plerumque & Ban-
norum denuntiationibus, nisi inter dentes ob-
murmuratis, sed tamen coram Parocho & te-
stibus in facie Ecclesiæ celebrantur.

DXCVIII. R. 2. Matrimonia hæc valere
quoad fœdus; quia nihil eis deest, seu ex
parte materiæ, formæ & Ministri, seu ex par-
te contrahentium, quos ab omni impedimen-
to liberos esse supponimus.

DXCIX. R. 3. Matrimonia hæc, si toto vi-
tæ decursu alterutrius conjugis celentur, esse
graviter illicita: 1. quia, ut loquitur Ludovi-
cus XIII. in Edicto dato mense Novembri anni
1639. art. 5. plus concubinatum sapiunt, quam
veri nominis Matrimonium: 2. quia gravibus
obnoxia sunt scandalis; cum turpe sit & inde-
corum ut conjugaliter vivere conspiciantur, qui
non palam habentur pro conjugibus: 3. quia
ex iis fit ut incerta sit prolis conditio; si enim
vel unum *Registri* folium lacerari contingat,

necessum est ut filii pro spuris habeantur: 4.
quia eadem conjugia per citatum Edictum ir-
rita sunt quoad effectus civiles.

DC. Ex quibus sequitur, quod tradit Lame-
tus, v. *Mariage*, Cal. 36. Matrimonia hæc à
Confessario, vel Parocho, nusquam toleran-
da esse, nisi id causæ exigant gravissimæ; qua-
rum, inquit citatus Doctor, examen non ad
iplos contrahentes, sed ad viros graves & scien-
tia conspicuos, (præcipue vero Episcopum,
sine cujus nutu in hisce materiis ne uno quidem
passu procedendum) referri debet. Vide Fer-
riere, v. *Mariage secret*, p. 263. Collat. An-
deg. T. II. p. 180.

DCI. Quæres 15. quid de iis sentiendum qui
ut officiant ne Matrimonium contrahatur, ficta
contra illud impedimenta proponunt.

R. eos graviter peccare, & quidem contra
justitiam. Unde de omni quod hinc suboritur
damno tenentur in conscientia, & ante Judi-
cis sententiam.

ARTICULUS TERTIUS.

A N

CONSENSUS PARENTUM SIT CONDITIO AD MATRIMONIA FILIORUM NECESSARIO PRÆREQUISITA?

DCII. **C**ONSTAT Matrimonia filiorum si-
ne paterno consensu, generatim
loquendo, esse graviter illicita. Et si enimali-
quando peccare possunt parentes, cum idoneis
undecunque suorum conjugis obfistunt, seu
ex phantasia mera, seu ex motivis pejoribus;
puta mater, ne sibi subtrahatur victima quam
torquet & excruciat; ne filia virum pium, à
ludo & spectaculis abhorrentem, sortiatur, &c.
indubie tamen multo frequentius in hac parte
delinquent filii quam parentes. Hi enim sa-
niori oculo firmum & infirmum intuentur: il-
li autem cæco ut plurimum, quin & furibun-
do amore rapti, adeo parum sui sunt compo-
tes, ut quemadmodum Esau propter unam ef-
eam vendidit primitiva sua, sic & propter mi-
feram fabularum actricem, novamve Dalilam
familiarum pacem, honorem suum, bona jam
nunc vel spe possessa, idolo suo litare non
dubitent. At ubi deferbuit, qui facile tepes-
cit libidinis impetus, adversum semetipsum acti
in rabiem, & amorem suum, & amoris obje-
ctum totis præcordiis detestantur, secundum id
II. Reg. 13. 15. ubi de Thamar: *Exosam eam
habuit Amnon postquam cubavit cum ea, odio
magno nimis; ita ut majus esset odium quo ode-
rat eam, amore quo ante dilexerat.*

Tota igitur quæstio est, an Matrimonia hæc
non modo illicita sint, sed & ipso facto irrita.
De hoc autem multiplex est opinio.

DCIII. 1. Enim Calvinus, Lib. 4. Instit. cap-

19. §. 37. de Rom. Pontificibus loquens, *Le-
ges, inquit, sanxerunt, quibus tyrannidem su-
am firmarunt, sed partim in Deum manifeste
impias, partim in homines iniquissimas; quales
sunt, ut conjugia inter adolescentulos, paren-
tum injussu contracta, firma rataque maneant.*

DCIV. Præverat Erasmus in Colloquio de
Matrimonio, ubi sic ille: *desiniunt quidam Ma-
trimonium esse ratum, quod insciis aut etiam in-
vitis parentibus inter puerum & puellam per
verba de præsentem contractum est. Atqui istud
dogma nec naturæ sensus approbat, nec vete-
rum Leges, nec Moyses, nec Evangelica aut
Apostolica doctrina.* Adeoque Matrimonia ista
tam naturali Jure, quam divino & civili, pla-
ne irrita sunt.

DCV. 2. Lutherus paulo mitior in Sermo-
ne de Matrimonio, hæc admittit distinctionem:
Vel ex Matrimonio sine parentum consensu
facto nata est proles, vel nondum est nata. Si
primum, stat Matrimonium, nec irritationi
subjacet. Si secundum, possunt parentes pro
arbitrio Matrimonium confirmare vel irritare.
Hanc tamen Matrimonii hujus confirmandi vel
irritandi potestatem, non parentibus, sed Ma-
gistratui attribuit Brentius in Catechismo. Lu-
therum sequitur Melancthon, Brentium Kem-
nitius. Jure an immerito nunc expendendum.
Quod ut fiat, dicemus 1. de Jure naturali &
divino; 2. de Jure positivo, tam antiquo,
quam recentiore; 3. de Jure novo. Sit

Hebr. 12.
16.

SECTIO

SECTIO PRIMA.

A N

MATRIMONIA FILIORUM SINE PATERNO CONSENSU
IRRITA SINT JURE NATURALI VEL DIVINO.

CONCLUSIO. Matrimonia filiorum sine parentum assensu firma sunt & valida, de Jure tam naturali quam divino. Sunt tamen utroque graviter prohibita; nisi causa legitima excuset.

DCVI. Prob. 1. pars, de Jure naturali. Ea Matrimonia per se valent, quæ per se habent id omne quod ad eorum substantiam requiritur. Atqui, attento solo naturæ Jure, Matrimonia filiorum per se, & independentem à paterno consensu, id omne habent. Nimirum, spectato solo naturæ Jure, tria tantum ad Matrimonii substantiam requiruntur, mutuus videlicet Partium non insanæ mentis consensus, ejusdem manifestatio exterior, & reciproca corporum traditio, si tamen hæc multum discrepat à mutuo consensu. Atqui secluso etiam parentum consensu tria hæc in filiis verè & absolute subsistunt. Ergo sicut filius nescio vel invito patre, cui unicus est, valide dat nomen militiæ, seu sacræ, seu profanæ, sic & in proposito.

DCVII. Confirm. 1. Si Matrimonia filiorum absque paterno consensu invalida forent, utique quia reverentiam paternam graviter offendent. Atqui hæc ratio non concludit: alioqui sicut parentibus toto vitæ cursu debetur reverentia, forteque major dum senescunt, sic & toto vitæ cursu invalida forent, quæ sine eorum assensu contraherentur Matrimonia. Atqui falsum & absurdum consequens. Sic enim ne emancipati quidem filii, imo nec viduæ, triginta aut quadraginta annis majores, parentibus juste vel injuste renitentibus, matrimonia inire possent; quod gentium omnium moribus adversatur.

DCVIII. Confirm. 2. Ex S. Thoma, 2. 2. q. 10. art. 2. O. ubi S. Doctor: *In his; inquit, quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem & proli generationem: unde non tenentur, seclusa Lege positiva, nec servi Dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda: sic nempe ut alterutrum absolute, servatis erga parentes servandis, amplecti non possint.*

DCIX. Confirm. 3. Quia non desunt tam in Lege naturæ, quam in Lege scripta, exempla Matrimoniorum à filiis sine paterno assensu contractorum. Sic in Lege naturæ Esau, Genes. 26. duas duxit uxores, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecæ parentum ejus; rursusque ib. cap. 28. accepit tertiam contra voluntatem eorum. Sic Jacob, vir sanctissimus, unam quidem de parentum consilio uxorem duxit; ad tres duxit postmodum iisdem insciis, Rachelem videlicet, & Balam ac Zelpham ancillas, Genes. 29. & 30. Sic & Judas Chananæam mulierem accepit, nec parentum ea de re

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

voluntatem legitur explorasse. Sic demum sub Lege Tobias junior in longinqua Regione, pater ejus & matre nil tale subodorantibus, nec petito aut expectato eorum consensu, duxit Saram Raguelis filiam; neque eum ullatenus ea de omissione redarguit Angelus, quem habebat viæ comitem. Atqui ex hisce Matrimoniis nulla unquam pro irritis habita fuere, aut de iis irritandis cogitatum videtur: ubique videlicet quæ sic ductæ erant, uxorum nomine donantur. Ergo licet exempla hæc non deceat imitari, ne à debita parentibus reverentia discedatur, ex iis tamen constat per se valida esse Matrimonia filiorum sine parentum consensu. Et vero erat id adeo persuasum Rebecæ, ut diceret Isaac, Genes. 27. v. 46. *Si accepit Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere.* Atqui non erat unde id tantopere timeret Rebecca, si Parentes filiorum conjugia irritare potuissent: Hæc enim prævia irritatio omnem timori aditum præclusisset. Ad eam autem non recurrit Isaac, sed tantum prohibet ne Jacob Chananæam uxorem ducat. Ib. cap. 28.

DCX. Prob. 2. pars de Jure divino. Istud enim in veteri & novo Testamento continetur. Atqui neutrum Matrimonia hæc irritat: imo utrumque conjugiorum valorem à sola filiorum voluntate repetit. Unde sicut dixerunt parentes Rebecæ, Genes. 24. *Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem:* Sic dicit Moyses, Num. ult. de filiabus Salphaad; *Nubant quibus volunt, tantum ut suæ Tribus hominibus.* In eundem sensum indistincte ait Apostolus, I. Corinth. 7. *Cui vult nubat, tantum in Domino.* Huc redit exemplum junioris Tobia, de quo supra.

DCXI. Idem Confirmant nonnulli ex his S. Ambrosii verbis, Lib. de Virginib. cap. 10. *Si hominem vellent amare filia vestra, per leges possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet?* Et cap. 5. *An indignum videtur ut sacratæ virgines à sacrosanctis Altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre?*

DCXII. Prob. 3. pars, nempe quod Matrimonia sine parentum consensu à filiis inita, graviter illicita sint; prob. inquam, 1. ex Scriptura, quæ mandatum de filiorum conjugis, non tam ad filios referre videtur; quam ad parentes, ut appareat quantum in his partem habere debeant. Exod. 34. & Deuteron. 7. *Nec uxorem de filiabus eorum, Cananæorum scilicet, accipies filiis tuis: Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo.* Jeremiæ 19. ait Deus: *Date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris.* Idipsum confirmat Apostolus, I. Corinth. 7. his verbis: *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene*

G g

facit

facit, & qui non jungit, melius facit. Hinc in antiqua Lege rarum est ut ii quos commendat Scriptura, uxores parentibus inconsultis duxerint.

DCXIII. Prob. 2. ex Patribus. Tertullianus, Lib. ad Uxorem: *Nec in terris, inquit, filii sine consensu patrum recte & jure nubunt.*

DCXIV. Ambrosius, Lib. de Abraham, cap. ult. de Rebecca loquens: *Consultitur puella non de sponsalibus, nam illa judicium expectat parentum: non est enim virginalis pudoris eligere maritum. Unde illud Euripidis in Adromach. Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit. Ergo quod & ipsi Philosophi mirati sunt, servate virgines. Sed etiam mulieres, si quæ, amisso cito marito, adolescentula .: vult nubere .: electionem mariti parentibus deferat.*

DCXV. S. Leo Epist. ad Rusticum Narbonens. *Paterno arbitrio viris junctæ culpa carent.*

DCXVI. Pelagius Papa, consultus an puella cujus pater mancipium erat, hujus consensum obtinere deberet, annon potius avi, qui & liber erat, & paternæ potestatis jura in ipsam conservabat, respondet, Can. *Patrem*, XXIII. q. 3. *Avi magis electionem de conjunctione nepotis, quam patris ejus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi.* Mitto plura id genus, quæ dabit Nat. Alexander, Cap. 2. art. 3. propos. 3. pag. 115. Edit. Paris. fol.

DCXVII. Prob. 3. quia si quando exigunt reverentia & grati animi sensus, ut filii voluntati paternæ cedant, utique in re unde pendet familiarum pax, Regnorum optima constitutio, scilicet in præsentis & in altera vita conjugiorum exitus. Atqui è Matrimoniis bene institutis hæc omnia dependent: contra vero, ut ab hujus Articuli limine monuimus, quæ invitatis parentibus fiunt, longam mœroris ac pœnititudinis segetem habere solent. Unde ex Trid. Sess. 24. de reform. Matrim. cap. 1. *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit.*

An & quatenus filii patre & matre orbat, tutorum aut curatorum consensu indigeant ad nuptias, explicabimus Sect. 3.

DCXVIII. Quarta pars elucescet ex dicendis infra, ubi expendemus quæ causæ Trid. Synodum moverint ad non irritanda hujusmodi conjugia.

DCXIX. Obj. 1. contra 1. part. Matrimonium talis est conjunctio, ut ejus auctor & conciliator Deus esse possit, secundum id Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, &c.* Atqui Deus Matrimonii insciis vel invitatis parentibus facti auctor esse non potest. Non enim auctor est Deus Matrimonii quod contra verbum ejus initur. Atqui .: Minor prob. quia jubet Deus filios parentibus obsequi, & quidem *per omnia*, ut ait Apostolus, Colos. 3. Unde parentes sunt medium per quod Deus: qui jam per se immediate non conjungit, filios conjungit. Hæc Kemnitius, part. 2. Exam. Trident. quæ sane ipsum magnopere defatigarunt. Ut ut est,

DCXX. R. 1. retorq. argument. Matrimonium talis est conjunctio, ut ejus auctor & conciliator Deus esse possit. Atqui Matrimonii, cui parentes ex sola avaritia vel hæresis amore consentiunt, filius vero ex sola libidine, auctor

Deus & conciliator esse non potest; quia contra Legem ejus contrahitur, &c. Ergo.

DCXXI. R. 2. ad 1. dist. Deus esse non potest auctor Matrimonii, quantum ad accidentales ejus circumstantias, cum resistunt parentes, Transeat. Non potest esse auctor quoad substantiam, N. Sicut enim Deus est auctor Baptismi, quem quis ob sordidum lucrum recipit; quia is totam ponit substantiam quam Deus in Baptismo poni voluit; nec tamen est auctor fœdæ illius intentionis cui servit baptizatus: sic & Deus est auctor Matrimonii in quo servantur omnia quoad substantiam à Deo instituta, & tamen Diabolus est auctor circumstantiarum, puta contemptus & inobedientiæ, quæ in filio rebeli Matrimonium illud vitiunt.

DCXXII. Ad 2. eadem est responsio, ut & eadem Baptismi perverse suscepti applicatio.

DCXXIII. Ad 3. dist. Jubet Deus filios per omnia parentibus, justè præcipientibus scilicet, obsequi, nec tamen irritat quæcunque contra obsequium illud efficiuntur, præsertim cum agitur de Sacramentis, in quorum susceptione tota servatur substantia, C. & irritat absolute, N. Alioqui filius quem, quia necdum bene dispositum, arcet pater à Baptismo, Baptismum valide non susciperet; quod ne ipse quidem Kemnitius admiserit. Unde parentes sunt quidem medium quo filii passim, ut licite operentur, dirigi debent; non quod semper omnino necessarium sit ut valide agant.

DCXXIV. Obj. 2. contra 2. part. Exod. 22. v. 16. sancitum est, ut *Si seduxerit quis virginem, dotet eam, & habeat eam uxorem; non tamen si pater virginis eam dare noluerit: quod & confirmatur Deuter. 22. v. 21.* Ergo patriæ est potestatis conjugium filiarum ratum vel irritum facere.

DCXXV. Præterea Num. 30. v. 4. & 6. statuitur ut si pater, *statim ut audierit votum à filia sua emissum, contradixerit, & vota filiarum & juramenta ejus irrita sint.* Sed qui promissionem Deo factam irritare potest, multo magis promissionem homini factam irritare poterit.

DCXXVI. R. ad 1. neg. conseq. Non enim in objectis Exodi & Deuter. textibus agitur de irritando conjugio, cum puella fuisset equidem seducta, sed non nupta. Agitur ergo duntaxat de neganda filia stupratori qui ea abusus est. Porro qui concedit ut pater filiam suam neget stupratori, non declarat liberum esse patri rescindere Matrimonium à filia inconsulto patre contractum.

DCXXVII. Et vero si eo loci ageretur de Matrimonio jam inito virginem inter & corruptorem ejus, hinc subverteretur opinio Lutheri & ipsius Kemnitii; ut qui contendunt Matrimonium, invitatis etiam parentibus contractum, dirimi non posse, si consummatum sit.

DCXXVIII. Ad 2. dist. maj. Statuitur ut votum filiarum ab ipsa in ætate puellari emissum, irritari possit, C. Ut votum filiarum, quæ sui juris est, & jam maturi judicii, irritari valeat, N. Sane, eo quia jure tum Mosaico, tum & Canonico, Cap. *Puella*, 2. XX. q. 2. possit pater, Deo ita indulgente, vota ante plenum rationis usum facta irritare, nihil adversus filiorum

Ma-

Matrimonia concludi potest; 1. quia de his loquimur quæ à personis jam maturis ineuntur; 2. quia facilius relaxatur promissio Deo facta, quam homini: ut enim remittatur prior, sufficit auctoritas eorum quos Deus in hac parte Iudices constituit. Ut autem remittatur posterior, requiritur consensus illius qui jure suo defraudatur.

DCXXIX. Addit Estius in 4. dist. 28. §. 3. Legem Scripturæ adductam *Loqui de votis, quæ pertinent ad victum & cultum domesticum, velut de jejunando, vel certis cibis utendo, vel à certis abstinendo, in quibus liberi, dum sunt in ædibus paternis, subsunt regimini parentum; non autem de iis quæ pertinent ad statum vitæ totius, cujus modi sunt conjugium & perpetua continentia, in quibus liberi parentibus non sunt*

subjecti. Non nocuisset aliquam responsionis hujus probationem asserere.

DCXXX. Obj. contra 3. part. Plura in veteri Lege, ut nos fatemur, suppetunt Matrimonia inficiis parentibus contracta. Ergo non sunt illicita quæ sine parentum assensu contrahuntur.

DCXXXI. R. ex his conjugiiis quædam dubio procul illicita fuisse, ut quæ contraxit Esau; quædam vero licita, quia nulla erit causa cur à parentibus, qui consuli non poterant, improbarentur, ut quæ contraxerunt Jacob & Tobias. Addit Nat. Alexander Tobiam juniorem ab Angelo comite sui directum fuisse. At nutat hæc responsio, quia Tobias *Angelum illum hominem existimabat*, Tob. 9. v. 1. Non potuisset autem qui homo merus existimabatur, Juris divini vinculum solvere.

SECTIO SECUNDA.

AN

EADEM MATRIMONIA OLIM JURE CIVILI ET CANONICO FUERINT IRRITA?

CDXXXII. **C**IRCA hanc quæstionem, quæ non parvi est momenti, duplex est opinio. Prima contendit Matrimonia filiorum absque paterno consensu inita, semper quidem utroque Jure graviter fuisse prohibita, sed nunquam irrita quantum ad exterius conscientiæ forum. Ita sentiunt à Theologis Maldonatus, part. 2. de Matrim. p. 442. Estius, ubi statim; Isambert. disp. 7. art. 10. *& omnes fere alii Scholæ Magistri, quibus persuasum est Concilium Trid. novam non invenisse, sed antiquam renovasse ac confirmasse doctrinam & disciplinam.* His accedunt Canonistæ & Jurisperiti nonnulli, ut Covarruvias, Cujacius, Connanus, & Gothofredus, in Leg. *Filius*, ff. de ritu nup.

DCXXXIII. Secunda opinio contendit Matrimonia hæc à primis Ecclesiæ temporibus ad duodecimum usque sæculum, non modo illicita, sed & prorsus nulla fuisse. Ita Ferdin. de Mendoza, in Can. 54. Concilii Eliberit. Pontius, Lib. 12. Cap. 1. n. 5. Gerbasius, Socius Sorbonicus, in Tract. inscripto: *Traité pacifique du Pouvoir de l'Eglise & des Princes sur les empêchemens du Mariage*, Lutet. 1690. part. 3. pag. 454. P. Le Merre, Parisiensis Causidicus, in Libro cui titulus: *Justification des Usages de France sur le Mariage des enfans de famille*, Paris. 1687. quod Opus, non ex sola Auctoris scientia, sed & ex summa ejus in Ecclesiam & Trid. Synodum reverentia, quam laudem alii nimio plures pene dedignentur, commendandum est. Ad hos accedit Tournelyus, pag. 204.

DCXXXIV. Si objicias posteriorem hanc sententiam, 1. quidem plurimum favere Novatoribus, qui gloriabuntur se hujus doctrinæ vindices esse, quam tota retro tenuerit Antiquitas; 2. eam ex consequenti nocere Trid. Synodo, quæ non modo à veteri recesserit doctrina, sed & eam percusserit anathemate, censuram iis indicendo, qui dixerint, *Matrimonia à filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse,*

monia à filiis familias sine consensu parentum contracta, irrita esse,

Reponet Tournelyus, pag. 207. qua solet emphasi, nullum esse, & ad evanidum terrorem effectum, duplex illud incommodum.

DCXXXV. Primum quidem, quia Novatores (non tamen omnes, ut vidimus, at primates, ut Lutherus, Melancton, Calvinus) ita necessarium dicebant parentum consensum, ut vellent parentes posse Jure naturali & divino, rata vel irrita pro arbitrio facere filiorum suorum Matrimonia. Id autem portentum nulli apud Antiquos apparet. Hi enim nusquam docent Matrimonia sine consensu paterno irrita esse de Jure naturali aut divino, ita ut aliter non possit statui ab Ecclesia: sed solum Jure Ecclesiastico, optimis quidem innixio rationibus, at quæ tamen, mutata temporum conditione, aliis validioribus oppugnari possint, & his, ex Ecclesiæ Decreto, cedere debeant; sicut de facto contigit.

DCXXXVI. Nec minus evanescit secundum incommodum; quia ex Concilio Lateran. IV. Can. 50. id semper Juris habuit Ecclesia, ut *secundum varietatem temporum, statuta quandoque variet humana, præsertim cum argens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit.* Porro præsens quæstio, licet ad dogma pertineat, qua parte expendit an parentes Jure naturali vel divino possint ad nutum rata vel irrita facere filiorum Matrimonia; quatenus tamen expendit an hic & nunc expediat eadem Matrimonia libero parentum arbitrio subicere, ad disciplinam meram atque œconomiam pertinet. Ergo potuit hoc in puncto Tridentinum à veterum sententia recedere; sicut ab ea recessit, seu cum declaravit invalida jam fore clandestina conjugia, quæ alias valuerant; seu cum aliqua circa Matrimonium impedimenta vel sustulit omnino, vel coarctavit. Idque quantum ad præsens caput, eo constitutum est æquius,

æquius, 1. quod jam pridem valerent hæc filiorum sine paterno assensu conjugia, ut liquet tum ex Cap. *Tuæ*, 25. *De Sponsal.* quod ab Innocentio III. prodiit circa an. 1216. tum ex Cap. *Cum Causam*, 6. *De raptorib.* quod est Lucii III. circa an. 1180. 2. quod eorum valor, licet in Gallia exofus, alibi per Leges confirmatus esset. Sic enim in Augustano Decreto edixerat Carolus V. *Quoniam potestas paternæ cedit de jure huic conjunctioni sacramentali inter conjuges, audiendi non sunt ii qui nunc volunt ut dissolvantur Matrimonia contracta à filiis familias, ubi non adsit consensus paternus. Nihil hic à nobis detrahitur obedientiæ filiorum debiti patribus: sed nolumus ut patres abutantur potestate sua in præpediendis, præcidendisve Matrimoniis.* Ex quibus sequitur veterem Ecclesiæ vel Imperii disciplinam, siue filiorum Matrimonia irritaverit, siue non, nec Tridentino adversari, nec in Tridentino adversarium invenisse. Quapropter propositam quæstionem libere scrutari licitum est; quod ut fiat, sit

CONCLUSIO. Probabile est Matrimonia filiorum sine consensu paterno, olim utroque Jure fuisse irrita. Non est tamen opinio hæc tam invictè probata, ut consensum quasi extorqueat.

DCXXXVII. Probatur 1. pars de Jure civili. E multis Textibus qui adduci possunt, unum aut alterum adduxisse sufficiat. Lex 1. *de ritu nuptiar.* quæ, quod notandum, est Jurisconsulti Pauli, sic habet: *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* Atqui hic non minus requiritur patrum & dominorum consensus quoad filiorum & servorum Matrimonia, quam ipsorummet contrahentium. Ergo sicut *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant qui coeunt;* sic nec consistere possunt, *nisi consentiant ii quorum in potestate consistunt.*

DCXXXVIII. Idem perspicue tradi videtur in Institutis, ubi Justinianus, Lib. 1. Tit. 10. qui est *de nuptiis*: *Iustas autem nuptias inter se Cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta Legum coeunt, masculi quidem puberes, feminae autem viri potentes, siue patres familiarum sint, siue filii familiarum: dum tamen, si filii familiarum sint, consensum habeant parentum, in quorum potestate sunt. Nam sic fieri debere, & civilis & naturalis ratio suadet; in tantum ut jussus parentis præcedere debeat.* Et infra, postquam varias Matrimoniorum quæ omni jure irrita sunt, species recensuit, sic prosequitur, §. 12. *Si adversus ea quæ diximus, aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec Matrimonium, nec dos intelligitur. Itaque ii qui ex eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt: sed tales sunt, quantum ad patriam potestatem pertinet, quales sunt ii quos mater vulgo concepit, nam nec hi patrem habere intelliguntur, cum & his pater incertus sit: unde solent spurii appellari, quasi sine patre filii. Sequitur ergo ut dissoluto tali coitu, nec dotis, nec donationis exactioni locus sit.* Atqui ubi nec vir est, nec uxor, nec Matrimonium; ubi proles ei similis est quæ cum spuria sit, patrem non habet; ubi demum filii se habent eorum instar quos mater vulgo, id est publica mulier concepit; hic ne Matrimonii quidem umbra, nedum Matrimonium ipsum consistere potest. Ergo stat 1. ex

antiquis Christianorum Principum Edictis irrita fuisse hæc Matrimonia.

DCXXXIX. Prob. 2. pars de Jure Ecclesiastico. 1. Ex citato supra n. 613. Tertulliani Textu, juxta quem nec recte, nec jure filii sine consensu patrum nubunt.

DCXL. Ex S. Basilio Epist. ad Amphilocho. Can. 42. ubi nitide ac simpliciter: *Quæ sine iis qui habent potestatem, fiunt Matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo vivente patre, nec Domino ii qui conveniunt, sunt ab accusatione liberi, donec conjugio Domini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium.* Idem Can. 40. statuerat, eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habere. Atqui verba hæc non de illicito tantum, sed & de invalido prorsus conjugio intelligi debent. Quod enim firmi nihil habet, quod consistere non potest, quod mera est fornicatio, non illicitum duntaxat, sed & omnino irritum censerī debet. Atqui, &c.

Et vero sic Canonem illum intellexere Balsamon & Zonaras, qui duodecimo Ecclesiæ sæculo floruerunt. Sic intellexit Arcudius ipse, ut, & illi duo, vir Græcus, qui Lib. 4. de Matrim. Cap. 4. candidè agnoscit sic reipsa sensisse Basilium, propter Leges civiles, quæ, inquit, *nondum erant castigatæ à Jure Canonico.* Sic demum Sanchez, Lib. 7. disput. 21. num. 10. ubi rotunde ait: *Non invenio commodam solutionem, sed vere D. Basilii in ea fuit sententia.*

DCXLI. Aliam quidem & commodam solutionem adinvenit Estius in 4. dist. 28. §. 3. ad 10. Negat scilicet Epistolam hanc, quæ, inquit, *non ita dudum, haud scitur unde accepta, in lucem prodiit,* esse Basilii, ut quæ Cap. 9. 20. & 47. contineat manifestos errores. At commentum hoc nemini placuit, suæque intacta est apud eruditores quosque tribus ad Amphilochoium Epistolis auctoritas.

DCXLII. Eadem disciplina perseveravit apud Græcos ut videre est apud Photium, tum in Nomocanone, Tit. 13. cap. 9. tum in Epistola 5. quæ cum ejusdem operibus impressa est, quæque vel Photii est, vel alicujus coætanei Scriptoris. Consultus nimirum prædictæ Epistolæ Auctor, de Sacerdote qui præter voluntatem parentum, non expectato eorum consensu, liberos ipsorum coronaverat; qui quidem liberi, parentum studio à se invicem separati, ad alias nuptias convolaverant: Respondit, Sacerdotem hunc mitius tractandum, si contrariæ parentum voluntatis ignarus, ex inscitia lapsus sit; non tamen tanquam omnis culpæ expertem dimittendum esse; quia oportuit ipsum accuratè sciscitatum rescivisse, num voluntate parentum, qui ad nuptias coibant, conjugium contraherent. Quod si, pergit, voluntatem parentum conjugio huic adversari sciret, & ejus non ignarus, tum naturalem Legem, tum spirituales contempsit, quarum utraque irritum hujusmodi conjugium pronuntiat, pœnæ majori obnoxius est. Si tamen parentes, postquam ætas liberorum per Leges idonea ad nuptias esset, dilato per longum temporis spatium conjugio, necessitatem ipsi liberis præbuerint, etiam invitis parentibus ad nuptias accedendi, tum nec Leges hujusmodi nuptias irritas faciunt, & qui interest Sacerdos, & eis

Et eis benedicit, nulla culpa tenetur. Atqui hic manifeste irrita sunt filiorum Matrimonia ex defectu paterni consensus, & eo usque nulla, ut ad alias nuptias transire liceat. Jam vero, ut sagaciter advertit Gerbasius, ibid. p. 470. nullam unquam circa hoc Caput Græcis difficultatem movere Latini, quamvis singulas eorum opiniones, quæ dubii aliquid parere possent, sedulo exploraverint.

DCXLIII. Idem liquet ex Legum Compendio Leonis Sapientis jussu concinnato, quod videre est apud Leunclavium, in Opere quod inscripsit *Jus Græco-Romanum*, p. 101. apud L Merre, p. 71.

DCXLIV. 3. Ex S. Ambrosio, tum Lib. 1. de Abraham, Cap. ult. ubi *Consulitur puella, non de Sponsalibus: illa enim expectat judicium parentum*: tum in Epist. 83. ad Sisinnium, Romanum Senatorem, ex qua, ait Collator Paris. colligere est penes eum fuisse, ut filii qui patre incio contraxerat, Matrimonium irritaret.

DCXLV. 4. Ex Concilio Carthag. IV. Can. 11. ubi: *Sponsus Et Sponsa à parentibus offerantur à Sacerdote benedicendi.*

DCXLVI. 5. Ex Concilio Aurelian. IV. an. 541. Can. 22. Sic ibi: *Conjugium quod contra parentum voluntatem impie copulatur, velut captivitas judicetur.*

DCXLVII. 6. Ex Concilio Turonensi an. 567. Can. 20. ubi traditur Childeberti, Clotarii, &c. Legibus esse constitutum, *ut nullus ullam puellam absque parentum voluntate trahere aut accipere præsumat.*

DCXLVIII. 7. Ex Pseudo-Evaristo, qui cum nono Ecclesiæ sæculo scripsisse videatur, hujus sæculi disciplinam repræsentat. Sic autem ille disertim loquitur: *Similiter custoditum Et traditum habemus, ut uxor legitime viro jungatur; aliter enim legitimum, ut à Patribus acceptimus, Et à sanctis Apostolis eorumque successoribus traditum invenimus, non fit conjugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem videntur habere, Et à quibus custoditur, uxor petatur, Et à parentibus aut propinquioribus sponsetur. Ita peracta scitote legitima esse connubia; aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, contubernia, aut stupra vel fornicationes, potius quam legitima conjugia esse non dubitate, etiamsi voluntas propria suffragata fuerit, Et vota succurrerint legitima.* Legit quidem cum aliis Gratianus, qui textum hunc refert, Cap. *Aliter*, 1. XXX. quæst. 5. *Nisi voluntas propria suffragata fuerit.* At merito advertit Pontius, Lib. 2. Cap. 1. num. 5. pag. mihi 62. legendum, prout ex vetusto Codice legit Antonius Contius, *etiamsi voluntas propria, &c.* eamque lectionem esse retinendam. *Si enim*, inquit, *ita scripsit Evaristus, ut in vulgatis Codicibus nunc legitur, quid opus tot verbis exaggerasse voluntatem parentum, si sola tandem filiorum voluntas sufficeret.* Et hoc sensu Evaristi verba intellexere Patres Concilii Colonienfis an. 1536. part. 7. Cap. 43. ubi hæc: *Optandum ut Canon Evaristi Pontificis à generali Concilio renovetur, tollanturque illa clandestina Matrimonia, quæ invitis parentibus Et propinquis, Veneris potius quam Dei causa contrahuntur.* Interea vero, dum Ecclesia de hoc

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

prospicit, si non irrita, prohibita saltem sint. Ergo male Pseudo Evaristi Canonem de Matrimoniis in exteriori foro nullis interpretatur Bellarminus, Cap. 20. cum invaliditatem absolutam decernat.

DCXIX. Jam vero istud Evaristi, ut jactabatur, Decretum Capitularibus suis totum inseruit Carolus Magnus, Lib. 7. Cap. 463. Hic in primis: *Taliter conjuncti filii familias, Et Deo placebunt, Et filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt.* Porro norunt omnes, Capitula illa, quæ ab Ecclesiastica potissimum auctoritate profluebant, & Regia confirmabantur, apud Gallos præsertim multum roboris habuisse.

DCL. 8. In idem conspirant alii multi Pontifices. Sic Cælestinus, seu potius Clemens III. apud Gratianum, Cap. *Videtur*, 2. XXXV. q. 6. *Si*, inquit, *non interfuerint parentes, Et consensum non adhibuerint, nullum fit Matrimonium.* Sic Nicolaus I. in Resp. ad Bulgaros, Cap. 3. *Conjugia consensu eorum qui contrahunt, Et eorum in quorum potestate sunt, celebrantur.* Sic Alexander II. apud Yvonein, part. 9. Cap. 37. arguit juvenem qui sub jura merito nuptias sponderat alicui, suæ simul consanguineæ & cognatæ; eumque adulterii; incestus & perjurii reum esse ostendit; *perjurii quidem*, ait, *quia quod observare legaliter non potuit sine judicio parentum vel Judicum, temere jurare præsumpsit.*

Ex iis omnibus sic paucis arguimus: Matrimonia quæ nihil firmi habent, quæ sunt fornicaria, vel adultera conjunctio, quæ præsumtum duntaxat, irritum, nullum & illegitimum conjugium efficiunt, sunt absolute nulla & invalida: alioqui deerunt voces quibus Matrimonii invaliditas exprimi possit. Atqui ex textibus modo adductis, & aliis pluribus quos dabant Auctores superius adducti, filiorum Matrimonia, &c.

DCLI. Prob. 2. pars Conclusionis, nimirum quod opinio præcedens necdum invicte demonstrata videatur. Nimirum vero probationes ejus desumuntur, aliæ ex Jure Cæsareo, aliæ ex variis Patrum aut Rom. Pontificum textibus. Atqui neutra intellectus assensum invicte rapiunt.

DCLII. Non priores, 1. quia circa earum intellectum mira est Jurisperitorum diversitas, quæ Legis ambiguitatem prodit. Alii enim prædicta Matrimonia ante coitum à parentibus irritari potuisse tradunt, non autem postquam semel consummata essent. Ita Wesembachius, in Paratitlis *de ritu nup.* n. 13. in fine, & alii in quos inclinat Duarenus, quosque sequitur Pontius, Lib. 2. Cap. 1. n. 22. Hinc autem quam imminuatur patria potestas nemo non videt. Utique qui nesciis parentibus uxorem ducere noverunt, noverunt & iisdem nesciis Matrimonium consummare. Alii prædictas Leges interpretantur de nullitate quæ in dotem, pacta conjugalia, & alios civiles effectus cadat. Ita Gothofredus, Cujacius, &c. supra n. 632. recensiti. Alii filios etiam minime emancipatos, cum inique refragabantur parentes, aut parem eis conditionem inquirere negligebant, de Prætoris Decreto nubere potuisse asserunt, & probant ex Leg. 19. ff. *de ritu nup.* & sic

H h

quoque,

quoque, si minus paternæ sagacitatis, at saltem paternæ phantasiæ jura multum concidebant.

DCLIII. 2. Quia nulla est è prædictis Legibus, quæ expressioribus verbis horumce Matrimoniorum nullitatem statuatur, quam quibus usi sunt Reges Christianissimi adversus Matrimonia, seu sine denuntiationibus, seu sine paterno assensu, seu in extremis contracta. In suis enim de triplici hoc casu Edictis palam discernunt Principes nostri, Matrimonia hæc *multo* contrahi, nullos parere effectus, &c. Atqui tamen verba hæc, quæ primo intuitu clausulam irritantem sonant, ipsam Matrimonii substantiam minime contingunt. Ergo idem de antiquis Legibus dici non improbabiliter potest.

DCLIV. 3. Quia Justinianus in Institutis ubi rem distinctius pertractat, ad *justas nuptias* multa requirit, quæ ad Matrimonium penes substantiam validum non videntur necessaria, aut saltem de quibus dubitant eruditiores Jurisconsulti an stricte necessaria sint. Sic jam ab initio vult ut *jussus parentis præcedere debeat*. Atqui tamen nec requiritur vera jussio, nec voluntas formalis, quam vox *jussus* non non obscure indicat; sed sufficit voluntas tacita, eaque non prævia, sed concomitans, ut in eum locum observant Vinnius, Pacius, &c.

DCLV. 4. Quia ubique receptum est, ut Lex nonnihil obscura per clariorem explicetur. Atqui sequentem Jurisconsulti Pauli Legem in Jure inferi voluit Justinianus: *Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate ejus Matrimonia jure, seu licite non contrahuntur; sed contracta non solvuntur: contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur*. Qua Lege moti Cujacius & Gothofredus filiorum Matrimonia, deficiente licet patrum consensu, pro injustis quidem & illegitimis habere, sed nequaquam pro substantialiter invalidis.

DCLVI. Reponit quidem doctiss. Gerbasius, pag. 465. 1. Legem hanc non esse Jurisconsulti Pauli, utpote quæ contraria sit Legi è diametro adversæ. quam supra dedi num. 637. Unde hanc Aniano tribuit, qui Alarici, Gothorum Regis tempore, Theodosianum Codicem notis auxit. 2. Eam, ne ceteris repugnet, intelligendam hoc sensu, quod pater qui filii nuptiis non contradixit palam dum contraherentur, easdem jam improbare non possit. Eadem est clarissimi Merrei responsio.

DCLVII. Neutra tamen plane satisfacit. Non prior: nihil enim refert an ea Lex sit Jurisconsulti Pauli, an alterius. Quæritur an Juris corporis inserta sit, & vim habeat Legis. Insertam autem agnoscit Gerbasius*. Quod vero Legibus aliis contraria dicitur, mera est petitio principii. Contrariam esse negabunt Cujas & alii, quia Leges alias de illicito, non autem de invalido prorsus Matrimonio interpretabuntur.

DCLVIII. Non posterior, quæ comoda quidem est, sed ne umbram quidem funda-

menti habet in Textu. Pauli Decreto concinit Formula XVI. ex iis quas III. Bignonius sub hoc edidit titulo: *Formula veteres secundum Legem Romanam*. Ibi sic: *Viventibus patribus inter filios sine voluntate eorum Matrimonia* Justif. p. 197. *non legitime copulantur, sed non dissolvuntur*.

Sed nec *cogentem* vim habent pleræque probationes è Patribus desumptæ.

DCLIX. Non 1. quæ petitur ex Tertulliano. Aliud est enim quod filius *recte & jure* non nubat; aliud quod nubat invalide. Recte & jure non nubit, qui gravem Dei & hominum legem violat; nec tamen semper per Leges irritatur ejus Matrimonium. Atque id supra docebat Lex Pauli, vel Paulo afflicta; ubi Matrimonia filiorum, etsi dicuntur *non contrahi jure*, negantur dissolvenda. Et vero Tertulliani auctoritate usus est in Trid. Lainius ad probandam hujusmodi conjugiorum validitatem. At unde id peteret non annotat Pallavicinus.

DCLX. Non 2. quæ è Basilio deducitur, 1. quia potuit S. Doctor, non Ecclesiæ Græcæ sensum, sed privatam suam opinionem proponere, ut in nonnullis aliis Capitibus quæ eruditos habent non parum impeditos. 2. Ad minus dubium est an Matrimonia quæ Basilius *fornicationes* nuncupat, sint intrinsece & substantialiter nulla; annon duntaxat tam illicita, ut pene fornicationibus comparari mereantur. Enim vero S. Doct. Can. 4. & 50. trigamiam Lege approbari negat, eamque vocat *inquinamentum & castigatam fornicationem*. Atqui tamen censent multi ne ipsam quidem trigamiam in mente S. Præfatis à vera Matrimonii ratione excidisse. Ergo licet de filiorum Matrimoniis sine patrum consensu initis dure locutus sit, non statim colligi potest ea in mente ipsius invalida fuisse. Quod si cum Arcudio, Lib. 7. c. 28. credideris Basilium circa trigamos lapsum esse, fortassis credere liceat ipsum & magis circa filiorum conjugia errasse. *Magis* dico, quia non defunt è Græcis Patribus qui trigamorum connubia eo pene modo redarguerint quo ipse Basilius; ipse vero ex iisdem Patribus unus profertur, qui in prædictas filiorum nuptias tam graviter exarserit.

DCLXI. Quod additur de disciplina apud Græcos Photii tempore observata, probat quidem alicubi receptum fuisse, ut prædicta filiorum Matrimonia pro nutu Paterno rescinderentur; ad non probat id constitutum fuisse Lege quæ universaliter aut pene universaliter vigeret. Imo cum liceret filios, & ut veri magis est simile, puellas maritare sine parentum consensu, quoties *per longum temporis spatium*, prole jam per Leges ad nuptias idonea, morose refragabantur, constat indefinitam Justiniani Sanctionem, quæ habetur in Institutis, nunquam plene & ad amissum observatam fuisse.

DCLXII. Non 3. 4. 5. & 6. quæ probant hæc filiorum Matrimonia graviter esse redarguenda, quia primis pietatis & observantiæ legibus

* Sic loquitur Gerbasius post secundam responsionem mox adductam. "En suivant cette interprétation, on concilie le Jurisconsulte Paulus avec lui même, & on empêche en même temps l'Empereur Justinien de tomber en contradiction, en autorisant deux Maximes de ce Jurisconsulte, qui auroient des sens tout à fait opposés. Aliter loquitur & sentit P. Le Merre, pag. 211.

gibus adversantur; non autem ea esse quoad fœdus nulla & invalida.

DCLXIII. Nihilo plus habet difficultatis Textus qui ex Ambrosii ad Sisinnium Epistola depromitur, vel potius qui in ea nullus est. Hæc enim verba subobscura, n. 4. *Fecisti quod boni parentes, ut cito ignoscere, sed obsecratus; nam antequam rogareris non erat ignoscere, sed factum probare*; non arguunt irritandi conjugii liberam facultatem, sed non admittendi recens nuptos in domum, eisque Matrimonii donaria negandi.

DCLXIV. Non quæ desumitur ex Pseudo-Evaristo. 1. Quia nihil certi ex ignotis Auctoribus erui potest; cum hi non raro ideas proprias, nequaquam vero temporis sui disciplinam repræsentent; cujus rei non pauca in spuris Decretalibus occurrunt exempla. 2. Quia vulgata hujusce Textus lectio nobis prorsus favet; nec certo probari potest codicem ex quo emendatus est à Contio, ceteris præstantiorem esse: quod enim magis cohæreat cum præcedentibus, nihil probat; cum sæpe fiat ut Auctores sibi parum cohæreant. Quam multa in Scriptoribus, propter illud *insequentiae* vitium, pessime correctæ! quasi vero Antiqui nusquam à recto deviarint; aut certo deviarint, qui nobis videntur deviasse. 3. Quia ibid. requirit Pseudo-Evaristus, ad hoc ut Matrimonium sit legitimum, non autem *potius fornicatio*, ut sponsa à parentibus & propinquioribus sponsetur, ut Legibus dotetur, ut suo tempore sacerdotaliter, pro more, cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, ut à Paranympis custodita & sociata, à proximis congruo tempore petita Legibus detur, ut bi-duo vel triduo orationibus vacent sponsi, & castitatem custodiant. Atqui nemo unus adeo desipiet, ut hæc omnia ad Matrimonii valorem essentialiter requiri arbitretur. Ergo ex ventilato illo Textu nihil prorsus extundi potest.

DCLXV. Atque hinc colligitur quis sit Carolinorum Capitularium sensus, idem sane ac Evaristi, quem è vestigio sequuntur. Atqui is non probatur parentum consensionem habuisse uti omnino necessariam, ut constat ex modo dictis. Unde non dicit Matrimonia *aliter* contracta esse fornicationes, sed *potius* fornicationes quam legitima conjugia.

DCLXVI. Non 8. 1. Quia Capit. *Videtur* authenticitas in dubium revocari potest, seu quia desit in plerisque vetustis Gratiani Exemplaribus; seu quia Cælestinotribuitur à Gratiano, proinde est an. circiter 1143. à Juri vero Compilatoribus, & multo melius, tribuitur Clementi III. Cap. 3. *Qui Matrimonium accusare*, &c. proinde est an. circiter 1190. 2. Quia quod ibi dicitur Matrimonium filiorum, *si non interfuerint* parentes, & *consensum non adhibuerint*, secundum Leges nullum esse, de Legibus Ecclesiasticis intelligi non potest, cum conslet duodecimo ut minimum sæculo valida, licet illegitima, fuisse hæc Matrimonia, ut patet ex citata supra Lucii III. Decretali. Ergo illud, secundum Leges, de civili Lege intelligendum venit, ut advertunt Interpretes, & eos inter Pirring in tit. 18. Lib. 4. n. 2. Porro necdum invicte demonstratum est plenam Cæsareis Le-

gibus indictam fuisse prædictis Matrimoniis nullitatem. Vixque mihi dubium est quin ab aliis rigidiori, mitiori ab aliis, sensu intellectæ fuerint & observatæ.

DCLXVII. Moram non facit quod objicitur ex Alexandro II. Nemo scilicet contendit celebrari *legaliter* Matrimonia quæ renitente patre ineuntur, cum paternum assensum prærequirant Dei & Hominum Leges: at utcumque controversi potest an legalis ea transgressio plenam nullitatem inducat.

DCLXVIII. Plus difficultatis habet Lex 5. Cod. *De incestis & inutilibus nuptiis*, Lib. 5. tit. 5. ubi sic indistincte decernunt imperatores Valent. Theodos. & Arcadius: *Qui contra Legum præcepta, vel contra Mandata Constitutionesque Principum, nuptias forte contraxerit, nihil ex eodem Matrimonio, sive ante nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo datum fuerit, consequatur... exceptis tam feminis quam viris, qui aut errore acerrimo, non affectato, insimulatove, neque ex vili causa decepti sunt, aut ætatis lubrico clapsi; quos tamen ita demum Legis nostræ laqueis eximi placuit, si aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos, conjunctionem hujusmodi sine ulla castigatione diremerint.*

DCLXIX. Verum Legem hanc de incestis Nuptiis, juxta Titulum, exponunt Interpretes: *Pœnitentia*, ait hunc in locum Gothofredus, lit. C. *admittitur in incesto per errorem contracto*. Mirum sane si quisquis contra quamlibet Principum Legem in contrahendo matrimonio deliquisset, is statim, & *sine ulla castigatione* conjunctionem hanc potuisset dirimere?

DCLXX. Affert quidem doctiss. Merreus, p. 204. Legem aliam, quæ est n. 5. Lib. 1. Cod. tit. 14. *De Legib. & Constit. Principum*, ubi generatim statuitur, *ut ea quæ Lege fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habeantur, licet Legislator fieri prohibuerit tantum*, &c. Quæ Lex, inquit, cum omnes complectatur contractus, & ipsum Matrimonii contractum necessario complecti debet. At fatebuntur qui pro secunda opinione pugnabunt, infecta quidem seu irrita esse quæ prohibentur, pro modo & gradu sub quo prohibentur: proinde filiorum Matrimonia quantum ad dotem & civiles effectus cassa esse, quia ex hac parte prohiberi potuerint. Sed dubitabunt alii an ipsam eorum substantiam Principes attingere voluerint, alii an attingere potuerint.

Addi poterit & multis probari has Leges pati epikejam. Nam ex Leg. 22. ff. *De ritu nuptiar.* *Non cogitur filius familias uxorem ducere*; prohibitum est igitur ne pater eum cogat, quia Matrimonia debent esse libera, ut ex Leg. 14. Cod. *De nupt.* probat Gothofredus in Leg. 38. ff. ubi supra. Atqui nihilominus si patre cogente ducit filius uxorem quam non duceret si sui arbitrii esset, contraxit tamen Matrimonium, ex Leg. 22. ff. ibid. Ergo non est infectum quidquid sit contra Legem. De hac Lege consule Accursium & Contium, & hinc habe quot illa difficultatibus subjaceat.

Et hæc eo tantum fine scripta sint, ut intricatæ quæstioni lux major Eruditorum opera deinceps accedat. Quod ut rite perficiatur, non

non congerendi undecunque textus, qui filiorum sine paterno consensu Matrimonia redarguant; sed qui clausulam irritantem, eamque

ut constanti & vulgato, saltem in magnis Ecclesiis, usu firmatam exhibeant.

SECTIO TERTIA.

EXPENDITUR QUID JURE NOVO DE MATRIMONIIS FILIORUM SINE PATERNO CONSENSU INITIS CONSTITUTUM SIT.

JUs novum vel à Tridentina Synodo repe-

tendum est, vel ex Regum nostrorum Sanctionibus. De utroque seorsim dicendum.

§. I.

DE JURE TRIDENTINO.

DCLXXI. Tridentina Synodus suam de filiorum familias conjugii mentem sic expressit, Sess. 24. cap. 1. *Tametsi dubitandum non est clandestina Matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse Matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non facit; & proinde jure damnandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnet, qui ea vera ac rata esse negant quique falso affirmant Matrimonia à filiis familias sine parentum consensu contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit.*

DCLXXII. Ut textus hujusce sensum facilius assequi liceat, placet brevem ejus historiam texere. Ad hanc porro sciendum in primis, quod & statim monebat sacrosancta Synodus, nimirum Dei Ecclesiam clandestina, atque etiam filiorum sine paterno nutu contrahentium Matrimonia, semper prohibuisse. Patet id tum ex iis quæ Sect. præcedenti disputavimus., tum & maxime ex Colonienſi Synodo, quæ anno 1536. proinde annis novem ante initium Concilii Trid. (anno 1545.) habita est. In ea scilicet optabat patres ut renovato Evaristi, ut censebant, Canone, filiorum invitis parentibus nubentium Matrimonia absolute tollerentur.

DCLXXIII. Eadem erat mens Caroli IX. Galliarum Regis, qui propterea jussit à Legatis suis apud Concilium agi, ut hæc Matrimonia in irritum deinceps mitterentur. Nec dubium quin propositio hæc Patribus multis placuerit, cum, referente Pallavicino Lib. 22. Histor. Trid. cap. 4. ad an. 1593. Decretum sic formarint selecti Patres: *Præterea eadem Synodus irrita facit Matrimonia quæ contrahuntur à filiis familias ante annum decimum octavum completum, & à filiabus ante decimum sextum annum completum, absque genitorum consensu.*

DCLXXIV. Decreto huic, cum plenius in Comitibus ventilatum est, plures se opposuere variis de causis: Alii, ut Card. Madruccius, quia non viderent cur Ecclesia, post continuam tot sæculorum consuetudinem, ad rem adeo novam adducenda esset. Alii, ut Martinus Rithovius Belgæ, Yprensis Antistes; tum quia certum esset non esse certam hanc potestatem in Concilio reddendi irrita Matrimonia occulta; cum à complu-

ribus Theologis, qui ibi aderant, id negaretur. Tum quia Decretum quo filiorum familias conjugia irritabantur, Jus tum humanum, tum divinum impetret; cum ab Apostolo universe dicatur: *Si se non continent, nubant: non autem, Nubant post talem ætatem; autem Nubant, si genitores consenserint.* Alii, ut Constantinus Bonellus, Episcopus Tiferni, tum quia in sacris Litteris habeatur, Genes. 2. *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: contra vero à Decreto, quale formatum erat, cogeretur filius usque ad certam ætatem, ne se à patre ac matre sejungat, ut adhæreat uxori.* Tum quia plures sunt casus in quibus Matrimonium filii clandestinum, nec prohiberi quidem mereatur, nedum irritum reddi; ut si: parentes divites vetantur à Principibus ne filias in Matrimonio collocent absque ipsorum consensu; in quo eventu optimum remedium est, ad tyrannicam violentiam declinandam, ut puellis fas sit clam Matrimonio jungi. Item cum quis per pollicitationem connubii puellam minoris conditionis clam pertraxit ad jacturam virginitatis, &c. Tum quia Lex Evaristi, quæ à quibusdam objiciebatur, sic communiter à Canonum consultis explicaretur, ut ejusmodi conjugia sint quidem haud legitima, hoc est, contra ritum Canoniarum Fusionum, non tamen sint irrita. Alii: ut Didacus Lainius, quia propositum Decretum non videretur profuturum; tum quia parentes multi conjugia filiorum multos annos impedirent cum periculo plurimæ impuditiæ; tum quia Decretum illud nec ab hæreticis, nec apud plures Catholicorum Nationes acceptum foret, adeoque innumera illic adulteria secutura essent; tum quia nusquam simile quid ab Ecclesia constitutum esset, licet allata ad illud conficiendum causæ semper persistissent, &c. Ita per varias Sententias de hoc Decreto disputatum est ab undecimo Julii, usque ad decimum tertium Augusti. Ex iis, aliisque rationibus, quæ fusius in Synodo evolutæ sunt, reformatum est Decretum, & conditum quale ab initio Sectionis retulimus.

DCLXXV. Jam quæritur an sacra Synodus eo Decreto intenderit generalem invehere disciplinam, ex qua ratum sit filiorum sine patrio consensu Matrimonia nunc pro validis habenda esse in omnibus locis ubi viget Trid. Decretum

cretum; an vero solum intenderit definire contra Novatores Matrimonia isthæc, nec divino nec naturali Jure esse adeo caduca, ut ex sola parentum voluntate, citra legis cujuscunque adminiculum rescindi possint. Qua de rescinduntur Galli Scriptores, alii pro prima parte stantibus cum Tournelyo, aliis partem secundam tuentibus cum Gerbasio & Merreo in Operibus supra nominatis. Sit

CONCLUSIO. Probabilius est citato Concilii Trid. Decreto unice definiri dogma adversus Novatores; non autem induci Legem quæ privatas, in quibus vigeret Tridentinum, Ecclesias obliget ad ratihabenda filiorum invitis parentibus nubentium conjugia.

DCLXXVI. Probant aliqui, quia ex hisce Matrimoniis gravissima sequuntur incommoda. Atqui probabile non est Ecclesiam publico Decreto tam periculosa conjugia approbare voluisse.

DCLXXVII. Verum, ut apposite advertit Tournelyus falso supponitur conjugia hæc à Trident. Synodo approbari, cum ea se, generaliter loquendo, detestari profiteatur. Tantum igitur ea non declarat irrita. Aliud est porro Matrimonia non irritari, ne forte hinc graviore mala profluant; aliud ea comprobare.

DCLXXVIII. Probant 2. alii, quia Synodus non decernit anathema, nisi cum agitur de dogmate adversus errores Novatorum. Verum reponit idem, p. 211. falso istud dici, cum ibid. anathemate percutiantur qui negant clandestina Matrimonia fuisse rata, quamdiu Ecclesia ea non fecit irrita; quod tamen ad disciplinam pertinet, non ad dogma. Pariter Sess. 21. Can. 2. anathema dicitur iis qui negant Ecclesiam justis de causis usum Calicis Sæcularibus abstulisse; & id tamen quoque ad disciplinam pertinet. Licet in quolibet Ecclesiæ Statuto generalem Ecclesiæ & morum reformationem spectante aliquid involvatur quod pertinet ad dogma, ipsa scilicet auctoritas Ecclesiæ in ejusmodi Legibus suprema.

DCLXXIX. Hæc tamen responsio non videtur accurata, cum duplex illud anathema solos hæreticos spectaret. Nullus enim Patrum negabat rata fuisse Matrimonia clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non fuerant. Imo Card. Simoneta, quem allegat Tournelyus, negabat ea posse irritari. Item nemo è Catholicis negabat calicis usum æquis de causis ademptum fuisse Laicis; etsi eum plures, & in his Carolus IX. restitui postulabant; quia quæ juste uno tempore negantur, juste alio concedi possunt. Contra vero Tridentinum anathema de filiorum conjugis, prout à Tournelyo exponitur, Catholicos æque ac Protestantes feriebat: quod à mente Concilii prorsus alienum fuisse sexcentis in locis docet Pallavicinus. Ut ut est,

DCLXXX. Prob. Conclusio & melius, 1. quia anathema contra eos solum decernitur qui anathemate digni sunt, non item contra eos qui fulmen illud non promeruerunt. Atqui erant quidem Protestantes anathemate digni, quia filiorum Matrimonia sine Paterno consensu contracta, vel irrita per se, vel à parentibus irrita fieri posse contendebant; non autem Catholici, qui seu cum Synodo Colonienfi 1536.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

seu cum multis Conc. Trid. Episcopis, eadem Matrimonia deinceps irritanda esse censebant, & precabantur. Ergo Tridentinum anathema spectat ad priores, posteriores vero non tangit.

DCLXXXI. Prob. 2. simulque præoccupatur objectio quæ contra præcedens argumentum excogitari possit. Trid. Concilium damnat errorem jam existentem, non autem ex futura forte Decreto suo resistentia futurum. Patet hæc propositio ex solo Tridentini Textus intuitu: *Eos sancta Synodus anathemate damnat qui falso AFFIRMANT Matrimonia*, &c. Atqui præter Pseudoreformatos nemo erat qui actu & jam nunc falso affirmaret filiorum Matrimonia vel per se irrita esse, vel à parentibus irrita fieri posse. Ergo iterum, &c.

DCLXXXII. Atque hinc satisfit quæstioni, quam anxie proponit Tournelyus, quæque prima est ejus in contrarium probatio: *Cur videlicet Trid. Patres, si dogma unice definire voluissent, non collocassent definitionem inter Canones, ut assolent.* Facile enim responderi potest, id providente Deo, qui Conciliis adest, factum esse. Si enim definitionem inter Canones reposuissent, tritam hanc suam formulam adhibuissent: *Si quis dixerit Matrimonia à filiis familias sine parentum consensu contracta, irrita esse, &c. anathema sit.* Quæ loquendi ratio cum futurum æque ac præsens spectet, potuisset dubitari an soli Novatores feriantur anathemate. At Decreto, prout extat, formato, constat à Synodo percelli errorem jam existentem, proinde Calvinii & Lutheri Commenta.

DCLXXXIII. Prob. 3. Si generalem disciplinam invehere voluit Trid. Synodus, eam necessario damnavit quæ in Catholicis Græcorum Ecclesiis servatur jam pridem, ubi Matrimonia de quibus loquimur, pleno jure sunt irrita. Atqui id à Concilio intentum fuisse, ne quidem licet suspicari. Prob. min. quia cum ibid. Can. 7. paratum esse anathema iis qui Matrimonium adulterio dissolvere contenderent, quæ sane quæstio longe gravioris est momenti, quam quæ ad filiorum familias conjugia spectat; Oratores Veneti à Concilio obtinuerunt, ut Canon ille *moderatione aliqua reformaretur*, ne hinc offenderentur Græci, Venetæ Reipublicæ subiecti, & ad tumultum, integramque à Sede Apostolica secessionem provocarentur. Atqui si adversus gravissimum Canonem, ne ex eo Græci offenderentur, reclamarunt Veneti Oratores, dubio procul reclamassent contra anathema de quo loquimur; quia in re multo frequentiori damnasset Græcorum eorundem disciplinam. Ergo.

DCLXXXIV. Respondet Tournelyus, disparem esse casus utriusque conditionem; 1. quia è Canone 7. timebatur periculum gravissimæ dissensionis: nihil vero tale timere erat è Decreto filiorum conjugia spectante: 2. quia cum Decretum istud spectet disciplinam, non dogma (nisi respectu erroris Novatorum, à quo Græci videntur alieni) eos tantum obstringit, qui reformationem disciplinæ per Concilium inductam hac in parte acceptarunt, non alios.

DCLXXXV. Verum neutra hujus responsionis

*Pallav.
ib. n. 229
p. 626.*

nis pars satisfacit. Non prima. Esto enim, quod gratis fingit Tournelyus, minus è posteriori Decreto, quam è priori impendisset periculum, annon graviter commoti fuissent Græci, si disciplinam apud se pluribus ab hinc sæculis receptam, anathemate percelli vidissent? Annon majoris hinc adversus Latinos odii causam arripuissent? Annon ægre nos feramus, si Græci in aliqua sua Synodo definiant, temerarium esse citatum Trid. Concilii anathema? Ut quid ergo gratis supponimus eos nullo doloris aut indignationis sensu percelli, cum disciplinam disciplinæ suæ adversam, non simpliciter, sed sub anathemate proponi conspiciunt.

DCLXXXVI. Non secunda. 1. Quia Tridentinum, non quidem usque ad schisma, sed tamen constanter intendit, ut qui ad Ecclesiam redeunt, & dogmata sua, & disciplinam suam amplecterentur. Ergo eo plus ab Ecclesia Latina sejungebantur Græci, quo plus sancita in Tridentino disciplina Græcanicæ disciplinæ adversa erat. 2. Quia aliud est simplex disciplinæ novæ propositio, aliud ejusdem propositio sub anathemate. Rejiciant Græci Latinam in azimis consecrandi praxim, non admodum offendimur: at rejiciant sub anathemate, longe plus indignabimur; præsertim autem, si id odio nostri factum subodorari liceat.

DCLXXXVII. Prob. 4. Constat ex Pallavino, Lib. 22. Cap. 1. n. 16. Cardinalem à Lotharingia, & Oratores Gallos nomine Regis Christianissimi à Trid. Patribus solemniter postulasse, ut redderentur *Matrimonia irrita contracta à filiis absque parentum consensu; quippe plerumque noxia, ac familiis indecora, & odiorum potius quam amoris fomites inter conjuges*: quod quidem selectis Patribus adeo æquum visum est, ut Decretum secundum eorum vota primum efformatum fuerit. Atqui vix ac ne vix quidem concipi potest tam Cardinalem tanti in Concilio & ubique ponderis, quam Caroli IX. Oratores, tranquillos & elingues mansisse, non modo cum à spe sua dejecti sunt, sed & disciplinam, quam totis viribus promovebant, viderunt anathemate percelli. Sane vero Cardinales Lotharingus & Madrucius Canonem sextum palam improbarunt. Card. Moronus, cui assensere plures, duodecimum rejecit. Rejecit & Card. Simonetta, Concilii Præses, cum Patribus quinquaginta & amplius, Decretum quo clandestina Matrimonia jam nulla fore decernuntur. Qua igitur animorum conversione factum est, ut qui in minoribus reclamabant, in præsentipuncto, quod & Regem & Gentem totam propius tangebant, ne quidem mutierint.

DCLXXXVIII. Confirm. Quia Decretum illud prout nunc extat, compositum est à Francisco de Beaucaire, Episcopo Metensi, & statim à Patribus 132. approbatum. Atqui vix humanitus fieri potest ut Decretum priori è diametro adversum, à Gallicano Antistite, Lo-

tharingiæ vicino, adornatum fuerit, & multo minus ut statim à tanto Patrum numero fuerit, quasi ex acclamatione comprobatum.

DCLXXXIX. Respondet Tournelyus, conticuisse Gallos Oratores, 1. quia rationum contrariæ Partis pondere oppressi fuerint: 2. quia obtinuerant præcipuam votorum suorum partem, nempe ut Matrimoniis præmitterentur denuntiationes, & irrita forent clandestina conjugia: quia statim ut hæc disciplina servabitur, nulla erunt quæ sine parentum consensu ineantur Matrimonia, cum hi filiorum connubiis moram & obicem interjicere possint.

DCXC. Refellitur quoad utrumque: quoad primum quidem, quia mature perpensis utriusque Partis rationibus, pene incertum apparet quæ Pars prævaleat. Atque si urgentiora fuerit Patris negantis momenta, quod non ambigimus, cum sacram Synodum moverint, nusquam eo usque urgentia videbuntur, ut contrariam opinionem à Natione tota propositam, diris & anathemati subjicere potuerint. *

DCXCI. Quoad secundum vero, refellitur eruditus Magister; 1. quia ad instituendas Banorum denuntiationes opus non erat auctoritate Concilii; cum ex in Galliis, ubi inceperant, Sacerdotali & Regia potestate sanciri aut renovari possent. 2. Quia cum denuntiationes illæ, citra Matrimonii quoad substantiam contracti periculum, omitti possint, non perimunt radicitus malum, quod extirpari precabantur Galliæ Oratores. 3. Quia nec malum prorsus aufert clandestinorum Matrimoniorum irritatio, ut sexcentis ex tunc patet experimentis. Et vero ne clandestinum sit Matrimonium, sufficit Parochi, triumve aut quatuor testium præsentia. Hæc autem insciis parentibus haberi non ita difficile potest.

DCXCII. Probatur 5. Non est probabile sacram Synodum, quæ ex sanioribus totius Europæ ingeniis coalescebat, rem simul & inutiliter & graviter injuriosam fecisse. Atqui decernendo anathema opinioni à Gallis propositæ, rem faciebat graviter iisdem injuriosam, ut per se evidens est; simul vero injuriam hanc inutiliter faciebat; cum ex Tournelyo licitum esset novam hanc Tridentini disciplinam non acceptare. Sic enim post relata hæc Concilii ibid. verba: *Decernit insuper Synodus ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat à die primæ publicationis in eadem Parochia factæ numerandos*, sicinquam, prosequitur facundus Doctor, *Mens igitur Concilii videtur esse, ut si nec promulgatum, nec receptum aliquibus in locis fuit istud Decretum, non obliget*. Quamquam veri multo similis est sacræ Synodo in votis fuisse ut sua Decreta, ubicunque fieri absolute posset, vim haberent Legis.

DCXCIII. Obj. cum eod. Doctore, 1. Decretum iis concipi verbis quæ non magis dogma, quam disciplinæ reformationem expriment.

* Rationes ex, præter allegatas n. 674. sunt juxta Estium in 4. disp. 28. §. 1. quod interdum filii sunt parentibus prudentiores: 2. & hæc ratio Trident. tempore movere potuit, quod parentes male vel suspectæ fidei uxores hæreticas, vel in hæresim propensas, filiis traderent: 3. quia patres avari nimis sæpe filiorum conjugia differrent, cum magno illorum salutis discrimine: 4. quia eorum nonnulli ex præposita quadam pietate, vel alia deteriore causa, liberos etiam invitos Monastico Statui devoverent: 5. quod quandoque salius est amici, vel consanguinei prudentis, quam patris male affecti consilium sequi, &c.

mant. Ergo non esse cur ad unum potius quam aliud significandum determinetur. 2. Duplex fuisse in Concilio controversiæ caput: Alterum quod spectaret dogma, num scilicet filiorum Matrimonia sine consensu paterno, inita, jure naturali invalida forent, uti Novatoribus videbatur: Alterum quod ad disciplinam pertineret; an ea nempe Matrimonia irrita decerni expediret, uti à Gallis Oratoribus postulabatur. Ergo probabile videri non dogma solum à Concilio definitum, sed & sancitam generalem hac in parte disciplinam, prout non obscure indicat Pallavicinus, eod. L. 22. c. 4. n. 2. 3. Neminem esse qui facile sibi persuadeat Concilium de præteritis Matrimoniis asserendis, quibus jam mederi non poterat, unice cogitasse, & futuris non providisse, quæ tamen reformatione potissimum indigebant, & quibus remedium afferre oportebat. Hæc ille quæ per se corruunt. Unde

DCVCIV. R. ad 1. neg. ant. Decretum enim anathemate percellit errorem existentem, ut diximus. Ergo solum dogma Novatorum ferit; quia eo semoto nihil erat quod anathemate percuti mereretur. Ergo verba ejus hoc sensu, quem sponte habent, necessario intelligenda sunt.

DCXCV. R. ad 2. 1. neg. ant. Unum enim erat caput quod sub anathemate sapienter definiri posset; an nimirum per se, aut dependenter à parentibus, irrita forent Matrimonia filiorumfamilias. Ergo cum Tridentina definitio anathema importet, ad unum hoc caput referenda est.

DCXCVI. 2. Neg. conseq. Duo enim fecit Trid. Synodus. 1. Novatorum errorem perstrinxit. 2. Matrimonia filiorumfamilias in eo quo antea erant statu reliquit; proinde valida; ubi erant valida; quod noluisent Galli; irrita vero vel irritanda, ubi irrita erant, ut apud Græcos; vel ea irritari sancirent legitimi Superiores.

DCXCVII. R. ad 3. Nugatur vir doctus, cum allegat reformationem in eo sitam, ut in futurum possint filii nesciis vel invitis parentibus nubere, id est ea contrahere Matrimonia quæ semper exhorruit Ecclesia. Sane reformatio quæ prospicit futura, aufert malum quod antea viguerat. Atqui malum non auferebat sacra Synodus, rata habendo filiorum conjugia. ad minus enim tolerabat id quod toleraverat hactenus: imo & ei addebat vires quatenus posita ejus in sensu Tournelii reformatione, vel rejiciendum erat ipsius Decretum, vel pro validis habenda hæc filiorum vulgo perditorum, conjugia. Ergo dicendum, non equidem ir-

ritata fuisse à Concilio hæc Matrimonia, quia undique angustias viderit; sed nec ab eo in sensu Tournelii fuisse confirmata.

DCXCVIII. Et vero, ait Nerreus, p. 24. & seq. Card. à Lotharingia, de confirmatione illa conquestus non est, quod indubie & plenis faucibus fecisset, si eam in Trid. Constitutione deprehendisset; sed id solum vehementer doluit, quod non id omne à Concilio factum esset quod ab eo fieri exoptaverat. Sic enim loquitur in protestatione *super quibusdam Articulis de reformatione publicatis die 11. Novembris*, qua die prodiit Decretum de reform. Matrim. *Cum his corruptissimis temporibus intelligam non posse ea, quibus maxime opus est, protinus adhiberi remedia; interim profiteor assentiri & probare ea quæ nunc sunt decreta, non quod ea judicem satis esse ad integram agrotantis Reipublicæ Christianæ curationem, sed quod sperem his prius lenioribus fomentis, adhibitis, cum graviora medicamenta pati potuerit Ecclesia, futurum ut Pontifices Maximi efficaciora inveniant. Hanc autem meam mentem & sententiam, tum meo, tum omnium Galliarum Episcoporum nomine in Acta referri volo, & ut id fiat à Notariis peto & postulo.* Ergo, ait idem Merreus, veri admodum simile est Card. Lotharingium, qui toties egerat ut irrita declararentur filiorumfamilias conjugia, supposuisse quidem his verbis: *Cum. intelligam non posse ea quibus maxime opus est, &c.* Matrimonia hæc à sacra Synodo intacta fuisse; at neutiquam supposuisse remedium his quasi impossibile factum esse per Decretum anathematis.

DCXCIX. Nec nocet quod in Opere ann. 1606. edito, cui titulus: *Instructions & Missives des Rois tres-Chrétiens. & autres Pièces concernant le Concile de Trente*, p. mihi 429. Card. Lotharingi protestatio referatur ad Articulos publicatos die XI. Nov. 1563. in Sessione VIII. Hic enim subrepsit mendum typographicum, ut ex una Concilii Trident. apertura constet.

DCC. Ex his inferre est quam male ex nostris nonnulli Trident. amare & indignanter carpant, quasi nullam Oratorum Caroli IX. rationem habuerit, imo & filiorum in contrahendis sine paterno consilio Matrimoniis impietatem adjuverit: quod vel cogitare piaculum erat, vulgare autem facinus. Interim quod à Merreo religiose factum est pag. 318. hanc laboris nostri partem, & ceteras omnes, *Ecclesiæ Pastorumque ejus judicio lubentes subijcimus, gratum habituri si quis quod à nobis peccatum fuerit, id nos commonere dignetur.*

§. II.

DE JURE GALLICO.

Plura circa filiorum nuptias à Regibus nostris Edicta prodierunt. De his enim suas tulere Leges Henricus II. an. 1536. septem ante Decretum Trident. annis; Henricus III. in Blesensibus Comitibus an. 1579. art. 40. & 41. annis ab eodem Decreto sexdecim; Henricus IV. an. 1606. Ludovicus Justus an. 1629. & 1639. ac demum Ludovicus Magnus, mense Martio an. 1697. & die 15. Junii anni ejusdem.

DCCI. Præcipuam difficultatem movent Articuli, 40. Edicti Blesensis, & 39. Edicti 1629. Prior sic habet: *Pour obvier aux abus & inconveniens qui advennent des Mariages clandestins, avons ordonné & ordonnons que nos Sujets, de quelque état, qualité & condition qu'ils soient, ne pourront valablement contracter mariage sans proclamation précédente de Bans, faite par trois divers jour de Fêtes, avec intervalle*

tervalle competent, dont on ne pourra obtenir dispense sinon après la première proclamation faite, & ce seulement pour quelque urgente ou légitime cause, & à la requisition des principaux & plus proches parens communs des Parties contractantes; après lesquels Bans seront épousés publiquement. Et pour pouvoir témoigner de la forme qui aura été observée esdits Mariages, y assisteront quatre personnes dignes de foi pour le moins, dont sera fait registre; le tout sur les peines portées & indiquées par les Conciles. Enjoignons aux Curés, Vicaires & autres, de s'enquérir soigneusement de la qualité de ceux qui se voudront marier. Et s'ils sont enfans de famille, ou étant en la puissance d'autrui, nous leur défendons très étroitement de passer outre à la célébration desdits Mariages, s'il ne leur apparait du consentement des Peres, Meres, Tuteurs ou Curateurs, sur peine d'être punis comme fauteurs du crime de rapt.

DCCII. Posterior, videlicet trigésimus novus Articulus Edicti Ludovici XIII. sic exprimitur: *L'Ordonnance de Blois touchant les Mariages clandestins sera exactement observée, & en y ajoutant voulons que tous Mariages contractés contre la teneur de ladite Ordonnance, soient déclarés non valablement contractés. Et seront tenus les Juges Ecclesiastiques juger les causes desdits Mariages conformément à cet Article.*

DCCIII. Ex his nata est in his partibus gravis controversia, num scilicet filiorum sine paterno consensu Matrimonia sint quoad vinculum & Sacramentum nulla & irrita Jure Gallico, an solum nulla sint quoad effectus civiles, stante Matrimonii substantia. Pro nullitate pugnant Gibertus in Libro *De doctrina Canonum corpore Juris inclusorum*, Parisiis 1709. Contra vero pro validitate stant Cabassut. Lib. 3. Theor. & c. c. 26. n. 2. & seq. Sanbovius, Nat. Alexander, Gerbafius in cit. Tract. p. 491. Isaac Habertus, Vabrensis Episcopus, in Lib. *De justitia connubialis Edicti à Justo Rege Ludovico XIII. editi*; quem quidem Librum exaravit Habertus adversus Anonymum, qui in Opusculo inscripto, *Optatus Gallus de cavendo schismate*, prælagiebat futurum, hac Matrimonii occasione, Ecclesiam inter & Galliam schismata; quia aliud sentirent Reges nostri, aliud Ecclesiæ Pontifices: at illum schismatis metum omnino puerilem esse ostendit eruditus Præsul; quia *nullo unquam Regum nostrorum Edicto Matrimonia filiorum familias invalida & nulla esse, absque consensu parentum tutorumve, constitutum est.* Et hæc sit nostra

CONCLUSIO. Nullis Regum nostrorum Legibus irrita quoad vinculum declarantur Matrimonia à filiis sine patrum aut tutorum assensu contracta.

DCCIV. Prob. Quia ex omnibus quæ hæcenus circa filiorum-familias conjugia prodierunt Edictis, duo tantum sunt quæ difficultatem ciere valeant, Blesense videlicet art. 40. & Ludov. XIII. art. 39. Cetera enim Henrici II. Henrici IV. Ludov. XIV. Decreta, pœnas quidem iis qui sine patris consensu nubere audent, plus minusve graves vel extensas constituunt; at nihil habent quod ipsam Matrimonii substantiam contingat *a*, ut legenti patet. Atqui neutrum illud Edictum Matrimonia patribus insciis contracta irritat quoad fœdus & vinculum.

DCCV. Non prius, quod est Henrici III. 1. Quia eatenus Edictum illud Matrimonia de quibus loquimur, irrita faceret, quatenus Matrimonia sine præviis Bannorum denuntiationibus contracta, declarat irrita. Atqui constat ex supra dictis n. 519. & seq. Matrimonia ex solo Bannorum defectu non esse irrita; eaque quæstio jam in quæstione non est, ut notat Fvreti Scholiastes in loco ibid. adducto.

DCCVI. 2. Quia ideo Henricus III. prædicta hæc conjugia irrita esse declarat, quia hæc propter omittas Bannorum promulgationes clandestina esse supponit, ut erant & sunt sæpissime. Ergo nullitas ab eo sancita non cadit in simplicem patris consensus defectum, sed in clandestinitatem, quæ ex Tridentino est impedimentum dirimens.

DCCVII. 3. Quia hunc esse Blesensis Edicti sensum patet manifeste ex alio Henrici IV. Edicto an. 1606. ubi sic optimus Princeps, art. 12. loquitur: *Volumus ut causæ Matrimoniales pertineant ad notitiam & jurisdictionem Judicum Ecclesiasticorum, ea conditione ut teneantur observare Edictum Blesense, præsertim quadragésimum ejus articulum, atque juxta ipsum nulla & invalide contracta declarare Matrimonia quæ coram Ecclesia cum forma & solemnitate requisita celebrata non fuerint; quandoquidem pœna hæc per Concilia indicta est ac decreta* Ubi duo sagaciter observat Tournelyus, 1. pœnam nullitatis ab Henrico III. indictam, & ab Henrico IV. innovatam, teste eodem Henrico IV. cadere in ea Matrimonia quæ coram Ecclesia cum solemnitate requisita non celebrantur, proinde solum in clandestina. 2. Pœnam quam uterque Princeps decernit, eam ipsam esse quæ per Concilia, præcipue vero per Tridentinum, indicta est & decreta. Atqui non decrevit Concilium Tridentinum pœnam in-

a Ordonnons que les Enfans de famille ayant contracté, & qui contracteront ci-après Mariages clandestins, contre le gré, vouloir & consentement, & au déçu de leurs Peres & Meres, puissent pour telle irrévérence... être par leursdits Peres & Meres exhérédés & exclus de leurs successions... Voulons aussi que les Enfans ainsi illicitement conjoints par Mariage, soient déclarés incapables de tous avantages, &c. *Edict. Henrici II. mense Febr. 1556. Art. 1.*

Ajoutant à l'Ordonnance de 1556. & à l'Art. 2. de celle de l'an. 1639. permettons aux Peres & aux meres d'exhérédier leurs Filles, veuves, même majeures de vingt-cinq ans, lesquelles se marieront sans avoir requis par écrit leurs avis & conseils... Declérons lesdites Veuves & les Fils & Filles majeures de vingt-cinq ans & de trente ans, lesquels demeurent actuellement avec leurs Peres & Meres, contractant à leur inscu des Mariages, comme Habitans d'une autre Paroisse, sous prétexte de quelque logement qu'ils y ont pris peu de temps auparavant leurs Mariages, privés & dechus par leur seul fait, ensemble les Enfans qui en naîtront, des successions de leursdits Peres, Meres, Aieuls & Aieules, &c. *Edict. Ludov. XIV. Art. 8. & 9.*

b Nous voulons que les causes concernant les Mariages soient & appartiennent à la connoissance & jurisdiction des Juges d'Eglise, à la charge qu'ils seront tenus de garder les Ordonnances, même celle de Blois en l'Article 40. & suivant icelles déclarer les Mariages qui n'auront été faits & célébrés en l'Eglise, & avec la forme & solemnité requise par ledit Article, nuls & non valablement contractés, comme cette peine indiquée par les Conciles.

invaliditatis in Matrimonia quibus una deest parentum consensus, sed in ea quæ vel clanculum ineuntur, vel raptu stipata sunt; quod utrumque in filiorum familias conjugis vitium sæpe occurrit.

DCCVIII. 4. Quia Ill. vir D. Servin, olim Catholicus seu Generalis Advocatus; cum die 22. Jul. an. 1601. coram Parisiensi Curia peroraret, observavit nusquam ante Blesense Edictum ab eadem Curia declarata fuisse invalida, *quoad fædus & Sacramentum*, Matrimonia filiorum ex defectu consensus paterni; at post Edictum illud eadem Matrimonia sæpius in irritum missa fuisse, quia ex eodem Edicto vigere apud nos inceperit duplex Matrimonii impedimentum, raptus scilicet & clandestinitatis. Ergo cum supremi Senatus conjugia à filiis familias sine paterno nutu contracta vim nullam habere decernunt, non ex solo paterni consensus defectu, sed ex clandestinitate aut raptus vitio, quod in hisce conjugis nimio frequentius est, argumentantur.

DCCIX. Sed neque eadem Matrimonia facit irrita posterius Ludovici XIII. Edictum. Nemo enim Legis suæ sensum potiori jure interpretatur, quam ipse Legislator. Atqui declaravit Ludovicus XIII. hæc Articuli 39. Edicti sui verba. *Volumus omnia Matrimonia contra dicti Statuti Blesensis tenorem contracta declarari INVALIDE contracta, &c. non aliter quam relative ad contractum civilem per Laicos Judices, esse intelligenda.* Cum enim verba hæc, quæ aliquid habent indefiniti, gravem Gallicano Clero anxietatem creassent, is in generalibus anni 1629. Comitibus Lutetiæ congregatis, piissimum Principem duo rogavit suppliciter, 1. *Ut non aliter intelligerentur eæ voces, valide aut invalide contractum Matrimonium, quam relative ad contractum civilem, & nullatenus ad contractum spirituale Sacramenti;* 2. *ut non adstringerentur Ecclesiastici ad judicandum secundum hujus Edicti, simulque Blesensis Articulos, sed juxta sacros Canones & Ecclesiastica Decreta, quæ sunt unica regula & norma Judicii Ecclesiasticorum;* quia hi nec possunt nec debent jurisdictionem, quam à solo Deo collatam habent circa res spirituales ab ipsis Laicis mutuari. Quapropter, inquebant, *neceffe est ex ipso Articulo rescare hæc verba; & obligantur Ecclesiastici Judices in istiusmodi causis Matrimonium judicare ad hujus Articuli normam.*

Jam vero ad has Cleri postulationes nomine Christianissimi Principis, responderunt Michael de Marillac, Regii Sigilli Custos, alique selecti Comites Consistoriani, his verbis: *Commonitio Cleri circa priorem difficultatem sic resoluta fuit, ut voces, valide aut invalide contracta Matrimonia, nullo modo sint intelligendæ quam per relationem ad civilem contractum per Laicos Judices. Altera quoque difficultas æqua & rationi congrua judicata est.* * Ergo.

DCCX. Reponit quidem recentior aliquis, hac responsione oppressus, *auctoritatem Regionum Sigillorum Custodis non esse tanti, ut con-*
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tra Regis ipsius Declarationem, & iteratamejus à Supremis Curis acceptionem, quidquam ante facere possit; quam Rex ipse Ordinationis suæ hunc esse sensum palam aperiat. At responsionem hanc ut absanam, nec à temeritate immunem acriter suggillat Tournely; Non enim alio quam Regis nomine responsum dedit Regii Sigilli Custos, sibi nec protecto assumpsit ut ex proprio Marte, non rogata prius Regis præsentis sententia, toti Clero responsum dare præsumeret. Nec certe adeo violenta est & distorta interpretatio hæc, ut sanioribus Jurisperitis incognita sit. Eam probe norat non is tantum qui Gallicanarum Libertatum probationes collegit, Tom. II. pag. 467. sed & vir omnimodis eruditus, isque Senator Paris. clar. Louetus in Arrestis suis T. 2. lit. M. tit. 6. pag. 49. ubi hæc scribit: *Nullitas Matrimonii proveniens ex defectu conditionum quas requirit Articulus 40. Blesensis Constitutionis, nullatenus attingit ipsum Sacramentum, quod nihilominus in isto Matrimonio existit. Non agitur de Sacramento Matrimonii, aut ejus essentialibus ceremoniis, sed de validitate conventionum matrimonialium, de accessoriis Matrimonii, de dotis validitate & communitate inter virum & uxorem; quæ conventiones non dependent ex Theologicis Decisionibus, sed ex Edictis in Parlamento verificatis.* Et paulo post: *Aliud est de Sacramento disputare, aliud de pactione dotis differere; Distinctæ sunt Potestates.* Hæc Louetius, quibus relatis sic prosequitur Cabassut. Lib. 3. cap. 25. *Scio equidem Lueti Scholiasten Brodeum voluisse istam invaliditatem ad ipsum etiam Sacramentum protrahere, At citra invidiam & injuriam dici potest Scriptorem istum, quoties à Jurisprudentiæ finibus ad Theologicas Dissertationes digreditur, id faceret tam imperite & infelicitate, ut ei jure dici possit hoc ipsum quod Megabyso inepte de Picturis differenti respondit Apelles, eum se deridendum exhibere Novitiis ejus Artis, quod & ibid. solide probat idem Cabassutius.*

DCCXI. Confirm. hac ejusdem ratione, ib. num. 5. *Intollerabilis circa Sacramentum fingenda esset inordinatio, si ad Curiarum beneplacitum, nunc rigidius ad Edicti amissum iudicantium, nunc ex æquo & bono mitius pro illustrium familiarum præsidio, & puellarum honestenatarum præcavenda ignominia; Deus, cujus est uniformis & constans operatio, nullam sibi certam in Sacramento imprimendo figeret regulam, sed ad arbitrium & inconstantiam humanorum judiciorum suum suspenderet actum, & pro eorum etiam in paribus Juris circumstantiis varietate, nunc Sacramenti sui sigillum imprimeret, nunc vero Sacramenti gratiam cohiberet, secundum humanorum judiciorum inæquales, nec sibi constantes successus.*

DCCXII. Confirm. 2. Quia Ludovicus ille Magnus, quo nemo & constantius & sagacius jura sua tueri noverat, in duplici quam de conjugis emisit Sanctione, exheredationis quidem pœnam confirmat in filios qui nesciis vel invitis paren-

K k

paren-

* La Remontrance du Clergé pour la première difficulté a été arrêtée par l'explication du mot *valablement* ou *non valablement contractés*, qui ne peut être aucunement pris que par rapport au Contrat civil par des juges Laïques. Et pour la dernière, elle a été trouvée juste, Anciens Mémoires du Clergé, T. 5. p. 671. Nouveaux Mémoires, T. 5. p. 693.

parentibus contrahunt; tempus domicilii figit, contrahentium ætatem determinat, aliaque hujusmodi sapienter providet: at verba isthæc, *valide aut invalide contracta Matrimonia*, nusquam usurpat, ne novis Cleri anxietatibus locum præberet.

DCCXIII. Obj. 1. Subverso contractu civili subvertitur Sacramentum eidem necessario innixum: sublata enim Sacramenti materia, & ipsum tolli Sacramentum prorsus necesse est. Atqui ex dictis Reges nostri irritum fecerunt contractum civilem, qui est Sacramenti materia. Ergo.

DCCXIV. R. neg. maj. ad sensum objectionis. Contractus enim civilis ille est qui ex Principum Lege dat jus tum conjugatis, tum & eorum liberis, ad politicos omnes conjugii effectus. Atqui hujusmodi contractus non est necessaria Sacramenti Matrimonii materia. Hujus enim contractus incapax est homo, seu ad mortem; seu ad triremes in perpetuum damnatus, ut docet Fevretus, Lib. 5. c. 3. n. 18. Atqui tamen uterque Matrimonii ut Sacramenti capax est, teste eod. Fevreto ibid. Ergo obiectio hæc, tametsi crebro repetita, ludit in ambiguo. Ergo iterum ad Sacramentum Matrimonii sufficit consensus naturalis, seu humanus, nisi ad eum quis per Leges in id efficaces reddatur inhabilis. Jam vero nulla hæcenus prodiit Lex, quæ inhabilitatem hanc perspicue decernat. An autem hujusmodi Legem ferre sit à Deo concessum Principibus, expendam cap. 7.

DCCXV. Obj. 2. Ab actu ad posse valet consecutio. Atqui Matrimonia à filiis familias ante vigesimum quintum annum insciis patribus contracta, plerumque adeo nulla declarata sunt, ut qui ea contraxerant, plenam habuerint ad alias nuptias convolandi potentiam.

Minor prob. 1. Quia Thuanus, Castellanus, & alii in suis ad an. 1548. Commentariis referunt eo consilio conditum fuisse Henrici II. Edictum, ut rescinderetur Matrimonium quod Franciscus Monmorantius cum nobili Domicella de Pienne, inscio patre, contraxerat. Per illud enim Edictum non modo prospicitur futuris, quod Leges assolent, sed præterita reguntur. *Declarons... vouloir... que cette presente Ordonnance Et Edit ait lieu, tant pour l'avenir, que pour le passé... à moins que les Mariages n'aient été consommés auparavant la publication de ces Présentes.* Reipsa autem conciditejusdem Monmorantii Matrimonium, ita ut is aliam duxerit uxorem. 2. Quia plura extant exempla irritatorum à Curiis Supremis hujusmodi conjugiorum, facta Partibus licentia ad alia vota transeundi, & indicta Parochis nova eorum Matrimonia benedicendi necessitate, sub pœna privationis fructuum Beneficii. Quæ quidem videre est, tum in Audientiarum Diario, Tom. I. Lib. 7. pag. 702. tum in Opere duobus nunc Tomis distincto, & Parochis omnibus ad minus impendio utili, cui titulus: *Recueil des Edits... concernant les Mariages, avec plusieurs Arrêts notables, &c.*

DCCXVI. R. data, non concessa majore, quæ à mane ad vesperam fallit in multis dist. min. Matrimonia: declarantur irrita, vel propter clandestinitatem, vel propter raptum se-

ductionis, aut aliud quodvis hujusmodi impedimentum, C. Ex solo paterni consensus defectu, N. Unde enim defectum hunc solam prædictæ irritationis causam esse norunt Adversarii? An ex Causidicorum Orationibus? At iis se quandoque parum moveri Judices ipsi confitentur. An ex Arrestis ipsis? At judicium ferunt Senatores, sed judicii sui causam non allegant. An ex vulgari fama? At nihil ea incertius, quæ & plerumque judicio & Judicibus maligne detrahit.

DCCXVII. Confirm. Si Matrimonia ex uno patrii consensus defectu forent invalida, nullo in casu valida judicari possent. Neque enim, ut supra monebat Cabassutius, pendet Sacramentum ab hominum arbitrio; sed statim vel irritum est, vel omnino validum. Atqui tamen, nec semel, Matrimonia hæc pro validis habita fuere, ut patet ex eod. Audientiarum Dictionario, T. I. p. 177. & T. I. p. 284. Item ex Bardeti Collectione, T. II. p. 227. & 329. ac demum ex Banagii Commentariis in Consuetudinem Mormannæ, T. II. p. 31.

Quod additur, Henrici II. mentem fuisse ut Monmorantii conjugium rescinderet, ne veriquidem umbram præfert. 1. Quia non decernit Henricus II. pœnam nullitatis adversus hujusmodi conjugia, sed solum exhæredationis. 2. Quia nullo hujus vel alterius cujuscunque Principis Decreto fieri poterat, ut Matrimonium valide contractum irritaretur. Unde si rescissum est conjugium istud, vel male rescissum est, vel quia cum aliquo dirimente impedimento contractum esset. Sane iisce conjugis raro deest raptus, saltem seductionis, quem ad Matrimonii nullitatem satis esse suo loco evicimus. Ut solvantur nonnullæ difficultates.

DCCXVIII. Quæres 1. an Regum Filii, alique Regii Sanguinis Principes, ii præsertim qui jure nativitatis ad Solium proxime vocantur, valide nubant sine Regum nostrorum consensu.

R. quæstionem hanc acriter sæculo præterito ventilatam fuisse, occasione Matrimonii quod Gasto, Dux Aurelianensis, ac Ludovici XIII. prolem necdum habentis frater invito Rege contraxit cum Margareta Lotharinga, Caroli Ducis sorore. Et quidem Matrimonium illud à Parisiensi Senatu nullum & irritum jam ab an. 1634. die 5. Septembris declaratum erat. At cum materia hæc Theologici etiam juris esset Episcoporum sententiam exploravit Ludovicus XIII. Hi vero nihil sibi in ardua materia assumendum rati, celebriores utriusque Ordinis, Secularis videlicet & Regularis, Magistros consulere, nimirum Doctores Sorbonicos, & in his Ysambertum, Lescotum, Habertum, deinde Vabrensem Episcopum, N. Cornetum, Duvallium, &c. Patres Dominicanos, Augustinianos, Carmelitas, majores Franciscanos, Jesuitas Domus Professæ, Oratorianos, Capucinos, Carmelitas tum Reformatos, tum & Discalceatos: Fulienses, Tertii Ordinis S. Francisci, & utriusque Domus Minimos; qui salvo Sedis Apostolicæ judicio, prædicta Matrimonia pro irritis habenda esse unanimes censuerunt. Horum sententiam amplexi sunt præfules in generalibus an. 1635. Comitibus, die Julii 10. eique subscribere omnes primi & secundi

cundi Ordinis Deputati, ut videris Tom. V. Memorialium Cleri, pag. 711. & seq.

Mem. d'Avrig. T. 2. pag. 54.
DCCXIX. Non fuit hæc quidem omnium ubique sententia. Consulta scilicet ea de re Facultas Lovaniensis declaraverat Gastoni ferendam potius excommunicationem, quam novum, dissoluto per quamcunque sententiam priori, ineundum Matrimonium. Eadem erat mens Vergerii, S. Cygirani Abbatis, qui audita Doctorum Paris. & aliorum opinione, asseveravit conscientiam suam decem hominum strage minus gravatum iri, quam hujusmodi assertionem, quæ Sacramentum funditus perimebat. Aliud quoque à Galliis sentire visus est Rom. Pontifex, ad quem ea de causa missus erat Monspelliensis Antistes.

DCCXX. Nec sua tamen, eaque gravia Prælati ac Doctoribus nostris deerant momenta. Hæc nimirum, quod Matrimonia de se ceteroqui valida irritari possint per consuetudinem antiquam, rationabilem, legitima præscriptione munitam, & Ecclesiæ consensu firmatam. Atqui constat hanc ab antiquis temporibus fuisse Gallicanæ Ecclesiæ praxim, ut Principum Regii Sanguinis conjugia, eorum præcipue qui Coronam propius contingunt, nulla forent quoties iis deesset assensus Regis, qui omnium prosapiæ suæ Principum pater est & dominus. Nam 1. conjugium Judith, Caroli Calvi filix, quæ sponte quidem sua, sed dissentiente patre, Balduino Comiti nupserat, in Episcoporum conventu, annuente Papa, pro irritato declaratum est. Qua de re legantur Flodoardus, Hist. Rem. c. 12. & ejusdem Caroli Capitularia, tit. 5. c. 5. 2. Ludovici Balbi Matrimonium cum Ansgarde pari de causa irritatum est: isque Adelheidam duxit, ex qua Carolus Simplicem habuit, qui solus, spretis ut spuriiis duobus Ansgardis filiis, patri in Regnum successit. 3. Extant similia apud Fevretum, Lib. 5. c. 1. n. 5. exempla. Quin & fuse probat Launoius, pag. 2. Tract. de Regia in Matr. Potestate, nunquam Regni Primatibus licuisse Matrimonia citra Regis assensum contrahere. Concinit id quod in vita Philippi Pulchri scribit Belfortius, *antiquam esse in Gallia Legem, qua cautum erat, ne quis, quantacunque auctoritate polleret, sine consensu Regis extra Regni fines Matrimonium iniret.* Legatur, qui fuse argumentum hoc versat, Merreus ubi supra, c. 7. Dolendum sane, nisi, miserante Deo, casus esset infrequens, quod exciderint quæ dubio procul an. 1634. & 1635. ea de re in utramque partem, seu in Sorbona, seu in Communitatibus supra commemoratis disputata sunt.

DCCXXI. Quæres 2. an pœnis per Regum nostrorum Edicta constitutis subjaceant quacunque ætate filii familias sine paterno consensu nubentes.

R. filios annis triginta majores, filias vero etiam viduas, majores annis viginti quinque, ut exhæredationis pœnam effugiant, teneri paternum consensum per reverentiales seu obse-

quiosas interpellationes postulare. Quæ quidem interpellationes de solo Judicis Regii consensu, sed qui ab eo negari non potest, fieri queunt; & non per Apparitorem, sed per Notarios duos, aut unum cum duobus testibus significari debent. Quod si filius vel filia annis viginti quinque major formalitatem hanc, vel potius justam obsequii Legem neglexerit, Matrimonium ejus nulli quidem invaliditatis à Tribunalibus decernendæ periculo subjacebit, modo in his ad strictiores apices servatæ sint omnes Juris formæ, id est, Bannorum denuntiationes, quatuor testium & legitimi Pastoris concursus; at semper poterit uterque exhæredari. Eadem vero servata formalitate non poterit filia major an. viginti quinque exhæredari; poterit vero filius, donec annum trigessimum compleverit. Ita docet, qui hæc melius tenere debuit, Ferrerius in Dist. v. *Mariage de Majeurs de vingt-cinq ans accomplis*, & v. *Sommationis respectuenses*. Addit idem, & probat ex (obscuris hac in parte) Henrici II. Edicto, filiis quorum matres ad secundas nuptias convolarunt, satis esse ut cum majores sunt annis viginti quinque, earundem consensum obsequiose requirant, non autem requiri ut eum expectent*. Addit rursus Matrimonia sine matrum quæ post mortem mariti minus verecunde se gerunt, assensu contracta, decretæ per Ludovici XIII. Sanctionem invaliditati (quæcunque ea sit) nullatenus subjacere.

DCCXXII. At, inquires, non desunt exempla Matrimoniorum, quæ licet à majoribus annorum viginti-quinque contracta, ideo tamen à Supremis Curiis rescissa sint, quia sine parentum consensu inita. Sic referente Fevreto, Lib. 5. c. 2. n. 13. irritatum est conjugium Audardi Delinchant annos fere triginta nati, cum Antonia de Longueval, quia invitis parentibus contractum esset. Idem in Causa Stephani Charlet & Renatæ Potel an. 1663. die 17. Junii fuisse judicatum narrat Auctor Diarii Audientiarum, T. II. p. 527. Tuncque ab Ill. D. Talon, Advocato Catholico, observatum, liberos posse quidem mortuo patre post annum vigesimum quintum sine cujusquam consilio nubere, at id non posse eos quorum pater vivit, sine paterno consensu, nisi annum trigessimum compleverint.

DCCXXIII. R. Ut sæpius his Matrimoniis præter paternum consensum defuisse aliquid essentiale, ut proprii Parochi & testium præsentiam, omissionem Bannorum clandestinitatis indicem, &c. Et vero non ea est Arrestorum jurisprudentiæ instabilitas, prout imprudenter obgarriunt aliqui, ut ex ea nihil certi expiscari liceat, quasi ad auræ arbitrium mutetur in dies, & postridie efficiat falsum id quod heri & nudius tertius pro indubio haberetur. Atqui suppetunt & exempla conjugiorum, quæ licet sine peterno consensu inita à majoribus, valida tamen pronuntiata sunt. Sic confirmatum fuit Matrimonium, tum Michaelis Panetis, T. I. Audi-

* Ne voulons aussi & n'entendons comprendre (dans lesdites peines d'exhérédation) les Mariages qui auront été & seront contractés par les fils excédans l'âge de trente ans, & les filles agant l'âge de vingt-cinq ans passés & accomplis, pourvu qu'ils se soient mis en devoir de requérir l'avis & conseil de leurs Peres & Meres: Ce que voulons aussi être gardé pour le regard des Meres qui se remarient, desquelles suffira requérir leur conseil & avis; & ne seront lesdits Enfants, ou dit cas, tenus d'attendre leur consentement. *Edict. Henrici II. Mois de Febr. 1556.*

Audientiarum, p. 284. tum & Antonii Scharon, ib. T. I. p. 844. tum & Eduardi Pierrefeu, de quo Bardet, T. II. p. 227. Atqui hi omnes nesciis vel invitis parentibus contraxerant ante annum ætatis suæ trigefimum. Ergo pauci illi quorum Matrimonia fuere irritata, alio quam paterni consensus defectu laborabant. Optandum sane, ajebat doctif. D. d'Henricourt, ut res tanti momenti à Legibus perspicue definita esset, saltem quoad Matrimonia minorum viginti quinque annis; simulque, ne parentes potestate sua abutantur, ut liceret iisdem minoribus judicum opem certis in casibus implorare.

Quæres 3. An eadem sit ad filiorum familias Matrimonia; post parentis utriusque mortem, necessitas consensus tutorum vel curatorum, quam parentum dum in vivis degunt.

DCCXXIV. R. 1. Conjugia minorum viginti quinque annis sine tutorum consensu inita iisdem prorsus subjacere incommodis, quibus quæ ab iisdem minoribus sine paterno assensu contrahuntur. Ita habent Blesensis Sanctio, art. 40. & 41. (a) quæ & sapienter vetat, art. 43. ne tutores consentiant minorum

suorum connubiis sine prævio propinquorum cognatorum & agnatorum consilio; (b) *prudenter*, inquam, ne tutor sua in pupillum potestate abusus uxorem ei dando, plus suis suorumve commodis, quam pupilli consulat. Hinc alicubi, puta in Tolosano Senatu, vetitum est ne pupillam tutor, aut etiam tutoris filius uxorem ducat. Farriere, v. *Tuteur* in fine.

DCCXXV. R. 2. E re esse ut major viginti quinque annis tutorem veluti patrem consulat, ubi de Matrimonio agitur: at id nulla Lege fanciri ut necessarium, cum obsequiosæ, de quibus supra, interpellationes; solam patris & matris personam respiciant. Et vero tutela definit ut minimum cum pupillus annum vigesimum quintum complevit. Ita idem, v. *Tutelle* p. 918.

DCCXXVI. Ex hætenus dictis colliges quam graviter peccent Parochi, qui filios familias sine consensu parentum vel tutorum in Matrimonium conjungunt, cum & semetipsos gravissimis pœnis, familiam totam dissensionibus, conjugatos illos Matrimoniorum suorum irritationi obnoxios efficiant.

CAPUT QUARTUM.

DE

CAUSA EFFICIENTE MATRIMONII.

TRIA nobis in quarto isto Capite præstanda sunt: 1. nempe videndum an & quis ad Matrimonium requiratur consensus: 2. an iis per se solum & independenter ab opera Sacerdotali sufficiat in nova Lege. 3. Ex jactis de hoc utroque puncto principiis definiendum quæ sit conjugii materia & forma.

ARTICULUS PRIMUS.

DE

CONSENSU AD MATRIMONIUM REQUISITO.

QUINQUE hic vel alibi discutienda: 1. & qua ratione firmari debeat Matrimonium an ad Matrimonium requiratur consensus: 2. an consensus ille debeat esse exterior: 3. an liber & absolutus: 4. an ex defectu consensus, vel aliter invalidum; 5. quodnam ejus objectum esse oporteat.

SECTIO

^a Enjoignons aux Curés, Vicaires & autres, de s'enquérir soigneusement de la qualité de ceux qui se voudront marier. Et s'ils sont enfans de famille, ou étant en la puissance d'autrui, nous leur défendons très étroitement de passer outre à la célébration desdits Mariages, s'il ne leur apparait du consentement de leur Pere, Mere, Tuteurs ou Curateurs, sur peine d'être punit comme fauteurs du crime de rapt, Art. 40. Nous voulons que les Ordonnances ci devant faites contre les Enfans contractans Mariages sans le consentement de leurs peres, Meres, Tuteurs ou Curateurs, soient gardées, memement celle qui permet en ce cas les exhérédations, Art. 41.

^b Nous défendons à tous Tuteurs d'accorder ou consentir le Mariages de leurs Mineurs, sinon avec l'avis & consentement des plus proches parens d'iceux, tant paternels que maternels, sur peine de punition exemplaire, Ibid. Art. 43.

SECTIO PRIMA.

A N

AD MATRIMONIUM REQUIRATUR PARTIUM
CONSENSUS?

TRIA expendimus in præsens; 1. an ad Matrimonium absolute requiratur consensus; 2. an is necessario interior esse debeat; 3. ad quid teneatur qui fide, non ex animo consensit.

CONCLUSIO I. Ad Matrimonii validitatem adeo necessarius est consensus, ut is per nullam auctoritatem humanam suppleri possit.

I. Prob. 1. pars. Matrimonium spectari potest, vel ut est contractus, vel ut est Sacramentum, vel ut est vinculum, seu status ex contractu resultans. Atqui sub eo triplici respectu consensum exigit; 1. quidem ut est contractus tum quia contractus ut sic est plurimum in idem placitum consensus, tum quia speciale id habet Matrimonium, quod in eo mutua fiat corporum traditio, ita ut nec mulier corporis sui potestatem habeat, sed vir; nec vir corporis sui dominus sit, sed mulier, teste Apostolo: quod autem unius erat, in alterius dominum sine ejus consensu transferri non potest. 2. Ut est Sacramentum, quia in Matrimonio Sacramentum nihil est aliud quam contractus ipse ad Sacramenti dignitatem erectus. Ergo si contractus consensum requirit absolute, requirit & Sacramentum. 3. Ut est vinculum & status; tum quia ex Florentino Matrimonii sub ea ratione spectati causa efficiens est consensus; tum quia vinculum illud radicitus importat socialem animorum atque corporum unionem. Hæc porro sine consensu stare non potest. Hinc Nicolaus I. Cap. 2. XXVII. q. 2. *Consensus si in nuptiis solus forte defuerit, certa omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.* Quapropter cum ad nubendum postularetur Rebecca, non ante fidem dederunt parentes ejus, quam voluntatem ipsius explorassent: *Vocemus puellam*, ajunt Gen. 24. 57. *Et quæramus ipsius voluntatem.* Ergo.

II. Prob. 2. pars 1. Quia contractus qui per humanam potestatem fieri possunt, per eam possunt dissolvi. Matrimonium autem semel legitime initum dissolvi non potest. Unde nec respublica nec Ecclesia possunt à viro uxorem separare, & eam tradere alteri. Ita Sanchez, Lib. 2. disp. 27. n. 2. 2. Quia Matrimonium mutua involvit corporum traditionem in ordine ad generationem proles, & Christianam ipsius institutionem. Porro nulla est in terris potestas, quæ uni tradere possit dominium corporis alterius sine ejus consensu. Neque si hinc per vim nasceretur proles, sequeretur pia ejus institutio, quæ dulcem atque concordem Partis utriusque concursus requirit. 3. Quia Trident. Synodus Sess. 24. Cap. 9. excommunicationi subjicit Principes qui ad Matrimonia compellunt. Ergo supponit id eos non posse. 4. Quia nusquam jure illo usa est Ecclesia vel Respublica, ubi etiam certa quædam Matrimonia ad Regnorum conservationem, vel Fidei augmentum, necessaria videbantur. Ergo istud

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

potestatis genus neutra unquam sibi competere existimavit. Ita Valentia, disp. 10. quæst. 3. p. 3. Henno, p. 499.

III. Objiciuntur quinque, 1. quod ex Florentino consensus sit *regulariter* Matrimonii causa efficiens. Ergo non semper, adeoque ab Ecclesia vel Republica quandoque poterit suppleri.

IV. 2. Quod ex Cap. *is qui fidem de Spons.* Sponsalia per copulam transeunt in Matrimonium, nec admittitur probatio dissensus à contrahentibus allegati.

V. 3. Quod ex Cap. fin. *De condition. apposit.* valet Matrimonium sub conditione impossibili initum, etiam si non adimpleatur conditio. Atqui in hoc casu necessario deest consensus; cum is pendeat à conditione quæ non apponitur.

VI. 4. Quod in casu necessitatis potest quis invitatus cogi ad Episcopatum, & tamen Episcopatus quædam est species Matrimonii.

VII. 5. Quod plus Reipublicæ est Civis quilibet, quam sui ipsius, ut docet Aristoteles in Politicis. Unde potest Respublica, exigente id casu, dominium nemoris, equi & similibus, ab uno in alium etiam extraneum transferre, quin & Civem suum tradere servituti. Ergo.

VIII. R. ad 1. neg. conseq. Vox enim *regulariter*, vel appositæ est ut intelligeretur non semper ad Matrimonia requiri consensum formalem, sed aliquando sufficere virtualem, ut in casu de quo statim; vel afficit quæ proxime sequuntur, *per verba de præsentibus expressus*, ut nempe indicet consensum aliquando & extraordinarie per nutus posse exhiberi.

IX. R. ad 2. & 3. non suppleri tunc temporis ab Ecclesia consensum, sed supponi: in primo quidem casu, quia præsumit copulam affectu, adeoque & consensu maritali habitam fuisse: in secundo autem, quia judicat conditionem mere nugatoriam, ne ab ipsis etiam contrahentibus vere & ex animo appositam fuisse. Si tamen utraque hæc Juris externi præsumptio à parte rei falsa foret, & reapse defecisset unius vel alterius Partis consensus, non staret Matrimonium.

X. R. ad 4. dist. Potest quis invitatus cogi ad Episcopatum, id est per præceptum Ecclesiæ compelli ut ex nolente suscipere Episcopatum, fiat volens, C. id est, Effici Episcopus sine ullo suo consensu, N. Sic & potest quis per censuras compelli ut eam ducere velit, quæ sub spe Matrimonii abusus est; at nunquam in eo consensum, si deest, supplebit Ecclesia, adeoque nec unquam vere erit conjux, nisi suum in id assensum præstiterit.

XI. R. ad 5. dist. Potest Respublica dominium rei ab uno in alium transferre, in rebus quæ voluntatem Civium propriam non requirunt, & in his Civis magis est Reipublicæ quam

L I

sui

fui, C. Potest in rebus quæ Civium voluntatem essentialiter requirunt ut Matrimonium, Professio Religiosa, &c. N. Imo si quis non consentiens in venditionem, se suave invitatus tradat, non ipse contrahet, sed Princeps de bonis ipsius contrahet in gratiam boni communis. Jam vero Matrimonium, utpote actio personalis, requirit essentialiter à Partibus contrahi, Ergo quidquid ab alio in earum vicem factum fuerit, suo frustrabitur effectu.

CONCLUSIO II. Ad Matrimonium requiritur verus & interior consensus: unde non sufficit ut Partes exterius contrahant.

XII. Prob. Quia consensus exterior sine interiori larva est & simulacrum consensus: Atqui simulacrum consensus ad nullum, multoque minus ad matrimonialem contractum sufficit. In eo enim contrahentes gravem perpetui convictus obligationem imponunt: Hæc autem sine vero consensu non imponitur. Quapropter merito S. Bonaventura in 4. dist. 27. art. 2. q. 2. *Si sit consensus exterior sine interiori, non est Matrimonium secundum veritatem, nec secundum divinum iudicium, nec secundum conscientie forum; quamvis esse videatur & iudicetur secundum iudicium Ecclesiasticum.* Præverat Nicolaus I. Cap. Sufficiat, XXVII. q. 2. ubi: *Si consensus in nuptiis solus forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.* Nimirum, ait Innocentius III. cap. 26. *De sponsalib. Sine consensu animi cetera nequeunt fœdus perficere conjugale.*

XIII. Hinc colliges eum qui per Judicis sententiam ad nubendum compulsus, cæremoniam totam exterius operatur, sed ficto prorsus, non autem interiori consensu, re ipsa nunquam inire Matrimonium; etsi eodem animo putativam uxorem cognoscat, quia nec exterior ritus, nec copula, verum faciunt conjugium, sed consensus & voluntas. Ut autem contractus ille nullus est, sic & nullum est vinculum inde oriri solitum.

XIV. An vero per divinam potentiam suppleri possit consensus Partium, ita ut inter eas sine ullo ipsarum consensu stet Matrimonium, quam otiose tam acriter disputant Theologi. Affirmant alii, ut Soto, Ledesma, Wigors, Gonet, &c. 1. Quia consensus ad Matrimonium requiratur tanquam causa illius efficiens. Atqui Deus potest per se & immediate omnem causæ efficientis creatæ causalitatem supplere, v. g. calefacere sine igne. Quin & effectus ab actu voluntatis naturaliter producendos, sine ejusdem consensu producere potest: unde & naturales habitus, qui ab ipsa voluntate produci exigunt, dormientibus infundere potest, ut Adæ Philosophiam infudit.

XV. 2. Quia Deus corporum viri & femine magis dominus est quam ipsi. Ergo si ipsi mutuum sua in corpora dominium tradere possunt, potest & id Deus à fortiori.

XVI. 3. Quia potest Deus tradere viro dominium in corpus mulieris, ipsa nolente; seu tradat ad tempus, seu in perpetuum. Quod factum in Osea, cum Dei jussu ad meretricem accessit, docet S. Thomas, 1. 2. q. 100. art. 5. ad 2. 3. & 8. & 2. 2. q. 154. art. 2. ad 2. quodque alii vel ipsis Protoparentibus contigisse

se censent propter istud Matthæi 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Alii contra docent, Deum non solum non posse supplere consensum Partium, quantum ad contractum matrimonialem, sed nec eum supplere posse quantum ad vinculum conjugale.

XVII. Quod eum supplere non possit quantum ad contractum matrimonialem, patet, quia contractus matrimonialis est essentialiter mutuus contrahentium consensus, sicut homo est essentialiter animal rationale. Ergo sicut ne divinitus quidem fieri potest ut homo sit id quod non est animal rationale, sic nec divinitus etiam fieri potest ut quod non est mutuus contrahentium consensus, sit contractus matrimonialis. Et in hac parte unanimes esse videntur Theologi.

XVIII. Quod autem Deus consensum eundem quoad vinculum conjugale supplere non possit, probant 1. quia Matrimonium est essentialiter, voluntaria sui traditio ad statum matrimonialem; sicut Professio religiosa est essentialiter voluntaria sui traditio ad statum religiosum. Ergo sicut nullus absque proprio consensu vinculum Religionis contrahere potest, sic nec absque proprio consensu vinculum contrahet matrimoniale.

XIX. Respondet Henno, p. 502. non repugnare quod Deus invito omnia imponat Religionis onera, quæ quis per votum sibi imponit. Si quis tamen, inquit, de nomine digladiari volens, contendat nullum tunc in invito futurum Religionis vinculum, quia credat solum illud dici posse Religionis vinculum, quod ex voto vel promissione oritur; assentiemus ultro, dummodo concedat à parte rei esse vinculum & obligationem omnino similem. Idem proportionate dicendum in Matrimonio. Unde, inquit, nolumus in casu nostro esse vinculum matrimoniale, denominatione *matrimonialis* desumpta à Matrimonio præterito, cum nullum præcesserit, sed desumpta à similitudine, eo quod videlicet sit vinculum tale quale oritur ex Matrimonio.

XX. Hæc viri docti solutio multam quæstioni ceteroquin otiosæ lucem infundit. At ex ea contra ipsum liceat argumentari. 1. vinculum vinculo Religionis simile, non est vinculum Religionis. Ergo nec vinculum conjugali vinculo tantum simile, idem esset ac vinculum conjugale. 2. Vinculum castitatis, paupertatis, &c. A Deo cuiuspiam impositum, re ipsa non esset simile vinculo quod quis sibi per votum imponit. Hujus enim transgressor sacrilegii reus est, & quæ talis censuris, si quæ sint, obnoxius. Contra vero cui Deus indixisset continentie legem, ut omnibus indixit legem vitandæ fornicationis, non esset ea violata reus sacrilegii, quia non esset violator voti. Pari de causa mulier, quæ sine suo consensu cuiuspiam à Deo in uxorem tradita fuisset, fidei conjugalis, utpote à se non promissæ, fornicando rea non esset. Ergo nec vere & vulgari sensu conjux esse censeretur. 3. Vel Deus corpus femine etiam nolentis subiceret viro, vel illam ex nolente faceret volentem; quod facile potest. Primum suavi Dei providentia omnino indignum videtur, & aliquid habet plenum horroris. Secundum veram efficeret ani-

mi & corporis conjunctionem, adeoque & Matrimonium. Ad quid ergo jejuna id genus disputationes? Iis sane non indiget Dei omnipotentia.

XXI. Prob. 2. Quia vinculum nihil aliud est quam mutua unionis affectivæ relatio. Atqui hæc consensum essentialiter præsupponit, sicut generationem paternitas. Ergo sicut facere non potest Deus, ut sine prævia generatione sit paternitas, sic nec efficere potest ut sine prævio Partium consensu sit vinculum Matrimonii. Nec nocent quæ objecta sunt, num. 14. & seq. Unde

XXII. Ad 1. neg. min. Etsi enim potest Deus per se producere effectum omnem, quem causa efficiens extra se producere potest, puta comburere sine flamma, non potest tamen per se solum producere eos effectus qui essentialiter sunt à vitali principio. Sic amorem activum in voluntate nunquam producet, nisi ad eum voluntas active concurrat: alioquin non tam amoris actum, quam passivi aliquid produceret. Pari ergo jure produceret aliquid Deus simile vinculo conjugali; at vinculum reipsa conjugale non produceret, quia vinculum conjugale oritur ex promissione semel mutuo data, eademque est promissio virtualiter perseverans. In hypothese autem quam impugnamus, nulla foret istiusmodi promissio.

XXIII. Ad 2. neg. conf. Sicut enim Deus, licet humanæ voluntatis magis Dominus, quam ipsa sui domina sit, non potest actum voluntatis sine ipsa producere, quia actus ut vitalis concursum voluntatis necessario requirit, sic nec potest Deus verum in invitis Matrimonii vinculum producere, quia vinculum conjugale est essentialiter vinculum consensu innixum, & mutuae fidei sponsonem inducens. Unde extra rem est exemplum illius qui ex metu feminam sibi exosam ducit: is enim, vel reipsa in ejus nuptias consentit, & tunc eatenus saltem eidem jungitur animo; vel non consentit, & tunc nullum contrahit vinculum.

XXIV. R. ad 3. Ignotum mihi esse an Deus corpus invitæ subicere possit alterius dominio; hoc mihi notum esse, vel tunc temporis, nec futurum inter utrumque vinculum conjugale, nec ejusdem effectus, puta mutuam fidei obligationem; vel mulierem in id quod voluerit Deus consensuram esse; & tunc ex ipsius & viri consensu exurget Matrimonium.

XXV. Quod objicitur de conjugio Adæ, frivolum est; tum quia istud; *quod Deus conjunxit*, de omni Matrimonio dicitur, eo præsertim quod Deo pie & religiose consulto contrahitur: tum quia conveniens fuit ut Matrimonium, quod ceterorum deinceps exemplar futurum erat, mutuo contrahentium consensu perficeretur: unde vel Deus ad ipsum Protoparentes movit, vel illud iisdem ipse præcepit.

De Matrimonio Osee, quia plus habet difficultatis, singulari & brevi ad hujus Sectionis calcem, Oratione differemus. Quod antequam fiat.

XXVI. Quæres 1. An ad matrimoniale contractum requiratur, ut simul existat Partis utriusque consensus.

R. Necessarium non esse ut Partis utriusque consensus simul actu & physice existat, Id enim

cum ad alios contractus minime requiratur, nec ad conjugalem requiri debet: unde supra diximus valere Matrimonium per Procuratorem, licet tunc cum contrahitur, mandantem dormire contingat. Sufficit ergo ut cum unius consensus ponitur, consensus ab alio antea præstitus, virtualiter perseveret. Id enim & in aliis contractibus plane sufficit.

XXVII. Quæres 2. quamdiu virtualiter perseveret consensus ab uno contrahente datus.

R. perseverare, donec explicite vel implicite revocetur. Unde non perseverat, 1. si qui in unam consenserat, cum alia contrahere velit; 2. si quis in unam consenserat, sed ea lege ut cum ipsa Matrimonium perficeret intra certum tempus: eo enim elapso (quod tamen ex supra dictis morali quodam & humano sensu intelligendum est) censetur consensus pro sequenti tempore revocare. 3. Cum etsi nullum determinaverit tempus, ita nihilominus in mora est Pars altera, ut nemo prudens tamdiu expectare velle censeatur. Quod quidem ex circumstantiis, Sapientum judicio, æstimari debet. Vide Sanch. Lib. 2. disp. 32.

XXVIII. Ergo, inquires, si quis sicte vel ex metu consensit, sufficiet eum deinceps ex animo consentire, modo perseveret alterius consensus. Atqui id dici non potest, 1. quia cum consensus super illegitimam materiam cadit, utrimque renovari debet. Hinc famosa hæc & tantopere difficilis clausula Rescriptorum S. Pœnitentiariæ. *Parte altera de nullitate prioris consensus certiorata*. Atqui in hypothese præsentis consensus cadit in materiam illegitimam, nimirum in personam quæ defectu consensus proprii non potest esse legitimi conjugii materia.

XXIX. 2. Quia nullum est impedimentum quod Matrimonium æque dirimat ac defectus consensus. Ergo si novo utrimque opus sit consensu, cum Matrimonium ex dirimente quopiam impedimento nullum est; à fortiori novo opus erit consensu, cum nullum est ex defectu consensus.

XXX. 3. Quia cum Matrimonium claudicare nequeat, prorsus irritum est deficiente unius consensu, adeoque se habet ac si nusquam contractum foret, Atqui in hoc casu requiritur amborum consensus.

XXXI. 4. Jure novo Concilii Trid. Parochus & testes de Matrimonio, adeoque de Partis utriusque consensu testimonium perhibere debent. Ergo eo saltem Jure necessum est ut Pars utraque suum coram iis consensum renovet.

XXXII. 5. Quia consultus Clemens VIII. de femina quæ sicte consenserat, respondit necessarium esse novum utriusque Partis consensum coram Parocho & testibus, admonito priori marito de nullitate prioris conjugii. Subdit idem Pontifex se dispensare, ad vitandum scandalum, ut secreto contraherent. Ita refert Comitulus, Lib. 1. q. 120.

XXXIII. R. neg. 1. min. Et dico cum Sanch. ibid. n. 9. ubi SS. Thomam, Bonaventuram, aliosque plures, tum Theologos, tum & Jurisperitos adducit, satis esse ut qui nullatenus vel illegitime consensit, consensum suum renovet, modo suam Pars altera non revocaverit.

rit. 1. Quia cum validus fuerit alterius consensus, nihil ex parte ejus desideratur sed tantum ex parte illius qui fecte vel male consensit. Ergo accedente istius consensu, perficitur Matrimonium. 2. Quia qui fecte vel ex metu consensit, se habet perinde ac qui nullatenus consensit. Sed ad Matrimonii robur satis est ut qui nullatenus consensit, consentire incipiat, dum alius in consensu primum dato perseverat. Nec obsunt quinque probationes in confirmationem adductæ. Unde.

XXXIV. Ad 1. neg. min. Consensus enim in casu nostro cadit in personam hic & nunc habilem ad contrahendum, quæque consensus sui defectum reparare per se solam potest. Aliud est in casu impedimenti dirimentis: tunc enim neutra Pars valide consensit, quia neutra tunc habilis erat ad consentiendum. Ergo Pars impedimenti nescia de consensus sui invaliditate *tertiorari* debet, quia novus ab ea exigitur consensus, qui propter errorem debita careret libertate. In præsentem autem quæstione non est opus novo consensu.

XXXV. Ad 2. dist. ant. Nihil est quod magis irritet Matrimonium, quam defectus consensus, sed tamen defectus ille non irritat ad modum impedimenti dirimentis, C. Et eodem modo irritat, N. Itaque sublato consensu tollitur Matrimonium at non tollitur, ut per aliud quodcunque impedimentum dirimens. Istud enim facit ut nulla ex parte valeat consensus: at defectus consensus in uno non impedit quominus valeat & subsistat consensus in altero. Ergo ad istum accedente, qui defuerat, alterius consensu convalescet Matrimonium.

XXXVI. Ad 3. Dico Matrimonium nunquam claudicare hoc sensu, quod legitimum esse possit sine vero utriusque Partis consensu; at eo sensu claudicare posse, ut consensus unus, dum non revocatur, ad illud sufficiat, quando postmodum accesserit consensus alterius; & id quotidie in Matrimoniis per Procuratorem initis contingit: tunc enim ex consensu prius dato, & posterius accedente, coalescit Matrimonium.

XXXVII. Ad 4. Parochus & testes non de interiori, cujus Deus solus conscius est, sed de exteriori tantum consensu rationem reddere possunt. Reddunt autem in præsentem casu.

Nihil ergo ultra ab iis exigendum. Et vero tunc tantum Parocho & testibus opus est, quando vere celebratur Matrimonium: hic autem tantum suppletur defectus consensus interni; jamque externo contractui interfuerant Parochus & testes.

XXXVIII. Ad 5. profert Navarrus resolutionem Pii V. resolutioni quam Clementi VIII. affingit Comitulus, directe adversam. Utraque ergo ponderari debet, præsertim cum modus proponendi casum, decisionem insigniter variet. Interim optandum & curandum ut hæc Matrimonia coram legitimo Sacerdote renoventur, ut certo Sacramenti conditionem & gratias obtineant.

XXXIX. Ex his colligit Sanch. n. 13. eum qui Professionis capax fecte aut ex metu professus est, fieri vere professum, si professionem interius ratam habeat; quia ex parte Religionis admissio fuit legitima, &, ut suppono, perseverat. Unde, inquit, *nihil oportet*

Religioni intimare. Secus, si per ætatem aut aliunde incapax fuisset profitendi.

XL. Sed quid si vel conjux vel Religiosus nonnisi ex errore perseveret in priori suo consensu; puta quia nihil dubitans quin conjux alter vel Religiosus legitime consenserint, credit jam inutile esse dissentire, quia infortunium suum omni jam remedio careat? Hic, fateor ut in multis, non parum essem impeditus. Arbitrarer tamen explorandam esse, tum sponsæ, tum Religionis intentionem. Si utraque eo usque progrediatur, ut actu nolit hunc habere pro Religioso, vel illum pro conjuge, si casu aliquo contigerit ut Professio vel Matrimonium irrita forent, non videretur sufficere renovatio consensus ex parte fictoris. Si vero utraque perseveraret in consensu, alioqui ipsum minime datura si nosset sibi liberum esse ab eo resilire, paulo forem timidior, & sapientiores consularem, qui sane tunc perpenderent & consensum hunc esse à dolo, & ex errore continuari.

XXXXI. Si conjux uterque ex metu, vel cum alio impedimento dirimente consenserit, non sufficit ut uterque deinceps solo animo consentiat; quia tunc perinde est ac si Matrimonium penitus non esset contractum, ut quando cadit super materiam ineptam. Atqui in hoc casu denuo utrinque renovandus est consensus, & quidem exterius. Nec enim perseverare potest consensus qui nullus omnino fuit, cum permanentia existentiam supponat. Ita Sanch. ib. disp. 32. n. 11. & 35. n. 3. Navarrus, c. 22. n. 47. Sylvius, q. 45. ar. 2. Concl. 2. qui duo subjungit, 1. Matrimonium post obtentam impedimenti dispensationem non convalescere, nisi ignoranti significetur priorem contractum fuisse invalidum, sicque ei detur libertas de novo contrahendi; de quo fusius alibi. 2. Habita præfata dispensatione non requiri ut Matrimonium de novo contrahatur coram Parocho, sed satis esse ut Partes jam nullitatis consciæ inter se solas renovent consensum. Ita Navarrus, qui & id à Pio V. declaratum esse refert, Manual. c. 22. n. 70. Barbosa in Cap. 1. Sess. 24. Trid. n. 158. & alii. Quoniam tamen fatetur Sylvius, Matrimonium hoc non fore Sacramentum novæ Legis, quia non adhibetur forma, tunc quando materia est præsens, satagendum ut contrahentes vel coram Parocho, vel coram Confessore per Episcopum secreto ad id deputato, consensum renovent. Imo necessum erit coram Parocho & testibus denuo contrahere, si impedimentum vel publicum sit, vel deinceps verisimiliter manifestandum.

Quæres 3. an cum errore facti & scientia Juris possit subsistere consensus ad Matrimonium sufficiens; puta an valide consentiat Titius ducendo Mœviam, quam ex errore credit sibi in gradu prohibito affinem esse vel consanguineam; aut credendo primam suam conjugem in vivis superesse, licet hæc quo tempore Mœviam ducit, diem obierit supremam.

XXXXII. R. multo probabilius non valere hujusmodi Matrimonium. Ratio est, quia nemo vult aut velle potest sincere id quod firmiter credit esse sibi impossibile; cum intentio nunquam sequi possit in voluntate, nisi secundum

dum id quod præcessit in intellectu. Ergo sicut qui, licet male, persuasus est opinionem hanc esse falsam, non potest eam sequi; sic & qui, falso licet, persuasus est uxorem suam in vivis esse, non potest in sensu composito hujus judicii aliam ducere. Ita Pontius, Lib. 4. cap. 23.

XXXXIII. Objicit Sanch. eod. Lib. 2. disp. 33. n. 2. 1. Caput 1. *De sponsal.* in 6. ubi deciditur ex sponsalibus propter impedimentum aliquod nullis oriri publicam honestatem, modo adfit consensus. Ergo, inquit, supponitur possibilem esse consensum cum impedimento dirimenti.

XXXXIV. 2. Clementinam un. *De consang.* in qua excommunicantur contrahentes in gradu prohibito. Atqui & hic quoque supponitur subsistere posse consensum cum impedimento: deficiente enim consensu non incurritur censura.

XXXXV. 3. Personas de quibus agitur reipsa & à parte rei, habiles esse ad contrahendum. Ergo nihil esse cur non contrahant, si contrahere intendant.

XXXXVI. 4. Quod Hereticus qui Baptismum deridet, vere baptizat, si vere intendit facere quod potest & quod intendit Ecclesia; adeoque cum errore circa Baptismum stat consensus. Ergo à pari in nostro casu.

XXXXVII. R. ad 1. textum hunc intelligi posse de casu in quo contrahentes ignorabant impedimentum, vel nesciebant per illud dirimi Sponsalia; quod multi quantum ad simplex castitatis votum ignorant; vel Sponsalia contraxerunt in ordine ad Pontificis dispensationem, quam ille dare noluerit. Tunc enim, ait Pontius, n. 2. sufficiens fuit ad Sponsalia consensus, licet conditionatus; & ita potuit ex illis, licet propter impedimentum nulla remanserint, oriri publica honestas. Quæ postrema responsio fusiori indiget examine, sed non in præsens faciendo.

XXXXVIII. R. Ad 2. neg. min. Factum enim ipsum scienter commissum potuit censura plecti, si consensus fuerit sufficiens, si non. Neque enim ad excommunicationis pœnam pertinebat consensus, sed effectus exterior, seu Matrimonium de facto attentatum.

XXXXIX. R. ad 3. neg. conseq. quæ, nisi diversa quædam fingatur hypothesis; falso supponit eos intendere posse hic & nunc consensum dare, qui hic & nunc consensum hunc judicant impossibilem.

L. R. ad 4. in Hæretico Baptismum intus deridente reperiri posse intentionem, in omnem eventum, faciendi id quod facit Ecclesia: tunc enim judicium speculativum quo intus Baptisma deridet, cedere, potest judicio practico, quo cognoscens Ecclesiam aliud docere, judicat ab extrinseco se perperam aut utiliter posse intentionem suam intentioni Ecclesiæ conformare. Sed de his alibi.

LI. Dixi in respons. ad 3. *nisi diversa quædam fingatur hypothesis*, quæ sane in his quæ ab intentione dependent, multiplex semper fingi potest. Unde tanta hujusmodi casus decidendi difficultas; quia qui consulunt, vix satis explicare possunt quid intenderint; idque multo minus capiunt qui consuluntur. Itaque

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

stabit Matrimonium. 1. si contrahens dubitet an mortua sit conjux sua, vel suspicatur eam, quia v. g. infirma esset, mori potuisse. 2. Si licet credat eam quam ducit, esse affinem suam, contrahat sub aliqua conditione, quam apprehendat ut possibilem, puta si circa hujus affinitatis existentiam decipiatur; si hæc per dispensationem sublata sit, &c. Ratio est, quia in his casibus vellet homo contrahere quantum potest, nec judicaret prorsus se id non posse. Peccaret tamen graviter, quatenus exponeret se gravi invalide contrahendi periculo.

LII. Quia tamen Sanchezii opinio non adeo invicte confutatur, ut nihil omnino superfit dubii, curandum semper Confessariis qui hosce casus repperint, ut Partes ad novum consensum adducant, nec jam ab initio plenam ad alia vota transeundi libertatem annuntient; præsertim cum id sine gravi scandalo, gravetiam deceptoris periculo fieri non possit. Vide quæ de iis dixi Tom. 2. de dispens. epist. XI. ubi difficultatem hanc, nec certe fictam, expendi.

Quæres 4. ad quid teneantur qui fictæ, non autem ex animo, consensit in Matrimonium.

LIII. R. 1. Huic nihil licitum esse eorum quæ solis conjugibus permixta sunt, ut qui vere conjux non sit.

LIV. R. 2. eum, nisi graves obsint circumstantiæ, puta metus inique incussi, &c. teneri de novo vere & interius contrahere, cum factam comparti injuriam aliter refarcire non possit, nisi hæc circumspecte interrogata consentiat in cœlibatu vel Religione vivere usque ad mortem, putatitii sui conjugis. Is tamen ad alias nuptias, cum priores in Ecclesiæ foro pro validis habeantur, convolare, nequit, nisi in loco hinc adeo distante, ut nulla prioris ejus conjugii suspicio haberi possit: alioqui enim bigamorum pœnis, & merito quidem plecteretur, quia de internis non judicat Ecclesia.

Q. 5. an Pars una teneatur credere alteri se fictæ consensisse asserenti, & à debito petendo abstinere.

LV. R. negat. cum Sanch. Lib. 2. disp. 45. n. 3. Prob. 1. ex Cap. 10. *De probat.* ubi Innocentius III. sic: *Nimis indignum est juxta legitimas Sanctiones, ut quod quisque sua voce lucide protestatus est, valeat proprio testimonio infirmare.*

2. Quia verisimilius est quod tunc mentiatur, quam quod id commiserit in actu solemnium & principali. Unde tunc ne ei quidem juranti credendum, nisi id speciales circumstantiæ exigant; ut si puella metum sibi incussum probet; si vir prius statim ad incompatibilem statum transeat, ita ut consensus ejus pro lapsu linguæ haberi possit; quod hodie pene impossibile est. Sed de his vix ulla certa regula dari potest. Unde Judicis erit conjecturas omnes appendere in statera Sanctuarii. Interim si quis alii se fictæ consensisse dicenti, statim & sine sufficienti ratione crediderit, aliudque inierit Matrimonium, non poterit isto uti, seu petendo, seu etiam reddendo debitum. Si vero dubitans de narrationis veritate ad secundas nuptias transierit, (quod tamen ei non licebat) poterit secundis uti reddendo debitum, sed non petendo. Ita Sylvius, q. 45. art. 4. pag. mihi 186. Navarrus, cap. 22.

M m

DIS-

DISSERTATIO

HISTORICO-THEOLOGICA

DE

MATRIMONIO OSEE CUM MULIERE FORNICARIA.

LVI. CELEBRE illud Matrimonium his Oseas verbis ipse recenset Prophetæ suæ Cap. 1. v. 2. & seq. *Dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum; quia fornicans fornicabitur terra à Domino. Et abiit & accepit Gomer filiam Debelaim, & concepit & peperit ei filium, &c.* Quæritur quid de isto Osee cum Gomer commercio sentiendum sit. De hoc autem variæ sunt opiniones.

LVII. 1. Enim ex facto Osee concludunt nonnulli fornicationem esse licitam, seu per se, quem errorem Græcis attribuit Alph. à Castro, Lib. 7. contra hæres. v. *Fornicatio*; seu Deo dispensantē, quia potest supremus rerum Arbitrator corpus unius subicere alterius imperio. Unde S. Thomas, 2. 2. q. 154. art. 2. ad 2. *Sicut Abraham non peccavit, filium innocentem volendo occidere, propter hoc quod obedivit Deo, quamvis hoc secundum se consideratum, sit communiter contra rectitudinem rationis humanæ; ita etiam Osee non peccavit fornicando ex præcepto divino: nec talis concubitus proprie fornicatio debet dici, quamvis fornicatio nominetur, referendo ad cursum communem, in quo deest utique præceptum Dei.*

LVIII. 2. Alii fornicationem per se & necessario malam persuasi, propter Osee factum auctorem & præceptorem criminari. Ita à Manichæis objectum Augustino. Lib. 22. contra Faustum, Capit. 80. & 89.

LIX. 3. Fuere, nec pauci, nec indocti qui totum hunc Osee ad fornicariam accessum, in visione atque spiritu contigisse opinati sunt. Ita tenuerunt cum Chaldæo Paraphraste ex Hebræis Magistris plures; Hieronymus in hunc locum, & in Cap. 4. Ezechiel; Haymo, Isidorus, Vatablus, & alii apud Gasparem Sanctium hic n. 15. Nimirum ex solemnī Augustini regula, Lib. 3. de Doct. Christ. cap. 10. Cum aliquid aut durum, aut indecorum apparet in sacris Litteris, non reipla, sed in somnio aut per revelationem contigisse existimandum est. Atqui non à probis solum moribus, sed ab ipsa rerum natura prorsus alienum est, ut vir honestus & prudens ex lupanari & schortationibus infamem sibi feminam adsciscat. Ecquis id genus connubium non exhorreat? &c.

LX. 4. Senferunt alii, & inter hos Lyranus & Burgenfis, fornicationem hic sumi pro idololatria, adeoque præceptum fuisse Osee ut uxorem gentilem & idololatram duceret. Horum ratio est, quod uxor illa Synagogam idololatriæ nimium addictam repræsentet, ac proinde & ipsa idololatriæ mancipata esse debuerit.

LXI. 5. Aliis visum est per uxorem fornicariam eam hic intelligi debere, quæ rite quidem Prophetæ nupserit, sed quæ ex priori criminis habitu post Matrimonium cum aliis procis de-

nuo fornicata sit, atque ex eis suscepit filios, qui *fornicationum* dicantur; seu quia ex adulterio nati sint, & quos tamen Propheta educare iussus fuerit; seu quia maternæ incontinentiæ æmuli, iisdem ac illa vitiis servierint; secundum illud Capitis 2. ibid. *Filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt*, suarum videlicet; neque enim ob solum matris crimen milericordia indigni fuissent, nisi & ipsi fornicando divinam à se avertissent benignitatem.

LXII. 6. Plures Matrimonium Osee à Deo ipso de potentia extraordinaria quoad vinculum, Osea quasi inconsulto, perfectum esse volunt.

LXIII. 7. Demum alii satis communiter Metreticem, jubente Deo, à Propheta in uxorem ductam fuisse contendunt: an autem ex ea suscepit filios, quo sensu, si suscepit, dicantur ii fornicationum filii, diversimode explicant, prout ab aliis nunc fieri vidimus. De his quid sentiendum videatur nobis, breviter exponemus. Sit itaque.

CONCLUSIO I. Matrimonium Osee, non in visione seu per imaginationem, sed vere & de facto perfectum est.

LXIV. Prob. 1. Quia hæc longe communior est Patrum opinio; Irenæi Lib. 4. contra hæres. cap. 37. Basilii in Cap. 8. Ilaïæ, Augustini, Lib. 3. de Doct. Christ. Theodoret, Cyrilli, & juxta nonnullos ipsius Hieronymi; si attente inspicatur, D. Thomæ supra, &c.

LXV. 2. Quia quæ per visionem exhibentur, indicare solet Scriptura ut facta per visionem quemadmodum videre est Ezech. 40. v. 1. Apocal. 1. v. 4. & alibi passim. Ergo erat id à potiori indicandum in facto Osee, quod primo intuitu aliquid præfert unde mens & ipsa pietas nonnihil commoveatur.

LXVI. 3. Quia hic nominantur maritus, Osee nimirum; uxor scilicet Gomer; uxoris mater, nempe Debelaim; trina ejus proles, videlicet Jezrahel, &c. Atqui hæc omnia non parabolam sonant, sed historiam.

LXVII. 4. Quia mens Dei erat ut Populum in anathematibus divinis obdormientem, & consuetis Prophetarum admonitionibus surdum, stupendo aliquo & portenti speciem præferente, suscitaret. Atqui ad id non satis fuisset visio sola, quæ pro delirantis animi joco habitata fuisset. Ergo requirebatur insolita quæpiam actio quæ feriret oculos. Qua etiam de Isai. 20 causa iussus est Isaias, vir nobilis & honoratus, per mediam Jerosolymam luce media nudus discurrere, ut hoc portento exhibita imminētis excidii specie, Populos ad lamenta & pœnitentiam converteret. Quocirca etiam iussus est Ezechiel stercore boum vesci, ut instantem urbi penuriam ac famem præmonstraret. Ezech. 4

LXVIII. Ad object. in contrarium supra n. 59. neg. min. tum quia infamiam omnem ab ho-

hoc Prophetæ factò exclusit præceptum Dei; tum quia hinc factum illud cohonestabatur, quod rei futuræ Sacramentum esset; & Populo, cujus saluti per famam & ignominiam à sacris Ministris incumbendum est, ad Deum reducendo inservire posset; tum quia sanctum & honestum est fornicariam ducere. ut ipsa vitam turpem cum pia & verecunda commutet, prout observat Augustinus, cit. Lib. 22. contra Faustum, c. 80.

LXIX. At, inquires, impium est & indecorum, quod res ad minus in speciem turpis, sit figura Dei Synagogam infidelem sibi in sponsam assumptis. Sane id ferre non poterat Hieronymus, ut constet eum legenti in Cap. 45. Isaia, in Cap. 10. Osee, & in Cap. 12. Ezechiel.

LXX. R. non esse in Scripturis inusitatum, (& hoc tandem agnovit Hieronymus in Epist. 131. ad Rufinum) ut res etiam mala rei sacræ & optimæ typus sit. Sic juxta S. Doctorem duæ filia Loth utrumque Testamentum significabant. Sic & Luc. 18. 2. *Judex qui Deum non timebat & hominem non reverebatur*, non desinit esse figura Dei. Sic juxta Gregorium Mag. in prologo ad Cantica, ipsa etiam *turpis amoris nostri verba* vim divini in nos amoris exhibent. Ceterum nihil est in Osee factò prophetica sanctitate indignum. *Quid enim inimicum Fidei Christianæ*, ait August. infra, *si meretrix, relicta fornicatione, in castum conjugium commutetur*. Sed de hoc paulo post.

CONCLUSIO II. Gomer ab Osee assumptam non fuit idololatra, sed meretrix.

LXXI. Prob. 1. Quia fornicationis nomen, nisi ex circumstantiis ad idololatriæ significationem determinetur, naturali & obvio sensu semper intelligitur. 2. Quia idem per idem non repræsentatur, sed per aliquid simile. Ergo Judæorum idololatria non fuit repræsentanda per specialem mulieris idololatriam, sed per notam ejus cum omnibus prostitutionem, quod & semper observarunt Prophetæ. Neque vero insignius est idololatriæ Diis omnibus servientis symbolum; quam immunditia mulieris omnibus permixta. Et hinc solvitur unica opinionis adversæ ratio supra, n. 60.

CONCLUSIO III. Accessus Osee ad fornicariam nec fuit fornicatio simplex, nec fornicatio ex Dei dispensatione permixta: unde nec flagitii præceptor Deus antiquæ Legis.

LXXII. Prob. 1. pars, quia fornicatio est grave peccatum, In utroque Testamento graviter prohibitum, uti ostendimus Tom. VI. p. 224. & seq. Ergo nusquam eo desipuit vir Prophetæ & sanctus, qualem fuisse Oseam nemo ambigit, ut eam sibi crediderit licitam esse.

LXXIII. Prob. 2. pars, 1. quia ad minus incertum est an possit Deus in Lege naturali dispensare, idque cum pluribus negavimus in Tract. de Legib. c. 3. 2. Quia vix credi potest à Deo permissum fuisse Osee ut ad tempus fornicaria uteretur, quod ex Adversariis nonnulli volunt. 3. Quia istud Osee fascinus. nedum Plebem Judaicam ad Deum reduxisset, gravis ei fuisset ruinæ & scandali occasio. Constabat enim de facto, neutiquam autem de dispensatione, quæ in hujusmodi rebus non præsumitur, nisi probetur. 4. Quia si legitimum

Prophetam inter & Gomer extiterit conjugium, non fuit opus dispensatione. Utrumque autem legitimo conjugio junctum fuisse statim patebit.

Interim collige quam inverecunde simul & infundate Manichæi ex Osee factò in veteris Testamenti Auctorem insurrexerint. Quod & magis patebit ex ultima Conclusionem.

CONCLUSIO IV. Matrimonium Osee non fuit quoad vinculum opus Dei extraordinaria potentia suppletis Prophetæ consensum.

LXXIV. Prob. tum quia nullum est extraordinariæ hujus Dei operationis in sacro Textu vestigium; tum & quia nulla est ejus necessitas: quod enim per solitas Providentiæ leges rite exponitur, per miracula, potissimum dubia, explicari non debet. Atqui:: Minor ut constet, sit

CONCLUSIO V. Commertium Osee cum fornicaria fuit veri nominis Matrimonium, à Deo quidem præceptum, sed juxta solitas Matrimonii leges contractum.

LXXV. Prob. 1. ex sacro Textu: *Vade, inquit Deus, sume tibi uxorem fornicationum: & abiit, & accepit Gomer*, &c. Sed qui ex Dei omnia suaviter disponentis præcepto vadit, uxorem sumit, ex accepta, utique ultro consentiente, filios generat, is omnes Matrimonii leges observat.

LXXVI. Prob. 2. Quia hæc est, ut jam dixi, vulgata Patrum Traditio, à qua ne in ipsis etiam rebus facti discedendum est, nisi graves id postulent causæ quæ ipsis exciderint. Sic Hieronymus in hunc locum: *Quanto, inquit, illa sordidior est, tanto Propheta patientior, qui talem duxit uxorem*. Sic Augustinus, Lib. contra Secundin. c. 21. *Quid inimicum Fidei Christianæ, si meretrix relicta fornicatione in castum conjugium commutetur?* &c.

LXXVII. Obj. Voluit Deus ut Prophetæ faceret filios fornicationum, quia, inquit, *fornicans fornicabitur terra à Domino*. Hinc Cap. 2. filii isti *filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos*. Atqui non essent filii fornicationum, qui è legitimo Matrimonio vel coitu nati essent. Ita Henno in Tract. de Legib. Tom. III. disp. 1. q. 5. art. 3. Frassen, Tom. II. disp. 2. & alii, qui Deum in secundæ Tabulæ præceptis dispensare posse opinantur.

LXXVIII. R. 1. è variis quæ circa istas voces: *Filii fornicationum*, circumferuntur expositionibus, eam quæ ab istis Auctoribus profertur, solam esse quæ omni probabilitate destituta sit. Nimirum vero filios Gomer fornicationis filios ideo dici volunt, quia *fornicata sit mater eorum & confusa*, dum *eos concepit*. Atqui in eorum systemate nec proprie fornicata est mater eorum, nec ullatenus confusa eos concipiendo. Non *fornicata* quidem, quia *concubitus ex præcepto divino proprie fornicatio dici non debet*, uti supra docebat S. Thomas. Non *confusa*, quia non confunditur qui aliquid sibi ex Dei dispensatione permissum facit; imo peccaret non faciendò, sicut peccasset Abraham, si jubente Deo filium immolare detraisset. Ergo. Unde

LXXIX. R. 2. juxta varias interpretationes superius adductas, 1. illud *filios fornicationum*, referri

referri ad filios quos Gomer ante suum cum Osea conjugium ex crimine pepererat, ut sensus sit: *Sume tibi uxorem fornicationum*, & cum ea filios quos ex fornicatione suscepit. Quæ expositio eo magis probabilis est, quod *ly fac* nec in Habræo sit, nec in LXX. nec in Syro, nec in Arabico. Unde jubetur Propheta cum matre filios criminis ejus recipere & adoptare, quæ ingens viro sancto & ingenuo erat ignominia; sed quæ optime repræsentaret Synagogam peperisse filios idololatrias, quos tamen Deus quasi suo & Patriarcharum filios cum dedecore & dolore aleret in Jerusalem.

LXXX. Nec obest quod verbum *fac* legitur in Vulgata Editione, etiam post Sixtinam correctionem: & certum videatur Gomer trina vice concepisse ab Osea. Tum quia sensus verbi *fac*, idem esse potest ac verbi *sume*: *Sume tibi uxorem*, & *fac*, adoptando filios tuos, quos ea filios ex meretricio suscepit. Tum quia, etsi patitur interpretatio hæc, non tamen exigit ut Oseas nullos naturales ex Gomer filios habuerit. Qui enim spurios infantes facit suos, potest habere & naturales, qui sua quisque modo ad intentum Dei conducant.

LXXXI. 2. Potest illud, *filios fornicationum*, ad ipsos naturales Oseæ filios referri, qui nempe filii fornicationum dicantur, quia ex muliere antea infami prodierint. Sæpe enim, ut advertit cum aliis eum in locum Calmetus, res in Scripturis exprimuntur vocabulo, sibi ob aliquid non jam existens, sed præteritum conveniente. Sic serpens ex Moyhis virga productus, vocatur virga Exod. 7. Sic Corpus Christi post consecrationem dicitur panis. Sic, ait San-

ctius in hunc Oseæ locum, n. 10. si quis apud Hispanos nobilis uxorem ducat de Judæo sanguine, licet hæc Religionem amplexa sit Christianam, & mores alios, filii tamen qui ab ea & viro nobili prodeunt, Judæi nominantur, & eo nomine à certis quibusdam titulis & Nobilium Ordinibus arcentur. Hanc expositionem tradunt Hieronymus & alii complures.

LXXXII. 3. Idem Oseæ liberi *fornicationum* filii dici potuerunt, quia Deo non præcipiente, absit, sed præsciente, impudicam & vagam genitricis indolem, non pudicos casti parentis mores imitaturi essent. Idque ex ipso Propheta deduci potest, qui cum filios fornicationum dixisset, causam reddit hujus nominis, *quia fornicans fornicabitur terra à Domino*; id est, quia filii Synagogæ, quam ego quasi uxorem, post spirituales fornicationem, scilicet idololatriam, ad mysticum Matrimonium assumpsi, fornicabuntur ad exemplum matris suæ, & sicut illa ad idolorum cultum dilabentur. Hinc, Cap. 2. v. 4. *Filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt*. Favet Syrus qui vertit: *Sume tibi filios qui fornicantur. quia fornicando fornicabitur terra*, &c. Favet rursus quod Scripturæ phrasi vocantur filii superbiæ, inobedientiæ, diffidentiæ, qui in hæc vitia impendio propensi sunt, adeo ut ex ipsa superbia, inobedientia & diffidentia nati videantur; cum tamen non illi ex superbia, sed superbia ex ipsis germinet.

Instantiam quæ hic urgeri possit, vide dilutam in Tract. de Legib. pag. nunc 44. ne eadem bis repetamus.

SECTIO SECUNDA.

A N

ET QUATENUS CONSENSUS NUBENTIUM DEBEAT ESSE EXTERIOR?

DUÆ hic moventur difficultates. Prima an connubialis consensus exterior esse debeat, & quidem essentialiter. 2. An solis verbis sit exhibendus.

LXXXIII. Circa primum, sensit Wiclefus apud Waldensem, Lib. 4. de Sacram. cap. 42. consensum interiorem ad Matrimonium ita sufficere, ut ex eo verbis aut signis non expresso exurgat conjugium: eamque opinionem Juristis quibusdam, ut Innocentio III. & Cujacio tribuunt Salmanticenses hic, Cap. 6. n. 38. Quod, meo quidem judicio, difficile est, cum nec Wiclefus circa numerum Sacramentorum, nec alii erraverint. Ut ut est de hac facti quæstione, sit quoad quæstionem Juris.

CONCLUSIO I. Ad Matrimonium necesse est ut consensus verbis aut signis manifestetur; eaque manifestatio non se habet ut mera conditio, sed ut aliquid essentielle.

LXXXIV. Prob. simul utraque pars, 1. ex Florent. in Decreto unionis, ubi: *Causa efficiens Matrimonium est regulariter mutuus consensus per verba de præsentem expressus*, ubi vox, re-

gulariter, non cadit in consensum exterius expressum, sed in ejus exprimendi modum, verba scilicet, quia sine his aliquando, exprimi potest consensus, ut in mutis per signa, in verecundioribus per inclinationem capitis.

LXXXV. 2. Quia consensus unius conjugis ab alio debet acceptari. Atqui acceptari non potest, nisi per exteriora quædam signa cognoscatur. Homines enim, non Angelorum more ex sola directione animi, sed tantum per exteriora symbola suas sibi invicem cogitationes pandere valent.

LXXXVI. 3. Quia alioqui possent homines locis sejunctissimi, alique aliorum mentem penitus ignorantes, Matrimonium inire: quod quam sit absurdum, quam exitiale futurum esset, nemo non intelligit.

LXXXVII. 4. Quia Matrimonium vel spectatur ut contractus, vel ut Sacramentum. Atqui utrolibet sensu requirit consensum exteriorum. Et 1. quidem, si spectetur ut Sacramentum, quia ut tale debet habere rationem signi sensibilis, non secus ac alia novæ Legis Sacramenta.

menta. 2. Si spectetur ut contractus, tum quia contractus omnis est pactio humano modo facta: humano autem modo fieri non potest, nili verbis aut signis exprimatur; tum quia per Matrimonii contractum fit translatio domini ab uno in alium: translatio autem hæc per actum mere internam fieri non potest.

LXXXVIII. Obj. 1. Id Innocentii III. Cap. *Tuæ fraternitatis*, 25. *De Sponsalib. Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum; sed necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de præfenti.* Ergo verba non ex natura rei, sed duntaxat quod forum exterius requiruntur.

LXXXIX. R. Concedo totum, & neg. ulteriorem conseq. Non dico necessum esse prorsus ut consensus matrimonialis per verba exprimatur. Dico prorsus necessum esse ut exterius manifestetur: eum autem exterius sine verbis manifestari posse lubens confiteor. Id porro & nihil ultra intendit Innocentius; sic enim prosequitur: *Nam muti atque surdi possunt sine verbis contrahere, si aliis signis expriment suos consensus.* Ergo docet quidem verba non esse simpliciter necessaria, licet utcumque quoad Ecclesiam necessaria sint, quia cum melius consensum expriment quam signa, facilius in Ecclesiæ foro probatur, quod verbis perspicuis manifestatum est; at nullatenus docet consensum internam unquam sufficere. Ita ceteri cum Sanchez, Lib. 2. disp. 30. n. 5.

XC. Inst. Ex Cap. *Sufficiat*, 2. XXVII. q. 2. & Cap. *Cum locum*, 14. *De Sponsal. Matrimonium solo consensu contrahitur, & in eo solus est animus indagandus.* Sed quod solo animi consensu contrahitur, verbis non indiget.

XCI. R. dist. maj. Solo consensu contrahitur, solo, inquam, ad exclusionem eorum quæ Matrimonio accidentalia sunt, ut parentum consensus, copula vel copulæ intentio, C. Solo ad exclusionem signorum, quæ consensum hunc Parti alteri & Ecclesiæ manifestent, N. *Sufficiat*, ait Nicolaus I. cit. cap. 2. *secundum Leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur.* Ergo extra hunc non requiritur alius: valet consecutio. Ergo sufficit is, etiam non manifestatus; consecutio ridicula. Idem vel simile de ceteris Textibus dicendum.

XCII. Obj. 2. In aliis contractibus, puta in promissione, sufficit solus voluntatis consensus. Ergo & in præfenti. Conseq. patet. Prob. ant. Si quis enim voluntatem habeat donandi centum Petro, & ea Petrus accipiat, non furabitur, quia furtum est acceptio rei alienæ invito domino; quod in præfenti locum non haberet. Ergo.

XCIII. R. ad 1. & 2. neg. ant. Nulla siquidem ex promissione mere interna oritur obligatio de Jure etiam naturali. Istud enim, non secus ac civile, postulat acceptationem ut nequeat revocari. Non potest autem acceptari, nisi quod exterius promissum est. Unde in objecto casu Petrus committeret formaliter peccatum furti; quia quantum ad se rem alienam rapuisset invito domino; quamvis materialiter non esset furtum, quia reipsa dominus non erat invitatus: Sicut qui ad uxorem suam accederet, ratus esse alienam, formaliter adul-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

terii reus foret, quamvis non materialiter, quia reipsa non accessit ad alienam. Ita Salmanticenses, cit. cap. 6. n. 43.

XCIV. Obj. 3. Quod per Deum vel Angelum suppleri potest, non esse essentiale. Atqui manifestatio consensus suppleri potest. Si enim Deus vel Angelus viro consensum mulieris, & mulieri consensum viri internam manifestent, jam inter eos verum suberit Matrimonium.

XCV. R. dist. maj. Quod suppleri potest per Deum non id efficientem quod supplere dicitur, C. Quod suppleri potest per Deum, id est quod per Deum ut interpretem fieri potest, N. Sicut ergo exterior consensus manifestatio non desinit esse essentialis, quia pater filiæ suæ timidioris consensum, ipsius loco, manifestare potest, sic & in præfenti. Sic Confessio ad Pœnitentiæ Sacramentum essentialis est, licet possit moribundus per alterius ministerium peccata sua detegere. De ceteris adi Sanchez, Lib. 1. disp. 3.

CONCLUSIO II. Non est ad Sacramenti validitatem necessarium ut consensus verbis aperiatur; sufficit ut signis & nutibus, etiam si contrahentes vocis ulu polleant: quanquam curandum ut præter mutos ceteri verbis usitatis utantur.

XCVI. Prob. 1. pars. 1. Quia ex Florentino supra, Matrimonium per verba *regulariter* contrahitur. Ergo aliquando contrahi potest per aliquid verbis æquivalens, ut sunt nutus & signa.

XCVII. 2. quia muti nuptiarum capaces sunt, ut patet, tum ex praxi, tum ex cit. Cap. 25. *De Sponsal.* & ii tamen non nisi in signis loquuntur.

XCVIII. 3. Quia Christus Matrimonium ad Sacramenti dignitatem efferendo, non mutavit naturam ejusdem ut contractus. Atqui ad Matrimonium in ratione contractus, sicut & ad contractus ceteros, sufficiunt signa quæ mutam Partium consensionem nec obscure, nec ambigue indicent. Ergo.

XCIX. Prob. 2. Pars, 1. quia, ut statim dictum est, Matrimonium eo modo perfici potest quo ceteri contractus. Atqui valide contrahunt in ceteris, qui licet non elingues, nutibus consensum aperiunt.

C. 2. Quia ante Tridentinum Sponsalia transibant in Matrimonium per copulam, ex Cap. *Is qui fidem.* *De Sponsalib.* Atqui hujus rei ratio erat, quod copula signum foret consensus.

CI. 3. Quia ex Cap. unic. §. fin. *De desponsat. impub.* in 6. *Ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus contrahunt, ipsi filii: si præfentes fuerin, nec contraxerint, obligantur.* Atqui ideo tunc obligantur, quia taciturnitas in tali casu est signum consensus interioris. Porro longe abest taciturnitas à verbis.

CII. Prob. 3. pars, tum quia à trito Ecclesiæ usu non est sine causa recedendum; tum quia contra nutus, velit utcumque ambiguos, non autem contra verba diserta reclamari potest; tum quia non desunt Theologi qui cum Averfa & Sylvio in q. 45. art. 2. existiment lethaliter peccari ab iis qui sine gravi causa nutus adhibent pro verbis, saltem si Matrimonium in Ecclesia solemniter celebretur; eo quia

N n

is

is contrahendi modus gravi Ecclesiæ consuetudini *in omnibus semper annullandæ* adversatur. Aliter equidem censent alii nonnulli: at hic eorum plerique culpam venialem admittunt, quia licet nulla hic seu à jure naturali, seu à positivis Legibus, videatur gravis obligatio inducta esse; exigit tamen rectus ordo ne citra causam omittatur id quod sapientum moribus & Ecclesiæ usu institutum est. Vide n. 117.

CIII. Obj. contra 1. part. Cum Scoto & Cano, Matrimonia mutorum non habere rationem Sacramenti, 1. quia ex Florentino Sacramenta tribus perficiuntur, nimirum *verbis*, rebus & Ministro, ergo ubi defunt verba, deest & Sacramentum. 2. Quia sicut in Baptismo Minister per nutus abluere non potest, nec in Pœnitentia absolvere per nutus, sic nec contrahentes, qui sunt Ministri Matrimonii per nutus sacramentaliter contrahere valent.

CIV. R. ad 1. neg. ant. Quod temere assertum videtur, & male probatum. Unde

CV. Ad 1. prob. Illud, *verbis*, nisi ad Ministrum referatur, intelligi debet de eo omni quod animi sensum aperire potest. Unde sicut potest quis ex solis nutibus sacramentaliter absolvi, sic & solis nutibus matrimonialem consensum aperire potest.

CVI. Ad 2. prob. Dato, non utique concessio, quod contrahentes sint Ministri, ad hoc ut hoc suo munere fungantur, satis est ut consensum suum eo modo exprimant, qui ad valide contrahendum sufficiat. Porro ad valide contrahendum sufficiunt signa quæ consensum exprimant, quia Christum contractum matrimonialem reliquit ut antea erat. Aliud est in Baptismi & Pœnitentiæ Sacramentis, quæ idem Sacramentorum Institutum & Arbitrum verbis conferri absolute & determinate voluit.

CVII. Obj. contra 2. part. Quæ Pontio, Lib. 2. cap. 7. n. 5. probabilis videtur, 1. quod ex Cap. 25. *De Sponsalib. &c. necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimant de præfenti*; licet multi possunt contrahere *Matrimonium sine verbis*. Ubi distinguitur mutos inter & verbi potentes. Porro quod necessarium est de Jure, importat formam quæ per æquivalens suppleri non potest, ex Leg. 1. §. *Si quis ita*, ff. *De verb. oblig.*

CVIII. 2. Quod verba necessaria sint in spiritali Matrimonio Episcopi cum Ecclesia sua, ex Cap. *Cum inter Canonicos*, de *electione*, &c. Ergo & in Matrimonio carnali.

CIX. 3. Quod ex D. Thoma, Supplem. q. 45. art. 2. O. *Oportet quod consensus Matrimonium faciens verbis exprimat, ut expressio verborum se habeat ad Matrimonium, sicut ablutio exterior ad Baptismum*. Atqui Baptismus sine ablutione valide perfici non potest. Ergo nec Matrimonium sine verbis.

CX. R. ad 1. dist. Verba sunt necessaria quoad probationem Ecclesiæ faciendam, & quidem non simpliciter & absolute, sed ut probatio facilius sit & clarius, C. Verba sunt absolute necessaria, N. Porro id quod de Jure necessarium est non absolute, sed ad melius & facilius per æquivalens suppleri potest.

CXI. R. ad 2. 1. cit. Cap. 21. *De electione*, &c. Tantum requiri ut electus electioni suæ consentiat, non autem ut absolute consentiat

verbis. 2. Neque si id requiratur, valere illationem ad carnale Matrimonium, cum ex eo quod in Jure expressum est, ad id quod non est expressum, nulla sit illatio.

CXII. R. ad 3. Nomine verborum ab Angelico intelligi signa quæ consensum interiori satis aperiant, ut patet ex solut. ad 2. & 3. ubi *nutus* vel parentum verba *pro verbis* contrahentium *computantur*.

Quæres quibus verbis vel signis nubentium consensus sufficienter aperiatur.

CXIII. R. ad 1. Sufficere quæcunque verba consensum de præfenti, non grammaticaliter solum, sed & ex communi intellectu significantia. Unde valent isthæc: *Accipio te in meam; trado me tibi in tuum*, &c. At non valent ista: *Volo te habere in uxorem; cupio esse tuus*. Hæc enim cum ambigua sint, nisi ex certis circumstantiis ad tempus præfens determinentur, de futuro etiam intelligi possent. Si enim dixerim: *Volo tibi Agrum meum vendere*; tu autem responderis, *Volo emere*, non perficitur contractus de præfenti.

CXIV. R. ad 2. ea ad Matrimonium sufficere signa, quibus homines suum de præfenti consensum exhibere solent. Unde, sicut alibi diximus, ubi consuetudo est ut per annuli immisionem in digitum, significetur consensus matrimonialis, immissio hæc acceptata sufficiet ad Matrimonium. Idem erit, si puella serio interrogata, serio Caput inclinet, vel manum porrigat.

CXV. Sed num taciturnitas puellæ erit sufficiens consensus signum? Erit, ajunt omnes, si taceat puella coram patre & matre reponentibus viro pro ipsa: ita D. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. art. 2. & Suppl. q. 45. art. 2. ad 3. Sylvius hic & alii passim; quia silentium non contradicentis, quando contradicendum esset, signum est consensus, nisi scilicet ex aliis circumstantiis colligeretur tacere, quia dissentit, & non audet ob metum patris contradicere.

CXVI. Quod autem censet ibid. Sylvius idem esse, si non parentes, sed extraneæ personæ, pro alterutro contrahentium tacente loquantur, non omnibus placet, ut videris apud Sanchez Lib. 1. disp. 23. n. 6. Ratio est, 1. quia facilius contradicere potest puella, patre in ipsius locum stipulante, quam alio, puta magnate; cum ex tenera patrem inter & sobolem necessitudine major suboriatur libertas: 2. quia pater bonum filiæ novit & plus sitit, quam extraneus: 3. quia Capite unic. §. fin. *De desponsat. impuber.* id veluti speciale quid statuitur de parentibus.

CXVII. Ceterum, atque id jam, nec semel, observatum est, non debet Parochus permittere ut absque verbis contrahentium fiat vel contractus, vel Sacramentum Matrimonii, quando ipsi sunt præfentes, vel loqui possunt. Qui vero nollet uti verbis, à mortali non videtur excusandus, quando Matrimonium initur in Ecclesia coram Parocho & testibus; quia sine causa recederet à notabili ritu, quem Ecclesia semper observavit ac observari voluit in receptione Sacramenti. Ita Sylvius ibid. p. 183. cujus decisio nonnihil habet asperi, præsertim si sermo sit de puella, cui pudor fauces obstruat: quam

quam modico sermone opus est ad exprimendum consensum.

An & quatenus ad Matrimonium requiratur

consensus publicus coram Parocho & testibus expendi Tom. II. ubi de Dispensationibus.

SECTIO TERTIA.

A N

CONSENSUS MATRIMONIALIS DEBEAT ESSE LIBER?

CXVIII. **L**IBERTATI duo obstant in primis; error, qui voluntarium, & vis, quæ electionem perimere videtur. Quia tamen neque error omnis, neque omnis violen-

tia ceteros contractus tollunt, æqui est ut inspiciamus an ex utroque semper labefactetur Matrimonium.

§. I.

DE CONSENSU EX ERRORE PRÆSTITO.

CXIX. Not. 1. Error ut sic est existimatio falsi. Unde, ut docet S. Thomas in Suppl. q. 51. art. 1. ad 1. Error simpliciter differt ab ignorantia, quia ignorantia de sui ratione non importat aliquem cognitionis actum. Error vero ponit iudicium rationis perversum de aliquo; seu iudicium quo vel una persona sumitur pro alia, vel existimatur certas habere qualitates, quas re ipsa non habet. Tamen, pergit S. Thomas, quantum ad hoc quod est impedire voluntarium, ignorantia & error eodem passu currunt; quia nulla ignorantia potest impedire voluntarium, nisi quæ habet errorem adjunctum, &c.

CXX. Not. 2. Error vel est personæ, cum persona una (non autem solum personæ nomen) sumitur pro alia, ut Petrus pro Joanne; vel est qualitatis aut fortunæ; ut cum iudicatur nobilis, vel ingenio præditus, qui plebejus est aut rudis; vel conditionis, seu, ut in præsens intelligitur, servitutis; ut cum sui esse juris creditur, qui mancipium est, Gallice *esclave*.

CXXI. Not. 3. Error vel est antecedens, seu dans causam contractui, cum nempe is qui cum una contrahit, sic affectus est, ut cum ea secluso errore suo non contraheret; vel est concomitans, seu incidens in contractum; cum qui hanc ducit, quam Clotildem esse putat, sic affectus est, ut eam adhuc duceret, si cognosceret. Jam quæritur an & quis ex prædictis erroribus Matrimonium dirimat. Sit

CONCLUSIO I. Matrimonium, Jure etiam naturali, per quemcunque personæ errorem dirimitur.

XXII. Prob. 1. pars contra Glossam, quæ conjugium illud Jure tantum Ecclesiastico dirimi existimat: Prob. inquam. Quod tollit consensum in objectum primum & essenziale Matrimonii, tollit & Matrimonium, quod sine consensu illo stare non potest. Atqui error personæ tollit consensum in ipsam personam, quæ primum est & essenziale Matrimonii objectum. Qui enim intendit contrahere cum Bertha, non consentit contrahere cum Titia, quæ in locum Berthæ suo vel alterius dolo irrepfit. Unde Leg. Si per errorem, ff. De jurisd. omn. judic. dicitur: Quid tam contrarium est consensui, quam error?

CXXIII. Prob. 2. pars: Error ex dictis vel est antecedens, vel concomitans; uterque autem vel supinus est & fatuus, vel prudens. Atqui ex his erroribus ne unus est quidem qui Matrimonium non dirimat. Utique ex omnium confesso dirimit antecedens, quo secluso non contraheretur. Atqui dirimit & concomitans. Error enim qui facit ut actu non consentias in Titiam, tollit actu consensum, proinde voluntarium. Atqui error etiam concomitans facit ut actu non consentias in Titiam; cum ex hypothese tuum in Bertham solum consensum feras. Equidem ex hypothese in ipsam Titiam, & quidem forte lubentius consentires, si hanc tibi præsto esse arbitraberis; at non consentis de facto. Unde licet error ille actum non faceret esse involuntarium, quod alibi negavimus, faceret tamen non esse voluntarium; quia nihil est volitum quin præcognitum. Jam vero iisdem de causis dirimit error etiam supinus; quia is etsi culpam non tollit, tollit tamen consensum, sine quo non subsistit Matrimonium.

CXXIV. Obj. 1. Jacob, Gen. 29. valide contraxit cum Lia. Atqui tamen in eo erat error personæ; cum Liam haberet pro Rachel. Ergo.

CXXV. Confir. Valida fuit benedictio quam idem Jacob à patre suo recepit, Genes. 27. ut ipse testatus est Isaac his verbis: *Benedixi ei, & erit benedictus*. Graviter tamen erravit Isaac circa personam, ratus scilicet se benedicere Esau.

CXXVI. R. ad 1. dist. maj. Valide contraxit Jacob cum Lia, postquam de solo foci & errore suo admonitus, novum Matrimonio suo consensum præstitit, C. Valide contraxit ab initio, N.

CXXVII. Ad confirmat. dicendum, vel cum Abulensi, q. 7. in Genes. Isaac habuisse animum benedicendi filium præsentem, utervis ille foret: vel melius cum Augustino, Lib. 16. de Civit. Dei, cap. 37. & Theodoreto, q. 79. in Genes. benedictionem hanc primum quidem ob personæ errorem invalidam fuisse; at deinceps, ex cognita Dei voluntate, ab Isaac rati habitam fuisse & confirmatam, & ideo effectum suum sortitam.

CXXVIII. Obj. 2. Se habet error vel intentio personæ

personæ in Matrimonio, sicut in aliis Sacramentis. Atqui in aliis Sacramentis nihil eorum valori nocet error personæ. Unde valide quis baptizat vel absolvit Petrum, quem credebatur esse Joannem. Ergo pariter valide ducit Titiam, qui hanc credebatur esse Bertham.

CXXIX. R. neg. maj. In aliis enim Sacramentis id unum intendit & intendere debet Minister, ut ea personæ præsentem, quæcunque illa sit, impendat: unde intentionem suam ad hanc numero personam non dirigit; & si dirigeret, puta hunc, quem Petrum credit, absolvere volendo, & non alium quemcunque, non statet Sacramentum, si in Petri locum alius quis successisset. Verum in Matrimonio, qui contractus est, & quatenus individuam vitæ & bonorum societatem expostulat, non nisi cum tali determinate persona initur, intentio unicuique & simplex exclusive objectum habet, nisi (quod metaphysicum est) aliud de expressa contrahentis voluntate constet. Ergo à ceteris Sacramentis nulla est ad Matrimonium illatio.

CXXX. Obj. 3. Se habet Matrimonium, ut contractus, sicut contractus ceteri. Atqui ceteri contractus valent, licet fiant cum errore personæ; ut si quis equum vendat Petro, quem falso Joannem esse credit. Quin & stat venditio, si pro auro uno detur aurum aliud æquivalens. Ergo stabit quoque Matrimonium, si pro una muliere mulier alia accipiat.

CXXXI. R. 1. fieri posse ut nutet contractus propter errorem personæ; ut si cui domum meam vendidero, præcise quia è tali sit prosapia, cujus se esse mentitur: ceteroqui nolens vendere.

CXXXII. R. 2. neg. maj. Generatim siquidem loquendo, id unum curat venditor ut merces suas distrahat, non autem cui personæ cedant. At nemo eo usque delirus esse solet, ut quæcunque mulier prima se fortuito obtulerit, hanc ducere intendat.

CXXXIII. Nec obest id quod de auro æquivalenti objicitur: aurum enim, ut advertit ibid. S. Thomas, art. 2. ad 7. non propter se quaeritur; sed ut est *mensura aliarum rerum*. Et ideo si non detur illa pecunia quæ creditur, sed alia plane æquivalens, nihil obest contractui. Hæc vero mulier propter se, easque quas habet, aut habere creditur, qualitates, expetitur; nec qui hanc multo studio ambiit, in aliam sibi forte invisam aut ignotam consentit.

CXXXIV. Ex his colliges non magis apud Infideles, quam apud Christianos stare Matrimonium ex vel cum errore personæ contractum. Secus, si in solo nomine erratum sit, quia ex Jure *nihil facit error nominum cum de corpore constat*.

CONCLUSIO. II. Error circa personæ qualitatem, quæcunque ea sit, etiamsi det causam contractui, non vitiat Matrimonium, nisi transeat in errorem personæ, aut consensum limitet, contrahentis. Ita S. Thomas hic, art. 2. & cum eo Theologorum vulgus.

CXXXV. Prob. 1. pars, 1. Error qui non tollit voluntarium circa ipsam Matrimonii substantiam, nec ipsum Matrimonium tollere potest. Atqui error circa qualitatem aut fortu-

nam, aliaque personæ accidentaliter, non tollit voluntarium circa ipsam Matrimonii substantiam. Substantia enim Matrimonii est ipsum ejus primum objectum. Atqui primum ejus objectum est persona ipsa, non qualitates ejus, quarum aliæ soli Deo notæ sunt, aliæ ex communiter contingentibus venire possunt in suspensionem, aliæ hodie sunt, & postmodum non vigent. Ergo.

CXXXVI. Prob. 2. à posteriori. Si error circa qualitates Matrimonia vitaret, vix ulla subsisterent Matrimonia, totaque publica res litibus, tumultu & divitiis resonaret. Quis enim cum infecta contraheret, cum corrupta, cum ignobili, cum egena & aliis ejusmodi, quibus dotes plane alienas affingebat? Passim diceret, & ut plurimum vere, se contracturum non fuisse, si rescivisset se furiam, vel tartareum monstrum ducere, non feminam. Ergo ut his incommodis occurreretur, merito quocunque Jure constitutum est ut cum errore qualitatis subsisteret Matrimonii valor.

CXXXVII. Prob. 2. pars. Error personæ dubio procul vitiat Matrimonium. Sed ubicunque error qualitatis transit in errorem personæ, jam tunc exurgit ejusdem personæ error, ut ex terminis patet. Ergo si puella *directe intendit consentire in filium Regis, quicumque sit ille, tunc si alius præsentetur ei quam filius Regis, est error personæ, & impeditur Matrimonium*. Ita idem S. Thomas, ibid. art. 2. ad 5.

CXXXVIII. Prob. 3. pars. Qui actu intendit non contrahere, si talis desit conditio, eadem deficiente non contrahit. Atqui cum qualitatis error limitat consensum, contrahens actu & de facto consentire non vult, si talis desit qualitas, à qua velut à conditione necessaria consensum suum suspendit. Ergo.

CXXXIX. Obj. 1. Actus involuntarius est insufficientis ad Matrimonium. Atqui error cujuscunque circumstantiæ, præsertim gravis, actum facit involuntarium: Voluntarium enim, ex Philosopho, est ab intelligente singula in quibus est actio. Ergo.

CXXX. R. dist. min. Error circumstantiæ facit actum involuntarium secundum quid, & quantum ad accidentaliter, C. Facit actum involuntarium simpliciter, Subd. Facit actum simpliciter voluntarium, si qualitatis absentia vel positio limitet assensum contrahentis, C. Si non limitet, ut non debet, generatim loquendo, limitare, N. Itaque error circumstantiæ, quales sunt fortuna, nobilitas, &c. actum facit, vel potius faceret, secundum quid involuntarium; quia ægre quis hæc abesse fert, quibus plerumque ad conjugium movetur. Verum hic error ipsa Matrimonii substantialia, seu personam ipsam non tangit. Idque mutuo Civium ac ipsius naturæ judicio constitutum est, ne perpetuo nutent in Regnis Matrimonia, quæ firma esse & omni exceptione majora exigit Reipublicæ tranquillitas.

CXXXI. Si quis tamen contrahendo ita sit actu affectus, ut cum Maria contrahere nolit, nisi virgo ea sit vel nobilis, ea conditione deficiente deficiet & consensus, & Matrimonium. Unde pro irritum ab Universitate Salmanticensi habitum est conjugium puellæ quæ frequenter declaraverat se mori male, quam

Judæo

Judæo cupiam, vel à Judæis oriundo, nubere, & quæ circa qualitatem hanc à viro strenue mendaci decepta fuerat. At extra specialissimos hujusmodi casus, conditiones illæ & aliæ cujuscunque generis procul à conjugii abesse debent. Nec dubium quin quocunque in foro à novis nuptiis excludatur; & ad consensus renovationem adigatur, qui dixerit se sub sola nobilitatis aut virginitatis conditione nupsisse, Potuit utique decipere, qui se deceptum esse conqueritur. Ergo in hac caliginis & periculi materia quisque nonnihil indulgere debet alteri; & antequam det manum, futura vel etiam possibilia prævidere.

CXXXXII. Ceterum ea solum consensus limitatio Matrimonium tolleretur, quæ foret actualis aut saltem virtualis ex actuali præcedente dimanans; non autem mere concomitans, habitualisve aut interpretativa: hæ namque faciunt tantum quod secluso errore non consensisses, sed non faciunt ut de facto non consenseris: imo eo consensisti libentius in personam, quod eam tot tantisque ornata qualitatibus existimasti.

CXXXXIII. Obj. 2. Voluntas id solum vult quod apprehendit intellectus. Atqui intellectus Bertham apprehendit ut virginem vel opulentam. Ergo voluntas eam tantum qua talem vult, & non aliter.

CXXXXIV. Et vero consensus Matrimonium efficiens est indivisibilis. Ergo qui in Bertham ut virginem consentit, non censetur eidem consentire, nisi virgo sit.

CXXXXV. R. ad 1. neg. maj. in sensu objectionis. Intellectus enim in objecto suo accidentia æque ac substantiam intelligit. Atqui voluntas non utraque vult eodem modo. Vult enim substantiam simpliciter, accidentia vero ad melius & secundum quid. Ergo licet intellectus Bertham apprehendat ut personam virginem, voluntas in personam Berthæ simpliciter ferri potest, non ita vero in virginitatem ejus. Sane vero voluntas secundum receptas ubique leges velle debet. Ubique autem receptum est ut in conjugali materiæ forma fundum seu substantiam non vitiet.

CXXXXVI. Ad confir. dist. Consensus matrimonialis, quantum ad substantiale Matrimonii objectum, est indivisibilis, C. Consensus, prout fertur in substantiam simul & accidentia Matrimonii, est indivisibilis, N. Potest enim voluntas unum intendere simpliciter, & aliud secundum quid, ut dictum est.

CXXXXVII. Obj. 3. Contractus cui dolus & error causam dedit, vel est Jure naturali irritus, vel à Judice irritandus, ut dixi agendo de Contractibus. Atqui Matrimonium, propter indissolubilitatem suam, irritari non potest. Ergo necessum est ut ab initio irritum fuerit in casu doli & erroris.

CXXXXVIII. R. dist. maj. Est irritus vel irritandus, quando consensus non absolute, sed quasi conditionaliter fertur in ipsam rei substantiam, & Jus quoad irritationem decepto aut erranti subvenit, C. Est irritandus, cum & consensus absolute datur, & Jus irritationi resistit, N. Porro in Matrimoniis ut & in Professione Religiosa, consensus absolute datur, quia eum absolute dari exigit Reipublicæ quies

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

& tranquillitas. Aliunde Jus irritationi cuicunque resistit, nedum eam approbet.

CXXXXIX. Obj. 4. Eleemosyna ei qui se pauperem mentitur collata, invalide confertur: unde is restitutioni obnoxius est. Atqui tamen nullus inibi est error, nisi circa qualitatem personæ.

CL. R. neg. min. Primarium enim & substantiale eleemosynæ objectum, ejusque finis ab homine misericordie intentus, est paupertas vera, non simulata. Ergo qui se pauperem fingit, non fallit in accidentibus, sed in ipsa rei substantia. At in Matrimonio qualitas personæ nec est substantiale objectum, nec per se finis consensus, sed ipsa persona; nisi, quod improbandum, aliud animo proponatur.

CLI. Obj. 5. Ex secunda Conclusionis parte error qualitatis vitiat contractum, quando transit in errorem personæ. Atqui in hunc semper transit, aut saltem nulla certa Lege definiri potest quando transeat, necne.

CLII. R. neg. min. & dico cum S. Thoma, cit. q. 51. art. 2. ad 5. tunc errorem circa qualitatem refundi in errorem personæ, cum qualitas personam individuum, quicum sola contrahere intenditur, designat, eamque ab alia quavis distinguit, utpote quæ sit qualitas non communis, sed particularem personam, aut saltem certum personarum genus distinctum afficiens. Unde non nubit valide, seu cui Regis primogenitum expetenti offertur filius ejusdem natu minor; seu cui aliquem ex hac regia, vel alia in specie familia, ex pacto intendenti offertur quis vel non regis, vel alterius familie. Contra vero error circa qualitatem non afficit personam; cum qualitas vel est communis, circa quam se se homines, male licet, decipere solent; vel talis est ut persona independenter ab ea cognoscatur, licet eadem qualitas personæ huic credatur annexa esse. Ratio est, quia etsi qualitas animo apprehensa sit motivum cur personæ hujus nuptiæ ambientur, non tamen erratur circa substantiam personæ ipsius. Nec dicet quis se Bertham duxisse pro Mævia, quia Bertham (sibi antea cognitam) duxit, ratus eam divitem vel castam, cum egena foret & moribus parum integris.

CONCLUSIO. III. Error servitutis etiam concomitans & crassus dirimit Matrimonium, non tamen Jure naturali.

CLIII. Prob. 1. pars, nempe quod error conditionis proprie servilis Matrimonium dirimat, nimirum Jure positivo: Prob. inquam, ex Cap. 4. *De conjug. servorum*, ubi sic Innocentius III.: *Si constiterit quod miles ignoranter contraxerit cum ancilla, ita quod postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto nec verbo consenserit in eandem. . . . contrahendum cum alia liberam ipsi concedimus auctoritate Apostolica facultatem.* Porro qui aliam ducere potest uxorem, invalide nupserat priori.

CLIV. Et vero summopere expedit ut in contractu Matrimonii servetur æqualitas, nisi jure suo cedant contrahentes. Atqui in hoc casu non servatur æqualitas; quia liber (de quo solo loquimur) plenam potestatem sui tradit alteri; non ita vero servus vel ancilla, qui vendi potest, in regiones longinquas mitti, &c.

O o

ficque

ficque nec conjugis obsequio, nec debitæ pro-
lis institutioni vacare potest.

CLV. Prob. 2. pars, nempe quod error etiam
concomitans dirimat hujusmodi Matrimonium.
Error actuale consensum tollens tollit & Ma-
trimonium. Atqui error etiam concomitans
actuale consensum tollit. Etsi enim persona
libera sic affecta esse potest præ amore, ut ser-
vam etiam cognitam pro tali ducere vellet, de
facto tamen eam qua talem ducere non vult.
Ergo nisi actu contrahere velit cum persona
præsentē, cujuscunque ea sit conditionis, va-
lide non contrahit.

CLVI. Prob. 3. pars de errore crasso; quia
is etiam vel voluntarium tollit, vel saltem facit
actum non voluntarium. Atqui eo ipso tollit
actuale animum cedendi jure suo. Nec obest
quod ignorantia crassa quoad culpam æquipa-
retur scientiæ; neque enim idcirco importat
consensum ad validitatem actus necessarium.
Unde qui volens succurrere Joanni in extre-
mis posito, ex errore fatuo dat stipem Bona-
venturæ, licet graviter peccare possit, invali-
de tamen donat, quia deficit donandi volun-
tas.

CLVII. Sed quid si ignorantia foret affecta-
ta, ut si liber de industria servæ statum igno-
rare niteretur, ut ea abusus posset à Matrimo-
nio resilire. R. Matrimonium in hoc casu non
vitiatum iri per errorem, utpote cum formali
conditionis servilis suspitione conjunctum: ut
fieri posse ut aliunde vitietur; nempe si decep-
tor, non in perpetuum, sed ad tempus con-
trahere velit, & post illicitos amplexus à con-
jugio resilire.

CLVIII. Prob. 4. pars. Si Matrimonium ex
errore conditionis irritum esset Jure naturali,
utique ob deceptionem vel injuriam quam per-
sonæ liberæ infert mancipium. Atqui id dici
non potest, 1. quia fieri potest ut nulla sit ex
parte mancipii deceptio, puta si eum quicum
contrahit, servum esse opinetur, aut credat
statum suum ab eo cognosci. 2. Quia tunc
solum dolus Matrimonium irritat, quando est
circa ipsam Matrimonii substantiam. Atqui
dolus de quo nunc, non ipsam Matrimonii
substantiam, sed solum accidentalibus ejus impe-
dit. Matrimonii enim substantia consistit in
mutua corporum traditione quoad usum con-
jugalem. Atqui hæc traditio in præsentī oc-
currit. Nec quidquam contra inferri potest
ex eo quod non sit omnino plena ex parte ser-
vi; tum quia quandoque plenior est, quam
si contractum esset cum persona ingenua, puta
quæ venerea lue ad plures annos teneretur;
tum quia traditio corporis in ordine ad usum
Matrimonii, solum exigit ut compar debitum
reddat, cum moraliter potest, & non est le-
gitime impedita. Sed neque, ut occurratur
objectioni, Matrimonium illud irritum est,
quia contrarium sit ejusdem bonis: Alias enim
nullum etiam foret, si liber conscius esset ser-
vitutis, vel servum inter & servam contra-
heretur: sic enim & magis contrarium est bo-
nis Matrimonii. Atqui tamen fatentur omnes
valere Matrimonium, tum ingenui cum an-
cilla cognita qua tali, tum servi cum serva.
Ergo.

CLIX. Fatendum tamen Matrimonia hæc

sapienti admodum consilio per Ecclesiam irri-
tata fuisse, quia servitus est onus impendio
grave, multisque ex parte personæ deceptæ
querelis & peccatis obnoxium. Unde S. Tho-
mas, q. 51. art. 1. & 2. servitutem comparat
impotentia, ejusque errorem sicut & personæ
dicit eorum esse quæ sunt de essentia Matrimo-
nii: quod utrumque cum grano salis intelli-
gendum venit. Neque enim omnimoda est
servitutem inter & impotentiam paritas, sed
aliqua tantum, in eo nempe quod sicut im-
potentia conjugii usum impedit, sic & servitus;
sed illa semper & omnino, hæc aliquando &
secundum quid. Rursum nec plena est per-
sonæ inter & servitutis errorem comparatio;
sed hæc solum, quod sicut horret quis à na-
tura thorum illius circa cujus personam decep-
tus est, sic & horret ingenuus thorum ancil-
læ; ita ut merito judicaverit Ecclesia errorem
servitutis quadantenus ad errorem personæ esse
revocandum, quia licet error personæ circa
substantiam, error vero conditionis circa qua-
litatem versetur, uterque tamen & scopo & bo-
nis conjugii summopere repugnat.

CLX. Quæres 1. an valeat Matrimonium
servi vel ancillæ, cum ipsi per Matrimonium
illud libertatem consequuntur; prout fit 1.
cum Dominus dotale confert instrumentum
ancillæ, cum aliquo ejus etiam servitutis non
ignaro contrahenti. 2. Cum patronus ancillam
ducit in uxorem, vel domina nubit servo. 3.
Cum herus servum vel ancillam libero cuipi-
am servitutem eorum ignoranti tradit in Matri-
monium; vel si non tradat ipse, dissimulat cum
traduntur.

R. affirm. cum Sanchez, Lib. 7. disp. 20. n.
14. & aliis vulgo. Prob. 1. quia Authent. *De
nuptiis*, de hisce conjugii differens sic habet:
*Non erit justum tale non constare Matrimoni-
um.* Atqui huic Cæsarei Juris dispositioni nul-
libi resistit Jus Canonicum. 2. Quia Canonice
Leges solum irritant Matrimonium servi cum
libera ignara servitutis. Atqui hic non est Ma-
trimonium servi: non enim vere est servus,
cujus servitus definit per Matrimonium, ut per
formam cum Matrimonio impossibilem.
Atqui, &c. Neque si ea duraret, alicujus esset
considerationis, utpote per ipsum Matrimonii
contractum extinguenda.

Quæres 2. quid juris de Matrimonio inito
cum liberta, seu cum ancilla libertatem con-
secuta.

CLXI. R. 1. valere Matrimonium istud, si
hæc jam & absolute libertatem obtinuerit, quia
jam vere libera est; unde error qui hic repeti
potest, nec est personæ, nec conditionis ad sen-
sum Ecclesiæ, sed qualitatē.

CLXII. R. 2. Si liberta necdum libertatem
habeat, sed solum promissionem libertatis post
breve tempus, puta sex aut circiter menses,
obtinendæ, probabilius est non stare Matrimo-
nium; quia stat contrahi ex errore cum ea quæ
vere atque actu serva est, & gravem decepto
fieri injuriam; cui Jura occurrere voluerunt.

CLXIII. R. 3. Si libertatem ad aliquod dun-
taxat tempus acceperit, puta ad biennium, eo-
que elapso reversura sit ad servitutem, deficiet
Matrimonium; quia servitus non tam extin-
cta est, quam suspensa: unde redeunt incom-
moda

moda quæ Canonica Leges avertere intendunt.

Sed de his quæ nullius in Gallia usus sunt,

adeatur Sanchez ubi supra. De ceteris quæ ad hanc materiam, prout Gallos tangit, pertineant, dixi alibi ubi de Dispensationibus.

§. II.

DE CONSENSU PER VIM ET METUM EXTORTO.

Et si quæ de Impedimento vis & metus diximus, in Tract. de Dispensationibus pro praxi sufficiunt; quia tamen non satis sunt Scholasticis, qui dialecticas subtilitates habent pro amœnitatibus, idcirco hic, juxta methodum Scholæ, de Consensu Matrimonii per metum præstato differemus.

CLXIV. Ne autem eadem ad nauseam repetamus, revocandum ex Tract. de Contractibus, 1. metum esse trepidationem ex instantis vel futuri mali idea in nostra mente productam. 2. Metum alium esse absolute vel relative gravem, qui virum etiam fortem movere natus est, alium levem, qui infantes terret, non animos constantes. 3. Metum vel à causa necessaria incuti, qualis est qui à morte, à naufragio; à futura gehennæ intuitu profluit: vel à causa libera, qualis est homo homini minas intentans. 4. Metum juste vel injuste incuti; idque vel ad obtinendum Matrimonium, vel ad obtinendum aliquid à Matrimonio diversum.

Jam quæritur 1. an & quis metus Matrimonium dirimat, 2. an si sic, quo Jure; num Ecclesiastico, tantum, an etiam naturali: 3. an & quo in gradu peccet, qui gravi coactus metu Matrimonium contrahit: 4. an qui metum incussit, teneatur postmodum valide contrahere, si Pars metum passa id postulaverit: 5. an Matrimonium ex metu gravi contractum, vel juramento, vel copula maritali animo subsecuta firmetur: 6. quis metus sit formaliter vel reductive gravis. Quæ omnia ad constituendum aliquod doctrinæ obviæ corpus nitide, quam fieri poterit, & breviter expediam: quædam tamen brevissime, & pene tantum indicando, quia alibi jam pertractata. Sit.

CONCLUSIO I. Metus, tam absolute quam relative levis, non irritat Matrimonium. Ita vulgo Theologi contra Covarruviam & alios plures apud Sanchez, Lib. 4. disp. 17. n. 2.

CLXV. Prob. Si metus Matrimonium dirimeret, vel positivo Jure, vel naturali. Sed neutrum dici potest. Non 1. tum quia ex Leg. 7. ff. *De eo quod metus causa*, &c. *Metus vani hominis non est spectandus, sed is qui in constantissimum cadit.* Unde hæc regula 184. ff. *Vani*, seu levis timoris *justa excusatio non est*; tum quia ex Cap. 1. & penult. *De his quæ vi*, &c. valet Religiosa Professio ex metu levi facta. Atqui à spirituali Matrimonio, utpote etiam indissolubili, & sæpe magis oneroso, valet argumentum ad Matrimonium carnale. Non 2. tum quia nec ipse etiam gravis metus conjugium semper dirimit Jure naturali, ut statim dicemus; tum quia si dirimeret semper, non ideo idem de metu levi sentiendum esset; partim quia ut facile concipi, sic abigi facile potest; partim quia nec obest sincero conjugum amor, sicut nec leves eorum rixæ. Hinc ubicumque Jus Canonicum Matrimonia ex

metu irrita commemorat, semper de metu gravi loquitur. Sane si metus levis irritaret Matrimonia, vix ulla essent à dubio, à scrupulis & litibus immunia; cum & levis metus patrem, familiam, Magnatem offendi facile irrepit, faciliusque fingi possit & objici.

CLXVI. Obj. 1. Ideo metus gravis Matrimonium dirimit, quia Matrimonium *plena debet securitate*, seu libertate *gaudere*, ut ait Alexander III. Cap. *Cum locum* 14. *De Sponsal.* Atqui metus etiam levis *plenam* hanc libertatem aufert, quin & sæpe magis quam metus gravior: cum plus in homine timido operetur metus levis, quam gravis in homine constanti.

CLXVII. R. neg. min. Et si enim metus levis aliquantulum libertatem lædit, at nec lædit in eo gradu quem Jura ad irrationem Matrimonii postulant; nec eo lædit modo qui rationalis apud sapientes reputetur. Unde ejus *justa excusatio non est*, nisi quandoque vel in talibus circumstantiis, vel tali personæ incutiatur, ut respective gravis censeatur debeat; quod in exteriori foro, Judicis, in foro autem conscientiæ, Confessarii arbitrio dimittendum, ut advertunt Salmant. Cap. 9. n. 28.

CLXVIII. Confirm. Ad peccatum sufficit plena advertentia, non requiritur plenissima. Ergo à pari in Matrimonio.

CLXIX. Obj. 2. Jus innixum falsæ præsumptioni non habet locum in foro conscientiæ. Atqui Jus constituens discrimen levem inter metum & gravem, falsæ huic innititur præsumptioni, quod metus gravis sit actus causa, levis autem minime. Ergo Jus illud nullius in conscientiæ foro momenti esse potest.

CLXX. R. 1. non dirimi à Jure Matrimonia omnia, quibus metus etiam gravis causam dederit, ut patebit ex sequentibus. Ergo ruit fundamentum objectionis.

CLXXI. R. 2. neg. min. Jus enim non innititur præsumptioni, sed huic naturalis æquitatis regulæ, quod constantibus, cum graviter oppressi sunt, subveniendum sit; præsertim quia conjugia eorum non nisi infelices exitus habere possint: eadem vero indulgentia digni non sint, qui priori auræ cedunt; maxime cum nihil inde gravis ac diuturni mali timendum sit.

CLXXII. Obj. 3. Metus, qui ad ceteros contractus rescindendos sufficit, ipso facto Matrimonium rescindere debet. Atqui metus etiam levis in foro conscientiæ sufficit. Unde acquisita ex contractu per metum etiam levem facto restitui debent, ut dictum est in Tract. de Contractibus. Ergo.

CLXXIII. R. neg. maj. Quamvis enim metus, qui ceteros contractus in exteriori foro irritandos facit, Matrimonium in utroque foro irritum faciat, ille tamen metus qui contractus ceteros in interiori tantum foro irritandos facit, nullo modo irritat Matrimonium. Utrumque

que porro iusta lege constitutum est; neque enim decebat, vel ut rem alienam detineret, qui eam incusso metu obtinuerat; vel ut contra Matrimonium in ipsius etiam conscientiae foro reclamare posset, qui in illud ex metu solum levi consensisset; ne passim, & ob metus qui millies in dies fingi possunt, Matrimonia pene omnia nutarent. Quanquam si quis ex metu, vel sine metu fide duntaxat & exterius consensisset, is reipsa non contraxisset Matrimonium.

Aliter nodum hunc solvit Pontius, Lib. 4. Cap. 18. n. 5. quia rem ex levi metu partam haud existimat restitutioni subiacere. Confule, si vacat.

CONCLUSIO II. Valet Matrimonium ex metu etiam gravi, sed vel iuste, vel à causa necessaria incusso contractum.

CLXXIV. Prob. 1. pars. Valet Matrimonium ab eo initum, cui Iudex mortem, aut magnæ bonorum partis jacturam comminatur, nisi eam ducat quam inhonoravit; & ita fatentur omnes. Atqui hic gravis intercedit metus. Ergo.

CLXXV. Prob. 2. pars. Valet ex natura rei Matrimonium Concubinari, qui, metu mortis ex infirmitate vel naufragio instantis; aut ex metu gehennæ, & ad sedandos graves conscientiae remorsus, concubinam ducit. Atqui & hic quoque metus gravis occurrit. Ergo.

CLXXVI. Ratio utriusque ulterior hæc est, quia metus gravis non vitiat Matrimonium, quasi omnem libertatem adimat (ut patet in Fidei abnegatione, quæ licet ex mortis & tormentorum metu extorqueatur, non vacat à peccato, proinde est simpliciter libera) sed quia certum libertatis gradum injuriose adimit. Atqui metus, cum iuste incutitur, vel à causa naturali prodit, jam nihil habet injuriosi. Ergo.

CLXXVII. Confirm. 1. Quia valent vota & Religiosa Professio in hisce casibus emissa: 2. quia valet Matrimonium illius cui mortem denuntiant Medici, nisi ad illud contra humorum abundantiam, vel in remedium furoris uterini recurrat. Ergo. Sed de his, eorumque practicis consecutionibus, vide quæ dixi hanc in rem alibi.

CLXXVIII. Obijciuntur duo. Primum, quod libertas non minus per timorem iuste vel à causa necessaria incussum minuitur, quam si à causa injusta procedat. Secundum, quod conjugia ex eo metu inita nonnisi tristes exitus habere possint; quod Jura cavere voluerunt. Sed hæc parum urgent.

CLXXIX. Non 1. Et si enim Matrimonia hæc aliquid involuntarii habent in causa, at duo habent maxime attendenda, 1. quod nullam importent injustitiam: Jura porro in statuendo vis & metus impedimento, non tam involuntarii, quam injustitiæ rationem habuerunt. Imo involuntarium illud sæpe sæpius habuerunt, ut originem magni boni à Deo misericorditer constitutam, ut patet in Professione Religiosa puellæ junioris, quæ à mundi, quem deperibat, amore ad ejusdem mundi fastidium ex gravi morbo trahitur.

CLXXX. Ad 2. Is cui Matrimonium præpatibulo proponitur, cum puellæ quam ducit vitam debeat, debet &, si sapit, grates ei habere maximas; ut Deo habet maximas is qui

jactis in Pelagum mercibus, earum dispendio vitam sibi conservat. Quanquam vitiata femina serio considerandum est, annon, ut honoris sui jacturam reparet, gravi se perpetuæ ærumnæ periculo exponat. Sed quot ex metu conjuges, tranquille, quot sine metu conjuges, furiarum instar convivere! Practicos casus qui huc spectant, solvimus alibi.

CONCLUSIO III. Matrimonium ex gravi metu & inique ad ipsum extorquendum incusso contractum, semper invalidum est Jure positivo, non vero Jure naturali.

CLXXXI. Prob. 1. pars, tum ex unanimi Doctorum sensu, tum ex perspicuis Juris textibus, Cap. 14. *De Sponsalib. & Matrimon.* Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi assensus cujusque requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo contrahitur consensu, &c. Ibid. Cap. *Consutationi*, 27. *Sitalis metus inveniatur* feminis quæ contra Matrimonium reclamant, *illatus, qui potuit cadere in constantem virum, erunt non immerito audiendæ.* Idem habetur, Cap. *Significavit, de eo qui duxit in uxorem.* Hi porro Textus Conclusionem nostram expressum continent.

CLXXXII. Prob. 2. pars. Si Matrimonium illud naturali Jure foret irritum, vel quia est Sacramentum, vel quia est contractus, vel quia simul est contractus & Sacramentum, vel quia certa libertate caret, vel demum quia gravem Parti coactæ injuriam facit. Atqui non 1. Valet enim Baptisma ex metu etiam gravi, modo ex animo, datum vel receptum. Non 2. quia contractus in quibus aliquid datur vel recipitur, valent in hoc etiam casu, Non 3. quia in contractu etiam sacramentali sufficiens, non obstante metu, reperitur voluntarium ad translationem domini corporum: Vide infra resp. ad 4. Non 4. tum quia sæpe gravior est metus vel iuste, vel à causa necessaria illatus, quam qui injuste incutitur; & tamen ille libertatem non tollit; tum quia dolus plus aliquando libertati nocet quam timor, & tamen valide quis corruptam ducit quam credebatur esse virginem; tum & quia ad juramentum requiritur libertas, & tamen extortum metu juramentum valet, ex Cap. *Verum*, & Cap. *Si vero, De jurejur.* Non ratione injuriæ illatæ; tum quia metus etiam levis injuriam facit; tum quia injuria etiam irreparabilis non semper actum ex ea factum irritat, sed tunc solum cum omnimodam libertatem adimit, quod non habet locum in præsentem; tum quia metus ad aliumquam Matrimonii finem incussus, non vacat à gravi injuria, nec tamen Matrimonium irritat.

Quia tamen sua sunt opinioni contrariæ momenta, juvat hæc uno ductu exhibere.

CLXXXIII. Arguunt itaque 1. quia citata mox jura non statuunt novam Legem, sed id declarant quod antea in usu erat; atque hinc irrita declarant Matrimonia quæ ante ex metu inita fuerant. Atqui Matrimonia antea ex metu inita non erant irrita Jure Ecclesiastico; cum ante Jus prædictis Capitibus contentum, non esset Jus aliud quo eadem Matrimonia irritarentur.

CLXXXIV. 2. Quia S. Thomas, hic q. 47. art.

art. 3. O. sic loquitur : *Dicendum quod vinculum Matrimonii est perpetuum : unde illud quod perpetuitate repugnat, tollit Matrimonium. Metus autem qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest peti restitutio in integrum. Et ideo talis coactio metus quæ cadit in constantem virum, tollit Matrimonium, & non alia.* Atqui hic S. Doctor Matrimonii ex metu contracti nullitatem, non in Jus positivum refundit, sed in naturam ipsius Matrimonii, quod ex se perpetuitatem postulat, adeoque libertatem violentiæ oppositam; cum violenta nec possint nec debeant durare.

CLXXXV. 3. Quia major ad connubium requiritur libertas, quam ad ceteros contractus, ut ibid. docet S. Thomas. Atqui contractus ceteri, quibus metus gravis causam dedit, invalidi sunt Jure naturæ. Qui enim alium gravi metu ad contrahendum coegit, eidem restituere tenetur quæ per talem contractum extorsit.

CLXXXVI. Et vero donatio omnis debet esse libera; unde quæ à fure per metum extorta est, restitui debet. Sed Matrimonium quædam est donatio, per quam alter alteri corpus suum tradit.

CLXXXVII. 4. Quia Matrimonium ex natura rei est vinculum mutui amoris perpetuum, ad procreationem & educationem prolis ordinatum, individuumque & amicam vitæ societatem exigens. Atqui hæc omnia per metum gravem tolluntur. Ergo.

CLXXXVIII. 5. Quia Lex naturalis & divina providere debuerunt ut omnis injuria resarciatur: Alioquin utraque deficeret in necessariis. Sed injuria per Matrimonium coactum illata, nonnisi per actualem ejus irritationem resarciri potest; quia semel validum rescindi non potest, ut possunt alii contractus.

CLXXXIX. 6. Quia cum Infideles Ecclesiasticis Legibus non subiaceant, Matrimonium eos inter gravi & injurioso metu contractum valeret; quod absurdum est.

CXC. 7. Quia Sponsalia naturali jure irrita non producant impedimentum publicæ honestatis; sed tantum cum Jure Ecclesiastico irrita sunt. Atqui Matrimonium ex metu invalidum non parit impedimentum illud. Ergo nullum est ipso jure naturali.

CXCI. 8. Quia si Matrimonium ex gravi & injusto metu contractum, solo Ecclesiastico Jure irritum foret, firmaretur juramento; ut patet ex Cap. *Debitores*, Cap. *Ex rescripto*, Cap. *Cum contingat*, Tit. *De jurejur.* Atqui non firmatur juramento, ex Cap. 2. *De eo qui duxit*, &c.

Hæc tamen momenta, gravia licet, ab oppositæ sententiæ patronis non improbabiler solvuntur respondent itaque:

CXCII. Ad 1. neg. min. Etsi enim nulla reperitur Lex in Canonico Jure prædictis Legibus antiquior, constat tamen ex iisdem Pontificibus, aliquam antea extitisse, quæ forte extunc periit. Sic neque expressum habetur Decretum quo Fidelium cum Infidelibus conjugia dirimantur: & tamen aliquod extitisse docet constans & antiqua Traditio. Addo quod hu-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

jusmodi Matrimoniorum invaliditatem sancire potuit consuetudo Civili Juri innixa.

CXCIII. Ad 2. neg. iterum min. Quippe S. Thomas, ibid. Matrimonii metu extorti nullitatem probat in arg. *Sed contra*, ex cit. Cap. *Cum locum*: ergo supponit Matrimonia hujusmodi Jure Canonico irrita esse. Ut autem id merito constitutum esse ostendat, recurrit ad probationem ex perpetuitate Matrimonii desumptam; quæ quidem perpetuitas, etsi cum metu male cohæret, non tamen invicte probat Matrimonium injurioso metu extortum ex natura rei invalidum esse; quia, ut bene probat Ledesma, multæ sunt injuriæ, quæ saltem in eorundem bonorum genere, resarciri non possunt. Sic cum quis ex metu gravi Baptismum recipit, gravissima afficitur injuria; quia Baptismus vinculum perpetuum inducit, sicut inducit Matrimonium; & tamen injuria hæc resarciri non potest. Pariter qui ut virginem corrumpat, eidem nuptias spondet, & postea de præsentis cum alia contrahit, injuriam hanc in eodem genere resarcire nequit. Ergo stando in Jure naturali, fieri potest ut injuria irreparabilis perpetuitatem non tollat, etsi merito per Leges constitutum sit ut tolleretur.

CXCIV. Ad 3. neg. min. Contractus enim ex metu initi, per se valent, nisi Jure positivo irritentur. Unde debile licet, verum tamen dominium transferunt, nisi Pars metum passa Legis exceptione utatur. Vide Tract. de Contract.

CXCV. Ad confirm. Dico Matrimonium non esse donationem meram, sed contractum *do ut des*. Equidem donatio simplex, si metu extorqueatur, ut à fure, nullum recipienti jus tribuit, utpote qui vendat id quod invendibile est, nimirum liberationem ab injusta vexatione; prout ibidem dixi. At contractus, in quo utrinque aliquid datur & recipitur, ex natura rei valet; quia quod datur, cum vero, licet secundum quid renitente voluntatis consensu, datur.

CXCVI. Ad 4. hinc quidem sequitur sapienter constitutum esse ut Matrimonia hæc irrita forent. At non sequitur eadem ipso naturæ jure esse irrita. Quia valent quotidie Matrimonia è quibus nec multum amoris, nec sancta prolis educatio sperari admodum possit. Ceterum, si hac ex parte nutarent Matrimonia de quibus hic loquimur, nutarent & ea sæpissime quæ ex metu, seu justo, seu à causa necessaria incusso prodeunt: id autem Theologiæ communi adversatur. Cum ergo metus, nec consensum ad translationem dominii corporis sufficientem omnino demat; nec obstat quin alii Matrimonii fines, ægre licet & difficulter, obtineri absolute possint, non est cur jure naturali conjugium dirimat.

CXCVII. Ad 5. patet solutio ex dictis ad 2. Quædam enim sunt injuriæ quibus non aliter medetur natura, quam eas severissime prohibendo. Tale est Baptisma ex metu susceptum, non tamen animo prorsus dissentiente.

CXCVIII. Ad 6. nihil absurdi est si Matrimonia hæc apud Infideles ex natura rei valere dicantur: quanquam invaliditas eorum ita naturæ congruit, ut conjicere sit ea ubique positivis gentium Legibus irritari.

P p

CXCIX.

CXCIX. Ad 7. vis quæ Sponsalibus inest honestatem publicam pariendi, non petitur ex ficta quæ obijcitur regula, sed ex eo quod Sponsalia, proinde & Matrimonium, quoties ex defectu consensus nulla sunt, honestatem publicam non pariant. Hinc enim, & non à Jure naturali, sequitur Matrimonium ex metu initum, quia irritum sit Canonico Jure propter defectum liberi consensus, non parere honestatem publicam.

CC. Ad 8. patebit responsio ex dicendis Conclusionem sextam.

CONCLUSIO IV. Peccat tum qui gravi injecto metu Matrimonium extorquet; tum & qui ex eodem metu in illud consentit, nisi excuset bona fides.

CCI. Prob. 1. pars. Quia qui injecto metu Matrimonium per injuriam ab alio extorquet, extorquet rem gravissimi momenti, unde injustitiæ reus est: gravem quoque infert Sacramento injuriam; unde reus est sacrilegii. Hinc præcipit sancta Synodus Trid. Sess. 24. c. 9. *sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant Domini temporales & Magistratus, ne quovis modo directe vel indirecte Subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quominus libere Matrimonia contrahant.* Unde nihil est dubii quin & hi, & alii quicunque hujusmodi vim inferentes, mortaliter peccent.

CCII. Prob. 2. pars, quam contra Sanch. Lib. 4. disp. 16. n. 6. Salmanticenses, cap. 9. n. 13. & alios plures, tenent Ledesma, q. 44. art. 3. dub. 2. Grandin, pag. 79. Gamachæus, uterque Sorbonicus Professor; Prob. inquam: Vel is qui timori cedit, dissentit animo, vel intus consentit, sciens se propter Ecclesiæ legem invalide consentire. Atqui in utroque casu peccat. In priori quidem, peccato mendacii, quia verba intentioni non congruunt. In posteriori autem, imo in utroque peccato sacrilegii; quia qui sciens & volens materiam legitimam per modum legitimæ subijcit formæ, à sacrilegio immunis esse non potest, ut patet in eo qui baptizare coactus aquam rosaceam infunderet pro naturali. Atqui in præsentī casu, &c. Ergo.

CCIII. Obj. 1. Si res ita sit, vir cui metus infertur, tenebitur potius mortem pati, quam cedere, Matrimonium contrahendo. Id autem est durissimum.

CCIV. R. esse quidem durum quod quis mortem iniquam ferat, sed durius quod in Deum peccet. Utique consensus simulatio vel appositio non subtrahet hominem periculo quod timet. Si enim urgeatur ut promittat se non denuntiaturum Judici eum qui vim sibi intulit, *non potest id promittere, quia hoc est contra bonum justitiæ*, ut ead. q. 47. art. 2. ad 4. docet S. Thomas. Ut quid ergo peccati periculum incurrit qui ne hac quidem via certo effugere potest.

CCV. Obj. 2. Ex omnium confesso dari potest Matrimonium ex metu cadente in constantem virum. Atqui metus ex quo quis Matrimonium ineundo peccaret, non esset metus cadens in constantem virum. Namque ex S. Thoma, ib. art. 2. O. ille solum metum in constantem virum cadit, quo majus malum eligitur ad vitandum minus. Atqui metus ex

quo quis agendo peccaret, non is esset quo quis ad minus malum sustinendum cogitur metu majoris mali; quia peccatum etiam veniale est majus morte ipsa gravius.

CCVI. R. ad 1. neg. min. Ad 2. quidquid sit de obscura Doctoris Angelici mente, dico metum gravem eum esse qui virum constantem de firmitate sua dimovere possit. Unde licet Deum abnegare malum sit gravius, quam vivum comburi: qui tamen Deum vivicomburii metu negat, ex gravi metu ubique locorum egisse censetur.

CCVII. Dixi, *nisi excuset bona fides*; quæ hic præsertim ob contradicentium Doctorum auctoritatem subesse potest.

CONCLUSIO V. Qui metum incussit, vel ab alio, in sui gratiam incussi conscius fuit, ad nutum Partis coactæ quæ in Matrimonium subinde consensit, postmodum valide contrahere tenetur. Ita Pontius, Lib. 4. cap. 15. n. 3. Salmanticenses, ibid. num. 17. &c. contra Sanch. Lib. 4. disp. 15. n. 5.

CCVIII. Prob. Qui gravem alii injuriam fecit, hanc in eadem specie, cum potest, resarcire tenetur: alias ex delicto suo commodum reportat. Sed qui per metum conjugium extorsit, &c.

CCIX. Confirm. Quia moris est in aliis contractibus ut iis, si coactus velit, stare teneatur, qui eosdem extorsit injecto metu. Nihil autem est cur ab ea Lege excipiat Matrimonium. Ergo ad eundem standum tenetur, etiam ante Judicis sententiam.

CCX. Obj. 1. Si metum incutiens teneatur ad valide contrahendum, vel vi contractus; & hoc non, cum contractus invalidi nulla sit obligatio; vel in pœnam delicti, & hoc quoque non, cum obligatio proxima ad pœnam prærequirat sententiam Judicis; vel propter injuriam. Sed neque istud dici potest, quia non eo usque gravis est injuria illa, ut non aliter quam per Matrimonium resarciri possit.

CCXI. R. 1. generatim loquendo ex Matrimoniis per metum contractis sequi damnum irreparabile, præsertim cum metus occulte incussus est, nec in judicio probari valet; tunc enim nihil superest remedii ad removendum damnum, nisi quod uterque denuo consensum renovet: & id fatetur ipse Sanchez.

CCXII. R. 2. cum Pontio, Lib. 4. cap. 15. neg. min. Secluso enim quovis damno, qui metu consensum extorsit, non levem, ut male dicit Sanchez, sed gravem in personam alterius commisit injustitiam; unde & mortaliter deliquit. Jam vero postulat naturalis æquitas ut injuria hæc in eodem genere resarciatur, cum sine gravi damno reparari potest. Unde sicut non reparatur detractio gravis per elemosynam, sic nec vis illata per bonum diversi generis.

CCXIII. Quod autem dicit Sanchez, illatam ei qui ad Baptismum coactus est, injuriam non reparari per ejusdem Baptismi irritationem, nullius est momenti; quia non requiratur injuria per impossibile. Non est autem impossibile ut qui alium metu adegit ad nuptias consensum suum vere renovet.

CCIV. Obj. 2. Qui fide Religionem vovit, non tenetur, denuo consentire. Item ancilla quæ

quæ ingenuum circa conditionem decepit, non tenetur, postquam fraus detecta est, novum dare consensum. Ergo à pari.

CCXV. R. neg. ant. Qui enim vel Religionem, vel personam liberam gratis decepit, tenetur injuriam utrique factam, si absque gravi damno possit, in genere eodem, proinde per novum assensum compensare. Sequitur ex dictis.

CCXVI. Aliter statuendum, si conjux qui libere contraxit, non fuerit particeps coactionis alteri illatæ; tunc enim deficiente ex parte ejus injuria, deficeret & ejusdem per novum conjugium resarciendæ obligatio, nisi grave post nuptias damnum compartiintulisset: quod nonnisi per Matrimonium congrue posset resarciri.

CONCLUSIO VI. Matrimonium gravi & iniquo metu extortum non firmatur juramento.

CCXVII. Prob. 1. ex Cap. 2. *De eo qui duxit*, ubi Alexander III. statuit, ut qui non sponte in primam uxorem consensit, etiam post præstitum juramentum, ad aliam quam postea in uxorem accepit, libere possit reverti.

CCXVIII. Prob. 2. Quia vult, & merito vult, Ecclesia, ut Matrimonium plena gaudeat libertate. Atqui suum hunc scopum assequi non posset, si Matrimonium ex gravi metu initum firmaretur juramento. Quisquis enim violentus & Matrimonium & simul juramentum extorqueret.

CCXIX. Prob. 3. Quia, ut dixi Tract. de Contractib. part. 1. cap. 4. contractus Jure positivo irritatus in gratiam boni communis, nullam, accedente etiam juramento, parit obligationem; quia id cederet in detrimentum publicæ rei. Atqui Matrimonium coactum positivo Jure in gratiam boni publici irritatum est, ob lites & dissidia inde cum gravi multitudinis præjudicio subsequutura.

CCXX. Obj. 1. ex cap. 8. & 28. *De jurejur.* Juramentum servari debet, nisi tale sit quod servatum vergat in interitum salutis æternæ. Atqui juramentum Matrimonia vi extorta confirmans non vergit, &c.

CCXXI. R. dist. maj. Nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ, vel in pejorem exitum, C. Secus, N. Alioqui servandum esset juramentum peccandi venialiter, quia peccatum veniale non damnat. Ceterum juramentum Matrimonia per metum extorta confirmans, non conjugibus modo, sed & aliis pluribus ob scandala & jurgia, quæ inde scaturirent, salutis æternæ dispendium procrearet.

CCXXII. Obj. 2. Si res ita sit, ne petenda quidem erit juramenti hujus dispensatio. Falsum consequens.

CCXXIII. R. neg. min. Juramenti enim, quod in se nullum est, nec ullatenus obligat, non est necessaria dispensatio. Atqui juramentum de quo agitur, in se nullum est, sicut & actus cui conjungitur. Et vero, vel juramentum hoc cadit in Matrimonium de præsentī, ut *juro te modo ducere in uxorem*; & tunc, sicut Matrimonium de præsentī nullum est, sic & juramentum in illud cadens; neque obligationem in futurum inducit; quia nulla est assertorii juramenti obligatio in futurum, ut docet

S. Thomas, 2. 2. q. 89. art. 9. vel cadit in Matrimonium de futuro, ut *juro metibi postea nupturam*; & tunc duntaxat habet vim Sponsalium. Atqui Sponsalia ex metu gravi jurata nullam pariunt obligationem, ut cum Theologorum vulgo docuimus & ex mox dictis à pari colligere est. Ergo.

CONCLUSIO VII. Matrimonium ex gravi metu initum, per copulam ratum fit, cum hæc sponte, scienter, & animo maritali habetur ab eo qui vim passus est, alterius consensu permanente.

CCXXIV. Prob. Ad valorem Matrimonii hujus nihil deerat præter consensum comparitis metum & vim perpeßæ. Sed quæ sponte, scienter & animo maritali copulam exercet, consensum hunc præstat.

CCXXV. Et vero plus sufficit ubi sufficit minus. Atqui ad Matrimonii hujus ratihabitionem sufficit quid ipso coitu minus; nempe juxta Sylvestrum hic, q. 8. dub. 13. Sanch. Lib. 4. disp. 18. n. 12. & alios passim, ut Sponsi maritali se affectu amplectentur, ut eodem affectu se conjugum nomine appellent, ut sponsalitia dona recipiant; ut diu, data fugiendi occasione, secum habitent. Ergo à fortiori.

CCXXVI. Dixi 1. per copulam sponte habitam; etsi enim credunt plures Matrimonium ex gravi metu consummatum, ut & contractum est, ratum fieri, negant tamen id, & longe melius, post D. Antoninum, 3. Part. tit. 1. cap. 12. Sylvester, Ledesina, & alii quos sequuntur Salmant. n. 60. 1. quia copula extorta nec consensum supponit, nec ejus indicium esse potest: 2. quia Ecclesia contrahentes eorumque consensus vult irritos esse, quamdiu metus durat, quia alias vitari non possunt tristes exitus, quos invehere solent Matrimonia coacta. Atqui in dato casu perseverat metus; quin & augetur, cum ad gravius aliquid compellat. Ergo.

CCXXVII. Dixi 2. per copulam scienter habitam, id est habitam cum scientia nullitatis conjugii ex metu celebrati. Si enim puella in coitum non consentiat, nisi quia falso persuasum habet valere Matrimonium suum, nec superesse jam forti suæ remedium, non convalescet ex eo errore Matrimonium ejus; sicut nec cum eodem errore firmatur Professio Religionis de se irrita. Quæquidem latius expendi alibi ubi Dispensat.

CCXXVIII. Dixi 3. per copulam maritali affectu, &c. Si enim fornicario animo, tantumque ad explendam libidinem habeatur, non firmabit Matrimonium, quia non erit signum assensus conjugalis, sine quo stare non potest Matrimonium.

CCXXIX. Obj. contra primam conditionem. Vel copula ex metu habita, est licita, vel illicita. Si primum, ergo firmat Matrimonium, quia extra illud copula licita haberi non potest. Si secundum, ergo intendit Ecclesia ut metum patiens mori potius eligat, quam copulam admittere, atqui hoc dici non potest. Ecclesia enim nonnisi in favorem oppressi Matrimonium irritavit. Atqui è contra illud in grave ipsius præjudicium irritasset, si oppresso potius moriendum esset quam coeundum. Alias enim vel mori cogeretur, vel peccare. Cum ergo

ex jure id quod conceditur in gratiam alicujus, in ejus dispendium minime debeat retorqueri, necessum est ut copula etiam extorta, & licita sit, & Matrimonii confirmativa.

CCXXX. R. ad 1. Copulam hanc graviter esse illicitam quia vi ipsius accedit quis ad non suam. Non enim tua est in quam nullatenus aut invalide consensisti. Unde, seclusa bona fide, ex qua judices valere ejusmodi Matrimonia, quidquid in hoc genere perpetras, mera est fornicatio.

CCXXXI. Ad 2. neg. min. ad 3. neg. maj. Neque enim Matrimonia hæc in oppressi solius gratiam irritat Ecclesia, sed Maxime intuitu boni publici, quo etiam sine Matrimonia clandestina irrita vis, ut gravibus, quæ ex utrisque germinabant, incommodis occurreret. Unde communi bono prospiciendum est, cum ipso etiam privati boni dispendio. Quod si dicat metum passus, se juri suo cedere, nihilo plus perficiet, quia et si jure suo cedere potest, at non juri in gratiam publicæ utilitatis invecito. Et quamvis sponte cedere permetteretur, non tamen quamdiu invitus, & opprimente metu cederet; quia si Leges connubia ex metu facta irritant, & hanc quoque irritare debent juris cessionem, qua eadem Leges quotidie eluderentur.

CONCLUSIO VIII. Ad hoc ut metus censeatur gravis, non sufficit ut malum quod minatur oppressor, sit grave, sed necessum est ut probabiliter impendeat.

CCXXXII. Prob. Metus gravis virum constantem movere debet. Atqui comminatio mortis, gravis exilii, aliorumque id genus, non movet per se solam virum constantem, sed tunc tantum cum mala hæc ei, ejusve filiis, fratribus, aliisque ad quartum usque gradum consanguineis, probabiliter impendent; ut cum qui metum incutit, minas executioni mandare potest; cum eisdem in uno vel alio genere exequi solet; cum qui timet, nec per Superiorem, nec per amicos imminentibus malis obviam ire potest. Ceteroqui enim plures sunt quia gravia quæque tumide comminantur, semperque intra minas hærent; eos videlicet imitati canes, qui, quo immanius latrant, eo plus elieni sunt à mordendo.

CCXXXIII. Obj. Ex his principiis nihil aut vix quidquam in praxi deduci posse, cum non convenient inter se Theologi quæ mala pro gravibus habenda sint. Sic D. Thomas hic, q. 47. art. 2. ad 3. negat metum infamiæ cadere in constantem virum: quod certe honesti viri plures non admittent. Idem alii, reclamantibus aliis, statuunt de excommunicationis metu. Ergo.

CCXXXIV. R. Non ideo nutare principia, quia circa consecutiones hærent & scinduntur Theologi. Ceterum infamiæ & excommunicationis injustæ metus gravia inter mala computantur, nisi his de facili occurrere possit, prout illud supponit S. Thomas.

CONCLUSIO IX. Ad metum gravem reductione pertinent, aliquando metus reverentialis, aliquando preces importunæ.

CCXXXV. Prob. 1. pars. Metus reverentialis aliquando sumitur pro reverentia quadam ac timore iis displicendi, à quibus pendemus absque timore vel periculo alterius mali. Aliquando autem sumitur, prout est futuri mali existimatio quod nobis ab iis veremur in quorum potestate sumus, & quos cultu & honore dignamur. Atqui in priori casu metus, si vere metus est, non est reipsa gravis. Est autem in secundo, si malum quod timetur & grave sit & rationabiliter timeatur, Ergo.

CCXXXVI. Prob. 2. pars. Preces importunæ (idemque dicendum de blanditiis) tales aliquando sunt, ut rem veluti gratis & amice dandam postulent; aliquando tales ut precando simul imperent; ut cum pater aut Princeps ita rogant, ut si resistas, superciliosam frontem, torvos oculos, difficilem ac exacerbantem convictum exhibeant. Atqui nihil mirum si in priori casu nihil gravis mali offerant, in posteriori autem aliquid durissimi & admodum molesti. Hinc Leges illæ in speciem contradictoriæ: Si patre cogente ducat uxorem, quam non duceret si sui arbitrii esset, Matrimonium contraxit, Leg. 12. ff. De ritu nuptiar. Et rursus: Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini, Leg. 4. ff. De regul. Juris. Sed de his quantum ad praxim.

SECTIO QUARTA.

A N

CONSENSUS MATRIMONII DEBEAT ESSE ABSOLUTUS?

CCXXXVII. REPETENDUM ex dictis Capite præc. n. 130. conditionem, quæ contractui cuilibet apponi potest, aliam esse quæ spectet tempus, seu præteritum, seu præsens, seu futurum contingens vel necessarium; aliam quæ honesta sit & licita; aliam quæ inverecunda & turpis: istam autem vel Matrimonii scopo adversam esse, vel nihil habere quod cum scopo Matrimonii incompatible sit. His præmissis tria quærentur. 1. An valeat Matrimonium sub quacunque conditione, etiam

turpi, contractum; idque sine novo consensu, purificata vel non purificata conditione: 2. quæ conditiones Matrimonii substantiæ adversentur: 3. an licitum sit conditionate contrahere.

CCXXXVIII. Constat 1. Matrimonium sub conditione de præsentem vel præterito stare vel non stare, prout stat vel non stat conditio, uti docet S. Thomas hic, q. 47. art. 5. Unde si quis in hunc modum contrahat: Accipio te in uxorem, si tu es primogenita, si virgo, si id jam placet tuis parentibus; nullum est Matrimonium

monium, si non subsistat conditio; valet autem si subsistit. Et id verum est, siue conditiones illæ sint honestæ, siue turpes. Unde valet Matrimonium sic initum: *Contrahot tecum, si aureos centum mihi in dotem furata sis, si actu das mandata ad furtum; vel si sis Lutherana.*

CCXXXIX. An autem stet Matrimonium, si conditio de præterito vel de præsentis repugnet Matrimonii substantiæ; ut *Contrahot tecum, si sumpstisti, vel si modo sumas sterilitatis venena*, non convenit inter Theologos. Negat valere Sylvius in art. 1. q. 43. pag. 178. Aliter & rectius sentiunt Sanchez, Lib. 5. disp. 9. n. 6. Pontius, Lib. 3. c. 9. n. 9. &c. Quia nulla hinc nascitur obligatio futuro Matrimonio contraria; & aliunde Jus irritans Matrimonium ob conditiones ipsius substantiæ contrarias, loquitur de conditionibus proprie dictis, quales non sunt quæ præteritum aut præsens respiciunt. Certum tamen videtur, quidquid acutius quam solidius differat Pontius, ibid. n. 10. huiusmodi conditiones, si obligationem in futurum inducant, vitare Matrimonium, ut si quis dicat: *Contrahot tecum, si reperisti, vel si habes venena ad procurandam in Matrimonio sterilitatem.* Ita Sylvius, ibid. Concl. 3. Sanchez, supra, &c.

CCXL. Sed quid statuendum de conditione impossibili, seu à natura, ut *contrahot tecum, si Lunam digito contigisti, si cogitationes meas scrutaris*; seu de Jure, ut *contrahot tecum, si inter consanguineos Matrimonium iniri potest*? Variant circa punctum istud Doctores. Alii cum Pontio, ibid. cap. 4. volunt huiusmodi conditiones haberi pro adjectis, adeoque considerandas esse: unde sequitur Matrimonia hæc semper irrita esse. Alii, ut Sanchez, Lib. 5. disp. 4. n. 3. Covarruvias, Reiffenstuel in Tit. V. Lib. 4. n. 46. contendunt huiusmodi conditiones haberi pro non appositis, proinde nec Matrimonium irritare.

CCXLI. Prob. 1. Quia huiusmodi conditiones eodem modo rejiciuntur à Matrimoniis, quo ab ultimis voluntatibus, Leg. 45. ff. *de hæred. instit.* ubi conditio: Si filia testatoris vivet, rejicitur ut impossibilis, cum testator filiam non habuit: idque quia Jus Civile testamentis favere voluit. Ergo & cum Jus Canonicum Matrimoniis favere voluerit, in his etiam prædictas conditiones tanquam non appositas haberi voluit.

CCXLII. 2. Quia Gregorius IX. Cap. final. *De condit. apposit.* conditiones impossibiles de futuro non rejicit, quia ad aliquid impossibile obligent, sed quia prorsus impossibiles sint. Atqui non minus impossibiles sunt quoad præteritum aut præsens, quam pro futuro.

CCXLIII. Obijciuntur duo. 1. Quod verba Juris proprie sunt intelligenda. Atqui, ut paulo ante fatebatur ipse Sanchez, conditiones de præterito aut præsentis non sunt proprie conditiones; ut hinc constat quod non suspendant consensum, prout faciunt veræ conditiones. 2. Quod ex Gregorio IX. eodem modo rejiciuntur conditiones impossibiles, quo turpes. Atqui turpes non rejiciuntur, sed habentur pro adjectis, ut supra diximus. Ergo.

CCXLIV. R. ad 1. Conditiones de præsentis aut præterito non esse proprie conditiones; *Tournel. Theol. Mor. Tom. X.*

at dum Jus conditiones rejicit, non attendit ad conditionis proprietatem, quæ est suspendere, sed ad impossibilitatem, quæ tam in conditione impossibili de præsentis & præterito reperitur, quam si sit de futuro.

CCXLV. R. ad 2. Conditiones turpes non eo præcise rejici quod turpes sint, sed quia incitant ad peccandum. Quapropter cum id solum inveniatur in turpibus de futuro, solum turpes de futuro rejiciuntur. At impossibiles eo rejiciuntur quia impossibiles sunt: hæc autem impossibilitas in conditione de præsentis & præterito reperitur. Ita Sanchez, ibid. n. 4.

CCXLVI. Constat 2. Conditiones de futuro necessario, ut *si Sol oriatur, si Antichristus venturus est*, nec Matrimonium nec alium contractum suspendere, statimque habere pro completis, modo contrahentibus cognitæ sint. Ratio est, quia, ut ait S. Thomas hic, q. 47. art. 5. O. *Talia futura sunt præsentia in causis suis*, adeoque habentur ut jam impleta.

CCXLVII. Nec nocet Lex *Hæres meus*, ff. *De condit. & demonstr.* ubi legatum sub conditione certo eventura factum, quamvis firmum caret affectu usque ad eventum conditionis. Hæc enim dispositio tunc duntaxat locum habet, quando testator expresse noluit valere legatum, donec impleteretur conditio. Fatemur autem nos cum ceteris, ut Sanch. Lib. 1. disp. 18. n. 6. Salmanticensibus, Capite 7. num. 2. Sylvio in art. 1. 4. 43. &c. ex generali circa conditiones omnes regula standum esse intentioni contrahentis; adeoque si re ipsa intendat non contrahere nisi sub conditione impossibili, turpi, necessaria, puta *si cras Sol oriatur*, suspendi contractum, donec impleatur conditio; proinde nunquam perfici, si conditio impleri non possit; licet Ecclesia huiusmodi conditiones rejiciat, easque habeat pro non appositis. Quapropter, ajunt ibid. Salmanticenses, quæcunque hic disputantur de conditionibus, in foro solum exteriori deserviunt, atque etiam cum de contrahentis intentione non constat, quia idem in hoc casu judicandum est quod judicat Ecclesia; cum ubi est præsumptio Juris, ibi probandi onus transferatur in Adversarium.

CCXLVIII. Dixi, *modo contrahentibus notæ sint*: Qui enim dixerit: *Contrahot tecum, si hoc anno Laborabit Luna, seu eclipsim patietur*, vult utique consensum suum ab eventu respectu sui contingente, licet in se necessario, suspendere. His ergo sepositis, quæ, ut obiter contra malevolos dicam, non in Theologorum, sed in Cæsarei Juris argutias, refundi debent, Sit

CONCLUSIO I. Matrimonium contractum sub conditione honesta vel indifferenti de futuro contingente, valet quidem, sed non absolute, donec impleatur conditio. Idem contractum sub conditione impossibili jam nunc regulariter validum est: contractum vero sub conditione turpi valet, si conditio bonis Matrimonii non repugnet; si autem repugnet, invalidum est.

CCXLIX. Prob. 1. pars: quia ea est generatim natura conditionis, ut contractus conditionate initi valorem usque ad conditionis even-

tum suspendat, ut habetur Leg. *Si stipulatus*, ff. *De verb. oblig.*

CCL. Quod tamen certus quidam ei Matrimonio valor insit, patet quia eo sic celebrato, nulla Pars usque ad eventum conditionis alia invita resilire potest. Neque tamen iis, dum conditio in pendulo est, Matrimonio uti licet, utpote necdum absolute perfecto, nisi à conditione recedere velint. Quod si ante eventum conditionis vel ipsi revocent consensum, vel alter alteri nubat, corrui illico Matrimonium. Id tamen licite facere non possunt, nisi iusta de causa. Quæ autem causæ sufficiunt ad resiliendum à Sponsalibus, eæ ad huiusmodi conjugiorum dissolutionem sufficiunt.

CCLI. Porro si Matrimonia hæc novo non indigeant consensu, de quo infra, ea posita conditione statim perficientur, etsi eam adimpletam esse nesciant contrahentes; quia qui sic contrahunt, rei ipsi, non autem notitiæ ejus consensum suum alligant, nisi aliter animo pacti sint.

Sed quid si inito sub conditione paterni consensus Matrimonio, pater prius dissentiat, subinde vero consentiat? Quid rursus, si pater sic initi Matrimonii conscius nec dissentiat, nec assentiat, sed conticescat?

CCLII. R. In priori casu cum Sanch. Lib. 5. disp. 7. n. 8. ex dissensu primo corrui Matrimonium, tum quia ex Leg. *Boves*, 89. 6. *Hoc sermone*, ff. *De verb. signific.* sermo simpliciter prolatus de prima vice intelligendus est; tum quia statim ut pater dissentit, deficit conditio pro Matrimonio appositæ. Adde quod patre demum consentiente, facillimum sit de novo absolute contrahere.

CCLIII. Circa secundum existimant aliqui non valere Matrimonium istud. 1. Quia ex Legibus conditio debet in forma specifica impleri: taciturnitas porro non est formaliter consensus. 2. Quia ex Reg. 44. Juris in 6. *Qui tacet, nec consentire, nec dissentire videtur*. 3. Quia factum non præsumitur, nisi probetur, ex Cap. 31. *De officio Judic. deleg.* sed consensus est quid facti. Ergo nisi probetur, non est præsumendus.

CCLIV. Probabiliortamen, ut & receptior, est opinio contraria, quam tenent Sanchez, disp. 7. n. 12. Salmanticenses, cap. 7. n. 59. quia qui sub conditione beneplaciti paterni consentiunt, id intendunt unum ne pater Matrimonium ægre ferat, eive contradicat. Atqui hoc ipso quod pater, reclamare valens, conticescit, nec contradicit, nec factum ægre pati videtur. Ergo.

CCLV. Atque hinc valeret idem conjugium, si pater tunc mortuus esset. Vel enim hanc patris mortem resciebant contrahentes, & tunc erat conditio impossibilis, & ut talis à Matrimonio rejicienda, ut dicam mox n. 260. vel nesciebant; & tunc cum eorum animus esset ne quid contra voluntatem patris molerentur, stabit Matrimonium.

CCLVI. Si contractum esset posita hac conditione, *Si pater dicat se consentire*, non sufficeret eo vivente silentium ipsius, quia de expresso ejus consensu pactum erat. At eo mortuo satis foret, ob rationem num. præced. allegatam.

CCLVII. Ad argumenta contrariæ opinionis, R. 1. conditionem in specifica forma esse apponendam, juxta contrahentium mentem, quæ in præsentem est ne Matrimonium displiceat patri.

CCLVIII. R. 2. eum satis consentire qui non dissentit, cum unice intenditur ne dissentiat & repugnet.

CCLIX. R. 3. non præsumi tunc temporis formalem consensum, sed præsumi non dissentium, qui satis se probat & sufficit. Jam

CCLX. Prob. 2. pars Conclusionis, videlicet quod initum sub conditione impossibili Matrimonium regulariter valet: Prob. inquam, ex Cap. fin. *De conditionib.* ubi sic Gregorius IX. *Si conditiones contra substantiam conjugii inferantur; puta si alter dicat alteri: Contraho tecum, si generationem proles evites; vel, donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem; aut si pro quæstu adulterandam tradas, matrimonialis contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu: licet aliæ conditiones appositæ in Matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter favorem ejus pro non adjectis haberi.* Ubi conditio impossibilis rejicitur propter favorem Matrimonii, quod Ecclesia potius cupit valere, quam non valere; sicut Jus civile in favorem ultimarum voluntatum ab iis conditiones impossibiles rejicit, ne testamenta & legata suo frustrentur effectu. Quapropter Jus Canonicum prædictas conditiones habet pro non adjectis, quasi sub iis contrahentes joculari potius, & absolute contrahere voluerint, quam invalide & cum gravi peccato. Quamvis enim in re tam seria, & in conficiendo Sacramento, jocus ipse peccatum sit, id tamen quædam solum est levitas. At quod quis sponte & libere Sacramentum irritum facere velit, enorme est sacrilegium, quod sine gravi causa non præsumitur.

CCLXI. At, inquires, consensus contrahentium est de essentia Matrimonii. Atqui in tali Matrimonio ut minimum deest consensus illius qui sub conditione impossibili contrahit. Is enim cum sciret conditionem impleri non posse, censendus est, consensum suum ei alligando, re ipsa noluisse assentiri. Unde Instit. *De inutilib. stipulat.* *Si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nihil valet obligatio.* Ergo cum Ecclesia validum facere non possit id quod ex natura rei invalidum est, nullam ea vim prædictis Matrimoniis dare potuit.

Ut ab ea gravissima difficultate expediant se Theologi & Canonistæ, mirum quot solutiones adinvenerunt, ut videris apud Sanchez, Lib. 5. disp. 3. & Ledesnam, 3. Part. q. 47. art. 5. E pluribus duas seligere placuit.

CCLXII. Prima censet Pontificem novum Jus induxisse, non quo validum facere voluerit id quod de se invalidum est; sed quo præsumi velit, eum qui sub tali conditione contraxit, absolutum præstitisse consensum, & conditionem hanc veluti ludendo adhibuisse, prout idem in ultimis voluntatibus præsumi voluit Civilis Legislator. Subdunt hujus responsionis Auctores, ad id ut locum habeat Decisio Gregoriana, duo requiri; 1. ut contrahentes sciant conditionem esse impossibilem; 2. ut hujus Gregoriani Juris notitiam habeant: alioqui

qui enim censentur contraxisse, sicut ii omnes qui sub conditione impossibili contrahunt: ii autem ex dictis nulliter contrahunt. Ex quo deducunt raro judicandum, etiam in exteriori foro, pro huiusmodi conjugiorum validitate, quia rarum est ut contrahens uterque Jus illud cognoscat. Alterutro autem ignorante non stat Matrimonium, quia ex parte ejus non præsumitur consensus absolutus.

CCLXIII. Secunda opinio, non tam contraria quam disparata, vult dispositionem Gregorii IX. non eo accipi sensu, quod Matrimonium sub conditione turpi vel impossibili contractum, statim debeat validum præsumi; sed quod validum præsumi debeat, quoties de contrahentis intentione dubitatur, an nimirum conditionem hanc serio apponere voluerit, an per modum joci. Tunc enim in favorem Matrimonii judicandum, prout in ultimæ voluntatis favorem judicatur. Atque id constitutum est ut gravissima vitarentur incommoda, quæ pareret dissolutio Matrimonii fortassis validi, præsertim si aliis deinceps nubarent separati conjuges. Quod si ex circumstantiis constaret aut appareret conditionem impossibilem vel turpem serio adjectam fuisse, jam dubio procul nullum foret Matrimonium, quia nulla fuisset ejus contrahendi intentio. Et ideo dixi Matrimonia hæc valere *regulariter*, id est quando non constat de opposita Partium voluntate. Hic enim est quidem præsumptio *juris*, sed non *de jure*, quæque ideo probationem admittit in contrarium.

CCLXIV. Inst. Ecclesia non potest supplere defectum consensus in Matrimonio, licet eum in testamentis supplere possit. Sed qui conditionem sibi notam pro impossibili apponit, non videtur consentire, imo joci, & ideo reipsa dissentire videtur. Ergo sicut qui cum ea quam defloravit, contraheret sub conditione, *si virgo es*, nugaretur, sic & in præsentia.

CCLXV. R. neg. min. Præsumitur enim in dubio, 1. sequi velle Ecclesiæ intentionem, quæ huiusmodi conditiones rejicit. 2. Nolle sponte & gratis Sacramentum irritum facere. Unde censetur quidem joci in appositione conditionis ridiculæ, sed non quoad ipsum Matrimonii contractum; nec proinde consensum ejus supplet Ecclesia, sed præsupponit. Conditio, *si virgo es*, à defloratore apposita, non tam jocum quam crudelem ironiam importat; & ideo ex confesso omnium non continetur in Dispositione Gregoriana. Ita Reiffenstuel in Tit. *De condit. apposit.* n. 43. & 44. Pichler, ibid. n. 8. Vide & Salmanticenses, qui quæstionem hanc solide versant cit. Cap. 7. n. 24.

An conditio hæc, *Si Papa dispensaverit*, de Jure impossibilis censi debeat, proinde an validum sit, necne, Matrimonium sub ea contractum à personis dirimente impedimento, sed quæ justam dispensationis causam habent, irretitis, colligi potest ex dictis Cap. præced. n. 93.

CCLXVI. Tertia pars Conclusionis, nimirum quod conditiones turpes, sed Matrimonio haud adversæ, ipsum non irritent, probatum ex cit. Gregorii IX. Textu; tum quia conditio turpis Matrimonio adjecta, ut Con-

traho tecum, *si Petrum occidas*, incitat ad peccandum. Ergo habenda est pro impossibili: id enim possumus quod Jure possumus, Leg. Nepos, ff. *De verbor. obligat.* Atqui conditio impossibilis à Matrimonio rejicitur. Ergo & turpis.

CCLXVII. Hæc tamen *regulariter* sint intelligenda: vel, si mavis, intelligenda sunt, cum ex circumstantiis non constat talem conditionem serio adjectam fuisse animo Matrimonii usque ad conditionis eventum suspendendi, prout à simili diximus supra, n. 247.

CCLXVIII. Cur conditiones turpes in Sponsalibus pro adjectis habeantur, eaque idcirco irritare possint, licet non irritent Matrimonium, dixi Cap. præced. n. 133. & seq.

CCLXIX. Quarta pars Conclusionis, videlicet quod *conditiones contra substantiam conjugii* insertæ, attendantur, adeoque ob eas *matrimonialis contractus careat effectu*, patet ex eod. Cap. fin. *De condit. appos.*

CCLXX. Eo autem Capite non induci Jus novum, sed declarari Jus naturale merito docet Sanchez, L. 5. disp. 9. n. 3. Scilicet enim nec Matrimonium, nec res ulla sine substantia sua subsistere potest. Atqui Matrimonii substantia includit consensum in societatem conjugalem, quæ tacite omnia Matrimonii bona intendit, nempe *indissolubilitatem*, quæ est bonum Sacramenti, *fidem observandam*, & *prolem suscipiendam*, saltem in potestate. Ergo qui conditioni his bonis adversæ consensum suum alligat, palam ostendit se verum Matrimonium contrahere nolle.

CCLXXI. Hinc invalide contrahit qui dicit: *Duco te, si prolis generationem evites*, positive scilicet per poculum sterilitatis, per imperfectum coitum, per feminis expulsionem vel effusionem: Vel *Nubo tibi, donec aliam honore vel facultatibus digniorem invenero*: Vel *Si pro quæstu adulterandam te tradas*. &c. Nimirum vero, ut advertit Grandin, p. 72. Potest conditio duobus modis contra Matrimonium pugnare, directe scilicet, impetendo ipsam ejus substantiam, seu mutuam corporum traditionem, & remote, subvertendo inseparabilem ipsius proprietatem. Matrimonii substantiam impetit conditio uxorem aliam, si quæ dignior occurrat, relicta priore, ducendi; quia idem est ac si dicatur; *Contraho tecum, si nolis mecum in perpetuum contrahere*; quod est se non tradere cum nexu indissolubili, sine quo Matrimonii essentia non subsistit. At vero Matrimonii proprietatem impetit conditio, seu quod mulier se tradat adulterandam ex pacto; seu quod conceptionem positive evitet; quia Matrimonii proprietas est, quod neutra Pars fidem violare cogatur, & quod prolis generationem absolute non evitet.

CCLXXII. Obj. 1. Id quod destruit immediate vel mediate substantiam rei, quandoque adveniat, illam destruit. Atqui prædictæ conditiones, si post Matrimonium adveniant, illud non destruunt: non enim desinet esse conjux, qui venena sterilitatis dabit post nuptias. Ergo nec illud antea positæ destruunt.

CCLXXIII. Confirm. Si quis contrahat cum intentione non coeundi, aut conceptionem impe-

impediendi, aut violandæ fidei, valide contrahet, ut omnes fatentur. Sed qui valide contrahit cum tali intentione, valide dubio procul contrahit sub ejus conditione. Ergo.

CCLXXIV. Resp. Omissa nunc Pontii opinionione, de qua inferius, neg. maj. generaliter intellectam. Et si enim id quod hominis vel bruti, antequam sint, essentiam destruit, eandem destruat si adveniat postquam sunt; id tamen quod destruit essentiam contractus alicujus *in fieri*, non destruit essentiam ejus *in facto esse*; quia fieri potest, & re ipsa fit in solo Matrimonii contractu, ut quod ab homine pendet ut ponatur, cum jam positum est ab eo non pendeat. Unde invalide contrahit, qui contrahit cum impedimento dirimente, & tamen impedimentum dirimens, si superveniat, non destruit Matrimonium. Pariter igitur conditio substantiæ vel proprietatibus Matrimonii adversa, si ante Matrimonium ponatur, illud subvertet; at si contracto superveniat, non eadem nocebit. Quia sicut penes hominem est non baptizari, non autem Baptismum semel valide susceptum rescindere, sic & à pari, &c.

CCLXXV. Ad confir. neg. min. Aliud est enim non habere animum implendi id quod promittitur, aliud non habere animum se obligandi: unde valet votum, si quis voti obligationibus deesse cogitet, non autem si voti obligationes contrahere nolit. Valide ergo nubit, quæ nubendo adulterium statuit & meditatur, quia sic tantum peccat & peccabit contra obligationem suam; sed nec vere nubit, nec nubere potest, quæ fidei obligationem non contrahere intendit, quia intentio hæc Matrimonii proprietatem, adeoque & indirecte essentiam ipsius subvertit.

CCLXXVI. Inst. Intentio vitandæ prolis, vel adulterii, nihil aliud est quam vel negatio actus quem Matrimonium exigere potest; vel positio actus cui Matrimonium resistit. Atqui neutro Matrimonium subverti potest.

CCLXXVII. R. dist. min. Matrimonium neutro subverti potest, cum neutrum in pactum deducitur, C. Cum utrumque vi contractus matrimonialis exigitur, N. Sicut ergo intentio violandæ castitatis Religiosam Professionem non perimit, quam tamen perimit stipulatio cum Superioribus facta ne profitens ad castitatem obligetur; sic intentio adulterandi non rescindit Matrimonium; rescindit vero, si à conjugibus deducatur in pactum.

CCLXXVIII. Obj. 2. Conditio servandæ bonorum proprietatis est contra Religionis substantiam. Atqui tamen Innocentius III. Cap. fin. *Qui Clerici vel voventes*, validam declarat Professionem mulieris eo tenore factam, *ut in domo propria cum omni sua substantia remaneret*. Unde ipsa *ad male dimissum Religionis habitum reassumendum, & servandum quod vovit*. etiam per censuras induci debuit. Ergo.

CCLXXIX. R. 1. dubitari posse an votum ab ea muliere emissum; foret votum solemne, quod Moniales emittunt. 1. Quia qui vota hæc emittebant tempore Innocentii III. ut & nostro, in Claustris, non autem in domo propria remanebant. 2. Quia votum solemne solemniter post Novitiatum & cum apparatu emittitur:

præfata autem mulier simpliciter votum emisit in manibus *cujusdam de Fratibus S. Augustini*; & verisimiliter in domo in qua permanfit. 3. Quia votum solemne dubio procul Matrimonium dirimit. Porro Innocentius III. Matrimonium ab ea muliere deinceps contractum, ex eo partim dirimit, quod *potius iniqua fuit & violenter extorta conjunctio*, quam veri nominis Matrimonium.

CCLXXX. R. 2. dist. min. Valida fuit Professio personæ substantiam suam conservantis quoad usum, utique ex Superiorum licentia, C. Quoad proprietatem, N. Hoc autem, non illud, Professionis substantiæ adversatur, inquit Salmaticenses, ibid. n. 92.

CCLXXXI. Obj. 3. Castitatis votum est de ratione Ordinis sacri. Atqui tamen ex Ancy-rana Synodo, Can. 10. apud Gratian. dist. 28. c. 8. *Diaconi, si in ipsa Ordinatione protestati sunt velle se habere uxores, & postea ad nuptias venerint*, in Ministerio manere permittuntur.

CCLXXXII. Responderi solet votum castitatis non esse de Ordinis substantia, quia Jure solum positivo Ordinibus sacris annexum fit. Sed de hoc alibi.

CCLXXXIII. Obj. 4. Valet Matrimonium sub his conditionibus: *Si prolem neces, mutiles, mancam reddas, oculis prives*. Ergo.

CCLXXXIV. R. neg. ant. cum Sanchez, disp. 9, n. 12. quia per hujusmodi conditiones deducitur in pactum perniciēs prolis. Hoc autem pactum proprietati Matrimonii adversatur.

CCLXXXV. An idem dicendum sit de hac conditione; *Si prolem à nobis semper abjiciamus, & alendam exponamus*, controversitur. Negat Sanchez, num. 13. quia conditio hæc non est omnino contra bonum prolis; non enim omnem prolis curam abjiciunt ii qui eam exponere intendunt ab aliis alendam.

CCLXXXVI. Hic expendere solent Theologi an conditio honesta, quæ Matrimonii usum impedit, ut *Contraho tecum, si copulæ renunties, si ambo castitatis votum emittamus, vel ante coitum profiteamur in Religione*, Matrimonium perimat non secus ac inhonestæ conditiones de quibus supra. At quæstionem hanc jam à Cap. 1. præoccupavimus. Unum hic addendum reitur, eos nimirum qui per hæc conditiones Matrimonium subverti existimant, fateri cum Salmanticensibus, c. 7. n. 93. contrariam quam amplexi sumus opinionem, satis, perinde ac suam, probabilem esse. Hinc porro practice sequitur gravissimæ temeritatis reum fore, qui prædictæ opinioni innixus conjugium sic initum proprio Marte vel alieno dissolveret. Unde postulant ratio & æquitas, ut qui de hujusmodi conjugiorum valore sibi credit esse dubitandum, Partes ad novum consensum adducat.

CONCLUSIO II. Peccant lethaliter, tum ii qui sub conditione etiam honesta de futuro contingenti contrahunt, tum qui eorum conjugii interfunt Parochi & Testes, nisi gravis quædam & insolita causa excuset.

CCLXXXVII. Prob. 1. & 2. pars. 1. Quia moraliter peccat qui Sacramenta sub conditione de futuro conficit, aut conficiendis suo modo

modo cooperatur, absque necessitate. Atqui vix unquam subesse potest iusta necessitas Matrimonium conditionate celebrandi; cum suo potiori effectu careat ante conditionis eventum, & ante eum rescindi possit; adeoque sicut omnino expectandus est conditionis eventus, sic & curandum sit ut ea ante Matrimonii celebrationem adimpleatur.

CCLXXXVIII. 2. Quia Matrimonium sub conditione initum litibus mille, mille & anxietatibus obnoxium est. Ergo cum ista, quantum humanitus potest, avertenda sint à Sacramentis, debent & à Matrimonio averti.

Addit Sylvius, q. 43. art. 1. Concl. ult. deesse tunc legitimam Sacramenti materiam; quod nisi explicetur, non probatur omnibus; cum quidam existiment perfici Sacramentum, non quidem cum Parochus & Testes præsentibus sunt contractui conditionato, quia tunc non est actualis, sed solum futura corporum traditio,

sed cum præsentibus sunt dum impletur conditio. Verum quidquid sit de nova hac difficultate, constat saltem Sacramentum exponi periculo nullitatis, cum conditio ut evenire, sic & non evenire possit.

CCLXXXIX. Prob. 2. pars, quia si furialis pater filiam ceteroquin in consanguineum propensam mortem minetur, nisi hunc actu ducat sub conditione dispensationis, non videtur arguenda obtemperando. Idemque de Parocho & Testibus, qui grave malum aliter avertere non possint, statuendum videtur. Neque Matrimonium hoc ex gravi metu caducum foret, quia metus non ipsam contractus substantiam, quæ maxime voluntaria supponitur, sed modum solum inficeret. Unde sicut valet Matrimonium illius quæ ex gravissimæ infamiae metu hac die cum peccato mortali contrahit, sic & in præsentibus. Sed hac exceptione nullibi hactenus à me reperta iudicet Lector prout voluerit.

SECTIO QUINTA.

AN

IDENTIDEM ET QUO PACTO RENOVARI DEBEAT CONSENSUS MATRIMONIALIS.

CCXC. **M**ATRIMONIUM potest contrahi, 1. sine consensu alterius vel utriusque contrahentis, ut si unus vel uterque fidei tantum, aut ex gravi metu consentiat. 2. Cum consensu intus quidem sincero, sed invalide præstito, seu propter absentiam Parochi, seu propter aliud impedimentum dirimens; quod quidem publicum esse potest, vel occultum. 3. Cum consensu ex eventu conditionis suspensio. Quæritur an & quomodo consensus in hisce casibus renovari debeat ut convalescat Matrimonium. Sit.

CONCLUSIO I. Quando Matrimonium ex defectu veri in utraque Parte consensus invalidum fuit, debet utraque novum consensum præbere, & quidem exterius; idque, si fieri potest, coram Parocho, vel alio Sacerdote ad id deputato.

CCXCI. Prob. 1. pars, quia renovari non potest Matrimonium, quin renovetur id quod essentiam ejus primario ingreditur. Atqui ex dictis consensus essentiam, &c.

CCXCII. Prob. 2. pars. Quia rursus ex dictis ad Matrimonium, sicut ad alium quemcunque contractum, requiritur consensus humano modo vere expressus. Atqui prioris consensus expressio neutiquam vera erat, cum mera foret ficti consensus expressio. Ergo sicut novo consensu, sic & novo ejus signo opus est. Et si autem signum hoc in copula ex maritali affectu peracta sufficienter habetur ex Cap. 2. *De conjugio servorum*, majus tamen quid ad gratiæ susceptionem requiri videtur. Unde

CCXCIII. Prob. 3. pars. Quia enixe curandum est ut Matrimonium non sit contractus mere profanus, sed dignitatem & gratiam Sacramenti obtineat. Atqui id certo fieri non potest, nisi consensus coram legitimo Sacerdote renovetur. Ita sibi videri declarat Colla-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tor, Carnotensis; sed asserit positive Sylvius, in q. 45. art. 2. Concl. 2. & sequitur ex dicendis art. 2. hujus Capituli.

Dixi, *si fieri potest*, ubi enim deesset Sacerdos, vel ab omni coitu abstinendum esset: vel renovato utrinque consensu hærendum intra fines contractus civilis.

CONCLUSIO II. Probabile quidem est Matrimonium ex unius duntaxat consensu invalidum, ex hujus solius consensu, quocunque demum tempore renovetur, convalescere, dummodo alter consensum suum non revocaverit. Contraria tamen opinio, quantum fieri potest, practice est tenenda.

CCXCIV. Prob. 1. pars: quam tenent SS. Thomas & Bonaventura, alique plures apud Sanchez, Lib. 2. disp. 32. n. 9. Ad Matrimonium sufficit, ex pluries dictis, duorum in idem consensus. Atqui is in præsens occurrit, cum ex hypothese perseveret consensus prioris, (qui partem habet pro conjuge, & ab ea quæ tali debitum petit) & huic accedat consensus posterioris. Unde quod aliqui requirunt ut consensus is exterius exprimatur, nihil injicit moræ; cum & coitus & actio quævis maritali animo facta, eundem satis manifestet. Unde rursus necesse non est ut conjux alter de prioris consensus defectu admoneatur.

Nec obest, ait Antonius, p. 490. quod Pars quæ olim vere consensit, fortassis in eo consensu perseverare nolle, si sciret alium non consensisse. Hoc enim non obstante manet consensus de se validus; neque hic, utpote absolutus, per dissensum sub conditione ponendum revocatur, cum aliud sit, *Nolo*, aliud, *Nollem*.

CCXCV. Prob. 2. pars, quam ut tutam magis in praxi tenendam suadet idem Antonius, nisi scandalum, vel grave periculum aut incom-

R r

modum

modum timeatur, quamque necessariam esse judicant nonnulli apud Sanchez ubi supra n. 8. Prob. inquam, quia in re matrimoniali ea, nisi grave quid obstat, tenenda est opinio, quæ sola valori Sacramenti certo consulit. Atqui talis est secunda opinio, de qua nunc.

His adjungi posset auctoritas Clementis VIII. qui teste Comitolo, consensum ab utroque conjugē in præsentī casu renovari voluit. Sed obstat quod contrariam opinionem Pio V. non imparis meriti viro affingit Navarrus. Quo de supra, num. 32. & 38.

CONCLUSIO III. Cum Matrimonium ex defectu præsentis Testium & Parochi nullum fuit, necessum est ut coram iis iteretur.

CCXCVI. Prob. Quia Matrimonium clam seu absque Parocho & Testibus celebratum, solemnitate essentialiter requisita caret. Ergo quotiescunque sine eorundem concursu celebrabitur, non magis valebit quam prima vice, quia semper suberit eadem, quæ primitus, invaliditatis ratio.

Excipe, nisi secunda vice contrahatur in loco ubi receptum non sit Tridentini clandestina conjugia irritantis Decretum. Et tunc quidem omnimodis enitendum ut coram legitimo Sacerdote contrahatur; ne juxta sententiam ad minus probabilem, quam deinceps amplectemur, à Sacramenti ratione excidat.

CONCLUSIO IV. Si Matrimonium fuerit nullum propter impedimentum aliquod dirimens, ante omnia curandum, ut Pars nullitatis conscia nec debitum exigat, nec reddat exigenti: alioqui scienter fornicatura. Ut autem convalescat Matrimonium illud, 1. obtinenda est dispensatio, nisi tale sit impedimentum quod per se cesset, ut defectus ætatis. 2. Uterque conjux novum exterius consensum præstare debet: unde Matrimonii nullitas comparti, quam caute fieri poterit, detegenda est.

CCXCVII. Prob. hæc postrema pars, quæ sola difficultatem facessere potest. Tunc utraque Pars novum consensum præstare debet, cum consensus prior de se omnino fuit invalidus: Quod enim de se prorsus invalidum est, nullum sortiri potest effectum: *Nec firmatur tractu temporis, quod de Jure ab initio non subsistit*, ex Reg. 18. Juris in 6. Atqui quoties Matrimonium cum impedimento dirimenti contractum est, consensus eidem datus de se omnino invalidus fuit, utpote qui fuerit inter personas relative ad se inhabiles. Ergo.

Atque hinc Pars nullitatis inscia de eadem admoneri debet. Alioqui enim nonnisi ex errore consentit; sicque non ponit proprie consensum novum, sed priorem invalidum renovat. Jam vero consensus invalidi renovatio Matrimonium invalidum non confirmat. Unde constans isthæc Sacræ Pœnitentiariæ Clausula: *Ut dicto conjugē de nullitate prioris consensus certiorato :::: dispenses.*

Qua vero ratione ad novum consensum alicui possit. Pars impedimenti nescia, fusius quam felicius dixi, alibi ubi de impedimento Affinitatis. Suadet Henno, pag. 525. ut convocato ad prandium, aliamve honestam recreationem, Parocho, vel Confessore ad id legitime deputato, Pars conscia nullitatis, cu-

jus causas, ne se ipsam infamet, aperire non potest, coram eo & aliis Testibus magna comparti exhibeat conjugalī amicitie signa, ipsamque eo adducat, ut id pronunciet: *Accipite in meam, quasi nunquam accepissem*; quia tunc respondebit altera: *Idem ego facio. Alias*, inquit præfatus Theologus, *Sacramentum exponitur periculo nullitatis ob defectum legitimi Sacerdotis, forte illius Ministri. Unde Parochus, aut alius ejusdem nomine assistens, id eo tempore exequi debet, quo credit prudenter conjuges esse in statu gratiæ.*

Sed, 1. ad quid testes, quorum præsentiam non exigit Sacra Pœnitentiaria; quinque, quo plures erunt, eo facilius mali quidpiam subodorabuntur? 2. Quid operabitur sola Sacerdotis præsentia, si forte sit Sacramenti Minister, nisi formam pronuntiet? Ut quid igitur non monet Henno, eam submissa saltem voce pronuntiandam esse? 3. Annon postrema hæc verba: *Quasi nunquam accepissem*, utcunque indicant hunc jam vere acceptum fuisse in conjugem? Annon proinde qui sic renovatur consensus, ex errore renovatur? At qui mecum difficultatem hic persentient, in ea dissolvenda mecum hærebunt.

Interim non pigebit repetere, Confessario qui animadvertet Partes cum impedimento dirimente, quod invincibiliter ignorant, contraxisse, sedulo cavendum ne de ipso eas prius admoneat, quam perspexerit an & quale ex monito suo incommodum, vel scandalum, subsequi possit. Unde ei pensandum istud Innocentii III. cap. *Quia circa*, 6. *De consang. &c.* *Diffimulare poteris ut remaneant in copula sic contracta; cum ex separatione grave videas scandalum imminere.* Vide quæ de hac admonitionum materia diximus alibi & animadvertite Professionem irritam eodem modo convalidari ac Matrimonium.

CONCLUSIO V. Matrimonium ex impedimento dirimente invalidum, publice post dispensationem instaurari debet, cum nullitas ejus vel notoria est, vel verisimiliter in posterum manifestanda. Unde novus tunc coram Testibus & Parocho consensus præstari debet.

CCXCVIII. Prob. Quia Trid. ideo Matrimonia publice contrahi voluit, ut de iis tam Ecclesiæ quam Imperio publice constaret; sicque gravia, quæ ex clandestinis nuptiis scaturiebant incommoda, concubinatus præsertim & adulterium, vitarentur. Atqui non constaret publice, & ad hunc effectum, de Matrimonio clandestine tantum & sine Testibus renovato. Ergo recurrent omnia, quibus Tridentinum mederi voluit, incommoda. Siquidem conjux alter, probato deinceps impedimento, non posset ab alio Matrimonio ineundo coerceri; quia constaret de prioris Matrimonii nullitate, non autem de convalidatione ipsius.

CCXCIX. Atque hinc juxta Sanchez, Lib. 2. disp. 37. n. 11. si impedimentum probari possit à duobus Testibus omni exceptione majoribus; quique illud non didicerint ex relatu alterius conjugum; (tunc enim tantum deponerent de hujus Confessione, quæ, nisi accedat publica fama, insufficiens est) Matrimonium denuo in facie Ecclesiæ, coram Parocho &

& Testibus, celebrandum erit, ob rationes modo allatas. Vide num. seq.

CCC. Sed num præmittendæ erunt in hoc casu novæ contrahendi denuo Matrimonii promulgationes?

Affirmat idem Sanchez, Lib. 8. disp. 35. n. 20. quia prius Matrimonium perinde se habet, ac si contractum non fuisset. Quod tamen limitat, nisi eadem denuntiationes paulo antea pro priori Matrimonio nullo præmissæ essent; quia quæ paulo ante facta sunt, hic & nunc moraliter fieri censentur. Quotum vero tempus ita longum censi oporteat; novis ut denuntiationibus opus sit, prudentis viri arbitrio relinquit idem Theologus; à quo expendi vult, num attentis contrahentium moribus, periculum sit ne à primis denuntiationibus novum aliquod impedimentum, vel dirimens, vel impediens, subortum sit. *Et rarissime, inquit, trimestre reputarem longum tempus.*

CCCI. Hæc quidem facile admisero, cum impedimentum jam publicum evasit. At si necdum eruperit; tantumque vereri sit ne deinceps à duobus tribusve Testibus propaletur, censeo abstinendum à denuntiationibus, ex prævia Episcopi dispensatione. Ut quid enim toti aperiā Parochiæ quod ea plerumque citra scandalum rescire non possit. Tunc ergo longe satius est ut in renovandi Matrimonii testes assumantur ii, vel eorum præcipui qui impedimentum cognoverant.

CONCLUSIO VI. Matrimonium occulte tantum renovari debet, quando cum impedimento nunc & in futurum occulto celebratum est.

CCCII. Prob. 1. Quia ita declaravit Pius V. ad preces totius Pœnitentiariæ, prout ex Sylvio post Navarrum diximus.

CCCIII. 2. Quia Lex Tridentina, qua clandestinæ nuptiæ prohibentur, non se extendit ad hunc casum. Ejus enim ratio est ut vitentur gravia, quæ ex clandestinis conjugis pullulabant, mala; dum qui clam cum una contraxerant, eadem relicta novum cum alia Matrimonium inibant publice. Atqui ratio hæc præsentem ad casum non se extendit: cum enim Matrimonium prius, licet à parte rei nullum, nihilominus in Ecclesiæ foro validum fuerit; (ut enim impedimentum, sic & invaliditas occulta sunt) non est vereri ne sponsum alter aliud conjugium, quod polygamix pœnas subiret, attentare ausit.

CCCIV. 3. Quia praxis contraria patentem scandalis aliisque incommodis pluribus aditum referret. Ergo non est verisimile hanc ab Ecclesia fuisse intentam.

CCCV. Objiciuntur præsertim duo, I. quod conjugium prius fuerit omnino nullum; proinde coram Ecclesia denuo celebrandum sit, quasi nunquam celebratum esset. II. Quod etsi cessat ratio Legis in speciali casu, non ideo tamen cessat Lex propter commune bonum edita, ut dictum est in Tract. de Legibus. Ergo licet in proposito casu cesset ratio Concilii, non tamen Lex ipsius.

CCCVI. R. ad 1. neg. antec. Hoc enim Matrimonium, licet in se nullum, fuit tamen validum quoad præsumptionem Ecclesiæ impedimentum nescientis, adeoque jus habentis prohibendi ne Partes novo se conjugio implicant.

Ergo non est de eo judicandum quoad præsentiam Parochi & Testium, perinde ac si contractum non fuisset, sed tantum quoad necessitatem iterandi consensus.

CCCVII. R. ad 2. neg. conf. ut quæ falsum supponat. Quod ut intelligatur, notandum cum Sanchez, eadem disp. 37. n. 3. aliud esse quod cesset ratio Legis in aliquo casu, aliud quod ratio Legis, seu Lex ipsa ad illum casum se non extendat. Cum cessat ratio Legis in casu particulari, non ideo definit Lex in eo casu obligare; ut dixi alibi. At vero cum ratio Legis nunquam se à principio ad aliquem casum extendit, Lex nunquam in eo casu obligavit. Sic cum præcepit Superior ne Religiosi adeant locum in quo laborant Artifices, quia eos garritu suo à labore avertunt, si quis eo se conferat, ne voculam quidem proferre intendens, dicet is cessare in se rationem Legis; nec tamen juxta nos à culpa immunis erit. Si quis vero se eodem transferat festiva die, non dicet in se cessare rationem Legis, sed Legem nunquam hunc casum comprehendisse, quia feriata die vacant à labore Artifices. His porro suppositis palam est Tridentinæ Legis rationem non cessare simpliciter in casu proposito, sed ad eum nunquam se extendisse. Lex enim Trident. eos solum casus comprehendere intendit, ex quibus fieret ut jam conjugati nova fornicaria contraherent Matrimonia, quibus Ecclesia mederi non posset. Atqui id contingere non potest, quando Matrimonium palam contractum fuit, nec ulla ratione probari potest invalide fuisse contractum.

CCCVIII. Quia tamen Matrimonium secreto renovatum, nec Sacramenti rationem certo habet, nec sacramentalem gratiam certo parit, curandum, sicut pluries monuimus, ut illud coram Parocho, vel alio Sacerdote ad id legitime deputato, à compartibus in sacro Pœnitentiæ Tribunali antea reconciliatis, renovetur. Et hanc servant praxim qui Missionibus per pagos & villas incumbunt.

CCCIX. Imo non desunt Diœceses, in quibus renovatio hæc Tabulis seu Registris inferatur. Quod sicut redarguere non est meum, sic nec laudare impensius: cum ex eo fieri possit, hodie præsertim, ut Partis alterius vel utriusque crimen, serius, ocus innotescat. Ad summum ergo renovationem hanc occulto Libro inscribi velim: imo nunquam, si tale sit impedimentum, ut nusquam detegi valeat, puta si defuncta sit uxoris soror, quam quis ante Matrimonium suum fornicarie cognovisset.

CONCLUSIO VII. Cum Matrimonium conditionate in Ecclesia coram Parocho & Testibus contractum est, non videtur necessarium ut coram iisdem post conditionis eventum renovetur consensus. Id autem practice servandum, ne forte Matrimonium sacramentali dignitate privetur.

CCCX. Prob. 1. pars. Quia ex fuse disputatis Capite præcedenti, à n. 146. probabilius est, Matrimonium, ut & alios contractus conditionate initos, statim ut adimpleta est conditio, absque novo Partium consensu valere & perfici.

CCCXI. Prob. 2. pars. Quia cum de Sacramento agitur, pars tutior tenenda est, cum & facillime

facillime potest teneri, & Pars opposita non est omnino improbabilis. Atqui 1. tutius est ut purificata conditione renovetur consensus coram Parocho; cum & id in Matrimoniis per Procuratorem contractis; quæ tamen minus dubii habent, fieri consueverit; & incertum sit an benedictio sacerdotalis hoc anno data moraliter uniatur consensui post biennium, vel eo plus, absolute dato. 2. Et ea pars facile teneri potest, ut per se patet, præsertim cum exigant Theologi plures cum Simonetto, p. 280. ut *Parochus & Testes non solum contractui, sed etiam impletioni conditionis assistant; vel saltem ut postquam adfuerunt contractui, coram eis declarent contrahentes impletam esse conditionem; quia Parochus & Testes non solum inchoati, sed etiam completi & perfecti contractus, saltem externi, debent esse conscii, ut vitentur incommoda quæ vitari voluit Tridentinum.* Jam vero qui Parocho eventum conditionis renuntiare debent, suum coram ipso consensum sacramentaliter renovare facillime possunt. 3. Demum non omni caret probabilitate opinio, quæ novum adimpleta conditione requirit assensum; præsertim si in Matrimonio non spectetur ratio sola contractus. sed & ratio Sacramenti; quæ unionem verborum Sacerdotis cum Partium consensu, si minus physicam, at certe moralem requirit. Ergo.

CCCXII. Confirmatur, vel potius evolvitur ratio paulo ante proposita: videlicet, ut post Ledesnam, Coninch, & plures alios, advertunt Salmanticenses, cap. 7. n. 82. Ubiunque viget Tridentinum, Parochus & Testes debent assistere Matrimonio vero & completo secundum omnia quæ ex parte contractus ad ejus substantiam requiruntur. Atqui cum simpliciter assistunt Matrimonio pure conditionali, non assistunt Matrimonio completo, &c. Quia Matrimonium sub conditione celebratum non est verum, nedum perfectum Matrimonium, ante eventum conditionis. Unde possent Partes cum aliis contrahere; ex mutuo consensu licite, absque illo autem valide. Ergo longe tutius est ut in hoc casu renovetur consensus in facie Ecclesiæ; vel potius nusquam admittendæ sunt in praxi hujusmodi conditiones, nisi forte in casibus pene metaphysicis. Tunc autem Pastor, quia benedictionem Matrimonio post eventum conditionis daturus sit, eandem Matrimonio eidem, dum pure conditionatum esset, denegare deberet. Ad quid enim benedictiones duæ, id est, juxta nos, duæ ejusdem Sacramenti formæ, quorum altera inutiliter proferatur, nisi forsitan alterutra sit tacite conditionalis, prout esse videri possit in Matrimoniis per Procuratorem contractis?

SECTIO SEXTA.

DE

OBJECTO CONSENSUS MATRIMONIALIS.

CCCXIII. **Q**UI contrahunt Matrimonium, tria intendere possunt, vel conjunctionem, vel divisum; 1. individuam vitæ societatem, sive excludendo cetera, sive ab iis abstrahendo: unde horumce Matrimonium potius in indissolubili animarum, quam in corporum nexu consisteret. 2. Mutuam, eamque irrevocabilem corporum potestatem, cum jure seu ligato, seu expedito iisdem corporibus utendi. 3. Hunc ipsum usum. Primum sufficere docet Pontius, Lib. 7. cap. 56. & 59. p. 542. unde impotentes ipsos, stando in Jure naturali, valide nubere contendit, modo non contrahant in ordine ad copulam. Secundum requiruntur alii communiter; sicutamen ut nonnulli jus illud in corpora nullo castitatis mutux pacto valide ligari posse contendunt. Alii denique consensum in copulam, non explicite quidem, sed implicite ferri debere propugnant. Sit.

CONCLUSIO I. Non est improbabilis prima Pontii opinio.

CCCXIV. Prob. Quædam ejus momenta leviter evolvendo, & quidem 1. hanc tenere viri graves, eo saltem teste, ut Antoninus, 5. Part. tit. 1. c. 22. §. 3. Paludanus, Petrus Soto, fuse Medina, L. 5. de Contin. ac. 74. & ut videri potest, S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. art. 2. ubi hoc argumentum: *Si stat mulier virum esse frigidum quando cum ea contrahit, verum*

est Matrimonium. Ergo frigiditas, quantum est de se, Matrimonium non impedit, sic solvit S. Doctor. Ad 4. dicendum, non in quolibet contractu hoc universaliter tenetur, quod ille qui est impotens ad solvendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo se obligat ad ejus solutionem. Tamen impotens potest esse tripliciter, uno modo quia non potest solvere de Jure, & sic talis impotentiam omnibus modis facit contractum esse nullum; sive sciat ille cum quo facit talem contractum, sive non. Alio modo, quia non sit solvendo de facto, & tamen si sciat ille cum quo contrahit, hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, ostenditur quod alium finem ex contractu quærit, & ideo contractus stat: si autem nescit, tunc contractus nullus est: ideo frigiditas, quæ causat talem impotentiam, ut homo non possit de facto solvere debitum, & conditio servitutis, per quam homo non potest de facto libere tradere, impediunt Matrimonium quando alter conjugium ignorat hoc quod alius non potest reddere debitum. Impedimentum autem per quod aliquis non potest de jure reddere debitum, ut consanguinitas, annullat contractum Matrimonium, sive sciat alter, sive non. Ergo valet, saltem de Jure naturali, Matrimonium frigidi, seu impotentis. Quare porro? Quia ex contractu alium finem quærit quam jus in corpus compartis: adeoque sola indissolubili societate contentus est.

CCCXV.

CCCXV. Prob. 2. Ad essentiam Matrimonii requiritur tantum mutua animorum conjunctio in individuum vitæ societatem cum diversitate sexus. Atqui conjunctio hæc, etiam cum positiva Juris cujuscunque diversi exclusionem, ut in impotentibus, subsistere potest, Minor patet. Prob. maj. Si quid ultra conjunctionem animorum ad Matrimonium requiratur, maxime corpus idoneum generationi. Atqui hoc non: Nullum enim Sacramentum sine materia sua subsistere potest, ut patet in Eucharistia, quæ nec sublato pane ponitur, nec sublati aut corruptis panis speciebus perseverat. Atqui ex omnium confesso subsistit Matrimonium, etsi eidem contracto impotentia perpetua superveniat. Ergo corpus generationi idoneum non est necessaria ejus materia. Alioqui enim sicut dissolvitur Matrimonium, si mulier in virum mutetur; (*quod, inquit Pontius, pag. 543. fieri possit non nubito, cum id evenit apud Complutenses eo tempore quo ibi commorabar, & in Plinio & aliis antiquioribus legerim;*) sic & dissolvitur Matrimonium, si corpus generationi aptum esse desinat.

CCCXVI. Nec est quod reponant 1. per impotentiam supervenientem non solvi Matrimonium, quia scilicet natura sua indissolubile sit: 2. ad transferendum corporis dominium à principio contractus, necessum esse ut conjuges possint fieri una caro, id autem translato semel dominio jam necessum non esse; quia conditio, quæ cum antecedit, materiam reddit inhabilem contractui, non reddit materiam simpliciter ineptam vinculo quod oritur ex priori contractu; quod cum in pluribus impedimentis, tum in affinitate præsertim manifestum est. Ea enim si præcedat in primo gradu, Matrimonium facit irritum; non autem si contracto jam Matrimonio adveniat. Non est, inquam, si Pontio fides, quod hæc replicentur.

CCCXVII. Non 1. Ut enim dissolubile censeretur Matrimonium, necessum foret ut materia vel nullatenus, vel accidentaliter tantum mutata, separari possent conjuges. At quod separarentur, materia essentiali deficiente, nihil faceret ad ejus dissolubilitatem. Sicut nec perpetua definit esse Eucharistia, licet corruptis speciebus abscedat Corpus Christi; nec indissolubile esse definit conjugium, licet mutato sexu, (si mutari potest, ut somniat Pontius) dissolvitur Matrimonium.

CCCXVIII. Non 2. Si enim corpus aptum generationi est materia ad contractum Matrimonii substantialiter necessaria, necessum est ut ea sublata corruat Matrimonium, sicut de sexus mutatione dictum est. Quod enim corpus de apto mutetur in ineptum, non est accidentaliter aliqua variatio in materia contractus, sed, juxta Adversarios, substantialis. Ubiunque autem hæc occurrit, ibi necessum est ut rei substantiam perimat.

CCCXIX. Aliud est sane de impedimentis, quæ non efficiunt materiam substantialiter, sed accidentaliter tantum, & ex mera Juris positivi dispositione, matrimoniali contractui ineptam. Unde cum positivo tantum Jure constitutum sit affinitatis impedimentum, nihil mirum est si præcedens affinitas Matrimonium irritet, non vero subsequens: quandoquidem non potest Ec-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

clesia Matrimonium ab initio validum & consummatum dissolvere, sed tantum declarat nullum quod à principio infirmum fuerit.

CCCXX. Prob. 3. Quia, (& id notandum ut difficultatibus multis præcludatur aditus) licet potentia & jus ad copulam sint essentialis conjugii materia, quando illud celebratur in ordine ad generationem, (quoniam qui de jure illo paciscitur, non nisi relative ad ipsum contrahere intendit) non est tamen essentialis omni Matrimonio, ut qui illud contrahit, vel copulam, vel ullum jus copulæ intendat. Scilicet enim qui virginitatem absolute vovit, ut B. Virgo, Matrimonium vere contrahere potest. Atqui contrahendo, nec expresse nec implicite consentit in copulam, vel ejusdem, adeoque non tradit corpus idoneum carnali copulæ. Quod enim impotens sit impotentia physica vel morali, nihil interest; cum tantum inquiramus an contrahi possit Matrimonium tradito quidem jure in corpus quantum ad omnia societatis onera; sed ita negato quoad copulam, ut hæc neutra ex parte sine peccato præstari possit. Jam vero ubi præcedit absolutum castitatis votum, aliique contrahenti cognitum, & acceptatum ab ipso, jus illud vere non traditur. Ergo. De ceteris adi prædictum Auctorem, cujus præcipuas ad præcipua argumenta responsiones strictim refero in gratiam amici, cui plurimum sapit isthæc Pontii opinio.

CCCXXI. Objicit itaque sibi, 1. quod ad Matrimonium requiritur traditio domini in corpus; quæ traditio includit consensum implicitum in copulam. Porro ne implicite quidem consentire potest, qui vel ad eam est inhabilis, vel si habilis est, nullum ad eam jus dare intendit.

CCCXXII. 2. Quod si sola sexus diversitas cum ordine ad naturalem societatem, sed sine radicali dominio in ordine ad copulam, sufficit ad rationem Matrimonii, poterit absolute verum inter fratrem & sororem iniri Matrimonium. Atqui, &c.

CCCXXIII. 3. Quod in hoc casu vel jus habent conjuges, ne alter adulterium committat, vel non habent. Si 1. ergo femina jus habet in corpus mariti, quod repugnat hypothese nostræ. Si 2. quomodo stabit id Pauli: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter vir, &c.*

CCCXXIV. 4. Vel impotentia frigidi, cujus in hac opinione valet Matrimonium, spectato Jure naturali, nota est alteri, vel ignota. Atqui neutro modo valide contrahit, non priori; quia qui potens est, corpus suum impotenti pro corpore ipsius tradere non potest. Non posteriori; quia ex communi contrahendi ratione, & secluso continentie servandæ pacto, traditur idoneum generationi corpus pro corpore pariter idoneo.

CCCXXV. 5. Sixtus V. spadonum Matrimonia declaravit irrita esse, non tantum positiva sua Lege, quod nihil probaret, sed ex natura rei. Verum hæc nullo negotio dissipat Pontius. Reponit itaque, cap. 59.

CCCXXVI. Ad 1. non requiri ad Matrimonium translationem domini in ordine ad coitum, sed duntaxat in ordine ad individuum

S s

vitæ

vitz societatem, mutuaque sanitatis & ægritudinis officia.

CCCXXVII. Ad 2. negat Matrimonium inter Fratrem & sororem Jure naturali nullum esse, sed tantum divino aut ecclesiastico Jure. Addi possit satis quidem esse ad Matrimonium individuum vitæ societatem, at non posse eam ab iis contrahi qui ad eam à natura inhabiles sunt, ut frater respectu sororis, juxta eos qui objectionem proponunt; & filia respectu patris, secundum omnes.

CCCXXVIII. Ad 3. fatetur tunc commissum iri adulterium, quia etsi impotens jus ad copulam non habet, habet jus ne femina corpus suum in alienos usus convertat, & ne occasione illius infametur. Quin & licet impotens jus non habeat feminæ corpore utendi ad actus maritales, habet radicem juris hujus, quo etiam uti posset, sublata per miraculum aut aliter impotentia. Deinde quid tum, si dicatur in eo casu non fore adulterium, quale in mulieribus ad copulam assumptis esse solet? Hæc ille, n. 4. pag. 547.

CCCXXIX. Ad 4. nota est ex hypothese frigidity unius alii quicum contrahit: nec ideo mutat Matrimonium, quia is corpus frigidi non acceptat in ordine ad copulam, sed solum ad individuum vitæ societatem. Ex ea tamen acceptatione nascitur jus radicale ad copulam; vi cuius juris, sublato, ut statim diximus impedimento, non essent, qui sic contraxerunt, rei fornicationis, si postmodum coirent.

CCCXXX. Ad 5. agnoscit Pontius omnia spadonum vel eunuchorum conjugia jam à Sixti Decreto irrita esse, seu in ordine ad copulam, seu in ordine ad caste vivendum contrahantur; at eadem ex natura rei, si ad caste vivendum ineantur, valida esse vel ex ipso Sixti Decreto conficere nititur. Sic enim loquitur Pontifex: *Nos igitur attendentes quod secundum Canonicas Sanctiones, & naturæ rationem, quia frigidi sunt impotentes, iidem minime apti ad contrahenda Matrimonia reputantur; quodque prædicti eunuchi aut spadones, quas tanquam uxores habere non possunt, easdem habere ut sorores nolunt, quia experientia docet, tam ipsos, dum se potentes ad coeundum jactitant, quam mulieres quæ eis nubunt, non ut caste vivant, sed ut carnaliter invicem jungantur, prava & libidinosa intentione sub prætextu Matrimonii turpes hujusmodi conjunctiones affectare. . . . Et insuper considerantes quod ex spadonum conjugis nulla utilitas provenit, &c.* Et iterum: *Eos etiam qui sic jam contraxerunt, si apparet eos non ut caste simul vivant contraxisse, sed actibus carnalibus operam dare, simul ut in uno & eodem lecto dormire convincantur, similiter separari cures.* Atqui hic rejicitur quidem, ut invalidum, secundum Canonicas Sanctiones & naturæ rationem, Matrimonium eorum qui non nubunt ut caste vivant: at simul approbatur ut hætenus valida eorum conjunctio, qui contraxerunt ut instar fratris & sororis viverent; quique ne carnales actus attentarent, in uno & eodem lecto minime dormiebant. Ergo conjugia hæc per se & ex natura rei non erant irrita. Sic ille, cap. 67. pag. 566. qui & supra cap. 58. opinionem hanc suam ex variis Pontificum & SS. Patrum textibus, si minus solide, at inge-

niose saltem, confirmare enititur. Sententia hæc, si cuipiam placebit, is nonnulla quæ passim diximus & subinde dicemus, ad eam reformat.

CONCLUSIO II. Non requiritur ad Matrimonii valorem consensus in copulam saltem explicitus.

CCCXXXI. Prob. 1. Ad Matrimonii valorem sufficit consensus in id quod est de essentia Matrimonii. Atqui ex dictis jam ab ipso Tractatus limine copula non est de essentia Matrimonii.

CCCXXXII. Prob. 2. Qui cum expressa amplectendæ Religionis intentione Matrimonium contrahit, valide contrahit, ut patet ex cap. *Commissum*, 16. *De Sponsal.* Atqui is coitum non intendit explicitè. Imo nec eum necessario intendit quisquis baptizatus contrahit, cum baptizati omnes sub ea conditione contrahant, ut neuter debitum reddere teneatur, si ante Matrimonii consummationem Religiosum statum subire velit.

CCCXXXIII. Prob. 3. Quia verum fuit inter Dciparam & B. Joseph conjugium. Atqui nunquam explicitè in copulam consensit B. Virgo: quin & hanc satis exclusit hisce verbis: *Hominem non cognosco*, nec unquam cognitura sum; quæ sane animo protulerat, antequam exterius coram Angelo proferret.

CCCXXXIV. Prob. quia è duobus distinctis potest intendi unum, etsi non intendatur aliud. Atqui jus ad copulam ab ejusdem usu plane distinctum est. Ergo sicut potest quis in tradendum agri dominium directum consentire, non tamen in tradendum, quem sibi retinet, usum illius; sic à pari.

CCCXXXV. Prob. 5. Qui Deo jejunium spondet, valide spondet quamvis jejunare non intendat. Ergo qui dominium corporis suitradit, vere tradit, etsi usum denegare sibi proponat.

Dixi, *saltem explicitus*: disputant enim Theologi annon requiratur consensus implicitus in copulam: Aliis negantibus; quia nec B. Virgo, quæ copulæ cuicumque renuntiaverat; nec qui Religionem ante Matrimonii consummationem ingredi proponit, in coitum ullatenus consentire videntur: Aliis affirmantibus; quia qui consentit in Matrimonium, essentialiter consentit in traditionem corporis sui: sed qui consentit in traditionem corporis sui, consentit in id quod essentialiter ordinatur ad copulam; cum traditio seu jus essentialiter ordinetur ad usum, potentia ad actum, causa ad effectum. Jam vero qui consentit in aliquid essentialiter ordinatum ad copulam, in ipsam copulam implicitè intendit.

CCCXXXVI. Sed contra esse videtur, quod in copulam implicitè non consentit, qui copulam explicitè excludit. Unde non concipitur quo pacto qui dominium directum horti tradit, & usum omnem ejus sibi expresse reservat, implicitè in cessionem usus illius consentiat; aut saltem quæstio hæc tota erit de nomine. Jam vero copulam explicitè excluderat B. Virgo, tum ex parte sui, quia mori maluisset quam conjugio uti; tum ex parte Joseph, quem in eadem animi dispositione esse noverat. Ergo ne implicitè quidem coitum intendebat; nisi dicatur, Mariam non absolute prorsus virginitatem

tatem intendisse, sed sub hac conditione, *Nisi Deus aliter ei revelaret*, prout habetur cap. 3. XXVII. q. 2. vel *nisi aliud Deo placeret*, ut ait S. Thomas. An autem is secundæ difficultatis modus, quem, quia faciliorem intellectu, utcumque admisimus, (cap. 1. n. 30.) B. virgini admodum conveniat; annon ibid. adducta Suaresii expositio sit Maria dignior, aliorum sit dijudicare.

Objectiones quæ hic proponi solent, promodulo solvimus, eodem cap. 1. à n. 36.

CONCLUSIO III. Ad Matrimonii valorem sufficit, ut contrahentes id omne intendant, quod vel est essentiale Matrimonio, vel ab ejus essentia fluit inseparabiliter.

CCCXXXVII. Prob. Ad valorem Matrimonii sufficit ut contrahentes verum Matrimonium intendant. Atqui intendunt vere, cum id omne intendunt quod vel essentiam ipsius primario ingreditur, vel essentialem cum ipsa connexionem habet: etsi fortassis in quo hæc sita sint, ad amissum discernere non valeant. Ergo.

CCCXXXVIII. Quia tamen sponsi generatim contrahunt in ordine ad coitum, generatim necesse est in omni, atque etiam in Pontii systemate, ut præter vinculi sui indissolubilitatem, intendant, tum irrevocabilem mutuae in corpora sua potestatis traditionem, tum & onus reddendi debiti, quoties id compars rationabiliter postulaverit. Idque conditionate intendendum videtur ab iis etiam qui post votam mutuo consensu castitatem, aut animo Religionis ante Matrimonii consummationem, ingrediendæ, contraherent, hi enim sic affecti esse debent, ut alter alteri debitum reddat, si vel Monastica vitæ austeritates ferre non possint; vel judicet Ecclesia melius esse ut ab emissio castitatis voto dispensentur. Sane nisi ingens, & quæ paucorum est, supponatur pietas, longe facilius est soli continentiam servare, quam maritali fœdere conjunctis.

CCCXXXIX. Supponunt postrema hæc verba valere contractum matrimoniale, licet alteruter, aut etiam uterque contrahens, nubat cum intentione Religionem ante coitum ingrediendi. Et id re ipsa tradit Alexander III. cap. 16. *De Sponsalib.* ubi consultus de viro qui post juratam feminæ futuri conjugii fidem, optabat Religionem amplecti, respondet tutius eifore *Religione juramenti servata prius contrahere, & postea si elegerit, ad Religionem migrare, si tamen post desponsationem copula non dignoscitur intervenisse carnalis.* Quæ decisio, licet in praxi plurimum habitura difficultatis, id omnino probat quod nunc intendimus.

CCCXL. At, inquires, vinculum conjugale in quo posita est Matrimonii essentia, de se perpetuum est quamdiu vivit uterque contrahens. Ergo ad valorem contractus matrimonialis requiritur ut contrahentes consentiant, in perpetuitatem vinculi conjugalis. Atqui non stat consensus ille cum animo profitendæ Religionis, sed ad summum intenditur ut Matrimonium illud ad Professionem usque perduret.

CCCXLI. R. ad 1. dist. ant. de se perpetuum post Matrimonii consummationem, C. Ante ipsam, Subdist. De se perpetuum est, nisi ineatur Professio Religiosa, uti omnibus Baptizatis licet,

qui solum sub ea conditione contrahunt, ut Religionem, necdum consummato Matrimonio, profiteri possint, C. De se perpetuum est, ita ut nequidem Professione Religiosa solvi possit, antequam sit consummatum, N. De hoc infra plenius.

CCCXLII. Inst. Obligatio reddendi debitum necessario conjuncta est cum Matrimonii essentia. Sed qui contrahunt cum intentione, vel amplectendi Religionem, vel servandæ utrimque castitatis, non consentiunt in obligationem reddendi debitum, sed eam è contra excludunt.

CCCXLIII. R. dist. maj. Necesario conjuncta est cum essentia Matrimonii, si contrahentes vel Religionem amplecti nolint, vel ex mutuo consensu servare continentiam in sæculo, C. Absolute, & in his etiam hypothefibus, N.

CCCXLIV. Inst. 2. Matrimonii essentia exigit ut conjuges mutuum in corpora dominium sibi tradant. Atqui obligatio reddendi debitum necessario involvitur in mutuo illo corporum dominio; cum dominium illud ad copulam necessario referatur in omnibus, præter incertam admodum Pontii opinionem, hypothefibus.

CCCXLV. R. dist. maj. Exigit ut conjuges mutuum sibi in corpora dominium tradant, sed non exigit ut dominii hujus usum non impedian, seu ex consensu mutuo, seu per suspensionem status perfectioris, C. exigit necessario ut dominium sibi tradant expeditum, N. Contrahentes enim usum dominii hujus pluribus modis etiam licite & laudabiliter impedire possunt: neque ideo perit dominium illud, 1. quia alioqui emissum post nuptias mutuo consensu castitatis votum, ut Matrimonii usum tolleretur, sic & dominium, adeoque matrimonium ipsum subverteretur; quod nemo dixerit. 2. Quia, uti pluries monuimus, dominium illud nunquam adeo ligatur de via communi, ut Partes eo uti non possint, si id ad propriam utriusque vel alterius salutem necessarium judicet Ecclesia.

CCCXLVI. Inst. 3. Ad dominium & jus verum duo requiruntur, 1. ne inutile sit; 2. & magis, ne fini Matrimonii adversetur. Atqui jus ligatum, & inutile est, cum eo citra sacrilegium uti non possint qui castitatem voverunt, & fini Matrimonii adversatur, videlicet generationi & bono prolis.

CCCXLVII. R. ad 1. part. neg. min. Tria enim indubie operatur dominium illud etiam ligatum, 1. ut conjuges ex individua, ad quam jus habent, vitæ societate, omnia percipiant teneræ caritatis commoda, mutuo se tueantur, & in universis vitæ casibus adjuvent. 2. Ut, si ita expedire judicaverit Ecclesia, in usu Matrimonii sibi per dispensationem indulgendo, remedium adversus concupiscentiam adinveniant. 3. Ut si forte cedant libidini, rei non sint fornicationis.

CCCXLVIII. Ad 2. part. dist. Ligatio juris & dominii adversatur fini Matrimonii privative, quatenus tollit actum unde sequeretur proles, C. Positive, quasi per crimen exacto conventum impediatur generationem, N. Porro non tenentur, ordinarie loquendo, conjuges actu ponere unde sequatur generatio. Imo, ceteris paribus, perfectius est ex mutuo consensu

ab usu Matrimonii abstinere, quam procreandis liberis operam dare. Id autem, si inito semel Matrimonio possint compartes, quidni Deo ante Matrimonium spondere possint, sub ejusdem Dei beneplacito, ut ita loquar, seu donec Deus aliter faciendum esse per Ecclesiæ suæ Ministros declaret.

CCCXLIX. Sed quid, si quis nubat cum intentione statim deferendi uxorem, vel aliam cognoscendi, vel per præposterum conjugii usum, impediendi generationem?

CCCL. Respondet Edm. Simonet, p. 274. hunc, licet gravissime delinquat, valide contracturum, quia pessima hæc intentio neque cum Matrimonii essentia, neque cum aliquo eidem substantialiter annexo magis impossibilis est,

quam actu deferere uxorem, cum alia fornicari, aut præpostero Matrimonii usu generationem impedire. Et vero vinculum conjugale, perpetuitas ejus, obligatio conditionata reddendi debitum, obligatio absoluta servandæ fidei conjugalis, nec impediendi generationem aliter quam per continentiam ex mutuo consensu servatam; sunt id totum quod vel essentiale est Matrimonio, vel cum ejus essentia necessario conjunctum. Hæc autem stant cum prædictis criminibus. Neque enim eo dissolvitur vinculum conjugale, quod quis uxorem suam deserit; nec cessat obligatio reddendi debitum; quia quis fugit ne reddat, &c. Verum de hac materia, quæ nimio plus redit satis hætenus.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE

MINISTRO MATRIMONII.

QUÆSTIO est an ad Matrimonii Sacramentum sufficiat ex Christi intentione solus contrahentium consensus an vero consensus ille, juxta Christi Legem, vel nullus sit, vel saltem intra politici contractus limites sistat, nisi sacerdotali benedictione confirmetur. Uno verbo quaeritur an contrahentes, annon Sacerdos sit hujusce Sacramenti Minister.

CCCLI. Duplex autem est ea de re opinio: prima, quæ ante Melch. Canum longe semper fuit communior, docet contrahentes esse Ministros Sacramenti Matrimonii, seu illud quilibet sibi, seu alter alteri, vir mulieri, & viro mulier conferat. Secunda pro ejusdem Sacramenti Ministro assignat Sacerdotem. Pro ista citatur Guilielmus Parisiensis, quem teste Pallavicino, Lib. 23. cap. 9. n. 15. *secutus est in Concilio Trid.* Simon Vigor, *unus ex primariis Sorbonæ Doctoribus.* Eandem tuentur Canus, Lib. 8. de loc. Theol. c. 5. Tolet, lib. 7. Instr. Sacerd. c. 6. Petrus Ledesina de Matr. q. 42. art. 1. Ill. Petrus de Marca, Tract. de Matr. Maldonatus, q. 1. p. 441. Estius in 4. dist. 26. §. 10. Sylvius, Suppl. q. 42. art. 1. Ill. Tutelensis Episcopus, T. III. cap. 4. Juenin., q. 3. Tournelyus hic, Auctor Operis de Re Sacramentaria, Thomista insignis, p. 508. L'Hermier, Duhamel, Serri, Piette, Gibert. Ea-que opinio his saltem in Partibus adeo germinavit, ut temerarius jam videatur, qui ei cum Vasque & Pontio notam asperferit temeritatis. Nos in re difficili sic hujus, quæ potior nobis est, sententiæ momenta proponemus, ut & pari fide oppositæ momenta, qualia apud optimos quosque ejus vindices extant, proponere conemur. Sic enim libratis, hinc & inde rationibus, id quisque amplectetur quod veri magis simile judicaverit. Sit itaque.

CONCLUSIO. Probabilius est Sacerdotem esse Sacramenti Matrimonii Ministrum.

CCCLII. Probant aliqui, & inter eos Ill. Dargentè, ib. pag. 27. ex his Apostoli verbis, 1. Corinth. 7. *Cui vult nubat. tantum in Do-*

mino. Nimirum, inquiunt, nubere in Domino, est nubere non civiliter tantum, ut faciunt Infideles, sed coram Episcopo vel Sacerdote, qui Mysteriorum Dei seu Sacramentorum dispensatores sunt.

CCCLIII. Verum probatio hæc, ex qua Seldenus in *uxore Hebraica* ansam arripuit Catholicæ Ecclesiæ insultandi; quasi isthæc in hujusmodi argumentis vim faciat, à probatoribus Theologis rejici solet ut insufficiens: tum quia non magis istud, *Nubat in Domino*, ostendit nubendum esse juxta sacros Ecclesiæ ritus & coram ejus Ministris, quam ad ejusdem Apostoli, *Gaudete in Domino*, probat esse in Ecclesia ritus sacros, quorum ex norma gaudendum sit: Tum quia plures è Patribus verba illa sic exponunt, ut pie & christiane nubendum sit, vel ut fugienda sint Infidelium connubia. Itaque

CCCLIV. Prob. Melius in hunc modum cum Estio, Sylvio & aliis. Ille est Sacramenti Matrimonii Minister, qui solus est Minister benedictionis ad conferendam hujus Sacramenti gratiam essentialiter requisitæ. Atqui Sacerdos, 1. est Minister benedictionis quæ sponsis impertienda est, ut patet 1. ex Tertulliano, Lib. 2. ad Uxorem, ubi Fidelium Matrimonia *Ecclesia conciliat*, seu jungit & connectit, *confirmat oblatio* incruenti Missæ sacrificii, *& obsignat benedictio.* 2. Ex S. Ambrosio, Epist. 19. alias 32. ad Vigilium, n. 7. ubi sic: *Cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat*, &c. 3. Ex Concilio Carthagin. IV. cui interfuit Augustinus, anno 398. quod Cap. 13. sic statuit: *Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus suis vel paranymphis offerantur: Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* 4. Ex Siricio Papa in Epist. ad Himerium Tarracôn. cap. 4. ubi sic habet: *Illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud Fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.* 5. Ex

Concilio

Cocilio Later. III. sub Alex. III. an. 1179. quod refertur cap. 9. *De simonia, & strictius prohibet ne quid pro benedicendis nubentibus, seu aliis Sacramentis conferendis aliquid exigatur.* Idem liquet ex Tridentino, quod in materie solos inter Catholicos agitata plane sufficit: vult enim Sacra synodus, Sess. 24. cap. 1. ut Parochus mutuo sponsum consensu explorato, certam in ipsos verborum formulam pronuntiet, quæ utique non otiosa sit, sed locum habeat benedictionis. Ergo stat 1. Sacerdotem esse Ministrum benedictionis in matrimoniali cæremonia impendendæ.

CCCLV. 2. Non minus constat benedictionem hanc non esse ritum accidentalem, sed essenziale aliquid, & qua tale conjugalit gratiæ productivum. 1. Enim ritus gravis & constanter in Ecclesia observatus non debet facile præsumi accidentalis, præsertim in materia sacramentaria; cum id summopere periculosum sit in locis ubi Tridentino necdum recepto, necdum irrita sunt clandestina Matrimonia. Atqui benedictio conjugum & ritus est gravis, & in Ecclesia semper observatus, secundum id Can. Nullus XXX. q. 5. *Nullus Fidelis cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta à Sacerdote publice nubat in Domino.*

2. Quia benedictio, vi cujus Ecclesia Matrimonium conciliat; benedictio, qua conjugium sanctificari oportet; benedictio pro cuius reverentia sponsi ad certum tempus in virginitate permanere debent; benedictio quæ sine quodam sacrilegio nulla transgressione violari potest; benedictio quæ aliis Sacramentis annumeratur; demum benedictio qua seclusa conjugium humana tantum inter officia recensetur, seu est contractus pure civilis, ut diximus ex S. Theodoro Studite (supra cap. 2. n. 161.) hujusmodi, inquam, benedictio nullos ritus accidentarii, omnes vero ritus essentialis characteris habet. Atqui, &c.

CCCLVI. Reponunt Simonnet & alii vulgo, benedictionem de qua in prædictis Textibus sermo est, esse quidem cæremoniam sacram, sed solum accidentalem: unde, inquit, consultit quidem, sed non præcipit Concilium Carthag. ut propter ejus reverentiam à coitu prima nocte abstineant conjuges, sicut olim ab eo abstinebant Fideles in reverentiam diei Dominicæ. Addunt, verba hæc Concilii Lateranensis, seu pro aliis Sacramentis, absoluta esse, sicut hæc Luc. 23. *Ducebantur autem & alii Duo nequam cum eo*, non autem relativa: si enim vox aliis relativa foret, ipsæ etiam mortuorum exequiæ, & introductio Presbyteri in Ecclesiam, totidem essent Sacramenta, cum vetet Concilium ne pro introducendis Presbyteris in Ecclesiam, pro sepulchris & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis, aliquid requiratur. Imo fatetur Gibert, T. I. Historiæ benedictionis conubialis, p. 55. nomen Sacramenti duodecimo sæculo sacris cæremoniis, etiam si hæ sacramentales non essent, aliquando inditum fuisse. Quod spectat ad Siricium, reponunt violationem benedictionis nuptialis, utpote violationem ritus sacri, merito dici sacrilegium, quia non tantum violatio Sacramenti, sed & accessus

forii ad Sacramentum, inter sacrilegia computatur.

CCCLVII. Reponunt 2. satis non esse ut congerantur Textus qui Matrimonia legitima olim à Sacerdotibus benedicta fuisse probent, nisi simul probetur benedictionem hanc in his sitam fuisse verbis, *Vos conjungo*, aut æquivalentibus. Utique enim potuit Matrimonium à Sacerdote benedici, nec tamen benedici per verba quæ sponsum vere maritarent. Porro, inquit, nec probatur, nec citra revelationem unquam probari poterit, benedictionem lapsis retro sæculis datam, in his aut similibus verbis, *Vos conjungo*, positam fuisse.

CCCLVIII. Nec est, inquit, quod dicatur cum Tournelyo, per hujusmodi responsiones subverti præcipuam rationem, qua contra Sectarios sua Matrimonio Sacramenti dignitas asseritur. Regerunt enim 1. veritatem hanc non ista, quæ caduca est, sed alia multiplici ratione probari. 2. Posse tamen ex ea etiam benedictione aliquantulum probari Matrimonium Sacramentis annumerandum esse, quia eo ipso quod confertur in loco sacro, & cum benedictione sacra à Ministris sacris impertienda, legitime inferitur illud esse aliquid contractu mere civili longe præstantius. Hæc illi in summa, quæ sane nihil viris Theologis habent indigni.

CCCLIX. Hæc tamen non videntur totam suam vim argumento nostro adimere. Constat enim Patrum verba naturali & obvio sensu intelligenda esse, nisi gravis quæpiam causa contrarium exigat. Atqui hæc Ambrosii verba, *Conjugium benedictione sacerdotali sanctificari oportet*, non intelliguntur naturali & obvio sensu, cum de sanctificatione accidentali, & quidem non vere necessaria intelliguntur. Eaque solutio eo minus probanda videtur, quod Sectarii iidem utantur armis, ut per alia quæ non admittunt Sacramenta, gratiam vere & proprie produci inficiuntur.

CCCLX. Idem de ceteris plerisque adductorum Textum solutionibus dicendum est, quæ nonnihil habent contorti. Sane in Lateranensi Textu voces, *seu aliis Sacramentis*, sponte referuntur ad benedictiones nuptiarum, quæ dubio procul sunt Sacramenta, non ad exequias mortuorum, quas nemo Sacramentis veris accenset. Nec obest quod nonnunquam ritus religiosi Sacramenta nuncupantur. Quod enim raro fit, non est præsumendum sæpe fieri, præsertim cum Sacra Synodus non à Sacramentalibus modo, sed & à Sacramentis simoniam arcere intenderet. Hinc ejusdem Decreti Glossa, *Pro benedictionibus nubentium*, inquit, *aliquid accipi prohibetur, quia per eas gratia confertur.*

CCCLXI. Pariter minus apte dicitur, quod Carthag. Concilium castitatem consuluerit in reverentiam benedictionis nuptias, si hæc pura fuit cæremonia. Cur enim hæc ob meram cæremoniam consulta fuisset qua die difficilior erat, & consulta non fuisset in benedictione quæ à Parocho datur mulieri post partum, cum tunc temporis longe facilior sit?

CCCLXII. Denique per responsiones istas imminuitur probatio, qua contra Protestantes vindicatur nostri hujus Sacramenti existentia. Hæc enim felicius deducitur ex gratiæ collatione,

ne, quam ex æquivoco, cum de Matrimonio agitur, Sacramenti nomine, quod & Mosais conjugis non raro datum est à Patribus.

CCCLXIII. Quod autem exigunt ut probeatur benedictionem à SS. Doctoribus in re matrimoniali toties commendatum, in his sitam fuisse verbis: *Conjuncto vos*, &c. satis absolum est cum Sacramentorum formæ, ob indictam secreti legem, de qua pluris diximus, alto silentio premerentur; quin & dubitent eruditi quidam an ex voces, *Baptizo te*, ad regenerationis essentiam pertineant.

CCCLXIV. Prob. 2. Eadem nostra Conclusio pluribus è Conciliis, quæ antiquorum Ecclesiæ Doctorum mentem melius assecuta fuere, quam privati, quicunqueii sint, Theologi, Concilium Colonienſe an. 1536. Part. 7. cap. 40. *Quod*, inquit, *Sacramentum Matrimonii, si quis, sicut decet, acceperit, accedente sacerdotali precatore confert donum Spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Ecclesiam.* Atqui precatio, qua accedente confertur gratia, non est ritus mere accidentalis, sed ipsa Sacramenti forma, secundum id Augustini: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Neque nobis aliunde constat verba quædam in alii Sacramentis formæ locum habere, quam quia per ea donum Spiritus simpliciter conferri dicitur. Accedit, quod difficultati locum omnem præcludit, istud Enchiridii, quod ejusdem Concilii jussu editum est, cap. penult. ubi de Matrimonio: *Quanto magis putandum est in nova Lege Sacerdotes... legitimos hujus Sacramenti Ministros esse.*

CCCLXV. Reponunt Sacerdotes dici hujus Sacramenti Ministros, non quia ipsum conficiunt, sed quia præcipue concurrunt ad ejus solemnitatem, quatenus contrahentes nec solemniter nec licite Sacramentum istud absente Presbytero conficere possunt. Hanc porro solutionem, quæ primo intuitu displicet, probant ex ipsis Colonienſis Enchiridii verbis, ubi hæc etiam leguntur: *Supereſt ut verbum & elementum hujus Sacramenti indicemus... Verbum itaque hujus Sacramenti, quo accedente ad elementum fit Sacramentum, id nimirum est quo ambomas & femina, cum pietatis respectu, quæ in Deum est, sibi mutuo fidem conjugalem dant, accipiuntque, non quovis modo, sed in nomine Dei conjunguntur & copulantur.* Hæc Simonnet, p. 265.

CCCLXVI. Subsumo contra ipsum. Atqui mas & femina non conjunguntur in nomine Dei per sola quæ proferunt verba, sed per verba Sacerdotis dicentis: *Conjuncto vos in nomine Patris*, &c. Ergo verba contrahentium, licet necessaria, non sufficiunt quovis modo, nisi accedat Sacerdotalis benedictio. Ergo is non solemnitatis solum, sed ipsius etiam Sacramenti Minister reputari debet.

CCCLXVII. Concilium Trid. Sess. 24. cap. 1. hæc loquitur; *Ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur; ubi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in Matrimonium conjungo, in nomine Patris, &c. Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum.* Et infra: *Quod si quis Parochus vel alius Sacerdos alterius Parochiæ spon-*

ſos sine illorum Parochi licentia Matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure suspensus maneat. Ex his sic: Sacerdos per verba hæc id dubio procul facit quod si facere testatur: alioqui falsum asseveraret. Atqui testatur se virum & mulierem conjungere in Matrimonium, utique prout est Sacramentum, cum de eo qua tali, non autem quatenus contractu, qui sola Partium voluntate perfici potest, sermo sit in Concilio. Ergo.

Responsionem huic argumeto dari solitam expendemus ubi ad objectionem deventum erit.

CCCLXVIII. Concilium Cameracense an. 1567. cap. 1. de Matrim. *Cum constet*, ait, *in Matrimonio habendam esse rationem, non solum Apud divinæ constitutionis, sed etiam Sacramenti & gratiæ, quam in illo consequuntur Fideles, admonendos esse duximus Parochos hujus Ministros, &c.* Ubi notandum Patres pene omnes hujus Synodi Concilio Trid. interfuisse, atque adeo ex ejusdem Concilii mente locutos esse. Jam vero ab iis Ministrum nude & simpliciter dici Sacerdotem; etsi ritus meri, nullatenus autem Sacramenti ipsius Minister sit, nemo facile intelliget. Certe enim cum habita sunt ea Concilia, non ignorabant Patres multam Theologos inter moveri quæstionem de Ministro hujus Sacramenti, an is foret Sacerdos, an contrahentes. Qua igitur mentium conversione fieri potuit, ut cum aliis sentiendo, nobiscum locuti sint?

CCCLXIX. S. Carolus Borr. in Actis Ecclesiæ Mediolanensis, Part. 4. §. 1. hæc habet quæ opinionem nostram mire confirmant. *Cum vero*, inquit, *Sacramenta quinque tantum, nempe Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, Matrimonium, & Extr. Uctionem Parochus ex officio administrare possit, eorum cæremoniæ quas recte servet, locis propriis præscriptæ sunt. Reliquis autem Sacramentis duobus, Confirmationi & Ordini, quorum administratio solius Episcopi est, &c.* Hic Parochus est Matrimonii Minister, sicut Baptismi, Eucharistiæ, & Extremæ Uctionis, Episcopus vero Confirmationis & Ordinis. Atqui Parochus & Episcopus vere & proprie sunt Ministri, &c. Ad hæc nihil Adversarii, & optime.

CCCLXX. Prob. 3. Ex variis Ritualibus. Sacerdotale Romanum an. 1494. ab Alberto Castellano, *Ordinis Prædicatorum Professore*, collectum, hæc præscribit: *Si estis consanguinei vel affines usque ad quartum gradum inclusive, &c. Quibus sigillatim respondentibus quod non, Sacerdos pronuntiet verba quæ sunt forma hujus Sacramenti cum consensu utriusque... & dicat: Et ego auctoritate qua fungor, conjungo vos in Matrimonium, in nomine Patris, &c.* Sed qui profert formam, non accidentalis tantum ritus, sed & ipsius Sacramenti vere Minister est.

CCCLXXI. Manuale Yprenſe an. 1576. promulgatum statuit ut Sacerdos explorato utriusque Partis consensu, dicat: *Et ego tanquam Ecclesiæ Minister vos in Matrimonium conjungo.* His porro temporibus non conjungebat Sacerdos ut Ecclesiæ Minister, nisi quia conjungebat ut Minister Sacramenti; quod & si per se manifestum est, probatur ex Manuali Mechlinienſi

nienſi an. 1589. & 1607. ubi habetur utrumque his verbis: *Stante viro ad dextram, muliere vero ad ſiniſtram, Sacerdos hujus Sacramenti Miniſter ſponſum & ſponſam aſpergat aqua benediſta.* Et poſtea, *Rurſus Sacramenti Miniſter interrogat.* Ac demum: *Data ſic utrinque fide, dicat Sacerdos: Et ego tanquam Dei Miniſter vos in Matrimonium conjungo, in nomine Patris, &c.* Circa quæ advertit Sylvius, Manuale hoc plurimum S. Theologicæ Facultati Lovaniſis Profeſſorum opera, ex ſelectioribus aliarum Diœceſeon Ritualibus collectum, & aliorum præterea doctorum virorum judicio diligenter recognitum fuiſſe. Unde hic non tam exhibetur unius Eccleſiæ, quam multarum, & celeberrimæ Facultatis Lovaniſis ſententia.

CCCLXXII. Rituale Romanum juffu Pauli V. editum, ſic habet in Præfatione: *Ceterum illorum tantum Sacramentorum, quorum adminiſtratio ad Parochos pertinet, ritus in hoc Opere præſcribuntur, cujuſmodi ſunt Baptiſmus, Pœnitentia, Euchariftia, Extrema Unctio Matrimonium.* Unde idem redit quod pluries argumentum.

Plura in idem congeri poſſent, quorum non pauca videris apud Martenium, *De antiquis Eccleſiæ Ritibus*, T. II. Part. 2. Lib. 1. capit. 9. ubi laudat, p. 639. vetus Rituale Levomicenſe; p. 643. Rituale Remenſe; p. 645. Rituale Leodiſenſe, &c. Sed & adi Hibertum in Opere citato, ubi omnia quæ ad rem iſtam pertinent monumenta de ſæculo in ſæculum, abſque ullo Partium ſtudio evolvit.

CCCLXXIII. Ut ab hac difficultate, quam gravem eſſe non diffitentur, Adverſarii expediant ſe, reponunt 1. verba hæc; *Ego vos in Matrimonium conjungo*, hunc habere ſenſum metaphoricum; *Declaro vos legitimo Matrimonio conjunctos eſſe*; ita ut Sacerdos non equidem ſponſos conjungat coram Deo, ſed conjungat in facie Eccleſiæ, quatenus efficit ut habeantur pro legitime conjunctis. Sic, inquiunt, cum quis à cenſura ſecreto abſolutus, publice à Judice abſolvitur per hæc verba: *Abſolvo te à vinculo excommunicationis*, ſenſus eſt: *Abſolvo te in facie Eccleſiæ*; ſeu *Approbo & declaro legitimam eſſe tuam abſolutionem.*

CCCLXXIV. Suam hanc ſolutionem confirmant, tum quia ſi Concilium Trid. verba hæc habuiſſet pro forma eſſentiali, non ea reliquiſſet Sacerdotum arbitrio; cum à formis eſſentialibus nec latum unguem recedere liceat. Atqui reliquit tamen, cum permiferit ut Parochus his vel aliis verbis uteretur, *juxta receptum uniuſcujuſque Provinciæ ritum.* Tum quia ſciebant Patres Trid. verba hæc, *Ego vos conjungo*, non haberi pro forma eſſentiali: *Sic enim omnes fere ſentiebant*, ait Pallavicinus, Lib. 20. cap. 4. n. 1. ſed nec ignorabant in quibuſdam Eccleſiis adhiberi verba quoad ſenſum omnino diverſa; puta hæc in Eccleſia Conſtantiſi: *Matrimonium per vos contractum, ego auctoritate qua in hac parte fungor, ratifico, confirmo, & benedico in nomine Patris, &c.* Hæc item in quibuſdam Hiſpaniæ Provinciis, *Ego vos ſponſo, & Sacramento confirmo.* Hæc demum alibi: *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.*

CCCLXXV. Sed neque ſolutio iſta ſatisfacit. Nam 1. ut bene Juenin, Tournelyus, & alii non præſcribit Eccleſia metaphoricæ expreſſiones in aliorum Sacramentorum adminiſtratione. Cur eas igitur in uno hoc Matrimonii Sacramento præſcripſiſſet; 2. Nullibi, ſeu in Scriptura, ſeu Traditione, verbum *Conjungo* ſumitur pro, *Declaro conjunctos*. Ut quid igitur peregrino eo ſenſu à Tridentino, & quidem in materia ſacramentali, quæ, ſi quæ unquam, clare & perſpicue tradi debet, uſurpatum fuiſſe ſupponitur? 3. Verba in obvio & naturali ſenſu accipi debent, cum ex eo nihil reſultat, vel abſurdi contra rationem, vel falſi contra fidem, vel perverſi contra mores. Atqui nihil tale occurrit in præſenti negotio. Aliunde nemo dixerit obvium & naturalem verbi *Conjungo vos* ſenſum hunc eſſe: Non conjungo, ſed *Declaro vos jam eſſe conjunctos*. 4. Quia interpretatio hæc diſtorta peſſimi eſt exempli Novatoribus, qui quo jure Adverſarii verbum *Conjungo*, eodem verba iſthæc, *Ego te abſolvo*, metaphorice accipient. 5. Quia Parochus qui de iis quorum Matrimonio adſtitit, juridice teſtari poteſt eoſdem vere eſſe conjunctos, nunquam, ſicut nec Matrimonii teſtes, iis, ut teſtimonium hoc reddat verbis uti poterit: *Ego vos in Matrimonium conjungo.*

CCCLXXVI. Nec multum urget triplex ratio, qua ſuam hanc reſponſionem firmare moliantur. Non prima, quæ ex abſolutione à cenſuris deducitur; tum quia abſolutio hæc non eſt actus ſacramentalis, cum à ſimplici Clerico exerceri poſſit: ſtrictius porro loquendum in materia ſacramentali, quam in ea quæ ſolum ſit juridiſctionis. Tum quia ſi abſolutio vera ſuper idem peccatum pluries ferri poſſit, quidni denuo vere abſolvatur à cenſuris, qui ab iis jam fuerit abſolutus. Tum denique quia vere ligatus manet quantum ad Eccleſiam, qui ſolum in interiori foro abſolutus eſt; nec declarare poteſt Eccleſia eum vere & legitime eſſe abſolutum, cum id prorsus ignoret. Porro non manet quoad Eccleſiam minime conjunctus, quem Eccleſia audivit legitimæ conjunctionis verba proferentem, ut audivit in opinione Adverſariorum.

CCCLXXVII. Non ſecunda: Supponit enim Concilium verba quæ variis in Provinciis adhibeantur, quoad ſenſum ſeu ſubſtantiam æquivalere iſtis: *Ego vos conjungo in nomine Patris, &c.* Neque vero neceſſum eſt ut Sacramentorum formæ ſint ubique eadem quoad ſyllabas, ut patet tum in Baptiſmi, tum & in Pœnitentiæ formis, de quibus ſuo loco. Et certe ad minus neceſſum eſt ut verba Miniſtri declarent legitimum eſſe Matrimonium ſe præſente contractum. Ergo fieri nunquam potuit ut multum diſcreparent à verbis per Concilium Trident. præſcriptis. Idque patet in hac forma quam refert Dom. Soto: *Ego vos ſponſo*, quæ idem ſibi vult ac, *Ego vos Marito, conſocio, conjungo.* Sed de his ubi de forma.

CCCLXXVIII. Non tertia. Neque enim quaeritur quid ante Decretum ſentirent Patres, ſed quid expreſſerint in Decreto, & quid ſentendi occasionem dederint. Atqui eo uſque opinioni noſtræ favent in Decreto, ut verba ejus nonniſi

nonnisi per metaphoricæ explicationes eludi possint. Aliunde vero post Tridentinum longe communior evasit sententia nostra, quæ etiam crescit in dies, præsertim in Academia Parisiensi, ubi pene sola viget.

Pallav.
5. 366.

CCCLXXIX. Præterea, fatente ibid. Pallavico, pauci illi qui cum Simone Vigor opinionem Guilielmi Parisiensis sectabantur, eam magno conatu propugnabant, nec dubium quin perire, cum admodum periti essent. Quid ergo mirum, si ad sensum suum tot traxerint Patres, ut Decretum iis formatum sit verbis, quæ si non invicte, at probabilissime opinioni nostræ suffragantur. Sane Decretum quo *Attritio ad Sacramenti Pœnitentiæ constitutionem sufficere* declarabatur, ex sola Joannis Æmiliani admonitione, *sicut nunc extat, reformatum est*, prout scribit idem Pallavicinus, Lib. 12. cap. 10. n. 25. Quidni idem in præsentis contigisse supponatur?

CCCLXXX. Reponunt 2. iidem, Parochum dici *conjungere*, & Ministrum esse, quia sacros facit ritus, quibus Matrimonium juxta Ecclesiæ Leges celebratur: sic enim, inquit, revera suum exhibet ministerium Sacramento, licet illud non conficiat. Unde in Clementina *Religiosi*, Lib. 5. tit. 7. quæ è Viennensi Concilio an. 1312. desumpta est, celebrantes Matrimonium non dicuntur conficientes, sed *solemnizantes*, id est Ministri solemnitatis. En verba Concilii, quod incaute in sui gratiam protulit Auctor Lib. de Re Sacramentaria: *Religiosi qui Clericis aut Laicis Sacramentum Unionis Extremæ vel Eucharistiæ ministrare, Matrimonium solemnizare præsumpserint, excommunicationem incurrant ipso facto*; ubi vocem mutat Concilium, cum de Matrimonio agitur, nec ipsum, ut alia Sacramenta, ministrari dicit. Cur porro? nisi quia Sacerdos vere quidem est Eucharistiæ Minister, sed tantum Minister solemnitatis Matrimonii.

CCCLXXXI. Sed neque hæc solutio minus detorta est quam præcedentes, 1. enim nusquam Sacerdos, quia infanti domi tincto solemnes Baptismi ritus applicuit, eidem Baptismum administrasse dicitur, nisi per summam, eamque Plebe quam Concilio digniorem vocum abusionem. 2. Si Concilia prædicta pro certo habuissent Sacerdotem esse hujus Sacramenti Ministrum, quod negant Adversarii, non potuissent clarioribus, quam quos adhibere, terminis mentem suam aperire. 3. Sacerdotale à Castellano collectum evasionem hanc non patitur, cum expressum dicat Sacerdotem proferre hujus Sacramenti formam. Porro qui formam profert, non accidentarii ritus Minister est, sed essentialis; vel nihil jam erit quod metaphorice explicari non possit.

CCCLXXXII. Nullius est momenti quod additur ex Concilio Viennensi; quia etsi Sacerdos, & Episcopus usu vulgari dicuntur Ministri Sacramentorum, quædam tamen sunt Sacramenta quæ nunquam dicuntur aliis administrare. Sic dicitur Episcopus Subdiaconis suis Eucharistiam administrasse, sed non dicitur eis administrasse Diaconatum; & id in Matrimonio locum habet. Dicit Parochus se hos vel illos junxisse in Matrimonium, at non di-

cet se his Matrimonium administrasse. Idem est in opinione Adversariorum, qui quotidie dicent contrahentes esse Matrimonii Ministros; sed nusquam dicent Petrum Bathildi administrasse Matrimonii Sacramentum, imo nec contulisse; licet Episcopus; qui non dicitur Ordines ministrare, passim dicatur Ordines conferre.

CCCLXXXIII. Reponunt 3. Sacerdotem dici Matrimonii Ministrum, tum quia ei firmitatem confert, tum quia Fideles instruit qua ratione Sacramentum illud suscipere debeant.

CCCLXXXIV. Sed male, 1. quia & ipsi testes robur dant Matrimonio, cum absque iis nullum sit, nec tamen uspiam ejus Ministri dicuntur. 2. Quia aliud est Fideles ad dignam Sacramenti perceptionem instituere, aliud iis conferre Sacramentum. Sane infantes tum ad primam Synaxim, tum ad Confirmationem efformat Parochus. Atqui primam non semper administrat ipse, secundam nunquam his in partibus.

CCCLXXXV. Probat 4. aliqui etiam è Thomistis, quos inter Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag. 509. auctoritate Doctoris Angelici. Et is quidem nonnulla habet quæ huic nostræ sententiæ opitulentur, 1. enim Lib. 4. contra Gentes, cap. 73. ait *Ea in quibus gratia illuminans confertur, exhiberi solum posse à Sacerdotibus*. Porro juxta S. Doctorem in Matrimonio confertur gratia sanctificans, proinde illuminans.

CCCLXXXVI. 2. Ibid. cap. 78. *Matrimonium*, inquit, *in quantum ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet quod subiaceat regimini Ecclesiastico: ea autem quæ Populo per Ministros Ecclesiæ dispensantur, Sacramenta dicuntur::: Matrimonium igitur est Ecclesiæ Sacramentum; unde & quædam benedictio nubentibus per Ministros Ecclesiæ adhibetur*. Ibi Matrimonium est Sacramentum. Atqui Sacramenta per Ministros Ecclesiæ dispensantur. Ergo & per Ecclesiæ Ministros dispensatur Matrimonium. Jam vero Ministri illi non sunt contrahentes; alioqui male diceretur, quod Matrimonium ideo quia Sacramentum, regimini Ecclesiastico subjici, & quandam per Ministros Ecclesiæ, seu Sacerdotes, benedictione donari debeat. Ergo.

CCCLXXXVII. 3. Idem Angelicus, 3. Part. q. 83. art. 3. ad 8. *Dispensatio Sacramentorum pertinet ad Ministros Ecclesiæ*. Jam vero Ministri Ecclesiæ ex textu mox citato sunt Sacerdotes, eaque trita est hujus nominis acceptio.

CCCLXXXVIII. 4. S. Thomas, Suppl. q. 22. art. 2. *Sacramenta*, inquit, *in quibus gratia confertur, dispensare ad solos Sacerdotes pertinet*. Atqui per Matrimonium confertur gratia. Ergo.

Ex his aliisque hujusmodi textibus conjicit Sylvius in art. 1. q. 42. pag. 173. futurum ut S. Thomas Sacerdotem pro Matrimonii Ministro fuisset habiturus, si tertiam Summæ suæ partem complevisset.

CCCLXXXIX. At conjectatio hæc eo difficilis videtur, quod quæ modo retulimus pene omnia scripta sint ab Angelico, priusquam Libros

bro Sententiarum interpretaretur. Atqui in his diserte tuetur contrahentes esse hujus Sacramenti Ministros. Sic in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. & refertur q. 42. art. 1. Supplem. *Verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale.* Et dist. 28. q. unic. art. 3. ad 2. *Sacerdotis benedictio non requiritur in Matrimonio quasi de essentia Sacramenti.*

Quia tamen à scriptis in Libros Sententiarum Commentariis, & in ipsa Summa, quædam habet Sol Angelicus quæ partes nostras juvent, huic Sylvii responsioni, ut honorificæ magis, adhærendum. Hinc nobiliores D. Thomæ Alumni nostris à partibus stant, ut Bannes, Contenson, Combefisius, Nat. Alexander, &c.

CCCXC. Prob. 5. è variisrationibus Theologicis, quarum potiores proponere juvat. Prima sic habet: Doctrina antiquior longe recentiori est anteposenda. Atqui recentior est doctrina quæ contrahentes facit Matrimonii Ministros; cum ne unus quidem allegari possit qui prioribus decem sæculis id admiserit: contra vero quotquot de Sacramento Matrimonii disseruerunt, simul de benedictione sacerdotali, ut ad ipsum necessaria, locuti sunt.

CCCXCI. II. Ex Decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum: *Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & intentione Ministri.* Atqui in opinione Adversariorum Sacramenta non constabunt necessario verbis tanquam forma: Signa enim & nutus non sunt verba, licet consensum indicare possint ut verba. Atqui valet Matrimonium per solos nutus præcipue in mutis, ex omnium confesso. Ergo valebit sine verbis. Ergo falsum erit Sacramenta non minus verbis constare quam rebus.

CCCXCII. Reponunt in Matrimonio per nutus contracto reperiri non quidem verba formalia, sed æquivalentia; quæ cum in contractibus sufficiant, in Matrimonio, utpote contractu, sufficere debent. Quod autem nihil aliud requirat Concilium, probant ex eo quod agens de Matrimonio dicat efficientem ejus causam, esse *mutuum consensum per verba de præsentia regulariter expressum; regulariter*, inquam, quia quandoque per nutus solos exprimi potest.

CCCXCIII. Sed contra: Verba Florentini Decreti, si aliquando, certe cum de Sacramentis conficiendis agitur, stricte & proprie accipienda sunt, nisi invicta ratione constet ea latius & improprie esse accipienda. Atqui nutus, licet consensum exprimant, nunquam vere & proprie dicuntur verba. Nec qui illud audierit Augustini: *Accedit verbum ad elementum*, concipiet idem esse ac si dixerit: *Accedit verbum, aut aliquid aliud verbi locum tenens.* Ergo.

Nec obest textus ex eod. Decreto adductus, ut paulo post ostendetur.

CCCXCIV. III. Forma Sacramenti, utpote à Christo instituta, est essentialiter opus Religionis, per quod gratiam & salutem à Deo consequi intendimus; cumque Sacramentum

fit supernaturale & efficax gratiæ signum, forma ejus spirituales Sacramenti effectum, ut operari, sic & significare debet. Atqui neutrum in adversaria opinione verum est. 1. Juxta ipsam formam Sacramenti non est essentialiter opus Religionis. In hac enim opinione non solum verba, sed facta & nutus sunt forma; unde quia ante Tridentinum, atque etiamnum in locis ubi promulgatum non est, sponsalia per copulam carnalem animo maritali factam transibant in Matrimonium, copula hæc erat Matrimonii forma. Atqui, ut pie & Christiane Sylvius, nullam habet speciem veri, Christum pro Sacramenti forma id instituisse, quod non potest absque gravi peccato fieri, qualis erat hujusmodi copula quæ & à sola libidine erat, & grave peccatum, utpote pertinens ad clandestinum Matrimonium, ab Ecclesia semper improbatum; ac præsertim si pro signo consensus non aliud sit quam ipsa corporum commixtio. 2. Nec eadem forma spirituales Sacramenti effectum significat. Hæc enim in iis sita est verbis: *Accipio te in meam; Accipio te in meum.* Hæc porro verba nullum spirituales gratiæ effectum significant; nec certe magis significant, quam materia ipsa; cum tamen expressior esse debeat formæ significatio, quam materiæ.

CCCXCV. Respondent copulam non per se solum supplevisse formæ verba, quia tam animo fornicario, quam conjugali haberi poterat; sed supplevisse, quatenus manifestabat mutuam in Matrimonium consensionem. Hæc responsio placeat, si potest: mihi quidem à pietate & religione videtur aliena. Esto igitur hac via declararent sponsi se in Matrimonium consentire: at hujusmodi declarationis genus fuisse religiosum, eosque qui sic ex solo libidinis furore agerent, in persona Christi egisse; (quod ad sacramentalem formam à Domino institutam pertinet) nedum opinari, vix audire possum. Profecto, ut alicubi monet Augustinus, Sacramentorum verba sunt castissima, & nonnihil continent mysterii. Quid autem casti in actione castitati adversa?

CCCXCVI. IV. Si Sacerdos non sit Matrimonii Minister, erit aliquod Sacramentum à cujus confectione Jure divino excludantur ii quos Apostolus generatim vocat Dispensatores Mysteriorum Dei. Id autem sine argumento cogente admitti non debet.

CCCXCVII. V. Sacramentorum quæ in actione consistunt, ut sunt cetera præter Eucharistiam, Minister distinguitur à suscipiente. Unde nemo seipsum baptizare, confirmare, vel absolvere potest. Atqui in hypothese nostræ contraria sponsi sibimetipsis Matrimonii Sacramentum conferrent, non alter alteri, ut reponunt plures ex Adversariis. Ut enim contrahentium quisque sibimetipsi Sacramentum conferre dicatur, sufficit ut ambo nonnisi unum totalem Ministrum conficiant, cujus proinde operatio fit in se & in effectu individua. Atqui ex Adversariis contrahentes reipsa totalem unum Ministrum conficiunt. Ponamus enim solum Petrum, dissentiente Maria, dicere: *Accipio te in meam*, utique Petrus non conferet Mariæ Sacramentum. Ergo eatenus Maria à Petro Sacramentum recipit, quatenus

tenus consentit in nuptias. Atqui consensum ipsa suum facit & elicit. Ergo cum Petro totalem unum Ministrum facit. Ergo ut Petro sic & sibi confert Sacramentum.

CCCXCVIII. Nec obest quod Deus res ita constituere potuerit: probandum enim manet eum fecisse quod potuit. Hæc autem probatio non ex rationis penuria, sed ex Scripturæ vel Traditionis penu desumenda est. Age vero, ait P. Drouin, p. 510. edant, si potis est, Adversarii locum aliquem Scripturarum, Patrum,

Synodorum, Pontificum, unde constet nubentibus tale privilegium à Deo concessum esse, ut Sacerdotum ministerio non egerent, sibi que mutuo & Sacramentum, & Sacramenti effectum, gratiam, impertirentur.

His rationibus pure metaphysicis, & quarum subtilitas subtilitate alia retundi possit, multum insisti nolim. Nunc proponenda, quam validius fieri poterit, adeoque sæpius ipsis Adversariorum terminis.

MOMENTA PARTIS ALTERIUS.

CCCXCIX. Obj. 1. cum Simonneto, p. 223. Ea sententia omnino tenenda est, quam per annos quadringentos tenuere omnes Theologi. Atqui ante Canum Theologi omnes, uno dempto Guilielmo Parisiensi Episcopo. Prob. min. 1. Hugone Victorino, Lib. 2. de Sacram. cap. 5. 2. Ex Magistro Sentent. Lib. 4. dist. 27. 3. Ex S. Thoma, de quo superius. 4. Ex S. Bonaventura in 4. dist. 27. art. 1. q. 2. 5. & 6. Ex Scoto & Durando, quibus adeo usque ad Canum consensere ceteri, ut Dom. Soto è *Dominicana Familia*, *Melchioris Cani coetaneus*, ingenio & doctrina par, religiosus vero virtutibus facile superior, sic scribat in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. *Hanc opinionem, de nostra sermo est, quia singularis esset, nullum arbitror habuisse hætenus assertorem, sed disputatorem: nam præterquam nemo eorum qui huc usque scripserunt, ejus meminere, non apparet quemadmodum sit sustentabilis.*

CD. R. dist. maj. Quam tenuere ut caput aliquod magni momenti, quodque tenendum esse solide probaverint, C. Quam tenuere solum ut opinionem tempore suo longe communior, N. Itaque cum expenduntur Veterum sententiæ, duo attendenda; 1. quem eis gradum in ordine Fidei assignaverint; 2. quibus illi asserta sua auctoritatibus munierint. Quæ enim ad meras opiniones pertinent, nec aliunde quam ex communi tunc temporis Doctorum sensu probantur, ab Ecclesia sola infallibiliter definiri possunt. Jam vero nec Doctores supra recensiti suam de Matrimonii Ministris sententiam aliter exhibent, quam ut receptam suo tempore opinionem, nec eam vel à Scriptura vel à Traditione probant. Ergo opinio hæc ad incudem revocari potest. Nec absurde dicitur cum Bannesio in 1. P. S. Thomæ, qu. 1. art. 8. *Sententiam communem de contrahentibus Ministris modo à multis improbari, non solum post celebrationem Concilii, sed etiam antea; Et Cani sententiam multos alios sequi absque ulla temeritate: quia quod uno tempore occultatur, postea per diligentiam Et studium advenientium multoties innotescit.*

Obiit

an. 1248.

CDI. Confirm. 1. Quia suos sub ipsa hæc tempora vindices habuit opinio nostra, atque in primis Guilielmum Parisiensem Episcopum, Tract. de Matr. cap. 9. Isne porro qui summa cum laude Theologiam docuit, nullos habuit Asserclas? Citantur equidem nobis viri graves sex aut quinque, qui præsertim in Gallia florere. At ii totam Scholam non constituunt. Habuit sane Doctores suos Anglia, habuerunt Hispaniæ, Germania, &c. Unde probabitur

opinionem apud nos magis receptam, apud Gentes ceteras pariter invaluisse? Ad id itaque quod dicit Soto, se nullum legisse qui contra sentiret, dicendum quod in alia occasione S. Thomas, (Opusc. 22.) *eum de omnibus testimonium perhibere non posse, qui omnes non vidit; quique forsitan non legerat istud Humberti, quinti Dominicanorum Præpositi Generalis, (Biblioth. PP. tom. 25. pag. 539.) Bene in Matrimonio fit benedictio sacerdotalis, ut virtute hujus benedictionis, cui annexa est divina gratia, conferatur fecunditas. . . . Et societas pacifica, Et terreatur potestas diabolica, Et depri-matur carnalis intentio, Et largiatur abundantia bonorum spiritualium ad salutem perducens:* qui dubio procul sunt gratiæ sacramentalis characteres.

CDII. Confirm. 2. Quia multo pluribus Veterum monumentis adstrui potest contritionem perfectam, saltem in certo, nec mediocri gradu, olim ad Pænitentiae Sacramentum ab iis requisitam fuisse, prout longo ordine probant Theologi à nobis adducti Tom. 6. part. 1. pag. 215. Magister Sentent. S. Bonaventura, Gabriel, Major, Alensis, &c. Atqui non ideo prædictam opinionem reducere conabuntur Adversarii. Ut quid ergo suam ex antiquitate tantopere commendant? præsertim cum timere sit ne quibus innituntur maxime, ut Durandus & Magister, Matrimonium è Sacramentorum numero expunxerint.

CDIII. Confirm. 3. Quia opiniones vere temerarias non tolerat diu Ecclesia. Atqui nostram eo usque suffert, ut jam in his saltem partibus longe sit communior, prout & pluribus Conciliis longe est magis consentanea. Ergo.

CDIV. Obj. 2. Decretum Eugenii IV. sic habet: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum, &c. Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus, per verba de presenti expressus.* Unde sic breviter & nerve. Ille est Minister Matrimonii, qui est ejusdem causa efficiens. Atqui contrahens uterque est Matrimonii causa efficiens: Siquidem ex Eugenio Matrimonium facit qui consentit. Atqui consentire non est Sacerdotis, sed contrahentium, quorum res agitur. Ergo.

CDV. Resp. dist. Textum. Causa efficiens Matrimonii, quatenus contractus civilis est consensus, C. Matrimonii prout Sacramenti, Subd. Est consensus mutuus positus ponendis, C. Est consensus mutuus per se solum, N.

CDVI. Circa Eugeniani Decreti vim & sensum dividuntur Theologi. Quidam exacerbati

difficultatibus quas circa pleraque Sacramenta faceffit, ut ab iis semel se levarent, dixerunt tantam non esse ejus auctoritatem, ut ei cedere omnino necessum sit. Horum ratio est, quod Decretum istud ab Eugenio quidem & Latinis Episcopis, neque omnibus, qui tamen in frequentiori cœtu nonnisi 141. conveniant, probatum sit; non autem vere à Concilio Florentino, quia quo tempore conditum est, jam recesserant Græci, alique ex Occidente Episcopi plures. Unde eatenus eidem Decreto vis certa constaret, quatenus dispersæ Ecclesiæ calculo subinde fuisset comprobatum. Atqui comprobatum non videtur in eo quod ad Sacramentorum formas spectat; cum ab eo quotidie circa Confirmationis & Ordinis materiam recedatur.

CDVII. Verum solutio hæc à ceteris nec immerito rejicitur, eamque *tutam non esse*, ac *hæresim sapere* observat Arcudius, Lib. 6. de Sacram. Ordinis, cap. 5. Sane instructio quæ vel ab Eugenio prodiiisset, suam apud Catholicos vim habere deberet, Ergo & magis quæ *sacro*, quantum supereat, *Concilio approbante* facta dicitur.

CDVIII. Responderi igitur solet, Concilium loqui de Matrimonio quatenus ad legem naturæ pertinet, & est contractus civilis. Et id quidem probatur, quia Eugenus mutat loquendi rationem, qua in aliis Sacramentis uti consuevit. Cum enim dixit, v. g. *Primum omnium Sacramentorum est Baptismus*, subdit: *Hujus Sacramenti materia*, &c. At in præsentī mutato sermone ait: *Septimum est Sacramentum Matrimonii*, &c. *Causa efficiens Matrimonii*, &c. Unde porro hæc orationis mutatio, nisi quia Eugenus, Deo ita providente, controversiam de Matrimonii Ministro definire noluit. Hæc Tournelyus, Drouin, p. 511 & alii.

CDIX. Reclamant adversæ Partis Doctores, 1. quia ex his verbis: *Septimum est Sacramentum Matrimonii*, patet Eugenium de eo subinde Matrimonio loqui quod annuntiavit, proinde de Sacramento Matrimonii. 2. Quia vel ab initio hujus Capituli ait: *Ecclesiasticorum Sacramentorum veritatem pro Armenorum faciliiori doctrina, sub hac brevissima redigimus forma*. Ergo Armenos de Sacramentis qua talibus erudire intendit. Ut quid igitur ab instituto deflectere supponitur?

CDX. Ea propter, salvo meliori judicio, credimus Eugenium probabiliter loqui de ipso Matrimonii Sacramento; sed non ab eo exponi quidquid ad ejus constitutionem necessarium est, adeoque in ejus mente consensum non esse causam Matrimonii efficientem, nisi positis ponendis. Et hæc solutio, quæ primum stupefacit, nihil habet stupendi. Non enim magis mirum est, Eugenium solam tantum matrimonialis formæ partem expressisse, cum de Matrimonii Sacramento locutus est; quam mirum sit eundem, cum de Ordine disseruit, solam ejus partem, eamque, juxta multos, tantum accidentalem commemorasse. Atqui tamen Eugenus: Sic enim loquitur: *Sextum Sacramentum est Ordinis, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino, &*

patenæ cum pane porrectionem. Et deinde: *Forma Sacerdotii talis est: Accipe potestatem offerendi Sacrificium pro vivis & mortuis*, ubi altum est silentium de manuum impositione, quam tamen ex Adversariis plerique ad Presbyteratus constitutionem requirunt. Porro si materiam vel ex toto, vel ex parte essentiali omittere potuit Eugenus, cum de Ordine; quidni & omiserit, cum de Matrimonio locutus est? Dicent forte omissam ab eo manus impositionem, quia Armenis nota esset. At (præterquam eadem de causa omittendæ fuissent formæ Baptismi & Eucharistiæ) dicam omissam fuisse nuptialem benedictionem, quia Armenis notissimam. Addam hanc indirecte expressam fuisse ab Eugenio: cum enim generatim definiat Sacramenta essentialiter verbis perfici, & statuatur Matrimonium sine contrahentium verbis confici posse, necessum est ut ad plenam ejus constitutionem verba Sacerdotis tacite requiratur. Addam insuper nostrum non esse Eugeniiani silentii rationem dare, quam, & ignorare licitum est, & irritum conatu indagare superfluum.

CDXI. Obj. 3. Ex Trid. Sess. 24. Cap. 1. *Clandestina Matrimonia*, proinde absente Sacerdote facta, *rata & vera* tuere *Matrimonia*, *quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit*. Atqui Matrimonia rata inter Christianos non solum valent in ratione contractus, sed & in ratione Sacramenti. Sic enim loquitur Innocentius III. Cap. Quanto, 7. *De divortiiis*. *Et si Matrimonium verum inter infideles existat, non est tamen ratum: inter Fideles autem verum & ratum existit, quia Sacramentum fidei quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit Conjugii Sacramentum*, ubi Matrimonium omne ideo inter Fideles verum est & ratum, quia Sacramentum est. Unde Fagnan in Cap. *Quod nobis*, 2. *De clandest. despons.* & apud ipsum plures, docent semper à Catholicis pro vero Sacramento habitum esse Matrimonium quod Christiani cum debita intentione contrahunt; adeo ut aliter opinari, sit, juxta ipsos, in Fide periculofum.

CDXII. R. 1. neg. maj. quatenus supponit Matrimonia clandestina absque Sacerdotis concursu celebrata esse. Ut enim clandestina forent, satis erat, ante & post Tridentinum, ut sine testibus, præsertim vero insciis parentibus, quos res propius tangebatur, celebrarentur. Atqui poterant à Sacerdote benedici, & tamen celebrari sine testibus, &c. Id autem in usu fuisse, & pluries à Conciliis prohibitum esse, demonstrare facillimum est. Sic Arnaldus Pictaviensis Episcopus in Synodalibus Statutis sæculo XIV. editis, quo clandestina Matrimonia prorsus arceat, prohibet sub pœna excommunicationis, ipso facto, *ne quis Presbyter secularis, vel Religiosus, talia Matrimonia contrahentibus præsumat benedictionem facere vel impendere nuptialem*. Sic plura quæ ante Arnaldum id vetuissent, Decreta, semper iterata, quia semper violabatur prohibitio, refert Bochellus, Lib. 3. Decret. Eccles. Gallic. tit. 8. cap. 25. Sic Statuta Synodalia Diæcesis Andegavenfis, an. 1304. apud Bochel. ibid. cap. 26. *Nos volentes: tales benedictiones clandestine in quocunque loco præsumpserint cele-*

celebrare, suspensionis . . . vinculo innodamus.
 16. p. 75. Sic Blaſtares in Syntagmate Alphabetico an.
 1335. Nemo, inquit, *ſecreto coronetur*, id eſt
 nubat, *ſed pluribus præſentibus: qui auſus fue-*
rit id facere, pœna caſtigetur; ita ſcilicet ut
etiam à Sacerdote qui his ſemet interpoſuerit,
digna ſupplicia exigantur. Ergo ut in Eccleſia
 Latina, ſic & in Græca invaluerat abuſus, ut
 Sacerdotes miniſterium ſuum clandestinis con-
 jugiis interponerent. Sic demum, ne pluribus
 perperam immorer, Statuta Synodalia Dic-
 ceſis Bituricenſis an. 1515. *Ordinamus ut om-*
nes clandestine contrahentes . . . Et qui conju-
giis iſdem contrahendis, aut benedictionibus
celebrandis ſcienter intervenire non metuerint . . .
ſententiæ excommunicationis ipſo facto ſubja-
ceant. Ergo erant qui Matrimonia hæc bene-
 dicere non metuerent. Ergo falſum eſt & fal-
 ſiſſimum, Matrimonia clandestina ſine concurſu
 Sacerdotis celebrata fuiſſe.

CDXIII. R. 2. neg. min. generatim intelle-
 ctam, id eſt de iis etiam Matrimoniis quæ ſine
 Sacerdotis opera celebrabantur. Ea enim rata
 quidem erant in ratione contractus; at rata
 fuiſſe in ratione Sacramenti, nec ex Triden-
 tino probatur, nec ex citato Innocentii III.
 Capite. Non ex Tridentino, quidquid recla-
 ment nonnulli, quia ut ſcribit Pallavicinus,
 Lib. 23. Cap. 9. n. 13. pag. 765. *Nunquam de-*
claravit Concilium ea, Matrimonia clandestina,
fuiſſe Sacramenta, adeo ut graves quidam Theo-
logi id negent, & negandum eſſe in ipſo Con-
cilio probaverint. Hinc Nat. Alexander in Hi-
 ſtor. Sæculi XVI. ubi Pſeudohiſtoricum Trid.
 Concilii refellit, annotat nuſquam aut Gallia-
 rum Conciliis, aut *paſſivatis* Regum noſtro-
 rum Edictis *approbata* fuiſſe Calvinianorum
connubia quaſi Sacramenta, ſed quaſi legitimos
contractus. Sed nec ex Innocentio III. pro-
 bari poteſt Matrimonia, eo quia à Chriſtianis
 quomodocunque contraherentur, fuiſſe Sacra-
 menta; cum in Textu ipſius ne unus quidem
 ſit apex qui eum de aliis quam legitimis con-
 jugiis locutum eſſe oſtendat. Et vero ſi ſtatuat
 Innocentius III. Matrimonium, eo ipſo quod
 à Chriſtianis contrahitur, eſſe Sacramentum,
 ſtatuit illud tunc etiam eſſe Sacramentum,
 quando contrahitur ab iis qui vel invincibiliter
 ignorant illud Sacramentum eſſe, vel eſſi ſciunt
 illud eſſe Sacramentum, expreſſum habent in-
 tentionem non conficiendi Sacramentum. Id
 autem, ſi forte verum eſt, quod negavimus
 Cap. II. n. 162. quis ab Innocentio III. defini-
 tum putet? Sane non quæcunque vera, ſed
 quæ ex Scriptura vel Traditione certo eruun-
 tur, definiunt Romani Pontifices. Adde quod
 Innocentius non definiat, ſed id quod ſibi pro-
 babilius videtur, respondeat pro Caſuiſtarum
 more. Unde dubitat annon decifio ſua deci-
 ſioni ab uno è Prædeceſſoribus ſuis datæ ad-
 verſa ſit.

CDXIV. At, inquit, Chriſtianorum Ma-
 trimonia ſunt inſolubilia. Atqui id juxta In-
 nocentium non aliunde habent quam à ratione
 Sacramenti. *Matrimonium*, ait prædictus Pon-
 tifex, *inter Fideles verum & ratum exiſtit,*
quia Sacramentum Fidei, quod ſemel eſt admis-
ſum, nunquam amittitur.

CDXV. R. neg. min. Quia, ut ſolide adver-

tit Sylvius in cit. q. 42. art. 1. inſolubilitas Ma-
 trimonii cujuſlibet etiam clandestini non pro-
 venit ex ratione Sacramenti novæ Legis, ſed
 ex eo quod omnis contractus matrimonialis ſit
 natura ſua inſolubilis, niſi divina auctoritate
 ſolvatur. Unde vel ipſa Inſidelium Matrimo-
 nia ſunt inſolubilia, niſi in caſu quem ex aucto-
 ritate divina ponit Apoſtolus, I. Corinth. 7.
 Hæc Sylvius, cujuſ poſtrema verba nonnihil
 difficultatis habent, ſed quæ ad rem præſen-
 tem non faciat.

CDXVI. Nec nocent ex Innocentii voces,
quia Sacramentum Fidei, &c. Ex ſiquidem non
 intelligendæ ſunt de Matrimonio, ſed de Bap-
 tiſmo; 1. quia, ut ſolide Juenin, ſolum Bap-
 tiſma, non autem Matrimonium, à Patribus
 dictum eſt *Fidei Sacramentum.* 2. Quia illud
 Fidei Sacramentum de quo loquitur Inno-
 centius, reddit Matrimonium quovis in caſu *ra-*
tum ſeu inſolubile. Ergo non idem eſt cum
 Matrimonio, ſed ab eo diſtinguitur. 3. Ex
 Innocentio perdurat Matrimonium, quamdiu
 permanet illud Fidei Sacramentum. Ergo in-
 ſolubilitas Matrimonii pendet quidem à dura-
 tione Sacramenti Fidei, ſed non eſt unum quid
 cum ipſa. Ergo Innocentius inſolubilitatem
 Matrimonii Fidelium non repetit ex eo quod
 ſit per ſe Sacramentum inter Fideles, ſed quia
 quaſi fundatur in Baptiſmo, cujuſ character de-
 leri non poteſt.

His adde, Innocentium eo loci non agere
 in ſpecie de Matrimonio quod in fide contra-
 ctum fuerit, ſed abſtrahere an in Fide vel in
 Gentilitate fuerit initum. Ex eo enim quod
Sacramentum Fidei, ſeu Baptiſma, *ſemel ad-*
miſſum, nunquam amittitur, concludit Matri-
 monium eſſe prorſus inſolubile. Ea autem
 inſolubilitas non in eo duntaxat Matrimonio
 locum habet, quod quis in Fide contraxerit,
 ſed in eo etiam cui, licet in Gentilitate con-
 tracto, per utriuſque conjugis converſionem
 ſupervenerit Baptiſma: iſtud enim jam, non-
 niſi per auctoritatem divinam ſolvi poteſt, li-
 cet non fiat vere & proprie Sacramentum, ſed
 tantum latiori ſenſu; quo nempe, ut obſer-
 vavimus pluries, conjugium omne, prout Chri-
 ſti cum Eccleſia conjunctionem adumbrat, di-
 citur Sacramentum. Hæc ille.

CDXVII. Inſt. 1. Atqui ex Trid. Matrimo-
 nia clandestina olim etiam in ratione Sacra-
 menti valida fuerunt. Prob. Subſ. ex Can. 11.
 Seſſ. 24. ubi ſic: *Si quis dixerit prohibitionem*
ſolemnitatis nuptiarum certis anni temporibus
ſuperſtitionem eſſe tyrannicam . . . aut benedictio-
nes & alias ceremonias, quibus Eccleſia in illis
utitur, damnaverit, anathema ſit. Ex iis ſic:
 Non poteſt Sacramentum defectu meræ cere-
 moniæ irritum fieri: ceremoniæ enim ad ſub-
 ſtantiam Sacramenti non pertinent. Atqui ex
 Trid. benedictio quam Sacerdos nubentibus
 impendit, mera eſt ceremonia. Ergo clande-
 ſtina Matrimonia, quibus ea defuit, non ideo
 defierunt eſſe Sacramenta.

CDXVIII. R. 1. male hic ſupponi clandeſti-
 nis Matrimoniis deſuiſſe benedictionem; quod
 falſum eſſe liquet ex tot Conciliis, quæ bene-
 dictionem huiusmodi conjugiiſ datam redar-
 guerunt.

CDXIX. R. 2. ad 1. neg. Subſ. Ad 2. diſt. maj.
 Non

Non potest Sacramentum fieri irritum ex defectu ceremoniæ accidentalis, C. Essentialis & à Christo institutæ, N. Constat Ceremoniæ nomen latissimo sensu accipi, nec solum tribui ritibus accidentariis, sed & essentialibus; unde qui de Missæ ceremoniis disputant, disputant de consecratione, de communione, &c. Nihil ergo vetuit cur Tridentinum omnes Matrimonii ritus & ipsam benedictionem communi ceremoniarum nomine appellaret.

CDXX. Inst. 2. Idem Concilium, Can. 12. sic habet: *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Unde sic vitiligant: Ante Tridentinum, causæ Matrimoniorum etiam clandestinæ, id est sine præsentia Sacerdotis (id enim, licet falsum, semper supponunt Adversarii) contractorum, ad Judices ecclesiasticos deferbantur, ut & hodie deferuntur in locis ubi promulgatum non fuit Concilium. Atqui hæ causæ ad Ecclesiam pertinere non poterant, nisi quia in Matrimonio clandestino deprehensa est semper ratio Sacramenti.

CDXXI. R. neg. min. Nam 1. judicat Ecclesia de Sponsalibus, quæ tamen Sacramenta non sunt. Ergo & de clandestinis conjugis judicare potuit, etiam si ea non haberet pro Sacramentis. 2. Matrimonium, etiam ut civilis contractus, est materia Sacramenti, quin & forte postmodo fieri potest Sacramentum, renovato legitime consensu. Ergo nihil est cur de eo non judicet Ecclesia, sicut de aliis Sacramentorum materiis judicat. 3. Cum Christus intenderit ut omne inter Christianos conjugium esset Sacramentum, potest Ecclesia in jus vocare eos qui non sic contraxerunt ut Sacramentum efficerent. Ergo potuit & debuit de clandestinis Matrimoniis judicare, non quia Sacramenta forent, sed quia esse debuerant. Ita ex parte Auctor Lib. de Re Sacramentaria, & ex parte Tournely,

CDXXII. Inst. 3. Tridentinum, ibid. Can. 1. pronuntiat quodlibet Fidelium Matrimonium esse Sacramentum. Ergo nullum à Lege sua excipit, & ne quidem clandestinum.

CDXXIII. R. cum eod. dist. Quodlibet Fidelium Matrimonium, quod *Ecclesia conciliat, & sanctificat benedictio*, ut loquuntur Tertullianus & Ambrosius, C. Quodlibet etiam ritu mere civili, & forte expressa Sacramenti non efficiendi voluntate contractum, N. Aliud est Matrimonium, aliud Matrimonii Sacramentum: sicut aliud est Pœnitentia, aliud Sacramentum Pœnitentiæ. Quemadmodum igitur eo quod Tridentinum, Sess. 14. Can. 1. anathema dixit negantibus Pœnitentiam in Ecclesia Catholica esse vere & proprie Sacramentum, inferri non potest quamlibet Pœnitentiam, secluso etiam Sacerdotis ministerio, esse Sacramentum, sic nec ex laudato Canone colligi potest quodlibet Matrimonium esse Sacramentum.

CDXXIV. Obj. 2. Secundæ nuptiæ verum erant Sacramentum. Atqui secundæ nuptiæ olim sine Sacerdotis ministerio celebrabantur. Prob. min. 1. ex Concilio Neocæsariensi an. 314. Can. 7. ubi: *Presbyteris in nuptiis bigami prandere non convenit; quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit Presbyter qui propter*
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

convivium talibus nuptiis possit præbere consensum? 2. Ex Concilio Lateran. III. an. 1179. cap. 1. de secundis Nuptiis, ubi Sacerdotalis benedictio secundis nuptiis impendi prohibetur.

CDXXV. R. 1. fieri potuisse ut Presbyter his Matrimoniis benedictionem daret, quia necessario danda esset, & tamen à nuptiali convivio abesset, ne gaudere videretur de re quam ægre ferebat Ecclesia.

CDXXVI. R. 2. non deesse qui cum Ill. D. de Marca credant, Neocæsariense Concilium non modo prohibuisse, sed & in Provincia sua irritas fecisse alteras à prioribus nuptias. Id autem, si ita est, quid mirum si vetuerit ne Sacerdos ullus suum hisce nuptiis ministerium præberet. Quia tamen aliter censent eruditi alii plures.

CDXXVII. R. 3. dist. maj. Erant Sacramentum, quando à Sacerdote consecrabantur, C. Secus, N. Itaque Patres Neocæsarienses sanxerunt, (si tamen id sanxerunt, quod, ut dixi, negant plures) ne secundis nuptiis interesset Sacerdos, quia Matrimonium sine gravi impotentis libidinis suspitione iterari non posse opinabantur; unde bigamos pœnitentiæ subiciebant, quæ juxta hujus temporis disciplinam à quocunque Sacramento arcebat. At nihil est unde probetur istiusmodi nuptias fuisse Sacramentum. Quin ex objecto Canone ad mentem Adversariorum intellecto, nova nobis, eaque duplex, efflorescit probatio. I. Patres censebant primas nuptias benedici oportere. Ergo eas sine Sacerdotis ministerio rite non confici existimabant. II. Patres vetabant ne Presbyteri secundas nuptias benedicerent, quia bigami publicæ pœnitentiæ, quæ à Sacramentis arcebat, devovendi erant. Ergo benedictionem nuptialem habebant pro Sacramento. Hæc pene idem, quæ deinceps examini subiciemus.

CDXXVIII. Ad 2. dist. Vetat Concilium Neocæsar. ne secundis nuptiis impendatur benedictio accidentaria, C. Essentialis, Subd. Et tunc probari non potest nuptias illas vera fuisse Sacramenta, C. Secus, N. Duplex in nuptiis primis datur benedictio: alia quæ essentialis est, & per quam Minister conjuges in Matrimonium jungit, his aut similibus verbis: *Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, ipse vos conjungat, impleatque suam benedictionem in vobis; & ego conjungo vos in nomine Patris*, &c. accidentalis alia, quæ profertur post dictum *Libera nos*; & ab his in Rituali Paris. pag. 381. verbis incipit. *Propitiare, Domine, supplicationibus nostris*, &c. Hæc secundo nubentibus non datur; 1. quia, ut ait Rituale Leodiense apud Martenium, tom. 2. Part. 2. pag. 647. *secundæ nuptiæ, licet verum ac legitimum Matrimonium contineant, non tam perfecte, sicut primæ, Christi Domini unius sponsi cum sua sponsa Ecclesia unicam ac simplicem repræsentant conjunctionem.* 2. Quia secunda hæc benedictio habetur velut quædam consecratio ad mulieris fecunditatem: Hæc autem consecratio, cum jam semel facta sit, & effectum suum produxisse supponatur, non judicatur esse repetenda. Quod si quandoque vetuerit austerior disciplina ne secundæ nuptiæ benedicerentur,
X x

tur, negamus eas tunc Sacramenti proprie sumpti rationem habuisse.

CDXXIX. Obj. 5. Sacra Congregatio Tridentini interpres declaravit verba, *Ego vos conjungo*, non pertinere ad substantiam Matrimonii; ideoque valere; etiam si verba prolata sint tantum à contrahentibus, & non à Parocho, dummodo adsit præsentia Parochi, quam absque verbis sufficere putavit. Atqui palam est Congregationem hic loqui de Sacramento, tum quia de eo interrogabatur, tum quia loquitur de Matrimonio ad sensum Concilii, cujus interpretem agit; tum quia Matrimonium ut simplex contractus, non indiget opera sacerdotali. Hanc porro declarationem refert Fagnan in Cap. *Quod nobis, De clandest. Dispens.* num. 15. Unde ea in suspensionem falsi venire non potest; cum is vir fuerit summæ fidei, & Secretarii sacre Congregationis munus obiret sub Urbano VIII. cujus auctoritatem iis nos opponere solemus, qui sacre Congregationis auctoritatem nobis opponunt.

CDXXX. Confir. 1. & instauratur difficultas, Matrimonium invalide contractum coram Parocho & Testibus, propter occultum metus gravis impedimentum, accedente deinceps spontaneo utriusque Partis consensu, fit validum absque præsentia Parochi, prout respondere Pius V. & sacra Congregatio; ut videris apud Fagnan in Cap. *Is quis fidem, De sponsalibus*, n. 14. & Navarrum in Manuali, cap. 22. n. 7. Atqui Matrimonium illud non in ratione contractus tantum convalescit. Neque enim probabile est Pium V. & sacre Congregationis Ministros de contractu tantum, nullatenus autem de Sacramento, conjugatis tantopere necessario, fuisse sollicitos.

CDXXXI. Confirm. 2. Matrimonium per verba de præsentia coram Parocho & Testibus sub conditione de futuro initum, adimpleta conditione absque præsentia Parochi firmatur, uti declaravit idem Pius V. apud Fagnan loco citato. Atqui id fieri non posset, si Parochus verba hæc, *Ego vos conjungo*, proferret ut Sacramenti formam. Forma enim proferri debet dum perficitur Sacramentum, ut in ceteris Sacramentis patet. Ergo.

CDXXXII. Confirm. 3. Quia Sacra Pœnitentia, cum permittit confessario ut in occulto affinitatis impedimento conjuges dispenset, id solum injungit, ut Partes de prioris conjugii nullitate certiores factæ, *Matrimonium secreto inter se contrahere valeant*. Atqui veri non est simile Pœnitentiarum de civili duntaxat contractu sollicitam, nihil ipsam Matrimonii sanctitatem curare. Ergo supponit per secretam hanc consensus renovationem confici Sacramentum.

CDXXXIII. Respondet Sylvius, cit. q. 42. art. 1. & fusius 2. 2. q. 100. art. 2. sub finem, pag. mihi 708. affectas sacre Congregationi definitiones nullius esse momenti, utpote quas pro suis non agnoverint Cardinales, ideoque simpliciter prohiberi curaverint, & Indici Librorum prohibitorum adjungi. Scilicet enim sacra illa Congregatio die 29. Aprilis an. 1621. emisit Decretum in quo dicit innotuisse sibi, aliquot Volumina Declarationum, ementito ipsius Congregationis nomine, produsse in lucem,

quas tamen in tenebris delituisse consultius fuisset; quando nedum undique scatent erroribus, sed alicubi etiam veræ ac germanæ sacrosanctæ Synodi intelligentiæ prorsus adversantur. Et propterea decrevit Indici Librorum prohibitorum addendas esse omnes & quasunque collectiones Declarationum, Decisionum, seu Interpretationum Congregationis Concilii impressas vel imprimendas, præsertim vero editiones infrascriptas, in quibus ea nominatim est qua nituntur Adversarii. Quin & alio ejusdem anni, die 6. Junii, Decreto vetuit eadem Congregatio ne quis, cujuscunque gradus & conditionis, hujusmodi decisiones imprimere, legere, vel quomodocunque etiam, sine alia Superiorum licentia, apud se detinere audeat. His adde Urbanum VIII. die Augusti 2. an. 1631. statuisse Declarationibus ejusdem S. Congregationis, tam impressis & imprimendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse, tam in Judicio quam extra, à quoquam adhibendam, nisi illis quæ in authentica forma, solito sigillo & subscriptione Emin. Cardinalis Præfetti, ac Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium munitæ fuerint. Quod Decretum Atrebatensis Episcopus die 21. Nov. ejusdem an. 1621. publicari jussit. Jam vero nulla è Declarationibus supra objectis sigillo munita est: imo ex inter Declarationes speciatim prohibitas reperiuntur. Ergo perperam hac in parte objicitur Fagnani auctoritas: hæc enim quantacunque sit, non est major quam vel ipsius sacre Congregationis, quæ Opus suum nosse debuit, vel Urbani VIII. S. Pontificis.

CDXXXIV. At, inquit Neotericus Scriptor Urbanus juridicam tantum fidem hisce Declarationibus abnegavit, non historicam; cum Papa efficere non possit, ut infectum sit quod factum est. Verum in promptu est responsio, Papam scilicet efficere non posse ut factum non sit quod factum est; at efficere posse ut non credatur factum, quod ipse declarat vel non factum, vel alieno sensu intelligi. Ceterum, si res alicujus momenti foret, non ægre ostenderetur Fagnanum in cit. cap. *De Sponsalibus*, minus dicere quam quod ipsi tribuit Adversarius.

CDXXXV. R. 2. Declarationes nullas à Cardinalibus condi posse quoad Fidei dogmata, quia hæc sibi Pontifex exponenda reservavit: quæ vero ab iis circa mores dantur, suam alteri opinioni probabilitatem non adimere, nisi datæ sint consulto prius Pontifice, hujusque expresso in Litteris nomine, prout statuerunt Sixtus V. & Gregorius XIV. Ita docent Theologi & Canonistæ, quos inter videris Pellizarium, Tract. 4. cap. 4. n. 108. & Tract. 2. cap. 9. n. 6. Pichlerum in Prolegom. n. 46. &c. Jam vero declaratio qua statuitur Sacerdotem esse vel non esse Sacramenti Ministrum, pertinet ad dogma; nimirum ad quæstionem quæ ex verbo Dei scripto vel tradito definiri potest. Ergo quidquid ea de re senserit Congregatio, sensum ipsa quidem suum manifestare potuit; at nullam aliis imposuit necessitatem idem sentiendi secum.

CDXXXVI. R. 3. sententiam nostram Romæ etiam publice defendi; quod & ipse vidi dum ea in urbe degerem, & ab aliis ex quo discessi,

cessi, non semel accepi, ait Serryus in Melch. Cani Vindiciis, cap. 7. & nos etiam ex Thesibus in Minerva propugnatis possumus testificari. Ergo vel Romæ persuasum est nihil unquam de ea quæstione locutum esse Pium V. vel si quid locutus sit, locutum instar privati Doctoris, qui sententiam in Ordine S. Domini tunc temporis communiorem amplexus, ejusdem amplectendæ legem nemini indixerit. Porro quod in urbe creditur, nobis extra Urbem credere licitum est. Sane vero Benedictus XIV. lite hac profunde, ut assolet, in utramque partem agitata, sic demum concludit, Lib. 7. de Synodo Diæces. cap. 28. n. 9. pag. mihi 362. *Utriusque opinionis solidiora fundamenta innuimus, non animo quemquam inducendi ad unam aut alteram amplectendam, sed ut Episcopis sit persuasum utramque esse probabilem, suosque habere magnæ auctoritatis Patronos; atque inde non decere discant ut ipsi Judicis partes assumant, quæstionemque definiant de qua Ecclesia nihil habemus pronuntiavit, sed Theologorum disputationi permittit, &c.* Porro in re disputationi Theologorum permittit, id quisque præeligere potest quod, rebus coram Deo pensatis, verius ac tutius judicaverit. Ex his corrui probatio, ejusque duplex prior confirmatio.

CDXXXVII. Ad ultimam dico nihil esse mirum cur Pœnitentia in allato casu non injungat iis qui consensum renovant, ut eum coram Sacerdote renovent; mirum contra fore si id injungeret; 1. quia Matrimonia hæc, quæ ut plurimum renovantur in aliquo amoris æstu, eodem æstu sedato, & pacatis jam sensibus, difficile quandoque coram Parocho renovarentur; adeoque dum obtineri vellet Sacramentum, vereri esset ne non obtineretur vel ipse contractus. 2. Quia non ignorat Pœnitentia moris esse ut dispensationum executores eo sponso adducant, si possunt, ut nuptialem sibi benedictionem procurent. Hanc utique, si forte essentialis non sit, gratiæ aliquid parere nemo ambigit. Ut quid igitur omitteretur, cum obtineri potest?

CDXXXVIII. Inst. In opinione nostra, qui coram inopinante & invito Parocho, nullaque nisi forte quædam objurgationis verba profere, contrahunt, civilem quidem contractum ineunt, at Sacramentum non efficiunt; idemque est de iis qui in locis ubi recepta non est Tridentini disciplina, clanculum nubunt. Atqui tamen nec hos nec illos urget & compellit Ecclesia ut coram Parocho consensum suum renovent. Ergo eorum Matrimonia, licet sine sacerdotali benedictione contracta, pro veris Sacramentis habet.

CDXXXIX. R. 1. Non desunt apud nos, qui Matrimonia clandestine iis in locis contracta ubi non viget Tridentinum, coram Parocho, vel alio per Episcopum designato, renovari curent; eaque via, cum potis est, ut melior ac tutior, tenenda videtur. Quod ad Matrimonia coram duobus Testibus, & Parocho renitente contracta, (vulgo *Mariæ res à la Gaulmine*, quia ab homine hujus nominis sacrilege adinventæ sint) ea tam rara sunt, tam severe prohibita, Parisiis quidem sub pœna excommunicationis ipso facto, eaque reservata, ut mirum

non sit nihil de iis speciatim esse præscriptum. Quin & iis in delicti pœnam negari potest benedictio sacerdotalis, prout eam alicubi secundis nuptiis denegari dicuntur Adversarii, & male, ut animadvertit Benedictus XIV. ibid. n. 7.

CDXL. R. 2. eos qui Matrimonia hæc coram Sacerdote benedicente renovari non curant, non id facere, quia persuasum habeant vera hæc esse Sacramenta; cum eorum plures sententiam nostram tueantur; sed 1. quia non semper è sanioribus principiis eruuntur quæcunque ex iis erui deberent consecratoria; 2. quia timent ne citra extremam necessitatem Sacramentum exponant periculo nullitatis. Sic enim Doctores multi existimant cum Sanchez, Lib. 2. disp. 9. Matrimonium, quod primo valuerit tantum in ratione contractus, postmodo Sacramenti naturam induere posse: opinantur alii etiam graves, ut Durandus in 4. dist. 26. q. 3. n. 14. Vasquez, T. II. in 3. p. disp. 238. cap. 5. aliique quos sequitur Pontius, Lib. 1. c. 9. n. 8. contractum statim ut semel valuit qua talis, nunquam Sacramentum effici posse. Ego quidem, sententiam rogatus, in hac rerum dubietate, Matrimonia isthæc coram Parocho, saltem conditionate, renovari curarem, si nihil inde immineret periculi, puta quod Partes quæ hanc Sacramenti & contractus distinctionem non satis capiunt, suspicatz nullitatem conjugii sui, ad alia vota transmearent. Et vero, quod Juvenum latuit, Claudius Sanctesius, non ignobilis certe Trident. Concilii Theologus, & postmodum Ebroicensis Antistes, Matrimonia ab heterodoxis contracta *in facie Ecclesiæ à Curato vel Vicario benedicenda esse statuit an. 1576.* id est annis post Tridentinum tredecim; *ne saltem*, inquit, *dubitari possit an eorum Matrimonium careat sacramentali ratione & gratia.* Quod jam animadverti ex Bochetto, Decr. Eccl. Gallic. Lib. 3. tit. 5. cap. 82.

CDXLI. Obj. 5. Si Sacerdos est Minister Sacramenti Matrimonii, verba Sacerdotis sunt forma, qua perficitur idem Sacramentum. Falsum consequens. Prob. min. Si enim verba Sacerdotis sunt Matrimonii forma, vel ea quibus Sacerdos nubentibus benedicit; vel isthæc aut æquivalentia: *Ego vos in Matrimonium conjungo.* Atqui neutrum dici potest.

CDXLII. Non 1. ut ipsi nos docemus; & patet 1. ex SS. Thoma & Bonaventura, quibus unus contradicit Guilielmus Parisiensis; quique disertim asserunt nuptiarum benedictionem non esse de essentia, sed tantum de solemnitate Sacramenti; 2. quia Sacramentum ad minus perficitur, cum Sacerdos profert hæc verba: *Ego vos in Matrimonium conjungo.* Atqui Sacerdos hæc verba profert ante nuptiarum benedictionem; 3. quia non benedicuntur secundæ nuptiæ, imo nec primæ per Adventum & Quadragesimam; & tamen nefas est ambigere quin eæ omnes sint Sacramentum.

CDXLIII. Non 2. 1. Quia ante Canum nemini venerat in mentem, ut assereret verba, *Ego vos conjungo*, formam esse qua Sacramentum istud perficitur: Guilielmus enim formam constituit in oratione vel orationibus, qua vel quibus Sacerdos nubentes benedicit.

CDXLIV. 2. Quia de his verbis, *Ego vos conjungo*, altum est silentium apud Hugonem, P. Lom.

P. Lombardum, SS. Thomam & Bonaventuram, Scotum, &c. iis in locis ubi ex professo de nostro hoc Sacramento, & de causa ejus efficiente disputant. Unde colligere est ipsos nullam formæ hujus, vel in antiquis Canonibus, vel in Patrum scriptis, vel in Ecclesiæ praxi reperisse vestigium.

CDXLV. 3. Quia verba hæc non ubique vel eadem, vel eodem sensu adhibebantur; *Neque enim*, ait Dom. Soto in 4. dist. 26. art. 3. *universalis est in Ecclesia forma hæc, Ego vos, &c. sed alii dicunt: Ego vos sponso, & Sacramentum confirmo; & alii: Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Imo, ait Martenius, de antiquis Eccl. Ritib. T. II. Lib. 1. cap. 9. art. 3. n. 6. *inaudita apud eos, Majores nostros, erant illa verba, Ego vos conjungo, &c. in quibus aliqui ex recentioribus Scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt, quæ tamen desiderantur in duobus antiquis Ritualibus Mss. Beccensis Monasterii, in Pontificali Senonensi annorum 300. in antiquo Rituali Biturcensi, & in aliis pene omnibus quæ à nobis postea exhibebuntur.* Atque hinc licet Trident. Synodus formulam, *Ego vos, &c.* indicaverit, quamcunque tamen aliam, *juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum*, adhiberi permisit. Tantam porro varietatem non tolerasset Ecclesia, multoque minus cujuslibet Provinciæ arbitrio permisisset, si existimasset per verba à Sacerdote prolata confici Sacramentum, ut solide notat ubi supra S. D. N. Benedictus, n. 6. p. 361.

CDXLVI. Ex iis sic in forma. 1. Si verba hæc, *Ego vos in Matrimonium conjungo, &c.* sint Matrimonii forma, Sacramentum hoc nunquam potuit perfici sine illis, aut aliis, eundem sensum modo indicativo vel deprecativo exprimentibus, adeoque materialiter tantum & accidentaliter diversis. Neque enim plures ejusdem Sacramenti formæ esse possunt substantialiter diversæ, quales sunt quæ sensum simpliciter diversum habent. Atqui falsum consequens. Si enim Matrimonii Sacramentum nunquam potuerit perfici sine his verbis, *Ego vos*, aut aliis indicative vel deprecative æquivalentibus, graviter errabant particulares Ecclesiæ quæ ante Trid. utebantur verbis, seu disparatis, seu sensum simpliciter diversum exprimentibus, puta istis: *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Atqui eas deerrasse Ecclesias sine gravi piaculo cogitari non potest; tum quia alioqui nullum habuissent Matrimonii Sacramentum; tum quia gravem hunc earum abusum corrigere debuisset Trid. Synodus, vel certe non confirmare. Atqui tamen non correxit, sed é contra confirmavit, permittendo ut unaquæque Provincia *receptum apud se ritum* sequi pergeret.

CDXLVII. 2. Una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & ipsum Matrimonium. Atqui Matrimonium non perficitur per verba, *Ego vos, &c.* Ergo nec per ea perficitur Sacramentum Matrimonii. Major & minor, ne quid desit, seorsum probatur.

CDXLVIII. Prob. itaque major. Tam una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & qua perficitur Matrimonium, quam una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Baptismi, & qua perfici-

tur Baptismus; & tam perficere Sacramentum Matrimonii, & perficere Matrimonium, sunt unum & idem, quam unum & idem sunt, perficere Sacramentum Baptismi, & perficere Baptismus: sicut enim Sacramentum Baptismi in Baptismo adæquate consistit, ita Sacramentum Matrimonii adæquate consistit in Matrimonio seu in vinculo conjugali, in quo Matrimonii natura & ratio consistit, ut recte docet Catechismus Romanus, & antea docuerant veteres Theologi. Unde sic argumentor.

CDXLIX. Sacramentum Matrimonii consistit adæquate in eo in quo adæquate consistit signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Hoc ipso enim quod existit hoc signum, & præciso aut etiam sublato quocunque alio, existit Sacramentum Matrimonii; quia hoc ipso, præciso aut etiam sublato quocunque alio, existit signum gratiæ, per mutuam dilectionem conjungentis animos conjugum. Atqui signum conjunctionis Christi cum Ecclesia consistit adæquate in vinculo conjugali, quo vir & mulier inter se indissolubiliter colligantur. Ergo Sacramentum Matrimonii consistit adæquate in hoc vinculo, adeoque in Matrimonio, cujus totam rationem constituit hoc vinculum. Ergo perficere Sacramentum Matrimonii, & Matrimonium perficere, sunt unum & idem. Ergo una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & qua perficitur Matrimonium.

CDL. Confirm. Demus veram esse Cani sententiam, adeoque hæc verba, *Ego vos, &c.* esse formam qua perficitur Sacramentum Matrimonii; sic argumentor: In tantum Sacerdos proferendo hæc verba, *Ego vos, &c.* facit Sacramentum Matrimonii, in quantum per ea facit id quod significant; nam si per ea non facit id quod significant, frustra profert illa, adeoque nihil facit. Atqui hæc verba, *Ego vos, &c.* manifeste significant vinculi conjugalis effectiorem. Ergo in tantum Sacerdos proferendo hæc verba, *Ego vos, &c.* per ea efficit Sacramentum Matrimonii, in quantum per ea efficit vinculum conjugale. Ergo una & eadem est forma qua utrumque, hoc est Sacramentum Matrimonii, & vinculum conjugale, seu Matrimonium, efficitur. Jam vero.

CDLI. Prob. min. primi argumenti, nempe quod Matrimonium non perficiatur per hæc verba à Sacerdote prolata, *Ego vos, &c.* Nam contractus matrimonialis est causa sufficiens Matrimonii & vinculi conjugalis. Unde contractus matrimonialis initus clandestine in locis in quibus Tridentinum receptum non est, vel in locis in quibus Tridentinum est receptum, coram duobus vel tribus Testibus, & Parocho tacente, aut etiam reclamante, nihilominus efficit vinculum conjugale, & Matrimonium validum est. Ergo perfecto contractu matrimoniali perfectum est vinculum conjugale. Atqui Sacerdos non profert verba hæc, *Ego vos, &c.* nisi perfecto contractu matrimoniali: non enim ea profert nisi postquam contrahentes consensum suum per verba de præsentī expresserunt. Ergo Sacerdos non profert hæc verba, *Ego vos, &c.* nisi perfecto vinculo conjugali, adeoque non facit illud, sed illud factum supponit, cum dicit, *Ego vos, &c.* Ita & iisdem verbis,

in quibus, ne quid difficultati detractum videretur, nec apicem immutavit, Simonnet, p. 245. & seq. Jam prolixum, ut melius & nitidius fieri poterit, argumentum evolamus per partes. Itaque

CDLII. R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. & dico, neque verba sola, *Ego vos conjungo*, neque benedictionem solam esse formam hujus Sacramenti, sed verba, *Conjungo vos*, vel æquivalentia, ut *Sponso vos*, vel *Matrimonium per vos contractum ratifico, confirmo, &c.* esse formam una cum benedictione, quæ gratiam sponſis conferat vel adprecetur; seu ad id sufficiant (ut credant aliqui à quorum mente olim alienus eram) solæ voces, *In nomine Patris*, &c. quæ juxta intentionem Ecclesiæ, cum de Matrimonio agitur, Deitatis totius opem implorent; seu his verbis alia, quæ gratiam expressius significant & invocent, adjungi necesse sit. Neque enim arguendus sit Theologus, qui Matrimonii formam ad ultimum apicem non indicet, cum norint omnes id in alijs etiam Sacramentis, potissimum autem in Ordinibus, esse difficillimum.

CDLIII. Cur autem nobis sola non sufficiant verba, *Conjungo vos*, vel æquivalentia ratio est quod ea admitti debeat Matrimonii forma, quam tota commendavit Antiquitas. Atqui benedictionem nuptialem Antiquitas tota commendavit. Ergo huic potissime insistendum. Unde si Sacerdos dicat simpliciter, *Conjungo vos, Sponso, & similia*; nec addat, *In nomine Patris* nutabit, meo quidem tenui judicio, Sacramentum Matrimonii. An autem verba isthæc satis benedictionem significant & operentur, nec forte doctiores alii certo definient. Unum animadvertam, scilicet verba, *In nomine Patris*, quandoque exprimere auctoritatem Dei, cujus nomine operatur Minister, ut in Baptismo, & clarius in Exorcismis, quandoque gratiæ divinæ invocationem; vel benedictionem in nomine SS. Trinitatis impenſam. Sic cum anxiatæ in exitu animæ dicitur: *Proficiscere, anima christiana, de hoc mundo, in nomine Dei Patris, &c. in nomine Jesu Christi, &c.* non jubet Minister animam Dei virtute proficisci, sed ei optat ut cum Dei benedictione & munimine proficiscatur. Hunc autem, (secus ac olim credideram) formæ à Tridentino commendatæ sensum tribui posse, ex varijs Ritualibus non inepte deducitur: sic hodieque Argentorati, audito sponſorum consensu, ait Minister: *Ideo matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico & benedico in nomine Patris, &c.*

CDLIV. Hinc patet necessum non esse ut verba, *Conjungo vos*, ubique sint eadem, sed sufficere ut verbis, quæ Ministri ratificationem quomodocunque significant, jungantur alia quæ cœlestem gratiam advocent.

Quamquam nec multum urgeat, eo quia verba hæc in antiquis Manuscriptis pluribus desint, Si enim dederit Deus, ostendam in Tract. de Ordine, nonnulla ad Ordinum confectionem essentialiter requisita, in veteribus Mss. deesse, quæ tamen ipso horumce Manuscriptorum sæculo certissime in conferendis Ordinibus non prætermittabantur. Hinc, ut sine partium studio arbitror, vaneſcit difficultas superius pro-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

posita; cum nullum unquam celebratum in Ecclesia fuerit Matrimonium sine aliqua benedictione, licet non semper cum ea *solemni quæ datur in speciali Missa pro sponſo & sponſa*, ut advertit Benedictus XIV. cit. Tract. Lib. & Cap. n. 7. Ut tamen prolixa hæc difficultas enucleate magis quoad alias partes solvatur, resummo argumentum n. 445. propositum. Itaque

CDLV. Ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. Sicut enim qui maximo æstu deprecativam formam in absolutione pœnitentiali valere negant, formam hanc *Absolvat te Deus Pater*, quæ * *Provence*, olim in quibusdam Provinciæ * Ecclesijs usurpabatur, ut dixi alibi pro indicativa habent, (ne legitima quotidiani Sacramenti forma alicubi obsolevisse dicatur) eique hunc affingunt sensum: *Absolvat te Deus per ministerium meum*, id est *sicut absolvo te*. Sic formula isthæc: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, hunc habere potuit sensum: *Quod per ministerium meum; seu, quod conjungente me Deus conjunxit, homo non separet*. Habuit autem, si habere potuit, quia Minister Ecclesiæ, nisi ex proposito renitatur, id semper intendit quod intendit Ecclesia. Ergo nullus erat abusus quem corrigeret Tridentinum; & si quis irrepsisset, hunc tacite corripbat, indicando formam cum qua ceteræ, si non verbis, at saltem penes sensum convenire deberent, prout pene in tota Ecclesia factum est.

CDLVI. Ad 2. argumentum n. 446. propositum, neg. maj. Matrimonium ut simpliciter tale, seu ut contractus civilis, necessario perficitur mutuo Partium consensu. Atqui Matrimonium, ut est Sacramentum, mutuo illo Partium consensu necessario non perficitur. 1. Quia negari non potest quin Deus Matrimonium evehendo ad rationem Sacramenti, velle potuerit ut eo nunquam assurgeret sine opera sacerdotali. 2. Quia ex adductis supra monumentis sapienter colligitur, Deum res ita constituisse de facto, ut Matrimonium, nisi à Myſteriorum suorum Dispensatoribus celebraretur, mere profanum remaneret.

CDLVII. Nullius est momenti paritas è Baptismo desumpta, quia nulla est reapse paritas. Baptismus enim ex parte actionis est quid maxime simplex: Matrimonium vero duo requirit, unum ex parte utriusque contrahentis, quod suppleri non potest; aliud ex parte Ministri, videlicet benedictionem. Hanc Adversarii ad melius, non ad esse Sacramenti requiri volunt, at infelicitex ex inanibus hujusmodi argutijs probant.

CDLVIII. At inquit, verba hæc, *Ego vos conjungo*, id operari debent quod significant. Atqui significant vinculi conjugalis effectiorem. Ergo.

CDLIX. R. 1. neg. min. Hæc enim verba ex totius Ecclesiæ sensu idem sunt ac ista: confirmo, ratifico, benedico conjunctionem quam modo inistis; seu eidem tribuo gratiam quam hac in re ministerio meo alligavit Christus.

CDLX. R. 2. dist. min. Significant effectiorem vinculi conjugalis, quantum à Ministro effici potest, id est in ratione Sacramenti, C Effectiorem vinculi conjugalis, prout intrinsece à contrahentibus pendet, N.

CDLXI. Instat idem Theologus, qui omnes
Y y in

præsentem materiam animi sui nervos intendisse videtur. Si Sacerdotis verba efficiunt Matrimonii Sacramentum, contractum matrimonialem vel vinculum conjugale, determinando ad significationem sacramentalem, jam signum conjunctionis Christi cum Ecclesia non est præcise contractus matrimonialis, vel vinculum conjugale, sed complexum ex contractu matrimoniali vel vinculo conjugali, & verbis à Sacerdote prolatis. Atqui falsum consequens. Eo enim ipso quod contrahentes suum coram Parocho & Testibus consensum per verba de præsentem exprimunt, hoc ipso, inquam, vel contractus matrimonialis, vel potius vinculum conjugale, quod efficitur per contractum illum, se ipso formaliter determinatur sufficientissime ad significandam conjunctionem Christi cum Ecclesia; quod certe non nisi proterve negaretur. Ergo signum conjunctionis Christi cum Ecclesia adæquate consistit, vel in contractu matrimoniali, vel in vinculo conjugali, præcisè aut etiam sublati verbis quibuscunque à Parocho prolatis, adeoque non consistit in complexo, &c.

CDLXII. Confirm. 1. Ut verba aliqua materiam aliquam determinent ad significationem sacramentalem, debent esse secundum se magis determinata ad hanc significationem, quam ipsa materia, ut probat inductio in omnibus Sacramentis. Atqui verba, *Ego vos in Matrimonium conjungo*, secundum se saltem tam indeterminata sunt & indifferentia ad significationem sacramentalem, quam contractus matrimonialis, vel vinculum conjugale, ut per se patet. Ergo.

CDLXIII. Confirm. 2. Hæc verba, *Ego vos conjungo*, eodem modo se habent ad Sacramentum Matrimonii, quo isthæc: *Hoc est corpus meum*, se habent ad Sacramentum Eucharistiæ. Sunt enim priora posterioribus quoad significationem, proindeque quoad efficaciam, plane similia. Atqui Sacerdos per hæc verba, *Hoc est corpus meum*, efficit Sacramentum Eucharistiæ, non per ea materiam aliquam præcise elevando ad significationem sacramentalem, sed per ea efficiendo corpus Christi sub speciebus panis. Ergo pariter Sacerdos per ista, *Ego vos in Matrimonium conjungo*, si quid efficiat, Sacramentum Matrimonii efficit, efficiendo vinculum conjugale, aut, si mavis, contractum matrimonialem, non vero per ea præcise alterutrum elevando ad significationem sacramentalem. Jam vero evidens est, neque contractum matrimonialem, neque vinculum conjugale effici per hæc verba, *Ego vos conjungo*, &c. Ergo. Hæc ille, quæ tandem tardii multum, lucis parum habent.

CDLXIV. R. ad 1. 1. neg. maj. Sicut enim juxta Adversarium necesse non est ut verba, *Hoc est corpus meum*, panem elevent ad esse sacramentale, sed sufficit ut eum convertant in Corpus Christi; sic necesse non est ut verba, *Ego vos conjungo*, &c. (quibus tamen solis vim non facimus, uti liquet ex dictis) contractum vel vinculum conjugale ad esse sacramentale elevent, sed sufficit ut contrahentibus gra-

tiam conferant. Id autem quod possibile esse inficiari nemo potest, de facto fieri contendimus.

CDLXV. R. 2. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. Contractus vel vinculum se ipsis determinantur ad significandam Christi unionem cum Ecclesia, speculative, prout ipsam significavit conjugium Adæ, juxta Patres, C. Ad significandam præcise, per gratiæ sanctificantis infusionem, N. nec proterve nego. Solutio patet ex dictis Cap. 2.

CDLXVI. Ad 1. confirm. neg. min. Verba enim, *Ego vos conjungo*, vel hisce juncta, *in nomine Christi*, vel aliis quæ benedictionem divinam alliciant, magis sacramentale quid exprimunt, quam verba à Judæis & Mululmanis quotidie prolata.

CDLXXVII. Ad 2. confirm. neg. maj. Verba enim, *Hoc est corpus meum*, sensu fidei & rationi consona panem in Christi corpus convertere possunt. Atqui verba, *Ego vos conjungo*, citra fidei & rationis injuriam dici non possunt efficere interiorum utriusque Partis consensum, à quo ut ab actione vitali fluit contractus matrimonialis, & vinculum conjugale. Ergo ex cruda illa inter utrumque Sacramentum comparatione nihil inferri potest. Apage in materiis ex Traditione dijudicandis jejunas hujusmodi argumentationes, quæ si forte distinent & implicant, vere non movent.

CLXVIII. Obj. 6. Christus instituendo Sacramentum Matrimonii, nihil aliud fecit quam elevare inter Christianos contractum matrimonialem validum, ut in usu erat, ad dignitatem Sacramenti. Si quid enim aliud Christum fecisse dicant Adversarii, probent, si possunt, ex Scriptura vel Traditione. Ergo qui antea faciebant contractum, jam faciunt Sacramentum. Atqui Ministri contractus, ex omnium voce, sunt contrahentes. Ita recentior aliquis.

CLXIX. R. neg. ant. cujus falsitas manifesta est ex tota Traditione, quæ ut post Canum advertit Benedictus XIV. ibid. n. 2. nunquam Matrimonium veri Sacramenti nomine donavit, nisi simul meminisset sacerdotalis in illo intervenientis ministerii, quod percurrenti innumeros textus quos in Opere cit. congeffit Gilbertus, indubium erit. Et vero, pergit idem Pontifex, certum est Sacramentum quodlibet opus esse divini cultus & religionis. Certum est insuper ex Augustino in Epist. ad Bonifacium, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere ejus sanctificationis cujus sunt signa & causæ. Atqui Matrimonium solis viri & femine verbis contractum, sine ullo Sacerdotis Sacram aliquam caeremoniam ponentis ministerio, licet rei sacræ signum dicatur, nec potest dici opus divini cultus & Religionis; nec, utpote actio plane eadem cum fœdere Gentili & Judaico, ullam exterius exhibet interioris sanctificationis imaginem. Ergo è re erat ut Christus conjugium ad Sacramenti rationem elevans, illud sacerdotali ministerio sanctificari præciperet.

ARTICULUS TERTIUS.

D E

MATERIA ET FORMA MATRIMONII.

CLXX. **M**ORIS est ut ante de materia & forma differant Theologi, quam de Ministro. Ab eo in præsens recedendum duximus, quia firmato semel connubii Ministro, jam quæstio isthæc nihil habet difficultatis. Ea porro adversæ partis Theologos eo usque defatigat, ut Melch. Canus ex summa ipsorum circa materiam & formam dissensione eorundem circa Ministrum, contrahentes scilicet, errorem, nec prorsus immerito, concludat. Alii nempe, ut refert in cit. de Diœces. Synod. Tractatu, Lib. 7. cap. 28. n. 2. Benedictus XIV. docuerunt cum Catharino, consensum Partium exterioribus signis expressum, esse materiam; verba autem semel à Christo prolata, Matth. 19. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c.* Esse formam pro omnibus Fidelium Matrimoniiis. Alii cum Victoria opinantur, verba contrahentis illius qui primo suum præstat consensum, esse materiam, & verba secundo proferentis esse formam, per quam prima determinantur ad constituendum contractum & Sacramentum. Alii cum Vasque & Pontio existimant, consensus utriusque contrahentis, verbis seu signis manifestatos, esse formam; corpora vero esse materiam remotam, eorumque traditionem & acceptionem, (quam, inquit citatus Pontifex, nescimus quo pacto à consensu distinguant) esse materiam proximam. Alii cum Lugo dicunt, contrahentium verba, seu signa, prout sunt traditio corporum, esse materiam: ut vero significant & causant personalem obligationem in utroque contrahente esse formam. Alii magis communiter cum Bellarmino contendunt Partis utriusque consensum exterius expressum, materiam esse & formam sub diverso respectu; materiam scilicet, quatenus significat corporum traditionem; formam vero, quatenus mutuam eorundem acceptionem exhibet. Alii velut oppressi difficultate censent cum Maldonato, p. 439. *non esse tam subtiliter in Sacramentis quærendam materiam & formam.* Quia igitur, inquit, *Sacramentum est signum, non aliter in illo quærenda materia & forma, quam in ceteris signis.* Omne autem signum ut minimum constat ex duabus rebus; altera, quæ sensibus percipitur; altera, quæ animo instituitur per rem illam externam. Prior vocatur semper materia, propterea quod est externa: secunda vocatur forma, quia forma essentialis solo animo percipitur: Si istas duas res in Matrimonio requiras facile est ostendere: Nam tota illa externa conjunctio & societas viri & uxoris, quæ ab omnibus percipitur, est signum quoddam Christi & Ecclesiæ, & propterea appellari debet materia; significatio autem ipsa quæ solo animo comprehenditur, est forma.

Jam vero tanta in re gravissima varietas haud leve est indicium falsam esse opinionem, ad quam adstruendam coguntur illius Assertores, tot diversas unius Sacramenti materias & for-

mas assignare, quarum pleræque hæreticis nugatoriæ, ipsisque Catholicis, aut commentitiæ, aut parum solidæ videntur. Has autem partim ineptias, partim ambages nescit nostra; quæ plus antiquitatem quam subtilitates metaphysicas consulit, sententia. Sit igitur, sed brevissime

CONCLUSIO I. Forma Matrimonii non consistit in his Dei verbis: *Propter hoc relinquet homo, &c.*

CDLXXI. Prob. 1. Quia opinio hæc nulla vel apparenti ratione fulcitur. 2. Quia juxta eam Deus esset Matrimonii Minister, quod & sponte agnoscit Catharinus. Id autem absurdum est; tum quia Minister qua talis subordinatur ei cujus Minister est; tum quia homines Mysteriorum suorum dispensatores constituit Deus. 3. Quia verba hæc, *Propter hoc relinquet homo, &c.* De omni, etiam Patriarcharum, Matrimonio dicta sunt. Ea porro non erant veri nominis Sacramenta.

CONCLUSIO II. Neque etiam materia in verbis primo loquentis, forma vero in verbis illius qui secundo consensum suum aperit, reponi debet.

CDLXXII. Prob. 1. Quia nulla est causa cur verba viri habeant rationem materiæ, verba vero feminæ rationem formæ. Forma enim debet determinare materiam: porro verba feminæ post virum loquentis nihil habent quod magis sit determinans, quam ipsa sponsi verba.

CDLXXIII. 2. Quia nullum est Sacramentum in quo materia sit vaga, & à contrahentium arbitrio dependeat. Penderet autem in illa opinione; cum utique valeret Matrimonium, si femina prius, vir posterius consensum suum exprimeret.

CDLXXIV. 3. Quia si uterque contrahens suum uno eodemque momento signis aut verbis consensum exprimeret, staret nihilominus verum Matrimonii Sacramentum. Atqui tunc nulla essent verba priora, quæ materiæ locum habere possent: nulla posteriora, quæ formæ vicem gererent. Ergo. Ita Gonet, disp. 2. n. 96. & 97.

CONCLUSIO III. Male statuitur mutuam corporum traditionem esse materiam proximam, utriusque vero conjugis assensum exterius manifestatum esse formam, hujus Sacramenti.

CDLXXV. Prob. 1. Quia mutua corporum traditio non distinguitur à consensu exteriori, quo se invicem Partes in virum & feminam accipiunt; uti supra advertibat Benedictus XIV. Ergo opinio isthæc materiam & formam confundit.

CDLXXVI. 2. Quia ante Tridentinum Sponsalia transibant in Matrimonium per copulam carnalem, prout erat hæc signum sufficiens consensus ad conjugium requisiti. Ergo tunc temporis carnalis coitus erat hujusce Sacramen-

ti forma. Atqui, ait Estius, id refugiunt aures christianæ.

CDLXXVII. 3. Quia forma Sacramenti debet significare effectum Sacramenti ut Sacramentum est, non vero ut est humanum quid, aut prorsus naturale. Atqui verba hæc, *Accipio te in meum*, quibus Partes suum in traditione vel acceptatione corporum reciproca consensum exprimunt, nec Sacramenti effectum significant, nec quidquam sacri, sed naturalem tantum obligationem, quam apud Infideles sicut & apud Christianos æque exprimunt. Ergo.

CONCLUSIO IV. Neque etiam verba prout personalem utriusque contrahentis obligationem significant, sunt Matrimonii forma.

CDLXXVIII. Prob. 1. Forma Sacramenti effectum sacrum significare debet, ut statim post Estium diximus. Atqui personalis contrahentium obligatio non est quid sacri, sed quidpiam ipsis etiam Infidelium Matrimoniis commune.

CDLXXIX. 2. In Fidelibus qui obligationem mutuam contrahere vellent, & Sacramenti efficiendi intentionem positive excluderent, occurreret prædicta forma, ejusque significatio. Atqui ad minus incertum est an in iis vel occurreret Sacramentum, vel deesset simplex Matrimonii contractus, ut alibi dictum est.

CONCLUSIO V. Neque etiam verba vel signa quibus consensum exprimunt conjuges, sibi invicem secundum diversas considerationes sunt materia & forma.

CDLXXX. Prob. 1. Quia in hac opinione forma Sacramenti per sola signa, proinde sine verbis haberi potest. Atqui male id cohæret seu cum Augustino, qui verbum simpliciter sumptum ad elementum accedere vult, ut fiat Sacramentum; seu cum Decreto Eugenii, juxta quod omnia novæ Legis Sacramenta rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma perficiuntur.

CDLXXXI. 2. Quia ex Eugenio Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, &c. Atqui in opinione Bellarmini tria hæc re vera in unum confluerent. Forma enim unum quid foret cum materia: Scilicet enim mutua traditio haberet materiæ locum. Atqui mutua traditio est reapse mutua acceptatio; in contractu enim *Do ut des*, qui tradit, acceptat; & qui acceptat, hoc ipso tradit.

CDLXXXII. 3. Quia eadem opinio gratis supponit in contractu, quale est Matrimonium, acceptationem instar veræ formæ esse. Vera enim forma materiam per se ad plura indifferentem determinat. Atqui acceptatio nihil tale operatur; sed id unum agit ut contractum perficiat. Quod autem perficit, non ideo dici potest determinare.

CONCLUSIO VI. Forma Matrimonii non consistit in re per consensum exteriorem animis impressa.

CDLXXXIII. Prob. 1. Quia forma Sacramenti, perinde ac materia, debet esse sensibilis. At significatio, juxta Maldonatum, penitioribus animis instillata, non est sensibilis.

CDLXXXIV. 2. Quia ad mentem Eugenia- ni Decreti admittenda sunt, quantum fieri potest, verba in formam cujuslibet Sacramenti.

Id autem non patitur singularis Maldonati opinio.

CDLXXXV. 3. Quia verba contrahentium hoc unum animis imprimunt, quod sese mutuo in conjuges accipiant. Mirum porro si communis hæc idea sit forma Sacramenti.

CONCLUSIO VII. Materia Sacramenti hujus sunt actus contrahentium: forma vero sunt verba quibus Sacerdos contractum hunc nomine Ecclesiæ rati habendo, eidem benedicit.

CDLXXXVI. Prob. 1. pars. 1. Quia ceteræ opiniones nihil habent solidi, nihil quod ambagibus plenum non sit, ut mox vidimus.

CDLXXXVII. 2. Quia materia Sacramenti in eo bene reponitur, quod cum de se indifferens sit ad esse duntaxat civile, vel ad esse sacramentale, ad istud per formam determinatur. Atqui contrahentium actus qui de se indifferentes sunt ad permanendum in ratione contractus civilis, per formam, seu per verba Sacerdotis determinantur ad acquirendum esse sacramentale.

CDLXXXVIII. 3. Quia, ut loquitur Estius in 4. dist. 26. §. 12. *Sicut in Sacramento Pœnitentiæ materia, vel quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui velut informantur per absolutionem Sacerdotis, ita recte dicitur actus contrahentium, quibus mutuo sibi dant fidem matrimonialem, esse hujus Sacramenti materiam, vel quasi materiam, quæ deinde informatur ad gratiæ consecutionem per ea verba Sacerdotis in quibus consistit forma Sacramenti. Sicut enim Deus actus Pœnitentis erexit in Sacramentum novæ Legis, addita absolutione Sacerdotis ut forma, ita valde convenienter dicitur quod actus contrahentium erexit in Sacramentum novæ Legis, addita benedictione Sacerdotis ut forma.* Favet huic doctrinæ S. Thomas, 3. p. q. 84. art. 1. ad 1. ubi: *In illis Sacramentis, inquit quæ habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsi actus humani sunt loco materiæ, ut accidit in Pœnitentia & Matrimonio.* Ergo.

CDLXXXIX. Prob. 2. pars. In eo reponenda est Matrimonii ut Sacramenti forma, quod Antiquitas tota ut potissimam ejus partem commendavit; cui Traditio gratiam in Christiano Matrimonio collatam tribuit constanter; quod formam Sacramenti hujus esse asseruerunt quædam Concilia, nulla autem negaverunt. Atqui ex dictis art. præc. benedictionem sacerdotalem ut potissimam christiani Matrimonii partem tota commendavit Antiquitas, &c.

CDXC. Prob. 2. In materia sacramentali ea dubio procul amplectenda est opinio, quæ tutior est, nisi contraria non aliquo tantum gradu, sed magno & intenso sit probabilior. Atqui opinio quæ Sacerdotis verba ut essentialem formam requirit, indubie tutior est, cum nulli Sacramentum exponat periculo. Aliunde contraria opinio non est longe multo probabilior; imo nec æque probabilis, ut ex dictis videre est. Ergo.

CDXCI. Atque hinc (quod absit ut Magistri voce dictum sit) eam existimarem in praxi sequendam, 1. quoad heterodoxos ad Ecclesiam reduces, ut statuit Sanchezius. 2. quoad Infideles ad Ecclesiam conversos: 3. quoad eos etiam qui in locis ubi non viget Tridentinum, sine opera sacerdotali contraxissent. Li-

et enim, quod jam advertimus, negent viri graves, Matrimonium quod semel valuit in ratione contractus civilis, ad Sacramenti gradum assurgere unquam posse; non est id adeo certum, ut peccet qui contra senserit & egerit. Hæc tamen, ut nostra omnia, Sedis Apostolicæ & Episcoporum, quin & Doctorum censuræ subiecta sunt.

CDXCII. Non expendo in præsens an & quis Parochus sit Matrimonii Minister, quia de his

actum sit alibi ubi de Dispensationibus. Sed occasione difficultatis mihi nuper propositæ, iterato monendum est, Parochum cui commissæ est ab Ordinario extraneos maritandi provincia, non posse officium illud, seu Vicario, seu sacerdoti alii demandare, quia tunc meras delegati vices agit. Delegatus autem in causa particulari subdelegare non potest, Ita Collator Andegav. cui plus quam Parisiensi, in multis delinquenti, credendum.

CAPUT QUINTUM.

DE

PROPRIETATIBUS MATRIMONII.

I. **P**ROPRIETATES Matrimonii duæ potissimum recensentur à Catholicis, unitas scilicet & indissolubilitas; his necessitatem lubenter adjungere Pseudoreformatorum Antesignani; eamque licet plerique Sacerdotes essent, & Religiosæ vitæ ex voto mancipati, verbis minus quam factis probaverunt. Ab hoc postremo Capite, ut faciliori, ducemus exordium.

ARTICULUS PRIMUS

DE

MATRIMONII NECESSITATE.

II. **M**ATRIMONIUM universis ac singulis hominibus præceptum, & plus quam præceptum esse finxerunt jam ab initio defectionis suæ Novatores; & cælibatum, eique annexam, velut rem homini sano impossibilem, ac portentosæ libidinis, nefandorumque criminum causam suggillarunt. Hinc eorum unus, nomine Euslebicus, in sua ad Albertum Episcopum Moguntinum Epistola, *Nisi, inquit, Deus miraculum faciat, & ex viro Angelum, non video quomodo sine offensa & ira Dei possit manere sine conjugio: & horribile est si absque uxore inveniatur in morte.*

III. Nunc ut animos habent tranquilliores, longe mitius de cælibatu sentiunt: hinc Gerardus de conjugio disserens, §. 490. *Cælibatus, inquit, purus & castus in personis ad eum idoneis nequaquam est improbandus.* Ita infert Pichler in Theologia Polemica, Tom. II. p. 1306.

Cum autem quinto hujus Operis Volumine probatum sit à nobis, Clericos qui in sacris sunt, ad castitatem teneri, paucis præsentem controversiam definiemus. Sit itaque

CONCLUSIO. Matrimonium præceptum est communitati generatim sumptæ, non tamen, moraliter loquendo, singulis ejus membris. Imo in Lege nova sanctior est & melior vita cœlebs, quam Matrimonii status.

IV. Prob. 1. pars. Quia sicut quisque Jure naturali ad propriam conservationem tenetur, sic & eodem Jure tenetur Communitas ad ea quæ multitudinis conservationem respiciunt.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Atqui Matrimonium pertinet ad conservationem multitudinis.

V. Et vero, si voluit Deus Mundum ad judicii sui tempus subsistere, voluit in eo esse hominum seriem qui alii aliis succedant. Ad id autem opus est Matrimonio. Humana enim species nonnisi per sexuum commixtionem potest conservari. Atqui, ut bene Sylvius hic, q. 41. art. 1. omnis sexus commixtio extra Matrimonium est illicita. Ergo.

VI. Prob. 2. pars. Quia cum scopus præcepti sufficienter obtinetur per præcipuam Communitatis partem, necesse non est ut singula illius membra vacent executioni ejusdem præcepti, potissime vero cum ei vacare singuli non possent sine gravi Communitatis dispendio. Sic licet ad victum excolenda sit terra, non tamen omnes ad agriculturam tenentur, ut ibi ait S. Thomas; imo nec vacare ei possent omnes quin grave hinc immineret periculum Communitati. Atqui speciei humanæ conservatio satis habetur per Matrimonia, prout à longe majori hominum parte contrahuntur. Aliunde vero grave pateretur dispendium Communitas, si omnes ad Matrimonium tenerentur: ejus enim plurimi interest ut quidam è suis vitæ contemplativæ vacent, & manus ad Deum tollant in monte, dum fratres sui in æquore decertant. Contemplativa autem vita per Matrimonium maxime impeditur, ait ibid. Doctor Angelicus.

VII. Prob. 2. Quia si nubendi præcepto teneren-

Z z

nerentur singuli, peccassent sanctiores quique viri, ut Josue, Elias, Elifæus, qui teste contra Jovinianum Hieronymo, Lib. 1. cap. 12. & 13. cœlibes permanere. Id autem quis de amicis Dei vel suspicari ausit?

VIII. Dixi, *moraliter loquendo*, quia sicut initio mundi, & post diluvium, *paucitas hominum exigebat ut quilibet generationi vacaret*, sic & id eodem casu recurrente exigere videretur.

S. Thomas ib.

IX. Prob. 3. pars, 1. ex Matth. 19. Ibi Christus: *Sunt*, inquit, *Eunuchi qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cælorum: Qui potest capere, capiat: ubi laudantur qui divina freti gratia, & mercedis æternæ intuitu, castitatem servant.*

X. 2. Ex Apostolo, I. Cor. 7. v. 38. *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit.* Ib. v. 39. & 40. *Cui vult nubat, tantum in Domino: Beatior autem erit, si sic permanserit.* Et v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.* Et v. 1. *Bonum est homini mulierem non tangere, &c.* Ergo Apostolus uti rem meliorem, quem ipse amplexus erat, cœlibatum suadet iis qui ex cœlesti auxilio futurum sperant ut continenter vivere possint. Ceteris vero qui metuunt ne carnis tentationibus abripiantur, indulget Matrimonium ut rem ex Legis indulgentia permisissam. *Propter fornicationem*, inquit, v. 2. *unusquisque uxorem suam habeat. Melius est enim nubere quam uri*, ibid. v. 9.

XI. Obj. 1. Præceptum obligat quandiu non revocatur. Atqui primis Parentibus, & in eorum persona ceteris hominibus, præceptum est Matrimonium, Gen. capite 1. per hæc verba: *Crescite, & multiplicamini.* Illud vero præceptum nunquam fuit revocatum; imo confirmatum est, Matt. 19. ubi, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et I. Cor. 7. *Unusquisque uxorem suam habeat.* Ergo.

XII. R. neg. min. Velenim verba hæc, *Crescite, & multiplicamini*, non important præceptum, ut hinc colligi potest, quod & ad belluas præcepti incapaces dicta sint; & his connectantur: *Dominamini piscibus Maris*, quæ non continent præceptum dominii, sed collationem potestatis qua pro arbitrio suo uti possent homines, vel si præceptum importarunt, non pro semper, sed pro eo solum tempore importarunt, quo exigebat paucitas hominum, ut ad humanæ speciei propagationem quilibet generationi vacaret. Et vero eadem verba post diluvium dicta sunt Noe, qui tamen nullam deinceps prolem habuit, sicut nec habuerunt, aut per Matrimonium habere statuerunt, Elias, Jeremias, &c.

XIII. Nec obest quod verba hæc per modum imperandi prolata fuerint: ea enim sermonis forma Deus uti voluit, ut benedictionis suæ vim & efficaciam demonstraret. Sic Christus leproso dixit, Matth. 8. *Mundare*, & cæco, Luc. 18. *Respice*, non imponens legem, sed verbo suo potentiam exercens suam, qua munditiam uni, visum alteri reddidit.

XIV. Textus è Matt. 29. Matrimonii indissolubilitatem probat, & nihil ultra. Textus vero Apostoli non sonat legem, sed indulgentiam, eamque non ad omnes, sed ad solos

conjugatos pertinentem: de his enim unis eo loco agit Apostolus, & docet v. 1. *bonum esse homini mulierem seu uxorem propriam non tangere*, sed ab eo abstinere; at non tamen, ut prædicaverant quidam Pseudoapostoli, discedendum à conjugibus legitime ante susceptam Christi fidem ductis: quæpropter, inquit, v. 2. metu fornicationis *unusquisque uxorem suam habeat*, id est, non derelinquat, prout explicant Hieronymus, Chrysostomus, & passim alii Patres; & merito, cum Apostolus, v. tantum 8. de non nuptis agere incipiat, quibus & continentiam ut quid melius totis viribus persuadere nititur. Hac autem admissa expositione, quæ Græco Textui & Patribus omnino consonat, plane corrumpit Achilles Lutheri, & aliorum ejusdem furfuris Novatorum, qui ex voce distributiva, *Unusquisque*, censent aut censere fingunt, omnibus, atque etiam Sacerdotibus & Monachis, indictam fuisse Matrimonii legem. Quanquam si Paulus de innuptis ageret, non daret præceptum, sed indulgentiam, & quidem nonnisi capacibus conjugii, id est nec voto, nec morbo, senio aliove impedimento dissentis.

XV. Obj. 2. id Exodi 23. 26. quod confirmatur Deut. 7. *Non erit infœcunda nec sterilis in terra tua.* Ergo omnes Matrimonii lege tenebantur.

XVI. R. neg. conseq. quæ pessima est Textus optimi abusio. Neque enim præcipit Deus ut feminæ omnes fœcundæ sint, quod ab ipsis non pendet; sed benedictionem suam spondet conjugibus, ita ut & matres futuræ sint, & diu victuræ. Patet id ex contextu v. 25. *Servietis Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.* V. 26. *Non erit infœcunda, (Hebraice abortiens) nec sterilis in terra tua; & numerum dierum tuorum implebo.* Hinc Deuter. 7. v. 14. ubi eadem benedictio confirmatur: *Non erit, ait sacer Textus, apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.*

XVII. Inst. Patres in citatis verbis legem agnoscunt, cui à Judæis obediendum fuerit. Sic Hieronymus, Lib. contra Helvidium, c. 10. *Quandiu lex illa permansit; Crescite, & multiplicamini; & Maledicta sterilis, quæ non parit semen Israel*, &c. Sic Augustinus, Lib. de bono Viduit. c. 7. ait quod sub lege *nubere obedientia* compellebat. Ubi conformiter ad Hieronymum subjungit istud: *Maledictus, juxta Legis sententiam, qui non suscitaret semen in Israel.* Ergo Lex divina, juxta Patres, generale Matrimonium importat.

XVIII. R. neg. conseq. Ad summum enim hinc sequeretur Israelitis omnibus propter spem gignendi Messæ incubuisse Matrimonii necessitatem, non vero necessitatem hanc huc usque perseverare: cum uterque Joannes, Baptista nimirum & Evangelista, nunquam uxores duxerint, sicut nec Apostolus, qui virginitatem & servavit ipse, & aliis pro viribus suis proposuit.

XIX. An autem reipsa senserit Hieronymus veram in antiqua Lege incubuisse omnibus conjugii necessitatem, disputari potest. Affirmat Tirinus in v. 14. c. 7. Deut. & in eo S. Doctorem aber-

aberrasse credit. Alii, quod decentius nemo diffitebitur, Hieronymum & Augustinum, non de Lege, cui sub peccato foret obsequendum, sed de consuetudine apud Judæos receptissima interpretantur. Quod & suaderi possit, 1. quia S. Hieronymus, L. 1. contra Jovin. & Epist. 118. docet Josue, Eliam, Elifæum & Jeremiam virgines permanisse; quod certe iis in vitium non vertit. 2. Quia Augustinus, Lib. de Virgin. c. 4. de castitatis voto à B. Maria nuncupato differens, illud non Legi cupiam, sed consuetudini duntaxat adversum fuisse scribit: *Hoc: inquit, Israelitarum mores adhuc recubabant.*

XX. Quod ad eam spectat sententiam, quæ interdum à Veteribus velut Scripturæ testimonium citatur: *Maledictus qui non suscitaverit semen in Israel*, notant Estius in cap. 23. Exodi, & Sylvius ubi supra, eam nullibi esse in sacro Textu, nisi utcumque in cap. 25. Deuter. ubi punitur qui non suscitavit semen fratris sui.

XXI. Inst. 2. August. Serin. 20. de verb. Domini, dixit mulierem parientem facere quod Deus jussit. Idem Lib. contra Julian. c. 9. de S. Josepho, scribit, quod nec istam quæsisset uxorem, Mariam videlicet, si necessariam conjugem non haberet. Sed ubi nubendo fit quod Deus jubet, ubi viro necessarium est uxorem habere, ibi Matrimonium vere cadit sub Legem.

XXII. R. in priori Textu vocem, *jussit*, positam esse pro *instituit*. Sane vero qui instituit Matrimonium Deus, non jussit feminam concipere & parere, quod ab ipsa non pendet. In posteriori vero *necessarium* dici, non quod Lege proprie dicta præceptum esset; alioqui Legis hujus transgressores fuissent non pauci Prophetæ; sed quod ita firmatum esset consuetudine, ut qui aliter facerent, à Nationis ritu abscedere viderentur. Sic Christi tempore adeo receptum erat ut ante prandium manus lavarentur, ut qui secus faceret, quasi Legis transgressor judicaretur, licet id nulla Lege foret constitutum.

XXIII. Obj. 3. Non potest Matrimonio renuntiare, nisi qui certus est se summum continentie donum habere. Atqui nemo certus esse potest. Imo perpetua continentia plurimum vires superat. Unde Apostolus, I. Cor. 7. v. 7. & 9. *Unusquisque proprium donum habet ex Deo. Quod si non se continent, nubant, &c.*

XXIV. R. 1. neg. maj. Sicut enim ut quis Christianam Religionem amplectatur, necesse non est ut certo sciat se nec unquam à Fide; nec à gravioribus Evangelii præceptis esse discessurum: sed satis est ut sciat se per Dei gratiam perseverare posse, prout innumeri alii: Sic ut quis castitati se devoteat, satis est ut noverit magnum illud donum per gratiam haberi pos-

se, eamque iis nunquam defore qui ipsam jugi & humili oratione deprecari fuerint. Ita Sylvius.

XXV. R. 2. dist. min. Nemo qui timere, nec interrogato Deo humiliter, vel consultis in oratione propriis viribus, castitatem spondet, certus esse potest, &c. C. Nemo positus ponendis, Subd. Nemo certus esse potest certitudine vel Fidei, vel metaphysica, C. Certitudine moralis, quam in agendis Deus nobis sufficere voluit, N. Ut enim auxiliante Domino quisque confidere potest futurum ut sola sua uxore contentus sit; etsi, teste Augustino & conjugatis plerisque, facilius sit vivere cælibem, quam intra Matrimonii unius limites consistere; sic & qui gratiæ impulsu ad continentie statum movetur, confidere moraliter potest se in eo, mediantibus lacrymis, oratione, mundi ac præsertim mulierum fuga, ad finem usque esse perseveraturum.

XXVI. Objectus Apostoli locus indulgentiam iis qui adhuc liberi sunt, concessam significat, non necessitatem, imo nec certum remedium. Quid enim si vir vel uxor paulo post nuptias gravi morbo decumbant?

XXVII. Obj. 4. Si omnes à conjugio abstinere velint, peribit mundus. Insuper quidam sunt morbi qui solo Matrimonii usu curari possint: demum ad cibum quisque tenetur. Ergo & quisque ad Matrimonium, quia ad utrumque fert nativa inclinatio.

XXVIII. R. ad 1. cum Hieronymo, Lib. contra Jovin. *Noli metuere ne omnes virgines fiant: difficilis est res virginitas, & ideo rara; quia difficilis.* Sed nec absurdum quod pereat mundus, qui etiam si nuberent omnes, periturus sit.

XXIX. Quod si, quæ metaphysica est hypothesis, eo res devenisset, ut soli cum Sanctimonialibus superessent Sacerdotes, censent D. Soto & alii quidam eos tunc ad Matrimonium obligatos fore, eo quia præceptum ejus sit naturale. Aliter sentit cum Durando & Paludano Sylvius, tum quia censebat Apostolus omnibus licitum esse vitam agere cælibem, cum agebat: *Volo omnes esse sicut me ipsum;* tum quia præceptum Matrimonii à Deo inditum est, partim ad complendum Electorum gregem, partim ad multiplicandum genus humanum usque ad finem mundi. *Tali autem casu merito possent isti de quibus agitur, cogitare adesse finem mundi, & numerum Electorum esse completum.* Sylvius, ibid. ad 5.

XXX. Ad 2. 1. Hinc tantum sequitur Matrimonium aliquibus necessarium fore: hinc autem quid ad ceteros? 2. Non tenetur homo quacunque via, præsertim incerta, se ab omni morbo immunem facere. 3. Vel ipsi Ethnici vires per abstinenciam à venereis roborari, nedum imminui, senserunt. Testis sit Romanus Poeta:

*Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem, & cæci stimulos avertere Amoris.*

XXXI. Ad 3. neg. conseq. Quisque ad cibum tenetur, quia individuum servari non potest, nisi quisque cibum sumat. At species conservari potest absque eo quod quisque generationi vacet.

XXXII. Contingere tamen potest, ait ibid. Sylvius, ut aliquis etiam sub mortali ad conjugium teneatur, ut si pax vel Religio conservari non possint, nisi Regia Stirps propagetur; quia ea deficiente Regnum ad Hereticos devol-

devolvendum fit, vel Publica Res turbis gravissimis quatienda.

De cæteris quæ Clericorum castitatem propius tangunt, vide quæ dicta sunt, hanc in rem alibi.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE

UNITATE MATRIMONII.

XXXIII. **U**NITAS Matrimonii, quæ & *Monogamia* dicitur, est unius tantum cum una sola conjunctio. Huic opponitur, vel *biviratus*, quo una viris duobus nubit, vel *polygamia*, qua unus plures ducit uxores. Hæc autem vel *successiva* est, ut cum post mortem sponsæ vir ducit secundam, & exinde tertiam vel quartam; & dicitur *bigamia trigamia*, aut *tetragamia* vel est *simultanea*, ut cum vir plu-

res simul habet uxores, prout olim Patriarchæ, & nunc Musulmani.

Jam quæritur 1. an biviratus vel polygamia Juri naturali adversentur. 2. An & quibus polygamia olim permissa fuerit. 3. An post Evangelii Legem vetita sit omnis polygamix species. 4. Quid olim de secundis & ulterioribus nuptiis senserit Ecclesia.

SECTIO PRIMA.

AN

BIVIRATUS ET POLYGAMIA JURI NATURALI ADVERSENTUR?

XXXIV. **C**IRCA biviratum nulla est inter Theologos dissensio: nempe fatentur omnes illum Jure naturali prohibitum esse. Quod enim primariis Matrimonii finibus adversatur, id ipso Jure naturali eisdem fines imperante prohibitum esse debet. Atqui quod femina una plures habeat viros, primariis Matrimonii finibus repugnat. Hi enim duo exigunt, nempe procreationem prolis, & congruam ejus educationem. Atqui utrique adversatur virorum multiplicitas. 1. quidem generationi prolis. *Et si enim hæc forte non totaliter tollatur, quia contingit post imprægnationem primam, iterum mulierem imprægnari, ut dicit, qui id difficillime probasset Aristoteles, in nono de Animalibus, tamen multum impeditur, quia vix potest accidere quin corruptio accadat, quantum ad utrumque fœtum, vel quantum, ad alterum; ut in perditæ castitatis mulieribus compertum est.* 2. Et indubie adversatur educationi prolis; *quia ex hoc quod una mulier plures maritos haberet, sequeretur incertitudo prolis respectu patris, cui dubium foret an sua sit proles, an mariti alterius; adeoque nullam vel levem hujus curam gereret. Et ideo, quæ non modica est hujus sententiæ confirmatio, nulla unquam Lege vel Consuetudine est permixtum, unam mulierem habere plures viros, sicut è converso.* Ita S. Thomas hic, q. 65. art. 1. ad 7.

XXXV. Paulo plus haberet difficultatis hæc assertio in opinione Pontii superius exposita, juxta quam in Matrimonio vix ulla alia quam spiritualis societas initur. At ex simplici speculatione quid ad praxim inferri possit?

XXXVI. Jam ergo quæritur an polygamia Juribus naturæ adversa sit. Ea porro de re non

una est opinio; 1. enim Calvinus uxorum simultatem tam stricte Jure naturali prohibitam censet, ut Patriarchas, quia plures conjuges duxerint, violati hac in parte Juris naturalis, ac adulterii reos traducere non vereatur.

XXXVII. 2. Ex adverso Lutherus polygamiam nec Jure naturali, imo si urgeat necessitas quæ Legem nescit, nec ipso Evangelii Jure prohibitam esse opinatur. Patet id ex famosa illa Consultatione, (æterno fictorum Evangelicorum opprobrio) qua an. 1539. Lutherus, Melancton, Bucerus, & alii quinque earundem Partium Doctores, Philippo, Landgravio Hessiæ, permiserunt, *ut honestam ac virtuosam virginem Margaretam de Saal, et si prior suæ Celsitudinis conjux adhuc sit in vivis, duceret.* Qua de re videris Historiam Variar. Lib. 6. in fine. Eadem erat Bernardini Ochini opinio; eaque variis quæ sub illius seculi initium in Germania prodierunt, Operibus pro virili confirmata est. Aliter nunc sentiunt Lutherani, teste Bechmanno, Jenensi ejusdem Partis Professore, loco XVI. Controv. 2. pag. mihi 1064.

XXXVIII. 3. Catholici varias in partes abeunt: ex his enim nonnulli, ut Durandus in 4. dist. 33. q. 1. Abulensis in c. 19. S. Matth. q. 20. Martinon, Coninch, & alii ad quos satis accedit Maldonatus hic, p. 435. polygamiam nec Juri naturali, nec Matrimonii finibus repugnare contendunt; adeo ut seculæ Lege Evangelii qua prohibetur, etiamnum licita foret. Unde sequitur veteres Patriarchas nec deliquisse ullatenus plures simul uxores ducendo, nec ad id ulla Dei dispensatione indiguisse.

XXXIX. Alii ex adverso docent cum S. Thoma, cit. q. 65. polygamiam, non quidem repugnare

nare primario Matrimonii fini, qui est libero-
rum procreatio, sed secundariis ejusdem fini-
bus, qui sunt decens educatio proles, & pax
domestica: quia difficile est ut vir uxores suas
omnes æqua caritate diligat, & ut in instituen-
dis liberis nulla sit prædilectio. Atque hinc col-
ligunt polygamiam ex hoc ultimo capite Juri
naturali esse adversam, proinde Patriarchis ne-
cessariam fuisse dispensationem, quæ vel sin-
gulis speciali revelatione innotuerit; vel primis
revelata, postmodum aliis sufficiens fuerit.

XL. Alii demum observant aliquid posse di-
ci contrarium Juri naturali tripliciter, 1. phy-
sice & ratione sui, cum videlicet intrinsece,
& eo solo quod est talis actus, Juri naturæ ad-
versatur, ut odium Dei, blasphemia, con-
temptus virtutis, quæ quacunque facta hypo-
thesi necessario & essentialiter mala sunt. 2.
Non physice quidem & secundum essentiam,
seu invariabiliter; sed tamen semper in talibus
circumstantiis, quæ nisi mutantur, actio sem-
per erit mala. Sic malum est invito domino
alienum rapere, sed non est illud adeo secun-
dum se & invariabiliter malum, ut non possit
fieri licitum; puta si supremus rerum omnium
Arbiter tribuat facultatem rapiendi id quod an-
tea erat alterius. 3. Secundum quid, prout vi-
delicet minus consentaneum est naturæ rerum,
propter incommoda quæ ex eo consequi solent.
Unde fit ut sequendo puriora naturæ principia,
& finem ab ipsa intentum, longe satius sit ali-
ter fieri, licet ea absolute sic agi permittat,
sed tamen minus convenienter. Sic bona Rei-
publicæ administratio postulat unum aut pau-
cos de prudentioribus ejus regimini præfici, ac
nisi id fiat, detrimentum patitur: nec tamen
invalida est Jure naturali electio, si quis minus
prudens eligatur. Ita Coninch, disp. 26. n. 16.
& Martinon, disp. 72. n. 65. Et hæc expositio
ceteris clarior videtur. Unde fit.

CONCLUSIO. I. Polygamia simultanea non
repugnat physice & simpliciter Juri naturali; ei-
dem tamen repugnat secundum quid, videlicet
ut aliquid minus perfecti.

XLI. Prob. 1. pars. Quod physice & simpli-
citer Juri naturali repugnat, est intrinsece ma-
lum, & qua tale nullo unquam in casu permitti
potest. Atqui nulla solida ratione probari po-
test polygamiam simultaneam esse aliquid in-
trinsece malum. Imo solide probatur eam non
esse intrinsece malam, quia à Deo permessa fue-
rit, ut infra dicemus.

XLII. Prob. 2. Quod nec primarios nec se-
cundarios Matrimonii fines violat per modum
peccati, non repugnat simpliciter Juri naturali.
Atqui polygamia: 1. Non violat primarios Ma-
trimonii fines: hi enim sunt generatio proles,
ejusdemque non incongrua educatio. Atqui
homo unus & pluribus fecundandis uxoris
sufficit, & plurium filiorum educationi invigi-
lare potest; sicut & Didascalus, cui familiæ
plures suos quæque liberos omnino commit-
tunt. Ergo. 2. Nec ejusdem fines secundarios
violat eo modo qui per se peccatum sit, quod
unum agitur in præsentia. Finis enim secunda-
rius Matrimonii est socialis & pacifica vita, &
mutua quæ sibi invicem debent sponi obsequia,
præsertim in ordine ad debitum conjugale.
Atqui his nec semper repugnat polygamia, nec

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

unquam ex natura rei adeo repugnat, ut per
se loquendo obtineri non possint. 1. Non sem-
per repugnat, ut cum uxor prima in amentia
perpetuumve furorem incidit, vel ex morbo
fit prorsus impotens ad debitum. 2. Nec
adeo repugnat, ut finis ille nunquam extra
casus mox adductos obtineri possit. Utique
enim rixosa una mulier, morosa & difficilis,
multo plus domesticæ tranquillitati oberit,
quam duæ lenes & pacificæ. Quod si identi-
dem eas inter suboriantur jurgia, vir, ut caput
& superior eas inter ut inter domesticos & filios,
pacem componet. Ergo.

XLIII. Nec est quod dicant, Legem non
attendere ad particulares casus, amentia, v. g.
vel furoris; sed obligare semper, etiam si hic
& nunc cessent causæ propter quas lata est;
quod & nos docuimus agendo de lege humana.
Nam id quidem verum est de Lege positiva,
quam Legislator semper vult observari, licet
in casu particulari deficiat ratio qua ad feren-
dam illam motus est; ne pars hominum maxi-
ma temere & imprudenter sibi persuadeat, se
hic & nunc ab obligatione ipsius esse immu-
nem. Sed aliud est in Lege naturali, quæ non
vetat ut per se malum, nisi id quod naturæ
rationabili disconvenit; cujus proinde tota ob-
ligatio definit statim ut definit illa hæc discon-
venientia.

XLIV. Prob. 2. ex Patribus, Hieronymus,
Epist. 82. alias 83. ad Oceanum: *Sci bat Apo-
stolus Lege concessum, & exemplo Patriarcha-
rum ac Moysi familiare Populo noverat, in
multis uxoribus liberos spargere.* (T. 4. p.
649.)

XLV. Augustinus, Lib. 22. contra Faustum,
cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia
contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum
ita sint, quid tandem criminis est quod de pluri-
bus uxoribus habitis objicitur sancto viro Ja-
cob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed
gignendi causa illis mulieribus utebatur: Si mo-
rem, illo tempore atque in illis terris hoc facti-
tabatur: Si præceptum, nulla Lege prohibeba-
tur.* Et Lib. de Bono conjug. cap. 17. *Plures
feminas uni viro legimus: neque enim contra
naturam nuptiarum est.*

XLVI. Theodoretus, q. 67. in Gen. Abra-
ham ab omni culpa excusat, quia non libidi-
nis, sed proles desiderio, exhortante Sara,
duxerit Agar; *Maxime, inquit, cum natura,
neque Lex alia tum scripta, plures ducere ux-
ores prohiberet.* Jam vero quod Lege conces-
sum est, quod neque naturam neque mores
offendit; quod à natura, non magis quam à
Lege scripta prohibitum erat veteribus Patriar-
chis, illud nullo pacto Juri naturali, ut intrin-
sece malum, adversatur. Ergo.

XLVII. Prob. 3. Si polygamia remotio-
ribus Juris naturalis principiis adversetur,
ut subindicat Tournely, necessum est ut ea
per se peccatum sit, saltem materiale, à
quo non excusat nisi ignorantia invincibilis.
Atqui id nec debet, nec potest admitti. 1. Quia
alioqui Abraham, alique Dei amici, qui Do-
minum providebant in conspectu suo semper,
eoque inconsulto nihil aggrediebantur; eate-
nus à gravi peccato immunes fuissent, quate-
nus polygamiaæ horrorem ignorassent invinci-
biliter.

A a a

biliter. Id autem quis sibi inducat in animum?
2. Quia Deus nec in primariis, nec in remotioribus Juris naturæ principiis dispensare potest, etsi permittere potest ut remotiora quandoque ignorentur. Atqui ex dicendis dispensavit Deus in polygamia. Ergo.

XLVIII. Prob. 2. pars Conclusionis. Quod obest ne natura finem suum tam perfecte assequatur, id eo sensu Juri naturali adversum, vel potius minus consentaneum dici potest. Atqui polygamia. Hæc enim 1. difficiliorem reddit numerosæ proles educationem. 2. Longe minus favet paci domesticæ, cum ex ea nascantur rixæ inter conjuges, & zelotypia, ut patet exemplis Saræ & Agar, Genes. 21. Liæ & Rachelis, etsi sororum, Gen. 25. Annæ & Phennæ, I. Reg. 1. Ergo.

XLIX. Confirm. Quod deficit à prima institutione, quæ sane naturali Juri consentanea erat, necessario utcumque deficit à Jure naturali. Atqui polygamia deficit à prima institutione. Deus enim tum verbo, tum facto ostendit eam esse Matrimonii perfecti naturam, ut unus uni tantum jungeretur. Facto quidem, cum unicam Adæ uxorem creavit, etsi multas procreare poterat, quod & propagandi humani generis necessitas exigere videbatur: Verbo autem, cum per os Protoparentis dixit: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una; uxoris, inquam non uxoribus; & duo, non tres aut quatuor in carne una.* Ergo.

L. Obj. contra 1. part. 1. Jure naturali necessaria est in omni contractu æqualitas, proinde in Matrimoniali. Atqui non viget ea æqualitas in conjuge polygamo. Ad hanc enim æqualitatem necesse est ut vir totum se tradat feminæ, sicut se femina tota tradit viro. Id autem non facit polygamus.

LI. Confirm. Vir non magis sui corporis potestatem habet, quam mulier habeat corporis sui, ex Apost. I. Cor. 7. Atqui mulier quæ semel se tradit uni, non habet jam potestatem se tradendi alteri; adeo ut si illud attentet, posterius istud Matrimonium nullum sit ex natura rei. Ergo à pari vir, &c.

LII. R. ad 1. neg. min. Ad æqualitatem enim conjugalem sufficit ut maritus se tradat uxori, quantum sufficit ad usum fecunditatis ejus necessarium, & debitam ejus in ceteris omnibus sustentationem. Atqui id non impedit polygamia bene & sapienter instituta. Imo & fecunditati ejus, ac proles sanitati eo sensu consulit, quod à muliere jam gravida retrahit, & in alia permittit remedium concupiscentiæ.

LIII. Ad 2. dist. maj. Necessum est ut vir se totum tradat feminæ, quantum ad debitum conjugale & alia Matrimonii onera sufficit, C. Ut se tradat uni absolute. Subd. Necessum est, si id vel Lege positiva constitutum sit, vel mutuo Partium consensu stabilitum, C. Secus, N. Itaque Jure naturali debet se vir uxori, quantum necessum est ad fecunditatem ejus. Unde si quis, prout Salomoni misere & turpiter contigit, tot duceret uxores, ut eis fecundandis impar foret, hæc ejus polygamia & primariis

conjugii finibus & Juri naturali adversaretur, quia hinc nasceretur omnium pene sterilitas; ut probat citati mox Principis exemplum, cui, ut ait Suidas, *ex mille uxoribus solus natus est Roboam filius*, & ipse ex alienigena Naema Amonitide, indigenus imperio.* Rursum si qua privata vel publica Lege sancitum sit, ut nunc est, ne quis plures simul ducat, erit id intemperate observandum, quia pacta justa observari oportet. At spectatis solis naturæ legibus necessum non est ut vir totum se tradat uni, sicut necessum est ut una se totam tradat viro. Una enim è pluribus, moraliter loquendo, nihil suscipit proles, quam plures ab uno suscipere possunt. Unde hic semper justa servatur æqualitas, quia ut ex Scoto advertit Martinon, ibid. plus valet corpus viri in ordine ad Matrimonium, quam corpus mulieris.

LIV. Ergo, inquires, poterit vir pacisci ut aliam simul uxorem habere sibi licitum sit.

LV. R. dist. poterit id pacisci attentis tantum Jure naturæ & Matrimonii essentia, C. Attento Legis Evangelicæ statu, in quo abrogata est polygamia, & Matrimonium ad primævam institutionem revocatum, N.

LVI. Hinc solvitur objectio petita ex I. Cor. 7. Ibi enim Apostolus de Matrimonio non secundum essentiam præcise considerato loquitur, sed prout est sub Lege Evangelica.

LVII. Obj. 2. Quod repugnat huic principio: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, repugnat primariis Juris naturæ principiis. Atqui quod vir plures post primam uxores ducat, huic repugnat principio. Nullus enim est vir qui nuptam sibi, alii postmodo nubere velit.

LVIII. R. ad 1. neg. min. Illud enim principium: *Quod tibi fieri non vis, &c. debet intelligi eadem inter duos proportionem servata. Non enim, si Prælati non vult sibi resisti à Subdito, ipse Subdito resistere non debet. Et ideo non oportet ex vi illius præcepti, quod sicut vir non vult quod uxor sua habeat plures viros vel alium virum, sic ipse non habeat aliam uxorem.* Uxor enim ex plurium concubitu generationi nocet, vir autem neutiquam. Ita S. Thomas, q. 65. art. 1. ad 7.

LIX. Inst. Obligatio reddendi debitum petenti est Matrimonio essentialis, & æqua est ex ea parte virum inter & feminam proportio. Atqui vir pluribus simul debitum reddere non potest.

LX. R. his S. Thomæ verbis, ib. ad 6. *Non requirit Matrimonium ut quolibet tempore uxori petenti vir debitum reddat, nisi quantum ad id ad quod Matrimonium principaliter est institutum, scilicet ad bonum proles; & hoc est quantum sufficit ad imprægnationem.* Et sic patet quod accipiens plures uxores non se obligat ad impossibile, considerato principali fine Matrimonii.

LXI. Saltem, inquires, obligat se ad impossibile, considerato fine secundo Matrimonii, seu quod institutum sit in remedium concupiscentiæ. Ad id enim, ait ibid. S. Thomas, oportet ut quolibet tempore debitum petenti reddatur.

LXII.

* Præter filium hunc genuit Salomon filias duas, Eraphet & Bazemat, Reg. IV. cap. 2.

* Esclaves.

LXII. R. non hinc peccare Matrimonium, quod finem hunc non semper illico possit assequi. Alioqui peccarent servi* qui uxores ducunt secundum Legem: imo mariti omnes, qui ad uxores gravidas multo tempore sine peccato accedere non possunt. Sufficit igitur ut conjuges sapiens ac rationabile in Matrimonio remedium adinvenire possint. Atqui illud in polygamia inveniebant plures, quæ ceteroquin innuptæ mansissent.

LXIII. Obj. 3. Id quod ex prima sua institutione habuit Matrimonium, ad ejus essentiam pertinet. Atqui habuit id à primordiis Matrimonium, ut esset unius cum una.

LXIV. R. neg. maj. Quia enim natura humana absque omni defectu instituta est, non solum sunt ei indita illa quæ ad Matrimonii essentiam, sed & quæ ad meliorem ejus formam pertinent. Ergo ab eis recedi potest, absque eo quod violetur Matrimonii essentia. Ita S. Thomas, ib. ad 5.

LXV. Obj. contra 2. part. Illud nullatenus Juri naturali repugnat, quod Jus naturale aliquando stricte præcipit. Atqui Jus naturale aliquando præcipit ut vir uxorem secundam ducat prima vivente; puta si hæc sterilis sit, & exigat Reipublicæ bonum ut Princeps Regni sui, ceteroquin funditus subvertendi, hæredes relinquat.

LXVI. R. neg. min. Rebus enim integris, & nondum inducto polygamie usu, satius fuisset ut Princeps Regni sui fortunam Deo, Imperiorum & Regum arbitro, committeret, quam ut secundam, priori superflite, uxorem duceret, præsertim cum potens sit Deus ex lapidibus suscitare filios Abraham, ut Abraham ipsi è vulva Sare jam emortua filium suscitavit. Quod miraculum & in Anna Samuelis matre quadantenus, & multo certius in Elizabeth Præcursoris genitrice renovavit.

CONCLUSIO II. Polygamia primæ Matrimonii institutioni repugnat.

LXVII. Prob. 1. Quia etsi ut celerior foret humani generis propagatio, potuisset Deus plures simul Adamo uxores tribuere, unam tamen ad eum adduxit; *Dixitque Adam, Genes. 2. v. 23. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. . . . Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Atqui duorum in carne una conjunctio simultaneam polygamiam excludit; eamque ex eodem principio consecutionem deduxit Christus, cum relatis iisdem Geneseos verbis ait: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* Argumentum istud eodem, quo nos, sensu urgent Hieronymus, Chrysostomus, Beda, & alii quos sequitur Innocentius III. cap. 8. *De divortiiis.*

LXVIII. Prob. 2. è Veterum testimoniis. Tertullianus Lib. de exhortat. Castitatis, cap. 5. (pag. 521.) *Homo Dei Adam, inquit, & mulier Dei Eva unis inter se nuptiis juncti, for-*

nam hominibus Dei de originis auctoritate, & prima Dei voluntate sanxerunt. Erunt duo, inquit, in carne una, non tres, neque quatuor; alioqui jam non una caro, nec duo in carnem unam. . . . Numerus Matrimonii à maledicto viro cæpit. . . . Primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem effecit. Et Lib. de Monogamia, cap. 4. (p. 527.) *vim passa institutio Dei per Lamech, &c.* Atqui hic monogamia à prima Dei voluntate & institutione prodire dicitur. Ergo.

LXIX. Hieronymus, Epist. 85. alias 9. (Tom. 4. P. 2. pag. 669.) *Etiam, inquit, de Paradiso expulsus Adam unam habuit uxorem. Primus Lamech maledictus & sanguinarius, & de Cain stirpe descendens, unam costam divisit in duas, & plantarium bigamie protinus diluvii pœna subvertit.* Et L. 1. contra Jovin. (Ib. p. 159.) *Una costa à principio in unam uxorem versa est. Et erunt duo in carne una, non tres, neque quatuor; alioquin non jam duo, sed plures. Primus Lamech, sanguinarius & homicida, unam carnem in duas divisit uxores; fratricidium & bigamiam eadem cataclysmi delevit pœna. De altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distant in numero, tantum & in crimine.* Atqui his verbis habetur digamia, seu bigamia, ut crimen divinæ ordinationi adeo contrarium, ut nec ab alio quam ab homine perditio & homicida committi potuerit, & severe à summo Judice vindicatum sit.

LXX. Nicolaus I. in Resp. ad Consulta Bulgarorum, n. 51. *Hæc, inquit de bigamia loquens, (T. 8. Conc. p. 535. A.) immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione cataclysmo vindicatum fuerit: adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, nonnisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima & septuagesima generatione luxerit in mundum.* Ergo bigamia grande scelus, quin & adulterium. Atqui id non habet ex gravi repugnantia cum Jure naturali, ut probatum est. Ergo id habet ex gravi cum mandato divino repugnantia. Ergo non solum Deus res ita primitus instituerat, ut unus cum una foret, sed strictam de unitate ista legem constituerat.

LXXI. Eadem est S. Ambrosii opinio: quin & eo pene progreditur S. Doctor, Lib. 1. de Abraham, cap. 4. ut sanctum hunc Patriarcham ejusdem criminis incuset, eo quia plures simul uxores duxerat. De quo Sect. seq.

Dubitari tamen possit an Patres omnes, Augustinus præsertim & Theodoretus tam dure de polygamia vel ipsius Lamech sensissent, cum generatim eam nulla Lege prohibitam esse dicant. At hæc eorum verba ad tempus Patriarcharum referri possunt. Fieri potest ut in rebus non absolute malis idem quandoque prohibeatur, quandoque toleretur. Quod ut magis innotescat, sit

S E C T I O S E C U N D A.

A N

POLYGAMIA VETERIBUS HEBRÆIS PERMISSA
F U E R I T ?

LXXII. **C**ONSTAT veteres Patriarchas, Abraham, Jacob, Davidem, & alios multas simul uxores habuisse, quæ consuetudo ab iis forte fluxit ad Gentiles, & sensum tum apud cultiores Judæos tum apud Romanos obsolevit, ut notat Cornelius à Lapide in v. 19. cap. 4. Genes. donec tandem à Christo abolita est. Quæritur an in eo utrique peccaverint.

LXXIII. Duplex est ea de re opinio. Alii Abraham ipsum ex polygamia peccasse censent, saltem materialiter. Fatentur enim hunc & ex bona fide, ac ignorantia invincibili excusatum fuisse. Ita Bechmannus ubi supra, & in id pene propendet S. Ambrosius in loco mox citato. Alii polygamiam Nationi sanctæ post diluvium, eo quod jam brevior erat hominum vita, nec proinde humani generis ruinæ tam facile refarciri possent, à Deo permissam fuisse volunt; quod plures dispensationem vocant, aliis reclamantibus, quia tunc solum datur dispensatio, cum quis solvitur à Lege, dum ceteri eadem Lege obligati remanent. Porro Gens Hebraica, quanta erat, uxorum pluralitatem, nullo è Ducibus ejus reclamante, sibi licitam esse existimavit. Ergo potuit hic intervenire Dei concessio, non veri nominis dispensatio. Annuam libenter, ne disputem de verbis: quanquam quod uni Genti permittitur, non aliis, imo quod ad tempus tantum permittitur, etsi permittitur omnibus, non omnino male dispensatio vocatur. Ut ut est, fit

CONCLUSIO I. Veteribus Patriarchis, quin & Judæis omnibus, permissa est à Deo uxorum pluralitas.

LXXIV. Prob. 1. pars. 1. Quia nemo sibi persuaserit Abraham Dei amicum, ac pene familiarem, ita ut non posset eum secretiora quæque sua celare *a*, ejusque timori & amoris testimonium insigne præberet *b*; & cujus semini, tam ex Agar quam ex Sara concepto, benedixit, Gen. 17. v. 19. & 20. nemo, inquam, sibi in animum induxerit magnum illud omnigenæ pietatis exemplar in adulterio materiali partem vitæ maximam traduxisse, nec ab eo peccato mundatum fuisse, nisi quomodo à ceteris suis ignorantia peccatis mundabatur, prout dicit Lutheranus Bechmannus, p. 1070. Etsi enim justi ex ignorantia peccant, at non eo usque sibi derelinquuntur, ut adulterium habeant pro concubitu legitimo. Nec dubium quominus qui Saram intempestive ridentem corripuit, Gen. 18. 15. Abraham ab ipsa materialis adulterii specie deterruisset. Probatio hæc cordato cuique sufficiet.

LXXV. Prob. tamen 2. Si polygamia fuisset intrinsece mala, eam severe prohibuisset Moyses, qui tot alia minoris momenti interdixit.

Atqui nullibi prohibuit, imo confirmavit. Prob. min. ex Deuter. 21. v. 16. ubi hæc legere est. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, & fuerit filius odiosæ primogenitus: volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ; sed filium odiosæ faciet primogenitum.* Atqui hic sermo est de veris uxoribus: 1. quia in Textu vocantur uxores: 2. quia earum filii poterant esse hæredes patris, & substantiam ejus inter se dividere; quod non licuisset, si altera uxor legitima fuisset, altera vero concubina, cum filii concubinæ non potuissent esse hæredes.

LXXVI. Prob. 3. ex Patribus. Chrysostomus, Homil. 56. in Gen. *Audiens*, inquit Jacob, *accepisse majorem natu & postea minorem, ne turberis, neque secundum statum qui nunc est, opera quæ tunc facta sunt judices.* Tunc enim quia principia erant, permissum fuit cum duabus; vel tribus, vel pluribus misceri, ut humanum genus propagaretur. Nunc vero quia per Dei gratiam humanum genus valde multiplicatum est: adveniens Christus: omnem illam veterem consuetudinem delevit.

LXXVII. Idem docet S. Augustinus, tum Lib. 22. contra Faustum, c. 47. supra citato, tum Lib. 3. de Doctr. Christ. c. 12. ubi morem Veterum plures simul uxores ducendi vocat *inculpabilem*; & quidem temporis illius conditioni congruentem, Lib. de Bono conjug. cap. 17.

LXXVIII. Durior quidem est Ambrosius, Lib. 1. de Abraham, c. 4. ubi quo sanctum hunc Patriarcham excuset, ait 1. adulterium tunc temporis Lege scripta prohibitum non fuisse; (quod verum est, & male excusat, quia crimen illud prohibitum erat Lege naturali, quam vir sanctus in materia tam capitali ignorare non potuit.) 2. Abraham posteritatis amore, non æstu libidinis, Agar & Ceturam de consensu uxoris duxisse, & id diluisse pænitentia. (cujus tamen pænitentia nulla in Scripturis apparent vestigia.) 3. Quod multo verius est ac decentius, Abraham conjugium cum Agar non fuisse *peccatum*, sed *mysterium*; per quod scilicet, interprete Apostolo, Galat. 4. 22. significabatur, Deum populos duos habiturum, unum quidem è Synagoga, qui per Ismael filium Agar alium ex Ecclesia, qui per Isaac filium Sara representandus esset. *Agnoscamus ergo*, prout ibidem agnoscit S. Doctor, *quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant.* Unde duplex prima excusandi Abraham ratio quam exhibet Ambrosius, intelligenda est per quandam concessionem, quasi dicat: Esto peccaverit, at & minus peccavit,

a Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham qui gesturus sum? Gen. 18. v. 17.
b Nunc cognovi quod times Deum. . . Benedicam tibi, &c. Gen. 22. v. 12, & 16.

cavit, quia necdum Lege scripta vetitum erat adulterium, & peccatum suum diluit pœnitentia. At tertio, eaque melior, nobis suppetit defensio, quam nobis Apostoli tribuit auctoritas, qui ait: *Illa quæ gessit Abraham ut de ancilla susciperet sobolem; in figuram facta sunt*. Quod ergo putas esse peccatum, advertis esse mysterium, &c.

LXXIX. Prob. 2. Pars. 1. Quia Lex Mosaica nullibi polygamiam prohibuit; imo non obscure in Textu supra citato confirmavit. 2. Quia viri pii & à Deo insigniter benedicti plures simul uxores habuerunt. Sic I. Reg. 1. 2. *Elcana habuit duas uxores: nomen uni Anna, & nomen secundæ, Phenenna*. Sic David, II. Reg. 2. v. 2. *Ascendit, & duxit uxores ejus Achinoam & Abigail*, Sic II. Paralip. cap. 24. v. 2. *Fecit Joas Rex Juda quod bonum est coram Domino, cunctis diebus Joadæ Sacerdotis: Accepit autem ei Joadæ uxores duas*. Atqui non dedisset ei Princeps Sacerdotum, vir pius, uxores duas, si secunda sine adulterio, & violatæ Legis crimine haberi non potuisset. 3. Quia nullibi facultas plures ducendi uxores ad hunc vel illum restricta fuisse legitur; imo nec ad quosdam sine gravi aliorum scandalo & suspitione potuisset restringi.

LXXX. Obj. 1. Agar, & ceteræ quas Patriarchæ post primam cognoverunt mulieres, non uxores fuerunt, sed concubinæ. Ergo non permisit Deus Patriarchis polygamiam, sed ipsi adulterium sibi permilere. Patet consequenter. Prob. antec. ex Gen. 25. v. 6. *Dedit Abraham cuncta quæ possidebat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera*. Ubi ceteræ præter Saram feminæ pro vilibus scortis habentur: Quo sensu Salomoni plures assignantur concubinæ, III. Reg. cap. 11. v. 3.

LXXXI. Confir. 1. ex c. 8. Joan. v. 41. ubi Judæi, quo indicent se ex Sara, legitima Abraham sponfa, non autem ex Agar adultera, ortum ducere, sic loquuntur: *Nos ex fornicatione non sumus nati*.

LXXXII. 2. Ex S. Leone, qui Epist. 2. alias 92. ad Rusticum Narbon. cap. 4. ut probet eum qui postquam duxit uxorem, concubinam ducit, non geminare conjugium, adducit exemplum Saræ & Agar; & ideo docet Clericum non censerididisse filiam suam conjugato, quia eam in Matrimonium dedit habenti concubinam; proindeque supponit Agar & alias hujusmodi non fuisse veras uxores.

LXXXIII. R. ad 1. neg. ant. Enim vero concubinæ nomen, quod ex usu jam pridem recepto inhonestam mulierem sonat, apud primi temporis Judæos veram, sed secundi ordinis, conjugem significabat, quæ in lectum procreandæ sobolis causa vocabatur, ita ut & primariæ uxoris ancilla esset, & nullum jus ad hæreditatem paternam haberet, si forte fieret ut primaria conjux liberis donaretur, prout Saræ jam vetulæ contigit. Rem ita esse patet, 1. quia Agar & Cethura, quæ in objecto Textu vocantur concubinæ, alibi simpliciter dicuntur uxores, Agar quidem Gen. 16. 3. Cethura vero

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

*Gen. 24. 1. 2. Quia Judic. 19. *Levita accepit sibi uxorem concubinam de Betlehem Juda*. & hæc tamen una erat eidem Levitæ uxor. Ergo concubina uxorem significat, sed absque solemnitate & dote ductam. Ita Pererius, Cornelius à Lapide in c. 25. Gen. v. 5. & alii passim.

LXXXIV. Hæc concubinæ acceptio paulatim obsolevit, non tamen prorsus in Evangelica etiam Lege, ut subindicat Jueninus, p. mihi 962. Siquidem Can. 17. Concilii Toletani I. statuitur, *ut qui uxorem non habet, sed pro uxore concubinam, à Communionem non repellatur*. Atqui à Communionem repulsus fuisset, qui scortum habuisset publice. Generatim tamen, Ambrosii præsertim & Augustini tempore, idem erat concubina ac meretrix. Unde posterior, Hom. 49. Catechumenos alloquens: *Audite, carissimi, inquit, concubinas vobis habere non licet*.

LXXXV. Ad 1. confir. nihil est cur Judæi per hæc verba, *Nos ex fornicatione non sumus*, &c. ad Agar alludere censeantur; tum quia alioqui veluti fornicatorem inhonorassent Abraham, quem ibidem patrem suum appellant; tum quia locus ille intelligendus est de fornicatione spirituali, videlicet idololatria, quæ centies in Scripturis fornicatio vocitatur. Hunc esse Textus sensum patet ex orationis serie: *Nos, inquit, ex fornicatione non sumus nati; unum patrem habemus Deum*. Hæc enim postrema verba cum præcedentibus male cohærent, si ageretur de carnali fornicatione; tum quia potest quis etiam ex fornicatione carnali natus patrem habere Deum; tum quia nulla est ista consecutio: *Nos ex Abraham concubina orti non sumus, sed unum patrem habemus Deum*. Legitima vero est & obvia conexio isthæc: *Nos idolorum cultores non sumus, sed unius veri Dei; vel Nos non descendimus ex Gentilibus idololatriis, sed ex Patriarchis unius Dei cultoribus*. Vide Bellarmin. hic, cap. 11. Maldonatum. &c.

LXXXVI. Ad 2. confir. non desunt qui S. Leonem deferant. Neque hinc recedebat Bellarminus, Lib. 2. de Conciliis, c. 8. qui tamen seipsum emendans, Lib. 1. de Matrim. c. 11. sic loquitur: *Distinguit S. Leo uxorem à concubina, & liberam ab ancilla, & concubinam ita accipit, ut ea non vera uxor intelligatur, sed cum exemplum adfert Saræ & Agar, de libera & ancilla loquitur. Neque necessario sequitur ut velit esse omnino eandem, ancillam & concubinam, liberam & uxorem; nam & multæ sunt concubinæ, quæ tamen sunt liberæ; & multæ sunt ancillæ, & tamen uxores. Quare ad exemplum à S. Leone allati veritatem, satis est si Agar ancilla fuerit Abraham: quod est verissimum: non autem necesse est ut eadem uxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscurius & duriuscule loqui*.

LXXXVII. Inst. Aug. lib. 22. contra Faustum, c. 10. eidem objicienti Abraham infana flagrantem cupidine cum pellice Agar volutatum esse, non respondet Agar fuisse uxorem Abraham, sed

B b b

eum

* Tres habuit uxores Abraham, primariam unam quæ erat Sara, & duas ignorabiliores seu secundarias, Agar videlicet & Cethuram: at duas tantum simul habuit, quia Cethuram duxit post mortem Saræ. Genes. 25. 1.

eum ad illam, non libidine, sed prolis desiderio, ex Saræ impulsu accessisse. Ergo.

LXXXVIII. R. neg. conf. Quia enim Manichæi non polygamiam, sed libidinem obiciebant Abrahæ, satis fuit ut eum S. Doctor à lascivia vindicaret. Ceterum indubia est Augustini doctrina. *Jam vero, ait eod. Lib. c. 47. quod pro ingenti crimine quatuor Jacob objiciuntur uxores, generali prælocutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat; Et nunc propterea crimen est, quia mos non est.* Et Lib. de Doctr. Christ. *Sufficiendæ prolis causa erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo.*

LXXXIX. Obj. 2. Si dispensavit Deus à monogamiæ lege, aliquod dispensationis hujus vestigium sacris in Literis occurrere debet. Atqui tamen illius nec vola occurrit, nec vestigium. Et vero quare permisisset Deus aliquid fieri primævis Matrimonii legibus contrarium?

XC. R. dist. min. Nullum extat vestigium expressum, Esto: implicitum, N. Statim enim ut viri sanctissimi, & quorum fidem Deus ubique insigniter commendat, rem à receptis ævi sui moribus alienam, eamque gravissimi momenti, Deo nullatenus conquerente, imo benedicente, constanter fecerunt, nihil est dubii quin ea de re Dominum antea consuluerint. Atqui certo certius est Abraham, quem Scriptura vocat Patrem Credentium, cujus se Deum esse quasi exultanter prædicat Dominus, cujus in sinum recipiuntur justii post mortem, virum fuisse eximie sanctum. Ergo.

XCI. Dixi, *Esto*, quod enim dixit Deus ad Abraham, Gen. 21. v. 12. *Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus*, quando de ejiciendis Ismaele & Agar matre ejus sermo erat, id antea probabilissime dixit ad virum quem singulari cura dirigebat. Atqui ipsa fuit Sara quæ, Genes. 16. v. 2. Abrahæ conjugii suo dixit: *Ingrederere ad ancillam meam Agar, si forte saltem ex illa suscipiam filios. . . . Et dedit eam viro suo uxorem.* Ergo vel dispensatus est Abraham per organum Saræ, vel per divinam inspirationem, secundum id Innocentii III. cit. cap. *Gaudemus, De divortiiis.* *Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum.* Unde sicut Jacob à mendacio, Israelitæ à furto, sic & Patriarchæ & alii viri justii, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur.

XCII. Cur vero Deus id temporum lapsu permiserit, quod ab initio non permiserat? 1. Nostrum non est curiosius rimari, cum ejus Consilarii non simus, & multa efficere possit supremus Arbiter, quæ oculorum nostrorum aciem fugiant. 2. Monogamia ob inditam ipsi à Domino fecunditatem, & longævam hominum vitam, sufficiebat ante diluvium ad propagationem humani generis: at cum imminuti sunt hominum dies, & inducta sterilitas, non abs re fuit ut quod primo vetitum erat, subinde permetteretur ad Populi fidelis multiplicationem, &c. Solet enim Deus diversa ad eundem finem diversis temporibus media instituire. Sic primum legem naturalem indidit homini, postea Legem Mosaicam, po-

stremo Evangelium: sic ad victum hominis concessit primo carnes animalium sine restrictione; secundo facultatem hanc ad animalia munda coarctavit; tandem sublata illa distinctione ad primam redit concessionem.

XCIII. Inst. Non potuit Deus ad propagationem Populi fidelis, id permittere quod ad ejusdem Populi propagationem nihil conferebat. Atqui . . . Filii enim quos ex Agar & Cethura genuit Abraham, non pertinebant ad Populum fidelem, secundum istud Genes. 21. v. 12. *In Isaac vocabitur tibi semen*; quæ verba expendens Apostolus, Galat. 3. 16. *Non dicit Scriptura, inquit, Et seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno; Et semini tuo, qui est Christus.*

XCIV. R. ad 1. neg. min. Filii enim quos Jacob ex Lia & Rachel primi ordinis uxoribus, atque etiam ex Bala & Zelpha uxoribus ordinis secundi suscepit, omnes variarum Gentis sanctæ Tribuum Principes extitere.

XCV. Hæc quidem ratio locum non habuit in Abraham, sed habuit polygamia illius unde alia ex parte excusaretur, nempe quod occulti mysterii prænuntia esset figuratio. Quapropter Apostolus, ib. c. 4. 22. *Scriptum est, inquit, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, Et unum de libera. . . . Quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo testamenta, &c.* Adde quod futurum erat ut Ismaelitis ad Populum Dei pertinerent post Christum, cujus à Discipulis ad veram Fidem cum ceteris Gentibus adducti fuere. Vide infra num. 108.

XCVI. Obj. 3. quod Salomoni gravem in culpam versum est, non vacavit à peccato. Atqui uxorum pluralitas . . . Minor liquet ex III. Reg. cap. 11. Ergo.

XCVII. R. dist. min. Uxorum alienigenarum pluralitas versa est Salomoni in peccatum, C. Uxorum per se pluralitas, Subd. Pluralitas impendio major, & ad scandalum multiplicata, C. Secus, N. Itaque merito in grave crimen imputatum est homini qui Deo, ob immensa ejus beneficia, totum se debebat, quod *jam senex adamavit mulieres alienigenas multas*, ita ut, quod nec sibi lubricus Turca indulgeat, fuerint ei uxores quasi *Reginæ septingentæ, Et concubinae trecentæ.* At si intra patris limites stetisset, non indigne magis quam idem pater reprehensioni fuisset obnoxius.

XCVIII. Addunt aliqui apud Tostatum in c. 12. Lib. III. Reg. 9. 5. speciali Jure vetitum fuisse ne Rex haberet uxores plurimas, ut patet ex Deuter. 17. v. eod. Hæc solutio valere potest quoad Salomonem, qui in uxorum numero turpiter excessit; & forte quoad Roboam filium ejus, qui ex II. Paralip. 11. uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta. An autem ex citato Deuter. Textu inferri possit, brevioris Regibus quam aliis definitum esse uxorum numerum, dubitari merito potest; præsertim cum Lyranus & Dionysius Carthusiensis Davidi ipsi uxores decem & octo adscribant.

XCIX. Quæres 1. quo primum tempore permessa fuerit uxorum pluralitas.

Respondetur communiter ea post diluvium duntaxat concessam fuisse. Solus quippe Lamech

mech duas ante diluvium uxores habuit; quod etsi Scriptura disertum in eo non redarguit, à Patribus tamen communi assensu vituperatum est: quamquam homicidium statim post polygamiam suam à Lamech commissum, ejusdem polygamie poena esse potuit. Ut ut est, deerat ante diluvium ratio potissima quæ filios Noe ad polygamiam movit: fuit enim hæc & uxorum sterilitas, & vita brevis; quæ ante diluvium ignotæ erant.

C. Quæres 2. an solis Judæis, non autem ipsis etiam Gentilibus licita fuerit uxorum pluralitas.

Negant Sanchez & alii quos sequitur Estius in 4. dist. 33. §. 4. 1. Quia si olim Gentilibus licita fuerit polygamia, nunc quoque iisdem licita esse debet, cum Lex Christiana nihil in Infidelium conjugis mutaverit. Et tamen Matrimonia hæc, præter primum, irritat Ecclesia, cum ad ipsam convertuntur Gentiles, ut patet ex Innocentio III. cit. cap. *Gaudemus*, *De divortis*.

CI. Quia ex eod. Innocentio ib. *Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum*. Quis autem Ethnicos speciali circa polygamiam suam revelatione ditatos esse arbitretur?

CII. 3. Quia dispensatio Israelitis concessa fuit ad propagationem Nationis sanctæ, & ad prænuntianda Christi mysteria. Neutra autem hæc ratio valuit quantum ad Infideles,

CIII. 4. Quia si dispensatio hæc ad totum humanum genus extensa fuerit, non jam dispensatio fuit, sed Legis abrogatio, pro toto tempore quo universalis illa extensio perduravit.

CIV. Si quæras quo igitur pacto fieri potuerit ut Esther, virgo pia, se se Assuero uxorem aliam habenti conjungi passa sit, idque ei suaserit Mardochæus, vir Deum timens, atque hinc exultaverit tota Judæorum Natio: Reponet Estius, ib. §. 5. ad 2. aut Mardochæum & Esther inculcata circa præsens punctum ignorantia laborasse, quod in quæstione obscura facile est; aut validum fuisse Matrimonium illud, non propter Assuerum, sed propter Esther, quæ de Gente illa erat cui privilegium polygamie divinitus concessum erat, non tantum ut Gentis suæ hominibus, sed ut alienis etiam jungeretur. Unde David & Salomon, is etiam Dei amicus, uxores Ethnicas duxere. Cujus hæc ratio potest reddi, quod his omnibus modis propagari posset gens electa, cum mulier fidelis, etiam infideli nupta, filios suos sanctificet, ex Apostol. 1. Cor. 7. Hæc ille.

CV. Aliter sentiunt plures, 1. quia Abimelech qui, Genes. 20. exhibetur ut vir moraliter bonus, uxori quam duxerat, Saram addere voluit; nec à Deo reprehenditur quod uxorem geminam ducere vellet, sed quod eam quæ erat alterius, ambiret. 2. Quia Esau, vir Populo Dei extraneus, plures duxit feminas, Genes. 26. & 28. Nec usquam ea de causa repre-

hensus est. Ergo jure crediderunt posterius ejus concessam patri Abraham dispensationem ad omnem ejus prosapiam pertinere. 3. Quia etsi non ægre concipitur Jacob & Davidem uxores alienigenas ducendo, Gentem sanctam multiplicasse; quia ut familiarum suarum Duces pie liberorum suorum institutioni vacare poterant; at vix concipi potest, Esther sibi in animum serio induxisse futurum ut filios suos ad Judæicam Legem informaret. Ergo nupsit Assuero, non tam spe filios suos sanctificandi, quam quia polygamiam ipsis etiam Gentilibus permissam esse credidit. Eam autem non secus ac Mardochæum, quin & totam Judæorum Gentem, in hoc puncto errasse, vix ac ne vix quidem concipi potest.

CVI. Nec nocent quæ contra objiciuntur. Non 1. quia revocatam quoad omnes mundi Populos fuisse polygamiam à supremo omnium Legislatore constans est Ecclesiæ sensus.

CVII. Non 2. Illud enim Innocentii de *revelatione* immediata vel mediata intelligi debet. Ergo quod Abraham specialiter revelatum est, idem Ismaeli; quod Isaac, idem tam Esau quam Jacob revelatum censeretur debuit.

CVIII. Non 3. Poterat enim Ismaelis & Esau posterius Gentem sanctam, licet non Judæicam, propagare. Neque enim ut nunc extra Ecclesiam non est salus, sic nec erat extra Synagogam. Unde Job, Melchisedech, & dubio procul alii plures qui ad specialem Dei Populum non pertinebant, salutem suam operati sunt. Ex eo autem quod Abraham & Jacob posterius per Ismaelem & Esau omnes pene idolatriæ se dederint, sequitur concessam iis ab initio polygamie licentiam revocari potuisse, non autem hanc de facto esse revocatam. Addit Gonet, disp. 1. n. 74. non defuisse mysterium in dispensatione Gentibus concessa; quia *hæc conjunctio plurium uxorum ad unum virum significare potuit etiam in Gentilibus unionem diversorum Populorum ad unum Christum*.

CIX. Non 4. Nihil enim ad rem an facultas illa dicenda sit dispensatio, an Legis suspensio ad tempus: quamquam dispensationis nomen retineri potest, si dicatur uxorum pluralitatem iis solum Gentibus permissam fuisse, quarum Capitibus, Abraham scilicet & Jacob, permissa fuerat; quod enim Ismaelitis concessum fuit in persona Abraham, non ideo posteris Cham debuit concedi.

CX. Secunda hæc opinio non nihil probabilior videtur. Qui oppositam Esui tenere malint, polygamiam difficile in crimen vertent Gentilibus; tum quia hæc non aperte repugnat Juri naturali, imo nec stricte, juxta nos; tum quia alienigenæ qui Israelitas oderant, Deum tamen Israel certo quodam modo reverebantur; ut patet tum ex I. Reg. 4. v. 7. & 8. tum ex II. Machab. 3. v. 2. & seq. Ergo nativo quodam judicio credere potuerunt, id à peccato vacare quod passim faciebant Judæi.

S E C T I O T E R T I A.

A N

SUB EVANGELICA LEGE VETITA SIT OMNIS
POLYGAMIÆ SPECIES?

DE Polygamia successiva dicemus Sect. seq.
De simultanea dicendum in præsens. Sit

CONCLUSIO Christus revocato ad primæ-
vam originem Matrimonio, polygamiam simul-
taneam abrogavit.

CXI Prob. 1. ex Scriptura. Matth. 19. v. 3. in-
terrogatus à Phariseis Christus, an liceret ho-
mini *dimittere uxorem suam quacunque ex cau-
sa*, sic respondet v. 4. & seq. *Non legistis quia
qui fecit hominem ab initio, masculum & femi-
nam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet
homo patrem & matrem; & adhærebit uxori
sue, & erunt duo in carne una. Itaque jam
non sunt duo, sed una caro: Quod ergo Deus
conjunxit, homo non separet. Dicunt illi:
Quid ergo Moyses mandavit dare libellum re-
pudii, & dimittere? Ait illis; Quoniam Moy-
ses ad duritiam cordis vestri permisit vobis di-
mittere uxores vestras; ab initio autem non fuit
sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit
uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam
duxerit, mæchatur.*

CXII. Idem repetitur Marci 10. v. 11. & 12.
sed omiſſa fornicationis exceptione; dicitur
enim simpliciter: *Quicumque dimiserit uxorem
suam, & aliam duxerit, adulterium committit
super eam; & si uxor dimiserit virum suum, &
alii nupserit, mæchatur.*

CXIII. Unde sic 1. Qui Matrimonium revo-
cat ad primævam originem, in qua duo tan-
tum erant in carne una, is polygamiam omni-
no tollit. Atqui Christus, &c.

CXIV. 2. Qui pro adultero habet eum qui
dimissa uxore sua aliam ducit, à fortiori pro
adultero habet eum qui retenta uxore sua no-
vam ducere audet. Atqui Christus, summus
Legislator, &c.

CXV. Eadem esse debuit, & reapse fuit
Apostoli doctrina, 1. Corinth. 7. ubi semper
de uxore loquitur in numero singulari. *Unus-
quisque*, inquit, *uxorem suam habeat.* Et infe-
rius: *Is qui Matrimonio juncti sunt, præcipio,
non ego, sed Dominus, uxorem à viro non dis-
cedere: & vir uxorem, non dimittat.* Et ite-
rum: *Alligatus es uxori? Noli quærere solu-
tionem.* Et rursus: *Qui cum uxore est, sollicitus
est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.*

CXVI. Prob. 2. ex constanti Traditione.
Concil. Milevitan. cap. 17. sic habet: *Placuit ut
secundum Evangelicam & Apostolicam Discipli-
nam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à
marito, alteri jungantur, sed ita maneant,
aut sibimet reconcilientur.* (T. 2. Conc. pag.
1541.) Ergo vetat Evangelica Lex ne qui uxo-
rem semel habuit, jungatur alteri eadem
vivente.

CXVII. S. Ambrosius, Lib. 1. de Abraham,
cap. 7. *Non licet tibi, uxore vivente, ducere
aliam; nam & aliam quærere, cum habeas tuam,
crimen est adulterii.*

CXVIII. S. Hieronymus in cap. 19. Matth.
expendens hæc Christi verba: *Quicumque di-
miserit uxorem suam, nisi ab fornicationem, &
aliam duxerit, mæchatur*, sic scribit: *Ubicun-
que est igitur fornicatio, & fornicationis suspi-
cio, libere uxor dimittitur. Et quia poterat ac-
cidere ut aliquis calumniam faceret innocenti uxo-
ri, & ob secundam copulam nuptiarum veteri
crimen fornicationis impingeret; sic priorem ju-
betur dimittere uxorem, ut secundam prima vi-
vente non habeat.*

CXIX. S. Augustinus, Lib. 1. de Nupt. & Con-
cub. cap. 10. *In Ecclesia Christi, nec sterilem
etiam conjugem fas est relinquere, ut alia sæ-
cunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, Le-
ge Evangelii reus est adulterii; sicut etiam illa,
si alteri nupserit.* Ergo, juxta Augustinum,
qui priori uxore dimissa, & à fortiori qui ea-
dem retenta alteram ducit, reus est adulterii:
Juxta Hieronymum vero, qui etiam ob forni-
cationem, vel legitimam fornicationis suspi-
cionem, uxorem suam dimittit, alteram, ea
vivente, ducere non potest. Atqui utrumque
à vero prorsus esset alienum, si liceret homi-
ni Christiano multas simul habere uxores.

CXX. Innocentius I. Epist. 3. ad Exuperium,
c. 6. ex adductis supra Christi verbis concludit,
*eos qui interveniente repudio, vel uxore vivente,
quamvis dissociatum videatur esse conjugium, alii
se Matrimonio copularunt, adulteros esse. Qua-
re porro? Quia, inquit Epist. 9. Fide Catho-
lica suffraganti: conventum secundæ mulieris,
prioris superstitis, nullo modo potest esse legiti-
mum.*

CXXI. Nicolaus I. in Resp. ad Consulta Bul-
garorum, cap. 51. *Duas, inquit, tempore uno
habere uxores, nec ipsa ergo humanæ conditio-
nis admittit, nec Lex Christianorum ulla per-
mittit.*

CXXII. Idem docet Innocentius III. cit. cap.
*Gaudemus, & polygamiam hanc velut abso-
num quid & inimicum Fidei Christianæ re-
jicit.*

CXXIII. Concinit Alexander III. cap. *Licet*,
3. *De sponsa duorum*, ubi decernit eum qui
postquam cum una contraxit per verba de præ-
senti, aliam ducit, *etiamsi cum ista copulam ha-
buerit, ab illa tamen debere separari.*

CXXIV. Merito igitur Trid. Sess. 24. can. 2.
sic statuit. *Si quis dixerit licere Christianis plu-
res simul habere uxores, & hoc nulla Lege divi-
na esse prohibitum, anathema sit.* Ubi percel-
luntur tum Anabaptistæ, sæda Lutheri propa-
go, tum Lutherus ipse, qui in cap. 16. Genes.
scripserat se polygamie consuetudinem nec intro-
ducere velle, nec improbare posse; quia, inquit
bat, *Patrum exempla adhuc libera sunt.*

CXXV. Obj. 1. Valentinianus senior, teste
Socrate, Lib. 4. cap. 26. & post ipsum Zonara
& Nicephoro, Lege sanxit ut cuicumque volenti
liceret

liceret duas habere uxores legitimas, eamque in singulis civitatibus divulgavit. Quin & sanctioni huic exemplo suo robur addidit, quandoquidem vivente Severa, priori sua conjuge, novas cum Justina, quam deperibat, nuptias contraxit. Idem de Constantio & Lothario memorie traditum est. Atqui non filuissent, qui tamen filuerunt, hujus temporis Episcopi, si polygamia Evangelio adversa foret.

CXXVI. R. 1. Si quid in gratiam polygamie à prædictis Imperatoribus factum est, non ideo titubare divinam Legem, à summo Imperatore pro ipsis etiam Regibus constitutam. Nemo, inquit S. Ambrosius, Lib. 1. de Abraham, cap. 4. *sibi blandiatur de legibus hominum: Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet: Non licet tibi uxore vivente uxorem ducere, &c.*

CXXVII. R. 2. Socratem in hoc capite non secus ac in aliis plurimis aberrasse, 1. quia fictitiam hanc Valentiniani senioris Legem alto pressere silentio Sozomenus, Theodoretus, Zozymus, & qui Valentiniani gesta fuisse prosecutus est Ammianus; omnes demum sive Ethnici, sive Christiani Scriptores, Valentiniano coetanei, vel suppare. 2. Quia, ut fert objectio, dubio procul reclamassent Patres ejusdem ævi, qui nec Theodosii ipsis parcebant. Porro nequidem de illa Lege verbum habuere Hieronymus, Orosius, & alii ejusdem temporis. 3. Quia Justinam à Valentiniano post mortem Severæ ductam esse constat; eamque non virginem, ut frigide mentitur Socrates, sed Magnentii Tyranni viduam, ut videris apud Baronium ad an. 370. n. 125. 4. Quia id præcipue in Valentiniano celebrarunt Ethnici, præcipue vero Ammianus, Lib. 30. quod *omni pudicitie cultu domi castus & foris esset.* An autem vir in Christianam Religionem infensus uti castum celebrasset Principem qui duas simul habuisset uxores; quod infamia notarant Valerianus & Galienus, quodque Legibus ipsi suis proscripserant Diocletianus & Maximilianus. 5. Quia cum Regis ad exemplum, potissime vero in malis, Orbis totus componatur, nihil est dubii quin plures facultate sibi per Legem iniquam facta confestim abusi essent. Unde contra id genus adulteros totam facundie suæ vim exeruissent SS. Ecclesiæ Doctores: Id autem non fecerunt. Jure ergo cum Valesio ad hunc Socratis locum dixeris mendosam esse illam ejusdem Historici narrationem. Neque hic prima vice mentitus est.

CXXVIII. Minus movet factum, si factum est, Constantii Ariani Principis. Quod ad Lotharium spectat, is à Nicolao Papa cum pellice sua excommunicatus est. De quo vide Cap. 19. XXIV. q. 3.

CXXIX. Obj. 2. Gregorius II. Papa consultus de marito cujus mulier, quia infirma, debitum reddere non poterat, novas ei nuptias concedit. *Proposuiſti*, ait Ep. 14. ad Bonifacium, *ſi mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum eſſet, ſi ſic permaneret, ut abſtinentiæ vacaret: ſed quia hoc magnorum eſt, ille qui non ſe poterit continere, nubat magis; non tamen ſubſidii opem ſubtrahat ab illa quam infirmitas præcepit, non deteſtabilis culpa excludit.* (T. 6. Conc.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

pag. 1448. Ergo secundum priori vivente uxorem concessit summus ille Pontifex.

CXXX. Respondent non pauci cum Gratiano in Cap. *Quod proposuiſti*, 18. XXXII. q. 7. Estio in 4. dist. 33. §. 6. Rescriptum illud, ut Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ adversum, omnino rejiciendum esse; vel, ut ait Scriptor de Re Sacramentaria, p. 438. de eorum numero esse quæ summis interdum Pontificibus, ut privatis Doctoribus, exciderunt; quæque adeo vim & robur Legis non habent. Sane, pergit idem, *ab octavo sæculo, quo vixit Gregorius, nemini unquam venit in mentem polygamiam ejus auctoritate defendere; sed judicatum ab omnibus, Decretum illud vel debere ad sensum Catholicum emolliri; ut infra; vel debere ab omnibus rejici, quia Evangelicæ constitutioni contrarium.*

CXXXI. Respondent alii Epistolam unde Decretum illud petitur, esse fidei dubiæ omnino & incertæ. Cum enim Zacharias, Gregorii II. Successor, in Romano Concilio expenderet an à Gregorio Prædecessore suo, Germanis, ut dicebatur, concessum esset ut infra quartum gradum nuptias celebrarent jussit hanc Gregorii Epistolam in Romanæ Curie Archivis diligenter inquiri, quæ tamen reperta non est. Num igitur tam cito periissent? Num rei tam extraordinariæ apud Romanos statim extincta esset memoria?

CXXXII. R. 2. neg. conseq. & dico in illo Gregorii Textu sermonem esse de femina quæ naturali infirmitate correpta, Matrimonio impotens erat, quæ proinde nusquam vere fuerat uxor illius, cui ab ipsa discedere permittit Rom. Pontifex. Hanc certe expositionem patitur Gregorii Textus, quem totum retuli. Atqui postulat æquitas ut ambigua locutio benigniorem in sensum flectatur, cum præsertim durior alia admitti nequit absque eo quod Pontifex, & in re perspicua cœcutierit, & à Constanti tum Sedis suæ, tum & Ecclesiæ doctrina recesserit.

CXXXIII. Nec obest quod vetet Gregorius ne vir ille *subsidii opem subtrahat* ab ea quam deserit. Neque enim opem illam præcipit Gregorius, eo quod femina illa vere fuerit uxor, sed quod inops esset, nec sibi propter infirmitates victum posset comparare. Huic uni, quæ reverentior est, solutioni, adhæret Jueninus.

CXXXIV. Esto, inquires, nefas sit post Evangelium uni viro plures ducere uxores; at saltem irritum non erit quod cum iis contrahet Matrimonium. Multa enim fieri prohibentur, quæ facta tenent.

CXXXV. R. Matrimonia hæc non illicita tantum esse, sed & irrita. 1. Quia Christus mœchum & adulterum vocat eum qui, vivente priori sua conjuge, licet dimissa, nubit alteri. At non est adulter qui valide, licet illicite, cum muliere libera contrahit. 2. Quia is est totius Ecclesiæ sensus. 3. Quia Innocentius III. cit. toties Cap. *Gaudemus*, propositæ sibi quæstioni, *utrum Pagani post conversionem ad Fidem possint retinere omnes uxores quas duxerunt in infidelitate*, respondet *absonum id & inimicum esse Fidei Christianæ.*

CXXXVI. Hinc sequitur Evangelicam Legem, quæ polygamiam abrogat, ad ipsos etiam Ethnicos pertinere. Et reipsa Lex illa

C c c

uni-

universalis est indefinita. *Quicumque*, ait Christus, *dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mæchatur.*

LXXXVII. Nec obest quod Ethnici Legibus Ecclesiæ non teneantur, & proinde valeant etiam post eorum conversionem Matrimonia quæ in gradibus Ecclesiastica solum Lege prohibitis contraxere. Ideo enim Ecclesiæ Legi-

bus non subjacent, quia hæc de iis qui foris sunt, non judicat, nec ullam in eos jurisdictionem accepit. At vero Christus, cui *omnis data est in cælo & in terra potestas*, in omnes prorsus homines jurisdictionem habet. Fieri tamen potest ut Infideles ob ignoratam invincibiliter Evangelii Legem, & receptos patriæ suæ mores, ab adulterio formali excusentur.

SECTIO QUARTA.

DE

POLYGAMIA SUCCESSIVA.

CXXXVIII. **D**Uo nobis disputanda; juris aliud, an sub Evangelii Lege liceat viro unam vel plures uxores, post mortem prioris aut priorum, ducere, aliud facti, an secundas vel posteriores nuptias olim reproba-verit Ecclesia.

Quod ad primum attinet, constat cetera post primum Matrimonia à Montanistis rejecta omnino fuisse, uti docet Augustinus, Lib. de Hæres. c. 26. his verbis: *Secundas nuptias pro fornicationibus habent.* Eadem fuit Tertulliani jam Montanistæ opinio, ut patet ex c. 1. Lib. de Monogamia, ubi: *Unum*, inquit, *Matrimonium novimus, sicut unum Deum.* Eundem Novatianis errorem tribuit Theodoretus, Lib. 3. hæret. fabul. ubi de Novato. *Eos*, ait, *qui secundum Matrimonium iniissent; à sacris Mysteriis arcebant.*

CXXXIX. Circa caput quæstionis alterum, censet Doct. D. de Marca, Tract. de Matr. ratas quidem apud Veteres fuisse secundas nuptias legitime & publice contractas; at negat easdem tunc temporis habuisse rationem Sacramenti, ut quæ sacerdotali benedictione carerent. Sit

CONCLUSIO I. Polygamia successiva, tam mulieri quam viro, licita est sub Evangelii Lege.

CXL. Prob. 1. ex Apostolo I. ad Timot. 5. ubi de viduis: *Volo ergo*, inquit v. 14. *juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, &c.* Sed qui utcumque juniores viduas nubere jubet, iisdem secundo Matrimonio velut illegitimo non interdicat.

CXLI. Idem I. Corinth. 7. v. 39. *Mulier alligata est Legi*, Matrimonii scilicet, *quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, sed tantum in Domino*, id est in Ecclesia Christi. Et v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, cœlibes nempe, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant, &c.*

CXLII. Idipsum repetit Apostolus, Rom. 7. v. 2. & 3. *Quæ sub viro est mulier*, inquit, *vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Sed qui permittit viduis ut nubant; qui negat eas, nubendo, adulteri vel alterius peccati conscias esse; imo qui eas,

si gravius tententur, ad nubendum impellit, is utique, licet nuptias primas vel secundas minus amet quam cœlibatum, utrasque tamen habet pro maxime licitis. Ergo.

CXLIII. Confirm. 1. Nullum flagitium *in Domino*, id est, religiose committi potest, ut patet in furto & homicidio. Atqui, Judice Apostolo, potest vidua, secundas nuptias contrahere *in Domino*. Ergo eæ nihil flagitii habent.

CXLIV. Confirm. 2. Quia interrogatus à Sadducæis, Matth. 22. Christus de femina quæ viris septem nupserat successive, *cujus de septem uxor in resurrectione futura esset*, non negat licita fuisse tot conjugia, sed id respondet unum, v. 29. *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in Cælo.* Ergo juxta Christum ejusmodi multinubæ à Regno Cœlorum non ideo extorres erant; sed, nisi aliud obstaret, poterant esse æquales Angelis. Ita ferme August. Lib. de Bono Viduitatis, cap. 12. tom. 6. p. 377.

CXLV. Prob. 2. è Patribus Græcis. Hermas, seu Scriptor Libri cui titulus *Pastor*, Lib. 2. mandato 4. (Edit. Cotel. p. 46. n. 4.) *Si vir*, inquit, *vel mulier detesserit, & nupserit aliquis illorum, numquid peccat? Qui nubit non peccat, sed si per se, seu cœlebs manserit, magnum sibi conquirat honorem apud Dominum.* Atqui hic permittuntur secundæ nuptiæ, ut aliquid equidem minus perfectum, sed ut ab omni peccato immune.

CXLVI. Hoc ut elevet argumentum Tertullianus, respondet, Lib. de Pudicit. cap. 10. Librum Pastoris Catholicis ipsis apocryphum esse, non agiographum. At saltem duo habet citatus Textus; 1. quod antiquus sit; 2. quod in præsentī materia nusquam ab aliis quam ab Hæreticis improbatum sit.

CXLVII. S. Clemens Alexandrinus, Lib. 3. Stromat. *secundis nuptiis*, *Si uraris*, inquit *Apostolus, jungere Matrimonio.* Et postea: *Si cui Apostolus propter intemperantiam & ustionem ex venia secundum concedit Matrimonium, hic quoque non peccat quidem ex Testamento, non est enim Lege prohibitus: non implet autem summam illam perfectionem quæ agitur ex Evangelio.* Atqui si malæ forent secundæ nuptiæ, peccaret quis eas contrahendo, ac Lege prohibitus

hibitus foret; nec ei diceret Apostolus : *Jungere Matrimonio.*

CXLVIII. Patres Nicæni, Can. 8. (Tom. 2. Conc. pag. 41.) *Eos qui se catharos, id est pueros nominant, si aliquando ad Catholicam & Apostolicam Ecclesiam redierint :: præ omnibus scripto profiteri oportet, quod Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur, id est & bigamis se communicare, & his qui in persecutione prolapsi sunt.*

CXLIX. Concilium Laodicenum, Can. 1. (Ibid. Tom. 1. pag. 1509.) *De his qui secundum Ecclesiasticam regulam libere ac legitime secundis uuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt, oportet, ut, parvo tempore transacto, vacent orationibus & jejuniis; quibus etiam, juxta indulgentiam, Communionem reddi decrevimus. Ergo subiciebantur equidem pœnitentiæ, qui secundis nuptiis jungebantur, at ex tamen & legitimæ censebantur, & secundum ecclesiasticam regulam contraherentur.*

CL. S. Basilius, ceteroqui austerus, Ep. ad Amphilocho, Can. 41. *Quæ, inquit, in viduitate potestatem sui habet, & viro cohabitat, ab omni accusatione libera est :: cum Apostolus dicat: Si mortuus sit maritus, libera est ut nubat cui velit, tantum in Domino. Sed quæ in secundis nuptiis, (imo & in ulterioribus, cum indefinite loquatur S. Doctor) ab omni accusatione libera est, utique non peccat. Ergo.*

CLI. S. Gregorius Nazianzenus, Orat. 39. quæ est in sancta Lumina, sic Novatianum perstringit. (T. 1. p. 636.) *An ne juvenibus quidem viduis, propter ætatis lubricum, ineundi Matrimonii potestatem facis? At Paulus hoc facere minime dubitavit :: At hæc minime post Baptismum, inquis. Quo argumento id confirmas? Aut rem ita se habere proba; aut si id nequis, ne condemnes.*

CLII. S. Chrysostomus in hæc verba 1. Corinth. 7. *Mulier alligata est legi, &c. sic (T. 3. Edit. nov. pag. 208. B.) Quæ vero est libera, siquidem voluerit secundo nubere, non :: temere hoc facit, sed cum legibus quæ sunt à Paulo positæ.*

CLIII. S. Epiphanius, Hæres. 59. quæ est Catharorum, *Si quis, ait, alteram, mortua priore, uxorem duxerit, hunc sacrarum Litterarum auctoritas ab omni culpa absolvit.*

CLIV. Theodoretus, Lib. 5. hæret. fabul. cap. 26. expendens citata Apostoli verba, 1. Cor. 7. *Notandum est, inquit, quod non beatam, sed beatiorē eam dicat viduam quæ se continet; ita docens quod non beatitudine sit omnino destituta, quæ secundum etiam Matrimonium amplectitur, &c. Non peccat utique ea quæ secundum leges à Paulo positas agit; quam sacrarum Litterarum auctoritas absolvit; quæ nequidem vera quadam beatitudine in secundo Matrimonio destituta est. Atqui ex mox adductis Patribus, vidua quæ secundo nubit, &c.*

Pene exciderat id S. Theodoreti Studitæ citata jam pluries Epistol. 50. apud Sirmondum, Tom. 4. pagina 353. B. *Digamia ergo permissa haud dubie fuit à S. Apostolo, & per ipsum à Christo. Verum hæc lex non est :: sed indulgentia. Et infra, pagina 553. C. Secundæ nuptiæ, tametsi permittantur, pœna castigantur.*

Ergo juxta S. Doctorem secundæ nuptiæ habent equidem nonnihil imperfecti, unde nec coronari, seu benedici merentur; sed tamen ab Apostolo, & per ipsum à Christo haud dubie permissæ sunt.

CLV. Prob. 3. è Latinis Patribus Tertullianus, antequam ab Ecclesia misere defecisset, sic loquebatur Lib. 2. ad uxorem, cap. 1. *Apostolus de viduis quidem & innuptis ut ita permanent suadet, cum dicit: Cupio autem omnes meo exemplo perseverare. De nubendo vero in Domino, cum dicit, Tantum in Domino, jam non suadet, sed jubet. Ergo juxta Tertullianum una cum Orbe Catholico sentientem, consilium est viduis ut à novo Matrimonio abstineant; præceptum vero ut si illud contrahant, contrahant in Domino. Sed quibus secunda vice licitum est contrahere in Domino, his secundæ nuptiæ non prohibentur.*

CLVI. S. Ambrosius, Lib. de Viduis, cap. 11. (Tom. 2. pag. 203. E.) *Non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus sæpe repetitas: neque enim expedit quidquid licet. Ergo licent secundæ & posteriores nuptiæ, quamvis ob gravem intemperantiæ suspicionem non probentur.*

CLVII. S. Hieronymus, Epist. 91. alias 11. (T. 4. p. 2. pag. 744.) *Quid igitur? inquit, damnamus secundæ Matrimonia? Minime, sed prima laudamus. Abjicimus de Ecclesia digamos? Absit; sed monogamos ad continentiam provocamus. Narrat ibid. S. Doctor vidisse se Romæ duo inter se paria vilissimorum è Plebe hominum comparatam, unum qui viginti sepelisset uxores. alteram quæ vigesimum secundum habuisset maritum, extremo sibi, ut putabant, matrimonio copulatos. Summa omnium expectatio :: quis quem prius efferret. Vicit maritus, & totius urbis populo constuente, coronatus & palmam tenens :: uxoris multinubæ feretrum præcedebat. Ergo Romæ sub Damaso non improbantur posteriores nuptiæ.*

Idem S. Pater, cum in suis adversus Jovinianum Libris continentiam tot extulisset laudibus, ut nuptiarum sanctitatem nonnihil lædere quibusdam videretur, hanc erroris suspicionem à se per Apologiam propellere coactus est; & ideo scripsit Epist. 30. alias 50. ad Pammachium, in qua suos contra Jovinianum Libro vindicat. Sic autem quod ad præsens attinet, loquitur, cap. 7. (Ibid. pag. 241.) *Ego nunc libera voce proclamo, non damno in Ecclesia digamiam, imo nec trigamiam; & ita licere quinto & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito nubere: sed quomodo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. Solatia miseriæ sunt, non laudes continentie :: Omnia licent, sed omnia non expediunt. Non damno digamos, imo nec trigamos, & si dici potest, octogamos: habeat cui libet octavum maritum; & desinat esse præstituta. Hic autem non squin duntaxat, sed totius Ecclesiæ sui temporis sensum aperit Hieronymus; cum ideo Apologiam suam texere compulsus sit, quia à recepta circa secundas nuptias doctrina recessisse videbatur.*

CLVIII. S. Augustinus, Lib. de Bono viduitatis, cap. 11. & 12. (Tom. 6. p. 376. E.) *Ne arbitraris secundas nuptias crimen esse, vel quas cunque nuptias, cum sint nuptiæ, malum esse ::*

De tertis & quartis, & de ultra pluribus nuptiis solent homines movere quæstionem. Unde ut breviter respondeam, nec ullas nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre. Ergo tertiarum & quartarum nuptiarum habent quidem aliquid inverecundi, quod omnes sponte fatebuntur cum Augustino; at eo ipso quo nuptiarum sunt, nec crimen sunt, nec malum.

CLIX. Pro coronide erit Eugenius IV. in Decreto pro Armenorum instructione, ubi sic. (Tom. 13. Conc. pag. 1211.) *Quoniam nonnullis asseritur quartas nuptias tanquam condemnatas respuere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur; cum, secundum Apostolorum, mortuo viro mulier sit ab ejus lege soluta, & nubendi cui vult in Domino habeat facultatem; nec distinguat, mortuo primo, vel secundo, vel tertio; declaramus non solum secundas, sed etiam tertias & quartas, atque ulteriores, si aliquod Canonicum impedimentum non obstat, licite contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si ulterius à conjugis abstinentes in castitate permanserint; quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito præferendam esse censemus.*

CLX. Prob. 4. Si vetita sit polygamia successiva, vel Jure naturali, vel Jure divino, vel demum humano Jure. Atqui nullo ex his. Non Jure naturali. Quod enim nec fini Matrimonii, nec ejus essentiarum adversum est, non est prohibitum Jure naturali. Atqui. Potest enim Matrimonii finis, tam in secundo conjugio, quam in primo haberi; nec minus secundis quam primis nuptiis convenit definitio Matrimonii superius allata. Non Jure divino. Illud enim partim in veteri, partim in nova Lege continetur. Neutra porro secundas nuptias reprobatur. Lex enim Mosaisca præcipit ut Judæus quivis, seu virgo sit, seu viduus, aut etiam conjugatus, viduam fratris sui sine liberis defuncti in uxorem ducat. Neque id in Evangelio redarguit Christus, ubi tamen obvia se dabat ejusdem redarguendi occasio. Non Jure humano, saltem generaliter in Ecclesia recepto, & quod rem intrinsece malam demonstret. Id autem ut facilius innotescat, nihilque in re implicata dissimulemus, sit

CONCLUSIO. II. Optavit semper Ecclesia ut Fideles à secundis nuptiis, præsertim vero à trigamia & tetragamia abstinere. Quin & trigamiam & ulteriores nuptias vehementer improbat Ecclesia, præsertim Græca. An vero eandem speciali Lege irritas fecerit, ambigi potest. Tres sunt partes.

CLI. Prob. 1. pars, 1. ex Apost. I. Cor. 7. & 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant. Et v. 39. Si dormierit vir ejus. cui vult nubat. Beatior autem erit, si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quod & ego spiritum Dei habeam.*

CLXII. 2. Ex Patribus. Tertullianus, antequam ab Ecclesia defecisset ad Montanum, Lib. 2. ad Uxor. c. 1. *Apostolus de viduis quidem & innuptis, ut ita permaneant suadet; cum dicit: Cupio omnes exemplo meo perseverare.*

CLXIII. Theophylus Anthiochenus, Lib. 3. ad Autolycum, ad calcem Operum S. Justini, pag. 127. *Penes Christianos, inquit, mo-*

destia & temperantia florent, continentia viget, unius uxoris legitimum Matrimonium (monogamia) servatur, castitas colitur.

CLXIV. Minucius Felix in Dialogo post medium: *Nos, inquit, unius Matrimonii vinculo libenter inhæremus; cupiditatem procreandi aut unam scimus, aut nullam.*

CLXV. Ambrosius, cit. Lib. de Viduis, cap. 11. *Neque enim prohibemus secundas nuptias, sed non suademus. Plus dico: Non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus sæpe repetitas, &c.*

Idem adstruunt plerique alii Textus supra passim citati.

CLXVI. Prob. 2. pars, 1. ex Concilio Neocæsariensi an. 314. Can. 3. (Tom. 1. Conc. p. 1487.) *De his qui sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ quod his constitutum est observabant: sed conversatio & fides eorum tempus abbreviabit.*

Ibid. Can. 7. sancitur *Presbyterum convivio secundarum nuptiarum interesse non debere, maxime cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere. Quis ergo erit Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?*

CLXVII. 2. Ex Concilio Ancyrano ejusdem temporis, Can. 19. *Quicumque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, iis bigamorum definitionem, id est pœnitentiam bigamis constitutam, impleant.*

CLXVIII. 3. Ex Concilio Laodicensi, Can. 1. *De his qui, &c. supra n. 149.*

CLXIX. 4. Ex S. Basilio, Epistol. 178. quæ est prima è tribus Canonicis ad Amphilochem, ubi S. Doctor, Can. 4. sic habet secundum novam Editionem. (Tom. 3. pag. 271.) *De trigamis & polygamis definire Patres eundem Canonem, quem & de digamis, servata proportionem; annum videlicet in digamis, alii vero duos annos: trigamos autem tribus & sæpe quatuor annis segregant. Jam vero consuetudine accepimus in trigamis quinquennii segregationem, non à Canonibus, sed eos qui præcesserunt sequendo. Oportet autem eos non omnino arcere ab Ecclesia, sed auditione dignari duobus vel tribus annis, ac posthac ipsis permittere ut consistant quidem, abstineant vero à boni communionem, & sic exhibito aliquo pœnitentiæ fructu, Communionis loco restituere. Mitto alios Patres, qui inter objectiones denso ac validiori agmine recurrent. Interim sic paucis: Quod gravi pœnitentiæ subiciebat Ecclesia Græca, id utique vehementer improbat. At Ecclesia Græca secundas nuptias gravi, graviori vero ulteriores subiciebat pœnitentiæ.*

CLXX. Neque pœnitentia hæc, publica licet, sola erat ulteriorum nuptiarum pœna. Nam 1. bigami ad sacram Ordinationem inhabiles erant, secundum id Apostoli, I. Timoth. 3. v. 2. & ad Titum 1. v. 6. *Oportet Episcopum. esse unius uxoris virum; id est, unam tantum habuisse uxorem; plures enim habere simul nunquam licuit sub Lege Evangelii. Unde idem est utriusque hujus loci sensus, qui versus 9. cap. 5. ejusdem ad Timoth. Epistolæ: Vidua eligatur quæ fuerit unius viri uxor. Hinc Origenes, Homil. 17. in Lucam *Nec Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami. Quod & docent Tertullianus, Lib.**

ad

ad Uxor. cap. 7. & Hieronymus, Epist. 91. alias 11.

CLXXI. 2. Qui secundas inibant nuptias, quibusdam saltem in locis benedictione Sacerdotali privabantur: idque quod nonnulli ex Can. 7. Concilii Neocæsariensis deducunt, apertius exhibet S. Cæsarius Arelatensis, Serm. 289. Tom. 5. Append. August. (p. 482.) ubi: *Qui uxorem accipere optat, sicut illam virginem invenire desiderat, ita ipse usque ad nuptias virgo sit; quia si non fuerit; benedictionem accipere cum sponsa non merebitur.* Consonat id Ambrosiastri in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth. *Primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur solemniter: Secundæ autem, & in pietate carent gloria, id est benedictione.* Idem habet Alexander III. cap. 1. *De secundis nuptiis*, ubi *Capellanus, quem benedictionem cum secundis nuptiis constituerit celebrasse, ab Officio Beneficioque suspensum esse declarat.*

CLXXII. 3. Bigami quandoque apud Græcos non coronabantur, eo quod corona nuptialis iis solum deberi credita est, qui *tanquam à libidinis nota immunes* reputabantur; quod de nupturientibus non convenit. Ita apud Leonem Allatum, Lib. 3. cap. 13. *De perpetua consensione*, &c. docet Theodorus Studita, pag. 1134. cui concinit istud Nicephori, Patriarchæ CP. *Digamus non coronatur, sed pœnis subjacet.* Advertit tamen idem Allatus, ibid. p. 1130. *Ecclesiam ipsam CP. bigamis etiam sponsalicias coronas imponere*, vel potius olim imposuisse contra reliquarum Græciæ Ecclesiarum morem. Namque, ait p. 1136. *Græci omnes hoc temporis... digamos ubique sine ulla hæsitacione coronant.* De officio Græcanicæ coronationis vide Goarium in Euchologio, p. 386. & 397. qui officium erga bigamos datibidem, p. 403.

CLXXIII. 4. *Digamus*, teste Hieronymo, Epist. 91. *non solum ab officio Sacerdotii excluditur, sed & ab elemosyna Ecclesiæ*; non omni sane, sed quanta piis Christianis distribui consueverat. Subsumo: Atqui tot diversi generis pœnæ secundis, præsertim vero tertiis & ulterioribus nuptiis constitui non potuissent, nisi eas vehementer improbasset, ac quadantenus exhorruisset Ecclesia. Ergo.

CLXXIV. Prob. 3. pars. Quia Patres, Græci potissimum, tam dure de tertiis & quartis, quandoque etiam de secundis nuptiis locuti sunt, ut vix credi possit easdem ab ipsis pro re sacra, imo pro legitimis contractibus habitas fuisse: Quod abunde patebit ex Textibus modo referendis. Eos tamen, quam melius licebit, explicare conabimur, præsertim qua eodem prope modo identidem locuti sunt alii Patres, à quibus constat secundas nuptias nunquam vere rejectas fuisse: Quanquam nihil mirum foret, si magnæ quædam Ecclesiæ nuptias hujusmodi vel irritassent, vel defectu benedictionis ecclesiasticæ ad rationem Sacramenti attollere noluisent.

CLXXV. Obj. contra utramque Conclusionem. Id quod Ecclesia pœnitentiæ subjecit, divinæ Legi omnino contrarium est. Atqui Neocæsarienses Patres, alique plurimi, digamos pœnitentiæ subjecerunt. Minor patet ex Textibus supra allatis, n. 166. &c. Major

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

non minus certa est: pœnitentia enim nonnisi propter peccatum infligitur. Ergo.

CLXXVI. R. 1. neg. min. Sæpe enim pœnitentiæ subjecta sunt, quæ minus perfecta videbantur Ecclesiæ, non autem quæ intrinsece mala, & divinæ Legi per se contraria. Sic qui *uxorem adulteram cognoscit*, etiam pœnitentem, sed *ante pœnitentiam peractam*, pœnitere debet duobus annis, ex canone Pœnitentia 49. Neque tamen is contra divinam Legem peccare potest.

CLXXVII. R. 2. dist. min. Patres subjecerunt pœnitentiæ digamos propter gravem incontinentiæ suspensionem, & aliqualem contemptum Ecclesiæ, quæ bigamiam pro viribus à Christianis abigere nitebatur, C. Propter ipsas in se nuptias, quasi ab Evangelio velut malæ prohibitæ fuissent, N. Itaque, ait, quem hic potissimum sequemur, Auctor Operis de Re Sacramentaria, p. 441. cum iteratæ nuptiæ suspensionem incontinentiæ præferant, eoque graviolem quo sæpius iterantur, haud immerito judicarunt SS. Antistites, intemperantem libidinis flaminam laboribus pœnitentiæ vel mitigandam vel restringendam esse. At non ideo ipsas in se nuptias uti malas culpavere. 1. Quia alioqui secundo nubentes à sese invicem separare debuissent, prout separantur adulteri vel fornicatores. Quis enim dixerit adulterina conjugia à SS. Doctoribus post aliquot pœnitentiæ annos tolerata fuisse? Atqui nullo temporis illius monumento probatur aut probari potest hujusmodi conjuges à se separatos fuisse. 2. Quia Laodicensis Synodus non multo post Neocæsariense Concilium in Phrygia pariter habita, jubet quidem bigamos *precibus & jejuniis purgari parvo tempore*; at simul agnoscit eosdem *legitime secundis nuptiis junctos esse.* Atqui legitime juncti non essent, qui nubendo Legem violassent divinam. 3. Quia ex supra dictis exigit Concilium Nicænum, Can. 8. ut non ante reconcilientur Novatiani, quam promiserint se cum bigamis communicaturos. Atqui iniqua foret conditio qua ab Ecclesiæ sinu excluderentur, qui rem malam laudare, & cum malis communicare refugerent. Ergo.

CLXXVIII. Inst. 1. Athenagoras in legatione pro Christianis sub finem hæc nitide loquitur, (p. 37.) *Secundæ nuptiæ decorum quoddam sunt adulterium.* Et paulo post: *Qui se ipsum priori uxore privat, licet mortua, adulter est transgrediens quidem manum ac opus Dei, quoniam à principio Deus virum unum & mulierem unam formavit.* Sanctus vero Basilus, cit. Can. 4. Epist. 178. alias 1. *Trigamos*, inquit, *tribus & sæpe quatuor annis segregant sancti Canones.* Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius moderatam fornicationem. Quapropter & Dominus Samaritanæ, quæ maritos quinque per vices habuerat: Quem nunc, inquit, habes, maritus non est: Quippe quod ii qui digamiæ mensura exciderunt, digni non sint qui vel mariti vel uxoris nomine appellentur.

CLXXIX. Ex quibus sic; Illi secundas & ultiores nuptias in se ipsis malas esse definiunt; qui eas nequidem conjugium dici patiuntur; sed polygamiam, fornicationem & palliatum

D d d

con-

conjugii nomine adulterium. Atqui Patres, &c.

R. 1. incertum esse an objectus Athenagoræ loeus sit ad rem. Sunt enim qui cum Tournelo, existiment posse eum intelligi de secundis illis nuptiis quæ contrahebantur post repudiatam, ut moris erat apud Judæos, primam uxorem. Hæ porro nuptiæ verum erant adulterium, licet Matrimonii velamine obiectum, neque definebat adulterium illud, etiamsi quis prima sua uxore per mortem privaretur; quia quantum penes se erat adulter adulteræ jungi perseverabat, nisi secundum illud Matrimonium post obitum sponsæ prioris renovarentur: de quo ne somniabant quidem qui uxores suas repudiaverant.

CLXXX. R. 2. dist. min. Patres secundas nuptias vocant fornicationes & adulterium secundum quid & improprie, C. Stricte & sensu proprio, N. Itaque sicut, teste Theodoro, Dialog. 3. *qui incurvam plantam viderint, non solum ad rectam normam erigunt, sed in alteram quoque partem ultra directum inflectunt, ut per nimiam in contrarium inclinationem ad rectum statum perducatur*; sic *vehemens cum Adversarius contentio efficit ut SS. Doctores modum aliquando excedant*. Cujus rei insigne præbet Augustinus, tam acer Liberi Arbitrii vindex contra Manichæos, ut gratiæ vim oblivisci videatur; tam severus gratiæ defensor contra Pelagianos, ut eum pene libertati detrahare suspiceris. Quod autem huic, illud objectis Patribus contigit, qui quos, juxta consilium Apostoli, à Matrimonio avocare non poterant, nisi sunt saltem totis viribus à secundis nuptiis detertere. Id vero ut assequerentur, hyperbolica locutione eas veluti fornicationis & adulterii speciem habentes exhibuere; quia ut fornicatio & adulterium effrænis libidinis argumenta sunt, sic & secundæ nuptiæ animum redolent male temperantem. Verum non ideo statim easdem nuptias velut in se & radicitus malas habuere. 1. Quia easdem non absolute fornicationem vel adulterium, sed *castigatam fornicationem, & palliatum adulterium* vocant. An ergo castigatam fornicationem dixissent crimen soluti cum soluta? An palliatum fuisset adulterium à communi adulterio nihil discrepans? 2. Quia Basilus, qui Can. 6. statuit (ib. p. 272.) ut *Canonicarum conjunctio omnino divellatur*, nullibi præcipit ut trigami à se invicem separentur, sed eos congrua pœnitentia expiatis ad sacrorum Mysteriorum participationem admittit. Atqui si mala & adultera fuisset eorum conjunctio, ante omnia à se invicem fuissent divellendi, cum vera pœnitentia postulet ut quis præterita peccata desleat, & deslenda non committat amplius. 3. Quia ut statim apparebit, tam dure aliquando locutus est Hieronymus, quam Græci Patres. Atqui tamen cum mentem suam exponere coactus est, palam asseruit trigamiam, quin & octigamiam, licet ab Evangelica severitate utcunque deflectant, nihil tamen habere intrinsece mali. Ergo.

CLXXXI. Inst. 2. Qui tertium maritum comparat sexto illi marito quem habuit Mulier Samaritana, trigamiam pro vero & completo adulterio agnoscit. Atqui Basilus tertium

maritum comparat, &c. Minor patet ex adducto S. Doctoris Textu. Major probatur ex ipsa veritate Christo, qui cum Joan. 4. v. 16. & seq. dixisset Samaritanæ: *Vade, voca virum tuum, & veni huc*; eaque respondisset, *Non habeo virum*, reposuit Jesus: *Bene dixisti, non habeo virum: quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir*.

CLXXXII. R. dist. min. Tertium maritum comparat, quantum ad lascivientem trigamorum affectum, C. Quantum ad ipsas in se nuptias, N. Itaque tertias in se nuptias ut intrinsece malas non reprehendit Basilus, ut ex dictis compertum est, sed libidinem, cujus suspecti sunt toties nubentes, comparat libidini Mulieris Samaritanæ, quæ licet à viro quinquies soluta, nedumque tamen satiata maritis, ab adulterino concubitu temperare non potuit. Aliud est porro libidinem libidini comparare, aliud conjunctionem conjunctioni. Potest unius etiam uxoris vir eadem rapi libidine, qua adulter; neque tamen conjunctio illius censetur adultera.

CLXXXIII. Inst. 3. Idem S. Basilus, Can. 50. Ep. nunc 199. alias 2. p. 297. sic loquitur: *Trigamiæ lex non est: quare lege Matrimonium tertium non contrahitur. Actalia quidem ut Ecclesiæ inquinamenta habemus, sed condemnationibus publicis non subjicimus, ut soluta fornicatione magis eligenda. Et Can. 80. Epist. nunc 217. alias 3. p. 329. Polygamiam Patres silentio prætermisere, ut hallucinam, prorsusque ab hominum genere alienam. Ea autem nobis videtur peccatum esse fornicatione majus. Quapropter consentaneum est eos subjici Canonibus, ut scilicet postquam anno fleverint, & tribus substrati fuerint, sic suscipiantur*. Unde sic: Illud non solum ratione affectus, sed in se vere peccatum est, quod inquinamenti annumeratur, quodque ipsa fornicatione pejus est. Atqui ex Basilio talis est trigamia.

CLXXXIV. R. 1. neg. min. & dico cum Zonara & Balsamone, quibus consentire videtur Aristenus, Canonem VIII. non loqui de trigamia, sed de tetragamia, quæ per Leges prohibita esset, (si non ubique, at saltem in pluribus Orientalium Ecclesiis receptas.) Quod autem de tetragamia loquatur S. Doctor, suadent 1. Interpretum mox recensitorum auctoritas, cui nulla major opponi valet: 2. quia Basilus, Can. 4. & 50. jam de trigamis statuerat quid esset faciendum: 3. quia trigamorum culpa intra unius anni, forte & mensium aliquot tempus, non adeo increverat, ut ii pœnis longe gravioribus sub anni finem, quam initio, plectendi essent. Atqui tamen si de trigamis loquatur Basilus Can. 80. jam insigniter crevit eorum culpa, ut & pœna, intra aliquot menses. Secunda enim & tertia ad Amphilochem Epistolæ scriptæ sunt an. 375. Ibī porro Can. 50. trigamia longe minor est culpa quam fornicatio; & tamen Can. 80. *peccatum est fornicatione majus*. Rursum trigamia Can. 50. *condemnationibus publicis non subjicitur*, id est, testibus Aristeno & Basilio Editoribus, non collocabantur trigami inter *flentes*, sed inter *consistentes*, ubi obscurior erat, & longe mitior pœnitentia, prout diximus. Atqui eadem trigamia, si de ipsa sermo sit

fit Can. 80. rigidiori *condemnationi subijcitur*; cum illius concilii *interfentes* toto anno, *inter substratos* vero annis tribus esse debeant, antequam *suscipiantur*. Ergo Canon octogessimus ad trigamos non pertinet, sed ad tetragamos. Potuit autem fieri ut horum nuptiæ certis in locis omnino irritæ forent, prout docent citati tres Interpretes. Atque id confirmari potest ex citando inferius Gregorii Nazianzeni Textu.

CLXXXV. R. dist. min. Trigamia est inquinamentum, & peccatum majus fornicatione, & id per hyperbolem dictum est, & ex mente ipsius Basilii temperandum, C. Et id sumendum est rigoroso sensu, N. Quod ergo alicubi de Augustino protulit S. Bonaventura, (si bene memini) *plus dixit, minus volens intelligi*, id de Basilio dicendum in præsens; unde vocat trigamiam inquinamenta & sordes, non quod animam vere commaculet, sed quia ei nitoris sui plurimum aufert. Eam dicit malum fornicatione gravius, quia qui semel cum soluta solutus peccat, libidini obiter cedit; qui vero à nuptiis ad nuptias transit, perpetuæ libidinis in ipsa etiam senectute mancipium esse videtur. At non ideo veri coram Deo peccati reus est ex ipsa sola nuptiarum ratione, sed ut plurimum ratione affectus; ut qui *inducat se effusum in Venerem, & valde pronum ad luxuriam*: ita in hunc Basilii locum Arcudius, Lib. 7. cap. 28. qui pene S. Doctorem deferit. Ceterum, inquit, *non video quomodo hæc sibi invicem coherereant, ut trigamia sit fornicatio, tantum non relaxata & ad unius femine amplexus coarctata, & tamen non dissolvatur; sed peracta aliquot annorum pœnitentia trigami admittantur ad participanda Ecclesiæ Sacramenta, cum interim simul habitent & procreent liberos. Si enim trigamia est fornicatio, non potest Ecclesia Dei, ordinatissima sponsa Christi, quæ sine ruga est, non habens maculam, ejusmodi peccatum permittere. Quod si permittit, igitur non est fornicatio; quippe fornicatio non est aliquid indifferens, ut possit subire rationem boni & mali; sed si fornicatio est, semper mala est.* Ergo cum neque Basilius, neque qui obijciuntur alii Patres, trigamos unquam à se invicem separaverint, necessario temperanda sunt duriora verba quibus trigamiam depinxere.

CLXXXVI. Obj. 2. Plerique ex aliis Patribus secundas & ultiores nuptias tam disertim tetra nota infecere, nullo ut subterfugio eludi possit eorum auctoritas. Clemens Alexandrinus, Lib. 3. Stromat. *Quemadmodum avaritia, inquit, & plura habendi cupiditas, dicitur fornicatio, ut quæ adversatur sufficientiæ; & ut idololatria est ex uno in multos Dei attributio, ita fornicatio est ab uno Matrimonio ad plura prolapsio.* (Pag. 464. Edit. Paris. 1641.)

CLXXXVII. Origenes, Homil. 17. Lucam, postquam viduas hortatus est ut tales permaneant, sic pergit: *Nunc vero & secundæ, & tertiæ, & quartæ nuptiæ, ut de pluribus taceam, reperiuntur; & non ignoramus quod tale conjugium ejicit nos de Ecclesia Dei. Sicut enim ab Ecclesiasticis Dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptiæ repellunt; neque enim Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami; sic forsitan*

de cœtu primitivorum immaculorumque Ecclesiæ, quæ non habet maculam neque rugam, ejicietur digamus, non quo in æternum mittatur incendium, sed quo partem non habeat in Regno Dei.

Unde sic: Quod est fornicatio, & ut tale ejicit tum ab Ecclesia, tum à Regno Dei, non nisi grande piaculum esse potest. Atqui ex Patribus modo adductis polygamia, &c.

CLXXXVIII. R. dist. maj. Quod est fornicatio proprie dicta, & quæ tale simpliciter excludit ab Ecclesia & à Regno Dei, grande est peccatum, C. Quod est fornicatio latius sumpta pro imperfectione, ac proinde non à Regno Dei, sed à sublimiori gloriæ gradu excludens, &c. N. Sic dist. min. neg. conseq. Itaque 1. polygamia non est in Clementis Alexandrini mente fornicatio proprie dicta, sicut nec avaritia vel idololatria quibus ab eodem comparatur. 2. Nec his comparatur à S. Doctore polygamia, quasi per se & ratione sui non minus mala sit quam idololatria vel avaritia. Hæc enim vitia intrinsece mala sunt, nec per indulgentiam tolerari possunt, cum Lege prohibita sint. Atqui contra ex S. Doctore *Apostolus propter intemperantiam & unctionem ex venia secundum concedit Matrimonium*, (Ibid. p. 46.) Et si vero qui illud contrahit, *non implet summam illam vitæ perfectionem quæ agitur ex Evangelio, non peccat tamen, quia non est à Lege prohibitus.* Ergo cum S. Clemens fornicationis nomen tribuit prolapsioni ab uno Matrimonio ad plura, vel de polygamia simultanea loquitur, vel de gravi ad ipsam propensione, ut subindicant hæc quæ præcedunt ipsius verba: *Ad eos pudore afficiendos & reprimendos qui sunt proclives ad secundas nuptias, apte Apostolus alto quodam tono eloquitur: Inquit enim: Qui fornicatur, in proprium corpus peccat.* (I. Cor. 6.) Et vero adducit continenter S. Clemens hæc Apostoli verba, I. Timoth. 5. *Volo juniores nubere, filios procreare, &c.* Atqui ea de viduis dicta esse non ignorabat Clemens. Ergo ne à capite ad calcem sibi met contradicat, dicendum est eum, dum secundas nuptias redarguit, non ipsas in se, sed pravos eorum qui sic nubunt affectus infectari: quod & alii Patres fecisse videntur. Unde.

CLXXXIX. Dico Origenem secundo nubentes minori quidem loco habuisse, sed non ideo ipsos incusasse peccati: nimirum Origenes, male licet, Vitam æternam distinguit à Regno Dei. Per vitam æternam intelligit salutem, quæ in intuitiva Dei visione posita est. Per Regnum Dei, sublimiorem quemdam felicitatis gradum, quem primitivorum immaculorumque cætum nuncupat. Ab hoc cætu polygamos, ut minus perfectos, excludit; sed non excludit à Vita æterna: 1. quia expressim docet eos missum non iri *in æternum incendium*: 2. quia ibid. subjungit: *Puto digamum non esse de Ecclesia, perfectorum scilicet, de eo nimirum numero qui non habet rugam aut maculam; sed esse de secundo gradu, & de his qui invocant nomen Domini, & qui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo.* Et clarius Hom. 19. in Jeremiam: *Arbitror: illam quæ bis nubit, participem quidem esse salutis alicujus, non tamen tantæ beatitudinis, quantæ*

quantæ illa quæ tolit puritatem, Ergo, juxta Origenem, sicut secundæ nuptiæ excludunt equidem à primis Ecclesiæ gradibus, Episcopatu scilicet, Presbyteratu, &c. sic & à primis gloriæ gradibus excludunt: sed sicut à gloriæ substantia, seu ab æterna salute non excludunt, sic nec excludunt à corpore Ecclesiæ. Ergo iterum is Origenis locus noster est, non Adversariorum.

CXC. Inst. Mens Origenis & Clementis Alexandr. non melius quam ex Patribus pene coævis percipi potest. Atqui coævi pene Patres, Græci præcipue, posteriores nuptias pro veris peccatis habuere. Probatur min. 1. ex Gregorio Nazianz. Orat. 31. ubi hæc Apostoli verba expendens, *Sacramentum hoc magnum est, &c.* sic loquitur: (T. 1. p. 501. A.) *Hæc oratione secundas nuptias mihi deprecari videtur. Si enim duo Christi sunt, duo quoque viri sunt, & duæ uxores: Si autem unus, Christus, unum Ecclesiæ caput, una etiam caro sit, secunda autem respuatur. Quod si secundam prohibeat, de tertia quid dicendum est? Primum lex est, secundum venia & indulgentia, tertium iniquitas: Qui autem hunc numerum excedit, porcine plane est, utpote ne multa quidem vitii exempla habens.*

CXCI. 2. Ex S. Chrysostomo, Homil. 32. Operis imperf. in Matth. ubi hæc: *Apostoli præceperunt quidem secundas adire nuptias propter incontinentiam hominum; nam secundam quidem accipere, secundum præceptum Apostoli est; secundum autem veritatis rationem vere fornicatio est; sed dum permittente Deo publice & libenter committitur, fit honesta fornicatio.* Tom. V. p. cxxxiv. E.

CXCII. 3. Ex Hieronymo ipso, qui Lib. contra Jovinian. sic loquitur. *Quamodo virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias Apostolus, & excusabile facit quod per se non appetitur, ita ob eandem fornicationem vitandam concedit viduis secunda Matrimonia. Melius est enim, licet alterum & tertium, unum virum nosse, quam plurimos; id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis: siquidem & illa in Evangelio Samaritana sextum se habere maritum dicens, arguitur à Domino quod non sit vir ejus: ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui proprie unus est, esse desit.* Neque vero suam hanc doctrinam emollit Hieronymus, ut supra voluimus persuadere. Siquidem Epist. citat. 91. ad Geruntiam post commemoratam, cujus Romæ sub Damaso testis fuerat, historiam mulieris illius quæ duos supra viginti conjuges habuerat: *Quid, inquit, dicemus tali mulieri? Nempe illud quod Dominus Samaritanæ: Viginti duos habuisti maritos, & iste à quo sepeliris non est tuus.* Fuit enim indubie Samaritana illa prævaricatrix, quæ in uno viro non mansit, sed fornicata est in multis nuptiis, ait S. Iræneus, Lib. 3. adversus hæreses, cap. 17. alias 19. n. 2.

CXCIII. Idem Hieronymus, eadem Epist. 91. *Digamia in quo erit numero? Imo extra numerum. Certe in bona terra non oritur, sed in vepribus: ut in eo se putet esse laudabilem, si scortis melior sit, si publicarum libidinum vitæ superat, si uni sit prostituta, non pluribus.*

Consonat Herardus Turonensis Archiepis-

copus, qui an. 858. Capitulis à se collectis, istud inseruit, n. cxi. (T. 8. Conc. p. 635.) *Nullus Laicus plus quam duas uxores habeat: quod extra est, ad adulterium pertinet.*

Ex iis sic: Nuptiæ quæ reprobatae sunt tanquam iniquitas, tanquam actio plane porcina, tanquam vera fornicatio, tanquam prostitutio, tolerabilior quidem cum uno, quam cum multis, sed tamen prostitutio non abhincilis fornicationi Mulieris Samaritanæ; nuptiæ demum per quas eo solum differt femina à meretrice, quod hæc publicæ libidinis victima sit, illa vero libidinis tantum unius: hæc inquam, nuptiæ vel in se malæ sunt, vel nihil est in mundo quod malum dici possit. Atqui ex Patribus adductis, &c.

CXCIV. R. 1. ex objectis auctoritatibus delendam esse auctoritatem pseudo Chrysostomi; etsi enim is exponi potest, ut alii PP. prout eum interpretatur S. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. re ipsa tamen vix dignus est qui in hisce minoris momenti Capitibus explicetur. *Ecquis, ait Baronius ad annum 407. non jure commoveatur, cum videat adscribi sanctissimo viro, Chrysostomo, ab incerto Auctore, sed certo Hæretico, Hæreticorumque deterrimo, Homilias illas purulentas, hæresim scatentes verminibus, quæ ne pilam quidem Chrysostomi vel in dictione, vel in sententiis, vel in dogmatibus habent; sed sparsas hæreses Manichæorum, Montanistarum, Arianorum, ac Donatistarum continent? &c.* Et hæc quæ confirmant Tillemontius & Montefalconius sufficient ad diluendam auctoritatem hominis Ariani & Arianae Hæresi addictissimi. Quanquam se vel in objecto Textu probat Novatoris hujus stoliditas. Ubi enim invenit fornicationem veram, Deo permittente, licenter & honeste committit. Apage

CXCV. R. 2. dist. min. Secundæ nuptiæ à Patribus reprobantur tanquam iniquitas, prostitutio, &c. in se ipsis, N. Tanquam iniquitas & prostitutio in causa, & quidem non sine aliqua exaggeratione, C. Itaque Patres, qui id unum intendebant ut pararent Domino Plebem perfectam, Fideles omnimodis ad continentiam adhortati sunt, nec usquam, nisi tacti dolore intrinsecus, eosdem Matrimonia iterare conspexerunt: quod profecto mirum non est, cum ea qua vivimus sæculorum sæce, trigamiam & quadrigamiam nativo quodam pietatis impetu exhorreamus. At sicut neque nos hodie, sic nec illi olim ipsam nuptiarum istiusmodi substantiam redarguerunt; tum quia nec conjugia ista unquam dissolvissè leguntur, nec eos qui in ipsis permanebant, à Sacramentis perpetuo, sed tantum ad aliquot annos removerunt; tum quia exigit æquitatis ratio, apud Theologos crebro, sed legitime recurrens, ut quæ ferventi zelo duriora quandoque locuti sunt, ex aliis eorum verbis benigne exponantur. Atqui ex Patribus objectis ne unus quidem est qui nostras in partes flecti non possit.

CXCVI. Sic 1. Gregorius Nazianzenus, qui primum adstruere videtur, non magis duo iri posse conjugia, quam possint duo esse Christi, fatetur tamen secundum Matrimonium ex venia & indulgentia permitti; & tamen non fateretur peccatum ex venia & indulgentia committi posse. Idem S. Pontifex, cit. Orat. 39.

in Novatianum acriter insurgit, quia is *ne juvenibus quidem viduis ineundi Matrimonii potestatem* faceret; quam tamen *Paulus* his *facere minime dubitavit*. Jam vero Paulus potestatem junioribus viduis factam ad secundum Matrimonium, quod cito per mortem, sicut & primum dissolvi potest, non restrinxit. Ergo nec absolute restrinxit S. Gregorius. Ergo cum tertias nuptias *iniquitatem*, quartas vero *portinum* quid nuncupat, non tam nuptias quam incontinentiam ad eas vulgo propellentem, infestatur.

CXCVII. Sic 2. Hieronymus *prostituta* nomen latiori & improprio admodum sensu usurpat, pro ea nimirum quæ, minus quidem verecunde, sed tamen legitime, viris pluribus miscetur: Nec enim melior quispiam Hieronymi interpret esse potest, quam Hieronymus ipse. Atqui is in utraque ad Pammachium & Ageruntiam Epistola fatetur se posteriores nuptias nunquam in se ipsis improbasse. *Non damnavi in Ecclesia digamiam*, inquit, *immo nec trigamiam etiamnum libera voce proclamo, ita licere quinto & sexto & ultra, quomodo secundo marito nubere: Habat cuilibet octavum maritum, & esse desinat prostituta*. Ergo re ipsa *prostituta* non est, quæ plures successive maritos habet. Ergo iterum cum mulieri quæ maritos habuit viginti duos, illud Christi ad Samaritanam applicat: *Quem nunc habes, non est tuus*, rhetorice loquitur; idem dicturus de vigesimo primo, de vigesimo, de quinto decimo, si mulier illa non nisi viginti vel quindecim habuisset.

Eadem est ad Herardi Textum responsio: Is nempe adulterium eo sensu sumit, quo prostitutionem Hieronymus, latiori scilicet, id est pro indicio summæ ad lasciviam propensionis; nisi forte trigamia certis in locis sub nullitatis pœna interdicta fuerat, quod ex eo solo Textu inferri certo non potest.

CXCVIII. Inst. 1. Hieronymus, eod. cap. 8. Lib. 1. contra Jovinianum: *Considera*, inquit, *quod quæ duos habuit viros, etiam si anus est, & decrepita & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere. Si autem panis illi tollitur elemosinæ, quanto magis ille panis qui de Cælo descendit, quem qui indigne comederit, reus erit Corporis & Sanguinis Domini*. Sic disputo: à peccato immune non est id quo quis fit indignus communionem Corporis Christi. Atqui ex Hieronymo per secundas nuptias fit homo indignus, &c.

CXCIX. R. Fit indignus ratione lasciviæ, quæ repetitis hujusmodi nuptiis inhæret, C. Fit indignus præcise per nuptias, Subd. Fit indignus, id est, minus dignus, quomodo indignum se post illusionem nocturnam judicabat Hieronymus, qui Martyrum Basilicas ingrederetur, C. Indignus positive, quasi verum crimen commiserit, N. Solutio patet ex dictis.

CC. Inst. 2. Idem S. Doctor, Epist. 91. c. 2. sic loquitur: *Ab officio Sacerdotii digamus excluditur: Lege Sacerdotali tenetur & Laicus, qui tamen se præbere debet, ut possit eligi in Sacerdotium. Non autem eligitur, si digamus fuerit. Porro eligantur ex Laicis Sacerdotes. Ergo & Laicus tenetur mandato per quod ad Sacerdotium pervenitur*. Ex qui-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

bus sic: Ad mentem Hieronymi, in iis quæ ad nuptias spectant, eadem lex Laicos quæ Sacerdotes adstringit. Atqui Sacerdotes sic ad monogamiam tenentur, ut si digami fuerint, ad sacros Ordines provehi nequeant. Ergo Pariter ad monogamiam adstringuntur Laici.

CCI. R. dist. maj. Eadem lex Laicos adstringit quæ Sacerdotes, ex quadam honestate & decentia, idque non semper, C. Eadem lex Laicos adstringit absolute, quasi omnino necesse sit ut monogami maneant, sicut Sacerdotes, N. Itaque decet ut qui ad Sacerdotium assumi possunt, viam ejus per secundas nuptias minime sibi præcludant. At 1. decentia hæc non omnes prorsus Laicos spectat: neque enim exigeret Hieronymus ut agrestis litterarum prorsus experts, & annos natus quinquaginta, quandoque etiam continentie parum idoneus, in eo se statu constituat ut ad Sacerdotium evehi possit. 2. Nec eadem decentia strictæ Legis rationem quoad alios habere potest, nisi forte de iis sermo sit, qui ut Hieronymi tempore sæpius contingebat, à gentilitate ad Fidem conversi, tanta divinæ vocationis specimina præferebant, ut novas, quibus à Sacerdotio exclusi fuissent, ineundo nuptias, contra Dei voluntatem ire viderentur.

CCII. Inst. 3. Objecta hæcenus Patrum testimonia de polygamia quatenus in se mala & prohibita intelligi debent, si possunt, cum sensum hunc naturaliter præferant, nec ad mitem, nisi per distortas interpretationes flecti queant. Atqui possunt rigidiori sensu intelligi: Possunt enim rigidiori eo sensu intelligi, nisi obstet palmaris quippiam Scripturæ locus qui ea benignius sumi exigat. Atqui nullus nobis suppetit hujusmodi Textus. Unde enim Argumentamur? Ex Apostolo, qui I. Corinth. 7. & ad Timoth. I. cap. 5. viduas juniores nubere jubet. Atqui ex his nihil in gratiam assertionis nostræ extundi potest. 1. Quia, nec inepte, dici potest Apostolum loqui de iis qui ante susceptum Baptismum in viduitate inciderant; & quibus secundum Matrimonium indulgetur, quia, ut eleganter docet Tertullianus, Libri de Monogamia, cap. 2. *Non numeratur post Fidem secunda uxor, quæ post Fidem prima est: à Fide enim incipit vita nostra*. 2. Quia dici potest nuptias secundas non permitti ab Apostolo ut rem bonam, sed tanquam minus malum, juxta istud Hieronymi, Epist. ad Saturam: *Hoc non vult Apostolus, sed cogitur velle, & labentibus per incontinentiam in barathrum stupri, digamiæ manum porrigere*: sic autem concessit digamiæ præcepta non bona, & justificationes pessimas.

CCIII. R. ad 1. neg. min. Objecta enim testimonia rigidiori sensu accipi non possunt, nisi Patres & aliis Patribus Concl. 1. adductis, & sibi metipsis, & Apostoli litteræ male cohæreant. Atqui contradictio hæc, quantum fieri potest, removeri debet. Ergo.

CCIV. Ad 2. neg. min. Et dico duas quæ proferuntur Textuum Apostoli solutiones nihil habere solidi. 1. enim unde habentur hæc verba, *quod si dormierit vir ejus, cui vult nubat*; hæc item: *Volo juniores viduas nubere*, &c. De iis tantum intelligenda esse, quæ maritis ante Baptisma susceptum orbatæ fuerint? Sane indefi-

E e e

nita

nita est Apostoli locutio, nec ulla Baptismi accepti vel non accepti conditione restringitur. Et vero scribebat Apostolus *Ecclesiae Dei quae est Corinthi*; de iis ergo potissimum loquebatur qui *sanctificati* erant in Christo Jesu, proinde eorum conditionem, qua parte Fideles erant respiciebat; adeoque cum utcumque *juniores* viduas nubere volebat, de Christianis praecipue viduis loquebatur. Neque hic attendenda Tertulliani jam haeretici & delirantis auctoritas, qui denuo nubendi licentiam ab Apostolo Paulo facilius concessam, à suo autem *Paraceto* iuste restrictam effutire audent, ibid. cap. 4. *Si Christus*, inquit, *abstulit quod Moyses praecepit, quia ab initio non fuit sic, cur non & Paracletus*, Montanus, *abstulerit quod Paulus induxit; quia & secundum Matrimonium ab initio non fuit sic.* En quo ducit spiritus haereseos, spiritus furoris & vertiginis.

CCV. 2. Nec dici potest, citra, gravem Apostoli injuriam, permissas ab eo fuisse secundas nuptias ut minus malum, sed tamen reipsa malum. Nunquid enim, ait solide P. Drouin, p. 444. si denuo nubere malum sit, potest de novo Matrimonium contrahi in Domino, quod tamen jubet Apostolus? An in Domino, sit, quod Legem Domini subvertit? praeterea ex Apostolo ipso, Rom. 1. 32. *Digni sunt morte non solum qui mala faciunt, sed qui consentiunt facientibus.* Atqui malo, & quidem gravi, consensisset Apostolus, volendo ut juniores viduae nuberent. Quid enim est istud in Adversariorum hypothese, *Volo juniores* viduas nubere, nisi, *Volo* eas sub obtentu nuptiarum, quas divina Lex proscripsit, libidinibus indulgere, & in spurcitia volutari? Dicendum igitur digamiam ab Apostolo permitti, non ut rem malam, quae nunquam permitti potest, sed ut rem minus bonam: quae duo longe discrepant; cum Matrimonium ipsum nonnisi ut minus bonum permittat Lex Evangelica, quae ubique continentiam inspirat: *Volo*, ait Paulus, id est enixe velim, *omnes vos esse sicut me ipsum.*

CCVI. Neque aliter sensit aut sentire potuit Hieronymus, ut ex Textu ejusdem recte pensato intelligitur hoc non vult Apostolus, inquit, *sed cogitur velle, & labentibus per incontinentiam in barathrum stupri, digamiae manum porrigere.* Quae porro ista erit contra stupri barathrum porrectio manus, si digamia ipsa stuprum sit, & perpetuum libidinis incentivum? Pergit S. Doctor: *Ideo adolescentula vidua quae non se potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat quam diabolum.* Atqui si digamia per se peccatum sit, vidua denuo nubendo plus diabolum accipiet quam maritum: diabolum plene, maritum nomine tenuis, prout erat sexus ille Samaritanæ. Subdit deum Hieronymus: *Ita secundum indulget Paulus maritum, & tertium, & si liberet, etiam vigesimum, ut sciant viduae non sibi viros datos sed adulteros amputatos.* Atqui hæc, dura licet, sunt tamen nostra: si enim peccatum sit polygamia, non debet dici adulterorum amputatio, sed verius multiplicatio. Ergo nihil dixit Hieronymus à Catholico sensu alienum; quæque ei quo æstuabat zelo virginitatis, verba alperiora & hyperbolica exciderunt, ex aliis

debent temperari locis, ubi polygamiam ab omni labe rotunde excusat. Hæc idem clarif. Scriptor.

CCVII. Obj. 3. Constans est omnium doctrina bigamos *ex defectu Sacramenti* irregulares esse. Atqui legitimæ non sunt nuptiæ quibus deficit ratio Sacramenti.

CCVIII. R. dist. maj. Irregulares esse defectu Sacramenti, eo quod secundum Matrimonium non tam perfecte significet unionem Christi cum Ecclesia, quæ est unius cum una, quam primum & unicum, C. eo quod his necessario desit ratio Sacramenti, N. Rem paucis explicat Innocentius III. cap. *Debitum*, 5. *de bigamis*; ubi Sacramenti defectum in bigamis ex eo repetit, quod *nec ulla uxor, est unica unicus, nec iste unus unius.* Est & alia hujus irregularitatis ratio, nempe quod qui sæpius nubunt, in suspicionem incontinentiæ veniant; quæ suspicio Ministros Ecclesiæ plurimum dedecet.

CCIX. Inst. His omnino deest Sacramentum, quorum nuptiæ sacerdotali benedictione privantur. Atqui bigamorum nuptiæ. Minor patet ex Can. 7. Concilii Neocæsariensis, quo vetatur ne Presbyter in nuptiis bigami prandre audeat.

CCX. R. 1. Ut supra, potuisse bigamorum conjugia benedici, quia id necessarium foret; ab eorum vero convivii abstinere, quia non decebat Ecclesiam letari de conjugio, quod ut à Christiana perfectione alienum improbat.

CCXI. R. 2. hinc ad summum sequi bigamorum conjugia quibusdam in Ecclesiis contractus fuisse mere civiles, quod & sentit Illust. de Marca; & plures ex citatis Basilii & Gregorii Nazianz. Textibus, quantum ad tetragamiam sibi videntur inferre, in primis vero Arcudius, Lib. 7. cap. 29. p. 627. cui dubium non est quin eosdem Basilium & Gregorium *tanquam insignes Doctores non pauci alii Episcopi secuti sint.* Reclamant quidem alii, qui solutiones à nobis superius datas ad hujusmodi objectionum solutionem satis esse opinantur. Sed de his quæ nemo hominum certo detegit, judicium nostrum suspendimus.

CCXII. Hæc solum observanda credimus, scilicet nec tertias, imo nec quartas nuptias, ulla Imperiali Lege prohibitas fuisse apud Græcos ante Basilium* Macedonem, qui omnium primus & tertias prohibuit, & quartas plane irritas fecit Novella sua cui titulus: *Non licere ad quartas nuptias transire*, quæque extat Lib. 2. Juris Orientalis. In ea refert Basilius, *Priscis scriptam Legem fuisse, imo à Justiniano confirmatam, per quam usque ad quartas nuptias iis qui volunt Matrimonia protenduntur; se vero, ne priscis Legibus acquiescat, Lege divina (imaginaria utique) impediri: quapropter se quartum Matrimonium ita vetare, ut etiam tertium ad Ecclesiasticos Canones ablegat; id est, secundum Canones velit dijudicari.* Tandem sic Novellam hanc suam concludit: *Manifestum omnibus esto, quod si quis ausus fuerit ad quartas nuptias, non nuptias accedere, non solum pro nullis habebuntur hæ nuptiæ, nec liberi ex eis procreati pro legitimis agnoscentur; verum etiam ipse pœnis pollutorum scortationis sordibus subjicietur, ejusmodi videlicet personis à se invicem separatis.*

Hanc

* Obiit
an. 886.

Hanc Patris sui Novellam confirmavit Filius ejus Leo, cognomine *Sapiens*, non propter sapientiam; erat enim perditissimis moribus, sed propter Philosophiæ & litterarum amorem. Is ergo Lege quæ in *Jure Orientali* est nonagesima, sanxit ut qui ad tertium Matrimonium pervenerint, pænæ quam in ipsos fateri Canon promulgavit, obnoxii sint. Hæc autem pænæ quo Canone inflicta sit non refert Leo; forte nec præter Canonem Neocæsariensem de quo paulo ante, referre potuisset, cum dicat Basiliius M. *trigamiam publice non condemnari*. Ita observat Arcudius, Lib. 7. c. 29, p. inibi 633.

Ut ut est, qui tertias nuptias proscribebat Leo, ducta tertia uxore sine beneficio proles, ex Zoe pellice filium habuit, quem quia Successorem Imperii relinquere vehementer optabat, matrem illius quarto sibi Matrimonio conjunxit. Hinc grandes in Ecclesia CP. turbæ. Nicolaus enim primus ejus nominis Patriarcha Constantinopolitanus, Leonem ab Ecclesia segregavit. Nicolao adhærebant non pauci Pontifices; alii nonnulli Metropolitæ stabant à partibus Imperatoris: cumque maximum esset dissidium inter primarios Ecclesiastici Ordinis Antislites, Imperator, missa ad Sergium tunc temporis Papam Legatione, dispensationem postulavit. Sergius quartum hoc Leonis cum Zoe conjugium ratum haberi voluit, & per suos Legatos Nicolaum his nuptiis obstinatius renitentem in exilium amandari curavit. Tandem composita est pax sub Joanne X. & Orientales Episcopi, jubente Constantino, Leonis Filio, convocati, 1. Constantinum ut legitimum Imperii hæredem habuerunt: 2. anathema dixerunt iis qui accusant sanctam Ecclesiam, quia quartas nuptias admisit ob dispensationem à R. Pontifice intuitu unionis Fratrum concessam: 3. Decretum cui inscriptio, *Tomus unionis* edidit in hæc verba: *Sententia judicioque communi deternimus, ne ab hoc anno præsentis (R. S. 925.) quartas nuptias ullus contrahat, sed ut prorsus eæ rejiciantur. Quod si quis ad ejusmodi conjugium progredi decreverit, ab omni Ecclesiastico cœtu exclusus esto, &c.*

Atque ea Lex apud Græcos hodieque perseverat, ut docet ibid. Arcudius, p. 636. Unde cum Imperatores duo CP. Michael & Caloianus Palæologi professionem fidei ex præscripto Romanæ Sedis ediderunt, ubi ad Matrimonium deventum est, nonnisi de tertiis nuptiis licite contrahendis locuti sunt. Neque tamen Græci quartas & ultiores nuptias, quasi natura sua malas, reprobant; sed ut eas quæ in gradibus ab Ecclesia prohibitis contrahuntur, rejiciunt, id est tanquam quæ indecorum aliquid contineant.

CCXIII. At, inquit, Græci bigamiam ipsam habent ut aliquid mali, ut patet ex precibus quas pro bigamis fundunt his verbis: *Tu, Domine, qui omnium misereris, dimitte servis tuis iniquitates eorum. Concede illis publicam conversionem, femina peccatricis lacrymas. Ignosce, Domine, iniquitati servorum tuorum, qui carnis stimulis resistere non valentes, secundo Matrimonio copulantur. Domine Deus, ne statuas illis hoc peccatum.*

CCXIV. Resp. peccatum pro cujus condo-

natione Græci & Orientales Deum precantur, non Nuptiarum vitium esse, sed nubentium, qui carnis stimulis non omnimode resistere conantur, sed effræni incontinentiæ cedunt facilius. Id autem vel ex ipsis quæ obijciuntur precibus elucescit. Sic enim habent: *Tu Domine, qui servos tuos N. & N. conjungis, per charitatem reciprocam conjunge eos, ut per sinceram cordis pœnitentiam tua mandata implendo, cum pace & concordia ad cœleste tuum Regnum valeant pervenire. Ignosce iniquitati servorum tuorum, qui carnis stimulis resistere non valentes, secundo Matrimonio copulantur, sicut per Paulum Apostolum tuum præcepisti: ille enim pro nobis infirmis abjectisque dixit, melius esse nubere quam uri.* Jam quæro cum Auctore Lib. de Re Sacram. qua fronte charitatem reciprocam, pacis & concordie Spiritum, ipsumque Regnum cœleste pro iis Ecclesia peteret, quos sciret in perpetuo concubinato victuros? Quæ isthæc audacia foret; nefandum concubitum, Apostoli Deique ipsius mandato adscribere? Quæ denique non tam precatio quam derisio foret, pro his pœnitentiæ spiritum efflagitare, quibus nefario junctis contractu ad extremum usque halitum adulteros esse & impœnitenes permitteretur? Fatendum ergo repetitas nuptias, licet à Græcis & Orientalibus non probentur, ab iis tamen non damnari ut malas.

Ut solvantur nonnullæ difficultates.

CCXV. Quæres 1. an & quibus Græci tertias nuptias permittant.

R. cum Arcudio ibid. iidem Patres qui cum Constantino, Leonis filio, tetragamiam absolute irritarunt, trigamiam quandoque permittunt, quandoque prohibent; id enim statuunt ut si quis sit triginta annorum, & careat prole, mereatur veniam, & facile ipsi condonetur Matrimonium tertium, consueta nimirum imposita pænæ; sin habeat prolem, permittatur etiam, sed graviore pænâ mulsetur. Si autem ad annum quadragesimum provectus careat liberis à prioribus uxoribus relictis, tertiam ducere possit, diuturniore & austeriore imposita sibi pœnitentiâ? sin extent liberi, tertium ei conjugium nulla ratione permittatur.

CCXVI. Quæres 2. an severior hæc disciplina solos apud Græcos vigeat.

R. durius quid quantum ad Hispaniarum Reginas decretum esse à Concilio Toletano XIII. an. 683. Ibi Can. 5. (Tom. VI. Conc. p. 1291.) *Nulli licebit superstitem Reginam sibi in conjugio ducere. Non hoc secuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permittum. Quod si facere tale quisquam præsumpserit. sive sit Rex, sive quilibet hominum. sit ab omni Christianorum communione seclusus.* Idem Decretum confirmavit an. 691. Concilium Cæsaraugustanum III. Can. 5. (Ib. 1315. C. D.) atque ut facilius redigeretur ad praxim, statuit ut deinceps relictæ Principis superiorem sententiam illibato animo pudice servans, statim arcessito ab hoc sæculo Principe vestem sæcularem deponat, & alacri curiositate Religionis habitum assumat. & infra claustra Monasterii jugi sedulitate persistens, atque sanctimoniam vitam peragens, de Regno temporali, opitulatione divina, ad Regnum æternitatis mereatur pervenire.

venire. Durior sane disciplina, quam nostra ætate pie neglectam conspeximus.

CCXVII. Quæres 3. an viduo vel viduæ statim à compartis obitu novas ad nuptias avolare liceat.

* An.
831. R. sancitum esse Lib. 5. Codicis Theodosiani, tit. 9. de secundis Nuptiis *, ut si qua exfeminis perditto marito intra anni spatium alteri festinarit nubere, (parum enim temporis post decem menses servandum adjicimus, tametsi exiguum putemus) probrosis iniusta notis, honestioris nobilisque personæ & decore & jure privetur, atque quod de prioris mariti bonis, vel jure sponsaliorum, vel judicio defuncti conjugis

consecuta fuerat, amittat: & sciat nec de nostro beneficio vel adnotatione sibi esse subsidium. Huic Legi subscribere in Anglia Theodorus & Egbertus, ille Cantuariensis, iste Eboracensis Antistes. Mitior Ecclesiæ Romanæ disciplina, quæ decoris minus quam animarum salutis anxia, noluit viduam debere legalis infamiae sustinere jacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus, scilicet unius anni spatium, nubat: Ita Innocentius III. cap. ult. De secundis nuptiis. Præverat jam ab an. 1179. Alexander III. in Concilio Lateranensi III. ubi mulieris intra luctus annum nubentis infamiam per sententiam & auctoritatem Apostolicam aboleri declarat. (T. 10. p. 1597. D.)

A P P E N D I X

A D

DOGMA LUTHERANORUM DE POLYGAMIA SIMULTANEA.

SI semel probari poterit simultaneam uxorum pluralitatem, non à Luthero tantum, sed & à potissimis ejusdem Gregalibus permissam esse, nemini qui Evangelium admittat, dubium esse poterit quin nascens Secta in capitali puncto sese Antievangelicam esse demonstraverit; atque in ceteris non modo fide omni prorsus indigna sit, sed & à Deo deserui meruerit. Id autem ut ad oculum constet, varia subjicimus monumenta, quæ invicte demonstrent à Luthero & aliis, plena, qua Christi Legem relaxare poterant, auctoritate permissum quondam fuisse Philippo Hassiæ Landgravio, ut vivente adhuc & retenta priori conjugē, aliam duceret: quod & iisdem Sectariis expresse consentientibus factum sit. Monumenta hæc Juris fecit publici tum Carolus-Ludovicus Palatinus Comes qui sub finem præcedentis sæculi diem clausit; tum, qui è Philippi, Hassiæ Landgravii posteris erat, Princeps Ernestus Hassiæ. Eadem plene refert Jacobus-Benignus Bossuet, Meldensium Episcopus, ad calcem Libri VI. Historiæ variationum. Hæc porro complectuntur, 1. Instructionem ea de re Bucero creditam ab ipsomet Landgravio: 2. Lutheri ad eundem Landgravium Consultationem: 3. publicum Notariorum Instrumentum, quo constat Landgravium post receptam Lutheri Consultationem, aliud Matrimonium, stante adhuc priore, contraxisse.

I N S T R U C T I O.

Quid Doctor Martinus Bucerus apud Lutherum & Philippum Melancthonem sollicitare debeat; & si id ipsis rectum videbitur, postmodum apud Electorem Saxonie.

I. **P** R I M O ipsis gratiam & fausta meo nomine denuntiet, & si corpore animoque adhuc bene valerent, quod id libenter intelligerem. Deinde incipiendo quod ab eo tempore quo me noster Dominus Deus infirmitate visitavit, varia apud me considerassem, & præsertim quod in me repererim quod ego ab aliquo tempore quo uxorem duxi, in adulterio & fornicatione jacuerim. Quia vero ipsi & mei Prædicantes sæpe adhortati sunt ut ad Sacramentum accederem, ego autem apud me talem præfatam vitam deprehendi, nulla bona conscientia aliquot annis ad Sacramentum accedere potui: Nam quia talem vitam DESERE-

RE NOLO, qua bona conscientia possem ad Mensam Domini accedere? Et sciebam per hoc non aliter quam ad judicium Domini, & non ad Christianam Confessionem me perventurum. Ulterius legi in Paulo pluribus quam uno locis, quomodo nullus fornicator nec adulter Regnum Dei possidebit. Quia vero apud me deprehendi quod apud meam uxorem præsentem à fornicatione ac luxuria, atque adulterio abstinere non possim, nisi ab hac vita desistam, & ad emendationem me convertam, nihil certius habeo expectandum, quam exheredationem à Regno Dei, & æternam damnationem. Causæ autem quare à fornicatione, adul-

terio

terio & his similibus abstinere non possim apud hanc meam præsentem uxorem, sunt istæ.

II. Primo quod initio quo eam duxi, nec animo nec desiderio eam complexus fuerim. Quali ipsa quoque complexione, amabilitate & odore sit, & quomodo interdum se superfluo potu gerat, hoc sciunt ipsius Aulæ præfecti & Virgines, alique plures: cumque ad ea describenda difficultatem habeam, Bucerum tamen omnia declaravi.

III. Secundo, quia valida complexione, Medici sciunt, sum, & sæpe contingit ut in Fœderum & imperii Comitibus diu verler, ubi laute vivitur & corpus curatur; quomodo me ibi gerere queam absque uxore, cum non semper magnum Gynæceum meum ducere possim, facile est conjicere & considerare.

IV. Si porro diceretur quare meam uxorem duxerim, vere imprudens homo tunc temporis fui, & ab aliquibus meorum Consiliariorum, quorum potior pars defuncta est, ad id persuasus sum. Matrimonium meum ultra tres septimanas non servavi, & sic constanter perrexi.

V. Ulterius me Concionatores constanter urgent ut scelera puniam, fornicationem, & alia; quod etiam libenter facerem: quomodo autem scelera, quibus ipsemet immerusus sum, puniam, ubi omnes dicerent: Magister, prius te ipsum puni. Jam si deberem in rebus Evangelicæ Confederationis bellare; tunc id semper mala conscientia facerem, & cogitarem: Si tu in hac vita gladio, vel sclopeto, vel alio modo occubueris, ad dæmonem perges. Sæpe Deum interea invocavi & rogavi, sed semper idem remansi.

VI. Nunc vero diligenter consideravi scripturas Antiqui & Novi Testamenti, & quantum mihi gratiæ Deus dedit, studiosè perlegi, & ibi nullum aliud consilium nec medium invenire potui; cum videam quod ab hoc agendi modo penes modernam uxorem **NEC POSSIM NEC VELIM ABSTINERE**, (quod coram Deo testor) quam talia media adhibendo quæ à Deo permixta, nec prohibita sunt. Quod pii Patres, ut Abraham, Jacob, David, Lamech, Salomon & alii, plures quam unam uxorem habuerint, & in eundem Christum crediderunt, in quem nos credimus, quemadmodum S. Paulus ad Corinth. x. ait. Et præterea Deus in Veteri Testamento tales Sanctos valde laudavit: Christus quoque eosdem in Novo Testamento valde laudat: insuper Lex Moysis permittit, si quis duas uxores habeat, quomodo se in hoc gerere debeat.

VII. Et si objiceretur Abrahamo & Antiquis concessum fuisse propter Christum promissum; invenitur tamen clare quod Lex Moysis permittat, & in eo neminem specificet & dicat utrum duæ uxores habendæ, & sic neminem excludit. Et si Christus solum permissus sit stemmati Judæ, & nihilominus Samuelis pater, Rex Achab, & alii plures uxores habuerunt, qui tamen non sunt de stemmate Judæ. Idcirco hoc quod istis id solum permissum fuerit propter Messiam, stare non potest.

VIII. Cum igitur nec Deus in Antiquo, nec Christus in Novo Testamento, nec Prophetæ, nec Apostoli prohibeant ne vir duas uxores ha-

bere possit; nullus quoque Propheta vel Apostolus propterea Reges, Principes, vel alias personas punierit aut vituperarit quod duas uxores in Matrimonio simul habuerint, neque pro crimine aut peccato vel quod Dei Regnum non consequentur, judicavit; cum tamen Paulus multos indicet qui Regnum Dei non consequuntur, & de his qui duas uxores habent, nullam omnino mentionem faciat. Apostoli quoque cum Gentibus indicarent quomodo se gerere, & à quibus abstinere deberent, ubi illos primo ad Fidem receperant, uti in Actis Apostolorum est, de hoc etiam nihil prohibuerunt, quod duas uxores in Matrimonio habere possent; cum tamen multi Gentiles fuerint qui plures quam unam uxorem habuerunt. Judæis quoque non prohibitum fuit, quia Lex illud permittebat, & est omnino apud aliquos in usu. Quando igitur Paulus clare nobis dicit oportere Episcopum esse unius uxoris virum, similiter & Ministrum, absque necessitate fecisset, si quivis tantum unam uxorem deberet habere, quod id ita præcepisset, & plures uxores habere prohibuisset.

IX. Et post hæc ad hunc diem usque in Orientalibus Regionibus aliqui Christiani sunt, qui duas uxores in Matrimonio habent. Item Valentinianus Imperator, quem tamen Historici, Ambrosius & alii Docti laudant, ipsemet duas uxores habuit, legem quoque edi curavit, quod alii duas uxores habere possent.

X. Item, licet quod sequitur non multum curem, Papa ipsemet Comiti cuidam qui Sanctum Sepulchrum invisit, & intellexerat uxorem suam mortuam esse, & ideo aliam vel adhuc unam acceperat, concessit ut is utramque retinere posset. Item scio Lutherum & Philippum Regi Angliæ suasisse ut primam uxorem non dimitteret, sed aliam præter ipsam duceret, quemadmodum *præter*, *propter*, consilium sonat. Quando vero in contrarium opponeretur, quod ille nullum masculinum hæredem ex prima habuerit, judicamus nos plus hic concedi oportere causæ quam Paulus dat, unumquemque debere uxorem habere propter fornicationem. Nam utique plus situm est in bona conscientia, salute animæ, christiana vita, abstractione ab ignominia & inordinata luxuria, quam in eo ut quis hæredes vel nullos habeat; nam omnino plus animæ quam res temporales curandæ sunt.

XI. Itaque hæc omnia me permoverunt, ut mihi proposuerim, quia id cum Deo fieri potest, sicut non dubito, abstinere à fornicatione & omni impudicitia, & via quam Deus permittit, uti. Nam diutius in vinculis diaboli constrictus perseverare non intendo, & alias absque hac via me præservare **NEC POSSUM NEC VOLO**. Quare hæc sit mea ad Lutherum, Philippum, & ipsum Bucerum petitio, ut mihi testimonium dare velint si hoc facerem, illud illicitum non esse.

XII. Casu autem quo id ipsi hoc tempore propter scandalum, & quod Evangelicæ rei id fortassis præjudicare aut nocere possit, publice typis mandare non vellent, petitionem tamen meam esse, ut mihi scripto testimonium dent, si id occulto facerem, me per id non contra Deum egisse, & quod ipsi etiam pro

Matrimonio habere, & cum tempore viam inquirere velint, quomodo res hæc publicanda in mundum, & qua ratione persona quam ducturus sum, non pro inhonesta, sed etiam pro honesta habenda sit. Considerare enim possent quod alias personæ quam ducturus sum graviter accideret, si illa pro tali habenda esset, quæ non christiane vel inhoneste ageret. Postquam etiam nihil occultum remanet, si constanter ita permanerem, & communis Ecclesia nesciret quomodo huic personæ cohabitarem, utique hæc quoque tractatu temporis scandalum causeret.

XIII. Item non metuant quod propterea etiam aliam uxorem acciperem, meam modernam uxorem male tractare, nec cum ea dormire, vel minorem amicitiam ei exhibere velim, quam antea fecit; sed me velle in hoc casu crucem portare, & eidem omne bonum præstare, neque ab eadem abstinere. Volo etiam filios quos ex prima uxore suscepi, Principes Regionis relinquere, & reliquis aliis honestis rebus prospicere: esse proinde adhuc semel petitionem meam, ut per Deum in hoc mihi consulant, & me juvent in iis rebus quæ non sunt contra Deum, ut hilari animo vivere & mori, atque Evangelicas causas omnes eo liberior, & magis christiane suscipere possim: Nam quidquid me iusserint quod christianum & rectum sit, sive MONASTERIORUM BONA, seu alia concernat, ibi me promptum reperient.

XIV. Vellem quoque & desidero non plures quam tantum unam uxorem ad istam modernam uxorem meam. Item ad mundum vel mundanum fructum hac in re non nimis attendendum est, sed magis Deus respiciendus, & quod hic præcipit, prohibet, & liberum relinquit. Nam Imperator & Mundus me & quemcunque permittant ut publice meretrices retineamus, sed plures quam unam uxorem non facile concesserint. Quod Deus permittit, hoc ipsi prohibent: quod Deus prohibet, hoc dissimulant, & videtur mihi sicut Matrimonium Sacerdotum. Nam Sacerdotibus nullas uxores concedunt, & meretrices retinere ipsis permittunt. Item Ecclesiastici nobis adeo infesti sunt, ut propter hunc articulum quo plures

Christianis uxores permetteremus, nec plus nec minus nobis facturi sint.

XV. Item Philippo & Luthero postmodum indicabit, si apud illos, & præter omnem tamen opinionem meam, de illis nullam opem inveniam, tum me varias cogitationes habere in animo: quod velim apud Cæsarem pro hac re instare per Mediatore, etsi multis mihi pecuniis constaret: quod Cæsar absque Pontificis dispensatione non faceret, quamvis etiam Pontificum dispensationem omnino nihil faciam: Verum Cæsaris permissio mihi omnino non esset contemnenda, quam Cæsaris permissionem omnino non curarem, nisi scirem quod propositi mei rationem coram Deo haberem, certius esset Deum id permisisse quam prohibuisse.

XVI. Verum nihilominus ex humano metu, si apud hanc partem nullum solatium invenire possem, Cæsarem consensum obtinere, uti insinuatum est, non esset contemnendum. Nam apud me iudicabam si aliquibus Cæsaris Consiliariis egregias pecuniæ summas donarem, me omnia ab ipsis impetraturum; sed præterea timebam, quamvis propter nullam rem in terra ab Evangelio deficere, vel cum divina ope me permittere velim induci ad aliquid quod Evangelicæ Causæ contrarium esse posset, ne Cæsareani tamen me in aliis sæcularibus negotiis ita uterentur & obligarent, ut isti causæ & parti non foret utile: esse ideo adhuc petitionem meam, ut me alias juvent, ne cogar rem in iis locis quærere, ubi id non libenter facio; & quod millies libentius ipsorum permissioni, quam cum Deo & bona conscientia facere possum, confidere velim, qua CÆSAREÆ vel ALIIS HUMANIS permissionibus, quibus tamen non ulterius confiderem, nisi antecederent in divina Scriptura fundatæ essent, uti superius est declaratum.

XVII. Denique iterata est mea petitio, ut Lutherus, Philippus & Bucerus mihi hac in re scripto opinionem suam velint aperire, ut postea vitam meam emendare, bona conscientia ad Sacramentum accedere, & omnia negotia nostræ Religionis eo liberior & confidentius agere possim.

Datum Melsingæ, Dominica post Catharinæ, anno 1539.

PHILIPPUS; Landgravius Hassiæ.

CONSULATIO LUTHERI ET ALIORUM SUPER POLYGAMIA.

Serenissimo Principi Domino PHILIPPO Landgravio Hassiæ, Comiti in Catzenlembogen, Diets, Ziegenhain & Nidda, nostro clementi Domino, gratia Dei per Dominum nostrum Jesum Christum.

SERENISSIME PRINCEPS & DOMINE,

I. **P**ostquam vestra Celsitudo per Dominum Bucerum diuturnas conscientia suæ molestias, nonnullas simulque considerationes indicari curavit, addito scripto seu instructione

quam illi vestra Celsitudo tradidit, licet ita properanter expedire responsum difficile sit, nolimus tamen Dominum Bucerum, reditum utique maturantem, sine scripto dimittere.

II. Im-

II. Imprimis sumus ex animo recreati, & Deo gratias agimus quod vestram Celsitudinem difficili morbo liberaverit, petimusque ut Deus Celsitudinem vestram in corpore & animo confortare & conservare dignetur.

III. Nam prout Celsitudo vestra videt, pauperula & misera Ecclesia est exigua & derelicta, indigens probis Dominis Regentibus, sicut non dubitamus Deum aliquos conservaturum, quantumvis tentationes diversæ occurrant.

IV. Circa quæstionem quam nobis Bucerus proposuit, hæc nobis occurrunt consideratione digna: Celsitudo vestra per seipsam satis prospicit quantum differat universalem legem condere, vel in certo casu gravibus de causis ex concessione divina, dispensatione uti; nam contra Deum locum non habet dispensatio.

V. Nunc suadere non possumus ut introducatur publice, & velut lege fanciatur permissio plures quam unam uxores ducendi. Si aliquid hac de re prælo committeretur, facile intelligit vestra Celsitudo id præcepti instar intellectum & acceptatum iri: unde multa scandala & difficultates orirentur. Consideret, quæsumus, Celsitudo vestra quam sinistre accipere, si quis convinceretur hanc legem in Germaniam introduxisse, quæ æternarum litium & inquietudinum (quod timendum) futura esset seminarium.

VI. Quod opponi potest, quod coram Deo æquum est, id omnino permittendum, hoc certa ratione & conditione accipiendum. Si res est mandata & necessaria, verum est quod obicitur; si nec mandata nec necessaria sit, alias circumstantias oportet expendere. Ut ad propositam quæstionem accedamus, Deus Matrimonium instituit ut tantum duarum, & non plurium personarum, esset societas, si natura non esset corrupta; hoc intendit illa sententia: *Erunt duo in carne una*, idque primitus fuit observatum.

VII. Sed Lamech pluralitatem uxorum in Matrimonium invexit, quod de illo Scriptura memorat tanquam introductum contra primam regulam.

VIII. Apud Infideles tamen fuit consuetudine receptum; postea Abraham quoque, & posterius ejus, plures duxerunt uxores. Certum est hoc postmodum Lege Moysis permixtum fuisse, teste Scriptura, Deut. 21. v. 15. ut homo haberet duas uxores; nam Deus fragili naturæ aliquid indulgit. Cum vero principio & Creationi consentaneum sit unica uxore contentum vivere, hujusmodi lex est laudabilis, & ab Ecclesia acceptanda, nec lex huic contraria statuenda; nam Christus repetit hanc sententiam: *Erunt duo in carne una*, Matth. 19. & in memoriam revocat quale Matrimonium ante humanam fragilitatem esse debuisset.

IX. Certis tamen casibus locus est dispensationi. Si quis apud exteris Nationes captivus, ad curam corporis & sanitatem inibi alteram uxorem superinduceret, vel si quis haberet leprosam; his casibus alteram ducere cum consilio sui Pastoris, non intentione novam legem inducendi, sed suæ necessitati consulendi, hunc nescimus qua ratione damnare liceret.

X. Cum igitur aliud sit inducere legem, aliud

uti dispensatione, obsecramus vestram Celsitudinem sequentia velit considerare.

Primo ante omnia cavendum ne hæc res inducatur in Orbem ad modum Legis, quam sequendi libera omnium sit potestas. Deinde considerare dignetur vestra Celsitudo scandalum nimium quod Evangelii hostes exclamaturi sint nos similes esse Anabaptistis, qui simul plures duxerunt uxores. Item Evangelicos eam sectari libertatem plures simul ducendi, quæ in Turcia in usu est.

XI. Item Principum facta latius spargi, quam privatorum, consideret.

XII. Item consideret privatas personas hujusmodi Principum facta audientes, facile eadem sibi permixta persuadere, prout apparet talia facile irrepere.

XIII. Item considerandum Celsitudinem vestram abundare Nobilitate efferi spiritus, in qua multi, ut in aliis quoque terris, sint qui propter amplos proventus, quibus ratione Cathedralium Beneficiorum perfuuntur, valde Evangelio adversantur. Non ignoramus ipsi magnorum Nobilium valde infusa dicta, & qualem se Nobilitas & subdita Ditio erga Celsitudinem vestram sit præbitura, si publica introductio fiat, haud difficile est arbitrari.

XIV. Item Celsitudo vestra, quæ Dei singulari gratia, apud Reges & Potentes etiam exteros magno est in honore & respectu; apud quos merito est, quod timeat ne hæc res pariat nominis diminutionem. Cum igitur hic multa scandala confluant, rogamus Celsitudinem vestram ut hanc rem maturo judicio expendere velit.

XV. Illud quoque est verum quod Celsitudinem vestram omni modo rogamus & hortamur, ut fornicationem & adulterium fugiat. Habuimus quoque, ut quod res est loquamur, longo tempore non parvum mœrorem, quod intellexerimus vestram Celsitudinem ejusmodi impuritate oneratam, quam divina ultio, morbi, aliaque pericula, sequi possent.

XVI. Etiam rogamus Celsitudinem vestram ne talia extra Matrimonium levia peccata velit æstimare, sicut mundus hæc ventis tradere & parvipendere solet. Verum Deus impudicitiam sæpe severissime punivit; nam pœna diluvii tribuitur Regentum adulteriis. Item adulterium Davidis est severum vindictæ divinæ exemplum; & Paulus sæpius ait: *Deus non irridetur: Adulteri non introibunt in regnum Dei*; nam fidei obedientia comes esse debet, ut non contra conscientiam agamus. Timoth. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, possumus læti Deum invocare. Et Roman. 8. Si carnalia desideria spiritu mortificaverimus, vivemus; si autem secundum carnem ambulemus; hoc est, si contra conscientiam agamus, moriemur.

XVII. Hæc referimus ut consideret Celsitudo vestra Deum ad talia vitia non ridere, prout aliqui audaces faciunt, & ethnicas cogitationes animo fovant. Libenter quoque intelleximus vestram Celsitudinem ob ejusmodi vitia angere & conqueri. Incumbunt Celsitudini vestræ negotia totum Mundum concernentia. Accedit Celsitudinis vestræ complexio subtilis, & minime robusta, ac pauci somni; unde me-

rito

rito corpori parcendum esset, quemadmodum multi alii facere coguntur.

XVIII. Legitur de laudatissimo Principe Schanderbego, qui multa præclara facinora patravit contra duos Turcarum Imperatores, Amurathem & Mahumetem, & Græciam, dum vivèret, feliciter tuitus est ac conservavit. Hic suos milites sæpius ad castimoniam hortari auditus est, & dicere, nullam rem fortius viris animos demere ac venerem. Item quod si vestra Celsitudo insuper alteram uxorem haberet, & nollet pravis affectibus & consuetudinibus repugnare, adhuc non esset vestræ Celsitudini consultum ac prospectum. Oportet unumquemque in externis istis suorum membrorum esse dominum, uti Paulus scribit: Curate ut membra vestra sint arma justitiæ. Quare vestra Celsitudo in consideratione aliarum causarum, nempe scandali, curarum, laborum ac sollicitudinum, & corporis infirmitatis, velit hanc rem æqua lance perpendere, & simul in memoriam revocare, quod Deus ei ex moderna conjugē pulchram sobolem utriusque sexus dederit, ita ut contentus hac esse possit. Quot alii in suo matrimonio debent patientiam exercere ad vitandum scandalum! Nobis non sedet animo Celsitudinem vestram ad tam difficilem novitatem impellere aut inducere; nam Ditis vestræ Celsitudinis, aliique nos impeterent, quod nobis eo minus ferendum esset, quod ex præcepto divino nobis incumbat Matrimonium, omniaque humana ad divinam institutionem dirigere, atque in ea quoad possibile conservare, omneque scandalum remove.

XIX. Is jam est mos sæculi, ut culpa omnis in Prædicatores conferatur, si quid difficultatis incidat; & humanum cor in summæ & interioris conditionis hominibus instabile; unde diversa pertimescenda.

XX. Si autem vestra Celsitudo ab impudica vita non abstineat, quod dicit sibi impossibile, optaremus Celsitudinem vestram in meliori statu coram Deo, & securā conscientia vivere ad propriæ animæ salutem, & Ditionum ac Subditorum emolumentum.

XXI. Quod si denique vestra Celsitudo omnino concluderit adhuc unam conjugem ducere, judicamus id secreto faciendum, ut superius de dispensatione dictum, nempe ut tan-

tum vestræ Celsitudini, illi personæ, ac paucis personis fidelibus constet Celsitudinis vestræ animus, & conscientia sub sigillo Confessionis. Hinc non sequuntur alicujus momenti contradictiones aut scandala. Nihil enim est inusitati Principes concubinas alere; & quamvis non omnibus è plebe constaret rei ratio; tamen prudentiores intelligerent, & magis placeret hæc moderata vivendi ratio, quam adulterium & alii belluini & impudici actus; nec curandi aliorum sermones, si recte cum conscientia agatur. Sic & in tantum hoc approbamus: nam quod circa Matrimonium in lege Moysis fuit permillum, Evangelium non revocat aut vetat, quod externum regimen non immutat, sed adfert æternam justitiam, & æternam vitam, & orditur veram obedientiam erga Deum, & conatur corruptam naturam reparare.

XXII. Habet itaque Celsitudo vestra non tantum omnium nostrum testimonium in casu necessitatis, sed etiam antecedentes nostras considerationes, quas rogamus ut vestra Celsitudo tanquam laudatus, sapiens, & Christianus Princeps velit ponderare. Oramus quoque Deum ut velit Celsitudinem vestram ducere ac regere ad suam laudem, & vestræ Celsitudinis animæ salutem.

XXIII. Quod attinet ad consilium hanc rem apud Cæsarem tractandi, existimamus illum adulterium inter minora peccata numerare; nam magnopere verendum illum Papistica, Cardinalitia, Italica, Hispanica, Saracenica imbutum Fide, non curaturum vestræ Celsitudinis postulatam, & in proprium emolumentum vanis verbis sustentaturum; sicut intelligimus perfidum ac fallacem virum esse, morisque Germanici oblitum.

XXIV. Videt Celsitudo vestra quod nullis necessitatibus christianis sincere consulit, Turcam finit imperturbatum, excitat tantum rebelliones in Germania, ut Burgundicam potentiam efferat. Quare optandum ut nulli christiani Principes illius infidis machinationibus semisceant. Deus conservet vestram Celsitudinem. Nos ad serviendum vestræ Celsitudini sumus promptissimi. Datum Vittembergæ, die Mercurii post festum Sancti Nicolai 1539.

Vestræ Celsitudinis parati ac subiecti Servi:

MARTINUS LUTHER.
PHILIPPUS MELANCTON.
MARTINUS BUCERUS.
ANTONIUS CORVINUS.
ADAM.
JOANNES LENINGUS.
JUSTUS WINTFERTE.
DIONYSIUS MELANTHER.

Ego Georgius Nuspicher, accepta à Cæsare potestate Notarius publicus & Scriba, testor hoc meo chirographo publice, quod hanc copiam ex vero & inviolato Originali propria manu à Philippo Melanctone exarato, ad instantiam & petitionem mei clarissimi Domini

& Principis Hassiæ scripserim, & quinque foliis numero, excepta inscriptione, complexus sum, etiam omnia proprie & diligenter auscultarim & contulerim, & in omnibus cum Originali & subscriptione nominum concordet. De qua re iterum testor propria manu.

GEORGIUS NUSPICHER, Notarius.

IN-

INSTRUMENTUM COPULATIONIS PHILIPPI, LANDGRAVII, ET MARGARETÆ DE SAAL.

In Nomine Domini. Amen.

NOTUM fit omnibus & singulis qui hoc publicum Instrumentum vident, audiunt & legunt, quod anno post Christum natum 1540. die Mercurii mensis Maji; post meridiem circa secundam circiter, Indictionis anno 13. potentissimi & invictissimi Romanorum Imperatoris Caroli Quinti, clementissimi nostri Domini anno regiminis 21. coram me infra scripto Notario & Teste, Rotemburgi in arce comparuerint Serenissimus Princeps & Dominus PHILIPPUS, Lantgravius Comes in Catzenlengbagen, Diez, Ziegenhain & Nidda, cum aliquibus suæ Celsitudinis Consiliariis ex una parte; & honesta ac virtuosa Virgo MARGARETA DE SAAL, cum aliquibus ex sua consanguinitate ex altera parte: illa intentione & voluntate coram me publico Notario ac Teste publice confessi sunt ut Matrimonio copularentur; & postea ante memoratus meus clementissimus Dominus & Princeps Lantgravius PHILIPPUS per Reverendissimum Dominum Dionysium Melandrum, suæ Celsitudinis Concionatorem, curavit proponi ferme hunc sensum. Cum omnia aperta sint oculis Dei, & homines pauca lateant, & sua Celsitudo velit cum nominata virgine MARGARETA Matrimonio copulari, etsi prior suæ Celsitudinis conjux adhuc sit in vivis, ut hoc non tribuatur levitati & curiositati, ut evitetur scandalum, & nominatæ Virginis & illius honestæ consanguinitatis honor & fama non patiatur, edicit sua Celsitudo hic coram Deo, & in suam conscientiam & animam, hoc non fieri ex levitate aut curiositate, nec ex aliqua vilipensione Juris & Superiorum, sed urgeri aliquibus gravibus & inevitabilibus necessitatibus conscientiae & corporis, adeo ut impossibile sit sine alia superinducta legitima conjuge corpus suum & animam salvare. Quam multiplicem causam etiam sua Celsitudo multis perdoctis, piis, prudentibus, & Christianis Prædicatoribus antehac indicavit, qui etiam consideratis inevitabilibus causis id ipsum suaserunt ad suæ Celsitudinis animæ & conscientiae consulendum. Quæ causa & necessitas etiam Serenissimam Principem Christianam Ducissam Saxoniam, suæ Celsitudinis primam legitimam conjugem, utpote alta prin-

cipali prudentia & pia mente præditam movit, ut suæ Celsitudinis, tanquam dilectissimi mariti, animæ & corpori serviret, & honor Dei promoveretur ad gratiose consentiendum. Quemadmodum suæ Celsitudinis hæc super relata syngrapha testatur; & ne cui scandalum detur eo quod duas conjuges habere moderno tempore sit insolitum, etsi in hoc casu Christianum & licitum sit, non vult sua Celsitudo publice coram pluribus consuetas cæremonias usurpare, & palam nuptias celebrare cum memorata Virgine MARGARETA DE SAAL; sed hic in privato silentio in præsentia subscriptorum Testium volunt invicem jungi Matrimonio Finito hoc sermone, nominati PHILIPPUS & MARGARETA sunt Matrimonio juncti, & unaquæque persona alteram sibi desponsam agnovit & acceptavit, adjuncta mutux fidelitatis promissione in nomine Domini. Et ante memoratus Princeps ac Dominus ante hunc Actum me infra scriptum Notarium requisivit, ut desuper unum aut plura Instrumenta conficerem, & mihi etiam, tanquam personæ publicæ, verbo ac fide Principis adduxit ac promisit, se omnia hæc inviolabiliter semper ac firmiter servaturum, in præsentia reverendorum prædoctorum Dominorum M. Philippi Melanctoni, M. Martini Bucer, Dionysii Melandri, etiam in præsentia strenuorum ac præstantium Eberhardi de Than Electoralis Consilarii, Hermannii de Malsberg, Hermannii de Hundelshausen, Domini Joannis Fegg Cancellarii, Rodolphi Schenck, ac honestæ ac virtuosæ Domine Annæ natæ de Militiz, viduæ defuncti Joannis de Saal memoratæ Sponsæ matris, tanquam ad hunc Actum requisitorum Testium.

Et ego BALTHASAR RAND DE FULDA, potestate Cæsaris Notarius publicus, qui huic Sermoni, & Matrimoniali Sponsioni, & Copulationi cum supra memoratis Testibus interfui, & hæc omnia & singula audiavi & vidi, & tanquam Notarius publicus requisitus fui, hoc Instrumentum publicum mea manu scripsi & subscripsi, & consueto sigillo munivi in fidem & testimonium.

BALTHASAR RAND.

ARTICULUS TERTIUS.

DE

INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

UT hæc quæstio, cui se solvendæ imparem fatebatur Augustinus, & in qua quemlibet *venialiter falli posse* agnoscebat, Lib. 1. *De adul. Conjug.* cap. 25. & Lib. *De Fide & Operibus*, *Tournel. Theol. Mor.* Tom. X.

cap. 19. quam dilucide fieri licebit pertractetur.

I. Not. 1. Matrimonii dissolutionem duobus modis intelligi posse; 1. proprie & quoad vinculum,

G g g

culum, ita ut contrahentes soluti ac liberi sint, ut ante conjugium erant; 2. latius & improprie, ita ut iidem manente semper eodem vinculo, vel à thoro tantum, vel etiam à cohabitatione separentur.

II. Not. 2. Matrimonium spectari posse vel in Ethnicis, vel in Judæis, vel in Christianis: Item vel postquam consummatum est, vel ante consummationem; & hoc utrumque vel est simpliciter *legitimum*, quando juxta receptas uniuscujusque Imperii Leges ab Infidelibus contrahitur; vel est legitimum simul & *ratum*, cum contrahitur à baptizatis, prout jam diximus, & paulo post repetemus.

Jam septem nobis sunt discutienda; 1. an generatim loquendo Matrimonium quandam habeat firmitatem, & unde hæc repetenda sit, an à Jure naturali, an simpliciter à Lege Dei positiva. 2. An & quando dissolvi possint Infidelium Matrimonia. 3. Num Matrimonia Judæorum vere & in conscientia solverentur per libellum repudii. 4. An Christianorum conjugia solvantur per adulterium. 5. An eadem conjugia, siue consummata sint, siue non, per Professionem Religiosam dirimantur. 6. An aliquando solvi valeant Pontificia dispensatione. 7. An & quibus de causis Matrimonium improprie, seu quoad thorum & habitationem dissolvatur.

SECTIO PRIMA.

QUÆ

SIT ET UNDE REPETENDA MATRIMONII FIRMITAS

III. **C**ONSTAT in omni sententia Matrimonium consummatum certam Jure divino firmitatem seu indissolubilitatem habere, secundum id tum Christi apud Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; tum & Apostoli, I. Corinth. 7. *His qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego sed Dominus, uxorem à viro non discedere*: Quæ de Matrimonio saltem consummato intelligi postulant. Unde, ait Sanch. Lib. 2. disp. 13. n. 3. quia Lex Christi omnes ligat, consummata Infidelium Matrimonia, si quandoque dissolvuntur, sola Christi auctoritate dissolvi possunt.

Quæstio igitur est, 1. an eadem indissolubilitas non proveniat etiam ex Jure naturali, seu ex ipsa Matrimonii natura. 2. An eadem sit conditio Matrimonii tantum rati, quæ consummati. De his autem multiplex est opinio: Alii enim Matrimonii consummati firmitatem, tam ex Jure naturali, quam ex divino repetunt: alii solum ex Jure divino; quin & nonnulli ex Jure solum ecclesiastico, si de Matrimonio solum rato sermo sit, quia Jus divinum à Deo, cum libellum repudii permisit, abrogatum esse censent. Horum fundamenta inter objectiones expendemus. Sit igitur.

CONCLUSIO. Indissolubilitas Matrimonii consummati Legibus naturæ admodum consentanea est; non est tamen iisdem stricte imperata: quod à fortiori dicendum est de Matrimonio rato. Utrumque vero Lege divina firmum est, nec nisi in casibus à Deo concessis dissolvi valet. Quatuor sunt partes.

IV. Prob. 1. pars. Lex naturæ tria à conjugatis utcunque exigit; 1. individuum vitæ & animorum conjunctionem; 2. generationem proles; 3. congruam ipsius educationem. Atqui ad hæc habenda summopere conducit Matrimonii constans firmitas. 1. Quidem multum facit ad vitæ & animorum conjunctionem: Etsi enim fieri potest ut qui se mutuo separari posse præsentiant, multo plus separationis causas rescindant, difficile est tamen ut anxietas perpetua caritatem non imminuat; & ei me-

dullitus inhæreas, quem à te avulsum iri, & tandem alterius fore suspicaris. 2. Facit etiam ad generationem proles: Quæ enim habebitur proles, si ut viro, sic & uxori ad alias nuptias, cum volet, transvolare licebit? Sane nihil erit conjugium, sicut & fornicatio, quam concubitus vagus, unde vel nihil prorsus, vel perfecti nihil expectandum sit. 3. Facit, & multum facit, ad debitam proles institutionem. Num enim pater repudiata uxoris & invisæ; num mater prolem detestati mariti iis fovebit curis quibus fovere solent parentes sibi in perpetuum conjuncti? Non puto, nec putabit sapiens quisquam. Si hodie, cum firma sunt in perpetuum connubia, tam sæpe negligantur liberi, quid, quæso, in hypothesi opposita futurum est? Ergo stat 1. firmitatem Matrimonii, saltem cum effectu consummati, adeo consentaneam esse Legibus naturæ, ut hujusmodi Matrimonium nulla hominum auctoritate dissolvi possit.

V. Prob. 2. pars. Quod stricte & rigorose de Jure naturali indissolubile est, ne ab ipso quidem Deo potest dissolvi. Deus enim nec primaria naturæ præcepta rescindere potest; nec, quidquid Tournelyo & aliis videatur, etiam secundaria: quia quidquid etiam remote à natura prohibetur, licet aliquando non videatur homini malum, eo ipso quod à natura prohibetur, intrinsece vitiosum est; vel si non est vitiosum intrinsece, reipsa non vetatur à natura. Atqui ex dicendis ubi de Judæorum & Infidelium conjugiiis, potest, Deo ita constituyente, Matrimonium dissolvi. Ergo.

VI. Confirm. Matrimonium ad duo institutum est; 1. in officium naturæ ad speciei conservationem; 2. in remedium concupiscentiæ. Atqui natura sola non videtur sub peccato præcipere ut indissolubile sit Matrimonium, cum neuter ille finis obtineri potest, seu ab uxore sterili, seu ab ea quæ perpetuo morbo decumbens non potest debitum reddere. Ergo. Ita ibid. Sanchez, n. 7.

VII. Prob. 3. pars. I. Quia longe minus arctum est

est Matrimonii rati, quam consummati vinculum, ut liquebit ex dicendis. Ergo si postremum istud Jure naturali stricte indissolubile non sit, multo minus primum.

VIII. 2. Quia quæ Matrimonii consummati firmitatem exigunt, non militant pro Matrimonio simpliciter rato: Nullum enim hic concubitus vagi, vel prolis male instituendæ periculum.

IX. 3. Quia non desunt qui Summum Pontificem in Matrimonio rato dispensare posse existiment. Atqui non potest in Jure naturali dispensare. Ergo. At de hoc infra.

X. Prob. 4. pars, videlicet quod Matrimonium, seu ratum, seu consummatum, ex divina Lege & ordinatione firmum sit & indissolubile; Prob. inquam, ex his Tridentini verbis, Sess. 24. c. unic. de Matrimonio: *Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit, Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una* ... *Ejusdem nexus firmitatem ab Adamo tanto ante pronuntiatam his verbis confirmavit Christus Dominus: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* Perpetuum dubio procul est vinculum illud per quod homo, ita uxori suæ adhæret, seu, juxta vim Textus Græci, tam arcte agglutinatur, ut non magis ab ipsa quam à propria carne divelli possit; quodque à nullo homine separari potest, humana scilicet auctoritate. Atqui ex Scriptura per Matrimonium ita adhæret homo; &c.

XI. Prob. 2. ex Patribus, quorum in re neutiquam controvertenda, instar sint Ambrosius & Chrysostomus. Prior, Lib. 8. in Luc. postquam gravia quæ scaturiunt è repudio incommoda exposuit, sic prosequitur: *Audi Legem Domini, cui obsequuntur etiam qui Leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet. Sed non solum hic cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei solvitur.* Posterior hæc scribit Hom. 63. in Matth. *Nunc & creationis & sanctionis modo unam uni perpetuo conjungi, & nunquam rescindi oportere docuit. Audi autem quomodo loquatur: Erunt duo in carne una, &c. Nec ad mulierem accedere virum simpliciter voluit, verum etiam adhærere, seu agglutinari, potestate dictionis ostendens illos minime esse separandos* ... *Neque in hoc stetit, sed Deum quoque attulit, dicens: Quod igitur Deus conjunxit, homo non separet. Ita ostendit, & præter naturam & contra Legem esse repudium: præter naturam quidem, quia una caro inciditur; contra Legem autem, quia Deus conjunxit, ac jussit non separari.* Atqui hic Matrimonium ex ipsa Domini Lege, ex mandato cælesti, ex divina auctoritate habet, quod dissolvi non possit. Ergo.

XII. Obj. contra 1. part. 1. quod Matrimonium, saltem ratum, nihil plus habet quam ceteri contractus. Atqui jus naturale ne late

quidem exigit ut ceteri contractus dissolvi non possint. 2. Quod indissolubilitas Matrimonii repugnet Juri naturali, quoties ejusdem Matrimonii finis obtineri non potest; puta vel quia mulier sterilis est, vel quia debitum præ morbo reddere non valet. Ergo tunc ad minimum firmitas Matrimonii non est Juri naturali consentanea.

XIII. R. ad 1. neg. maj. Neque enim citra communis sensus offensionem comparari potest mulieris acquisitio acquisitioni equi vel muli. Ergo hæc licet ex partium consensu rescindi possit, non tamen Matrimonium. Hinc quamvis non raro ceteros suos contractus dissolverint Romani, nulla tamen domus per annos ferme sexcentos ab Urbe condita repudium scripsit, teste Tertulliano, Apologet. cap. 6. Et qui primus omnium uxorem sterilitatis causa dimisit SP. Carvilius, quamquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit; quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei præponi debuisse arbitrabantur antiqui Romani. Ita Valerius Maximus, Lib. 2. cap. 1. n. 4. Edit. Min. Elii, p. 64.

XIV. Præterea ceteri contractus libero & inutuo Partium consensu dissolvuntur. Contra vero Matrimonium, quamdiu viguit lex repudii vel divortii*, Parte una ut plurimum renitente, dissolvebatur; idque sæpe ob causas admodum leves. Teste siquidem eodem Valerio Maximo, Lib. 6. c. 3. n. 10. & 12. p. 335. Sulpitius Gallus uxorem dimisit, quod eam capite aperto, seu non cooperto, foris versatam agnoverat. Sempronius quoque Sophus conjugem repudii nota affecit, nihil aliud quam se ignorante ludos ausam spectare,

XV. R. ad 2. sterilitatem & compartis morbum esse quidem nonnunquam dolendas Matrimonii appendices, sed quæ se se respectu ipsius habent per accidens. Lex autem & natura id attendunt quod per se est, non quod per accidens. Et vero vir & uxor individuum sibi vitæ societatem spondent, ut alter alteri subserviat, potissimum in adversis. Ergo necessum est ut alter alterius onera portent, & carnis tribulationem sibi ab Apostolo prædictam lubenter acceptent.

XVI. Obj. contra 2. part. Id quod exigit Matrimonii natura, ipso naturali Jure stricte imperatum est. Atqui natura Matrimonii individuum & perpetuam vitæ societatem exigit, ut ex ubique recepta ejusdem definitione constat.

XVII. R. dist. min. Matrimonium ut nunc est, posita Dei ordinatione, individuum & perpetuam vitæ societatem exigit, C. Matrimonium per se & essentialiter, proinde in quocunque statu possibili, exigit individuum & perpetuam vitæ societatem, N. & mecum contra Vasquem negant Scholæ Principes, teste saltem Henno, pag. 482.

XVIII. Inst. Matrimonium ad duo essentialiter tendit, nempe generationem prolis, & congruam ejus institutionem. Atqui neuter ille finis citra perpetuam vitæ societatem haberi potest.

XIX.

* Repudium apud Romanos eo differebat à Divortio, quod Divortium esset inter conjunctos, Repudium vero inter nondum conjunctos. Min. Ellius, ibid., pag. 64. nota 18. Aliam utriusque notionem dabimus infra, num. 101.

XIX. R. data prima majoris parte, quæ ex dictis supra non parum habet difficultatis, neg. min. Etsi enim perpetua vitæ societas ad utrumque illum finem summopere conducit, non ita tamen ad eum necessaria est, ut is sine ulla, quantum natura exigit, obtineri nequeat. 1. Quia alioqui peccaret Deus contra naturam, qui nonnunquam lactentes pueros orbat utroque parente. 2. Quia sua erat Judæorum filii institutio, ut & apud nos est infantibus projectis; & tamen Judæorum Matrimonia dissolvi poterant, ut paulo post dicemus. 3. Quia, ut ibid. advertit Henno, Matrimonium sic potuisset institui, ut conjuges sibi tamdiu cohærent, donec sufficienter instituta esset proles, & ipsa prolis habendæ & instituendæ capax effecta. Ad id porro non fuisset necesse ut Matrimonium sola morte dissolveretur.

XX. Inst. 2. Matrimonium essentialiter discrepare debet à concubitu vago. Atqui ab eo non discreparet, si semel posset dissolvi: Quæ enim hodie nupsit uni, cras nuberet alteri, & eadem lege tertio.

XXI. R. neg. min. Aliud est enim Matrimonium dissolvi quotidie, aliud Matrimonium usque ad mortem dissolvi non posse. Primum horret natura, unde nulla ejus, nisi forte apud infames, extiterunt exempla. Secundum à Deo, & proinde à natura, permitti posse credimus, & de facto permissum.

XXII. Obj. 2. Illud est de Lege naturæ, quod natura accepit à principio. Atqui Matrimonium accepit in suo principio indissolubilitatem. Sane hanc ipsa suggerente natura cognovit Protoparens, antequam Deus positivam ullam de perpetuitate Matrimonii Legem tulisset.

XXIII. R. neg. maj. Multa enim in principio suo accepit natura, quæ ad ipsam Jure naturali non pertinebant, & à quibus per peccatum excidit. Unde Deus in principio Matrimonium fecit indissolubile, non quia aliter absolute esse non posset, sed quia melius erat illud non dissolvi, quam dissolvi: quod deinceps quidem concessum est, sed *ad duritiam cordis*.

XXIV. Quod ad Adamum spectat, is Matrimonii indissolubilitatem inspirante Spiritu Sancto prædixit, ut docet Tridentinum. Porro Spiritus S. non ea solum inspirat quæ essentialia sunt, sed & ea quæ ad melius sunt necessaria.

XXV. Obj. contra 4. partem. Si Matrimonium ex divina constitutione firmum sit & perpetuum, vel prout est contractus, vel prout est Sacramentum. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Alioqui ne quidem à Populo Dei solvi potuisset, quod falsum esse liquebit ex dicendis. Non 2. Alioqui enim Christiani Principes, iique omnium piissimi, non potuissent, silente nec contradicente Ecclesia, repudium suas per Leges permittere. Atqui permiserunt tamen, 1. Constantinus Magnus, Lib. 3. Cod. Theodosiani, tit. 16. *Derepudiis*; 2. Justinianus, Novella 117. ubi plures, tum ex parte viri, tum ex parte mulieris, repudii causas enumerat; 3. quod mirum magis, ipse Carolus Magnus, ut patet ex Marculfo, qui Lib. 2. Formul. cap. 30. describit formulam qua ejusmodi repudium scribi solebat: quin & *ex bona gratia*, seu mutuo Partium consensu solvebatur olim Matrimonium, ut probat Pon-

tius, Lib. 9. cap. 1. Jam vero contra has Leges ne mutierunt quidem Episcopi, ut passim animadvertit Launojus in Tractatu suo de Regia in Matrimonium Potestate. Ergo.

XXVI. R. ad 1. neg. min. & dico Matrimonium, tum à ratione sua contractus, tum & magis à ratione Sacramenti, ex divina constitutione habere quod firmum sit & indissolubile. Et quidem 1. firmitatem hanc suam ex ipsa contractus sic à Deo instituti ratione habet: Matrimonium enim Protoparentum solam habebat rationem contractus, nec nisi latiori sensu Sacramentum erat. Atqui tamen indissolubilitatem ejus *divini Spiritus instinctu* agnovit & *pronuntiavit* Adam, ex Tridentino. Quod autem subinde dissolutum fuerit, nihil probat, ut infra videbimus. 2. Habet & novum firmitatis gradum à ratione Sacramenti, quia ut tale multo perfectius exprimit perpetuam illam & indissolubilem unionem, quam Christus cum Ecclesia, sive per Incarnationem, sive per jugem gratiæ suæ influxum, contraxit. Et id pluries docet Augustinus. Sic Lib. de Bono conjug. c. 24. (Tom. 2. p. 323. F.) *Bonum nuptiarum, inquit, per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad Populum Dei pertinet, etiam in Sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere.* Et I. de Nupt. & Concub. cap. 10. *Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas & femina connubio copulati, quamdiu vivunt, inseparabiliter perseverent. . . . Hoc enim custoditur in Ecclesia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio separetur.* Hinc breviter Eugenius IV. in Decr. pro Armenis: *Tertium Matrimonii bonum est indivisibilitas, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi cum Ecclesia.*

XXVII. Ceterum insolubilitas quæ Matrimonio advenit ratione Sacramenti, non est intrinseca quæpiam qualitas, sed tantum extrinseca firmitatis ratio, seu ratio quæ extrinsecam ejus solubilitatem tollit. Hinc Matrimonium etiam ut Sacramentum, modo ratum duntaxat, dissolvi potest. Nec dubium quin ex natura rei, Deo volente, posset dissolvi; quia, ut annotat Sanchez, Lib. 2. disp. 13. n. 7. Matrimonium characterem indelebilem non habet; nec magis, quantum ad essentiam pertinet, est Sacramentum post consummationem, quam ante, licet plenius tunc physicam Christicum humana natura unionem exprimat.

XXVIII. Nec obsunt quæ objiciuntur Imperatorum Leges, quia à facto ad jus legitimum hic argumentum trahi non potest, nec semper intra potestatis sibi à Deo concessæ limites steterunt Monarchæ, sed quædam ex temeritate, quædam hominum improbitate victi sanxerunt, secundum id Origen. in Matth. *Leges quasdam tulere, non quasi præstantia aliqua & excellentia præditas, sed quasi ad eorum qui Legi subditi sunt, infirmitatem accommodatas.* (Ed. Huet. T. 1. p. 563. C.)

XXIX. Quod vero ait Launojus contra hujusmodi Leges ab Episcopis reclamatum non esse, insigniter à vero deviat. Has enim vel in genere, vel in specie redarguerunt SS. Ecclesiæ Doctores. Hieronymus, Ep. 84. alias

36. ad Oceanum: *Aliæ*, inquit, *sunt Cæsarium Leges, aliæ Christi. Aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* S. Ambrosius, L. 8. in Cap. 16. Luc. n. 5. *Dimittis uxorem quasi jure, sine crimine; Et putas id tibi licere, quia Lex humana non prohibet, sed divina prohibet.* S. Augustinus, Ser. 392. alias Hom. 49. inter 50. *Hoc non licet jure Poli, et si liceat jure Fori.* Idem, L. de Nupt. & Concub. cap. 10. *Sterilem conjugem relinquere, ut alia fecunda ducatur, nefas est. Quod si quisquam fecerit, non Lege hujus sæculi, ubi interveniente repudio sine crimine conceditur. . . . Sed Lege Evangelii reus est adulterii.* S. Gregorius Magnus, L. 11. Ep. 45. alias L. 9. Ep. 39. *Sciendum est quia etsi hoc Lex humana concessit, divina tamen prohibet.* Quod testimonium postquam retulit Nicolaus I. Ep. 32: scribit, *civiles Imperatorum Leges nullum posse præjudicium inferre Evangelicis, Apostolis atque Canonicis Decretis.* Ergo ex Imperatoriæ Leges constanter ab Ecclesia rejectæ sunt, aut ad summum toleratæ, ut certis in locis tolerantur meretrices.

XXX. At, inquires, si res ita sit, satius est ab omni Matrimonio abstinere.

XXXI. Respondet Tournelyus, pag. 122. ita quidem visum fuisse Judæis carnalibus, qui ægre audierunt Matrimonium ad primævam firmitatem revocari. At pace viri docti dictum esto; non id tantum ægre Judæis carnalibus, sed & ipsis Discipulis acceptum est: ii nempe audito Christi sermone dixerunt, Matth. 19. v. 10. *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Sed 1. quid absurdi, si dicatur, quod docuit Apostolus, meliorem esse continentiam statum, quam Matrimonii? 2. Quæ apud homines impossibilia sunt, apud Deum, & juvante ejus gratia; possibilia fieri, ib. v. 26. 3. Ex perpetuitate Matrimonia bona germinare plurima; ut quod virtus & probitas, quæ ærumnas Matrimonii solæ imminuunt, præ ceteris inquiri debeant; quod conjuges à se invicem nunquam disjungendi multa sibi debeant condonare; quod ad Deum crebro recurrere teneantur, pacis & concordiam Spiritum obtenturi, &c.

SECTIO SECUNDA.

A N

INFIDELIUM MATRIMONIA DISSOLVI POSSINT?

XXXII. CERTUM est Matrimonia ab Infidelibus nullo impedimento, seu naturalis Juris, seu civilis Principum quibus subjacent, irritante ligatis contracta, legitima esse & valida. 1. Quia alioqui Matrimonia quæcunque extra Christianam Fidem mere essent fornicationes, quod nemini hætenus venit in mentem. 2. Quia contractus matrimonialis non minus post Christum apud Infideles potest esse legitimus, quam ante; cum Christus Fidelium conjugia elevando ad rationem Sacramenti, nihil quoad ceterorum omnium Matrimonia constituerit. 3. Quia alioqui Infidelis ad Fidem conversus, cum uxore Infideli nusquam commorari potuisset. Atqui potuit Apostoli tempore, ut liquet ex his ejus verbis, I. Cor. 7. v. 12. *Si quis frater habet uxorem Infidelem, Et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.*

XXXIII. Dixi, *nullo lig. tis impedimento dirimente Juris naturalis.* Neque enim horumce Matrimoniorum valori obest, quod cum impediementis Jure Canonico inductis contracta sint; quia *Infideles Constitutionibus Canonicis non arctantur*; ut docet Innocentius III. Cap. *Gaudemus*, 8. *De divort.*

XXXIV. Certum est 2. à fortiori Matrimonia in infidelitate contracta non dissolvi per conversionem utriusque sponsi ad Fidem. Si enim Fidelis cum Infidele in id consentiente maritaliter commorari potest, quanto plus cum eodem secum pariter converso? Sane, ait post Meldensem Synodum Innocentius III. cit. toties Cap. *Gaudemus*, *Per Baptismum non solvuntur conjugia, sed dimittuntur crimina.*

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

XXXV. Certum est 3. Infidelem, qui vel plures uxores duxerat, vel secundam, repudiata priori; unam tantum ex his, eamque primo ductam retinere posse. Ratio brevis simul & efficax ea est, quod Christus generali & indefinita Lege tam pluralitatem uxorum, quam repudii licentiam abrogavit. Ergo ceteræ post primam, seu retentam, seu dimissam, uxores, uxoris nomen habuere; sed non rem ipsam. Atque id docet cit. Cap. Innocentius III. Unde istud Capitis 2. xxxviii. q. 1. quod Eutychiano Papæ tribuit Gratianus, at re ipsa ex Pœnitentiali Theodori Cantuariensis circa an. 680. desumptum est: *Si quis Gentilis Gentilem uxorem dimiserit ante Baptismum, post Baptismum in potestate ejus erit eam habere, vel non habere*, eo intelligendum est sensu, quod vir ad Fidem conversus, uxorem per repudium olim dimissam vel retinere potest, si hæc cum ipso cohabitare velit pacifice, vel abjicere, si nec converti illa velit, nec pacifice converso cohabitare. Quæ disciplina an etiamnum vigeat, mox expendemus.

Tria igitur jam discutienda; 1. an Matrimonium Gentilis conversi ipso facto per conversionem ejus dissolvatur; 2. an si non, teneatur conversus remanere cum non converso, etiam si is pacifice cohabitare nolit; 3. an saltem ad id teneatur, si alter pacifice quidem cohabitare non renuat, sed obstinate renuat converti.

Prima & secunda quæstio nihil aut parum difficultatis habent: at circa tertiam scinduntur Theologi. Alii in isto tertio casu Matrimonium dissolvi negant; & ita sentiunt D. Thomas,

H h h

mas,

mas, D. Bonaventura, Ricardus, Durandus, & alii plures, tum Theologi, tum & Jurisperiti, apud Sanchez, Lib. 7. disp. 74. n. 8. Idem è recentioribus tenent Estius in 4. dist. 39. §. 6. Sylvius in q. 59. n. 5. Pontas, v. *Empêchement de la difference de Religion*, C. 1. 2. & 3. Alii ex adverso censent in hoc casu liberum esse recens converso ad alia vota transire. Ita Bellarminus, Lib. 1. de Matr. cap. 12. ad 2. Sanchez, ib. n. 9. & alii non pauci, Sit

CONCLUSIO I. Matrimonium Gentilis conversi non dissolvitur ipso facto per conversionem ejus, tametsi alter converti nolit.

XXXVI. Prob. 1. Quia, ut paulo ante docebat Innocentius III. *Per Baptismum non solvuntur conjugia*.

XXXVII. 2. Quia idem Pontifex statuit 1. quod qui secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente licite poterit aliam etiam ad Fidem Christi conversus habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum. 2. Quod si conversum ad Fidem & illa conversa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compellitur. Atqui si conversi Gentilis Matrimonium ipso facto per Baptismum ejus dissolveretur, posset is statim à Baptismo aliam ducere uxorem, nec Gentilem suam, seu pacifice cohabitare volentem, seu etiam conversam retinere teneretur.

XXXVIII. 3. Quia, ut notat Sylvius, grave esset scandalum, si quis in India hodie baptizatus novum cras iniret Matrimonium, non admonita uxore; non, quoad fieri potest, ad conversionem sollicitata; non interrogata saltem an Fidei Christianæ mysteria edocerivelit, &c. Ergo.

XXXIX. Obj. Non potest contrahi secundum Matrimonium, nisi prius jam dissolutum sit. Atqui ex mox dicendis potest Fidelis secundum Matrimonium contrahere. Ergo necesse est ut prius ejusdem Matrimonium jam, ideoque per conversionem ejus, dissolutum fuerit.

XL. R. dist. maj. Non potest à Fidelibus, C. Non potest à Fideli converso, N. Ut enim possit Fidelis conversus novum inire conjugium, sufficit ut per ipsum hunc novi Matrimonii contractum rescindatur Matrimonium prius. Atqui de facto rescinditur. Ut enim docet S. Thomas in 4. dist. 39. q. un. art. 5. ad 1. *Semper firmitus vinculum solvit minus firmum, si sit ei contrarium; & ideo Matrimonium quod post in Fide Christi contrahitur, solvit Matrimonium quod prius in infidelitate contractum erat*. Ergo necesse non est ut prius Matrimonium, antequam ineatur posterius, solutum fuerit, sed satis est ut ipso ejus facto solvatur.

CONCLUSIO II. Matrimonium Gentilis conversi ipso facto dissolvitur, seu per novum quod contrahit Matrimonium, seu probabiliter per Professionem Religiosam; saltem quando alter eidem pacifice cohabitare recusat, aut non nisi cum contumelia Creatoris cohabi-

tare vult, aut conversum conjugem ad mortale peccatum trahere nititur.

XLI. Nota quod *cohabitare recusat*, qui à Parte conversa recedit; quod cohabitatur cum *contumelia Creatoris*, non præcise qui in infidelitate manet, (in ea enim manere supponitur, qui renuit converti) sed qui in verba blasphemiae contra Religionem & Religionis auctorem Christum prorumpit; eave coram conjugē infidelitatis opera exercet quæ teneram recens conversi fidem labefactare possint; quod demum ad *mortale peccatum trahit*, qui peccatum ei inspirat quadam persuasionē quæ sit vehemens, attentā novelli conversi fragilitate; puta qui se ab eo recessurum minatur, nisi ut antea sibi per latrocinium divitias congreget. De his adi Sanchez, eod. Lib. 7. disp. 74. n. 6. Jam

XLII. Prob. Conclusionis 1. qars. Ut dissolvatur Matrimonium prius per novum quod conversus iniret Matrimonium, duo sufficiunt: 1. ut recens conversus in casibus allatis novum Matrimonium licite & valide contrahere possit; 2. ut valida duo simul Matrimonia sub Evangelii Lege contrahi non possint. Atqui 1. potest recens conversus, altero vel sibi cohabitare nolente, &c. Matrimonium aliud licite & valide contrahere. Prob. min. ex Apostolo, I. Corinth. 7. v. 15. *Quod si Infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater aut soror in hujusmodi*. Atqui servitus à qua immunis est Pars conversa, nihil aliud est quam vinculum Matrimonii, sicut lex cui *alligata est mulier* vivente viro, est ejusdem Matrimonii vinculum. Atque ita hunc D. Pauli textum tota semper intellexit Ecclesia. Hinc Cap. 2. xxviii. (quod Gregorio malè tribuit Gratianus, cum sit Hilarii Diaconi, & quoad sensum Ambrosii in c. 7. Ep. 1. ad Cor.) *Si Infidelis discedit odio Fidei Christianæ, discedat: non est enim dimisso peccatum... si se alii copulaverit. Contumelia quippe Creatoris solvit jus Matrimonii circa eum qui relinquitur*. Id ipsum perspicue adstruit Innocentius III. cap. *Quanto 7. De divortis*, ubi: *Si alter Infidelium conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat in peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: Si infidelis discedit, &c.* Neque solum id ita constituit Christus, sed & pro summa sua sapientia constituit debuit. Alioqui enim vir, quia Catholicam Fidem amplexus esset, vel perpetuæ continentiae oneri, quod multis durum est, subjacisset; vel tota vita cum comparte adversus Christum blasphemante, aut ad peccatum dictis vel factis trahente, commorari debuisset, cum perpetuo lapsus scandalive periculo.

XLIII. Prob. 2. pars, quam cum pluribus aliis tenet Sanchez, Lib. 7. disp. 76. n. 8. 1. Quia nostra hæc opinio, licet nec in Jure, nec in divinis Litteris definita sit, à simili tamen ex communi Theologorum placito legitime colligitur: Quod enim vinculum fortius dirumpit, minus forte dirumpere debet. Atqui Professio Religiosa vinculum fortius dirumpit; Dissolvit enim Matrimonium Christianorum

stianorum ante ipsius consummationem. Atqui Matrimonium Christianorum, ante ipsius etiam consummationem, vinculum est fortius quam Matrimonium in infidelitate consummatum: Illud enim nec ratum est, nec Sacramentum, ex cit. Cap. *Quanto*, 7. *De divor- tiis*, Illud vero utramque rati & Sacramenti conditionem habet. Ergo.

XLIV. 2. Matrimonium posterius, etiam duntaxat ratum, à Fideli converso initum, dissolvit prius ejusdem Matrimonium in infidelitate contractum. Ergo Matrimonium Fidelis, etiam duntaxat ratum, fortius est Matrimonio Infidelis etiam consummato. Jam vero Professio Religiosa dissolvit Matrimonium Fidelis duntaxat ratum. Ergo à fortiori dissolvere debet Matrimonium Infidelium, etiam consummatum, secundum id Leg. *De accessionib. ff. De divers. ac temporal. præscript. Si vinco vincentem te*, à fortiori vincam te.

XLV. Obj. contra 1. part. Opinio quæ Scripturæ evidenter repugnat, nec ullo Scripturæ testimonio evidenter nititur, omnino est rejicienda. Atqui opinio quæ Matrimonium prius Infidelis per posterius ejusdem jam conversi Matrimonium dissolvi docet, 1. evidenter repugnat Scripturæ, nimirum & his Christi verbis, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit homo non separet*; ubi sermo est de Matrimonio quocunque valido, proinde & infidelium, cujus utique Deus auctor est; & huic Pauli indefinitæ sententiæ, Roman. 7. 2. *Mulier vivente viro alligata est Legi*. 2. Nec ulli quod evidens sit Scripturæ testimonio eadem opinio innititur; tum quia utraque pars contradictionis à Scriptura evidenter doceri non potest; tum quia unica nostra probatio eruitur ex I. Corinth. 7. *Quod si Infidelis discedit, discedat*, &c. Atqui satis verificantur verba hæc, si Apostolus vinculi dissolutionem non concedat, sed solam separationem; sicut satis verificantur hæc Christi verba: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem . . . machatur*, etiam si Christus divortium solum, non vero Matrimonii dissolutionem permittat. Ergo.

XLVI. Confirm. Si prius Gentilis Matrimonium per posterius ejusdem jam Fidelis facti Matrimonium dissolvatur, utique auctoritate Dei, supremi bonorum & corporum Arbitri. Atqui S. Paulus in objecto Textu non loquitur auctoritate Dei, sed propria sua, quæ tantum humana erat. Sic enim orditur suam de Infidelium conjugii orationem, v. 12. *Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam . . . Quod si Infidelis discedit, discedat*. Ubi palam est Apostolum suo, non autem Domini nomine loqui.

XLVII. R. ad 1. neg. min. & ex adverso dico nostram hanc, seu magis Ecclesiæ totius sententiam, nec Scripturæ adversari, nec Scripturæ auctoritate esse destitutam. 1. Non adversatur Matth. 19. vel enim, ut placet Estio in 4. dist. 27. §. 5. ad 2. eo loci loquitur Christus de solo Fidelium Matrimonio, ut indicant hæc quæ præcedunt verba: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*; quæ verba, inquit Estius, allegant positivam Dei

constitutionem in Paradiso, quæ solos Fideles adstringit; vel, ut facilius & clarius respondent alii, non separatur ab homine quod Dei ipsius auctoritate separatur. 2. Nec adversatur verbis Pauli, quæ generaliter vera sunt, etsi aliquam in casu per Paulum ipsum annotato exceptionem patiuntur: sicut universe verum est quosdam esse morbos insanabiles, licet aliquando virtute divina eos sanari contingat.

XLVIII. 2. Neque nostra hæc opinio Scripturæ auctoritate destituta est, cum eam perspicue tradat Apostolus in Textu à nobis adducto. Neque is solam cohabitationis separationem, sed & vinculi conjugalis dissolutionem exigit: eam nempe quam in ipso detexit Traditio constans, & quæ sola novos Fideles in ea quam complexi erant Christi Religione retinere poterat. Atqui vinculi ipsius solutionem in Apostoli verbis detexit constans Traditio, ut videris apud Cornelium à Lapide; & hæc sola vinculi dissolutio Fideles in ea quam amplexi erant Christi Fide retinere poterat. Quot enim, præsertim è Corinthiis, Populo admodum falaci, exhorruissent Religionem in qua perpetuo à Matrimonii usu fuisset abstinendum? Sane, ut in Xaverii Vita legitur, multi ab Evangelio deterriti sunt, eo quod unam tantum uxorem permittat; quanto magis igitur ab eo deterriti fuissent, quibus jam, & sua quæ recessisset, vel sine contumelia Creatoris cohabitare noluisse, & alia quacunque uxore carendum fuisset?

XLIX. Hinc patet non eodem modo de Textu Christi, *Quicumque dimiserit uxorem suam*, &c. judicandum esse ac de Textu Apostoli. Prior enim ex constanti Traditione de sola cohabitationis separatione intelligitur, nec aliud requirunt aut patiuntur verba Christi: posterior vero & dissolutionem vinculi permittit, & sensu qui ipsam permittat, semper intellectus est.

L. Ad confirm. R. ex iis verbis, *Nam ceteris ego dico, non Dominus*, nihil adversum nos inferri posse: 1. Quia censent Interpretes multi, iique graves, ea adversus præcedentes esse referenda; ita ut sensus sit, v. 10. *Is qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam*. Nam ceteris ego dico, non Dominus; id est, quod ceteris, nempe innuptis dico, hoc ego iisdem consulo, non autem præcipit Dominus, ut, quemadmodum dixi. v. 8. censeant bonum sibi esse, si sic permantant, nempe cœlibes. Hæc lectio, si genuina est, difficultatem totam perimit. Atqui genuinam esse patet, 1. quia Romana Plantiniana Biblia, aliaque correctissima verba, *Ego dico, non Dominus*, à sequentibus interpositione puncti distinguunt. 2. Quia idem aliis terminis repetit Apostolus, v. 25. ubi: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Hic porro de innuptis agitur. Ergo & vox, *ceteris*, de innuptis etiam intelligi debet, non autem de conjugibus disparis cultus, quorum hætenus ne meminerat quidem Apostolus. 3. Quia hanc innuptorum nuptis oppositionem postulant voces, *nam & ceteris*. 4. Quia alioqui is foret, (non necessario, ut ex secunda responsione patebit, sed in

in Adversariorum mente) Pauli sensus: *Ceteris*, id est, Fidelibus qui Infideles duxerunt, dico ego, sed non dicit, Dominus, ut Fidelis qui uxorem habet Infidelem, si hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Atqui, ut advertit Estius in hunc locum, interpretatio hæc probanda non est. Alioqui vel ipso Apostoli tempore permissum à Domino fuisset, licet ab Apostolo minime consultum, ut Fidelis ab Infideli secum cohabitare volente discederet; sicut à Domino innuptis permissum erat nubere, licet id non consuleret Apostolus. Porro uti prudenter Theophilactus & Oecumenius annotant, si res ita fuisset, in magnam reprehensionem venisset Religio Christiana, per quam conjugia legitime contracta tam facile dirimerentur, non sine gravi perturbatione societatis humanæ. Ita Estius, qui in idem adducit Catharinum & Hesselium: ita & Menochius, Cornelius à Lapide, &c.

Si quæras cur ergo utatur Apostolus verbo, dico, non dixi: Réponam cum Estio id factum, quia adhuc de innuptis dicturus esset, nempe v. 25.

LI. R. 2. nihil etiam ex objectis verbis contra nos deduci posse, licet hæc non ad ea quæ ante de innuptis dicta sunt, sed ad mox de Infidelibus dicenda referri supponantur. 1. Quia istud, *Dico ego*, non *Dominus*, indicat equidem nullum esse Domini præceptum de Infidelium Matrimonio, sed non impedit quominus Apostolus, Spiritu Sancto movente & dirigente locutus sit. Unde postea subdit de virginibus, v. 25. *Consilium do, tanquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis*. Et de vidua cum dixisset, v. 40. *Beatior erit, si sic permanferit*, id est novi conjugii expers, *secundum meum consilium*; subjungit. *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*. 2. Quia è contra, ut diximus, sequeretur ex iisdem verbis nulla Domini Lege vetitum esse, ne Fidelis ab Infideli etiam pacifico recedat, licet ut melius consulat Apostolus ne id faciant Fideles. Unde Augustinus, Lib. de adulter. conjug. cap. 13. & qui cum sequuntur Auctor Glossæ, Magister Sentent. Gratianus, Aquinas, Liranus, & alii, diligenter inculcant hoc, quod licitum esse credunt, non expedire, sed adhærendum consilio Apostoli. Quanquam in illa tota quæstione de Matrimonio, solubili vel indissolubili, moram facere non debet Augustinus, cum Lib. 2. de Retract. cap. 57. fateatur se in Opere quod de adulterinis conjugis scripsit, non pervenisse ad perfectam quæstionis hujus enodationem.

LII. Obj. 2. Non magis Matrimonium inter Infideles contractum dissolvi potest per conversionem alterutrius, quam Matrimonium inter Fideles contractum dissolvi possit per hæresim vel apostasiam alterutrius. Atqui Matrimonium inter Fideles contractum, &c. Minor patet, tum ex cit. cap. Quanto, ubi sic Innocentius III. *Si vero alter Fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero possit ad secundas nuptias convolare*; tum ex Trident. Sess. 24. Can. 5. ubi sic Patres: *Si quis dixerit propter hæresim dissolvi posse Matrimonii vin-*

culum, anathema sit. Major non minus aperta est: Eadem enim hic urgent incommoda, ex quibus nitebamur persuadere Matrimonium à Fidele converso dirimi potuisse & debuisse. Ut enim is cælebs vivere cogeretur, sic & ille cum gravi sæpe tentationum & lapsus periculo.

LIII. R. ad 1. neg. maj. Rationem disparitatis hanc ibidem assignat Innocentius III. quod videlicet *et si Matrimonium verum inter Infideles existat, non est tamen ratum*, neque Sacramentum: *inter Fideles autem verum & ratum existit, & Sacramentum*; adeoque postquam semel consummatum est, nulla potest ratione dissolvi; quia Sacramentum Fidei nempe Baptismus, quod semel est admissum, nunquam amittitur, & ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret, adeoque & post apostasiam, quia post eam perdurat etiam Baptismus. His adde quod Matrimonium à baptizatis contractum & consummatum ex institutione Christi significat indissolubile Christi vinculum cum Ecclesia per Incarnationem; ad quod requiritur ut omnimodis indissolubile sit.

LIV. Si cui tamen solutio hæc eo difficilis videbitur, quod conjugia etiam ante Baptismum contracta, si ambo conjuges Christiani fiant, solvi jam non possint, etiamsi alter ad infidelitatem relapsus nolit sine veri Dei contumelia alteri cohabitare; quamvis eo in casu conjugium ante Baptismi susceptionem contractum, nec fiat, nec juxta multos fieri possit Sacramentum: Is breviter cum Estio hic, dist. 39. §. 8. propositam difficultatem solvet, dicendo videlicet Matrimonium omne, seu post Baptisma seu antea contractum, esse prorsus indissolubile, statim ut qui illud contraxerunt, Christianæ Legi subjacere incæperunt, non item quamdiu eidem nondum subjacere. Unde propter apostasiam alterius non solvitur Matrimonium, quia ambo fuere baptizati; at vero solvi potest per perseverantem, cum Creatoris contumelia, alterius infidelitatem, quia is necdum Christianæ Legi, quæ suorum conjugia firmat, subjacere incæpit.

LV. Obj. 3. S. Augustinus, Lib. 1. de adult. conjug. cap. 25. hæc scribit: *Propter quodlibet fornicationis genus, sive carnis sive spiritus, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit: Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur*. Atqui per fornicationem spiritus intelligitur infidelitas. Ergo propter infidelitatem in qua perseverat Pars altera, non licet eam dimittere.

LVI. Respondent nonnulli Augustinum de eo infideli differere, qui cum Fidele pacifice permanere consentit, quia de hoc Infidelium genere in illa tota disputatione loquitur S. Doctor. Responderi etiam possit Augustinum loqui de fornicatione, sive carnis, sive spiritus, quæ Matrimonium sequitur, non de ea quæ ipsum præcedit, quia de posteriore ista, non autem de priori dictum sit ab Apostolo: *Si Infidelis discedit, discedat*. Paucioribus respondet Estius, dist. 39. §. 8. habendam Augustino fidem, qui Lib. Retract. 2. cap. 57. fateatur quæstionem de conjugis intricatissimam esse:

Nec

Nec audeo, inquit, profiteri omnes finis ejus vel de hoc de adulter. conjug. Opere vel in alio, me adhuc explicuisse, vel jam posse, si urgear, explicare.

LVII. Obj. 4. S. Ambrosius, Lib. 8. in Luc. num. 8. hæc quæ nobis jugulum petunt, verba habet, (Tom. 1. 1471. A.) *Apostolus negavit Legis esse divinæ ut conjugium qualecunque solvatur, nec ipse præcepit, nec dedit deferendi auctoritatem; sed culpam abstulit destituto, id est Fideli, quo recedit Infidelis. Unde sic: Qui deserit conjugem sine deferendi auctoritate, peccat. Atqui ex Ambrosio Fidelis ipse deserit Infidelem sine deferendi auctoritate: Hanc enim auctoritatem nec ab Apostolo habet, qui eam non dedit; nec à Lege divina, quæ vetat ne conjugium qualecunque solvatur. Ergo.*

LVIII. R. 1. neg. min. Istud enim Ambrosii: *Nec dedit deferendi auctoritatem*, cadit in Infidelem qui à Fideli sine justa causa recedit, non vero in Fidelem qui destituitur, id est à quo Infidelis discedit: Alioqui enim sicut est in culpa Infidelis discedens, & aliud contrahens Matrimonium, sic & in culpa foret Fidelis destitutus seu derelictus, dum aliud init conjugium. Atqui tamen ex S. Ambrosio Apostolus *culpam abstulit destituto*, dummodo scilicet nulla sua mala agendi ratione dederit causam destitutioni. Ergo noster est is Ambrosii locus.

LIX. R. 2. Obscurius forte, sed, ut videtur, ad mentem Ambrosii, dist. Textum S. Doctoris. Apostolus negavit Legis esse divinæ ut conjugium qualecunque quod à Deo est, solvatur, C. ut conjugium, quod etiam à Deo non sit, N. Itaque cum in præsens non de rebus ut in se sunt, sed de Ambrosii mente sermo sit, si Ambrosius ea solum conjugia dissolvi posse neget quæ à Deo sunt, & Infidelis cum Fideli conjugium à Deo esse neget, jam ejus auctoritas est extra rem, licet ceteroqui hæc ipsius opinio non parum habeat difficultatis. Atqui 1. S. Doctor Matrimonium Infidelis cum Fideli negat esse à Deo. Sic enim jam à n. 2. orditur. *Quidam putant omne conjugium à Deo esse; maxime quia scriptum est: Quæ Deus conjunxit, homo non separet. Ergo si omne conjugium à Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo igitur Apostolus dixit: Quod si Infidelis discedit, discedat? In quo & mirabiliter noluit apud Christianos causam residere divortii, & ostendit non à Deo omne conjugium: neque enim Christiani Gentilibus Dei judicio copulantur, cum Lex id prohibeat.* 2. Idem S. Doctor ea solum conjugia negat posse dissolvi quæ à Deo sunt, 1. quia ea solum conjugia dissolvi posse negat, de quibus est Dei Lex ea dissolvi prohibens. Atqui ex S. Ambrosio, ibid. n. 8. *ubi est impar conjugium, seu conjugium Fidelis cum Infideli, Lex Dei non est.* Quia in Textu mox adducto probat conjugium Fidelis cum Infideli dissolvi posse, secundum id Apostoli: *Quod si Infidelis discedit, discedat; & tamen non posse illud dissolvi, si à Deo esse dicatur.* Ergo nihil ex Ambrosio contra nos, sed totum ex Ambrosio contra Adversarios; cum expressum declarat Matrimonium à Fideli, si ab eo discedat Infidelis, posse dissolvi.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

LX. Obj. contra 2. part. 1. Cum Mart. Grandin, pag. 100. Quod nullo Jure constitutum est, quod Fidelis conversi Matrimonium per Religionis Professionem dirimatur.

LXI. R. dist. min. Nullo jure constitutum est explicite, C. Implicite, N. Statim enim ac Jure constitutum est Matrimonia Infidelium, licet consummata, non esse rata, Fidelium vero rata esse, & tamen per Professionem Religiosam dissolvi; non obscure à fortiori constitutum est Matrimonia quæcunque Infidelium per eandem Professionem ab alterutro emissam dirimi.

LXII. Obj. 2. Tota ratio privilegii quo Matrimonium Fidelis conversi solvit illud quod prius cum Infideli contraxerat, est quod alioqui Fidelis cogeretur cœlibem vitam ducere. Atqui hæc ratio cessat in eo qui Religionem amplecti cogitat: Is enim cœlebs & continens vivere cogetur. Unde tunc privilegium secundi conjugii totum cederet in favorem obstinati, ad quem tamen non spectat concessio.

LXIII. R. neg. maj. Et si enim hæc ratio Christum quadantenus movere debuit & movit, ut Fidelem à prioris conjugii vinculo absolveret, non tamen hanc expressit; sed generatim per Apostolum monuit, Fidelem non esse servituti subjectum in hoc casu. Ergo cum beneficia ample interpretanda sint, potest privilegium divinum ad ipsam Religionis Professionem extendi. Et vero cui liberum est ad aliud Matrimonium transire, à fortiori potest transire ad Religionem, quæ secundum istud Matrimonium dirimeret antequam esset consummatum.

LXIV. Nec obest quod tunc secundi conjugii favor soli obstinato prodest; tum quia id se habet per accidens; tum quia Infidelis non multum curat de favore sibi per Evangelium concessio; cum & Evangelium abjiciat, & independentem ab eo novum sibi Matrimonium licere existimet.

LXV. Dixi secundam hanc partem Conclusionis *probabilem* esse, quia nec spernenda sunt quæ adversus ipsam militant momenta, nec ipsa rationibus nititur invictis. Potissima enim quæ hinc desumitur, quod Religiosa Professio, cum rata Fidelium Matrimonia dissolvat, debeat & magis dissolvere simpliciter legitima Infidelium Matrimonia; hæc inquam, ratio imminui potest, tum quia in iis quæ à Jure communi exorbitant, non est argumentandum à simili vel fortiori; tum quia, fatente Sanch. n. 3. & 7. Fidelis conversus non potest Religionem ingredi non admonito Infideli; imo si legitime ingressus sit tenetur ad partem, quæ postea fidem amplexa sit, regredi, si necdum Professionem emisserit. Atqui tamen ad neutrum teneretur, si ratum duntaxat cum alio Fideli Matrimonium contraxisset. Ergo in Matrimonio consummato Infidelium, licet non rato, est vis certa quadam quæ Matrimonio simpliciter rato Fidelium deest, nec proinde ab uno ad aliud valet illatio.

LXVI. Hinc inferes difficile permittendum, forte nunquam, ut Infidelis conversus Religiosum statum amplectatur, quamdiu uxor ejus superest in vivis. Quod si id fecerit, & uxor ejus postmodum convertatur, seu novum ipsa conju-

conjugium inierit, seu non, nihil melius factu, quam ut interrogetur Apostolica Sedes, an maritus ejus ad ipsam revocari debeat, an in statu quem elegit commorari.

LXVII. Unum addiderim, nempe fateri pene omnes Matrimonium in Infidelitate contractum non dirimi per Ordinum susceptionem, & multo minus per simplex votum castitatis à parte conversa emissum: is enim favor nec Ordinibus, nec castitatis voto ullibi concessus est, cum Ordines ne rata quidem Fidelium conjugia dirimant.

LXVIII. An autem si convertatur uxor Infidelis, postquam maritus vel Ordines suscepit, vel votum emisit castitatis, is ad illam reverti teneatur, nova est difficultas. Negat Sanchez, cit. disp. 76. n. 6. idque à S. Thoma & ceteris Doctoribus unanimi consensu tradi scribit: modo tamen Infidelis uxor & debite admonita fuerit, & sufficiens habuerit tempus deliberandi. Ratio est, quia uxor conversionis suæ moram imputare sibi debet, sponsus vero qui in perpetuum suspensus manere non tenebatur quem assumpsit statum, legitime assumpsit.

LXIX. Sed quid juris, si Pars Infidelis moneri jam non possit ob locorum distantiam, aut nonnisi inutiliter monenda esse præsumatur, quia de ejus pervicacia constat?

R. In neutro hoc casu requiri monitionem; non in priore, uti definiit Pius V. pro Indis novæ Hispaniæ, apud Sanchez, disp. 74. n. 13. tum quia monitio hæc moraliter impossibilis est, ut supponitur; tum quia legitime præsumitur ex communiter contingentibus, feminam apud suos, qui Infideles sunt, commorantem, non cohabitaturam pacifice viro ad aliam Religionem converso. Non in casu posteriori, quia ad actum inutilem nemo tenetur. Unde si Pars Infidelis, seu verbis seu, puta aliud ineundo conjugium, quamvis tunc invalidum, declaraverit se Fidelis consortium omnino refugere, poterit is alium statum amplecti. Et si vero non sufficit testis unus ad asserendam alterius sponsi mortem, videtur tamen satis esse ad adstruendam sponsi alterius Infidelis obstinationem, quia hæc jam per se ex communi Ethnicorum pervicacia moraliter constat. Ita idem ibidem n. 16.

CONCLUSIO III. Potest aliquando Fidelis conversus novas inire nuptias, etiam si non renuat Pars Infidelis, sed in Infidelitate pertinax, cum eo pacifice & sine injuria Creatoris conversari.

LXX. Prob. 1. Ut in eo casu possit Fidelis novas inire nuptias, sufficit ut humana Lege prohiberi possit, ne v. g. Judæus conversus cum uxore, Judæa permanente, commoretur; & is ad vitam cœlibem adigi non possit. Atqui 1. humana Lex sapienter vetare potuit ne Judæus jam Fidelis cum uxore sua vivere continet, & vicissim. Prob. min. ex Concilio Toletano IV. an. 633. Can. 62. apud Grat. XXVIII. q. 1. c. 10. ubi hæc legere est: *Judæi qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo Civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur; quia non potest Infidelis in ejus permanere conjunctione quæ jam in Christianam translata est Fidem.* Et

vero, ajebat mihi quidam perfidæ illius Gentis, Judæus semper Judæus est; quanto igitur magis ad vomitum revertetur, si cum aliquo suam ipsi conversionem, vel per silentium suum exprobrante commorari teneatur! Hinc Romæ, prout saltem à magni nominis Italo audi, Judæo, mox ut conversus est, plena fit potestas ad alia vota transeundi. 2. Nec idem Judæus ad vitam cœlibem adigi potest; tum quia hæc ipsa est gens, de qua dixit Christus: *Non omnes capiunt verbum istud*: tum quia deterior foret ejus quam alterius cujuscunque conditio; cum Judæi, quin & à Judæis oriundi, certis in locis à Monasteriis excludantur.

LXXI. Prob. 2. Tunc licet Fideli converso novum inire Matrimonium, cum definit idem Fidelis subjectus esse servituti prioris Matrimonii. Atqui Fidelis in casu quo per Leges sibi interdicta est cohabitatio cum Infideli, definit Matrimonii prioris servituti esse subjectus. Ideo enim secundum Romanos Pontifices Fidelis conversus non est subjectus servituti prioris Matrimonii, quando Infidelis ei quidem cohabitare vult, sed non sine injuria Creatoris (licet exceptionem hanc non fecerit S. Paulus) quia tunc Infidelis eligit cohabitationem Fideli interdictam; & sic ab eo, non quidem physice, sed moraliter *discedit*. Atqui pariter ubicunque vetita est Fideli converso cohabitatio cum Infideli debite monito, sed invicte pertinaci, eligit Infidelis illud cohabitandi genus quod Fideli interdictum est. Ergo sicut casus cohabitationis Deo injurius, licet à S. Paulo non expressus, censetur discessio ex parte Infidelis; sic & casus cohabitationis per Ecclesiam vetitæ discessio ex parte ejusdem censi debet.

LXXII. Prob. 3. Quia cohabitatio Fideli admodum periculosa, eidem interdicta esse debet, ut quæ suo modo graviter in Deum & in Fidem sit cotumeliola. Atqui moraliter loquendo cohabitatio cum Infideli erroribus suis invicte addicto, est admodum periculosa Fideli recens converso, proinde adhuc infirmo in Fide; cum plerumque iis etiam impendio periculosa sit quos credere erat cedris firmiores, ut patet exemplo Salomonis. Ergo moraliter loquendo constans in infidelitate pervicacia sufficit ad prioris Matrimonii dissolutionem.

LXXIII. Dixi, *moraliter loquendo*: hæc enim omnia utriusque Partis incommoda æqua lance pensari debent; nec profecto tam facile novum indulgetur Matrimonium Fideli converso, iis in Regionibus ubi id fieri non posset sine gravi multitudinis offensione. Sicut enim, uti observat Sanchez, eod. Lib. 7. disp. 73. n. 12. in principio Evangelii magna fuisset pacis Reipublicæ perturbatio, si dum tanta erat Infidelium copia, non licuisset Infideli ad veritatem converso habitare cum infideli, plurimumque à Fide deterriti essent, seu Fideles qui uxores suas dimittere coacti essent, seu Infideles qui Religionem Christianam magis amore divortii, quod pene ubique tunc obsoleverat, quam veritatis, sulcipi credidissent, sic & hodie in Indiis, in Sinenfi Regno, &c. magna esset spirituum & Imperii totius commotio, si quisque pene ab initio, conversionis ad alia vota transinigraret. Cum hac restrictione.

strictione intelligendum est istud Angelici, Suppl. q. 59. art. 4. O. *Qui ad Baptismum accedit: uxori cohabitare non tenetur, quando converti non vult.*

LXXIV. Obj. 1. Non licet transgredi præceptum Apostoli. Atqui Apostolus, 1. Cor. 7. v. 12. & 13. præcepit ut Fidei ab Infideli secum commorari volente non discedat. Si quis frater, ait, uxorem habet Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c. quæ verba non sunt consilium, sed præceptum, ut bene probat Pontas ex Tertuliano, Lib. ad Uxorem, c. 2. & Hieronymo, Lib. 1. contra Jovin. c. 5. Ergo.

LXXV. R. 1. Eadem ratione probari possit non licere nunc vesci suffocatis: Id enim ne fieret, præceperunt Apostoli in nomine S. Spirit. Act. 15. v. 28. & 29.

LXXVI. R. 2. Incertum esse an citata D. Pauli verba præceptum sint, an consilium. Si enim Patres quidam ea præcepti loco habent, at & plures eadem habent instar consilii, præsertim vero Augustinus, & alii qui phrasim hanc: *Ceteris ego dico, non Dominus*, ad frequentiam, id est ad Infideles, referunt.

LXXVII. R. dist. maj. Non licet transgredi præceptum Apostoli, sed licet materiam ejus immutare, C. & non licet, N. atqui præcipit Apostolus. Disting. min. Præcipit pro tempore & loco, & subsistente eadem quæ erat tempore suo materia, C. Præcipit universe, & pro casu quo materia præcepti mutaretur, N. Sicut ergo præcepit cum aliis Apostolus ne manducarentur suffocata, & tamen jam diu licet vesci suffocatis, quia non eadem nunc imminet ex suffocatorum esu, quæ tunc imminet occasio scandali; ita ob urgentes causas licebat sub Evangelii initium cohabitare Infideli: neque illud jam licet, quia per novas Ecclesiæ Leges constitutum est ne Fidelis cum Infideli obstinato permaneat, præsertim autem cum Judæo, uti ceteris omnibus pervicaciori.

LXXVIII. Non inepte igitur Sanchez, eadem disput. 73. num. 12. *Tria*, inquit, *secula distinguenda sunt. Primum est ab Apostolorum tempore, & sexcentis postea annis; quo spatio frequens erat conversio & Judæorum, & quorumvis aliorum Infidelium; atque ideo permittebatur eo tempore, juxta consilium D. Pauli, 1. Cor. 7. habitatio conjugis ad Fidem conversi cum Infideli propter spem ejus conversionis, quando habitare volebat sine contumelia, nec pertrahens Fidelem ad peccatum. Et eo seculo floruit D. Augustinus, relatus Cap. Si enim, XXVII. quæst. 2. & ita tenuit hanc partem. Secundum seculum subsequutum est, quo rarissime Hebræi ad Fidem reducebantur, erantque pervicaciores in sua perfidia: quo tempore edita est Constitutio Synodi Toletanæ n. 70. relata; qua decretum est ne uxores Fideles habitare permitterentur cum Judæis Fidem admittere renuentibus: At de ceteris Infidelibus nihil ibidem statutum est, quod non ita obstinati in sua perfidia essent, ut merito eorum conversio desperanda esset. Tertium tandem seculum successit, quo Ecclesiæ consuetudine receptum est, ac præceptum inductum, ne conjux ad Fidem conversus permittatur cum infideli cujuscunque Sectæ habitare, (nisi, ut diximus, aliud exi-*

gat tranquillitas Status, & scandali vitandi necessitas;) *Quia successu temporis experientia docuit, non modicum perversionis periculum imminere conjugi alteri Fidei ex Infidelis consortio. Neque is Ecclesiasticus mos adversatur consilio D. Pauli, quia præcepta humana, nedum consilia, possunt necessitate id suadente variari successu temporum, ut habetur Cap. Non debet, De consang. & affinit. Quare hodie non licet in Christianis Regionibus alterutri conjugi Fidem profitendi permanere in consortio conjugis Infidelis, sed tenetur ab eo nolente ad Fidem converti, divertere, quantumvis possit absque Creatoris contumelia habitare. Et ratio diversitatis hujus est, quod initio nascentis Ecclesiæ tam efficax gratia, & effectus ad Fidem in tyronibus Fidei erat, ut formidanda minime esset eorum perversio, quin potius probabilissime speranda Infidelis conjugis conversio ex Fidei consortio; Quæ refrigesciente postea charitate ac fervore mutata sunt. Hæc ille, quæ quia Ecclesiæ disciplinam, ejusque vices & causas sapienter evolvunt, duximus esse referenda.*

LXXIX. Obj. 2. Dissolutio Matrimonii, utpote privilegium à Deo concessum, nonnisi ad casus à Deo ipso designatos extendi. Atqui cum extenditur ad casum quo Infidelis præcise renuit converti, extenditur ultra casus à Deo designatos. Casus enim à Deo assignati sunt tantummodo, ut scite exponit Innocentius III. vel cohabitationis denegatio, vel cohabitatio contumeliosa, aut ad peccatum invitans; neque enim nova post Apostolum facta est revelatio. Atqui casus quo pars Infidelis renuit simpliciter converti, ab utroque illo casu omnino discrepat. Alioqui vel ipso D. Pauli tempore licitum fuisset à Judæo renuente converti discedere. Ergo.

LXXX. Confirm. Quia Innocentius III. alii- que pene omnes, qui opinionem nostræ contrariam tenent, post tertium illud seculum quo mutatam fuisse veterem disciplinam credimus, scripserunt. Ergo non erediderunt ipsi inventam fuisse eam de qua loquimur mutationem.

LXXXI. R. Deum nihil de cohabitatione contumeliosa vel ad peccatum alliciente, dixisse; sed tantum hæc per Apostolum sanxisse: *Si Infidelis discedit, discedat, &c.* At quia Infidelis eam solam cohabitationem eligens, quæ Fidei interdicta est, sive propter Creatoris contumeliam, sive propter ejus ad peccatum mortale invitationem, reipsa à Fidei recedere dicitur: ideo jure Innocentius III. Apostoli decisionem extendit & utcumque restrinxit ad duos illos casus pro tempore quo in his tantum duobus casibus interdicta erat Fidelis cum Infideli habitatio. Sed cum hodie, ait Sanchez, disp. 74. n. 20. interdicta sit eadem habitatio, quoties infidelis converti renuit, satis est hodie ad Matrimonii dissolutionem ut converti nolit Infidelis, qualitercumque cum Fidei habitare velit. Hæc ille, quæ quia Conclusionem nostram ita juvant, ut simul exceptionem à nobis eidem oppositam n. 73. perfundant.

LXXXII. R. dist. min. Cum extenditur generatim & indefinite ad casum quo Infidelis renuit converti, extenditur ultra casus à Deo assigna-

assignatos, C. Cum extenditur restricte ad casum quo Infidelis renuit converti id est ad casum etiam quo ex Ecclesie Decreto non licet Fideli cohabitare Infideli, nisi is convertatur, N. Tunc enim, ut diximus, Infidelis recedit à Fideli, quatenus eam eligit cohabitationis speciem, quam Fidelis nonnisi ad tempus ferre potest, id est, donec exploratum habeat an compars erroribus suis præfracte adhæreat. Quanquam in hoc etiam casu ferenda est nonnunquam Infidelis pacifici, quin etiam & identidem molesti cohabitatio; cum nempe ex ejus dimissione sequeretur Religionis contemptus, vel Reipublicæ perturbatio; quæ nulla erit in Regionibus jampridem Christianis, at multa foret apud Sinenses vel Japonicos: ubi etiam ob nascentis Fidei fervorem cohabitatio hæc longe minus habet periculi quam apud nos, ubi caritas tepescit in dies, vixque morientes scintillas emittit. Hinc.

LXXXIII. R. ad 2. Eum qui converti non vult, recusare cohabitationem Fidelis, quatenus eam solam concedit quæ Fideli interdicta est, non per præceptum D. Pauli, sed per præceptum Ecclesie, quæ vetare gravibus de causis potuit ne Fidelis cum Infideli obstinato commoraretur, ne ab eo rursus ad Infidelitatem traheretur, nisi cohabitationem hanc causæ graviores exigent.

LXXXIV. Ad id quod additur de Innocentio III. & aliis Doctoribus: R. 1. hinc sequi suam esse contrariæ opinioni probabilitatem, at non ideo nostram minus esse probabilem; cum ut advertit Sanch. disp. 74. n. 20. faciat experientia ut novæ ponderentur rationes quæ ab antiqua praxi ad oppositam inflectunt. Sic aliquando periculum Calicis secularibus concessi minus vilum est, quam nunc & merito videatur. Idem est de Baptismo per immersionem, &c. 2. Non dico generatim cum Sanchez reculationem conversionis esse semper sufficientem dissolvendi Matrimonii causam: quin & existimo virum ab uxore Infideli, modo pacifica, non debere recedere in circumstantiis in quibus Apostolus recessum hunc prohibebat. At cum eodem Sanchez & aliis pluribus existimo, conversionis denegationem esse causam discessionis multis in casibus sufficientem; & pene semper cum de Judæis agitur, prout Romæ observari didici.

LXXXV. Inst. Matrimonii dissolutio non est à Christo concessa nisi in favorem Dei. Atqui non exigit favor Dei ut Fidelis ab Infideli pacifico recedat.

LXXXVI. K. dist. min. Non exigit in omni casu, C. Non exigit in casibus in quibus cohabitationem hanc & quidem legitime interdicat Ecclesia, N. Itaque non exigit semper favor Dei ut Fidelis ab Infideli pacifico recedat: quin exigere potest ut eidem etiam non ita pacifico cohabitaret; puta cum alioqui timere est ne propter commotionem ex crebris Matrimoniorum dissolutionibus oriundam, ejiciantur Evangelii Præcones. At secluso illo scandali & turbarum casu, aliunde vero posita Ecclesie Lege quæ cohabitationem hanc prohibeat, exigit favor Fidei, proinde Dei, ut pertinax errori adhæsiō sit causa discessionis; quia experimento compertum est Infideles pleros-

que, Judæos præsertim, cohabitationem pacificam non polliceri, nisi ut Partem Fidelem lacrymis suis, precibus, amicorum suasionem ad errorem revocent.

LXXXVII. Inst. 2. In dubio favendum est Matrimonio ejusque insolubilitati, cum in istius possessione sit de Jure divino. Atqui sumus in casu dubii: Dubium enim est an periculosa futura sit Fidelis conversi cum Infideli cohabitatio.

R. dist. maj. In dubio favendum est Matrimonio, nisi gravior causa, quæ etiam de Jure divino, contrarium exigat, C. Si obsit causa gravior, N. Obest autem qui maximus esse debet favor Fidei, ex arcta & continua cum Infideli sponso necessitudine multum periclitantis, & frequenter subversæ.

Ut solvantur nonnullæ quæ supersunt difficultates.

LXXXVIII. Quæres 1. An Fidelis conversus semper ad nova vota transire, quando Infidelis vel converti renuit, vel pacifice converso cohabitare.

R. neg. Cum Abulensi in I. Reg. 8. q. 55. & Sanchez, ead. disp. 74. n. 5. Si enim Fidelis ante vel post receptum Baptisma lapsus sit in adulterium, quod sibi ab Infideli innocente condonatum non fuerit, non poterit novum inire Matrimonium; quia privilegium novi Matrimonii non est concessum à Christo, nisi ut Infidelis à Fide non deterreatur metu perpetui cælibatus. Atqui in eo quem expendimus casu timor cælibatus non à Fide impendet, sed ab injuria comparti illata & non condonata. Ergo.

LXXXIX. Atqui id, salvo Sedis Apostolicæ judicio, extenderim, etiam si innocens eo præcise veniam neget, quod compars Fidem amplexa sit, vel amplecti proponat; quia sicut mæius debitam sibi à Titia summam non remittit de facto, licet dimissionem ejus ideo solum recuset, quia Titia copiam sui recusat; sic & in præsentia. Si tamen Pars Infidelis vel adulterium condonet, vel in adulterium ipsa labatur, vel novum contrahat Matrimonium, licebit Fideli ad alia vota commeari: Quod ut pro ultima parte magis innotescat,

XC. Quæres 2. An sicut Infideli converso novum inire Matrimonium licet in casibus supra memoratis, sic & liceat infideli.

R. Id quidem licet Infideli, cum Fidelis novas nuptias celebravit, quia posterius hoc Matrimonium est concomitanter dissolutio prioris. At antea non licet, quia secundi conjugii facultas tantum concessa est in favorem Fidelis. Unde quidquid secus factum erit, ad adulterium revocabitur, etiam si Fidelis ipse adulterio se dedat; quia adulterium tribuit jus separationis quoad thorum, non quoad novum conjugium.

Quæres 3. An opus sit Judicis Ecclesiastici Sententia, ut Fidelis aliud Matrimonium ineat.

XCI. Resp. Sylvius in q. 59. art. 4. opus esse Sententia illa, cum Infidelis solum converti renuit, non autem pacifice commorari. Contra vero Sanchez, ibid. n. 11. generatim statuit in neutro casu requiri Sententiam Judicis. 1. Quia Matrimonium etiam consummatum Infidelium dissolvitur, ex Christi privilegio, per

per novum Fidelis conjugium, sicut Matrimonium ratum per Professionem Religiosam. Atqui ad istius dissolutionem opus non est Sententia Judicis. 2. Quia nec Divus Paulus, quando privilegium illud manifestavit, nec Romani Pontifices cum illud exposuerunt, ullam de qualicunque Sententia mentionem fecere. 3. Quia ita docet pars Theologorum longe maxima.

XCII. Etsi autem à trita semita recedere nolo, melius tamen, ac utriusque conjugis salutis tutius crediderim, ut nihil fiat novi inconsulto Episcopo, vel saltem Neophti Directore. 1. Quia cum semel ad novas nuptias devenit, jam pene desperata est conversio sponsi Infidelis; quamdiu vero resunt integræ sperari utcumque potest Partem Infidelem legitimo conjugis amoris esse cessuram. Ad id autem multum conferre possunt sapientis Directoris monita, quæ etiam Fidelem, quandoque prioris conjugii pertæsum, cohibere valent & sistere ad tempus. Ergo æquum est ut de re tota distincte commoneatur, præsertim cum à Deo benedici soleant quæ fiunt ope & ministerio Pastorum.

XCIII. 2. Quia fatentur omnes non esse licitum ad novas nuptias transire, nisi Pars Infidelis sufficienter admonita fuerit, an velit converti, vel saltem sine Creatoris injuria cohabitare; secundum id Concilii Toletani IV. Can. 62. *Quod si admoniti noluerint, separentur.* Atqui melius judicabit Antistes vel Director, quam alius quilibet, an præcesserit monitio sufficiens.

XCIV. 3. Quia hæc pene una est via impediendi quominus Pars Catholica præpropere ad novum Matrimonium transitu, alias nuptias magis quam ipsam Fidem inhiasse videatur.

XCV. Quæres 4. An si Fidelis absque præmissa monitione aliud Matrimonium contrahat, valide contrahat.

R. De hoc Matrimonio judicandum videri sicut de eo quod contrahit vir de prioris conjugis morte necdum satis certus. Unde sicut istud valet, si verum sit uxorem ejus occubuisse, non autem, si hæc sit in vivis; sic & illud de quo loquimur. Quanquam pertinacia infidelis (potissimum Judæi) facilius præsumi potest, minorique probatione indiget, quam mors compartis. Unde, prout annotavimus, permisit Pius V. ut Indi novæ Hispaniæ, qui nihil de uxorebus suis rescire possunt, ad alia vota pertranseant. Quod ad eos etiam extendi solet quorum compartes adeo distant, ut nonnisi difficillime resciri possit num priori sponso cohabitare, vel etiam converti velint. De quibus adi Decretum Gregorii XIII. apud Pontium, L. 7. c. 48. n. 23. qui ibid. n. 22. docet in his occasionibus opus esse dispensatione Pontificia, quam facile, si tamen *urgens causa suadeat*, concedi declarat Benedictus XIV. ubi infra n. 3. p. mihi 221.

XCVI. Ceterum, si Infidelis tempus & inducias ad deliberandum postulet citra fraudem, expectandum erit donec rem totam perpendat. Quod si de die in diem moras de industria neccere videbitur, *non erit diutius immorandum*, ait Sanchez, n. 18. Alium tamen ut tunc certum & idoneum præfigatur Infideli

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tempus, quo semel elapso ad præteritum non detur regressus. Id autem nemo faciet consultius quam legitimus Pastor. Quin & operæ præmium fuerit, ut dum vel præfigitur tempus Infideli, vel is admonetur, adhibeantur testes, qui veritati testimonium reddant, si postmodum de valore secundi Matrimonii moveatur. Ita suadet ibid. Sanchez, n. 19.

XCVII. Quæres 5. an Infidelis qui tres ante susceptum Baptisma habuit uxores, quæ omnes ejus exemplo Fidem amplexæ sunt, ex iis quam volet retinere sibi valeat.

R. cum S. Thoma in 4. dist. 39. q. unic. a. 3. ad 4. *Non est verum Matrimonium Infidelis, nisi cum illa cum qua primum contraxit: unde si ipse cum omnibus suis uxorebus convertatur, potest & debet cum prima cohabitare, & alias debet abjicere.*

XCVIII. Sed quid si Infidelis ille primam suam conjugem, prout sua sibi Lege permiffum erat, repudiasset; vel hæc aut secunda ei in gradu prohibito esset consanguinea? Annon tertiam servare tenebitur?

R. repudium illud, utpote Lege divina jam prohibitum, nullius esse momenti: unde uxorem hanc primam, si converti velit, ad se revocare tenebitur. Nec nocebit consanguinitas per solos Ecclesiæ Canones prohibita; quia, ut scribit Innocentius III. Cap. 8. *De divort.* & Cap. 4. *De consan. & affin. Pagani Constitutionibus Canonicis non arctantur.* Aliud fuerit, si eadem uxor in gradu Lege divina prohibito sit consanguinea; tunc enim ab ea necessario recedendum erit, & adhærendum secundæ, quæ sola vere fuit uxor. Hac autem renuente converti, poterit abjici tertia, & alia assumi, quia nullum fuit de Jure Matrimonium ejus: quod autem de Jure nullum est, nullum parit effectum. Decentius tamen erit, & Christianæ charitati consentaneum magis, ut hæc potius quam alia ducatur: *Ducatur*, inquam, quia denuo est desponsanda, cum nunquam vere desponsata fuerit. Vid. Pontas v. *Empêchement de la differ. de Relig. Cas. 2.*

XCIX. Quæres 6. an si uxor convertatur postquam vir ejus cum Fidele contraxit, teneatur is post hujus secundæ mortem ad primam reverti.

R. negat. Matrimonium enim semel dissolutum nullam amplius vim habet. Quod autem vim jam non habet, ad nihil respectu uxoris dimissæ obligat.

C. Quæres 7. quem ex utroque parente sequi debeat proles: an conversum, an Infidelem?

R. cum S. Thoma, ibid. art. 4. ad 4. *Proles aut pervenit ad perfectam ætatem, & tunc poterit libere sequi patrem Fidelem, vel matrem Infidelem* (quia nemo ad Fidem cogendus est, licet ad eam omnimodis sit alliciendus) *vel est in minori ætate constituta, seu necdum affecta usum rationis; & tunc debet dari Fidei* quia etsi tunc maxime indiget matris obsequio ad educationem, quoniam tamen, ait Gregorius IX. cap. 2. *De convers. Infidel.* mater, si apud eam puer remaneret, *posset illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem Fidei Christianæ respondemus patri eundem puerum assignandum.*

K k k

Cl.

CI. Quæres 8. an Judæus ad Fidem conversus, ut ambages ab uxore sua sibi suscitandas devitet, possit ei scribere libellum repudii.

R. neg. ita late Comitulus, Lib. 1. q. 126. Paucis vero Benedictus XIV. de Synodo Diœc. Lib. 6. c. 4. n. 6. qui *detestabilem hunc abusum* proscriptis an. 1747. Et vero libellus ille repudii

peccat dupliciter; 1. quia Matrimonii alterius licentiam concedit, quam nemo jam concedere potest, cum à Christo sit revocata; 2. quia efficit ut Christianus compareat coram Tribunali Judæo, cui nulla jam competit auctoritas.

SECTIO TERTIA.

SEU

DISSERTATIO DE LIBELLO REPUDII.

CII. **E**T si divortium & repudium in usu communi promiscue sumuntur, multum tamen à se discrepant. Divortium enim est conjugum separatio, five quoad thorum solum, id est quoad conjugalis debiti redditionem; five quoad cohabitationem, vel in perpetuum, vel ad tempus. Repudium vero est utriusque conjugis omnimoda separatio quoad ipsum fœdus & vinculum. Quin apud Jurisperitos ipsa Sponsalium diremptio & rescissio divortium nuncupatur.

CIII. Certum est repudium Hebræis in exteriori foro certis de causis fuisse permissum. Sic enim loquitur Moyses, Deut. 24. 1. *Si acceperit homouxorem, & habuerit eam, (id est, cohabitaverit ei, ut vertunt LXX. vel cum ea concubuerit, ut fert Caldæus) & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribat libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua: cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem; quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.* En legem repudii: hujus vero formam sic ex *Fatablo* & alijs exhibet Cornelius à Lapide in eundem locum, pag. 972. *Ego R. Simeon, Filius R. Abraham, filii R. David, filii R. Salomonis, die prima mensis secundi, anno 5296. à creatione Mundi, hic & in Civitate Nahim, ex animi mei consensu, & sine ulla coactione, repudiavi Rachel filiam R. Moysi, filii R. Joseph, filii R. Jacob, & dedi ei libellum repudii in manu, scedam abscissionis- & signaculum divisionis, ut sit à me abjecta, & abeat quocunque velit, & nemo possit illi prohibere, juxta Constitutiones Moysi & Israel.*

CIV. Brevior erat apud Romanos divortii formula, his solum contenta verbis: *Res tuas curato: res tuas tibi habeto*; eaque coram Magistratu fiebat, ut liquet ex tit. *De divortijs*; quod etiam à Judæis servatum fuisse merito conjicit citatus supra Interpres. Eundem apud Medos & Persas morem invaluisse, patet ex Cap. 1. Esther, v. 19. Idem & de Philistinis colligitur ex Judic. 15. v. 2.

Jam ut quæstio hæc penes se totam expendatur, quatuor veniunt discutienda: 1. & præcipue an libellus repudii non in exteriori tantum, sed & in conscientie foro, Deo dispen-

sante, licitus esset: 2. quibus de causis: 3. qui tunc ritus servari deberent; 4. an sicut viris uxores, sic & uxoris viros dimittere liceret. Postrema hæc Capita nullam Theologis difficultatem facessunt; at circa primum sciuntur gravissime.

CV. 1. Enim nonnulli pene incerti quo se ferant, utriusque partis momenta proponunt & solvunt, neutram definiendo. Ita S. Thomas in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. quæst. 2.

CVI. 2. Alii repudium Judæis permissum fuisse volunt, ut non quidpiam à peccato immune, sed ut minus malum, quo graviora, præcipue vero uxoricidium, vel asperæ tractationes, vitarentur. Ita S. Hieronymus, Lib. 1. in c. 5. Matth. & alibi passim. Idem apud Sanchez, Lib. 10. disp. 1. n. 5. tuentur D. Bonaventura, alique plures, quos sequuntur Estius in 4. dist. 33. §. 9. Sylvius Suppl. q. 67.

CVII. 3. Existimant alii cum Cajetano in cap. 19. Matth. repudii praxin fuisse equidem malam, sed eo solum gradu, qui dispensante Deo venialem culpam non excederet.

CVIII. 4. Demum sentiunt alii repudium ex Dei concessione, licet ad cordis duritiam facta, culpæ omnis experts fuisse, & dissolutio per ipsum Matrimonio datam exhinc liberam ad alia vota transeundi facultatem. Ita Bellarminus Lib. 1. de Matr. Cap. 17 ad 14. Sanchez ubi statim, & apud ipsum plures, Pontius, L. 7. c. 50. Cornelius à Lapide ibid. Becan in Analogia, Cap. 24. Quibuscum sit

CONCLUSIO I. Matrimonii per repudium dissolutio, non tantum in in Judæi tolerata fuit, sed iisdem, dispensante Deo, licita.

CIX. Prob. 1. Quia juxta generalem Augustini regulam, Lib. 3. de Doct. Christ. c. 10. Scripturæ verba, ea maxime quæ continent Leges, quibus nihil obscuri subesse debet, naturali & obvio sensu, quantum fieri potest, intelligi debent. Atqui citata Moyfis verba, naturali & obvio sensu accepta, non significant meram minoris mali ad fugiendum majus permissionem, sed veram facultatem juris. Neque vero aliter loquitur Moyfis, cum res proponit quas ex Adversariorum confesso licitas esse constat. Ergo.

CX. Prob. 2. ex his ibid. verbis: *Cumque egressa à priori marito alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, & dimiserit: non poterit prior maritus recipere eam in uxorem.* Atqui si per repudium non dissolvebatur

Matri-

Matrimonium prius, nec simpliciter dici poterat *maritus*, qui eam secundo loco duxerat, sed scortator; nec pie ac prudenter eam ad se redeuntem suscipere prohibebatur prior,isque duntaxat, Adversarios, vere maritus. Quid enim iniquum magis, quam præcludere marito vias omnes quibus divortii, id est gravissimi sceleris injustitiam refarciat? Ergo.

CXI. Prob. 3. Quia libellus repudii Hebraice *Keritut*, id est *abscissionis & divisionis* scheda nuncupatur. Atqui abscissio & divisio non meram quoad thorum, sed omnimodam separationem exprimunt.

CXII. Prob. 4. Quia, ut solide Bellarminus, Cornelius à Lapide & alii, si ipsum Matrimonii fœdus per libellum repudii solutum non solum non fuisset, permissio hujus libelli valde inæqualis fuisset, ne dicam iniqua. Vir enim conjuge una quoad thorum rejecta, aliam vel alias plures advocare potuisset, quia tunc licita erat viris polygamia. Contra vero feminæ, quæ tamen infirmiores sunt, toto vitæ cursu cœlibem agere vitam, quandoque sine ulla sua culpa, coactæ fuissent, quia nusquam mulieri licuit plures simul habere viros. Atqui id & in se purum est, & durius erat in Gente Judaica, cui pene ignota erat continentia.

CXIII. Prob. 5. Quia fieri non potuit ut divina Lex, Lex sancta & immaculata, qualem fuisse Mosaicam nemo ambigere potest, adulteria publica toleraverit; cum vel ipsam adulterii suspicionem aquis zelotypiæ, n. 5. 14. subjiceret. Atqui tolerasset tamen, si libellus repudii non dissolveret Matrimonium, cum dimissa ab uno conjux palam nuberet alteri. Sane minus crimen fuisset uxoricidium raro contingens, & Legibus plectendum severe, quam publicum & impune adulterium.

CXIV. Prob. 6. Quia vix ac ne vix quidem concipi potest, nec Moysen, nec Prophetas, qui tot alia longe gravia minus, ut accessum ad menstruam, tam crebro, & tam severe carpebant, nusquam hæc, quæ cum repudiatis tam frequentia erant, adulteria corripuissent. Atqui tamen nullibi adversus ea, quantum ad ipsam substantiam insurrexerunt. Ergo.

CXV. Prob. 7. Quia libellus repudii soli tantum uxori à vero marito dari poterat. Atqui is cui repudiata ab uno mulier nupserat secundo loco, eidem & ipse repudii libellum tribuere poterat. Ergo non secus ac prior vere erat maritus.

CXVI. Prob. 8. Quia Levit. 21. 14. prohibetur ne Sacerdos ducat *viduam, repudiatam; & sordidam atque meretricem, sed virginem puellam de populo suo*. Ergo aliis licebat repudiatam non secus ac viduam ducere, eaque nec sordidia nec meretrix reputabatur, cum ab istis distinguatur in sacro Textu.

CXVII. Prob. 9. Exodi 21. v. 3. sancitum est ut si *Dominus dederit, servo suo uxorem, & hæc pepererit filios & filias, mulier & liberi ejus sint domini, servus vero, si voluerit, post septem annos egrediatur liber: unde servus uxore orbabatur & liberis*. Atqui si tunc temporis indissolubile fuisset Matrimonium, mulier illa toto vitæ decursu continere coacta fuisset sine culpa sua. Id autem cum impro-

babile sit, dicendum videtur cum Bellarmino Deum tunc facile dispensasse circa vinculum Matrimonii, sicut & circa polygamiam dispensabat.

CXVIII. Obj. 1. Cum Christo neganti fas esse homini *dimittere uxorem suam quacunque de causa*, id objecissent Pharisei Matth. 19. 7. *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere; Ait illis Christus: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis uxores vestras. Ab initio autem non fuit sic*. Ubi Salvator & verbum *mandavit*, quo male nisi erant Judæi, mutat in verbum *permisit*; & repudium non nisi *ad duritiam cordis* permissum esse docet, ut quod primævæ rerum institutioni adversetur. Unde sic: Quod tantum permissum est ad duritiam cordis, & reipsa contrarium erat primævæ institutioni, non fuit permissum ut licitum ad excusationem culpæ, sed ut minus malum ad immunitatem pœnæ. Atqui repudium Judæis permissum est, &c.

CXIX. R. neg. maj. Aliud est enim rem permitti ad duritiam cordis, quæ mala est; aliud rem quæ permittitur esse malam; nec semper quia hæc primævæ institutioni contraria sit, sequitur eam malam esse; quia primæva institutio, licet naturæ consentanea magis, magisque perfecta, dispensationem admittere potest. Sic jampridem per quadragesimam permittitur collatio seu cœnula vespertina, licet ab initio non fuerit sic. Et tamen cœnula hæc, tametsi ad duritiam cordis permissa, non solum pœnæ immunitatem habet, sed & excusationem culpæ; quia Ecclesia ut filiorum suorum infirmitati consulere, legis suæ severitatem temperavit. Atqui pariter potuit Deus, ut Judæorum infirmitati consulere, primævæ Matrimonii institutionis rigorem moderari. Ergo sicut ex S. Th. in 4. dist. 33. q. 2. quæstion. 2. ad 4. *quædam permittuntur infirmis corporaliter, quæ non permittuntur sanis, nec tamen infirmi peccant permissione sibi facta autentes*; sic & Judæi facta sibi propter infirmitatem suam licentia uti potuerunt. Vere tamen subindicavit Christus libellum repudii à Moyse *mandatum* non esse, sed tantummodo permissum; tum quia sæpius longe est à *mandando*, qui permittit; tum quia dubio procul maluisset Deus ut Judæi, sicut & Christiani conjuges, alter alterius onera portarent, quam ut repudiandi facultate uteretur: licet simul maluerit ut ea facultate uteretur gens cervicosa, & prona in scelus, quam ut perpetuæ cum uxore invisa societatis impatiens, eandem veneficio vel plagis tolleretur; quod, ex Chrysostomo Lib. de Virginitate, cavere voluit Moyses. Quanquam neque hic defuit mysterium, quia voluit Deus significare se repudiaturum Synagogam, & ipsius loco desponsaturum sibi aliam Ecclesiam.

CXX. Inst. Non potest quis licentia sibi ob malum principium concessa uti sine peccato. Atqui libellus repudii non nisi ob malum principium Judæis permissus erat, nempe ob duritiam cordis. Ergo.

CXXI. R. neg. maj. Licet enim uti dispensationibus propter causas infamantes concessis, ut diximus T. II. Atqui hæc propter rem in prin-

principio malam conceduntur, metu majoris mali. Ergo mala quidem erat cordis Judaici dispositio, sed non mala quæ propter eam indulgebatur dispensatio. Utique honestus erat ejuldem finis, intentio videlicet fragilitati Judæorum subveniendi.

CXXII. Obj. 2. Si valuisset in conscientia libellus repudii, uxor dimissa potuisset sine peccato ad novas nuptias transire. Atqui non poterat. Quæ enim ob novas nuptias *polluta erat abominabilis*, non tantum coram hominibus, sed & *coram Domino*, hæc sine peccato non transibat ad novas nuptias. Atqui. Minor patet, tum ex citato Deuteron. Textu, tum ex Jeremiæ 3. v. 1. ubi: *Vulgo dicitur; Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit alteram, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, & ego suscipiam te.* Ubi quæ post repudium nubuit alteri, *polluta est, abominabilis, contaminata*, digna demum quæ meretrici comparatur.

CXXIII. R. ad 1. neg. min. Ad 2. R. 1. Hebraica, Chaldaica, & LXX. Versio legunt, *quia abominatio hoc est coram Domino*; id est, quia orbicularis ille nuptiarum regressus, per quem maritus alteri uxorem suam ad tempus commodare aut locare videtur, est quid coram Domino abominabile, fucatique tantum divortii, veri autem lenocinii rationem habet. Hæc quæ genuina est solutio difficultatem totam perimit. Uxor enim dicitur *polluta* per semen secundi viri à quo cognita est, ut explicat Cornelius à Lapide.

CXXIV. R. 2. diff. min. Mulier illa dicitur *polluta* legaliter, C. Moraliter, Subd. *Polluta* respectu prioris mariti, cui eam denuo ducere prohibitum est ut quid abominabile, C. *Polluta* per secundum quod iniit conjugium, N. Itaque vel pollutio de qua loquitur Moyses, tantum erat legalis, ut existimat S. Thomas, ibid. quæst. 3. ad 5. prout pollutus erat qui mortuum aut leprosum tetigerat, non immunditia culpæ, sed immunditia quadam legali: vel si moralis erat, non cadebat in secundum dimissæ uxoris conjugium: (alioquin enim vetari debuisset, quod nullibi factum legitur) sed in priorem maritum, qui uxorem ad tempus dimittendo, non tam repudiare hanc visus esset, quam tradere adulterandam: imo & cui hæc divortii faciendi & rescindendi facilitas novam quotidie repudiorum occasionem dedisset. *Ægrius* quippe *uxorem repudiabat maritus sciens se eam nunquam recipere posse*, ut ex Oleastro annotat Cornelius.

CXXV. Ad id quod additur ex Jeremia, eadem est responsio: repudiata mulier non est, sed *eris polluta*, si ad eam *ultra revertatur* vir ejus prior: non autem ex eo præcise quia alium inquisierit conjugem; quod non tam ipsi, quam priori qui eam despexit viro, imputandum est.

CXXVI. Nec nocet comparatio apud Jeremiam instituta; hæc enim à minori ad majus in hunc modum procedit: Mulier à viro suo semel dimissa, statim ut nupsit alteri, à priori illo jam non recipitur. Ergo multo minus

deberem recipere te, quæ non nupsisti alii, sed *fornicata es cum amatoribus multis*, & omni te idololatriæ dedisti. *Tamen revertere ad me, & ego suscipiam te.*

CXXVII. Obj. 3. Non aliter permittit Deus Judæis uxores suas dimittere, Deuter. 24. quam usuras ab alienigenis percipere, Deuter. 23. 19. Atqui ita Deus usuras Judæis ad duritiam cordis permittit, ut, licet minus esset malum eas ab extraneis acipere, quam à fratribus, nunquam tamen exactio hæc vacavit à culpa. Ergo.

CXXVIII. R. 1. Dici potest non permittit, Deuter. 23. usuram etiam respectu alienigenæ, sed hunc esse loci hujus sensum: *Si quem usuris opprimas, hunc non habes ut fratrem, sed ut hostem.*

CXXIX. R. 2. Negari potest minor, & dici cum S. Ambrosio, Lib. de Tobia, c. 15. Judæis permittum fuisse, Deo supremo bonorum omnium Domino in concedente, ab alienis, hostibus suis, usuras recipere, quia *ab hoc usuram* exigere licet, *quem non sit crimen occidere*, Vide Tractatum nostrum de Contractibus.

CXXX. R. 3. neg. maj. Longe enim alia est usuræ, alia repudii conditio. Usuram Deus pluribus in locis, ut Psal. 24. 3. & Pl. 54. 12. generatim interdixisse Judæis videtur. At vero repudium ita permittit expressa Deut. lege, ut illud nullibi, seu per se, seu per Prophetas suos reprehenderit. Jam vero, ut pro more sapienter differit S. Thomas hic, q. 67. art. 3. O. *Quia Lex vetus, quamvis gratiam non conferret, tamen data erat ut peccatum ostenderet, ut communiter Sancti dicunt. Si Judæi repudiando uxorem peccassent, hoc saltem eis per Legem aut Prophetas indicari debuisset, secundum id Isaia 58. Annuntia Populo meo scelera eorum. Alias viderentur nimis esse neglecti, si ea quæ necessaria sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent.* Ergo cum sæpius moniti fuerint quantum ad usuram, at ne semel quidem quoad repudium, magnum inter utrumque debet constitui discrimen.

CXXXI. Inst. Atqui reapse Deus per Prophetas libellum divortii reprehendit. Prob. Subf. ex Malach. 2. 16. ubi hæc leguntur amare & ironice dicta: *Cum odio habueris uxorem, dimitte. Operiet autem iniquitas vestimentum ejus, nempe dimittentis.* Unde Hebraice habetur, *vestimentum tuum*; id est, ita redundabit iniquitas tua, nullo ut vestimento contegi possit. Ergo.

CXXXII. R. ad 1. neg. Subf. Ad 2. neg. consequentiam. Neque enim hic redarguuntur Judæi ex eo uno quod uxores suas dimitterent, sed quia dimitterent temere & sine causa; quin & plurimum ut Ethnicas uxores sibi adsciscerent. Patet id ex solo contextu: v. 11. *Habuit Juda filiam cultricem Dei alieni; atque ut eo perveniretis miseri, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu & mugitu uxorum inique repudiarum, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium vestrum.* Etsi autem vobis permittum est uxores vestras dimittere, non tamen sine causa gravi, & multo minus ut ducatis idolorum cultrices.

CXXXIII. Obj. 4. Ex Augustino, Lib. de Bono conjugii, cap. 8. *Libellus repudii magis fuit*

fuit exprobatio divorti; quam approbatio. Rursus ex eodem ib. cap. 18. Sicut duobus pluribusve, servire, sic à viro vivo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Ergo.

CXXXIV. R. 1. Nihil certi in hujusmodi quæstionibus decerni posse ex auctoritate Patrum, quia alii ab aliis dissentiant, sicut & interpretes.

CXXXV. R. 2. Non ideo malum dici posse libellum repudii, quia in eo apparuerit quædam divortii approbatio. Ad hanc enim satis erat ut repudium primæ institutioni adversaretur; non vero necessum erat ut absolute malum esset. Sic in institutione Regis non quædam apparuit, sed maxima fuit exprobratio novi quod Israelitæ expetebant regiminis, secundum id Dei ad Samuelem, I. Reg. 8. v. 7. *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Atqui tamen legitima fuit novi Regis electio, & ipse Rex legitimus: unde cap. 10. 17. *Filii Belial dicuntur, qui despexerint eum.*

CXXXVI. Ad id quod additur ex c. 18. diff. Nec tunc licuit, nec nunc licet à viro vivo in alterius transire connubium citra Dei dispensationem, C. cum illa dispensatione, N. sane vero licet mulieri ad Fidem conversæ à viro suo in tum casibus supra expressis ad alium virum transire.

CXXXVII. Obj. 5. Ex natura rei latum esse debet discrimen conjugium inter & liberam fornicationem. Atqui nullum fuisset in hypothese nostra: Ut enim viro ab uxore ad uxorem, sic uxori à viro ad virum transire permissum fuisset; quod ita factitatum est, ut teste Hieronymo, Lib. adversus Jovinian. repudiata quædam conjuges altero nuptiarum die denuo nupserint alteri.

CXXXVIII. R. neg. min. 1. Quia soluta fornicatio ab objecto in objectum currit contra Leges, filiosque, si parit, parit illegitimos, nec eis providere satagit: Secus in Lege Mosaica. ubi & ritus ad divortium præscriptos servari oportebat, & filii pariebantur legitimi, & iis indubie providebatur. 2. Quia divortium non nisi gravibus de causis, & quidem à viro solo, fieri poterat, iisque à Judice approbatis: quæ omnia nescit fornicatio. Quod autem refert Hieronymus, mulieres quasdam semel & iterum paucos intra dies nupsisse, non Legis vitium probat, sed Populi Lege forsitan abutentis. Forsan dico, quia fieri potuit ut mulier immerito rejecta, paulo post ab alio ex charitate vel misericordia fusciperetur. Ut quædam ex mox & passim dictis magis magisque clucescant, sit

CONCLUSIO II. Repudium gravibus solum de causis permissum erat. Has exprimit Scriptura nomine scditatis, cujus de vocis sensu non omnino convenit inter eruditos.

CXXXIX. Prob. 1. pars, tum quia probabile non est conjugii dissolutionem, quæ res est gravissima, levibus de causis sub Lege durissima fuisse permissam, tum quia Malachias in Textu superius adducto eos qui temere, ac veluti gratis, uxores suas repudiabant, ut iniquitatis gravissimæ reos exhibet.

CXL. Prob. 2. pars ex ipsa divortii lege, ubi, *Si acceperit homo uxorem, & non invenerit gratiam*.
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tiam ante oculos ejus propter aliquam scditatem, scribet ei libellum repudii.

CXLI. Prob. 3. pars, quia scditatem illam alii aliter explicant. Tertullianus, 4. contra Marcionem c. 34. eam de solo adulterio interpretatur. Alii de gravi ejusdem suspitione: utrique perperam. 1. Quia mulier adultera, secundum Legem Mosaicam non demittebatur; sed vel obruebatur lapidibus, si constaret adulteram esse; vel aquarum zelotypiæ examini subiciebatur, si suspecta esset de adulterio. 2. Quia Matth. 19. 3. Christum interrogabant Pharisei *an quacunque ex causa liceret uxorem dimittere.* Ergo supponebant plures esse repudii causas, at rescire volebant, num omnes à Christo probarentur.

CXLII. Alii igitur scditatem hanc cum Lyrano exponunt de defectu omni tam corporis, quam animi, Matrimonio superveniente, eo præsertim qui prolis bono noceret; ut sunt lepra, sterilitas, comitialis morbus: item rixatrix indoles amor vini, & similia, quibus sane laxiores Judæi alia multa leviora addidere, ut patet ex interrogatione Phariseorum.

CONCLUSIO III. Plures erant divortii scribendi ritus.

CXLIII. Prob. Quia decem divortii ceremonias referunt eruditi plures ante & post Maldonatum. Necessarium enim erat, 1. ut uxor non abscederet nisi volente marito; 2. ut libellus in manu uxoris traderetur; 3. ut ei testes ad minus duo subscriberent; 4. ut tres tum viri, tum & mulieris generationes scriberentur; 5. ut scriberetur libellus litteris rotundis, perspicuis & ita distinctis, ut alia aliam non attingeret, ne aliquod irreperet vitium Scripturæ; 6. ut si vel atramenti guttula in libellum decideret, nil ille haberet auctoritatis, sed alium scribi oporteret; 7. ut in eo nullum appareret lituræ * vestigium, ne vitii cujusque esset; 8. ut charta longior esset quam latior; 9. ut testes quotquot aderant, suo quisque sigillo libellum muniret; 10. ut diceret maritus: *Accipe libellum repudii & esto à me abjecta, & cuicunque viro permissa.*

CXLIV. His probabiliter addendum est libellum repudii palam coram Judice datum fuisse, tum ut is animos sedaret, si poterant sedari; tum ut partes lentius ac maturius procederent; tum quia Judicis præsentia non minus quam testium in re tam gravi necessaria erat.

Sunt qui cum Becano in Analogia sua aliud admittant secreti divortii genus, per quod vir uxorem sine strepitu forensi abjiceret, de quo illud intelligunt Matth. 1. 19. *Joseph, cum esset justus, & nollet eam, Mariam, traducere, voluit occulte dimittere eam.* At forte non aliter B. Virginem dimittere voluit Joseph, quam ab ea in Regionem longinquam recedendo, ne vel innocentem accusaret, vel adulteræ videretur assentari: plane *justus*, qui suum cuique reddebat, Deo timorem, uxori charitatem, sibi cautionem.

CONCLUSIO IV. Solis viris uxores repudiare datum erat, non uxoribus viros,

CXLV. Prob. 1. Quia jus illud nullibi mulieribus concessum fuisse legitur.

CXLVI. Quia mulieres licentia multo facilius

lius abusa fuissent quam viri, qui cum plures uxores ducere possent, mœrorem de una conceptum alterius solatio lenire poterant.

CXLVII. 3. Quia Josephus, Lib. 15. cap. 11. ubi refert Costobarum à Salome Herodis sorore repudiatum fuisse, ait id factum præter Legem Mosaicam. *Lex enim nostra*, inquit, *solis maritis ejus repudii permittit: mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu*; quæ posterior pars non habetur expresse in lege Mosaica; sed colligi

videtur ex hac libelli repudii formula: *Esto à me abjecta, & cuicumque viro permessa.*

CXLVIII. Ergo inquires, tenebatur uxor adultero conjugii cohabitare.

CXLIX. R. neg. Etsi enim ab eo per repudium discedere non poterat, at poterat per divortium, quoties adulterium, furor aliæque causæ graves id exigent. Hoc enim & Christianis & aliis quibuslibet jure naturali permisum est. At eo differt divortium à repudio, quod istud auferat vinculum Matrimonii, illud solam, manente vinculo, cohabitationem.

SECTIO QUARTA.

A N

CHRISTIANORUM MATRIMONIA SOLVANTUR PER ADULTERIUM?

CL. FAMOSÆ quam nunc ingredimur quæstioni ortum dedit subobscura hæc & anceps Christi sententia, Matth. 19. v. 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Primo enim intuitu dubium apparet an exceptio hæc, *Nisi ob fornicationem*, referenda sit tantum verbum *dimiserit*; an etiam ad verbum *duxerit*. Inde nimirum duplex exurgit sensus longe dissimilis: si enim prædicta exceptio referatur ad verbum *dimiserit*, erit is propositionis Christi sensus: *Quicumque dimiserit uxorem suam, quod non licet nisi propter fornicationem ejus, si aliam duxerit, mœchatur.* Si vero exceptio referatur ad verbum *duxerit*, hæc erit Textus Christi interpretatio: *Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, excepto fornicationis casu, mœchatur.* Unde juxta posteriorem hunc intellectum licebit ob fornicationem uxoris aliam uxorem ducere; juxta priorem vero licebit quidem dimittere fornicariam, sed non ad alias nuptias transire. Fatendum tamen disjunctivam hanc non omnino esse necessariam, sed propositionem Christi medio inter utrumque mox assignatum sensu exponi posse, de quo infra.

CLI. Jam multiplex est vel fuit olim ea de re opinio, 1. enim existimarunt nonnulli quæstionem hanc adeo intricatam esse, vix ut à privatis solvi posset. *In ipsis divinis Scripturis*, ait Augustinus, Lib. de Fide & Operib. cap. 19. (T. VI. p. 685.) *ita obscurum est utrum & iste, cui quidem sine dubio alteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* Et lib. 2. Retract. cap. 57. *Scripti duos Libros de adulterinis conjugiiis, quantum potui secundum Scripturas cupiens dissolvere difficillimam quæstionem. Quod utrum enodatissime fecerim, nescio: imo vero non pervenisse ad hujus rei perfectionem sentio; quamvis multos finis ejus aperuerim, &c.* Plus audent hodie Catholici, præeunte Ecclesiæ judicio.

CLII. 2. Fuerunt è veteribus Hæreticis qui repudii, adeoque & novi conjugii facultatem cuique pro nutu indulgerent. Sic Ebionæi apud

S. Epiphanium, hæres. 30. n. 18. *Non unius duntaxat nuptiis affinitates inter se conjungebant, sed si cui divortium facere libuerit, ac novum inire Matrimonium, ad tertias & septimas usque nuptias permittiebant.* Simile quidpiam Marcioni exprobrare videtur Tertullianus, Libr. 4. adversus ipsum, cap. 34. Si, ait, *omnino negas permitti divortium à Christo, quomodo tu nuptias dirimis?*

CLIII. 3. Erasmus an. 1515. biennio antequam erumperet factio Lutheri, per adulterium tam viri quam feminæ Matrimonium dirimi docuit in suis ad cap. 7. Ep. 1. ad Cor. Annotationibus. Negavit quidem id se intendisse, postquam vidit se à Facultate Parisiensi damnatum: At eo tendunt verba ipsius, de quibus infra.

CLIV. 4. Lutherus vir novi cujusvis systematis avidus, nullius tenax, etsi nihil in Scripturis reperiret, docuit an. 1520. in Lib. de Capt. Babylon. errare Papam, cum divortium concedit extra causam fornicationis, quam solam Dominus excipit. At eadem pagina oblitus sui cupit vehementer definiri, non à Papa vel ab Episcopis, sed à viris duobus eruditis æque ac bonis, Matrimonium dissolvi post decennem absentiam, vel quando conjugum alter ab altero discedit nunquam reversurus; proinde cupit definiri ut verum id, quod in Papa condemnavit ut errorem. Nec dubium quin eruditos illos æque ac pios duos homines repererit Hæresiarcha (neque hi enim ulli unquam Novatori defuerunt.) Siquidem an. 1523. dum exponeret cap. 7. Ep. 1. Corinth. scripsit, Matrimonium quoad fœdus dirimi posse; 1. *Cum falsus Christianus conjugem Christianam deserit*; 2. *cum conjux conjugem ad furtum vel aliud peccatum inducit*; 3. *cum ob frequentes rixas molesta est ac gravis cohabitatio*; 4. *cum unus conjux diu abest.* Demum an. 1530. in Libro de causis matrimonialibus subdidit Lutherus, pauperem, quæ nupsit diviti, neque hunc, quia reclamant parentes istius, potest retinere, posse aliud Matrimonium amplecti.

CLV. 5. Martinus Bucerus, Luthero impudentior

dentior, contendit in cap. 19. Matth. posse aliud, soluto priori, contrahi Matrimonium quoties quacunque de causa conjugum alter alteri non se commodum probet. Sicque, ait post Tapperum, Bellarminus, Lib. 1. cap. 15. facilius, auctore Bucero, solvitur Matrimonium, quam ceteri contractus civiles. Hienim ob solam contrahentium malitiam nunquam dirimuntur.

CLVI. 6. Calvinus, Lib. 4. Institut. cap. 19. §. ult. *tyrannicam* vocat Legem quæ viro, qui adulteram repudiaverit, alteram inducere non permittit. Calvino reverenter subscribit Kemnitius, Part. 2. Examinis Concilii Trid. Utrique concinit Marcus Antonius de Dominis, Spalatenfis Archiepiscopus & apostata, Lib. 5. de Republ. Christ. cap. 11. n. 7. & seq. Hos Novatorum errores protrivit primum in Erasmo Facultas Parisiensis an. 1526. in aliis vero Trident. Synodus, Sess. 24. Can. 5. & 7.

CLVII. Utroque hoc sacri Concilii Decreto litem hanc quantum ad Catholicos pertinet, dirimi oportuerat. Sed pro misera temporum conditione non ita res cesserunt. Launoius siquidem in Tractatu de Regia in Matrimonium Potestate, ap. 452. ad 523. *longam ac tædio- sam* Patrum utriusque Ecclesiæ à Christo ad Trid. usque Synodum texuit seriem, ex qua demonstrare enititur vinculum conjugale ex verbis Christi apud Matth. 19. propter alterius conjugis fornicationem dissolvi posse. Quod si quid in Traditionis hujus decursu occurrat Scriptor, qui aliud à Launoio sentire ausit, hunc ille, ut solet, velut in Christi & Ecclesiæ doctrina peregrinum comiter & urbane excipit. Neque vero qui Innocentio I. & Eugenio IV. non parcat, sacræ, cujus membrum erat, Facultati Parisiensi suam in Erasmus censuram condonat. Hæc enim ab ipso p. 508. traducitur quasi *modum excedens, ac propter tenuitatem suam, notæ censoriæ & Censuræ nomini nec respondens, nec respondere valens*.

CLVIII. Sed nunquid igitur sacram Catholicis omnibus Synodum Tridentinam erroris infimulat Launoius? Nequaquam: sed quæstionem de solubili vel insolubili per adulterium Matrimonio, atque editum ea de re Canonem non ad dogma spectare propugnat, sed ad meram disciplinam, quam pro jure suo, non obstante continua Ecclesiæ praxi, immutare potuit sacra Synodus. Subdit Constantiensis Doctor, p. 517. Oratores Reipublicæ Venetæ, quorum ad postulationem Patres Canonem septimum, uti refert Pallavicinus, temperarunt, *magna quidem suis ad Tridentinos Patres admonitionibus consecutos esse; at majora consecuturos sine dubio, si Orientalis Ecclesiæ opportunitatibus Romanæ & Occidentalis Ecclesiæ opportunitates admiscuissent*. Censet proinde Launoius concessuros fuisse Patres Tridentinos, ut Matrimonium dirimi possit adulterii: quasi vero id quod iidem Patres Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ non parum adversari docent, potuissent approbare?

LIX. Modicam sane difficultatem faceret nobis Launoius; at magnam facescunt Græci. Hi nempe Matrimonia quoad fœdus propter adulterium dirimunt, ut fatentur omnes, & constat ex Goario in notis ad Euchologium Græ-

corum, p. 384. Hanc autem praxin apud eos non esse novam hinc liquet, quod hanc ipsis an. 1439. objecerint Florentini Patres, Sess. 25. ubi quæstiones inter undecim Græcis propositas hæc legitur numero decima, (T. 13. Conc. pag. 528.E.) *Quare conjugia dirimentis, dicente Domino: Quod Deus conjunxit, homo non separet?* Cui postulato canonice non satisfacit Mytilensis Antistes, qui Græcorum suorum nomine respondebat.

CLX. Quæ vero sit hujus apud Græcos consuetudinis origo non adeo facile definiri potest. Non defuerunt qui variam ab initio Græcæ & Romanæ Ecclesiæ Traditionem fuisse existiment, ita ut Latini citatum Matthæi 19. textum de sola quoad thorum dimissione semper intellexerint, Græci vero eundem constanter intellexerint de dimissione quoad vinculum. Quasi vero duplex & è diametro adversa ejusdem Textus ab Apostolis manare potuerit interpretatio. Alii Græcanicam praxin ex eo natam censent, quod Græci Patres nec pauci, nec infimi nominis, verba Christi de omnimoda conjugum separatione interpretati sint. Alii cum Arcudio rati ne unum quidem esse è Græcis Doctoribus, qui à Latinis circa præsens punctum dissentiat, (quod vix admitti posse liquebit ex dicendis) inductam Matrimonii ex adulterio rescindendi consuetudinem repetunt ex Legibus Imperatoriis, quæ primum impugnata à SS. Patribus, semper tamen reviviscentes, à timidioribus demum tolerata, postmodum vero adoptata, sensim ac sine sensu tam altas egere radices, ut nulla jam tanto malo medendi spes affulgeat.

Græcorum partibus ultra recti & æqui limites favere tres potissimum è Catholicis, nimirum Cajetanus, Catharinus, & Launoius.

CLXI. Cajetanus Commentario in cap. 19. Matthæi, etsi opinionem suam timide proponit, eo tamen propendet, quod Matrimonium ex adulterio dissolvi queat. *Quoniam*, inquit, *non audeo opponere me contra torrentem Doctorum & judiciorum Ecclesiasticorum, ideo dixi Textum Math. 19. nihil disponere de dimittente fornicariam. Intellego igitur ex hac Domini Jesu Christi Lege licitum esse Christiano dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, & posse ducere aliam uxorem, salva semper Ecclesiæ definitione, quæ hæcenus non apparet*. Hæc ille, cujus è memoria exciderat id quod anno 1439. tum in Florentina Synodo, tum in Decreto Eugenii IV. sancitum fuerat.

CLXII. Catharinus in Opusculo de Matrimonio, q. ult. & in Lib. 5. Annotationum adversus Cajetanum in fine, quæstione in utramque partem versata, tria demum statuit, 1. *nec ex Evangelio, nec ex Apostolo colligi posse, non licere in causa fornicationis aliud inire Matrimonium*; 2. id tamen, quoniam variis Canonibus prohibitum sit, nonnisi de Ecclesiæ judicio & consensu fieri posse; 3. neque id utrique conjugum, sed soli viro esse permissum.

GLXIII. Uterque is Theologus inde dignus est venia, quod prior obiit anno 1534. proinde ante Synodum Tridentinam; posterior vero, licet aliquot Concilii Sessionibus interfuerit, quia tamen denatus est an. 1552. Sessioni

fioni 24. in qua de Matrimonio actum est an. 1563. interesse non potuit. Quamquam & audacioris Theologi nomen, quod à pluribus promeruit Catharinus, ex eo etiam obtinet, quod ut expediat se à variis Rom. Pontificum Decretis, quæ Matrimonia propter adulterium dirimi posse negant, tranquille respondet, *Decretales Pontificias hac in materia non esse definitivas Fidei, sed judiciales facti: profiteri autem ipsos Summos Pontifices Romanos à suis Prædecessoribus aliquando in his de Matrimonio iudiciis erratum fuisse.* Quod ultimum an vere in præsentī negotio dictum sit, infra expendemus.

CLXIV. Demum ceteris audentior Launoïus eo plenis velis tendit, ut Matrimonium ex institutione Christi ob adulterium dissolvi queat. *Facilis est*, inquit pag. 452. *ac expeditus sensus verborum Christi, Matth. 19. atque non tantum dimittendi uxorem fornicationis causa, sed etiam aliam ducendi potestatem facit.* Quin & Part. 2. art. 2. cap. 2. pag. 328. hæc scribit Launoïus: *Non memini legere me ullum extitisse Concilium, ullumve Pontificem, qui ante Justiniani tempus solutum bona gratia Matrimonium Canone vel Decreto confixerit.* Differt porro juxta eundem Theologum, pag. 327. *bona gratia à libello repudiū, quod bona gratia divortii causas habet nullas, habet vero libellus repudiū* Unde ex mente Constantiensis Theologi, facilius, nihil reclamante vel Ecclesia, vel Principe, solvebatur Matrimonium Christiani, quam Judæi. Illud enim non nisi per libellum repudiū causas exigentis solvebatur: Illud autem ex bona gratia, seu ex mero Partium consensu. Atqui utinam hanc Launoïi conjectationem perstrinxisset Thiersius aliquis, minus tamen acriter* quam is Launoïi Opusculum de *Autoritate negantis argumenti.* Id nos pro modulo tentabimus, sed intra moderationis christianæ fines. Sit

CONCLUSIO. Vinculum conjugale dissolvi non potest propter adulterium Partis alterius.

CLXV. Paob. 1. ex Scriptura. Marci 10. 11. *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mæchatur. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur.* Luc. 16. 18. *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur; & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.* Unde sic: Qui abrogando repudiū licentiam, statuit generatim, & sine ulla exceptione, nec virum ab uxore, nec uxorem à viro jam posse dimitti, statuit consequenter dimissionem hanc ne adulterii quidem causa fieri posse. Atqui Christus in Textibus mox adductis repudiū licentiam abrogando, generatim & sine exceptione ulla. Voces enim *omnis* & *quicumque*, ut neminem excipiunt, sic nec ullam causam excipiunt. Unde easdem ponderans Augustinus, Lib. 1. de adult. Conjug. cap. 9. n. 10. (T. VI. p. 392. G.) *Qui ergo nos sumus, inquit, ut dicamus; est qui mæchatur, uxore sua dimissa alteram ducens;*

& est qui hoc faciens non mæchatur; cum Evangelium dicat omnem mæchari, qui hoc facit?

CLXVI. Idem confirmat Apostolus, ad Romanos, 7. 2. ubi: *Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Et 1. ad Corinth. 7. 10. *His qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Unde sic: Qui repetit atque inculcat Matrimonium ex Domini præcepto sola morte dirimi, ita ut mulier à marito etiam legitime discedens, (utique gravibus de causis, quas inter primam sedem obtinet adulterium) debeat manere innupta, nisi viro suo reconciliari malit; ille ex consequenti docet vinculum conjugale non dissolvi per adulterium. Atqui Apostolus. Unde Augustinus, Lib. 2. de adult. conjug. cap. 5. (T. VI. p. 406. C. D.) *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt, Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis; sed nec carebit illo vinculo, etiam si nunquam reconcilietur viro: carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus.* Ergo juxta S. Doctorem, imo juxta Apostolum ipsum, fornicatio est quidem uxori causa recedendi à viro in perpetuum, sed non est causa cur alteri nubat. Unde si cælibem vitam agere non possit, debet viro suo reconciliari. Quod autem de uxore dictum est, & in maritum cadit, quia conjugalis nexus utrinque pariter obstringit, vel solvitur.

CLXVII. Prob. 2. ex Patribus Græcis, non omnibus equidem: fatendum enim candide ex iis nonnullos ancipites fuisse, nonnullos etiam à vero deerrasse. Præcipuos indagabimus.

Hermas, cui Origenes & Hieronymus existimant à S. Paulo salutem dici, Rom. 16. v. 80. 14. sic Lib. 2. Pastoris Mandato 4. n. 1. (Edit. Cot. T. I. p. 87.) Dominum interrogat. *Si permanserit in vitio mulier? Et dixit: Dimittat illam vir, & per vir se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & postea mæchatur.* Et postea: *Propter penitentiam ergo non debet, dimissa conjuge sua, vir aliam ducere. Hic actus similis est in viro & in muliere.* Atqui in eo Textu, quem prudenter omisit Launoïus, habetur expressa verbis clarissimis orthodoxa sententia de vinculo Matrimonii post adulterium permanente, tam in viro quam in muliere, uti bene observat Cotelerius, nota 16. idque ob rationem pietatis plenam à Domino constitutum est; quia nempe, ait Hermas, *poteest in hujusmodi adulteris penitentia esse; cui aditum præcluderet festina Matrimonii alterius celebratio, si hæc permessa fuisset.*

CLXVIII.

* Impatientem calanum demonstrat vel is Opusculi Thiersiani Titulus: „ Joannis Bapt. Thiers . . . defensio . . . in qua Launoïi fraudes, calumniæ, plagia, imposturæ, mala fides, & Linguarum Græcæ & Latinæ inscientia aperitur, multiplicesque errores confutantur. “ *Tantæ animis calescentibus ira!*

CLXVIII. S. Iustinus Martyr, qui circa annum Christi 156. claruit, sub initium Apologiae I. refert factum Mulieris Christianae, quae verita ne si de tetero eodem cum adultero conjugate lecto, eademque uteretur mensa, impietatis quoque ejus fieret particeps, misso illi qui apud vos Gentiles dicitur repudii libello, ab eo se junctam esse. Atqui libellus repudii, quem hic describit Iustinus, non in plena Matrimonii dissolutione consistit, ut male fingit Launojus, p. 453. sed in sola quoad lectum & mensam separatione, quae sane sufficiebat ut mulier impietatis viri adulteri particeps non censeretur; ulterius vero progressa potuisset marito plene & integre rejecto poenitentiae viam occludere, ut paulo ante docebat Herinas. Ergo.

CLXIX. Confirm. Quia si quae sit in Iustino ambiguitas, haec à nemine melius quam ab ipso Iustino tolli potest. Atqui universim & indistincte statuit S. Martyr in Apologia 2. p. 62. cum qui repudiatam à viro altero uxorem ducit, adulterium committere; idque inter capita Christianae Doctrinae à Christo circa castitatem data recenset. Ergo noster quoque erit Iustinus.

CLXX. Athenagoras, Atheniensis, Philosophus Christianus, qui anno 176. superstes erat, in Apologia quam pro Christianis Marci Antonini aëvo texuit, sic loquitur p. 37. *Ut natus est unusquisque nostrum manet, vel nuptiis copulatur unicis: secundae enim decorum quoddam adulterium sunt. Qui enim uxorem suam dimiserit, & duxerit aliam, adulteratur, inquit Dominus: neque illam dimittere concedens cujus delibata est pudicitia, neque alteram ducere.* Atqui in hoc quoque Textu, quem caute etiam praetermisit Constantiensis Theologus, disertim statuitur vetitum esse Christiano viro, ne uxorem vel impudicam dimittendo, alteram ducat, quia alioquin adulterii reus est secundum Legem Domini. Et vero qua ratione secundum adulterii causa Matrimonium permisisset Athenagoras, qui vix secundum, post mortem prioris conjugis, Matrimonium permittit?

CLXXI. S. Clemens Alexandrinus, qui circa an. 220. floruit, Lib. 2. Stromatum sic loquitur, p. 310. *Quod autem consulit Scriptura uxorem ducere, nec à conjugio unquam permittit discedere, legem aperte constituit: Non dimittas uxorem, praeterquam propter fornicationem. Adulterium autem existimat conjungi Matrimonio, vivo altero ex separatis.* Atqui hic juxta Clementem permittit equidem Lex ut uxor propter fornicationem dimittatur; at stricte vetat ne vir ad alias nuptias transvolet. 1. Quia nunquam permittit unum ab alio in perpetuum discedere. 2. Quia cum alter ex separatis, propter fornicationem scilicet, quae sola hic recensetur separationis causa, vivo altero novum init Matrimonium, illud Lex adulterium existimat. Ergo male respondet Launojus, p. 434. post verba ultima supplendam esse exceptionem prius à Clemente factam, *Nisi ob fornicationem*; cum Clemens, qui separationem permittit fornicationis causa, continuo subdat, adulterium esse unum ex separatis, qui vivo altero novum contrahit Matrimonium.

CLXXII. Confirm. ex iis, quae praecedentia Tourniel. Theol. Mor. Tom. X.

continuo subsequuntur, verbis, quaeque refecit Launojus: *Qui autem dimissam accipit uxorem, mœchatur eam, hoc est cogit eam mœchari. Non solum autem qui dimisit, est ejus (mœchiae) causa, sed etiam qui eam suscepit, praebens mulieri peccandi occasionem: si enim non suscipiat eam, revertetur ad virum.* Unde sic: Si vir, dimissa propter fornicationem uxore, liber inaneret & sui juris, nec mœcharetur qui eam acciperet in uxorem, quia per dimissionem soluta esset à lege prioris viri, nec peccaret qui eam in perpetuum abjiceret prior maritus; nec eam ipse recipere posset, utpote qui dimittendo, suum solvisset Matrimonium. Atqui tria haec, quae Launoianam exceptionem subvertunt, S. Clementis Textui aperte repugnant. Ergo.

CLXXIII. Origenes, Clementis Discipulus, tam dure & dubie passim loquitur de Matrimonio, ut si prodesse nobis nequeat, haud multum obesse possit, 1. enim sic digamiam insectatur, ut digamos à Regno Dei videatur excludere, Homil. 17. in Lucam, prout alibi annotavimus. 2. Comment. in Matth. p. 365. Tom. 1. Edit. Huet. sic habet: *Jam vero contra Legem Scripturae mulieri vivente viro nubere quidam Ecclesiae Rectores permiserunt agentes contra id quod scriptum est.* Mulier alligata est quanto tempore vir ejus vivit; & contra illud: Igitur vivente viro mulier vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: Non omnino tamen sine ratione: haec enim contra Legem initio latam & scriptam ad vitanda pejora alieno arbitrio morem gerentes eos permisisse verisimile est. Ubi Rectores id quod contra Scripturam Legem permiserunt, non omnino sine ratione permiserunt, 3. Sic prosequitur p. 364. *Dicit vero fortasse Judaicus quisquam vir: Jesum ipsum, cum dixit: Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, repudiandae uxoris potestatem fecisse haud secus ac Moysen, quem pro duritie cordis Populi Legem tulisse dixit; & illud; Deuter. 24. 1. Quia fœditatem in eo invenit, idem esse dicet ac fornicationis causam, propter quam jure mulier à viro repudiari possit.* Verum huic respondendum est, etiamsi ex Legis mandato mulier adulterii rea lapidibus necanda sit, non ita fœditatem esse intelligendam: nec enim propter adulterium, vel similem aliquam turpitudinem, libellus repudii scribendus est, & conjugum in manus tradendus; sed quodlibet forsitan peccatum fœditatem nuncupasse Moysen, quod si à viro deprehensum erit in uxore, quae gratiam coram viro non inveniat, libellus repudii scribitur, & è viri domo emittitur. Tum vero deinde Servator noster haud quaquam nubii solvendi propter ullum aliud flagitium facultatem concedit, quam solam fornicationem in uxore deprehensam, sic ait: Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari. Quæri autem potest an uxorem repudiare non liceat: nisi in adulterio deprehensa sit. verb. gr. propter veneficium, vel quod infantem ab utroque genitum, viro peregre profecto, interfecerit, vel ob aliam quamlibet eadem: Quin & si adulterii quidem insons viri domum clam diripuisse & expilasse animadversa sit, rogaverit aliquis an ejusmodi uxorem

ex æquo & bono repudiabit, utpote vetante Servatore ne quis, excepta fornicationis causa, uxorem suam repudiet: utrobique enim aliquod apparet absurdum, quod an revera absurdum sit ignoro; tanta enim pati & tolerare stagitia, quæ adulterio & scortatione pejora censeriqueant, plane à ratione videbitur alienum; rursum contra Servatoris præceptum agere, nemo est quin impium esse confiteatur. Ac proinde in animo meo id disputo, cur nam non dixit: Nemo uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari. Qui enim uxorem adulterii minime ream repudiat, causam eam adulterandi præbere nullus est qui inficias eat; nam si vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, & repudiata ea occasionem illi dat iterum nubendi, per id efficit sane ut adultera sit; at quæ in veneficio oppressa est, vel eadem patravit, dimittere. utrum excusationem habeat, necne, ipse disquires. Hæc Origenes, quæ per longum referenda duximus, ut mens ejus percipiatur: eaque utinam objecisset sibi, nec prorsus dissimulasset Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag. 450. Melioris fidei Tournelyus Textum hunc vix in bonum sensum flecti posse fatetur. Nimirum vero docere videtur Origenes, 1. repudii eam speciem propter adulterium in nova Lege permitti, quæ propter fœditatem perimitebantur in antiqua. Jam vero repudium quod in antiqua Lege perimitebatur, ipsa erat Matrimonii dissolutio. 2. Dubitat Origenes annon propter veneficium liceat viro dimittere uxorem, sicut propter adulterium. Atqui si de sola quoad thorum & cohabitationem dimissione loqueretur, nullus esset dubitandi locus. 3. Docet eum qui extra casum adulterii dimittit uxorem, huic præbere iniquam occasionem iterum nubendi. Ergo supponit ex dimissione per adulterium fieri ut uxores denuo nubant. Id autem plenam Matrimonii dissolutionem importat.

CLXXIV. Forte tamen reponi possit ad 1. fateri quidem Origenem, quod vir sponsam adulterii causa dimittere possit, sed eum non

expendere an dimissio hæc eodem prorsus modo & effectu fiat in nova Lege ac in veteri.

CLXXV. Ad 2. esse cur Origenes dubitarit an uxor propter veneficium & eadem dimitti possit, sicut per adulterium: Dimissio enim propter adulterium de se perpetua est. Potest autem ambigi an item perpetua esse debeat, quæ fit propter veneficium.

CLXXVI. Ad 5. Sicut ex eo quod dimissæ ob aliam quam adulterii causam denuo nubent, colligi non potest eas legitime denuo nupsisse; sic nec idem colligi potest de iis quæ propter adulterium dimissæ nova inibant Matrimonia; præsertim cum nusquam permiserit Christus ut adultera denuo nuberet.

CLXXVII. Cur autem Adamantium sic exponere malimus, quam omnino deferere, ratio nobis triplex suppetit. 1. Quod concipi vix possit hominem qui secundas nuptias impense redarguit, secundum vivente primo conjugem Matrimonium approbasse. L. Quod eos Ecclesiarum Rectores, qui mulieri vivente viro novum permittebant Matrimonium, contra Scripturæ Legem agere doceat. Atqui credibile non est id unquam permissum fuisse, nisi gravissimis de causis. Unde eos utcunque excusans Origenes, ait id ab ipsis factum ad vitanda pejora. Ergo non credebat Origenes Matrimonium ita solvi propter graves etiam causas, ut ad alia vota transire liceret. 3. Quod si Origenes verba hæc Christi: *Excepta fornicationis causa*, de dimissione quoad vinculum intellexisset, non potuisset dubitare an propter alias causas uxorem dimittere liceat; quia Christus in uno solum casu libellum repudii perimittendo, ceteros manifeste exclusisset. Et hæc tuæ, Lector, censuræ submissa sunt.

CLXXVIII. S. Gregorius Nazianzenus, cui ob singularem in divinis peritiam inditum est Theologi nomen, quique an. 389. aut 390. cessit è vivis, in secundo Carmine, ubi Virginitatis laudes celebrat, inter alia Matrimonii incommoda illud recenset, quod malum fit remedii expers. Sic ille juxta Jacobi Billii versionem:

*Prospice quanta premunt servos incommoda carnis,
Femina non parva mercatur dote maritum;
Quodque etiam gravius, vitiosum sæpe & inertem.
Rursus emenda viro conjux, nec moribus illa
Prædita sæpe bonis: quæ sita, attractaque pestis,
Pestis, quam nulla liceat ratione fugare.*

Ergo nequidem propter improbos uxoris mores, ab ipsius conjugio resilire licitum est.

CLXXIX. S. Chrysostomus expendens illud 1. Corinth. 7. *Mulier alligata est Legi*, &c. insurgit in Principum Edicta quibus perimitebatur divortium, eaque Ecclesiasticæ Legi repugnare docet. Ne, inquit, mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii & divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas quas ipse statuit (T. III. Edit. nov. p. 203. B.) Hic porro divortii legem indefinite, ideoque pro omni casu explodit S. Doctor.

CLXXX. Idem, Homil. 17. in Matth. 5. sic loquitur de eo qui uxorem dimisit propter

adulterium. *Ille, etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex conjugem, cum hæc nupsit alteri. Hic vero excipiendo alienam adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas quia illam alter ejecit; nam expulsa quoque uxor esse ejus qui eam expulit, perseverat.*

CLXXXI. Et Homil. 62. in eund. Matth. ad hæc verba: *Si sic est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*, docet mulierem etiam omni nequitia plenam; esse perpetuo retinendam, quamvis onerosum illud & durum videatur. Atqui non docet mulierem etiam quoad perpetuo esse retinendam; cum velit ipse ut vir adulteram conjugem deserat, ne forsitan crimine illius

illius polluatur, secundum istud Proverb. 18. 2. *Qui tenet adulteram, stultus & impius est.* Ergo docet mulierem hanc nequam eo sensu perpetuo retinendam esse, quod initum cum ipsa conjugale vinculum dissolvi non possit.

CLXXXII. Rursum Lib. de Virginitate exponens illud Cap. 7. prioris ad Corinth. Epistolæ, *is qui Matrimonio juncti sunt, &c.* generatim edicit Matrimonium nulla, quæcunque ea sit, morum alterius conjugis perversione dirimi. *Fer, inquit, omnem hanc servitutem, futura demum libera; cum obierit.* (Ibid. T. 1. p. 299.) Et paulo post: *At quid, si nolit in gratiam redire? Habes alterum effugium atque evasionem. Quamnam? Ejus mortem expecta.* Atqui aliud erat effugium in systemate Launoii, nimirum prioris conjugii rescissio, & celebratio novi.

CLXXXIII. At, inquit Theologus Constantiensis, p. 463. Chrysostomus, Homil. 26. in Genesim hæc tradit: *Audi iterum ipsum Christum dicentem Discipulis: Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta causa stupri, facit illam adulterari. Quam excellens benignitas! Etenim si Infidelis fuerit, vel Pagana, retine: si autem in te peccaverit, & fœderum obliviscitur, & magis aliorum prætulit communionem, licet tibi eam ejicere & repellere.*

CLXXXIV. Idem in cap. 3. Isaia: *Ei qui habet uxorem compertam fornicationis, permittit à se repellere.*

CLXXXV. Homil. 17. in Matth. *Siquidem reliquit viro unum expulsionis modum, dicendo, excepta fornicationis causa, alioquin in eandem rursus turpitudinem remanerent.*

CLXXXVI. Demum Homil. 19. in Cap. 7. Ep. 1. Cor. docet S. Pontifex *per fornicationem nuptias esse dissolutas, universam nuptiarum munditiam avolasse atque discessisse; maritum post fornicationem non esse maritum.* Quem postremum locum minari est prætermisum esse à Launoio.

CLXXXVII. R. triplicem funiculum qui è tribus prioribus Chrysostomi locis efficitur, facile abrumpi, quidquid renitatur Launoius. In his enim id unum statuit S. Doctor, quod neminem fugit, uxorem adulteram à marito expelli posse; nullatenus autem eam ita posse dimitti, ut ipsi, vel marito ejus, ad alia vota transire licitum sit. Neque ultimum docere potuisset Chrysostomus, quin principiis à se passim traditis infulset contradiceret.

CLXXXVIII. Ad ult. dist. Docet Chrysostomus nuptias per adulterium dissolvi quantum possunt, proinde quoad thorum, cohabitationem, mensam, administrationem rei familiaris in communi, fortunæ consortium, &c. C. Docet dissolvi quoad fœdus & vinculum, N. Alioqui enim conjugibus alia præter mortem superesset evasio; quod supra negavit Chrysostomus.

CLXXXIX. At, inquires, secundum hanc interpretationem maritus adhuc esset maritus. Atqui tamen ex Chrysostomo maritus adulter jam maritus non est.

CXC. R. dist. min. Non est maritus quantum ad jura conjugii, sicut procax & rebellis filius, qui exheredari meruit, jam non est filius quantum ad filiorum jura, secundum id Prodi,

Luc. 15. *Jam non sum dignus vocari filius tuus,* C. Non est maritus, quasi per stuprum rescissæ sint nuptiæ ejus, N. *Expulsus enim vir, ejus quæ eum expulit, esse perseverat,* uti supra dixit Chrysostomus.

CXCI. Difficilior est Chrysostomo Basilii, cujus quæ certa fuerit sententia vix potest definiri. Sic enim pro communi dogmate loquitur, Homil. 7. in Hexameron. (T. I. p. 68. B.) *Quid sibi vult hic sermo? Nimirum necesse esse ut conjux maritum perferat, licet asperum, licet moribus ferum, nec ob ULLAM CAUSAM conjunctionem dirimere velit. Percussor est? Sed vir tuus est. Temulentusve? At tibi est natura conjunctus. Durusne & implacitus? At membrum jam tuum est, & membrorum præstantissimum.* Jam vero conjunctio quæ nulla de causa dirimi potest, nec propter adulterium dirimi valet.

CXCII. Idem, vel alius quivis IV. Sæculi Scriptor, ut contra Dupinum censet Basilii Editor Garnerius, sic loquitur in Libro de Virginitate, n. 41. (T. III. p. 626.) *Nonne audis eum adulterari; qui etiam dimissam duxerit? Et si enim propter culpam fuit dimissa, vivit tamen vir ejus.* Et n. 42. eos increpans qui dimissam propter adulterium ducunt: *Tu vero, inquit, dum vivente viro semper cum aliena mœcharis, facilitatem ipsius ad violanda conjugii fœdera absurde confirmas.* Ergo juxta Græcum hunc Doctorem, sua IV. Sæculi antiquitate commendandum, qui repudiatam propter adulterium ducit vivente ejus marito, adulter est.

CXCIII. Rursum Basilii, Ep. 199. quæ est Canonica secunda ad Amphilochoium, sic habet, Can. 48. (Tom. III. p. 297.) *Quæ à marito relicta est, mea quidem sententia manere debet innupta. Si enim Dominus dixit. Si quis relinquat uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, ex eo quod eam adulteram vocet, præcludit ei conjunctionem cum alio. Quomodo enim possit vir quidem esse reus, ut adulteri causa; mulier vero inculpata, quæ adultera à Domino ob conjunctionem tam alio appellata est? Unde sic cum Arcudio, Lib. 7. de Matr. cap. 13. p. mihi 380. Loquitur Basilii in prioribus loci hujus verbis, de uxore quæ à marito relicta est injuste: si enim hanc vir justa de causa dimisisset, non faceret is eam mœchari, sed soli mulieri culpa imputanda foret. Sed qui mulierem, licet injuste dimissam, alii viro nubere vetat, idem à fortiori vetuisset de ea quæ juste dimissa est. Non enim melioris est conditionis adultera, quam casta. Ergo.*

CXCIV. Hæc quidem satis aperta sunt, & Ecclesiæ sensum non obscure, continent. At dubii plurimum atque difficultatis habent quæ continentur Can. 9. Ibi sic S. Doctor. (Ibid. p. 273.) *Æque viris & mulieribus convenit quod à Domino pronuntiatum est, non licere à Matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet. . . . hæc enim etiam adulteros viros & in fornicationibus versantes jubet à mulieribus retineri; cum tamen viri adulteras uxores dimittant. Quare quæ una cum viro dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim hic attingit mulierem quæ virum dimisit, quam de causa à conjugio discesserit. Sive enim percussa plagas non ferat,*

ferat, ferre satius erat, quam à conjuge separari. . . . Sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in Ecclesiastica consuetudine observationem; imo vero ab infideli viro non iussa est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. Quid enim scis mulier an virum saluum sis factura? (1. Cor. 7.) Quare quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, & quæ una cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est ipse adulter, quia facit ut ipsa adulterium committat, & quæ una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

Hic tria habentur. 1. Parem ex Christi mandato esse viri & mulieris conditionem in his quæ Matrimonium spectant, ita ut neutri ab alio discedere licitum sit, nisi ob fornicationem. 2. Contrariam in Ecclesia Græca invaluisse consuetudinem respectu mulierum, quæ propter adulterium à viro dimitti, sed non vicissim eadem de causa viros dimittere poterant. Atqui horum quidem ratio non facilis, ait S. Doctor, Epistola 199. Can. 21. (Ibid. p. 292.) sed consuetudo sic invaluit. (Quam quidem consuetudinem sustulit Justinianus, æquam mulieribus ac viris à se invicem iustis de causis discedendi facultatem tribuens, ut in hunc Basilii Canonem observat Zonaras.) 3. Inquirere Basilium, 1. an quo in casu uxor contra receptam consuetudinem virum deliquisset, mulier quæ viro huic nuberet, posset adultera appellari: 2. an vir sic à prima uxore derelictus, sit quoque adulter, si aliam ducat, an venia dignus. Ad 1. timide ac dubitanter respondet: Nescio an quæ viro à priori uxore dimisso nubet, possit adultera appellari. Ad 2. assertive magis, virum qui ab hac sua uxore dimissus aliam ducit, esse venia dignum, & ea quæ cum eo habitat, non condemnari. Porro, ait Tournelyus, p. 147. si credidisset S. Doctor, viro etiam propter adulterium dimisso superesse semper firmum primi conjugii vinculum, 1. non dubitasset an adultera nuncupari possit, quæ nubet viro à sua uxore dimisso: 2. nec venia dignum judicasset eum qui sic dimissus aliam duxisset uxorem; neque etiam uxorem hanc secundam hanc subtraxisset, condemnatione. Hinc Arcudius, qui, quoniam Venetiis senserat Græcos in eo Basilii Canone, veluti firmissimo præsidio suam sententiam collocare, nihil non movet ut vindicet S. Doctorem, fatetur eod. Lib. 7. c. 21. p. mihi 610. optare quosdam, & se cum ipsis, ut non esset Epistola ista Basiliana quoad hanc partem. Atque eo tandem longum post circuitum delabitur, ut dicat consuetudinem hanc improbari à Basilio, nec unquam ab ipso clare assertum quod vir uxorem adulteram dimittens, possit aliam legitime ducere. Illud postremum libenter agnoscimus, ait idem qui supra Parisiensis Professor: At consuetudinem illam improbasse S. Basilium non ostendit Arcudius; imo quæ jam relata sunt, demonstrant ad minus eum dubium valde & anticipem fuisse propter illam, quæ invaluerat, consuetudinem.

CXCV. Mihi quidem, si, quid in re intricatissima sentiam, timide ac reverenter proponere licebit, postrema Basiliani Textus pars

legenda videtur cum puncto interrogante, quod, ut norunt omnes è Mss. Codicibus facile excidere potuit. Sic ergo S. Doctor: *Æque viris & mulieribus convenit secundum sententiæ consecutionem quod à Domino pronuntiatum est, non licere à Matrimonio discedere, nisi ob fornicationem.* Consuetudo autem non ita se habet; (sed contra Domini pronuntiatum) etiam adulteros viros jubet à mulieribus retineri. Quare, inspecta eadem consuetudine, nescio an quæ cum viro dimisso habitat, possit adultera appellari: sed (ecce ubi mutationem crediderim inducendam) quare quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit: qui autem relictus est, dignus est venia, quæ una cum eo habitat, non condemnatur? secundum consuetudinem scilicet; cum dignior venia videatur, quæ ab adultero discedit, quam adulter, qui ut à se discederetur promeruit. Sane, juxta Domini pronuntiatum, *Qui ab uxore discessit, & accessit ad aliam, est ipse adulter, &c.* His autem sic levissime immutatis plurimum imminuitur difficultas, nisi tollitur; nec jam necessum est dicere cum erudito Basilii Editore, S. Doctorem aliter ante Episcopatum sensisse; ut qui in Moralibus Reg. 73. viro æque ac mulieri novis interdicit nuptiis, sive repudient, sive repudientur. Tunc enim ubique sibi constat sanctus Pontifex, & indutam per Legs Imperatorias consuetudinem, modeste quidem & obscure, sed tamen vere redarguit; nec jam aliud loquitur Canone 9. aliud Can. 48.

CXCVI. S. Epiphanius ad Hær. 59. Catholico dogmati favere simul & ab eo recedere videtur. Sic enim loquitur n. 6. (T. 1. pag. 498. D.) *Scriptum est: Mulier alligata est nuptiis quanto tempore vivit vir ejus: Sin autem mortuus fuerit, libera est cui vult nubere* (1. Cor. 7.) *Quo quidem declarat post viri obitum ab omni illam peccato liberam esse, adeo ut contradicere nemo possit.* Hæc utique partes nostras juvant. At iisdem longe plus nocent quæ habet S. Doctor, n. 4. pag. 497. *Qui unam duntaxat uxorem habuit, majoris, Ecclesiæ judicio, honore dignus est. Sed cui mortua una non sufficit, cum occasione aliqua stupri adulterii, aut alterius flagitii, cum ea divortium fecerit, is, si alteram uxorem duxerit aut alteri viro mulier nupsit, sacrarum Litterarum auctoritas ab omni illos culpa absolvit, neque ab Ecclesia aut æterna vita rejicit, sed propter imbecillitatem tolerandos existimat. Non ita tamen duas ut altera superstiti uxores simul habeat; sed ut ab una separatus, alteram sibi legitime, si lubet, adjungat.* Quæ verba benignam interpretationem non ferunt; & eo magis veniunt redarguenda, quod Epiphanius non modo adulterii, sed & alterius cujusque flagitii causa, priores nuptias dissolvi concedat; ex sacrarum, ut ait, Litterarum auctoritate, quæ tamen, si quid in hoc puncto permittant, ob unum adulterium permittunt. Interini perpendat vir Theologus quam parum inter se consentiant Patres qui nobis à Launoio objiciuntur. Origenes siquidem vel ipsos successive bigamos à Regno Cælorum excludere videtur. Basilus, nisi emendationem à nobis tentatam sequi velis, mulierem quæ ab adultero viro discedit, nec accusare prorsus, nec excusare audet.

audet. Epiphanius vero ab omni absolvit culpa eos qui, ob quodcunque veri nominis flagitium, aliud à priori Matrimonium contrahunt. Ab iis sane incommodis libera est Ecclesiae Romanae doctrina. Ceterum non dicit Petavius, prout à Tournelyo, p. 147. fingitur, hunc Epiphani locum mendosum esse, sed præcedentem. Vide Animadversiones ejus, T. 2. p. 254.

CXCVII. Theodoretum deserit Tournelyus p. 148. Hæc tamen illius verba quæ, exhibet Launojus, p. 476. Serin. 9. de Legibus; *Cetera uxoris vitia ferri jubet. . . sin vero nuptiarum Leges transiliat, tunc denique copulam solvi jubet*; de dimissione quoad thorum & copulam jure intelligi possunt, præsertim cum hæc jubeatur. Quæ vero affert Launojus, p. 506. ex ejusdem in Epist. ad Corinth. c. 7. v. 10. Commentariis, T. III. p. 150. *Evangelicam Legem revocat in memoriam Apostolus. Dominus enim in sacris Evangelis dixit; Quicumque dimittit uxorem præterquam causa fornicationis, facit eam mæcham. Propterea adjecit (Paulus) Non ego, sed Dominus. Hoc autem, Maneat innupta, vel viro reconcilietur, non est contrarium illi: Nolite fraudare vos invicem, nisi forte ex consensu. Illa enim dicta sunt iis qui non propter aliam causam, sed propter continentiam solam separantur. Hic autem iis legem statuit qui de aliis rebus contendunt, & conatur quidem infractum servare matrimonii vinculum: condescendens autem imbecillitati, ei qui separatur continentiam præcipit, hac etiam ratione prohibens Matrimonii disjunctionem. Cum enim alteri conjungi prohibet, utramque Partem ad prius Matrimonium redire compellit. Hæc, inquam, nihil habent quod Launoii partes adjuvet, habent quod nostras tueatur. Qui enim dum etiam revocat hanc Christi Legem. Quicumque dimiserit uxorem præterquam causa fornicationis, &c. vult ut juxta v. 10. Apostoli, mulier quæ à viro discesserit, maneat innupta; qui generatim prohibet conjuges à se separatos alteri conjugi, eosque ad prius Matrimonium redire compellit, ut omni ratione disjunctionem Matrimonii prohibeat, ille dubio procul non statuit vinculum conjugii ob fornicationem posse dissolvi. Atqui Theodoretus. . . Ergo.*

CXCVIII. Difficilior sane Asterius, qui in Armenia secunda sub an. 380. clauit; quia dum Matrimonia morte tantum & adulterio dirimi docet, non minus ea per adulterium quam per mortem dirimi subindicat. Quia tamen paulo post hanc conjugalis vinculi ex adulterio diremptionem in eo constituit, quod Pars innocens pestem & exitium domus à domo exigat, seu repellat, non ausim pronuntiare eum nobis certo adversari. Neque id indubie postulat comparatio ab eo mortem inter & adulterium instituta; sicut nec eixigit comparatio Jeremiæ 13. 23. ut peccator non magis resipiscere possit, quam *Pardus mutare varietates suas*.

Prob. 3. Ex Patribus Latinis, quos quia non æque omnes locuti sunt, sigillatim bona fide librabimus.

CXCIX. Tertullianus, Lib. 4. contra Marcion. cap. 34. eidem objicienti Christum Moy-

si adversum esse, quia repudium à Moyse permissum prohibet, sic reponit: *Dico Christum conditionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem ut aliam ducat. Qui dimiserit, inquit, uxorem, & aliam duxerit, æque adulter est; ex eadem utique causa, quæ non licet dimitti ut alia ducatur: illicite enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est; manet enim Matrimonium quod non rite diremptum est; manente Matrimonio nubere, adulterium est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere uxorem, non in totum prohibuit; & quod non prohibuit, in totum permisit. Ergo, ait Tournelyus, p. 148. Christus, in mente Tertulliani, non absolute & simpliciter divortium prohibuit, sed conditionaliter & ex parte; quatenus illud concessit quoad thorum, cohabitationem, & mensam: at sustulit quoad solutionem vinculi, & facultatem novum ineundi Matrimonium.*

CC. Verum viri docti solutio ad minus difficillima est? tum quia in adducto Textu illud solum Matrimonium manere declarat Tertullianus, *quod non rite diremptum est*; tum quia num duntaxat, ob novas cum dimissa nuptias, adulterii reum esse statuit qui *illicite dimissam ducit*; tum quia sic prosequitur Tertullianus: *Aliud est ubi causa cessat ob quam prohibuit. . . Nam in Evangelio Mathæi, qui dimiserit, inquit, uxorem suam propter causam adulterii, facit eam adulterari: atque adulter censetur & ille qui dimissam à viro duxerit: ceterum præterquam ex causa adulterii nec Creator disjungit quod ipse scilicet conjunxit.*

CCI. Et Lib. de Monogamia, cap. 9. *Adulteratur qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut conjunctam deprehendit: ideoque abstulit repudium quod ab initio non fuit, ut quod ab initio fuit, minuat duorum in unam carnem perseverantiam, nec necessitas vel occasio tertiæ concarnationis irrumpat, soli causæ permittens repudium, si forte prævenierit, cui præcavetur, videlicet adulterium. Atqui hæc qui leget, non ægre dicet cum Maldonato in cap. 19. Matth. nonnullos veteres, & in his Tertullianum, in ea fuisse sententia, ut liceret marito, dimissa propter adulterium uxore, aliam ducere. Nempe vero repudium quod admittit Tertullianus, id disjungit quod Deus conjunxit; eamque importat ob unum adulterii casum separationem, quam Moyses pluribus de causis permiserat. Atqui repudium per quod disjungitur id quod conjunxit Deus; repudium repudio Mosaico simile, ab eoque tanto discrepans, quod una solum de causa nunc permittatur, ipsam connubialis vinculi dissolutionem importare videtur.*

CCII. Accedunt hæc quæ scribit idem Tertullianus, Lib. 2. ad Uxor. cap. 1. Edit. Pamela, p. 280. *Mulieres quædam divortio, vel mariti excessu, seu morte, oblata continentie occasione, non modo abjecerunt opportunitatem tanti boni, sed ne in nubendo quidem rursus disciplinæ meminisse voluerunt, ut in Domino potissimum nubarent. Ubi secundas ex divortio nuptias non magis quam ex morte pedarguit, nisi quatenus continentie repugnant.*

CCIII. Censet tamen Pamelius ad Parado-

xum 30. Tertull. p. 54. eundem nostris à partibus stare, quia Lib. de Monogamia, cap. 11. diserte scribit *per mortem utique, non per repudium*, solvi Matrimonium; quia, inquit, *repudiatis non permetteret Apostolus nubere adversus pristinum praeceptum*. Ex his autem, quæ clara sunt, obscuriora quæ præmisimus exponi convenit. Unde dici possit Matrimonium ex mente Tertulliani dissolvi quidem per repudium, sed non ita ut alias nuptias transire liceat. Mirum certe quod Launoïus in gratiam sui adducat Librum de Monogamia, cum in eo Tertullianus ne quidem post mortem ipsam prioris conjugis secundas superstiti conjugii nuptias permittat.

CCIV. Patres Concilii Arelatensis, quod ex diversis Provinciis an. 314. habitum est sic faciunt Canone 10. *De his qui conjuges suas in adulterio deprehendunt, & iidem sunt adolescentes Fideles, & prohibentur nubere, placuit ut in quantum potest, consilium eis detur, ne viventibus uxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.*

CCV. putat quidem doctissimus Petavius in Animadversionibus ad hæres. 59. Ephinani, emendandam esse lectionem Canonis istius in hunc modum: *Et non prohibentur nubere*, videlicet per Leges civiles. Si enim, inquit, *prohibebantur nubere, non consilium ad nos coercentes, se præcepti necessitas adhibendas fuerat.*

CCVI. At, retenta communi lectione, quam utique ad Mss. & editos Codicis servavit Labbeus, (T. 1. p. 1428.) stat suos Canonis sensus. Docent videlicet Patres Fidelibus prohibitum esse, à Christo scilicet, ne ob uxorum fornicationem alias sibi uxores adsciscant. Quoniam vero secunda hæc Matrimonia Imperatoriis permessa erant, forteque tunc temporis non rata, ne aut bonæ fidei homines nimium perturbent, aut domesticum utramque inter potestatem dissidium concitent, hortantur potius quam præcipiunt. Quanquam aliquando consilia & exhortationes res vere præceptas, non autem mere liberas, cadunt. Sic cum ait Apostolus ad Titum 2. v. 6. *Juvenes hortare ut sobrii sint*; Et Joannes, Apocal. 3. 8. *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, &c* neuter ad rem meri consilii, sed uterque ad res maxime præceptas impellebat.

CCVII. Patres Concilii Milevitani III. ann. 416. *Placuit*, inquiunt Can. 17. *ut secundum Evangelicam & Apostolicam Disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjugatur; sed ita maneat, aut sibi reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur; in quo causa Legem Imperialem promulgari.*

Atqui hic Tridentinæ Doctrinæ præit Ecclesiæ Africanæ doctrina, cum secundas post divortium nuptias omnino prohibeat.

Miratur hic Launoïus quod Imperialem ea de re Legem postulent Antistites Milevitani; cum, inquit necdum seculum unum effluxisset, ex quo Legem de hac materia tulerat Constantinus. Ita quidem: verum Legem hanc, etsi meliorem Legibus quas in eodem negotio tulerant Ethnici Principes, ut nondum satis sanam, quin & Evangelicæ & Apostolicæ Doctrinæ adversam revocari, aliamque in ejus lo-

cum substitui expetunt. Unde ad Decreti sui firmitatem & robur, Principium, ut assolent, opem implorant. Id autem si mirum Launoïo contingit, at vix ulli præter ipsum.

CCVIII. Nec minus Africanæ Ecclesiæ sensum exhibet Augustinus; tum quia prædictæ Milevitana Synodo interfuit; tum quia licet præsentem quæstionem semper habuerit uti difficillimam, eo tamen propendit semper ut Matrimonium ne fornicatione quidem dirimi crederet. Sic ille, Lib. 1. de adulter. cap. 8. *Majus est adulterium uxore rem fornicante dimissa alteram ducere, quam si fornicantem quis dimiserit, & hanc alteram duxerit; non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est ubi fornicante dimissa ducitur altera.*

CCIX. At, inquit, Launoïus, p. 473. Augustinus, tum in Retractationum Libris, quos decem post Milevitani Concilium annis elucubravat; tum Tract. 9. in Joan. quem post Retractationum Libros emisit, fatetur 1. sibi dubium esse an quæstionem divortii enodatissime resolverit. 2. Hæc scribit, L. 1. c. 19. *Propterea in causa fornicationis licet uxorem dimittere, quia ipsa esse uxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non servavit.* Ergo vel non is est, quem opinamus, Milevitani Canonis sensus, vel ab eo sibi recedendum esse credidit Augustinus.

CCX. R. ad 1. Augustinum non fuisse accipitem; postremis vitæ suæ annis, circa indissolubile conjugii vinculum; sed dubitasse 1. an divortium quod permittebatur marito propter uxoris adulterium, liceret & uxori eadem de causa; 2. an fornicationis nomine mæchia sola proprie dicta intelligeretur; 3. an permissio hæc non haberet locum præcepti, propter istud scripturæ: *Qui tenet adulterum, stultus & impius, &c.* Quæ omnia patent ex citatis S. Doctoris Operibus.

CCXI. R. ad 2. Amare quidem Launoïum ut sibi contradicat Augustinus; at nullam re ipsa esse objecti loci cum ceteris oppositionem. Eo enim solum sensu adulteram negat esse uxorem, quod per scelus suum juri cuicunque suo renuntiaverit, nec jam digna sit uxoris nomine: quemadmodum, uti jam observatum est, non dicitur filius, qui filii viscera exuit, neque Rex, sed Tyrannus, qui Populos opprimit.

CCXII. Idem fuit ceterarum Occidentis Ecclesiarum sensus: à Romana, ceterarum matre & magistra, exordium ducemus. Sic porro habent Canones Apostolici B. Clementi adscripti, n. 48. (Tom. 1. Con. p. 52.) *Si quis Laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, Communionem privetur.*

CCXIII. S. Innocentius I. Ep. ad Exuperium Tolosan. cap. 6. hæc habet, (T. 2. Conc. p. 1256. B.) *De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio aliis se Matrimonio copularunt; quos utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæc personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam adulterium commississe videantur, secundum illud quod legimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, & duxerit*

duxerit aliam, mæchatur; & ideo omnes à Communione Fidelium abstinendos. Unde sic: Repudium generatim loquendo, præcipue fiebat propter adulterium. Atqui tamen universe statuit Innocentius I. nunquam ob repudium licere ad alias transire nuptias; quia *quamvis dissociatum videatur esse conjugium*, reapse semper subsistit.

Eidem adhæserunt doctrinæ, qui Romanæ Ecclesiæ sensum plenius affecuti sunt Ambrosius præsertim & Hieronymus.

CCXIV. Ambrosius, cap. 16. in Lucam, hæc scribit: *Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine, & putas id tibi licere, quia Lex humana non prohibet? Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obsequuntur etiam qui Leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet.* (T. I. p. 147 l. C.)

CCXV. Respondent Launoïus, p. 461. *Ambrosium in eos invehi qui uxores dimittebant sine crimine, id est sine adulterio.* Verum fæde hic allucinatur Constantiensis Theologus. Neque enim eos infectatur Ambrosius, qui uxores gratis sine causa dimittebant, cum id ipsius ævo per Leges non esset permittum; sed illos qui quoniam *jure*, id est, ut statim explicat se S. Doct. secundum humanam Legem eas dimittebant propter adulterium, se *sine crimine* esse arbitrabantur. Hinc S. Pontifex, Lib. 1. de Abraham, c. 7. indistincte ait: *Non licet tibi uxore vivente uxorem ducere, cum habeas tuam; crimen est adulterii.* Quæ propositio esset falsissima, si propter uxoris adulterium, ea *vivente*, uxorem aliam ducere liceret.

CCXVI. Hieronymus, Lib. 1. contra Jovinianum docet Paulus, inquit, *juxta sententiam Domini, uxorem, accepta causa fornicationis, & repudiatam, vivo marito, alteri non nubere, aut certe viro suo reconciliari debet.* Hic, fatente Launoïo, p. 465. vetat Hieronymus ne mulier, etiam propter fornicationem dimissa, nubat alteri. Atqui, velit, nolit Launoïus, æqua est in hoc casu viri ac mulieris conditio, juxta Hieronymum. Sic enim loquitur S. Doctor, Ep. 84. alias 30. ad Oceanum: *Præcepit Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis; & si dimissa fuerit, manere inuptam: quidquid viris jubetur, consequenter redundat in feminas. Neque enim uxor adultera dimittenda est, & mæchus tenendus.* Ergo non magis adultero quam adulteræ novas licet etiam post repudium contrahere nuptias. Atqui hujus rei nulla fingi potest ratio, nisi quod prius utriusque Matrimonium subsistat. Unde

CCXVII. Idem S. Doctor in Cap. 19. Matth. Sola, inquit, *fornicatio est, quæ uxoris vincat affectum: imo cum illa unam carnem in aliam dividerit, & se fornicatione separaverit à marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui adulteram tenet, stultus & impius est. Ubique igitur est fornicatio & fornicationis suspicatio, libere uxor dimittitur.* Sed num ut aliam ducere possit dimittens? Ita quidem censet Launoïus, sed male. Sic enim prosequitur Hieronymus; *Et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam quam in-*

hiaret copulam nuptiarum, veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit Christus, tale est: si non propter libidinem, sed propter injuriam dimittis uxorem. Quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo? Necnon quia poterat evenire ut juxta eandem Legem uxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur ne secundum accipiat virum. Et quia meretrix & quæ semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo præcipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterii sit erimine. Atqui his, quæ tamen in sui gratiam adducit Launoïus, plane subvertitur ejusdem systema. Qui enim docet ita quidem licere dimittere adulteram, ut nunquam liceat dimittenti, *uxorem secundam prima vivente habere*, idque à Christo sapientissime fuisse constitutum; tum quia, si priori uxore dimissa aliam ducere licuisset, potuisset quis secundi Matrimonii desiderio calumniam facere innocenti primæ uxori; tum quia æquum erat ut qui jam infelices nuptias expertus erat, notarum periculo non exponeretur; ille necessario docet licitum quidem esse, imo & necessarium divortium propter fornicationem, sed nunquam licere novi Matrimonii attentationem. Atqui Hieronymus:.

CCXVIII. Confirm. Ex S. Doctore uxor potest etiam, *juxta Christi Legem*, dare marito repudium, scilicet fornicationis causa. At tamen huic præcipitur ne secundam accipiat virum; idque *eadem cautela* qua viro præcipitur ne secundam accipiat uxorem. Ergo neutri licet ad alia vota transire.

CCXIX. Non alia fuit mens ceterarum Ecclesiarum. Et id quidem 1. de Hispanicis colligitur ex Can. 9. illiberitani Concilii, ubi sic legitur: *Fidelis femina, quæ adulterium maritum reliquerit Fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat: Si autem duxerit, non prius accipiat Communionem, quam is quem reliquit, de sæculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare coegerit.* Atqui hic tam indistincte quam graviter prohibetur ne mulier, quæ adulterium virum dimisit, nubat alteri; & quia nonnullæ tamen Romanis Legibus adjunctæ, Matrimonia hæc contrahere non dubitabant, Patres scelus illud auctoritate sua coercere non poterant, severis saltem negatæ Communionis pœnis plectebant pro virili; ut in hunc Canonem notat Albaspinæus, T. I. Conc. p. 991.

CCXX. Nec valet quod objicit Launoïus, p. 456. Matrimonium illud irritum non declarari; quin & mulieri huic permitti Communionem, si id necessitatis casus exegerit. Non valet, inquam, quia femina illa à Communionem arcetur, donec prior ejus vir *de sæculo exierit.* Quorsum istud vero, nisi quia posterius ejus Matrimonium pro mero & perpetuo adulterio habetur? Ei autem necessitatis casu datur communio; quia, ut in hunc locum observat Mendosa, ibid. p. 1122. vera doloris & pœnitentiæ signa exhibere censetur, & spondet se ab adulterinis amplexibus recessuram esse, si è morbo sospes evadat.

CCXXI. Adducit etiam Tournelyus, p. 159. in assertionis probationem, hunc ejusdem Synodi Canonem, n. 72. *Si qua vidua fuerit mæchata,*

chata, & eundem postea habuerit quicum machata est, post quinquennii tumpus placuit eam Communioni reconciliari; si alium duxerit relicto illo, nec in fine dandam ei Communionem. At non is est, quem ille fingit, præcitati Canonis sensus pro parte postrema: bene vero iste, juxta Mendosam, ibid. pag. 1350. Si vero aliam duxerit, non autem eum quicum peccabat, ei ne in fine quidem dabitur Communionem. Istud enim ultimum majoris intemperantiæ argumentum est, quam primum.

CCXXII. 2. Idem constat de Ecclesia Anglicana. Hæc enim Synodo quæ an. 663. habita est sub Theodoro, prout refert Venerab. Beda, Lib. 4. Hist. Anglorum, cap. 5. sic statuit Can. 10. *Si quisquam propriam expulerit conjugem legitimo sibi Matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneant, aut propriæ reconcilietur conjugi.* Eo in Textu agitur de uxore gravem ob causam expulsa; cum alioquin permitti potuisset ut eam ad se non revocaret maritus; & ita permaneret, nempe ab ea disjunctus. Atqui tamen Christianus esse desinit, qui eo in casu alteri uxori copulatur. Ergo.

CCXXIII. Idem Beda in cap. 7. prioris ad Corinth. Epistolæ hæc habet, quæ nescio cur suas in partes trahat Launoïus, pag. 481. *Si dimiserit vir uxorem, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore.* Qui enim dimissa propter fornicationem uxore, sine uxore manere debet, aliam ducere prohibetur.

CCXXIV. Eandem in aliis Ecclesiis viguisse disciplinam patet, de Aquileïensi quidem ex cap. 10, Concilii Forojuliensis an. 791. ubi Patres sic quæstionem proponunt, Can. 9. (T. 7. Conc. p. 1006.) *Quoniam in Evangelio ambiguus interponitur sermo, nempe in his verbis: Nisi ob fornicationem quæri potest utrum ad solam licentiam dimittendi uxorem, an etiam ad utrumque dictum referatur, hoc est, ad aliam vivente illa accipiendam, quasi dixerit: Qui dimiserit uxorem suam, & aliam, nisi ob fornicationem duxerit mæchatur.* Hunc vero nodum adducta Hieronymi auctoritate solvunt. Unde, inquiunt, patenter datur intelligi, quamdiu vivit, adultera, non licere viro impune secundas contrahere nuptias. Unde jam ab initio ejusdem Canonis: *Placuit ut resoluta fornicationis causa jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu altera vivit, aliam uxorem ducere.*

CCXXV. De Germanica non minus constat ex Concilio Triburiensi an. 895. ubi sic statuitur, Can. 46. (T. IX. Conc. p. 463.) *Si cujus uxor constuprata fuerit. Episcopus desudet ne ea à viro occidatur. Maritus vero, quamdiu ipsa vivet, nullo modo alteram ducat.*

CCXXVI. Gallicanæ Ecclesiæ sensum probant, Arelatense Concilium de quo supra, Sueffionense, an. 745 Can. 9. Parisiense VI. an. 789. L. 3. cap. 2. & Nannatense an. 895. Can. 12. quem quia specialem doctrinam continent, hic juvat describere. Sic ergo habet: *Si cujus uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicam, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis publice pœniteat: Vir vero ejus illa vivente nullatenus aliam accipiat. Quod si voluerit adulteram sibi reconciliari, li-*

centiam habeat; ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat; & exacta pœnitentia, post septem annos uterque ad Communionem accedat.

CCXXVII. Contra Canonem hunc insurgit Launoïus, Conciliorum Judex & Arbiter. Non omnino capio, ait pag 489. *qua lege, quo jure qua æquitate vir & uxor, innocens ad eandem agendam pœnitentiam adstringatur.* Argue in forma S. M. N. Illud æquum non est, cujus æquitatem non capis omnino; neg. maj. Scilicet enim capient alii quod captum tuum superat. Innocentem supponis eum qui adulteram uxorem dimisit. Atqui multipliciter reus esse potuit. 1. Quia, ut sæpe fit, potuit uxoris suæ flagitio occasionem dare, seu debitum negando, seu durius excipiendo, seu familiaris vivendo cum aliis. 2. Quia & eo ut plurimum deliquit graviter, quod uxoris suæ crimen ex caritate reticendum publicaverit. 3. Quia qui conjugem adulteram, & ut talem expulsam reposcit, non mediocri incontinentiæ suspicionem laborat & inde efficitur irregularis. 4. Quia longa utriusque Partis pœnitentia Deum movebat certius; ne quid rursus mali contingere permetteret, & sinceram esse mariti reconciliationem comprobaret. Ita ex parte Cotelieri in notis ad Mandatum IV. Lib. 2. Herimæ.

CCXXVIII. Prob. 4. Eadem nostra Conclusio ex censura à sacra Parisiensi facultate an. 1526. lata adversus quatuor Erasmi Propositiones. I. hæc erat: *Quæ alteri viro sui fecit copiam, jam uxor esse desiit, & Matrimonii jus ademit sibi divisa carne, cum Deus unam & individuum esse voluerit.*

II. *Inter Evangelicos una duntaxat causa dirimit conjugium, hoc est violata conjugii fides.*

III. *Uxor quæ sui corporis copiam fecit alteri, jam etiamsi non repudietur, desiit esse uxor; & maritus qui sui corporis copiam fecit alienæ, jam ante divortium maritus esse desiit.*

IV. *Quemadmodum ignis, nisi calcet, ita conjugium, nisi ex duobus fiat unus; ex tribus aut quatuor una caro fieri non potest.*

De his porro sic sentiebat sacra Facultas: *Hæ Propositiones, quatenus per eas prætendi videtur Matrimonium per adulterium dissolvi quantum ad vinculum, hæreticæ sunt, Est enim vinculum Matrimonii Jure divino indissolubile, ut ad Corinthios scribens Apostolus demonstrat, cum inquit: His qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, &c. Et eadem omnino est ratio de viro sicut de muliere. Tanta præterea est indissolubilitas Matrimonii, ut nec per hæresin, quæ fornicatio est spiritualis, dissolvatur.*

CCXXIX. Adversus censuram hanc purgare se tentavit Erasmus, non impugnando sacrae Facultatis doctrinam, quæ tota est Apostoli, sed propositiones suas de separatione quoad thorum interpretando, non autem quoad vinculum, ut judicarent Parisienses Magistri. Sic ille in Apologia sua, Tom. VI. p. 679. *Recte additum est in Censura: Prætendi videtur; nam revera nihil minus cogitabam illa scribens, quam quod interpretantur. Sentio eam desisse esse uxorem, quæ se præstitit indignam uxoris nomine & conjugii commodis; sicut filius abdicatus negatur esse filius, quod amiserit jus filii, &c.*

Et hominem dicimus exuisse eum qui vehementer est inhumatus: Id autem me sentire declarant verba quæ subjicio, Et Matrimonii jus ademit sibi: Jus autem conjugii est individua vitæ societas, tectum, mensa, Et lectus communis, rei familiaris in partem administratio, fortunarum omnium consortium, &c. Hæc quæ perdidit culpa sua, quæso, quid habet uxoris? quod si verba tantum offendunt, non abhorruerunt à talibus sacri Doctores, quorum Chrysostomus in prioris ad Corinth. Epistolæ, Cap. 7. italoquitur: Rursus illic quidem post fornicationem vir non est vir, &c. En ut Parisiensem Censuram à se removere molitur Erasmus. Audacior, minusque materno consulens honori Launojus, eandem pro virili exagitat pag. 508. ut quæ modum excedat, ac propter tenuitatem suam, notæ censoriæ, Et censorum nomini nec respondeat, nec respondere possit. Sed quid mirum, si temerarius Scriptor, qui nec Pontificibus parcat, his minori Facultati suæ non pepercerit.

CCXXX. Neque vero novella erat doctrina quam eo loci tradit sacra Facultas, hanc enim de sæculo in sæculum, licet identidem obscuratam, acceperat à Paulo quidem per priorum sæculorum Patres, quos supra citavimus: ab his vero per eos qui subsecuti sunt Ecclesiæ Doctores. Eam nimirum tradiderunt sæculo VI. Primasius, Aduersus Iovinianum Ecclesiæ in Africa Episcopus, Comment. in Epist. D. Pauli: sæculo VII. Isidorus Hispalensis, L. 2. de divinis Officiis: sæculo VIII. Beda, memorata Forojulienensis Synodus: sæculis IX. X. XI. & XII. Paschasius, Abbas Corbeiensis, Comment. in Matth. Yvo Carnutensis, Epist. 125. ad Archiepiscopum Senonensem; Lancfrancus, Cantuariensis Archiepiscopus, Epist. 10. S. Anselmus in c. 9. & 19. S. Matth. Alexander III. S. P. c. *Ex parte, De Sponsal.* Sæculo XIII. S. Thomas, Suppl. q. 62. art. 5. & alii Scholæ Principes. cum Innocentio III. c. *Gaudemus, de divort.* Sæculo XIV. innumerabilis Scholasticorum turba. Sæculis XV & XVI. Concilia Florentinum & Tridentinum; quæ quia classem speciæm constituunt,

CCXXXI. Prob. 5. è Conciliis generalibus. In Florentino, Sess. 25. sic Græcos compellabat Eugenius IV. *Primo dico omnes conqueri de separatione Matrimonii, idque correctione indiget. Et in Decreto pro Armenorum instructione: Quamvis ex causa fornicationis liceat thori separationem facere; non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii legitime contracti vinculum perpetuum sit.*

CCXXXII. Tridentinum, Sess. 24. statim ab initio, *Matrimonii nexum vocat perpetuum Et indissolubilem.* Ibid. Canon. 5. *Si quis dixerit propter hæresin aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugē, dissolvi posse Matrimonii vinculum, anathema sit.* Et Canon. 7. 7. *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit aut docet, juxta Evangelicam Et Apostolicam Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi; Et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjugē vivente aliud Matrimonium contrahere; mæcharique eum qui missa adultera*

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

aliam duxerit, Et eam quæ dimisso adultero, alii nupsierit, anathema sit. Jam vero dogma, quod à longe majori Doctorum parte constanter traditum est, cujus oppositum sequi vetuerunt Concilia plurima, quod demum tanquam ab Evangelica & Apostolica Doctrina profluens amplexa est tota in Concilio Trid. Ecclesia, pro certo & indubitato tenendum est. Ergo.

CCXXXIII. Prob. 6. Ratione Theologica duplici. Prima sic proponi potest. In dubio pars tutior tenenda est; & id si quandoque verum, præcipue ubi agitur de Sacramentis. Atqui ne ipsi quidem Græci negare possunt tutiorem esse Latinæ Ecclesiæ sententiam, quam Græcæ suæ. Nimirum, si cordati sunt, fateri debent ad minus dubiam & ancipitem esse Christi mentem, Matth. 19. quæ proinde tam de sola quoad thorum dimissione, quam de omnimoda intelligi potest. Rursus nec inficiari possunt quin ea de re Patres Patribus, & Concilia Conciliis adversentur; quæ benigne & gratis utrimque æqualia esse supponimus. In hoc autem dubio, quis neget multo esse tutius, ut permaneat in Matrimonio, quod forte dissolvi potest, quam ut dirimatur quod forte dissolvi nequit.

CCXXXIV. 2. E duabus sententiis ea practice tenenda est, & qua talis merito præsumitur à Christo inducta fuisse, quæ longe graviora arcet incommoda. Atqui talis est Romanæ Ecclesiæ sententia. Si enim Matrimonii nexum adulterii causa rescindi dicimus, innumeris repudiis aperimus viam; quodque scelerius est habenas laxamus impudiciæ. Cum enim conjuges capitali sæpe sæpius adversum se odio utantur, ii quos initi fœderis graviter pœnitet, vel adulterium facile sibi permittent, quo fatale vinculum solvant; vel saltem alter alteri non ita gravibus de conjecturis crimen illud impinget. Quis vero malum hoc tantum, quo Pars altera vel in crimen proruit, vel alterius delictum propalat, à Christo, Legislatorum sagacissimo, excusum esse non credat?

CCXXXV. Nec dicas duo hinc sequi absurda 1. quod in veteri Lege non debuisset permitti repudium, 2. quod in nova ne quidem tolerari debuisset separatio quoad thorum: neutrum enim solide diceretur.

CCXXXVI. Non 1. Tum quia ab imperfecta Moyse Lege ad perfectam Christi Legem nulla est illatio; tum quia Judææ mulieres ab adulterio retrahantur lapidationis metu; ab ipsa vero adulterii suspicionis metu aquarum zelotypiæ.

CCXXXVII. Non 2. Cum enim separatio quoad thorum multis de causis obtineri possit quoad tempus, nulla est, nisi læsi cerebri femina quæ ejus intuitu ad adulterium confugiat; præsertim cum nulla subsit spes ducendi unquam adulteri. Quod vero crimini se dederent, ut ab inviso thalamo ad amasii nuptias transire possent?

CCXXXVIII. Idem confirmare nititur Autor Operis de Re Sacram. pag. 246. quia explicari nequit an Matrimonium solvatur vel ipso adulterii tempore, vel eo instanti quo factum sit divortium, vel dum novum ab uno vel altero conjugē initur Matrimonium. At

O o o

facile

facile reponetur à Græcis & Calvinianis Matrimonium vel solvi, dum scribitur divortium, ita ut ex tunc non liceat viro uxorem revocare; vel melius, solvi dum Pars innocens novum

cum alia Matrimonium contrahit; ita ut tunc tantum, & non antea, Pars nocens novas inire nuptias valeat; sicut à simili dictum est, de Infidelis conversi Matrimonio, &c.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

CCXXXIX. Obj. 1. Christus litem nostram plane indubie dirimit. Siquidem Matth. 5. 32. *Omnis, inquit, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Et cap. 19. v. 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur.* Atqui is uterque Textus manifeste docet uxorem propter adulterium dimitti posse, & aliam duci. Sicut enim si dixerò: *Quicumque peccaverit, nisi agat pœnitentiam, certissime peribit*, valet consecutio hæc à contrario: *Ergo qui pœnitentiam agat post peccatum, non peribit*; sic & in præsentī cum dicitur: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur*, legitime refertur: *Ergo qui dimittit ob fornicationem, & aliam ducit, non mæchatur.*

CCXL. R. ad 1. neg. min. Ut enim ex prædictis verbis inferri certo possit licitum esse, ob fornicationem uxoris, non modo ab ea separari. sed & aliam ducere, necessum est ut certo constet illud, *excepta fornicationis causa*, utrumque Propositionis Christi membrum pariter afficere, id est, tam licentiam denuo nubendi. Atqui id nec Protestantibus certo constat, nisi quod in verbo Dei exprimitur. Atqui nusquam in verbo Dei exprimitur clausulam hanc, *nisi ob fornicationem*, licet à Christo post primum ipsius Propositionis membrum de industria appositam, utrumque ejusdem Propositionis membrum ex æquo afficere. Id equidem è verbo Dei non immerito eruet se credunt Protestantes. At non docet verbum Dei erui à verbo Dei quidquid hinc erueri se credunt Protestantē. Sed neque idem Græcis certo constat; quia, uti superius dixi, ad minimum fateri debent Patres in eo puncto Patribus adversari, &c. Ergo stat in primis non constare certo quod exceptio Christi, sicut uxoris adulteræ dimissione & permittit, sic & novi Matrimonii contractum permittat. Hoc autem semel posito, tutior est Ecclesiæ Romanæ Doctrina.

CCXLI. Quin & certo constat exceptionem fornicationis ad prius duntaxat membrum referri. 1. Quia postulat æquitas ut paulo obscurior Mathæi Textus per clariōres Marci & Lucæ Textus exponatur. Uterque porro absolute, & dempta fornicationis clusula, eum omnem mæchari asserit, qui vel uxorem à priore viro rejectam ducit, vel sua rejecta conjungitur alteri. *Omnis, ait Christus apud Lucam, 16. 8. qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur.* Quod & docet Marcus, 10. 11. *Quoniam igitur, inquit Augustinus, Lib. 1. de adulter. Conjug. cap. 8. fas non est ut Evangelistas de una re loquentes, ab uno sensu eademque sententia dissentire dicamus, restat ut Mathæum intelligamus eandem tenuisse sententiam, ut omnis qui dimittit uxorem suam & dicit alteram, mæchari minime dubitetur.*

Nam & illud quod etiam secundum Lucam sequitur; Qui dimissam duxerit, mæchatur, quomodo est verum? quomodo mæchatur, nisi illa quam duxit eo vivente à quo dimissa est, adhuc uxor aliena est? Si enim jam suæ, non alienæ miscetur uxori, utique non mæchatur autem: aliena est ergo cui miscetur. Porro si aliena est, ejus à quo dimissa est, etiam si propter fornicationis causam dimissa est, nondum dimittentis uxor esse cessavit.

CCXLII. 2. Quia in his Scripturæ verbis quæ obscuri quidpiam habent, non proprio judicio inniti quisque, sed antiquitatis, universalitatis, perpetuitatis consensionem sequi debet; uno verbo Ecclesiam audire Magistrum. Atqui ex dictis nostra est antiquitas, nostra est, moraliter loquendo, universalitas, cui non nocet quæ ad Millenariorum errorem spectant; nostra demum est perpetuitas, eaque demum totius Ecclesiæ judicio confirmata. Ergo.

CCXLIII. Ad 2. neg. conseq. Ideo enim in hac Propositione *Quicumque peccaverit, nisi agat pœnitentiam, peribit*, valet illatio hæc contraria: *Non peribit qui post peccatum egerit pœnitentiam*; quia in Propositione hac: *Quicumque peccaverit, &c.* Unicum est membrum quod exceptio, *nisi pœnitentiam agat*, afficere possit. Contra vero in hac Propositione: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi fornicationis causa, & aliam duxerit*, duplex est membrum; aliud quidem spectans dimissionem, aliud vero spectans mulieris alterius ducendæ licentiam. Porro indubie potuit sancire Christus, ut uxorem, fornicationis causa, dimittere liceret, non tamen aliam ducere. Id autem ab eo reapse factum liquet, tum ex aliis Evangelistis, tum ex Apostolo, qui mulierem à viro dimissam vult innuptam permanere.

CCXLIX. Confirm. Se habet propositio hæc Christi, *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit*, perinde ac ista: *Qui jejunium violat, nisi dispensationem obtinuerit, & se inebriat, graviter deliquit.* Aut ista: *Qui Paschalem Missam omittit, nisi ob interdictum, & officium suum non recitat privatim, peccat lethaliter.* Atqui nemo sanus ex his à contrario inferet: *Ergo qui jejunium violat, aut se inebriat cum dispensatione, non delinquit.* *Qui Paschalem Missam & Breviarium omittit interdicti tempore, non peccat.* Igitur à pari ex Propositione Christi, quæ virtualiter duplex est, quasi simplex foret, colligi nequit non mæchari eum qui simul & primam dimittit uxorem, & alteram ducit.

CCXLV. Confirm. iterum. Christus nulla facta exceptione affirmat mæchari omnem, qui uxorem ab alio propter adulterium repulsam duxerit, *Qui, ait, dimissam duxerit, mæchatur.* Ergo pari jure universim & sine exceptione affirmat, eum omnem qui uxorem dimittit, & aliam propter prioris adulterium ducit, mæchari. Consequentia patet. Si enim

con-

conjugium dirimitur adulterii causa, licet dimissa, ut & dimittenti, novas inire nuptias; cum id nullibi prohibuerit Christus. Prob. itaque Antecedens. Ut enim scite Bellarminus hic, Lib. 1. cap. 16. verb. illa, *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, vel universe accipienda sunt, vel cum exceptione, *nisi ob fornicationem*. Si universe, ergo qui duxerit dimissam etiam ob fornicationem, mæchatur; neque hæc proinde dimissa fuerat quoad thorum duntaxat, non enim mæcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam à viro dimissam duxerit, non mæchatur. Id porro admitti non potest: alioquin enim melior esset conditio fornicariæ, quam castæ & innocentis. Hæc enim, utpote injuste dimissa, alii nubere non posset, neque etiam priorem maritum habere: illa vero foret libera, cui vellet, nubere posset. Atqui absurdissimum est ut Lex Christi iustissima meliori loco esse velit eam quæ iuste dimissa est inique. Ergo.

CCXLVI. Nec est quod dicant sententiam Christi esse generalem, & nihilominus fornicationem nubere non posse, non quia subsistat prioris Matrimonii vinculum, sed quia Lex eam nubere vetet in pœnam peccati.

CCXLVII. Namque 1. gratis fingitur prohibitum esse adulteræ ne dirupto semel conjugii nexu, nubat alteri. 2. Hæc etiam posita prohibitionem, peccaret quidem adultera nubendo, & forte irritum esset ejus Matrimonium, sed nec ipsa foret adulterii rea, nec qui eam duceret: quando quidem non est adulterium, nisi cum alterius conjugæ. Atqui tamen disertim pronuntiat Dominus, eum *qui dimissam duxerit, adulterare*.

CCXLVIII. Tametsi nostra hæc solutio sufficit, gemina tamen ejusdem Textus interpretatio proferri insuper potest. Prima est eorum qui Math. 19. verbum *mæchatur*, ad utramque Propositionis partem divisim referunt, sed non eodem prorsus sensu, hoc scilicet modo: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, mæchatur*, quatenus nimirum eam facit mæchari; *& qui aliam, mæchatur* ipse proprio suo actu; ita ut his adulterii reus sit, semel adulterii uxoris, semel proprii adulterii. Ita Augustinus, Lib. contra Adimant cap. 3. & Theophylactus in cap. 19. Math. Hæc autem solutio hinc videtur confirmari, quod Doctrina Christi, Math. 19. sit quædam doctrinæ apud eundem Mathæum, cap. 5. traditæ repetitio. Atqui Math. 5. ait Christus: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mæchari*. Ergo idem Math. 19. dixisse censendus est. In hac autem expositione, quæ & verbo Dei nititur, & absurdi nihil habet, evanescit difficultas ex contrariorum ratione petita. Id enim unum à contrario deduci poterit: qui dimiserit uxorem causa fornicationis, non est causa adulterii ejus, nec proinde sic mæchatur; sed mæchatur aliam ducendo.

CCXLIX. Secunda expositio est Augustini, Lib. 1. de adult. Conjug. c. 9. ubi clausulam, *nisi ob fornicationem*, non exceptive intelligi vult, sed negative, ut sensus sit: *Hoc dico:*

Quicumque dimiserit uxorem extra causam fornicationis, mæchatur. De eo autem qui ob causam fornicationis dimittit, nihil loquor, quia non potestis portare modo. nec desunt similia in Scripturis exempla, ubi ex affirmatione unus non sequitur negatio alterius. Sic enim ait Jacobus, Epist. cap. 4. v. 17. *Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi*, non negat à nescientibus peccata multa committi, pravæ scilicet ignorantia.

CCL. At, inquiunt Cajetanus & Catharinus, Si is sit Christi verborum sensus, frustra addidit illud, *nisi ob fornicationem*, generatim siquidem & facilius dicere poterat: *Omnis qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit, mæchatur*.

CCLI. Sed male: Sicut enim observat Bellarminus ibid. postulabant locus & tempus, ut Salvator partem diceret veritatis, partem reticeret. Eo enim instanti respondebat Phariseis, qui cum venissent ut eum caperent in sermone, jamque audiissent eum nonnulla in Monte (Math. 5.) contra repudii libellum & polygamiam disseruisse, interrogaverunt eum an *ex quacunque causa* uxorem dimittere liceret, ut eum ad aliquid contra Legem & Patrum exempla aperte pronuntiandum inducerent. Unde quia eos veritatis totius incapaces vidit, respondit præcise ad interrogata. Quæsierant an uxorem omnino, quoad vinculum scilicet, liceret dimittere quacunque ex causa. Respondit non licere quacunque ex causa; idque probavit, quia non licet dimittere minime fornicariam, & aliam ducere: quod adeo perspicue verum erat, ut negari non posset. An autem liceat fornicariam dimittere quoad vinculum, & aliam ducere, tunc apertius declarare noluit, quia id ab iis modo capi non posset. Quanquam & id etiam intelligi poterat ex iis quæ de prima Matrimonii institutione disseruerat: sed ne iis vituperii ansam daret, voluit ut id ipsi per se colligerent; quod & alias fecit frequenter, præsertim vero in Parabola Vineæ, Math. 21. & cum Jo. 10. ex eo probavit se nomen Filii Dei vindicari sibi posse, quod nomen illud hominibus quandoque tribuatur in Scriptura. Sicut tamen quæ palam non exponebat Phariseis, aut horum incapaci Populo, hæc Discipulis secreto aperiebat: Sic & id quod circa Matrimonii insolubilitatem obscure dixerat Phariseis, in domo plenius exposuit Discipulis, ut notat Marcus, cap. 10. v. eod. docens irrestrictè, quod *quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*.

CCLII. Inst. 1. Christus, Matth. 19. respondet quæstioni sibi à Phariseis propositæ, an ex quacunque causa liceret uxorem dimittere. Atqui nisi verba ejus de dimissione etiam quoad vinculum intelligantur, jam reipsa quæstioni sub propositæ non satisfecit. Pharisei enim de ea dimissione Christum interrogabant, quam Moyse confirmaverat, quæque apud alias plerasque Gentes erat in usu. Atqui dimissio hæc erat vinculi ipsius dissolutio. Ergo vel de ista loquitur Christus, vel propositam sibi quæstionem non attingit.

CCLIII. R. 1. Juxta postremam Augustini solutionem, dist. Christus respondet ex parte, & quan-

& quantum respondendum erat generationi perfidæ & adulteræ, quæ ipsum in sermone capere volebat, cuique plenior responsio calumniæ ansam præbisset, C. Respondet plane & adæquate, N. Quod autem Phariseis perperam aperuisset Salvator, id postea secreto in domo utiliter aperuit Discipulis, à quibus quocunque diffusum est:

CCLIV. R. 2. Juxta responsionem primam magis communem, ad 1. neg. min. Ea namque Phariseorum erat interrogatio, an liceret uxorem dimittere quacunque ex causa, hæc interrogatio stricta sumpta, & prout à Christo Populum edocere volente summi potuit ac debuit, duo complectebatur. Primum an quacunque, proinde levi etiam ex causa, liceret uxorem dimittere. Secundum an ea dimissa aliam ducere liceret. Atqui ad utrumque discretim respondet Christus. quidem non licere quacunque de causa, sed tantum ob gravissimam, qualis est fornicatio, uxorem dimittere. Ad 2. vero, dimissa etiam propter fornicationem uxore, non licere cum alia inire conjugium, quia jam revocetur quæcunque ea de re Judæis facta fuerat licentia. Id autem, quia nonnihil obscure dictum ob rationes superius allatas, privatim exposuit Christus Discipulis; qui eo usque Magistri sui sensum intellexere, ut difficultate permoti exclamarint, Math. 19. 10. *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Nedom porro verba sua leniret Christus, id unum respondit: *Non omnes accipiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Adeo ut vir uxorem fornicationis causa dimittere, vel continere debeat, quod non capiebat carnalis Judæorum animus, sed aspirante gratia capiunt Christiani, cum apud eos sint etiam *Eunuchi, qui se castraverunt propter Regnum Cælorum*, ibid. vers. 12. vel, si continere non possit, debeat cum uxore reconciliari, prout deinde tradidit Apostolus. Ergo Christus Phariseorum quæstioni abunde respondit. Et sic patet solutio ad 2.

CCLV. Addi possit cum Estio in 4. dist. 35. §. 13. Christum, licet de alia responderet dimissione, quam de qua interrogatus fuerat, bene ad rem præsentem respondisse, quia docere voluit quid in Judæorum repudio illicite, quid licite fieret. Cum enim in perfecta dimissione, de qua inquirebant Pharisei, duo contineantur, nempe dimissio conjugis à thoro, & potestas aliam ducendi, Christus sua responsione duo hæc separavit, & illud quidem concessit cum restrictione ad causam fornicationis; istud autem omnino sustulit & negavit. Unde non tam diversum ab eo quod propositum erat, respondit, quam distinguendo quæstionem explicavit. Quapropter alibi fere semper duo hæc posuit distincte: *Quicumque dimiserit, & qui aliam duxerit*, nimirum ut ostenderet non eandem esse rationem utriusque, cum dimittere aliquo casu liceat, nullo autem casu aliam ducere.

CCLVI. Inst. 2. Juxta nostram hanc solutionem prima responsionis Christi pars necessario intelligenda est de dimissione quoad thorum. Atqui non sic intelligi potest: alioquin enim sola uxoris quoad thorum dimittendæ causa esset fornicatio. Id autem in Evangeli-

ca etiam Lege nemo nescit esse falsissimum, cum conjuges quotidie ex pluribus extra fornicationem causis ab invicem separentur.

CCLVII. R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. min. Sola fornicatio non est causa dimittendæ uxoris improprie, & eo modo quo ad divortium Judaicum nullatenus accedat, C. Proprie & eo modo qui divortium Judaicum magis representet, N. Divortium Judaicum, prout fiebat per libellum repudii, perpetuum erat. Atqui in Evangelica Lege nulla est præter fornicationem causa propter quam à conjugē in perpetuum separari liceat. Ceteræ enim separationis rationes non adimunt spem reditus, sed cohabitationem suspendunt ad tempus donec Pars nocens resipuerit. At fornicatio, nisi Pars innocens jure suo cedat, omnem reconciliationis viam præcludit. Unde etsi adultera insanis amoribus nuntium remisit, non tenetur eam maritus de novo admittere. Non enim dimissa est ne facere pergeret, sed quia fecit, & faciendo gravem conjugali fidei inussit injuriam, quæ ipsam Matrimonii bases pro viribus concutit. Ergo cum Christus de divortio quam proxime Judaicum adumbrante loqui debuerit, unam merito ejus causam, fornicationem scilicet, recensuit. Ceterum latius patet in præsentem nomen fornicationis, quam primo intuitu videatur, ut infra dicemus.

CCLVIII. Inst. 5. Si Christus eo loci solam quoad thorum separationem permittat, Pars innocens toto vitæ decursu ad continentiam obligabitur. Atqui tantum onus, quod ferre non omnibus datum est, sed paucis, à Christo, qui humanam fragilitatem norat, impositum fuisse nemo sapiens crediderit. Sane qui conjugium ex adulterio solvi negant Rom. Pontifices, contra id Juris sui peccant: *Sine culpa non est aliquis puniendus.* Ita Kemnitius.

CCLIX. R. 1. neg. maj. Potest enim, ut plurimum loquendo, Pars innocens vel conjugem non dimittere, Sed solum emendare; vel eidem, ejusdem Apostoli consilium, reconciliari. Istud autem postremum eo convenit magis, quod, ut observat Augustinus, Lib. 2. de adult. Conjug. c. 6. & seq. 1. grave esse non debet homini, cui Deus spiritualia sua adulteria pluries dimisit, si carnale uxori pœnitenti adulterium dimittat, secundum id Math. 18. *Nonne oportuit te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?* 2. quod à marito veniam utcunque consequi mereatur, quæ à Deo per pœnitentiæ lavacrum veniam consecuta est. 3. quod sæpe accidit ut qui uxorem ob adulterium dimisit; sit etiam adulterii reus saltem in corde; quia coram Deo & in rei veritate, *qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mæchatus est eam in corde suo.* Ergo ut cupiunt viri non deserere ab uxoribus, licet iis non servaverint omnimodam fidem, sic nec eas deserere facile debent, aut saltem dimissis reconciliari. Ita ex Augustino Bellarm. cap. 17.

CCLX. R. 2. neg. min. Potest enim Christus, cui volet, imponere onus castitatis, vel *per se*, ut Eunuchis qui tales nati sunt; vel *per accidens*, ut iis quorum alter ab initio Matrimonii in gravem & perpetuum morbum incidit, vel servitutis aut justii negotii causa, multos an-

nos in longinqua Regione à comparte disjunctus vivit. Neque vero tunc omni remedio destituti sunt conjuges, quandoquidem, juxta illud Math. 7. *Petite & accipietis*, continentiae donum vivida & acri oratione consequi possunt.

CCLXI. Nec nocet objecta Juris Regula, quam invertit Kemniti; hæc enim sic habet: *sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus*, (Reg. 23. in 6.) ubi non solum culpam, sed & causam abesse oportet, ne quis ullo modo puniri possit: cum alioquin sæpe filii hæreditate paterna priventur ob patris peccata, sæpe & ob insanabilem conjugis morbum privetur conjux alter debito conjugali. Unde uxore per divortium separata privatur vir usu conjugii sine culpa, sed non sine causa. Causa enim subest maxima, nimirum perpetuitas conjugii à Christo sancita, tum propter bonum prolis, tum propter gravia quæ supra num. 4. delibavimas momenta. Ita ferme idem Bellarminus.

CCLXII. Inst. 4. Non magis perpetuitas Matrimonii idem Matrimonium firmat pro casu adulterii corporei, quam pro casu adulterii spiritualis, infidelitatis videlicet. Atqui non firmat in isto casu, cum Fidelis ab Infideli minime pacifico discedere possit, & novas inire nuptias, ut supra diximus. Ergo.

CCLXIII. R. neg. maj. Namque præter divinam voluntatem, quæ Matrimonium Infidelis cum Fidei pacifice commorari recusantis dirimi sanxit, non autem in casu adulterii, duo erant cur in uno potius quam in alio casu dissolveretur; 1. quia casus adulterii, utpote longe frequentior quam casus conversionis ad Fidem ex parte unius tantum conjugis, frequentioribus divortiis januam aperiret. 2. Quia rarum est ut quis, quo Matrimonium suum dissolvat, severam Christi Legem amplectatur, præsertim cum nec sic certo illud dissolvat, quia potest alter vel ei pacifice cohabitare, vel ejusdem Fidei professionem simulare. At vero rarum non esset ut quis se se dederet adulterio, quod exosum sibi fœdus dissolveret. Ergo merito sanxit Christus ut Matrimonium in uno casu, non autem in altero, dissolveretur.

CCLXIV. Obj. 2. Doctrina quam Orientalis Ecclesia ab initio tenuit, quam Imperatores etiam pii Edictis suis, utique de Episcoporum consensu, sanxerunt; quam in Græcis per plura sæcula suo ut minimum silentio comprobaverunt Rom. Pontifices, nonnisi ab Apostolis manare potuit. Atqui talis est doctrina quæ Matrimonium ex adulterio dirimi docet. 1. Namque hanc ab initio tenuit Orientalis Ecclesia, ut ex longa Patrum à Launoio productorum serie constat. 2. Eam Legibus suis consecrarunt Imperatores de re christiana bene meriti, & ut *Conservatores* acclamati in Concilio VI. Act. 8. Constantinus videlicet & Justinianus. Ille quidem Lege quæ habetur Lib. 3. Codicis Theodosiani, tit. 16. *De repudiis*, & lata est an. 331. Iste vero Novella 117. *De justis divortiorum causis marito permittis*, cap. 8. Demum, neque tunc temporis, neque diu post reclamarunt Romani Pontifices. Non Nicolaus I. in gravi lite quam habuit cum Photio.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Non Gregorius X. in Lugdunensi Concilio, ubi longe minora Græcis objecta sunt. Porro, ut advertit Launoius, pag. 323. *Paria sunt delinquere, & delinquenti non resistere*, ex Leg. 3. *De administ. tutorum*. Unde graviter deliquissent, Legi adversus Evangelicam Doctrinam latæ connivendo: quod nonnisi per injuriam de tantis viris dici potest.

CCLXV. R. ad 1. neg. min. Et dico 1. ple-rosque Ecclesiæ Græcæ Patres causam nostram tueri, prout ex allatis eorum Textibus liquet; alios vero tam dubie ut plurimum loqui, vix ut quidpiam certi ex iis sibi decerpere possint Adversarii.

CCLXVI. Dico 2. Constantinum definiisse quidem quo in casu uxor marito, vel maritus uxori *repudium mittere* posset, vel non posset; sed nullatenus definiisse, an vi repudii hujus aliam uxorem ducere liceret, quod nec fecit Justinianus. Aliud est porro sancire, quod vir uxorem adulterii causa repudians, *antenuptialem donationem*, atque *etiam dotem* acquirat, aliud quod ad secundas nuptias transire possit. Vix quidem dubitare est quin multi è Fidelibus Infidelium morem secuti, Leges illas de adæquato repudio intellexerint: ast abusum, ubi invalescebat, pro modo suo compresserunt SS. Patres, potissimum vero Chrysostomus supra n. 179. ubi tamen non tam Constantini, quam Ethnici alicujus Legem insectari videtur: *Ne, inquit, mihi Leges AB EXTERIS conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & divelli*, quod ultimum non habet Lex Constantiana; *neque enim juxta illas judicaturus est te Deus, &c.*

CCLXVII. Dico 3. nihil ergo mirum esse, si contra dissolutionem Matrimonii non reclamaverint Summi Pontifices, cum probari quidem ex Imperatoriis Legibus possit viguisse repudium; at nec ex eorum littera, nec ex usu tunc stabilito, probari possit moris fuisse ut repudians vel repudiata novas nuptias inirent. Quin & ex Pontificum Romanorum silentio contra Launoium inferri potest, repudium Photii ac Gregorii X. temporibus, apud Græcos stetit intra limites meræ quoad thorum & cohabitationem separationis. Sane vero an. 1274. quo habitum est Concilium Lugdunense, constans erat Latinorum doctrina, Matrimonium quoad fœdus nulla ratione Fideles inter posse dissolvi. Non ergo conticuissent Romani, si Matrimonia passim à Græcis propter adulterium dirimi rescivissent.

CCLXVIII. Neque tamen Nicolai I. culpæ verterim, si gravia multa Photio objecturus divortii pleni abusum silentio prætermisisset. Nec enim semper *paria sunt delinquere, & delinquenti non resistere*: Utique Antistes, qui omnes simul Diœcesis suæ abusus emendare velint, ne unum quidem eradicabit; cum e contra fiat ut alium post alium impugnans, saltem aliquos radicitus convellat. Idque verum est magis cum Prælati hujus jurisdictio & auctoritas impetuntur, prout à Photio impetebatur Rom. Pontificum primatus. Non erat sane illud tempus quo simul & Patriarcha, & Imperatoris Leges, & Plebs ipsa, commode impugnari possent.

CCLXIX. Inst. cum Launoio, p. 318. Marculphus

cultus, Lib. 2. Formul. c. 30. (p. mihi 91.) refert formulam repudii, quale inter Christianos vigeat tempore Caroli Magni. In ea autem permittitur conjugibus, *ut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei in Monasterio; aut copulæ matrimoniali sociare se voluerit, licentiam habeat.* Idem docent veteres formulæ, quæ secundum Legem Romanam dicuntur, & Marculfi Libris duobus adjectæ sunt. Harum enim decima nona sic libellum repudii definit, *ut quidquid unusquisque ex ipsis, repudiatis, de semetipso facere voluerit, absque repetitione socii sui liberam habeat potestatem, & nullam requisitionem; neque ipsius in caput, neque ulla quælibet persona exinde habere pertimescat. Quod qui contra parem suam, vel contra alium quemcunque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, &c.*

CCLXX. R. Ex his sic contra Launoium disputo. Leges diu post Justinianum, diutius post Constantinum latæ, nec Justinianæ, nec Constantinianæ Legis sensum explicare possunt. Atqui tales sunt citatæ à Marculpho ejusve Edictoribus Leges, quæ barbara sua latinitate medium, nisi infimum sæculum sapiunt. Ergo perperam & infidiose Leges illas Constantini & Justiniani Edictis permisit Launoius, ut inde haberemus notionem divortii. Certe neuter Imperator dixit cum Marculphi formulis, post repudium licere unicuique conjugi vel dare se *servitio Dei in Monasterio, vel sociare se copulæ Matrimonii.*

CCLXXI. Saltem, inquires, repudium plenum à Carolo Magno comprobatum erat. Id autem quis à tam pio Principe inconsultis Episcopis factum esse credat?

CCLXXII. R. pendere quæstionem hanc à tempore quo vixit Marculphus, qui Librum suum septuagenarius scripsit, & Landerico nuncupavit. Duo enim fuere Landerici, alter Parisiensis Antistes sub Clodovæo II. an. 660. alter Meldensis sub Pipino & Carolo Magno an. 780. Jam vero existimat quidem Launoius formulas dicatas fuisse Episcopo Meldensi; at eas Parisiensi Episcopo fuisse nuncupatas censent Ill. Bignon, primus earum Editor an. 613. Labbeus, Guillel. Cave, qui easdem à Marculfo an. 660. publici Juris factas esse credit. Ergo ad minus dubium est cujus sit objecta nobis formula, nec minus dubium est an uspiam in usu fuerit; prout dubium est an vetus Misfale Compendiense, quod pro damnatis orare videtur, alicui unquam Ecclesiæ inservierit. De quo Tom. I.

CCLXXIII. Inst. 2. Capitularia quæ præferunt nomen Caroli Magni indubie sunt ipsius. Atqui in his sic habet Liber 5. n. 19. *Si quis homo habens mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetrarunt, interim quod vivunt nunquam amplius conjugium habeant: ille vero cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet uxorem accipere aliam.* Ergo.

CCLXXIV. R. neg. conseq. Hic enim vetatur ne adulter vel adultera unquam conjugium, etiam post mortem compartis ineant, quod non vetatur innocenti: at illi non permittitur ut vivente uxore adultera Matrimonium aliud contrahere possit.

CCLXXV. Obj. 3. Ex tot Auctoribus quos in sui gratiam protulit Launoius, difficile est ut Pars saltem media eidem non patrocinetur. Ergo male contra definiit Synodus Tridentina.

CCLXXVI. R. ex Scriptoribus à Launoio tumide congestis quosdam esse reipsa qui eidem faveant, ut Asterius; plures qui nostri sint, ut supra ostensum est; non paucos qui relatis nude Christi verbis, Math. 19. tantum dicant non licere uxorem dimittere præter fornicationis causam, & aliam ducere; qui proinde non plus dicant quam à Christo dictum sit; sed multo plures quorum verba vel inverterit Launoius, vel fœde adulteraverit. Tale est imprimis testimonium Joannis VIII. de quo sic Normannus noster, p. 488. *Joannes VIII. qui ab an. 873. ad an. 882. Romanam gubernavit Ecclesiam, in Epistola ad Ederedum Gentis Anglorum Archiepiscopum sic loquitur:* „His autem quos „asseris uxores proprias contra Præceptum „Domini relinquere, præcipimus neque virum „ab uxore, neque uxorem à viro, nisi fornicationis causa, discedere: quod si ob aliud „discesserit, manere innuptum vel innuptam, „aut sibi mutuo reconciliari: Quoniam dicente Domino, *Quod Deus conjunxit, homo non separet, & cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam deferere nequeat, illi conceditur aliam vivente priore conducere.*“ His relatis exultanter Launoius, *quid clarius vel expressius?* En, Launoi, quid clarius. Fraus tua, vel supina in legendo oscitantia. Hunc enim Textum insigniter vitiaſti, ut è nostro faceres tuum. Sic ergo habet Tom. IX. Concil. Lab. p. 52. *Quod si ob hoc, id est, propter fornicationem, discesserit, manere innuptum.* Hic confoderis; sed non minus in sequentibus, quæ crudeliter detruncasti? Sic enim habent: *Et ideo cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam deferere nequeat, NULLA RATIONE ILLI PRORSUS conceditur aliam vivente priore conducere.* Quæ verba tibi jugulum petentia omisisti.

CCLXXVII. Inst. Esto, quod humanum est, erraverit in Textu mox citato Launoius, at non erravit in referendis Ambrosii, Lactantii, Concilii Venetici, &c. Textibus. Atqui hi ad unum omnes Matrimonium fornicatione dirimi docent.

CCLXXVIII. 1. Ambrosius: is enim Comment. in cap. 7. Epist. I. Corinth. Tom. II. Append. p. 133. sic loquitur: *Viro licet ducere aliam uxorem, si dimiserit uxorem peccantem; quia non ita Lege constringitur vir sicut mulier: Caput enim mulieris vir est.*

CCLXXIX. 2. Lactantius, Lib. 6. Divinarum Institut. cap. 23. Tom. I. novæ & egregiæ Editionis quam nuper typis dedit Joannes Debure, p. 551. *Ne quis, inquit, divina præcepta circumscribere se putet posse, adduntur illa, ut omnis calumnia & occasio fraudis removeatur, adulterum esse qui à marito dimissam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut alteram ducat.* Idem in earundem Institut. Epitome cap. 66. T. II. p. 59. *Præcepit Deus non dimitti uxorem, nisi crimine adulterii relictam, ut nunquam conjugalis fœderis vincu-*

vinculum, nisi quod perfidia ruperit, resolvatur.

CCLXXX. S. Hilarius, Can. 4. in Math. nunc cap. 4. n. 22. p. 627. Cum Lex libertatem dandi repudii ex libelli auctoritate tribuisset, nunc marito Fides Evangelisa non solum voluntatem pacis indixit, verum etiam reatum coactæ in adulterium uxoris imposuit: si alii ex discessionis necessitate nubenda sit, nullam aliam causam definendi à conjugio præscribens, quam quæ virum prostitutæ uxoris societate pollueret.

CCLXXXI. 4. S. Patricius, Hibernorum Apostolus, in Synodo sua, cap. 26. (T. III. Conc. p. 1485.) hæc statuit: Item non licet viro dimittere uxorem, nisi ob causam fornicationis, ac si dicat, ob hanc causam. Unde si ducat alteram, velut post mortem prioris, non vetat.

CCLXXXII. 5. Concilium Veneticum ann. 465. Can. 11. Eos quoque, qui relictis uxoribus suis, sicut in Evangelio dicitur, excepta causa fornicationis, sine adulterii probatione, alias duxerint, statuimus à Communione statim arcendos. Idem ferme sancit Concilium Agathense, an. 506. Can. 25.

CCLXXXIII. 6. Alcinus Avitus, Viennensis Episcopus, qui obiit an. 521. Ep. 49. ad Ansemundum, (T. IX. Bibliot. PP. p. 582.) de adulterio loquens: Propter quod solum, inquit, Deus separari virum permittit à conjugē. Quæ verba expendens Sirmondus, veteris istius monetæ spectator oculatissimus, in suis ad ea notis: Hinc patet, ait, persuasum adhuc illis temporibus in Gallia fuisse, propter fornicationem separari virum ab uxore, & aliam ducere Christi permissu licuisse. Quod ex Concilio quoque Venetico, Can. 11. manifestum est.

CCLXXXIV. 7. S. Leo, Ep. 87. ad Episcopos Africanos, cap. 1. p. 158. eum qui à prima uxore dimissus, alteram duxisse perhibetur, tantum privat honore sacerdotali, ut bigamum. Atqui longe majorem ei poenam constituisset, si secundum hoc illius Matrimonium pro mero habuisset adulterio.

CCLXXXV. 8. Gregorius II. qui sub an. 726. Sedi præsidebat Apostolicæ, in Ep. ad Moguntinum Episcopum, statuit, quod si mulier infirmitate correpta, non valuerit debitum viro reddere: ille, si se continere non poterit, nubat magis. Hic vero non aliud respondet Gregorius, quam qualiter teneat vel doceat hæc Apostolica Romana Ecclesia, uti ab initio præfatur.

CCLXXXVI. 9. Vetus Pœnitentiale Romanum, Si uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa & tuo jussu, se renuente & lactante, adulterata sit, si se continere non potest, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem sine uxoria spe in perpetuum maneat.

CCLXXXVII. 10. Idem sancit Concilium Vermeriense * an. 752. Can. 5. (T. VI. Conc. p. 1657.) Si qua, inquit, mulier mortem viri sui cum aliis hominibus conciliavit, & ipse vir ipsius hominem, se defendendo, occiderit, & hoc probare potest, ille vir potest uxorem ipsam dimittere: & si voluerit, aliam accipiat. Et Can. 9. Si quis necessitate inevitabili cogente in

aliud Ducatum seu Provinciam fugerit, aut Seniore suum, cui fidem mentiri non poterat, secutus fuerit, & uxor ejus, cum valet & potest, amore parentum aut rerum suarum, eum sequi noluerit, ipsa omni tempore quamdiu vir ejus quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui necessitate cogente in alium locum fugit, si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere.

CCLXXXVIII. 11. Suffragatur Compendiense Concilium an. 757. Can. 8. (T. VI. p. 1696.) ubi idem sancitur quod paulo ante in Capitularibus Caroli Magn. Lib. 5. n. 19. sancitum vidimus. Concinit pro alio casu non ab simili Canon. 14. Sed rem plane definit Canon 16. his verbis: Si vir leprosus mulierem habeat sanam, si vult ei donare comitatum ut accipiat virum, ipsa femina, si vult, accipiat. Similiter & vir.

CCLXXXIX. 12. Hincmarus Rhemenfis in Lib. de Divortio Lotharii & Tetbergæ, interrog. 21. scribit, legaliter initum conjugium aliquando dissolvi causa infidelitatis: quæ disjunctio inter Fideles post initum conjugium fieri non potest, nisi fornicationis, & amore continentie. Ergo censet Matrimonium non minus inter Fideles dirimi propter adulterium, quam inter Infideles propter contumacem unius in infidelitate perseverantiam. Atqui hos inter dirimitur quoad fœdus. Ergo & inter illos.

CCXC. 13. Demum, quia pluribus immorari non licet, Clemens III. qui sub an. 1190. clavum tenebat Ecclesiæ, in Decretali Laudabilem permisit Matrimonium propter hæresin solvi, & aliud contrahi; prout refert æqualis Clementi Cardin. Robertus Corzeon in Summa, q. de impedimentis Matrimonii ex Mss. Codice Victorino; & testatur Innocentius III. c. 7. De divortii. Ex his quæ luce clariora sunt, superfluum fuerit argumentari in forma.

CCXCI. R. ex his auctoritatibus quasdam esse quæ Launoio eripi non possint; quasdam quæ Launoii minus sint quam nostri; quasdam omnino extra rem. Quod ut planum fiat, easdem sigillatim indagare placet. Unde

CCXCII. R. ad 1. Commentaria in Pauli Epistolas non esse S. Ambrosii, uno jam omnium calculo constat. Cujus vero sint, dubitantur. Alii enim ea tribuunt Hilario cuidam, Factionis Luciferianæ Diacono, quem in Dialogo suo notavit Hieronymus: alii, vel potius aliis pluribus, qui in multis dissentiant à Patribus, præcipue autem ab Ambrosio. Unde non certe magna est eorum auctoritas.

CCXCIII. R. 2. objecta verba non esse certo Ambrosiastra, cum definit in uno Remigienfi Codice, & ea adjecta fuisse conquerratur Petrus Lombardus, Lib. 4. Sent. dist. 35. & aliunde constet Operi huic non pauca fuisse addita, ut observant Ambrosii Editores, T. II. in admonitione iisdem Commentariis præfixa.

CCXCIV. Subdit Tournely verba hæc commode posse exponi de licentia per Legem civilem data, non vero per Legem Ecclesiasticam, quæ usum illum semper improbavit, ut docet

S. Am.

* Vermeria Regium erat Palatium in Agro Sueffionensi.

S. Ambrosius, tum Lib. de Abraham, c. 4. & 7. tum Lib. in Lucam, c. 16. Est quidem commoda hæc solutio, sed ad minus incerta; cum nulli fundamento innixa sit, & male his cohareat verbis quæ citatam periodum concludunt: *Caput enim mulieris vir est*. Quis enim ex Scriptura confirmet Legem quam habuerit ut Scripturæ adversam?

CCXCV. Ad 2. reponunt nonnulli cum Tournelyo, p. 152. Lactantium hic secundum Leges Civiles loqui, quæ contra Legem Christi mulierem ab alio dimissam duci permittebant. Id autem probant ex iis quæ præcedunt verbis: *Non enim sicut publici Juris ratio est, sola mulier adultera est quæ habet alium: maritus autem, etsi plures habeat, à crimine adulterii solutus est*, juxta idem Jus Civile. Sed divina Lex ita duos in Matrimonium quod est in corpus unum, pari jure conjungit; ut adulter habeatur quisquis compagem corporis in diversa distraxerit. Subdunt iidem Doctores alterum Lactantii Textum recte intelligi de conjugii solutione quoad thorum; quia vinculi nomen non raro latius sumitur, nimirum pro separatione ab usu & juribus conjugii.

CCXCVI. Hæc solutio pro secunda parte admitti posset. Siquidem Concilium Foro-Julienſe, an. 791. Canone 10. jam citato statuit, *ut resoluta, fornicationis causa, jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera, &c.* Ubi solvi dicitur conjugale vinculum per solam à lecto & cohabitatione separationem; cum re ipsa adeo remaneat vinculum illud, ut alia uxor duci prohibeatur.

CCXCVII. At prima ejusdem solutionis pars à bonæ fidei Theologo, qui Lactantium serio perpenderit, admitti non potest. Constat enim illum in objecto Textu secundum divina, ut credit, præcepta, loqui. Unde & approbat ut quis, dimissa propter adulterium uxore, alteram ducat; licet in Textu, cui innititur Tournelyus, palam improbet quod Jus Civile solam mulierem adulterii ream faciat. Ergo erravit, ut in re intricata fieri facile potuit, Lactantius; eoque dignior est venia, quod rem Matrimonii in eo loco summam tantum & obiter expendat.

CCXCVIII. R. ad 3. difficilem hunc S. Hilarii locum esse omnino nostrum, nullatenus Launoii. En sensum ejus brevi Commentario apertum. Voluit Christus æquitatem maxime in conjugiorum pace servari; Legi Mosaicæ addens plurima, nihil demens. Nam cum Lex vetus libertatem dandi repudii tribuisset, nunc marito Fides Evangelica non solum voluntatem pacis indixit, verum etiam voluit ut ille reus esset adulterii, quod committeret uxor ejus, si, quia ab eo discedere coacta, nubenda esset, seu si nuberet alteri: Nolens ut alia de causa à conjugio desinere liceat, quam propter uxoris prostitutionem; desinere, inquam, quantum ad societatem & thorum; cum S. Doctor indistincte adulterii reum faciat eum omnem qui uxorem suam ejiciens, causa est cur nubat alteri; utique secundum id Christi: *Qui dimiserit uxorem suam, facit eam mæchari*. Merito igitur sic scribunt eruditi Operum Hilarij Editorum. *Qui ex hoc loco volunt Hila-*

rium non modo uxorem adulterii ream dimittendi, sed & alteram ducendi licentiam tribuere, aliud ei tribuunt quam quod dicit aut sentit, cum maritum uxoris adulteræ ab illius societate duntaxat absolvat.

CCXCIX. R. ad 4. Synodum hanc, incerti temporis, incertæ & auctoritatis, ut quæ ex uno tantum Codice eruta sit, & insuper mendis refertam, ut totam legenti constabit; nec nobis obesse graviter, nec Adversariis multum opitulari posse. Et vero quis hujus periodi sensus: *At si dicat ob hanc causam: Si ducat alteram velut post mortem prioris, NON VETANT*. Quo pertinet istud, non vetant? An ad Episcopos? An ad Leges Civiles? Postremum illud non ægre crediderim: unde & eodem sensu interpretabor istud Canonis 28. *Eadem ratione observanda sunt prima vota & prima conjugia, aut secundis prima non sint irrita, nisi fuerint adulterata*. Multa sane, præsertim cum barbaræ genti infertur fides, per patientiam tolerantur quæ ab initio evelli non possunt. Ut ut est, Synodus tribus ad summum Episcopis constans, nedum œcumenicis, sed ne aliis quidem, quæ passim adducta sunt, Conciliis adæquari potest.

CCC. R. ad 5. in his Canonibus percelli quidem censuris eos qui dimissis adulterii causa uxoris, alias ducunt, nulla præmissa criminis probatione; at non approbari, qui præmissa etiam adulterii probatione, novas ineunt nuptias. Potuit utique Synodus, ut sensum toti malo mederetur, illud coercere quod gravius erat; illud autem quod minus foret dissimulare ad tempus, ne vel assuetas forte repudio conscientias turbaret, vel à civili Potestate defatigaretur. Sic juxta citatam Augustini expositionem, Christus negavit repudium licere extra casum fornicationis, nullatenus vero statuit illud in casu fornicationis esse licitum.

CCCI. R. ad 6. nihil esse cur objectus Aviti Textus de pleno divortio intelligatur; nihil proinde unde admittatur Sirmondi conjectura. Non inficiamur, quod dicit vir ille doctissimus, in obscurissima hac quæstione, quæ tunc temporis non erat liquide disceptata, & circa quam modestius loquendum erat ne offendi videretur civilis Potestas, cujus ambiguae Leges in sensum plenæ dissolutioni favorabilem vertebantur à Populo; non inficiamur, inquam, multos fuisse qui opinionem sententiæ nostræ contrariam adjuverint; at negabit nemo quin ad sensum veriore flecti debeant qui ejus capaces fuerint. Hujus porro capacem esse Aviti Textum primo intuitu patet.

CCCII. R. ad 7. S. Leo in objecta Epistola totus est ut ab Ordinibus eos arceat, quorum alter *duarum simul uxorum maritus* fuit; alter *à prima uxore dimissus alteram duxisse* perhibetur. Ergo sicut non approbat duplex simul Matrimonium, quia illud eo loci non impetit; sic nec dicendus est approbasse Matrimonium illius qui dimissus ab uxore, aliam duxerit; quia de neutro capite agebatur eo loci, sed de arcendis à sacro Ministerio iis qui carnem suam legitime vel illegitime divisissent in plures.

CCCIII. R. ad 8. revolvenda esse quæ de eo argumento diximus C. 5. sect. 3. ubi de Polygamia simultanea, n. 131. Et vero, juxta Lau-

Launoium, nihil eo loci aliud docet Gregorius II. quam quod docet & tenet Romana Ecclesia. Atqui licet credat Launoius se in Ecclesia Romana deprehendere Matrimonii dissolutionem ex causa fornicationis, nullibi tamen in ea deprehendet dissolutionem Matrimonii ex causa infirmitatis Matrimonio supervenientis. Ut quid ergo tot Textus congerit ille, in quibus nihil agitur de adulterio? Num intus sensit conjugium olim omni fere de causa, vel etiam, ut loquitur, *ex bona gratia* solvi potuisse?

CCCIV. R. ad 9. & 10. sensum Pœnitentialis Romani & Concilii Vermeriensis hunc esse, quod conjux innocens, absolute vel comparate, post nocentis mortem ad alias nuptias transire possit; hoc vero non possit nocens etiam post obitum alterius. Id autem evincitur, 1. quia vix probabile est Synodos privatas eo usque ausas progredi, ut contra totam retro Traditionem permiserint ob alias quam adulterii causas dissolvere Matrimonium; Christo id expressim vetante, nisi ob fornicationem, imo nec propter illam id permittente, ut hactenus ostensum est. 2. Quia ambigui Concilii sensus non aliunde haberi melius potest, quam ex Decretis aliorum ejusdem aut circiter Sæculi Conciliorum, quæ eandem materiam tetigerunt. Nec enim facile sibi quispiam persuaserit in re tanti momenti tot fuisse sensus quot erant capita. Atqui ejusdem temporis Concilia innocentibus quidem post conjugum suorum mortem novas nuptias permiserunt, non ante; eas vero & ante & post interdixere fontibus. Sic an. 791. Foro-Julienſis Synodus in Venetorum ditione, Can. 10. de quo jam supra, (T.VII. Conc. p. 1005.) *Placuit ut resoluta fornicationis causa vinculo jugali, non liceat viro, quamdiu adultera vivit, aliam uxorem ducere. . . . sed nec adulteræ alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuerit defraudare, marito.* Sic Triburiense Concil. ann. 895. C. 45. (T. 9. Conc. p. 462.) *Qui cum duabus sororibus fuerit pollutus, usque in exitum vitæ pœnitens & continens permaneat: ubi Matrimonii privatio communis est pœnitentia: quod docet etiam S. Leo, Ep. 92. c. 12.* 3. Quia nihil est in Vermeriensi Decreto, licet obscuriori, quod benignam hanc nostram expositionem refugiat. Non in Can. 5. quem vel à Wormaciensi Concilio desumpsit Synodus Vermeriensis, vel à Vermeriensi accepit Concilium Wormaciense, & his reddit verbis: (C. 1. *De divort.*) *Si qua mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata est, & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit, potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere; ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ absque spe conjugii stet subiecta,* quod & iisdem pene verbis refert Gratianus, XXXI. q. 1. c. 6. Non in Canone 9. tum quia postremam hanc ejus partem: *Nam ille vir ejus, &c.* non legebant Yvo & Gratianus; tum quia in verbis præcedentibus, necessario, ut alibi sæpius, supplenda est particula *&*, in hunc modum: *Ipsa omni tempore, quamdiu vir ejus vivit, & semper innupta per-*

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

maneant; cum è contra vir ejus, si se abstinere non potest, post mortem illius aliam uxorem cum pœnitentia possit accipere. Et certe quis putet jam ab octavo sæculo ita refriguisse, tam in Populis quam in Pastoribus, scientiam Dei, ut utrique docendi fuerint non licere mulieri, quæ maritum suum ex *inevitabili* præsertim *necessitate* alio confugientem præ fastidio & molitie sequi noluit, novum eo vivente contrahere Matrimonium?

CCCV. At, inquires, Canon IX. Vermeriensis duo facit, 1. ex indulgentia concedit ut ille de quo agitur, maritus uxorem sibi aliam jungat, nimirum quia se abstinere non potest: 2. novum eidem marito conjugium permittit sub conditione pœnitentiæ. Atqui admissa semel expositione nostra, nec indulgentiæ locus erat, nec pœnitentiæ, cum cuique semper licitum fuerit post mortem uxoris ad alia vota transire.

CCCVI. R. neg. min. Erat enim locus 1. indulgentiæ, tum quia Ecclesia secundas nuptias oderat, ut liquet ex iis quæ de Polygamia successiva disputavimus; tum quia plerumque dupliciter reus erat qui *inevitabili necessitate* in aliam Provinciam *fugerat*; nempe vel eo quod in hanc necessitatem sua se culpa coniecisset; aut eam prævidens, non admonuisset uxorem; vel quod non ita sibi cor uxoris devinxisset, ut eum quocunque traherent fata, sequeretur. Atqui 2. iisdem de causis erat locus pœnitentiæ alicui, quæ nonnunquam levioribus de causis indicebatur; quandoque gravior, lenior quandoque, secundum id veteris illius Romani Pœnitentialis quod nobis objicitur: *Vinum & medonem* (genus potionis quod Græci hidromel Latini aquam mulsam appellant) *& emelitam cervisiam nunquam bibas, uxorem ne ducas, absque conjugio in perpetuum maneat.* Ergo.

CCCVII. Confirm. Quia veri admodum simile est plures ex Episcopis qui an. 752. Concilio Vermeriensi interfuerunt, an. 756. interfuisse Concilio Compendiensi, de quo statim dicemus, cum omnes Pippino Regi subiecti forent. Atqui in Concilio Compendiensi sancitum est Can. 18. ut *Si qui propter faidam* fugiunt in aliam patriam, & dimittunt uxores suas, nec illi viri, nec femine accipiant conjugium.* Idque jam sancitum erat in Capitularibus, Lib. 5. cap. 4. à quibus nemo crediderit è diametro fuisse recessum. Ergo.

CCCVIII. R. ad 11. nullos ex objectis Compendiensi Concilii Canonibus nobis obesse. Non quartum, qui cum idem sit ac Capitulare Caroli Mag. supra objectum, eadem donandus est responsione. Non decimum quartum, in quo sancitur tantum ut qui *cum matre & filia in adulterio mansit*, altera alterius crimen nesciente, uxorem quam postea acceperit, *dimittat*, quoad thorum scilicet, & *usque in diem mortis suæ sine uxore sit*; ita ut mulier ab eo dimissa *accipiat virum*, postquam videlicet incestus ille conjux diem supremam obierit. Nisi dicere malis incestum scienter commissum simul cum matre & filia fuisse tunc temporis impedimentum dirimens; quod horumce Ca-

Q q q

nonum

* Faida idem est ac inimicitia, seu vindicta quæ à parentibus exigitur pro morte propinqui aut agnati. *Ducange in Glossario.*

nonum litteræ magis convenire videtur, & explicandis quibusdam ejusdem formæ Decretis inservire potest. Non denique decimum sextum: licet enim vix credi possit Episcopos in eo loqui juxta formam Juris Civilis, at credi facile potest in eo agi de Matrimonio quod propter perpetuam impotentiam, sed relativam, ex lepra prodeuntem consummari non potuerat: tunc autem merito declarat Canon licere utrique Parti novum inire conjugium, quia impotentia relativa Matrimonium quoad omnes non dirimit aut prohibet.

CCCIX. R. ad 12. neg. conseq. Neque enim vult Hincmarus omnimodis comparare dissolutionem Matrimonii Fidelium cum dissolutione Matrimonii Infidelium, saltem secundum se totam sumpta; sed ostendere nullam inter Fideles licitam esse Matrimonii disjunctionem nisi causa fornicationis aut continentiae. Unde invictum nobis exurgit argumentum. Scilicet enim ex Hincmaro non aliter dissolvitur Matrimonium propter fornicationem, quam propter continentiam. Atqui nusquam in Ecclesia creditum est uxorem à viro quoad vinculum disjungi propter continentiae studium. Id quidem licet intuitu Religionis, sed nec ob solum continentiae amorem, nec unquam consummato Matrimonio, prout post fornicationem licere contendit Launoius.

CCCX. R. ad 13. Clementem III. si forte sensit Matrimonium propter hæresin dissolvi posse, dubio procul errasse; quod & Romanis Pontificibus in privatis responsionibus contingere posse ne ipsi quidem Ultramontani dissentent, & ab Innocentio III. agnitum est Cap. 7. *De divortiiis*. Innocentii autem Decretalis eo Clementina præferenda est, quod Ecclesiae totius judicio, præcipue autem à Tridentinis Patribus, fuerit confirmata.

Ceterum nescio ubi existat famosa hæc Decretalis *Laudabilem*, quam alii Clementi III. alii Cælestino III. affingunt, & quæ nec in utriusque Epistolis nec in Jure invenitur, quæque forsan rumore tantum nititur, quem ut verum secutus sit Robertus Corseon.

CCCXI. Obj. 4. Quod destruit essentiam Matrimonii, ejusque bonis omnibus adversatur, Matrimonium ipsum dirimere debet. Atqui adulterium: Matrimonii enim substantia consistit in illa carnis unitate secundum quam *duo sunt in carne una*. Bonum vero ejusdem Matrimonii in fide, prole, & Sacramento: adulterium porro his omnibus adversatur; fidei, quam violat; proli, quam facit incertam; Sacramento, cujus significationem lædit.

CCCXII. R. ad 1. neg. min. Essentia enim Matrimonii, si spectetur *in fieri*, sita est in mutuo Partium consensu: si autem spectetur *in facto esse*, consistit in nexu qui ex eo consensu resultat. Unde carnis unitas, mutua corporum traditio, fides, certitudo prolis, & alia id genus, sunt vel effectus, vel proprietates, aut bona quæ Matrimonium consequi debent, imo & ipsum antecedere hoc sensu, quod nihil his contrarium in pactum conjugale deduci possit; at non ita sunt ipsa Matrimonii substantia, ut iis læsis hanc lædi & destrui necesse sit. Alioquin enim Matrimonium non modo adulterii causa dirimi posset, sed & necessario inde-

pendenter à Partium consensu dirimeretur; quod nemo dixerit. Adde, ut ait Tournelyus, p. 151. quod etsi concederetur per illam in unitate carnis conjunctionem perfici Matrimonium, non tamen legitime inferretur dissolvi vinculum conjugii, quando per adulterium caro dividitur: sicut ex eo quod Matrimonium mutuo Partium consensu efficitur, inferri recte non possit illud ex mutuo consensu resolvi.

CCCXIII. Obj. 5. Potissima nostræ assertio- nis ratio desumitur ex Synodo Trid. Atqui hæc re ipsa difficultatem non tangit. Dici enim potest cum Launoio Decretum ejus pertinere tantum ad disciplinam vetat ne Matrimonium in tali casu dissolvatur, non declarat illud non posse in eodem casu, sublata hac disciplina, resolvi: sicut quæ declarat non jam valere Matrimonia clandestina, non declarat ea nunquam fuisse, vel esse posse valida.

CCCXIV. R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. 1. Quia verba hæc Canonis Trid. *Siquis dicat Ecclesiam errare cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi: anathema sit*: hæc, inquam, verba, quibus jam ab an. 416. præluserat Milevitana Synodus, ipsum dogma, non merum disciplinæ caput, designant. Quod enim juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam traditum est & traditur, utique ad dogma pertinet. 2. Quia error proprie adversatur veritati seu dogmati, sicut abusus sancitæ disciplinæ. Atqui hic non emendat Ecclesia abusum, sed erroris labem à se propulsat. 3. Quia quod disciplinæ est, mutari valet ab Ecclesia, cum id prudenter judicaverit expedire: Sic mutata ratio seu Baptismus per trinam immersionem conferendi, seu tribuendi Sæcularibus Calicis. Atqui nemo facile credet posse Ecclesiam permittere ut Matrimonium ex adulterio dissolvatur; tum quia ad minus dubium est an ea de causa solvi possit, ut arguebamus n. 233. tum quia gravis subsequeretur Christianæ Rei perturbatio, si fictitia illa auctoritate uti vellet seu Ecclesia, seu Pontifex. Certe si semel constituatur Matrimonii dissolubilitas, jam pene nihil in Matrimoniis fixi erit & certi. Licebit Matrimonium dissolvere propter hæresin, propter lepram, propter recessum conjugis alterius, quem quis perpetuum fore sibi finxerit. Licebit forte, quod ferunt Protestantes, non tantum viro dimittere adulteram, sed & uxori dimittere adulterum, quod nec ipsis Judæis licitum erat. Demum & poterit infideli mulieri sua prodesse iniquitas, quatenus dimissa ab uno, alium cui inhiabat, assumere poterit; quod & demum concesserunt Pseudoreformati: de quo vide Maldutium, T. III. Analysis suæ, dissert. 25. His omnibus accedit quod Canon ille Lutheranos & Calvinistas ferit. Atqui Calvinus, cum Lib. 4. Instit. c. 14. §. ult. *tyrannicam* vocat Legem quæ viro, qui adulteram repudiaverit, alteram inducere prohibet, non contra disciplinam mere, sed contra dogma peccat. Ergo.

An autem Matrimonii indissolubilitas, supposito etiam alterius conjugis adulterio, sit dogma Fidei à Canone Tridentino definitum, ambigi potest. Ex una enim parte videtur sacram

cram Synodum à definitione Fidei abstinere voluisse; ex alia vero definitio ejus articulum Fidei importare videtur.

CCCXV. Quod à definitione fidei ipsam Matrimonii indissolubilitatem spectante Concilium abstinere voluerit, ex Historico Concilii Scriptore intelligitur. Sic ille Lib. 22. cap. 4. n. 27. (Tom. III. p. 626.) Canon quoque paratus fuerat cum anathemate in eum qui diceret Matrimonia consummata ob adulterium dissolvi. Sed Oratores Veneti die 11. Augusti (an. 1563.) cum ipsis posterior modulus ostensus est, solemniter exposuerunt Conventui, veterum Rempublicam semper conjunctissimam fuisse Apostolicæ Sedi, & Conciliis Oecumenicis ejus auctoritate celebratis, pioque semper studio complexam ac veneratam Decreta Sanctionesque inde profecta, utpote divinam gloriam, animarum salutem, pacemque Christianorum promoventia. Verum ab eo quod septimo Canone parabatur, nisi moderatione aliqua reformaretur, inferri posse non modicam offensionem Orientis Ecclesiæ, præsertim vero Venetorum Insulis, Cretæ, Cypro, Corcyræ, Zacyntho, Cephallenia, & aliis multis, non solum cum publicæ quietis, sed cum Ecclesiæ Catholicæ detrimento. Compertum esse Patribus, tametsi Græca Ecclesia à Romana ex parte dissentiret, non tamen eo desperationis eventum esse ut meliora sperari non possent; præsertim cum Græci in subjectis Reipublicæ locis degentes, quamvis ritu suo viverent, tamen Præsulibus à Romano Pontifice assumptis obtemperarent. Eapropter, tum rerum convenientia, tum Oratorum munere se compelli, ne ipsi eos populos percuti sinerent ejusmodi anathemate, quo ad tumultum integramque à Sede Apostolica successionem provocarentur. Satis constare in more positum apud Græcos, ut uxorem adulteram deserant, & aliam ducant, veterrimam Majorum consuetudinem, ut ipsi dicunt, secuti; nec idcirco illos damnatos, aut anathemate percussas fuisse ab ulla Synodo Oecumenica, etiamsi Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ hujusmodi mos liquido innotuisset. Existimare igitur Oratores sui esse muneris, quam efficacissime possent, postulare ut voces illæ Canonis adeo moderate lenirentur, ne Græcis detrimentum inferrent, præsertim intentato anathemate; quod dubium non erat confici posse, non solum nulla parta Ecclesiæ indignitate, sed fortasse retenta plurimorum Doctorem reverentia. Possesse, quantum ipsi rebantur, & obtineri quod Synodus intendebat, & Reipublicæ satisfieri, Canone ejusmodi verbis conflato. „ Anathema sit, si quis „ dixerit sacrosanctam Romanam, Catholicam „ & Apostolicam Ecclesiam, quæ mater & „ magistra aliarum est, errasse aut errare, cum „ docuit & docet, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonium non posse dissolvi, nec utrumque, vel etiam innocentem conjugem, qui causam adulterio non dedit, „ debere novum Matrimonium contrahere, „ mæcharique eum qui dimissa adultera alteram duxerit, & eam quæ dimisso adultero alii nupserit“, pergit Pallavicinus: Hoc exemplar ab Oratoribus propositum videbatur alicui ex ipsis, aut ex ipsorum Consiliariis, notam hæresis haud iniustum opinioni contrariæ; sed vim duntaxat habiturum ad infligendum ana-

thema temerariis in eo vituperatoribus Ecclesiæ, quæ optimis nixa fundamentis eam doctrinam, tametsi non tanquam Fidei dogma tradebat. Aliud fortasse ab aliis considerabatur, nimirum per eam Sanctionem non damnari tanquam hæreticam sententiam oppositam, nisi posita Ecclesiæ auctoritate, & quasi divinis Literis evidenter id repugnaret, &c.

CCCXVI. Et infra, p. 628. In quo suavis (Fra-paolo) duplici laborat vitio: 1. quia describit Venetos, non quidem supra allatam vocum mutationem proponentes, sed quasi mutationem quandam in genere postulantem, qua Græcis consuleretur. Hinc vero audacior progreditur ad carpendum Concilium, quasi complexum mutationem aeream, & utilitatis effectusque vacuam, dum narrat à plerisque non discerni quid inter priorem ac posteriorem formam interesset: sed non solum revera discrimen inerat, quamvis subtilius; &c.

Ex iis sic: Qui primum traditam Fidei definitionem ita temperarunt, ut & Venetis Oratoribus non displiceret, & Græcos minus offenderet, & reipsa ipsam inter & posteriorem Canonis, prout nunc extat, forma insit discrimen, quamvis subtilius; ii Matrimonii ex adulterio indissolubilitatem velut dogma Fidei definire noluerunt. Atqui PP. Tridentini:.

CCCXVII. Hinc Auctor Operis de Re Sacramentaria, Lib. 9. q. 4. cap. 1. p. 452. Cum Patres Tridentini Venetorum postulationi acquieverint, & ad eorum sententiam Canonem septimum reformaverint, manifestum est hoc Decreto non Græcos, sed Lutheranos & Calvinistas, qui Romanam Ecclesiam erroris & sævæ tyrannidis accusabant, anathemate esse percussos. Qua de re si quis adhuc dubitat, attendat ad morem Concilii Trident. temporibus ad hanc usque diem inviolabiliter observatum. In his enim Provinciis ac Diocesis: ubi Græci Latinis permixti proprias Ecclesias habent, nihil à Latinis Episcopis quibus subjiciuntur, contra antiquam quam hætenus retinuerunt Matrimonia propter adulterium dirimendi consuetudinem, legibus ordinatum: tantumque Synodicis Constitutionibus cautum est, ne mariti auctoritate propria, nullaque præmissa forma judicii, uxores adulterii prætextu dimitterent, & novis deinceps uxoribus jungerentur. „ Tam facile dirimi inter conjuges Græcos Matrimonia, in- „ quiebat Cardinalis Montaltius, Montis-Regalis in Sicilia Archiepiscopus in Synodo Provinciali an. 1652. habita, approbare nullo modo debemus: ideoque huc usque factas „ separationes quoad vinculum, extrajudicialiter & auctoritate propria, nullas fuisse atque irritas declaramus.

CCCXVIII. Quod autem aliunde Tridentina definitio articulum Fidei importet, minus tamen aperte expressum quam erat in priore Canonis septimi forma, sic suaderi potest. 1. Doctrina quæ secundum Evangelicam & Apostolicam Regulam traditur, ad Fidem pertinet. Atqui ex Tridentino, doctrina quæ Matrimonium ex adulterio dissolvi posse negat, &c. 2. Non errat Ecclesia, cum docet Matrimonium non posse ob fornicationem dissolvi; quia id docet juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam. Ergo errat contra Doctrinam Evan-

Evangelicam & Apostolicam, quisquis illud ea de causa dissolvi posse contendit. Ergo errant hac in parte Græci ut & Lutherani; licet hi minus redarguendi sint, si tantum recepto apud se mori adhærentes, Latinam Ecclesiam nec erroris, nec tyrannidis incusent: Sicut errabat Cyprianus Hæreticorum Baptisma iterando, sed multo minus quam si Latinos à se dissentientes manifesti contra Scripturam erroris infumulasset.

CCCXIX. Ut ut est, constat Ecclesiam totam temporibus Concilii Trid. eo propendisse ut Matrimonii indissolubilitatem in ipso adulterii casu velut articulum Fidei definiret. Quin ut refert ibid. Pallavicinus, *creditum est*, si Andream Evestæ, Episcopo Legionensi, (qui Ora-

torum Venetorum postulationem improbavit, tum quia *non solet ab Ecclesia usurpari hæc damnandi formula*: Si quis dixerit Ecclesiam errare, tum quia *veritatem* sententiæ Græcorum oppositam habebat ut *certam ac firmatam*, in Synodo Milevitana, in Sexta Oecumenica & in Florentina) *creditum est*, inquam, si Evestæ locus loquendi inter primos obtigisset, sicut inter primos debebatur in Conventu, tantum ab eo numero asseclarum pertractum iri, quantus ad refellendam petitionem Oratorum Venetorum satis fuisset. Accessissent dubio procul, qui Sessioni 24. interfuerunt Parisienses Magistri; cum sacra eorum facultas an. 1526. uti hæreticam proscripserit doctrinam qua Erasmus Matrimonium adulterii causa dirimi posse subindicare videbatur.

SECTIO QUINTA.

A N

ET QUANDO MATRIMONIUM DIRIMATUR PROFES- SIONE RELIGIOSA?

*Ad Tit. 32.
Lib. 3. De
cretal.*

CCCXX. **C**ONSTAT jam apud omnes Matrimonii semel consummati vinculum non solvi Professione Religiosa. Aliud quidem sanxerat Justinianus, L. fin Cod. *De Episc. & Clericis*; sed eo successu quo Principes, qui sacra tractant liberius. Et vero Lex illa 1. repugnat cum omnibus Scripturæ locis qui Matrimonii insolubilitatem astruunt: hæc enim saltem de Matrimonio consummato intelligi debent. 2. Improbata est à S. Gregorio, Lib. 9. Ep. 39. & postmodum ab Alexandro III. Cod. *Placet*, 12. *De convers. conjug.* ac dudum in Ecclesia tota evanuit.

CCCXXI. Nec obest quod Christus, Luc. 19. jubeat odisse uxorem suam; cui præcepto per amplexum Religionis parendum esse, invita etiam uxore, scribit S. Basilius in q. fusius disp. q. 12. quod & fecit Thomas ille qui, ut refert Cassianus, Collat. 21. c. 9. Monasterium invita, quam flectere non potuerat, uxore, ingressus est, & miraculis claruit.

CCCXXII. Namque Christus vult ut homo uxorem suam odio habeat sicut animam suam, id est, ut nec se, nec uxorem suam plus amet quam Deum, ut patet ex Math. 10. 37. An vero quia Deum uxori, ipsique etiam vitæ nostræ præferre jubemur, ideo vitam nobis, vel uxorem dimittere, licitum est?

CCCXXIII. S. Basilius vult quidem ut qui assidue cum uxore contendit, neque cum ea Deo placere potest, consensum ejus petat, & si precibus obtinere non potest, fulis apud Deum orationibus obtinere nitatur, (ut hoc pacto deinceps à consortibus suis obtinere frater & soror S. Bernardi.) At præterquam hic regulam proponit, quam sequi non raro fuerit periculosum, neutiquam dicit solvi Matrimonium hoc quoad fœdus & vinculum.

CCCXXIV. Ad exemplum Theonæ dicendum cum Bellarmino, Lib. 2. de Monach. c. 38. T. II. p. mihi 481. esse illud unum ex iis

Sanctorum factis quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim id præter communem ordinem peculiari S. Spiritus instinctu factum esse, cum Theonas postea signis clauerit & virtutibus.

Jam ergo investigandum 1. an Religiosa Professione solvatur Matrimonium duntaxat ratum: 2. quo jure: 3. quamdiu ante consummatum Matrimonium possit conjux alter, altero renitente, ingredi Religionem: 4. quid juris, si consummatio per vim aut metum extorta fuerit, &c. Quæ postrema sequenti Sectione expendemus.

Circa primum, in quo jacet potissima difficultas, duplex est sentiendi ratio; Heterodoxorum altera, qui cum de solemnibus votis pessime opinentur, negant facillime per ea dissolvi conjugium: altera Catholicorum, directe opposita; qui tamen disputant inter se quo jure Matrimonium duntaxat ratum per Monasticam Professionem discindatur: aliis id repetentibus ab ipsa Professionis Peligiosæ natura: aliis à Jure solum Ecclesiastico, aliis à Legge divina, uti latius expendunt Sanchez, Lib. 2. disp. 19. & Pontius, Lib. 9. cap. 5.

CCCXXV. Ut autem circa præcedentem articulum aberravit Launoïus, sic & in præsentem erravit Maldonatus, qui obiit an. 1583. Is enim postquam omnia Partis adversæ momenta sibi proposuit, Tract. de Matrim. c. 6. fateatur tantam eorum sibi vim esse, nullam ut responsionem ferant, nisi aut concedatur Matrimonium ratum, & nondum consummatum, non esse verum Matrimonium & verum Sacramentum; aut certe Ecclesiam ita existimasse, cum decrevit licere post Matrimonium ratum conferre se ad Religionem, altero conjuge invito: & licere alteri adire nuptias. Sane vero, ut hic redarguit Tournelyus, p. 164. per istud viri ceteroquin doctissimi effugium inanis redditur Tridentinus Canon mox afferendus. Si enim crediderit

diderit Ecclesia Matrimonium, quamdiu consummatum non est, haud esse veri nominis Matrimonium, perperam atque irritum labore definivit, illud per Religiosam Professionem dissolvi posse; cum ubi nullum est vinculum, nulla possit esse vinculi solutio. Dicat ergo quis, prout hujus quæstionis occasione dixit Estius in 4. dist. 27. §. 5. necdum satis evolutos esse nodos omnes quæstionum ad Matrimonia spectantium; sed nihil efferat quod Fidem ut minimum labefactare possit. Nihil profecto mirum, ut sapienter monet idem Parisiensis Doctor, p. 336. quod Tridentinum Canonem impugnent Hæretici: quid enim aliud speres ab intensis Ecclesiæ hostibus? At Catholicis, quibus sacra esse debet Ecclesiæ Tridentini congregatæ auctoritas, sublestam videri definitionem ipsius, res est & Orthodoxis sinceris inaudita, & Hæreticis Concilii sancti obrectatoribus scandalose incunda. Et quanquam desset, quod falsum est, traditio scriptis consignata, sufficeret tum ipso usu, tum vivæ vocis oraculo ad nos constanter perducta. Esto enim hanc quidam nec imperiti ignorarint, ut Cardinalis Lotharingus, qui teste Pallavicino, Lib. 23. c. 9. n. 6. Canonis sexto sese opposuit, *cum aliis pluribus*; at eam non nesciit reliqua Synodus, quam à Spiritu Sancto directam esse, & in articulis Fidei sequendam, neque idem Cardinalis nec alii dubitare. His præmissis, sit

Tom. I.
pag. 761.

CONCLUSIO I. Matrimonium ratum, sed non consummatum, quoad fœdus dirimitur per solemnem Religionis Professionem.

CCCXXVI. Prob. Quia juxta regulam Augustini, Lib. 4. contra Donatistas, cap. 24: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Atqui Matrimonium simpliciter ratum Professione Religiosa dissolvi, tenet, & jam dudum tenet, universa Christi Ecclesia, idque nullo institutum est Concilio, sed semper retentum.

CCCXXVII. Quod teneat, patet ex Can. 6. Trid. Concilii citata toties Sess. 24. ubi: *Si quis dixerit Matrimonium ratum, & non consummatum, per solemnem Religionis Professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.*

CCCXXVIII. Quod teneat jampridem, non minus constat ex variis doctiorum Pontificum Decretis. Innocentius III. qui obiit an. 1216. cap. *Ex parte*, 14. *De convers. conjugat.* Nos, ait, *inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsulte videri, quia ex quo Matrimonium inter legitimas personas per verba de presenti contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut vivente reliquo alter ad secunda vota transmigret; etiam si unus Fidelium, inter quos est ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine injuria Creatoris; nisi forte fieret ex revelatione divina, quæ superat omnem Legem, sicut à quibusdam Sanctis legitur esse factum.* Nos tamen nolentes à Prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire; ita quod reliquis ex tunc

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

legitime peterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus observandum.

CCCXXIX. Inter hos Innocentii III. Prædecessores rem nostram clare & aperte definit Alexander III. qui anno 1181. obiit, cap. *Verum*, 2. eod. tit. quod videris Tom. X. Concil. in Append. part. 5. cap. 1. pag. 1569. C.D. ubi hæc: *Post consensum illum legitimum de presenti datum, licitum est alteri, altero etiam repugnante, Monasterium eligere, sicut quidam Sancti de nuptiis vocati fuerunt. dummodo inter eos carnis commixtio non intervenerit; & alteri remanenti, si commonitus servare noluerit continentiam, licitum esse videtur ut ad secunda vota transire possit: quia cum non fuissent una caro effecti, potest unus ad Dominum transire, & alter in sæculo remanere.*

CCCXXX. Et cap. *E publico*, 7. ibid. & T. X. Concil. p. 1571. *Quia præfata mulier, licet à viro suo desponsata fuerit, adhuc tamen, sicut ipsa asserit est incognita, mandamus quatenus si supradictus vir mulierem ipsam carnaliter non cognovit, & eadem mulier ad Religionem transire voluerit... ipsam à sententia qua tenetur, absolvas.* Et mox solvens objectionem quæ ex Evangelii auctoritate repeti poterat: *Sane, inquit, quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum Matrimonium est carnali copula consummatum.*

CCCXXXI. Idem docet S. Gregorius Magnus in Regeſto, Lib. 6. Epist. 20. ad Fortunatum & Anthemium, nunc Registri Lib. 7. Ep. 23. (T. II. p. 867.) ubi approbat factum puellæ, quæ Stephano cuidam desponsata, divinæ propitiationis instinctu Neapoli in Monasterio conversa fuerat, ejusque domum & res à sponso ipsius detineri prohibet; quia *Decreta legalia desponsatam, si converti, seu Religionem profiteri, voluerit, nullo omnino censuerunt damno mulctari.* Hic porro per desponsatam non intelligitur simpliciter promissa, sed vero sponsa, cujus bona in dotem data Stephanus sponſus propter nuptias contractas retinere volebat. Atqui supponit S. Gregorius ut certum, posse hujusmodi sponsam intuitu Religionis à viro discedere, & separationem hanc divinæ propitiationis instinctu fieri. Ergo:

CCCXXXII. Quod demum idem dogma semper in Ecclesia retentum sit, patet ex pluribus Sanctorum exemplis, de quibus consuli possunt Bellarminus, Lib. de Monachis, c. 38. & Estius in 4. dist. 27. §. 4. Nobis isthæc sufficiant. Thecla, illustris primi sæculi Virgo, quæ testibus Ambrosio, Lib. 2. de Virgin. c. 8. Methodio in Convivio Virginum, atque Epiphano, Hæc. 78. magistrum atque institutorem habuit S. Paulum, primum id genus exemplum dedit. Cum in Paulum incidisset, ait ibid. Epiphanius, n. 16. *pactas nuptias dissolvit, tum primario cuidam civitatis totius... desponsata jam fuisset. Verum terrena ideo Sancta illa contempsit, ut Cælestium compos esse posset.* Ambrosius ubi statim: *Thecla, inquit, copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutavit.* Et illud quidem factum adeo no-

R r r

tum

tum erat omnibus, ut eo contra Augustinum uteretur Faustus, Manichæus: *Theclam oppignoratam jam thalamo*, agebat Hæresiarcha, apud Augustinum, Lib. 30. cont. Faust. c. 4. *in amore sermone suo perpetuæ virginitatis incendit Paulus*. (T. VIII. p. 446. F.) Rem confitebatur S. Doctor; at hinc colligebat virginitatem præferri nuptiis ut bonum majus minori, non ut malo.

CCCXXXIII. Idem Augustinus, Lib. 8. Confess. n. 15. narrat Aulicos duos, lecta Antonii, Monachorum in Ægypto parentis, vita, qui *ambo habebant sponfas*, Monasticam sortem amplexos esse: *quæ postquam hos audierunt, dicaverunt etiam ipsæ Deo virginitatem*.

CCCXXXIV. S. Gregorius Mag. Lib. 3. Dial. c. 14. T. II. p. 301. de Gregoria virgine hæc scribit: *Dum adolescentiæ suæ tempore constitutis jam nuptiis in Ecclesiam fugisset & sanctimonialis vitæ conversationem quæreretur: sponsum habere meruit in Cælo, quia sponsum fugit in terra*.

CCCXXXV. S. Gregorius Turonensis, Lib. de Vitis Patrum, c. ult. p. 1251. narrat Leobardum, *celebrato sponsalium die*, Monasticam vitam in majori Cænobio Turonensi amplexum esse. Mihi tamen, nisi etiam tunc moris esset ut matrimonialis copula diu protraheretur, dubium est an locus ille de Nuptiis, annon solum de Sponsalibus intelligi debeat.

CCCXXXVI. Demum, ut alia id genus multa prætermittamus, aliud non absimile exemplum refert Beda, Lib. 4. Hist. Anglorum, c. 19. (T. III. p. mihi 101. aliis 138.) Edildridæ, seu Adelredæ, quæ cum Ecgfrido, Anglorum Regi nupsisset, nusquam per annos duodecim connubio suo usa est; quia, quod demum obtinuit an. 672. *in Monasterio tantum vero Regi Christo servire* intendebat. Atqui Ecgfridus post secessum Edildridæ aliam duxit uxorem, nempe Ermenburgam, ut ex Thoma Ælienfi notat Pagius, n. 12. ad an. 677. Baronii. Ergo septimo sæculo vigeat disciplina quam à Roman. Pontificibus duodecimo sæculo in gratiam Monachorum inventam esse fabulantur Hæretici. Jam vero non erat hæc disciplina recens; cum ibidem testetur Beda id ab Edildrida, *quod ævo præcedente aliquoties factum fideles historiæ narrant*. Nec dubium quin ea piissimæ Reginæ agenti ratio Deo probata fuerit, cum idcirco defunctæ ejus *caro incorrupta perduraverit*, ut idem refert Beda. Quibus adde Ecgfridum ubique, præsertim ab Eddio Stephano in vita S. Wilfridi Principem vocari religiosum, & à nemine prorsus obsecundas nuptias fuisse culpatum.

CCCXXXVII. At, inquires, ut quidpiam è præcitatæ exemplis inferatur, duo necessaria sunt; 1. ut in iis agatur de Matrimonio per verba de præsentis contracto, non autem de meris Sponsalibus: 2. ut constet non modo iis quorum afferuntur exempla, licitum fuisse Religionem ingredi, quod creditu facile est; sed & conjugibus in sæculo derelictis liberum fuisse alias contrahere nuptias. Atqui neutrum probari potest. Non 1. sed è contra, cum Sancti & Sanctæ de quibus sermo est, sponsi simpliciter vocentur, nunquam vero conjuges: Et vero quis animo concipiat, Au-

licos duos quos commemorat Augustinus, ipso nuptiarum die solos deambulasse in horto extraneo, Antonii vitam diu pervolvisse, &c. Non 2. nullum enim hujus ad alias nuptias transeundi licentiæ extat vestigium in Textibus supra productis.

CCCXXXVIII. R. neg. min. & dico ad 1. in prædictis exemplis sermonem esse, non de meris Sponsalibus, sed de Matrimonio vero, licet tantum rato. Neque enim Sponsalia mera vocantur *nuptiæ constitutæ*, nec per ea mulier viro *oppignorata* dicitur. Nec obest quod ii sponsi dicantur, nequaquam vero conjuges; cum sponsi ut plurimum nuncupentur qui, licet vero juncti sint Matrimonio, necdum simul convenerunt: quod liquet ex dictis ubi de conjugio Deiparæ, & ex cap. 7. *De convers. conjugat*. Nec rursum obest quod juxta hanc nostram expsitionem non parum effluxisset temporis celebrationem inter Matrimonii & ejus consummationem. Neque enim vel id nunc prorsus incognitum est, vel olim non fuit in usu; quod juxta plures, probat id Augustini Lib. 8. Confess. cap. 3. num 7. in fine. *Institutum est ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsum dilatatam*.

CCCXXXIX. Ad 2. fateor nihil quidem in prædictis plerisque Textibus esse, quod disertim exprimat factam sponso derelicto ad alias nuptias convolandi facultatem; at confitendum simul facultatem hanc merito, quin & necessario præsumi. 1. Quia constat ex secundis nuptiis Ecgfridi, coram Ecclesia tota, nullo Pastorum reclamante, nullo etiam Scriptorum redarguente, celebratis, licitum fuisse derelicto conjugi novum inire Matrimonium. 2. Quia sic instituti debuit Christi Religio, nemini ut damnosa vel invisa efficeretur. Fuiisset vero invisa & damnosa Religio, quæ sponsum in sæculo manentem, neque idoneum continentiam, à nuptiis in perpetuum abstinere sanxisset. Neque enim omnibus datum est sponsis Aulicorum de quibus loquitur Augustinus. 3. Quia his Sanctorum exemplis nixi Pontifices declararunt licere sponso derelicto alias inire nuptias. Atqui nusquam eo devenissent, nisi Traditione perpetua, saltem orali, didicissent Matrimonium in eo casu rescindi. Et certe, vel ii Pontifices certam Ecclesiæ Traditionem secuti sunt in hoc casu, vel quo faverent Monachis, ab Evangelii veritate enormiter deviarunt. Atqui postremum istud nec dici potest, nec cogitari debet, Si enim hac in parte ab Evangelii norma deflexissent Rom. Pontifices, dubio procul vel alii ab aliis emendati fuissent, ut aliquando, contigit; Synodis reprehensi; vel ab inimicis Ecclesiæ accusati falsæ pietatis sectatores & novæ doctrinæ architecti. Utique nemo credet in quæstione tanti momenti neminem intercessurum, neminem pro antiquo dogmate adversus novellam opinionem reclamaturum. Atqui nullibi legitur Pontificas illas Sanctiones, aut reprehensas ab Hæreticis, aut correctas à Concilio, aut patrum testimonio convulsas. Ergo.

Conclusionem hanc triplici potissimum ratione firmare solent Theologi, & in his Auctor Lib. de Re Sacramentaria.

CCCXL. 1. Licitum semper fuit de statu minus perfecto gradum facere ad perfectiorem, modo nulla cuiuspiam fiat injuria. Atqui status Religionis perfectior est statu conjugali, ut vel ex eo Apostoli liquet, I. Cor. 7. 32. *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, &c.* Aliunde vero qui ante Matrimonii consummationem Monastica vota emittit, nulli facit injuriam; non proli, quæ nulla est; non derelicto conjugii, qui ad alia vota liber manet, quique in compartis religiosæ precibus habebit suum unde mœrorem lenire queat.

CCCXLI. 2. Duplex in Matrimonio est vinculum; spiritale aliud, quod ex mutuo Partium consensu nascitur; aliud carnale, quod oritur ex coitu. Ergo sicut carnale vinculum morte auferitur naturali, sic & vinculum spiritale civili ac spiritali morte auferri debet. Atqui per Professionem Religiosam moritur homo spiritaliter, cum abdicato liberi arbitrii usu totum se Deo Superioribusque suis committat. Ergo.

CCCXLII. 3. Matrimonii firmitas hinc potissimum pendet, quod conjuges duo sint in carne una, ut docet sacer Textus. Atqui ante consummationem conjuges non sunt una. Ergo necdum sua plena inest firmitas eorum Matrimonio. Ergo nihil est cur non possit aliqua de causa infringi. Quæ autem gravior discissionis hujus causa esse possit, quam ipsa Dei ad perfectiorem statum vocatio? Hic enim, si bene attendimus, ipsa Dei causa agitur, cui iniquum est pactiones humanas, cum nec firmatæ sunt, nec cuiquam vere nocent, non cedere.

Verum, ut sagaciter observat Tournelyus, p. 167. momenta hæc, seclusa Dei voluntate, certam ac firmam probationem non conficiunt.

CCCXLIII. Non 1. Quia status Religionis est quoque perfectior Matrimonio etiam consummato. Atqui tamen istud per illum dissolvi non potest, tametsi sæpe nec ulla fieret injuria proli, quæ non est; nec comparti, quæ lubens alterius Professioni consentiret. 2. Quia status Sacerdotalis non modo conjugalem, sed & Monasticum præcise statum dignitate vincit & perfectione. Atqui tamen Matrimonium per susceptionem Gradus nequidem Episcopa-

lis solvitur; ut constat tum ex praxi Ecclesiæ, tum ex Joanne XXII. Extrav. *Antiquæ, de voto, &c.*

Hæc tamen secunda observatio mihi plurimum probat, dissolutionem Matrimonii rati ex Professione Religiosa non esse humanum commentum; cum alioquin idem effectus multo magis sacro characteri adscriptus fuisset.

CCCXLIV. Non 2. Tum quia in simplicibus continentia & paupertatis votis, quæ a puelis de Cruce, & similibus aliis emittuntur, mors quædam spiritalis occurrit: nec his tamen Matrimonium etiam simpliciter ratum dissolvitur; tum quia sicut mors spiritalis una cum vincula conjugali perseverat in eis qui post copulam pari consensu castitatem in Religione vovent, sic & Matrimonium ratum in iisdem cum sua hac morte spiritali perseverare posset; tum denique quia mors illa spiritalis, utpote tantum metaphorica, nihil operari potest nisi quod Deus eam operari voluerit. Hic ergo ad unam ejus voluntatem, prout ab Ecclesia, cui semper adest, declaratam, recurrendum.

CCCXLV. Non 3. Licet enim Matrimonium ante consummationem necdum omnimoda firmitate gaudeat, tribuit tamen jus conjugibus quo una caro fieri possunt. Atqui jure hoc sibi legitime parto nonnisi per Deum ipsum spoliari possunt. Ergo rursus recurrendum ad supremam ejus constitutionem.

CCCXLVI. Clarius ac multo facilius probari possit eadem Conclusio, quia seclusa speciali in contrarium voluntate non contrahitur Matrimonium, nisi sub hac conditione ut alteri sponso, siquidem Deo lubuerit, Religiosum statum amplecti liceat. Huc equidem redeunt difficultates supra adversus conditionale Matrimonium factæ; at nescio an in præsentia materia serio ponderandæ sint, cum vix semel inter gemini sæculi spatium occurrant, & huic privilegio expressum renuntient, bene vel male, quicumque contrahunt. Interim Fidelium Matrimonia non absolute prorsus, sed conditionate contrahi docet S. Thomas, Suppl. q. 61. art. 2. ad 2. his verbis: *Ante carnalem copulam non est omnino translatus corpus unius sub potestate alterius; sed sub conditione, si interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ non convolet. Sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia intrat uterque in corporalem possessionem sibi traditæ potestatis.*

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

CCCXLVII. Obj. 1. Assertio quæ Decretis nulla auctoritate suffultis innititur, omnino est rejicienda. Atqui assertio nostra. Hæc enim nititur Decretis tum Trid. Concilii, tum & quorundam Ecclesiæ Rom. Pontificum. Atqui hisce Decretis nulla prorsus auctoritas suffragatur: Hæc enim sicubi extat, vel in Scripturis, vel in Traditione. Atqui non 1. cum in toto quantum est recentiori Testamento, ne unus quidem sit apex unde colligi queat Matrimonium Professione Religiosa dissolvi, sed hic contra vigeat generale istud effectum: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Non 2. cum totis decem prioribus Ecclesiæ sæculis ne levissimum quidem extet disciplinæ hujus vesti-

gium. Quæ enim laudantur Theclæ, Cæcilie & aliorum pene omnium exempla, præterquam incerta sunt, nihil in præsentia casu probant.

CCCXLVIII. 1. Quia juxta nos non solvitur Matrimonium, nisi solemniter approbatæ Religionis Professione. Atqui nulla tunc erat approbata Religio, cum Religiones variae diu post Evangelium inductæ sint. Sed nec ulla tunc erat species voti solemnitis: priorum enim Monachorum vota ex eorum ordine erant quæ nunc simplicia vocantur; & merum erant à re uxoria abstinendi propositum, quamdiu perseveraret voluntas in Monasterio commorandi. Unde vix ulla duodecimum ante sæculum, quo

quo scripsit Gratianus, occurrunt vestigia differentiae voti simplicis à solempni; primusque omnium Bonifacius VIII. sub initium sæculi XIV. definivit, *illud solum debere votum solempne dici, quod solempnifatum est per susceptionem sacri Ordinis, aut per Professionem, expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis*, cap. unic. *Devoto*, &c. in 6.

CCCXLIX. 2. Quia esto tunc viguerit approbata quædam Religio; quis contra Historiæ veritatem asserere ausit, Virgines ac Sanctos in probationibus nostris laudatos Professionem hanc amplexos fuisse. Num Religionis nomen dedit Thecla? Num & quæ ei à multis adjungitur Cæcilia, quæ prima nuptiarum die Valeriani amplexus fugit, non ut castitatem voveret, sed quia virginitatem Deo jam voverat? An &, cujus exemplum nonnulli è nostris proferunt, Alexius Monachum egit, de quo id unum prodit Historia, quod prima nuptiarum nocte uxorem dimisit intactam, ut celebriores Orbis Basilicas pie inviseret, donec post annos 17. paterna exceptus domo, uti pauper alienigena, diem in ea clausit ultimam.

CCCL. 3. Unde habent qui his nituntur exemplis, Matrimonium Theclæ, Cæcilie & similium, non quoad habitationem modo, sed & quoad ipsum fœdus rescissum fuisse; ita ut derelictis earum conjugibus ad alia vota commeari licitum fuerit: hoc enim ipsum est quod in quæstionem vertitur. Cum igitur ex factis incertis certum deduci argumentum non possit, fatendum est exempla hæc nihil ad vindicandam præsentem Romanæ Ecclesiæ disciplinam conferre.

CCCLI. Resp. Habertus Ecclesiam non posse quidem sine revelationis subsidio definire ea quæ sunt Juris divini positivi, puta quod duæ sint in Christo personæ; at posse ea citra revelationem definire quæ sunt Juris naturalis ut quod Sanctorum imagines venerationi Fidelium in templis exponere liceat. Tunc enim, ait, Ecclesia non indiget Scriptura & Traditione, nisi ut definiat rem controversam neutri adversari: Ecclesiæ enim est Legem Dei interpretari. Ergo cum Lex naturalis sit Dei Lex in cordibus nostris scripta, eam certo interpretatur Ecclesia; eique adest Spir. S. ne erret in iis quæ ad Fidem & mores spectant, secundum id Christi ad discipulos & eorum Successores, Joan. 16. *Docebit vos omnem veritatem*. Sicut ergo certo pronuntiavit Ecclesia contractus cognativos esse licitos, & sacras imagines licite in templis coli & pingi, quamvis neutrum doceat Scriptura aut vetus Traditio; sic & definire potuit Matrimonium ratum per Professionem Religiosam dissolvi, quia dissolutio hæc Juri naturali apprimè convenit, nec verbo Dei scripto aut tradito repugnat, licet ex eo positive non eruatur. Hæc ille, quorum nonnulla mox fusiùs evolvetur, quæque eo sunt difficilia, quod Matrimonium per Religionem Jure naturali dirimi omnino supponant.

CCCLII. R. 2. Si stet semel, quod aliquo saltem sensu verum esse oportet, Matrimonia Fidelium ea Lege contrahi, ut liceat sponsis

ante coitum Deo ad perfectiora vocanti obtemperare, nullam aut pene nullam ex hac parte superesse difficultatem.

CCCLIII. R. 3. cum Auctore Operis de Re Sacramentaria, p. 463. ad 1. & 2. neg. min. Ad 3. dico 1. ad hoc, ut sententia quam tuemur certissime tenenda sit, necessum non esse ut disertis Scripturæ Textibus adstruatur; sed satis esse ut nihil habeat verbo Dei adversum, ut Legi naturali sit consentanea, ut Scripturæ silentium suppleat antiqua Traditio. Atqui hæc omnia constat. Et quidem 1. nostra hæc, seu potius Ecclesiæ sententia, nihil habet adversum Scripturæ. Male enim obtruditur nobis istud: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*; quia cum conjux à conjugē necdum tacto Religionis intuitu discedit, non ab homine, sed à Deo ipso separatur. 2. Eadem sententia Juri naturali convenit apprimè; uxorem enim necdum cognitam posse deferri, ut Deo sanctius, liberius, plenius vacetur, Juris naturalis præscripto est, nisi fingamus humanum officium ex naturali Jure ac necessario divino cultui esse præferendum. Neque hic objici potest sub pietatis obtentu violari justitiam proximo debitam; nulla enim, ut præmonuimus, sit injuria proli; quæ nascitura non est: sed nec ulla fit compati, cui intactæ primæva sua libertas redditur, & quæ eodem jure uti potest. Jam vero quod dicat Lex naturalis, Legi revelatæ adversum esse nequit; cum utraque Lex ab eodem Auctore Deo profluat. 3. Denique Scripturæ silentium supplet antiqua Traditio, tum in illustribus priorum sæculorum exemplis, tum in Romanorum Pontificum Decretalibus, quæ nullum Orbe toto impugnatores repererunt, reperturæ dubio procul, si vel latum unguem à pristina Fide deviascent.

Nec nocent quæ magna quidem ostentatione ab Adversariis, sed casso aut certe mediocri robore obtruduntur.

CCCLIV. 1. Enim ambigi non potest quia vera sint Theclæ & aliorum exempla, quæ ex probatissimis Ecclesiæ Doctoribus expressa sunt. Alexii Historia, aliæque hujusmodi nonnullæ, si quid habent difficultatis, nihil ad nos qui easdem non citavimus. Unum obiter animadvertim non adeo caducam esse Simeonis Metaphrastæ auctoritatem, quam Bellarminus & alii plures velint: prout data opera contra Lanoium in Defensione sua ostendit Thierius, c. 13. & solide probat nobis olim non minima necessitudine conjunctus R. P. Honoratus à S. Maria, in Libro cui titulus: *Reflexions sur les regles & l'usage de la Critique*, Tom. 1. diss. 2. pag. 225. ubi & Nicephori Martyris vitam, qualis à Metaphrasta, cum multorum vituperio, tradita est, nihil pene ab ea differre ostendit, quam ex Codice regio uti genuinam dedit Ruynartus; sed & ostendit non pauciora à Bailletto Sanctorum vitis inserta fuisse, quam à Metaphrasta.

CCCLV. 2. Fatemur nullam prioribus sæculis fuisse Religionem, quantum ad modum; at contendimus fuisse quantum ad rem ipsam. Quod nulla his temporibus quoad modum fuerit approbata Religio, hinc patet, quod approbationis hujus legem primum indixerit Concilium Lateranense IV. sub Innoc. III. an.

1215. celebratum; ne vel nimium multiplicarentur religiosi Ordines, vel ex novis vilescerent antiqui, vel sub novæ religionis obtentu induceretur superstitio. At vero viguisse jam tum ipsam Religionis substantiam, imo in omnibus Ecclesiæ partibus sensum floruisse, nemo nisi in Ecclesiastica Historia plane rudis inficiari possit. Et quid demum habet substantia Religionis? tria hæc, cœlibatum, seu omnimodam à venereis temperantiam, obedientiam Superiori legitimo, & usum boni dependenter ab ejus voluntate. Jam vero an difficile est creditu sanctas feminas, quæ à pactis conjugibus ante coitum recesserunt, & castitatem omnimodis Deo suo consecrasse; & Episcopis, iisve qui ab istis earum regimini præficiabantur, ad unguem obtemperasse, & pro eorum arbitrio, vel renuntiasse facultatibus suis, quod primos inter fideles quotidie contingebat; vel iis nonnisi dependenter ab illorum arbitrio usas fuisse. Deinde, esto virgines illæ nec bonis suis omnino cessissent, nec ab Episcopi nutu dependissent omnino, quod ultimum supponi pietas non patitur: Quæro annon saltem emittere possent votum castitatis tam efficax, quam quod nunc emittitur à Sanctimonialibus? Si autem poterant, ut indubie poterant, (cum tanta esset S. Pauli in Theclæ auctoritas, quanta nunc Ecclesiæ in Moniales,) ergo nihil mirum si primæva hæc vota cum hodiernis, quæ nunc solemnia dicimus, votis quantum ad vim & efficaciam conferantur.

CCCLVI. At, inquires, si res ita se habet, nihil est cur hodieque Matrimonium per simplex castitatis votum non dirimatur.

CCCLVII. R. In voto duo esse, aliud quod sit promissio melioris boni Deo facta, atque ut talis necessario implenda; & id Juris est divini, quod, subsistente eodem rerum statu, nulla humana potestas infringere potest; aliud quod ut certos parere possit effectus, puta nuptias abrumpere, vel antequam fiant, vel postquam factæ sunt, certis debeat muniri conditionibus, puta palam fieri, vel in Religione Romæ approbata; & hoc Juris est Ecclesiastici, quod perinde ac cetera ad disciplinam spectantia pro ætatum diversitate immutari potest. Unde votum, ut prioribus sæculis Matrimonia rata dirimeret, non iisdem indigebat formalitatibus quibus nunc indiget. Quanquam veri admodum simile est, votum castitatis privatum & sine Superioris consensu emissum, nunquam dirimendo Matrimonio per se solum satis fuisse, ne abusibus janua panderetur. Unde non immerito dici possit aliquam, nec forte modicam solemnitatem voto necessariam semper fuisse, ut eosdem quos nunc parit, effectus fortiretur.

CCCLVIII. Ad id ergo quod tumide inquirunt, an Cæcilia vel Alexius Monasticam vitam amplexi sint: Respondendum affirmative, si modo nomen Monachi non ut nunc, ex habitu aut cellula, sed solum ex officio æstinetur. Vere enim Monachus dicitur, quis pretis carnis illecebris, & abdicata rerum temporalium sollicitudine, non proprio spiritu, sed ex Pastorum suffragiis, uni Deo in perpetuum fervire ex voto constituit.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

CCCLIX. Quod autem in tertia objectionis parte postulant unde habeamus Theclæ & aliorum conjugia, non modo quoad thorum, sed etiam quoad fœdus dissoluta fuisse; R. 1. id satis male postulari; nam & nobis licet quærere unde habeant contrarium. R. 2. id nos habere, tum ab æquitate naturali, quæ utcumque exigit ut Deo sponsum unum ad meliora ante Matrimonii consummationem vocante, sua alii libertas restituatur; tum à Decretis Pontificum, qui nusquam secundi Matrimonii libertatem derelicto sponso concessissent, nisi id scripta vel saltem orali Traditione accepissent à decessoribus suis; tum ab indubiis exemplis, sive à praxi, quæ cum Ecgfridi Regis tempore nullam passa sit difficultatem, indubie priorum temporum auctoritate fulciebatur.

CCCLX. Inst. Quod Scripturæ & antiquiori repugnat, nulla posteriori Traditione firmari potest. Atqui dissolubilitas Matrimonii ex intuitu Religionis, 1. repugnat Scripturæ; nempe his verbis Gen. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Ubi Adamus loquitur de Matrimonio, quale tunc temporis erat ipsum inter & Evam, raro proinde, & necdum consummato. Et huic Christi sententiæ, Math. 19. *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet;* ac demum huic S. Pauli effato I. Cor. 7. *Alligatus est uxori? noli quærere solutionem.* 2. Repugnat Traditioni, quam exhibent Romani ipsi Pontifices, & varia Ecclesiæ Decreta. Sic S. Gregorius Mag. epist. ad Theoctistam Patritiam, quæ est 49. Lib. 9. *Si dicunt, inquit cap. 2. causa Religionis conjugia dissolvi debere, sciendum est quia, etsi hæc Lex humana concessit, Lex divina prohibuit.* Sic Egbertus Eboracensis in Capitulis quæ ab anno 747. refert Labbæus T. 6. Concil. p. 1596. *Legitimum conjugium, ait cap. 118. non licet separari sine consensu amborum: potest tamen alter alteri cum consilio Episcopi licentiam dare ad servitutem Dei accedere.* Quidam etiam dicunt: *Si vir, sive mulier, ex consensu Religionem ceperit, licet alterum accipere novum conjugium, seu puellam vel puerum, si continens esse non poterit; quod non laudo.* Sed si quis vult conjugatus converti ad Monasterium, non est recipiendus, nisi prius à conjugis castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si, illo vivente, per incontinentiam alteri nupserit, procul dubio adultera erit; & qui eam dimisit, erit paticeps peccati ejus. Sic demum, quod majus est, Veronensis Episcopus, excommunicatione percussit conjugem quæ necdum consummato Matrimonio Religionem ingredi voluerat, ut patet ex cap. 7. *De convers. conjugat.* id sane non attentaturus, si quæ contraria tunc viguisset traditio.

CCCLXI. R. neg. min. Et dico sententiam hanc nostram nec Scripturis adversam esse, nec Traditioni. Non Genesi, ubi Adam etfi loquitur ante Matrimonii sui consummationem loquitur tamen relative ad ipsam, ut ex his ejus verbis patet: *Erunt duo in carne una,* quod non fit nisi per Matrimonii consummationem; imo moraliter loquitur, cum facta postmodum repudiî licentia non finat verba ejus metaphysice intelligi.

CCCLXII. Non Math. 19. 1. Quia Christus

eo loci differit de Matrimonio consummato; ut patet tum ex his quæ proxime antecedunt verbis, *Itaque jam non sunt duo, sed una caro*; tum quia loquitur de Matrimonio prout per libellum repudii dissolvebatur; istud porro consummatum erat. 2. Quia, ut diximus, non separatur per hominem conjugium ratum de quo loquimur, sed ipsa Dei auctoritate.

CCCLXIII. Non Apostolo, tum quia hic spectat Matrimoniale statum qualis esse solet habitu, ut indicant hæc ejus verba: *Alligatus es uxori?* proinde de Matrimonio consummato loquitur: tum quia alioquin ne quidem permetteret ut conjuges Religionem mutuo consensu amplectantur, sicque à se invicem discedant; quod falsum est: tum quia ibidem docet Fidelem conversum ab Infideli obstinato disjungi posse. Ergo locus ille prorsus est extra rem.

CCCLXIV. Sed neque eadem nostra assertio Traditioni adversatur. Licet enim de rarissimo hoc casu pauca admodum habeant SS. Patres, qui tamen eum utcumque attigerunt, partes nostras adeo juvant, ut his ne unus quidem contradicat. Non S. Gregorius, quem de Matrimonio consummato loqui perspicue indicant hæc ipsius verba: *Quæ est ista migratio vel conversio, in qua una eademque caro & ex parte transit ad continentiam, & ex parte remanet in pollutione.* Et rursus: *Postquam copulatione conjugii viri atque mulieris unum conficitur, non potest ex parte converti, & ex parte in sæculo remanere.* Ex quibus à contrario inferri potest: Ergo antequam copulatione conjuges unum corpus efficiantur, potest converti eorum alter, altero in sæculo remanente: quod & supra n. 331. docebat S. Pontifex.

CCCLXV. Non Canon Eboracensis, qui, evidenter loquitur de conjugio prout se habere consuevit, & in quo ad capiendam Religionem indiget una Pars Partis alterius consensu: quæ quidem Matrimonii consummati indicia sunt. Et vero num ignorasset Egbertus id quod labente sæculo præcedente fecerat, nemine in Anglia reclamante, Ecgfridus ille Anglorum Rex, cujus pietatem laudant Historici?

CCCLXVI. Non demum auctoritas Veronensis Episcopi, quæ tantum probat Traditionem circa præsens Caput non æque claram fuisse & apertam tunc temporis, quam nunc fit; non autem eam majoribus præsertim Ecclesiis fuisse incognitam: cum Alexander III. in sua ad Brixiensem Episcopum Decretali, eod. cap. 7. Veronensis Episcopi sententiam in irritum miserit, & mulieri, modo *vir ejus ipsam carnaliter non cognovisset*, plenam ad Religionem transeundi licentiam concesserit. Neque alia desunt Traditionis hujus monumenta. Sic præter Superius recensita Theodorus Cantuariensis, cap. 102. (Tom. 6. Concil. p. 1878.) *Desponsatam puellam non licet parentibus tradere alicui; tamen ad Monasterium licet.* At iis Capitulis inviti nolim, ut quæ multa à vero devia contineant; quale istud est cap. 113. *Laicus à quo recessit mulier, cum consensu Episcopi post septem annos aliam accipiat. Si in captivitate per vim ducta est, post annum aliam accipere potest.*

CCCLXVII. Inst. Ex Apostolo, cit. cap. v. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Unde sic: Qui corpus suum alteri tradidit, illud jam alteri citra gravem ejus injuriam tradere non potest. Atqui ex Apostolo vir per Matrimonium conjugii tradidit corpus suum, & vicissim; idque dubio procul tam in Matrimonio rato verum est, quam in consummato. Jus enim quod una Pars in corpus alterius habet, non oritur à consummatione, quam necessario præcedit, quæque tantum usus est juris illius, sed ex contractu legitime inito. Atqui ubi est Matrimonium ratum, ibi est & contractus legitime initus. Ergo sicut solvi non potest Matrimonium consummatum, sic nec quod simpliciter ratum est.

CCCLXVIII. R. dist. maj. Qui corpus suum tradidit alteri complete & consummate, C. Qui tradidit incomplete, Subd. Non potest illud alteri tradere citra alterius injuriam, si alter in id minime consentiat, C. Si necessario consentiat propter Dei Ordinationem, N. Itaque ut nihil ex Apostolo adversum nos inferri possit, duo sufficiunt, 1. ut Apostolus de Matrimonio consummato loquatur; 2. ut cum negat conjuges habere corporis sui potestatem, non loquatur relative ad extraordinarias Dei voluntates, sed de via ordinaria & naturali. Atqui utrumque constat. [Et quidem 1. loquitur Apostolus de Matrimonio consummato; tum quia constituit Leges hominibus conjugatis, à quibus quid sibi facto opus esset interrogatus fuerat, & quorum multi ante susceptam fidem nupserant; tum quia v. 3. jubet uxorem viro debitum reddere, & virum uxori; necdumque eis continentiam suadere audeat, nedum eos ad solemne ejus votum inducat. 2. Loquitur Apostolus de ordinario rerum cursu, non autem relative ad extraordinarias Dei voluntates. Nimirum totus est eo loci Apostolus, ut ostendat non esse penes conjugatos ut vel aliis nubant, vel etiam pro nutu continentiam servant. Atqui ex eo quod conjugati vel aliis nubere, vel pro nutu continere non possint, non sequitur eos aliam viam in extraordinariis quibusdam casibus amplecti non posse. Alioquin nequidem potuisset Fidelis ab Infideli moroso discedere; quod tamen ipse permittit Apostolus. Ergo.

CCCLXIX. Obj 2. Matrimonium omne est essentialiter maritalis conjunctio individuum vitæ societatem exigens; eaque definitio non minus rato Matrimonio competit, quam consummato, cum unum ab alio nonnisi accidentaliter discrepet. Sed quod essentialiter individuum vitæ societatem exigit, sola morte finiri potest.

CCCLXX. R. dist. maj. Est maritalis conjunctio individuum vitæ societatem exigens, præterquam in casibus à Deo exceptis, ut erat in antiqua Lege repudium, novo vero susceptio status melioris, C. in omni prorsus casu, quasi Deus res aliter constituere non potuerit, N. Porro ex dictis patet res sic à Deo fuisse ordinatas, ut sponso terrestri, rebus modo integris, cœlestem sponsum ad se trahentem sequi liceret. Unde fit ut Matrimonium consumma-

summatum morte naturali solvatur: at ratum simpliciter morte civili, non quidem forte per se solam, ut n. 344. diximus, sed posita Dei constitutione.

CCCLXXI. Inst. Quod Juris est divini simul & naturalis non potest per institutum humani professionem infringi. Atqui Matrimonii indissolubilitas; Juris est divini simul & naturalis Monastica autem Professio Juris solum humani.

CCCLXXII. Neque hic ad divinam voluntatem recurri potest. Siquidem divina voluntas Juri naturali contraria esse nequit: alioquin enim Deus Legis naturalis conditor secum ipse pugnaret.

CCCLXXIII. R. 1. Mirum fore, si difficultatem hanc serio proponant Pseudoreformati, qui Matrimonium non tantum ex adulterio, sed & ex causis longe levioribus dissolvunt.

CCCLXXIV. R. 2. neg. min. Et dico Matrimonium etiam consummatum, nec divino Jure, nec naturali stricte sumpto, indissolubile esse: alioquin enim non potuisset Deus permittere Judæis ut illud quoad vinculum dirimerent. Atqui permisit tamen. Ergo nihil mirum si idem sanctiores ob causam in Evangelica Lege permiserit, præsertim cum id non nisi quoad conjugium ratum, & in casibus admodum extraordinariis permiserit.

CCCLXXV. Quod additur Professionem Religiosam Juris humani esse, si de modo & accidentalibus intelligatur, verum est, sed nihil probat. Si autem de substantia intelligitur falsum est quam maxime. Regularis enim Professio quoad substantiam & rem ipsam spectata spirituale est connubium, quo quis Deo in perpetuum se consecrat, & ut præcepta ipsius, & ipsa etiam consilia implendo, hæreditatem supernam certius consequatur. Atqui hoc instituti genus humanum non est multo minus, cum ex speciali Spiritus S. impulsu suscipitur.

CCCLXXVI. Confirmat id Auctor Operis de Re Sacramentaria ex his Nicolai I. verbis, cap. scripsit, 26. XXVII. q. 2. *In transitu Religionem conjuges non homo, sed Deus ipse interna inspiratione separat divino jure, quo Religio tanquam spirituale connubium instituta est.* Verum pace ipsius dictum sit, horum nihil est in præcitato Capite: imo nec quidquam huc faciens in Epistolis Nicolai I. T. VIII. Conciliorum.

CCCLXXVII. Obj. 3. Non licet conjugii ad perfectiorem statum transire cum gravi conjugis alterius injuria & detrimento. Atqui re ipsa ad hunc transire nequit sine consortis injuria & gravi detrimento. 1. Quia ut est hominum genus à natura primum ad suspiciones existimabit quisque eum qui in solitudinem aufugit, abnorme quidpiam in alterius corpore vel animo detexisse. Hinc autem facile continget ut præsertim, sinistro rumore aspersa, nemini jam nubere possit. Inde vero quid non mali? 2. Unde constabit Matrimonium à profugo consummatum non esse. Ecquis porro tam nullius consilii erit, ut proli forsan non suæ pater audire velit? 3. Ad minus pars derelicta toto probationis anno expectare cogetur. Id vero quam grave sit, nemo non videt. Quid ergo si sponsus ingressum suum in Religionem diu variis sub prætextibus differat?

Quid si Regulæ austerioris pondus ferre non valens, leniorem aliam toto rursus anno, & duobus quandoque annis experiri velit?

CCCLXXVIII. His accedunt duo, 1. quod Religiosa Professio neminem à pecuniario debito eximit. Ergo minus à debito conjugali, quod ceteris sanctius est inviolatum magis. 2. Quod præsumi non possit Deum qui laviter omnia disponit, ipsam nuptiarum diem expectare, ut aliquem sibi in eremo devinciat.

CCCLXXIX. R. ad 1. neg. min. Uti enim prædiximus, injuria vel fieret proli, vel parti etiam parti relictæ, quæ ut relinqui, sic & relinquere poterat; relictæ. Atqui non proli, cum nulla sit: non & aliunde palam testari potest se mali nihil de comparte suspicari, quam & cuilibet alii præferat, nisi à Deo vocaretur ad meliora. Unde

CCCLXXX. 1. Non nocent mali hominum tumores, quibus non obstantibus tot Sancti, & Sanctæ ut Deum sequerentur, nuptiali thalamo nuntium misere perpetuum. Et vero si tantopere æstimandi forent malevolorum rumores, ne ipsa quidem Sponsalia intuitu Religionis dissolvi possent: atqui tamen nemo ambigit quin ea de causa possint dissolvi.

CCCLXXXI. 2. Cum Religiosa Professio integrum probationis annum prærequirat, facile erit judicatu an Matrimonium fuerit consummatum. Quanquam ne garriendi præbeatur occasio, satius est ut quæ de amplectenda Religione deliberat, per tempus ad id sibi concessum, vel idem cum matre aut sorore cubiculum constanter inhabitet; vel quod utrique longe tutius fuerit ac decentius, à sponsi domo abstineat.

CCCLXXXII. 3. Non defuere qui crediderint probationis tempus abbreviandum esse, ne qui in sæculo remanet, tamdiu anceps maneat, & fortis suæ incertus; maxime, si renitente ipse, consors ejus in Monasterium se receperit. *Verum*, ait, Dom. Soto in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. *multo certior, imo certissima est Durandi, Paludani, aliorumque opinio existimantium, quod etiam si alter altero invito Monasterium ingrediatur, non est compellendus renuntiare juri suo, quo sibi annus probationis conceditur: nam si ei licet habitum Religionis induere, illum cum privilegiis juris induit: præsertim cum annus probationis etiam in favorem Monasterii sit concessus. Quare qui manet in sæculo, totum annum expectare tenetur; quia ante alterius professionem ad alias nuptias migrare non potest.*

CCCLXXXIII. Nec est quod id queratur Pars derelicta. Si enim statim à contractis nuptiis, vel in amentiam vergat sponsus, aut morbo corripiatur gravi, vel longum iter aggrediteneatur, vel alio quovis impedimento laborare incipiat; erit utique patienter expectandum, & divinæ tribuendum providentiæ quidquid molestus obex habuerit duri. Ergo idem præsertim in casu faciendum; cum Deus suas sibi pro supremo arbitrio victimas feligat, & aliquando mactet coronatas. Verum de hac materia inferius dicendum.

CCCLXXXIV. Ad comparisonem à pecuniario debito petitam, dicendum 1. in ea nihil esse accurati. Qui enim constituit ut homo Monasterium ingressus à conjugali debito eximere-

eximeretur, potuit non idem constituere quod debita pecuniaria. Dicendum 2. & ipsa hæc debita per Professionem Religiosam extingui respectu illius qui ipsam amplectitur. Verum ut post naturalem mortem tenentur hæredes solvere nomine defuncti, sic & post mortem civilem ad solvendum nomine Religiosi astringuntur; vel in solidum Religio, si quidem alieno gravatum ære sciens admittat; ne cui fiat injuria, sollicitè cavet.

CCCLXXXV. Nec pluris est quod additur, Deum qui suaviter omnia disponit, non vocare ad Religionem ipsa nuptiarum die. Quis enim Consiliarius ejus fuit? Annon Spiritus ubi vult, & quomodo vult, spirat? Annon qui plerumque voluit ut patri & matri diceretur, *Nescio vos*, idem velle potest respectu sponsi tenere dilecti? Annon qui jam dudum invitabat ad solitudinem, eam demum ipsa conjugii die vocem emittere potest quæ confringit cedros Libani, & ut olim Paulum, sic tandem sponsæ cor percutiat? *Sicut ergo olim Sancti quidam de nuptiis ad aram, raro licet, vocati fuerunt*, ut ait Alexander III. cap. *Verum, De convers-conjugat.* sic & hodie dum vocari possunt.

CCCLXXXVI. Obj. 4. Matrimonium etiam ratum est verum Sacramentum, & signum unionis Christi cum Ecclesia. Atqui nec solvi potest Sacramentum, nec violari signum unionis Christi cum Ecclesia. Ergo.

CCCLXXXVII. R. ad 1. part. neg. min. Solvi enim Sacramentum nihil aliud est in præsens, quam tolli effectum ejus, seu perpetuitatem ad quam ex se tendit. Atqui nihil est cur perpetuitas illa solvi non possit. Ergo solvi potest Sacramentum, non quasi fiat ut non fuerit, sed faciendo ut effectus ejus non subsistat. Et vero si Matrimonium, etiam consummatum, solvitur per mortem naturalem, ita ut non subsistat in homine redivivo, quidni per mortem civilem solvi queat Matrimonium simpliciter ratum?

CCCLXXXVIII. R. ad 2. part. dist. maj. Matrimonium ratum est signum unionis Chri-

sti cum Ecclesia, unionis, inquam, spiritualis, quæ fit per charitatem, C. Unionis corporalis quæ fit per Incarnationem, N. Hanc enim unionem non significat Matrimonium nisi consummatum sit. Unio autem mere spiritualis, sicut per peccatum tolli potest, sic & tolli potest per gratiam ad meliora vocantem. Neque tunc violatur, sed substituto in corporalis Matrimonii locum spirituali Matrimonio mutatur in aliquid longe perfectius.

CCCLXXXIX. Inst. Si Matrimonium ratum solvi possit, quia Deus ad statum perfectiorem vocat, solvi poterit per votum etiam simplex continentiae. Ratio est, quia per illud vocatur homo ad meliora; neque Sancti de quibus supra, aliud quam simplex castitatis votum emisere. Atqui tamen solvi non potest Matrimonium ratum per simplex votum castitatis, uti dicemus Sectione sequenti.

CCCXC. R. neg. sequalem maj. Etsi enim cœlibatus, sive voto confirmatus, sive etiam simplex, sit aliquid Matrimonii statu perfectius, non decuit tamen ut per eum dissolverentur Matrimonia. 1. Quia cum cœlibatus professio facilis sit & omnibus aperta, Matrimonia quæcunque enormi facilitate rescissa fuissent: aliud est autem de Professione Religiosa, quæ & multum habet difficultatis, & non omnes admittit. 2. Quia cum cœlibatus vix unquam fixi quid & immoti habeat, vel suspensa remansisset derelictæ Partis conditio; vel ea ad alias nuptias transeunte, Pars derelinquens, cœlibatus sui pertæsa, novum, saltem obtenta dispensatione, conjugium iniisset: quod utrumque inconveniens à Religione Christi arcendum erat. 3. Demum, quia ita judicavit Ecclesia, cui in omnibus obtemperandum. Hinc nullatenus dubito quin castitatis votum à Thecla, Macario, & aliis emissum à simplicibus aliorum Fidelium votis insigniter discrepaverit, & à primis Pastoribus Ecclesiæ nomine acceptatum fuerit, ut fixo & inconcusso statuit addicens. Unde quoad modum quidem, sed non quantum ad rem ipsam à monasticis ævi nostri votis differebat.

SECTIO SEXTA.

EXPENDUNTUR DIFFICULTATES VARIE CIRCA PRÆSENTEM MATERIAM.

DIFFICULTATES illas variis quaestis ac responsionibus enucleare conabimur. Itaque

Quæres 1. quo jure solvatur per Professionem Religiosam Matrimonium simpliciter ratum.

CCCXCI. Triplex est ea de re opinio apud Sanchez, Lib. 2. disp. 19. Prima docet Matrimonium Professione Religiosa dirimi ex natura rei, proinde ex Jure naturali divino. 1. Quia sicut mors spiritualis spiritale Matrimonii vinculum solvere debet. 2. Quia Jure naturali licet ab imperfectiori statu ad perfectiorem statum transire, quando nulli vera sit injuria, ut in præsentia. Pro hac sententia citan-

tur S. Thomas in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. Durandus, Paludanus.

CCCXCII. Secunda existimat Matrimonium istud Jure solum Pontificio rescindi. Ita Hostiensis, & latius Simonnet, p. 341. & seq.

Probant 1. quia Professio nec Matrimonium dirimit jure naturali, ut dicitur n. 397. nec Jure divino. Si qua enim Professio conjugium solvit Jure divino, ea certe quæ fit in Religione approbata. Hæc autem non solvit Jure divino. Vel enim vim illam habet, quia est status perfectionis; vel ratione voti castitatis, cui repugnat usus Matrimonii; vel demum ratione solemnitatis. Non 1. Quia Religio etiam

etiam non approbata est etiam status perfectionis, cum in ea servantur consilia Christi perinde ac in Religione approbata. Hinc Religionem prioribus sæculis approbari non consueverant, nec tamen eas perfectionis statum fuisse inficiari quis potest. Non 2. quia Professio in Religione non approbata habet quoque votum perpetuæ castitatis. Non 3. quia voti solemnitas non est Juris divini, sed tantum ecclesiastici, ex cap. unic. *De voto*, &c. in 6. Quod autem Juris est mere humani nihil operatur Jure divino.

CCCXCIII. Confirm. 1. Quia Professio in Religione approbata nihil habet Jure divino, quod non habeat Professio in Religione non approbata. Prima enim nihil supra secundam habet præter solemnitatem; adeoque si quid possit quod non possit altera, id tantum potest ratione solemnitatis. Atqui solemnitas hæc non est à Deo, sed à Summis Pontificibus, qui eam post sæcula multa instituerunt. Ergo quidquid potest, non alio Jure potest quam Pontificio.

CCCXCIV. Confirm. 2. Quia si Professio Religiosa Matrimonium ratum dirimit Jure divino, illud etiam diriment vota simplicia quæ fiunt in Societate Jesu; cum per ea quis castitatem voveat perpetuam, seque tam Deo tradat & Religioni, quam qui Professionem emit, ac vere & proprie fiat Religiosus. Atqui tamen non dirimunt ex communiori Patrum ejusdem Societatis opinione.

CCCXCV. Confirm. 3. Quia si Religio approbata Jure naturali vel divino Matrimonium jam contractum dirimeret, à fortiori eodem Jure dirimeret contrahendum; quia facilius impeditur vinculum contrahendum, quam solvatur jam contractum. Atqui Religio approbata non dirimit Matrimonium contrahendum nisi jure Ecclesiastico. Prob. min. ex cap. unico *De voto*, &c. in 6. ubi Joannes XXII. statuit 1. quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa; 2. illud solum votum debere dici solemnne, quantum ad post contractum Matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per Professionem expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. Reliqua vero vota, inquit, etsi quandoque Matrimonium impediunt contrahendum, reddendo illud illicitum, non tamen rescindere possunt Matrimonia jam contracta.

CCCXCVI. Probant 2. Si quid obstat ne Matrimonium Jure Pontificio dissolvi dicatur, hoc maxime quod homo separare non possit id quod conjunxit Deus, ex Math. 19. Atqui cum Pontifex Matrimonium solvit, non solvit homo, sed per hominem Deus; ut cum vota relaxat: quia in utroque casu agit tantum ut Dei Vicarius. Neque ideo dicendum erit posse igitur ab eo etiam dissolvi Matrimonium consummatum; quandoquidem nihil sit causæ cur potestas illa Ecclesiæ à Christo concessa esse dicatur. Unde nec ea ullus unquam Pontifex usus fuit; etsi non defuerint occasiones urgentissimæ. Summam ergo hanc potestatem nulli hominum tradere voluit Christus; quia voluit ut Matrimonium consummatum signum esset adæquatum conjunctionis Verbi

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

cum Natura humana, & Christi cum Ecclesia, quæ conjunctio indissolubilis est.

Tertia opinio ceteris communior docet hujusmodi Matrimonia solvi Jure divino, prout ea etiam quæ consummata erant, antiqua Lege per libellum repudii solvebantur. Ita Sanchez, ib. n. 3. & alii apud ipsum plures.

CCCXCVII. Probant, quia ceteræ opiniones nihil habent solidi.

CCCXCVIII. Non prior, quæ Matrimonium Jure naturali dirimi docet per Professionem Religiosam. 1. Quia alioquin Matrimonium non esset ex natura sua indissolubile: sicut enim non diceretur indissolubile, si per causam supervenientem dissolvi posset, puta per fornicationem; sic nec indissolubile dici posset, si per Religionem dissolveretur. 2. Quia spectata sola rei natura votum solemnne emissum post Matrimonium ratum, esset omnino irritum; quia res uni tradita non potest alteri valide tradi absque domini consensu. Sed quod ex natura sua post Matrimonium est irritum, non potest idem Matrimonium ex natura sua dirimere. Ergo quod votum solemnne dirimat Matrimonium ratum, non habet ex natura rei, seu ex Jure naturali.

CCCXCIX. Non posterior, quæ Matrimonium Jure Pontificio dissolvi contendit. 1. Quia Alexander III. cit. c. 7. *De convers. conjug.* declarat hanc Matrimonii rati dissolutionem haberi ex sacri eloquii interpretatione: eandemque repetit Innocentius III. cap. 14. ibid. ex revelatione Sanctis quibusdam facta, quæ superat omnem Legem. Quod autem ex sacro eloquio, & ex divina revelatione oritur, non oritur à Jure Pontificio. 2. Quia cum dissolutio Matrimonii rati sit certissima, in causam certissimam refundi debet. Incertum Porro est an Pontifex per Religionem Matrimonia rata dissolvere valeat. 3. Quia hujus consuetudinis initium non habetur in Jure Ecclesiastico, sed ab ipsis Ecclesiæ principiis extitit, ut ex allatis exemplis patet. Ergo refundi debet in privilegium Christi; ab ipso ad nos perpetua Traditione deductum.

CD. Mihi hæc opinio plus sapit quam ceteræ. Harum tamen primam legitimo sensu admitti posse facile credidero. Quod enim Matrimonium sub conditione initum, eadem deficiente solvatur, Juris est naturalis. Atqui supra docebat S. Thomas Fidelium Matrimonia fieri sub conditione, si interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ non convolet. Ergo.

Nec obest quod Matrimonium indissolubile sit: 1. Quia id de Matrimonio absolute contracto intelligi potest. 2. Quia casus perrari loquendi modum non immutant. 3. Quia ut advertunt Salmanticenses, Tract. 9. cap. 4. n. 21. & 22. duplex in Matrimonio concipi potest indissolubilitas, *intrinseca* nimirum, vi cujus nunquam ex solo partium consensu, perinde ac alii contractus, dissolvi potest; & *extrinseca*, per quam nequidem ex Dei constitutione dissolvi posset. Prima indissolubilitatis species Matrimonio etiam rato competit. Secunda nequidem consummato competit. Unde Matrimonia infidelium etiam completa dissolvi possunt per Baptismum, vel potius occasione

T t t

Bap-

Baptismi; ut olim Judæorum Matrimonia per repudium; Matrimonia Fidelium, modo tantum rata, per Professionem Religiosam: Eorundem vero Matrimonia consummata, nullo modo, nisi ex speciali Dei mandato, quod nusquam scimus concessum esse, & merito conijcimus nunquam concessum iri.

CDI. Ad argumenta n. 610. proposita, responderi facile potest, Matrimonium ratum dissolvi per statum Religionis aut alium æquivalentem: non præcise quia sit perfectior, aut quia votum castitatis includat; sed quia utrumque cum Ecclesiæ judicio irrevocabiliter complectatur. Hæc autem duo, videlicet irrevocabilitas novi status, & Ecclesiæ judicium, non pendent à libera Ecclesiæ ipsius constitutione. Licet enim efficere possit Ecclesia, ut non omnis status irrevocabiliter & usque ad certum gradum liget hominem; prout forte fecit in simplicibus, ut ipsi loquuntur, Jesuitarum votis; non tamen efficere potest ut homo à Deo potenter motus, non amplectatur immobiliter perfectiorem vitæ continentis statum: neque etiam, cum manifesta apparent divinæ voluntatis argumenta, suam novo hujusce status proposito approbationem denegare potest. Non nego quod varias inducere possit formalitates, quibus omisissis nemo jam in illo statu esse censeatur: at nego posse statum hunc ab illa prorsus impediri. Ecquis Theclam, Cæciliam, Edildridam, & alias id genus, ab Ecclesia credat repelli potuisse, ne sese Deo in perpetuum manciperent? Longe alius est sensus Sponsæ Christi, quæ Agno Cælesti sponsas pro viribus suppeditat. Ex his vanescit tota Simmoneti difficultas, quæ hinc peccat maxime quod modum cum substantia confundens, Religiosum statum ab Ecclesia institutum esse credit, quia certas ad eum solemnitates præscripsit Ecclesia.

CDII. Nec plus urget quod addit n. 613. Religionem, si Matrimonium jam contractum dirimat Jure divino, illud pari Jure dirempturam esse antequam contrahatur. Non urget, inquam, quia in his quæ à libera Dei voluntate pendent, non licet ab effectu uno ad alium argumentari. Sane necessum erat ut Christus per se ipsum dissolutionem Matrimonii in primo casu institueret, quia nemo id ausus esset tentare, aut tentando, omnem formidinem exclusisset. At necesse non erat ut id per seipsum faceret in casu secundo, quia nemini dubium erat quin id Ecclesia, & ipsi forte terreni Principes, efficere possent: de quo Cap. seq.

CDIII. Quæres 2. quandonam Matrimonium ita consummatum censeatur, ut jam Professione sacra dissolvi non possit.

Respondet Sylvius hic q. 61. art. 1. post Ledesnam, sufficere consummationem imperfectam, quæ fit per vasis penetrationem, absque semine. Plerique tamen ipsam seminis emissionem requirunt. Ita D. Thomas in 4. dist. 41. q. 1. art. 1. quæst. 4. ad 2. D. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 11. Sanch. disp. 21. n. 8. &c. Ratio est, quia ex cap. 2. *De convers. conjug.*

Matrimonium per eam solum copulam consummatur qua conjuges fiunt una caro; tunc enim, & non ante, perfecte significatur Verbi cum humana Natura conjunctio. Atqui non fiunt conjuges una caro (inchoative scilicet, quatenus in una prolis carne adunantur) nisi per seminis emissionem.

CDIV. Addunt iidem Matrimonium consummatum fore, si citra penetrationem recipiatur semen in vase naturali, etiam arte dæmonis; quia * id sufficiens est generationi, & per hoc conjuges in unam carnem adunantur. An autem ad prædictam consummationem requiratur ut suum etiam semen virili jungat femina, disputant Theologi. Affirmant nonnulli propter hæc D. Thomæ verba, ead. dist. q. 1. art. 1. q. 4. *Vir & mulier efficiuntur una caro per commixtionem seminum. Unde quando quisque alteri claustra pudoris frangat, nisi mixtio seminum sequatur, non contrahitur affinitas*, nec proinde fit carnis unitas. Verum id alii negant, & melius; 1. quia negant multi hanc mulieris seminationem ad prolem requiri: 2. quia qui hanc cum Zachia requirunt, eandem à muliere sæpe sæpius non animadverti existimant: 3. quia dissolutio Matrimonii, res certe gravissima, ex rebus admodum incertis dijudicari non debet.

CDV. Atque hinc dicendum cum ipso Sanch. disp. 21. n. 8. nusquam in exteriori foro credendum esse conjugi, qui vasis penetrationem confitendo, solam seminis emissionem negat: tum quia unum aliud comitari solet, & *ex communiter contingentibus est prudens præsumptio*: tum quia nemo idoneus testis in propria causa esse potest.

CDVI. Imo, nec inconsulto S. Pontifice permittere ausum ut qui sponsam imperfecte deflorasset, Religionem ingrediatur; tum quia non est adeo certum istam consummationis speciem non sufficere; tum quia etsi ea non sufficiat ad affinitatem, sufficit tamen ad adulterium, si fiat ab alieno; tum quia defloratio hæc grave sponsæ detrimentum parere nata est; tum quia in dubio valere debet possessio Matrimonii, cujus vinculum scitur de se esse indissolubile.

CDVII. Ob postremam hanc rationem dicendum cum La Croix, Lib. 6. par. 3. n. 283. femina copulam affirmante, viro autem negante, vel è contra, credendum affirmanti esse, non autem neganti. Sic enim tenetur pars longe tutior, & quæ minori periculo Matrimonium forsan indissolubile exponat. Imo, postquam uxor ad domum viri deducta est, non est credendum conjugibus in præjudicium Matrimonii, ne, ut in simili casu ait Cælestinus III. *inter se contra Matrimonium velint colludere*. Requiritur ergo ut mutæ huic utriusque confessioni *rationabiles & fide dignæ probationes accedant*, ib. c. 5. *De eo qui cognovit*, &c. Erit autem fide digna probatio, si sponsa etiam domum traducta virgo à matronis judicetur. Si autem virgo non erat, sufficiet hujus & viri jusjurandum, modo in domum sponsi traducta non fuerit; alioquin enim ne *juratis* qui-

* Zachias in QQ. Medico-Legalibus, Lib. 3. tit. 1. quæst. 8. negat, id sufficere ad generationem.

quidem sponsis creditur, ut docet Sanchez, Lib. 2. disp. 22.

Quæres 3. an Matrimonium post copulam fornicariam contractum vi ejusdem præcedentis copulæ censeatur consummatum, ita ut jam sponsi Religionem ingredi non liceat.

CDVIII. Duplex est opinio. Negat prima, quam tenet Sanch. Lib. 2. disp. 21. n. 13. 1. quia Matrimonium nonnisi per conjugalem copulam consummatur: quæ vero ipsum præcessit, fornicaria est. 1. Quia huc tendit Caput *Veniens*, 14. *De sponsalibus*.

CDIX. Secunda opinio minus communis affirmat per præviam hanc copulam Matrimonium censeari consummatum. 1. Quia Alexander III. ad Matrimonii indissolubilitatem requirit ut conjuges fiant una caro, non autem ut una fiant caro post Matrimonium. 2. Quia si conjugium illicitam copulam subsequens vim habet legitimandæ proles, vim etiam habere debet, ut actus qui proli ortum dedit, censeatur quædam Matrimonii consummatio: adeoque ut copula primum fornicaria evadat conjugalis. Hanc opinionem tenet Collator Paris. Tomo 2. pagina 235. eique adhærerem in praxi, (nisi aliud definiret legitima auctoritas, prout optabat Sambovius, tom. 1. cas. 100.) tum quia multo tutior sit; tum quia fieri non potest ut sponsa tali in casu à marito derelicta, grave hinc dispendium non patiatur.

Quæres 4. an sponsæ quæ Matrimonium vi, vel gravi metu consummavit, Religionem ingredi liceat.

CDX. R. 1. Matrimonium in hoc casu vere consummatum esse, quia fit accessus ad suam, qui nec fornicatio nec adulterium dici potest, quique, licet minus bene repræsentet voluntariam Christi cum Natura humana unionem, eam tamen quoad substantiam repræsentat, prout & copula animo fornicario habita.

CDXI. R. 2. licere tamen Parti oppressæ Religionem ingredi. De quo videris quæ dixi Tom. 2. ubi de impedimento voti.

Quæres 5. quotum sponsis tribuatur tempus ad deliberandum de Religionis ingressu.

CDXII. R. ex Cap. 7. *De convers. conjugat.* juxta communem intellectum accepto sponsis assignari *duorum mensium spatium*, quo vel ad Religionem transeant, vel secum maritaliter habitent.

CDXIII. An autem si sponsi Religionem ingredi non cogitent, teneantur statim sibi invicem reddere debitum, an prædicto bimestri gaudeant, controversitur. Gaudere contendit Sanch. disp. 24. n. 25. tum quia licet neuter sponsus hodie de Religione amplectenda cogitet, potest propositum mutare in melius; tum quia sponsa statim tradita vilescit, cum dilata ardentius optetur, ut tradit Augustinus, Lib. 8. Confess. cap. 3.

CDXIV. Censent tamen alii melius cum Navarro novum conjugem statim ad debitum alteri postulanti reddendum teneri, nisi aliter ipsos inter convenerit, aut compar Religionem ingredi proponat. Ratio est quia qui contrahunt, statim mutuum sibi sua in corpora dominium tradunt, ita ut neuter jam corporis sui potestatem habeat, sed alter alterius. Ergo neuter juris alteri acquisiti usum suspendere

potest, nisi in casu per Jus excepto, qui nullus est præter propositum amplectendæ Religionis, & vero coitus dilatio, quæ meræ phantasiæ opus esse videbitur, conjugem alium dubio procul gravi simultatis & incontinentiæ periculo exponet. Hæc autem mala, cum illæsa Dei voluntate possunt, sedulo averti debent.

CDXV. Nec valet allata Sanchezii ratio. Moralia enim non metaphysice, sed moraliter spectanda sunt. An porro supponi moraliter potest futurum ut conjuges, qui, ut sæpius contingit, parum vel nihil pietatis habent, Religionem oderunt vel dedignantur, ad eam nulla ex parte idonei sunt, & Matrimonii remedio indigent quam maxime, in Religionem, præcise post initum Matrimonium, propendere incipiant. Esto id aliquoties factum sit; at erga personas jam pridem tenera pietate insignes, & per extraordinaria illa gratiæ miracula, quæ prudens nemo sibi polliceri valeat.

Quæres 6. an elapso bimestri, sed necdum contuminato Matrimonio, possit adhuc conjux Religionem ingredi; & an subsequuta tunc Professione solvatur Matrimonium.

CDXVI. Respondent post Sanchez, disp. 24. n. 27. Salmanticenses, c. 4. n. 90. sponsum transacto semel bimestri non posse licite ingredi Religionem absque alterius consensu; posse tamen valide profiteri, adeo ut dissolvatur Matrimonium.

CDXVII. Probant 1. Part. tum quia transacto bimestri tenetur conjux alteri petenti debitum reddere. Sed qui ad debitum hoc jam tenetur, non potest licite amplecti statum cum debiti hujus solutione impossibilem. 2. Quia cum Judex præcepit alicui sub excommunicationis pœna, ut certum intra tempus Religionem ingrediatur, vel Matrimonium consummet, potest, si neutrum fecerit, eundem statim, post elapsam illud tempus, censura percutere. Ergo jam tunc ad Religionem transire non potest. Alias injusta foret censura quæ propter negatam debiti redditionem percuteretur.

CDXVIII. Secunda pars probatur, quia Christus professioni Religionis beneficium hoc absolute concessit, ut per eam dissolveretur Matrimonium, modo non consummatum. Ergo cum in prædicto casu res sint integræ, & Matrimonium, jure vel injuria, consummatum non sit, necessario dissolvetur.

CDXIX. Confirm. ex laudato supra facto Edilridæ, quæ post duodecim Matrimonii nuptiarum consummati annos Religionem valide professæ est, ita ut vir ejus novas cum alia nuptias contraxerit.

CDXX. Mihi secunda hæc pars indubia videtur; at primam non in uno casu limitandam esse arbitror. Num enim ad debitum post bimestre tenebitur mulier, quæ immotum generis subeundæ Religionis propositum, per aliquot hebdomades expectat, donec vel idoneam dotem congerat; vel desierit pestis in Monasterio quod statuit ingredi; vel ipsa ex morbo convalescat? Num, quæso, his in circumstantiis iusta propter negatum debitum, aut dilatum ingressum Religionis, censura percuteretur? &c. Fatendum tamen extra hos casus

peccare conjugem qui moras trahit; quia sponsus alter eo diutius expectare cogitur, quo plus dilata fuerit sacri velaminis susceptio.

Quæres 7. quo instanti rescindatur Matrimonium, an eo quo recipitur habitus Religionis, an quo emittitur professio.

CDXXI. R. non dissolvi præcise per ingressum Religionis sed per ejus professionem. Atque id patet, tum cit. Can. 6. Concilii Tridentini, ubi Matrimonium *per solemnem Religionis professionem dirimi* dicitur; sola autem susceptio habitus non est professio: tum quia vinculum nonnisi vinculo immobili dissolvi potest.

CDXXII. Nec est quod obijciatur per hoc irrogari injuriam sponso, qui cœlebs in sæculo vivere cogitur, donec alter Professionem emitat. Non enim fit injuria, cum quis jure suo utitur, quo & alter perinde uti possit.

CDXXIII. Quin & aliquando tenetur Pars derelicta per annos plures expectare; ut si puellam duodenariam duxerit, quia hæc ante completum decimum sextum ætatis annum non poterit profiteri. Sed nec hic quidquam injuriæ subest, quia norat aut nosse debuerat conjux, esse hanc tacitam cujuslibet Matrimonii conditionem.

CDXXIV. Sed quid si sponsus, quasi expecturus quæ Religio sibi magis conveniat, ex unaquaque ante finem Novitiatus egrediatur.

R. recurrendum tunc temporis ad Judicem, qui terminum constituat; quo vel completo Novitiatu profiteatur, vel ad conjugem redeat, Matrimonium consummaturus. Alioquin enim Pars derelicta posset diuturno, quin etiam toto vitæ tempore manere ligata, sibi que per aliud conjugium mederi incapax; quod nec intendit Deus, nec approbat Ecclesia.

Porro annum probationis ita à momento in momentum currere, nihil ut omnino deficiat, diximus Tom. III. Atque eodem modo computandum bimestre sponsis ad deliberationem concessum: de quo videatur Sanchez, disp. 24. n. 14. & seq.

CDXXV. Saltem, inquires, in locis ubi non viget Tridentinum, necesse non erit ut probatio toto anno perduret.

R. posse equidem tam Religionem ipsam, quam qui eam ingreditur, ex dispensationibus Juris antiqui, privilegio annuæ probationis renuntiare; at id tamen non licere sine gravibus causis; & longe magis cavendum, cum quis contracto prius Matrimonio Religionem ingreditur; quia periculum est ne vel ex levitate animi, vel magis ex odio conjugis, quam ex amore Religionis, ad eam se convertat; adeoque postea facti pœnitens, Religioni damnosus & onerosus.

Quæres 8. quæ Religio Matrimonium ratum dissolvat.

CDXXVI. R. Matrimonium per eam solam Religionem solvi, quæ ab Ecclesia approbata fuerit ut hominem Regulari Statui invicte addicens. Status enim de se invariabilis nonnisi in statum perfectiorem simul & æque invariabilem commutari potest.

CDXXVII. Hinc non solvitur conjugium, 1. per professionem vitæ Eremiticæ, licet

olim per eam, in manu Episcopi vel alterius Prælati factam, eo quod tunc solemnis esset, dirimeretur: Eremitæ enim hodierni vel nulla, vel simplicia tantum vota, eaque ab Ecclesia minime acceptata, emittunt. 2. Nec dirimitur per vota à feminis quibusdam piis Tertii, ut ajunt, Ordinis SS. Augustini, Dominici, Francisci emissæ. Aliud est de iis *Beatis* quæ Mantelatarum nomen gerunt. Hæ enim cum in communi vivant, & solemniter profiteantur, Monialium hac in parte privilegiis gaudent, uti declararunt Paulus III. & Sixtus IV. 3. Nec per vota Donatorum, ut vocant, quia hæc non sunt perpetua ex parte saltem admittentis. 4. Nec per vota simplicia post biennium in Societate Jesu emissæ; sed nec per vota Coadjutorum Formatorum ejusdem Ordinis; quia *sunt simplicia, licet publice emittantur*, ait Sanchez, disp. 18. n. 6. Huic autem & aliis ejusdem Instituti Patribus magis credendum, quam Pontio aliud docenti, Lib. 9. cap. 6. Unde, ait Sylvius ad q. 61. art. 1. pag. 250. *Vota simplicia post biennium probationis in Societate emissæ, sunt quidem impedimentum Matrimonii dirimens, juxta Bullam Gregorii XIII. Ascendente Domino: sed non valent dirimere Matrimonium semel ratum, tametsi inconsummatum.* Quod à fortiori non dissolvunt vota simplicia quæ in sæcularibus nonnullis Sodalitiis emittuntur.

CDXXVIII. An autem per Professionem Instituti, non tantum Claustralis, sed & militaris, solvatur Matrimonium ratum, ambigi potest. Negant Salmanticenses cit. cap. 4. n. 85. de Ordinibus Calatravæ, Alcantaræ, D. Jacobi & similibus, in quibus emittitur equidem castitatis votum, sed conjugalis, non absolutæ. Imo, ajunt iidem, si prædicti Milites, vel nutu proprio, vel ex Superiorum consensu castitatem voverent omnimodam, non ideo Matrimonia rata dirimerent, quia deesset necessaria Ecclesiæ approbatio. Aliter sentiunt Theologi pene omnes de votis Equitum D. Joannis, seu Melitenium; tum quia id expresse doceatur in eorum Statutis; tum quia omnimodam castitatem solemniter & cum approbatione legitima profiteantur; tum quia partem hanc, audito Sapientum consilio, amplexus sit Gasto quidam Dux Mutinæ.

CDXXIX. Aliud est de Episcopatu, qui licet status sit Monastico perfectior, non est tamen mors omnimoda spiritalis; nec ex natura rei impossibilis est cum Matrimonio.

Quæres 9. an dissolvatur etiam Matrimonium ratum, si conjux uterque Religionem communi consensu profiteatur, vel alio proficiente alter in sæculo continentiam voveat.

CDXXX. Negant aliqui; quia ideo solvitur Matrimonium, quod conjux profitens vinculo ejus renuntiat, quantum est in se, unde ab eo alter solvitur. Atqui neuter renuntiat, cum profitetur uterque. Hinc Textus omnes qui Matrimonium Professione dirimi docent, eum præcise casum assignant quo sponzorum alter Religionem profitetur.

CDXXXI. Sed adhærendum prorsus sententiæ contrariæ. Neque enim Matrimonii dissolutio ex proprii juris abnegatione oritur; cum ad eam utriusque etiam conjugis renuntiatio

non

non sufficiat, nedum unus; sed ex privilegio Christi, qui id concessit Professioni, ut statum sibi longe acceptiorem immobiliter complectenti. Hæc autem ratio æque procedit, live uterque, five alter tantum profiteatur.

Hinc si forte ambos conjuges à Professione per Apostolicam Sedem dispensari contingeret, neuter alterum ducere teneretur, aut sine novo conjugio ducere posset.

Quæres 10. an ad dissolutionem Matrimonii sufficiat Professio tacita.

CDXXXII. R. Non sufficit in Gallis, ubi non admittitur. Sed neque alibi sufficit juxta Zerolam in Praxi v. *Professio*, & Salmanticenses, ib. n. 87. Quid autem, & quotupliciter fiat Professio tacita, dixi Tom. III. pag. 72.

SECTIO SEPTIMA.

AN

RATA FIDELIUM MATRIMONIA PER DISPENSATIONEM SOLVI POSSINT:

DUPLEX est ea de re opinio. Affirmans prima, quam communiter tenent Jurisperiti, & Theologi non pauci, quos refert & sequitur Sanch. Lib. 2. disp. 14. Negans secunda, cui adhærent Scotus, Paludanus, Soto, qui oppositum ne umbram quidem probabilitatis habere vult, Silvius Auctor Lib. de Ræ Sacramentaria, &c.

CDXXXIII. Opinio prima his nititur momentis. I. In dubiis standum est sententiæ Superiorum, ex cap. *Ad aures*, 5. *De temporib. ordinat.* & cap. *Quid culpatur*, 4. XXIII. q. 1. præsertim vero Summi Pontificis, cui cum Ecclesiæ totius regimen incumbat, nihil dubium quin magis assit Spiritus Sanctus. Atqui varii Pontifices in Matrimonio rato dispensarunt. Nimirum Alexander III. cap. 2. *De frigidis*, &c. Martinus V. & Eugenius IV. quorum dispensationis Bullas vidisse se testatur S. Antoninus, 3. part. tit. 1. cap. 21. Paulus III. & Pius IV. à quibus se id genus dispensationes obtinuisse refert Navarrus in Manual. cap. 22. n. 21. pag. mihi 665. quod & pluries ætate sua factum scribit Cajetanus, tract. 28. de Matrim. q. 1. Demum Gregorius XIII. quem cum undecim in eo casu positis eadem die dispensasse tradit Henriquez, Lib. 11. de Matrim. cap. 8. Ergo cum negari non possit quin saltem res sit dubia, neque hic desint Doctores gravissimi, gravissimave momenta, in hoc dubio standum est Sententiæ Pontificum qui dispensarunt.

CDXXXIV. II. Non absurde creditur novæ Legis Auctorem, qui Ecclesiæ suæ in necessariis non deest, plenam Vicario suo contulisse potestatem ad ea quæ bono Ecclesiæ regimini necessaria sunt. Atqui potestas dispensandi in Matrimonio rato plerumque in Ecclesia summa est necessitatis; cum ea sublata coerceri sapius non possint gravissima quæ Fidelibus imminet scandala. Nimirum vero ante Tridentinam Legem, & etiamnum ubi ea non viget, frequenter contingere potest ut multi clam cum una, & ante coitum cum alia publice contrahant. Tunc porro quæ de occultis non judicat Ecclesia, posteriores ad Matrimonii invalidi consummationem urget. Atqui grave hoc malum, nisi priores nuptiæ tantum ratæ

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

dissolvi possent, remedii cujuscunque incapax foret. Ergo.

CDXXXV. III. Potest juxta probabilissimam quam amplexi sumus opinionem Rom. Pontifex in voto solemni dispensare. Ergo & in Matrimonio tantum rato. Prob. conseq. Qui potest in fortiori vinculo dispensare, potest in eo quod minus est dispensare. Atqui vinculum Religionis fortius est vinculo Matrimonii simpliciter rati, cum istud dissolvat, & utrobique sit Traditio: major sane in voto, ubi fit Deo & homini; minor autem in Matrimonio tantum rato, ubi soli fit homini. Ergo à fortiori in eodem Matrimonio rato dispensare poterit S. Pontifex; secundum id Juris Leg. *De accessionibus* 14. ff. *De divers. & temp. præscrip. Si vinco vincentem te, à fortiori vincam te.*

CDXXXVI. IV. Quod necdum omnimodam habet dissolubilitatem, gravibus de causis dissolvi potest. Atqui Matrimonium duntaxat ratum omnimodam hanc indissolubilitatem nondum habet, seu de Jure naturali, seu de Jure positivo. Non de Jure naturali; cum & apud Judæos etiam consummatum dirimeretur per libellum repudii; hodieque etiam per infidelitatem obstinatum dirimatur; & quatenus officium naturæ ad prolem, vel concupiscentiæ remedium, potius exigit dissolvi in sterilibus, iisve qui perpetuo morbo laborant, quam immobiliter firmum esse. Non Jure divino. Si enim à Jure divino haberet quod non possit dissolvi, vel quatenus Sacramentum est: vel quatenus sanctam Christi nobiscum unionem significat. Atqui non ut Sacramentum; tum quia ut tale caracterem indissolubilem non parit; tum quia per Professionem Religionis dissolvitur. Non etiam prout significat unionem Christi nobiscum. Duplex enim est Christi unio cum hominibus, alia per Gratiā, alia per Incarnationem. Primam significat Matrimonium ratum, & hæc dissolubilis est in singulis, qui ab ipsa per peccatum excidere possunt: secunda est quidem indissolubilis; at hæc nonnisi per Matrimonium consummatum representatur. Ergo Matrimonium ratum necdum omnimoda indissolubilitate gaudet. Quid mirum autem si per summam Ecclesiæ potesta-

U u u

tem

tem dissolvatur, quod necdum prorsus indissolubile est. Ita ferme idem Sanchez, quem vide etiam disp. 13.

CDXXXVII. An autem ad hujus dispensationis valorem requiratur causa non conveniunt inter se opinionis hujus defensores. Non desunt qui requiri negent; quia, inquiunt, Matrimonii rati indissolubilitas est solum de jure humano. Atqui, dispensatio in jure humano, valet etiam sine causa, licet sit illicita. Alii vero causam requirunt, quia Matrimonium etiam ratum aliquam de Jure divino indissolubilitatem habet. Atqui non valet dispensatio in Jure divino, si absque causa detur, ut patet in dispensatione voti. Ita velut probabilis docet Sanch. disp. 15. n. 6.

CDXXXVIII. Quæ vero ad tantam dispensationem sufficiant causæ, alii aliter explicant. Has admittit idem qui mox Theologus Disp. 16. 1. magnam inter conjuges disparitatem; quæ mutæ conjugum benevolentiae, statim ut refriguit æstus cæcæ libidinis, insigniter adversatur. Unde id Ovidii: *Si qua voles apte nubere, nube pari.*

CDXXXIX. 2. Gravem metum scandali, seu propter futurum adulterium alterius Partis, quæ conjugem ferre non valens, alii, forte meretrici, se dabit; seu ob exortum inter consanguineos vel ipsos conjuges odium; unde alter utrius mors sequi possit: qua de causa dispensavit Eugenius IV. &c.

CDXL. 3. Leporam supervenientem, aut post conjugium detectam, quæ universis Matrimonii finibus impendio adversatur, unde etiam impotentia conjugio superveniens, æquissima erit ratio illius disrumpendi.

CDXLI. 4. Quando conjugatorum alter asserit se non habuisse animum contrahendi; nec induci potest ad sponte ac voluntarie consentiendum.

CDXLII. 5. Cum vir ad Episcopatum promovendus est, & ob egregias quibus pollet dotes, in eo de Ecclesia bene & optime meriturus.

CDXLIII. Addunt aliqui sufficere mutuam Partium consensionem. At causam hanc rejiciunt alii ut omnino insufficientem, nisi adeo discordes sint sponsi, ut ex eorum conjunctione non alii quam infelices exitus sperari possint. Hæc continua serie duximus referenda, ut primæ hujus opinionis motiva & consuetaria simul intelligantur. Sit jam

CONCLUSIO Non potest Summus Pontifex in Matrimonio rato dispensare.

CDXLIV. Prob. 1. Quia si potestas illa Pontificibus à Christo tradita esset, ea dubio procul usi essent primævi Pontifices: cum nunquam prioribus Ecclesiæ sæculis, sicut nec nostris, defuerint gravissimæ ejusmodi dispensationum causæ, præsertim quando moris erat ut aliquo temporis intervallo Matrimonium à cohabitatione divelleretur. Atqui tamen per tota quatuordecim sæcula nullum ullibi extat dispensationis hujusmodi vestigium, seu in Patribus, seu in Historicis, seu Conciliis. Unde ejus epocha non prætergreditur Martinum V. qui an. 1431. diem obiit supremam. Quod enim objicitur ex Alexandro III. qui & ipse an. 1189. denatus est, nihil ad rem facit; cum

in objecto, cap. *de frigidis*, separaretur mulier ob perpetuam & antecedentem viri impotentiam; sicut in cap. 18. XXXII. q. 7. quod opponunt nonnulli, separatur vir à muliere ob parem ejus impotentiam.

CDXLV. Prob. 2. Quia in moralibus, iis præsertim quæ ad Sacramenta spectant, non licet sequi opinionem minus tutam, nisi hæc simul sit multo probabilior. Atqui opinio nostræ contraria 1. longe minus tuta est; quia gravi exponit periculo rescindendi contractum Sacramentalem, qui forte rescindi non potest; cum è contrario assertio nostra ejusdem incolumitati consulat, idque unum habeat molesti, quod gravia quædam Matrimonii incommoda non auferat; quasi vero conjugati ab ea, quam prædixit Apostolus carnis tribulatione, & omni alia liberi effici possint. 2. nec est nostra longe probabilior; seu ab extrinseco; tum quia si plures contra nos militent Jurisperiti, plures multo contra Jurisperitos illos militant Theologi; tum quia assertionem nostram ipse Sanchez *probabilissimam* vocat; Sanchezii vero opinionem ne umbram quidem probabilitatis habere contendunt è nostris aliqui ut Soto; tum denique quia nulla est ex objectis probationibus quæ probabiliter solvi non possit; ut paulo post apparebit. Ergo jure Covarruvias, par. 2. de Matrim. §. 4. n. 21. *Tutior ac verior est communis opinio Theologorum*, quæ negat Matrimonium ratum *posse dissolvi R. Pontificis auctoritate.*

CDXLVI. Prob. 3. Quod Matrimonio quæ tali convenit ex institutione divina, non potest ab homine tolli, nisi auctoritate eidem per Deum certo concessa. Atqui 1. indissolubilitas Matrimonio ex divina institutione competit; tum quia Matrimonium ut sic definitur viri ac mulieris legitima conjunctio individuum vitæ societatem retinens; quod nisi ex natura ipsa habeat, saltem à Deo habere debet; tum quia ex Tridentino Sess. 24. *perpetuum indissolubilemque nexum Matrimonii primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit*, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis*; tum quia ex Catechismo Romano n. 11. *Quamvis Matrimonio conveniat maxime dissolvi non posse*, id ei tamen *quatenus* etiam *est naturæ officium* competit. 2. Nec certo concessa est mortalium ulli auctoritas idem Matrimonium dissolvendi. Ut enim Scripturam & Traditionem omittam, quæ plenum ea de re silentium habent, non est certo concessum, quod ex iis qui Pontificibus favent maxime, alii incunctanter concessum esse negant; alii fatentur, *probabilissime* negari concessum. Atqui è Theologis qui, ut æquum est, Pontificibus favent maxime, alii, &c.

CDXLVII. Confirm. 1. Non ita imminui potest Matrimonii firmitas, ut ei sua, eaque vera indissolubilitas auferatur. Atqui suam Matrimonio rato indissolubilitatem aufert opinio nostræ contraria. Ut enim bene Sylvius, si Matrimonium ratum dispensatione Pontificia solvi potest, potest frequenter solvi; quia frequenter recurrunt ejusdem solvendi causæ, ut ex iis, quas à Gregorio XIII. tredecies eadem die concessas perhibent, dispensationibus liquido constat. Sed quod solvi frequen-

quenter potest perperam dicitur insolubile. Ergo.

CDXLVIII. Confirm. 2. vinculum tam voti quam juramenti etiam illius quod ab uno Papa tolli potest, non est insolubile, & hoc ideo quia per dispensationem Pontificiam tolli valet. Ergo insolubile non erit Matrimonii consummati vinculum, si pari modo solvi queat.

CDXLIX. Prob. 4. qui potest Matrimonium ratum solvere, potest & statuere casum in quo solvatur. Non enim major ad unum requiritur potestas, quam ad aliud. Unde utrumque admittunt Jurisperiti plures, quos citat Sanch. disp. 24. n. 3. Atqui non potest Papa casum unum statuere, in quo Matrimonium ratum ipso facto dirimatur, puta per aliud postea contractum & consummatum. Si enim unum statuere possit, poterit plures, & quid tandem fiet de Matrimonii indissolubilitate.

CDL. Prob. 5. Si Pontifex Matrimonium ratum dissolvere possit, utique ob graves causas, eas puta quas paulo ante n. 438. & c. expressimus. Atqui negarunt vel ipsi Pontifices sibi licere Matrimonium ratum his de causis dissolvere. Sic Alexander III. in Appendice Concilii Later. p. 6. c. 8. jubet mulierem, quæ postquam cum uno per verba de præsentia contraxit, contraxit cum alio & consummavit, ad priorem reverti, *quamvis, inquit, alii aliter sentiant, & aliter etiam à quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando iudicatum*: ubi discussionis & odiorum timor non videtur doctiss. Pontifici æqua ratio cur Matrimonium ratum per aliud subinde consummatum dissolvi possit; quia id utique Legi divinæ adversetur. Sic Nicolaus I. c. *Hi qui XXXII. q. 7. Hi, ait, qui Matrimonium sane contraxerunt, & uni ex duobus dementia aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his qui ab adversariis extæcantur, aut membris truncantur, aut à barbaris exsecuti fuerint*. Ubi indistincte statuitur Matrimonium semel valide contractum ne quidem ob gravissimas amentię, furoris, detruncati membri, atque etiam exsectionis causas dirimi posse.

Neque ineluctabile telum habent probationes in contrarium adductæ. Unde.

CDLI. Ad 1. dist. maj. In dubiis standum est sententiæ Superiorum, si consentiant inter se, C. Si alii ab aliis eadem de re dissentiant, N. Circa præsentem materiam, cum multum caliginis inspersere Jurisperiti, nusquam inter se convenerunt Summi Pontifices. Alii enim magni nominis Doctorum, quales fuere Goffredus, Felinus, Decius, Navarrus temporis sui oraculum, auctoritate rapti, permissam sibi Matrimonii rati dissolutionem credidere, si vera sunt quæ narrantur. Alii eandem sibi graviter illicitam arbitrati sunt. Sic inter alios vir nemini pene secundus, Innoc. III. qui ut ex Panormitano refert Pontius, Lib. 9. cap. 3. n. 6. cuiuspiam Matrimonii rati dissolutionem petenti, ore rotundo negavit sed id posse; eademque Glossæ auctoritatem alleganti respondit, *Maledictus qui te docuit*. Sic & referente Soto in 4. dist. 37. q. 1. art. 4. *Adrianus VI.*

vir tum utriusque Juris peritissimus, tum & rei Theologicæ non infime doctus, cum ab illo hujusmodi dispensatio fuisset postulata, oblataque fautrix sententia Cajetani, demiratus est virum Theologum hoc sibi in animum inducere potuisse; & ideo improbis præcibus succumbens respondit se dare quod posset, sed tamen credere nihil posse. Sic demum, cum casus sit admodum frequens, ipsi etiam Pontifices qui nihil tale concesserunt, nobis cedunt in probationem, quia concessissent, si concedere posse credidissent. Dicendum igitur cum S. Antonino: Pontifices qui in Matrimonio rato dispensarunt, non sunt condemnandi, quia numerosæ doctorum Jurisperitorum phalanges cesserunt: sed nec consulendum est alicui, ut procuret talem dissolutionem sive dispensationem; cum Theologi gravibus nixi momenti tenere videantur, (& vel ipso Sanch. fatente, communiter teneant) quod non possit dissolvi Matrimonium, nisi per ingressum Religionis. Ergo, ait solide Auctor Libri de Re Sacrament. neminem, qui vere Theologus fuerit, à doctrina Ecclesiæ exempla talia dimovebunt; tum quod incerta penitus sunt, illud potissimum quod de tredecim una die Gregorii VIII. dispensationibus sine probatione narratur; tum quod disciplina divinitus constituta factis contrariis convelli non possit.

CDLII. Ad 2. 1. neg. maj. generaliter intellectam: nec enim quia quædam ad Ecclesiæ regimen admodum commoda vel etiam necessaria nobis videantur, idcirco credendum est statim horum potestatem Ecclesiæ fuisse concessum, nisi gravia id aliunde probent momenta. Alioquin enim posset Ecclesia Matrimonium etiam consummatum rescindere, cum occurrunt causæ iis graviores quas ad conjugii rati dissolutionem sufficere existimant Adversarii. Sic rescindere potuisset Henrici VIII. Matrimonium; quia ex negata rescissione impendebat toti Angliæ schismatis & hæreseos periculum. Sic & clandestina etiam post consummationem Matrimonia dissolvere debuisset, ut perpetuum in secundo à publico Matrimonio concubinatum impediret. Ita ferme Pontius, ibidem, num. 12.

CDLIII. 2. neg. min. Quia potestas dispensandi in Matrimonio rato non est Ecclesiæ necessaria magis, quam potestas in Matrimonio consummato dispensandi. Ex una enim parte habet Ecclesia facultatem comprimendi abusus qui obijciuntur, puta irrita efficiendo Matrimonia clandestina; ex alia vero parte conjuges post ratum Matrimonium eadem habent remedia quæ post consummatum, atque etiam majora, cum & Religionem ingredi facile possint, & statum suum oratione & lachrymis lenire. Et vero si Matrimonium ratum dissolvi possit, quot conjuges, astuti potissimum, sic se gerent, ut nunquam consummasse videantur, tandemque mutuo consensu dispensationem exquirant!

CDLIV. Ad 3. neg. conseq. Et ad probationem dico 1. in iis quæ ex sola Dei voluntate pendent, non valere argumentum à pari; & multo minus cum hæc sunt ordinis plane diversi, ut sunt in præsens voti solemnitas, quæ, juxta communioem sententiam, Juris est mere

mere humani, & firmitas Matrimonii, quæ ipsa Dei Lege sancita est. Dico 2. esse cur Professio Religiosa obtinuerit privilegium dissolvendi Matrimonium ratum, quia nempe hominem totum Deo devincit & consecrat, non esse vero cur id quoad Matrimonium ratum magis obtinerit Pontifex, quam quoad consummatum, & aliunde qui rata sua Matrimonia dissolvi velint, vix unquam alio quam libidinis impetu moveantur. Dico 3. regulam, *vinco vincentem; ergo vinco te*, fallere in multis casibus, prout in objectam Legem, demonstrant Accursius & Bartholus; neque enim quia te vasallum meum vinco, idcirco vasallum tuum vincam, quem ipse vincis.

CDLV. Ad 4. neg. min. Matrimonium enim eo ipso quo ratum est, tantam habet indissolubilitatem, ut nonnisi in uno Religionis casu rescindi possit. Hæc autem indissolubilitas primario repetenda est ex ordinatione divina, secundum id Bonifacii VIII. cap. unic. *De voto*, &c. in 6. *Matrimonii*, rati scilicet de quo ibi agitur, *vinculum ab ipso Ecclesiæ Capite, rerum omnium Conditore: unionem & indissolubilitatem accepit*. Unde etsi illa indissolubilitas repeti etiam solet ex significatione unionis Christi, non est tamen, ut multi censent,

rationi huic summopere insistendum, præsertim quoad casus dubios & ancipites. Ut enim nec male observat. Anacl. Reiffenstuel in tit. 19. Lib. IV. Decret. constat. 1. multos arbitrari Matrimonium etiam ratum significare unionem Christi non solum cum anima, sed & cum Ecclesia; cum Paulus, Ephes. 5. unionem illam indicans, dicat univérse: *Hoc Sacramentum magnum est: Ego autem dico vobis, in Christo & in Ecclesia*. Porro unio Christi cum Ecclesia plane est indissolubilis. 2. Quia etsi Matrimonium consummatum indissolubilem hanc cum Ecclesia unionem significaret, non inde sequeretur illud adeo indissolubile esse, ut Pontificia dispensatione propter Ecclesiæ bonum à Deo permessa dissolvi non posset; cum juxta plures ex Adversariis ipsa consummata, tam Infidelium quam Fidelium antiquæ Legis Matrimonia, hanc etiam unionem significarent, & tamen possent dissolvi. 3. Quia ut late contendit Pontius, Lib. 1. c. 13: Matrimonii indissolubilitas efficaciam suam ab illa unionem non habet, sed ex institutione Christi. Ergo ad hanc præcipuè in hac materia recurrendum est. Hæc ille, quæ satis veri habent ut argumentum è significatione unionis Christi petita suos intra limites coerceant.

SECTIO OCTAVA.

A N

ET QUIBUS DE CAUSIS MATRIMONIUM QUOAD THORUM ET COHABITATIONEM SOLVI POSSIT.

CDLVI. **C**ONJUGES tripliciter separari possunt, nempe quoad vinculum, quod hætenus dictum est, quoad thorum, ita ut alter alterius corpore non utatur; & quoad thorum simul & cohabitationem: atque hoc postremum separationis genus divortium propriè nuncupatur; quia conjux à conjugē, quantum sibi licet, divertit. Quæritur an & quando utrumque vel alterutrum conjugibus permissum sit.

Lutherus, Melancton, & alii passim, nulum manente vinculo conjugali divortium agnoscunt: utique promptius habent in ipsa matrimonialis nexus dissolutione remedium. Aliud & offerebat turpi plebeculæ acceptum magis Lutherus his quæ nota sunt scurilibus verbis: *Si nolit uxor, veniat ancilla*. Sit cum Catholicis omnibus.

CONCLUSIO I. Quamvis Matrimonium consummatum quoad vinculum dissolvi non possit, possunt tamen aliquando conjuges justis de causis quoad thorum & habitationem separari.

CDLVII. Prob. 1. ex Tridentino, Sess. 24. Can. 8. ubi: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum multis ob causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit*.

CDLVIII. Prob. 2. ex Concilio Milevitano II. Can. 17. jam citato, ubi non prohibetur

conjugum separatio, sed jubetur tantum ut maneant innupti, vel sibi reconcilientur. (T. 2. Conc. pag. 1541.)

CDLIX. Prob. 3. ex Apost. qui id manifeste supponit, cum I. Cor. 7. ait: *Præcipio, non ego, sed Dominus uxorem à viro non discedere: Quod si discesserit, non manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Ergo licet Dei nomine vetet ne conjux à conjugē, alterius Matrimonii intuitu, discedat, non prohibet tamen ne discedat simpliciter: cum non jubeat absolute eam viro suo reconciliari, sed eo tantum casu quo continere non possit.

CONCLUSIO II. Conjux à conjugē propter adulterium ejus quoad thorum & habitationem discedere potest.

CDLX. Prob. 1. ex citatis toties Christi verbis apud Math. 5. & 19. ubi permittitur uxoris dimissio propter adulterii causam. Atqui dimissio hæc non cadit ad vinculum: Qui eniui dimiserit, & aliam duxerit, mæchatur. Ergo cadit in thorum & cohabitationem.

CDLXI. Atque id indicant hæc ejusdem Salvatoris verba cit. cap. 19. v. 29. *Omnis qui reliquerit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem: propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*: ex quibus constat cariora quæque ad majorem Dei gloriam, propriamque perfectionem dimitti posse; quod & fecerunt qui relictis omnibus Christum secuti fuere.

fuere. Atqui si perfectionis desiderio uxorem aliquando dimittere licet, licet à potiori, cum non solum à pefectione dimovet, sed & retrahit à via salutis.

CDLXII. Confirm. ex his Christi verbis apud Math. 18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum*; quem in locum animadvertunt Patres, & in his Hieronymus sententiam Domini esse, ut qui ceteroquin nobis oculorum instar cari esse possint, ut parentes, filii, uxor, generose dimittantur, cum ruinæ nobis occasio efficiuntur, Atqui per adulterium, & alia id genus plurima conjuges sibi invicem ruinæ occasio evadunt. Ergo. Hinc fit.

CONCLUSIO. III. Præter adulterii crimen plures esse possunt legitimi divortii causæ.

CDLXIII. Prob. Ex dictis potest dimitti conjux, quando gravis fit ruinæ causa. Atqui multi sunt præter adulterium casus in quibus id contingat: puta si alter alterum à rectis moribus avocet; si hæresin vel irreligionem inspiret pro viribus; si maledictis, verberibus, blasphemis eundem ad iracundiam, ad continuas obmurmurationes, ad desperationem inducat; si mortem lentam paret; si in eo languoris ac mœroris statu constituat; qui patientiam infringit, & omnes demum pietatis sensus excutit. Hinc et si Hieronymus in cap. 19. Math. (Tom. 4. part. 1. pag. 87.) retineri vult uxorem, quæ *temulenta fuerit, iracunda, malis moribus, luxuriosa, vaga, jurgatrix, maledica*; ubique tamen jam receptum est ut vitia hæc, cum ad certum usque gradum assurgunt, legitima divortii causa reputentur. Unde Innocentius III. cap. *Litteras*, 13. *De rest. spoliat. Si tanta sit viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet illi restitui, sed ab eo potius amoveri.* Verum hæc ut admodum practica fusiori egent discussione: quod antequam fiat, placet nonnullas Kemnitii objectiones expendere.

Obj. Itaque 1. Christus, Math. 19. non aliam divortii causam assignat quam fornicationem. Ergo.

CDLXIV. R. neg. conseq. Negati ratio duplex: prima, quod Christus, Math. 19. loquitur de divortio, quod in perpetuum fieri potest per se & vi ipsius contractus Matrimonii, invito etiam altero conjuge, & in pœnam delicti contra Matrimonium ipsum, seu mutuam corporum traditionem directe commissi, cuiusmodi crimen est adulterium duntaxat. Non vero loquitur de divortio seu separatione; quæ secundum Jus naturale fieri potest ad vitandum grave corporei vel spiritualis mali periculum, vel ex mutuo consensu propter majus utriusque conjugis bonum. Secunda, quod Christus de eo loquitur divortii genere, quod sponsis qua talibus competit; non autem de eo quod ipsis cum aliis commune est. Atqui fornicatio causa est divortii ad sponfos qua tales pertinens. Hæresis vero, scandalum, sævitia, & alia id genus, sunt divortii seu separationis causæ omnibus communes. Propter hæc enim focus quisque ex Jure naturali habet, quod à socio recedere possit; neque id à Christo ne-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

cessum erat explicari in loco ubi de sponsis qua talibus, tantumque de Matrimonio agebatur.

CDLXV. Obj. 2. Catholici qui divortium permittunt, his nituntur Pauli verbis: *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Atqui Apostolus eo loci non loquitur de divortio justo, sed de illicito, quod fit ob leviores causas. Si enim de divortio justo loqueretur, haud præciperet uxorem à viro non discedere. Atqui tamen id præcipit.

CDLXVI. R. neg. min. & dico cum Augustino, Lib. 1. de adult. conjug. cap. 1. & seq. B. Paulum non loqui de eadem discessione, cum ait: *Præcipio uxorem à viro non discedere*; & cum ait: *Quod si discesserit, manere innuptam.* In priori enim loquitur de discessione injusta, quam nomine Domini prohibet; in posteriori vero de discessione justa. Si enim de illicita & levibus causis innixa loqueretur, cum ait: *Quod si discesserit*, &c. non daret optionem conjugibus, ut post separationem manerent innuptæ, vel reconciliarentur viris suis, sed simpliciter juberet reconciliari. Si enim Dominus uxorem à viro discedere prohibuit, nimirum sine justa causa, ut testatur Apostolus; qui fieri potest ut idem Apostolus, ibid. contra Domini præceptum permittat uxorem à viro sine justa causa separatam remanere? Is ergo nec distortus, sed sponte fluens, est Apostoli sensus: *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere*, sine justa causa; at si justa de causa *discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ita Bellarminus, cap. 14.

CDLXVII. Obj. 3. Ideo Christus, Math. 5. uxorem extra fornicationis causam dimitti vetat, quia dimissio hæc gravibus exponit incontinentiæ periculis. Atqui de periculis illis solliciti non sumus, qui tot admittimus divortii causas.

CDLXVIII. R. quod sicut periculum incontinentiæ novæ cui exponitur conjux propter adulterium dimissa, ipsi soli imputatur, non autem dimittenti, qui jure suo utitur; sic nec idem periculum ei qui aliis justis de causis dimittit, imputari debet. Sane, cum duo immineant pericula, unum conjugi innocenti, si cum Hæretico vel ad flagitia trahente permaneat, videlicet in hæresin aut flagitia prorundi; aliud conjugi nocenti, si separetur, nempe fornicandi periculum, censuit Ecclesia, & ubique sentiunt Catholici Magistratus, innocenti potius quam nocenti esse consulendum; & ideo cohabitationis separationem decernunt; non quia de dimissæ Partis periculo solliciti non sint, sed quia de innocentis periculo juste solliciti sunt.

CDLXIX. Obj. 4. Divortium quod statuunt Pontificii, ipsum Matrimonii vinculum perimit. Quod enim tollit individuam vitæ societatem, quod à conjuge aufert potestatem in corpus alterius, quod impedit ne conjuges jam una caro fiant, &c. id, nisi de nominibus perperam digladiari lubet, ipsum Matrimonii nexum subvertit. Atqui, &c.

CDLXX. R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. Quod tollit

X x x

tollit individam vitæ societatem, &c. ita ut qui unius erat, alteri dare se possit, & novum cum ipsa Matrimonium inire, C. Quod tollit, &c. ita ut neuter sui maneat juris quoad novum conjugium, N. Et vero, si separatio præcise quatenus mutuam vitæ, mensæ, lecti & domus societatem tollit, vinculum Matrimonii tolleret; desineret vinculum illud quotiescunque vir & uxor, æquissimis etiam de causis, in regiones procul distitas commigrarent. Id autem absurdissimum est dictu.

De ceteris, quæ minoris sunt momenti objectionibus, adi Bellarminum, cit. cap. 14. Libri 1. Nunc practica quæcunque ad materiam hanc spectant, evolvere decet.

CDLXXI. Quæres 1. an divortium ex adulterii causa semper licitum sit.

R. negat. Siquidem ex S. Thoma hic, q. 62. art. 1. O. *Septem sunt casus in quibus non licet viro uxorem dimittere fornicantem, in quibus vel uxor à culpa immunis est, vel utrique sunt æqualiter culpabiles. Primus est, si vir ipse similiter fornicatus fuerit. Nec refert quod semel tantum, mulier vero pluries deliquerit; aut hæc in genere graviore, puta per bestialitatem aut sodomiam; quia jura fidem fractam, divisamque carnem attendunt: quod utrobique reperitur. Secundus, si ipse uxorem prostituerit. Tertius, si uxor virum suum probabiliter mortuum credens propter longam ejus absentiam, alteri nupsit. Quartus est, si latenter, seu fraudulenter, cognita est ab aliquo sub specie viri sui lectum subintrante. Quintus, si fuerit vi oppressa. Sextus, si reconciliaverit eam sibi post perpetratum adulterium, seu verbis, seu tacite, puta eam post adulterium ipsius sibi notum, iponte, non autem quia ad id à Judice apud quem probationum defectu succubuit, carnaliter cognoscens. Septimus, si Matrimonio in infidelitate utriusque contracto vir dederit uxori, quæ vel unica foret, vel omnium prima, libellum repudii, & uxor alteri nupsit; tunc enim si uterque convertatur, tenetur eam vir recipere. Hæc non prosequimur, quia à nobis sat expensa Tom. 3. pag. 394. & seq.*

Quæres 2. an divortium eadem de causa aliquando sub præceptum cadat.

CDLXXII. R. cum eod. S. Doctore, ibid. art. 2. *Si mulier de peccato pœniteat, vir non tenetur eam dimittere. Si autem non pœniteat, tenetur, ne peccato ejus consentire videatur; & ne, ut habetur cap. Apud misericordem, 10. XXXII. q. 1. Patronus turpitudinis & lenocinii reus habetur. Unde id Proverb. 18. Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens. Qua sententia motus Augustinus, Lib. 1. Retract. cap. 19. id improbat quod scripserat alibi, dimissionem uxoris propter adulterium permissam esse, non præceptam. Et vero Pars compartis resipiscentiam omni qua potest via procurare tenetur ex debito charitatis. Ergo & eam dimittendo, si, quod antea tentandum, nihil verbo & verbera consequi potuit. Hinc Arelatenfis Synodus relata cap. 3. De adulteriis, &c. Si vir sciens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps. Imo juxta Caput Si quis*

XXII. q. 1. *Maritus qui cohabitaverit cum uxore adultera, tribus annis subjicitur pœnitentiæ. Hic tamen justitiam temperare debet misericordia. Unde citatum mox Arelatense Concilium: Si mulier dimissa eg rit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reverti, debet, sed non sæpe, recipere peccatricem.*

Quæres 3. an præter adulterium aliæ sint divortii causæ.

CDLXXIII. R. esse, ut patet ex Tridentino multas separationis conjugum causas quoad thorum & cohabitationem generatim constituyente. Ex his causis potior est sævitia conjugis unius tanta, ut ei alter sine periculo cohabitare non possit. Ad sævitiam referuntur odium implacabile, furor demens, jurgia gravia & continua.

CDLXXIV. Causa hæc, idemque est de ceteris præter fornicationem, divortium solummodo temporale parit: unde seu fiat auctoritate privata, seu, ut decet & moris est, auctoritate Judicis, non potest Pars innocens statum assumere cum Matrimonii usu incompossibilem, puta sacros Ordines, vel Religionem; quia divortium illud tandiu solum ab onere conjugali eximit, quamdiu subsistit divortii causa: cum ergo hæc cessare possit, potest nocens ad revertendum obligari. Unde si saceris initiatus sit, tenetur ad Partis conversæ instantiam redire, ac debitum reddere, non tamen petere. Idemque est si Religionem professus sit; quia licet Professio hæc irrita sit, emissum tamen in ea castitatis votum obligat, in quantum potest obligare sine alterius præjudicio? ut in simili statuit Cælestinus III. c. 2. de convers. conjugat. de viro qui uxorem suam obiisse credens, Religionem professus est. Ita, & melius quam Henno, Sanch. Lib. 10. disp. 9. n. 9. qui idem eandem ob causam statuit de eo qui post divortium hujusmodi temporale, simplex castitatis votum emisit.

CDLXXV. Censet tamen idem Theologus, disp. 18. n. 49. licitum esse innocenti ad Religionem invito altero transire, quando Judex de conjugis sævientis emendatione, omnibus mature perpenfis, desperans, absolutam divortii sententiam pronuntiavit; quia divortium istud per accidens fit perpetuum, ut per se perpetuum est quod ratione adulteri celebratur. Neque jam Professus, vel sacris initiatus ab alio licet emendato, aut idoneam cautionem exhibente, poterit revocari. Quin & id de ipso conjugis sævitie reo docet Navarrus, Lib. 4. Consil. 5. final. de Divortio. Melius tamen crediderim cum Sanch. ibid. disp. 10. n. 12. & seq. non licere conjugi, seu sævitie seu adulterii reo, etiam post latam divortii sententiam, ingredi Religionem, aut Ordines assumere, sine innocentis licentia expressa vel tacita; qualis erit si innocens rem videat, neque, cum possit, contradicat. A fortiori, si innocens monitus & rogatus nocentem bene conversum recipere constanter renuerit, poterit is irrevocabiler profiteri. Neque enim innocens lata etiam divortii sententia; adulterum quasi ligatum habet, ne sibi, statum eligendo, consulere possit, si ad reconciliationem minime admittatur. Sane absurdum fuerit ut qui veniam negat petenti, Religionis etiam

etiam remedium neget pœnitenti. Favet Authentica *Sed hodie*, Cod. ad Leg. Jul. de adulteriis, sic se habens: *Sed hodie adultera in Monasterium mittatur, quam intra biennium virum recipere licet: biennio transacto, adultera tonsa Monastico habitu suscepta, ibi, dum vivit, permaneat.*

CDLXXVI. Secunda divortii temporalis causa est fornicatio spiritualis, seu professio hæreseos, incredulitatis; &c. eaque causa Fidei perinde ac rationi consentanea est; tum quia Hæretici *sermo ut cancer serpit*, II. Timot. 2. 17. Unde hæreticum hominem postquam & secundam correptionem devitari jubet Apostolus ad Tit. 3. tum quia quæ forte uxori non noceret hæresis, ejusdem consanguineis ipsam invisentibus, ac proli potissimum facile noceret.

Circa hanc divortii causam quinque inquiruntur, 1. an unus infidelitatis actus ad divortium sufficiat; 2. quid Juris, si pars male sentiens de Fide compartem ad errores suos non sollicitet. 3. An pars fidelis ab infideli discedere possit auctoritate propria; 4. an conversum infidelem recipere teneatur; an vero possit ad alium statum, puta sacros Ordines, vel Religionem transire; 5. an in hæresi detur compensatio, five ex hæresi, five ex adulterio alterius. Quæ ut paucis solvantur.

CDLXXVII. R. ad 1. Non sufficere ad divortium simplicem quempiam infidelitatis actum, 1. quia non eo quis contumax est, quo semel male sensit & locutus est. Sane multa contra fidem excidunt, quandoque incautis, quandoque loquacibus, unde ipsa fidei subversio nequaquam inferri potest; 2. quia plus tentandum est erga conjugem, dimidium nostri, quam erga extraneum: & hunc tamen semel & iterum invisum patitur Apostolus. Hinc non eadem est hæresis conditio, quæ adulterii; hoc enim semel admissum ad perpetuam separationem sufficit; quia malum intulit irreparabile; secus de hæresi. Ita S. Thomas in 4. dist. 35. & alii apud Sanchez lib. 10. disp. 15. n. 11.

DCLXXVIII. R. ad 2. Sentiant nonnulli in hoc casu non licere divortium, ob istud Alexandri III. cap. *Quæsiuit*, 2. *De divortiiis*. Si conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, a viro poterit separari. At respondent alii statui quidem à Pontifice, quid liceat, si conjux alter alterum ad infidelitatem trahere nitatur; sed taceri quid liceat; si non traxerit; id autem exprimi per alia jura, puta per Cap. ult. *De conv. conjug.* & per Cap. 6. *De divortiiis*, ubi generatim statuitur infidelitatem ad divortium sufficere.

CDLXXIX. Mihi persuasum est infidelitatem contumaciæ junctam satis esse ad divortium; tum quia subest semper magnum perversionis in prole ad omnes motus cerea periculum; tum quia timere est ne uxor ea quam Hæretici plerique affectant pietatis larva sensim decipiatur, & ex moribus specie austeris, fidem dijudicet, contra regulam Tertulliani. Si tamen mulier auxilio Dei sentiat se in fide roboratam & non imprudens speret futurum esse ut conjugem mediocris ingenii virum paulatim meliores ad sensus revocet; hortabor ut sepa-

rationem differat, nisi hæc potentius maritum commotura sit. In his sane ut in plerisque moralibus tota agendi ratio ex consilio sapientem, & ex personarum circumstantiis metiendæ est.

CDLXXX. R. ad 3. Jure communi potest Catholicus ab hæretico contumaci discedere auctoritate propria. Patet id ex tit. cap. 6, *De divortiiis*, ubi supponitur mulierem posse viri hæretici consortium sine Ecclesiæ judicio declinare. At in his inspicendi sunt locorum mores, nec præpropere agendum, præsertim in Gallia, ubi divortium, quoad fieri potest, restringitur.

CDLXXXI. R. ad 4. cum Sanchez eadem disp. n. 13. Catholicum non posse sacros Ordines vel Religionem amplecti, donec ab Hæretico per Ecclesiæ judicium separatus sit. Ita habetur cit. mox cap. ubi: *De illa quæ viro suo labente in hæresin, sine Ecclesiæ judicio declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum conversus fuerit, est reddenda, quæ etiamsi ad eam reverti noluerit, compellatur.* Ergo si ad Religionem transierit ante Ecclesiæ judicium, egit contra jus Hæretici; qui proinde si resipiscat, eam ad se à Monasterio poterit revocare.

CDLXXXII. Sed quid facto opus erit, si Fidelis ab Hæretico per Ecclesiæ auctoritatem se junctus fuerit? Respondet Sanchez ibid. Catholicum in hoc casu sui jam Juris esse, perinde ac si propter adulterium separatus esset; proinde nec teneri ad conversum redire; nec in Monasterio profiteri. Verum reclamant alii plures, quos sequuntur in h. tit. Pirhing, n. 31. & Reiffenstuel ib. n. 32. adeoque docent Catholicum vel ad redeundum teneri, vel ad profitendam Religionem. Horum rationes, jam T. 3. allatæ, sunt 1. quia nulla est, teste Christo, perpetui, divortii causa præter adulterium; 2. quia divortium perpetuum, ob periculum incontinentiæ, & alia scandala, pro viribus restringendum est; 3. quia non est Hæretico ad Fidem redeunti adimendum cohabitandi jus, quod eidem jure divino competit. Ast addendum, 1. posse Ecclesiam conjugi Catholico præcipere, ut compartem vere & sincere conversam recipiat ad conjugale consortium, si id necessum sit ad occurrendum periculo animæ; 2. pœnam illam vix habere locum in locis hæresi infectis: quod ob publicam pacem sancitum est. Ita Pirhing, num. 32.

CDLXXXIII. R. ad 5. Censent aliqui quos secutus sum Tom. 3. pag. 263. non posse unum tunc ab alio divertere, quia jus divortii soli Catholico confessum est. Sed addunt plures cum Sanchez, L. 10. disp. 16. n. 4. eum qui semel propter hæresin damnatus est, non posse alium, licet postea hæresi infectum, revocare. Quin & docet Pichler hic, n. 17. utrumque, si ambo condemnati sint, ab alio, si velit, divertere posse; quia divortium propter hæresin non fit directe in favorem alterius conjugis, sed in detestationem hæreseos, quæ causa semper manet, licet altera quoque Pars in hæresin labatur. Verum in rebus tam implicatis malim consuli Judicem à quo lata fuerit divortii Sententia.

CDLXXXIV. Idem servari velim, si vir in adulterium, uxor in hæresin proruerit. Et si enim

enim existimat Lugo, quem ibid. simpliciter retul, non posse tunc conjugem alium ab alio invito recedere, aliud tamen alii sentiunt: Quia duo hæc crimina sunt generis adeo diversi, ut neutrum reparet injuriam alterius, aut damnum ex illo imminens: Adulterium enim minime facit ut non immineat Fidei periculum ex habitatione cum Hæretico; hæresis vero non reparat violationem fidei conjugalis; neque facit ut qui ex hac parte innocens est; licet aliunde nocens, teneatur ei servare fidem, qui fidem sibi violavit. Certe, inquit, si Hæreticus per Ecclesiæ Sententiam damnatus fuerit, adulterium uxoris non restituit illi jus, quo in pœnam hæresis privatus est absolute & independenter à futuro compartis suæ peccato. Pari de causa non datur adulterii compensatio cum sævitia, morbo exitiali, & similibus divortii causis. Unde his non obstantibus potest uterque ab altero, si sufficientem dederit causam, recedere. Ita Martinon, disp. 79. n. 56. Hæc addenda duxi, quia brevius exposita T. 3. Ad hunc pro ceteris legitimi divortii causis recurre.

CDLXXXV. Quæres 4. an divortium, vel si mitiori nomine uti velis, separatio conjugum, ex mutuo eorum consensu fieri possit.

R. affirm. Et quidem si de separatione thori agitur quod certum tempus, res indubie constat ex Apostolo, I. Corinth. 7. v. 5. ubi: *Nolite, inquit, fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, &c.* Idem est cum ex Matrimonii usu probabile imminet uxori periculum mortis, de quo vide Tom. 3. pag. 403.

CDLXXXVI. Si autem de omnimoda separatione sermo sit, nemini dubium est quin post consummatum Matrimonium vel utrique ex mutuo consensu, vel uni ex consensu alterius liceat ingredi Religionem, & eam profiteri, prout statuitur cap. 1. *De conv. conj.* Verum ad id nonnullæ requiruntur conditiones; & quidem 1. ut conjux alter & ipse Religionem ingrediatur, si adhuc juvenis sit, vel senex quidem, sed non absque periculo incontinentiæ. Ita communiter Theologi & Canonistæ, ut Sanchez, lib. 7. disp. 32. n. 2. Fagnan in cap. *Cum sis*, 4. hoc tit. propter hæc ejusdem Capituli verba. *Prohibemus ne virum vel uxorem (nisi uterque ad Religionem migraverit) transire permittas. Verum si ita uxor senex est & sterilis, quod sine suspitione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut ea in sæculo remanente, & castitatem promittente ad Religionem transeat vir ejusdem.* Neque fatis est ut conjux alter juvenis simpliciter ingrediatur Religionem, ibique maneat, sed necessum est ut profiteatur, quia non dicitur proprie transire ad Religionem & converti, quod Jura exigunt, nisi qui profitetur.

CDLXXXVII. 2. Requiritur ut conjux in sæculo remanere volens, sit non solum senex, & ab omni incontinentiæ suspitione immunis, sed & simplex perpetuæ continentiæ votum emittat, scilicet in manibus Episcopi & testium, qui de eo fidem facere possint. *Profecto enim, ait Innocentius III. c. 13. eod. tit. non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regulam, nisi reliquus perpetuam continentiam*

promittat, sed & vitam mutare debet, nisi forte sit ejus ætatis, ut sine suspitione incontinentiæ valeat in sæculo remanere. Quapropter conjunctim hic requiruntur quatuor, consensus alterius partis, castitatis perpetuæ votum, senectus, & immunitas ab omni suspitione. Unde conjux juvenis, quantumlibet ab omni suspitione propter bonos mores libera, non potest, etiam emisso castitatis voto inter sæculares remanere. Rationem dant, tum quia conjux juvenis copulæ prius assueta, veris in sæculo obnoxia foret incontinentiæ periculis, tum quia *mulier semper volubilis est ut rota.*

CDLXXXVIII. Quis autem in præsentì dicendus sit senex varii varie explicant. Sanchez, lib. 7. disp. 32. censet feminam quoad propositum esse senem, si quinquagenaria sit; virum autem, si sexagenarius. Aliter censet Fagnan in cit. cap. *Cum sis*; & id æqui Judicis (Episcopi scilicet, qui etiam Medicos consulere poterit; & melius forte eos ex consanguineis & familiaribus, qui conjugatorum mores, castimoniam in factis & verbis, to amque agendi rationem penitus cognoverint) arbitrio relinquit; qui tamen nec ut senes habere poterit eos qui annis 50. minores sint, nec ut non senes, eos qui annum ætatis septuagesimum excedant.

CDLXXXIX. Sed quid si vir obtento uxoris consensu Religionem profiteatur, non servatis ab uxore ceteris conditionibus, puta quod juvenis & ipsa Monasterium ingrediatur, vel senex voveat castitatem?

R. cum Canonistarum vulgo, professionem hanc, quamvis illicitam, fore tamen validam; sed ita ut Professus ad uxorem, quæ continentiam in sæculo perpetuam non vovit, ab Episcopo revocari possit & aliquando debeat.

CDXC. Quod professio hæc illicita sit, patet, quia non impletæ sunt conditiones à Jure sapienter præscriptæ.

CDXCI. Quod eadem professio sit valida, non minus constat, tum quia nullibi irritatur in Jure, tum quia in eo supponitur valida: Si quidem decernit Urbanus III. cap. *Ex parte* 9. h. t. ut vir, qui de uxoris licentia, sed omissis aliis conditionibus, quandoquidem hæc in sæculo remansisset, Religionem amplexus erat, & uxore revocante ad eam regressus erat, ipsaque demum mortua aliam duxerat, *ista dimissa ad suum Monasterium revertatur, sub regulari habitu de cetero Domino serviturus.* Ubi posterius Matrimonium supponitur esse nullum, quod fieri non potuisset, si professio ejus fuisset invalida.

CDXCII. Quod demum in hoc casu possit professus ad uxorem per Episcopum revocari, liquet tum ex communi Doctorum sensu, tum ex cap. 1. eodem tit. ubi sic Alexander III. *Utrum Laicus uxoratus, qui præsentibus Sacerdotibus & Monachis, sed ignorante Episcopo, de licentia & permissione uxoris Monasterium ingressus, professionem fecit, uxore in sæculari habitu remanente, nec transeunte ad Religionem, aut perpetuam continentiam vovente, ab Episcopo suo possit ad thorum revocari uxoris, an illa compellenda sit continentiam observare? Dicimus quod nisi uxor ad Religionem transferit, aut perpetuo castitatem servare promiserit,*

miserit, vir potest & debet de Monasterio revocari; & uxori debitum reddere, quæ exigere illud potest, quia alioquin frustra revocaretur maritus, sed non petere. Promisit enim, cum Religionem professus est, se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat, & ideo quoad hoc votum ejus tenuit, cap. 3. h. t. quod & statuitur cap. Placet, eodem

CDXCIII. Quod si pars in sæculo remanens perpetuam continentiam vovit, jam seu juvenis sit, seu senex, seu suspecta, vel non, partem alteram quæ Religionem vovit, revocare amplius non potest; quia ad hoc ut professio unius de alterius consensu facta irrevocabiliter valeat, Jus divisive solum requirit, ut conjux alter vel transeat ad Religionem, vel perpetuam continentiam voveat; licet ut eadem professio licite fiat, plus aliquid requirat, nempe ut pars juvenis aut suspecta Religionem profiteatur. Sed de his, quibus sua inest difficultas, adeundus Sanchez, lib. 7. disp. 33. 9. & Canonici Juris Interpretes ad Tit. 33. Lib. 3. Decretalium.

CDIV. Sed num tunc temporis mulier quæ juvenis vel alias suspecta continentiam simpliciter vovit, ad ingrediendam vel etiam profitendam Religionem ab Episcopo erit compellenda?

R. vel conjux, cum alteri licentiam fecit

profitendæ Religionis, conscia erit Juris, quo pars in sæculo remanens ad profitendam Religionem, casu quo juvenis sit, adstringitur, vel ejusdem Juris ignara. Si primum, non modo Claustum ingredi debet, sed in eo profiteri. Ratio est quia quæ Legem sciebat, ad ejus observantiam se obligasse censetur. Unde cap. 10. XXXIII. q. 5. *Qui uxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.* Si vero eadem uxor Juris ignara erat, debet quidem compelli ad manendum in Monasterio ut evagationibus & incontinentiæ periculis aditum præcludat: Verum ad ipsam professionem adigi non potest; quia ad id nec expresse, nec tacite se obligavit. Ut autem nemo Ordines assumere cogitur, ex cap. 6. *De ætate & qualitate*, sic nec quisquam, nisi in id consenserit, cogendus est profiteri. Ita Sanchez ibid. n. 27. Fagnan. Pirhing. Reiffenst. & alii vulgo.

CDV. Eadem de Jure communi præcipiuntur, cum vir ad sacros Ordines de uxoris assensu provehitur. An autem strictim servarentur in Galliis incertum videri possit. Cum enim N. de Villemonte ad Maclovienfes insulas assumptus est, derelicta ejus uxor, nec Religionem introivit, quod mirum non est, quia fenicula erat; nec castimoniam in sæculo vovisse legitur.

CAPUT SEXTUM.

DE

EFFECTIBUS ET BONIS MATRIMONII.

ARTICULUS PRIMUS.

DE

EFFECTIBUS MATRIMONII.

I. **R**EVOCANDUM in mentem, quod pluries diximus, gratiam sanctificantem in hoc statu, vel *primam* esse quæ hominem ex peccatore justum facit, vel *secundam*, quæ hominis jam justii justitiam & sanctitatem adauget. His suppositis, fit

CONCLUSIO I. Matrimonium non confert gratiam primam.

II. Prob. Gratia sanctificans prima ea est qua deletur peccatum mortale, & homo ex injusto justus efficitur. Atqui Matrimonium gratiam hujusmodi non parit, quia non est Sacramentum mortuorum, sed eorum qui jam vivunt vita gratiæ.

III. Confirm. Matrimonium debet esse imago unionis Christi cum Ecclesia. Atqui purissimam hanc unionem adumbrare non potest, nisi in statu justitiæ & sanctitatis celebretur. Quæ enim participatio aut similitudo justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luti ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial?

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

IV. Hinc sedulo monendi sunt à Pastoribus ii qui de nuptiali fœdere cogitant, 1. ut peccata sua sinceræ poenitentiae laboribus quamprimum expungant; neque differant ad ipsam pene conjugii diem, qua nec edoceri satis, nec probari congrue possunt; 2. ut accepta reconciliationis gratia nullum Sacramenti hujus effectui, qui in augmento gratiæ situs est, obicem ponant; 3. ut periculofam hanc celebrati Matrimonii diem, non in ornatibus plusquam vanis, in comestationibus, in lascivis cantilenis misere transigant; sed Tobiae jnnioris instar Deo prius juncti per charitatem, sic ad altare accedant, ut cum eodem dicere possint (Tob. 8. 9.) *Et nunc, Domine, tu scis quia non luxuriæ causa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.* Hæ autem sanctæ dispositiones quam raræ sunt, partim quidem conjugum, sed & partim ipso Pastorum defectu!

Y y y

CON-

CONCLUSIO II. Matrimonium iis à quibus pie suscipitur, gratiam secundam confert; & cum ea jus ad actuales gratias, quæ malis in nuptias per primi hominis peccatum invecis mendeatur.

V. Prob. 1. pars. Matrimonium duo habet: 1. quod Sacramentum sit: 2. quod Sacramentum sit vivorum. Atqui sub priori respectu gratiam parere debet; sub posteriori autem parere gratiam secundam, seu gratiæ justificantis augmentum. Ergo.

VI. Confirm. Sacramenta novæ Legis id in subiecto suo operantur quod significant. Atqui Matrimonium significat sanctam illam charitatem qua Christus sponsum exemplar suam Ecclesiam prosequitur. Ergo & eandem servata proportionem in sponis operatur. Unde sicut Baptismus speculative quidem repræsentat mortem & resurrectionem Christi; practice vero in baptizatis significat & operatur mortem peccati, & novitatem vitæ: sic & Sacramentum Matrimonii signum est speculativum equidem charitatis qua Christus Ecclesiæ cohæret; practicum vero & efficax piæ illius ac castæ unionis qua sibi invicem agglutinari debent sponsi fideles.

VII. Prob. 2. pars. Sacramentum omne eo tendit ut gratiam ipsum rite suscipientibus collatam in iisdem conservet, & ad actum reducat. Sic Confirmatio non solum gratiam adaugere, sed & tribuit auxilia, quorum ope Eidelis Evangelium, cum se dederit occasio, profiteri non erubescat. Ergo cum Sacramentum Matrimonii sanctæ & castæ dilectionis gratiam in sponis productam non possit firmiter in iisdem tueri ac conservare, quam mala in nuptias per peccatum inducta vel auferendo penitus, vel certe minuendo; necessum est vi divinæ constitutionis ut actuales gratias adversus mala illa sponis, nisi obicem ponant, conferat.

VIII. Et vero, ut advertit Estius in 4. dist. 26. §. 8. quinque potissimum mala in nuptias per peccatum invecis sunt; nimirum 1. humana infirmitas, quæ societatem pluribus inficit incommodis, puta morbi in corpore, vitia in animo, molesta vel morosa indoles, & alia hujuscemodi, quæ rixas, odia, dissensiones facillime parturiunt. 2. Conceptio prolis in peccato; quia ex conjugibus etiam sanctis nascitur progenies immunda, sicut oleaster ex oliva frugifera, ait S. Augustinus, L. 1. de Nupt. & Concup. cap. 19. 3. Præter originale peccatum, quod parentes in liberos transfundunt, sæpe aliis modis nocent proli; dum videlicet eam vel impediunt concipiendam, vel conceptam extinguunt, vel natam abjiciunt, vel pravis exemplis aut amore præpostero mores ejus corrumpunt. 4. Libido sæviens, quæ conjuges extra temperantem Matrimonii usum rapit, & in varia flagitia præcipitat. 5. Miseriæ quæ nuptias consequuntur; onus uteri, labores partus & educationis, sollicitudo alendæ & instituendæ familiæ, casus adversi, anxietates, & alia id genus plura, quæ Apostolus, I. Corinth. 7. apposite vocat *tribulationem carnis*, utpote quæ carnem affligant & discrucient. Atqui mala hæc tanta salutare in gratia matrimoniali antidotum habent, quo si non

semper tolluntur, minuuntur plurimum, & tolerabilia fiunt.

IX. 1. Enim Matrimonii gratia efficit ut sponsi mutuas infirmitates non patienter modo, sed & alacriter propter Deum ferant. Efficit enim juxta Apostolum, Ephes. 5. ut *Viri*, quemadmodum *debent*, diligant *uxores suas ut corpora sua*, adeoque sanctissimo & tenerrimo amore; quandoquidem *nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet, sicut & Christus Ecclesiam*. Porro hinc quidem quisque corpus suum, morbidum licet aut male affectum diligit; nec ullum ab eo membrum refecari finit, nisi aliis noxium sit & insanabile: inde vero Christus Ecclesiam suam non abjicit propter vitia membrorum ejus; sed eam quotidie mundat, nutrit ac fovet, donec eam *sibi* in futuro sæculo exhibeat *gloriosam sponsam, non habentem maculam aut rugam*. Ergo ut magnam illam Christi cum Ecclesia unionem perfecte repræsentent Christiani conjuges, mutuo se se ferre ac fovere debent, viri uxores infirmiores diligere ut sua corpora, uxores viris adhærere ut membra suo capiti, & id unum vereri ne ab eo, licet ægro, divellantur. Id autem si utrinque debent conjuges, possunt utique; sed non à se ipsis. Ergo à gratia Sacramenti.

X. 2. Eadem gratia efficit ut in nuptiis prolem quærant conjuges, *non ut nascatur tantum, verum etiam*, & longe magis, *ut renascatur*, prout ait August. Lib. 1. de Nuptiis, &c. cap. 17. Nimirum vero ex dictis humanæ nuptiæ nuptias Christi cum Ecclesia, quantum potis est, referre debent. Atqui Christus cum alio intuitu conjunctus est Ecclesiæ, quam ut ex hisce nuptiis nascerentur filii Dei adoptivi. Ecclesia quippe simul & virgo est & mater fecundissima, quæ, ut late prosequitur idem S. Doctor, Lib. de Virginitate, cap. 5. 6. & 7. innumeros parit filios, non huic sæculo, quod Ethnici faciunt, sed regno cœlesti. Hinc illud Isaïæ, 60. v. 4. *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: Omnes isti congregati sunt. . . . Filii tui de longe venient, & filia tuæ de latere surgent*. Cui concinit istud ejusdem, cap. 54. quod Galat. 4. Ecclesiæ accommodat S. Paulus: *Latere, sterilis, quæ non paris; erumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ magis, quam quæ habet virum*.

Neque vero fideles conjuges in eo solum Ecclesiæ cooperantur, ut proles sua renascatur in Christo, sed in id maxime insudant, ut religiose instituantur, & in pietate adolescant, ac demum supernam hæreditatem consequantur, in qua non solum liberos, sed & domesticos peroptat habere consortes. Vult enim Christus ut suæ cum Ecclesia conjunctionis imaginem in omnibus exhibeant conjugati. Atqui Christus eo tantum fine Ecclesiam sibi conjunxit, ut susceptos ex ea filios in gloria consummet. Unde completo semel Electorum numero nullæ erunt nuptiæ, sicut collectis agri frugibus nulla est agricolæ cura & sollicitudo. Ergo idem à sponis quoad prolem suam exigit Christus. Ergo iterum cum legem & misericordiam portet in lingua, prout docet Augustinus, gratiam tot & tanta exequendi Sacramento Matrimonii alligavit.

XI. 3. A fortiori efficit conjugal gratia, ut nec impediatur conceptio prolis, nec concepta perimatur, &c. Procul enim ab iis horribus absunt, qui in id incumbunt toti ut gentem sanctam & adoptionis filios multiplicent.

XII. 4. Facit gratia Sacramenti ut conjuges eodem se diligant amore, quo Christus Ecclesiam, casto proinde, & qui concupiscentiam debite temperet & moderetur. *Absit enim*, inquit Augustinus, Lib. 1. de Nupt. & Concup. cap. 18. *ut fidelis homo, cum audit ab Apostolo: Diligite uxores vestras, concupiscentiam carnis diligat in uxore, quam nec in se ipso debet diligere, audiens alterum Apostolum dicentem, 1. Joan. 2. Nolite diligere mundum. nec ea quæ in mundo sunt, &c. Ergo in id incumbere debent conjuges, ut honorabile sit connubium in omnibus, & thorus immaculatus, Hebr. 13. ut unusquisque conjugum sciat vas suum possidere in sanctificatione & honore; non in passione desiderii, sicut & Gentes quæ ignorant Deum, 1. Thessal. 4. quia corpora sua ut templum Dei sanctum habere debent, & meminisse quod si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, 1. Cor. 3. 17. Atqui constat 1. moderatum illum conjugii usum in hoc ebullientis concupiscentiæ statu sine gratia obtineri non posse. 2. Gratiam hanc per Matrimonii Sacramentum debere conferri, cum Sacramenta gratiam suos ad fines necessariam ex opere operato conferant; & eo majorem, quo qui Sacramentum aliquod suscipiunt, ad illud accedunt magis dispositi. Nec dubium quin id pii conjuges à Deo abunde consequantur; cum & id vel in antiqua Lege, teste Augustino, obtinuerint plures ante & post Abraham, quibus etiam uxorum pluralitas ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.*

XIII. 5. Demum conjugal gratia firmat conjuges adversus calamitates, eamque carnis tribulationem quæ nuptias subsequi consuevit. Hæc enim gratia in dilectione dilectionis Christi simili posita est. Atqui fortis est ut mors dilectio, nec flumina adversitatum obruent illam, Cant. 8. Ergo.

XIV. Hanc multiplicem nuptiarum benedictionem, ait ibid. Estius, Christus nobis insinuare voluit per hoc quod in nuptiis quas præsentia sua dignatus est, aquam convertit in vinum; nimirum significans ad hoc se venisse, ut maledictionem culpa primi hominis inventam ipse secundus homo aboleret, atque in benedictionem verteret. Nam per aquas in Scripturis tribulationes intelligi solent. Unde illud: Quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam. Et in alio Psalmo: Libera me de aquis multis. Vinum autem à Deo creatum esse ut lætificet cor hominis alibi idem Psalmista testatur.

XV. Si quæras cur tam rari sint hujus gratiæ effectus, cum Matrimonia pleraque plena videantur iræ furoris Domini: In promptu est respondere id fieri, 1. quia pauciores quam credi possit, ad Sacramentum istud accedunt congruis dispositionibus instructi. Alii nimirum oculos habent plenos incessabilis delicti. Alii libidinem unice intendunt. Alii opulenti fœderis splendorem, & nihil præterea, meditantur. Alii parentum auctoritate oppressi con-

jugium ineunt quod animo detestantur. Nemo pene Deum interrogat: nemo utcunque interrogatum audit. Jam vero qui Sacramentum recipiunt male dispositi, nedum ex eo quid percipiant fructus, sacrilegii reos se constituunt; & pro benedictione maledictionem sibi suæque familiæ advocant. 2. Quia è conjugibus debite sanctificatis non pauci à gratia sibi per Sacramentum concessa excidunt: Hac autem corruente corrui jus ad auxilia mox recensita, quia jus illud fundatur in gratia sanctificante, veluti radice fœcunda. Injustum enim foret, ait S. Augustinus, Lib. de Nupt. &c. ut ei à sermo, id est à corpore aliisque creaturis obtemperaretur, qui non obtemperat Domino suo. Hinc de conjugibus impiis dicitur, Sap. 3. *Mulier es eorum insensata, & nequissimi filii eorum: Maledicta creatura*, Græce, generatio seu progenies eorum. Qui enim datam Deo fidem violant, id merentur, & habent, ut optata pace in familia frustrentur, nec iis morem gerant uxores, nec honorem deferant filii, ii præsertim quos parentes gignere metuerunt; quos proinde solam inhiantes voluptatem præter intentum habuere, sicque antequam nascerentur, odisse visi sunt.

XVI. Ex his in praxi colligendum, 1. quanti sponsum interfuit ut ad Sacramentum hoc magnum in statu gratiæ accedant: 2. ut peccatum fugiant sedulo; & si quod humana fragilitate commiserint, quam cito fieri poterit, illud per pœnitentiam diluant, quo virtus Sacramenti in iis operetur, & fortunatum reddat eorum conjugium, tum ipsis, tum & toti Christianæ Reipublicæ; ipsis quidem, quia impendio vereri est, ne gratia destituti libidini habenas laxent; & prævalente adversus eos dæmonio, de quo Tobia 6. impotentes malæ flammæ insanias, prout tot conjugatis evenit, experiantur; toti vero Reipublicæ, quia sicut ex Matrimoniis à vitio conjugum pari contractis nasci solent infantes, parentum instar libidinosi, ebriosi, podagrici, &c. juxta vetus adagium: *Mali corvi malum ovum*; sic & ex Matrimoniis sanctis oriri consueverunt liberi indolis in bonum propensæ. Hinc juxta Ambrosium, Lib. 1. in Luc. sacer Textus natalitia Sanctorum sæpius laudat, ut in eos veluti transmissam immaculatæ puritatis hæreditatem significet. Sic, inquit, *sancti Samuel mater Anna laudatur: sic Isaac à parentibus nobilitatem pietatis accepit, quam posteris dereliquit.* Unde communiter docent Theologi ortum è familia bonis ac sanctis moribus informata signum esse prædestinationis; quod de ortu in Parochia à sanctissimo & vigilantissimo Pastore directæ tam absolute pronuntiare non audent; tum quia facilius est mentes teneras ad pietatem informare; tum qui ætate grandiores minus se Pastoribus dociles præbent, quam pueri parentibus; tum denique quia conjuges è sacro fonte prolem suscipiunt veluti tabulam puram, in qua prout voluerint lineas ducunt. Contra vero Pastores sæpe sæpius incidunt in subditos juxta mores sæculi nequam institutos, & omnium vitiorum semine infectos; qui vel nihil, vel leviter admodum eorundem monitis & exhortationibus commoventur. Unde si quid proficere volent, necessum est ut Xave-

rii exemplo juventutis agrum, evulsis sentibus ac radicibus noxiis, assidue excolant. Quos enim fructus legere poterunt, si ex familiis, veluti errorum ac vitiorum seminariis nova in dies serpent scandala, quæ gregem sibi creditum corrumpant? Hortulanum cogita, qui obvias erucas obterit, nidos vero unde continuo ebulliunt noxia hæc insecta prætermittit intactos. Huic similem dixeris Parochum qui publica scandala vehementi stylo impetit, dum interim negligit sacrilegia in nuptiarum celebratione frequentia, & perversam quæ hinc velut è pestilenti fonte scaturit, puerorum institutionem. Imitetur saltem Ædiliū vigilantiam, qui jugiter cavent ne quis malevolus receptacula aquarum quæ ad civitatem defluunt, in civium perniciem inficiat. Caveat impri-

mis ne futuri conjuges dæmoni cooperentur, pariendo ipsi filios sæculi, cujus Princeps est, & amplificent imperium ejus. Moneat graviter, non semel & quasi in transitu, sed instanter, opportune & importune, ne in vacuum gratiam Sacramenti recipiant, sed ea fideliter utantur ad educandos liberos in timore & correptione Domini. Subjiciat eis exemplum Heli, qui prout diximus in Tract. de Pœnitentia, & docet S. Fulgentius, Ep. 1. de Debito conjugali, c. 10. *à Domino reprobatus fuit & abjectus, non quia filius in iniquitate consensit, sed quia peccantes mansueto nimium sermone monuit, & prohibere competenti severitate cessavit.* Hæc partim ex Estio ubi supra, sed longe plus ex Haberto, quem qui plura volent, de his adeant fuse at simul pie concionantem, c. 5.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE

BONIS MATRIMONII.

XVII. **T**RIA post Augustinum, Lib. 9. de Genesi ad lit. c. 7. Matrimonii bona recensent Theologi; fidem scilicet, prolem, & Sacramentum.

Fidei nomine non ea hic intelligitur quæ virtus est Theologica, sed quæ pars est justitiæ, seu fidelitas quam uterque conjugum alteri debet: & hæc duo exigit; 1. ut neuter alteri legitime petenti debitum neget, I. Cor. 7. 2. ut alteri non commisceatur, Rom. 7. Utrumque sequitur ex mutua & sancta corporum potestate, quam sibi tradidere conjuges.

XVIII. Per prolem non intelligitur sola ejus procreatio, sed & educatio atque religiosa institutio, *ad quam sicut ad finem ordinatur tota communicatio operum, quæ est inter virum & uxorem, in quantum sunt Matrimonio conjuncti; quia patres naturaliter thesaurisunt filiis, ut patet 2. Cor. 12. Et sic in prole, quasi in principali fine, alius, (id est ejusdem prolis educatio) quasi secundarius includitur.* Ita S. Thomas, q. 49. art. 2. ad 1.

XIX. Per Sacramentum hic intelligitur, non Matrimonium ipsum, ut ibid. docet S. Thomas, ad 7. sed firmitas & inseparabilitas ejus. Quamvis enim ait hunc in locum Sylvius, vinculum Matrimonii ex natura sua indissolubile sit, (sensu à nobis superius exposito) *tamen ex ratione sacræ significationis adjuncta majorem habet firmitatem & indissolubilitatem; & adhuc majorem in nova Lege, ubi & solum est unius cum una, & est omni prorsus casu indissolubile post consummationem.*

XX. Docet porro S. Th. Matrimonium per ea bona excusari, non quasi sit res in se mala vel indifferens; sed quia plura invehit incommoda, quibus nemo sapiens subiacere velit,

nisi hæc tribus bonis mox assignatis compensentur. Nempe tria sunt præsertim incommoda Matrimonii. Primum, libido in usu illius, & ex ea detrimentum aliquod rationis. *Tanta est enim voluptatis exuberantia in ipso impetu libidinis,* ait Augustinus, L. 14. de Civ. Dei, c. 16. *ut mens ipsa carnali delectatione submergatur, nec sanctum aliquid possit cogitare.* Secundum est sollicitudo familiæ, rerum temporalium, prolis, &c. Tertium, quod ceteris præit, est perpetua illa servitus qua vir uxori, & uxor viro ad mortem usque alligatur. Atqui mala hæc excusantur seu compensantur per triplex quod assignavimus conjugii bonum. Namque 1. libidinem compensat bonum prolis, seu procreatio liberorum, quibus propagatur humana species, & Deus perpetuo colitur. Hinc copula, eique annexa passio, licet turpis sit, & extra Matrimonium scelus grave, à conjugibus tamen qui libidini pro viribus resistunt, circa culpam admitti potest. 2. Sollicitudinem familiæ compensat bonum fidei, qua alter ita se totum alteri tradit, ut ipsi, & quidem soli, corpus suum quasi devoteat. 3. Perpetuam Matrimonii servitutem compensat ipsa ejus indissolubilitas, non præcise qua talis, sic enim ab eadem servitute non discrepat; sed quatenus æternam Christi cum Ecclesia sua unionem repræsentat: & multo magis quatenus ex ea repræsentatione trahit gratias, quarum subsidio conjuges se se invicem diligant, sicut Christus Ecclesiam; & omnia Matrimonii onera ad mortem usque constanter & religiose ferant.

XXI. Ex his porro bonis *principalius* est sub aliquo respectu Sacramentum; sub aliquo autem proles, ut ibid. docet S. Th. art. 3. Et quidem,

* „ Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, & Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In Sacramento autem, ut conjugium non separetur, & dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri conjungatur, *August. unde supra.*

quidem, si principalius accipiat pro digniori, Sacramentum est quid magis principale; quia maximum est conjugii bonum, quod Deus illud assumpserit ad significationem rei tam eximiae. Rursum vero si principalius dicatur illud quod magis ad essentiam pertinet, & eo quoque sensu principalior erit in Matrimonio ratio Sacramenti, quia pertinet ad Matrimonium secundum substantiam consideratum; proles autem & fides ad ipsum duntaxat pertinent, quatenus est in usu. Unde nec in omni conjugio reperiuntur; cum proles desit in sterilibus, & absit fides quando vel debitum negatur, vel acceditur ad alienam: contra vero Sacramentum in omni conjugio reperitur; quia licet contingat conjuges quoad thorum & habitationem separari, manet tamen semper vinculi indissolubilitas; tametsi hæc aliter se se habeat in Matrimoniis Infidelium, aliter in Fidelium; aliter in consummato, aliter in eo quod necdum est consummatum.

XXII. Si vero principalius dicatur illud quod primum est in intentione, si non contrahentium, saltem Dei Matrimonium instituentis, principalius est proles, deinde fides, ac postmodum Sacramentum: *Sicut homini est essentialius esse naturæ, quam esse gratiæ, quamvis esse gratiæ sit dignius.* Ratio est, quia quidquid reperitur in Matrimonio ex parte institutionis spectato, ordinatur ad prolem tanquam ad finem. Propter eam enim necessaria est fides, & pariter inseparabilitas. Ita hunc in articulum Sylvius.

Gravior est difficultas an Matrimonium per ea bona sic excusetur, ut ab omni peccato vacet: an proinde sine aliquo eorundem bonorum intuitu non possit esse ab omni noxa liberum? Quæ licet quantum ad primam partem ex iis quæ supra de Matrimonii honestate disputavimus, satis innotescant.

XXIII. Dico tamen paucis cum eodem S. Thoma hic, art. 4. actum Matrimonii sic per prædicta bona excusari, ut bonus esse possit ac meritorius.

Prob. 1. pars. Actus qui est in genere virtutis, non tantum vacat à peccato, sed bonus est. Atqui conjugalis actus à bonis supra recensitis habet quod sit in genere virtutis, seu à virtute profluat. Habet enim à bono prolis intentionem finis debiti & à bono fidei debitam materiam; ita ut à duobus extremis, molitie videlicet & fornicatione, ex æquo recedens, medium sectetur, quod proprium est virtutis moralis in medio constitutæ. Ergo.

XXIV. Prob. 2. pars. Actus qui ad repræsentandam Christi cum Ecclesia unionem ordinari potest, potest esse meritorius. Atqui actus conjugalis ex bono Sacramenti habet quod ad hujus unionis imaginem exerceri possit. Possunt enim conjuges, auxiliante Dei gratia, intendere prolem, non ut fœtum mere naturalem, sed ut progeniem Dei adoptivam, in pietate enutriendam, & Regni Cœlestis hæredem. Ergo.

XXV. Obj. 1. Actus per quem patitur homo damnum majoris boni propter minus bonum, necessario est inordinatus. Atqui per conjugalem actum patitur homo damnum rationis, quæ majus est bonum quam tria conjugii bona.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

XXVI. Respondet S. Thomas, ibid. ad 1. quod *per Matrimonii actum non incurrit homo damnum rationis quantum ad habitum, sed solum quantum ad actum.* Porro, inquit, non est inconveniens, quod quandoque aliquis actus qui est melior secundum genus suum, interumpatur pro aliquo minus bono actu. Hoc enim sine peccato fieri potest, sicut patet in eo qui ab actu contemplationis cessat, ut interdum actioni vacet.

XXVII. Si objicias licitam igitur fore ebrietatem, ut recuperetur sanitas; Reponet S. Doctoris Discipuli negando illationem. Disparitatis ratio est, inquit, 1. quod ebrietas secundum se sit mala, proinde sine nullo bono cohonestari possit; secus de actu conjugali: 2. quod ebrietas neque à Deo, neque à Natura ordinata sit ad recuperandam sanitatem; actus vero Matrimonii ad prolis generationem ordinatus sit: 3. quod in ebrietate non tantum omnimode absorbetur ratio, sed & aufertur potentia proxima ad eam pro nutu recuperandam; non sic in actu conjugali.

XXVIII. Hæc solutio enodandæ difficultati non sufficit sola: unde addendum in viris qui pie utuntur Matrimonio, rationem nunquam penitus interimini etiam quoad actum; licet nonnihil ex libidinis sensu infirmetur. Neque si quam pateretur eclipsim, hæc vitio magis vertenda foret, quam quæ in somno contingit. Ut enim sopor individuo ad conservationem ejus, sic & coitus ex divina institutione ad speciei conservationem necessarius est.

XXIX. Obj. 2. Ubicunque est immoderatio passionis, ibi est vitium in moribus. Atqui bona Matrimonii non efficiunt quin hujusce actus delectatio sit immoderata. Ergo nec eam ab omni peccato excusare possunt.

XXX. Confirm. Verecundia, juxta S. Damascenum, Lib. 2. orthodox. Fidei, cap. 15. non est nisi de turpi actu, sed Matrimonii bona non tollunt verecundiam ab actu conjugali. Ergo.

XXXI. R. ad 1. dist. maj. Ubi est immoderatio passionis, id est excessus ultra justos rationis limites, ibi est vitium in moribus, C. Ubi est immoderatio passionis, id est passio intensissima secundum quantitatem, N. Tunc solum passio dicitur immoderata, quando rationis limites excedit. Atqui delectatio quæ fit in actu matrimoniali, quamvis sit intensissima secundum quantitatem, non tamen excedit per se limites sibi à ratione præfixos ante principium suum; quamvis in ipsa delectatione ratio eos ordinare non possit, & ideo sit malum pœnæ. Ita S. Thomas, ibid. ad 3.

XXXII. Ad Confirm. dicendum cum S. Doctore ibid. ad 4. quod turpitudine illa, quæ semper est in actu matrimoniali, & erubescuntiam facit, est turpitudine pœnæ & non culpæ, quia de quolibet defectu homo naturaliter erubescit.

XXXIII. Obj. 3. S. Gregorius in resp. ad interrog. 10. Augustini, & refertur Cap. vir. 7. XXXIII. q. 14. expressim asserit, quod voluptas actus conjugalis esse sine culpa nullatenus potest. Atqui quod sine culpa nullatenus esse potest, per nullum bonum excusari valet. Neque enim facienda sunt mala, ut eveniant bona.

XXXIV. R. dist. maj. Nullatenus potest esse
Z z z sine

sine culpa, id est sine aliquo turpi & ad peccatum sollicitante, quo sensu concupiscentia Rom. 7. vocatur peccatum, C. Nullatenus esse potest sine culpa morali, Subd. Si exerceatur, ut sæpius fit, solo voluptatis intuitu, C. Si amore prolis vel ex necessitate reddendi debitum, N. Quærit eo loci S. Gregorius an *vir cum propria uxore dormiens*, Ecclesiam statim ingredi possit, & respondet Romanorum morem esse, ut vir ille *nisi lotus aqua* non intret Ecclesiam, nec, etsi *lotus aqua, statim*, intret. Id autem recte constitutum esse probat S. Pontifex, *quia licita admixtio conjugum sine voluptate carnis fieri non potest, & voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest.* Dubium est porro textum ejus legenti an de culpa proprie dicta loquatur. Negat Sylvius, & S. Doctorem per culpam id intelligere credit quod turpe est, & inverecundum, non autem quod vere peccatum est; tum quia ibidem Gregorius similiter loquitur de motibus iracundiæ, aliarumque vitiosarum passionum, qui tamen non semper sunt peccata, nisi quatenus ad peccatum impellunt, tum quia tradit ibid. S. Doctor, *conjugum admixtionem esse licitam*; licitum porro non esset, quod sine culpa morali nullatenus posset consistere. Alii vero censent Gregorium in usu Matrimonii peccatum aliquod admittere, non quidem necessario & semper, sed tunc tantum, cum, ut sæpius fieri solet, voluptas unum est conjugalis actus motivum. Unde sic prosequitur. *Oportet itaque legitima carnis copula ut causa prolis sit, non voluptatis, & carnis commixtio creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo sua conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia utitur, ipse profecto de ingressu Ecclesiæ, seu de sumendo corporis Dominici, sanguinisque mysterio, suo est relinquendus judicio. . . . Cum vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent conjuges etiam de sua*

commixtione quod defleant; & tunc non nisi juxta præfinitam Pastoris sententiam, Ecclesiam intrare debent. Unde sic: Juxta S. Gregorium ab Ecclesiæ ingressu abstinere debent conjuges, quoties habent de sua commixtione quod defleant, seu quoties peccant in actu conjugali. Atqui ex eodem S. Gregorio conjuges non semper tenentur ab ingressu Ecclesiæ abstinere; cum ad id non teneantur, quoties Matrimonio utuntur *solummodo creandorum liberorum gratia*; tunc enim circa Ecclesiæ ingressum & corporis sanguinisque Dominici participationem *suo sunt relinquendi judicio.* Ergo juxta S. Gregorium non semper peccant conjuges in usu Matrimonii.

XXXV. At, inquires, usus Matrimonii semper aliquid importat libidinis, cui sine peccato consentiri non potest. Atqui tamen conjuges libidini huic semper consentiunt. Cum libere exerceant actum, cui illa inseparabiliter cohæret. Ergo.

XXXVI. Resp. ibidem Sylvius post Estium in 4. dist. 31. §. 6. consensum voluntatis posse fieri in solum actum, finemque ejus, qui est generatio aut debiti redditio, non autem in libidinem actui conjunctam: quia qui consentit in actum, non semper in id omne consentit quod est actui conjunctum. Claudus enim in progressionem consentit. non in claudicationem; & viator in ambulationem, non in lassitudinem, &c. Quod si, ait, in ipsam libidinem consentiant conjuges, non nisi venialiter delinquant.

XXXVII. Sed annon abstinendum esset à deambulatione, si hæc lassitudinem pareret periculosa, puta fœminæ prægnanti? Prorsus, nisi contrarium exigent graves circumstantiæ, ut v.g. necessitas puerum flammis subducendi. Ergo à pari dicendum & addendum est, ab ipso etiam conjugali actu abstinendum fore, propter immoderatam, quæ ipsi annexa est, libidinem; nisi contrarium exigeret generis humani conservatio ad Dei gloriam ordinata.

CAPUT SEPTIMUM.

DE

MATRIMONII USU EJUSQUE PECCATIS.

MATERIAM hanc indicare potius ad ordinem, quam hic pertractare volo, utpote quam satis in hujusce Operis volumine sexto expendierim. Unde paucis.

Quæres 1. an conjugalis actus excusari possit sine intuitu honorum Matrimonii; adeoque vel exerceri ob solam voluptatem, vel ad fornicationem in semetipso vitandam.

I. R. neg. Ratio est quia ex dictis bona Matrimonii sola sunt causa, quæ excessum libidinis actui ejus annexum cohonestet. Unde copula alio quam generationis, vel justitiæ, id est reddendi debiti sine exercita, semper ali-

quid habet peccati, uti fuscè probavimus ad quartum Decalogi præceptum, pag. 415.

II. Et vero si conjugalis actus independentè à Matrimonii bonis omni ex parte licitus foret, maxime cum exercetur ad vitandam propriam fornicationem. Atqui ne tunc quidem vacat à veniali peccato. Peccat enim venialiter, qui etiam intra ipsos Matrimonii limites libidini obsequitur; sicut peccat Monachus, qui intra mensæ religiosæ terminos servit gulæ. Sed qui Matrimonio utitur, tantum ad vitandam infestam fornicationem, obsequitur libidini intra Matrimonii limites, quamvis eidem extra ejusdem Matrimonii limites obsequi nolit: sicut peccat in al-

lata

lata hypothesi Monachus, cui extra domum epulari prohibitum est. Prob. min. Ille obsequitur libidini, qui in usu matrimonii solam quærit voluptatem, ne eam extra Matrimonium quærat; sicut gulæ obsequitur Monachus, qui in domo sua propter voluptatem manducat, ne extra domum propter eandem voluptatem manducando, gravius peccet. Atqui qui nec prolem intendit, nec iustitiæ debitum, re ipsa solam voluptatem inquirat, &c. Ergo licet voluptatem hanc eo fine assumat, ne turpiorem aliam extra Matrimonium quærat, stat semper totam ejus operationem ex voluptatis studio profluere.

III. Dices duo hinc sequi absurda: 1. non posse uxorem viro reddere debitum in hoc casu, utpote qui illicite petat: 2. conjuges seniculos aut steriles coire non posse, etiam ut mortem sibi à tyranno, nisi congregiantur, intentatam effugiant.

R. Prius absurdum esse, sed non sequi; posterius sequi, sed non esse absurdum. Unde

IV. Dico 1. uxorem obsequi debere marito etiam minus legitime petenti, quia ejusmodi culpa nec virum jure suo privat; nec actum cui uxor cooperatur, facit in se illicitum. An quia nullius conscientia homo voluptati soli studebit, prohibitum erit uxori cives cælo intendere, & parturire;

V. Dico 2. nihil esse absurdi quod veniali etiam peccato, ne ex ipso quidem mortis timore indulgendum sit. Ceterum vel tyrannus vult ut Partes coram se misceantur; & id, quia summopere inverecundum, sine gravi peccato fieri non potest; vel jubet Partes secreto congregi; & tunc qui castitatis protector est Deus, evadendi media præbebit.

Quæres 2. an & quatenus peccent, qui conjugalem actum exercendo, optant non inde oriri prolem.

VI. Resp. Sylvius ibid. art. 6. Concl. 2. eos peccare quidem, quod ex proxime dictis patet, sed venialiter tantum, modo nec ullum conceptioni fœtus impedimentum apponant, nec finem intendant moraliter malum; ut ii faciant qui sic cum uxore concumbunt, ut idem cum alia quamvis facere parati sint. Ratio responsionis est, tum quia nulla est in eo actu de se alioquin licito mortalis circumstantia: tum quia non tenetur homo sub culpa gravi velle ut actus suus assequatur finem ad quem ex natura institutus est: Hæc ille. Sed quam melius & certius sibi provident, qui vel continentia donum à Deo impetrare student, vel conjugalis actus successum divinæ voluntati omnino committunt.

Quæres 3. an usus Matrimonii propter vitandam compartis incontinentiam quæsitus, sit expers peccati.

VII. R. affirm. cum eod. Concl. 5. Ratio est, quia qui in hoc casu debitum petit, re ipsa & moraliter ipsum reddit; cum conjux cui incontinentia periculum imminere advertitur, merito censeatur exigere debitum. Unde, ait Sylvius, quoties conjugum alter alterius periculum præsentit, tenetur ei reddere debitum, partim ex iustitia; (ex hac enim obligatur ad redditionem debiti, etiam interpretative tantum petiti) partim ex charitate; quia tenetur

non negligere discrimen salutis, cui scit compartem suam subjacere.

Quæres 4. quæ peccata pugnent contra Matrimonii fidem.

VIII. R. Pugnant 1. adulterium, ad quod refertur extraneæ personæ concupiscentia, Mat. 5. 18. & quævis libido in illud tendens, ut tactus, oscula, morosæ cogitationes: quæ omnia, utpote quæ fidem comparti datam lædant, in conjugem graviora sunt, quam in soluto, adeoque in Confessione cum matrimonio circumstantia aperiri debent. De adulterio vide dicta Tom. III. à p. 485. Sed & vide Tract. de Peccatis, part. 1. cap. 4.

IX. 2. Mollities voluntaria, & à fortiori graviora contra naturam peccata. Qui enim per hæc proprium corpus inquinat, re aliena turpiter abutitur; cum ex Apostolo, I. Corint. 7. *Vir corporis sui potestatem non habeat, sed mulier*, & vicissim. De his scelerum portentis consule rursus Tom. III. p. 494. & seq.

X. 3. Denegatio conjugalis debiti, quam eodem Tom. III. p. 402. iustitiæ graviter adversari probavimus. Cum autem, ut apposite notat Parisiensis Magister, mulieres in sacro Tribunali peccatum illum reticeant, vel ex ignorantia, vel præ pudore; quin & adeo ægre se circa illud interrogari ferant, ut earum nonnullæ Confessario è sacra æde, remeanti insultaverint; necessum est ut Parochi, vel per se in Tribunali Pœnitentiæ, vel, quod malim, si fieri possit, per piæ matris patrisve religiosi ministerium, mox contracturos doceant, quæ sint ea in re Christianorum conjugum partes, quid observare, quidve fugere teneantur. Sed & discant Confessarii non esse ex abrupto sciscitandum à feminis an hic peccaverint, sed captandam industriæ occasionem; inquirendo v. g. an cum marito rixatæ sint, quæ hujusmodi rixarum causa fuerit, quis effectus, an propterea id negaverint, quod eis juxta Matrimonii legem debitum est.

Quæres 5. an & quando conjux debitum non reddens à toto vel à tanto excusetur.

XI. R. 1. A toto, seu ab omni prorsus culpa excusatur, qui debitum negat adultero, plebe ebrio, laboranti, non quocunque morbo, etiam graviore, puta comitiali, sed eo qui reddenti graviter exitiosus esse possit, qualis est quem Galli Neapolitanum, Neapolitani Gallicum vocant, lepra, pestis, &c. quæ latius videris cit. Tom. III. p. 400. & seq.

XII. R. 2. Vel nihil, vel leviter peccat, qui iustis de causis aliquando negat debitum remisse petenti, aut in dilationem non ægre consentienti. Est enim debitum hujusmodi sicut alia, in quibus mortaliter non peccat, qui solutionem differt, quando creditor remisse petit, aut rogatus moram facile indulget. Ita Sylvius.

XIII. Dixi 1. *iustis de causis*, quales sunt, quod uxor ad sacram Synaxin accedere cogitet, quod valetudo ejus non bene se habeat, quod menstrua patiat, quod uterum gerat, quod amice viro exprobet frequentiore ejus hac in parte intemperantiam.

XIV. Dixi 2. *aliquando*: si enim uxor ita morosam se & difficilem præbeat, ut vix corporis ejus usum extorquere maritus possit, à lethali

lethali saltem diu excusari non poterit. Inde enim stomachatur vir, & vel incontinentiæ solus cedit, vel, quod frequens est, ex iracundia & vindictæ animo in aliena quæritat quod à sua obtinere non potuit.

XV. Dixi 3. *petenti remisse*: si enim insistat multum, lethaliter peccat qui ei morem non gerit. Quin & docet Sylvius post S. Thom. hic, q. 64. a. 2. virum teneri reddere debitum uxori tantum interpretative petenti; seu quando ex signis, vel ex comperto ejus ingenio advertit eam remedium illud cupere, licet præ verecundia vel ex aliquo offensionis motu non auit petere formaliter. Quo casu, ait idem Theologus, cavendum ne mariti uxores suas, quæ vel cupidinem suam indicant, vel diuturniorem incontinentiam ægre ferunt, obobjurgent aut reprehendant; neve aliqua ratione avertant à petendo debito, nisi forte ex rationabili causa; & ne tunc quidem aspere, propter fornicationis aut alterius immunditiæ periculum. Sane vero periculum illud pro viribus arcendum est, & ideo quandoque concedendum est quod ceteroquin juste negaretur. Unde idem Sylvius, qui ibid. p. 258. cum aliis statuit non deberi officium illud plene ebrio, sicut nec plene amenti, aut inter somniandum petenti, vult tamen ut ebrio satisfiat, *si periculum sit, denegato sibi debito, vel ad aliam accedat, vel seipsum polluat; quia quisque cavere debet ejusmodi turpitudines in sua comparte*. Idem docet de amente, q. 58. art. 3. cum idem imminet periculum; quia *et si amentis ista faciendo non esset peccaturus propter defectum rationis, uxori tamen incumbit ne sinat ea fieri quæ natura sua sunt contra legem naturæ & peccata mortalia. Quod si amentia se teneat ex parte utriusque, vel ex parte solius uxoris, non est permittendum ut carnaliter copulentur, tum propter abortus, tum propter proles educandæ periculum*. His de causis atque insuper ob violatam naturæ honestatem lethaliter peccaret, qui amentes duos coire sineret, cum posset obfistere. Idem ibid.

Quale sit peccatum ad uxorem gravidam, menstruo fluxu laborantem, aut necdum egres- sam puerperii tempus: quæ item crimina utrumque vel alterutrum conjugem spolient jure petendi debitum exposui cit. Tom. III. pag. 406. & 408. &c.

Quæres 6. quatenus peccent conjuges adversus bonum suscipiendæ proles.

XVI. R. Levatis ad Deum mente & corde, ut in hisce materiis decet; at peccare contra bonum suscipiendæ proles, 1. viros qui, antequam semen emiserint, retrahunt se, imitati scilicet Her & Onam, quos, quia *rem hanc detestabilem* fecerant, interfecit Dominus, Gen. 38. v. 7. & 9. Et id belluinis illis conjugibus serio ponderandum, qui ne prolem multiplicent, aut uxorem mortis periculo exponant, interim tamen lasciviæ vacent, copulam non perficiunt. Quin & aliquando, certa loquor, uxori, nisi in id acquiescat, mortem comminantur.

XVII. An autem tunc temporis, vel cum incontinentia propria cruciatur uxor possit acquiescere, gravis est ac tristis controversia. Negarunt quoad primum caput Sorbonici Ma-

gistri ea de re ante aliquot decem annos consulti. Negant quoad secundum alii communiter cum Haberto, p. mihi 768. tum quia mulier illa concurreret ad actum lethaliter malum; quoad lethale est, tum quia non præberet se uxorem marito, sed meretricem adultero; tum quia alioquin posset uxor consentire Sodomitico congressui; tum denique quia hanc docti ceteroquin Interpretes Propositionem, *Potuiſſet Susanna, de qua Danielis, 13. in tanto periculo infamiæ & mortis negative se habere, & permittere in se eorum semum libidinem modo eam detestata & execrata fuisset*, Clerus Gallic. an. 1700. proſcripſit ut *temerariam scandalosam, castarum aurium offensivam*, &c.

Verum, ut fatear quod res est, parum me movent quatuor hæc argumenta, quantum ad posterius difficultatis punctum, in quo mulier ad propriæ continentiæ medelam debitum exigere supponitur.

XVIII. Non 1. Sicut enim qui gravi de causa vel mutuuum ab usurario, vel Eucharistiam ab indigno Pastore exigit, neutrius peccato concurrit, quia id solum exigit quod ab utroque dari legitime potest; sic nec in præſenti mulier conjugis sceleri concurre censenda est. Exigit enim pro jure suo, & bene dari potest, quod bene exigitur.

XIX. Non 2. Præbet enim se uxorem, quæ eigit idem & eodem modo quo legitimæ uxores.

XX. Non 3. Sodomia enim non solum ratione agentis, sed & ratione actus intrinsece perversa est. Secus de actu conjugali, qui bene fieri potest, quemque uxor bene fieri exoptat.

XXI. Non 4. Quia & fornicatio ratione sui mala est; ei autem quod intus malum est nequidem permissive cooperari licet.

XXII. An inde colligi possit licere uxori marito, eo præſente quod extrema commine- tur, consentire in hoc casu, mihi summope- re dubium est. Si enim absolutionem ab im- pio Pastore exigere possum, ad hanc eidem ne ipso quidem necis metu impendere mihi licitum est. Quanquam nec ratio hæc multum urget. Qui enim absolutionem injecto mortis metu recipit. Secus de eo qui Matrimo- nio male utitur. Verum hæc, quod jam monui Tom. IV. non tam asserendo, quam doctiorum examini subjiendo, dicta sint. Qui Theologum hæſere, ac judicii suspensum esse mirabitur, iis vel Theologos nullos legit; vel Augustinum nec à limine salutavit.

XXIII. 2. Contra ejusdem proles bonum pec- cant uxores, seu quæ potionibus, atqui etiam immoderato castæi usu conceptionem fœtus impediunt, seu quæ susceptum viri semen ejicere conantur, seu quæ de industria proprii feminis emissionem, ne cum virili semine comisceatur, suspendunt: utriusque enim com- mixtio, si forte ad generationem necessaria non sit, ut post Aristotelem docent multi cum Sanch. Lib. 9. disp. 17. n. 9. at tamen à natu- ra inutiliter institutam esse nemo crediderit.

XXIV. An autem graviter peccent quæ, cum frigidiores sint à natura, tactibus se ad semi- nandum excitant, postquam vir abscessit, du- bitant Theologi. Negant Casuistæ plures, è quibus

quibus non ignobiles D. Thomæ Discipuli; tum quia muliebris hæc seminatio est matrimonialis actus consummatio, & ad bonum prolis concurrere potest; tum quia alioquin conjugium non foret remedium, sed cruciatus; cum intolerandi sint æstus libidinis per actum qui præcessit vehementius commotæ, & asserant feminæ nec unquam se tantos ignes passas esse dum vitam cœlibem agerent, nec in his casibus continere posse. Doctrinam hanc improbat Habertus, pag. mihi 766. sed obscure, Interim id dat consilii Directoribus, ut eas frigidioris naturæ uxores moneant, ut ante conjugalem actum faciant, secluso tamen pollutionis periculo, quæ necessaria sunt ad libidinem ita commovendam, ut utriusque seminatio simul concurrat. Quapropter, inquit, tactus & alia quæ præmittuntur, non voluptatis, sed necessitatis, gratia ad commovendum libidinosum illum ardorem in ordine ad copulam, sunt prorsus innoxia sicut & ipsa copula; iisque uti possunt & debent feminæ à natura frigidiores, ne acriori post coitum flamma comburantur. Id & ego suaderem; sed feminas contrariam opinionem animo repugnantem sequentes acriter redarguere non ausim.

XXV. Addit Sanch. ubi statim, n. 11. post Card. Cajetanum, Tabienam, &c. fas esse marito, ubi ipse semen effudit, copulam continuare, donec femina seminet; quia id pertinet ad completam uxoriæ copulæ consummationem: quo de casu olim consultus fui.

XXVI. 3. Adversus prolis bonum peccant qui, licet vas servant debitum, ita naturalem & ordinem immutant, ut seminis extra diffundendi periculum incurrant. At extra periculum illud non peccant qui situm immutant ex necessitate, & quia aliter, congregari non valent. Qui autem in ea situs inversione soli voluptati student, ob bellinum hunc morem qui naturam humanam valde dehonestat, graviter & dure à Confessariis increpandi sunt, quamvis peccatum hoc ad mortale progredi non censeatur. Ita idem qui supra Doctor Paris.

XXVII. 4. Et in eodem genere delinquant quia abortum fœtus etiam inanimati procurant. Sed de abortu satis dixi Tom. III. pag. 449. & seq. ubi expendi an numerosæ prolis metu debitum negare liceat. Unum hic addam cum eodem Haberto, laudandos videlicet conjuges qui ex perfectioris continentię studio thorum dividunt; at eos sine singulari Dei dono temere hac de re pacisci: compertum enim est, inquit, plura & gravia ex hisce passionibus sequi incommoda, nisi ad id moveat flagrans sanctioris vitæ desiderium. Nempe vero decrevit amor conjugalis, remittitur animorum nexus, minus sapit frigida individuæ vitæ societas, acius pungunt ignei carnis aculei; quibus vel contabescunt, vel in damnabiles corruptelas trahuntur conjuges, quos necessarium remedium implorare pudet, ne levitatem alter atque infirmitatem exprobret. Atque id prospexisse videtur Apostolus, cum I. Corinth. 7. scripsit: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos satanas, &c.* Et hæc potissimum de de iis intelligenda sunt qui paucos annos in Matrimonio transegerunt: Quanquam & ii qui

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

ætate maturiores thorum mutuo consensu dividunt, viri præsertim, compartem monere debent ei se ad nutum obtemperaturos esse.

Quæres 7. quæ conjugum peccata sanctitatem Sacramenti directe magis impugnet.

XXVIII. R. hanc dubio procul impugnari per peccata quæ bonum prolis & thori fidem impetunt. At non desunt alia plura quæ Matrimonii sanctitatem insigniter offendant; ut 1. quæ sacrilegam hujusce Sacramenti receptionem efficiunt: 2. quæ individuam conjugum societatem perturbant: 3. quæ nuptialem thorum inficiunt.

XXIX. Sacramentum hoc sacrilege recipiunt; 1. qui ad ipsum in habitu mortalis peccati accedunt; quales nobis esse videntur qui in concubinato, aut alia quavis perversa familiaritate ad ipsum pene nuptialis benedictionis tempus vixerunt, non aliter victuri, si Matrimonium differri contingat. Hinc quidem cruciantur Parochi, qui scandalum formidant, si absolutionem negent, hujus vero profanationem, si concedant. At incommoda quæ ex opinione quapiam profluunt, non sunt argumenta contra ipsam efficaciam.

XXX. 2. Qui idem Sacramentum recipiendo, temporale bonum, seu divitias seu voluptatem primario intendunt. Ii enim ex S. Thoma in 4. dist. 31. q. 2. art. 2. se habent *sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quæreret*; is autem dubio procul abuteretur re sacra, quia eam usurparet ad finem ad quem non est ordinata. Hinc docet Sambovius, Tom. III. cas. 165. juvenem qui vetulam solo bonorum quæ illa spondet intuitu ducit, peccare moraliter. Idem docet Guillelmus Paris. Tract. de Matr. cap. 6. qui tamen simul à mortali excusat eum, *qui causa voluptatis carnalis tantum uxorem suam cognoscit*; aliud est ad horam impetu & vehementia concupiscentiæ trahi; aliud est totam vitam dare, seu intendere dandam concupiscentiæ, seque illi quodammodo mancipare; quod indubitanter facit qui sic, seu, ut supra dixit, solo amore explendæ libidinis suæ, Matrimonium contrahit.

XXXI. 3. Et in Sacramentum graviter delinquant qui ad illud velut ad spectaculum profanum accedunt, & nuptiarum solemnitatem adornant pompis Satanae, id est, luxu, choreis, conviviiis flagitium exhalantibus, à quibus exulat pudor, ubi sobrietas & modestia verterentur in crimen; & amatoria, seu magis obscœna cantica aures demulcent, & libidinis virus instillant. His malis, quæ graphice pingit, quem in tota hac Materia pene è vestigio secuti sumus, Parisiensis Doctor, funestis tot Matrimonium exitus attribuit. Nunquid enim, inquit, Christus cum Discipulis suis aderit illis nuptiis in quibus homines Deum à se & à sua mente excludunt. Hæc, prosequitur, vident Pastores, quidam quidem cum dolore, sed pauci ea qua par est animi fortitudine tantæ impietati obsistunt; quia periculosum vel ad minus inutile arbitrantur conari adversus æstum consuetudinis. Verum, ajebat S. Bernardus, Lib. 4. de Consider. cap. 3. *Si diffidisti, apud Deum non erit impossibile omne verbum: Si dura fronte sunt, durato & tu è contra tuam. Nihil tam durum quod duriori non*

A a a a

cedat.

cedat. Vivimus qui assidue docendo, instanter obsecrando, & duriores vehementius obsecrando, obtinuerunt tandem ut in Parochia solemnitas nuptiarum religioso, ut decet, cultu celebraretur, & tota dies in gratam Sacramenti pie accepti memoriam pie ageretur. Hæc ille, quæ proprio nos experimento confirmare possumus; cum in vico una minus leuca à Polonia distante cognoverimus Parochum, qui plebem nauticam, durum & intractabile genus, ita ad teneram pietatem labore continuo flexerat, ut eam ingressi non tam piscium quam animorum piscatores intueri nobis videremur.

XXXII. Pugnant 2. adversus sanctitatem Sacramenti, quæ individuum conjugum societatem interturbant, ut rixæ, dissidia, querelæ, continuæ obmurationes. Matrimonium enim signum est unionis Christi cum Ecclesia. Ergo sicut, Apostolo teste, Ephes. 5. *Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus* quæ evidenter malæ non sunt, subiectæ esse debent. *Viri autem uxores suas debent diligere sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.* Atqui nec subiecta est viro uxor querela, repugnax, dissidiorum amans, id omne in marito redarguens quod in extraneo approbet, erigens se caput & arbitram familiæ, leviora quæque deputans crimini, nihil non sibi volens indulgeri, sæpe liberior, quandoque vino devota, &c. Rursum nec uxorem, ut Christus Ecclesiam, diligit maritus, qui eam habet ancillæ loco, qui extra domum urbanus est & comis, in domo sua est sicut leo evertens domesticos suos, & opprimens subiectos sibi: imo & asperior leone, qui caveam suam ingressus ferinos more exuit, prædam cum læna amanter partitur, seque patrem catulis suis fovendo ac nutriendo exhibet.

XXXIII. Sed quis tandem tumultuantium ejusmodi conjugiorum finis? Duplex, ut norunt qui rationis & fidei oculos habent. Prior, anticipata quædam inferorum pœna: posterior, inferi ipsi, seu locus ille in quo nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat: ea nempe sedes illos manet qui sacratissimum unionis Christi cum Ecclesia signum perpetua diffensione violant, *Sanguinem Christi*, cujus virtute sacramentaliter juncti sunt, *pollutum* ducunt, *contumeliam* faciunt *Spiritui gratiæ* per nuptialem benedictionem ipsis collatæ, ut alter alterius onera seu defectus portaret per commiserationem, per correptionem benevolam, & præcipue, quod pene semper negligitur, per orationem.

XXXIV. 3. Demum peccant contra ejusdem Sacramenti sanctitatem, qui eo utuntur intemperantius, & contra ordinem ab Auctore naturæ constitutum; seu intemperantia hæc in ipsam cadat substantiam, ut quando conjuges solam in actu Matrimonii voluptatem inquirunt; seu cadat in actus circumstantias, ut locum, tempus, uxoris conditionem.

XXXV. Et quidem 1. quod voluptatis solius inquisitio sit peccatum aliquod, unanimis est saniorum Doctorum sensus, hac innixus ratione Augustini, Lib. de Bono conjug. cap. 16. *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis; & quod est in*

cibo licito nonnullis immoderatior appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus. Unde liquet conjuges non minus in proprio thoro peccare, cum ultra temperantiæ limites Matrimonio utuntur, quam in propria peccant mensa, cum ultra ejusdem temperantiæ leges licitis cibis utuntur. Atqui in hoc postremo casu peccant indubie. Jam vero ultra æqui limites utuntur cibis, qui eos assumunt, non ut corpus nutrant, sed voluptatis causa. Unde proscripta fuit hæc juniorum Casuistarum Propositio: *Comedere, & bibere usque ad satiætem ob solam voluptatem non est peccatum, &c.* Qua de Thesi id dixisset Augustinus, quod olim dixit adversus Julianum concupiscentiæ: *Obsecro te, non sit honestior Philosophia Gentilium, quam nostra Christiana, quæ una est vera Philosophia.* Sed de his fufius disseruimus Tom. III. pag. 419.

XXXVI. Ex his ibidem collegimus eum non esse ab omni culpa immunem, qui partim prolis, partim voluptatis amore Matrimonio utitur; quia is ex parte obsequitur libidini.

XXXVII. Sunt tamen qui credant cum Dom. Soto hic, dist. 31. q. 1. art. 3. posse intendi voluptatem, non quidem propter se solam, sed ut medium ad generationem, vel ad redditionem debiti. Quomodo ferme persona quæ alimenta fastidit, eximium fructum comedere potest ob saporum ejus, non intendendo simpliciter suavitatem gustus, sed quæ inde proditura est aliquam languentis stomachi refectionem. Hæc opinio admitti possit, si dum voluptas ad bonum finem refertur, in ea displiceat quidquid inordinatum est, pudendum, & rationem obtenebrans.

XXXVIII. 2. Nec minus certum est lædi conjugii sanctitatem ex circumstantiis loci. Et quidem vetat naturalis pudor ne eo in loco misceantur conjuges ubi quopiam perspicui possunt. Id quidem plerique eorum cavent, sed non cavent satis ne palam inverecundiora quædam amoris minus castigati signa sibi mutuo præbeant. Quin & rustici, quibus unum cum pueris ac famulis suppetit cubiculum, sibi quandoque non satis noctu diuque invigilant. Meminerint dictum illud jam vetus, nullos ea qua vivimus ætate infantes esse. Mirum quousque pueri, vix novennio majores, corrupti sint: id autem ut plurimum incautis parentibus debent.

XXXIX. Sed & vetat sanctitas loci ne debitum in locis sacris, etiam incontinentiæ vitandæ studio, exigatur, prout dixi in Tract. de Peccatis, p. 311.

XL. Non diffiteor esse plures qui nullum hic peccatum subesse credant, ut Sylvester, Toletus, Azor, Pontius, Lib. c. 10. n. 13. &c. tum quia, inquirunt, nimis durum esset ut detenti in æde sacra conjuges tempore obsidionis, gravi lapsus periculo objicerentur; contra hanc Apostoli indulgentiam, I. Cor. 7. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, &c.* tum quia non polluitur Ecclesia, quando vel sanguis licite ad sui defensionem effunditur vel emittitur semen illusione nocturna.

XLI. Verum reclamant alii plures cum S. Antonio, 3. p. tit. 1. c. 2. §. 23. Soto in 4. dist. 32. q. 1. art. 3. Sylvio, ad q. 64. art. 7. Pontas,

Pontas, *verb. Devoir*, cap. 14. & in eo quietiam belli tempore, quando conjuges diu morantur in Ecclesia, exigit vel reddit debitum, mortale sacrilegium agnoscunt; tum quia actio hæc reverentiæ Deo, in Templis suis specialiter inhabitanti, debitæ insigniter adversatur: nec dubium quominus qui Ozam, ob temerarium Arcæ contactum percussit, eundem ob casum præsentem fuisset percussurus; tum quia polluitur Ecclesia *cujuscunque semine* libere emissio, ex cap. fin. *De consecr. Ecclesiæ*. Atqui nulla est causa cur Ecclesia legem suam erga conjuges diu in Templo detentos relaxet: quia incontinentiæ periculo mederi possunt per orationem, jejunium, aliaque pietatis exercitia, prout facere compelluntur, cum eorum alter vel diuturna ægitudine laborat, vel ab alio propter domestica negotia ad tempus abscedere cogitur.

Nec vel leviter urgent quæ in contrarium obijciuntur.

XLII. Non 1. tum quia non ita institutum est Matrimonium, ut ab omni lapsus periculo eximat: tum quia si quando urget continentiæ & orationis tempus, tunc certe cum instant hostes, & impendit internecio tum denique quia periculum omne vividam orationem auferri potest. Ceterum indulgentia Apostoli de communi rerum statu intelligitur, non vero de iis casibus qui aliquem divinæ Majestatis despectum, sacri loci irreverentiam, & Legis Ecclesiasticæ transgressionem important: alioquin Matrimonii usum quacunque in circumstantia licitus foret; quod falsum est & absurdum.

XLIII. Non 2. Licita est enim in necessitatis casu effusio sanguinis, quia mors aliter vitari non potest; at incontinentia aliter quam per Matrimonii usum potest vitari.

Ceterum, ait ibid. Pontas ex Dom. Soto, *nomine loci sacri intelligitur corpus Ecclesiæ consecratæ vel benedictæ: nam in Cæmeteriis & in Cameris Ecclesiæ adhaerentibus, & in Campanulis nulla est violatio*. Quod quidem de Cæmeteriis falsum esse credo, licet multum decreascit culpa, quia multum decrescit sanctitas loci.

XLIV. 3. Constat etiam lædi Sacramenti hujus sanctitatem ex circumstantia temporis, quo exigitur debitum conjugale. Et 1. suadet quædam naturalis verecundia ut ad id assumatur nocturnum tempus, licet id non stricte imperet. 2. Suadet & debita festivis diebus reverentia, ut in iis conjugali opere abstineatur. *Sicut enim*, ait S. Th. q. 64. art. 5. *aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris, ita aliquam tempora sunt sacra propter eandem rationem. Sed in loco sacro non licet petere debitum: Ergo nec in tempore sacro*. Et vero, ut bene ibid. S. Doctor, O. *Actus Matrimonialis, quamvis ex se culpa careat, tamen quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit inneptum ad spiritualia*. Ergo in diebus in quibus præcipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum.

XLV. Eadem est Patrum doctrina. Ambrosius apud Gratianum, cap. 4. XXIII. q. 4. Si, ait, *causa procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum*

usum, quia & dies festi & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus juxta Legem cessari temporibus his demonstrant.

XLVI. Augustinus, ead. causa & quæst. cap. 2. *Quotiescunque aut Dies Natalis Domini aut reliquæ Festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui: à propriis uxoribus abstinere*.

XLVII. Innocentius I. Ep. 3. ad Exuperium, c. 1. apud Grat. dist. 82. c. 2. B. Paulus Apostolus ad Corinthios scribit dicens: Abstinete vos ad tempus ut vacetis orationi, & hoc utique Laicis præcepit. Hæc porro, quidquid contradicat Sanchez, Lib. 9. disp. 12. n. 3. aliquid mero consilio fortius sonant, ut in citatum D. Thomæ locum observat Sylvius.

Sed duo hic inquiruntur: 1. quale sit peccatum hisce diebus uti Matrimonio: 2. an qui eo usus fuerit, ad sacram Sinaxin accedere valeat.

XLVIII. R. ad 1. Nullatenus peccat quis his diebus debitum reddit exigenti; imo peccaret non reddendo; tum quia gravis esse posset comparti occasio ruinæ; tum quia, ait S. Franciscus Salesius, creditori exigenti debita oportet solvere etiam festivis diebus: qui vero petit, *non peccat mortaliter, sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur, quam si propter timorem, quo quis sibi timeret de lubrico carnis, sibi debitum petat*: Ita S. Thomas, ibid. art. 6. O. Si quis tamen debitum in tempore sacro petat ex contemptu ejusdem temporis, mortaliter peccat, ut docent idem S. Thomas, Lib. 4. ad Hannibald. dist. 32. art. 4. & S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 7. Idem erit, si, ut loquitur Augustinus, Lib. de Bono conjug. cap. 10. *Concubitus ita sit nimis, ut impediat, quæ supposita esse debent, tempra orandi*. Qui enim voluptatem cœnoscere adeo immergit, ut hinc ne diebus quidem orationi præcipue consecratis emergat, ex eorum est numero qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; & in quos proinde habet potestatem dæmonium, ut in priores septem Saræ viros, Tob. 6.

R. ad 2. Generatim loquendo decentius esse ut, juxta antiquum Ecclesiæ ingenium, à sacra Mensa abstineant qui carnali commercio non abstinuere. Si enim, ait Hieronymus apud Grat. c. 1. XXXIII. q. 4. *panes propositionis non poterant ab iis qui uxores suas tetigerant, comedi, quanto magis Panis ille qui de Cælo descendit, non potest ab his qui conjugalibus paulo ante hædere complexibus, violari atque contingi*. Hinc Eliberitana Synodus: Omnis homo, inquit, ante sacram Communionem à propria uxore abstinere debet tribus aut quatuor, aut octo diebus. Si tamen, ait Sylvius in 3. p. q. 80. art. 7. *juxta aliqua causa his etiam diebus Communionem suadeat, ut Festi solemnitas, dies Indulgentiarum, specialis devotio, nota quædam ex Communionis omissione, poterit is præsertim qui tantum reddidit, & aliunde mentem à fordidis distractionibus liberam habet, ad Eucharistiam accedere absque ulla culpa, & quandoque etiam qui petit, ut si petiit causa prolis*. Qui vero venialiter deliquit in petendo, sæpe venialiter peccabit eodem die communicando, nisi

nisi causæ aliquæ rationabiles, de quibus statim, indecentiam resarciant. Ceterum, subjungit idem mihi semper veneratus Doctor, sicut *conjux quæ est communicatura, non propterea excusatur à redditione debiti, si alter instet, sic neque excusatur ex eo quod illo die communicaverit: quamvis, si honeste possit comparti suadere dilationem, hoc facere debeat ex decentia & Sacramenti reverentia.*

L. Nec dicas non magis licere tunc petenti reddere debitum, quam ensen furioso, qui eo male ufusus sit; cum uterque male petat. Est enim hæc inter utrumque casum disparitas, quod *per redditionem debiti conjugalis evitatur malum, per redditionem vero gladii nullum malum evitatur, sed potius incurritur.* Ita idem, Suppl. q. 64. art. 7.

LI. 4. Et hi etiam ex circumstantiis personæ alterius vel utriusque sanctitatem conjugii offendunt, qui debitum postulant, cum uxor vel uterum gerit; vel lactat infantem, cui nocere potest, vel mutuum ex mariti assensu emisit votum continentię. Sed de his jam dixi Tom. III. pag. 406. & Tom. II. part. 2. cap. 5. sub finem.

LII. 5. Nec dubium quin ejusdem Sacramenti religio lædatur per turpes contactus, & aspectus obscœnos. Qui vero ex iis venialem intra culpam sistant, aut ad lethalem noxam progrediantur, dixi eod. T. 3. pag. 469. & seq. quem consule, ne misera hæc iterum refricare compellamur.

LIII. 6. In idem offendunt, juniores præfertim, qui præteriti vel futuri coitus delectatione animum pascunt in absentia compartis. Quod etiam expendimus eod. Tom. III. ad IX. Decalogi præceptum Concl. VIII.

LIV. Ex dictis colliget Confessarius quilibet, præcipue vero Parochus, cui generalis incumbit gregis totius cura, quanta indigeat scientia ut lepræ speciem à lepra, & lepram à lepra secernat; quanta & prudentia ut lepram, neque exaggerando, neque minuendo, sed prout à parte rei est, declaret. Quapropter ex saniorum Theologorum sensu nitetur 1. rescire quid absolute licitum, quid vero illicitum: 2. non quæcunque illicita sunt, eodem ordine habebit, lethalia secernet à venialibus; & hæc tolerabit aliquando, ne dum ab iis avertere volet, graviorum occasio existat; aliquando severius redarguet, quia ex iis quæ de se damabilia non sunt, quædam pudicitię ac pietati gravius repugnant, & hæc omnimodis rescanda sunt. Id etiam habebit præ oculis, quædam, mala licet, vix in Matrimonio impediri posse, & de his leniter, paterno ac commiserante affectu admonebit Pœnitentes, atque hortabitur, ut agant temperantius, & pericu-

losis resistent illecebris quæ Deo displicent, divini amoris fervorem remittunt, & extinguunt demum, nisi quotidiana pœnitentia eluantur. 4. Non permittet, necdum suadebit, ut conjux debitum alii per culpam venialem petenti deneget: imo nec ei semper qui petendo peccat mortaliter, ut dixi Tom. III. pag. 405.

LV. Cum autem hæc docebit Parochus, singulari eget prudentia ne; dum à peccato avertere nititur, crimen doceat, & auditoribus scandalo sit. 1. Igitur extollet Sacramenti hujus dignitatem, cœlestesque effectus, qui eo tendunt ut conjugati sanctam Christi cum Ecclesia unionem in se exhibeant, atque repræsentent. Sic enim intelligent auditores in quo ab exemplari suo recedant. 2. Conjugum peccata generatim & quasi oblique perstringet, & comparisonibus utetur quæ ab uno quod dicitur, ad aliud quod videtur fileri, mentem transferant, idque Augustini exemplo, qui conjugum intemperantiam arguit sub typo eorum qui dapibus alioquin licitis & juste partis immoderatus vescuntur. Ostendet nihil fœdus esse patrefamilias qui frequens est in potationibus, quique licet popinam non frequentet, è proprio vino se inebriat; seque privata sua in mensa ingurgitat quotidie. Quæret cur dives de quo Luc. 16. in inferno sepultus sit: an quia rapuerit aliena, & pupilli substantiam devoraverit. Minime gentium; sed quia splendidius & ultra æqui limites rebus suis abutetur, Exempla hæc inordinatis conjugatorum moribus non accomodabit Pastor, sed ita proponet, ut sibi accommodent. Tum sine intermissione sic prosequetur: Cur invaluit Dæmon in septem maritos Saræ, Tob. 6. Nonne ob effrænem, cui tamen in Matrimonio legitimo serviebant, libidinem? Cur mundum totum diluvii aquis suffocari oportuit, una excepta viri justi familia? Annon quia caro omnis corruerat viam suam, nec ullis conjugatorum furor limitibus coerceretur? Ne expectate, inquiet, ut ea vobis hic exponam: Non finit pudor ea me loqui, quæ in vobis furor nullus coerces. De his interrogate prudentem Confessarium. Quanquam & de iis sub ipsum Matrimonii tempus admoneri oportuerat, &c. De instructionibus tunc præmittendis vide quæ dixi Tom. III. ad sextum Decalogi Præceptum, pag. 489. & in hoc ipso Tractatu, C. 3. n. 254. Hæc autem ab eodem, de quo pluries in hoc Capitulo, fonte hausimus: imitati videlicet eum probæ fidei Concionatorem, qui tota Quadragesima Divione Burdalæi sacras orationes è suggestu recitavit, causatus, quod nemo non facile credidit, se melius nihil è proprio penu largiri posse.

CAPUT OCTAVUM.

D E

IMPEDIMENTIS MATRIMONII.

I. **IMPEDIMENTUM** definitur obex Matrimonio præexistens, illud jure reddens invalidum vel illicitum.

II. Dicitur *obex*, seu positivus, ut crimen, votum, raptus; seu negativus, ut amentia, impotentia, absentia Parochi.

III. Dicitur 2. *Matrimonio præexistens*, quia quod Matrimonium ab initio invalidum facit vel illicitum, ei necessario præexistere debet. Si autem superveniat Matrimonio valido, vel usum ejus impedit, ut affinitas; vel rati vinculum dissolvit, ut Professio Religiosa; sed non dirimet proprie, quia non efficit ut ab initio fuerit irritum.

IV. Dicitur 3. *jure*, seu divino naturali, ut error circa personam; seu divino positivo, ut olim consanguinitas gradus secundi & inferiorum, lineæ collateralis, Levit. 18. seu humano, ut raptus, clandestinitas, &c.

V. Dicitur 4. *illud reddens*, nempe ab initio, vel invalidum, vel illegitimum. Unde

VI. Impedimenta duplicis sunt generis: alia dirimentia, quæ Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, ita ut non subsistat: alia simpliciter impediuntia seu prohibentia, quæ impediunt quidem ne Matrimonium licite contrahatur; sed non irritant contractum.

Antequam vero hæc figillatim expendant Theologi, moris est ut agant de potestate statuendi impedimenta; tum iisdem ex ordine recensitis, inquirunt quis in eis dispensare valeat; quis dispensationes ea de re concessas exequi possit; quo item pacto revalidentur Matrimonia propter aliquod dirimens impedimentum invalide contracta. Nos horum quædam prosequemur in præsens, cetera omitturi, quia alibi, quantum fert modulus noster, pertractata. Sit igitur.

ARTICULUS PRIMUS.

A N

PENES ECCLESIAM SIT STATUERE IMPEDIMENTA DIRIMENTIA?

VII. **N**EGARUNT Lutherus & Calvinus; nec mirum, qui enim nihil in Matrimonio deprehendunt nisi civile ac politicum, nihil in eo deprehendere possunt quod ceterorum contractuum instar, politicæ auctoritati non subiaceat. Eadem fuit Marci Antonii de Dominis sententia, eo solum discrimine, quod Matrimonium, licet Sacramentum esse supponeretur, nihilominus Ecclesiasticæ auctoritati subtrahendum esse contendat; quia, inquit, *supernaturalis hæc conditio & ratio Sacramenti supervenit Matrimonio jam plane & perfecte in esse civilis contractus constituto*. Unde, si ipsi fides, totum Ecclesiæ in causis matrimonialibus officium in eo consistit, ut judicet de peccatis quæ vel in contrahendo Matrimonio, vel in ejus usu admittunt conjuges, & propter quæ debita pœnitentia mulctari debent.

VIII. Launoïus in turgido, quem pluries citavimus, Tractatu *de Regia in Matrimonium Potestate*, auctoritatem dirimentia impedimenta sic alligat solis Principibus, ut hanc, juxta ipsum, Ecclesia exercere non possit, nisi vel usurpatione, vel sæcularium Principum concessione & indulgentia. Neque ei moram facit Trid. Canon, quo definitur *posse Ecclesiam statuere impedimenta Matrimonium dirimentia*. Hic enim per Ecclesiam non Ecclesiæ Pastores, sed Principes supremos, quorum illi

auctoritatem exercent, novo & hætenus inaudito figmento intelligi debere contendit, pag. 293.

IX. Adversus stupendum illud Launoïi systema stylum exacuere suum duo in primis Sorbonici Doctores. Alter in Opere cui titulum fecit: *Observationes in Librum Magistri Joannis Launoïi de Regia in Matrimonium Potestate*, an. 1678. ubi infinita prope detegit & carpit obliqua & distorta Launoïi ratiocinia; Auctorum textus ab ipso interdum misere depravatos exhibet, atque totum immani plagio expilatum ac fere transcriptum Spalatensis Archiepiscopi Librum, collato utriusque textu, demonstrat. Alter in Opere inscripto: *Traité du Pouvoir de l'Eglise & des Princes sur les empêchemens du Mariage*, par M. Gerbais, Docteur en Théologie de la-Maison & Société de Sorbonne, Paris, 1690. quod Volumen Illust. Gallix Cancellario D. Boucherato nuncupatum est. Ita porro utriusque Potestatis jura temperat Gerbais, ut dum suam Ecclesiæ in statuendis impedimentis potestatem asserit, suam & eodem in puncto asserat Principibus: qui modus ab utroque extremo perinde recedens, multas ab erudito Causidico prædicti Operis Approbatore laudes tulit, & omnium mereri debuisse videbatur. Non ita tamen res cessit: prodiit enim non ita pridem novus ea de re Tractatus,

B b b b

qui

qui Ecclesiæ nihil, totum Principibus concedit. Præfatur. equidem Auctor sibi non esse in animo ut vel Ecclesiam commoveat adversus Principes, vel Principes adversus Ecclesiam. Bene, si serio; sed an serio, dubitabit quisquis subnexam Operi ejus Dissertationem de Auctoritate Concilii Tridentini in Gallia paululum evolverit. Sit.

CONCLUSIO. Ecclesia jus & potestatem habet statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.

X. Prob. 1. Christus & Apostoli dubio procul sæcularium Principum potestatem non usurpavere. Non Christus, qui Cæsari reddi voluit quæ Cæsaris sunt. Non Apostoli, qui Christi imitatores fuere. Atqui & Christus & Apostoli quædam sanxere impedimenta. Christus quidem, Marc. 10. & Luc. 13. impedimentum ligaminis, quo fit ut nemo vivente uxore sua aliam ducere possit; quod & declaravit Paulus his verbis, I. Corinth. 7. 39. *Is qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, vel manere inuuptam.* Apostoli vero, non quidem impedimentum disparitatis cultus, aut voti, sed aliquid utroque fortius; cum sanxere ut Matrimonium consummatum per conversionem alterius pacifice cohabitare recusantis dirimeretur; ratum vero dissolveretur per continentiae professionem ab Ecclesia immobiliter acceptatam: quod certe Principum nemo sancire ausus esset. Ergo.

XI. Prob. 2. Christus per hæc verba, Joan. 21. 17. *Pasce agnos meos, pasce oves meas,* eam Ecclesiæ potestatem concessit quæ necessaria erat ad regimen ejusdem Ecclesiæ, & ad bene instituendam Fidelium societatem; cum duo hæc, regimen videlicet sanctum, & bene instituta Fidelium societas, multum conducant ad æternam salutem; neque huic deesse potuerit, qui semetipsum pro redemptione ipsius victimam obtulit Patri. Atqui potestas dirimentia sancienti impedimenta necessaria erat ad regimen Ecclesiæ, & ad bene instituendam Fidelium societatem. Ut enim potestas illa Ecclesiæ necessaria foret, sufficit ut sine illa penes Ecclesiam existente coerceri non possent immania in Religione scandala. Atqui sine potestate dirimentia constituendi impedimenta, & quidem penes Ecclesiam existente, immania quandoque scandala coerceri non potuissent. Certum est enim quod ex Matrimoniis seu Fidelium cum Infidelibus, seu Monachorum cum Sanctimonialibus, seu clandestine contractis gravissima prodissent, ut & Lutheri tempore prodierunt, scandala. Atqui ut his efficaciter occurreretur, necesse fuit ut penes Ecclesiam foret potestas constituendi impedimenta dirimentia: Fieri enim poterat ut in certo rerum statu sola Ecclesia, quæ nunquam deficit, hisce malis mederetur. Neque enim v. g. recens quispiam Julianus apostata obstarat ne Fideles Infidelibus nubarent, & inde subirent grave seductionis periculum. Pariter non impediret Dux aliquis Saxonie ne Monachi, ruptis claustris ac pudoris foribus, Moniales ducerent, &c. Inde vero quantum inter Gentes, Judæos, Mahumetanos, dubiæ

fidei Christianos, blasphemaretur nomen Christi, nemo non videt. Ergo.

XII. Prob. 3. argumento Gerbasii, pag. mih. 12. Ut Ecclesia constituendi impedimenta potestatem habeat, tria sufficiunt, 1. ut Ecclesia sit in Juris hujus possessione: 2. ut potestatem hanc non usurpaverit in Principes: 3. ut neque eandem à pura eorum liberalitate desumpsisse censeretur possit. Atqui hæc tria constant.

XIII. 1. Ecclesia est in possessione constituendi impedimenta. Hæc nempe ante Tridentinum duodecim numerabantur, error scilicet, conditio, &c. Atqui ex his impedimentis nullum est quod suas in Jure Ecclesiastico leges atque regulas non habeat; nullum ferme quod varios extensionis vel restrictionis gradus, prout exigebat bonum Ecclesiæ, variis temporibus non receperit. Sic quæ ad errorem personæ spectant, ordinantur Causa XXIX. qu. 1. Quæ ad conditionis errorem, ead. & seq. quæstione, & Cap. *Ad nostram, De conjug. Servorum.* Quæ ad voti impedimentum, tit. 34. Lib. 3. *Extra*, & Lib. 4. tit. 6. ibid. Quæ ad consanguinitatem & affinitatem, in titulis *De consanguinitate*, &c. & *De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ.* Quæ ad crimen, cap. 1. & 6. tit. 7. Lib. 4. *De eo qui duxit in Matrimonium quam polluit*, &c. Quæ ad disparitatem cultus, XXVIII. q. 1. & Cap. *Quanto & Gaudemus*, tit. *De divortiis.* Quæ ad vim, Cap. *Significat*, 2. *De eo qui duxit*, &c. & Cap. 13. 21. & 27. *De Sponsalib.* &c. Quæ ad Ordinem, Cap. *De Diacono* & Cap. *Ex Litterarum*, tit. *Qui Clerici vel voventes.* Quæ ad honestatem publicam, tit. *De sponsalibus*, in 6. & extra Cap. *Sponsam.* Quæ ad affinitatem spirituales, tit. *De cognitione spirituali.* Quæ ad impotentiam, tit. toto. *De frigidis*, &c. Sic demum raptus & clandestinitatis impedimenta renovavit aut induxit Synodus Tridentina, quod & Reges nostri observari voluerunt. Sic & eadem Synodus cognitionis spiritualis, honestatis publicæ, & affinitatis ex illicito coitu impedimenta restrinxit.

XIV. Confirmatur eadem Ecclesiæ possessio, tum ex exercitio jurisdictionis, quam quotidie exerit Ecclesia in judicandis Matrimonii causis, quæque ei speciali Canone à Concilio Trid. ac deinde Regis Sanctionibus asserta est; tum ex dispensationibus, quas eadem Ecclesia constanti usu personis impedimento aliquo irretitis largitur; ita ut Reges ipsi, non aliis quam Ecclesiæ auspiciis, in prohibitis gradibus Matrimonia contrahere audent; quod cum in ceteris, tum maxime in Ludovico Magno Mariam Theresiam Austriacam, sibi in gradu secundo consanguineam, ducturo enituit. Ergo jam constat Ecclesiam frui pacifica possessione impedimenta dirimentia constituendi: pacifica, inquam; neque enim possessionem hanc interturbant, vel insani Hæreticorum clamores, vel putida quorundam ex nostris declamatio.

XV. 2. Potestatem hanc non usurpavit Ecclesia in Principes. Si enim usurpaverit, vel vi aperta, vel dolo & secretis artibus. Atqui non vi aperta: Hæc enim vel in armis sita esset, vel in decretis adversum Principes excommunicationibus atque interdictis. Porro nec

nec armis usa est Ecclesia ut Principes jure suo spoliaret; neque eos, quia resisterent censuris ullis percussisse usquam legitur. An vero qui Pontificum & Imperatorum dissidia fide & quandoque exultanti calamo recensuerunt Historici, unum hoc tanti momenti punctum alto pressissent silentio? Vix credat delirus senex. Sed neque fraude & dolosis molitionibus eandem hanc potestatem usurpavit Ecclesia. Credo enim quis doli hujus inventor & artifex fuerit; quos per canales hunc mali fontem deduxerit; ubi locorum habitus sint confessus in executionem hujusce consilii. Cedo rursum qui factum sit ut ubi tandem erumpente, neque Principes, neque Principum Ministri labem auctoritatis suae factam animadverterint, & qui in minoribus conqueri solent, in retam grandi non excanduerint. An cæci omnes? an jurium suorum, quæ juxta Adversarios placide hæcenus & soli exercuerant, omnino imperiti, vel inimici? Apage fabulam commentis quibuslibet fabulorum.

XVI. Respondet quidem Launoius potestatem hanc ab Ecclesia usurpatam fuisse beneficio falsarum Decretalium, quæ, licet ab Ilidoro Mercatore Sæculo sexto inventæ, primum nono Sæculo prodierunt; undecimo autem & duodecimo à Burchardo, Yvone Carnotensi, & Gratiano, Collectionibus suis insertæ sunt. Verum responsio hæc nemini præter Launoium comprobabitur: 1. quia diu ante nonum Sæculum varias sanxerat Leges Ecclesia, quibus Matrimonia certis in circumstantiis irritarentur, ut statim patebit: 2. quia eorum qui contra Pseudodecretales insurrexerunt cum Hincmaro Remensi, ne unus quidem illas hinc redarguit, quod Ecclesiæ tribuerent potestatem quæ solos ad Principes pertineret; & id nequidem tentavit Blondellus, etsi in Libro cui titulum fecit: *Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes*, omni argumentorum genere, amarius adhuc quam doctius, prædictas Decretales impetierit: 3. quia nedum Decretales illæ Ecclesiam constituerint in possessione dirimentia impedimenta sancienti, ne ea quidem inducere potuerunt impedimenta quæ in ipsis disertim exprimebantur. Sic enim ad Matrimonium requiris Evaristi Epistola 1. ut non fiat, nisi ab his qui super ipsam seminam dominationem videntur habere, atque ut sacerdotaliter benedicatur. Sic & Calixtus Matrimonia clandestina uti nulla reprobatur; & tamen neutrum viguit ante Synodum Tridentinam. Ergo.

XVII. Confirm. Ecclesia quæ sunt contra rem etiam Fidem & bonos mores, nec facit, nec approbat, nec tacet, ut ait Augustinus: neque etiam, teste S. Optato, transilit fines suos. Atqui alienæ potestatis invasio esset contra bonos mores; nec dubium quin Ecclesia potestatem hanc suffurandos fines suos transiliret. Ergo abusum hunc nec approbare potest Ecclesia, nec, multo minus, facere.

XVIII. 3. Neque etiam hanc impedimenta dirimentia constituendi potestatem habet Ecclesia ex mero Principum favore. Hic enim, si usquam, valet argumentum negativum quod tanti Launoio erat. Nempe si eam de qua loquimur facultatem Ecclesiæ concessissent Prin-

cipes, aliqua sane concessionis hujus, seu in Imperatoriis Legibus, seu in Historiis superessent vestigia, ut supersunt aliorum beneficiorum quæ in Ecclesiam contulerunt; v. g. servos donandi libertate: de quo Justinianus, Dod. *De iis qui in Ecclesiis manumittuntur*, & Sozænus, Lib. 1. Hist. cap. 9. Atqui singularis hujus gratiæ nulla extant seu in Corpore Juris Cæsarei, seu apud Historicos omnes monumenta. Ergo.

XIX. Pröb. 4. Ideo Launoius potestatem dirimentia impedimenta constituendi Principibus attribuit, quia Principes potestate illa cunctis retro sæculis pacifice usos fuisse contendit, & ex longa possessione probat. Atqui ex pari, quin & ex longiori Traditionis serie constat Ecclesiam eadem auctoritate potitam esse: Siquidem Launoiana Traditio exordium ducit à Theodosio seniore, qui an. 395. fato functus est. Atqui altior est & remotior Ecclesiasticæ Traditionis origo. Etsi enim è prioribus sæculis, quibus vix spirabat Ecclesia, paucae circa Matrimonium Leges proferri possint, constat tamen nonnullas, & quidem necessario, tunc temporis ab Ecclesia prodiisse. 1. Enim necesse fuit ut Episcopi passim receptum polygamiae atque divortii usum, juxta Christi Domini Legem, infectarentur: 2. nec fieri potuit quin damnarent perverfos mores, tum Arabum & Persarum, qui sororibus, atque etiam propriis matribus, instar pecudum, commiscebantur; tum & Parthorum atque Scytarum, quorum primi uxores suas amicis ad lobolem commodabant, secundi promiscuam uxorum communiter habebant in usu: 3. Patres qui quarto Sæculo & sequentibus florere, varias proferunt Ecclesiæ Leges, è quibus colligere est certa quædam Matrimonia, vel jam pridem prohibita fuisse, vel etiam prius invalida.

XX. Tertullianus, Lib. de Corona Militis, cap. 13. impedimenti, cui nunc inditum nomen *disparitatis cultus*, fundamenta jactat: *Non movimus Ethnicis*, inquit, *ne nos ad idololatriam usque seducant, à qua apud illos nuptiæ incipiunt*. Porro nulla tunc civili Lege prohibitum erat ne Fideles Infidelibus nuberent. Imo contrariam Legem, si potis fuisset, tulissent Imperatores.

XXI. Concilium Neocæsariense an. 314. Can. 2. denuntiat Matrimonium per affinitatem abrumpi. *Mulier*, ait, *si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in morte si promiserit quod, ubi convalescerit, solvet Matrimonium, propter humanitatem pœnitentiam habebit. Sed si mortua fuerit mulier in hujusmodi conjugio existens, vel ejus maritus, difficilis erit pœnitentia remanenti*. Atqui hic & nullum est Matrimonium cum sorore primæ uxoris contractum, cum solvi jubetur; & nullum est vi solius Ecclesiasticæ Legis; cum nulla hæcenus ea de re prodiissent Principum Edicta.

XXII. S. Basilius, Epist. 1. Canonica, de qua jam pluries, expresse meminit impedimentum Ordinis, voti, raptus & affinitatis: sexto enim Canone sic habet: *Canonicorum fornicatio pro Matrimonio non reputetur, sed eorum conjunctio divellatur*. Hic porro, ut eum in locum

Gerbas.
p. 22.

Id. ibid.
p. 26.

cum advertit Theodorus Balsamon, Antiochenſis Patriarcha, & celebris Canoniſta XII. Sæculo, *Canonicos eos dicit Baſilius qui in Canone numerantur; ſcilicet Clericos, Monachos, Monachas, & quæ virginitatem profeſſæ ſunt.* Ergo & duplex ibi recenſet impedimentum, Ordinis ſcilicet & voti. Poſterius iſtud renovat S. Doctor, Can. 18. ubi: *Virgo, quæ ejurata Profeſſione Religioſa nubit, adulteræ judicio, ſeu pœnæ, ſubjicitur.*

XXIII. Idem, Can. 22. *Eos, inquit, qui ex raptu habent mulieres, ſi ab aliis quidem deſponſas habuerint, non oportet prius admittere, quam ab eis ablata ſint, & ſit in eorum poteſtate quibus deſponſæ fuerant, an eas velint accipere, an deſiſtere: Si quis vero vacantem acceperit, auferre quidem oportet, & ſuis reſtituere; illorum autem ſententiæ permittere, ſive ſint parentes, ſive fratres, ſive quicumque alii virgini præſint.* Idem jam ab an. 314. conſtituerat Synodus Ancyrana, Can. 11. his verbis: *Deſponſatas puellas, & ab aliis poſtea raptas, placuit iis reddi quibus deſponſatæ fuerant, etiamſi ea raptoribus vim eſſe illatam conſtiterit.*

XXIV. Demum Can. 22. nec utramque ſororem à quopiam, nec viduam fratris à fratre duci permittit. *De his autem, inquit, qui duas ſorores ſucceſſive ducunt, vel eis, quæ duobus fratribus nubunt, à nobis edita eſt Epiſtola, cujus exemplum tuæ pietati miſimus. Qui autem ſui fratris uxorem accepit, non prius admittetur, quam ab ea receſſerit.* Epiſtola, cujus hic meminit Baſilius ea ipſa eſt quam ad Theodorum ſcripſerat, & quæ ſic habet: *Principio, quod in ejuſmodi rebus maximi momenti eſt, morem qui apud nos eſt, objicere poſſumus, quod is legis vim habeat; propterea quod Sanctiones iſtæ à ſanctis nobis ſunt viris traditæ. Eſt autem hic mos talis: Si quis affectu immundo correptus ad illicitam duarum ſororum communicationem exorbitaverit, id neque conjugium eſſe cenſendum, neque talem ad Eccleſiaſticum Cœtum admittendum, priuſquam à ſe invicem dirimantur.* Hic ſane affinitas in primo gradu impedimentum eſt maxime dirimens. Atqui impedimentum hoc non à Principibus inductum erat, ſed à Sanctorum, qui prius vixerant, hominum Sanctionibus; quæ tunc temporis jam erant antiquæ, cum jam vim inviolatæ legis haberent. Ergo.

XXV. Neque minus diſerte conditionis ſervilis impedimentum exprimit Baſilius, Can. 40. ibi: *Quæ præter domini ſui ſententiam ſe viro tradidit, fornicata eſt: quæ autem poſtea, cum ſui juris eſſet, libero Matrimonio uſa eſt, nupſit. Quare illud quidem fornicatio, hoc Matrimonium, &c. Vide & Canones 68. & 78.*

XXVI. Siricius qui Romanam Sedem circa an. 385. tenebat, in Epiſtol. ad Himerium Tarraconenſem, Cap. 4. *De conjugalium violatione requiſiſti, inquit, ſi deſponſatam alii puellam alter in Matrimonium poſſit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio quam nupturæ Sacerdos imponit, apud Fideles cujuſdam ſacrilegii inſtar eſt, ſi ulla tranſgreſſione violetur.* Atqui hic præludit Siricius impedimento honeſtatis publicæ; idque, ut notat Gerbaſius, pag. 75. ſine ullo ad civi-

les Leges reſpectu, ſed ſolo pietatis & ſacrilegii vitandi motivo.

XXVII. Idem Cap. 6. impedimentum voti ſic confirmat. *Monachorum quosdam atque Monacharum, abjecto propoſito ſanctitatis, in tantam proteſtaris demerſos eſſe laſciviam, ut prius clanculo. . . illicita ac ſacrilega ſe contagione miſuerint; poſtea vero in abruptum, conſcientiæ deſperatione perducti, de illicitis complexibus libere filios procrearint; quod & publicæ Leges & Eccleſiaſticæ Jura condemnant.* His igitur impudicas deteſtabilesque perſonas à Monasteriorum cœtu, Eccleſiarumque conventibus eliminandas eſſe cenſemus. Hic equidem Eccleſiaſticis Juribus Leges Imperii publicas adjungit Siricius; ſed ut Decretorum Eccleſiæ adjutrices; cum diu ante ſola vetuiſſet Eccleſia id quod poſtmodum vetuere Leges Principum, ut patet ex citatis S. Baſilii Canonibus 6. & 18.

XXVIII. Innocentius I. qui an. 417. diem obiit, in Epiſt. ad Victricium Rothomagenſem, cap. 2. prædictam Siricii Sanctionem confirmat. Item, ait, cap. 2. *quæ Chriſto ſpiritualiter nupſerant, & à Sacerdote velantur, ſi poſtea vel publice nupſerint, vel ſe clanculo corruerint, ſtatuiſmus non admittendas eſſe ad agendam pœnitentiam, niſi is cui ſe junxerant, de mundo receſſerit.* Si enim de hominibus hæc ratio cuſtoditur, ut quæcunque vivente viro alteri nupſerit, habeatur adultera, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, niſi unus ex his fuerit deſunctus; quanto magis de illa tenenda eſt, quæ ante immortalē ſe ſponſo conjunxerat, & poſtea ad humanas nuptias tranſmigravit. Ubi quæ poſt Religionis profeſſionem nubunt, habentur pro adulteris, utique quia invalide nupſerunt. Et hoc ſenſu intelligendum eſt id Concilii Chalcedonenſis, an. 431. *Sancimus virginem quæ ſe Deo Domino dedicavit, ſimiliter & Monachos, non licere Matrimonio conjungi: Si vero hoc feciſſe inventi fuerint, excommunicentur.* Quod enim hic ſimpliciter dicitur non licere, ſub nullitatis pœna erat prohibitum, ut patet ex Canone 104. Concilii IV. Carthagenenſis, an. 398. ubi hæc: *Nam ſi adulteræ conjuges reatu ſunt viris ſuis obnoxie; quantomagis viduæ, quæ religioſitatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, ſi devotionem, quam Deo ſponte, non coacte obtulerunt, libidine ſa corruerint voluptate, atque ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint?*

XXIX. Idem, innocentius Epiſt. 9. ad Probum impedimentum ligaminis auctoritate ſua confirmat, & decernit Matrimonium Fortunii, cujus uxor, nomine Urſa, à barbaris rapta fuerat, nulla ratione eſſe legitimum. *Qua de re, inquit, ſtatuiſmus, fide Catholica ſuffragante, illud eſſe conjugium, quod primitus erat gratia divina fundatum, &c. Probationem hanc non urgerem, quia impedimentum ligaminis ab ipſo Chriſto inductum dici poſſit; niſi Lau-noius ex ſimili Canone grandem ſibi triumphum paraſſet. Nempe ſic habet Canon. 102. Collectionis Africanæ, qui ad Concilium Carthagenenſe anni 407. refertur, quemque alibi jam exſcripſimus: *Placuit ut ſecundum Evangelium & Apoſtolicam diſciplinam, neque diſmiſſus ab uxore, neque diſmiſſa à marito, alter concungantur; ſed ita maneat, aut ſibiſmet**

recon-

reconcilientur; quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur: in qua causa Legem Imperialem petendam promulgari. Ex his sic Launoïus, part. 1. art. 1. cap. 14. pag. 77. Africani Patres nihil aliud quod Canonis sui præsidium esse possit agnoscunt, præter pœnitentiam: unde nec Synodi majoris, nec Sedis Apostolicæ præsidium implorant, quo Canon ille potentius atque efficacius communiatur, sed ad Legem Imperialem recurrunt. Atqui si persuasum habuissent, sibi datum esse ut pœnam pœnitentia graviolem, puta Matrimonii à dimissis secundo contracti nullitatem decernerent, jam per se ipsos, aut saltem per Synodos majores id effecissent, quod ab Imperatore faciendum esse decreverunt. Ergo potestatem suam in sola pœnitentiæ impositione, non autem in constitutione impedimenti dirimentis reposuerunt.

XXX. Verum gravis hæc objectio per se solam corruit. Supponit namque Africanorum Patrum mentem fuisse, ut ab Imperatore obtinerent Legem, qua Matrimonia à dimissis denuo contracta rescinderentur. Id autem ab omni veri specie prorsus alienum est. Neque enim Patres Africani ea Matrimonia per Imperatoriam Legem rescindi optarunt, quæ sciebant per *Evangelium & Apostolicam disciplinam* rescindi. Atqui sciebant quod in citato Canone docent Africani Patres, Matrimonia vivente primo conjuge, etiam dimisso contracta, per *Evangelium & Apostolicam disciplinam* rescindi. Ergo non eum in finem implorarunt Leges Imperatorias; sed optarunt, quod etiamnum frequenter optat & petit Ecclesia, ut sibi Evangelicam & Apostolicam doctrinam renovanti, adessent Principes, & protervam multorum, qui Dei Apostolorum, & Ecclesiæ præcepta palam aspernabantur, rebellionem temporalibus pœnis coercerent. Verum ad Traditionem nostram regrediamur.

XXXI. S. Leo, Epist. 84. alias 12. *Nec Subdiaconis, inquit, carnale connubium conceditur.* Idem, Epist. 79. alias 129. rescindi vult Matrimonia earum, quæ quia viri sui in servitutem abducti essent, aliis (secundum leges civiles) nupserant. Demum Epist. 92. alias 2. statuit quod *Ancillam, seu vere servam, abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis.* Atqui hic triplex constituitur impedimentum, Ordinis videlicet, ligaminis, & conditionis.

XXXII. Concilium Agathense an. 506. decem post Clodovæi Magni conversionem annis habitum, annuente Alarico Visigothorum Rege, qui in hac Galliarum parte jura dabat, cuique præerat S. Cæsarius Arelatensis, varias circa Matrimonium sanctiones edidit, puta Can. 9. ut *Diaconi & Presbyteri conjugati ad thorum uxorum suarum, juxta Innocentii & Siricii ordinationem, redire prohibeantur*, Can. 25. ut qui *abjecerint uxores suas, antequam apud Episcopos Comprovinciales dissidii causas dixerint; à communione Ecclesiæ & sancto populi coitu, pro eo quod fidem & conjugia maculant, excludantur.* Demum Can. 61. hæc habet observatione dignissima: *De incestis conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint: incestos vero nullo*

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

conjugii nomine deputandos: hos esse censemus;

1. *Si quis relictam fratris, quæ pene prius soror extiterat, carnali conjunctione polluerit;* 2. *Si quis frater germanam uxoris acceperit;* 3. *Si quis novercam duxerit;* 4. *Si quis consobrinæ se sociaverit;* 5. *Si quis relictæ vel filix avunculi misceatur, aut patru filix, vel privignæ suæ;* 6. *Aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit, concubitu polluerit, aut duxerit uxorem: quos omnes & olim atque sub hac conditione incestos esse non dubitamus.* Quod ita præsentis tempore non prohibemus, ut ea quæ sunt hætenus instituta non dissolvamus. Atqui Synodus eo in Canone *Principum Constitutiones non describit*, ut frigide respondet Launoïus, pag. 215. 1. Quia Lex Theodosiana non alia quam consobrinorum Matrimonia prohibebat: Canon vero mox recensitus non hæc solum vetat, sed & Matrimonia cum relictæ fratris, cum germana fratris, cum noverca, imo cum omni consanguinea aut affine, &c. 2. Quia Lex Theodosiana quæ consobrinorum Matrimonia reprobabat, non jam subsistebat tempore Agathensis Concilii, utpote quæ ab Arcadio & Honorio Theodosii filiis abrogata esset per Legem *Celebrandis, Cod. De nuptiis.* 3. Quia Theodosii Leges nullam per se in Gallia Narbonensi auctoritatem habere poterant; cum illa Galliarum pars Alarico Visigothorum Regi obtemperaret, qui solum anno sequenti 507. propria Clodovæi manu cecidit in prælio.

XXXIII. Concilium Lugdunense I. an. 517. mulctat Stephanum quendam, qui consobrinam suam duxerat. Atqui Concilium istud non est innixum Theodosianæ Legi, quæ pridem, ut dictum est, à Theodosii filiis antiquata erat.

XXXIV. Concilium Aurelianense II. an. 533. Can. 10. vetat *ne ullus novercæ sunt, id est uxori patris sui, ulla copulatione jungatur.*

XXXV. Theodobertus, qui fratris sui viduam duxerat, Legatos ad Apostolicam Sedem misit, ut hinc piandi criminis sui regulam edisceret. Rescripsit ad Cæsarium Arelatensem Vigilius in hæc verba: *Caritas tua totius facti qualitate, ac pœnitentis ipsius compunctione perspecta, prædictum gloriosum Regem filium nostrum, & de temporis observatione non omittat instruere. & ne ulterius tale aliquid præsumatur, instanter exposcat illud quam maxime præcavendum, ut nec ipse qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus revertatur; sed divisim habitationibus commanentes, ab omni suspitione commissi facinoris reddantur immunes.* Atqui egregium eo in facto habetur Ecclesiasticæ in Matrimonia potestatis specimen. Hic enim & Regem habes qui agnoscit se contra Canones deliquisse, viduam fratris sui ducendo; & Regem qui ab Apostolica Sede pœnitentiam sibi ad diluendum scelus præscribi efflagitat, & Regem quem ab uxore contra Canones ducta abicere jubet Summus Pontifex.

XXXVI. Huic Vigili exemplo affine est aliud Gregorii V. qui Robertum, Galliæ Regem, eo quia consanguineam suam Bertham contra Ecclesiæ Leges in uxorem duxerat, septem annorum pœnitentiæ addixit an. 998. in Synodo Romana ex Episcopis viginti octo constante;

Cccc

&

& Erchembaldum, Turonensem Archiepiscopum, talis conjugii consecratorem, cum omnibus Episcopis qui consentientes fuerant his incestis nuptiis Regis & Berthæ consanguineæ suæ, à sacrosancta Communione suspendit, donec ad sanctam Sedem Apostolicam venirent satisfacturi. Huic Concilii Edicto nonnisi sub an. 1000. satisfecit Robertus, unde comminatum sibi excommunicationem incurrit. At ea censura tanti fuit apud populos, ut teste Petro Damiano, qui sexaginta post annis scribebat, nemo cum Rege quid commercii habere vellet, præter famulos duos, qui eidem in rebus ad victum necessariis serviebant, & vasa quibus ille ad bibendum aut comedendum usus esset, igni tradebant. Ergo ubique tunc temporis persuasum erat Ecclesiam plurimum posse in materia impedimentorum. Verum hæc fusius prosequi superfluum fuerit, cum fateatur Launius Ecclesiam nono saltem sæculo de impedimentis Matrimonii iudicasse, ejusque potestatem ex tunc crevisse in dies. Qui plura volet quoad tempora nono sæculo antiquiora, consulat Gerbasium, aut oculis pervolvat Canones, 104. Concilii Carthag. IV. an. 398. 17. Aurelianensis II. an. 536. 21. Aurelianensis IV. an. 545. 13. Parisiensis V. Plenarii, ann. 615. ac demum 54. 55. & 56. Moguntini ann. 813. ubi omnia ferme quæ jam in ulu sunt impedimenta detegit.

XXXVII. Prob. 5. ex Concilio Trident. Sess. 24. Can. 3. ubi sic definit: *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum, & dirimere contractum; ne posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere ut plures impediant & dirimant, anathema sit.* Et Can. 4. *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Utamque porro hanc suam definitionem usu suo ac praxi, nemine præter Hæreticos conquerente, firmavit Ecclesia. Namque & Matrimonia clandestina irritavit ibidem, cap. 1. & impedimentum affinitatis spiritualis, tum & illius quæ ex copula illicita oritur, tum & honestatis publicæ finibus arctioribus conclusit Capit. 2. 3. & 4. & demum impedimentum raptus de novo induxit, aut pene obsoletum instauravit cap. 6. Has autem Concilii Leges, nedum velut usurpato jure sancitas redarguerint Principes Catholici, summo plausu acceptarunt; præsertim vero Rex Christianissimus in Edicto Blefensi.

XXXVIII. Confirm. Non est deneganda Ecclesiæ potestas quam in ea lubenter agnoscunt Principes, quorum plaris esset eandem inficiari, vel in dubium vocare. Atqui potestatem impedimenta dirimentia sancienti asseruerunt Ecclesiæ vel ipsi Principes: cum nesciat nemo Galliæ Regem per Oratores suos apud Tridentinam Synodum egisse, ut irrita declararentur Matrimonia filiorum familias sine parentum consensu contracta.

XXXIX. Prob. 6. ex judicio sacræ Facultatis Parisiensis, quæ an. 1521. ut impiam, potestati Ecclesiæ impie derogativam, & ex damnato Valdensium errorem procedentem, damnavit

Lutheri doctrinam, quæ denegat Ecclesiæ potestatem statuendi impedimenta dirimentia. Et in alia censura, qua an. 1644. perstrinxit Librum Theophili Brachet, cui titulus erat: *Verax pacificus docet temerarium esse, erroneum & hæreticum, negare penes Ecclesiam esse auctoritatem condendi novas Leges, & aliud statuendi, quam quod Apostoli instituerunt, circa ea quæ ad Regimen Ecclesiasticum, sive quæ ad Cultum divinum, Officium, & Cæremonias pertinent.* Atqui dubio procul impedimentorum constitutio ad Ecclesiasticum Regimen pertinet: Ad istud enim Regimen pertinet ut à nuptiis arceatur quidquid sanctitatem earum lædit, & obesse potest ne spiritualis Dei civitas decrescat. Atqui ad hunc finem necesse est aliquando ut Ecclesia constituat impedimenta dirimentia; puta ut à Matrimonio abigatur clandestinitas, & similia. Ergo.

XL. Launius in omne latus se vertit, ut, qua se opprimi videt, difficultatem è Tridentino Canone petitam eludat. Reponit itaque 1. in eo Canone per *Ecclesiam* intelligi supremos Principes, quorum duntaxat auctoritate Ecclesia Leges quæ Matrimonium irritent, condere potest: 2. citatis Canonibus non definiri dogma, sed tantum invehi disciplinam, quæ iis solum in locis obligat ubi recepta est Tridentina Reformatio.

XLI. At primum illud commentum adeo à communi Orthodoxorum sensu alienum est, uti observat Tournelyus pag. 236. mirum ut sit illud ejus in mentem venire potuisse. 1. Quia sic à puero sumus instituti, ut quoties de legibus ab Ecclesia constitutis sermo est, eas intelligamus quæ à Pastorum auctoritate manant: idque multo magis de iis Legibus verum est, in quibus sub anathemate decernitur non errare Ecclesiam, utpote à Spiritu Sancto directam; quod quidem Apostolorum Successoribus promissum est, nequaquam vero Principibus. 2. Quia Ecclesia, quam Tridentina Synodus in instituendis impedimentis non errasse definit, ea ipsa est quam in iisdem instituendis errasse contendebat Lutherus. Hæc autem non alia erat Ecclesia, quam quæ primariis Pastoribus constat. 3. Quia idem Lutherus in Principibus, & quidem solis, admittebat potestatem constituendi impedimenta Matrimonii diremptiva. Ergo nihil erat cur Tridentinum hanc Principibus potestatem expresso Canone assereret. 4. Demum, quia per Ecclesiam in utroque Canone supra citato id ipsum debet intelligi quod in aliis Canonibus ubi idem Ecclesiæ nomen usurpatur: Neque enim in re gravi variatur, sine prævia monitione, ejusdem vocabuli sensus. Atqui Ecclesiæ nomen pro ipsis Pastoribus à sacra Synodo in aliis Canonibus constanter accipitur, puta Can. 15. Sess. 6. ubi dicitur *claves datas esse Ecclesiæ*; Can. 12. Sess. 24. ubi anathemate damnantur, *qui negant causas matrimoniales spectare ad Judices Ecclesiasticos*; Sess. 25. in Decreto de Indulgentiis, ubi docetur *potestatem conferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ fuisse concessam*: quibus certe in locis Ecclesiæ nomen pro Christiani Gregis Rectoribus supponit, ut apud Math. 18. 17. *Dic Ecclesiæ; si autem*

autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.

XLII. Nihilò solidior est altera Launoii responsio : 1. quia definitio quæ ex verbo Dei scripto vel tradito probari potest, ad Fidem pertinet, non ad disciplinam. Atqui definitio Tridentina ex verbo Dei scripto vel tradito definiri potest; ut constat ex probationibus nostris. 2. Quia definitio errori Lutheranorum contradictoriæ opposita, & Canonibus, quibus dogma continetur, cum pœna anathematis inserta, dogma Fidei spectat, non merum

disciplinæ caput. Atqui Tridentina definitio errori Lutheranorum contradictoriæ opposita est, &c. 3. Quia disciplinæ quidem est hæc vel illa constituere aut tollere impedimenta, uti pro variis temporum circumstantiis judicat Ecclesia; at decernere an Ecclesia jus & potestatem habeat hæc vel illa constituendi impedimenta, ad dogma necessario pertinet, & post definitionem tenendum est ut pars dogmatis: sicut ut dogma post definitionem tenendum est posse Matrimonium duntaxat ratum Professione Religiosa dissolvi.

SOLVUNTUR OBJECTIONES.

XLIII. Obj. 1. Qui ipse determinavit Matrimonii impedimenta, eadem nulli humanæ potestati determinanda reliquit. Atqui Deus ipse determinavit impedimenta, Levit. 18.

XLIV. R. dist. min. Determinavit pro tempore Legis Mosaicæ, & quantum ad eos qui eidem Legi subiacebant, C. Determinavit in perpetuum, atque etiam pro Lege Christiana, N. Siquidem Leges circa Matrimonium à Deo sancitæ mere erant ceremoniales aut judicariæ. Atque ex Leges & solos Judæos ligabant, & ad solum Legis Mosaicæ tempus erant duraturæ, prout diximus in Tract. de Legib. cap. 4. art. 2. sect. 5. & 6. Sed & de impedimentis Levitici 18. & 20. assignatis, vide quæ dicta sunt Tom. II. ubi de Dispensationibus, cap. 12. Ergo quamvis nonnulla sint impedimenta Juris divini, ut est *ligamen*; nonnulla etiam Juris naturalis, ut *amentia*, & juxta plures *impotentia*, quædam tamen Jure Ecclesiastico constitui potuerunt; præsertim cum Apostolus impedimentum *disparitatis cultus* aliquo modo instituerit.

XLV. Obj. 2. Potestas Ecclesiæ concessa in materia admodum gravi disertis Scripturæ auctoritatibus adstrui debet. Atqui potestas Ecclesiastica quantum ad gravem impedimentorum materiam nullo etiam levi Scripturæ testimonio adstrui potest.

XLVI. R. 1. neg. maj. Duplex enim nobis morum atque fidei regula præscripta est, Scriptura nempe & Traditio, quæ in pluribus gerit vicem Scripturæ, & indubie adstruit id etiam quod tacet Scriptura. Atqui ex Traditione perpetua constat Matrimonium sic semper ab Ecclesia temperatum fuisse, ut illegitimum foret quoties Ecclesiæ Legibus adversaretur. Neque hinc culpata fuit unquam, aut culpari potuit Ecclesia, quæ *finis suos non transfilit*, ut supra ex S. Optato dicebamus. Ergo.

XLVII. R. 2. neg. min. Ut enim omittam exemplum Christi, qui impedimentum ligaminis constituit, nemini dubium est quin Apostolus his verbis, I. Corinth. 7. *Ceteris ego dico, non Dominus. Si Infidelis discedit, discedat.* Aliquid constituerit longe fortius quam impedimentum disparitatis cultus; cum istud ut nunc est, Matrimonium duntaxat contrahendum dirimat; illud vero, ut Apostolicum est, dirimat etiam contractum. Jam vero id posunt Apostolorum Successores, quoad Ecclesiæ regimen, quod ipsi potuere Apostoli. Unde ipsas quandoque Apostolorum Leges im-

mutant, ut in iis patet quibus suffocatorum & sanguinis ejus prohibebatur. Ergo.

XLVIII. Idem, ut notat Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag. 477. confirmari posse videtur ex his Math. 16. 29. verbis: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*, &c. Quæ Interpretes quidam antiqui non solum de potestate dimittendi peccata, vel censuris plectendi intellexerunt, sed & ad potestatem Matrimonium certis conscribendi conditionibus, quas ultra citraque consistere nequeat. Eoque forte sensu dictum est à Tertulliano, Lib. 2. ad uxorem: *Deus Pater Matrimonium ratum habet in Cælis, ubi à Sacerdotibus consecratum fuerit in terris.*

XLIX. Inst. 1. Christus nullam Ecclesiæ potestatem concessit, vel in substantias Sacramentorum, cum id Ecclesia ipsa agnoverit in Concilio Trid. vel in res mere politicas, cum Regnum Ecclesiæ, sicut & Christi, non sit de hoc mundo. Atqui si posset Ecclesia constituere impedimenta, jam & aliquid posset in substantias Sacramentorum; & ad minus posset aliquid in res mere politicas, quæ pleno jure spectant ad Principes.

1. Posset aliquid in ipsas Sacramentorum substantias. Quæ enim efficeret ut materia juxta institutionem Christi sufficiens, jam non sufficiat, ea sane aliquid & multum posset in substantiam Sacramentorum. Atqui Ecclesia efficiendo, v. g. ut jam non valeret Matrimonium inter quarti gradus affines, vel clandestine contractum, efficeret ut materia juxta Christi institutionem sufficiens, jam non sufficeret ad Sacramentum.

2. Ad minus posset aliquid in res mere politicas & civiles. Matrimonium enim ante omnia est contractus civilis, aut saltem civilem contractum ut sui basim ac fundamentum supponit. Atqui contractus civiles pleno jure spectant ad Principes. Ergo.

L. R. ad 1. neg. min. pro utraque parte, & dico 1. Ecclesiam, tametsi impedimenta constituere possit, nihil posse in substantiam Sacramentorum, nec eorum materiam immutare. Quod ut intelligatur, supponendum est 1. non omnem contractum, sed eum duntaxat qui legitimus sit, esse materiam Sacramenti nostri: 2. Christum non prohibuisset quominus ab Ecclesia præscriberentur certæ quædam solemnitates, ex quarum defectu contractus desineret esse legitimus. His porro, quæ impugnari non possunt, præmissis, sic disputo. Ut Ecclesia materiam Sacramenti immutasse dice-

diceretur, necessum foret ut contractus legitimus jam non esset, ut olim erat, ejusdem Sacramenti materia. Atqui falsum est contractum legitimum non ut semper, materiam Sacramenti. Equidem per clandestinitatis impedimenta & alia ejusmodi factum est ut contractus qui olim legitimus erat seu sufficiens, jam non sit legitimus; at non ideo magis immutata est ipsa Matrimonii materia, quam mutetur materia Eucharistiæ, si vinum à quopiam in acetum mutetur. Atqui nemo tunc dixerit mutari materiam Eucharistiæ. Ergo neque id dicendum in proposito. Ita ferme nodum hunc qui Tridentinos Patres diu exercuit, solvit Camillus Campegius, cui, reclamante licet Antonio Solisio, à sacra Synodo tandem applausum est, prout refert Pallavicinus, Lib. 22. Sed de hoc jam dictum in Tract. de Sacramentis in genere, cap. 22. p. 149. quod relegisse non pigebit.

LI. Dico 2. Ecclesiam, licet impedimenta constituat, nihil ideo posse in res mere politicas. Si enim ob suam hanc potestatem Ecclesia dicetur invadere res mere politicas; vel quia Matrimonium esset res in se mere politica; vel quia ut basim sui necessarium supponeret contractum mere politicum. Atqui neutro ex capite repeti potest clamorosa illa politica rei, seu temporaneæ potestatis invalio. Non ex priori, cum Matrimonium ex æquo sit Sacramentum & contractus; & longe potior in eo sit ratio Sacramenti, quam contractus. Non ex posteriori; 1. quia non magis ex eo quod Ecclesia Sacramentum irritando, civilem contractum per accidens irritet, sequitur eam etiam indirecte posse aliquid in res temporaneas, quam quia Principes contractum civilem irritando, per accidens irritent Sacramentum, sequitur eos indirectam ut minimum habere in res spirituales auctoritatem. Atqui ultimum ipsimet Adversarii sequi negant. Ergo prius sequi negare debent. Sicut ergo Ecclesia, cum certa Festa indixit, ne cogitavit quidem de invadenda Regum potestate, licet servilia subditorum opera, à quibus abstinendum est diebus festis, sint quidpiam temporale; sic necdum impedimenta sanxit, Principum auctoritatem læsisse dicenda est. 2. Quia gratis asseritur contractum civilem, seu contractum, prout temperatur civili, esse basim, fundamentum & materiam hujus Sacramenti: Nihil enim vetat quominus materia hæc in contractu humano, seu naturali, vel ut alii loquuntur, in contractu mere spiritali reponatur. Et vero potest Matrimonium valere in ratione contractus civilis, nec tamen valere in ratione Sacramenti; sicut vice versa valere potest in ratione contractus. Valet quidem in ratione contractus civilis, si fiat juxta Principum Leges; nec tamen tunc semper valet in ratione Sacramenti, si nempe vel sine Sacerdotis ministerio in remotioribus Insulis celebretur, vel cum expressa Sacramenti non conficiendi intentione. Rursum vero valet in ratione Sacramenti, non autem in ratione contractus, si ab his fiat quos Ecclesia habet ut capaces Sacramenti; Princeps vero ut inhabiles ad contrahendum, quales sunt civiliter mortui, puta ad mortem per contumaciam, vel ad triremes damnati. Er-

go perperam dicitur civilem contractum esse primariam hujus Sacramenti materiem.

LII. Dicendum igitur cum Illust. Tutelenfi Antistite. Tom. 3. Explicatoinis, pag. 179. Matrimonium per se & ex natura sua, nec civilem contractum esse, nec spiritualem; sed contractum naturalem, naturæ Legæ, quæ Leges omnes, seu politicas, seu Christianas præcedit, directum. Id autem sic esse patet, 1. quia essentialis & primitiva Sacramenti Matrimonii materia debet esse fixa & eadem omni tempore & loco; ut in ceteris Sacramentis liquet. Atqui contractus civiles qui Matrimonia regunt, nec fixi sunt, nec omni loco & tempore iidem. 2. Quia si Christus instituyendo Sacramentum, Matrimonii, eidem in materiam assignasset civilem contractum, vel contractum hunc in specie, vel contractum generatim, qualiscunque foret. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Neque enim Christus Sacramentum suum alligavit vel Legi Judæorum, quos sciebat ubique invisos esse, & quam nemo præter Judæos sequitur; vel Legibus Romanis, quæ polygamiam, divortia & alia pejora permittebant, & variis superstitionibus conjugia stipabant. Non 2. Si enim Christus contractum ut sic destinasset in Sacramenti hujus materiam, quisque loci in quo degit, ritum sequi deberet; proinde Fidelis apud Barbaros barbaro & antichristiano, idem apud Turcas Musulmano ritu contrahere teneretur, ut & olim apud Romanos Gentili Romanorum more. Atqui id falsum esse & impium nemo Christianus non videt. 3. Quia eadem esse nunc debet conjugii materia, quæ ab initio. Atqui ab initio materia conjugii non erat contractus civilis, quia non erant civiles Leges; sed naturalis, qui de se bonus est & legitimus. Ergo hodieque naturalis contractus est Sacramenti materia. Non nego contractum hunc naturalem aliquando perfici per Leges. Neque etiam nego contractum civilem esse integrantem materiam Sacramenti. Nego, contractum civilem esse primariam & substantialem Sacramenti materiam. Nego proinde materiam Sacramenti politicis legibus omnino subjacere. Hæc ille.

LIII. Inst. 2. Quando Christus Matrimonium ad honorem Sacramenti erexit, hoc unum fecit, ut contractui, qualis ab exordio mundi institutus fuerat, vim gratiæ producendæ adadjungeret. Atqui contractus ille erat, modoque est ab humana Legæ independens. Ergo fatendum, vel substantiam contractus ab Ecclesia mutatam esse; vel omnino negandum est Ecclesiam, aliamve quamvis potestatem, frui jure impedimenta constituendi.

LIV. Confirm. Nulla potestas valet irritum per leges suas facere contractum, quem natura ipsa, legibus omnibus superior, ratum declarat & sufficientem. Atqui natura valere declarat contractum qui à mundi primordiis valuit.

LV. R: neg. min. Natura enim ita approbat contractus, ut eos tamen firmos esse nolint, si fiant contra Leges juxta ipsius naturæ dictamen constitutas. Sic natura per se solam unum hoc ad venditionum & donationum validitatem requirit, ut fiant ex mutuo ac libero Partium consensu; at permittit, quin & præcipit, ut, quo

quo fraudibus & dolis aditus præcludatur, certæ à Principibus apponantur his, aliisque contractibus conditiones, quarum defectu corrumpant. Pari igitur jure natura, ejusque Auctor Deus, unum id, rebus in se & præcise spectatis, ad Matrimonium exigit ut Partes libere id consentiant. At simul jubet ut serventur solemnitates quæ ad occurrendum pluribus malis, deinceps ab auctoritate legitima præscribentur. Unde.

LVI. Ad confirm. dist. Nulla Potestas irritare potest contractum, quem naturæ ipsa ratum declarat pro omni omnino casu, C. Quem natura ratum declarat pro eo solum casu, quo legitima auctoritas nullam ei apposuerit conditionem, N. Natura enim, quæ homines in hoc præsertim corruptionis statu, à Superioribus regi suadet, vult simul ut iis etiam jus naturale perfectius obtemperetur. Unde sicut non omnibus, post edictum Principis, venari licet, quamvis natura id omnibus permittat; sic nec omnibus qui à natura licentiam habent nubendi, post legitimæ auctoritatis sanctionem, nubere licitum est.

LVII. Obj. 3. Si credisset Ecclesia penes se esse impedimenta constituere, non postulasset, imo nec passa esset suos ea de re Canones à

Principibus politicis confirmari. Atqui postulavit tamen; ut patet ex Moguntina Synodo an. 813. quæ Canonum, quibus varia consanguinitatis & affinitatis impedimenta sanxerat, confirmationem à Carolo Magno suppliciter efflagitavit.

LVIII. R. dist. min. Postulavit Ecclesia Canones suos à Principibus confirmari, id est rogavit ut eorum executio imperaretur à Principibus, C. Id est rogavit ut eis à Principibus tribueretur auctoritas quam per se habere non possent, N. Profecto si nihil in impedimentis possit Ecclesia, quia suarum de iis Sanctionum confirmationem à Principibus postulavit, nihil quoque poterit in iis quæ ad spiritualem disciplinam, ad bonos mores, atque ad ipsam fidem pertinent; quia sua de his Decreta à Principibus eo quem exposuimus sensu, confirmari precata est. Atqui absurdum consequens. Ergo & absurdum antecedens; eoque magis, quod, ut notat P. Drouin pag. 478. ex Concilii præfatione constat, causas ad Matrimonium spectantes, non à Laicis Magistratibus, qui Synodo frequentes aderant, sed ab Episcopis *Sacra dogmata diligenti studio perquirentibus*, discussas fuisse.

ARTICULUS SECUNDUS.

A N

PRINCIPIBUS COMPETAT POTESTAS IMPEDIMENTA DIRIMENTIA INSTITUENDI?

LIX. CERTUM est, 1. à Principibus condiposse Leges, quæ civilem Matrimonii contractum irritent, id est, vi quarum contrahentes, etsi valide quoad Ecclesiam contraxerint, adeo invalide coram exteriori foro contraxerint, ut & ipsi nullum jus ad dotem, successionesve habeant; & eorum filii eatenus à sæculari Magistratu habeantur pro illegitimis. Patet id ex quotidiana Galliæ praxi circa Matrimonia filiorum familias sine paterno consensu inita.

LX. Certum est 2. Principes non posse per Leges suas directe & quasi ex officio dirimere Matrimonium, quatenus Sacramentum est & ad effectus pure spirituales ordinatur. Sicut enim Ecclesiastica Potestas ne indirecte quidem ad res temporales Principum sese extendit; sic nec potestas sæcularis ad res spirituales. Ita idem p. 484. qui, nisi fallor, monere potuerat ne ipsam quidem Ecclesiam directe Matrimonium, quatenus Sacramentum est, dirimere posse; sed tantum indirecte, materiam ejus subtrahendo, prout articulo superiori diximus.

LXI. Quæstionis igitur præsentis nodus in eo est, an quemadmodum Ecclesia, cum impedimenta dirimentia statuit, materiam omnem conjugii tollendo, indirecte tollit Sacra-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

mentum, quod sine præexistente materia stare non potest; sic & Principes, cum impedimenta contractus civilis diremptiva constituunt, materiam conjugii adeo tollant, ut ex ejus defectu nullum sit & irritum Sacramentum?

LXII. Triplex porro est circa hanc controversiam Doctorum opinio. Prima plenam hanc & omnimodam potestatem sic adscribit Principibus, ut eam Ecclesiæ demat. Ita Launoïus in Opere pluries citato, & recens Auctor Gallici supra etiam appellati. Secunda sic adscribit Ecclesiæ, ut neget Principibus; sive quia hæc ipsis nusquam concessa sit à Christo, ex quo Matrimonium ad Sacramenti honorem evexit, ut censent Pontius, Lib. 6. c. 2. Galefius Rubetensis (a) in Italia Episcopus, & alii plures apud Sanchem; sive quia potestatis hujus exercitium sibi reservaverit Ecclesia, & Principibus qui eam *ex genere & uatura* suæ dignitatis habebant, interdixerit, ut docent Sanch. Lib. 7. disp. 3. n. 3. & 4. & apud eum Ledesma, Henriquez, Victoria, &c. Tertia sic Ecclesiæ tribuat, ut Principibus etiam impræscriptibili jure competere existimet. Ita Petrus Soto, cujus hæc ex lect. 4. de Matrimonio verba refert & approbat Auctor Operis de re Sacramentaria Italis typis impressi: *Nec debent*
D d d d *agre*

(a) Rubi, seu Rubetum, civitas modica in territorio & sub Metropoli Batiensi; *Commanville in Opere cui Titulus: Tables Géographiques & Chronologiques de tous les Archevêchés & Evêchés de l' Univers. Rothomagi, 1700.*

ægre ferre Prælati, si sæculares Principes statuunt quæ temporali paci necessaria judicant. Nec est cur se illis opponant; sed permittant potius Matrimonium humanis legibus ordinari, cum officium humanum sit: & addant postea ipsi, si videbitur, quod ad bonum Religionis pertinet.

LXIII. Mediam hanc opinionem in Gallia sectantur plures, quos inter Gerbasius ejusque doctus & moderatus Approbator: eamque ut minimum teneri vult Parisiensis Senatus. Unde cum anno 1675. propositionem hanc in suo Vesperiarum Actu emisisset Jacobus l'Huilier: *Non audiendus quisquis hanc potestatem (statuendi impedimenta dirimentia Matrimonium) Ecclesiæ eripit, ut Principibus sæcularibus eam adscribat;* hunc & Gastonem Chamillard sacræ Facultatis Syndicum, agente Dionysio Talon, Regio causarum Actore, accersivit Curia, ut mentem suam ea de re aperirent. Extat tum in Notis ad Concilium Trid. quæ Racicotò attribuuntur, p. mihi 276. tum & accuratius in recenti Opere de Matrimonio, pag. 81. & seq. Oratio tunc temporis à Tolonio habita. Sit

CONCLUSIO I. Possunt Principes quædam Matrimonium impedimenta statuere.

LXIV. Prob. 1. Ex constanti Principum usu, qui varia variis temporibus circa Matrimonium sanxere impedimenta, quibus ipsa etiam Ecclesia non sponte minus obtemperavit, quam Tridentinæ de clandestinis conjugii Sanctioni adhærescere Christiani Principes. Sane vero usum hunc deprehendet quisquis primoribus oculis pervolverit Titulos *De ritu nuptiarum, De jure dotium, De pactis dotalibus, &c. fl. & Tit. De nuptiis, De incestis & inutilibus nuptiis*, Cod. aliosque quos plures refert Gerbasius, part. 2. (b) ubi ex Cassiodoro narrat à Theodorico, Ostrogothorum Rege, bis dispensatum esse, semel cum viro nobili, qui contra vetitum Legis plebejam duxerat, semel cum sobrino, qui consobrinæ ducendæ facultatem ab ipso expetiit.

Eandem fuisse consuetudinem Francorum Regum ab ipsis Imperii sui exordiis probat idem, non ex solis eorum Edictis, sed & ex Conciliis, quæ, ut Turonense II. Edicta illa honorifice recensent.

LXV. Prob. 2. brevi quidem, sed firma ratione, quam subinducat S. Thom. Lib. 4. contra Gentes, cap. 78. his verbis: *Matrimonium in quantum ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi Legis civilis: in quantum igitur ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet, quod subiaceat Regimini Ecclesiastico;* quibus utriusque Potestatis jura felici nexu uniuntur. Sicut ergo Ecclesia suos intra fines Matrimonium regere ac moderari valet, ut per eos Civitas Dei crescat in pietate; sic & Regia potestas, cum à Deo ad publicæ rei concordiam & pacem ordinata sit, Matrimonia, è quibus certe felix Civium status summopere dependet, suo modo regere ac moderari potest.

LXVI. Prob. 3. ex communiore eorum etiam

Galliæ Theologorum sensu, qui minus in suspicionem venire possint; quales fuere Ill. Petrus de Marca, Carolus Merinville in Opusculo pluries citato, p. 68. ubi & Ecclesiæ potestatem in statuendis impedimentis sine magna temeritate negari non posse asseverat, & eandem auctoritatem Principibus *citra dubium* competere declarat; Carolus d'Argentrè, Tutelensis Episcopus, T. III. p. 194. His addi possint citati à Launoio magno numero Doctores, pag. 7. & seq. Verum tot in ejus Opere lapsus, obliqua tot & distorta ratiocinia nactus est & redarguit citatarum observationum Auctor, ut ei, nisi post serium examen, quod temporis angustia non ferunt, fides haberi nulla possit.

LXVII. Obj. 1. A facto ad jus, cum de auctoritate fallibili agitur, nihil inferri potest. Annon enim potuit sæcularis auctoritas usurpare jus dirimentia Matrimonia constituendi? An indubie à Deo erat auctoritas quæ polygamiam, divortia, aliosque hic peiores abusus induxit.

LXVIII. Deinde, esto Principes politici impedimenta dirimentia legitime constituerint, dicam id factum per ipsam potestatem Ecclesiæ, quæ ea de re Principes interpellavit, ut qui non sine causa gladium portent.

LXIX. R. non equidem semper à facto ad jus legitime concludi; unde male quis ex typo Constantii, Heraclii Ecclésiæ argumentetur; at valere probationem à facto ad jus, cum & favet naturalis ratio, & ii quorum interest, de usurpatione non conqueruntur, imo factum laudant. Atqui 1. potestati Principum favet naturalis æquitas; cum hæc decernat ea quæ & quatenus politicum regimen spectant, à Principibus moderanda esse. 2. Nec de fictitia hac usurpatione conquesti sunt Ecclesiæ Pastores, tametsi temeraria & iniqua Principum Edicta, qui decebat Evangelii libertate, redarguerint. 3. Illas Principum Sanctiones commendarunt Episcopi. Sic Concilium Lateranense I. Can. 5. legem qua prohibet consanguineorum Matrimonia, confirmat auctoritate Legis Civilis, quia, inquit Can. 5. *& divinæ & sæculi Leges prohibent.* (Tom. X. Conc. pag. 889.)

LXX. Neque nocet quod politici Principes, in ipsa conjugiorum materia, potestate sua pluries fœde abusi sint. Nec enim quia Legislator in uno aut pluribus turpiter cæcutit, ideo ab auctoritate sua excidit in legitimis; & multo minus cum Decreta ejus ab Ecclesia sponte acceptantur.

LXXI. Quod additur Principes impedimenta constituisse, quia id rogaverit Ecclesia, absque eorum juris præjudicio verum esse potest. Potest enim quis jure suo facere id quod ab alio idem jus, sed minus efficaciter possidente, facere rogatur.

LXXII. Obj. 2. Matrimonium est Sacramentum. Atqui Sacramenta politicis Legibus non subjacent. Ergo.

LXXIII. R. dist. maj. Est Sacramentum, simulque & antea contractus naturalis & civilis, C. Est

(b) Fatendum tamen ex iis Textibus nonnullos esse qui videri possint, non ipsam Matrimonii substantiam perimere, sed effectus ex eo prodire consuetos, Vide quæ dicta sunt de Matrimoniis filiorumfamilias.

C. Est Sacramentum duntaxat, N. Matrimonium, uti docet S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. art. 1. ad 4. tria habet, nempe quod sit officium naturæ, officium communitalis, & Sacramentum. *In quantum est officium naturæ, statuitur jure naturæ; & sic nihil obest quin ecclesiastico Juri subiaceat. In quantum est officium communitalis, statuitur Jure civili; eo-que idcirco vel prohiberi, vel simpliciter irritari potest. In quantum est Sacramentum, statuitur Jure divino; & ideo ex qualibet dictarum Legum, naturalis politicæ, & divinæ, potest persona effici ad Matrimonium illegitima.* Illud autem discrimen est inter Ecclesiasticæ & politicæ auctoritatis officium, quod prior per se intendat confectionem Sacramenti, ne profanetur; posterior per se consulat bono civili: unde per accidens, & præter intentionem ejus non conficitur Sacramentum. Vide supra numer. 52.

LXXIV. Obj. 3. Ejus est impedimenta constituit, cujus est in eis dispensare. Atqui folius est Ecclesiasticæ Potestatis, &c.

LXXV. R. dist. min. Solius est Potestatis Ecclesiasticæ dispensare ab impedimentis ecclesiastico vel utroque Jure constitutis, C. Jure tantum civili, N. Cum impedimenta vel ecclesiastico, vel utroque simul jure constituta sunt, in his sola dispensat Ecclesia, quia juris sui partem, non Ecclesiæ, sed dispensandi, remittunt Principes. At nihil est absurdi, si iidem Principes in impedimentis propria auctoritate constitutis, eadem auctoritate dispensent; prout à Theodorico factum esse supra diximus, & à Regibus nostris non ita pridem fiebat, quantum ad Calvinianos Ecclesiæ potestatem nescientes, juxta hunc Edicti Blesensis articulum, n. 40. *Sa Majesté ne veut aussi que ceux de ladite Religion qui auront ci devant contractés, ou contracteront ci après Mariages, au tiers & quart degré, en puissent être molestés, ni la validité desdits contractés révoquée en doute, ni pareillement la succession, otée ni querellée aux enfans nés ou à naître.* Quanquam posterius illud Decretum extra rem est, cum Calvinianorum Matrimonia rationem non habeant Sacramenti; de quo solo agitur in præsens.

LXXVI. Obj. 4. Si Matrimonii impedimenta Principum potestati subiaceant, poterunt qui extra eorum ditionem aufugient in alienam, ubi eadem impedimenta non vigent, valide contrahere; ut possunt duo Galli clandestinum in Anglia conjugium inire, quia ibidem non viget Lex Tridentina. Atqui absurdum consequens: Alioquin Monachus & Monialis; qui ambo confugient in Angliam, ibidemque nefariæ quidem, sed tamen valide nubent, quandoquidem hic nihil potestatis habeat Catholicus Princeps cui subjacebant.

LXXVII. Respondet idem Auctor novi Tractatus de Matrimonio, pag. 336. istud utriusque apostatæ conjugium ubique pro invalido habitum iri, quia uterque solemniter continentiam vovit, adeoque hanc, quocunque fugiat, servare tenetur vi divinæ Legis, quæ proinde in hoc casu Matrimonium istud irritum facit. Suam hanc responsionem confirmat ille, tum exemplo, seu debitoris, qui

summam pactam ubique debet, seu servi, qui & post fugam Domini sui esse pergit; tum ex eo Deuter. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. . . . Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis, &c.*

LXXVIII. Verum responsio hæc difficultatem non solvit. Etsi enim qui continentiam vovit, ubique observare debet id quod semel egressum est de labiis ejus, proinde graviter peccat nubendo, non tamen ex natura rei invalide nubit. Nec dubium est quin sub Mosaica Legge valide nupsisset, licet sacrilege, quæ post continentiae votum nupsisset; ut singulis diebus apud nos valide nubunt, quæ non obstante castitatis voto nubunt.

LXXIX. Nec nocent summæ ex chyrographo debitæ, vel servi fugitivi exempla. Non summæ debitæ, quæ nec licite nec valide in alium transferri potest. Non servi fugitivi, qui non secus ac latro crumenam subripiens, ex natura rei sui ipsius furtum facit. Cum è contra ex unanimi Doctorum sensu, qui corpus suum Deo per votum castitatis simplex spondit, dominium illius in alium valide transferre possit: qui vero idem Deo per solemne castitatis votum consecravit, ex communiori simul ac veriori Jurisperitorum ac Theologorum sententia, valide quidem illud transferre nequeat, sed ideo solum quia resistit Lex Ecclesiæ, jam pluries per ejusdem Ecclesiæ dispensationem sublata.

LXXX. Dicendum igitur quædam esse impedimenta, ut Ordinis & solemnisi voti, quæ politicæ Legi nullatenus subjaceant. Unde potest quidem Sinenfium Imperator Christianam Fidem à ditionibus suis excludere; at si admittat, necessum est, nisi aliud sanciat Ecclesia, quod nunquam faciet, ut Sacerdotes continentiae perpetuæ mancipatos admittat. Potest pariter Christianus Princeps, si Cælo victimas suas pro nutu vocanti contradicere velit, nullos in Regno suo Monachos vel Sanctimonialles pati; at si utrosque admittere volet, necessum est ut ad Ecclesiæ mentem admittat, proinde nuptiarum incapaces. Id equidem ægre fert prædicti Tractatus Auctor, qui tertiam ad summum Monachorum partem in Gallia retineri velit, & serio computat quot inde liberi annos intra decem prodituri sint. Sed erat aliquid quod antea tentaret, nempe ut ad nuptias adigeret trecenta ad minus hominum milia, qui in Regno cœlibes vivunt. Sic enim intra decem annos eam habebit Civium multitudinem, ex qua futurum confidit ut tantus agriculturæ atque commercio honos accrescat. Sed hæc plus satis adversus declamatorem qui evanescit in cogitationibus suis, qui Tridentinum Concilium Catholicis omnibus venerandum fugillat, qui ejus circa immaculatam Dei paræ Conceptionem Decreta maligno dente carpit, sed, quod faustum sit, non periculoso, &c.

Sed quid juris, si Princeps approbet conjugium quod irritaverit Ecclesia, vel irritet ab eadem Ecclesia approbatum?

LXXXI. R. in primo casu valitum juxta nos Matrimonium illud, non quidem in ratione Sacramenti, sed in ratione contractus, nisi fiat contra primitivas Leges, quas uti conditionem

ditionem præambulam à futuris Fidelibus exigit Ecclesia. Unde nequidem in ratione contractus legitimi, si proprie loqui velis, staret Matrimonium Sacerdotis ex sola Principis lege conjugati. In secundo autem casu non staret Matrimonium in ratione contractus politici, politicos effectus parturientis: staret tamen in ratione Sacramenti, ut liquet ex Matrimoniis eorum qui ad mortem condemnati effugerunt.

CONCLUSIO II. Jam pridem ex pietate Principum, eorumque in Ecclesiam reverentia, exercitium dirimentia impedimenta constituendi, soli Ecclesiae reservatum est; ita ut rupto etiam quoad civiles effectus conjugio, stet tamen fœderis & Sacramenti substantia, nisi accedat concursus Ecclesiae.

LXXXII. Prob. ex factis pluribus. Chilpericus an. 577. Prætextatum Rothomagensem Episcopum, eo quia Matrimonium contra Leges benedixisset, his coram Episcoporum cœtu verbis increpavit, teste Gregorio Turo-nensi, Lib. 5. cap. 18. *Quid tibi visum est, o Episcopo, ut inimicum meum Merovechum . . . cum amica sua, id est cum patru sui uxore conjungeres? An ignarus eras quæ pro hac causa Canonum Statuta sanxissent?* Ergo jam à sexto sæculo Principes non à civilibus Edictis, sed à Statutis Canonum, Matrimonii invaliditatem repetebant.

LXXXIII. Childebertus circa an. 595. incestas conjunctiones, agebat: *Per prædicationem Episcoporum jussimus emendari.*

LXXXIV. Carolus magnus an. 743. in Lipit-nensi Conventu, cap. 3. *Similiter, inquit, præcipimus, ut juxta Decreta Canonum, adulteria, & incesta Matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur, & emendentur Episcoporum judicio.*

LXXXV. Carolus Magnus eadem exempla secutus est, tum quod se ipsum, cum sui à filia Longobardorum Regis divortii causam ab Ecclesia dijudicari voluit; tum & quod Subditos suos, cum in Capitularibus suis Pontificum nomine loquitur, non suo. Lib. 5. Capitularium, cap. 5. & 6. nonnulla quæ de Matrimonio dixerat, confirmat quia *sic Gregorius sentit.* Ibid. cap. 7. *De propinquis;* id est de consanguineorum Matrimoio, *juxta Constituta SS. Patrum, & juxta Decreta Canonum judicetur.* Lib. 6. cap. 96. postquam declaravit raptorem inter & raptam non esse Matrimonium, *Sacri Canones, inquit, non solum raptos, sed etiam omnes eorum cooperatores, eisque consentientes anathemate feriunt.* Et cap. 178. *Ut deinceps, sicut Ecclesiastici Canones prohibent, nullus Deo devotam virginem, nullus sub Religionis habitu consistentem, &c. illicito connubio, aut vi, aut consensu accipiat.*

LXXXVI. Carolus Calvus Matrimonia Francorum cum Normannis nulla esse voluit, quia à Summis Pontificibus interdicta essent. Si autem, ait in Edicto Pistensi, cap. 31. *de istis partibus in illis femina maritum, aut maritus feminam accepit, illud conjugium. quia non est legale neque legitimum, sicut Leo in Decretis suis & S. Gregorius in Epistolis monstrant, dissolvatur.*

LXXXVII. Mitto plura id genus, quæ de

sæculo in sæculum dabit Gerbasius in Tractatu citato. Pauca hic quæ in idem conspirant, facta recensere sufficiat. Dum subsisteret magnum illud schisma, quod annis totis 40. perduravit, Carolus VI. cui neutram dissidentium Pontificum partem amplecti propositum erat, & cum eo Regni *status*, sanxerunt ut in casibus ubi moris erat ad Apostolicam Sedem recurrere, ad majorem Pœnitentiarium, si quid in iisdem casibus posset, recurreretur; sin vero, ad Provincialia Concilia. Ergo longo tunc usu receptum erat & firmatum, ut matrimonialis quælibet dispensatio Juris tantum ecclesiastici foret.

LXXXVIII. Ludovicus XII. non nutu proprio, sed uno Apostolicæ Sedis judicio, suum cum Joanna Ludovici XI. filia Matrimonium dissolvi curavit.

LXXXIX. Idem antea facilitatum erat, ut patet ex historia tum Judithæ Caroli Calvi filiæ, quæ à Balduino Comite rapta erat; tum divortii Lotharium inter & Thetebergam; tum separationis Roberti Regis à Berta consanguinea sua, quam contra Canones duxerat.

XC. Et is quidem mos adeo convaluit temporum lapsu, ut Reges quique Christianissimi unum id habuerint in votis, ut ineunda suis à Subditis Matrimonia adversus leges Canonum non celebrarentur. Ita in primis per Edicta sua Henricus II. an. 1556. Carolus IX. ann. 1561. art. 9. Henricus III. art. 40. Edicti Blesensis, Henricus IV. an. 1606. Ludovicus XIII. an. 1139. & variis in Edictis Ludovicus ille Magnus, qui jura sua noverat, atque contra omnes tuebatur.

XCI. Confirm. 1. quia neminem fuit Oratores Gallos Regis Christianissimi nomine à Tridentinis Patribus postulasse ut Matrimonia, seu clandestina, seu invitis vel nesciis parentibus à filiis familias contracta in irritum mitti juberent: quod quantum ad prius caput concessum est; quantum ad posterius, graves ob causas quæ ferme jam non vigent; est denegatum. Ergo vel id persuasum habebant S. Thomæ in 4. dist. 42. q. 2. art. 2. ad 4. *Prohibitio Legis humanæ non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas;* vel saltem existimabant impedimenta solo civili Jure induta, pluribus nunc obnoxia fore incommodis.

XCII. Confirm. 2. Quia in celebri de qua superius Cleri Declaratione an. 1635. circa invaliditatem Matrimoniorum, quæ sine Regis consensu ineuntur à Principibus Regiæ Familiæ, iis præsertim quos proxime tangit regia successio, duo statuunt principia Episcopi nostri; 1. *posse impedimentum dirimens sola Imperiorum consuetudine institui;* 2. *consuetudinem illam debere esse rationi consentaneam, antiquam, legitima præscriptione firmatam, & ecclesiastica auctoritate munitam.* Idem declaraverant Facultatis Parisiensis Doctores ab Episcopis quinque nomine Comitiorum consulti. Sed de consuetudinis vi quantum ad impedimenta, dicam articulo sequenti.

XCI. Confirm. 3. Quia Reges sollicitè semper id quod temporale est & politicum in Matrimoniis, ab eo quod divinum est & Sacramentale distinxerunt. Unde, prout jam observa-

U. Gerbasius,
p. 389.

Gerbasius,
p. 324.

servavimus, cum declarasset Ludovicus XIII. art. 39. Edicti ann. 1629. *Non valide contrahi Matrimonia contra tenorem Edicti Blesensis; istud, non valide contrahi*, supplicante Clero Gallicano, ad effectus duntaxat civiles pertinere, nomine Regis renunciatum est. Aliunde vero semper caverunt iidem Christianissimi Principes, ne temporaria sua potestas in iis quæ ad connubia spectant, à quopiam cujuscunque ille sit dignitatis, vel digito tangatur. Hinc Bullas Legatorum, quibus amplissimæ facultates ab Apostolica Sede tribui solent, suos intra limites coarctant. Sic Em. Cardinalis Farnesii Bullas suis, ut ajunt, parentibus Litteris temperavit an. 1539. Franciscus I. hac clausula: *Pourvu aussi qu'il ne pourra exercer jurisdiction, soit par lui, ou par ses Delegates, sur nos Sujets Laïcs, soit en matiere de faux ou usure, separation des Mariages, quant aux biens, petition de dot*: Latine sic: *Ita ut jurisdictionem, nec per se, nec per delegatos suos exercere valeat in Subditos nostros, sive in crimine falsi, sive in usuræ materia, sive in separandis conjugibus quoad bonorum communiatem, sive quoad petitionem dotis, &c.* Extat de verbo ad verbum eadem formula in Parisiensi an. 1547. Senatus consulto, quo Cardinalis S. Georgii facultates restringuntur. Hæc postquam retulit Compiler Probationum quibus asseruntur Ecclesie Gallicanæ libertates, Tom. 2. pag. 967. sic prosequitur: *Nous ne laissons pas pour cela de reconnoître sans difficulté que lorsqu'il s'agit du droit du lien & du Mariage en soi, & qu'il est question de sçavoir s'il doit tenir, ou non, en tant qu'il est Sacrement, c'est matiere purement Ecclesiastique.*

XCIV. Ex quibus colliges tam amico nexu ad impedimenta Matrimonii concurrere utraque Potestatem, ut plane vaneſcat ingens illud dissidii periculum, quod Optatus Gallus imminere præſagiebat: De quo videris elegantem Libellum, quo connubialis Edicti an. 1639. à Ludovico XIII. emissi justitiam vindicat Isaac Habertus, Paris. Doctor, & Vabrensis Episcopus.

Launoii,
p. 358.

ib. p. 360.

XCV. Obj. cum Launoio: Tempore Yvonis Carnotensis, qui communis Ecclesiarum Gallie Magister fuit; quique anno solum 1115. octogenarius diem obiit, Matrimonia ex solo civilium Legum usu dirimebantur. Patet id, quia Yvo, part. 9. Decreti, cujus titulus: *Inter quas personas incesta copulatio: inter quas legitimæ nuptiæ fiant*, non aliis quam Institutionum Justiniani & Pandectarum textibus utitur. 2. quia idem Yvo Epist. 129. ad Gaufridum Vindocinensem Comitem, qui in uxorem ducere volebat Vicecomitissam Blesensem, cujus ille consanguineus erat: *Tibi mando*, inquit, *& per legem Christianam interdico ferales & incestas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimos de his hæredes suscipere.* Atqui nuptias lege defendere, nihil est aliud quam eas ad Legum Civilium normam contrahere. 3. Quia in Epist. 134. ad Dainbertum, Senonensem Archiepiscopum; de alio casu sic statuit Yvo: *Quidquid pater nascente virgine juraverit, cum ad annos rationales perducta est, nisi ipsa virgo consentiat, etiam vivente patre secundum Leges irritum erit. Unde in Legibus*

Tournel. Theol. Moral. Tom. X.

Romanis Justiniani Imperatoris ita habetur: „ Sponsalia sicut nuptiæ consensu fiant contrahentium, & ideo sicut in nuptiis, ita & in „ sponsalibus filiafamilias consentire oportet.” Ubi, ait Launoius, Matrimonium de quo loquitur, secundum leges irritum esse scribit, Yvo civiles, non Ecclesiasticas. Concinunt alia ejusmodi apud Yvonem Plura, & ibid. apud Launoium. Ergo non est tam longe repetenda origo potestatis quam Ecclesie affingimus.

R. ad 1. neg. ant. quod ex nullo Launoii argumento rite consequitur.

XCVI. Non ex primo. Tum quia Yvo, juxta morem eorum qui Leges compilaverant, varia ex omni Jure refert Decreta, è quibus quædam nusquam in usu fuerant, quædam seu contrario usu, seu contrariis Legibus certissime abrogata erant, tum quia si per Leges è Civili Jure per Yvonem collectas judicare licet, Decreta civilia fuisse Matrimoniorum normam; à fortiori judicandum erit Canonicas Leges eorundem Matrimoniorum regulam fuisse. Cum Yvo nona hac Decreti sui parte, quam objicit Launoius, quatuor ad summum Cæsarei Juris capita exscribat; è monumentis vero Ecclesiasticis capita referat non minus quam 124.

XCVII. Non ex secundo, ex quo quidpiam adversus Ecclesiam inferre, soli reservatum erat Launoio: namque 1. ut scite observat Gerbasius, p. 160. non in eo loci loquitur Princeps, sed Episcopus ad Principem, & quidem summa auctoritate: *Tibi mando*; 2. neque is Matrimonium interdicit Gaufrido ob legem politicam, sed ait, *Per Legem Christianam interdico ferales nuptias.* 3. Instar Judicis diem reo dicit: *Statuemus*, inquit, *tibi diem & locum, quatenus ad discussionem venias, & Sententiam quam Lex Christiana dictaverit, super tali desponsatione recipias*, 4. Demum excommunicationem comminatur, nisi Pastoris voci obtemperet: *Quod si aliter inceptum tuum adimplere præsumpseris, excommunicationem incurrens, & infamie notam non evades.* Hic porro omnia concurrunt Ecclesiasticæ jurisdictionis momenta; mirumque quod Legis vocem ad politicam flectat Launoius; cum hanc semel & iterum ad legem Christianam Yvo determinet.

XCVIII. Non ex tertio, quod misere & immaniter truncavit Launoius. En Yvonis textum, qualis est. *Hoc paternitati vestræ respondeo, quod & natura disposuit, & Lex tam Ecclesiastica, quam mundana firmavit; quia quorum per conjugalem copulam unum debet fieri corpus, eorundem pariter animorum debet esse consensus: Quidquid ergo pater nesciente Virgine juraverit, cum ad annos rationales perducta est, nisi ipsa consentiat, etiam vivente patre, secundum leges irritum erit. Unde Papa Nicolaus Hincmaro scribit Episcopo: Sufficiat per Leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur; qui consensus solus in nuptiis si forte defuerit, cetera omnia, etiam tum ipso coitu, frustrantur, Joanne Chrysostomo Magno attestante, qui ait: Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. Unde etiam in Legibus Romanis Justiniani habetur, &c.* Ut supra. Jam Launoio fide, qui eos textus unde plus juvatur Ecclesia, adversus Ecclesiam

E e e e

detor-

deterquet. Argumentatur Yvo ex Lege, tum naturali, tum Ecclesiastica ex Nicolai I. & Chrysostomi textibus desumpta, hisque postremo loco ex Juris abundantia subnectit Justiniani Legem; & ecce in Launoii centone sola comparet lex Justiniani. Apage malæ fidei ho-

minem de ceteris, quæ in longum nos traherent, adi Gerbasium. Optem rebus denuo pensatis, ut materiam hanc demum pertractet aliquis nulli Partium studio alligatus, unique veritati serviens.

ARTICULUS TERTIUS.

A N

CONSUETUDO IMPEDIMENTA INDUCERE POSSIT, VEL AUFERRE?

XCIX. **C**ONSUETUDO, ut dictum est in Tractatu de Legibus, Cap. 7. definitur à S. Isidoro: *Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex, & quandoque etiam ubi est lex; quia cum consuetudo alia sit secundum legem, alia præter legem, alia contra legem, quæ ipsam abrogat, non omnis consuetudo supponit prævium legis defectum.*

C. Constat apud omnes, 1. consuetudinem quocunque scandali metu adjutam nullas habere vires ad dissolvendum conjugium semel valide initum; utpote quod vinculum sit juris naturalis & divini.

CI. Constat 2. posse per consuetudinem à Pontifice approbatam induci impedimenta Matrimonium postea contractum dirimentia, atque Jure Canonico constituta auferri: Quia hujusmodi consuetudo vim habet Pontificiæ Constitutionis.

CII. Constat demum valere consuetudinem, quæ vel ad tempus impediatur Matrimonium, vel illud ad tempus separet, non quia invalidum sit, sed in pœnam, eo quod adversus legitimam prohibitionem initum sit: id enim facere potest prohibitio consuetudinis, quod hominis prohibitio. Hæc autem vel ad tempus conjugium impedire, vel ad tempus separare potest.

Tota igitur quæstio in eo est, an consuetudo vim habeat nova faciendi impedimenta Matrimonium dirimentia; & inducta prorsus auferendi, idque ignorante etiam Pontifice, atque etiam si nullum ex continuatione impedimenti oriatur scandalum. Hic autem scinduntur Doctores ob varios Juris Canonici textus, qui non ita facile conciliari posse videntur. Sit.

CONCLUSIO. Consuetudo, modo legitima sit, potest impedimenta inducere, potest & auferre. Tres sunt partes.

CIII. Prob. 1. pars, 1. ex Cap. finali *De consuetudine*, ubi sic Gregorius IX. *Licet longævæ consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationalis & legitime sit præscripta.* Ergo si rationalis sit & legitime præscripta, poterit Juri positivo derogare, antiquam Legem abrogando, proinde & novam inducendo.

CIV. Confirm. Quæ alias Leges Ecclesiasticas inducere potest, & nova inducere impedi-

menta. Atqui consuetudo :: Potest enim, ut advertit Sanch. Lib. 7. disp. 4. n. 11. nova indicare Festa & jejunia: potest etiam quempiam ad Beneficium reddere inhabilem, ex Cap. *Cum olim, De cleric. conjugat.* Ergo.

CV. Prob. 2. ex cap. 3. *De cognat. Spiritual.* ubi interrogatus Alexander III. an filii duorum compatrum, per quorum neutrum parentes ad compaternitatem venerunt, licite Matrimonium contrahant, sic respondet: *De his te volumus consuetudinem tuæ Metropolitanæ Ecclesiæ, vel aliarum circumpositarum inquirere & diligentius imitari; ita quod si ejusdem Ecclesiæ consuetudo habeat inter eos non sustinere conjugium fieri, nec factum firmitatis robur habere; tu simili modo in Ecclesia tibi commissa conjugium hujusmodi fieri non permittas; & si quos taliter conjunctos inveneris, juxta earundem Ecclesiarum consuetudinem ipsos separare ab invicem non omittas. Verum si de consuetudine habeatur, ut talia conjugia permittantur in Ecclesia tua, dissimulare poteris, &c.* Ergo toleratur, vel non valet Matrimonium, prout ei favet vel repugnat locorum consuetudo.

CVI. Prob. 3. ex citata superius S. Basilii Epist. ad Diodorum, ubi hæc: *Principio igitur, quod in ejusmodi rebus maximi momenti est, morem qui apud nos est objicere possumus, quo scilicet more quædam Matrimonia pro nullis habebantur. Quod & confirmat generalis ea D. Augustini regula, Epist. 36. ad Casulanum: In his rebus nihil statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta Majorum pro lege tenenda sunt: De quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, &c.*

CVII. Prob. 4. Quia Bannorum promulgatio, in multis Angliæ & Galliæ locis, ut Parisiis, Bellovaci, &c. ante Concilium Lateranense IV. item & impedimentum criminis occultum, prius speciali locorum consuetudine iisdem in locis viguerunt, quam solemnibus Ecclesiæ Legibus instituta sint.

CVIII. Prob. 5. Quia Matrimonium Galtonis, fratris Ludovici XIII. cum Margaretha Lotharinga, vi solius Galliarum consuetudinis, quæ primariorum Regiis Sanguinis Principum connubia, absque Regis consensu celebrata, pro invalidis habet, nullius esse momenti judicatum est à Clero Gallicano; & ideo in Castro Meudonis an. 1643. annuente demum Rege instauratum coram Parisiensi Archiepiscopo, sub

sub hac tamen, quæ dubii aliquid habet, formula: *Et ego conjungo vos in Matrimonium in quantum opus est, in nomine Patris, &c.* quam historiam fuse recenset in citato toties Tractatu Launoius, p. 426. & seq.

CIX. Prob. 2. pars, quæ longe plus habet difficultatis quam præcedens, ut videris apud Sanchez, cit. disp. 4. n. 13. Prob. inquam 1. quia generatim statuit Gregorius IX. laudato jam cap. fin. *De consuetudine*, consuetudinem, modo rationabilis sit & legitime præscripta, vim habere derogandi Legi positivæ, de qua sola agitur in præsentia. Atqui fieri potest, quod præcipue negant Adversarii, ut consuetudo statutum Lege impedimentum auferens, rationabilis sit, proinde legitime præscribatur. Ut enim consuetudo antiquum impedimentum tollens, rationabilis esse possit, satis est 1. ut consuetudo sicut vim sic & honestatem Legis habeat: 2. ut Lex nova Legem antiquam, qua impedimentum aliquod statuebatur, rationabiliter abrogare possit. Atqui 1. nemini dubium est quin consuetudo, ut habens vim Legis, necessario honestatem ejus habere possit: 2. neque minus constat posse antiquitas de certis impedimentis Leges per novas vel abrogari prorsus, vel restringi, prout in consanguinitate & affinitate, seu carnali, seu spirituali, factum est à Conciliis Lateranensi IV. & Tridentino. Ergo sicut impedimenta hæc restrinxerunt ecclesiasticæ Leges, quia docebat experientia multitudinem prohibitionum noxiam esse animarum saluti; si & eadem restringere ob animarum salutem; ergo & eadem de causa prorsus tollere.

Trident.
c. 2.

CX. Prob. 2. Quia ex communi sententia, quam ibi. tradit Sanchez, n. 8. potest consuetudo personas alioquin habiles ad Matrimonium, ad idem inhabiles facere. Ergo contrario jure potest inhabiles ad ipsum reddere ejus contrahendi capaces. Atqui fieri ultimum istud non potest, nisi tollendo impedimentum: & hoc Collator Parisiensis, T. 2. p. mihi 54. dicit evenisse in impedimento raptus, quo quidem conjugia pluribus sæculis irritata fuere; postmodum vero non item, donec ope Trid. Concilii revixit. Et vro quit Legum finis, nisi utilitas publica. Atqui fieri potest ut quod uno quodam sæculo populis utile erat, iisdem temporum lapsu fiat noxium. Ergo si sensim contraria prævaleat consuetudo, cessabit Lex, quæ cessat cessante fine suo.

CXI. Prob. 3. pars, nimirum quod consuetudo, ut circa impedimenta vim habeat Legis, legitima esse debeat: Prob. inquam, quia consuetudo illegitima non tam est consuetudo, quam corruptela, ut loquitur Innocentius III. cap. 5. *De consanguin.* &c.

Ut autem legitima sit consuetudo, certæ ad eam requiruntur conditiones, de quibus satis actum est cit. Tract. de Legibus, p. 391. & seq.

CXII. Obj. 1. contra 1. part. Male tribuitur consuetudini id quod consuetudo per se facere non potest. Atqui consuetudo non potest per se ad Matrimonium facere inhabiles eos qui Jure Canonico ad ipsum habiles sunt; sed tunc tantum cum consuetudini, seu potius violationi consuetudinis annexum est scandalum, quod ex Matrimonio contra receptum morem

suboriretur. Unde Alexander III. cit. cap. 1. *De cognat. spirit.* ubi duobus compatrum filiis Matrimonium permittit, subdit hæc notanda: *Nisi consuetudo Ecclesiæ hujus quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.* Ergo non ipsa consuetudo, sed vitandi scandali necessitas, impedimenta constituit.

CXIII. R. ad 1. neg. min. Neque enim Jus Canonicum exigit, sed tantum permittit ut Matrimonia certis in gradibus contrahantur. Hoc autem interdicere potest consuetudo; sicut interdicere potest ne populus certa die serviliter laboret, quia non præcipiebat Ecclesia, sed tantum permittebat, ut iis diebus serviliter laboraretur. Idque eo magis æquum est, quod Ecclesia identidem quædam permittat quasi ad duritiam cordis, aut saltém quæ tolli desiderat: & sic consuetudo invexit disparis cultus impedimentum, quod invecum esse gaudet Ecclesia.

CXIV. Neque absolute opus est ut scandalum juvet consuetudinem, qua novum inducitur impedimentum. Sicut enim consuetudo non legitime præscripta non induceret impedimentum, licet ex violatione ipsius sequeretur scandalum grave, quod tunc pro passivo, ad quod Leges non attendunt, haberetur; sic nec consuetudo suis quibuscunque conditionibus vestita, haud inducit impedimentum, licet forte citra scandalum violari possit. Unde Cap. fin. *De consuet.* ad eam solum, quo Legem novam sanciat, vel receptam antiquet, requiritur ut *rationabilis sit & legitime præscripta.* Cum autem consuetudinis, quæ has conditiones possidet, violatio ex natura sua scandalum generet, merito scandali rationem haberi voluit Alexander III. non ut per se necessarii, sed ut, quod in his moralibus sufficit, constanter annexi. Iata Sanchez, ibi. n. 11. Salmanticenses, Tract. 9. cap. 11. num. 23.

CXV. Saltem, inquires, ad inductionem novi impedimenti necessaria est Pontificis, vel ad minimum particularis Ecclesiæ approbatio. Atqui eo ipso non tam consuetudo, quam approbatio illa, impedimentum constituet. Ergo.

CXVI. R. dist. maj. Necessaria est approbatio vel expressa & formalis, vel virtualis & tacita, C. Formalis & expressa, N. Porro tacite consentit Superior, non tantum cum videt nec contradicit, sed dum etiam consuetudinis nescius jam ab ipso, vel à jure superiori determinatum est, ut consuetudo quævis rationi consentanea, & per certum tempus observata vim Legis haberet. Ita iidem, quibus concinit Parisiensis Collator, Tom. II. p. 48. Unde caute invigilandum à Superiobus ut varias quæ passim grassantur consuetudines resciant, iisque, dum finit tempus, reluctentur; ne demum in Legem evadant, prout mandat Alexander III. cap. *Super eo*, 3. *De cognat. spirit.* Atque id eo verum est magis, quod licet censeant plures consuetudinem à Laicis solum absque Clericorum concursu in hac impedimentorum materia induci non posse, eo quia nihil in ecclesiasticis Legibus possint Sæculares; id tamen alii forte plures negant cum Aversa, Palao & Salmanticensibus, ibidem, n. 25. quia cum materia consuetudinis spectat ad Laicos, possunt hi per se consuetudinem illam inducere;

re; unde & Jejuni ac Festi consuetudinem valent: neque id sua tunc, sed Superioris auctoritate efficiunt, qui Generalem invehendæ consuetudinis licentiam per Leges suas concessit.

CXVII. Obj. contra 2. part. 1. id Capituli *Quod super, 5. De consang. & affin. Ne intra gradus prohibitos Matrimonium contrahatur, diebus publice inhibere, & præsumptores ecclesiastica districtione punire, non obstante consuetudine, quæ dicenda est potius corruptela.* Unde sic - Ut consuetudo vim habeat abrogandi Legem, debet ad minus à Superiore tacite esse approbata. Atqui cum Legislator ipse consuetudinem omnem Legi contrariam reprobatur, eamque habet pro corruptela, quod in dicto Cap. facit Innocentius III. haud certe eam tacite etiam approbat. Ergo.

CXVIII. R. neg. min. Prout generatim statuit in Cap. prædicto reprobari consuetudinem omnem Legi primitus sancitæ contrariam; quia Caput illud intelligi potest, 1. de consuetudine non præscripta: 2. de consuetudine cui hætenus pars sanior Cleri obstitisset: 3. de consuetudine, cui nulla gravis causa suffragaretur. Non ideo autem quia consuetudines hujusmodi pro corruptelis habet Pontifex, ideo omnes omnino reprobatur, atque eas etiam quæ gravibus juvantur causis, seu postmodum supervenientibus, seu antiquis, sed quæ Legislatori non satis expositæ fuissent: quod egregie probatur Lex *Si hominem, 30. ff. Mandati.* Et vero istæ voces: *Non obstante quacunque consuetudine,* non habent vim majorem quam Jus scriptum pro speciali aliquo casu. Atqui consuetudo contra Jus illud speciale prævalere potest. Ergo & contra Legem prædictis vocibus expressam.

CXIX. Obj. 2. Ex cap. fin. *De consuet.* ut consuetudo Juri positivo deroget, necessum est ut sit honesta & rationalis. Atqui consuetudo contra Legem Ecclesiæ nunquam honesta esse potest. Ea enim solum honesta est & rationalis consuetudo, quæ nec Leges violat, nec à Legibus damnatur. Atqui consuetudo contra Ecclesiæ Leges, & easdem violat, &c.

CXX. R. 1. Consuetudo Legi positivæ cui libet, adeoque & Ecclesiasticæ, derogare potest ex objecto textu. Ergo ex eodem textu fieri potest ut consuetudo Legi Ecclesiasticæ contraria, sit, saltem aliquando, honesta & rationalis.

CXXI. R. 2. Eam ad minus consuetudinem redargui non posse, quæ bona fide contra Legem inducitur. Multas porro sic induci, suffragante absentia vel obsecantia Pastorum, aut ancipiti Doctorum sensu, nemo negaverit; non quod ad præscribendum contra Legem sola sufficiat ignorantia Legis, ut vulgo docent Canonistæ, sed quia ex ignorantia factum est ut inciperet consuetudo, quæ jam citra grave scandalum abrogari non possit.

CXXII. R. 3. dist. min. Consuetudo adversus Ecclesiæ Legem scienter inducta, non potest esse rationalis in Principio, C. in decursu & post legitimam præscriptionem, N. peccant itaque dubio procul qui consuetudinem Legi hætenus vigenti adversam inducunt sine Superioris consensu. At ubi ea semel tempo-

re per Leges ad præscriptionem definito invaluit, ac demum transivit in consuetudinem tacite approbatam, jam nihil Lex contra eam roboris habet, nec peccant qui eandem sequuntur. Neque, ajunt hic Salmanticenses n. 24. curare posteri an majores consuetudinem hanc licite introduxerint; sed ei, utpote quæ jam vim habeat Legis, & ad minus tacite approbata sit, inhærere possunt, (post certum bonæ fidei suæ tempus, quod plures decennium constituunt) quanquam non desunt qui præscriptionem hanc mala etiam fide inchoari posse credant cum Anacleto Reiffenstuel ad Tit. 4. Lib. 1. n. 143.

CXXIII. Inst. Si consuetudo adversus Legem inducta, non obstante mala fide majorem contra Legem præscribere possit, hæretici qui jam nihil dubii circa sectam suam habent, ab universis Ecclesiæ Legibus, vi hujusce præscriptionis immunes erunt. Falsum consequens.

CXXIV. R. neg. maj. Quia ea solum consuetudo adversus Legem præscribere potest, quæ rationalis fuerit. Atqui rationabiles non sunt hæreticorum consuetudines; tum quia eæ originem ducunt ex pertinaci contra Fidem Catholicam errore, & directe in contemptum sanctæ Matris Ecclesiæ, ejusdemque Capituli, Christi in terris Vicarii, tendunt: tum quia rationi non congruit consuetudo, per quam rumpitur nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, impeditur morum reformatio, debita extinguitur obedientia, ministratur licentia peccandi, deformatur universalis Ecclesiæ status. Has porro esse consuetudines hæreticorum soli negant hæretici.

CXXV. Obj. 3. Ex Cap. *Nemo, cod. De sent. & inter omn. judic. Nun exemplis, sed Legibus judicandum.* Atqui admissa consuetudinis vi, exemplis judicaretur, non Legibus.

CXXVI. R. Cum Glossa in Leg. *De quibus, ff. De legibus,* vel in casu nostro non judicari exemplis, sed consuetudine, quæ ubi præscripta est, transit in legem; vel exemplis multorum judicari posse, licet non possit unius exemplo judicari. At cujus intellectum.

CXXVII. Nota cum Canonistis in Tit. IV. Lib. 1. Decretalium, consuetudinem nec ab una tantum persona, nec ab imperfecta Communitate, qualis est privata familia, induci posse, sed neque à mulieribus; tum quia *Lex est commune præceptum, virorum prudentum consultum,* ex Leg. 1. ff. *De legib.* Consuetudo autem est lex non scripta: Tum quia Legem aut quid Legi æquivalens inducere, eorum est tantum qui legislativæ potestatis capaces sunt, & officium aliquod publicum habent; quod feminis non competit. Quod autem hinc deducit Gobat, Moniales nulla consuetudine ad Horarum recitationem teneri, nihil pro praxi concludit, tum quia Moniales ad Officii recitationem vi Legis ecclesiasticæ tenentur; tum quia sicut Monialium Communitas accedente Superioris approbatione expressa vel tacita capax est condendi novam aliquam Legem vel Statutum; ita & eadem concurrente approbatione, consuetudinem, quæ vim Legis obtineat, inducere potest. Ex quo sequitur, quod docet Gollator Andeg. Tom. II. p. 22.

impe-

impedimenta per generalem unius etiam Diocesis usum induci posse.

CXXVIII. Quæres an metus cadens in virum constantem excuset à culpa eum qui cum impedimento, seu prohibente, seu dirimente, Matrimonium init & consummat. Ratio dubitandi est, quod ex communiori Theologorum sententia Leges ecclesiasticæ non obligent cum gravis damni, ac præsertim vitæ periculo.

R. Ne ipsum quidem mortis certissime & actu inferendæ metum impedire posse, ne contractum in his circumstantiis Matrimonium sit nullum & irritum. Ita Suarez, Lib. 5. de Legibus, cap. 22. & apud eum Cajetanus, Medina, Soto, & Navarrus. Ita etiam Sanchez, Lib. 4. disp. 15. quem & vide Lib. 7. disp. 5. ac demum fuse Antoninus Heislenger, part. 2. cas. 12. Ratio est, quia licet, regulariter loquendo, Lex ecclesiastica non obliget cum vitæ periculo, attamen cum eo etiam, ex communi Doctorum sententia, obligat, quando non in favorem privati præcipue, sed in gratiam boni publici sancita est. Atqui Leges quæ Matrimonia cum aliquo impedimento, imo sine impedimento quocunque, sed cum & ex gravi metu facta, irritant, in gratiam boni publici sancitæ sunt, sicut ex quæsimoniam ecclesiasticam prohibent: Et ratio est, quia si metus valida faceret Matrimonia cum impedimento dirimenti contracta, facile à scelesto quoque eluderentur graviora impedimenta; quia ad id satis esset malum grave ac ipsam mortem comminari. Unde valerent Matrimonia non modo inter consanguineos & affines, sed raptorem inter & raptam, atque etiam sine Parocho & Testibus contracta: quæ quantum publicæ rei bono nocerent nemo non intelligit.

Et hæc ratio probat non valere Matrimonium ex gravi metu sine quocunque impedimento contractum; quia Lex vim ac metum pro dirimente impedimento constituens, nullam ab Ecclesia exceptionem habet seu in Legge ipsa, seu in alio Jure. Nec solide respondetur, impedimentum metus in favorem metum passi introductum fuisse; tum quia & præcipue magis introductum est in gratiam Reipublicæ, quam ejusmodi Matrimonia turbis opplerent & lacrymis; tum quia raptus impedimentum etiam in favorem raptæ inductum est: nec tamen stabit Matrimonium raptorem inter & raptam, durante raptu, quocunque ex metu contractum.

CXXIX. Sed num igitur tenebitur puella mortem pati, ne cum impedimento quocunque contrahat?

Respondent Sanchez, Lib. 7. disp. 51 n. 3. & 4. Ægidius Coninch, disp. 28. n. 37. & 39. & alii ex Neotericis non pauci, eum qui ex gravi metu (modo non incusso in odium Fidei vel Religionis) Matrimonium contrahit, si vere & ex animo contrahat, nullatenus peccare: si autem fecte, peccare venialiter, (*nisi restrictione mentali aut æquivocatione utatur.*) Ratio est, inquiunt, quia in secundo casu nihil est mali præter mendacium officiosum, nisi accedat juramentum. In primo autem casu nequidem occurrit mendacium, cum omnia vere & ex animo peragantur.

CXXX. Verum doctrina hæc pro posteriori ficti consensus parte rejicienda est. Ut enim omittam æquivocationum & restrictionum doctrinam à Christiana Doctrina jam exulare, constat pro veniali haberi non posse mendacium, quo coram Deo in materia gravissima asseritur ut verum quod omnino falsum est, & irritum redditur Sacramentum. Atqui in hoc casu coram Deo, &c. Quod enim regerunt Adversarii Matrimonium tunc temporis non ab ipso contrahente irritum fieri, sed jam ab Ecclesia irritatum esse, mera est subtilitas, quæ per se ipsam corrui. Sane enim ad Sacramenti invaliditatem concurrat, qui eidem materiam ineptam sciens & volens præbet. Ergo ut mortaliter peccat, qui etiam mortis metu se à Sacerdote cui illudit, absolvi patitur; sic & in præsentia. Adde quod sic consensum præstans aut fingens, se probabili exponat periculo Matrimonium illud consummandi; quod licet à nonnullis concessum sit, ita abhorret à vero, ut statuat idem Coninch, n. 42. *Talem potius eo casu mori debere, quam consummare Matrimonium, nisi possit mutare mentem; ita ut sine respectu ad metum omnino libere velit contrahere; quia alias consummatio esset mera fornicatio.* Quanquam (& id est bellum probabilitatis opus) paulo post, propter Doctorum auctoritatem contraria opinione in gravi necessitate uti permittat in locis ubi Tridentinum non est receptum.

CXXXI. Quod autem attinet ad eum qui, quamvis ex gravi metu, sincere tamen & ex animo contrahit, neque etiam is à gravi peccato immunis supponi potest, nisi ignoret suum hunc contractum per Leges irritari, adeoque bona fide agat. Ratio est, quia si sciat certo contractum hunc suum prorsus irritum esse, fieri nequit ut vere intendat contrahere. Ergo necessario fit, nisi animum mutet, & ex nolente volens evadat, ut ineptam Sacramento materiam præbeat.

ARTICULUS QUARTUS.

DE

IMPEDIMENTIS DIRIMENTIBUS IN SPECIE REMISSIVE.

CXXXII. **I**MPEDIMENTA Matrimonium
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

dirimentia quindecim recensentur, his expressa Versibus:

F t f f

Error

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Amens, affinis, si clandestinus & impos,
Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.*

CXXXIII. Et quidem male, quia præter- tiam revocaretur. Unde tertius Versus sic re-
mittitur ætas, quæ minus bene ad impoten- fici possit:

Junior, affinis, demens, secretus, & impos.

Ex iis porro impedimentis nonnulla sunt Juris naturalis, quæ hoc Versu indicantur:

Mens ægra, & conjux, vis, error, ineptia, sanguis.

At dubitant nonnulli an *ineptia*, seu impo- cendum, & multis in casibus de sanguine.
tentia, invictum à natura obicem Matrimonio CXXXIV. Impedimenta Juris tantum Eccle-
apponat. Idem de ligamine & vi seu metu di- siallici Versibus sequentibus exhibentur.

*Ordo sacer, votum, net non sponsalia firma;
Atque duplex crimen, quadruplex cognatio, raptus,
Si Baptisma deest, ætas, testes, Parochusve.*

Quæ valeant ut poterunt: defectus enim Baptismi nec Matrimonium quodcunque im-
pedit, nec Matrimonium ut Sacramentum im-
pedit ecclesiastico Jure, sed divino.

Quoniam vero quæ ad impedimentorum pra-
xin attinent, satis expendimus in secundo hu-

jus Operis Volumine, & paulo aptius in Gal-
lico de Dispensationibus Tractatu, nihil est cur
hæc in præsens repetamus. Quædam tamen
ibidem omissa circa originem impedimentorum
conditionis, voti & Ordinis disputabimus.

SECTIO PRIMA.

DE

ERRORE PERSONÆ ET CONDITIONIS.

CUM error personæ Matrimonium ex na-
tura rei dirimat, non est quod in inda-
ganda ejus origine immoremur. Major est
difficultas de errore conditionis servilis.

CXXXV. Fuere qui crediderint impedimen-
tum servitutis à D. Paulo reprobaturum fuisse his
ejus verbis, tum I. Corinth. 7. 39. *Cui vult
nubat, tantum in Domino*; tum Galat. 3. 28.
In Christo Jesu non est servus, neque liber.
In priori enim textu, agebant, viduæ cuilibet
permittit Apostolus, ut *cui vult nubat*: ergo
permittit ut etiam ancilla ingenuum, vel in-
genua servum ducat. In posteriori autem sta-
tuit nullum esse in Lege Christiana servum.
Ergo servitutem abolet.

CXXXVI. Verum neutra hæc ratio inten-
tum probat. Non prior; tum quia jubet Apo-
stolus viduam nubere *in Domino*: non nubit
autem in Domino, quæ non nubit secundum
Leges juste sancitas; tum quia sanciret Aposto-
lus ut viduæ quemcunque etiam consanguineum
& affinem, modo non in gradibus divina Le-
ge prohibitis, ducere liceret; adeoque plera-
que quæ nunc vigent impedimenta reprobarer:
Id autem quis opinetur? Non posterior: sen-
sus enim Apostoli est in Christo, id est quan-
tum ad effectum Baptismi, nullum *inter Ju-
dæum & Græcum, inter masculum & femi-
nam, inter servum & liberum* esse discrimen;
non vero pares nunc esse omnium quantum
ad cetera omnia conditiones: alioquin male

jam ab Ecclesiæ incunabilis servos à sacris Or-
dinibus, imo & feminas exclusisset. Sit ita-
que.

CONCLUSIO. Impedimentum conditionis
Lege civili antiquissima inductum, ab Ecclesia
prioribus sæculis approbatum est: non tamen
in eodem gradu ubique viguit. Nunc autem,
præsertim in Gallia, collapsum est.

CXXXVII. Prob. 1. pars. Quia servitutem
à Julio Cæsare in Matrimonii impedimentum
constitutam fuisse rite colligitur ex Papiniano,
qui exeunte secundo Ecclesiæ sæculo scripsit.
Sic ille Leg. 6. *Ad Legem Juliam de adulteriis
coercendis*, Lib. 48. ff. tit. 5. *Inter liberas per-
sonas adulterium stuprumve passas Lex Julia
locum habet: quod autem ad servas pertinet,
non habet locum.* Atqui Julius Cæsar non alia
de causa noluit servas Lege contra mulieres
adulteras lata comprehendere, quam quia illa-
rum conjunctionem non habuit pro vero Ma-
trimonio; quod & docet Lex 23. Cod. ad
Legem Juliam.

CXXXVIII. Idem eodem sæculo docuit Ju-
risconsultus Paulus, Lib. 2. Sent. recept. tit.
19. n. 3. ubi: *Inter servos & liberos Matri-
monium contrahi non potest, potest contuber-
nium.* Porro contubernium Romanis idem
erat ac concubitus, ut advertit in prolixo
Tract. Gibert, p. 6.

CXXXIX. Eandem disciplinam firmavit Ju-
stinianus, Novell. 22. ubi hæc: *Si vero ab
initio*

initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea declaratur existens, non dicimus solvi Matrimonium, sed ab ipso initio neque Matrimonium fieri.

CXL. Prob. 2. pars, 1. ex S. Basilio, qui in Epist. Canon. ad Amphiloq. sic loquitur Can. 40. *Quæ præter domini sententiam se viro tradidit, fornicata est: quæ autem postea libero Matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc Matrimonium: Eorum enim qui sunt in alterius potestate pacta conventu nihil habent firmi.*

CXLI. S. Leo, Epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. *Non omnis mulier viro juncta. non uxor viri, quia nec omnis filius est hæres patris: Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales. Et rursus: Ancillam à thoro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est æquitatis.*

Idem sanxere Concilia plura, ut Aurelianense an. 541. Can. 21. Toletana III. & IX. Verberienſe, & alia quæ dabit ibid. Gibertus.

CXLII. Prob. 1. pars. Impedimentum servitutis secundum se totum tria vetabat: 1. ne servus etiam servam duceret: 2. & magis ne serva ingenuo nuberet, & vicissim: 3. ne, ubi servo, seu servam, seu liberam consentientem, ducere licitum erat, id unquam posset absque obtento domini consensu. Atqui nusquam impedimentum hoc ubique viguit secundum totum hunc suum rigorem.

CXLIII. 1. Quia ne ipsa quidem servorum conjugia ubique simpliciter interdicta erant, ut patet ex Prologo in Casinam Plauti, ubi sic: *Sunt hic è Romanis, quos credo nunc inter se dicere: servine uxorem ducent: At ego ajo hoc fieri in Græcia & Carthagini, & in Apu-*

lia. Unde dubium forsan videri possit an S. Basilius servorum Matrimonia vi Cæsareæ Legis irrita declararet; annon vi Legis ad illius normam ab Ecclesia institutæ. Idem statuere videtur Julius I. cujus hæc referunt verba Burchardus, Lib. 9. c. 18. Yvo, part. 8. c. 156. Gratianus, XXIX. q. 2. c. 3. *Omnibus nobis unus est Pater in Cælis: Si autem omnes unam Dei Legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit.* Negat quidem Gibertus, pag. 9. textum hunc esse Julii; at sine fundamento. Melius cum Gratiano dixeris eum intelligi de servis quorum conditio utrique contrahenti nota erat. Verum plus aliquid exigit contextus. Ceterum fatetur Gibert non deesse omnino testimonia, quæ servorum connubia approbent.

CXLIV. 2. Quia saltem post Justiniani tempus passim receptum fuit, ut non tam servitus, quam error, seu ignorantia servitutis, conjugium dirimeret. Sic enim sancit ille in Novella, quam refert Yvo, part. 8. cap. 36. *Si quis per errorem ancillam mulierem duxerit uxorem, liberam eam esse putans; vel ex contrario, si libera mulier servo per errorem juncta sit, posteaque veritas reperta fuerit, dicendum est omnino nuptias non constituisse.*

CXLV. Prob. 4. pars. Quia jampridem defuit servitus in Gallia, & ut minimum à tempore Ludovici X. cognomento Hutini*. Hinc tritum illud: *Regum nostrorum Coronam, Coronam esse gloriæ & libertatis.* Unde quisquis Galliam ingreditur, juris esse sui incipit.

Imo nec nulliter quoad Sacramentum contrahunt, qui vel triremibus in perpetuum, vel morte ex contumacia damnati sunt, prout ex Auctoribus nostris dixi Tom. II.

* Obiit an. 1316.

SECTIO SECUNDA.

DE

IMPEDIMENTO VOTI ET ORDINIS.

VOTUM adjungimus Ordini propter multam utriusque connexionem: sic tamen ut quæ ad utrumque spectant, sublesto calamo expdiamus. Una hic quæstio, quæ scilicet utriusque impedimenti fit epocha.

CXLVI. Quod ad votum spectat, non agitur in præsens de eo quod simplex dicitur: sed de solemnī, quod nempe vel olim coram Episcopo, illud Ecclesiæ nomine ratum habente fiebat, vel nunc in Religionibus approbatis juxta præscriptos ritus emittitur.

CXLVII. Istud porro voti genus nonnisi pluribus post Ecclesiam natam sæculis Matrimonium diremisse docent Collatores Parisiensis, T. II. L. 3. & Andegavensis, T. II. p. mihi 207. Ulterius progreditur Gerbasius, p. 406. & votum solemnē non ante duodecimum sæculum dirimentibus impedimentis certo annumeratum fuisse docet. Eadem est recentis quem alibi citavimus Scriptoris opinio, p. 149. ubi &, quo tendit potissimum, probare niti-

tur impedimentum istud solis à Principibus institui potuisse.

CXLVIII. Illam præcitati utriusque Collatoris opinionem dure redarguit, & temeritatis insinuat illust. Tutelensis Episcopus, T. III. p. 459. & solemne votum divino Jure Juri naturali innixo Matrimonium dirimere asseverat.

Eandem utrique eidem Scriptori notam affigit idem doctissimus Præsul, eo quia horum prior existimet Ordinem sacrum non ante duodecimum sæculum dirimentibus impedimentis annumeratum esse; posterior vero scripserit incertum esse num idem Ordo sacer prioribus Ecclesiæ sæculis impedimentum dirimens fuerit in Occidente; licet fateantur ambo Matrimonium sacris Clericis jam ab initio fuisse prohibitum. Optandum sane ut eruditus Præsul geminam hanc quæstionem penitus tractasset. De hac nos paucis. Sit itaque

CONCLUSIO I. Votum solemnē, seu, ut in præsens intelligimus, votum non privatim, sed

sed confcio & acceptante Episcopo factum, Matrimonium jam ab Ecclesiæ primordiis dirimit.

CXLIX. Prob. 1. Votum quod constanti usu Matrimonium ratum diremit, à fortiori contrahendum dirimere debuit. Atqui votum solemne usu constanti . . . Minor liquet ex dictis supra, p. 146. Major prob. tum quia quod rumpit vinculum jam existens, à fortiori rumpere debet futurum; tum quia alioquin potuisset Thecla quæpiam, fracto prioris conjugii nodo, castitatem ad menses aliquot vel annos profiteri, & subinde novum inire Matrimonium, illicite quidem, sed tamen valide. Id autem quis concipiat?

CL. Prob. 2. ex Traditione S. Basilii in Ep. Can. 8. sic loquitur: *Canonisorum*, id est, ut supra interpretatus est Balsamon, Clericorum, Monachorum, & Sanctimonialium, *fornicatio pro Matrimonio non reputetur, sed eorum conjunctio divellatur*. Et can. 18. *Virgo*, quæ ejurata Regulari Professione nubit, *adulteræ judicio subjicitur*. Atqui hic non agitur de sola quoad thorum separatione, uti perperam tradit recens Auctor, p. 169. sed de Matrimonii per se invalidi rescissione. Quod enim pure ac simpliciter vocatur fornicatio & adulterium, quod pro Matrimonio non reputatur, non quoad thorum modo, sed quoad fædus rescinditur. Atqui ex S. Basilio Monachorum conjunctio, &c. Ergo, nisi aliud invicte postulent loci & temporis circumstantiæ, quod in præsentī locum non habet Basilii textus de omnimoda nullitate intelligi debet.

CLI. Concilium Carthaginense IV. an. 398. Can. 104. *Nam si*, inquit, *adulteræ conjuges reatu sunt viris suis obnoxii, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo sponte, non coacte, obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad secundas nuptias transitum fecerint?*

CLII. Concilium I. S. Patricii, an. 450. habitum: *Virgo*, inquit, *quæ voverit Deo, si permanet casta, & postea nupserit carnalem sponsum, excommunicationis sit donec convertatur. Si conversa fuerit, & dimiserit adulterium, pœnitentiam agat, & postea non in una domo, nec in una villa habitent*. Atqui his in Canonibus simpliciter adulteræ dicuntur, quæ post Religionem solemniter professam nubunt; neque Deo & Ecclesiæ reconciliari antea possunt, quam adulterium suum dimiserit: quæ verba ex communi hominum intellectu non metaphrice & de adulterio spirituali, sed de proprie & simpliciter dicto accipi debent.

CLIII. Confirm. Quia si viduæ vel virgines post votum suum nubendo, sacrilege tantum, non autem invalide nupsissent, erat quidem cur excommunicationi & pœnitentiæ subjicerentur, non autem cur à conjugibus suis in perpetuum sejungerentur: sicut neque nunc ab iis separantur, quæ in secularibus Sodalitatis simplex castitatis votum emisere. Sane vero exigebant bonum prolis, & timor lapsus novi, ut iisdem per dispensationem succurreret Ecclesia, prout Bonifacio Comiti succurrerit Augustinus. Atqui tamen ubique fixa lege constituunt Canones, ut quæ Deo solemniter se

se tradiderunt, ab adulteris suis conjugibus divellantur. Ergo.

CLIV. Mitto innumeras Ecclesiæ Leges, quæ, uti Concilium Calced. an. 471. Can. 16. statuunt, *Virginem quæ se Domino Deo dedicavit, similiter & Monachum, non licere Matrimonio conjungi*, &c. Respondet quidem Adversarius Matrimonia hæc illicita declarari, sed non invalida. Quasi videlicet necessum sit ut singuli quique Canones *invalidi* nomen usurpent: nec congrue locutus sit Joannes Baptista, cum Herodi dixit Marci 6. 18. *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*.

CLV. Quin & censent viri graves, Thomistæ præsertim, Matrimonium Jure ipso naturæ per solemne votum dirimi; 1. quia qui rem suam alicui donavit, donatione ab isto acceptata, jam non potest eandem rem alteri donare, præsertim in usum contrarium, quia per donationem acceptatam rei sic datæ dominium amisit. Atqui homo per solemne votum donat & tradit Deo corpus suum ad perpetuam continentiam; eaque traditio à Superioribus Ecclesiæ acceptatur. Nempe, inquit, illud est discrimen inter votum simplex, sit nuda promissio & traditio acceptata; promissio quidem fructuum arboris, contentiæ scilicet, paupertatis & obedientiæ; traditio vero arboris, seu personæ voventis ad emitte-dos hujusmodi fructus. 2. Quia Trident. Sess. 24. Can. 4. declarat Matrimonia Clericorum in sacris, & Religiosorum esse irrita propter Legem Ecclesiasticam vel votum; illa scilicet propter Legem Ecclesiasticam, ista propter votum. Atqui, ajunt, distincti hæc locum non haberet, si Regularium vota sola Ecclesiæ Lege non autem ex natura sua Matrimonium dirimerent.

CLVI. Hæc tamen opinio ab aliis pluribus; rejicitur; tum quia in votis simplicibus Jesuitarum vera semper fuit sui ipsius traditio, neque tamen vota hæc semper vim habuerunt Matrimonii dirimendi, ut docet Pontius, Lib. 7. c. 8. n. 9. tum quia sicut qui se uxori per Matrimonium tradidit, potest se valide tradere Religioni, ita ut traditio posterior non irritet priorem, quæ consummato semel Matrimonio indissolubilis est; sic & attentata rei natura potest quis se valide tradere Religioni, & tamen se in usum plane disparem tradere uxori. Sed de his adeundi Doctores, qui quæstionem hanc fusius versant; atque inter eos Grandin, disp. 2. de Matrim. cap. 4. art. 2. Pontius, Lib. 7. cap. 17. &c.

CLVII. Obj. 1. Cum eodem Pontio, cap. 15. & seq. S. Cyprianus, Epist. 62. Edit. Pamellii, & Edit. Pearsonii, sic loquitur: *Quod si ex fide se Christo dicaverint, pudicæ & castæ sine ulla fabula perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginittatis expectent: si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant*. Atqui hic Cyprianus Matrimonium permittit Monialibus, quæ in continentia perseverare nolunt, vel non possunt. Ergo harum Matrimonia jure primitivo non erant irrita.

CLVIII. R. 1. Ad summum ex eo textu sequi, Cyprianum de Collegarum aliquot suorum consensu, prædictas virgines, quæ post

pro-

promissam Deo castitatem in eodem lecto pariter cum masculis detectæ fuerant, à voto tum castitatis, tum & Religionis dispensasse. Ex eo autem quod Moniales ab hisce votis dispensari potuerint, non sequitur eadem neutiquam fuisse impedimenta Matrimonii diremptiva. Hodie enim Matrimonium dirimunt, & tamen dispensationem admittunt, uti probavimus Tom. I. part. 2. cap. 5.

CLIX. R. 2. Neg. min. Et dico cum Pamelio esse eo in loco sermonem de virginibus quæ simplex, uti nunc loquimur, votum castitatis emisserant, non pè velatis, quarum votum erat solemne. Scilicet enim virgines de quibus agit S. Martyr, cohabitabant cum masculis, promiscua cum ceteris balnearia adibant, divitiis & opibus pollebant aliquando, nullo certo utebantur habitu, adeo ut Cypriano in superfluos earum ornatus insurgendum fuerit. Ii porro, quidquid regerat Pontius, non sunt Virgines Deo solemniter sacrarum characteres. Et verò quis solemne castitatis votum Cypriani oculis adeo modicum fuisse credat, ut iis quæ ipsum emisissent, nuptias permiserit, quoties vel non possent, vel, quod damnabilius est, *nolent perseverare*? Ergo palam est Cyprianum non agere de proprie dictis Sanctimonialibus, imo nec forte de virginibus quæ perpetuo continenti nexu se ipsas obstrinxissent; sed quæ firmum ejus propositum exhibuissent, seu, ut ab initio loquitur Cyprianus, quæ *semel statum suum continenter & firmiter tenere decreverant*. Quantum autem distet professio castitatis ab ejusdem proposito, nemo est qui ignoret.

CLX. Obj. 2. Augustinus, Lib. de bono viduitatis, cap. 10. & 11. (Tom. VI. p. 375. & 376.) eos redarguit qui Monialium conjugia habebant pro adulteriis. Si enim loquitur n. 13. *Proinde qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute ac diligenter considerare quid dicant. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposita feminarum, si nupserint non esse conjugia, non parvum malum, ut à maritis separarentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores? & cum volunt eas separatas reddere continentia, faciunt maritos earum adulteros veros, cum suis uxoribus vivis alteras duxerint*. Et n. 14. *Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore (id est à publica castitatis professione) lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsas & ruinas à castitate sanctiore, quæ vovetur Domino, adulteriis esse pejores*. Unde sic; loquitur eo loci Augustinus de veris Monialibus. Atqui harum tamen Matrimonia negat adulteria esse; unde eas à viris quibus fracta voti fide nupserunt, separari non patitur. Ergo.

CLXI. Respondent aliqui 1. cum Erasmo, Pamelio & Lindano. Opusculum de bono viduitatis, non esse Augustini. Verum opinio hæc, quam modeste carpent PP. Benedicti ibid. p. 367. nullo, quod assensum eliciat momento innititur.

CLXII. Resp. 2. Alii cum S. Bernardo, Lib. de præcepto & dispensat. Cap. 17. n. 51. pag. Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

520. ita quidem sensisse Gregorium Augustinum: at rectene? ipsi viderint. Utique fuerunt Augustini tempore, qui nuptias hujusmodi personarum, non conjugia, sed adulteria esse dicent; fuerunt qui negarent. Augustinus ab istorum partibus stat, sed an eas egregia tueatur, ut censet Launojus, p. 249. nec Bernardo constitit, nec aliis pluribus constat.

CLXIII. R. 3. Neg. maj. Et dico cum Episcopo Tutelenfi Augustinum de iis loqui, seu virginibus, seu viduis, quæ emissum à se simplex castitatis votum publico quodam indicio, puta certi cujusdam habitus gestatione, manifestaverant; sed non eo usque progressæ erant, ut votum illud coram Ecclesia, acceptante Episcopo, emitterent. Tale, juxta nonnullos, erat votum quod fecit & misere fregit Comes Bonifacius. Atqui votum illud nusquam solemne fuerat, ut patet ex Augustini ad ipsum Epistola 220. Tom. II. p. 812.

CLXIV. Obj. 3. Si Religiosa professio Matrimonium jam à prioribus Ecclesiæ sæculis diremisset circa medium sæculi duodecimi, an invalidum, nec ne, foret Matrimonium à Monacho professio contractum. Atqui tamen de hujus Matrimonii invaliditate tunc temporis dubitabatur. Siquidem S. Bernardus, qui an. 1153. diem clausit, ea de re sic loquitur, Epist. 76. non ad Artaldum Pruliacensem Abbatem, sed ad Abbatem, Canonicorum S. Petri de Monte, (Edit. Mabill. pag. 77.) *Periculosum quidem est & fortassis illicitum, hominem post diutinam in domo & habitu Religionis conversationem ad sæculum rediisse: quique prius, & adhuc priore uxore sua vivente ac consentiente, fortissime ac diutissime continentiam tenuit, secundis Rursus amplexibus se ineptissime implicuisse. Quia tamen publice ac solemniter juxta morem ceterorum hominum, & sine querela vel calumnia ipsum qualecunque conjugium fuit; non nobis videtur tutum, illum illam non consentientem dimittere, nisi prius Episcopalis auctoritatis vel consilio fretum, vel imperio, aut certe Ecclesiastico Canonicoque judicio*. Ergo.

CLXV. R. 1. Nihil mirum, si viri etiam graves in casibus qui rarissime contingunt, accipites hæreant. Quoties in hunc Augustinus, D. Thomas, D. Bonaventura; Quoties etiamnum incerti varias in partes abeunt Theologi, in iis etiam quæstionibus, quæ cum frequenter recurrant, ab omnibus eadem ratione judicandæ viderentur? Quibus igitur circa præsens punctum, sopita, ut ita loquar, per non usum Traditione, dubitarint nonnulli, & ad Ecclesiæ definitionem recurri voluerit? Utique quod in c. 17. Libri de præcept. & dispensat. notat Mabillonius, quæstionem de valido Monachorum conjugio, Bernardi tempore fuisse ventilatam, patet, tum ex Abælardo, qui quendam Burgundiæ Magistrum arguit, pag. 1067. quod *Monachos atque Moniales post publicum etiam professionis votum, & benedictionis vel consecrationis vinculum, posse Matrimonium contrahere* assereret: tum ex concilio Rhemeni sub Eugenio III. ubi ejusmodi Matrimonia irrita ac nulla esse definit Can. 7. etiam in Conversis Professis. Longe ante Gregorius M. Monachos, qui uxores duxissent, in Monasterium

nasterium revocari jubet in Lib. 1. Epist. 40. Hactenus idem Mabillon.

CLXVI. R. 2. neg. min. Neque enim plene Monachus erat is de cujus Matrimonio consultus est Bernardus. Nimirum vero ad Monachatum non sufficit ut quis diu in domo & habitu Religionis conversetur, utve consueta Ordinis sui vota emittat. Id enim sæpe, quo inconstantiam suam frænent, plures quotidie faciunt in ipso etiam Novitiatu, vel ante; sed requiritur insuper ut professio ejus à Superiore nomine Ecclesiæ acceptetur. Atqui professio illius de quo rescribit mellifluus Doctor, nondum à Superiore moras trahente acceptata fuerat; cum ipsa hæc dilatio fuerit ei occasio ad sæculum revertendi. Patet minor ex sequentibus præcitata Epistolæ verbis. *Quoniam vero, prosequitur Bernardus, hoc tam grande hominis periculum ad te non minima ex parte respicere credimus; (ex eo quippe quod volentem ac flagitantem suum confirmare propositum, nimis suscipere distulisti, occasione sumpta, diabolus in hæc eum mala præcipitavit) omnino ex charitate suademus, &c.* Ergo necdum viri illius propositum, ipso licet volente ac flagitante, suscepit illius Superior. Ergo dubium Bernardi, nedum nobis obsit, cedit in probationem. Num enim dubitasset de invaliditate Matrimonii à vero Religioso contracti, qui nequidem pronuntiare audet valere Matrimonium hominis, cujus professio nondum erat acceptata; Unde fatemur, quod ajunt Pontius ibid. cap. 17. & Launojus, pag. 251. fratrem illum emisisse vota: at negamus vota hæc hactenus solemmniter acceptata fuisse.

CONCLUSIO II. Ordo sacer Matrimonium à prioribus Ecclesiæ sæculis prohibuit. An ex tunc dirimerit, non ita certum.

CLXVII. Prob. 1. pars ex Lib. 6. Constitut. Apostolic. cap. 17. (T. 1. Concil. p. 392. E.) ubi sic: *post Ordinationem, si uxores non habent, præcipimus ut non liceat amplius ducere; aut si antea duxerant, non alias in Matrimonium accipere, sed potius ea quam haberent, cum ad Ordinationem venerant, contentos esse.*

CLXVIII. Concinit tum istud Concilii Neocæsariensis an. 314. (ibid. p. 1484.) Can. I. *Presbyter, si uxorem acceperit, ab Ordine deponatur;* tum illud apud Socratem, Lib. I. Histor. cap. 11. pag. 40. Paphnutii dictum, in Concilio Nicæno I. *Satis esse ut qui in Clerum fuissent adscripti, juxta veterem Ecclesiæ Traditionem jam non amplius uxores ducerent.** Cetera omitto, quia plenior hujus materiæ investigatio pertinet ad Tract. de Ordin.

CLXIX. Prob. 2. Pars. Quia ex variis priorum sæculorum Canonibus, qui sacri Ordinis cœlibatum spectant, ne unus quidem est qui evidenter adstruat Matrimonium post ordinationem contractum pro mera scortatione habitum fuisse. Vetant enim equidem sacri Canones, ne Ministri uxores accipiant, quin & eos, si contra fecerint, deponi jubent; at nec Matrimonia hæc rescindi præcipiunt, nec pura esse contubernia declarant.

CLXX. Imo Matrimonium aliquando Clericis majoribus fuisse permissum multi ex Can.

10. Concilii Ancyran, ubi sic: *Quicumque Diaconi ordinati in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt oportere se uxores ducere; cum non possint sic (cœlibes) manere; il si uxorem postea duxerint, sint in ministerio, eo quod hoc illis sit ab Episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione ut ita manerent suscepti sunt, postea autem in Matrimonium venerint, ii à Diaconatu cessent.*

CLXXI. Postrema hæc pars iis consonat Canonis I. Neocæsariensis Synodi verbis: *Presbyter si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, & ad pœnitentiam redigi.* Ubi duo advertit Pontius, Lib. 7. Cap. 27. n. 2. 1. Presbyterum hunc à ministerio tantum deponi in pœnitentiam, non autem irritum declarari Matrimonium ejus; 2. Graviorem fornicationi ejus vel adulterio pœnam indici, *amplius puniri debet;* ergo Matrimonium ejus nec fornicatio erat, nec adulterium, & ideo mitiori pœna plectebatur.

CLXXII. Addunt aliqui Gregorium, cognomine Theologum, ex patre jam Nazianzeno Episcopo natum esse. De quo videris eruditi alicujus animadversiones apud Gibertum, T. 2. p. 518. Verum facti hujus discussio extra rem est. Neque enim hic de Matrimonii usu, sed de valore ejus differimus.

CLXXIII. Hæc tamen Tutelensem Episcopum à præconcepta opinione non dimovent. Unde reponit ad I. Ancyranæ Synodi Patres (ob Ministrorum penuriam) cum Diaconis aliquibus dispensasse, ut antequam initiarentur, uxores ducerent. Hujus autem dispensationis necessitas, utpote exceptio legis, firmat regulam in contrarium.

CLXXIV. Ad 2. respondet idem doctiss. præful, p. 290. Presbyterum qui uxorem duxit, deponi, quia hanc & sacrilege & invalide duxerit; non tamen subjici publicæ pœnitentiæ laboribus, à qua immunes erant majores Clerici. Eundem vero, si jam depositus fornicetur, aut cum alterius uxore peccet, amplius puniri debere, & instar Laicorum, quibus per depositionem sociatus erat, ad solemnem pœnitentiam esse redigendum. Ita exponitur Canon ille in Capitularibus Caroli Magni, cap. 158.

CLXXV. Fatendum tamen expositionem istam habere aliquid violenti, & receptam pene ubique locorum esse opinionem quæ negat Ordinem sacrum ab ipsis Ecclesiæ primordiis Matrimonium diremisse. Quin & sentiunt pene omnes impediementi hujus epocham vix esse duodecimo Æræ Christianæ sæculo antiquiorem. Primum ejus monumentum supeditat Concilium Lateranense I. sub Calixto II. an. 1123. (T. 10. Concil. pag. 899.) ubi sic Can. 21. *Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis & Monachis, concubinas habere seu Matrimonia contrahere, penitus interdicare; Contracta quoque Matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, juxta sacrorum Canonum definitionem, judicamus.*

CLXXVI. Si objicias Matrimonia hæc non pri-

* Historiam hanc Paphnutii plures fabulis accensent, Bene an male, expendam in Tractatu de Ordine.

primum eo in Canone declarari invalida, sed supponi jam invalida ob eam quæ præcesserat *sacrorum Canonum definitionem*, duo reponi poterunt : 1. illud, *juxta sacrorum Canonum definitionem*, non in ipsam Matrimonii nullitatem, sed in decernendam prævaricatoribus pœnitentiam cadere : 2. alludere Patres ad Decretum ea de re factum ab Urbano II. an. 1090. Sic enim scribunt Romani Correctores in eundem Canonem, quem n. 8. dist. 27. refert Gratianus : *Hic Canon inventus est in Codice Vaticanæ Bibliothecæ in fragmento cujusdam Concilii ab Urbano II. habiti*, Cap. 2. Sic autem aliquanto vetustior erit, uno tamen minus sæculo, impedimenti hujus epocha. Imo hanc Correctorum Rom. notam utcunque corrigit Giberus, ibid. pag. 603.

CLXXVII. Idipsum confirmavit Concilium Lateranense II. sub Innocentio III. an. 1139. (ibid. p. 1003.) Sic Can. 7. *Ut lex continentiae, & Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis & sacris Ordinibus dilatetur, statuimus*

quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Regulares Canonici, & Monachi atque Conversi Professi, qui sanctum transgredientes propositum uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, Matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus condignam pœnitentiam agant.

His accessit auctoritas Synodi Trident. Sess. 24. Can. 9. his verbis : *Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege Ecclesiastica, vel voto : anathema sit.* Ubi Matrimonii hujus invaliditas in Ecclesiæ Legem simpliciter refunditur, non in Legem à prioribus sæculis deductam; quod non omisisset sacra Synodus, ut plus Decreto suo conciliaret auctoritatis.

ARTICULUS QUINTUS.

DE

IMPEDIMENTORUM DISPENSATIONIBUS, EARUMQUE EXECUTIONE.

MATERIAM hanc, quia alibi fuscè à nobis pertractatam certis ac brevibus regulis complectemur.

REGULA I. Potest Papa dispensare in impedimentis omnibus, quæ constet positivo solum Jure instituta esse.

CLXXVIII. Ratio est, quia potestatem hanc toto in Orbe, erga ipsos etiam Principes constanti usu, approbante, quin etiam efflagitante Ecclesia, exercet Rom. Pontifex.

CLXXIX. Dixi, *quæ constet solum inducta esse Jure positivo*: neque enim quia ambigunt plures an consanguinitas in primo transversæ linæ gradu; vel impotentia, Matrimonium Jure naturali dirimant, in iis dispensare liceret.

REGULA II. Possunt etiam quandoque Episcopi, tam in Contracto, ut ajunt, quam in contrahendo Matrimonio, dispensare, jure devoluto vel proprio.

CLXXX. Ratio primæ partis est, quia reservatio potestatis dispensandi nonnisi ob publicum Ecclesiæ bonum instituta est. Porro non desunt casus in quibus eadem reservatio in grave Ecclesiæ malum cederet; eo quod ad Apostolicam Sedem vel nullatenus, vel opportune recurri non possit. Quæ autem ad hujusmodi dispensationem requirantur conditiones exposui in Tractatu de Dispensationibus, part. 1. capite 17. art. 3. quem attente relegi precor.

CLXXXI. Ratio 2. partis est, 1. quia Episcopi non pauci ex consuetudine legitime præscripta, antiqua scilicet & pacifica; dispen-

sant, alii in 4. simplici, alii in 4. simplici & mixto tam consanguinitatis, quam affinitatis gradu; alii cum pauperibus tantum, alii etiam cum divitibus, prout latius expendi ib. p. 782.

2. Quia ii etiam Episcopi qui ex Diœcesis suæ usu dispensandi facultatem non habent, dispensare possunt, non modo in casu dubii, sed & in casu magnæ necessitatis; quæ omnia ibidem explicui p. 783. An autem in casu dispensationis nulliter obtentæ, vi potestatis, ut ajunt, excitativæ, dispensare valeant, gravis est difficultas ibid. expensa, pag. 784. 3. Quia Episcopi plures virtute Apostolici Indulti dispensant. Quoniam autem Indulta hæc variis obnoxia sunt difficultatibus, quædam hic proponendæ sunt & solvendæ difficultates. Itaque.

Quæres 1. quæ tribuatur Episcopis auctoritas per hæc Indulti verba : *Dispensandi in tertio & quarto simplici & mixto*, tantum cum pauperibus, in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam.* Hinc enim triplex exoritur difficultas; prima an Episcopi dispensare possint in secundo & tertio, an tantum in tertio & quarto; 2. an pauperum nomen eo loci rigore accipi debeat, prout Romæ accipitur; 3. quid possint cum hæreticis.

CLXXXII. R. ad 1. Attentis Indulti verbis videtur concedi facultas dispensandi in tertio & secundo, 1. quia alioquin nullus est hujusce commatis sensus : *In tertio, & quarto simplici & mixto:*

* Nota, Gradus simplex ille est qui æqualiter distat à communi stirpe, ut frater & soror; mixtus, qui inæqualiter distat & sororis & filia.

mixto : qui enim habet facultatem dispensandi in tertio simplici, à fortiori habet facultatem dispensandi in tertio relative ad quartum, cum nulla opus sit dispensatione in quarto relative ad quintum, quia gradus remotior ad se trahit propinquiorem. 2. Quia saltem dubium est an illud, & *mixto*, non æque cadat in tertium & quartum gradum: in dubio autem *favores conveniunt ampliari*. Et ita cum aliis pluribus docet Sanchez, Lib. 8. disp. 24. n. 34.

CLXXXIII. Fatendum tamen ab Apostolica Sede annis 1690. & 1694. prohibitum fuisse ne Nuntii in Germania, alique ejusdem Ditionis Episcopi, similibus Indultis fruenter in tertio & secundo dispensarent. Unde qui hujusmodi Indulta obtinuerunt, ne temere agant, gratiæ largitorem, Papam scilicet, interrogare debent quid permittat aut neget; nisi moris sit in eorum Diocesi ut Indult hæc de tertio relative ad secundum intelligantur. Tunc enim eo quo cœperunt pede, progredi posse videntur; præsertim si verum est, quod ab Officiali erudito audiui, Indulta quædam hanc habere clausulam: *In tertio, dummodo non attingat secundum*. Recepti enim Juris est, quo *exceptio in uno firmat regulam in aliis*.

CLXXXIV. R. ad 2. Episcopus qui virtute Indulti dispensat, pauperum nomen eo rigido sensu accipere debet quo Romæ intelligitur. Neque enim qui gratiam largitur Papa, à Sedis suæ forma & procedendi ratione recedere præsumendus est. Aliud est cum potestate ordinario dispensat Episcopus; tunc enim eos etiam ut pauperes habere poterit, quin non eo usque *miserabiles existunt*, ut *ex suis labore & industria tantum vivant*. Quin licet olim utcunque statuerim pauperis instar habendum non esse, qui plures quam mille nummos habet in bonis, hoc tamen an. 1755. audiui à viris tribus in hac materia versatissimis, quorum unus Romanus est, Bancarius alter, alter Romanorum mores apprime novit, Culcitatum Artificem qui mille quingentas annui redditus libellas possidebat, in forma pauperum dispensari potuisse. In his tamen malim, & enixe precor, ut veritas, quanta est. Apostolicæ Sedi nude semper aperiatur; ut vel taxa quæpiam modica solvatur, si debita sit; vel si non petatur, tranquilla maneat conscientia.

CLXXXV. R. ad 3. Possunt Episcopi Hæreticos, id est, Lutheranos & Calvinistas, in quocunque affinitatis & consanguinitatis gradu ex prædicto Indulto dispensare, dummodo gradus ille non attingat gradum primum. Unde duo consequuntur; 1. non posse ab iis validari Matrimonium, seu avunculi cum nepte, seu fratris cum defuncta fratris sui, quia avunculus & fratris defuncta sunt in primo gradu: ille consanguinitatis, hæc vero affinitatis; 2. nec ab iis firmari posse Matrimonia cum illo quocunque, puta criminis, impedimento contracta, nisi aliunde jus illud possideant.

Quæres quid ex Indulto circa alia impedimenta possint Episcopi.

CLXXXVI. R. ipsis per articulos sequentes tribui potestatem *dispensandi supra impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proveniente*: *Super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante; ac restituendi jus petendi*

debitum amissum: demum supra impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem & levatum.

CLXXXVII. Circa quæ notandum 1. facultates hic concessas non restringi ad pauperes, quia nulla horum fit mentio in prædictis articulis; 2. potestatem restituendi jus amissum debiti petendi, licet utcunque restricta videatur ad jus amissum per *crimen*, generaliter nihilominus esse intelligendam; tum quia verba generalia generaliter intelligenda sunt, ex Cap. 22. *De privileg.* tum quia vel *crimen* est occultum, & tunc reus non excidit à jure *petendi* simpliciter; vel est publicum, & tunc condonatio ejus non pertinet ad Papam, sed ad conjugem innocentem, cujus est infidelitatem adversum se commissam plectere vel condonare.

CLXXXVIII. Ceterum Episcopi jus debitum petendi restituere possunt præterquam in casu continentiae ab utroque sponso, vel ab uno de consensu alterius, ex voto in perpetuum promissæ. Vide dicta in Tract. Gallic. de Dispensat. Tom. 1. Lib. 2. part. 2. cap. 3. num. 12. pag. nunc 559.

REGULA III. Dispensationes obreptitiæ vel subreptitiæ prorsus nullæ sunt; non tamen redarguendum illud dispensationum genus, quod dicitur sine causa.

CLXXXIX. Ratio primæ partis est, quia dispensationes obreptitiæ ex sunt quas Superior ob causam sibi falso propositam concedit, alioquin non concessurus. Atqui ex dispensationes omnino nullæ sunt, defectu voluntatis in concedente. Et vero non licet Pontifici dispensare sine justa causa. Atqui Pontifex non censetur id velle quod sibi non licet. Ergo nec censeri debet sine justa causa dispensare velle.

CXC. Ratio secundæ partis est, quia dispensatio subreptitia ea est in qua reticetur aliquid quod de Jure, vel Cancellariæ stylo ita exprimi debet, ut alioquin Papa dispensare non intendat. Sed de utroque hoc capite releganda quæ dixi in Tract. de Legibus, c. 6. art. 3. & seq. ubi & probavimus dispensationes, quas vocant *sine causa*, quæque à pluribus jam sæculis in usu sunt, nihil habere quod redargui mereatur.

CXCI. Porro quæ sint causæ in impedimentis Matrimonii dispensandi exposuimus, T. 4. c. 4. p. 552. & seq. Quæ vero in supplici ad Papam Libello necessario exprimi debeant, ibi declaratum est, c. 17. p. 720. Hic addendum expressionem falsi, aut veri reticentiam, etsi ad causam motivam seu finalem pertineat, non semper vitare totam dispensationem, si hæc divisibilis sit. Si v. g. Titius voto obstrictus dispensationem ejusdem voti petat ut ducat consanguineam suam, valebit dispensatio voti; si causa quam ad eandem impetrandam exposuit Titius, vera sit; non valebit autem dispensatio consanguinitatis, si falsa sit causa quam ad ejus dispensationem obtinendam exhibuit. Unde tunc Titius non equidem consanguineam suam ducere poterit, sed poterit aliam, si bona fide processerit. Si enim fraudulenter egerit, pensandum id c. 28. *De rescriptis*: *Inter eos qui per fraudem vel malitiam, & illos qui per simplicitatem vel ignorantiam Litteras d*
nobis

nobis impetrant, hujusmodi credimus discretionem adhibendam, ut hi qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ perversitatis pœnam, nullum ex illis Literis commodum consequantur, &c.

REGULA IV. In *Supplicatione* ad dispensationem omnia simul quæ quis habet impedimenta explicari debent: item & quæ de jure exprimenda sunt.

CXCII. Ratio primæ partis est, quia impedimenta vel sunt veluti cognata, & ejusdem quasi rationis, ita ut conjuncta unam quidem & eandem faciant indecentiam, sed longe majorem quam seorsim singula efficerent ut consanguinitas & affinitas; vel sunt disparata & rationis diversæ, ut votum & consanguinitas, quæ non eadem, sed dispari prorsus ratione conjugio, adversantur. Atqui 1. fatentur omnes omnia prioris generis impedimenta in eadem *Supplicatione* esse exprimenda, quia longe gravius contrahendo Matrimonio repugnant collecta, quam divisa; unde iis divisim expressis non sentit dispensator totam gratiæ quam concedit latitudinem. 2. Et multo melius est ut disparata impedimenta simul exponantur; tum quia id tutius est; tum quia contraria agendi ratio dolum & fraudem redolet; tum quia, meo quidem judicio, non ita facile viro per votum castitati obstricto concedetur ut ducat consanguineam, quam ut alie-

nam. Atque ita cum aliis pluribus docet Sanchez, Lib. 8. disp. 23. n. 4. ubi dispensationem aliter concessam nullius omnino roboris fore contendit.

Si tamen qui consanguineam ducere intendit, alias jam nihil de ipsa cogitans voti dispensationem obtinisset; aut si eo teneretur impedimento quod alia quam dispensationis via, puta per irrationem, ut impuberum vota non ratificata post pubertatem; vel per cessionem alterius, ut Sponsalia, auferri posset, necessum non esset ut utrumque impedimentum simul exponeretur Pontifici. Ita idem ib. n. 6. Quanquam alibi monuimus circa prædicta impuberum vota fatius esse ut irrationi paternæ jungatur Episcopalis dispensatio. Quode ad Tom. 2. de Dispensationibus.

REGULA V. Dispensationes à Dataria concessæ per Officiales, quæ vero à sacra Pœnitentia profluunt, per Confessarios in Pœnitentiæ foro executioni mandari debent; utraque secundum conditiones ab iisce Tribunalibus præscriptas.

CXCIV. Pars prima constat ex usu; secunda ex ratione, quæ Leges juste impositas ad amissum observari præcipit. Has porro conditiones figillatim exposuimus, Tom. II.

De Matrimonii revalidatione, quam plures in præsentī expendunt, diximus Cap. 4. pag. 278.

CAPUT ULTIMUM.

DE

CÆREMONIIS MATRIMONII.

QUONIAM nullos habet ritus Ecclesia qui pietatem ac morum doctrinam non spirant, idcirco placuit potiores hic recensere Christiani Matrimonii cæremonias, licet ex iis quædam non ubique fortassis observentur.

I. 1. Itaque Sacerdos anulum mox à se benedictum tradit marito, ut is edoceatur sibi nullam feminam, præter eam quam ducere intendit, deinceps amandam esse; eo scilicet amoris genere quem conjugii debet

II. 2. Idem Sacerdos sponsum & sponsam de mutuo ac præsentī in Matrimonium consensu interrogat, *absque præfatione honoris, sed utrumque suo nomine & cognomine appellans*, ut noverint ambo Ecclesiam futes munda-
danorum titulos, Magistri sui exemplo, dedignari; & unam fidei ac morum nobilitatem inquirere.

III. 3. Suscepto Partium consensu ab Ecclesiæ Ministro, sponsum anulum benedictum inferit digito annulari sponsæ in signum teneræ quam ei pollicetur charitatis atque fidei.

IV. 4. Parochus, aut qui vices ejus gerit, partem stolæ dexteram manibus sponsum adhuc junctis circumvolvitur, alicubi dicens: *Idcirco Matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico, & benedico in nomine Patris, Tournel. Theol. Mor. Tom. X.*

&c. ut nexu ab utroque contracti vim atque firmitatem denuntiet.

V. 5. Conjux uxori nummulos aliquot tradit, ut palam testetur se ei omne quod potest subsidii genus esse impensurum. Monetam hanc benedicit Sacerdos, ut in novos conjuges accersat benedictionem Dei, sine qua *vanum est ipsi ante lucem surgere ad operam & laborem.*

VI. Ex pauculis istis ceterorum Matrimonii rituum sensus haberi non ægre potest. Sic sponsi dant sibi invicem manum dextram, quia dextræ porrectio ubique gentium pro inviolatæ fidei symbolo habetur. Sic manum sponsæ manui superponit vir, ut se caput illius esse demonstrat. Sic à Parocho benedicuntur & conjunguntur sponsi, ut discant suum istud fœdus in Cælo ratum haberi, & suscipiant datam Protoparentibus à Deo benedictionem his verbis: *Crescite & multiplicamini.*

VII. Hosce ritus proxime excipit celebratio Missæ, ut oblatus in Sacrificio Sanguis Christi conjuges feliciter aspergat, & promissa ab iisdem mutuo facta confirmet. Moris erat antiqui ut novi conjuges in eadem Missa Eucharistiam fumerent, & in ea fontem gratiarum, sine quibus vix ac ne vix quidem intolerandum connubii onus ferri patienter valeat. At quod

H h h h

induxe-

induxerat pietas, abstulit irreverentiæ timor. Mirum, simulque lugendum, quod dies tot titulis sacra vix ullam præ se ferat speciem religionis.

VIII. Interim qui album cereum per Missæ tempus gerunt conjuges, monentur ut lampades perpetuo succensas gerant, ne aliquando cum fatuis virginibus à connubiali solemnitate ejiciantur.

Expanditur post Sacerdotis Communionem velum super conjuges, seu, quæ Tertulliani mens est, ut intelligat mulier se viro subjici; seu, quod Ambrosio placet, ut recolat potissimum nuptæ feminæ decus in verecundia & castæ modestiæ limitibus positum esse.

IX. Demum pax ad utrumque desertur, ut moneantur ambo Matrimonium, nisi concors sit, fontem esse unde mala omnia scaturiant.

X. Etsi autem non interdicitur sponsis nuptiale convivium, cujus suppetunt exempla in nuptiis, tum Rachelis tum Jacob, tum junioris Tobix cum Raguelis filia; quodque & præsentia sua, & miraculorum suorum primo cohonestavit Christus; cavendum tamen ut ab eis exulent, quæ heu! inter plebejos sæpius recurrunt, computationes nimix, cantilenæ turpes, frigida congeries æquivocationum; quæ à gratia per Sacramentum impena deturbare facillime possunt. Sed de his jam supra.

XI. Ut mox scripti ritus ab Hæreticorum contemptu vindicentur, sufficiet observasse eos in Ecclesia primævæ esse antiquitatis, & à Græcis perinde ac Latinis, multa ex parte admitti. Hos passim recensent Patres antiqui.

Tertullianus in Lib. de Cultu feminarum ineminit annuli quem sponsus sponsæ tradebat.

Gregorius Nazianz. Ep. 57. ad Anysium, dextrarum conjunctionem recenset. *Animo, inquit, & voluntate adsum filix tuæ nuptiis, juveniles dextras inter se, & utrasque Dei manui jungo.*

Ambrosius præclaram habet memoriam veli, quod in pudoris signum super utrumque conjugem expendebatur. *Utinam, inquit Lib. de Virginit. cap. 15. possem revocare nupturas! Utinam possem flammeum nuptiale pio integritatis mutare velamine.* Et Epist. 19. *Conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet.* Idem videris apud Siricium, Epist. ad Ecclesiam Mediolanensem.

Demum nuptiales ritus non pridie constitutos, sed lapsis retro sæculis observatos, refert Nicolaus I. medio circiter nono sæculo Pontifex maximus in Responsis ad Consulta Pulgarorum, c. 3. Ergo qui ritus illos mordaci dente carpunt Novatores, atque derident, ipsi se deridendos propinant.

DISSERTATIO PRACTICA.

DE

VARIIS AD CIVILEM MATRIMONII CONTRACTUM PERTINENTIBUS.

IN hac Dissertatione agendum nobis, 1. De dote connubiali; 2. De ratione contractum civilem ineundi, & fraudibus in eo admitti consuetis; 3. De dono & donatione matrimoniali; 4. De sponsum communitate, & eorum debitis; 5. De prolis legitimatione; 6. De secundis nuptiis. Quid autem de his omnibus sentiendum sit è Gallis præsertim Scriptoribus repetendum arbitramur.

ARTICULUS PRIMUS.

DE

NOTE CONNUBIALI.

Ad Tit. 20. Lib. IV. Decretal. I. **D**OS definitur à Corvino in Enchiridio, p. mihi 98. Jus in re, quod marito à muliere, vel ab alio pro ea constituitur ad sustinenda Matrimonii onera. Dos enim vel à muliere ipsa constitui potest, si sui juris sit; vel ab alio pro ea, sive ipsa sit sui, sive alieni juris. Cum autem is alius dotem mulieri constituens, vel pater aut avus esse possit, aut extraneus, idcirco dos fecernitur duplex; *profectitia* videlicet seu *justitiæ*, & *adventitia* seu *gratiæ*. Profectitia ea est quæ mulieri constituitur à patre, avo, vel proavo paterno. Ad-

ventitia, quæ ab alio quam à patre, avo, aut proavo constituitur; puta à matre, avo aut proavo materno, fratre, vel sorore, de bonis ipsorum & facto; item quæ datur à curatore, tutore, aut alio quopiam extraneo. His præmissis

II. Quæritur 1. an quæ nullam sponso dotem promisit, si quid habeat boni, marito bonum hoc ignoranti, ad ferenda Matrimonii onera tribuere teneatur.

R. affirm. cum Glossa in Leg. 72. ff. de jure Dotium, Covarruvia, 1. part. cap. 5. in Epit. Navar-

Navarro in Manuali, cap. 22. n. 27. Pontas, v. *Dot.*, cas. 5. Ratio est, quia ex communi Jurisperitorum sensu, eum sponsa certam dotem non promittit, videtur omnia sua bona promittere. Unde si post Sponsalia pauperior fiat, ita ut non possit omnia quæ tunc habebat tradere, sponsus eam ducere non teneatur.

III. Hic tamen tria cum eodem Pontasio, ib. & cas. 8. & 10. animadvertenda; 1. sponsam quæ multo plus bonorum habet quam conjux, non omnia debere conjugi, sed quantum ad Matrimonii onera sufficit pro loco, tempore, & personis, nisi aliud loci consuetudine sancitum sit, vel pacto contrahentium: 2. virum qui consensit in nuptias mulieris nullam ei dotem allaturæ, ad suppeditanda ipsi ea quibus ad victum & decentem vestitum indiget, omnino teneri, quia in id tacite consensit: 3. sponsum haud negare posse conjugale debitum, quia sponsæ pater dotem conventam solvere recusat; quia nec cohabitatio, nec redditio debiti, à dotis solutione dependent. Idipsum docet Collator Condomensis, Tom. II. Collat. 15. sect. 3.

IV. Quæres 2. an pater debeat dotem proli suæ. Dotem hic sumimus latiori sensu, prout significat bona quæ filio etiam dantur ad ferenda conjugii onera.

R. Vel filius & filia Matrimonium ineunt de consensu patris, vel eo rationabiliter invito.

Si 2. nihil iis debet pater, cum nulla exigit æquitas ut jura naturæ violantibus succurratur. Imo potest in Gallia pater filiam annis 25. minorem, & filium minorem annis 30. exheredare, si contra voluntatem ejus nubant. Ita sanxerunt Henricus II. Henricus III. &c.

Si 1. tenetur pater tum jure naturali, tum & in locis quæ jure scripto reguntur, Jure civili prolem dotare. De Jure naturali patet, quia pater debet alimenta proli: dos autem alimentorum vices gerit. De civili Jure constat ex Leg. *Qui liberos*, ff. *De ritu nuptiarum*, ubi sic: *Qui liberos quos habent in potestate, injuria prohibuerint ducere uxores, vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: per Proconsules, Præsidesque Provinciarum, coguntur in Matrimonium collocare & dotare.*

V. Aliud est in Provinciis, ut ajunt, consuetudinariis. In his enim parentes nulla municipali Lege prolem dotare adstringuntur; unde & ibidem receptum est istud: *Ne dote qui ne vult*, id est, non dotat, nisi qui dotare volet. At quod non jubet Lex positiva, jubet naturalis: *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, ait S. Paulus, 2. Corinth. 12. Hinc, ut scite monet Collator Andeg. Tom. III. p. 99. graviter redarguendi sunt parentes qui præ luxu & superfluis impensis se se dotandæ proli impares efficiunt. Nihil tamen filii aut filiæ etiam an. 25. & 30. majores adversus eos actionis habent, etsi consensum eorum obsequiose requisiverint, quia Leges Galliæ actionem hanc non juvant. Sed neque si pater è puellis suis unam dotaverit, ideo ad aliam dotandam adigi poterit, prout Arresto judicatum est. Hortari tamen debent Confessarii patrem satis habentem boni, ut hæc ponderet S. Ambrosii verba. Lib. 2. de Jacob,

&c. *Eadem foveat prolem mensura pietatis: par debet circa omnes esse forma justitiæ.* Hæc item Lib. 5. Hexameron, seu sex Dierum, 18. (T. I. p. 103. F.) *Nunquid natura divisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit quod ad nascendi atque vivendi possint habere substantiam. Ipsa vos doceat non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquastis.*

VI. Addit Pontas eod. v. *Dot.*, cas. 3. & seq. 1. matrem divitem in defectum egeni patris ad dotandam filiam teneri, secundum id Legis 19. Cod. *De jure dotium*, Lib. 5. tit. 12. *Neque mater pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa*: 2. avum paternum, & in ejus vicem, maternum, respectu neptis: 3. fratrem respectu sororis ad id charitatis officium teneri, cum illud præ inopia sua exequi non possunt pater, mater, aut avus paternus.

VII. Sed quid si dos prima, puta domus, casu fortuito perierit? An novam refundere tenebuntur parentes?

R. teneri, si defunctus sit vir cujus in gratiam dos prior constituta erat, quia alioquin vidua hæc defectu dotis à nuptiis secundis excluderetur: non teneri vero constante priori Matrimonio. Verum, ait Cabassut. Lib. 6. *licet integram dotem ipsam quæ major sit legitima refarcire in hoc non teneatur parens, tenetur tamen legitimam filix debitam reparare ac ei erogare, etiam durante ejus Matrimonio.* Decisionem hanc adoptat Pontas, ibid. cas. 2. sed addit receptum esse in Curiis Supremis quæ Jure scripto utuntur, ut pater novam dotem debeat, si filiam conjunxerit marito qui solvendo non erat. Unde consulendi locorum usus.

VIII. Sed num mater incio patre dotem, quam idem pater æquam irrationabiliter deneget, adaugere poterit? Poterit sane, si habeat bona paraphernalia: sed si tantum communia, non poterit, quia vir dominus est bonorum communis. Ita idem Doctor, v. *Communauté de Biens*, cas. 5. & quidem in casu admodum favorabili, qui nempe ad ingressum Religionis spectat. Sed de dominio mariti in bona communis, vide, quæ dixi Tractatu de Jure, part. 3. cap. 4. art. 3.

IX. Quæres 3. an maritus dotalitia uxoris suæ bona vendere, aut servituti alicui subicere possit.

R. id definiendum esse ex locorum Legibus: alicubi enim ad sensum Legis unic. §. 1. Cod. *De rei uxoriæ actione*, vetitum est ne fundum dotalium, non solum hypothecæ titulo dare, nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare, &c. Alibi vero alienatio hæc accedente uxoris consensu permissa est. Universum tamen æquum est dos distrahi possit, cum aliter è carcere vel servitute maritus, uxorve, aut filii educi non possunt, aut alioquin victu & vestitu sunt carituri. Verum in his ne quid subrepat injuriæ vel doli, Provinciæ quisquis suæ ritum sectari debet. Hodie receptum videtur ut dos nequidem de uxoris consensu vendi, aut etiam hypothecæ subici possit, præterquam in Tractatu Lugdunensi, Matisconensi, Forensi & Bellojocensi. Ita Argou, Lib. 3. cap. 8.

X. Quæres 4. ad quid teneatur maritus cuius culpa dos uxoris interiit, puta quia eam debito

bito tempore non exegit ab homine qui postea solvendo impar factus est.

R. maritum hunc post uxoris mortem tenere dotem hanc ejusdem uxoris hæredibus refundere, secundum id Legis 17. ff. *De jure dotium*, L. 25. tit. 3. *In rebus dotatibus virum præstare oportet tam dolum quam culpam, quia causa sua dotem accepit; sed etiam diligentiam præstabit quam in rebus suis exhibet.*

Imo si domus assignata in dotem certo prætio æstimata fuerit, ejusdem interitus, licet incendio aut alio fortuito casu evenierit, in maritum cadet, secundum id Legis 10. eod. tit. *Quoties res æstimatæ in dotem dantur, maritus dominium consecutus, summi, veluti pretii, dominus efficitur.* Aliud erit, *quoties non æstimatæ res in dotem dantur*: Tunc enim *Et meliores Et deteriores, mulieri fiunt*; Ibid. vide Pontas hic, cas. 20. & 21.

XI. Hic animadvertendum cum Ferriere, v. *Dot*, p. 633. maritum ad dotis refusionem non teneri, si restituendo in necessitatem extremam lapsurus sit: Idque in Provinciis etiam Consuetudinariis observandum esse docet Henrys, Tom. II. Lib. 4. q. 63. contraria quævis stipulatio bonis moribus adversa foret. Eadem humanitatis Lege erga focerum uti debet gener, ita ut non exigat rigidius dotem, quam is (citra dolum) exsolvere non potest.

XII. Quæres 5. an defuncta sine liberis uxore possit maritus impensas quas fecit in dotali fundo repetere ab uxoris hæredibus.

R. posse eum repetere impensas, tum necessarias, sine quibus fundus periisset; tum utiles, quæ uxoris rem meliorem fecerunt: non autem voluptarias, etiam si *voluntate mulieris factæ sint*, ut habet Lex II. ff. *De impensis in res dotales factis*. Si tamen ex evelli a fundo possint, ut tabellæ, statux, & alia id genus, has utique, rebus in pristinum statum reductis, auferre poterit. Quin & postulat æquitas quædam ut, si fieri potest, hujusmodi sumptuum ratio habeatur; prout ex Domato diximus, Tom. I. pag. nunc 252. Vide Pontas. eod. cas. 23.

XIII. Subdit idem ibid. cas. 24. & seq. 1. maritum posse impensas necessarias repetere, etiam si perierit fundus circa quem factæ sunt; ut si *fulserit insulam ruentem, eaque exusta sit*, Leg. 4. ff. *De impensis*, &c. 2. Fundum è dotali pecunia comparatum non esse dotalem. Unde qui ex decem librarum millibus agrum comparavit, qui nunc duplo pluris valet, decem librarum millia, non autem fundum refundere tenetur. 3. Eum qui pactam in dotem pecuniam actu exsolvere non potest, sed ejus redditum seu interesse solvit, non posse redditum hunc in sortem computare; prout statuit Innocentius III. cap. 16. *De usuris*. Neque hic timenda usuræ labes; cum hic subsit titulus damni emergentis, & *recompensatio onerum Matrimonii, quæ gener sustinet.* ita Pithæus. 4. Reditus summæ in dotem promissæ ante omnem Judicis sententiam deberi,

& currere vel ab ipso die contractus, vel à tempore per contractum præfixo. Ita idem Argou, ibid. pag. 76.

XIV. Quæres 6. an maritus uxori dotem integram restituere debeat, & lucrum inde perceptum cum ea partiri, si Matrimonium postmodum invalidum esse deprehendatur.

R. cum Urbano III. cap. *Significavit*, 2. *De donat. inter virum Et uxorem*, maritum hunc ad restitutionem dotis. *Et divisionem eorum quæ olim communiter habuerunt*, compellendum esse, *nisi aliud quid obstat*, puta stipulatio*, aut consuetudo, ait Pontas, v. *Dot.* cas. 16.

XV. Addit idem, cas. 17. post Sylvium in variis resolutionibus, v. *Matrimonium*, feminam quæ post conjugis obitum certo cognoscit Matrimonii sui nullitatem, habere quidem jus dotis suæ repetendæ, sed non percipiendi comoda ejusdem Matrimonii intuitu sibi concessa, quia hæc promissa erant sub conditione veri Matrimonii, quod in præsentī non occurrit.

Quæres 7. an mulieri à viro propter adulterium separatæ per sententiam, dos sit restituenda.

XVI. R. mulierem per adulterium dote sua privari, tum civili Jure, c. 24. Cod. *De jure dotium*; tum Jure Canonico, cap. 4. *De donat. inter vir.* &c. ubi sic Clemens III. *Si mulier ob causam fornicationis, judicio Ecclesiæ, aut propria voluntate recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotalitium repetere non valebit.* Dotalitium istud de bonis etiam paraphernalibus post Glossam explicat Pontas hic, cas. 18. Sed male; tum quia *in pænis benignior est interpretatio facienda*, ex Reg. 49. Juris in 6. tum quia renituntur Doctiores quique, ut Abbas, Menochius, Sanchez, Lib. 10. disp. 8. n. 10. Unde dotalitii nomine vel donatio propter nuptias facta, vel alia bona ex dotalibus ceteroquin uxori debita intelligi debent.

XVII. Hæc tamen Conclusio limitatur 1. si Pars innocens nocenti culpam expresse vel tacite condonavit, nisi reconciliationi adjiciatur pactum de dote & aliis non restituendis: 2. si adulterium materiale sit, & à culpa vacet: 3. si conjux in alterius adulterium consensit: 4. si & ipse adulter sit, vel fiat ante Sententiam Judicis: 5. si Pars adultera vel ex eodem vel ex alio Matrimonio prolem habeat legitimam. In priori enim casu maritus sumit tantum partem illius è filiis cui minus debetur (*du moins prenant.*) In Posteriori dos non accrescit Parti innocenti, sed liberis; innocente usum fructum duntaxat retinente ex novella 117. cap. 8. Sed de his, quæ ex parte admittit Ferriere, v. *Adultere*, p. 57. consulendi sunt locorum usus.

XVIII. Tria his addenda cum Cabassut. Lib. 6. c. 28. n. 6. & 7. 1. Posse uxorem cujus vir adulteratur & concubinam tenet, agere ad separationem thori, dotem repetere, & lucrari donationem propter nuptias. 2. Uxorem quæ viro concubinam tenente adulteratur, non perdere

* Le mari peut stipuler qu'il gagnera la dot, ou une partie, en cas qu'il survive la femme; comme aussi l'Etranger qui donne la dot, peut stipuler qu'elle lui sera rendue, ou à ses heretiers. Argou, Tom. II. pag. 76. Verum stipulatio hæc in Matrimonio irrita locum habere non potest. Unde hæc Urbani III. verba, *Nisi aliud quid obstat*, sic videntur intelligenda: *Nisi maritus jus in dotem habeat, propter impensas necessarias*, &c.

perdere dotem ex Decio & aliis, quia paria delicta in hoc saltem casu mutua compensatione tolluntur. 3. Mulierem quæ à viro propter fævitiam ejus & perditos mores juridice separatur, posse quidem sine viri interventu obligari in illis quæ ad dotis suæ conservationem pertinent, perinde ac si vidua foret; sed tamen non posse vivente viro eandem dotem alienare, prout à Senatu Parisiensi judicatum est 2. Januarii 1597. Quod huic Codicis Legi 29. *De jure dotium* consonat: *Ita tamen ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi, vivente marito, & Matrimonio inter eos constituto.*

Quæres 8. An uxor quantum ad dotem præferenda sit Fisco, vel creditoribus dotantis.

XIX. R. ad 1. Hypothecam dotis, si anterior sit Fisco seu Thesaurio Regio, eidem præferri. Secus, si posterior sit. In dubio an posterior sit, servandum id Reg. 85. ff. *De Regulis Juris*: *In ambiguis pro dotibus respondere melius est.* Pontas, v. *Dette*, cas. 14. Auctor Observationum in Argou, Tom. II. p. 86.

XX. R. ad 2. Hypothecam, quam in securitatem dotis suæ habet mulier in mariti sui bona, valere tantum à die celebrati contractus, solumque ad dotem & pacta connubialia. Unde si ante contractum matrimonialem vir ejus debebat aureos centum, non potest uxor summam hanc post obitum viri clanculum sibi in locum dotis etiam majoris retinere, sed creditori se antiquiori restituere tenetur. Vide Domat, Lib. 1. tit. 9. in Præambulo; Pontas, v. *Hypothèque*, cas. 15. Argou, pag. 87. ubi aliam Tolosani Senatus praxin esse indicat.

XXI. Quæres 9. An creditores agere pos-

sint in rescissionem dotis cum ipsorum præjudicio concessæ.

R. Vel dos illa à patre constituta est, vel ab ipsa muliere quæ sui juris erat. Si 1. dos citra fraudem constituta censetur, modo sponsus futuri sui soceri debita ignoret. Si 2. dos fraudulentè constituta supponitur. Ita Jure Romano sancitum, quod dabit Pontas v. *Dot*, cas. 11.

XXII. Quæres 10. An uxor de dote disponere possit.

R. neg. Quia *pro oneribus Matrimonii mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse cepit, manifesti juris est*, Leg. 20. Cod. *De jure dotium*. Si autem de dote, quæ cum mariti bonis non confunditur, uxor disponere non potest, non poterit à fortiori disponere de bonis communis in ludum, imo nec in actiones pias certi valoris. Vide dictam Tract. de Jure, part. 3. cap. 4.

XXIII. Sed quid, si dotem dilapidet maritus? Annon eam poterit uxor subtrahere, imò & ex ipsa lucrum usurarium percipere?

R. Non licere uxori ex dote usurarium lucrum percipere: unde vel dotem ex Judicis arbitrio in societatem honestam collocare potest, vel separationem bonorum, quo sibi consulat, obtinere. V. Pontas, v. *Pret*, *mutuum*, cas. 3.

XXIV. Quæres 11. An uxor quæ certam pecuniæ summam à priori marito sui juris ante Matrimonium recepit, eamque cum pari, quæ sua erat, exhibuit in dotem, possit eam inter primi & secundi conjugii liberos ex æquo partiri.

Respondet Pontas, v. *Dot*, cas. 13. affirm. quia, inquit, nulla cautum est Lege ne sponsus sui juris futuræ suæ sponsæ donum ejusmodi largiatur. Verum hæc decisio suas habet difficultates, ut dixi part. 2. de contractib. cap. 12. Vide Articulum seq. in fine.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE

CONTRACTU ET PACTIS CONNUBIALIBUS.

XXV. **C**ONTRACTUS civilis Matrimonii vel est *conventionalis*, & definitur Actus, seu Instrumentum, quo nupturientes conjugii futuri pacta & clausulas coram persona publica, seu Notario, scriptis consignant, ut de iis in posterum constet; vel est *legalis*, & tunc est conventio juxta Legem vel Consuetudinem tacite facta ab iis qui sine scripto contraxerunt. Jam.

XXVI. Quæres 1. An in Gallia sufficiat contractus legalis, & quæ sit vis ipsius.

R. Sufficere: unde Rusticani plerique sine contractu conventionali nubunt, & tamen valide nubunt. Tunc autem consuetudo, non loci in quo contrahitur Matrimonium, sed loci quo domicilium habet maritus, conventiones matrimoniales regit ac moderatur: unde his nihil, contracto semel Matrimonio, superaddi potest. Collator Paris. Tom. IV. p. mihi 20. & Andegav. Tom. III. p. 103.

XXVII. Expedit tamen ut qui aliquid census seu boni habent, conventionalem celebrent

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

contractum, quia in eo multa, non quidem adversa consuetudini, sed per eam minime prohibita, inscribi possunt.

XXVIII. Quæres 2. quæ ad contractum conventionalem requirantur formalitates.

R. requiri 1. Ut coram Notario fiat, vel Status Secretario: alioquin nullam uxori vel liberis in ipso etiam conscientie foro, hypothecam dabit: 2. ut ante nuptiarum benedictionem ineatur; quidquid enim post fatale illud momentum sit, nullius omnino est momenti. Unde nunquam ferre debent Parochi ut contractus subscriptio ad tempus Matrimonium subsequens differatur. Sane clausula omnis post benedictionem apposta, nisi Lege aut Consuetudine firmetur, jus nullum re ipsa tribuit. Qui vero diem antiquiorem contractui præfixit Notarius, ut ille ante benedictionem celebratus videretur, in solidum ad restitutionem tenetur, si hac via aliquid legitimis hæredibus contingat detrimenti. Collat. Paris. Tom. IV. p. 23. & 24.

IIII

XXIX

XXIX. Atque hinc sequitur nihil in eo contractu post initum Matrimonium mutari posse. Unde ne quidem de communi consensu à dono etiam mutuo resilire possunt, prout duobus Arestis judicatum est: quin neque id possunt per Actum extremæ voluntatis. Quode ad Ferriere, v. *Contrat de Mariage*, p. 477.

XXX. Quæres 3. quæ clausulæ seu conditiones matrimoniali contractui apponi possint.

R. Apponi posse clausulas omnes quæ bonis moribus non officiunt, secundum id Consuetudinis Aurelianensis, art. 202. *En Traité de Mariage & avant la foi bailée, & avant la bénédiction nuptiale, hommes & femmes peuvent faire telles conditions, douaires, donations, & autres conventions que bon leur semblera.*

XXXI. Dixi, quæ non officiunt bonis moribus. Siquidem ex Leg. 4. *De inutilib. stipulationibus: Omnia quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sunt.* Porro bonis moribus officiunt, quæ adversantur 1. Juri naturali, ut quod mulier caput & domina communitalis instituat; 2. utilitati publicæ, ut quod conjuges paciscantur licitas sibi fore donationes mutuas post nuptialem benedictionem, sicut antea; de quo inferius: 3. Consuetudini, ut si Partes in Normannia* contra Provinciæ morem de futura bonorum communitate conveniant; 4. bonæ fidei, ut si quid contractui inferatur, quod uxori, hujusmodi rerum imperitæ, post conjugis obitum nocere possit. Utique qui dolosas id genus clausulas de industria contractibus apponi curant, *jure super his satisfacere tenentur. Nec ignorantia excusat, si, quod in Notarios præcipue cadit, scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam*, Cap. *Si culpa, de injuriis.*

XXXII. Quæres 4. An civilis contractus titulum seu jus sponsis faciat à die contractus, An à die benedictionis conjugalis.

R. Vel Partes legaliter, proinde sine Notarii opera contrahunt; vel conventionaliter & coram persona publica. Si 1. mutua eorum jura nonnisi à die benedictionis nuptialis incipiunt, quod expresse statuit Consuetudo Parisiensis, art. 220. Si 2. multo probabilis est mulierem, ejusque futuram prolem, ab ipso contractus die jus & hypothecam habere in bona mariti, ad doarii sui & aliarum conventionum asssecurationem. Alioquin enim sponsus eo temporis intervallo quod contractum inter & Matrimonii celebrationem desluit, in futuræ conjugis fraudem vendere posset, aut hypothecæ subicere bona quæ sponsæ in securitatem obligata sunt. Etsi autem, ut contractus ille plenum sortiatur effectum, requiritur solemnitas benedictio Matrimonii; non tamen ejusdem consummatio, nisi hæc per veram ac perpetuam alterutrius impotentiam impediatur: tunc enim ut nullum est Matrimonium, sic nulla ex eo jura percipi possunt. Collat. Paris. Tom. IV, pag. 30. & seq.

XXXIII. Quæres 5. An contractus civilis titulum faciat conjugatis omnibus.

R. neg. Non enim facit titulum, 1. iis qui in extremis post crimen nubunt, prout sanxere Ludovicus XIII. an. 1639. art. 6. & Ludovicus XIV. an. 1697. 2. Neque iis qui toto vitæ decursu Matrimonia sua, licet alias in facie Ecclesiæ, contracta celaverunt. Ita idem Ludovicus XIII. ibid. art. 5. 3. Sed neque filiisfamilias, qui sine patrum, matrum, tutorum, aut curatorum assensu nubunt. 4. Neque iis qui exultatione vel tristemibus in perpetuum mulctati sunt.

Sed quid, si Matrimonium cum impedimento dirimente contractum sit?

XXXIV. R. Vel Matrimonium utrinque mala fide contractum est, vel utrinque bona fide, vel cum bona fide ex parte unius, mala vero ex parte alterius. Si 1. nullum parit effectum, seu in exteriori, seu in interiori conscientiæ foro: quanquam valet tunc cumunitas ut & alia quævis societas solo Partium consensu stabilita. Si 2. valet contractus quantum ad civiles effectus & legitimationem proles; valet; inquam, pro tempore quo substitit bona fides, puta quo uxor priorem maritum occubuisse justis de causis existimavit. Si 3. prodest contractus Parti innocenti, puta femina quæ Sacerdoti, conditionis ejus inscia, nupsit. Unde hæc doarium suum & communitalis jura obtinebit. Ubi notandum deesse semper bonam fidem conjugis quæ clandestine inita sunt. Collat. Paris. pag. 36. & seq.

XXXV. Quæres 6. quæ potissimum fraudes & injustitiæ in civili Matrimonii contractu committantur.

R. Nullum esse contractum qui plus exigit sinceritatis quam Matrimoniale; at nullum esse qui dolis pateat amplioribus. In hoc autem quadruplici potissimum ratione peccatur, 1. per contrascripta privata, Gallice *Contre-Lettres*; 2. cum ut libera ab omni debito exhibentur bona, quæ tamen hypothecis gravata sunt, aut supra vim suam elevantur bona modica, &c. 3. Cum futurus sponsus id sibi agnoscit in dotem datum, quod revera datum non est; 4. cum subscriptio contractus post Matrimonii celebrationem remittitur, quia sic nihil habet virium: de quo jam supra; atque utinam non excidat animis.

XXXVI. Quod ad 1. caput attinet, indubii juris est apud nos, contrascriptum, quo quidpiam additur clausulis contractus matrimonialis, vel ab eo demitur, validum esse, si fiat coram Notario & de consensu consanguineorum qui matrimoniali contractui subscripserunt. Si enim à Sponsalibus licet justis de causis resilire, licet & paribus de causis pacta quædam connubialia immutare. At vero si contrascriptum clanculo fiat, absentibus utriusque partis consanguineis (nisi Pars una cum consanguineis suis Parti alteri gratificari velit: isthæc enim consentire censetur) tunc nullum in utroque foro effectum parit. ** Hinc, si puella nummos mille

* Vide Commentarium Cl. de Ferriere in Artic. 220. Consuetud. Paris.

** Contre-Lettres, en fait de Contrats de mariage, sont défendues, & n'y peuvent donner atteinte, si elles ne sont faites avant la célébration du Mariage, & en présence des parens qui ont signé au Contrat, ou du moins de ceux en préjudice de qui elles sont faites, & qu'il y en ait minute au pied du Contrat, Ferriere hoc verbo.

le in contractu matrimoniali futuro sponso pollicita, ab eo contra scriptum privatum exigit, quo summa hæc media parte diminuatur, non desinent puellæ hujus hæredes teneri ad refundendam superstiti marito nummorum mille summam. A contrario si maritus duntaxat 6000. librarum sponsæ futuræ in contractu pollicitus, eidem per contra scriptum sponsonderit 10000. librarum, mariti hæredes qui contra scriptum sigillo suo non munisse supponuntur tantum 6000. librarum in contractu enuntiata mulieri refundere tenentur: neque hæc, ut residuum comparet mariti bona quasi cœmpensationis titulo subripere poterit.

XXXVII. Aliquando judicatum est à Parisiensi Curia valere contra scriptum quo gener socero suo, dum viveret, fundi filiæ ipsius in dotem concessi fructus retrocedebat. Idque admittit Ferriere, v. *Contre-Lettres en fait de Contrat de Mariage*. At observat Collator Paris. pag. 45. Jurisprudentiam hanc jam ab an. 1630. desisse, ne deterior fiat communitas, & uxor quæ manus habet ligatas, aliquid detrimenti ferat. Unde ne quidem respectu patris potest filius id facere quod gener ille fecerat respectu foci.

XXXVIII. Secundum cap., quo vel amplificantur opes hominis cui res est angusta, vel ut libera exhibentur bona hypothecis onusta, &c. fecunda est malorum & injustitiarum radix. Ex hac aut simili parte peccant, & ad restitutionem tenentur, 1. qui ut puellam incautam decipiant, amassii ejus villas, annuos redditus, officia apud Principem, aliaque ejusmodi commenta plenis eidem faucibus eructant, cujus doli exemplum multiplex dabit Auctor Collat. Paris. Tom. IV. sub finem. 2. Patres, qui famæ ditiores quam opum, pecunias undecunque corradunt, quas proli suæ assignant in dotem; & sic ex alieno fortunam natorum suorum construunt. 3. Qui post omnigenam bonorum suorum cessionem factam creditoribus, qui multum perdidere, pinguem hæreditatem sortiti, eam non partiuntur inter creditores, sed in natorum suorum do-

tem aut dotalia large impendunt; cum id unum retinere possint quod ad parcam sui suorumque sustentationem necessarium fuerit, ut dictum est Tom. I. 4. Patres qui ut uni è suis impensius dilecto faveant, ceteris legitimam detrahunt. 5. Matres quæ pupillares denarios secundo marito in dotem tribuunt. 6. Tutores qui ut de filio, de nepote, de amico, bonorum pene inopibus præclare mereantur, iisdem pupillam suam divitem dant in Matrimonium. De his & aliis eo pertinentibus adi Collat. Paris. Tom. IV. Lib. 6.

XXXIX. Ex tertio capite peccant, qui quam non accepere dotem, accepisse, seu consentiente Notario, qui tunc perjurii reus est, seu eodem decepto testantur: hæc enim recognitio multis abusibus viam pandit, ut dixi Tom. I. Si tamen vir sui juris id tantum dederit quod juxta Legem aut Consuetudinem dare poterat, non erit mulier post obitum ejus restituendum obliganda, ut docet Collator Andegav. Tom. III. pag. 110. quia sponsa de futuro non est deterioris conditionis quam extraneus, cui idem donum fieri potuisset. In hoc autem casu possent, meo quidem judicio, parentes hanc dotis partem, post uxoris mortem repetere, quia quod vere dari potuit, & re ipsa datum est filiæ, ad ejus parentes vel hæredes pleno jure devolvitur. Aliud fuerit, si quod datum est, aut dari fictum, vel à viro minime sui juris datum sit, tunc enim totum restitui debet; vel penes aliquam sui partem datum sit adversus Legem, tunc enim restituendus erit excessus. Sed & inspicendum dantis motivum: si enim agnoverit se, dum mille nummos accepit, duo millia recepisse, quia sperabat motum honesta illa agendi ratione patrem nummos mille prioribus additurum, iniquum fuerit id repetere quod vere datum non esse, cognoscitur. Interim uxor quæ ejusmodi dotem legitime acceperit, si secundo nubat, eam prioris inter & posterioris conjugii prolem dividere; quia quidquid donat maritus prior, id relative ad propriam sobolem donare censetur. Vide & confer quæ dixi eodem Tom. I. ubi supra.

ARTICULUS TERTIUS.

DE

DONIS ET DONATIONIBUS INTER VIRUM ET UXOREM.

XL. **D**ONATIO ex dictis in Parte secunda Tract. de Contractib. cap. 12. est Liberalis & gratuita rei alicujus collatio: eaque vel incompleta est, tantumque verbalis, quæ fit sine actuali rei traditione; vel completa, quæ fit re actu tradita. Utraque autem vel est inter vivos, vel causa mortis. Prior ea est quæ fit à vivente & sano, ea mente ut donatarius dominium rei ipso facto acquirat. Dixi, à vivente & sano, quia ex Art. 277. Consuetudinis Parisiensi. quæcunque donatio facta tempore morbi unde quis decedit, causa mortis facta censetur: idemque est de donationibus

instante mortis periculo, puta naufragio imminente, factis. Posterior ea est qua quis ita donat, ut rei donatæ dominium non nisi post mortem suam in alium transferri velit.

XLI. Est aliud donationis genus, quod *donum mutuum* nuncupatur, quo nempe conjuges sibi aliquid mutuo largiuntur, vel potius in futurum spondent.

XLII. Donum mutuum vel in connubiali contractu & ante benedictionem fieri potest, vel constante jam Matrimonio. Potior est doni mutui, quod in ipso Matrimonii contractu fit, conditio, quam doni Matrimonium subsequen-

tis.

tis. Neutrum quidem executioni madari potest ante mortem alterutrius conjugis: at donum quod in ipso Matrimonio contractu perficitur, absolutum esse valet, & sine reversione ad hæredes, (*sans retour.*) Quod autem sit Matrimonio jam celebrato, pluribus in locis solum rei donatæ usumfructum complectitur, & multis subjacet oneribus. De Quibus vide Auctores infra citandos. Jam

Quæres 1. An donum mutuum tam constante Matrimonio, quam antea, licitum sit.

XLIII. R. 1. Nullam esse difficultatem de dono mutuo ante Matrimonium. Contractus enim matrimonialis capax est cujuscunque honestæ conditionis. Honestæ est autem conditio qua quis minime prohibitus, & accedente Juris subsidio, vel parentum consensu, dat alteri ut ab eo recipiat: *Do ut des.*

XLIV. R. 2. Donum mutuum, vel aliquid æquivalens, constante etiam Matrimonio, ubique pene secundum uniuscujusque loci consuetudinem, esse licitum, modo præscriptis conditionibus vestiatur. Sane viget illud doni genus à prima Regum nostrorum progenie ut patet ex Formulæ Marculphi, Lib. 1. cap. 12. Et vero æquum erat ut conjuges liberis privati aliquem ex mutuo suo labore fructum percipere possent. Hinc à veteri quodam Practico donum mutuum vocatur, *le soulas des mariés privés d'enfans.*

Quinque porro sunt doni hujus mutui conditiones.

XLV. Prima est, ut uterque conjux mente & corpore sanus sit. Si enim dum sit donum, ægrotet alteruter, donum corruere necesse est; quia spes tota penes recte valentem consisteret. Quin & nonnullæ Consuetudines, ut Nivernensis, tantum in utroque conjuge æqualitatem requirunt, ut nisi ejusdem sint ætatis, donum corruat. Aliæ volunt ut altera Pars compartem non superet decennio.

XLVI. Secunda, ut neuter, conjux, alio moriente, prolem aut prolis partem ex præcedente vel præsentem Matrimonio susceperit. Alicubi tamen, ut in Aremorica, valet donum, mutuum, etiam si non desint liberi. At tunc qui in vivis superest, donatoris prolem reficere, eique ad victum & cultum necessaria suppeditare debet.

XLVII. Tertia est, ut mutuum donum utrinque sit æquale. Unde si, quod quibusdam in locis licitum est, possint conjuges usum *proprium* sibi mutuo donare, qui plus habet propriorum quam alter, non nisi massam istius bonis parem largiri valet. Si vero, ut Consuetudine Parisiensi & aliis pluribus cautum est, non nisi mobilium proprietatem, immobilium usumfructum dare liceat; par quantum ad hoc esse debet conditio utriusque sponsi; ita ut si quid alter sibi reservet, alter paris reservationis jure utatur. Sed de doni mutui materia, quæ non est ubique eadem, imo & alicubi quoad usumfructum stat, etiam si non desint filii, adeundæ necessario locorum Consuetudines.

XLVIII. Quarta est, ut donum mutuum coram Notario fiat, qui primam ejus percriptionem (*Minute*) penes se asservet.

XLIX. Quinta est, ut *insinuetur*, ad mini-

mum quamdiu uterque in vivis est, alioquin ab uno revocari potest, alio etiam dissentiente. An semel insinuatam jam non nisi mutuo de consensu retractari valet.

L. Ceterum *minores* duo, duove quorum alter minor sit, major alter, donum mutuum sibi invicem præstare non prohibentur. De his adi Joseph. de Ferriere, v. *Don mutuel*, pag. 618. Argou, L. 3. cap. 22. &c.

LI. Quæres 2. an conjugum alter alteri quid donare possit dono simplici seu non mutuo, saltem ex grati animi sensu, puta quia uxor maritum per annos plures in strato languentem assiduo labore curavit; item quia eadem mulier nihil aut vix quidquam habeat in bonis unde vitam suam toleret, &c.

R. id esse licitum in locis ubi hujusmodi donationes, seu inter vivos fiant, seu causa mortis approbantur per Consuetudinem, ut Rhemis quoad primum caput, Nannetis & Ambiani quoad secundum. Quæstio itaque de iis solum locis moveri potest, in quibus utrumque hoc donationis genus per Consuetudinem reprobatur, ut Parisiis, Trecis, & alibi frequenter.

LII. Et quidem videtur quod ex donationes sint licitæ. 1. Quia ex dictis art. 1. q. 4. maritus non tenetur ad restitutionem dotis, si ex restitutione futurum sit ut in extremam inopiam vergat. Ergo nec à pari ad refundendam donationem tenebitur mulier, si refundendo in eundem miseriam statum delapsura sit. 2. Quia ex dictis, To. I. ubi de dominio, p. 243. filius qui ex bonis paternis lucratur, aliquam hujus lucri partem labori suo parem retinere potest, ne deterioris sit conditionis quam extraneus. Ergo à pari uxor quæ teneriora quæque & humilia conjugum diu ægrotanti obsequia impendit, donum aliquod sibi lubenter factum retinere potest, ne pejor sit ejus quam ancillæ conditio. 3. Quia humanæ Leges, cum alioquin justitiæ & humanitati adversantur, per epikiam sunt interpretandæ. Quid autem humanitati adversum magis, quam ut uxor, quæ vires & tempus mariti obsequio impendit, ab eo recipiat unde vitam utcunque sustentet. His de causis admittunt Theologi nonnulli id genus donationes, quas *remuneratorias* nuncupant.

LIII. Contrarium tenent Galli, & in his late Pontas, v. *Donation*, cas. 1. & seq. Nempe vero, ait, ut ea donationis species irrita sit, tria sufficiunt; 1. ut Consuetudo vim habeat Legis humanæ; 2. ut humanæ Legi obtemperandum sit in conscientie foro; 3. ut obligatio hæc in casibus etiam austeris urgeat, cum id exigit commune bonum, cui privata quæcunque bona cedere necessum est. Atqui 1. Consuetudo vim habet positivæ Legis; quia, ut post S. Isidorum (cap. 5. dist. 1.) admittunt omnes: *Consuetudo est jus quoddam moribus constitutum, quod pro Lege suscipitur, cum deficit Lex*: 2. *Leges humanæ etiam sæculares imponunt homini necessitatem ad observandum in foro conscientie*, ut ex SS. Augustino & Thoma docet D. Antoninus, 1. Part. tit. 18. cap. unic. & à nobis probatum est in Tract. de Legib. 3. demum obligatio hæc in casibus etiam duris urget, cum id exigit commune bonum, prout ibid.

ibid. ostendimus. Porro exigit commune bonum ne conjugum alter alteri donet contra præscriptum Legis; quia alioquin comminationes, blanditiæ, aliaque id genus, quorum artem norunt conjugati, perpetuam hæredes legitimos fraudandi ansam præberent. Hinc equidem gravia interdum sequuntur incommoda: quin & nonnihil iis offendi videtur naturalis æquitas. At ubique receptum est istud; *Omnis Lex humana habet aliquid iniqui.* Item istud Glossæ in cap. 2. dist. 1. *Quandoque est aliquod jus, quod primo intuitu non est æquum nec justum, ut si cujus uxor adulteratur, quod (si postea cognoverit eam) non possit ad Ordines promoveri . . . Dico quod in omnibus casibus & causa & pro bono pacis, vel publico, inducitur quoque rigor contra naturalem æquitatem.* Huic decisioni animo pene renitenti subscribo. Optandum sane ut vel Magistratus, interpretata Consuetudine, inopi conjugum succurrant, cum id meretur tota ejus erga defunctum agendi ratio, vel ut hæredes defuncti id donent ex antidotali pacto, quod stricto Legis jure non debent.

LIV. Quæres 3. annon possint conjuges per viam fideicommissi, id quod aperto jure non possunt.

R. non posse. Quæ enim Consuetudo donationem seu *brevi manu*, seu per actum ultimæ voluntatis reprobavit, reprobavit & donationem per viam fideicommissi; & merito, quia sic facile eluderentur Leges donationum inter conjugatos prohibitivæ. Cum ergo, ad mentem Justiniani, Leg. 22. ff. *De legib. id custodiri oporteat quod moribus & consuetudine inductum est*, pro certo haberi debet viam fideicommissi fraudibus annumerandam esse. Vide & expende Pontas, v. *Donation*, cas. 2.

LV. Sed quid, si conjugum alter certam tertio alicui summam pecuniæ legaverit, ea intentione, quam nec verbis nec factis expressit, ut is eam reddat alteri conjugi?

R. prout jam feci. Cap. ultim. de Contractibus, in hoc facto nihil esse mali, modo circumstantiæ & indicia ex quibus Legatarius intentionem legantis cognoscit, non includant

virtuale pactum donationis in alterum conjugem refundendæ. Quin & sicubi hæc legandi ratio ita communis fieret, ut per eam Lex frequenter eluderetur, ita ut non posset Legatarius citra famæ & honoris dispendium re legata uti nisi in commodum conjugis superstitis; existimarem istud legati genus pro vero fideicommissio, adeoque pro vera fraude habendum esse: Sicut pro ficto ad Ordines titulo habetur, qui juxta loci alicujus morem sine infamia exigi non possit, ut dixi T. VI. par. II. c. 8. n. 437. Unde non ita pridem consului, ut aliquis hujusmodi Legatarius legatam summam inter uxorem & hæredes mariti æqua mensura divideret; tum ut ea lectione monerentur Legantes sibi deinceps ab ea tortuosa legandi ratione abstinendum; tum ut palam constaret Legatarium non ex pacto, sed pro nutu de re legata disponere.

LVI. Quæres 4. an conjuges ipsa etiam mobilia dare alter alteri prohibeatur.

R. in his sequendam esse locorum consuetudinem. In Provinciis quæ Jure scripto reguntur, licet utrique per testamentum mobilia sua alteri liberos non habenti donare. In iis vero Provinciis quæ per Consuetudines reguntur, id alicubi permissum est, ut in Tractatu Nirvernensi, Borboniensi, Pictaviensi, &c. alicubi vero severe prohibitum, ut in Consuetudinibus Parisiensi, Aurelianensi, Blesensi, Senonensi, Altifiodorensi, &c. imo quibusdam in locis, ut Meloduni, Turonibus, in Aremorica, &c. licet marito dare uxori, non uxori dare marito. Pontas, ibid. cas. 4.

LVII. Quæres 5. an donatio prorsus caduca sit, nisi insinuetur ante mortem conjugum.

R. donationem hanc, nisi insinuetur, non esse prorsus firmam, ut quæ ab uno sine alterius consensu retractari possit; at non esse prorsus nullam ex parte uxoris, cui satis est si eam intra quatuor à mariti obitu menses insinuari curet. Aliud est de marito qui à donatione excidit, nisi eam vivente uxore insinuari satagat. Argou, T. 2. Lib. 3. cap. 14. pag. mihi 164.

ARTICULUS QUARTUS.

DE

COMMUNITATE BONORUM INTER CONJUGES, UBI ET DE DEBITIS.

LVIII. COMMUNITAS bonorum est societas, vi cujus maritus & uxor vel bona quæcunque sua, vel aliquam horum partem in communi reponunt, ut finita societate & bona ipsa, & quod ex iis lucri vel damni perceptum est, inter utrumque ex æquo dividatur.

LIX. Communitas illa vel contrahitur vi solius Consuetudinis, & tunc locum habet in iis qui cum contractu, aut sine contractu nupsunt, nisi positive communitatem excluderint; vel nec præcipitur, nec reprobatur à Consue-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

tudine, ut in Provinciis Jure scripto utentibus; & tunc non habet locum, nisi Partes de ea convenerint; vel Consuetudine disertim reprobatur, ut in Normannia sola*; & tunc de ea pacisci non licet, nisi Matrimonium extra Normanniam celebretur: quanquam si res in Curia Rothomageni agitetur, communitas habeatur ut infecta.

LX. Quæ bona communitati subjaceant, an mobilia quæcunque, an etiam immobilia, vel actu possessa, vel titulo gratuito aut oneroso deinceps possidenda, ex conventionem contra-

* Nota in
Argou p.
25.

K k k k

hen

hentium, vel ex usu locorum in quibus contrahunt, dijudicandum est. De his sic decernit Consuetudo Paris. art. 220. *Hommes & femmes conjoints ensemble par Mariage sont communs en biens meubles & conquets immeubles, faits constant & durant ledit Mariage. Et commence la communauté du jour des épousailles & benediction nuptiale.* His præmissis quorum peritior expositio, occurrente casu, è Jurisperitis desumenda est.

LXI. Quæres 1. an maritus, qui secundum Consuetudinem Parisiensem est mobilium atque immobilium constante Matrimonio acquirentium dominus*, possit, inscia vel renitente conjuge sua, ex iis parentes vel amicos suos locupletare, aut iisdem pro nutu abuti: Et num idem uxori licitum sit.

R. negat. Etsi enim, ut advertit Gregorius Tolosanus, in Syntag. Juris, Lib. 11. cap. 3. & 4. *Non datur actio furti contra uxorem, quæ res mariti subtraxerit, pendente & constante Matrimonio; nec contra virum, si uxoris res furatus fuerit;* certum est tamen eundem gravis peccati reum esse, si uxoris dotem aliaque ejus bona malos in usus impendat atque dilapidet. Ita docet Honorius III. cap. 10. *De Consuetudine.* Sed & ita docet ratio, cum Consuetudo administrationem bonorum uxoris marito non committat, nisi ut ea instar boni patrisfamilias regat & gubernet. Potest is quidem egenis parentibus quidpiam largiri, ne indigeant; idque de viri consensu potest etiam uxor. Verum aliud est rem domesticam in usus necessarios, aut admodum decentes impendere; aliud eandem in superfluos sumptus prodigere.

LXII. An autem maritus bonorum communium decoctor ad restituendum teneatur, gravis est quæstio, de qua vide dicta Tom. 1. part. 3. cap. 4. ubi etiam expendi an quid uxori- bus subripere licitum sit. Hic addendum in ipsa Normanniæ Consuetudine, quæ bonorum communis non admittit, uxorem, nisi quantum ad bona separata sit, ne ad pias quidem causas sine mariti assensu testari posse, vel inter vivos de bonis disponere, nisi vel in casu extremæ necessitatis, vel cum vir regimen bonorum committit uxori, aut ipsa consensum ejus merito præsumere potest. Vide Resolutiones Rogerii Andreæ la Palluelle, pag. 133. Sed majoris elucidationis causa.

LXIII. Quæres 2. an uxor è bonis communibus subripere aliquid possit, unde eleemosynam faciat, vel honestæ recreationi vacet, aut moderatè ludat.

Respondet Pontasius, v. *Communauté de biens*, cal. 4. cum Merbesio, Tom. 1. pag. 599. uxorem posse aliquid è communibus bonis subtrahere, ut patri, vel matri, vel utrique non extrema solum, sed & gravi necessitate laboranti impertiat, si maritus illis opem afferre renuat; quod uterque ad fratres, sorores, aut susceptos è priori conjugio filios, in eadem necessitate positos extendit. Rationem dant, quod *consentur ea lege contrahi Matrimonia, ut onera*

debitaque realia, quæ uni conjungi incidunt, alterius etiam debita evadant.

LXIV. Quod ad eleemosynas spectat, docet idem Pontasius, ibid. cal. 1. & ex Augustino, Epist. 272. alias 99. (n. 4. & 5. probat uxori à gravibus eleemosynis esse abstinendum, nisi accedat mariti consensio; at eleemosynas moderatas ex tacito ejusdem mariti consensu permittit, cit. cal. 4. præsertim, inquit, cum à domo abest maritus, & ipsa communis rei administrationem gerit; tunc enim, ait, eadem erogare, seu pauperibus, seu aliis potest uxor, quæ maritus, nisi id prohibuerit.

LXV. Addit idem ex Navarro, in Manuali, cap. 17. n. 154. pag. mihi 466. uxorem, quæ dedit marito dotem sufficientem, & nihilominus callet artem texendi, suendi, aut pingendi, vendendi, emendi, aliamve similem, qua non negligendo debitam domus administrationem, lucretur, posse ex ita lucrifactis libere impendere, modo eo lucro familia non indigeat. Sed hæc parum profunt, subdit enim Navarrus hæc à Pontasio prætermissa: *Modo lucra non sint communia marito & uxori, ut communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis, & in hypthesi nostra.*

LVI. Quod ad ludum & moderatas recreationes attinet, generatim pronuntiat idem Parisiensis Subpœnitentiarius, non licere uxori quidquam eos in fines è bonis communibus auferre. Favet hujus propositionis censura inter proscriptas an. 1700. à Clero Gallicano, n. 40. *Potest uxor viro surripere pecuniam, etiam ad ludendum, si mulier talis sit conditionis, ut ludus honestus pari loco cum alimentis ac victu habeatur.* Quæ propositio à generalibus Paris. Metropolitæ Vicariis jam ab anno 1658. in Casuistarum Apologia damnata erat, ut temeraria, scandalosa, à femina honestæ & Christianæ moribus aliena, &c. Nos tamen eod. Tom. 1. in feminam, cui maritus dure negat quod parci ipsi concedunt, paulo fuimus indulgentiores. Nec obstat censura mox allata; tum quia Casuistarum propositio longe est generalior; tum quia mulier, cui ludus pari est loco cum victu & alimentis, effusam in ludum habet propensionem, quæ omnimodis coercenda est, non fovenda.

LXVII. Quæres 3. an uxor, ut filix suæ Religionis ingressum ambienti faveat, possit dotem ejus, quam congruam negat pater sat rei habens, adaugere.

R. id illicitum esse uxori, neque augmentum à Monialibus posse suscipi, si resciant illud subtractum esse è bonis communibus. Ratio est, quia vir communis est arbiter, non uxor. Pontas, ibid. cal. 5. Unde obiter colliges eos qui ab uxori- bus jocalia, suppellectilia; &c. titulo quolibet receperunt, ad ea marito restituenda teneri, nisi res sint nullius pene valoris.

LXVIII. Quæres 4. an uxor, quæ violenter suspicatur maritum suum è communibus bonis summas graves subripere, possit vel aliquid clanculum titulo compensationis inde suffurari, vel

* Le Mari est maître des actions mobilières & possessoires appartenantes à la femme Consuet. Paris. art. 133.

vel rationem præsentis rerum status ab eodem exigere.

Respondet Sanbovius, Tom. 3. cas. 195. neutrum licere uxori. Non 1. tum quia nec ipsa, nec proles ejus quidquam in bona hæc juris habent, quamdiu subsistit communitas; tum quia suspiciosa mulier multa imaginatur quæ non sunt; tum quia cum nesciat gradum detrimenti sibi allati, si quod reapse illatum est, fieri nequit ut iusta compensatione utatur. Non 2. quia nullam administrationis suæ rationem præstare uxori tenetur maritus; sicut nec alius quipiam rei suæ rationem debet. Decisionem hanc totam approbat Pontas hic, cas. 3.

LXIX. Fatendum tamen esse in ea quid admodum duri, ut quæ feminam minus habeat veluti sociam & participem communitatis, quam ut extraneam, cui nequidem interrogare licet quid de bonis suis fiat. Censeo igitur uxorem amice & modeste sciscitari posse à viro quomodo res succedant, quem in usum summam hanc vel illam expenderit; blandiri, si cathgoricæ respondeat; sin vero, comminari separationem bonorum, ac demum ad eam usque progredi; præhabito tamen semper viri pii & in ejusmodi rebus versati consilio; ne aut nimium concedatur suspicioni non raro injuriosæ, aut, quod innumeris mulieribus quotidie evenit, uxor cum prole sua ad extremas angustias brevi redigatur.

LXX. Quæres 5. an vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta solvere teneatur.

Prænot. debita vel esse activa, quæ nobis ab alio debentur, vel passiva, quæ à nobis debentur alteri: utraque vero vel esse mobilia, quæ semel solvuntur, ut v. g. pretium mercis emptæ; vel immobilia, quæ singulis annis solvenda redeunt, ut census consignativi. His positus.

LXXI. R. 1. Neuter conjux tenetur ad exsolvenda debita quæ alter inter tempus subscripti matrimonialis contractus & Matrimonii celebrationem, alio incio contraxit, nisi ex iis adauctum sit communitatis bonum. Ratio est, quia æqua esse debet viri & uxoris conditio. Atqui vir postquam semel suum matrimoniali contractui sigillum apposuit, non potest bona sua vel hypothecis gravare, vel distrahere. Ergo nec simile quidpiam potest uxor ipsius. Ita Collat. Andeg. Tom. 3. pag. 135. Collat. Paris. Tom. 4. Lib. 2. pag. 59. &c.

LXXII. R. 2. Tenetur uterque conjux mobilia alterius debita, quæ Matrimonii contractum præcesserunt, expungere, nisi sit stipulatio in contrarium; eaque non semper sufficit ad præstandam ab iis debitis immunitatem.

LXXIII. Dixi debita mobilia; cum enim bona immobilia, quæ conjugati ante Matrimonium possidebant, non ingrediantur communitatem, ut supponimus, ex cit. art. 220. Consuet. Paris. sic nec ad communitatem spectare debent immobilia debita ante Matrimonia creata; unde ea conjugum quique tenetur de suo præstare. Reditus tamen ex immobilibus bonis, item & censuum consignativorum reliquationes, *arrerages*, quæ constante Matrimonio percipiuntur, ad communitatem perti-

nent, eorumque fruitio & administratio ad maritum devolvuntur; etsi nec fundus, nec fors principalis ad eundem pertineant. Collat. Andeg. pag. 138. Jam explicantur responsionis partes singulæ.

LXXIV. 1. Itaque tenetur conjugum quisque mobilia alterius conjugis debita, quæ Matrimonii contractum præcesserunt absolvere. Ratio est quia cum mobilia, mobiles effectus, mobilia jura, & activa debita, quæ ante Matrimonium ad alterum conjugem pertinebant, fiant per Matrimonii contractum utrique communia, necessum est ut in hoc commodum sentientes, in opposito sentiant incommodum, ne vel decipiantur creditores, vel Matrimoniis, quod sine turbis pluribus non fieret, se se opponere compellatur. Hinc illud consuetudinarii Juris proverbium? *Qui épouse la femme épouse les dettes*, quod huic consonat Parisiensis Consuetudinis artic. 221. *A cause de la quelle communauté le mari est tenu personnellement à payer les dettes mobilières dues à cause de sa femme, & en peut être valablement poursuivi durant leur mariage: & aussi la femme est tenue après le décès de son mari payer la moitié des dettes mobilières faites & accrues par ledit mari, tant durant ledit Mariage, qu'auparavant icelui; & ce jusqu'à concurrence de la communauté*, &c. de quo vide Commentarium Claudii de Ferriere, cum animadversionibus N. Sauvan d'Aramon.

LXXV. Neque si maritus plus solvere coactus sit, quam uxor in communitatem detulerit, ideo vel in exteriori foro, vel in foro conscientiæ, jus ullum habebit compensationis, seu in immobilia uxoris bona, seu actionis in hæredes ejus; prout ostendit Le Brun, Tract. de communitate, Lib. 2. cap. 3. n. 8. Unde qui communitatis bonorum partem corripunt, quo debita conjugis alterius à se ipsis persoluta compensent, rei sunt injustitiæ, prout docet idem Collator Andeg. pag. 134.

LXXVI. 2. Neuter tamen de his alterius debitis tenetur, si mutua ab iisdem immunitas stipulata sit, ut plerumque fieri solet, præsertim cum vidui aut viduæ desponsantur; unde tunc non gravatur communitas debitis ante Matrimonium contractis, sed iis tantum quæ constante Matrimonio & durante communitate contracta sunt.

LXXVII. 3. Non tamen sufficit ad præstandam à debitis immunitatem hæc stipulatio, nisi accedat *inventarium* mobilium quæ in communitatem tradita fuere. Unde sic habet articulus 222. Consuetudinis Paris. *Combien qu'il soit convenu entre deux conjoints qu'ils payeront séparément leurs dettes faites auparavant leur Mariage; ce néanmoins ils en sont tenus, s'il n'y a Inventaire préalable fait; auquel cas ils demeurent quittes, représentant l'Inventaire, ou estimation d'icelui*. Quapropter secluso Inventario non posset mulier obistere creditoribus, qui mobilia ejus in solutionem debitorum mariti occuparent; nec proderit ei per testes probasse mobilia hæc sua esse, non mariti; quia quidquid in communitate est, præsumitur mariti esse, nec admittitur probatio in contrarium. Ita Claudius de Ferriere in eundem art. Tom. 2. pag. mihi 10.

LXXVIII.

LXXVIII. Porro Inventarium illud 1. non nisi ex mulieris parte requiritur; 2. non potest confici post Matrimonii celebrationem, quia iam tum facta est bonorum confusio; 3. debet bona fide confici, & non fraudulenter; si enim probari posset dolose factum esse, pro nullo reputabitur; 4. enunciatio tamen diserta bonorum mobilium, quæ à patre & matre in contractu præcise recensentur, habet locum Inventarii, nisi puella mobilia alia possideat præter ea quæ sibi connubiali contractu dantur in Matrimonium. Ita Collat. Andeg. pag. 136.

LXXIX. Sed quid si maritus de bonis sponsæ suæ sine prævio Inventario ductæ debita sua persolverit? an nihil sponsæ suæ refundere tenebitur?

Tenebitur sane; Inventarium enim requiritur equidem ne sponsæ bona creditoribus obnoxia sint; sed non requiritur relative ad alium conjugem, cujus à debitis immunis efficitur mulier eo ipso quo conventum est ut conjugatorum quisque sua, non autem alterius debita ferat: unde si debita hæc post communis disrptionem perseverent, ab eo solum expungenda erunt à quo nominatim fuere contracta. Si vero ex communis bonis persoluta sint, debet conjux qui non ea contraxerat, ex bonis alterius compensari. Id. ibid. pag. 138.

LXXX. Si quæras an vir debita ab uxore constante Matrimonio procreata solvere teneatur, Reponam cum eodem distinguendum esse inter debita quæ mulier contraxit ad impensas domus, cujus administratio sibi à viro concredita est; & debita quæ contraxit sive ad ornatum sui, sive ad oblectationem.

Constat maritum de priori debitorum specie teneri in conscientia, quia uxor veluti quædam ejus procuratrix hoc in casu habetur. Quod vero ad ornatum & vestitum spectat, vel is spectata uxoris bonorumve communium conditione nimis est & factum redolens, tuncque de eo non tenetur maritus; vel sistit intra æqui & recti metas, & tunc ejusdem sumptus & impensæ in maritum cadunt. Curandum tamen ne mulieres inconsultis viris sumptus efficiant. Quod attinet ad debita ludi vel oblectationis intuitu contracta, docet idem Collator Andeg. pag. 141. maritum de iis in conscientia non teneri, neque hunc ad id condemnatum iri à Judicibus. Ita quidem se res habere possent; at tristem avari notam apud probos omnes sustineret, qui nummum unum aut alterum in honestam cum aliis ejusdem fortunæ feminis recreationem ab uxore semel mutuo acceptum refundere nollent; & si non à Judicibus, quod incertum mihi est, saltem à publica proborum omnium voce condemnaretur.

LXXXI. Si mulier sciente & approbante viro alii negotiationi intento, mercatricem publice agit, is ut lucri socius erit, sic & debitorum. Id. ib. p. 141.

LXXXII. Quæres 6. an uxor cujus vir debita plurima, tum ob res proprias, tum ob uxoris & filiorum alimenta & institutionem, contraxit, nec ante mortem exsolvit, dotem suam, alia-

que sua jura communitati renuntiando, possit repetere.

Respondet Pontasius, h. v. cas. 6. affirmat. modo debita hæc nec uxoris nomine, nec in privatam ejus utilitatem contracta fuerint. Nec obest quod debita hæc ad uxoris & prolis victum & vestitum ex parte contracta fuerint; ad id enim tenebatur maritus: quod si lautius fecit motu proprio, ipsi soli, non uxori est imputandum. Dura quidem decisio, sed quæ Consuetudinum dispositioni & genio non male congruit.

LXXXIII. Quæres 7. an vir mediam mobilium quæ mulier attulit, partem sibi possit vindicare, si uxorem necdum consummato Matrimonio mori contingat.

R. Id pendere ex statuto Consuetudinis; alicubi enim, ut in Consuetudine Parisiensi, art. 220. maritus statim à nuptiali benedictione omnia communis jura habet. Alibi, ut in Consuetudine Cœnomanensi, art. 508. jura hæc non nisi post annum & diem cohabitationes ad conjugem superstitem pertinent.

LXXXIV. Quæres 8. an mulier quæ communitatem videt in dies deperire, eidem renuntiare possit; & quæ sint hujus renuntiationis commoda.

R. Mulieri fas est renuntiare communitati, idque nunc, etsi nulla præcederet de hoc stipulatio, Juris est communis, ut observat Argou, Tom. 2. pag. 60. sed & in contractu nuptiali additur, in eo renuntiationis casu licitum fore uxori repetere ut liberum & immune (*franchement & quittement*) quidquid ipsa de suo in communitatem detulerit, quin & *doarium & præcipuum suum*. Hæc facultas repetendi, Gallice *Reprises*, ita operatur, ut uxor nihil debeat creditoribus mariti, nisi se cum eo in solidum obligaverit; quod Jurisconsulti nostri sic exprimunt: *La femme n'est tenue que des dettes auxquelles elle a parlé*. Sed de his adeundi iidem nostri Juris Interpretes passim citati.

Quæres 9. an communitas cesset per alterius conjugis mortem.

LXXXV. R. eam cujuslibet societatis conditionem esse, ut morte unius sociorum dissolvatur. Verum aliter se res habent in communitate bonorum; hæc enim, nisi post mortem præmorientis conficiatur Inventarium, perseverat inter superstitem & filios ejus minores, imo & majores, si ex filiis quidam minores sint. Sic enim recepto usu intelligitur is Consuetudinis Parisiensis Articulus 40. *Quand l'un des deux conjoints per Mariage va de vie à trépas, & délaisse aucuns enfans mineurs dudit Mariage; si le survivant des deux conjoints ne fait faire Inventaire avec personne capable, & légitime contradicteur, des biens qui étoient communs durant ledit Mariage, & au temps du trépas, soit meubles, ou conquets immeubles, l'enfant ou enfans survivans peuvent, si bon leur semble, demander communauté en tous les biens, meubles & conquets immeubles du survivant; pose qu'icelui survivant se remarie.* De quo ad Claud. de Ferriere.

ARTICULUS QUINTUS.

D E

AUGMENTO DOTIS, DOARIO, PRÆCIPUO, ET
JOCALIBUS.

HÆC brevis calamo perstringimus, ut levem eorum ideam sibi efforment juniores Theologi, plenior, cum opus erit, à Jurisconsultis notionem desumpturi.

LXXXVI. Augmentum dotis definitur à Josepho de Ferriere, v. *Augment de dot*, Commodum à marito uxori superstiti factum, & ex marito, post ejus mortem, bonis suscipiendum secundum mensuram dotis ab uxore allatæ. Longe aliter definitur ab Auctore Institutionum Juris Gallici; juxta hunc enim augmentum dotis est Portio bonorum mariti uxori superstiti concessa, ut secundum conditionem suam vivere possit: quæ boni portio, inquit, à contrahentium voluntate omnino pendet, atque ab iis figi & determinari potest sine ullo ad uxoris dotem, vel mariti bona respectu; ita ut nec de ea vel tanquam arctiori mulier, vel tanquam profusiori hæredes mariti conqueri possint.

LXXXVII. Augmentum dotis vel *conditionale* est, de quo statim, quod nempe ex partium consensu determinatum est; vel *consuetudinarium*, quod ex usu vel lege locorum fixum est, & alicubi ad mediam usque bonorum mariti partem assurgit, alibi ad tertiam tantum; alibi non eodem pro plebeis ac pro nobilibus gradu constitutum est.

LXXXVIII. Uxor quæ viro sine liberis defuncto supervixit, plenam habet augmenti dotis proprietatem, & de eo ad nutum disponere potest: Quæ vero suscepit prolem, 1. hujus augmenti usumfructum habet; 2. habet portionem *virilem*, id est portioni filiorum suorum parem, de qua pro arbitrio suo disponere potest. Quod si ad secundas nuptias convolet, ab hac portione excidit, solumque augmenti usumfructum conservat; idque modo non intra annum luctus nubat, alioquin vel ipso hoc usufructu privatur. Excidit etiam ab augmento dotis vidua quæ male versata est.

LXXXIX. Hæredes de augmento erga defuncti uxorem tenentur, etiamsi Matrimonium consummatum non fuerit. Uxor cujus vir bonis suis in gratiam creditorum cessit, non modo dotem suam, sed & dotis augmentum repetere potest, (nisi sumptibus immoderatis cessionis huic causam dederit.) Dos tamen semper præfertur augmento dotis, hujusque hypotheca privilegium non habet, sed tantum à die initi contractus incipit. Usura, seu interesse augmenti dotis debetur viduæ ab ipso obitu mariti die, nisi aliter conventum sit. Ita Ferriere eod. verbo.

Quod Provinciis Jure scripto utentibus est augmentum dotis, hoc in Regionibus consuetudinariis est Doarium, Gallicæ *Douaire*. Aliud tamen ab alio insigniter discrepat, ut paulo post dicemus.

XC. Doarium describi potest: Donatio uxori *Tournel. Theol. Moral. Tom. X.*

facta, & post mariti obitum eidem uxori cessura. Doarium duplex, *profixum*, seu *conventionale*, quod ex contrahentium pacto percipiendum est ex ea bonorum communis parte quæ ad virum pertinet, eaque deficiente ex *propriis* mariti; & *consuetudinarium*, quod Consuetudine sancitum est, & consistit tum in pensione quæ assignatur uxori, tum in Legitima quæ filiis constituitur.

XCI. Doarium hæcenus non videtur differre ab augmento dotis; ab eo tamen nomine multiplici discrepat; & quidem 1. quod proprietas augmenti vel portionis virilis ad feminam pertinet; contra vero mulier solum communiter doarii usumfructum habet; 2. Dotis augmentum, utpote lucrum superstitis (*gain de survie*) non transit à matre ad prolem, nisi mater viro supervivat: At doarium propria est filiorum hæreditas, statim ut Matrimonium contractum est. 3. Augmentum dotis non debetur, cum uxor suam ipsamet dotem pollicita est, & non præstitit: At debetur doarium, licet mulier promissam à se dotem non exhibuerit. 4. Augmentum dotis obnoxium est Edicto de secundis nuptiis per Henricum II. lato; secus de doario, seu consuetudinario, seu præfixo, nisi consuetudinarium excedat. Ita idem de Ferriere, v. *Augment de dot*.

XCII. Viduæ doarii & ipsæ capaces sunt, unde falsum est quod docet Cujacius, doarium concedi in pretium defloratæ virginitatis: quibusdam tamen Consuetudinibus cautum est, ut mulier doarium non lucretur, nisi cum marito dormierit.

XCIII. Per adulterium excidit mulier à lucro doarii; at adulterii actionem à marito intentam fuisse oportet; nec sufficeret ut ab hæredibus mariti post ejus mortem intentaretur. Si tamen probarent eam intra annum luctus impudice vixisse, posset à suo hoc jure privari.

XCIV. Ubi Matrimonium quacunque de causa irritum judicatur, desinunt jura doarii. Si tamen pacifice vixerit conjux cum marito impotente, judicatum est an. 1545. ei competere jus doarii repetendi. Vide Cl. Ferriere in artic. 247. Consuetudinis Paris. pag. mihi 117.

XCV. Si maritus civili morte plectatur, ut perpetua ad triremes damnatione, aut bonis cedat, &c. non potest uxor jam tunc doarium exigere; quia doarium mortem naturalem supponit. Potest tamen ipsa pensionem alimentariam ex mariti bonis exsolvendam insequi.

XCVI. Præcipuum, vel ut alii volunt, præcisum, gallice *Préciput*, est donatio certæ bonorum partis à communis bonis repetendæ, alterutri conjugum superstiti, per aliquas Consuetudines concessa.

XCVII. Is favor nobilibus solis conceditur
L l l l per

per Consuetudinem Parisiensem. Tantumque quoad mobilia, vel potius suppellectilia, *meubles meublans*, quæ extra Luthetiam & suburbia jacent, de quo vide articulum 238. ejusdem Consuetudinis; ubi mobilia hæc conceduntur *sine fraude*, ne conjugum altero ad interitum vergente, alter mobilia pretiosa extra urbem & suburbia in villam suam, ut sua fiant, deportari curet.

XCVIII. Cum præcipuum è solo communis bono repetatur, non potest exigi, seu ab uxore quæ communitati renunciavit, seu à marito, cum uxoris hæredes eidem communitati renuntiaverunt. Si tamen in contractu stipulatum est fore ut mulier communitati renuntiando, jus fervet ad *Præcipuum* suum, poterit illud repetere.

XCIX. Præcipuum repetitur sine augmento, *sans crue*, id est præcise secundum æstimationem rerum factam tempore Inventarii.

C. Præcipuum non viget in ditionibus Jure scripto directis; at moris est iis in locis pacisci ut uxor superstes certam habeat summam pro annulis & gemmis, seu ut brevius loquuntur, pro jocalibus, *Bagues & Joyaux*; eaque jocalia, ut & augmentum dotis, generali nomine dicuntur *lucrum superviventis*, *gain de survie*.

CI. Jocalia in Provinciis quæ bonorum communis bonum non admittunt, pertinent ad uxorem velut propria; unde licet dotem non persolverit, ea præ mariti creditoribus repetere potest, si adhuc extent in specie. In Provinciis vero consuetudinariis jocalia in communis bonum cadunt. Vide Ferriere v. *Bagues & Joyaux*; & quia dicta huc usque leviores, quam par sit, materiæ hujus ideam subministrant, de his in interiori foro consultus, ne passu quidem uno progredere, quin peritum causarum Auctorem ipse tu consulueris.

ARTICULUS SEXTUS.

DE

LEGITIMATIONE PROLIS.

CII **Q**UÆRES 1. An parentes ad promovendam illegitimæ suæ prolis legitimationem teneantur in conscientia.

R. teneri quantum possunt, quia prolis illegitimitas grave eidem detrimentum infert, tum in ordine Ecclesiastico, cum ad sacrum statum inhabilis sit; tum in ordine civili, cum excludatur à successione, & infamis reputetur.

CIII. Quæres 2. quomodo proles legitimæ effici possit.

R. prolem vel esse à soluto & soluta, qui tempore conceptæ prolis capaces erant Matrimonii secum contrahendi; vel esse adulterinam, aut ab iis natam quibus interdictum erat ex impedimento dirimente Matrimonium.

CIV. In priori casu proles legitima efficitur per Matrimonium subsequens, secundum id Alex. c. 6. *Qui filii sint legitimi: Tanta est vis Matrimonii, ut qui antea sunt geniti, post contractum Matrimonium legitimi habeantur.*

CV. In posteriori autem casu, puta si vir vivente uxore sua aliam cognoverit & ex ea prolem suscepit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius, & ab hæreditate repellendus. Ita idem Pontifex ibidem; eaque decisio viget in Gallia.

CVI. Sed quid si vir vivente uxore sua aliam imprægnavit, quam mortua uxore ante partum ducere potuisset?

Respondent plures Canonistæ prolem tunc per subsequens Matrimonium legitimam effici; quia ut proles legitimari valeat, satis est ut parentes, vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis, (addunt nonnulli, vel medio aliquo conceptionem inter & partum tempore) ad contrahendum habiles sint. Ita Covarruvias, Pontius, Sanchez, Lib. 8. disp. 7. n. 19. Ex quo insuper deducunt, prolem per subsequens Matrimonium legitimari, quando pa-

rentes sunt quidem conceptionis tempore ad nubendum inhabiles ratione alicujus impedimenti, puta affinitatis, sed ante nativitatem facti sunt per dispensationem pontificiam habiles. Favet huic opinioni, quod sæpe & merito pro causa impetrandæ dispensationis allegari solet prolis legitimitas. Verum his, secluso speciali locorum usu, inniti nolim, ob dicta in Tract. de Irregularitatib. p. 2. c. 1. p. 349. quibus concinit Ferriere, v. *legitimer*, p. 143. ubi principii instar supponit, tempus conceptionis inspiciendum esse.

CVII. Et si autem legitimitas prolis simpliciter spurie per subsequens Matrimonium pleno Jure perficitur, dummodo constet legitimo quoque instrumento prolem hanc ex iis natam esse, qui legitimum deinceps Matrimonium contraxerunt: est tamen è re Parochi, qui rescit nullam hujusmodi puerorum factam esse mentionem in contractu connubiali, eorum meminisse in instrumento celebrationis Matrimonii; quod iis præstandum verbis admonet Collator Andeg. T. 2. p. 178. *Lesquels epoux en presence des susdits temoins ont confesse etre procrees d'eux, sous les promesses de ce present mariage un garçon (ou) une fille nommée N. baptise en telle Paroisse, le du mois de de l'an sous leurs veritables noms, (ou) sous tel & tel nom, qu'ils reconnoissent par ce present Acte etre habiles à leur succeder en tous leurs biens, noms, raisons, & actions, & ont signé, ou déclaré ne sçavoir signer.*

CVIII. Quæres 3. num igitur proles adulterina, vel, ut ajunt, ex quovis damnando coitu nata, sit cujusunque remedii, seu legitimationis incapax.

R. eos etiam qui ex damnando coitu nati sunt, legitimari posse tum à Papa, tum à supremo

premo Principe; à Papa quidem quoad quæcunque & qualiacunque Beneficia; à Supremis vero Principibus quoad effectus omnes politicos.

CIX. Verum hæc quæ de Jure communi procedunt, multas in Gallia restrictiones patiuntur: Papa enim nec adulterinam prolem, imo nec simpliciter naturalem legitimare potest in ordine ad Præbendas, quæ ex fundationis titulo à solis legitimis possideri exigunt. Reges vero Christianissimi, tametsi Legibus à se constitutis derogare valent, adeoque (quod tamen non pauci negant cum Domat, T. 2. Lib. 2. tit. 2. sect. 2. p. mihi 111.) ex plena sua potestate infantes quocunque ex coitu natos infantibus legitimi æquiparare; haud tamen, juxta Regni mores, id unquam efficaciter velle & intendere censentur. Unde quæ tunc ab iisdem conceduntur legitimationis Diplomata, etsi in suprema Rationum Curia *verificata* sint, pro obrepticiis habentur à Parliamentis, prout docent Ferriere ubi supra, p. 142. Collat. Andegav. pag. 179. &c. Etsi autem Diplomata hæc quoad successiones etiam ab intestato non profunt, profunt tamen quoad Officia, dignitates & alia Regis ac Regni munera.

CX. Quæres 4. an proles naturalis per quocunque Matrimonium legitima efficiatur.

R. negat. ad hanc enim legitimationem requiritur, saltem in Galliis, 1. ut Matrimonium non contrahatur in extremis; ita sancitum à Ludovico XIII. an. 1635. & Ludovico XIV. an. 1697. 2. ut contrahatur in facie Ecclesiæ, cum aliter contractum non valeat; non tamen requiritur ut postea consummatum sit.

At dubium est an ad legitimationem necesse sit, 1. ut Matrimonium reipsa validum sit; an non vero sufficiat ut bona fide validum reputetur. 2. An ad id opus sit parentum consensu; 3. an proles naturalis per Matrimonium, post aliud intermedio tempore contractum, legitimari possit.

CXI. R. ad 1. prolem illegitimam non legitimari per Matrimonium putative validum, sed per illud duntaxat quod reipsa validum est. Ita contra Pontium, Gonzalem & Pirhing, docent Abbas, Zoësius, Molina, & alii quos sequitur Reiffenstuel in tit. 17. Lib. IV. Decretalium,

n. 35. Eaque opinio in Gallia certior videtur ex Arresto Parisiensi an. 1674. uti docet, qui tamen hic, ut alibi pluries, male differit Auctor Collator Paris. tom. 4. p. 101. Ratio est, 1. quia vis legitimandi prolem non tribuitur bonæ fidei contrahentium, sed ipsi Matrimonio vere & proprie tali. Porro Matrimonium bona fide habitum pro valido, non est tamen reipsa validum. 2. Quia quod de jure nullum est, nullum parit effectum.

CXII. Nec obest quod legitimi censeantur qui ex Matrimonio invalido, sed bona fide, saltem ex parte unius, contracto nati sunt. Postulat enim æquitas ut proles sine crimine concepta benigne excipiat; at non postulat ut eodem excipiat modo, quæ concepta est ex crimine.

CXIII. R. ad 2. Illud est discrimen inter legitimationem *gratiæ*, seu per rescriptum Principis concessam, & legitimationem concessam *vi & beneficio Legis*, quod ad priorem opus sit paterno & materno consensu, non vero ad posteriorem. Ita Alexander III. cap. *Conquestus*, 1. *Qui filii sint legitimi*. Atqui hoc in Gallia docent Sambovius, Tom. I. cas. 178. Collat. Paris. pag. 103. &c.

CXIV. R. ad 3. Filios naturales legitimari, etiam si pater non statim cum Lucia matre ipsorum, sed prius cum Bathilde, & hac defuncta, cum Lucia Matrimonium ineat. Ita vulgo Canonistæ & Theologi. Ratio est, quia jus nihil aliud ad legitimationem requirit, quam ut Matrimonium verum & legitimum inter parentes illegitimæ proles contrahatur; nec curat an mediate contrahatur.

CXV. An autem in hoc casu infans postmodum legitimatus, primogeniti Jure gaudeat præ illo qui ante legitime natus est, gravis est controversia, circa quam scinduntur Jurisperiti nostri. Probabilior & receptæ nunc disciplinæ consentanea magis videtur opinio negans, quam tenet Argou in Institutionibus Juris Gallici, Tom. I. p. 72. Ratio est, quia, ut ait Molinæus, *legitimatō nunquam retrahitur in præjudicium tertii, cui jus est quæsitum*. Quod tamen, juxta eundem Molinæum, fallit si puellæ sint primogenitæ. Vide Collat. Paris. eod. Tom. IV. cap. 106.

ARTICULUS SEPTIMUS.

DE

SECUNDIS NUPTIIS.

CXVI. **P**ER secundas nuptias ex in præsens intelliguntur, quæ post prioris aut priorum conjugum mortem à supersite, sive secundo, sive tertio aut quarto loco contrahuntur. Hæ autem vel *præmaturæ* sunt, quas uxor intra luctus annum contrahit; vel *intemperantes*, quas vir vel uxor liberos habens contrahit. Jam

CXVII. Quæritur 1. quæ sint secundi præmaturi conjugii pœnæ.

R. Has esse de Jure communi Cæsareo. 1.

Uxor intra luctus annum nubens est infamis, sicut & qui eam ducit, aut qui Matrimonio consentit pater ejus. 2. Eadem, si liberos non nisi tertiam bonorum suorum partem marito suo erogare valet: 3. Nec eadem quidpiam ex dispositione ultimæ voluntatis recipere potest. 4. Excidit ab omnibus bonis quæ sibi à marito priore donata erant, atque etiam à conventis matrimonialibus. 5. Incapax est successionis cujuscunque *ab intestato* extra tertium gradum. Hæ pœnæ, dempta prima, vigent in

in omnibus pene locis quæ Jure scripto reguntur, non autem in locis consuetudinariis, ubi quæ intra annum luctus nubit, non plectitur magis quam quæ post eundem annum novas nuptias contrahit.

CXVIII. Dixi, *in omnibus pene locis*: non enim vigent in territorio Burdigalensi.

CXIX. Quæres 2. quid ab iis observandum qui novas in Gallia nuptias ineunt.

R. His ad amissum sequendum id Edicti mense Julio an. 1560. lati à Francisco II. 1. *Les femmes veuves ayant enfans, ou enfans de leurs enfans, si elles passent à de nouvelles nocces, ne peuvent & ne pourront, en quelque façon que ce soit, donner de leurs biens, meubles, acquets, ou acquis par elles d'ailleurs que de leur premier mari; ni moins leurs propres, à leurs nouveaux maris, ou autres personnes, qu'on puisse présumer être par dol ou fraude interposées, plus qu'à l'un de leurs enfans. Et s'il se trouve division inégale de leurs biens faite entre leurs enfans ou enfans de leurs enfans, les donations par elles faites à leurs nouveaux maris, seront réduites & mesurées à la raison de celui des enfans qui en aura le moins.* Prima hæc Edicti pars, tametsi de solis feminis loquitur, ad viros ab universis Regni Curiis protensa est propter identitatem rationis. Ferriere, v. *Secondes Noces*.

II. *Et au regard des biens d'icelles veuves acquis par dons & libéralités de leurs défunts maris, elles n'en peuvent & ne pourront faire aucune part à leurs nouveaux maris; ains elles seront tenues de les réserver aux enfans communs d'entr'elles & leurs maris, de la libéralité desquels iceux biens leur seront venus. Le semble voulons être gardé es biens qui sont advenus aux maris par dons libéralités de leurs défunes femmes, tellement qu'ils n'en pourront faire don à leurs secondes femmes, mais seront tenus res réserver aux enfans qu'ils ont de leurs premières. Toutefois n'entendons par ce présent notre Edit bailler auxdites femmes plus de pouvoir & liberté de donner & disposer de leurs biens, qu'il ne leur est loisible par les Coutumes des pays, auxquelles par les Présentes n'est dérogué, en tant qu'elles restreignent plus ou autant la libéralité desdites femmes.*

CXX. Quæres 3. an qui ad secundas nuptias convolat, non plus secundæ conjugii dare possit, quam obtinuit filius (vel filia) cui minor portio contigit (*lemens prenant*,) posita quod is *legitima* sua fraudatus fuerit, aut etiam exheredatus.

CXXI. R. Exheredatos non numerari inter filios, adeoque ex his non esse argumentandum, sed ab aliis qui minimam boni portionem obtinere, modo hæc ad *legitimam* usque excrescat. Veruntamen intra fines Jurisdictionis Burdigalensis, qui ad secunda vota pertransit, non plus novo conjugii donare potest, quam *de facto* habeat is cui minor boni portio contigit, nec iste ad petendam *legitimam* suam adstringi potest. Ita Auctor Animadversionum in Argou, Tom. II. pag. 192.

CXXII. Quæres 4. an portio filii vel filiæ minus recipientis dimetienda sit ex bonis quæ conjux defunctus moriendo reliquit.

R. affirm. Secundum id novellæ 22. cap. 28. *Optimum nobis visum est mortis binubi parentis observari tempus.* Ita Scriptores mox citandi.

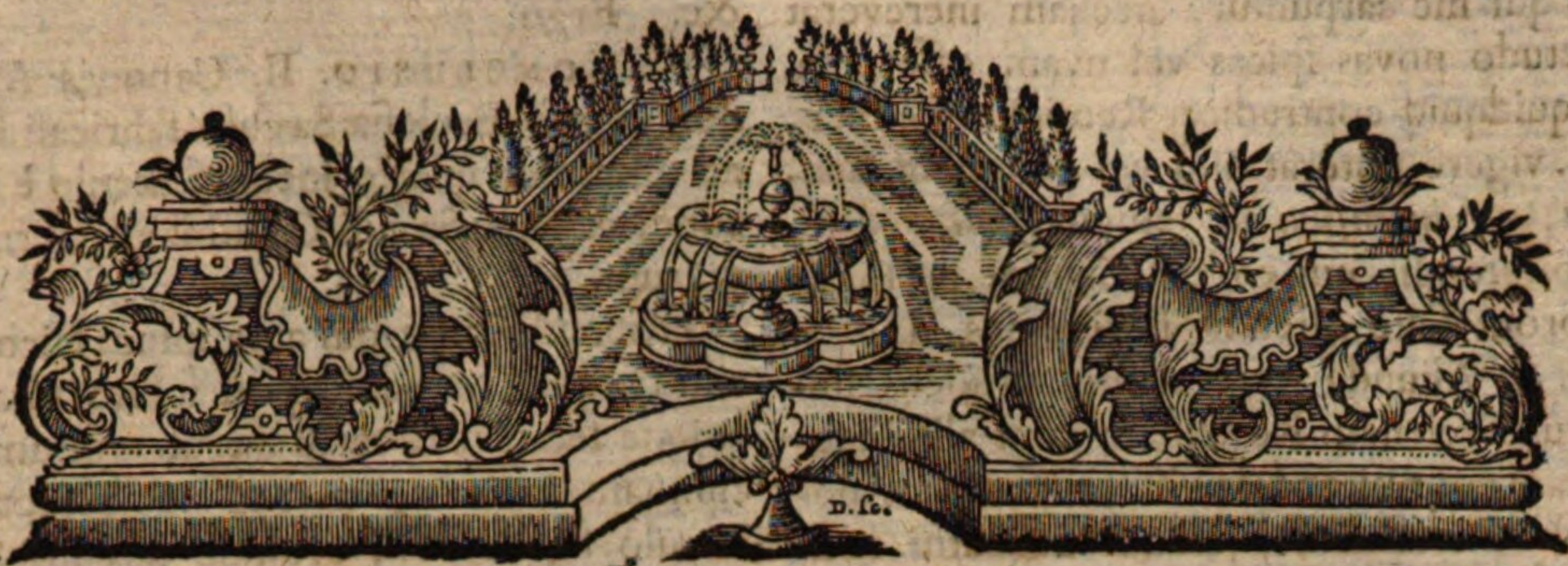
Quæres 5. an argumentum dotis & doarium prædictæ diminutioni obnoxia sint.

R. Diminutioni huic subjacere augmentum dotis, at non doarium, seu consuetudinarium, seu præfixum, nisi istud excedat consuetudinarium. Sed de his quorum indagatio ad Jurisperitos spectat, judicium vero ad Magistratus, vide Argou cum notis, Lib. 3. cap. 18. Domat, Tom. I. Lib. 3. tit. 4. Ferriere, v. *Secondos Noces*, & maxime in Art. 279. Consuetud. Paris.

Atque hic tandem fit finis Tractatus Matrimonii; rei Confessariis quidem duræ, at conjugibus ut plurimum multo durioris. Faxit qui nos Sacerdotes ab ea carnis tribulatione misericorditer exemit Deus, ut animo sicut & professione casti, virginum instar, Agnum, quocunque ierit, sequi mereamur, eique canticum illud in sæcula sæculorum pangere, quod ii soli norunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Interim & istud, & alia quæcunque scripsimus Opuscula, Ecclesiæ sanctæ judicio lubenter & demissè subjici volumus.

Finis Tractatus de Matrimonio.

DISSERTATIO PRIMA.

DE

CANONIBUS APOSTOLICIS.

CUM frequens, tum Canonum, tum & Constitutionum Apostolicarum, recurrat mentio apud Teologos, visum est mihi brevem utriusque Operis notitiam exhibere; simulque fontes, è quibus plenior hauriri queat, aperire. De Canonibus in hac prima, de Constitutionibus in secunda Dissertatione agendum.

I. Canones Apostolici, qui pluries Græce & Latine editi sunt, ut notant Remigius Ceillier, Tom. III. Hist. Auctorum Eccl. c. 32. p. 632. nunc sunt numero octoginta quinque. De his porro triplex præcipue volvitur Eruditorum opinio. Prima eosdem Apostolis tribuit, vel universos, ut probare nifus est Franciscus Turrianus in Defensione pro Canonibus Apostolicis; vel aliquos duntaxat, nimirum priores quinquaginta, quos solos in Concilio Romano an. 494 probavit Gelasius Papa, solosque ineunte Sæculo VI. in Collectione sua reposuit Dionysius Exiguus. Secunda eosdem Canones omnes ad unum sæculo V. fabricatos esse existimat. Ita Dallæus, L. *De Pseudigraphis Apostolicis*; & Nat. Alexander, diss. 17. in Hist. Eccl. Sæculi I. Tertia eosdem Canones negat quidem Apostolorum esse; at eosdem censet collectionem esse quamplurium Canonum ante Nicænam an. 325. Synodum œcumenicam in variis particularibus Conciliis editorum; quæ collectio, cum temporum successu novis Canonibus fuerit adaucta, factum est ut iidem Canones non semper secum invicem conciliari facile possent: ita sentiunt Albaspinæus, Lib. 1. Observ. cap. 13. Petrus de Marca, Lib. 1. de Concordia Sacerdotii, &c. cap. 2. Beveregius, Anglicanus Presbyter, in Opere inscripto *Codex Canonum Ecclesiæ primitivæ vindicatus*: Dupinius, Tom. I. Bibliot. Eccl. p. 39. De his sic statuimus.

CONCLUSIO. I. Canones quibus nomen Apostolicis, non sunt Apostolorum factus.

II. Prob. 1. Si prædicti Canones, saltem pro aliqua sui parte, ab Apostolis dimanassent, dubio procul à veteribus priorum quatuor Sæculorum Patribus, aut ad minus à quibusdam eorum in Canonem Scripturarum Novi Te-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

stamenti relati fuisset; sicut alia Apostolorum Opera, quæ ut Auctoribus, sic & divina auctoritate adæquassent. Atqui nemo prioribus sex, aut etiam subsequentibus sæculis, si unum Joan. Damascenum exceperis, Canones illos Libris novi Testamenti accensuit. Imo frequentius * nuncupati sunt *Canones antiqui*, *Canones Ecclesiastici*, quam Canones Apostolici. Si quando autem dicti sunt *Canones Apostolici*, unum hoc nomine isto expressum est, eos videlicet ab Episcopis qui Apostolica tempora contingerent, adornatos fuisse: quod de pluribus, iis præsertim qui frequentius citati sunt, indubium nobis est.

III. Prob. 2. Canones qui sermone scripti sunt ab Apostolorum oratione prorsus diverso; qui usus Apostolis ignotos recensent; qui quæstiones Apostolico tempore nunquam definitas definiunt, qui & errores continent, Apostolis neutiquam tribui possunt, sed vel in particularibus Synodis constituti fuere, vel varia variorum secundi Sæculi & subsequentium Statuta exhibent. Atqui tales sunt Canones Apostolici.

IV. 1. Sermone Apostolis inusitato conscripti sunt. In his enim passim recurrunt hæc vocabula: *Clericus*, *Catalogus Clericorum*, *Lector*, *Cantor*, *Sacerdos*, *Sacerdotalis administratio*, *Laicus*, *Pentecoste*, non pro singulari hujus nominis Festo, sed pro toto tempore Paschali; *primus inter Episcopos*, pro Metropolitā; *Mensis hyperberetæus*, pro Octobri. Atqui horum omnium in genuinis Apostolorum Operibus nec vola est nec vestigium. Mirum porro si Apostoli aliter in Decretis suis, aliter in aliis suis seu Libris, seu Epistolis, locuti essent.

V. 2. Canones prædicti usus & abusus Apostolicæ ætati ignotos recensent. Præcipit enim tertius ut deponatur *Episcopus vel Presbyter qui ad Altare attulerit vel mel, vel lac, vel pro vino scieram facitiam, vel aves, vel aliqua animalia, vel legumina, præterquam novas spicas, vel uvam tempore oportuno*. Jubet & sexagesimus quintus deponi Clericum qui Sabbatho jejuna-

M m m m

verit.

* Tradit vir doctus eos Canones *Apostolicorum* nomen non obtinuisse ante Synodum Ephesinam; qua etiam multi pro *Canonibus* Apostolorum legi velint *Canones Patrum*, At eos longe ante Ephesinam Concilium *Apostolicos* dictos esse censet, Vide infra numer. 11.

verit. Atqui nec Apostolorum ævo vigeant abusus qui hic carpuntur; nec jam increverat consuetudo novas spicas vel uvam offerendi. Et si, quidquid contradicat Remigius Ceillier, p. 610. vigere poterat usus vel oleum *ad luminare*, vel *incensum* ad tempus *sanctæ oblationis* offerendi, qui eodem Canone permittitur; prout scite ostendit Beveregius, Lib. 2. c. 8. n. 2. Aliunde vero nemo prudens suspicabitur Ecclesiam Romanam cum aliis innumeris tam enormiter descivisse, ut contra Apostolicum Canonem, jejunium Sabbathi constanter servaret. Ergo.

VI. 3. Iisdem Canonibus definiuntur quæ certo ab Apostolis definita non sunt. Statuitur enim Can. 7. ut *si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, sanctum Paschæ diem ante verum Equinoctium cum Judæis celebraverit, deponatur*. Atqui id nusquam ab Apostolis definitum est: Neque enim Legem hanc ignorassent docti æque ac pii Orientalis Ecclesiæ Episcopi; qui tamen in hoc puncto & Victori Papæ, & Occidenti toti resistunt acriter, suumque cum Judæis Paschatis celebrandi morem à Joanne & Philippo Apostolis prodire causabantur. Nec profecto, quo Asiaticos suam ad sententiam revocaret victor, Canonem causæ suæ tam opportunum citare omisisset.

VII. 4. Demum & in iisdem Canonibus non desunt quæ hæresis speciem, nisi rem ipsam, habeant. Sic enim habeant. Sic enim habet quadragesimus sextus: *Episcopum & Presbyterum, qui Hæreticorum Baptisma vel sacrificium admisserit, deponi jubemus*; à quibus non recedit Canon quadragesimus septimus. Atqui hic Rebaptizantium error non obscure habetur. Quod enim reponunt aliqui per hæc verba eorum duntaxat Hæreticorum Baptisma explodi, qui formam ejus vitiaverant, nullius omnino roboris est; tum quia non hujus aut illius Hæretici Baptisma rejicitur, sed indefinite Baptisma Hæreticorum; tum quia ratio qua nititur Canon prædictus, non à Baptismi forma, sed à persona baptizantis, nullam cum Christo communionem habentis, deducitur: *Quæ enim, inquit, conventio Christi cum Belial, aut quæ pars Fidelis cum Infideli?* Ita Nat. Alexander.

VIII. Confirm. 1. Quia Canonibus 51. & 53. damnantur qui à nuptiis, & carnibus, & vino, non propter exercitationem, seu mortificationem, sed propter abominationem abstinunt; Et Canone 52, qui Pœnitentem à peccatis conversum non recipiunt, sed ejiciunt. Atqui his Canonibus manifeste reprobantur, tum & Montanistarum deliria, quæ Apostolorum ævo necdum nata erant.

IX. Confirm. 2. Quia Canon 85. Canonicis Libris annumerat Libros tres Machabæorum, Clementis Epistolas duas, & Constitutiones Apostolicas, *per me Clementem*, ait mendaciter Canonis hujusce Fabricator, *in octo Libris editas*. Ex eodem vero sacrorum Librorum Canone expungit Libros tum Sapientiæ, tum Tobiz, tum Judith, atque Ecclesiastici. Porro nec usquam Ecclesia pro hagiographis habuit Machabæorum, Clementisve Epistolas;

nec pro pseudegraphis habuit Libros Sapientiæ, &c. Ergo.

X. CONCLUSIO. II. Canones Apostolici non quinto Ecclesiæ Sæculo fabricati sunt, sed ad minimum quarto in eunte sæculo è variis secundi & tertii Sæculi Canonibus efformati prodierunt.

Prob. Canones qui ante ipsum Nicæni Concilii tempus, & paulo post ipsum citati sunt, quique secundi & tertii Sæculi gustum & disciplinam sapiunt, merito judicantur quinto Sæculo superiores, proinde Sæculis secundo ac tertio variis in Synodis constituti. Atqui Apostolici Canones.

XI. 1. Citati sunt ante Nicænum an. 325. Concilium. Prob. minor. 1. ex his Alexandri Alexandrini verbis in Epist. ad Alexandrum CP. apud Theodor. Lib. 1. Hist. cap. 2. pag. 526. *Maxima, ut opinor, Communis nostris, qui ausi sunt Arium ejusque fautores suscipere, imminet infamia; quod neque APOSTOLICUS Canon id permittat, &c.* 2. Ex iis Constantini Magni verbis ad Eusebium Cæsariensem, apud eundem Eusebium, Lib. 3. de vita Constantini, cap. 61. *Rectissime fecit prudentia tua, quæ & mandata Dei, & Apostolicum atque Ecclesiasticum Canonem custodire statuit, Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ repudiens, & in eo potius permanere desiderans, quem Dei mandato ab initio suscepisset*. Atqui Apostolici Canones, quos iis in locis commendant Alexander & Constantinus, ii ipsi sunt de quibus nunc loquimur. Sic enim habent Canones 32. & 33. inter Apostolicos. *Si quis Presbyter vel Diaconus ab Episcopo sit segregatus, non licet alii eum suscipere*. Nullus externorum Episcoporum, vel Presbyterorum, vel Diaconorum sine commendatitiis recipiatur. Sic rursus habet Canon 14. *Episcopo non liceat sua relicta Parochia ad aliam transilire, etiamsi à pluribus cogatur, &c.* Ergo Canones à S. Alexandro & à Constantino citati, ipsissimi sunt Apostolorum Canones, qui proinde quam tardissime sub initium quarti Sæculi innotuerunt.

XII. Confirm. Eo usque noti erant Apostolici Canones ante Sæculum quintum, ut ex iis octodecim suoc fecerit Antiochena Synodus an. 341. Nec est quod dicatur Apostolicos Canones ex Antiochenis deprædatos esse, non Antiochenos ex Apostolicis. Siquidem prædicta Synodus statuit, Can. 9. *reliquos Episcopos nihil magni momenti aggredi sine Metropolita, JUXTA ANTIQUUM PATRUM CANONEM*. Atqui antiquus ille Patrum Canon ipse est trigessimus quintus inter Apostolicos, Beveregio trigessimus quartus, ubi hæc: *Episcopos uniuscujusque gentis nosse oportet eum qui in eis est primus: & nihil facere quod sit magni momenti præter illius sententiam, &c.* Ergo Canones Apostolici & ante & paulo Nicænam Synodum, diu proinde ante Sæculum quintum, fuere in usu. De quo fusius differentem adi Beveregium & Remigium Ceillier, p. 612. & seq.

XIII. 2. Iidem Canones gustum & genium Sæculi ad minis tertii sapiunt atque redolent: Canon namque septimus, & aliis octavus, qui *sanctum Paschæ diem cum Judæis celebrari ve-*

tat, dubio procul editus est ab aliqua à Synodis quæ Victoris tempore circa Paschatis celebrandi diem frequentes habitæ sant, uti testatur Eusebius, Lib. 5. Hist. cap. 25. Canon quadragesimus sextus, qui Hæreticorum Baptisma rejicit, non utique quinto Sæculo, quo Cypriani systema ubique à Catholicis protritum erat, conditus est; revocari debet ad ætatem Agrippini, quo præside *convenientes in unum Episcopi plurimi hoc statuerant*, teste Cypriano Ep. 1. ad Plebem Furnitan. Canones 6. aliis 7. & 81. juxta quos *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, sæculares curas suscipere vetantur sub pœna depositionis*, ii ipsi esse videntur vi quorum idem Cyprianus Victorem illum, qui *Geminium Faustinum Presbyterum ausus erat tutorem constituere, ad Altare Dei nominari* post mortem non tulit. Mitto alia id genus, quæ dabit Auctor uterque supra adductus.

XIV. Obj. 1. Cum Dallæo: Auctor Canonum de quibus in præfens est sermo, Canonicis Scripturæ Libris annumerat Can. 85. *Macchabæorum tres, Clementis Epistolas duas, Constitutiones per me Clementem*, inquit, *vobis Episcopis editas*. Atqui veni non est simile Scriptorem secundi aut tertii Sæculi in errorem adeo fœdum impegisse.

XV. R. 1. neg. maj. Quia in antiqua Græca Canonum Collectione à Joanne Antiocheno elucubrata extat tit. 50. postremus ille Canon ex Apostolicis. Atqui in eo nulla sit mentio de Libris Machabaicis. Ergo horum mentio quæ nunc in prædicto Canone apparet, aliena & posteriori manu eidem inserta est. Idem dicendum de insertis eidem Canoni Constitutionibus Apostolicis, quas earum consarcinator, ut plus haberent auctoritatis, & per se *Clementem* editas supposuit, & utcunque Canonicis Scripturis annumeravit. Utcunque, inquam, quia, ut notat Beveregius Lib. 2. cap. 9. n. 10. p. mihi 251. prædicti Canonis Auctor non eodem prorsus loco utramque Clementis Epistolam, ac multominus Constitutiones Apostolicas cum sacris Scripturis habere videtur.

XVI. R. 2. nego minorem. Nescit enim nemo Canonem Scripturæ non ita ab initio fixum fuisse, nulla ut inter eruditos esset de singulorum ejus Librorum auctoritate dissensio. Ergo nedum ex eo quod apocryphos quosdam Libros Canoni suo inseruerit Collector iste, & agiographos quosdam ex eo refecuerit, inferri merito possit eum quinto ad summum sæculo scripsisse, inferri à contrario debet eum diu antea collectionem hanc suam adornasse. Nec profecto facile reperientur qui Sæculo quinto, quos ille refecuit, è Scripturarum Catalogo Libros refecuerint; nec quos admisit (si tamen admisit, non aliquis ejus interpolator) admisierint. Ergo hæc Dallæi & Nat Alexandri argumenta feriunt equidem Turrianum, qui Canones illos ab Apostolis partos existimat,

non autem qui exstimat, non autem qui eos Apostolis abnegant, tantumque Nicæna Synodo antiquiores arbitrantur.

XVII. Obj. 2. Si Canones illi Sæculo quinto anteriores essent, haberentur utique in Codice Canonum universalis Ecclesiæ, qui prodit ante Concilium Calcedonense an. 451. Eorum quoque meminissent Eusebius & Hieronymus, uterque sedulus hujusmodi antiquitatum perscrutator. Atqui nec extant in præfato Codice, nec de iis apicem habent Eusebius & Hieronymus.

XVIII. R. neg. maj. Siquidem 1. Auctor prædicti Codicis nullos edidit trium priorum Ecclesiæ Sæculorum Canones, præterquam Conciliorum Neocæsariensis & Ancyran. Atqui tamen certo certius est non paucos in Conciliis pluribus quæ sub illud tempus habita sunt, Canones editos fuisse; in iis vero præsertim quæ sub Agrippino & Cypriano celebrata sunt. 2. Qui alios Canones recensent Eusebius & Hieronymus, Ancyranos & Neocæsarienses altum silent. Atqui nemo tamen horumce veritatem in dubium revocaverit. Ergo.

XIX. Obj. 3. Cum eodem & Nat. Alexandro: Gelasius S. Pontifex in Romana Synodo an. 494. hæc statuit in posteriori Decreti sui parte: *Liber Canonum Apostolicorum apocryphus*. Ergo.

XX. Respondet Beveregius, Lib. 1. cap. 9. n. 3. pag. mihi 74. apud Cotelerium, Tom. II. p. 34. 1. incertum esse an unquam Decretum istud à Gelasio emissum sit; cum nemo illius ante trecentimum à morte Gelasii morte annum meminerit. de quo adiri vult Pearsonum in Vindiciis, Epist. S. Ignatii, Lib. 1. cap. 4. * Verum prætermissa ista solutione, quæ alio nos traheret.

XXI. R. 2. Cum eodem Remigio Cellerio pag. 616. incertum esse an hæc verba: *Liber Canonum Apostolicorum apocryphus*, Gelasii Decreto ab eodem Pontifice inserta fuerint; annon hostili manu assuta; tum quia in pluribus qui à Justello consulti sunt Manuscriptis desiderantur; tum quia Hincmarus Remensis, qui primus, vel saltem è primis, Gelasium Decretum citavit, expresse negat de Apostolicis Canonibus ullam in eo fieri mentionem. Sic ille in Opusculo 55. quod adversus nepotem suum, Hincmarum Laudunensem, an. 870. elucubravit, cap. 24. (Tom. II. p. 474.) *Canones qui vocantur Apostolorum, antequam Episcopi Concilia libere inciperent celebrare, à devotis quibusve collecti; in quibus quædam receptibilia, quædam vero sunt non servandi. De quibus interdum quædam assumpta in Conciliis; quædam à maximis & præcipue auctoritatis viris in suis Opusculis (sicut & de apocryphis) assumpta fuisse legimus. Ceterum iidem Canones, qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur. sed & B. Gelasius, in Catalogo qui Libri ab Ecclesia recipiantur, de his Apostolorum*
Cano

* Decreti hujus antiquitatem plures optimæ notæ manuscripti Codices in dubium revocari non sinunt. Verum quis ejus sit Auctor non ita facile definitur. Illud Damaso adscribit vetustissimus Codex Collectionis Dionysii exigui, quem Baluzio communicavit Lucas Dacherius; & hujus Decreti partem ex Romana Synodo sub Damaso habita laudat Baronius ad an. Chr. 69. Alii Codices antiquissimi, Urgellensis potissimum & Jurensis illud Hormisdæ attribuunt, Codex Bibliothecæ Collegii SS. Trinitatis Cantabrigiæ Decretum hoc Gelasii partem esse præfatur. Quod & secuti sunt Gratianus, Burchardus, Lupus Ferrariensis. Potuit à Gelasio primum emitti, & subinde ab Hormisdæ confirmari. Vide Nat. Alexand. in Histot. Eccles. Sæcul. V. cap. 6. art. 18.

Canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit; quapropter in lectione eorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita; ut cum hæc ad Catholicorum manum advenirent, B. Pauli præcedat sententia, quæ dicit: Omnia probate, quod bonum est tenete. Ergo ut minimum apocrypha est ea Decreti Gelasiani pars, quæ apocryphis Libris Canones Apostolicos inscribit. Quod enim reponunt Dallæus & Nat. Alexander, pro verbo *misit*, legendum esse *omisit*, adeoque textum hunc sic restituendum esse; *Sed nec inter apocrypha eos omisit*, nulla ratione admitti potest. Si enim quia suscepta causa flagitabit, liceat verbum *misit*, in verbum *omisit*, id est album cum nigro affirmatione commutare contra omnium Codicum fidem, nihil jam in Scriptis Patrum supererit certi. Idque eo verum est magis in præsentī, quod series contextus verbum *misit*, omnino postulat: alioquin dicendum non fuisset: *Sed nec inter apocrypha eos omisit*: bene vero; *Sed non inter apocrypha eos omisit*, quia particula *nec* ultima verba nectit cum præcedentibus, & indicat Gelasium nec inter Catholica, nec inter apocrypha Scripta, Canones Apostolicos recensuisse.

Alia eundem scopum vita attingere studuit nescio quis Beveregii Observator; & particulam *nec* initio textus reponi voluit, ut sic legatur: *Nec de his Apostolorum Canonibus penitus tacuit, sed inter apocrypha eos misit.* At merito idem Beveregius; n. 6. *Si miris & antehac inauditis huiusmodi vocum traspositionibus indulgeatur, mox actum erit de tota scribendi arte: hoc enim modo quidvis e quovis elici poterit.*

XXII. R. 3. neg. conseq. Non enim magis ex eo quod Apostolorum Canones Libris apocryphis à Gelasio annumerati fuerint, sequitur eos paulo ante Decretum ejus confictos fuisse, quam quia in eodem Decreto dixerit: *Historia Eusebii Pamphili apocrypha. Opuscula Tertulliani, Africani. Arnobii, Lactantii apocrypha Opuscula alterius Clementis Alexandrini apocrypha; imò & Liber qui appellatur Pastoris apocryphus; inferri possit Libros Tertulliani, Lactantii, præsertim autem Pastoris, ejus meminerunt Tertullianus, Origenes, &*

ipse Irenæus, Paulo ante Decretum Gelasii, seu annum 494. editos fuisse. Atqui id nemo sanæ mentis dixerit. Ergo seu Canones Apostolicos inter apocrypha recensuerit Gelasius, seu de his penitus tacuerit, nihil contra eorum antiquitatem deduci potest. Unum hoc deducetur legitime, nimirum Canones illos caute legendos esse, & quantum ad eos servandam hanc D. Pauli legem: *Omnia probate, quod bonum est tenete.* Et vero fieri non poterat ut Gelasius Canones illos, si forte de iis locutus est, indistinctim approbaret; cum ex iis duo Rebaptizantium errorem aperte spirent & profiteantur; ex aliis vero nonnulli (quemadmodum Arnobius & Lactantius) nonnulla habeant quæ à doctrina vel praxi Ecclesiæ Romanæ aliena videantur; ut quod statuit Canon 66. aliis 65. *Clericum, si quis deprehendatur die Dominico jejunans, vel Sabbatho, præterquam uno solo, deponi; laicum vero segregari;* quo antiquus Romanæ Ecclesiæ usus redarguitur, cum in ipsa urbe Roma Sabbatarium Jejunium servaretur exeunte quarto sæculo, ut liquet ex Augustino, Epist. 86. ad Casulan. ex Socrate, Lib. 5. cap. 2. & Innocentio I. qui Epist. ad Decentium ait: *Sabbatho jejunandum evidentissima ratio demonstrat.*

XXIII. Quæres quæ fuerit horumce Canonum fortuna in utraque Ecclesia, Orientali scilicet & occidentali.

R. plane disparem fuisse; namque 1. Græci Patres diu ante Latinos ad sancienda varia disciplinæ capita prædictis Canonibus usi sunt, ut ex probationibus n. 11. adductis liquet. 2. Non videntur iidem Canones in Græca ulla Synodo damnati; contra vero, saltem juxta plures, in Romana Gelasii Synodo uterunque proscripti sunt. 3. Justinianus Augustus & Synodus Trullana an. 692. Canones prædictos, nullo dempto, nimirum octoginta quinque receperunt, (quod quantum ad eos qui Rebaptizantibus favent mirum videtur) Contra Ecclesiæ Latina ex iis tantum quinquaginta priores, rejectis posterioribus triginta quinque, post editam illorum à Dionysio exiguo versionem comprobavit; quod quidem ægre satis, tantumque temporis lapsu factum est, ut probat Nat. Alexander, cit. dissert. 17. propos. 2.

DSSERTATIO SECUNDA.

DE

CONSTITUTIONIBUS APOSTOLICIS.

DE Constitutionibus illis quæ Libris octo constant, & à B. Clemente Romano collectæ supponuntur, tria præsertim inquiri possunt; 1. an vere sint B. Clementis; 2. an à quopiam qui secundo vel tertio Ecclesiæ sæculo vixerit, collectæ fuerint; 3. si recentioris sint ævi, quo demum sæculo in lucem prodierint. De his autem non una est omnium opinio.

L. 1. Enim Turrianus Jesuita, qui Consi-

tutiones illas Græce & Latine edidit an. 1569. affirmare non veretur, *tales habere ætatem nostram Apostolorum Constitutiones, sanas scilicet & incorruptas, quales Epiphanius ætas habuit in temporibus nunquam errore lapsus Clementem. . . Omnia quæ his Libris complexus est, à SS. Apostolis didicisse, accepisse, audivisse.* Non eo usque progreditur Joannes Carolus Bovius, Ostunensis Episcopus, qui easdem eodem anno Venetiis edidit in 4. & anno seq. tum Parisiis

fiis in 8. tum Antverpiæ in 16. * &c. Aillas tamen pro genuino Clementis partu habet; & in iis nihil non grave, non constans, nihil quod viro Apostolico merito non sit tribuendum, detegit.

II. 2. Alii plures easdem Constitutiones habent ut Opus, nedum S. Clementis, imo in posteris, qui ut aliquam Operi suo fidem conciliaret, Apostolorum nomine, sicut & S. Clementis, fœde abusus sit. Ita Nat. Alexander ubi supra, dissert. 19.

III. 3. Alii Constitutiones prædictas Clementi tribuunt; at eas dolosa manu auctas vel interpolatas esse censent ante ipsa Epiphani tempore. Ita Witassii Continuator, ad calcem Tom. II. de Confirm. pag. 20. De his sit

CONCLUSIO I. Constitutiones Apostolis affixæ non sunt Apostolorum. Thesin hanc alii aliter probant; quod ut innotescat, varia summam argumenta delibabimus. Itaque

IV. Probant 1. quia Constitutiones illæ de Filii & Spiritus Sancti divinitate male sentiunt; siquidem Lib. 6. c. 25. Bovio 24. hæreticis eos accensent, qui suspicantur Jesum esse Deum super omnia. Lib. 5. cap. 20. eum exhibent ut ministrantem Deo suo, ac Patri, ad rerum omnium creationem. Lib. 8. cap. 12. docent Patrem ante sæcula Filium genuisse, voluntate, & potentia, & bonitate. Lib. 2. cap. 26. Episcopum Deo Patri assimilant, Diaconum Christo, qui Patri ministrat, & in omnibus assistit; Sp. S. Diaconissæ, quæ ut nihil sine Diacono facere debet aut loqui, sic Paracletus nihil à se ipso loquitur aut facit; sed Christi voluntatem expectat. Atqui hæc quam Arii & Macedonii hæresin redoleant nemo non videt. Merito igitur Photius in Bibliotheca, Cod. 112. & 113. ait Scriptorem hunc nonnisi ægre ab hæresi Ariana vindicari posse. Hanc equidem censuram duriorē esse contendit Witassius, T. II. de Trinitate, pag. 586. At cum unum duntaxat Operis prædicti locum sibi objecerit, non omnimodam fidem meretur. Quia tamen in Antenicænis Patribus quædam non omnino dissimilia occurrunt, ut notat Bovius, non est fortassis probationi huic tanto pere innitendum; præsertim cum in eodem Opere extant non pauca quæ Filii divinitatem adstruere videantur. Sed de his in Tract. de Trinitate.

V. Prob. 2. quia in iisdem Constitutionibus extant non pauca dogmatibus Ecclesiæ contraria. Sic L. 6. c. 15. Baptisma ab hæreticis collatum iterari jubent. Sic L. 8. c. 33. Sabbathum æque ac Dominicam diem celebrari decernunt, quod in Ecclesia cautum est. Sic L. 2. c. 57. vetant ex ipsius Christi præcepto, ne constituatur Episcopus minor natu quam annorum 50. quod Apostolicis viris nusquam venit in mentem; cum Timothæus valde juvenis Ephesæ Ecclesiæ à S. Paulo præfectus fuerit. Sic ait Auctor L. 8. c. 4. Constitutiones illas suas à duodecim Apostolis editas esse præsentem Paulo & septem Diaconis: & tamen Stephanus, inter Diaconos septem primarius, ante Pauli con-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

versionem martyrium obierat; quod ipse Auctor sui oblitus tradidit L. 5. c. 8. Sic L. 2. c. 57. inter Libros quos in Ecclesia legi præcipiunt, recensent Evangelium Joannis; & hoc tamen nonnisi anno Christi 97. revocato ab insula Pathmos S. Joanne conscriptum erat; quo tempore Petrus & Paulus, ceterique Apostoli, qui Constitutionum Auctores finguntur, omnes variis mortibus ac locis occubuerant. Ergo stet primo Constitutiones illas ab Apostolis non manasse.

CONCLUSIO II. Neque etiam Clementi adscribendæ sunt Constitutiones Apostolicæ.

VI. Prob. 1. quia S. Pontifex non ille is fuit, qui in errores mox recensitos incideret.

VII. Prob. 2. quia Clemens, qui S. Lino successit an. 67. & Pontificatu cessit circa finem an. 76. non potuit hæreticos diu post mortem suam natos recensere. Atqui Constitutionum Apost. Scriptor, Lib. 6. c. 8. hæreticis, & merito quidem accenset Marcum, Menandrum, Basilidem & Saturninum; quos omnes ante primi Ecclesiæ sæculi finem prodiisse verisimile non est; cum Marcus, juxta Eusebium, Lib. 4. Histor. nonnisi circa an. 148. emerferit, quod apud eruditos receptum est.

VIII. Prob. 3. quia Eusebius, Lib. 3. Hist. Eccl. c. 15. & S. Hieronymus, Lib. de Scriptor. Eccl. ubi de S. Clemente, unam duntaxat ejus ad Corinthios Epistolam commemorant. Atqui nemo sibi facile persuaserit iis notam fuisse Epistolam quæ ad unam tantum Ecclesiam spectat; ignotum vero fuisse Opus quod toti Ecclesiæ leges indicat.

IX. Prob. 4. quia Clemens Constitutionum Auctor à Clemente ad Corinthios scribente non dissentiret. Atqui dissentit tamen in eo quod ad Phœnicis mortem & quasi resurrectionem pertinet. Narrat enim verus Clemens Phœnicem in Arabia mori; Auctor vero Constitutionum avem hanc Heliopoli in Ægypto mori scribit.

X. Addunt Albaspinæus, Petrus de Marca, &c. 1. Auctorem Constitutionum vixisse quo tempore Judæi Pascha ex calculo & ratiociniis celebrabant; ut patet ex Lib. 5. c. 16. Atqui, inquiunt, Judæi needum ex calculo & ratiociniis Pascha celebrabant quo tempore florebat Clemens Romanus; Judæi enim, quamdiu illis in Judæa commorari licuit, non ex Cyclorum calculo, sed ex Lunæ conspectu diem Festi hujus statuebant. Imo vulgatum est apud eos axioma, in terra promissionis Pascha non aliter quam ex intuitu Lunæ celebrandum. Jam vero Judæi è patria sua nonnisi per Adrianum expulsi sunt, id est an. Christi 137. Ergo, inquiunt, Constitutiones Apostolicæ post illud tempus concinnata sunt; imo & post annum 200. cum paulo post annum hunc floruerit R. Samuel, quem cum R. Addam & R. Hilelem computi sui auctorem faciunt Judæi; quo de computo & Computistis adi Moriaum, Exercit. Samarit. 1. cap. 3.

XI. Addunt 2. ibid. Lib. 5. cap. 16. vel 17. ab Apostolis congregatis statui ne Pascha à Fidelibus cum Judæis celebretur Luna 14. quo Decreto,

N n n n

creto, si extitisset, jam definita fuisset celebris de paschali die controversia, quæ desinente seculo II. tot in Ecclesia Victorem inter & Polycarpum Smirnz Ediscopum tumultus concitavit.

XII. Addunt 3. juxta idem caput, Æquinoctium vernalis diei 22. Martii annecti. Atqui hæc quadrant, non in Christi tempus, quo Æquinoctium in diem 25. Martii incidebat; sed in annum 280. quo Æquinoctium tribus jam diebus retrocesserat, adeoque in Martii diem 22. incidebat; ut videre est apud Eusebium, Lib. 7. Hist. sub finem.

XIII. Addunt 4. L. 2. c. 14. & 15. Constitutionum, damnari eos qui pœnitentibus veniam negandam esse blasphemabant. Atqui id dictum videtur contra Montanistas, quorum Antesignanus vel anno 174. sub Antonio Vero, juxta Eusebium erupit, vel postea, secundum Epiphanium, hæresi 48. diu proinde seu post Apostolos, seu post Clementem.

Hæc tamen argumenta eruditis quibusdam, quos inter Witalii Continuatore referre non pigebit, modico negotio dissolvi posse videntur. Unde reponunt.

XIV. Ad 1. Judæos ex cyclorum usu & ratiocinii, etiam ante Christi adventum Pascha celebrasse, prout apud Eusebium asserit & probat Anatolius, non tantum ex Philone, Josepho, ac Musæo, sed & ex Agathobulo, & Discipulo ipsius Aristobulo, qui unus fuit ex senioribus LXX. missis ad Regem Ptolomæum.

XV. Ad 2. caput 16. Libri 6. nothum esse ac spurium; quod, inquit, liquet ex Epiphanio, qui in hæresi 70. adversus Audianos, ex Constitutionibus Apostolicis probat Pascha eadem cum Judæis die esse celebrandum: unde patet responsio ad 3. siquidem ex capite spurio nihil deduci potest.

XVI. Ad 4. reponunt inde tantum sequi Constitutiones, quales hodie extant, interpolatas fuisse; quod nemini dubium esse possit.

CONCLUSIO III. Constitutiones Apostolicæ, quales hodie extant, in pluribus differunt ab iis quas passim citat Epiphanius. Ex iis tamen multa in hodiernas Constitutiones irrepsere. An vero id sub finem sæculi IV. contigerit definiri facile non potest. Tres sunt nostræ hujus conjectationis partes.

XVII. Prob. 1. pars, quæ conjecturam superat, ex his Epiphaniæ verbis, hæresi 70. n. 10. *Audiani ad institutum suum quandam ex Apostolorum Constitutione auctoritate accomodant. Qui Liber tametsi dubiæ apud nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus. Nam in eo quæ ad Ecclesiæ disciplinam attinent, omnia comprehenduntur; neque quidquam aut in fide, ac Catholica professione depravatum, aut Ecclesiæ administrationi ac Decretis contrarium continent.* Atqui Constitutiones hodiernæ, si nihil habent adversum fidei, quod non paucis videtur incertum; at plura habent disciplinæ sub Epiphaniæ tempus receptæ adversa. Siquidem in Constitutionibus quales hodie supersunt, dies Natalis Domini ab Epiphaniæ die palam distinguitur, ut videre est Lib. 5. c. 13. Atqui contra apud Epiphanium idem erat Natalis Domini & Epiphaniæ dies. *Neque, inquit in Epilogo Panarii, in die Epiphaniarum*

quando natus est Dominus in carne, licet jejunare; & hæresi 51. n. 27. A Natali suo die, hoc est die Epiphaniarum. Rursus vetant eadem Constitutiones cit. Lib. 5. c. 16. vel 17. ne Pascha cum Judæis celebretur; tum quia *nulla nobis nunc cum eis est societas*; tum quia *in ipso etiam calculo falluntur.* Contra vero Epiphanius, hæresi 70. n. 10. *Apostoli, inquit, in illa Constitutione ita definiunt: Eo tempore celebrate Pascha, quo fratres vestri qui ex Circumcisione prodierunt.* Ergo non eadem erant cum hodiernis Constitutiones ab Epiphanio commendatæ: quanquam & has nihilo plus genuinas fuisse, quam sint hodiernæ, vel ex adducto mox Epiphaniæ textu constare debet; cum dicant ab Apostolis definitum quod ii dubio procul non definire. Atque hinc rursus colligo, neque laudatas ab Epiphanio Constitutiones neque nostras, vel cognitæ fuisse sub finem sæculi II. cum emerfit acris de die Paschali controversia, vel saltem in aliquo pretio fuisse, iis enim causam suam alterutra pars juvare conata fuisset.

XVIII. Prob. 2. pars. Constitutiones ab Epiphanio adductæ, 1. Ecclesiam Catholicam vocant *Dei stirpem ac vineam*, hæresi 45. n. 5. 2. *Barbam corrumpi*, seu radi prohibent. hæresi 80. n. 7. 3. *Præcipiunt luctum ac jejunium festo illa die quo Judæi Christum in Crucem susulerunt*, hæresi 70. n. 11. 4. In iisdem Constitutionibus dicunt Apostoli: *Qui afflixerit animam suam Domino, maledictus est Deo*, ibid. 5. *Jejunium quartæ sextæque Ferie perpetua leg. sancitum; & sex Paschatis diebus nihil omnino ad cibum præter panem, salem & aquam adhibendum definiunt*, hæresi 73. n. 6. Atqui hæc penes substantiam habentur in Constitutionibus quæ hodie supersunt. Primum quidem in Præmio ubi *Ecclesia Catholica plantatio Dei est & vinea ejus electa.* Secundum, Lib. 1. cap. 3. ubi: *Oportet non barbæ pilum corrumpere*. Non enim, inquit lex, *depilabitis barbas vestras.* Tertium, Lib. 5. cap. 15. his verbis: *Christus præcepit nobis jejunare his sex diebus, propter Judæorum impietatem & scelus, admonens ut desleamus eos.* In Parasceve *jussit nos jejunare propter Passionem.* Quartum Lib. 5. cap. 20. sic ibi: *In omni Dominica lætos conventus celebrate: erit enim reus peccati qui per Dominicam jejunaverit.* Quintum, ibid. cap. 15. ubi hæc: *Christus ergo in quarta Ferie & in Parasceve jussit nos jejunare.* Et cap. 18. *In diebus ergo Paschæ incipientes à Ferie secunda usque ad Parascevem & Sabbathum per sex dies, solo utentes pane, oleribus, & aquæ potu, & quidem in Parasceve & Sabbatho ex omni parte jejunate, quibus sat virum sat virium suppetit, nihil penitus gustantes, usque ad nocturnum galli cantum.* Ergo.

XIX. Prob. 3. pars, nimirum quod statui facile non possit Constitutiones Clementinas sub finem sæculi quarti, vel initium quinti, tales prodissse quales nunc habemus: Prob. inquam, quia unica id statuendi ratio, quæ Remigium Cellerium p. 637. moverit, inde petitur, quod Auctor Operis imperfecti in Mat. qui sub Arcadio & Honorio, proinde post an. 395. vixit, Hom. 53. in Matt. (T. 6. edit. novæ, p. 221.) hæc scribat: *Quomodo autem quidam Sacerdotes*

tes ex hominibus ordinantur, manifeste in Lib. 8. Canonum Apostolorum dicitur his verbis: *Qui autem ex hominibus ordinatus est, quantum ad Deum non est Diaconus aut Sacerdos*: Quæ quidem evidenter alludunt ad id Libri 8. Const. Clem. c. 2. *Neque Episcopus inscitia vel animi pravitate constrictus, Episcopus est, sed falsum nomen gerit, non à Deo, verum ab hominibus promotus*. Atqui allusio hæc non figit epocham Clementinarum Constitutionum quales nunc sunt: Multo enim minus ex uno hoc textu inferri potest, Clementinum Opus jam tum temporis eam formam nactum esse sub qua nunc prodit, quam ex tot textibus ab Epiphonio productis n. præced. quique in hodiernis Constitutionibus quoad sensum occurrunt, inferri velit doctiss. Cellerius eas sub Epiphonii tempus in ea quam nunc habent forma apparuisse. Nec obest quod Epiphonius ex iis multa proferat hodiernæ lectioni contraria: unde enim habetur Auctorem Operis imperfecti in Math si eas pluries, ut Epiphonius, citavisset, nihil quod in iis nunc non reperiatur, citaturum fuisse. Et vero prædicti Operis imperfecti Auctor Constitutiones illas non citat ut Opus recens editum, cujus modica fuisset auctoritas. Ergo ut Opus quod pluribus ab annis notum esset, uti observat Cellerius ipse ibid. Jam vero Opus pluribus annis editum ante an. 395. vel 400. facile attingit tempus Epiphonii, qui an. 374. vel 375. Panarium adversus hæreses incæpit, & an. 403. excessit è vivis.

XX. Hinc non ægre crediderim hodiernas Constitutiones, quantum ad substantiam, vel præcipuas sui partes, esse easdem cum primigeniis illis quæ ab Epiphonio tractatæ sunt: at eas vel subinde in nonnullis capitibus corruptas fuisse, vel forte ante Epiphonium; sic tamen ut genuina superessent earum exemplaria, in quorum unum aliquod inciderit Epiphonius. Neque id mirum, cum Origenis Libri eo vivente interpolati fuerint; & nostrum, qui nihilo minores sumus, non ita pridem cum ingenti fragore vitata sit Epistola, sic ut sensus à corde nostro plane alienos exhiberet.

XXI. Censent tamen nonnulli eas sæculo tantum sexto, vel sub primordia septimi adulteratas esse; quia Gelasius qui Apostolicos Canones inter apocrypha recenset, iisdem Constitutiones non annumerat. At vero Trullana Synodus an. 692. earum lectionem prohibet, quod lis jam olim ab heterodoxis, non sine Ecclesiæ perniciæ, adulterina quædam & à pietate aliena inserta sunt, quæ divinorum nobis dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt. Ex quibus conjici possit eas media Gelasium inter & Trullanum Synodum ætate vitiatas fuisse. Verum hæc, ut attendenti patebit, conjecturarum limites non excedunt.

Sed nulliusne igitur sunt in Theologicis momenti hodiernæ Constitutiones?

XXII. R. Cum Gabriele Albaspineo: *De Constitutionibus istis nemini dubium esse debet, quin probus juxta & antiquus Liber sit; certoque affirmare possum trecentis primis annis eam Ecclesiam Græcam tanquam Rituali & Pontificali usam esse. Quique eas attentius legerit, eadem de illis quæ de Canonibus judicabit, additas videlicet decursu temporum primis novas, quemadmodum & novæ Leges ac Constitutiones in regimine Ecclesiæ, novis occasionibus enatis, factæ sunt*. Ergo jure trahuntur in argumentum, quoties de primævis ritibus agitur, iis præcipue qui nullis in contrarium monumentis revinci possunt: neque enim qui eas emisit, ita desipuisse credendus est, ut ignotos ac inusitados, ritus, veluti passim frequentatos, exhibere voluerit.

Imo Photius, vir paris ad nequitiam scientiæ, qui circa an. 860. scribebat, tria quæ in hisce Constitutionibus reprehendit, facile dilui posse existimat. Sic ille in Bibliotheca, eod. 113. *Constitutiones tribus capitibus duntaxat reprehensioni videntur obnoxie; ex mala nimirum fictione, quam depellere non est admodum difficile. Deinde quod contra Deuteronomium criminationes quasdam adducant, quæ & ipsæ dilui facillime possunt. Denique ex Arianismo, quem item :: paulo stando repellere queas.*

DISSERTATIO TERTIA.

DE

EPISTOLIS DECRETALIBUS VETERUM PONTIFICUM.

CUM Gratianeum Decretum legentibus occurrant plerumque Canones ex Pontificum Siricio antiquiorum Epistolis deprompti, placuit hic expendere an eæ genuinæ sint, an spurix, à quo collectæ, & quando natæ. Hæc vero antequam breviter evolvam.

Not. I. non agi in præsens de iis antiquiorum Pontificum Epistolis, quæ vel notæ, vel aliquam sui partem hodieque in veterum Patrum scriptis leguntur; quales sunt Epistolæ duæ Clementis ad Corinthios, ab Irenæo, Origene & aliis Patribus laudatæ; Julii I. apud Athanasium, Apolog. 2. Liberii, apud Hilarium in

Fragmentis; (si tamen hac difficultate carent) Damasi ad Illiricos Præfulis apud Theodoret. Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 22. aliæque ejusdem Pontificis, apud S. Hieronymum superstitis. De his igitur tantum nobis est sermo quas ex Collectione Isidori Mercatoris in editiones suas transtulerunt Conciliorum Collectores, & quarum quinque adscriptæ sunt S. Clementi, tres Anacleto, duæ Evaristo, tres Alexandro, duæ Sixto I. unica Telesphoro, duæ Hygino, quatuor Pio I. unica Aniceto, duæ Soteri, unica Eleuthero, quatuor Victori, duæ Zephirino, duæ Callisto I. unica Urbano I. duæ Pontiano,

unica

unica Antero, tres Fabiano, tres Cornelio, unica Lucio, duæ Stephano I. duæ Sixto II. duæ Dionysio, tres Felici, duæ Eutychiano, Cajo unica Marcellino duæ, duæ Marcello I. tres Eusebio, una Melchiadi, una Sylvestro, una Marco, duæ Julio I. duæ, extra superius recensitas, Liberio, duæ Felici II. Damasi tres ad S. Hieronymum, una ad universos Episcopos Africanæ Provinciæ, una ad Prosperum Numidiæ de Choriepiscopis, una ad universos Italiæ Episcopos, una ad Aurelium, una ad Hieronymum.

II. Has omnes Epistolas erudito quidem labore, sed non adeo felici successu vindicare conatus est Turrianus à Societate Jesu. Easdem vero omnes ut imposturæ factum abiecit David Blondellus, in prolixo Opere cui titulus: *Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes*, Genevæ edito 1628. Cui Libro, etsi sua ob Scriptoris doctrinam laus esse debet, at & sua debet esse objurgatio propter intemperantem viri petulantiam, qui *sua parti supra æquum additus* (a) non raro facit quæ culpat in adversariis; & prout in partes sibi invisas aut dilectas incidit, in contraria quasi vento circumagitur, si fides Jo. Boecler.

III. Turriano plus minusve adhæserunt Binius in Notis ad Epist. easdem, Stapleton, Gretser, &c. At Blondellum, vel potius Antonium Augustinum Tarragonensem, qui Blondello præluferat, secuti sunt ceteri pene omnes, & in iis Card. Bona, P. de Marca, N. Alexander in sæculum I. dissert. 21. Sit cum istis.

CONCLUSIO I. Præcitata veterum Pontificum, ad Siricium usque (b) Epistolæ, sunt suppositæ. Propositionem hanc, ne nimio crescat labor iste, deductis pro more in forma argumentis non probabo, sed mediis simpliciter indicatis.

IV. Prob. 1. quia in his Epistolis frequenter usurpatur vulgata Scripturarum versio, quæ Damasi jussu à S. Hieronymo adornata est. Ergo posteriores sunt Hieronymo.

V. 2. Quia dubio procul Epistolæ illæ à Patribus aliquando, aliquando à Conciliis, non secus ac alia Ecclesiæ monumenta, citatæ fuissent. Atqui ne semel quidem an Sæculum IX. nominatæ sunt. De his nihil in Eusebio, nihil in Hieronymo, nihil in Dionysio Exiguo, qui cum præteritorum Apostolicæ Sedis Præfulum Constituta, qua valuit cura & diligentia, ut ipse ait, collegisset, à Siricio initium compilationis suæ fecit.

VI. 3. Quia earum argumenta nullatenus conveniunt prioribus Ecclesiæ sæculis; cum in iis ne apex quidem sit de primorum Sæculorum hæresibus, de persecutionibus Ecclesiæ, de lapsis, eorumque pœnitentia; quæ toties in genuinis Patrum Operibus tractantur. Hæc ratio infirmari potest.

VII. 4. Quia Epistolæ illæ ex variis Pontificum, Patrumve, aut etiam Imperatorum, qui post Siricium vivere, laciniis compositæ

sunt. Nec reponi potest non Auctores Epistolarum ex subsecutis Patribus, sed Patres subsecutos ex Epistolis fragmenta hæc deprompsisse; 1. quia indubie Patres illi, seu honoris causa, seu ut dictis suis robur ex auctoritate accresceret, Pontifices quorum verba deflorasse supponuntur, aliquando nominassent, quod nunquam fecere; 2. quia vel ipso eorum nomine obruissent temporis quisque sui hæreticos; 3. quia quæ ex posteriorum Patrum, Conciliorumve aut Pontificum Decretis in easdem Epistolas transvecta sunt, nec cum ceteris partibus cohærent, nec illarum stylo conveniunt; 4. quia quod in iisdem Decretalibus expressim definitum supponitur, à subsecutis Patribus agitur dubitanter, instar quæstionis nullibi definitæ.

VIII. 5. Quia omnes ferme Epistolæ illæ falsis temporum atque Consulatum notis consignatæ sunt, quod grave est imposturæ argumentum. Etsi enim in temporum signis erratur non tamen pene semper.

IX. 6. Quia ubi est unus & idem scribendi character, & omnimoda styli similitudo, unum Auctorem esse oportet: cuique enim sua est ratio scribendi, ut norunt omnes. Porro in Pseudodecretalibus Damasus non aliter loquitur ac Victor, isque ut Clemens; quodque stupendum, iidem omnes stylo barbaro & sordido, & ab elegantia temporis sui plane alieno loquuntur; sic ut non Pontificum, sed aganionis cujuscumque vel hortulani scriptitationem tibi legere videaris.

X. Obj. 1. Ex Epistolæ pro genuinis haberi debent, quas S. Leo Magnus, Gelasius, Leo IV. præcipue vero Nicolaus I. ceu 'genuinas admiserunt ipsi, & ab omni Ecclesia admitti voluerunt, quasque ut tales receperunt per octo sæcula Gallicani Præsules. Atqui Decretales veterum Pontificum Epistolas pro genuinis habuere; 1. S. Leo, Epist. 1. ad universos Episcopos per Campaniam, &c. ubi omnia Decretalia Constituta omnium Prædecessorum suorum custodienda esse districte præcipit; 2. Gelasius Papa in Romana Synodo an. 494. ubi Decretales Epistolas, quas Beatissimi Papæ diversis temporibus ab Urbe Romana dederunt, venerabiliter recipiendas decernit; 3. Leo IV. qui in Epist. ad Britannia Præsules, apud Gratianum, dist. 20. cap. De Libellis, inter Leges non relinquendas, non modo Canones Apostolorum, & Nicænorum, Ancyrenorum, &c. recenset, sed & cum illis Regulas Præfulum Romanorum, Sylvestri, &c. 4. Nicolaus I. qui ex citatorum mox Pontificum verbis concludit & probat, Epist. 47. ad universos Gallia Episcopos, recipi debere non tantum Decretales Epistolas, quæ inter Canones habentur, nec tantum quas moderni Pontifices ediderunt, sed eas etiam quas Beatissimi Papæ diversis temporibus ab Urbe Roma dederunt, dictis autem temporibus, etiam illa tempora Gelasius comprehendit quæ crebrescentibus Paganorum persecutionibus, ad Sedem Apostolicam deferri

(a) Hugo Grotius in Epist. ad Vossium. Lutet. 22. Augusti 1642.

(b) Damaso die 11. an. 381. emortuo successit Siricius, & à die 1. Januarii sequentis ad diem 26. Novemb. 398. Ecclesiæ clavum tenuit. Prima genuinas inter Decretales est ejus ad Himerium Tarraconensem Epistola. In his omnibus Chronologiam sequor vulgarem, sæpe incertam,

deferri causas Episcoporum difficillime permittebant. 3. Demum easdem pro genuinis habuerunt Gallicani Antistites; tum quia iisdem se tueri natus est Hincmarus Laudunensis contra avunculum suum; tum quia is, Hincmarus videlicet Remensis, vir Canonici Juris peritissimus, Opusc. 55. *easdem venerabiliter suscipiendas* fatetur; tum quia pressi earum auctoritate à Nicolao I. Galli Præsules, nusquam responderunt Decretales illas esse pseudopigraphas sed solum his non eam deberi reverentiam quæ Canonibus; eo quia Codici Canonum non essent insertæ. Ergo.

XI. R. 1: neg. maj. Quemadmodum enim certa quædam Opera Cypriano, Chrysostomo, Augustino, &c. diu tribuerunt antiqui, quæ postmodum in Appendices rejecta sunt ut spuria, quandoque etiam ut erroris fuligine tincta; qualis fuit celebris Epistola ad Demetriadem, & alia quæ passim in Operis nostri decursu esufflavimus: sic & fieri potuit ut rebus nondum ad æquæ critices limam expensis, suppositæ Decretales pro veris haberentur. Atque hinc elucet summa Dei in Ecclesiam suam vigilantia, quod ex eo facti errore nihil illa præjudicii subire potuerit, quia vel nusquam admisit quæ sanam Fidem labefactare possent, vel orthodoxo sensu intellexit, quæ corde etiam heterodoxo prolata essent: & aliunde tot semper indubie fidei monumentis locupletata fuit, ut ceteris non indigeret.

XII. R. 2. cum Nat. Alexandro neg. min. quoad ceteros præter Nicolaum I. Pontifices. 1. enim S. Leo Prædecessorum suorum Decreta commendans, eorum seriem ab Innocentio I. qui post Siricium vixit, orditur. Ergo per Prædecessores suos, non antiquiores Siricio Pontifices, sed ejus Successores, Cælestinum videlicet, Zozimum, Bonifacium, ac Sixtum III. intelligit. 2. Gelasius de iisdem intelligi optime potest: nec est cur verba ejus, prout à Nicolao I. factum est, ad Decretales quas certe nusquam viderat Gelasius extendantur. 3. Idem dicendum de Leone III. qui ex omnibus qui Siricium præcesserunt Pontificibus, nullius Decreta memorat nisi S. Sylvestri. Quibus, inquit, in omnibus ecclesiasticis utimur *Judicis, sunt Canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum*: & cum illis *Regulæ Præsulum Romanorum Sylvestri, Siricii, Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris.* Isti OMNINO sunt & per quos judicant Episcopi, & per quos judicantur Episcopi & Clerici. Ubi aperte excluduntur aliorum, quam qui mox recensiti sunt, Pontificum Decretales. Qui enim omnino ex his Episcopos judicare vult & judicari, alias quasunque ignorat.

XIII. Quod spectat ad Nicolaum I. 1. quibusdam dubium est an Ilidorianas Decretales pro genuinis habuerit: quo de legatur Blondellus, Prolegom. cap. 19. pag. mihi 109. Equidem contra Gallicanos Episcopos probat Nicolaus eas ab ipsis male rejici hoc uno quod in Codice Canonum non habentur adscriptæ: Quia, inquit, *nec Gregorii sancti, nec ullius alterius qui ante vel post ipsum fuit, erit scriptum recipiendum, eo quod in Codice Canonum*

non habeatur adscriptum; at non ideo intrinsecam ipsarum veritatem vel admittit, vel supponit. Et vero, ait Barronius ad an. 865. n. 7. *cum ex illis Epistolis multiplicia ei suppetrent eademque fortissima testimonia sanctissimorum Pontificum, eorundemque Martyrum, quorum summa auctoritas in Ecclesia esse posset, abstinuit tamen ab illis penitus, quas saltem dubias intellexisse non sit dubium; illis tantum usus de quibus nunquam in Ecclesia fuerat dubitatum: quod illis adventitiis & recens inventis non eget Ecclesia, cum eadem aliunde ex germanis, sinceris, omnino legitimis, securis, certisque Rom. Pontificum Epistolis abundanter accipere licuisset.*

XIV. 2. Existimant alii Nicolaum I. spuria etiam Decretales habuisse pro veris. Sic enim cit. ad Galliæ Episcopos Epistola loquitur: *Ab sit ut scripta eorum quoquo modo parvi pendenda ducamus, quorum videmus, Deo auctore, sanctam Ecclesiam aut roseo cruore stridam, aut rorifluis sudoribus & salutaribus eloquiis adornatam.* Porro, ait in Conatu Chronico-Historico Papebrocius, & ex eo Pagius ad eundem an. 865. quos alios habuit Rom. Ecclesia Pontifices Martyres, nisi eos sub quorum nominibus tunc circumferebantur, & passim ab omnibus suscipiebantur ut veræ, Decretales Epistolæ, nunc autem convictæ tenentur suppositionis certissimæ. Quis interim hoc sciens dicere audeat, Decretales illas indifferenter habendas omnes pro canonizatis, quia omnes indifferenter laudavit Nicolaus, & quia easdem postea in Decretum Gratiani receptas, passim laudarunt, allegaruntque non solum Canonici Juris Magistri in Scholis, sed etiam Pontifices Romani in suis Rescriptis & Definitionibus; nihil quidem approbantes à fide aut à moribus Ecclesiæ abhorrens: in eo tamen quod facti erat & historice omnino errantes, sed citra culpam? Quis enim à Rom. Pontificibus in quantocunque momenti negatio majora exigat, distinctioremque rerum præteritarum scientiam, quam sua cujusque ferebant tempora? aut cur debuerunt illi dubitare de factis de quibus nemo tunc dubitabat? Talia vero erant Baptismus Constantini à Sylvestro susceptus, thurificatio Marcellini Papæ cum Responso Concilii Sinnessani, ac denique absolutio Polychronii, quæ similiter, licet conficta sint, à Nicolao I. allegantur.

XV. Obj. 2. Genuinæ sunt ex Decretales quas uti genuinas habuere Concilia, Conciliorumque & Canonum Collectores, alique Scriptores gravissimi. Atqui: Eas enim citant Agisgranensis Synodi Patres sub Gregorio IV. Benedictus Levita Compiler Capitularium Caroli Magni, & Ludovici Pii, Concilia Coloniense, Moguntinum, Triburiense; & postmodum per annos 400. Theologi omnes, omnesque Jurisperiti. Ergo.

XVI. R. neg. maj. Hic nempe recurrit eadem ratio qua proxime utebatur Papebrochius, nimirum quoad quæstionem pure historicam, non plus à privatis Synodis exigendum scientiæ, quam sua cujusque ferebat tempora. Citarunt itaque spurias Decretales, tum Concilia, tum & Doctores numero plurimi, quos refert Blondellus, cap. 16. Prolegom. pag. mihi 96. at citarunt 1. propter honestum Ilidori nomen,

O o o o

sub

sub quo prodiit male feriatu vitiatæ hujus mercis artifex: 2. quia in iis sunt non pauca quæ longo usu in Ecclesia recepta essent, & recipi mererentur. Unde & eas hodieum preferimus identidem, prout in Burchardo, Yvone Carnot, & Gratiano leguntur. Verum nemo eas citavit vel ante Sæculum IX. quia necdum fabricatæ erant, vel post IX. Sæculum, quia ipsas ad æquæ critices normam expendisset. De his adi Nat. Alexandrum, cit. Dissert. 21. quam tamen in iis quæ ad Benedictum Levitam spectant, ex Baluzio, vel ex Pagio ad an. 865. Baronii n. 6. curabis emendare.

XVII. Obj. 3. Non is erat Isidorus Hispalensis, vir sanctus adæque & doctus, qui Orbi Christiano merces spurias pro legitimis obtrudere vellet. Atqui is Decretalium de quibus nobis sermo est, collectionem adornavit; prout expressim docet Hincmarus Remensis, Ep. 7. cap. 12. Pro solutione sit

CONCLUSIO II. S. Isidorus, Hispalensis Episcopus, spurias Decretales nec elucubravit ipse, nec collegit.

XVIII. Prob. 1. Qui monumenta profert Isidoro recentiora, non est Isidorus ipse. Atqui Pseudo-decretalium artifex profert . . . Siquidem Isidorus Hispalensis obiit an. Christi 636. nimirum Heraclii Augusti 26. Atqui Decretalium Architectus monumenta profert an. 636. recentiora; videlicet Concilii Toletani XI. an. 675. Concilii Oecumenici VI. an. 681. Gregorii II. & III. necnon & Zachariæ Summorum Pontificum, qui post an. 700. floruerunt. Ergo qui Epistolas ab eo editas credidere, ut Hincmarus, decepti sunt. Quamquam Remensis ille Præful fraudem suspicatus est, vel potius sensit; unde &, teste Flodoardo, *accusatus est quod Pontificum Rom. Epistolas contemnebat*. Id quidem negavit Hincmarus, & *protestatus est se cum maximo honore has admittere, tenere & approbare*. Verum quidquid sit de protestationis hujus sensu, ex ea Hincmari nota apparet, *quod se Isidori eam collectionem minime in omnibus probare significasset*, ut animadvertit ibidem Baronius.

XIX. Prob. 2. Quia Braulio, Cæsaraugustanus Episcopus, Isidoro cœvus, & amicissimus, in Indice Operum ejus quem texuit, nullam facit collectionis hujus mentionem, uti nec S. Hildephonsus, Toletanus Antistes. Atqui nemo crediderit Opus tanti momenti vel iis ignotum fuisse, vel omissum.

XX. Prob. 3. Quia summa viri sanctitas & doctrina non sinunt ut is tam fœdæ imposturæ, tam miseræ farraginis, & tot næniarum auctor existimetur.

XXI. Atque hinc deduces cum Nat. Alexandro, collectionis hujus auctorem non esse Isidorum alium Hispalensem Episcopum. Siquidem Auctor ille post ann. 700. vixit; cum plurimas excerpserit lacinias ex Epistolis, tum Bonifacii Moguntini ad Regem Ethibaldum; tum celebris Abbatissæ Cangith, quæ utraque post an. 720. scripta est. Atqui ab an. 636. quo felici exitu vitam posuit S. Isidorus, ad an. 700. & supra nullus in Hispalensis Ecclesiæ Cathedra sedit Isidorus.

XXII. Nec eadem collectio refundi potest in Isidorum vel Asturicensem, vel Setabicensem, quia cum prior Concilio III. Bracarensi an. 675. posterior Conciliis Toletanis XII. an. 681. XV. an. 688. XVI. an. 693. interfuerit, neuter proinde post an. 720. & 744. in vivis superesse potuit.

CONCLUSIO III. Spuriæ Decretales non videntur ante Sæculum VIII. natæ. An Isidorus earum parens Monachus fuerit, vel Episcopus, incertum. Id certum est, hunc, quisquis fuit, impostoris nomine dehonestandum.

XXIII. Prob. 1. pars, quia nemo ante an. 830. Decretales illas citavit, ut fuse probat Blondel. cap. 17. Prolegom. pag. 89. Atqui dubio procul fuissent ante id temporis appellatæ, si antea innotuissent; cum in eis occurrant multa quæ varios in fines assumi possint.

XXIV. Prob. 2. pars, quia de Isidori illius Professione nihil ex certioribus monumentis deduci potest. Eum quidem Setubensem Episcopum facit Chronicon Juliani Toletani, & mortem ejus an. 805. consignat. At Chronicon illud suspectæ admodum fidei est apud eruditos, & sancto illi Archiepiscopo suppositum existimatur. Alii Isidorum hunc censent magni nominis Monachum fuisse, qui nomini suo *peccatoris* epithetum semper adjungeret; ex *peccatore* autem Scribas olcitant *mercatores* fecisse. Alii eum Episcopis annumerant, quia sanctorum Episcoporum mos esset sollemnis, ut præ humilitate se peccatores subscriberent, ut constat ex Conciliis Turonensi I. Parisiensi III. &c. Verum hic intra conjecturæ limites sistendum.

XXV. Prob. quæ nimio certior est tertia pars: Impostoris nomen meretur, qui, licet Fidem non tangat, gravissime sanctissimis Pontificibus imponit, disciplinæ in multis immutandæ ansam præbet, proterve mentitur, &c. Atqui talis fuit Isidorus ille, & *peccator* mentiendo, & adulterinæ monetæ *mercator*, abscondita innumera pro veris obtrudendo. Indulgeat Deus *peccatori*, at *mercatores* severe castigant eruditi.

DISSERTATIO QUARTA.

DE EPISTOLIS S. IGNATII.

I. **Q**UINDECIM sub nomine S. Ignatii circumferuntur Epistolæ, è quibus tres Latine tantum prodierunt; ad B. Virgi-

nem unam, ad S. Joannem duæ: aliæ autem Græce supersunt; ex vero directæ ad Mariam Callabolitæ, ad Tarsenses, ad Antiochenos
ad

ad Heronem, ad Phillipenses, ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philadelphios, ad Smyrneos, & ad S. Polycarpum. Quæritur an & quæ genuinæ sint. De his quæ nunc dubii parum habent. Sit

CONCLUSIO I. Tres Epistolæ priores quæ Latine tantum extant, sunt pseudepigraphæ.

II. Prob. 1. Quia Epistolæ illæ nec Græcismum redolent, sed Latini Scriptoris genium sapiunt, nec ulli Græcorum Auctorum cognitæ sunt; imo à nemine Antiquorum, præterquam à S. Bernardo, Sermon. 7. in Psalm. 90. citatæ sunt. 2. Quia in vetustissimis quibusque Ignatianarum Epistolarum Mss. Codicibus defunctæ sunt. 3. Quia nec rationi temporis quo vixit Ignatius, nec institutis ejus consentiunt: unde jam ab omnibus exploduntur. Hinc falsum id quod legitur in Catalogo Manuscriptorum Ecclesiæ S. Petri Bellovacensis: *Epistolæ duæ aut tres B. Ignatii Martyris ad B. Mariam Virginem, & ad S. Joannem Evangelistam, quæ inventæ fuerunt Lugduni tempore Concilii Innocentii Papæ IV. de Græco in Latinum conversæ.* In his enim paucis error duplex; alter, quod è Græco conversæ supponantur Epistolæ, quæ nusquam Græce extiterunt; alter, quod sub Innocentio IV. an. 1245. inventæ supponantur, quæ à S. Bernardo, an. 1153. demortuo, citatæ fuerant.

CONCLUSIO II. Epistolæ ad Mariam Casabolitæ, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem & ad Phillipenses, spurix sunt, nec Ignatio adscribendæ.

III. Prob. 1. Quia Epistolæ illæ nec Eusebio, qui septem aliarum meminit, nec ab antiquis Patribus laudatæ sunt; nec Ignatii stylum & indolem, & nascentis Ecclesiæ mores ullatenus referunt.

IV. 2. Quia in Epist. ad Antiochenos salutat Scriptor *Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Janitores, Laborantes, &c.* Horum porro nomen primo, quo vixit Ignatius sæculo (qui sub Traiano circa an. 107. passus est) prius fuit incognitum.

V. 3. Quia idem in Ep. ad Philip. dicit eum, *qui cum Judæis Pascha celebrat, participem esse eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus.* Atqui hæc nemo prudens crediderit scripta esse ab Ignatio: Is enim magna devinctus erat necessitate S. Polycarpo, qui sicut & Asiaticæ Ecclesiæ omnes (proinde, ut credere par est, Ignatius ipse) Pascha eodem cum Judæis die celebrabat; neque unquam ab Aniceto Rom. Pontifice adduci potuit ut morem illum, quem ad S. Joannem referebat, deponeret. An ergo virum sanctum Judæis Christi interfectores annumerasset Ignatius?

VI. 4. In eadem Epistola scribit *Christi interfectorem esse, qui Sabbathum, uno excepto, jejunaverit.* Quod erroneum esse demonstrat, tum Rom. Ecclesiæ praxis, tum & auctoritas D. Augustini, Epist. 86.

CONCLUSIO III. Posteriores septem Epistolæ, prout ab Usserio è duobus Angliæ Manuscriptis an. 1644. Latine; à Vossio autem ex Codice Bibliothecæ Medicæ an. 1646. editæ sunt Græce, omnino genuinæ sunt.

VII. Dixi, prout ab Usserio & Vossio edi-

tæ sunt: Quæ enim datæ sunt in Bibliotheca Patrum, dubio procul in pluribus interpolatæ fuerunt; cum vel loca ab antiquis Patribus ex Ignatianis Epistolis adducta non contineant; vel aliis longe verbis repræsentent, vel multa complectantur ab Ignatii ætate & moribus discrepantia. Jam Conclusio, quam contra Salmasium, Blondellum, Dallæum, Basnagium, aliosque magni apud suos nominis Calvinistas, tenent tum Catholici omnes (præter paucos qui cum Card. Bona, Lib. 1. rerum Liturg. cap. 22. Ignatii Epistolam ad S. Polycarpum rejiciunt;) tum ex Acatholicis Vossius, Pearsonius, Bullus, &c.

VIII. Prob. 1. Quia, ut solide differit Nat. Alexander, dissert. 23. in Hist. Sæculi I. genuina sunt monumenta, quæ ab antiquis Scriptoribus citata fuere ut S. Ignatii proles; quæ verba Ignatio ab iisdem adscripta continent; quæ eisdem præferunt characteres quos illi Epistolis Ignatii attribuerunt; quæ demum Ignatii ævo & ingenio appriime conveniunt. Atqui quas habemus Ignatii Epistolas septem, ex ipsæ ab antiquis Patribus ut Ignatii fœtus laudatæ sunt, &c.

IX. Prob. minor pro prima & secunda parte, 1. ex S. Polycarpo, qui in sua ad Phillipenses Epistola, Epistolarum Ignatii meminit, apud Eusebium, Lib. 3. Hist. cap. 37. his verbis, quæ toti Asiæ in qua legebatur Epistola Polycarpi, notissima erant: *Epistolas sane Ignatii, quæ transmissæ sunt nobis ab eo, & alias quantascunque apud nos habuimus, transmissimus vobis.* Ex quibus magnus vobis erit profectus: continent enim fidem, patientiam, & omnem ædificationem, ad Dominum nostrum pertinentem. Atqui his & Ignatii Epistolæ, & proprius earum character continetur.

X. Reponit 1. Dallæus verba hæc astuta esse Divi Polycarpi Epistolæ, utpote quæ in verba clausulam hanc præcedentia optime desinat.

Verum evasionem hanc omnino frivolum esse hinc legitime probat Person, part. 1. cap. 5. 1. quod nullus, seu Mss. cusus Epistolæ Polycarpianæ Codex proferri possit, cui prædicta verba desinit: 2. quod alioquin postrema tria Epistolæ ad Ephesios Capita merito astuta dici queant. Utique enim Epistola hæc optime desineret in hæc Capitis tertii verba: *Ipsi gloria in Ecclesia & in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum, Amen.* Sicut & Epistolæ ad Romanos non inepte finem impoherent verba hæc quæ Caput XV. claudunt: *Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen.* Et Epistolæ Clementis ad Romanos istud pag. 29. *Per Jesum Christum, cui gloria omnis & magnificentia in sæcula sæculorum.* Atqui tamen ne ipsi quidem Dallæo venit in mentem, ut vel caput ultimum ex Epistola ad Romanos, vel tria ex Epistola ad Ephesios, velut astuta deleret. Neque is etiam ob decentiam clausulæ ex Clementis Epistola refecabit paginas quadraginta septem, quæ eandem clausulam subsequuntur. Ergo, &c.

Reponit 2. idem ex Polycarpo colligi quidem S. Ignatius Epistolas scripsisse, non autem illas ipsas quæ à nobis hodie leguntur.

XI. Verum exceptio hæc loquendi pruriginem

ginem, non veri inquirendi desiderium arguit. Hac enim ratione probari poterit de nullo, seu sacro, seu Ecclesiastico Auctore, nobis constare ex veterum testimoniis. Neque enim qui Libros & Scripturæ, Irenæi, Origenis, vel Augustini recensuerunt, dixerunt aut dicere potuerunt eos ipsos esse quos nunc terimus manu. Nec si plenas eorum pagellas excerpissent, certo dici posset cetera non esse vitia. Imo nec constaret textos ab iisdem indices, eos esse quibus nunc utimur. Hæc autem absurda, & cæteris ante Dallæum ignota, quo tandem trahent nisi ad generalem Pyrrhonismum?

XII. Reponit 5. Basnagius, Annal. Politico histor. Tom. II. pag. 20. num. 13. testari Polycarpum se plures ab Ignatio Epistolas recepisse; licet, juxta nos, unam tantum receperit, eamque ex Usserio & Bona subdititiam.

Verum fallit aut fallitur Basnagius: neque enim ait Polycarpus se plures ab Ignatio Literas recepisse, sed mittere se Epistolas, quæ inquit, nobis, id est tam mihi quam Ecclesiæ meæ, transmissæ sunt. Porro indubium est quod ad Polycarpum & ad Smyrnæos scripserit Ignatius.

XIII. Prob. 2. eadem minor ex S. Irenæo, de quo sic Eusebius, Lib. 3. Hist. cap. 36. Scit autem & Irenæus martyrium ejus, Ignatii, & mentionem facit scriptorum ejus per hæc verba: Sicut dixit, inquit, quidam ex nostris pro martyrio Christi damnatus ad bestias: Frumentum ego sum Dei, bestiarum dentibus molor & subigor, ut panis mundus efficiar Christo. Atqui hæc, qui Irenæus laudat Lib. 5. cap. 28. de prompta sunt ex Epistola Ignatii ad Romanos, Ergo hanc pro genuina habuit Irenæus, II. Sæculi Auctor, utpote passus an. 178.

XIV. Respondet Dallæus hæc ab Ignatio quidem dicta, secundum id Irenæi: Dixit quidam ex nostris, sed non scripta. Verum hæc misera est hominis ad meliora nati cavillatio: 1. quia alioquin per hæc verba sua Irenæus non faceret mentionem Scriptorum Ignatii, quam tamen facit, teste Eusebio: 2. quia solemne est est Irenæo ut in locum verbi scripsit, utatur verbo, dixit. Sic apud eum, ait Justinus; Scriptura Geneseos dicit, &c.

XV. Resp. 3. ex Origene, Hom. 6. in Lucam, ubi hæc: Eleganter in cujusdam Martyris Epistola reperi (Ignatium dico Episcopum Antiochiæ post Petrum secundum) Principem sæculi hujus latuit virginitas Mariæ. Atqui hæc in Ignatii ad Ephesios Epistola leguntur.

XVI. Idem Prologo Commentariorum in Cantica: Meminimus, inquit, aliquem Sanctorum dixisse (Ignatium nomine) de Christo: Meus autem amor crucifixus est. Hæc autem habes in Ignatii ad Romanos Epistola.

XVII. Respondet quidem Dallæus neutrum istud Opus Origenis esse. Verum hac de causa & à Pearsonio, & à ceteris merito vapulat. Nobis vero per otium non licet hominem insequi, qui ut Ignatianas Epistolas rejiciat, ea

etiam rejicere paratus sit quæ è Græco vertit Hieronymus, ut Origenis in Lucam Homilias 39. se vertisse testatur in Prologo ad Paulam & Eustochium. An autem Ignatii sensum in posteriori textu assecutus sit Origenes dubitari possit, vide Dissert. seq.

XVIII. Prob. 4. ex Eusebio, qui Lib. 3. Hist. Eccl. cap. 36. ubi de S. Martyre hæc habet: Ut Smirnam venit Ignatius, ubi erat Polycarpus, unam Epistolam ad Ecclesiam Ephesinam scribit, in qua Onesimi, qui ibidem Pastor fuit, mentionem facit. Aliam autem Ecclesiæ quæ erat Magnesiæ misit, in qua rursus Damam Episcopum in memoriam redigit: Ecclesiæ autem Trallianæ aliam, in qua Polybium, qui tum ibi præfuit, inseruit. Ecclesiæ porro Romanæ dedit Literas, in quibus illos impense hortatus est, ne martyrium illius deprecando, ipsum optatis ullo modo privarent, &c. Pene similia scribit Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiæ, ubi & longam refert sententiam ex citata mox Ignatii Epistola ad Romanos.

XIX. Regerit quidem Dallæus Eusebium fuisse deceptum. At virum eruditionis tantæ, tantæ & lectionis, quique cum diu tertio Ecclesiæ Sæculo vixerit* pluribus Ignatii mediate coævus coævus esse potuit, non vidisse circa Epistolas, quæ non minus Orbe toto inclauerunt quam Ignatii martyrium, id quod in iis Sæculo decimo septimo vidit Dallæus, nemo præter Dallæanos facile aut difficile opinabitur.

XX. Prob. 5. ex Athanasio in Epist. de Synodis Ariamini & Seleuciæ, ubi sic habet: Ignatius igitur, qui post Apostolos Antiochiæ Episcopus constitutus est, & Martyr Christi fuit, scribens de Domino dixit: Unus Medicus est carnalis & spiritualis, factus & non factus, in homine Deus, & in morte vita vera, & ex Maria & ex Deo. Atqui verba hæc in superflite ad Ephesios Ignatii Epistola habentur. Ergo quæ hodieque manet, prioribus Ecclesiæ sæculis legebatur. In his autem sæculis errasse Doctores omnes, ne nostro pene erraverit Calvinista Dallæus, creditu difficillimum est. Mitto plura id genus testimonia, quæ de sæculo in sæculum dabit Pearsonius, ita ut nullum sæculum suis testimoniis careat, à secundo, quo primum natæ, ad decimum quintum, quo primum impressæ sunt Epistolæ. Part. 1. cap. 2. Edit. Cotel. tom. II. pag. 260. Jam

XXI. Prob. prima minor pro tertia parte, nimirum quod quæ supersunt Ignatii Epistolæ, eos præferant characteres quos iisdem affixerunt Antiquis. Is enim S. Martyris Epistolarum character erat, teste supra S. Polycarpo, quod fidem, patientiam, & omnem ædificationem ad Dominum nostrum pertinentem complecteretur. Atqui horum nihil deest Ignatianis quæ supersunt Epistolis; idque ex primori earum lectione nemini non manifestum est.

XXII. Non minus constat pars ejusdem minoris quarta: Scilicet enim Epistolæ quæ hærefes

* Natus est Eusebius extremis Galieni temporibus. Is porro anno 268. interemptus est. Jam vero natus homo circa anno 266. convivere potuit non paucis qui Ignatio mediate convixissent; præsertim si S. Martyr nonnisi an. Trajani 19. Christi 116. passus sit. De quo vide Pagi in Baronium, Pearson in Vindiciis, &c.

refes tempore Ignatii grassantes, easque solum impetunt; quæ nullis nisi Scripturæ testimoniis utuntur, quia nihil ferme hæcenus scriptum esset à Patribus; quæ florentia temporibus Apostolicis charismata meminerunt; quæ doctam Apostolici viri simplicitatem, & ardens martyrii desiderium undequaque spirant, ætati & genio Ignatii plane conveniunt. Atqui tales sunt Ignatii Epistolæ. Duæ nimirum hærefes Ignatii tempore maxime valebant, una Docetarum, quæ cum Simonianis Christum putative hominem assereret: Ebionitarum altera, quæ divinam Christi naturam, & æternam ipsius generationem subverteret, simulque ceremonias legis urgeret. Atqui has hærefes passim impetit Ignatius, &c. Sed de his fuse & erudite disputantem Pearsonium consule, part. 2. c. 1. p. 344.

XXIII. Obj. 2. Si germanæ forent Ignatii Epistolæ, notæ fuissent Ecclesiasticis Auctoribus ante Eusebium; sed & post Eusebium innotuissent S. Chrysostomo, Antiocheno civi. Atqui neque huic, neque illis cognitæ fuerunt. Non Chrysostomo, cum is in elogio Ignatii nullas ejus Epistolas memoret, quæ tamen ad commendationem ejus maxime contulissent. Non aliis ante Eusebium Auctoribus; cum de iis fileant, qui eas contra temporis sui hærefes utiliter adhibuissent, Justinus, Tertullianus, Clemens Alexand. & Epiphanius: nec fileant modo, sed & his adversa doceant, puta Tertullianus, cum Lib. de exhort. castitatis scribit: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici*; quod Ignatio contradicit; & Clemens Alexandrin. qui Christi prædicationem, quam triennem facit Ignatius, uno anno concludit.

XXIV. R. 1. Argumentum hoc, quantum est, contra Dallæum militare. Non enim negat Dallæus * quod diserte docet Polycarpus, Ignatium scripsisse Epistolas, sed solum quas habemus eas esse quas scripserit S. Martyr. Atqui hinc contra eum sic arguere licet. Si quas unquam Epistolas scripserit Ignatius, eas Scriptoribus Eusebio vetustioribus notas esse oportuit. Atqui tamen eas nescivere Justinus, Tertullianus, & alii quibus dubio procul tanti viri Opera, vel ad fidem, vel ad mores plurimum inservissent. Ergo.

XXV. R. 2. neg. maj. Sicut enim necesse non fuit ut veteres omnes Librum Pastoris, Clementis Epistolas, aliaque id genus primi vel secundi sæculi monumenta, etsi longe lateque diffusa cognoverint, saltem Dallæi sensu, seu ita ut de iis mentionem facerent; sic necesse non fuit ut Justinus & alii Ignatianas Epistolas cognoscerent. Sane vero quot olim extiterunt Opera in quæ Justinus, Tertullianus & Clemens nusquam inciderunt: Nemo forte antiquorum conquirendis undecunque monumentis magis incubuit, quam Eusebius & Hieronymus; quot tamen utrique exciderunt? quot visa & silentio pressa? quot commemorata Libris qui nusquam ad nos devenere? Ergo etsi valet identidem argumentum negativum, non tamen in præsentia, ubi viget argu-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

mentum affirmativum, ab iis scilicet desumptum qui Ignatii Epistolas legerunt & commendaverunt. Vide Pearson. part. 1. c. 11. edit. Cotel. pag. 317.

XXVI. R. 3. neg. min. Unde enim probabit Dallæus Epistolas Ignatii veteribus illis ignotas fuisse? an ex eo quod nusquam citaverint? Atqui hinc nihil certi inferri potest: cum, ut diximus, nullas prorsus S. Martyris Epistolas protulerint, nec omnia protulerint quæ legerunt, nec que protulere ad nos omnia devenerint.

XXVII. Interim tamen negamus Ignatii Epistolas Chrysostomum fugisse, cum in Oratione de ejus Martyrio hæc loquatur: *Cum audivisset quod hic eum supplicii modus maneret: utinam ego illis bestiis fruam, inquiebat. Tales enim sunt qui amant, quidquid pro eis quos amant patientur, cum voluptate ferunt.* Atqui verba hæc ex Epistola Ignatii ad Romanos desumpta sunt. Ergo licet eam non nominet, uti nec sæpius nominat Librum Scripturæ, dum verbas ejus profert, certum est tamen quod eam saltem confuse cognoverit. Et vero nec Origenis scripta Gregorius Thaumaturgus, nec Cypriani Augustinus nominat, ille in illius, iste in istius laudatoria Oratione.

XXVIII. Neque est quod oratio prædicta Chrysostomo abjudicetur, cum hanc Photius Biblioth. Cod. 277. Adrianus I. in Epist. ad Carolum M. Nicæna etiam Synodus II. Chrysostomo evidenter adscribant.

XXIX. Non plus urget argumentum ex eo depromptum, quod Tertullianus Ignatio contradicat; cum ipsis scripturis contradicat in Opere objecto, ubi Montanista factus secundas nuptias stupris accenset: potuisset equidem Ignatianis Epistolis uti in suis contra Valentianos & Marcionem Operibus; at contra priores non alios citavit Patres quam ipsis contemporales, quique eorum dogmata instructissimis voluminibus retuderant; quod non fecit Ignatius Valentinianis antiquior: contra posteriorem vero ne unum quidem Scriptorem Ecclesiasticum adducit.

XXX. Quod ad Clementem Alexand. spectat, duo certa sunt; 1. plura ejus Opera perisse, atque in his Libros octo hypotiposeon; 2. eum, teste Eusebio, meminisse *Melitonis, Irenæi, & aliquot aliorum*, in Libro de Paschate. Sed ex silentio hominis, cujus opera plura interierunt, quique fortassis Ignatium cum Irenæo laudaverat, nihil inferri potest. Ceterum de trienni Christi prædicatione nihil habet Ignatius in Codice Mediceo & Mss. Anglicanis. Ergo ei non contradicit Clemens Alexand. Quanquam nihil mirum si patres duo circa factum unum dissenserint.

XXI. Nihil plus urget Epiphanius silentium, cum is etiam Papiæ, Hegesippi, Theophili, utriusque Dionysii, Corinthii & Alexandrini, Pantheni, &c. Opera prætermiserit, qui tamen multa ad institutum ejus accomodatissima scripserant. An ergo vel horum Libros nescivit, vel si nescivit, apocryphos inter com-

P p p p

putan-

* „Quæritur non an Epistolas scripserit: quis enim tam fatuus est ut scripsisse eum aliquas neget? Sed an has quas circumferuntur scripserit“. Dallæus in Opere cui titulus: *De Scriptis quæ sub Dionysii Areopagita & Ignatii Antiocheni nominibus circumferuntur, Libri duo*, &c.

putandi erunt? De his plura erudite congesta videsis apud Pearson. supra, vel brevius atque facilius apud Nat. Alexand. cit. Diss. 23.

Obj. 2. Nicephorus, CP. Patriarcha, in Stichometria, quam ejus Opus esse *solide & fusè demonstrat eruditissimus Goar*, Ignatianas Epistolas ad apocrypha *rotunde* amandat. Ergo.

XXXII. R. 1. Nicephorum, qui an. 828. diem clausit, tardius venisse, quam ut tot antiquis qui Ignatii Litteras agnoverunt, præjudicium inferre possit.

XXXIII. R. 1. Stichometriam, seu *Indiculum Librorum Canonorum, Ecclesiasticorum & apocryphorum*, licet Nicephorianæ Chronologiæ ut plurimum annexa sit, non esse Nicephori; cum ei, ut notat Pearson cap. 4. nec in Codice Mss. nec ullo Veterum testimonio adjudicetur; & aliunde in ea dubitetur de Libris Esther, Judith, & Tobie, qui communi utriusque Ecclesiæ consensu Agiographis nono sæculo annumerabantur. Quod autem ad *eruditi Goari* testimonium remittitur à Dallæo, *rotunde* dicimus Dallæum vel alienis oculis fuisse, vel impudenter esse mentitum. *quid enim*, ait ibid. Pearson pag. 272. *an eruditus Goar hoc solide demonstrat? neutiquam: an fuisse? nequaquam: an omnino demonstrat? nullo modo: an id nude dicit, aut affirmat? minime gentium. Imo vero dicit plane contrarium, &c.*

XXXIV. R. 3. Auctorem Indicis hujus non relegare ad apocrypha Epistolas Ignatii, sed aliquid Ignatii; illud autem de *Didascalia*, Opere S. Martyri perperam afficto intelligi potest & debet. Sic enim habet Indiculus ille; *quæ novi testamenti sunt apocrypha.*

Itinerarium Petri, versus 2800.

Itinerarium Joannis, versus 2500.

Itinerarium Thomæ, versus 1600.

Evangelium secundum Thomam, versus 1300.

Doctrina Apostolorum, versus 200.

Clementis, versus 2600.

Ignatii, Polycarpi.

Ubi vox *Doctrina* in Clementem, Ignatium & Polycarpum, sicut & in Apostolos cadit; quod ex Regiæ Bibliothecæ Manuscripto indubium est, in quo habetur: *Ignatii doctrina, & Polycarpi doctrina.* Ergo rejicitur quidem inter apocrypha Opus inscriptum *Doctrina Ignatii*, non autem Epistolæ ejus.

XXXV. Adde quod ex inter apocrypha recenseri potuissent ob interpolationes, quibus ante nonum sæculum scatebant: non autem vindicamus interpolatas, sed genuinas, quales ex Mss. Mediceo & Anglicanis prodierunt.

XXXVI. Adde rursus Librum aliquem non raro dici apocryphum, non quia malus sit, sed quia ad Scripturæ sacræ Canonem minime pertineat, ut evidenter liquet ex Hieronymo, Epist. 106. Id autem in præsentilocom habere suadent hæc Stichometriæ verba: *Hæ sunt divinæ Scripturæ, quæ recipiuntur ab Ecclesia & canonizantur; & quæ sunt apocrypha ve-*

teris Testamenti, & quæ novi sunt apocrypha. Ergo sicut his stando Cypriani, Basilii, Chrysostomi Opera sunt apocrypha, utpote quæ velut Scripturæ sacræ non canonizantur ab Ecclesia, nec tamen genuina esse desinunt; sic & apocrypha dici possunt Ignatii & Polycarpi scripta, neque hinc præjudicium pati. Vide Pearson. edit. Cotelerii, pag. 273.

XXXVII. Obj. 3. Epistolæ Ignatii meminerunt 1. Cleobuli, Theodoti & Basilidis; de his enim sermo est in Epist. ad Trallianos 2. Refellunt errores Valentini, qui in Æonum suorum Genealogiis assererat Verbum à Sige, id est à Silentio prodiisse: Sic enim habet Epist. ad Magnesianos: *Unus Deus est, qui se ipsum manifestavit per Jesum Christum Filium suum, qui est Verbum ipsius, non à Silentio, (Græce, à Sige) progrediens.* Atqui Cleobulus & alii Novatores nonnisi post Ignatii obitum nati sunt. Ergo nec nisi post Ignatii mortem natæ sunt Epistolæ quæ ipsi adscribuntur.

XXXVIII. R. ad 1. part. quæ spectat Cleobulum, Theodotum, & Basilidem, 1. neg. maj. Cleobuli enim & aliorum nomina ab interpolatore Ignatianis Epistolis allata sunt; unde in genuinis Florentiæ & Angliæ Codicibus desunt.

XXXIX. 2. Neg. min. Cleobulus enim & Basilides non fuere posteriores Ignatio, cum Cleobulus, five Cleobius, (utrumque enim est hominis unius nomen, ut patet ex Epiphanio, hæ. 51.) Simonis Magi discipulus fuerit; Basilides vero eodem ferme tempore vixerit quo Ebion & Cerinthus, prout liquet tum ex eodem Epiphanio, hæ. 31. tum ex Hieronymo, in Dialogo adv. Lucifer. Unde quod scribit Eusebius in Chronico ad an. Adriani 17. Christi vero 134. *Basilides Hæresiarcha in Alexandria commoratur, à quo Gnostici*; exitum Basilidis potius quam ejus exordia sperat; secundum id Hieronymi, Lib. de Scrip. Eccl. *Mortuus est Basilides, à quo Gnostici, in Alexandria, temporibus Adriani.*

XL. R. ad 2. p. quæ est de Valentino, neg. maj. Hic enim non impetit Ignatius Valentinum, (qui nunquam asseruit Logon, seu Verbum à Sige progredi, bene vero ex Nu & Aletheja, uti ex Irenæo L. 1. adversus hæreses, & Epiphanio, hæ. 31. omnino liquet) sed Ebionem, qui assererat Christum esse merum hominem, nec ante Mariam extitisse. Contra hunc porro statuit Ignatius, *unum Deum esse, qui se manifestavit per J. C. Filium suum, qui est Verbum ipsius æternum*; seu Verbum, quod, ut loquitur Schola, *semper dicitur*, nec proinde ut humana vox vel succedit silentio, vel in silentium desinit; atque id est quod ab Ignatio brevius expressum, clarius expressit, qui certe de Valentino non cogitabat, Augustinus Sermone 2. de Nativit. Domini, nunc 369. (Tom. 4. pag. 1457. A.) ubi: *Quod est, inquit, hoc Verbum, quod diciturus antea non fiebat, quo dicto non siluit qui dicebat. Quod est Verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora? Verbum quod labia nullius aperuit captum, clausitve finitum.*

XLI. Neque tamen si assertum à Valentino Sigen impeteret Ignatius, nobiscum idcirco causa cadendum esset, quia suum hunc errorem è veteribus Gnosticis, Simonis ac Menandri sectatoribus desumpserat Valentinus, ut colligere est ex Irenæo, Lib. 1. cap. 5. Epiphanio, hæc. 31. Theodoro, &c. Sed de his adi vel Pearson, part. 2. cap. 5. vel Nat. Alexandrum, qui scilicet Pearsonii Compendium instituit.

XLII. Inst. Quicumque Bythum & Sigen induxerunt, docuerunt alium esse Deum præter Creatorem. Atqui nemo ante Valentinum & Marcionem docuit alium esse Deum præter Creatorem, ut constat ex Tertulliano, L. 1. adversus Marcion. c. 21. Ergo nemo ante utrumque hunc Sigen admisit.

XLIII. R. 1. fieri omnino posse ut non omnes hæreticorum omnium errores cognoverit Tertullianus; sicut & fieri potuit ut quosdam erroris labe perperam inficeret. Eccui, præfertim aliis intento, non contingit in his aliquando labi.

XLIV. R. dist. min. Nemo docuit tam aperte, & iisdem verbis, C. Nemo docuit verbis æquivalentibus, N. Qui enim falsum Patrem, cæli & terræ fabricatorem, ab eo quem Christiani omnes verum Patrem & mundi artificem confitentur, penitus distinctum agnoscebant, ii sane alium Deum præter Creatorem necessario admisere. Atqui hæretici Valentino & Marcione antiquiores falsum Patrem, mundi creatorem, & ab eo quem adorat Ecclesia plane diversum admittebant, prout admisere Valentinus ipse & Marcion. Probat: Minor ex S. Irenæo, L. 4. adversus hæc. c. 14. ubi sic de Deo loquitur: *Hic autem est fabricator cæli & terræ. Et non is qui à Marcione, vel à Valentino, aut à Basilide, aut à Carpocrate, aut à Simone, aut reliquis falso cognomine Gnosticis adinventus est falsus Pater.* Ubi idem Simoni, Carpocrati & Gnosticis omnibus tribuitur delirium, quod Valentino & Marcioni tribuit Tertullianus. Videtis Pearson, part. 2. c. 6. pag. 367. ubi solide probat ante Valentinum à Basilide, ante Basilidem à Saturnino, ante Saturninum à Menandro, & ante hunc à Cerintho admissum fuisse Deum mundi creatorem, à Deo Patre diversum.

XLV. Obj. 4. Auctor Epist. ad Ephesios loquitur de Onesimo quasi vivente, ut indicant hæc ejus verba: *Multitudinem vestram in nomine Dei suscepi in Onesimo, qui in caritate inenarrabili est, vester autem in carne Episcopus.* Atqui utique jam diu ante passionem Ignatii obierat Onesimus, qui ex Adone in Martyrologio Discipulus erat S. Pauli, & ex Nicephoro sub Domitiano diem clauserat. Ergo.

XLVI. R. paucis, ut faciam deinceps studio brevitas, 1. non constare an Onesimus, de quo nunc, fuerit Discipulus Pauli; cum id è Græcis Scriptoribus nemo asserat, & solus e Latinis id testetur Ado, qui si Viennensis est, floruit an. 879. si Trevirensis, an. 1070. 2. nihil ex Nicephoro colligi posse; 1. quia non is est Nicephorus (utpote recentior, & nonnullis in historicis lapsus) cui credendum sit præ Eusebio, qui antiqua Ecclesiæ monumenta tam assidue rimatus est, quique tot veterum Episcoporum Ca-

talogos tam diligenter collegit. Porro Eusebius de Ignatio nostro, *Unam quidem, ait, Epistolam scripsit ad Ecclesiam Ephesiorum. Onesimi ipsorum Pastoris mentionem faciens.* 2. Quia dicit quidem Nicephorus Onesimum sub Domitiano Martyrem fuisse; sed non dicit Onesimum hunc Ephesinum Episcopum fuisse. Ceterum idonee ostendit Pearson eadem p. 2. c. 8. Onesimum Pauli Discipulum ad undecimum Trajanianum perdurare potuisse, nec tamen esse septuagenario majorem. Sed nemone tunc temporis mortuus est aut passus octogenario major?

XLVII. Obj. 5. Auctor Epist. ad Smyrnæos fugillat hæreticos, qui ab Eucharistia & oblatione abstinent, eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri J. C. quæ pro peccatis nostris passa est. Atqui Ignatii ævo nulli erant hæretici qui ab Eucharistia abstinerent, &c. Si qui enim tales fuissent, de iis egisset vel Irenæus, vel aliquis veterum. Atqui nemo, &c.

XLVIII. R. ad 1. & 2. neg. min. Vigebant enim Ignatii tempore Docetæ. Atqui hi cum humanæ in Christo naturæ veritatem inficiarentur, & passionem ejus ac resurrectionem pernegarent, ab Eucharistia necessario propter causam ab Ignatio recensitam abstinebant.

XLIX. Neque id ab Irenæo prætermisum, eo siquidem teste receptum erat apud Menandri Discipulos, non esse credendum in eum qui crucifixus est. Quo autem pacto qui Christi mortem negabant, Eucharistiam, quæ ad recolendam Christi mortui memoriam instituta est, celebrassent? V. Pearson, cap. 11. p. 392.

L. Obj. 6. Epistolarum Auctor in ea quæ est ad Romanos hæc scribit: *De Syria usque ad Romam pugno ad bestias in mari & terra, nocte dieque ligatus cum decem Leopardis, hoc est militibus qui me custodiunt: quibus & cum benefeceris, pejores fiunt.* Atqui, ait Dallæus, fieri nequit ut homo tam arcte custoditus, & tot Epistolas scripserit, & sibi aggregatas haberet Ecclesias, quarum nomine scribit ad Tralianos. Sed & aliunde prælium instaurat Basnagius, & Leopardi nomen tunc temporis ignotum fuisse Græcis ac Latinis contendit.

LI. R. ad 1. part. neg. min. namque fieri potuit ut homo ab effero licet milite observatus, & aliquando scribere potuerit, & Fidelium, qui ad eum quacunque transfret confluebant, alloquio frui; hanc enim gratiam, seu à militibus, seu à carcerum Præfectis mercari solebant Fideles, ut ex Tertulliano, Cypriano, pluribusque & indubiis Historiæ monumentis constat. Istud quidem beneficii genus ab Ignatio, quia Leopardis ferocibus commisso, & difficilius, & per intervalla duntaxat obtentum fuisse facile crediderim; at aliquamdiu & pluries obtentum, à Populo vel irruente, vel beneficiis Milites leniente, nemo dubitaverit, dicente Chrysostomo in Orat. de laudibus S. Martyris: *Civitates in itinere concurrentes Athletam animabant, & cum copioso viatico dimittebant, &c.*

LII. Quod ad Basnagium attinet, dicendum cum Cellerio, Tom. I. pag. 635. ei tot in hoc puncto excidisse errores, quot verba. Constat

stat enim ex Æliano, ex Actis sanctarum Perpetuæ & Felicitatis, Tertulliano antiquioribus, ex Eusebio, ex Athanasio in Antonii vita, Leopardi nomen & Græcis & Latinis sub Ignatii tempora cognitum fuisse.

LIII. Obj. 7. Idque Basnagio Judice ineluctabile est telum: Epistolarum Auctor Presbyteros ab Episcopis constanter distinguit. Atqui distinctio hæc Apostolicis temporibus plane ignota erat: Scilicet enim Hermas, L. 1. Visione 2. n. 4. eos qui Romanæ Ecclesiæ præerant solo Presbyterorum nomine indigitat. Nec alia est Papiæ locutio apud Eusebium L. 3. cap. 39. Ergo.

LIV. R. neg. min. Mirum sane, si quid à Basnagio mirum, quod difficultatem à Pearsonio radicitus attritam secure adeo & exultanter producat. An ergo nesciebat Episcopos à Presbyteris aperte secerni in Epist. Imperatoris Adriani ad Servianum Consulem, in Actis S. Polycarpi, in Epistolis S. Dionysii Corinthii, in Hegesippi Scriptis, aliisque pluribus, quæ latius in Tractatu de Ordine expenduntur. Interim adi Pearson, cap. 13. pag. 402.

LV. Obj. 8. Epistolæ virorum Apostolicorum usitata & ingenua dictionis simplicitate se produnt, nihilque inepti habent. Atqui contra affectæ Ignatio Epistolæ dictionem turgidam, spumosa epitheta, phrasæ obscuras vel ineptas habent. Minor, quæ vel ex ipsis inscriptionibus liquet, abunde constat ex Literarum contextu: quæ enim est ad Philadelphios, Evangelium vocat *carnem Christi*, quo nihil insulsius: quæ ad Trallianos, Fidem nuncupat *Christi carnem*, caritatem vero sanguinem ipsius: quæ ad Ephesios, statuit manendum esse in *Christo spiritualiter & carnaliter*, qua locutione quid obscurius? Rursus ibid. Spiritus Sanctus comparatur funi, & Fides subvectrici: hæc autem comparatio quam vilis sit & absõna nemo non videt. Mitto quod sæpius Episcopum relate ad Presbyteros comparat Patri æterno, &c. Ergo.

LVI. R. neg. maj. prout supponit styli novitatem, emphasimve aut tumorem, esse indicium dictionis Ignatio, ejusve Synchronis nequaquam adscribendæ. 1. Quia cuique sua est ratio scribendi, nec ut una fuit virorum Apostolicorum fides, sic & una lingua fuit. 2. Quia S. Ignatius, vir Syrus, ideoque Asiaticus, secundum Gentis suæ genium & indolem loqui debuit. Atqui ex Tullio, Lib. de claris Oratoribus, *Asiatici Oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, & nimis redundantes*. Imo Ciceronem ipsum, teste Quintiliano *suorum temporum homines incessere audebant ut tumidiorem & Asiaticum, & redundantem, & in repetitionibus nimium*. 3. Quia nova Christi Religio novas & inusitatas voces exigebat; neque enim Trinitatis, Incarnationis ac Redemptionis Mysteria, eorumve appendices, quæ non ita pridem revelata erant, vocibus antea usurpatis explicari poterant. Ergo eæ voces sensum efformari debuerunt, aliæ ab Ignatio, aliæ ab aliis. Hinc Zeno, juxta Scriptorem antiquum, plurimis novis verbis usus est, nova enim dicebat. Hinc eausæ ab Apostolis voces nonnullæ, quas apud neminem Græcorum aut Sapientium invenerat

Origenes, ut ipse testatur Lib. de Orat. Hinc Francisco Xaverio apud Japonios evangelizanti deerant verba quibus divina exprimeret, &c. Nihil ergo mirum, si Ignatius, qui loquitur ut Christianus, verba habet suæ Religioni propria, & à Gentilibus minime usurpata. Pearson, p. 2. cap. 14. pag. 416.

LVII. R. 2. neg. min. qua parte Ignatianas Literas, seu ex inscriptionum prolixitate, seu ex sententiarum ineptitudine redarguit. Ut enim objecta capita singulatim & breviter perstringam.

LVIII. 1. Nihil habent Ignatianæ Inscriptiones Paulinis Inscriptionibus prolixius.

LIX. 2. Non vocat Ignatius Evangelium carnem Christi, sed dicit ad Evangelium tanquam ad carnem Christi confugiendum esse: *Confugio*, inquit, *ad Evangelium tanquam ad carnem Jesu, & consulo Apostolorum Scripta, quasi cætum Ecclesiæ*, id est, sicut qui jam Apostolos consulere non possum, ad eorum scripta recurro, sic qui Christum in carne jam intueri non possum, ad Evangelium ejus confugio. Hic autem quid inepti? Vel si quid tam absurdi, vapulent cum Ignatio Clemens Alexand. qui 3. Pedagogi, c. 6. Origenes, qui Hom. 7. in cap. 10. Levit. Eusebius, qui eandem Christi carnis cum Evangelio comparisonem instituerunt.

LX. 3. Non dicit Ignatius quod fides sit caro Christi, sed quod objectum Fidei sit Christi caro, & sanguis ipsius incentivum charitatis. Verba ejus isthæc sunt: *Recreate vosmetipsos in Fide, quod est caro Domini; & in charitate, quod est sanguis ejus*. Non dicit, *in Fide, quæ est caro*, &c. Unde sensus ejus is est, nec obsecurus: *Recreate vos in Fide, qua creditis veram, & non apparentem duntaxat carnem Christi; & in charitate, quam meruit vobis sanguis ejusdem in gratiam vestri effusus*. In his vero quid à bono sensu alienum?

LXI. 4. Verba hæc Epist. ad Ephesios: *In omni castitate & temperantia manete in Christo Jesu carnaliter & spiritualiter*, unum id volunt, ut juxta Pauli admonitionem, 2. Cor. 7. *Mundati ab omni inquinamento carnis & spiritus sanctificationem nostram perficiamus in timore Dei*. Hæc vero quam sancta sint unusne non videbit Dallæus?

LXII. 5. Nec absurdum quod vir Apostolicus vocat Ephesios *lapides Templi vivi, relatos in excelsa per crucem Christi*, quasi per machinam, Spiritu Sancto, quasi fune utentes, Fide tanquam subvectore. Et quidem Fideles esse lapides vivos domus spiritualis docet S. Petrus, 1. Ep. 2. 5. Lapidem autem in excelsa ferri novum non est, sed omnibus temporibus usitatum. Crucem vero instrumentum esse quo vivi lapides in altum vehantur, prædixerat Christus Joan. 12. 32. his verbis: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum*; quomodo autem, nisi funiculis Adam, & vinculis charitatis; non humanæ, sed ejus quæ est à Spiritu Sancto, quæque per Fidem operatur. Certe Chrysostomus nec nova, nec barbara occinebat; & tamen de ipsa Pauli catena dicebat, Hom. 8: ad Ephesios: *Hæc vindictos tanquam per machinam trahit ad Cælos, & tanquam aureus funis dependens sursum trahit ad Cælos*

Cælos ipsos. Et ne quid desit, Tertullianus, Lib. 1. cap. 8. ad Nationes, *Crucem configendi corporis machinam vocat.* Ergo nihil mirum habet Ignatii metaphora; sed mirum quid habent Dallæi ad metaphoram hanc exclamationes. Verum quo se non convertat Dallæus, cui & illud mirum est, quod Ignatius vincula sua *margaritas spirituales* vocet; cum locutio hæc antiquis plurimum fuerit usitata; Cypriano præsertim, Ep. 77. Chrysostomo, Orat. in S. Meletium, *spirituales*, ut nemo non puer intelligit, in vincula ipsa cadit, sed in horum mercedem, vitam æternam.

LXIII. Obj. 8. Pseudepigraphæ sunt Epistolæ quæ plura habent à veracitate & virtutibus Martyris aliena. Atqui .: 1. namque à veracitate alienum est, quod *Paulus in omni Epistola memor sit* Ephesiorum; quod Christus cum Apostolis post resurrectionem comederit & biberit; cum de comestione sola ex Evangelio & ex Actis constet; quod Ignatius Christum viderit. Atqui Pseudoignatius primum dicit in Epist. ad Ephesios; alterum in Epist. ad Smyrnenes; tertium in iis quæ ex eo refert Hieronymus: *Ego vero & post resurrectionem in carne eum vidi*; & tamen negat Chrysostomus, Orat. 42. & in c. 18. Matth. Christum ab Ignatio visum fuisse. 2. Alienum est à Martyris virtute, non modo ut bestias vi *adigat* ad sui devorationem, sed ut omnimodis prohibeat ne quispiam vel apud Deum precibus, vel apud homines officiis, destinata sibi pœnam avertat. Atqui utrumque hoc præstat Auctor Epistolæ ad Romanos; nota sunt ubique hæc ejus verba: *Sed et si ipsæ, belluæ, venire noluerint, ego vim faciam, ego urgebor ut devorer.* Ergo.

LXIV. R. ad 1. neg. min. Nec nocet quintuplex in contrarium probatio.

LXV. Non 1. Sensus enim Ignatii, juxta phrasim Græcam est, quod Paulus *in tota* ad Ephesios Epistola virtutem eorum ubique commendat; quod non facit in aliis Epistolis, ubi frequenter increpat, parce gratulatur, aut de rebus ad dogma pertinentibus disceptat. Adde quod qui Ephesios per Orbem totum ut primi ordinis Christianos commendat, quoties in aliis Epistolis veros Fideles celebrat, Ephesios celebrare censetur.

LXVI. Non 2. Christum enim cum Apostolis ut manducasse, sic & bibisse indicat id Petri, Act. 10. *Nobis qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.* Idem ex Scripturis collegerunt SS. PP. Augustinus, Epist. 49. *Christus, inquit, post resurrectionem propter dubitantes, cibum ac potum sumere voluit.* Hieronymus adversus errores Joannis Hierosolymit. *Comedit Christus post resurrectionem, & bibit.* Idem ex iisdem Petri verbis deducit Theodoretus, Dialogo 2.

LXVII. Non 3. Etsi enim crediderunt aliqui S. Ignatium fuisse parvulum illum quem suscepit Christus, ut humilitatis christianæ specimen exhiberet; hæc tamen opinio, ut omni aqua Antiquos fundamento destituta, abjici solet. Quod ad Hieronymum spectat, is errante oculo, (quod facile fuit homini qui interdum velocissime dictabat, prout ipse testatur in præfatione Chronici Eusebiani), Græcum

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

verbum legit pro alio parum dissimili. Ut ut est, genuini Codices, quotquot comparent, significant: *Ego vero & post resurrectionem in carne eum fuisse scio.* Atque ita vertit Freculphus, etsi vulgo Hieronymi exscriptor esse solet. Quanquam nihil adeo mirum si pius adolescens annos 15. natus Christum redivivum videre meruerit, & anno Christi 107. fuerit superstes.

LXVIII. Non 4. quæ Dallæum cutis suæ amantiorem quam Crucis fuisse probet, non Ignatium à virtutibus alienum extitisse. Et vero, si Christus, Marc. 8. 33. Petro indidit Satanæ nomen, quia ipsum à cruce subeunda dimoveret; Si Paulus Discipulos redarguit, quia eum a vinculis apud Jerosolimam subeundis avertere moliebantur, & hi acquieverunt, dicentes Act. 21. 14. *Domini voluntas fiat*: Si strenui illi Confessores, de quibus Eusebius, Lib. 5. cap. 2. *Profusis lacrymis obsecrabant Fratres*, non modo ne martyrio suo oblisterent, sed *ut continuæ ad Deum preces fierent, quotandem perficerentur*: Quid mirum, si vir Theophorus, unoque cœlestis patriæ desiderio succensus, Fideles obtestari potuit, ne jam impendentem capiti suo coronam alio converterent? non erat Spiritu S. ebrius Dallæus, cum misera hæc effutiit, Utinam eodem plenus fuisset Cestriensis Episcopus, cum Dallæum pari ad modestiam eruditione dissufflavit.

LXIX. Non 5. Etsi enim recentibus Dallæanis, at non antiquis Martyribus indignum erat ut, quemadmodum loquitur Sulpitius Severus, L. 2. Hist. sacræ, *avidius Martyria gloriosa mortibus quærerent, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur.* Hinc tot exempla Sanctorum, à quibus non tam expectabatur certamen, quam *certatim gloriosa incertamina ruebatur*. Sic Germanicus ille, quem ^{Id. Ibid.} per vetusta Smyrnenis Ecclesiæ Epistola celebravit, cum diceret ei *Proconsul se ætatis ejus misereri; attraxit sibi bestiam, vi eam adigens & stimulans.* Sic Cyprianus, teste in ejus vita Pontio Diacono, *moram carnificis urgere tentabat.* Sic Agapius apud Eusebium, Lib. 8. Hist. c. 16. ursæ, quæ adversus ipsum dimissa fuerat obviam venit concito cursu, seque ei devorandum obtulit. Sic sancta Perpetua *errantem gladium tirunculi Gladiatoris ipsa in jugulum suum transfudit*, ut habet antiquissima beatæ Martyris passio. Sic sancta Apollonia, referente & applaudente Dionysio Alexand. *celeriter in ignem insiliit & conflagravit.* Hunc martyrii ardorem redarguerunt, sed & simul posteris tradiderunt Ethnici. Lucianus in *Peregrino* de Christianis sui ævi: *Miseri homines, inquit, a se persuasi fore se integre immortales, semperque victuros, mortem contemnunt, multique ultro seipsos dedunt*: quod quidem ex universa Historia nemini non compertum est. *Diras ergo & truculentas Ignatii voces* nuncupet Dallæus; loqueretur, ut nunc palam Deistæ nostri, at non loqueretur ut Germani Christiani. Hi enim, teste Chrysostomo, Orat. in Romanum, *in ignem, tanquam in fontes aquarum, se ipsos projiciebant & non tanquam pœnas, sed velut vernos flores, propriæ alacritatis excessu*

excessu tormenta Diaboli præripiebant. Vide Pearson, part. 2. cap. 9.

LXX. Obj. 9. Epistolæ quæ manifestos contra Fidem errores habent, non sunt Ignatii. Atqui: Epistola enim ad Smyrnicos asserit Christum esse *Filium Dei secundum voluntatem & potentiam Dei*. Atqui is manifestus est error, Arianismo præludens. Ergo.

LXXI. R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. maj. Asserit Christum ut hominem esse Filium Dei secundum voluntatem, C. Christum, ut Deus est, Subd. Esse Filium Dei secundum voluntatem, id est à Deo non invito, non coacto, sed volente gigni, C. id est ex libera Dei voluntate, creaturarum instar, produci, N. Itaque vel S. Martyr loquitur de Incarnatione Filii Dei, vel de æterna ejus generatione. Si primum, (quod hæc ejus verba, secundum antiquam versionem, subindicare possint: *Vere existentem de genere David secundum carnem, Filium Dei secundum voluntatem & potentiam Dei genitum vere ex virgine*: quæ ad id Angelici alludere videntur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascitur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*,) nihil sane habet assertio ejus quod Fidei, & receptæ ubivis locorum Theologiæ non cohæreat. Si vero de æterna Verbi generatione intelligatur, non erit etiam reprehensioni obnoxius. Ut enim ex hac etiam parte ab omni censura immunis sit, satis est ut Filius Dei sensu admodum legitimo ex Patris voluntate genitus dici possit; idque eo intellectu admissum sit à SS. Doctoribus, quo etiam tempore majori propter Arianos cautela loquendum erat. Atqui 1. Filius ex patris voluntate genitus dici potest sensu admodum legitimo, nec legitimo tantum, sed & necessario; quatenus nimirum non ab invito, sed à volente procedit: quod à Catholicis, ut eos in invidiam adducerent, negari calumniabantur Ariomanitæ. Unde is eorum Canon in Sirmienfi Concilio apud Hilarium, Lib. de Synodis: *S. qui nolente Patre natum dicat Filium, anathema sit: Non enim coactus Pater: Filium genuit*. 2. Idem ab aliis Patribus hoc ipso, qui Ignatii est sensu, dictum fuisse, res est indubia ex Justino, Athenagora, Theophilo, Tertulliano, Lactantio, Mario Victorino, Lib. 1. adversus Arium. Quin & ex Hilario ipso, Lib. de Synod. *Ante omnia tempora Pater ex naturæ suæ essentia impassibiliter VOLENS Filio dedit naturalis natiuitatem essentia*. Sed de his fusius ubi de Trinitate.

LXXII. Obj. 10. Epistola ad Polycarpum hæc habet: *Episcopo attendite, ut & Deus vobis Collaborate vobis mutuo, una certate: una dormite, una exsurgite*. Atque non hæc uni viro dixisset Ignatius, quæ multos spectant.

LXXIII. R. neg. min. Quia enim Epistola ad Polycarpum directæ, Smyrnenfibus, ex more Ecclesiæ, legenda erat, par fuit ut ei Ignatius multa ad plebem Christianam spectantia infereret. Atque in eo imitatus est S. Paulum, qui in Epistola ad Timoth. multa non uni Episcopo, sed toti Fidelium multitudini utilia vel necessaria immiscet. Ita Nat. Alex.

LXXIV. Obj. 11. Auctor Epistolarum de

Stella quæ Magis apparuit, hæc loquitur *Astrum in Cælo resplenduit super omnia astra, & lumen ipsius ineffabile erat, & stuporem tribuit novitas ipsius. Reliqua vero omnia astra simul cum Sole & Luna chorus facta sunt illi astro*: unde solvebatur omnis magia. Atqui, ait Dallæus, hæc temere scripta sunt, eaque nemo Interpretum secutus est.

LXXV. R. min. Duo enim dicit Ignatius; 1. quod resplenduerit in Cælo astrum super omnia astra; 2. quod astra reliqua cum Sole & Luna eidem astro chorus facta sint. Atqui primum tradidere SS. patres: secundum, quod aperte metaphoram sonat, nihil habet quod ex Scriptura vindicari non possit.

LXXVI. Quod primum, perperam renitente Dallæo, tradiderint SS. patres, liquet ex Clemente Alexand. in excerptis, ubi: *Orta est peregrina & nova stella, dissolvens veterem Astrologiam, novo: lumine corruscans*; quæ verba ad Ignatii locum manifeste alludunt. Concinit id Leonis Magni Homil. 1. de Nativ. ubi: *In regione Orientis stella novæ claritatis apparuit, quæ illustrior ceteris pulchriorque sideribus, facile in se intuentium animos oculosque converteret*. Gemina scribunt S. Maximus, Hom. 3. Chrysostomus, Hom. 6. in Matth. &c. Neque tantum fuisse novæ hujus fideris splendorem mirabitur, qui cum Origene, Lib. 10. adversus Celsum, & Grotio in cap. 2. Matth. illud fuisse cometem suspicabitur. *Est enim*, ait Plinius, Lib. 2. cap. 25. *Cometes qui fit candidus argenteo crine ita refulgens, ut vix contueri liceat, specieque humana Dei effigiem ostendens*.

LXXVII. Quod secunda Textus Ignatiani pars ex Scripturis vindicari queat, constabit vel ex his Baruch verbis. cap. 3. v. 34. & 35. *Stella dederunt lumen in custodiis suis; & lætata sunt, vocata sunt, & dixerunt: Adsumus, & luxerunt ei cum jucunditate qui fecit illas*.

LXXVIII. Obj. 12. Ex Actis Martyrii S. Ignatii, Ignatius paulo ante supplicium Deum exoravit ut persecutioni finem faceret. Atqui hæc cum ipsa Ignatii ad Philadelphios Epistola conciliari non possunt; cum ex ea compertum sit Antiochensem Ecclesiam tunc temporis pacem habuisse.

LXXIX. R. neg. min. Fieri enim potuit ut dum pace fruebantur Antiocheni, loca aliæ persecutio incesceret. Ita porro se res habebat, cum & Romæ Ignatius an. 107. & Jerusalemis Simeon Cleopæ filius martyrio vitam finierint, ut testatur Eusebius, Lib. 3. Hist. cap. 32. Quid mirum autem si Christi Martyr persecutionem etiam minime generalem, qualis sub Adriano nulla fuit, fulis ad Deum precibus avertere studuerit.

LXXX. Obj. 13 Hieronymus, L. 3. adversus Pelagianos hanc velut Ignatii sententiam refert: *Elegit Dominus Apostolos, qui super omnes homines peccatores erant*. Atqui tamen id nullibi in Epistolis Ignatii comparet.

LXXXI. R. S. Doctorem, quod viris doctissimis interdum contingit, memoria; lapsum esse, & tanquam Ignatii citasse quæ sunt alterius. Hæc enim verba in superflite S. Barnabæ Epistola etiamnum extant.

LXXXII.

LXXXII. Et hæc ad Ignatii Epistolarum vindicias sufficiant; quas, si quid auguror recti, nusquam in dubium vocassent Dallæus, Basnagius, & alii, nisi in iis Episcoporum à presbyteris distinctionem, aliaque Romanæ

Fidei capita non pauca reperissent. Eas tamen, quibus ceteroqui in multis nocent, pro genuinis habuere Pearsonius, Bullus Vossius, &c.

DISSERTATIO QUINTA.

DE

OPERIBUS DIONYSII, VULGO AREOPAGITÆ.

I. SUB nomine Dionysii Areopagitæ circumferuntur Libri de *Cælesti Hierarchia*, de *Ecclesiastica Hierarchia*, de *divinis Nominibus*, de *Mystica Theologia*, & *Epistolæ decem*; quæ an ejus sint, disputatur inter eruditos. Negant ex heterodoxis Scultetus in *Medulla Theologiæ*, Dallæus, Rivetus, Pearson, & alii passim. Ad hos accedunt Morinus, Launojus, Remigius Cellerius, Tom. 15. pag. 362. Ulterius progreditur P. Le

Quien è familia Prædicatorum, qui Dissert. 2. inter Damascenas, prætenfi Areopagitæ Opera hæretico cuiuspiam Monophysitæ adscribit. Eadem nihilominus Dionysio Areopagitæ adjudicant Claudius David, è Congregatione S. Mauri, P. Adrianus, seu vere P. Bernardus Septem Fontium, Nat. Alexander, Dissert. 22. in Hist. seculi I. &c. Nobis præcipua litis hujus instrumenta referre satis fuerit; quod & per summa capita exequemur.

MOMENTA PARTIS NEGANTIS.

II. 1. Auctor nullibi se vel Areopagitam, vel Episcopum nominat; cum tamen multiplex ei fuerit occasio se se his nominibus insigniendi, uti ab aliis factum est; imo se solo Presbyteri nomine donat.

III. Respondent nihil inde colligi; cum & Joannes Evangelista ad Electam scribens, tacitis Apostoli & Evangelistæ nominibus, se duntaxat Presbyterum nuncupet. Præterea Dionysius Timotheum vocat *Compresbyterum*; ergo ejusdem cum Timotheo erat dignitatis; is porro Episcopus erat, ex Lib. de *Cælesti Hierarchia*, cap. 9. §. 4.

IV. 2. Auctor Timotheum, cui Libros de Hierarchia Cælesti & Ecclesiastica inscribit, filium suum nominat. Quis porro credat Timotheum ætate parem, Apostolica institutione, & sacro in Ecclesia principatu antiquiorem, filii nomine à genuino Dionysio salutatum. Subdit Auctor, Timotheum non potuisse assequi Librum Hierothei de Theologicis Elementis, ejusque intellectum à se Dionysio flagitasse. An porro tam hebetis erat ingenii primarius Pauli discipulus, ut mysticam Theologiam non intelligeret.

V. R. ad 1. 1. Timotheum hunc non esse illum Pauli Discipulum; ita Baronius ad an. 109. n. 56. neque contrarium evinci certo potest: quod enim B. Mariæ Virginis exequiis interfuit, ex cap. 4. Libri de divinis nominibus; quod item in Epist. Dionysii ad Titum cum eodem Tito conjungatur, nihil probat, ut per se evidens est.

VI. R. 2. Dionysium Græca uti vocc, quæ puerum magis quam filium exprimit. Porro Clemens Alex. L. 1. Pædagogi c. 7. ait *pueros & infantes vocari omnes qui Christum secuti sunt, qui solum patrem habeant*. Unde Maximus Martyr in Scholiis ad c. 2. de Cælesti Hierarch. *Filium vocat*, inquit, *tanquam imitando*

Dominum Apostolis dicentem: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Præterea non fuit olim inusitatum quod Episcopus Episcopum alium filii nomine donaret. Sic Dionysius Alexand. Basilidem, Pentapolitanum Episcopum, Montanus Toletanus Theoribium, filium appellat. Vide Witassii Continuatore, p. 45.

VII. R. ad 2. nihil adeo mirum si Timotheus, etsi Sacris Literis apprime instructus, ad capienda subtilioris Theologiæ, & Platonicæ Philosophiæ arcana lectionibus alienis indiguerit. Quot viri, quandoque etiam aliis doctiores, ad alterius faciem recurrere coguntur; præsertim cum gravibus distenti negotiis, parem certo studio operam navare non possunt.

VIII. 3. Nec Eusebius, nec Hieronymus, assidui Librorum inquisitores, Dionysii Opera vel ex apice cognoverunt. Sed neque Origenes Athanasius, aut Veterum quispiam ea, quod tamen multi fuisset, contra Arium, Nestorium, Eutychetem prodidit. Neque, ut observat Dallæus, ab ullo Catholico ante an. 630. citata fuere. Quin & cum eos adversus Catholicum dogma protulerunt Acephali, Eutychetis asseclæ, in Collatione Constantinopoli habita an. 532. responderunt Catholici ea perperam Dionysio Areopagitæ tribui; cum nec à B. Cyrillo, nec præsertim ab Athanasio, cui multum contra Arianos inservire poterant, citata fuissent.

IX. R. ad 1. ex negantibus argumentis nihil certi erui posse: utique ajebat S. Maximus, fatetur Eusebius *Libros qui ad ipsum non pervenerunt, esse numero superiores. Et sane multorum meminisse possem, quos minime habuit, & hos quidem suæ Regionis, ut Himenæi & Narcissi, Pantani item & Athenagoræ*. Quod ad Hieronymum spectat, is; ut advertit Baronius ad an. 109. n. 60, *Præfatione ad Dexterum*,

trum, eos se colligere profitetur antiquos Scriptores Ecclesiasticos quos invenisset ab Eusebio recensitos; quod & præstitisse certum est, illis tantum superadditis qui post Eusebii obitum usque ad sua tempora in Ecclesia floruerunt. Reliquos vero Sophronium addidisse, omnes intelligunt.

X. Quod si indagatorem Eusebium tot monumenta fugerunt, quanto plus Athanasium & alios minus intentos fugere potuerunt; præsertim cum idem Maximus vel quisquis est Auctor Prologi in Opera Sandionysiana, commoneat *Antiquiores Athenis Philosophos, Opera hæc sibi vindicantes* : occultaſſe, ut ipsi divinorum B. Dionysii Librorum Auctores ac Patres viderentur. Et Dei dispensatione, inquit, tunc præsens Opus demonstratum est, ad ipsorum vanitatem & nequitiam redarguendam.

XI. R. ad 2. falli, ut persæpe, Dallæum, cum à nemine Catholico Scripta Dionysii ante an. 630. commemorat. Siquidem 1. Leontius in Opere de Sectis ante annum 608. conscripto, Librum de nominibus sub Dionysii, velut inter Patres antiquissimi, nomine citat. 2. Ephræmius, Antiochenus Patriarcha, qui ante annum 543. scripsit Apologiam de sacris Antiochiæ Legibus, Areopagitam nostram, & ex eo textum insignem laudat. 3. Idem fecere Andræas Cæsariensis & Joannes Scytopolitani, quorum prior circa an. 500. posterior ante Seculum VI. scripsit. 4. S. Gregorius Nazianzenus, qui ante finem Seculi IV. mortuus est, ex iisdem Libris plurima, tacito licet Auctoris nomine, deprompsit, ut observat Billius. 5. S. Dionysius Alexand. qui Seculo III. floruit, eosdem Libros Scholiis illustravit, ut testatur S. Maximus in cap. 5. *Cælestis Hierarchiæ*. Sed de his, quæ ad examen revocanda erunt, adi Nat. Alexandrum in Seculum 1. cap. 12. art. 15.

XII. Nec obest quod Catholici quinque Episcopi Opera hæc ab Eutychianis objecta primum ut dubia habuerint; quia iisdem maturè expensis aliud senserunt Catholici pene omnes, iisque contra hæreticos usi fuere. Sed de his fusius Nat. Alex. ad Object. 5.

XIII. 4. Pseudodionysius tres in Deo admittit Hypostasies, proinde per hypostasim personam intelligit. Atqui hypostasis pro persona acceptio ignota erat ante Concilium Alexandrinum anni 362. ut patet, tum ex Socrate, Lib. 3. Hist. c. 4. & 5. tum ex Hieronymo, qui Epist. 57. *Taceantur*, inquit, *tres hypostasies, & una teneatur*. Ita & fuse Morinus.

XIV. R. 1. fieri potuisse ut vir Græcæ Linguae peritus hypostasis nomen sensu admodum proprio, nec veteribus Philosophis ignoto usurparet, etsi acceptio hæc non esset in usu apud alios Patres.

XV. R. 2. Hypostasim pro persona, non equidem apud Latinos, quibus id ipsa Hieronymi ætate displicebat, sed apud Græcos, non omnes quidem, sed nec paucos, sumptam fuisse ante Concilium Alexandrinum an. 362. Sic Athanasius in Opusculo de Incarnatione Verbi, singulis personis distinctas tribuit hypostasies, Christo autem unicam, quamvis duas in eo naturas admittat. Sic Basilus, Ep. 37. ad Gregorium Nyssenum hypostasim

ab ousia seu à natura distinguit. Sic Dionysius Alexand. in Epistola, cujus meminit Hieronymus in Lib. de Script. Eccles. Paulum Samositani redarguit quod duas in Christo hypostasies admittat; non redarguebat autem quod duas in Christo naturas admitteret. Ergo vox *hypostasis* non uno sensu apud Veteres accepta fuit, sed ab aliis pro natura, ab aliis pro persona. Quidni autem istis præluſerit Areopagites. Vide Nat. Alexand. obj. 6. & forte melius Witassii Continuatore, pag. 40.

XVI. 5. Pseudoareopagita, Lib. de Eccl. Hierarchia, c. 6. & in Epist. 8. ad Demophilum, loquitur de Monachis velut de Ordine jam instituto: *Mysterium Monasticæ Consecrationis* recenset, juxta quod *Sacerdos* eisdem *Crucis signo consignatos condet*, omnique veste detracta, eos alia induit; iis specialem in Ecclesia locum assignat, *ad postes adytorum, ut agnoscant, tam se quam Ordinem suum, magis Populo præ Sacerdotibus appropinquare*. Atqui nulla Monachorum apud Veteres fit mentio per priora duo Ecclesiæ Sæcula & ulterius. Cornelius Papa, Epist. ad Fabium, apud Eusebium, L. 6. Hist. Eccl. c. 35. universos Ecclesiæ Ordines ad viduas usque & pauperes recenset, & ne voculam quidem habet de Monachis. Priorum vitam scripserunt Athanasius & Hieronymus, Pauli iste, ille Antonii. Ignatius, Tertullianus, Cyprianus viduas & virgines Deo sacras commemorant, de Monachis autem omnino silent. Quis autem credat viros, qui summum erant Ecclesiæ decus, ceteris præter unum Patribus ignotos fuisse? Quis à Tyrannis in Christianos atrociter grassantibus intactam fuisse credat Sectam hominum qui in Collegiis communiter degentes, tonsura, habitu, & perfectiori victus ratione sese apertius Christianos profiterentur? Et tamen veterum nemo meminit Monachi ob Fidem necati.

XVII. Sed & idem Auctor, eod. Lib. cap. 3. varios describit ritus qui Areopagitæ ævo nec fuerunt, nec esse potuerunt: *Pontifex*, inquit, *peracto precum sacro ad Dei altare, cum ab eo incendendi odores initium fecit, Jacrum obit locum. Reversus autem ad divinam aram sacros Psalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes Ecclesiastici Ordines. Deinceps à Ministris sanctorum Librorum lectio ordinate recitatur, & recitata extra ambitum collocantur Catechumeni, & una cum eis Energumeni, atque ii quos superioris vitæ pœnitet, &c.* Atqui hæc non utique I. Sæculi quo vixit Areopagites, sed IV. potius disciplinam exhibent. Ergo hæc non ipsi Dionysio, sed impostori nomen ejus ementito, tribuenda.

XVIII. R. ad 1. non fuisse quidem prioribus Ecclesiæ sæculis Monachos, qui à societate penitus avulsi essent; at fuisse quales describit Areopagita, qui nempe vel in domibus privatis, vel in Collegiis vitam ducerent uni Deo mancipatam. In hoc ordine erant Jerosolymis Christiani primi, qui omnia habebant communia, qui possessiones suas vendebant, quibus nemo ceterorum audebat se conjungere. Sed & in eo ordine erant Alexandria, sub Marci Evangelistæ disciplina, qui Therapeutæ, seu Cultores, atque etiam Monachi dicebantur. Hi scilicet, ut ex Philone Judæo refert Euse-

Eusebius, L. 2. Hist. Eccl. c. 16. *ab aliis separati sejunctique, viæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt; nihilque eo vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum quæ ad corporis usum necessariae sunt, omnino secum apportant; sed leges & oracula à Prophetis divinitus edita, hymnosque ibi recolunt. . . Totum temporis spatium quod inter auroram & vespèram intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Et longe infra: Cibus aut potionem ante Solis occasum nemo illorum capit. . . Quidam porro. . . vix semel toto triduo cibi recordantur.* Subdit Eusebius: *Ista Philonis tam perspicua tamque rata testimonia, de nostræ Religionis viris solum tradita esse, pro certo arbitramur.*

XIX. Non desunt equidem qui cum Scaligero, Blondello, Valesio in Notis ad Eusebium, & aliis paucis, quos secutus est doctissimus Boherius, Senatus Burgundici Præses, Philonis Therapeutas Judæos fuisse, nedum Christianos existiment: 1. quia Therapeutæ, juxta Philonem, legebant *Commentarios*, seu *Libros Veterum quorundam hominum qui illorum Sectæ & Religionis auctores ac duces fuerant; quique complura monumenta de ea specie, & ratione doctrinæ, quæ in allegoriis cernitur, post se reliquerunt.* Atqui Christiani nullos tempore S. Marci id genus Libros evolvere poterant, cum nulli hætenus prodissent: 2. quia eisdem hymnos Deo canebant; hymni autem in Ecclesia ante Seculum IV. nulli fuere; 3. quia bis in die precabantur, mane scilicet & vespèram; Christiani vero non iis tantum temporibus, sed hora etiam tertia, sexta & nona preces fundebant; 4. quia Philo Librum de Vita contemplativa, in quo de Therapeutis sermo est, dicavit Caligulæ, cum Romam ad eum Imperatorem venit gentis suæ Legatus. At tunc temporis nullos Alexandriæ Discipulos habere potuit S. Marcus, qui eo nondum advenerat; 5. quia scribit Philo feminas idem illud cum viris vitæ genus amplexas fuisse; quod nusquam Christianis Monachis concessum est; 6. quia impossibile sit Judæum, qualis erat Philo, tot in Christicolæ laudes conjecisse: & illud argumentum totis nervis pressit ill. Præses Boherius.

Hæc tamen non ea sunt quæ ab opinione quindecim Seculis indubia dimoveant. Unde

XX. R. ad 1. Libros quos versabant Therapeutæ fuisse Propheticos Libros, Christum ac Christianæ Religionis Mysteria prænuntiantes, Evangelia à SS. Matthæo, Marco, forte & Luca jam tum exarata, nonnullas Apostolorum Epistolas, ut tradit Eusebius. Neque necessum est ut qui legentes vidit Philo, Libros eorum ipsos, qui Judæo à Christianis non adeo facile communicati essent, pervolverit. Mirum sane quod Judæus homo de Judæis dixisset, quod *Sectæ suæ* Libros legerent. Ecquis Christianus de Christiano alio scribat, eum legendis *Sectæ suæ* Libris incumbere?

XXI. Ad 2. Hymni eorum similes quos ad Horas Canonicas recitat Ecclesia, ante Seculum IV. non fuerunt in usu, sed ab initio Ecclesiæ in usu fuit ut recitarentur Dei laudes, quod per hymnos fieri dicitur. Unde id Pauli, Ephes. V. *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis, & Canticis.* Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

cis spiritualibus. Atqui id vel ipsis Ethnicis notum erat: unde Plinius ad Trajanum de Christianis rescribens, ait ipsos ante Solis ortum convenire solitos, & carmen Christo tanquam Deo canere. Idem testatur Tertullianus, Apologet. cap. 39.

XXII. Ad 3. Præcipua quibus ad orationem convenirent tempora annotavit Philo, cetera non negavit; imo eos perpetuo quadantenus orasse indicavit.

XXIII. Ad 4. Gratis asseritur Philonem Librum suum de Vita contemplativa Caligulæ nuncupasse, cum id Veterum nemo scripserit: imo eum & à Caligula male exceptum fuisse, eidemque invisum, quin & contra Imperatorem hunc scripsisse commemorant Antiqui. De his consulantur Josephus, Lib. 18. Antiquit. cap. 10. Eusebius, Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. &c.

XXIV. Ad 5. scribit expresse Philo, viros Therapeutas, quos cœlibes facit, non solum ædibus à feminis fuisse sejunctos, sed & in orationis loco sedem mulierum à virorum sede divisam fuisse pariete interjecto, qui à solo tribus quatuorve cubitis surgeret, ita ut superiora usque ad tectum paterent. Unde, inquit, *gemina provenit commoditas, & quod pudori feminei sexus consulitur, & quod verba Doctoris exaudiuntur facile absque ullis obstaculis quæ vocem ejus intercipient.*

XXV. Ad 6. non raro fit ut vera sint quæ nequidem verisimilia videntur. Non est admodum verisimile Monasticum statum impensis laudibus ab Anglicanis Scriptoribus celebrari, aut in Anglia, quin & Territorio Londinensi à temporibus Henrici VIII. ad nostra usque substituisse Collegium Virginum, quæ palam Catholicæ Fidei adhæreant. Atqui tamen *Monastici Anglicani* Editor, Anglicanæ Sectæ homo, & qui Opus illud novis additionibus adauxit, uterque Monasticam conditionem impense celebrant, ejusque in Anglia excidium lugent, perinde ac faciat vir Catholicus; imo plus quam faciant Catholici multi. Aliunde constat, quod & ab Anglis didici, florere etiamnum in vicinia Londinensi Catholicam illam puellarum Societatem, quas uti rosas in medio spinarum Deus huc usque conservavit. Quidni ergo vir bonæ fidei, ut genti suæ stimulos daret, Christianorum mores commendaverit? An id difficilius, quam S. Jacobi mortem, velut indignum facinus enarrare? Et id tamen fecit Philo, qui Jacobum inter nobiliores Christi Discipulos fuisse non ignorabat. De his adi tum Dissertationem versioni Libri de Vita contemplativa à Bernardo de Montefaucon affixam an. 1709. tum scriptas ad eum à Boherio de Therapeutis Epistolas, tum & ejusdem Bernardi responsionem, quæ uno volumine an. 1712. prodierunt.

XXVI. Ad id quod supra num. 16. objectum est, fieri non potuisse ut furente persecutionum æstu staret conditio hominum qui ipso habitu se se palam & apertius Christianos profiterentur: R. cum Nat. Alexandro, vestem Therapeutarum in usu civili vel non aliam fuisse à Christianorum ceterorum habitu, vel non magnopere dissimilem: erat forte quoddam indumenti genus, sicut pallium de quo Librum

R r r r

exara-

exaravit Tertullianus. Et vero, qui apud Hæreticos degunt Missionarii, licet dum sacris operantur, vestes habeant proprias, communes tamen gerunt, cum extra domum progrediuntur. Ergo assentiendum videtur Eusebio, Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. Epiphanio, hæc. 29. Hieronymo in Catalogo, v. *Marcus & Philo*; Sozomeno, L. 5. cap. 12. &c. qui Philonis Therapeutas Christianos fecere. Cum igitur Paulus Monachorum Princeps dicitur, id de Eremitica vita intelligendum, non de cœnobitica. Quanquam nihil necessum est ut Therapeutæ dicantur professi Monasticam vitam, qualem sub Antonio & aliis exinde professi sunt Monachi.

Quod spectat ad alteram argumenti partem supra nu. 17. Respondent nihil eo in loco ab Areopagita dici, quod prorsus à disciplina inuentis Seculi secundi alienum videri possit. Nihil enim dubii quin sacra peragerent Pontifices, quin thus adolerent, quin in locis vel extra urbes positis, vel ubi omnes pagi alicujus incolæ fidem suscepissent, hymni canerentur, quin Catechumeni à propiore sacrorum intuitu arceri deberent, quin scandalosi Christiani ab aliorum consortio ejicerentur ad tempus; sicque præluderetur famosis illis Pœnitentium stationibus, de quibus à nobis Tom. VI. fufe actum est.

XXVII. VI. Stylus Librorum de quibus nunc, non fluit nitide & simpliciter, ut Apostolicorum Patrum dictio, sed tumidus est & obscurus.

XXVIII. R. genuinas esse Epistolas, tum ad Romanos, tum & ad Hebræos, quarum tamen dictio nec simplex est, sed elata; nec facilis, sed in pluribus obscura, ut omnes norunt. Quapropter sublimi quidem stylo conscripta sunt Areopagitæ Opera, sed qui rerum tractandarum majestati respondeat: unde à Photio, non impari horum Judice, vocatur Dionysius *sermone magnus, sed major contemplatione*. De eo sic S. Thomas, Præfat. in expositionem Libri de divinis Nominibus: *B. Dionysius in omnibus Libris suis obscuro utitur stylo; quod quidem non ex imperitia fecit, sed ex industria, ut sacra & divina dogmata ab irrisione Infidelium occultaret. Accidit etiam difficultas in prædictis Libris ex multis: 1. quidem, quia plerumque utitur stylo & modo loquendi quod utebantur Platonici, qui apud Modernos est inconsuetus: 2. quia multoties paucis verbis, vel etiam uno verbo, rationes suas implicat, &c.*

XXIX. VII. Auctor Lib. de Eccl. Hierarchia, cap. ult. de infantium Baptismo ejusque ceremoniis differens; id à se scribi ait, *quod divini sui Præceptores, (vel Pontifices, ut vertunt alii) ab antiqua Traditione edocti, ad nos usque produxerunt*. Qui autem sunt hi Pontifices, quæ antiqua Traditio, si Auctor ille sit Areopagita Pauli Discipulus?

XXX. R. 1. Pontifices illos esse vel Apostolos, vel Hierotheum, Justum, Antipam, & similes à Dionysio commemoratos, qui ab Apostolis instituti fuerant.

XXXI. R. 2. Græcam Dionysii phrasim sic verti posse ut legatur à *prima Traditione*. Unde sensus est: *Divini nostri Pontifices, id est vel Apostoli, à prima Christi, vel Hierotheus,*

Justus, &c. à *prima* Apostolorum *Traditione edocti eo usque, &c.* Nec vero, ut bene Nat. Alexander, necesse est antiquam esse doctrinam, quæ Traditionis nomine commendatur, cum Paulus *Traditiones* à Christo utique & Apostolis susceptas recenseat 2. Thessal. cap. 2.

XXXII. VIII. Si Liber de cœlesti Hierarchia fœtus esset Areopagitæ, dubio procul Angelorum Ordines distinxisset accuratius: neque alium ordinem tradere coacti fuissent Gregorius Mag. & Bernardus. Quid quod Augustinus, Enchir. cap. 58. fatetur ignotam sibi esse Ordinum Angelicorum differentiam.

XXXIII. R. ordinem à Dionysio inter Angelos assignatum ceteris præstantiorem esse: unde & eum secutus est qui de Angelis Angelice scripsit S. Thomas, & eo longe antiquior S. Joannes Damascenus. Nec mirum quod ab Areopagita paululum discesserint SS. Gregorius & Bernardus: qui enim eorum species obiter tantum & in Homiliis delibarent, minus scriperunt accurate, quam qui dogmatice & ex instituto argumentum illud tractavit Dionysius. Adde quod Gregorius Mag. qui Græce nesciebat, ut ipse testatur Lib. 9. Epist. 69. Opera Dionysii nondum Latine reddita per seipsum evolvere non potuerit.

XXXIV. Quod ad Augustinum spectat, citra incommodum dici potest eum nesciisse quæ Dionysius, aut alius quispiam, non nesciit. An temerarius erit qui aperte inficiabitur Solem, Lunam, ceteraque Sidera vivere, intelligere, & beatitudinis capacia esse, quia ibidem ingenue fatetur Augustinus id sibi ignotum esse?

XXXV. IX. Pseudoareopagita multiplici anachronismo laborat; siquidem citat verba hæc quæ habentur in Epist. S. Ignatii ad Romanos: *meus amor crucifixus est*; idque in Lib. de divinis Nominibus, quem Timotheo S. Pauli Discipulo nuncupat. Atqui nec Epistolas Ignatii sub Trajano passim legere potuit Areopagita sub Diocletiano passus; nec ea proferre potuit in Libro ad Timotheum directo; cum ex S. Ignatio in Epist. ad Ephesios constet Timotheum jam diem obiisse, cum scripta est ab Ignatio Epistola ad Romanos, & Timotheo successisse Onesimum. Ergo.

XXXVI. Confirmat. & ex novis anachronismis proditur impostura. Pseudodionysius nonnullos ex Evangelio & Apocalypsi S. Joannis textus Operi suo inserit, & Millenariorum errorem, Lib. de Eccl. Hierarch. cap. 7. impugnat. Atqui vir sub Domitiano passus, nec Evangelium Joannis, ejusque Apocalypsim citare potuit, cum hæc tantum post Domitiani mortem scripta sint, nec impugnare Millenariorum errorem, qui nonnisi post Joannis mortem ex male intellectis Apocalypseos textibus à Papia invecus est. Ergo.

XXXVII. R. 1. Dionysium Ignatio superstitem vixisse, nec passum sub Domitiano, sed vel extremis Trajani, vel primis Adriani temporibus; quod ultimum testantur Michael, Syncellus Jerosolymorum, Suidas, Beda, Ado, & alii quibus concinit Martyrologium Romanum, & vetustissimum aliud à Rosveido editum. Ergo & Ignatii & Joannis textus Operibus suis inferere potuit, ut qui utrique supervixerit.

vixerit. Potuit & Millenarianam fabulam explodere, cum probari non possit eam extremis Trajani annis recentiorē esse; & Papias non fuerit hujus doctrinæ auctor, sed ipsemet apud Eusebium testetur se eam *ex viva traditione* ab aliis accepisse: potuit autem Dionysius errorem *viva voce* sparsum insequi. Jam ut Timotheo Opus suum nuncupasse dicatur, sufficit ut vel Timotheus ille non sit Pauli discipulus, de quo supra, n. 5. vel ut Dionysius Opus suum recensuerit, eique jam penes substantiam elucubrato plura addiderit, prout ferebat temporum occasio. Id autem nulli qui Auctor fuerit mirum videbitur. Sic qui Lotharingæ historiam Leopoldo ejus Duci nuncupasset Calmetus, in nova ejus editione, idemque est de autographo, multa commemorasset quæ Leopoldi mortem subsecuta essent. Quin hinc vero post aliquot secula colligeret Opus illud Calmeto perperam affingi, male profecto argueret. Id autem quidni dicatur in præsens?

XXXVIII. R. 2. excerptum illud ab Ignatii Epistola testimonium, non ab ipso Dionysio, sed aliena manu Operi ejus insertum fuisse; quod ut ad oculum pateat, textum ejus integrum referre placet; & quæ dubia nobis videntur, duos intra uncinos □ concludere. Mens Dionysii est ut probet se redargui non posse, eo quia pro *caritatis* nomine nomen *amoris* frequens usurparet; quasi id faceret *contra Scripturæ sacræ auctoritatem*. Id ut retundat, sic progreditur. *Audiant divina Scripta, qui nomen amoris criminantur. Amaillam, inquit Proverb. 4. & custodiet te . . . & quæcunque alia in amatoriiis de Deo sermonibus, hoc est in Cantico Cantic. celebrantur. [Atqui visum est quibusdam nostris sacrarum Scripturarum Tractatoribus nomen amoris divinius esse quam nomen dilectionis: scribit enim divinus Ignatius: Meus amor crucifixus est] Et in iis quæ aditum ad Scripturam præparant, id est in Libris Ecclesiastæ & Sapientiæ, quemdam invenies de divina Sapientia agentem; Amator factus sum formæ illius, Sap. 8. v. 2. Quare ne propter hoc metumamus nomen amoris; nec ullus de hoc nomine sermo nōs moveat aut terreat. Mihi enim videntur Theologi existimasse quidem commune nomen esse amoris & dilectionis, &c. Porro verba intra duos uncinos conclusa, [Atqui visum est, &c.] primum quidem ab aliquo ad marginem posita, deinceps à margine in textum irrepsisse, vix dubitari potest.*

XXXIX. 1. Quia, ut scite differit quem hic sequar profundus, quisquis ille est, Vitassii Continuator, sine his verbis sensus integer, & plenum orationis corpus, consistit.

XL. 2. Quia absque iisdem verbis multo melius cohæret Dionysii oratio, quam cum illis. Iis enim sublati uniformiter & conjunctim currunt testimonia ex Libris Sapientialibus petita, qui & ordine suo citantur; primum quidem Proverbia, deinde Canticum Cantic. post hæc Ecclesiastes & Sapientia; hunc vero ordinem perturbant verba hæc interposita.

XLI. 3. Quia Dionysius id unum eo loci intendit, ut probet amoris nomen in Scriptura sacra bonam in partem sumi. Ad quid igitur

Ignatii verba, quæ sane à Dionysio Scripturis non accensebantur?

XLII. 4. Quia Dionysius Ignatii auctoritatem medias inter Scripturæ auctoritates non reposuisset; neque hanc præposuisset auctoritati Apostolorum, quos, tum ibidem, tum cap. 3. §. 2. per Theologos intelligit.

XLIII. 5. Quia institutum Dionysii non postulat ut probet *amoris* nomen esse *divinius* nomine dilectionis seu charitatis: imo neque id vir doctus, qualem Dionysium hunc, quisquis ille est, fuisse nemo ambigit, serio probandum intendere potuit; cum vox *eros*, seu amor, in Novo Testamento ne quidem semel occurrat, vox vero *agape*, seu charitas, plusquam nonagies: in Veteri autem, & maxime in Canticis Canticorum, bis tantum extet vox *eros* aut *erao*; creberrime vero nomen *agape*.

LXIV. 6. Quia Dionysius necdum nomen *dilectionis* meminit, aut cum eo nomen *amoris* comparavit, sed id tantum postea præstat. Quorsum igitur probare velit *amoris* nomen divinius esse nomine *dilectionis*? Commodiori sane loco id asseruisset post adductam eorum Theologorum sententiam, qui existimabant *commune esse nomen amoris & dilectionis*; & tunc apposite magis subjecisset istud: *Atqui etiam visum est quibusdam, &c.*

XLV. 7. Quia ex intempestiva illa Ignatii sententia non probatur id quod probare intendit Dionysius, videlicet *amoris* nomen à sacris Scriptoribus bonam in partem sumi, sed è contra. Id enim: *Amor meus crucifixus est*, apud Ignatium intelligitur, non de Jesu, sed de tereno sui amore, quem in se crucifixum ait Ignatius, sicut dicebat, ad quem alludit, Paulus, Galat. 6. 14. *Mihi mundus crucifixus est*. Unde antiqua Usserii versio habet; *Vivens scribo vobis, desiderans mori; meum desiderium crucifixum est, & non est in me ignis amans aliquam aquam*. Alia vero legit: *Amor meus crucifixus est, & non est in me ignis ullius rei terrenæ amans*.

XLVI. 8. Quia Dionysius Epistolæ Ignatiæ textum citans, non omisisset eam ipsius partem quæ pro ipso faciebat maxime, & in qua vox *eros* citra dubium bonam in partem sumitur: *Vivus enim scribo vobis, AMANS mori propter Christum, &c.* Ergo veri admodum simile est præfata verba intra parentheses conclusa, 1. quidem profecta esse à Scoliaſte aliquo, qui iisdem, sed, ut vidimus, male intellectis, confirmare voluerit id Dionysii: *Mihi enim videntur Theologi existimasse commune esse nomen amoris & dilectionis*; 2. cujusdam Scriptoris imperitia à margine in textum irrepsisse: quod non semel contigit.

XLVII. X. Auctor Libri de divinis nominibus, cap. 5. §. 9. eam *Clementi Philosopho* tribuit opinionem, secundum quam eadem sunt in generatione rerum sensibilibus *exemplaria, quæ sunt in rebus principaliora*, v. g. in ignis sublunaris generatione, ignis cælestis; in productione aquarum cælestium, aquæ supercælestes. Is porro Clemens ipse est Clemens Alexandrinus qui Philosophiam Alexandria docuit, & opinionem hanc sequitur Lib. 8. *Stromatum*. Jam vero qui *Stromata* Severo imperante

perante scripsit Clemens, à Germano Dionysio nec legi potuit, nec citari.

XLVIII. R. 1. Clementem quem citavit Dionysius, non esse Alexandrinum, sed vel Clementem Romanum, Petri successorem, ut credit Maximus, Martyr, in Scholiis ad cap. 5. de divinis nominib. vel forte Gentilem Philosophum, ut ad an. 109. suspicatur Baronius, ex eo quod Dionysius nullo eum honoris titulo cohonestat; cum è contra dicere soleat, *divinus Bartholomæus, divinus Ignatius, eximius Hierotheus*; regerit quidem Vitassii Continuator, *Iustum* cognomento Barlabam, seu Barlabam cognomento *Iustum*, unum è Christi Discipulis, nullo apud Dionysium honoris titulo decorari. At reponi queat id factum esse, quia Iusti nomen sufficiens sit honoris insigne.

XLIX. R. 2. cum eodem, opinionem quam Dionysius Clementi Philosopho affingit, nec in Libro 8. Stromatum, qui totus philosophicus est, nec in ullo alio Clementis Alexandrini Opere reperiri: unde necessum est ut ab alio fuerit desumpta.

L. XI. Idem Auctor, Lib. de Eccl. Hierarch. cap. 5. part. 3. §. 5. (Edit. Corderii, 1644. pag. 315.) testatur quod *de divina illa sorte, quæ divinitus super Matthiam cecidit, alii ab aliis . . . non recte diversa senserint*. Atqui vix credere est tam multos diversa de sorte illa primo Ecclesiæ seculo fuisse opinatos. Annon enim Apostolos, quibus familiariter utebantur, consulere poterant? Ita Morinus, cap. 6. R. 9.

LI. R. nihil mirum, si quo tempore scriptus est Liber de Hier. Eccl. id est, post mortem Joannis, anno 101. defuncti, alii aliud de sorte ex qua electus est Matthias senserint; cum & mille annos de quibus loquitur Joannes*, eo etiam vivente, diversi diverse interpretati sint, & mortem Christi alii anno ætatis ejus 34. cum S. Ignatio consignaverint; alii anno 50. cum Irenæo, qui Lib. 2. cap. 39. subicit se id accepisse ab Asiæ Senioribus, qui id à Joanne & aliis Apostolis audierant, &c. Si ergo in his tanta opinionum varietas, quia vel non semper præsto erant Apostoli qui interrogarentur, vel aliqua eorum responsa excidebant ex animo, quidni & in præsentia casu?

LII. XII. Pseudo-Dionysius Apocalypsim citat ut Librum Canonicum. Atqui tamen Apocalypsim non habebant Græci Patres ut Canonicum Librum, teste Hieronymo, Epist. 129. ad Dardanum. Ita idem Morinus, cap. 5. n. 9.

LIII. R. neg. min. Apocalypsim siquidem, non modo è Latinis Tertullianus, vir Apostolicorum temporum, sed è Græcis Justinus Martyr, in dialogo cum Triphone; Theophilus Antioch. ex Eusebio, Lib. 4. cap. 23. Melito Sardicensis ex eodem, ibid. cap. 25. Irenæus, Lib. 4. cap. 37. & 50. Clemens Alexand. Hippolytus Martyr, Origenes, &c. pro Canonico Libro habuere. Ergo fallitur Morinus.

LIV. XIII. Auctor ille frequens laudat Hierotheum tanquam Apostolorum Discipulum, suumque præceptorem, ac virum probitate & doctrina insignem, qui tam sublimes Theologiæ Libros composuit, ut ii Timothei, peneque ipsius Dionysii captum superarent. Atqui

duo in his fraudem spirant. Primum, quod tantus ille Hierotheus toti Antiquitati ignotus fuerit, nullaque ejus umbra vel suspicio apud Veteres occurrat. Alterum, quod stylus magistri stylum discipuli adeo referat (ut ex pauculis quæ inde refert Pseudo-Dionysius colligere est) ovum ut ovo, & lac lacti non sit similis. Ita Morinus, cap. 6. n. 10.

LV. R. 1. non magis mirum esse quod Hierotheus, ejusque Scripta, Veteres fugerint, quam id mirum sit de innumeris Apostolorum Discipulis, è quibus plures nonnulla scripsisse nemini dubium esse potest. Certe vix alios Apostolorum Discipulos commemorant Antiqui, quam qui vel Ecclesiis præfuere, vel diffusis Scriptis, aut martyrio commendati sunt. Nec mirum si Scripta Hierothei, forte satis obscura, ut præfunde mystica esse solent & à paucis intelligerentur, & idcirco neglecta perierint.

LVI. R. 2. communem Hierotheo & Dionysio stylum, si tamen è pauculis stylus dijudicari potest, discipulum in magistro imitando fidelem arguere. Hæc idem Theologus.

LVII. XIV. Idem Scriptor, Epistola 7. quæ est ad S. Polycarpum, (Tom. 1. pag. 755.) de eclipsi quæ patiente Christo contigit, hæc habet. *Tunc ambo (ego & Apollophanes) juxta Heliopolim, Ægypti urbem, præsentibus simul & adstantibus, mirabili ratione Soli Lunam coincidere cernebamur, (neque tamen tempus conjunctionis erat) ipsamque rursus sub horam nonam vespertinam diametro Soli opposito supernaturaliter restitui*. Atqui in plenilunio, cum passus est Christus, fieri non potuit eclipsis ex occurso & interpolatione Lunæ.

LVIII. R. haud equidem fieri potuisse secundum consuetas naturæ leges, ut in plenilunio Sol ex occurso Lunæ deliquium pateretur; id autem potuisse fieri ea virtute quæ Solem & Lunam in diebus Josue retardavit; quæve Solem sub Ezechia decem gradibus retrogradum, ad locum priorem convertit; quibus exemplis ibidem utitur Dionysius: in his autem esse quidem potest aliquid à Tertulliani & Origenis sententia diversum, (ambo siquidem tenebras in Christi morte Ægyptiacarum funiles fuisse volunt) sed nihil est à scriptura alienum. Nec dubium est quin Dionysio, oculato testi, & insigni Philosopho, major quam ceteris fides debeatur.

LIX. XV. Auctor ille, Lib. de Eccles. Hier. cap. 1. (pag. 196.) vetat ne Timotheus mysteria suis in scriptis contenta, *profanis, sed solis Sanctis* communicet. Idem quoad Baptismi ritus sancit, c. 2. Atqui, ut solide notat Albaspinzus, *lex secreti* primis Ecclesiæ seculis non vigeat, cum Christiani sua lubentes mysteria enuntiarent, ut ex Justino constet.

LX. R. vetare Dionysium, quod vetuit Christus, ne margaritæ projiciantur ante porcos; eamque legem, etsi ab ea utcunque, ad propulsandas Ethnicorum calumnias, deflexit Justinus, non modo quoad Gentiles, sed quoad ipsos Catechumenos viguisse. Unde S. Ambrosius, Lib. de iis qui initiantur: *Sacramentorum rationem si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius, quam edidisse æstimaremur*. Cyrill. Hierosol. *Catecheses istas eorum illumi-*

* Apocal.
20. v. 6.

illuminantur, id est qui baptizantur, nullo modo communices cum Catechumenis, neque cum ullis aliis nondum christianis. S. Basilius, Lib. de Spiritu S. cap. 27. mysteria solum purioribus detegenda esse, probat exemplo Apostolorum & Patrum, qui certos Ecclesiarum ritus ab initio præscripserunt, suamque ipsis occultatione & silentio dignitatem servari voluere: Neque enim, inquit, omnino mysterium est id quod in populi & vulgi aures effertur. Clemens Alexandrinus, Lib. 1. Stromaton, se obscure scribere ait, ut semina veræ Philosophiæ, id est, Christianæ doctrinæ artificiosè celet. Neque hæc sapiens æconomia Judæos, quibus pauciora erant mysteria, omnino fugit; cum LXX. Interpretes in vertendis ex Hebræo Prophetis obscuritatem affectarint. Noluerunt, ait Epist. 117. Hieronymus, fidei suæ Sacramenta perspicue Ethnicis prodere, ne sanctum canibus & margaritis porcis darent.

LXI. 16. Auctor ille persecutiones non meminit; unde pacata jam Ecclesia vixisse probatur: nec Barnabæ, nec Clementis Epistolas citat, quæ tanti Veteribus pretii erant; templorum majestatem & Ecclesiæ ceremonias exhibet, quæ nascenti & afflictæ sub Tyrannis Ecclesiæ non conveniunt.

LXII. R. paucis cum citato toties Theologo, 1. institutum Dionysii non postulasse ut de persecutionibus, sed ut de rebus mysticis & sacris

ageret. Sane si quis Dionysium ementiri voluit, poterat non utique ignotas sibi persecutiones recensere. Adde quod ineunte sæculo II. sub Trajani initia scripserit; tunc autem Ecclesia pace fruebatur, atque florebat, ut ostendit Baronius ad annum 200. n. 2.

LXIII. 2. Si Dionysius multos Scripturæ Libros non citavit, potuit Clementis & Barnabæ Epistolas omittere, ut quæ ad scopum ejus nihil pertinerent.

LXIV. 3. Ex Dionysii Scriptis eruitur quidem pietas in sacris peragendis, non templorum magnificentia. Quod spectat ad Baptismi ritus, non alios commemorat quam qui à Tertulliano, ejusdemque ævi Patribus, furentelicer persecutione, observati fuisse narrantur.

LXV. 17. Qui prioribus sæculis scripsere, vel apologiis pro Religione instituendis, vel debellandis ævi sui Novatoribus, vel hortandis ad martyrium Fidelibus toti incumbabant. Atqui horum nihil facit Pseudo-Dionysius. Ita contra Nat. Alexandrum Italus ejus editor Constantinus Roncaglia.

LXVI. R. Spiritum ubi vult, & quomodo vult spirare, & ab eo esse divisiones gratiarum, quarum aliæ alios ad apologias pro Fide, alios ad Catecheses, alios ad mystica impulerint. Decuit sane ut Ecclesia ab initio certas haberet leges, quibus in spiritualibus, ut & in ceteris, dirigeretur.

MOMENTA PARTIS AFFIRMANTIS.

LXVII. 1. Opera de quibus agitur, per secula undecim Areopagitæ constanter asserta fuere à Patribus, à Conciliis, à Summis Pontificibus. Atqui tam longa possessio multi momenti esse debet. An enim Ecclesiastici Scriptores ad unum omnes eo in puncto cæcutierunt? An ita ignota erat quarto aut quinto Ecclesiæ sæculo sæculi primi vel secundi historia, ut jam nesciretur num floruisent tunc temporis Monachi, num certi in Baptismo ritus adhiberentur, &c.

LXVIII. Quod autem statim ut innotuerunt Dionysii Opera, quæ in scriniis delituerant, comprobata fuerint, ut genuina S. Martyris proles, constat 1. ex Juvenali Hierosolymorum Episcopo, qui Synodi Calcedonensis tempore florebat. Is enim apud Nicephorum Callistum, Lib. 15. Hist. Eccl. c. 14. sic ex laudato cap. 3. Libri de divinis nominibus funera Deiparæ enarrat: Aderant cum Apostolis sanctissimus Timotheus, primus Episcopus Ephesiorum, & Dionysius Areopagita, sicut hic ipse magnus testatur Dionysius in his quæ de B. Hierotheo, qui tunc quoque aderat, conscripsit ad Timotheum.

LXIX. 2. Leontius Byzantinus, quem Belarminus circa an. 540. alii sub an. 590. floruisse volunt, Lib. 2. contra Nestorium & Eutychetem, ut Aphtardocetas, seu carnis Christi incorruptibilis assertores refellat, primo loco profert Testimonium S. Dionysii Areopagitæ, ætatis Apostolorum ex Libro de divinis nominibus.

LXX. 3. Primarii Monothelitarum Duces, Sergius, Macarius, Cyrus & Pyrrus Opera hæc velut Dionysii in sui gratiam adduxerunt. At Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

qui etsi Catholicorum intererat dolum & suppositionem inclamare, nemo tamen è Catholicis id fecit. Quin & Sophronius, Hierosolymitanus Patriarcha, qui Hæreticis illis primus obstitit, eadem Opera velut Areopagitæ laudavit, & contra Sergium adhibuit in Epistola ad eundem scripta.

LXXI. 4. Idem fecere, tum S. Martinus, Papa I. in Concilio Lateranensi; tum & S. Maximus, Martyr, qui Opera Dionysii universa Scholiis illustravit.

LXXII. 5. Concilium sextum generale, Act. 8. Item, inquit, relatum est aliud testimonium ex eodem Codicillo S. Dionysii, Atheniensis Episcopi & Martyris, ex Libro de divinis nominibus.

LXXIII. Demum, ut alios omittam plures, quos congestit Nat. Alexander, cit. diss. 22. Photius, de cujus singulari eruditione atque accurate in censendis Libris judicio Catholici atque Hæretici consentiunt, in Bibliotheca, cod. 231. ubi varios Auctores quos laudaverat Sophronius, recenset, sic loquitur: Et Dionysius ille, sermone quidem magnus, sed major contemplatione, Pauli Discipulus & Christi Martyr, & Athenensium Episcopus. Atqui hæc non diceret vir sagaciter criticus, nisi Dionysio ea quæ sub ejus nomine circumferuntur Opera adjudicaret, & legisset. Unde enim didicisset eum sermone magnum, si nihil evolvisset Scriptorum ejus? Unde nosset illum contemplatione majorem quam sermone, si nullam ejus contemplationem expendisset?

LXXIV. Respondent Adversarii nihil ex iis auctoritatibus deduci posse; quia doctrinam Libri, non auctorem ejus inquirunt Patres.

S s s

Sui

Sui sæpe Pseudo Decretalibus fuerunt, & diu fuerunt, assertores; & ex tamen pro adulterino impostoris factu pene ab omnibus habentur. Quidni idem de Dionysii Operibus tam diu ignotis, quin &, cum primum citata sunt, inter dubia explosis, dicatur; præsertim si verum est quod his nemo in argumentum usus sit ante Severianos in Collatione apud Justinianum Imperatorem habita cum Catholicis an. 532. vel 533.

LXXV. Dixi, *præsertim si verum est*, &c. sunt enim qui Dionysii Opera, tum à Chrysostomo, tum à Cyrillo Alexand. generatim aut in specie laudata fuisse contendunt: à Chrysostomo quidem in Homilia *de Pseudoprophetis* à Gerardo Vossio edita, his verbis: *Ubi Dionysius Areopagita, volucris cæli*; quæ ad sublimem Dionysii theologiam alludunt: à Cyrillo autem, qui in Opere adversus Diodorum & Theodorum laudavit *testimonia Felicis, Dionysii Areopagitæ, & Gregorii Thaumaturgi*, prout in Breviario quod an. 546. conscripsit, refert Liberatus, Carthaginensis Diaconus.

LXXVI. Verum utraque hæc nova probatio suas habet difficultates. 1. enim eruditi plerique illam Chrysostomi orationem habent ut pseudepigrapham, eamque uti talem, ob styli differentiam, inter spurias rejecit vel ipse Fronto Ducæus; quod & fecit Nuperus Chrysostomi Editor, Tom. VIII. ubi hanc tum ob styli inelegantiam à Chrysostomi Operibus excludit; tum quia (ibid. pag. 79.) meminit Hæretici Nestorii, qui diu post Chrysostomi mortem se prodidit. Unde alienis oculis fidit Witassii Continuator, qui p. 30. dicit quod *sicut in hac Homilia nullius Catholici Auctoris mentio fit, qui non obierit ante Chrysostomum; ita nec ullius Hæresiarchæ qui post ipsum vixerit.* 2. Quantum ad Cyrillum, duo certa sunt; alterum, quod Catholici objectos sibi ab Acephalis textus negaverint Cyrilli esse: neque id ab aliis male negatum fuisse dicent omnes cum Nat. Alex. ad object. 5. Alterum, quod ex ipso incertum sit an Dionysius à Cyrillo, si vere à Cyrillo, citatus, sit Areopagita noster vel Corinthius; sic enim in eo habetur: *Dionysii Areopagitæ Corinthiorum Episcopi.* Alterutrum enim, aut Areopagitæ, aut Corinthiorum nomen redundat?

LXXVII. 2. Libri quorum sinceritatem Deus Optimus Maximus comprobavit, genuini esse debent. Atqui Librorum S. Dionysii veritatem comprobavit Deus miraculis; Cum enim ii an. 824. per Theodorum Diaconum, unum è Legatis Michaelis Balbi, in Oriente Imperatoris, ad Ludovicum Pium transmissi essent, qua die ad Cœnobium San-Dionysianum advenire, (erat hæc ipsa S. Dionysii vigilia) novendecim ægri variis à morbis curati sunt per tanti Martyris merita; uti Baronius ad an. 109. n. 43.

LXXVIII. R. ex miraculis probari, quid possit apud Deum S. Dionysius; & viva supplicantium fides; non autem hoc vel illud Opus ei adscribendum esse. Nullus dubito quin plures in Vindocinensi Cœnobio à gravibus morbis sanati sint; at etiam minime incredulus cum Thiersio dubitare possim, an Vindocinenses unam à Christi lacrymis asservent.

LXXIX. 3. Argumentum petitur; tum ex Librorum materia, quæ cum tota sit de Deo, de Trinitate, de Angelis, de Ecclesia ejusque Pontificibus & Ministeriis, digna est quæ à Pauli Discipulo pertractetur; tum è styli dignitate, qui ita in sublime assurgit, ut Hugo Victorinus Angelum potius quam hominem sibi audire videatur.

LXXX. Reponit quidem Scultetus Pseudo-Dionysium in Hierarchia cœlesti suppellectilem, & quasi Inventarium, non otiose tantum, sed & falso conficere; stylium vero ipsius nimis argutum esse, affectatum, & ab Apostolico non nihil abhorrentem. At vana sunt hæc vani Dissertatoris commenta, cui & garrere propositum est, & nihil probare. Utique si erravit antiquitas circa horumce Operum Scriptorem, at nec circa materiam, quam insigni Theologo dignam judicavit; nec circa dictionem errare potuit. Atqui hæc non solum à S. Maximo, sed à Photio centum Scultetis superiore, commendata sunt.

LXXXI. Melius igitur responderis, sublimia etiam argumenta, eaque sublimi stylo, non tantum à Pauli Discipulo, sed & ab alio quovis tractari potuisse; sicut & communia, stylo etiam depressiori, ab ipso Christo tractari potuerunt.

LXXXII. desumitur à *certissima* quæ in Libris continetur *doctrina*; quæ, ut etiam advertit S. Maximus in Prologo, tanta est ut in iis quæ ad fidem, mores, religionem spectant, ne vel minimum nævum reperiatis. Quæ enim redarguit Scultetus, vel non dixit Areopagita, vel dixit verissime. Atqui tot citra erroris fuliginem scribere, solius erat viri Apostolici.

R. privilegium veræ scribendi, ut & loquendi, non magis Apostolicum hominem probare, quam nævus aliquis aut error probet hominem non Apostolicum. Fuerunt utique Hermes & Papias, viri quoad tempus Apostolici. Neuter tamen ab omni nævo immunis est.

LXXXIV. Sunt quidem qui ægre ferant quod docet Auctor Eccl. Hier. c. 4. p. 1. videlicet quod *unguenti consecratio sit coordinata sacræ Synaxi*; sed perperam. Neque enim mysterium unguenti seu chrismatis eo sensu sacræ Synaxi coordinatum dicitur, quod Eucharistiæ dignitatem adæquet; sed quia, ut observat eum in locum Corderius, p. 293. chrismatis consecratio nonnisi intra Missarum solemnias fieri potest, vel quia ab eodem Pontifice fieri debet. Imo consecratio unguenti eatenus utcumque dignior est, quod à solo Episcopo fieri valet, non item Eucharistiæ consecratio. Videsis Cyrillum Hierosol. qui Catech. 3. mystagita chrismatis consecrationem exaggerat, eam ut cum Eucharistiæ consecratione conferre videatur.

LXXXV. 5. Cui Maximus in Prologo, & Baronius ad an. 109. n. 58. summopere inniuntur, argumentum suppeditat Auctoris pietas indubia, quæ tamen pessum ibit, si se eum finxit qui non erat. Enimvero profitetur Auctor ille se Apostolis convixisse, ad eos scripsisse, Pauli fuisse Discipulum, Heliopoli cum Appollophane philosophatum de solari eclipsi quæ passionis tempore contigit. Subdit se B. Virginis funeri interfuisse, hymnos in ejus honorem

norem audiisse, Joanni apud Pathmos exulanti prædixisse futurum ut in Asiam reverteretur. Refert & Epistolas atque verba tanquam ab Apostolorum Discipulis pronuntiata. Hæc porro, si facta sint, audaciam ad dolos & mendacia projectam continebunt. Quis autem istud fraudis ac nequitie genus suspicetur de homine cujus Scripta modestiam, gravitatem ac sanctimoniam spirant, neque vel minimum levitatis vanitatisve fumum redolent? quæ tamen vitia fallaciarum lateri inhærent. Huic argumento, ait Witassii Continuator, nihil hactenus responsum est ab Adversariis.

LXXXVI. Utinam tamen firmitus sit. Memini me olim à doctissimo Remigio Cellier audiisse, non infrequens fuisse ut priorum temporum Scriptores plurimi magnis se nominibus obumbrarent, quo Scriptis suis conciliarent fidem. Utique pietatem exhibent Constitutiones Apostolicæ in iis etiam quæ interpolata sunt; exhibent & spurie Decretales, quæ alioquin nusquam tot Ecclesiis fucum fecissent: exhibent & monumenta ex iis non pauca, quæ respuit Gelasius. Quidni ergo & exhibeant afflicti Dionysio Libri, nec tamen proles ejus sint? Sic equidem mentitus erit: at quidni ob bonam fidem aliquid obtinuerit indulgentiæ? Quidni crediderit Scripta sua, qua parte Historiam spectant, piæ fabulæ instar habitum iri, prout nunc ab eruditis pene omnibus habentur? Interim ipse viderit; nec enim res agitur mea, sed ipsius. Hæc tamen reponenti hæret scrupuli nescio quid & anxietatis.

LXXXVII. 6. depromitur ex genuina Facultatis Parisiensis censura; alia quidem ann. 1520. adversus Lutherum, qui Areopagitæ Opera suggillabat; alia an. 1527. adversus Erasimum, qui Præfat. ad Paraphrasim in I. Corinth. sic loquebatur: *Dionysius, qui in secunda Hierarchia, id est Ecclesiastica, priscos Ecclesiæ ritus satis copiose describit, eruditus quispiam recentior fuisse videtur, quam fuerit Areopagites ille.* De hac porro assertionem sic statuit sacra Facultas die Decembris 17. *Non vere eruditus, sed temerarius & novitatum stu-*

diolis, videtur non esse Dionysius Areopagites, qui Libros Ecclesiasticæ Hierarchiæ conscripserit: quandoquidem ab ipso Dionysio Areopagita fuisse conscriptos constat, primum ex ipsis Ecclesiasticæ Hierarchiæ & aliis ejusdem Auctoris Libris; deinde clarorum virorum testimoniis; postremo sexta generali Synodo id fit dilucidius, in qua Magnus Dionysius appellatur is qui Libros scripsit Ecclesiasticæ Hierarchiæ. Lutheri vero propositionem, quæ sic extat in Lib. de Captiv. Babylon. *In Dionysio qui scripsit de Cælesti Hierarchia, nihil ferme est solidæ eruditionis, & omnia sunt illius meditata in præfato Libro, & somniis prope simillima. In Theologia autem mystica perniciosissimus est, platonisans magis quam Christianus, In Ecclesiastica vero Hierarchia ludit allegoriis, quod est otiosorum hominum studium; sic perstrinxit eadem sacra Facultas: Hæc propositio est falsa, temerarie & arroganter asserta, ac viro sancto insigni eruditione claro injuria, quem Damascenus divinum Areopagitam, Pauli Discipulum, acerrimum & Deiloquentissimum appellat.*

LXXXVIII. Respondet Remig. Cellerius, p. 367. esse id privatæ Facultatis judicium, quod tanti non sit, ut per accurratius examen retundi nequeat.

En potiora quæ detegere potui partis utriusque momenta. Neutra, quantum opinor, invictè probatur vel oppugnatur: nec mihi stolidus fuerit, vel imperitus, qui posteriori adhæserit.

Ex dictis in his quinque Dissertationibus patet ad oculum, ut genuini Libri à dubiis vel spuris secernantur, in primis necessum esse resciri quo tempore Ecclesiam rexerint primariae saltem Sedium Antistites; quo anno diem obierint Patres & Scriptores præcipui; quo emerferint hæreses; quo protritæ fuerint, &c. His de causis, ut labori nostro pauciora desint brevem, quæ omnia hæc, quam certo & nitide fieri poterit, complectatur, Chronologiam ad hujus Voluminis calcem instituemus; quæ sexcenties profuisset nobis, si de eaocius esset cogitatum.

DISSERTATIO SEXTA.

DE

COMMUNIONE DISCIPULI PRODITORIS.

I. SUPPONUNT ut plurimum Theologi cum S. Thoma, 3. p. q. 81. art. 2. & alibi passim, proditorem Judam in ultima Cæna cum aliis Apostolis Eucharistica communione donatum fuisse à Christo. Jure an injuria id existiment, in præsentem nobis est investigandum.

II. Ante omnia vero animadverti velim questionem hanc nullius quantum ad praxim momenti esse. Duo enim tantum, bene vel male, ex communione proditoris inferri possunt; 1. Eucharistiam nonnullis peccatoribus tribui posse; 2. ab ea ne publicos quidem peccatores arceri posse; quia ad eam admissus Judas

peccator fuerit manifestus. Atqui primum inferri potest, etiam si Judas Eucharistiam non receperit, secundum vero supponi non potest, etiam si Judas Eucharistiam recepisse supponatur.

III. Quod primum merito inferatur, etiam si Judas communionem non susceperit, patet; tum quia si ab ea exclusus est, non certe à Christo; tum quia plerique Patres existimaverunt eundem reipsa Eucharistiam recepisse. Sed qui Judam Eucharistia donatum crediderunt, necessario crediderunt posse aliquando peccatorem ad Eucharistiam admitti. Imo plerique communionem hanc à Christo permissam

missam esse censent, ut intelligerent Ministri ejus, occulta peccata per Sacramenti hujus subtractionem plectenda non esse. Unde fides Traditionis assecla S. Th. 3. p. q. 81. art. 2. *Christus*. inquit, *Judam non repulit à communione, ut daret exemplum tales peccatores occultos non esse ab aliis Sacerdotibus expellendos.*

IV. Quod vero ex admissa Proditoris communione minime inferri possit, Eucharistiam publicis etiam peccatoribus impendi potuisse, perspicuum est magis, quam ut probari indigeat. 1. Quia nemo hactenus, seu Patrum, seu Ecclesie vel Catholicæ, vel Pseudo-Evangelicæ Doctorum, quos legerim, & tamen legi non paucos, unum ex alio deduxit.

V. 2. Quia Judæ scelus nemini nisi Christo, forte & Joanni*, quod ad publicitatem facti non sufficit, ante Eucharistie institutionem cognitum est. Si enim Apostolico Collegio notum fuerit, vel ex iis Christi verbis: *Amen dico vobis, quia unus vestrum, qui manducat mecum, tradet me*, Matth. 26. Marc. 14. Jo. 13. vel ex ea Christi ad Judam inquirentem an ipse proditor foret responsione: *Tu dixisti*; vel deum ex eo quia traditorem suum Joanni indicaverit Christus his verbis: *Ille est cui ego intinctum panem porrexero*. Atqui nullum ex his dici potest. Non primum, quia generalis hæc Christi prædictio nullum ex Apostolis duodecim in individuo designabat; unde tanta eorum anxietas.

VI. Non secundum, 1. quia uno ore docent Interpretes verba hæc à Christo submissa voce pronuntiata fuisse, ita ut hæc quidem audire potuerit Judas, non autem audierint Discipuli alii, quod in mensa cui affidebant personæ tredecim, exque omnes ob prædictionem Domini consternatæ animo, alique ab aliis inquirentes *de quo id diceret* Christus, fieri facillime potuit. Unde nulla extunc suspicio in Judam; cui sane non pepercisset ardens Petri zelus; quemque, cum ei dixit Salvator: *Quod facis, fac citius*, crediderunt à Christo præ ceteris commissum, ut emeret ea quæ opus erant ad diem festum. De quibus consule Maldutii Analysim, Tom. 4. cap. 131.

VII. 2. Quia incertum est an hæc Christi verba ante Eucharistie institutionem prolata sint, annon post ipsam. Nec certe desunt qui narrationi Lucæ adhærentes, ea post institutam Eucharistiam prolata esse existiment. Ita Estius, in c. 26. Matt. v. 21. *Et hoc modo*, inquit, *facilius ostenditur Judam fuisse peccatorem occultum, quando Dominus dedit ei Eucharistiam, ita ut nec Joannes adhuc nosset*; de quo paucis infra.

VIII. 3. Quia verba, *Tu dixisti*, quæ, quod observari velim, necdum huc usque adhibuerat Christus, non habent per se patentem & apertum illum sensum, quem eis affixit eventus. Unde Suarez, in 3. p. disp. 41. sect. 3. hæc solide scribit: *Quod verbum, Tu dixisti, vel solus Judas audivit, quia post illud adhuc Petrus & Joannes ignorabant; vel certe solus*

intellexit. Nam illa dictio juxta phrasim hebraicam, non est affirmantis, sed suspendentis assensum, & interdicentis sermonem, ac si diceret: Satis est, tu videris. Quod docuit Augustinus, Lib. 3. de consensu Evangel. cap. 1. Euthymius, in Matth. cap. 64. & habetur etiam apud Clementem, Lib. 5. Constitut. cap. 15.

IX. 4. Quia Patribus semper fuit persuasum, Judæ prodicionem non palam & aperte, sed involutis vocibus prænuntiata fuisse à Christo. Ita, nemine qui in contrarium allegari possit, reclamante, docet S. Hieronymus his verbis: *Mittit crimen in numero, ut conscius agat penitentiam*: Ita S. Leo, Sermon. 56. qui septimus est de Passione, c. 3. p. 127. alias 53. ubi: *Notam, inquit, sibi esse proditoris conscientiam demonstravit, non aspera, nec aperta impium increpatione confundens, sed leni ac tacita admonitione convincens, ut facilius corrigeret penitendo, quem nulla deformasset abjectio*. Et iterum: *Nulli te, nisi tibi indicat Christus; nec nomen tuum, nec persona detegitur*. Ita & cum tota Schola S. Thomas, supra n. 3.

X. 5. Quia etsi, quod indubie falsum est, palam & aperte denuntiasset Christus se à Judæ tradendum esse; Apostoli qui de impia ejus cum Judæis pactione nihil audierant, non potuissent ex Christi prædictione inferre Judam extunc in statu peccati letalis esse constitutum. Nimirum vero gemina hæc Christi prædictio: *Petre, ter te negabis: Judæ, me trades*, horrendum utrinque scelus prænuntiat. Atqui ex eo, quod dictum sit Petro: *Hac nocte ter te negabis*, nemo inferre potuit Petrum jam in corde suo reum esse. Ergo neque ex his verbis, si expressissime dicta fuissent: *Judæ, hac nocte me trades*, inferri potuisset Judam actu iniquitatem meditari. Verum his quæ sola plebucula in dubium vocare possit, prætermittis, ad ipsam Judæ communionem deveniamus. Sit igitur

CONCLUSIO. Nulla certa ratione evincitur Judam Eucharistice communionis fuisse participem.

XI. Prob. Si certo alicunde evinci possit proditoris Judæ communio, vel ex Scriptura sacra, vel ex Traditione: sunt enim ii uni fontes ex quibus facta hæc judicari possint. Atqui nec ex Scriptura, nec ex Traditione certo evinci potest proditoris communio.

XII. 1. Non ex Scriptura. Siquidem concordia loci ad prodicionem Judæ & Eucharistie institutionem spectantis quadrupliciter ordinari potest. 1. ita ut ante instituta sit Eucharistia, quam prædictum Judæ crimen; & ordinem hunc servavit S. Lucas, c. 22. 2. Ita ut crimen Judæ partim ante, partim post institutam Eucharistiam prædictum sit, eo præsentem; ante quidem verbis generalibus, *Unus vestrum me traditurus est*; post vero minus obscure: *Tu dixisti*; & hanc concordiam sequuntur Cornelius à Lapide, Estius, & alii quidam; 3. ita ut proditoris scelus pluries prædictum sit ante Eucha-

* Dico, forte & Joanni, &c. quia existimant aliqui cum Corn. à Lapide & Estio, prodicionem Judæ ante institutionem Sacramenti generatim à Christo prædictam, ab eodem post institutionem Joanni speciatim resecretam fuisse. Quod an admitti possit, ex dicendis innotescet.

Eucharistiæ institutionem, quæ eo præsentem statim peracta sit: 4. demum ita ut idem scelus prædictum sit ante Eucharistiæ institutionem, quæ nonnisi eo jam egresso fuerit celebrata. Atqui postrema hæc concordia, quæ proditorem ante Eucharistiam è cœnaculo jam egressum supponit, non modo, quod sufficeret nobis, certa nulla ratione convelli potest; sed & ceteris præferenda videtur. 1. quia nihil habet contorti, nihil quod cum sacro textu non quadret apprimere. En ipsam qualem exhibet Lamiæ Harmonia, c. 20. Post lotos Apostolorum pedes, ait Christus (Jo. 13.) *Non de omnibus dico: Vos mundi estis; ego scio quos elegerim: sed ut impleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum.* Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, (Marc. 14.) *Et discumbentibus eis Et manducantibus, ait: (Joan. 13.) Amen, amen dico vobis, quia unus ex vobis tradet me.* Aspiciant ergo ad invicem Discipuli hæsitantes de quo diceret. (Matth. 26.) *Et contristati valde cœperunt singuli dicere; Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropside, (græce, qui intinxit, seu, ut cum aliis interpretatur Cornelius à Lapide, Qui intingere solet, id est, quem jam pridem nutrio, & qui ut loquitur Psaltes, Psal. 40. v. 10. edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem, & hic) me tradet. Respondens autem Judas .: dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi Jesus, (vel capitis nutu, vel submissa voce, ait Maldutius) Tu dixisti. (Luc. 22.) Et ipsi cœperunt quærere inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. (Joan. 13.) Erat ergo recumbens unus ex Discipulis ejus in sinu Jesu .: Innuit ergo huic Simon Petrus, Et dixit: Quis est de quo dicit? Itaque cum recubisset ille supra pectus Jesu, dixit ei: Domine, quis est? Respondit Jesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simoni Iscariotæ. Et post buccellam introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo: Erat autem nox. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, &c. (Matth. 26.) Cœnantibus autem eis, id est sub finem cœnæ, seu, ut habet Paulus, I. Corinth. 11. Postquam cœnavit, accepit Jesus panem, Et benedixit, ac fregit, deditque Discipulis suis, Et ait; Accipite, Et comedite; hoc est corpus meum, &c. Jam vero, liceat iterum dicere, tota hæc concordia nihil habet quod lubenti vena non fluat, nihil quod à recto narrationis ordine deviet: imo Evangelistas omnes obvie & feliciter conciliat.*

XIII. Confirm. 1. Constat. Eucharistiam sub cœnæ finem, ut loqui consuevimus, seu postquam cœnatum est, ut habet Paulus, institutam fuisse. Atqui tunc temporis jam exierat Judas; Quandoquidem exivit continuo post acceptam panis intincti buccellam; quæ panis intinctio supponit cœnam nondum defuisse.

XIV. Confir. 2. Animadvertit Joannes pro-

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

ditorem sub initium noctis exiisse. Neque enim de eo, qui post duas tresve noctis horas egreditur, dici solet: *Erat nox*, cum egressus est. Et vero multo opus erat tempore ut Judas Sacerdotes adiret, ut ii turmas cogerent, ut ex urbe ad montem Oliveti progredierentur, quæ omnia diu ante mediam noctem perpetrata sunt, prout liquet ex primo galli cantu suam Petro abnegationem denuntiantis. Jam vero si Eucharistiæ institutioni adstitisset proditor, non potuisset exire sub initium noctis. Cum institutionem illam proxime secuta sit oratio longa quam ad Discipulos suos habuit Christus, quæque refertur Joan. cap. 14. 15. & 16. & nullo interrupta est eventu.

XV. Confir. 3. ante Eucharistiæ institutionem Christus Judam à laude, qua Discipulorum suorum sanctitatem commendabat, semel & iterum exclusit. *Vos mundi estis*, ajebat, Joan. 13. v. 10. *sed non omnes. Sciebat enim quisnam traderet eum.* Et rursus, v. 17. & 18. *Beati eritis, si feceritis ea quæ docui: Non de omnibus vobis dico; ego scio quos elegerim.* Atqui in institutione, & post institutionem Eucharistiæ, nulla id genus exceptio in iis etiam verbis, quæ hanc maxime exegissent, deprehendi potest. Generatim & irrestrictè dicit Jesus, Matth. 26. v. 29. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Nec minus universum ait, Luc. 22. v. 29. & 30. *Dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut .: sedeat super thronos judicantes duodecim Tribus Israel.* Ergo, ut bene annotat Cajetanus, necessum erat ut tunc temporis abesset proditor.

XVI. Quod reponit Estius, Christum in aliis æque faustis sermonibus Judam cum aliis Apostolis pluries admiscuisse; difficultatem eludit, non solvit. Hic enim inquiremus, cur qui sermonis initio Judam bis à favorabilibus excepit ante Eucharistiæ institutionem, eum jam instituta Eucharistia non excipiat, Id quidem capies, si proditorem abfuisse supponas; secus, si superfluisse credideris.

XVII. Confir. 4. Constat ex Trid. Sess. 22. c. 1. Christum Apostolos in ipsa Eucharistiæ institutione Sacerdotes instituisse. Atqui nemo facile, vel difficile concipiet Judam, hominem in primo gradu sceleratum, Sacerdotio sibi prorsus inutili, nec inutili tantum, sed & exitiali, à Christo decoratum fuisse, at sane non concipiebat S. Hilarius, uti paulo post liquet.

XVIII. Confir. 5. Quia intelligi non potest, qui potuerit fieri, ut sagax, omnipotens, & summe bonus medicus præbuerit infirmo medicinam, quæ rebus, ut erant, positis, mortem ei certam allatura erat. Hic equidem recurrent adversarii ad conjectationes, quæ nunquam defunt: verum dubito an solidi quidpiam reponant. Ergo stat primo nihil è Scriptura erui posse quod traditoris communionem certo probet; imo hanc ægre admodum cum Scriptura posse conciliari.

XIX. Sed neque eadem communio à Patribus firmiter erui potest. Ad id enim necessum foret 1. ut hæ facti quæstiones ex iis sint quarum resolutio ex Traditione necessario sit repetenda.

T t t t

peten-

petenda; 2. ut Patres de ea idipsum sentiant; 3. ut saltem qui numero vincunt : vincant vel ad minimum adæquent pondere rationum. Atqui nullum ex his velut certum & inconcussum asseri potest.

XX. Non primum : siquidem ex Trid. Sess. 4. in Decreto de editione & usu sacrorum Librorum id unum statuitur, *ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ spectandum, sacram Scripturam contra sensum Ecclesiæ, aut etiam contra unanimum consensum Patrum interpretari audeat.* Atqui quæstio præsens nec ad fidem spectat, nec ad mores pertinet, uti n. 2. probavimus : aliunde nec circa eam unanims est Patrum sententia. Ergo si licitum sibi esse crediderint Lamisius, Calmetus, Turnemini, & alii non pauci, ultimum Christi Pascha negare : si etiamnum cuique dubitare liceat num Antichristus ex Tribu Zabulon oriundus sit, licet utrumque à Patribus moraliter admissum sit; licebit nobis Judæ communionem, tametsi à Patribus non paucis admissam, in dubium revocasse.

XXI. Non secundum : etsi enim patres multi Judam Eucharistiæ participem esse crediderunt, & in his Cyrillus, Chrysostomus, præcipue vero Augustinus; fatendum tamen cum Calmeto, in v. 23. capitis 26. Matthæi, *contrariam opinionem apud Antiquos satis communem fuisse.* Hanc disertim tradunt Constitutiones ^{Lib. 4. 13.} Apostolicæ, * quæ ab Epiphano paulo post ^{alias 17.} medium quarti seculi citantur; Hilarius Pictaviensis, de quo statim; Innocentius III. Rupertus, & apud Klebitium Zacharias Chrysopolitan. Petrus Comestor, Durandus, in Rationali, &c. Hæsit aliquando circa ipsam Origenes : & qui Chrysostomo lubens adhæret Theophylactus, sententiam ejus non esse difficultatis expertem confitetur.

XXII. Non tertium. Siquidem è Patribus alii communionem proditoris lubenter admisere, quod & hodie dum indefinenter faciunt sacri Oratores; quia hæc ad demonstrandos malæ

communione effectus admodum commoda sit: alii quia Lucas post enarratam Eucharistiæ institutionem, prædictionem Judæ commemorat. Atqui neutra hæc ratio ullius vere est momenti. Non prior, ut per se liquet; neque enim quidquid Oratori commodum fuerit, ideo statim pro vero habendum est. Sic Lamisio commodum erat, quod Christus immolaretur in cruce, qua hora, Christi typus, agnus paschalis immolabatur in templo : neque tamen ex commodo illo figuræ & figurati consensu Lamisii systema solide probatur; quia in primis expendendum est an res ita gestæ sint, uti advertibat Tillemontius. Non posterior, quæ Augustinum præcipue movit. Siquidem ex Augustino ipso, q. 92. in novum Testamentum : *Multa novissima ordinantur in Scripturis, quæ antea facta probantur.* Atqui, ut bene advertit Salmeron, Tom. 9. Tract. XI. pag. 70. postulat æquitas ut, quando nihil obest, Evangelista unus per duos, non duo per unum exponantur. Cum ergo ex Matthæo & Marco multo probabilius sit traditionem Judæ ante prædictam esse quam institueretur Eucharistia, horum ordini potius quam Lucæ adhærendum videtur. Addit Klebitius, in Dissertatione quæ extat Tom. VI. Criticor. sacror. pag. nu. 22. Augustinum non semel in iis quæ ad Judæ historiam pertinent, lapsus esse.

XXIII. Verum si Judæ communionem mediocri aut nullo successu probavit ex Luca Augustinus, ejus non communionem, si sic loqui fas est, satis feliciter probavit Hilarius, iisdem nimirum argumentis, quæ jam usurpavimus. Sic ille in c. 30. Matth. n. 2. pag. 740. edit. novis. *Sine quo, Juda, Pascha accepto calice, & fracto pane, conficitur: Dignus enim æternorum Sacramentorum communione non fuerat. Nam discessisse statim hinc intelligitur, quod cum turbis reversus ostenditur. Neque sane bibere cum Domino poterat, qui non erat bibiturus in Regno; cum universos tunc bibentes ex vitis istius fructu, bibituros secum postea polliceretur.* Ubi triplex indicatur ratio, superius exhibita n. 14. 15. & 17.

EXPENDUNDUR PARTIS ALTERIUS MOMENTA.

XXIV. Obj. 1. cum Cornelio à Lapide, in v. 20. c. 26. Matth. Narrat Matthæus Christum ad cœnam agni & Eucharistiæ discubuisse *cum duodecim Discipulis suis.* Ergo etiam cum Juda, cum is unus esset ex duodecim.

XXV. R. neg. ant. pro secunda parte : Constat enim equidem ex Matthæo Christum ad cœnam discubuisse cum duodecim Discipulis. Constat rursum ex eodem cœnæ huic successisse Eucharistiæ institutionem. At ex eo nec constat, nec constabit unquam, proditorem usque ad institutionis hujus tempus in cœnaculo permanisse : cum durante adhuc cœna, quæ Eucharistiæ institutionem præcessit, acceperit intinctum panem, & eo recepto continuo exierit, ut narrat S. Joannes. Ergo dicendum est vel intinctum hunc panem fuisse Eucharistiam, quod admitterent aliqui, ut quocunque demum pretio admitterent communionem Judæ; vel Eucharisticæ cœnæ cœnam tertiam successisse, ex qua desumpserit Christus intinctum panem quem

Judæ porrexit. Atqui neutrum dici potest. Non 1. cum Christus non intinctum panem, sed siccum, ut & vinum simplex consecraverit. Non 2. cum vix concipi possit Apostolos statim ab Eucharistia ad communes dapes revolasse; neque id factum ullatenus probari possit.

XXVI. Obj. 2. cum eodem. Ex Marci 14. v. 28. *biberunt omnes ex calice.* Atqui si omnes, ergo & Judas.

XXVII. R. juxta Marcum bibisse omnes qui aderant; at non dici à Marco, quod satis aperte negat Joannes, adfuisse Judam.

XXVIII. Obj. 3. Ex Lucæ 22. v. 21. Christus statim à consecratione calicis subjecit : *Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa.* Ergo etiamnum intererat Judas.

XXIX. R. neg. conf. duplici de causa; 1. quia nulla est necessitas sequendi ordinem, quem eo loci sequitur Lucas; cum proditorem Judæ alio prorsus ordine recenscant Matthæus & Mar-

Marcus, ejusdem cum Luca auctoritatis, & his impense faveat Joannes; 2. quia hæc verba post institutam Eucharistiam à Christo dici potuerunt, etsi proditor jam è cœnæ loco exiisset; quia, ut supra insinuavimus, phrasis isthæc: *Manus tradentis me mecum est in mensa*, non actualem cum Christo mensæ accubitus, sed id unum significat, Christum statim ab eo tradendum esse, quo familiariter utebatur, quem nutrebat, *qui comedebat panes* ejus. Neque nostrum quis aliter de eo, etiam absente, loquatur, à quo proxime tradendus sit. Qui me tradit, inquit, ille est quem nutrio, qui mensæ meæ assistit, &c.

XXX. Obj. 4. Christus lavando Apostolorum pedes, lavit etiam pedes Judæ, ut demonstrant hæc illius verba, apud Joan. 13. *Et vos mundi estis, sed non omnes: sciebat enim quisnam esset qui traderet eum.* Atqui si Christus pedes Judæ lavit, debuit ei tradere Eucharistiam, quæ mox instituta est: Ad hanc enim dirigebatur ea pedum lotio.

XXXI. R. ad 1. neg. min. Ex eo enim quod Christus proditori pedes laverit, colligi quidem potest eum à Christo per insigne illud humilitatis facinus ad meliores sensus quacunque via revocatum fuisse: at eum de facto Eucharistia donatum esse, neutiquam hinc inferri potest; vixque id patitur Joannis textus, qui perfidum paulo post exiisse tradit.

XXXII. Ad 2. pedum lotio dirigebatur, tum ad grande humilitatis exemplum, ut ibid. v. 15.

edocet Christus; tum ad demonstrandam omnibus postmodum Christianis humilitatem iis præsertim necessariam esse, qui de recipienda Eucharistia cogitarent. Sed quid inde ad proditoris communionem? An quia data est Eucharistia iis qui lotionem Christi pie exceperunt, ideo danda fuit scelesto, qui nec exemplis, nec verbis commoveri voluit?

XXXIII. Obj. 5. quod narrat Joannes à Christo traditum esse proditori intinctum panem, nonnisi post institutam Eucharistiam contigit. Ergo.

XXXIV. R. Ita quidem videri Cornelio à Lapide, Estio, & aliis perpaucis, qui Judæ crimen ante & post institutam Eucharistiam prædictum esse opinantur. Verum conjectatio hæc, etsi idonea quæ probet occultum fuisse ante communionem peccatum Judæ, à ceteris Interpretibus passim rejecta est, qui prodicionem apostatæ simul & ante Mysteriorum celebrationem prænuntiata esse existimant. Atqui ex opinione arbitraria, quæ paucis probata est, nihil certi deduci valet. Ergo stat & stabit communionem traditoris nulla certa ratione fulciri; Et id unum intendimus.

DISSERTATIO SEPTIMA. *De identitate Petri cum Cepha.*

Extat Tomo hujus Operis secundo, cap. IV. omisso tantum Dissertationis nomine.

DISSERTATIO OCTAVA. *De veteri Catechumenatu.* Extat Tomo IV. sub finem Capituli VII. de Baptismo.

DISSERTATIO NONA.

DE

BAPTISMO CONSTANTINI.

*Ad Tract.
de Baptis.*

TRIPLEX est circa Constantini Baptismum opinio. Prima docet eum à S. Sylvestro, an. Christi 324. Regno ejusdem Imperatoris 19. ineunte, fuisse baptizatum: ita Baronius, propter Concilii Romani auctoritatem, Eusebio perperam reclamante. Secunda eundem Nicomedix sub vitæ suæ finem, tinctum esse contendit, propter ejusdem Eusebii testimonium, nulli adversum Romano Concilio: ita Æneas Sylvius, Henricus Valesius, Daniel Papbroch, Ant. Pagi, N. Alexander, diss. 23. in Hist. sec. 4. & in speciem timide Gravesonius, Tom. 1. Hist. Eccl. malæ meæ editionis, Germanæ scilicet, pag. 62. Tertia, ut omnes amice conciliet, Constantinum Romæ semel à Sylvestro, semel Nicomedix, pro Arianorum more, tinctum existimat. Ita Anselmus Havelbergensis (a) Episcopus, Lib. 3. Dialogorum, quos an. 1145. Eugenio III. nuncupavit. Sit

I. CONCLUSIO I. Constantinus Nicomedix sub vitæ finem baptizatus est.

Prob. 1. ex Eusebio Cæsariensi, qui Lib. 4. de vita Constantini, cap. 61. & 62. sic loquitur:

Cum extremum vitæ diem sibi imminere sentiret, Constantinus, tempus tandem adesse existimavit, quo totius vitæ delicta expiaret; firmissime credens quæcunque humanitus peccavisset, arcanorum verborum efficacia, & salutari lavacro penitus esse delenda. Hæc cum apud se reputasset, genu flexo humi procumbens, veniam à Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in ipso Martyrio, quo in loco manuum impositionem, per quam constituebantur Catechumeni, cum solemnibus precatione meruit accipere. Hinc ad suburbana Nicomedix digressus, convocatis Episcopis, sic ad eos verba fecit . . . Jam tempus est ut salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine, in quo Servator ipse ad exemplum nostrum lavacrum suscepisse memoratur. Sed Deus, qui optime novit quæ nobis utilia sunt, hoc in loco nobis idipsum exhibere dignatus est . . . Hæc cum dixisset, illi solemnibus ritu divinas ceremonias peregerunt; junctisque ei quæcunque necessaria erant, sacrorum Mysteriorum participem eum fecerunt. Solus igitur ex omnibus, qui unquam fuerunt, Imperatoribus, Constantinus in Christi Martyrio

(a) Havelberga, urbs modica inferioris Saxonix, Episcopatu insignita anno 946. suppressa autem à principibus Lutheranis.

riorenatus & consummatus est, & divino donatus signaculo, exultavit spiritu.

III. Respondent Baronius & alii nullam hac in parte habendam esse fidem Eusebio; 1. quia ut Arianus collatum Romæ Constantino Baptismum subticuerit, ne si scriberet eum à Sylvestro baptizatum esse, Constantiam ejus filiam desertæ tum paternæ fidei, tum in Apostolicam fidem reverentiæ, commonuisse videretur; 2. quia ipse secum pugnat Eusebius: qui enim in allato textu Constantinum nonnisi in extremis Catechumenum facit, non modo alibi passim scribit eum Nicæno Concilio interfuisse, leges edidisse pro Christianis, Ecclesias ædificasse, Gentiles omnimodis ad fidem revocasse, Hæreticos ac Schismaticos spoliasse Basilicis suis; sed & Dominicis dies ac Martyrum Festa celebrasse, & *sacrorum Mysteriorum participem, Pontificis atque Hierophantæ, seu Æditui, aut Thesaurarii munere functum, & in Paschæ vigiliis cum ceteris Fidelibus pernoctasse.* Atqui vir nondum Catechumenus, neque cum aliis in Ecclesia celebrasset vigiliis Paschæ, neque sacrorum Mysteriorum fuisset particeps. Ergo male fuisse immemor scripsit Eusebius Constantinum nonnisi in extremis baptizatum fuisse. Hinc vel à capite 32. Lib. 1. narrat *quomodo Constantinus visa in cælo Cruce Catechumenus factus sacras Scripturas legerit.* Qui autem jam ab initio Catechumenus factus erat, qua ratione paucis ante mortem diebus Catechumenus evasit?

IV. Verum neutra hæc responsio satisfacit. Non 1. Etsi enim multa siluit Eusebius, quia Arianæ factioni nocuissent; non eo tamen usque stolidus fuit, propriæque famæ despector, ut putidam de baptizato Nicomediæ Constantino fabulam, quæ à decem oculatorum qui superant testium millibus, Catholicis præsertim, falsi redargueretur, scribere auderet. Et vero an nesciebat Constantinus ubi & à quo pater suus baptizatus esset? Qua igitur ratione eidem fucum facere intendit Eusebius? Stet ergo in præsentia, ut in aliis quæ ad Arianam hæresim non spectant, sua Eusebio fides; cujus Historiam ut *præclare contextam* laudat Hieronymus, Epist. 65. cujus Libros *propter rerum notitiam singularem non esse usquequaque reuendos* decernit Gelasius; de quo Pelagius II. Epist. 3. ad Episcopos Istriæ: *Quid in Historiographis inveniri Eusebio honorabilius potest?*

V. Non 2. quia sic intelligi potest Eusebius, ut Imperator non in Basilicis ipsis vigiliis ageret, (neque enim id expresse dicit de Constantino, licet id expressissime dicat de Helena matre ejus) sed in palatio suo preces funderet, dum eas in templis fundebant Fideles. Pernoctat enim cum ceteris qui vigiliis agit, dum agunt ceteri. 2. Quia nihil mirum si Imperator fidei integritate, & mira pietate spectandus, cuique tot nominibus devincta erat Ecclesia, Basilicas ingredi, & in iis preces fundere permissus sit, etsi nondum Catechumenorum albo inscriptus: cum ipsis Gentilibus, dempto Sacrificii tempore, Ecclesias ingredi, quin & concionantem Episcopum audire liceret. Sane iis temporibus habebantur hæretici sicut ethnici, juxta Salvatoris edictum: neque tamen Arianum Valentem ab Ecclesiæ ingressu prohibuit S. Basilus; imo passus est ut dona

sua ad Altare offerret, ex Theodoro, Lib. 4. Hist. cap. 18.

VI. Nec urget quod scribit Eusebius, Lib. 4. cap. 22. Constantinum *sacrorum Mysteriorum participem* fuisse. Neque enim id de sacra Communione intelligendum, sed de fide ac notitia Mysteriorum, qua imbutus est, & ex qua non tam simplicis Christiani quam *Pontificis* partes adimplevit, ea in Ecclesiæ gratiam præstando, quæ vix præstent Pontifices.

VII. Quod spectat ad titulum capiti 32. Libri. 1. præfixum, nihil ex eo inferri potest; quia capitulum tituli non ab Eusebio, sed à recentiore quopiam exarati sunt; ut hinc probat Valesius, 1. quod iidem tituli ut plurimum insulsi sint ac barbari, 2. quod de Eusebio semper in tertia persona loquantur; 3. quod capitulum distinctiones nimis crebræ sint, & adeo ridiculæ, ut unam Imperatoris Epistolam, vel Sanctionem plura in frustra dilcerpant; quæ res inter legendum nauseam parit. His adde quod tituli non sint iidem in universis Editionibus: quæ enim Coloniae an. 1612. prodiit, multo melius habet: *Quomodo Constantinus Christianorum Mysteriorum instructus, sacris Literis operam dederit.* Multo melius, inquam, quia nihil in toto illo capite est de Constantini Catechumenatu, sed id solum refertur, quod convocatis Præsulibus, ab iis rationem atque mysterium cœlestis suæ visionis didicerit. De his adfusius differentem Nat. Alexandrum, Dissert. 23.

VIII. Aliam difficultatis hujus enodandæ viam iniit Blanchinius, in notis ad Anastasium Bibliothecarium, ubi multa de S. Sylvestro expendit. Is ergo nec in malam Eusebii fidem insurgit, nec ejus Historiam interpolatam fuisse comminiscitur: Ast id ab eo unum traditum esse credit, nempe quod Constantinus instante morte apud Antiochiam delicta sua pœnitentiæ lavacro diluerit: & Nicomediæ *salutaris signaculi*, id est Confirmationis; quæ apud Patres, maxime Græcos, *divini signaculi* nomine donatur, Sacramentum receperit. Solutionem hanc repetit atque confirmat ex his Eusebii verbis: *Genu flexo, humi procumbens, veniam à Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in ipso Martyrio;* quæ Confessionem ac Sacramentalem Pœnitentiam apprime designant. Istud autem: *Quo in loco manuum impositionem cum solemnī precatione meruit accipere,* interpretatur de ea *manuum impositione*, quæ ex Morino, Lib. 8. cap. 8. in conferendo Pœnitentiæ Sacramento adhibebatur: præsertim cum de pietate Constantini præsumi possit, eum quoddam pœnitentiæ publicæ genus imitari voluisse.

IX. Verum solutio hæc cum Eusebii textu vix ac ne vix quidem cohærere potest. Is enim hæc refert Constantini verba: *Jam tempus est ut signum illud quod immortalitatem confert, nos quoque percipiamus: tempus est ut salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine Jordane, &c.* Et infra: *Solus igitur ex omnibus, qui unquam fuerunt, Imperatoribus, Constantinus in Christi martyrio renatus est, &c.* Atqui hæc Baptismum indicant. De eo enim Sacramento sermo est, quod *immortalitatem confert*; per quod homo *renascitur*; quod in Jordane ad exemplum

plum Christi suscipere statuerat pius Imperator. Atqui hi gemini sunt Baptismi characteres, non Confirmationis. Hæc enim vitam immortalē non præstat, sed adauget; non facit renasci, sed renatos supponit; non confertur in Jordane, vel alio quovis flumine, cum materia ejus nihil ad aquam relativi habeat.

X. Nec obstat id ejusdem Eusebii, L. 6. c. 34. & in Chronico ad an. 1. Olimpiadis 255. *Philippus primus omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit*: Cum his enim stat Constantinum *solum ex omnibus qui unquam fuerunt Imperatores, in Christi Martyriis renatum esse*: quia aliud est renasci simpliciter; aliud palam & in Ecclesia renasci: porro etsi de Christianis bene meritus est Philippus, tam secreto Religionem Christi professus est, ut suam post mortem à Paganis, cum filio suo Deos inter relatus fuerit. Adi Nat. Alexand. in cap. ult. seculi III. num. 10.

XI. Prob. 2. ex Scriptoribus quotquot de extremis Constantini temporibus locuti sunt. Socrates, L. 1. c. 39. *Constantinus, inquit, quintum & sexagesimum ætatis ingressus annum, in morbum incidit: Cum morbum ingravescere sensisset, lavacrum quidem distulit: Helenopoli autem abscedens: Nicomediam profectus est: illic in suburbano degens, Christianum Baptisma suscepit*. Idem scribunt Sozomenus, Lib. 2. cap. 34. Theodoretus, Lib. 1. cap. 2. & ex ipso Evagrius, Lib. 3. cap. 41.

XII. Prob. 3. ex ejusdem seculi Patribus. Hieronymus, in Chronico ad an. ultimum Constantini, *Constantinus extremo vitæ suæ tempore baptizatus est, & in Arianum dogma declinavit*. At si quoad postremum istud erravit S. Doctor, necesse non est ut circa primum aberraverit.

S. Ambrosius, in Oratione funebri de Theodosio: *Cui, Constantino, inquit, Baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata dimisit*.

XIII. Patres omnes Concilii Ariminensis Catholici, in Epist. ad Constantium: *Fuit nobis persuasissimum, inquit, iniquum esse, cum Imperator Constantinus, ab obitu suo dignius omni memoria, hanc fidem omni diligentia conscriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid novi in ea fide moliri velle*.

XIV. Reponunt quidem Baronius & qui ei adhærent, in Epistola hac, prout refertur à S. Athanasio, Lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ, Constantini loco haberi Constantem. Verum hanc quæ in Latina sola Athanasii versione habetur, *Constantis* in locum *Constantini* substitutionem, Interpretis aut Typographi oscitantæ tribuendam esse patet, 1. quia *Constantinum* habent tum Miss. Codices omnes, tum excusi, quos legit & inter se contulit Valesius; idque non modo apud Athanasium, sed & apud Socratem, Sozomenum, Theodoretum, Cassiodorum, qui eandem Epistolam referunt; 2. quia primitivum hujus Epistolæ exemplar, quod, ut monet Athanasius, Latine scriptum est, *Constantinum* habet, non *Constantium*, prout videre est in Hilarii Fragmentis; 3. quia erat quidem cur Constantius

Tournel. Theol. Moral. Tom. X.

moveretur exemplo Constantini patris sui, viri toto orbe celeberrimi; nihil autem erat cui ipse natu major cederet exemplo Constantis fratris sui natu minoris, quem nusquam reveritus erat, imo nec dilexerat.

XV. Obj. 1. Acta S. Sylvestri tradunt Constantinum ab eodem sancto Pontifice baptizatum esse. Idem docet Concilium Romanum sub Sylvestro habitum an. 324. Atqui Acta hæc gravissimi apud omnes ponderis esse debent. Cum ea ad vindicandam sanctarum imaginum reverentiam citaverit Adrianus I. sum. Pontifex, in Epist. ad Constantinum & Irenem; eaque severus Apocryphorum censor Gelasius à multis Catholicis legi declararet. Ergo.

XVI. R. neg. min. Acta enim quæ putidis mendaciis scatent, nullius omnino momenti esse possunt. Atqui talia sunt Acta Sylvestri. Tradunt enim 1. habitam Romæ an. 315. Synodum, cui cum Episcopis 75. interfuere Sacerdotes Judæi 109. exceptis duodecim qui ab Isachar Pontifice missi fuerant, ut coram Helena eorum tunc strenua Protectrice & Constantino de Religione disputarent; 2. à S. Sylvestro jejunium Sabbati abrogatum esse; 3. ab eodem sancitum, ut dies prima hebdomadis *Dominica* diceretur; 4. Sylvestrum in Soracte monte latitasse, ut Constantini patris superstitionibus adhuc devincti persecutionem fugeret; 5. Constantinum in Baptismate nactum esse remedium lepræ, quam ex consilio Aruspicum in balneo ex recenti infantium cruore confecto ablueri cogitabat. Atqui hic quot verba, tot mendacia. 1. enim fallum est convenisse in unum Episcopos cum Judæis Sacerdotibus, iisque à summo Sacerdote missis: cum post excidium Jerosolymæ nulli creati sint à Judæis summi Sacerdotes, atque apud ipsos exoleverit vel ipsum Pontificis nomen. Neque minus abhorret à vero Helenam tunc temporis ethnicam inter & judaicam superstitionem fuisse suspensam. 2. Falsum est abrogatum fuisse à Sylvestro jejunium Sabbati, quod à successoribus ejus perpetua religione servatum est. 3. Et id egregie falsum, *Dominicæ* nomen, quod in Apocalypsi, cap. 1. v. 10. legitur invecum à Sylvestro fuisse. 4. Sed & id falsissimum est Constantinum, qui pluribus antea annis conspecto cœlitus signo ad Christianam fidem vocatus fuerat, qui tot in Ecclesiæ gratiam & gloriam leges sanxerat, qui omnes ad Religionem Christi invitabat, licet neminem cogeret; qui tam pie de Christo ac Christianis loquebatur, an. 334. contra Christianos persecutionem movisse. 5. Nec minus fabulosa est Constantini lepra, de qua nemo veterum obmutuit; & cujus per Baptismum miranda sanatio indubie à S. Cyrillo, Lib. 7. contra Julianum, objecta fuisset Apostatæ huic exultanter objicienti neminem à lepra per Baptismum usquam mundatum fuisse.

XVII. Nec Baronio prodest, quod ipse mutum urget ad eundem an. 324. n. 32. Acta hæc ab Adriano ad Orientis Imperatores scribente, fuisse citata. Hinc enim tantum sequitur in his quædam haberi unde Catholicum dogma vindicari queat, non autem ea quantum ad historica facta juris esse indubii. Et vero ex iisdem Actis refert Adrianus singulare

U u u u

illud

illud Concilium, quod ex Judæis Christianisque Sacerdotibus coaluit. Atqui tamen Concilium istud ipsi etiam Baronio fabulosum est. Unde etiam nihil Baronio prodest, vel nobis officit, quod illa hæc Adriani Epistola in Concilio generali VII. lecta fuerit. Neque enim dum in Conciliis quidpiam legitur in gratiam dogmatis, statim approbatur quicquid in eo est ad facta minime revelata pertinens. Alioqui jam non liceat inficiari Origenem cum dæmonibus damnatum esse; quia damnatio ejus referatur in Prato Spirituali, vel in quibusdam Sanctorum Vitis; quibus ex Operibus in eodem VII. Concilio testimonia pro sacrarum imaginum cultu prolata sunt.

XVIII. Sed nec obstat quod Gelasius Acta hæc multis in Ecclesiis legi asserat, & nihil in ea ferat censuræ; tum quia non immerito dubitari possit, an quæ supersunt hodie Sylvestri Acta, eadem sint quæ non improbavit Gelasius; tum quia ex ea qualicunque ejus approbatione tantum sequitur in eis Actis nihil esse quod legentium fidem labefactare valeat. Ita Pagius ad an. 324. & Nat. Alexander.

XIX. Quod spectat ad Romanum Concilium, paucis dico cum Hincmaro Remensi, P. de Marca, Labbeo, Chr. Lupo, &c. illud in eadem Officina cufum esse, unde ebullierunt Acta Sylvestri; 1. enim Concilio huic interfuisse dicitur Constantinus, cum Helena matre, quæ & ei subscripsit. Atqui die 30. Maji, quo idem Concilium habitum inscribitur, Constantinus bello Liciano intentus, in Oriente versatus est ad Octobrem usque. Qui ergo fieri potuit ut exeunte Majo baptizaretur Romæ, Synodo interesset, & famosam illam *donationem* faceret, de qua tanto olim æstu disputatum est? Deinde quis feminam præter & contra fixum morem Actis Concilii subscripsisse existimet? 2. In prologo Concilii narratur damnatum ibidem esse Photinum. Atqui hujus hæresis diu post emerfit, nec ante Syrmiensem Synodum proscripta est. 3. Huic Concilio adfuisse dicuntur Episcopi 284. *Cives Romani*, Consulibus Constantino III. & Prisco. Atqui nec tot, dominante adhuc idololatria, haberi potuerunt Episcopi, qui cives Romani essent, nec an. 324. Consulem agebat Priscus, sed Crispus; nec qui subscripserunt fictitii illi Episcopi, Episcopatus quisque sui locum præter morem reticuisissent; 4. quia qui in ea Synodo editi fuisse perhibentur Canones, eodem in gradu fidem & sensum communem offendunt. Statuunt enim 1. Episcopum nonnisi in septuaginta duobus, Sacerdotem vero nonnisi in 42. testibus damnari; contra constantem Ecclesiæ disciplinam, quæ Episcopum ab Episcopis duodecim judicari, Presbyterum autem *in ore duorum aut trium testium* damnari posse decrevit. 2. Neminem ad Acolythi ordinem esse promovendum nisi Lector fuerit annis triginta; quod insanum est. 3. Majorem à minori accutari non posse, proinde nec Sacerdotem à laico: *Quæ dicta*, ait Epist. 7. Hincmarus, *quam eversa à sanctis Canonibus, à sacris legibus sint*, nemo est qui non intelligat. Vide Pagium à num. 122. ad 131. & N. Alexandrum.

XX. Obj. 2. Acta Liberii, quæ Cresconii Collectioni inserta sunt, Constantinum à Syl-

vestro baptizatum, & à lepra mundatum commemorant. Idem docent 1. Gregorius Turonens. L. 2. Hist. Franc. c. 31. ubi sic describit Baptismum Clodovæi: *Procedit novus Constantinus ad lavacrum deleturus lepræ veteris morbum*, &c. 2. Nicolaus I. Epist. ad Michaellem Græcorum Imperatorem, ubi sic: *Consonat huic necessariæ sententiæ S. Sylvester, & Magni Constantini baptizator*. 3. Anastasius Bibliot. in Chronico, ubi Constantinum Romæ an. Imperii sui 18. baptizatum esse scribit: 4. Nicephorus, Lib. 7. Hist. cap. 33. & 34. ubi hunc Constantini Baptismum vel ex ipsius Baptisterio quod Romæ asservatur, probari dicit; & suscepti ab eo Nicomedie Baptismi historiam velut excogitatum ab Arianis figmentum explodit.

XXI. R. ad 1. Nicolaum pseudepigraphis Sylvestri & Romani Concilii Actis deceptum fuisse; quæ cum nihil jam apud eruditos fidei mereantur, nullus contra veterum assertionem esse possunt momenti.

XXII. Ad 2. vel iisdem Actis delusum fuisse Gregorium Turonensem, vel de spiritali peccati lepra intelligendum esse: ceterum nihil ab eo dici de tempore & loco Baptismatis Constantini.

XXIII. Ad 3. & 4. plus fidei habendum coarctis aut vicinis Scriptoribus, Eusebio, Socrati, &c. quam longe recentioribus Anastasio & Nicephoro. Nec obest Constantini Baptisterium: Quidni enim vel eo translatus sit, vel ejus nomen ferat, quod ipsius magnificentia in aliorum usum extractum fuerit.

XXIV. Obj. 3. Vel ex ipsis Ethnicis Scriptoribus colligi potest Constantinum Romæ baptizatum esse. Narrat enim Zosimus, L. Hist. Constantinum ad Baptismum recurrisse, ut scelus à se perpetratum in Crispi filii, ac Faustæ conjugis cruenta morte, dilueret; eo quod à Flaminiibus accepisset, *non esse traditum* apud Gentiles *lustrationis modum, qui tam fæda piacula posset eluere*. Ergo cum Romæ præceperit Constantinus Filii & conjugis suæ mortem, necesse est ut illic ablatus fuerit.

XXV. R. esse qui cum Evagrio hanc Zosimi narrationem, ut ethnici in Constantinum impie grassantis calumniam respuant. Neque solutio hæc displicet Nat. Alexandro, qui hanc inde confirmat, quod Photius, in Bibliot. Zosimum vocat *piorum Principum calumniatorem*. Atque utinam solutio hæc speciem haberet veri: Ast adeo de Crispi & Faustæ misero exitu constat, ut de eo vix dubium superesse possit. Videsis Tillemontium, Tomo IV. Hist. Imperatorum, art. 62. de Constantino, pag. 222. Hac ergo admissa narratione, non propter Zosimi, sed propter aliorum auctoritatem.

XXVI. R. 2. Cædem Crispi an. 326. contigisse; hancque ideo nihil influere in Constantini Baptismum, quem an. 324. receptum fuisse existimat Baronius. Ita idem Tillemontius, & fusius ex Sozomeno N. Alexander.

XXVII. R. 3. mendacem in universis facti hujus circumstantiis esse Zosimum. 1. enim falsum est quod ethnica Religio nullas sibi adscriberet lustrationes, quæ hujusmodi cædes eluerent. Quis enim, ait Sozomenus, Lib. 1.

5. quis nesciat *Herculem Alcmenæ filium post eandem liberorum, & post necem Iphiti, quem licet amicum atque hospitem inique interfecerat, Cereris sacris Athenis expiatum fuisse.* 2. Et si nulla fuisset pro iniquis cædibus expiatio apud Gentiles, erant tamen pro justis institutæ. Atqui iusta erat, licet forte præcipitior, Crispi & Faustæ mors; Crispus enim & nefariæ in patrem molitionis, & inverecundi adversus Faustæ honorem consilii ab ipsa incusatus erat Fausta; Fausta vero calumniam hanc per summum nefas excogitasse detecta est. Ergo culpandus forte Imperator, quod citius conjugii crediderit; sed non veniæ omnis expers iudicandus.

XXVIII. Obj. 4. Fingit Eusebius dilatam à Constantino fuisse Baptismi susceptionem, ut is in Jordane tingeretur. Atqui ratio hæc fabulam sapit; 1. quia concipi nequit Imperatorem piissimum, aliunde tamen parricidiis gravatum, & cui sane per vitam ægrotudo multiplex contigit, ob causam adeo levem Baptismi remedium in vitæ finem distulisse; 2. quia si in Jordane baptizari voluisset, commodam in uno ante anno faciendi occasionem nactus esset; cum Episcopi Hierosolymam ex omnibus Orientis partibus ab eo vocati, in Basilicæ dedicationem convenire; & imminens in Persas expeditio eum ad propositi executionem impellebat. Ergo.

XXIX. R. ad 1. neg. min. & dico dilationem Baptismi nec in se, nec ratione Jordanis, à consuetudine sæculo quarto frequentissima, alienam esse. 1. Enim quod tunc temporis differri soleret à pluribus Baptismi suscepio, seu ut ad Sacramentum istud dispositi magis accederent; seu ne à gratia ex eo parta, dum ebulliebat peccatis idonea juvenus, exciderent; seu quia longe severior foret disciplina erga eos qui semel regenerati laberentur, quam erga necdum regeneratos, seu quia confiderent per Baptismum, non modo peccatum omne, sed omnem peccati reatum expunctum iri, patet tum ex Patribus qui moram hanc sæpius redarguerunt, ut Basilii ac præsertim Gregorii Nysseni; tum ex frequentibus exemplis. Sic Valentinianus tamdiu distulit Baptisma, ut Catechumenus moreretur; sic Constantius, Nectarius præsertim, Ambrosius & August. matura jam ætate baptizati sunt: ultra progressi Clinici, nisi lethalis morbus immineret, Baptisma non suscipiebant. 2. Non minus certum est dilatam à multis fuisse Baptisma, ut exemplo Christi, qui Jordanis aquas sacri sui corporis contactu ratione quadam sanctificavit, in eo fluvio tingeretur. *Usque hodie, ait Eusebius, in Lib. de locis Hebraicis, quem Latine reddidit Hieronymus, plurimi de fratribus, hoc est de numero credentium, in Jordane renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur.* Idem diu post observatum fuisse constat ex Itinerario Antonini, quo teste piam hanc consuetudinem insigni miraculo probabat Deus: Siquidem, ait, *qua hora Sacerdos in flumen descendens cepit benedicere aquam, mox Jordanis cum magno rugitu post se revertitur; & stat aqua superior in se usque dum Baptismus perficitur; inferior autem fugit in mare.*

XXX. Neque Baronio proderit duplex cui

innititur conjectura. Non prior; tum quia nusquam ita reus fuit Constantinus, ut fuisse fingitur; tum quia ipsi ejusdem lapsos potuerunt esse ratio differendi Baptismatis: potuit enim timere ne culpas suas non doleret satis, satisve expunxisset, ut toto Sacramenti effectu potiretur.

XXXI. Non posterior: Et si enim dedicatio Basilicæ Jerosolymitanæ splendida erat recipiendi Baptismi occasio, fieri facile potuit ut distentus mundi totius negotiis Imperator sacram hanc in urbem contendere non potuerit; & de facto totum id tempus mansit Constantinopoli: de quo meditare quæ scribit Pagi ad an. 335. Baronii, sub n. 1. & seq. Præterea nullibi contra Veterum omnium fidem valebit hæc disputandi ratio: Commodum erat ut in Encænii Ecclesiæ Jerosolymitanæ baptizaretur Constantinus. Ergo non fuit anno sequenti baptizatus.

XXXII. Obj. 5. Eusebius, Lib. 3. de vita Constantini, cap. 3. testatur hunc ante Palatii sui vestibulum appendisse tabulam, in qua effigies ejus descripta erat cum Cruce capiti superposita, & dracone telis per medium ventrem confixo sub pedibus, qui in maris imos gurgites projectus esset. Atqui hæc in dæmonem victoria nequaquam competiisset Principi necdum baptizato; cum omnem catechumenum dæmoni, ut quadantenus energumenum, subjacere constet.

XXXIII. His adde quod in oratione coram Nicænis Patribus habita Constantinus se pluries sacro Baptismate initiatum profitetur; ut videris apud Dalmatianum Cyzicenum.

XXXIV. R. ad 1. Constantianæ hujus tabulæ scopum fuisse, ut designaret *occultum humanis generis hostem, salutaris illius trophæi, quod capiti ipsius superpositum erat, vi ac potentia in exitii barathrum detrusum esse.* Id autem quid ad Baptisimum Constantini.

XXXV. R. ad 2. Dalmatianum redargui à Gelasio Cyziceno, qui ex ipso Dalmatiani Codice exscripsit Acta Nicæni Concilii. In ea sane quam refert Constantini oratione, ne verbum quidem est de ejus Baptismo.

XXXVI. Obj. 6. Si Constantinus imminente exitu in suburbanis Nicomediæ baptizatus est, debuit baptizari ab Eusebio Nicomediensi, quem præsentem adfuisse scribit Theodoretus; idque revera tradunt Hieronym. & Isidor. in Chronico. Atqui id admitti non potest: alioquin enim & ab Ariano Præfule, & in Ariana perfidia initiatus esset, proinde ab Ecclesia alienus migrasset. Id autem quis credat de Principe cujus sanctitatem commendat Ecclesia, & cujus, ut Sancti, vitam exhibent Bollandistæ, Tom. V. Actorum Sanctorum ad diem 21. mensis Maji.

XXXVII. R. 1. neg. maj. Et si enim *asperiori suo stylo* * scribit Hieronymus, *Constantinum extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi Episcopo baptizatum, in Ariannum dogma declinasse;* ei tamen ut in posteriori puncto (nisi forte sensus sit Constantinum in eos visum inclinare, qui ab Omousio, ut novo & rixas pariente abstinere volebant) sic & in priori fides abnegari posse videtur: 1. quia nec Eusebius Cæsariensis, nec alii Scriptores di-

cunt

* Pag. ad an. 325.

cunt à quo ille fuerit baptizatus. Mirum autem si rem Partibus suis adeo jucundam reticuiſſet Eusebius: 2. quia Gelasius Cyzicenus, cujus testimonium refert & approbat Photius, Codic. 88. scribit Constantinum *ab orthodoxo Sacerdote tinctum, non (ut quidam prodiderunt) ab Hæreticorum aliquo*, qualis Photio erat Eusebius Nicomediensis, etſi vivente Constantino sensus suos diſſimularet: 3. Quia potuit illæſis Eusebii juribus baptizari Constantinus, seu à Presbytero loci, seu de ejus licentia ab Ofio, qui & pius Imperatorem frequens comitabatur, & ei in deliciis erat. Unde ruit unicum Tillemontii fundamentum in Constantino, art. 77.

XXXVIII. R. 2. potuisse Constantinum ab Eusebio baptizari, nec tamen ejurare Nicænam Fidem, quia Nicomediensis Episcopus & Nicænae Definitioni subscripserat; & quod sub Catholicis Principibus facile fingunt Hæretici, Catholicum se simulabat.

CONCLUSIO II. Semel tantum, videlicet in Nicomediae suburbiis baptizatus est Constantinus.

XXXIX. Prob. 1. quia contraria Anselmi Havelbergensis conjectatio nullum habet intacta retro Antiquitate fundamentum; & ipse, ut medii duodecimi sæculi Scriptor, serius venit, quam ut ei fidem conciliaret.

XL. 2. Quia hæc ejus opinio supponit Constantinum à Sylvestro semel Romæ baptizatum esse: quod ab omni veri specie abhorret, ut fuse mox probatum est.

XLI. 3. Quia falsum est Arianos temporibus Constantini & Constantii rebaptizasse, cum id iis nec Athanasius, nec Epiphanius, nec demum Patrum ullus ante Augustinum exproba-verit; neque eo temeritatis ante Wandalicæ persecutionis tempus devenerint.

XLII. 4. Quia verisimile non est Constantinum, qui rebaptizantes Donatistas severe compresſerat, novo se Baptismati subjecisse; idve proponere ausos Arianos, qui totam Ecclesiæ fidem se profiteri mentiebantur. Ita ex parte Pagius, num. 15. ad an. 324. Baronii, & melius Nat. Alexander: cui tamen verba hæc quæ despectum sonant: *Baronius cum pedissequis; Baronius & Baroniani*, excidiſſe dolemus. Lapsus sane est in multis, & labi debuit Baronius, Historiæ Ecclesiasticæ parens & quasi creator; at ei, etiam dum cadit, reverens quædam indulgentia debetur, ut qui *omnibus sua diligentia palmam præripuerit*, teste Ifid. Casaubono, cum aliis ejusdem Sæctæ pluribus.

DISSERTATIO DECIMA. De diffidio Stephanum inter & Cyprianum circa valorem Baptismi ab Hæreticis collati. Extat in Tract. de Sacramentis in genere, melius extitura in Tractatu de Baptismo; quia dubitant nonnulli an hujus validitas validitatem seu Confirmationis, seu sacrae Ordinationis adſtruat. De quibus suo loco. Unde.

DISSERTATIO UNDECIMA. De Confirmatione ab Hæreticis data. Extat Tom. V.

DISSERTATIO DUODECIMA.

DE

PERSONA ET SACERDOTIO MELCHISEDECH.

Ad Tract. de Euch. **N**IHIL in Ecclesia frequentius, quam quod Christus sit Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Id ut penitus intelligatur, videndum, 1. quis fuerit Melchisedech ille; 2. qua ratione *assimilatus* sit *Filio Dei*, uti loquitur Apostolus, Hebr. 7. v. 3.

I. Circa primum multiplex prodiit opinio. 1. enim Melchisedechiani à Theodoto Trapezita* secundo sæculo exorti, asseruerunt Melchisedech esse supernam quandam *virtutem majorem Christo*; ita testantur Epiphanius, Hær. 55. Theodoretus, Augustinus, &c.

II. 2. Hierax, seu Hiercax, vir Ægyptius, à quo Hieracitæ, de quibus Epiphanius, Hær. 67. Melchisedech pro Spiritu sancto habuit. Idem docuit anonymus Scriptor, quem Epist. 126. confutavit Hieronymus.

III. 3. Origenes, teste Hieronymo, Melchisedech Angelum esse existimavit.

IV. 4. Eundem Samaritani crediderunt esse Sem filium Noe. Judæi autem eum ut hominem justum venerati sunt, sed spurium credere, quia Patris ac matris ejus nomina incognita sint.

V. 5. E Catholicis nonnulli eum habuere pro Filio Dei, qui Abraham sub specie humana

se se obtulerit. Exoletam jam dudum opinionem hanc suscitavit Petrus Molinæus Calvinista, & Petrus Cunæus.

VI. 6. Demum Patres pene omnes, & qui iis adhærent catholici Theologi, Melchisedech pro mero homine habent, origine Chananæo, luxque Gentis Rege simulque & Sacerdote. Sit

CONCLUSIO I. Melchisedech neque fuit cœlestis Virtus major Christo, neque Spiritus Sanctus, neque Angelus humana specie Abrahamo spectabilis; nec demum Filius Dei, assumpta ad tempus carne apparens.

VII. Prob. 1. pars; tum quia nulla est Virtus major Christo, qui est Deus de Deo, consubstantialis Patri, &c. tum quia Melchisedech Rex fuit Salem, & Sacerdos Dei Altissimi; cui *& decimas omnium divisi Abraham*. Atqui Virtus cœlestis, eaque, juxta Melchisedechianos, in locis innominatis residens, nec Sacerdos esse potest, nec Rex terrenus, &c. Ergo.

VIII. Prob. 2. pars, 1. quia Spiritus sanctus nusquam carnem induisse legitur, sive ut hominibus appareret, sive ut eam sibi uniret hypostatice.

IX. 2. Quia ut bene S. Epiphanius, Hær. 57. Melchi-

* Ban-
quica.

Melchisedech non dicitur similis Filio Dei, sed eidem *assimilatus*, quatenus ejus umbra fuit & figura, proinde aliquid ipso minus. Atqui Spiritus Sanctus nulla ratione esset quid minus Filio Dei. Ergo opinio hæc, ait Cornelius à Lapide in cap. 14. Geneseos, v. 18. mera est hæresis.

X. Prob. 3. pars. Melchisedech fuit *Rex Salem & sacerdos Dei summi*, Heb. 7. v. 1. Atqui Angelus neque Rex Salem esse potest, neque Sacerdos Dei; cum *omnis Pontifex & Sacerdos ex hominibus assumptus* esse debeat, ut pro hominum peccatis dona offerat, Heb. 5. v. 1.

XI. Prob. 4. pars, 1. quia Moysem legenti, Gen. 14. facile constabit Melchisedech eodem modo Regem fuisse ac Regem Sodomorum, qui, ut & ipse, obviam venit Abraham à cæde Chodorlahomor revertenti.

XII. 2. Quia Christus est *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, Psalm. 104. Sed qui *secundum ordinem*, seu ritum, alterius est Sacerdos, non est idem cum ipso. Ergo Melchisedech non est idem cum Filio Dei.

XIII. 3. Quia nullum simile est idem cum eo cui est simile. Atqui Melchisedech *assimilatus est* Filio Dei, Heb. 7. Ergo idem cum eo esse non potest.

XIV. Obj. contra 2. part. Opinio quam tenuit, & gravibus de causis tenuit Augustinus, admitti debet, nedum inter errores amandari. Atqui opinionem quæ Melchisedech fuisse Spiritum Sanctum docet, 1. tenuit Augustinus, Lib. Quæst. veteris & novi Testamenti, q. 109. 2. Tenuit gravibus de causis; his potissimum, 1. quod Melchisedech fuit *sine patre, sine matre, sine genealogia*; quæ de vero homine dici non possunt. 2. Quod Christus dicitur *Sacerdos secundum ordinem Melchisedech*. Unde necessum est ut in isto fuerit præcipua quædam & archetypa Sacerdotii dignitas, proinde divina. 3. Quod Melchisedech vocatur *Rex justitiæ & pacis*. Ergo sicut Christus, quia *Princeps pacis*, est Deus, ita & Melchisedech, quia Rex justitiæ & pacis, Deus est. 4. Quod Melchisedech major erat Abraham, cui benedixit, nam *sine ulla contradictione quod minus est, à meliore benedicitur*, Heb. 7. v. 7. Atqui eo tempore nemo mortalis fuit major & melior Abraham. 5. Quod Melchisedech dicitur *assimilatus Filio Dei*. Id autem apprimè convenit Spiritui Sancto, quem Græci Patres *imaginem Filii* vocant. 6. Quod si Melchisedech homo fuit, jam ipse, non Abraham, dici debet Credentium pater: Quandoquidem ut Rex & Sacerdos plebem fidelem sibi subditam habuit ante Abrahamum. Ergo.

XV. R. ad 1. neg. min. & dico nec objectum Librum esse Augustini, prout animadverterunt Lovanienses; nec solida esse momenta quibus divinitatem Melchisedech adstruere nititur.

XVI. Quod Liber ille non sit Augustini, patet 1. quia nec ejus in Retractationibus suis meminit Augustinus, nec Possidius in Indice Operum S. Doctoris: 2. (& id ad rem nostram maxime facit) quia Augustinus, Lib. de Hæres. cap. 34. opinionem quæ Melchisedech *non hominem fuisse, sed virtutem Dei arbitratur*, inter hæreses recenset.

Quod autem ex ejusdem Auctoris rationibus
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

nulla veri speciem præferat, non minus perspicuum est. Unde paucis.

XVII. Ad 1. *Melchisedech patris ac matris expers dicitur, non quod illis caruerit, sed quod nulla sit illorum in divinis scripturis expressa mentio*, contra morem Scripturæ, quæ Judæorum, præsertim Sacerdotum, quos ex Aaron sutos esse certo constare oportebat, genealogias accurate recenset. Ita S. Epiphanius, Her. 55. Hieronymus, Epist. 126. & alii. Unde Syrus vertit: *Cujus neque pater neque mater scribuntur in generationibus*.

XVIII. Ad 2. Christus dicitur Sacerdos *secundum ordinem*, seu typum, analogiam, *similitudinem* * *Melchisedech*; tum quia Sacrificium suum in pane & vino obtulit in ultima cæna, cujusmodi sacrificium obtulit Melchisedech; tum quia sacrificium ejus æternum esse debet, sicut æternum utcumque est Melchisedechi sacrificium, cujus finem nullibi declarat Scriptura; non autem quia Melchisedech sacrificium divinum & infiniti valoris obtulerit pro omnibus: alioqui *consummatio*, seu perfecta justitia, per sacerdotium Melchisedech producta fuisset. Quod si ita erat, ut quid ergo adhuc necessarium fuit, *secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem*? Heb. 7. v. 11.

XIX. Ad 3. Melchisedech dicitur *Rex justitiæ & pacis*, non quia horum bonorum fons esset primarius, sed quia pacem & justitiam diligeret; vel quia Sedec & Salem non appellativa, sed propria sint nomina, quæ justitiam & pacem significant. Neque Christus eo uno Deus probaretur, quod dicatur princeps pacis; sicut nec Moyses, quia Deus Pharaonis vocatus sit.

XX. Ad 4. Melchisedech, si non sanctitate, cujus judicium penes Deum sit, sed sacerdotio & officio Abrahamum superavit: sacerdotio, quia publica sacerdotii munia apud gentem suam totam exercebat; cum Abraham, vir privatus, suæ duntaxat familiæ Sacerdos esset: officio autem, quia in hac præsertim circumstantia gerebat vices Christi in Abrahamo totam Hebræorum nationem benedicens. Sic qui Papam consecrat Ostiensis Episcopus, eo major est, quatenus personam Christi, primi consecratoris, sustinet.

XXI. Ad 5. Melchisedech dicitur *assimilatus Filio Dei*, non quasi ejusdem cum ipso sit substantiæ; id enim neque dicit neque tantillum subinsinuat Scriptura, sed quatenus hinc quidem est *sine patre & matre*, inde vero manere videtur Sacerdos in æternum; quia nullibi mentio fit exitus seu ejus sacerdotii; seu personæ. Christus enim nec patrem habet in terris, nec in cælis matrem, & sic est sine patre & matre: Aliunde vero Sacerdotium gerit, quod sine fine futurum est.

XXII. Ad 6. Is Credentium pater jure nuncupatur, cui factæ sunt repromissiones *auctoris & consummatoris fidei*, & ad cujus normam crediderunt, quotquot ante Christum in venturum Messiam crediderunt. Talis porro fuit Abraham solus, non Melchisedech, cujus nulla in veteri Scriptura mentio est, nisi semel & cursim, Genes. 14. & in Psalm. 109. cum ubique celebretur fides & caritas Abraham. De his adi Schlegellium ad calcem Tomi III. Criticor. sacr. Nat. Alexandrum, dissert. 3. ad tertiam
X x x x ætatem

ætatem mundi, & 19. in hist. Eccl. secul. II. Corn. à Lapide in Genes. & Pauli Epist. ad Hebræos, cap. 7.

CONCLUSIO II. Melchisedech merus fuit homo, at non Sem, filius Noe; sed aliquis Rex Salem, idemque simul veri Dei Sacerdos.

XXIII. Prob. 1. pars, tum ex dictis, quæ à Melchisedech aliam quam hominis meri conditionem excludunt; tum ex rationibus Hieronymi: sic ille, Epist. 26. ad Evagrium. *Revolvi Veterum Libros, ut viderem quid singuli dicerent, & tibi quasi de consilio multorum responderem. Verti me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, &c. & deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus ac diverticulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum, Regem urbis Hierosolymitanæ, quæ postea Jebus ad extremum Jerusalem appellata sit; nec mirum esse si sacerdos Dei Altissimi describatur; absque Circumcisione & legalibus ceremoniis, & genere Aaron; cum Abel quoque, & Enoch, & Noe placuerint Deo, & victimas obtulerint, & in Job Volumine legerimus quod ipse & oblato munerum fuerit, & Sacerdos, & quotidie pro filiis suis hostias immolarit, &c.*

XXIV. His autem consentit S. Doctor, nisi quod credit, Salem, non ut Josephus & omnes nostri arbitrantur, esse Hierusalem. sed oppidum juxta Scythopolim; quod, inquit, usque hodie appellatur Salem, & ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam. Subdit Salem esse locum nomine Salim, juxta quem erat Joannes baptizans, Joan. 3. v. 23.

XXV. Hæc tamen, quod obiter dictum sit, S. Doctoris conjectura quoad Salem, non probatur omnibus; 1. quia, ipso fatente, plerisque Patribus eadem est Salem, quæ Jerosolyma; 2. quia eadem est Hebræorum traditio, ita ut Josephus, Lib. 7. Belli, cap. 18, Jerusalem à Melchisedech conditam esse scribat; 3. quia errore vulgi, prout sæpius, fieri potuit ut palatium quod commemorat Hieronymus, Melchisedechi fuisse diceretur; cui forte rumori, ad augendam loci celebritatem, faverunt Jeroboam & ejus successores; 4. Quia Scriptura, cum Genes. 33. v. 18. Salem urbem Sichimorum recenset, satis indicat urbem fuisse aliam, quæ Salem vocaretur; ut cum Bethleem Judæ & Cana Galilææ dicit, alias extra Judæam & Galilæam urbes cognomines indicat. 5. demum, quia difficile est ut insignes manerent palatii Melchisedechiani ruinæ; cum Abimelech, Judic. 9. v. 43. Sichem, quæ Hieronymo est Salem, sic subverterit, ut sal in ea dispergeret.

XXVI. Prob. 2. pars, 1. quia Melchisedech ab Apostolo dicitur sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens. Atqui hæc non quadrant in Sem, cujus parentes, nativitas, obitus, posterum in Scriptura traduntur.

XXVII. 2. Quia ex eodem Apostolo generatio Melchisedech non annumeratur in Levitis, imo eis adeo est extranea, ut universa Abrahæ progenies in ejusdem lumbis existens, eidem Melchisedech decimas solverit. Atqui nec Levitis omnino extraneus foret filius Sem, & ne-

pos Noe, nec tota Abrahæ soboles ei pendisset decimas; nam pendisset quidem ex parte Abrahami, sed recepisset ex parte Sem.

XXVIII. 3. Quia terra Chanaan obtigit filiis Cham: non est autem verisimile Sem in alterius fines irrepsisse. De his adi Nat. Alexandrum citata dist. 3.

XXIX. Prob. 3. pars ex disertis Genesios & Pauli textibus, qui Melchisedech & in Salem regnasse, & Dei Altissimi Sacerdotem fuisse docent.

XXX. Objiciunt 1. Molinæus & Cunæus, nullum sub Abrahæ tempus fuisse Sacerdotem in Chananæa terra; alioqui enim eo confugisset Abraham, ibique filio suo conjugem & uxori sepulchrum inquisisset, non apud Infideles. Ergo nomina Melchisedech & Salem non sunt propria Regis alicujus, sed appellativa, & solum Christum justitiæ ac pacis Regem designantia.

XXXI. R. ad 1. neg. ant. ut adversum sacro Textui, cujus auctoritas nulla humana conjectatione elidi potest. Potuit utique Abraham alio quam Salem confugere multis de causis quæ ad nos minime devenerint; puta quia id permiserit Deus, ut magnalia sua enarraret in terra infideli, & faceret scire incolas ejus, quia non est alius Deus omnipotens præter eum, (Tob. 13.) vel quia territorium Salem augustius foret, quam ut pascendis numerosis Abrahæ gregibus sufficeret; vel quia vir peregrinus antè cum Aner, Eskol & Mamre, fœdus inierit, quàm pietatem Melchisedechi cognosceret. Potuit etiam in Mesopotamia uxorem filio suo quærere, ne patriam cognationem despiciere videretur, aut quia futurum speraret ut Isaac uxorem suam ad veri Dei cultum adduceret.

XXXII. Nec obest quod Hierosolyma tempore Judicum urbs Ethnica foret. Facile est enim & proclive ut quas urbes veri Dei obsequio manciant Principes religiosi, eas ad idolatriam, qui erat horum temporum morbus, detorqueant mali Principes. Quanquam nec certo nobis objici potest Jerosolymæ Ethnicismus, quia cum Hieronymo licitum est credere Melchisedech, non Hierosolymorum, sed Salem, urbis Sichimitæ, Regem fuisse.

XXXIII. Obj. 2. Melchisedech ille de quo Scriptura, fuit Sacerdos in æternum, Sacerdos sine patre & matre, Sacerdos neque initium dierum, neque finem vitæ habens. Atqui soli Christo convenit Sacerdotium æternum, soli non habere patrem in terris, &c.

XXXIV. R. dist. maj. Fuit Sacerdos in æternum, vel quoad modum apparendi, vel quia fuit Sacerdotii æterni typus, C. Sacerdos in æternum in rei veritate, & ratione sui, N. Itaque, ait Epiphanius, Hæres. 55. n. 4, quia sanctus ille Melchisedech nullum post se successorem habuit, nec ei Sacerdotium est abrogatum, ideo magno quodam ac spiritali sensu typus est Sacerdotii illius quod Christus in æternum exercet. Sed non ideo censeretur debet ratione sui & personaliter Sacerdos æternus: imo neque Christus; si ut Molinæo placet, is fuerit qui apparuit Abrahæ, posset alio sensu quam Melchisedech dici Sacerdos in æternum. Non enim est Sacerdos in æternum, qui æternus est, sed qui in æternum ejusdem Sacerdotii munia ex-

erceset,

ercet. Porro Christus & semel tantum Sacerdotis munia obiisset tempore Abraham, & nusquam idem quod tunc obtulit sacrificium iterasset. Ergo nec eo quem Adversarii indicare volunt, sensu dici posset Sacerdos in æternum. De aliis objectionis partibus dictum est Concl. 1.

XXXV. Obj. 3. Apostolus, Heb. 5. v. 11. stupet ad dignitatem illius, de quo verba facturus est, Melchisedechi. *De quo, inquit, nobis grandis sermo & interpretabilis.* Atqui non esset quod adeo stupeat Apostolus ad tertium usque cælum raptus, si de puro homine, mero Christi typo, dicturus esset.

XXXVI. R. neg. maj. Non enim stupet Apostolus præcise ad dignitatem Melchisedech, sed ad analogiam inter sacerdotium ejus & sacerdotium Christi; neque hunc simpliciter interpretabilem vocat, sed relative ad Hebræos necdum fideles, qui *imbecilles facti* erant *ad audiendum*. Sane tanta est hujus Epistolæ sublimitas, tantam ubique præfert Mosaici Sacerdotii cognitionem, ut eam hodieque mirentur Judæi.

XXXVII. Obj. 4. Apostolus, Heb. 7. v. 8. sic habet: *Et hic quidem*, id est, in Judaismo, *decimas morientes homines*, Levitæ scilicet, *accipiunt*. *Ibi autem*, id est in historia & facto Melchisedech, *testatur Scriptura quia vivit idem Melchisedech*, qui ab Abrahamo decimas accepit; *testatur*, inquam, non modo quia mortem ejus filet, sed quia eum per os Davidis asserit esse Sacerdotem in æternum. Unde sic: Eo loci opponitur conditio Melchisedech conditioni Levitarum, in eo quod *homines sint & morientes*; ille vero in æternum vivat. Atqui in æternum vivere, & eatenus iis qui moriuntur opponi, solius Christi est. Ergo Melchisedech ille non alius à Christo esse potuit.

XXXVIII. Confirm. ex versib. 15. & 16. ubi sic Apostolus: *Et amplius adhuc manifestum est, si secundum similitudinem Melchisedech exurgat alius Sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis*: ubi quæ Levitis negatur *virtus vitæ indissolubilis*, asseritur Melchisedech.

XXXIX. R. dist. maj. ut pluries: Opponitur in eo quod Levitæ moriantur, Melchisedech autem vivat, ratione sacerdotii quod & exercuit ipse, & à Christo exercendum repræsentavit, C. In eo quod vivat quantum ad personam, & quatenus homo vitam habeat indissolubilem, N. Vivit itaque Melchisedech ut Sacerdos, tum quia vivere censetur is cujus mortem filet Scriptura, & cui nulli proferuntur in sacerdotio successores; tum quia sacerdotium ejus in pane & vino hodieque in Ecclesia Christi utcunque subsistit. At nihil est cur secundum personam vivere dicatur, cum Apostoli verba figurate & typice intelligi oporteat: Neque enim vel de ipso Christo ad literam dici possit, eum ut Sacerdotem esse sine patre & matre; est enim Christus Sacerdos ut Deus Homo. Atqui ut Deus patrem habet, & matrem ut homo. Ergo Apostoli verba singula non ad literam urgeri debent; sed typico sensu intelligi. Hinc patet responsio ad confirmationem.

XI. Obj. 5. Apostolus sacerdotium Melchisedech sacerdotio Levitico præfert, quatenus per istud *consummatio*, seu perfecta justitia induci non potuit, ibid. v. 11. Atqui si Melchisedech homo fuit mortalis, nihil habuit sacerdotium ejus unde præferretur Levitico, quod Deus ipse per Moysen constituerat. Ecquis credat Chananæos inter, gentem pene maledictam, perfectiorem viguisse Dei cultum, quam apud gentem Deo dilectam?

XLI. R. neg. maj. Non enim præfert Apostolus sacerdotium ipsius Melchisedech sacerdotio Levitico, sed præfert sacerdotio Levitico sacerdotium Sacerdotis alterius, quem *secundum ordinem Melchisedech surgere necessarium fuit*; quia supplenda erat sacerdotii Levitici infirmitas. Aliud est autem Levitico sacerdotio præferre sacerdotium Christi, aliud eidem præferre simplex Melchisedechi sacerdotium. Quanquam & eo Leviticis Sacerdotibus præferri potuit Melchisedech, quod iis superior fuerit, quando & eos in persona Abraham benedixit, & ab iis *in lumbis* Abraham existentibus decimas recepit, uti subtiliter & profunde disserit Apostolus, ibid. versib. 9. & 10. Ceterum nihil est dubii quin & sacerdotium Melchisedech à Deo Altissimo, cujus is Pontifex erat, ordinatum fuerit.

CONCLUSIO III. Melchisedech quantum ad personam & Sacerdotium multiplici ratione assimilatus est Filio Dei.

XLII. Prob. quia Melchisedech assimilatus est Christo, 1. in nomine & nominis Etymo; Melchisedech enim idem est quod Rex justitiæ, seu justissimus. Atqui justissimum esse convenit Christo, qui qua Deus & homo omnia disponit in judicio, & orbem judicaturus est in æquitate.

XLIII. 2. In officio & statu: Melchisedech enim fuit Rex Salem, id est pacis. Atqui & id Christo egregie competit Regi pacifico, qui Deum inter & homines pacem & concordiam sanxit; quique in Salem, seu Jerusalem terrestri, regnavit à ligno, in cælesti, ubi est pax verissima, æternum regnaturus.

XLIV. 3. In generatione: Ut enim Melchisedech inducitur, ita Christus est sine Patre in terris, & sine matre in cælis. Addit in Epist. ad Philipp. pseudo-Ignatius Melchisedech semper virginem mansisse; sic autem virgo, sed & virginum sponsus est Christus.

XLV. 4. In duratione: Quemadmodum enim Melchisedech proponitur neque initium, neque finem vitæ habens; ita Christus secundum divinitatem omni prorsus initio & fine temporis caret.

XLVI. 5. In Sacerdotio: Sicut enim Melchisedech regiam dignitatem Pontificatui conjunxit, ita & Christus Rex & Legifer noster; sicut Melchisedech non est consecratus terrestri oleo, ut fuit Aaron; ita nec Christus. Sicut Melchisedech speciali ratione Gentilium Sacerdos fuit, etli concomitanter Hebræorum, quandoquidem pro Abraham, Hebrææ gentis parente, sacrificium obtulit; ita & Christus, ad quem deficientibus Judæis congregatæ sunt Gentes.

XLVII. 6. In Sacerdotii perpetuitate: Sicut enim Melchisedech inducitur ut primus sui generis

neris Sacerdos, idemque ultimus; nec enim legitur quis vices ipsius excepisse; sic & Christus habet novum & æternum Sacerdotium; tum quia nullus ei succedit, tum quia passionis sacrificium pro nobis continuo offert in cœlis; tum & propriissime, quia idem sacrificium per Sacerdotes suos offert & offeret in æternum, id est, usque ad finem mundi. (Sic namque vox æternum sumitur, Levit. 25. v. 46. Exodi 25. v. 18. & alibi passim) *propriissime*, inquam, si enim sacrificium Christi, quia à Christo in cœlis perpetuo commemoratur, æternum dici debet, nativitas ejus, tentationes, ærumnæ, sitis, fames, aliaque id genus dicerentur æterna, quia ea Christus in æternum Patri offert & commemorat.

XLVIII. 7. Maxime & perfectissime in hostia; quia Melchisedech panem & vinum obtulit, sicut obtulit & offert Christus in Eucharistia. Sed de his repete quæ dixi Tom. V. ubi de Sacrificio, cap. 2. vel ad Nat. Alexand. cit. dissert. 3. in vetus Testamentum. Nos pauca hæc ex Cornelio à Lapide in cap. 7. Epist. ad Hebræos.

DISSERTATIO XIII. *De speciebus Eucharisticis.* Extat Tom. V.

DISSERTATIO XIV. *De diebus & Festis Judæorum.* Extat ibid.

DISSERTATIO XV. *De supremo Christi Paschate.* Extat ibid.

DISSERTATIO XVI. XVII. XVIII. *De Pœnitentia Samson, Heli & Salomonis.* Extant Tom. VI. Parte I.

DISSERTATIO XIX. *De veteri Ecclesiæ Disciplina circa negatam vel concessam certis peccatoribus, tam sanis quam infirmis, absolutionem.* Extat Tom. VI. Parte I.

DISSERTATIO XX. *De Disciplina Ecclesiæ antiquæ circa Pœnitentiam.* Extat eodem Tom. VI.

DISSERTATIO XXI. *De divina utriusque Machabæorum Libri auctoritate.* Extat in Tract. de Purgatorio, Tom. VI. Parte II.

DISSERTATIO XXII. *De Apparitione Samuelis.* Extat in eodem Tract. & Tom.

DISSERTATIO XXIII. *De Prædicatione Christi in Inferis.* Extat ibid.

DISSERTATIO XXIV. *De Canonica S. Jacobi Epistola.* Extat eodem Tom. XI. Parte II.

TABULA CHRONOLOGICA.

HÆRETICORUM ET ERRORUM QUI PRIORIBUS ECCLESIAE
SECULIS GRASSATI SUNT.

ANTE CHRISTUM.

SAMARITÆ, seu SAMARITANI, solos quinque Moysis Libros, seu Pentateuchum admittebant; ceteros omnes respuebant. Erat, ut fieri solet, errori schisma conjunctum. Samaritæ enim contra prohibitionem Legis, Deuter. 14. v. 24. in monte Garizim, urbi Sichem imminente, non privatos tantum, quod semper ubique licuit, sed & publicos, per sacrificia scilicet & alias ceremonias, religionis ritus exercebant, à tempore Manassis, fratris Jaddi Pontificis, qui Alexandrum Magnum Judæis infensum placavit, an. circiter mundi 3672. ante Christum 328.

PHARISÆI, sic dicti, quia ab aliis se quasi justiores ac peritiores separarent (*Parasch* enim unde eorum nomen, inter alia *divisionem* significat) in multis, non quidem ab initio, sed temporum lapsu erravere. 1. enim docebant omnia fato evenire: forte quia astronomiæ deditissimi, majorem quam par sit planetis & sideribus efficaciam tribuerent: ita S. Epiphanius, Hær. 16. v. 2. animas, non quidem malorum (teste Josepho) sed justorum, de corporibus in corpora migrare opinabantur. Hinc natus ille Judæorum error, quod alii Christum dicerent esse Eliam, alii Jeremiam, alii unum è Prophetis; 3. nec de pietate filiorum erga parentes, nec de religione juramenti bene sentiebant; 4. nimis urgebant traditiones, & quidem aliquando malas, sæpe inutiles Seniorum. 5. Nec Joannis Baptismum, nec Christi dignitatem agnoscebant. Hinc illud Christi *Cavete à fermento*, id est à doctrina Pha-

risæorum. Neque tamen ii erant omnium errores, ut constat de Nicodemo, Gamaliel, & Paulo, qui Act. 22. v. 3. ait se *secus pedes Gamaliel* eruditum fuisse *juxta veritatem paternæ legis*. Errores ceterorum nec approbat, nec excludit istud Christi, Matth. 23 v. 2. & 3. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis servate & facite.* Sensus enim est, vel, *Facite omnia, quæ Libros Moysis prælegendo, dixerint vobis.* Vel, *Facite quæcunque dixerint vobis in cathedra, id est publica auctoritate* neque enim à Synagoga acceptabantur ut doctrinæ ac fidei capita, quæcunque à privatis, etiam multis, tenebantur; cum plures verisimiliter Sadducæi forent quam Pharisei: vel demum: *Facite omnia quæ dixerint vobis Legi minime contraria*; quo sensu dubio procul restringenda Pauli hæc, Coloss. 3. *Filii, obedite parentibus per omnia . . . Servi, obedite per omnia dominis carnalibus*: Quanquam & fieri potuit, Deo ita providente, ut nusquam è cathedra Moysis errores suos docerent Pharisei, sicut nec suos Sadducæi: quod ultimum videtur indubium. Sectæ Pharisaicæ origo, juxta Serarium, Lib. 2. Thiræresii, præcessit Christi nativitatem annis 130. (& eo pluribus, juxta Becanum, Analog. cap. 11.)

SADDUCÆI, sic dicti vel à Sadoc, juxta Philastrium, & Rabinos plures, vel à Zaddic, seu Tsedek, Antigni Pharisei discipulo, juxta Epiphanium, hær. 14. & Hieronymum, in cap.

cap. 22. Matth. non uno errore infecti erant; 1. enim solos Moyſis Libros admittebant, teſtibus Hieronymo, ibid. & Tertulliano, Lib. de præſcript. 2. nullam admittebant Traditionem, vel Scripturæ interpretationem, à Prophetis, vel Doctoribus exortam; unde è Judæis alii *Rabbinistæ* dicuntur, qui Traditiones Rabbinorum acceptant, alii *Caraitæ*, qui eas reſpuunt; 3. dicebant *non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum*, Matth. 22. & Act. 23. hinc facile jurgia Sadducæos inter & Pharifæos. Neutri autem bene convenie-

bant cum Eſſenis ſeu Eſſæis, qui pietatem colebant accuratiſſime; & Chriſti fidem plures amplexi ſunt. Verum hæc ad Synagogam ſpectant: nunc de hæreſibus in Eccleſia exortis. Horum duplicem proponimus chronologiam, priorem Lengleti Dufreſnoy, in Tabulis chronologicis, quæ etſi nævis non carent, ſuam habent æſtimationem; poſtioriorem Anonymi, qui chronologicam Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ epitomen texuit. Neutra plane conſentit, quod in rebus ab ævo noſtro tantopere diſſitis nemini mirum continget.

SECVLUM PRIMUM.

I.	anno	II.	anno
Simon Magus,	38.	Simon Magus,	41.
Ebion,	45.	Cerinthus,	51.
Cerinthus,	45.	Hymenæus,	64.
Oſſeni,	50.	Philetus,	64.
Himenæus,	50.	Nicolaitæ,	65.
Philetus,	55.	Ebion,	72.
Nicolaus,	66.	Menander,	74.
Menander,	74.	Nazaræi,	82.

SIMON MAGUS, Gittis, Samariæ vico oriundus, cum à S. Petro dure vapulaſſet, quia miraculorum donum pecunia comparari poſſe crediderat, à fide apoſtata, præſtigiis & arte magica, quam profunde norat, plures ſeduxit, ita ut ei ad Tiberim duos inter pontes erecta ſit Romæ ſtatua cum hac inſcriptione: *Simoni Deo Sancto*; prout teſtantur Juſtinus, Apolog. c. 13. & alii Patres, à quibus male recedunt Rigaltius, Valeſius, &c. Hunc, cum Neroni volatum in aera promiſiſſet, & ope dæmonum exequeretur, S. Petrus fuſa ad Deum oratione, in terram retraxit præcipitem; quo caſu fractus crura, & alio translatus, dolore & pudore ſuffuſus è ſumma domo ſe ejecit, ut teſtantur Arnobius, Lib. 2. adverſus gentes Eufebius, L. 2. Hiſt. Eccl. c. 12. Epiphanius, hæ. 21. & alii plures. Simonis mortem confignant nonnulli ſub Claudio; multo plures ſub Nerone, circa ann. 65.

Docuit nefandus homo, omnium ferme hæreſeon parens, 1. ſemetipſum *in monte Sinai Legem Moyſi in Patris perſona dediffe Judæis; tempore Tiberii in Filii perſona putative apparuiſſe; poſtea ſe in linguis igneis Spiritum ſanctum ſuper Apoſtolos veniſſe*: Auguſt. de hæreſ. cap. 1. qui nonnihil diſſentit ab Irenæo, Lib. 2. adv. hæ. c. 10. 2. Helenam (erat hæc quæſtuaria meretrix quam Simon circumducebat) primam eſſe mentis ſuæ conceptionem, per quam Angelorum creationem animo conceperat, Irenæus, loco cit. Epiphanius, hæ. 21. & fuſe, Lib. de anima, c. 34. Tertullianus, 3. Legem non à Deo, ſed à ſiſtra quadam Intelligentia latam; ita Epiphanius; Quod tamen cum relatis ſupra Auguſtini verbis male cohæret, bene autem cum Irenæo conciliari poteſt. Ut ut eſt, idipſum deinceps tenuerunt Marcionitæ & Manichæi. 4. Prophetas non à bono Deo, ſed à variis Intelligentiis afflatoſ eſſe; & omnes qui veteri Teſtamento fidem haberent, mortem incurrere: ita idem Epiphanius. 5. Iis omnibus qui in ipſum atque

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

ejus Helenam ſperarent, nec Legis præcepta curanda eſſe, nec minas illius pertimeſcendas; ſed his liberam eſſe quidquid facere vellent operandi facultatem: ita S. Irenæus ac Theodoretus. 6. Per gratiam ipſius ſalvari homines, non per juſta quæ facerent opera; & ſic præluſit errori Calvinianorum, qui fidem ſine operibus ad ſalutem ſufficere commenti ſunt. 7. Nullam fore carnis reſurrectionem: ita S. Auguſtinus. 8. Ad ſalutem neceſſaria eſſe obſcœna, quam ipſe docebat, promiſcuæ viros inter & feminas libidinis myſteria; 9. Summo parenti offerenda eſſe ſacrificia per Angelos (quibus barbara quædam nomina impertiebatur) non quod Angelos, quorum ſe conditorem blaſphemabat, minime aſpernaretur, ſed quia eos execrandis quos docebat ritibus placari vellet, ne animas è corporibus evolantes pro jure ſuo retinerent. 10. Docuit *indifferentem rem eſſe idololatriam*, teſte Origene, L. 6. contra Celſum; unde & ſuos Chriſtum, quem putatitium admittebat, in perſecutionis æſtu negare docuit. 11. Inventor fuit Æonum, qui à Valentinianis poſtmodum adeo celebrati fuere. Hos inter Æones, quos ad minus octo admittit, Verbum quinto tantum loco colloca- bat; unde & primus Arianifini, prout & multarum hæreſeon, parens fuit. Vide Nat. Alexandrum, ſeculo I. c. 11. & D. Hermant, Hiſt. hæreſ. Tom. IV. v. *Cimoniens*, Tillemont, Tom. II. p. 38. Secta hæc, licet jam circa medium ſecundi ſeculi multum imminuta, nondum tamen initio ſeculi IV. plane extincta erat. Utinam in Beneficiorum nundinatione, quæ è Simone denominationem habet, noſtro ſaltem ævo extincta foret. A Simonianis orti ſunt Cleobani, Doſitheani, Eutiquetæ, &c. De quibus adi Theodoretum, Lib. 5. hæretic. fab. cap. 9.

MENANDER, Simonis diſcipulus, & ipſe Samaritanus, iſdemque deditus præſtigiis, ſequæ præceptore ſuo majorem prædicans, cæteris quos tenebat magiſtri ſui erroribus, iſtos

Y y y y

adjunxit;

adjunxit; 1. Se ad omnium salutem cælitus esse demissum; 2. neminem, nisi baptismo suo tinctus esset, subtrahi posse damnationi Angelorum hujus mundi conditorum; 3. eos qui lavacri sui participes essent, nec morti, nec senio obnoxios fore. Prodiit Menander sub Tito, vel forte circa an. Christi 74. & Antiochiæ potissimum grassatus est. Contra eum scripsere Irenæus, L. 2. c. 21. Justinus, Apolog. 2. Tertullianus, Lib. de præscript. c. 46. &c. A Menandro nati sunt non modo Basilides & Saturninus, sed & impia Gnosticorum propago; de quibus sub sæculo secundo dicendum erit.

NICOLAITE eodem sæculo exorti sunt. Hi 1. promiscuos mulierum amplexus, & alia magis obscæna docebant & peragebant: 2. Idololotytorum comestione habebant pro re indifferenti; 3. ineptissimas de origine mundi fabulas venditabant. Sed & Æones suos habebant; de quibus & aliis vide Tillemontium, Tom. II. pag. 45. N. Alexandr. Hermant. ibid. &c. Hæc S. Joannis verba, Apoc. 2. *Scio quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi*, fidem faciunt & Nicolaitas ante finem primi sæculi innotuisse; & eos Ephesi præcipue magis grassatos, & in moribus potissimum errasse.

An Nicolaus, unus è primis septem Diaconis, pessimæ hujus Sectæ parens extiterit, ambigunt eruditi. Negant multo plures, quos sequitur Nat. Alexander, in seculum 1. disfert. 9.

CERINTHUS, quem Apostolis Jerosolymæ & Antiochiæ frequenter restitisse scribunt Antiqui, quique, juxta Epiphanium- hæc. 28. Jerosolymitano Concilio occasionem dedit, eo quia ardentius circumcisionem & alias Mosaicæ Legis sanctiones observandas esse contenderet, præter errorem hunc in quo persistit obstinatius, docuit 1. mundi opificium non Deo, sed separatis quibusdam potestatibus tribuendum esse; 2. Jesum merum esse hominem ex Maria & Josepho genitum, in quem jam adultum ad Jordanis oram sub specie columbæ descenderit Christus, qui & Jesu dedit potestatem portenta perpetrandi, & ab eo post passionem ad cælos unde illapsus erat, redierit. Hinc duplex in Christo persona per aliquod tempus, humana Jesu, divina Christi: quod systema deinceps concinnavit Nestorius. 3. Post resurrectionem humanæ carnis homines cum Christo, terrestri regnum habituro, per annos mille Jerosolymis voluptati & nuptiarum festis servituros.

Cerinthiani, quibus & nomen Merinthianis, Evangelium à Matthæo conscriptum, quaparte Christi genealogiam refert, lubenter amplectebantur; at aliis quibusdam rejiciebant, ut Acta Apostolorum, & Pauli Epistolas; quia is docet Christum nihil iis profuturum, qui circumcisionis necessitatem admitterent. Baptizabant in nomine suo eos qui sine Baptismo decessissent, ne signaculo isto destituti, subicerentur dominationi Potestatis illius quæ mundum condidit. Martyres afficiebant contumeliis, & Judam proditorem honore singulari venerabantur, teste Philastrio. Ceterum con-

tradictoria multa loquebantur Cerinthiani; cum volebant observari Legem, quam tamen, sicut nec mundum, à Deo esse credebant.

De tempore quo vixit Cerinthus non omnino constat. Hunc Apostolis coævum fuisse fatentur plerique. Alii tamen errorum ejus disseminationem referunt ad Domitiani tempus, post an. 80. Prima opinio ut à pluribus tradita, verisimilior apparet. Deutraque ad-eatur Tillemontius, Tom. II. p. 61. &c. Notum illud quod ex Irenæo refert Eusebius, L. 3. Hist. c. 22. S. Joannem (qui in Asiam Cerinthi debellandi causa circa an. 66. se contulerat) cum ad balnea lotum venisset, conspecto qui tum eodem accesserat Cerintho, illinc statim se proripuisse, dicendo: *Fugiamus ex templo, ne balneum in quo Cerinthus veritatis hostis moratur, subito concidens nos opprimat.*

EBIONIS eadem ferme dogmata fuerunt quæ Cerinthi; hæc nempe 1. Christum non esse Deum, sed purum hominem; sive is ex Josepho via solita conceptus esset, ut voluerunt ex Ebionitis nonnulli; sive ex Maria, Spiritu sancto operante foret, ut alii melius senserunt: 2. Christum & diabolum à Deo constitutos esse principes, istum sæculi præsentis, illum futuri; 3. Mosaicæ Legis ritus cum Evangelicis, Sabbatum cum Dominica servari debere, &c. Errores suos non in Asia solum, sed & Romæ prædicavit Ebion. Neminem qui veteres legerit dubium est quin S. Joannes suum adversus Cerinthum & Ebionem scripserit Evangelium circa an. 97. at antea jam innotuerat miser ille Cerinthi discipulus: unde si necdum errores suos spargere cœperit Ebion circa an. 66. ut credit Epiphanius; vix fieri potuit quin eos circa an. 80. evomuerit. Non omittendum Ebionitas Mysteria sua in azymis & aqua, non autem vino celebrasse. Vide citatos auctores, potissime Tillemontium.

NAZARÆI eodem sæculo prodierunt: horum nomen ab initio Christianis omnibus traditum, Sectæ demum specialis nuncupatio evasit. Hujus error præcipuus in eo fuit, quod circumcisioni adstringerent Christianos quoscunque, etiam Gentiles. An Christum uti Deum verum haberent, non omnino constat. Videntur ab Ecclesia præcisi sub tempus Domitiani, vel paulo ante; id est circa an. 80. vel 81.

OSSENI, juxta Epiphanium, erant Secta quædam Judæorum ante Christum exorta, quæ post excidium Hierosolymitanum Ebionitis coadunata est. Hæc sub Trajano circa an. 105. turbas concitavit ope cujusdam Elxai Pseudoprophetæ. Osseni aquam ut deitatem quamdam & vitæ principium venerabantur; continentiam oderant; fidei ejurationem, & exteriorem idolorum cultum permittebant, modo animus dissentiret. Hermant.

HYMENEUS & PHILETUS dicebant resurrectionem jam esse factam, 2. Tim. v. 18. id est, uti conjicit Augustinus, nullam esse resurrectionem præter mysticam illam animæ, qua à peccatis per Baptismum renovati resurgimus cum Christo.

SECULUM SE CUNDUM. ERRORUM HUIUS SEculi SERIEM SIC ORDINANT IDEM SCRIPTORES.

	anno	II.	anno
Basilides,	105.	Cainitæ.	101.
Elxai,	106.	Elxai,	103.
Saturninus,	115.	Saturninus,	107.
Gnostici,	115.	Millenarii,	109.
Millenarii,	120.	Basilides,	110.
Carpocrates,	120.	Gnostici,	110.
Adamitæ,	130.	Carpocrates,	120.
Marcion,	134.	Epiphanes,	120.
Cerdon,	141.	Adamitæ,	130.
Valentinus,	142.	Valentinus,	140.
Theodotes,	150.	Cerdon,	141.
Colobarfes,	158.	Marcion,	142.
Quartodecimani,	163.	Theodotus,	146.
Bardefanes,	170.	Heracleon,	147.
Tatianus,	175.	Ophitæ,	149.
Apelles,	184.	Sethiani,	149.
Montanus,	187.	Marcus,	151.
Ophitæ.	189.	Colobarfu,	151.
Cainitæ,	190.	Lucianus,	159.
Sethiani,	195.	Tatianus,	171.
Patricius,		Bardefanes,	171.
		Montanus,	172.
		Alogi,	173.
		Hermogenes,	179.
		Apelles,	180.
		Praxeas,	187.
		Seleucus,	190.
		Hermias,	190.
		Artemas;	191.

CAINANI, seu Cainitæ, 1. Cain primogenitum Adæ, nec non Esau, Core, Dathan, Abiron & Sodomitas, à potentiore quadam virtute, Abelem vero ab infirmiori produsse effutiebant: unde eos venerabantur; 2. Judam colebant, alii quia Christum Legis instituta violantem prodidisset; alii quia eum, licet optimum, tradendo, salutem nostram consulisset; 3. neminem, nisi qui flagitia omnia implevisset, salutem consequi posse blasphemabant, &c. De immanibus his legantur, si forte opus erit, Irenæus, Lib. 4. cap. 35. Epiphanius, hæc. 38. Cainanos Talentino & Carpocrate posteriores facit Nat. Alexander, in seculum 2. cap. 3. art. 4.

HELCESEITE, qui & Sumpsei dicti sunt, auctore Elxai illo, de quo jam actum est ubi de Oflenis, Ecclesiam sub Traiano turbant. Docebant 1. Christum esse Regem magnum, sed merum hominem; 2. Spiritum sanctum, quem feminam esse statuebant, Christi sororem esse comminiscabantur; 3. Sacrificia ut à Deo aliena prorsus damnabant; nec usquam ipsi in Lege fuisse oblata mentiebantur, &c. Vide Epiphani. hæc. 19. & 50.

SATURNINUS, genere Antiochenus, quem multi cum Eusebio, L. 4. Hist. Eccl. c. 6. sub Adriano, proinde circa an. 120. dogmatistam egisse volunt, docuit 1. unum esse patrem prorsus ignotum, & hunc creasse Angelos, è quibus septem mundum hunc condiderint; 2. duo ab Angelis condita esse hominum genera, alios à natura malos, alios à natura bonos, quibus, quia à malis premerentur ope dæmonum,

in suppetias venerit Christus; 3. Christum umbratiler tantum & specie tenuis in terris apparuisse, ut destrueret Deum Judæorum, quem unum ex Angelis septem mundi conditoribus esse tradebant; 4. nuptias & generationem ex diaboli mala doctrina ortum habuisse. De his plura apud Nat. Alexandrum, qui de Saturnino & Basilide, qua Menandri discipulis, anticipate differit ad sec. 1. c. 11. art. 3.

BASILIDES, gente Alexandrinus, condiscipulus Saturnini, & cum eo Alexandri auditor, mundum non à Deo creatum esse volebat, sed ab Angelis, qui & per alios ipsi cælorum 365. artifices fuissent. Negabat Christum veram carnem assumpsisse, proinde nec passum dicebat, sed loco ejus Simonem illum Cyrenæum, cujus cum crucem ferret post Jesum, is effigiem ejus induerat, suamque illi commodaverat. Unde non Crucifixo, sed ei qui crucifigi visus esset, credendum asseverabat. His commentis addebat & ista, animas in altera vita peccasse, & ideo in præsentibus subiacere pœnis; corpora non esse resurrectura; futuræ vitæ pœnas non alias fore quam transmigrationes animarum in alia corpora; licitum esse ejurare Deum coram persecutoribus, neque timendum tunc illud Christi: *Qui me negaverit coram hominibus, & ego negabo eum coram Patre meo*: quia qui coram tyrannis negat Christum, coram canibus & suis negat, non coram hominibus. Hæc & alia id genus portenta emisit vir scelestus, qui tamen Evangelium componere, eique nomen suum præfigere non erubuit.

MILLENNARIUM, seu Chiliaſta, Chriſtum poſt reſurrectionem per annos mille in Urbe Jeruſolymitana cum Electis ſuis in lætitiâ & deliciis victurum eſſe fabulati ſunt. Horum duplex ordo plane abſimilis. Alii enim cum Cærintho, homine nequam, & carnis illecebris addiſtiſſimo, delicias illas *in eſculentis, poculentis, nuptiis, & earum partium quæ ad venerem ſpectant, expletione*, conſtituerunt, uti tradit S. Dionyſius Alexandrinus, apud Eusebium, L. 7. cap. 20. Alii vero decepti apocryphis Domini ſermonibus quos conſcripſerat S. Papias, vir pius, ſed, Eusebio teſte, *pertenuis ingeni*, neque, ut crediderunt plures, Joannis Apoſtoli, ſed alterius Joannis auditor, delicias quidem corporeas illi Chriſti regno attribuerunt, ſed moderatas, & quæ gentem ſanctam, atque Chriſti amicos decerent. Unde S. Hieronymus, in cap. 19. Jeremiæ, horum opinionem non eſt auſus erroris inſimulare.

GNOSTICI, id eſt Illuminati, ſeu ſapientia ac rerum divinarum cognitione inſigniter præditi, homines fuere omni ſclerum colluvie infames. Obſervandum tamen ſplendidam *Gnoſticorum* appellationem à pluribus ſectis uſurpatam fuiſſe. Hinc, quod multam tyronibus difficultatem movere poſſit, non idem apud SS. Doctores recenſetur Gnoſticorum pater. S. Irenæus, L. 1. cap. 20. Gnoſticos à Simone Mago deducit. Idem L. 3. c. 11. impuros Nicolaitas ad Gnoſticos pertinuiſſe commemorat. Baſilidem Hieronymus, Epiſt. 19. Gnoſticum, quin & Gnoſticorum caput appellat. Epiphanius, hæ. 27. Gnoſticam impietatem à Simone, à Menandro, à Saturnino, à Baſilide, à Nicolao, à Carpocrate, à Valentino derivat; quod argumento eſt & nomen, & impia dogmata pluribus, cum aliquo tamen discrimine, ut fieri ſolet, fuiſſe communia. Nunc paſſim ſub Gnoſticorum nomine veniunt Carpocratis diſcipuli.

Gnoſticorum errores, quos abſit ut figillatim cum ſumma caſtittatis offenſione referam, ii potiſſimum erant; 1. negabant Chriſtum ex Maria natum; ſed aſſerebant per eam oſenſum, ut qui carnem non reipſa, ſed ſpecie tantum de ea ſumpſiſſet; 2. Carnis reſurrectionem inficiabantur; 3. Caſtitem, jejunia, Martyrium, Monaſticum Inſtitutum deridebant; 4. non modo feminas habebant communes, ſed libidinum furias in ſexus & corpora exercebant; ita ut quod in Ethnicis inhorruerat Apoſtolus, Rom. 1. v. 26. & 27. illud tanquam ad perfectionem neceſſarium adimplerent; quia anima de corpore in corpus tranſinearet ſemper, donec infamiæ aliquid ſuper-eſſet exercendum. Atque illa eſt abominanda Secta, quæ naſcenti Chriſtianismo tantopere nocuit. His enim facinoribus auditis Ethnici in Chriſticolas omnes, quaſi eorum perinde reos, exardeſcebant; nec leniori quam ignis ſupplicio plectendos arbitrabantur.

CARPOCRATES, genere Alexandrinus, eadem ferme docuit cum ceteris Gnoſticis, quorum & parens à pluribus exiſtimatur, ut qui infandam ſectam perfecit & amplificaverit. Is corporeas creaturas ab Angelis conditas eſſe aſſerebat; tollebat boni ac mali di-

ſtinctionem; imaginem Chriſti, quam à Pilato adumbratam eſſe dictitabat, imaginibus Pythagoræ, Platonis, aliorumque Philoſophorum admixcere non verebatur, omnes pari cultu dignandas, &c.

EPIPHANES, Carpocratis filius, diſciplina inſtitutus Platonica, inſanos patris errores pro viribus commendavit. Anno ætatis 18. raptus è vivis, templo & aris in urbe Samea, ſeu Samos donatus eſt, in inferis æternum cruciandus.

ADAMITÆ, ſeu Adamiani, nefanda Carpocratianorum progenies, Adæ innocentis nuditatem ſuis in ſacris imitabantur, quia Chriſtus humanum genus reparando, primævam ipſi integritatem reſtituiſſet. Matrimonium reproabant, quia protoparens nonniſi poſt peccatum cognoverat Evam, quam alioqui, juxta ipſos, minime fuiſſet cogniturus. Qui eorum in culpam lapſus eſſet, hunc, ut Adamum ejecerat Deus, eiciebant ab Eccleſia ſua, quam Paradifum nuncupabant. Eos ab Adamo quodam nomen ſuum ſortitos eſſe ſcribit Epiphanius, hæ. 52. Alii ut plurimum à Prodicto Carpocratis diſcipulo prodiſſe referunt. Sectam hanc circa an. 1415. renovavit Belgæ quidam nomine *Picardus*, quam & an. 1420. in Bohemia extinxit Zizca ille totæ orbe famoſus. Habuit & Adamitas ſuos an. 1535. Amſtelodamensis civitas: erant hi è grege Anabaptiſtarum, & licet non infimæ conditionis eſſent, nudi divagabantur.

VALENTINIANI nomen ſuum traxere à Valentino, gente Ægyptio, profeſſione Platonico, homine qui ingenio & ſcientia, quibus poluiſſe dicitur, miſere abuſus eſt. Dejectus ab Episcopatu, quem, *quia ingenio poterat & eloquio*, ſibi debitum eſſe arbitrabatur, *ad expugnandam converſus eſt veritatem*, ut ſcribit Tertullianus, in Libro adverſus Valentinianos. Nulla figmentis feracior hæreſis fuit quam Valentini. Is ex Græcorum Poetarum, Heſiodi præſertim fabulis, Æones triginta, ſeu Deos commentus eſt, de quibus adeatur, qui præcipue Sectam hanc debellandam intendit S. Irenæus, toto c. 1. L. 1. adverſus hæreſes. Neque in ſpeculativis ſtetit error: qui enim apud Valentinianos erant perfectiſſimi, quidquid divinis legibus prohibitum eſt, ſine ſcrupulo perpetrabant, Gentilium Feſta celebrabant, & ita ſerviebant voluptati, ut pro degeneri haberent, qui *diverſatus in mundo non amaret feminam, nec ſe ei conjunxiſſet*. Unde qui hæc refert Tertullianus, ironice reponit: *Et quid facient ſpadones quos videmus apud illos?* Mitto, quem nemo neſcit, hunc eorum errorem, Chriſtum de cælo corpus ſuum detuliſſe, nihil proinde accepiſſe à Maria, ſed per eam, ut per fiſtulam tranſit aqua, pertranſiſſe.

E Valentini ſchola prodierunt hæretici alii complures, qui Magiſtri ſui fabulas vel amplificaverunt, vel alio modo expoſuerunt; Secundus ſcilicet, à quo Secundiani, apud Epiphanium, hæ. 31. Ptolomæus, à quo Ptolemaicæ, qui Legis præcepta quædam, à Deo & bona quædam, ut *oculum pro oculo*, &c. à Moyſe eſſe dicebant, & mala. Marcus, à quo Marcoſii, Sethiani, &c. quorum aliquot mox perſtringemus, ceteros omiſſuri.

MAR-

MARCUS, quem Valentini collegam nonnulli esse volunt, philtis utebatur, quo mulierum amorem sibi conciliaret; quarum & multis, & potissimum uxore Diaconi admodum speciosa fœde abusus est. Ejus, ut & suorum, idem qui Gnosticorum error, Christum putative, non reipsa hominem fuisse. Baptizabant Marcossii in nomine ignoti rerum universarum parentis, & veritatis omnium protectricis, & illius qui è cœlo in Jesum delapsus est. In calice per artem magicam colorem vini in colorem rubrum exhibebat Marcus; unde liquet quæ tunc foret Ecclesiæ fides de liquore consecrato.

Prodiit sub quarti seculi finem Marcus alter, Gnosticorum ac Manichæorum deliriis refertus, qui & ea in Galliis juxta Rhodani littora successu sparsit nimio, adjuvit doctrina ejus, voluptatem & carnis delicias exhalans.

SETHIANI, seu Setthoitiæ, quos ab Ophitis contra Theodoretum distinguunt Epiphanius, Augustinus & Philastrius, multa de Seth Adam filio fabulabantur: hæc in primis, Cain & Abel fuisse ab Angelis conditos; inde graves inter Angelos rixas emeruisse; quapropter *Virtutem* illam quæ super omnes Virtutes esset, post Abelis cædem voluisse ut ejus loco conciperetur Seth, semen purum, quo evacuarentur Angeli qui Cain & Abel condidissent. Eundem Seth vel Christum esse, vel locum ejus tenere nugabantur. Ita Theodorus Petreus Carthusiensis, in Catalogo hæreticorum, Hermant, v. *Sethiens*, &c.

A Valentino prodierunt etiam COLOBARUS & HERACLEON. Prior Marci deliria, quibus antea consenserat, deliriis novis cumulavit, his præcipue, 1. summum universorum parentem, hominem vocari, atque ideo Salvatorem se filium hominis nuncupasse; 2. totam veritatis plenitudinem in Alphabeti Græci literis inveniri, qua de causa Christus se *Alpha & Omega* pronuntiaverit; 3. *vitam omnem hominum in septem stellis positam esse*, prout habet Prædestinatus à Sirimundo editus; 4. Christum nec vere hominem, nec reipsa passum esse.

HERACLEON eadem, teste Tertulliano, sentiebat ac Valentinus, sed pronuntiationis novitate novi dogmatis artifex videri ambiebat. Id forte proprium habuit, quod invocatis super morientes quorundam Principatuum nominibus, effusoque super ipsorum capita oleo vel balsamo aqua temperato, sibi videretur eos redimere, & invilibiles factos subtrahere conatibus aliorum Principatuum, à quibus è corpore migrando potuissent detineri.

Infana Valentini dogmata amplexi sunt Florinus & Bassus, Romani Presbyteri, quorum prior tot portentis minime contentus, addidit, teste Augustino, Lib. de hæresib. Deum esse mali auctorem; posterior Judaïsmum fuscitare voluit, asserendo Pascha nonnisi die 14. mensis primi celebrandum esse, juxta Moyse Legem.

Ab eodem cœnoso Valentinianorum gurgite manarunt insuper BARBELIOTÆ seu BORBORIANI, quibus pretiosæ erant Gnosticonum infamix. Ab his negatum fuisse Judicium postremum scribit Philastrius.

His pestibus affinis fuit error ARCHONTI-
Fournel. Theol. Mor. Tom. X.

CORUM, qui sic nuncupati fuere, quia creationem mundi diversis tribuerent Principatibus: Est enim *Arros* Princeps, seu Magistratus. Hi, licet ex iis quidam baptizati essent, Baptismum damnabant, non secus ac celebrationem Mysteriorum; quia hæc omnia fierent in nomine Sabaoth, Dei Judæorum, ceteris Principatibus inferioris, quin & pessimi. Horum alii fœdissimis libidinibus indulgebant: alii ementita Monachorum specie illudebant simplicibus. Certis utebantur Libris, quibus nomen *Allogenis*, malo Sethianorum partu. Sectam hanc in Armenia minori, præsertim inter divites, miro & lugendo successu propagavit Eutactus quidam sub finem Constantii Imperatoris, proinde circa an. 361. Necdum hæc omnino desierat cum scripsit S. Epiphanius, quem consule Hær. 40. ut & Augustinum, Hær. 20.

CERDON, ignotæ originis homo, Simonis & Saturnini deliriis inhæsit, ut observat Epiphanius, Hær. 41. Is sedente Hygino Papâ, proinde sub an. 140. Romam venit, nunc hæresim docens, nunc ejurans, ac poenitentiam simulans, denec comperta ejus hypocrisis ab Ecclesia ejectus est. Hæc ipsius dogmata, 1. duos esse Deos, sævum unum, mundi creatorem, cuique renunciabat Cerdon; bonum alium & superiorem, qui Christi pater esset: 2. Christum nec à Maria genitum, nec in substantia carnis, sed in specie apparuisse, nec omnino natum aut passum, sed quasi natum & passum: 3. resurrecturas quidem animas, non autem corpora: 4. Solum Lucæ Evangelium recipi debere, nec tamen totum; idem esse de Epistolis Pauli; Apostolorum Acta sicut & Apocalypsim falsa esse.

MARCION, genere Ponticus, filius Episcopi pietate illustris, vir prima ætate castitatis & vitæ solitariæ cultor, sed tandem ob stuprum ab Ecclesia per patrem suum ejectus, Romam confugiens sub Aniceti Pontificatu, adhæsit Cerdoni, eumque audivit impietatis magistrum; sed &, ut inter Novatores inoris est inviolati, suos Præceptoris erroribus errores ad cunulum adjecit. Docuit ille, 1. duos esse Deos, bonum unum, alterum malum, mundi hujus conditorem: 2. duos & Christos admisit, alium qui Tiberii tempore apparuerit, alium qui ad restitutionem Judaici Status olim venturus sit: 3. negavit Christum suum veram habuisse carnem: 4. rejecit etiam resurrectionem corporum, & animas à corpore in corpus aliud migraturas commentus est: 5. Cain, Dathan, Esau, Abiron, Sodomitas ipsos, omnes demum quibus ignotus fuisset Judæorum Deus, salutem obtinuisse; Abel vero, Enoch, Abraham, aliosque Patriarchas & Prophetas, quia hunc Judæorum Deum cognovissent cultu & obsequio, ab eadem salute excidisse, effutiit: 6. vetus abjecit Testamentum, quia à malo Deo traditum; novum autem mutilavit, solius Lucæ Evangelio, cum truncatis Pauli Epistolis retento: 7. pervertit formam Baptismi; unde, ait Epist. 145. Theodoretus: *Plures decem millibus ex Marcionis Discipulis ad sanctum Baptisma perduxi*: 8. Novum ad abluenda graviora quæque crimina Baptismum excogitavit, ad propriæ infamix suique stupri remedium: 9. vivos
Z z z z pro

pro mortuis baptizabant Marcionitæ: 10. mulierculis plenam faciebant baptizandi potestatem: 11. Myſteria ſua coram cathecumenis, & quidem in aqua, celebrabant: 12. ita carnem execrabantur, ut nollent eam per conjugium propagari; atque in ejus odium in martirium ruerent præcipites. His erroribus nuntium remittere, atque Eccleſiæ reſtitui parabat Marcion, cum *morte præventus eſt*, ut tradit Tertullianus, Lib. de Præſcript. cap. 30.

THEODOTUS Byſantinus, arte Coriarius vir tamen eruditionis multæ, cum in perſecutione Chriſtum negaſſet, ut ſe à juſtis Fidelium exprobrationibus tueretur, dixit ſe non Deum, ſed hominem duntaxat negaſſe; & ideo deinceps Chriſtum eſſe merum hominem blaſphemavit; ſeu hunc à Joſepho & Maria, ut aliqui volunt, ſeu à Virgine natum, ut aliis placet, crediderit. Hunc excommunicavit Victor S. Pontifex. Rejiciebat Theodotus Evangelium Joannis atque Apocalypſim. Hinc, ſi minus nata, at propagata hæreſis eorum qui *Alogi*, id eſt, *ſine verbo* dicti ſunt; quia potiſſimam ſuam dotem Chriſto, ſeu divinitatem auferrent.

Fuit & Theodotus alter Trapeſita, quem nonnulli Coriario ſe adjunxiſſe volunt, alii vero Montani Pſeudoprophetæ Procuratorem fuiſſe exiſtimant, & à Diabolo in ſublime abreptum ac præcipiti caſu dejectum, crudeliter periſſe. Is Chriſtum, non hominem modo eſſe propugnavit, ſed inferiorem Melchiſedech, ut qui ſecundum hujus ordinem Sacerdos eſſet, & matrem haberet qua caruerat Melchiſedech.

Theodoti Coriarii hæreſim ſecutus eſt ARTEMON, ſive *Artemas*, qui Chriſtum habuit pro mero homine, nato tamen ex Virgine, & Prophetis multo præſtantiori. Is doctrinam hanc ab Apoſtolis, atque à Romanis Pontificibus ad Victorem uſque prædicatam eſſe dictitabat: quæ commenta ſolide refellit Anonymus quidam apud Euſebium, L. 5. Hiſt. Eccl. cap. 27. Unde inferas, moris ab initio fuiſſe ut priorem Eccleſiam reclamarent, qui à præſenti damnabantur.

OPHITE, nefanda Valentinianorum ſoboles, Euphratem quendam impietatis ſux auctorem habuerunt. Aiebant Chriſtum eſſe hunc ipſum ſerpentem à quo Adam & Eva decepti ſunt. Hinc ſerpentem venerabantur, eumque è ſpelunca ubi nutriebatur, incantationibus advocatum, & circa ipſos ac menſam in qua propoſiti panes erant, girantem oſculabantur, atque ſic ſua myſteria confici jaſtitabant. Chriſtum, quem negabant in ſubſtantia carnis fuiſſe, diſtinguebant à Jeſu. Hunc è cælis deſcendiſſe docebant; illum à Maria eſſe rati: quem idcirco execrabantur quicumque Sectæ nomen darent, ut teſtatur Origenes, Lib. 6. contra Celſum.

SETHIANOS cum Ophitis confundit Theodoretus; at diſtinguit Epiphanius, Hær. 39. ubi refert eos, 1. Chriſtum habuiſſe pro Seth, Adami filio: 2. duo admiſſiſſe hominum genera, quorum aliud à Caino, aliud à Setho genus traheret: 3. Libris apocryphis pluribus uſos eſſe.

LUCIANUS, à quo *Lucianiſtæ*, Marcionis olim Diſcipulus, Valentini, Cerdonis ac Baſilidis hæreſes tenuit ſub Antonino Pio, Impe-

ratore. Is, auctore B. Hilario. L. 6. de Trinitate, vetus Teſtamentum rejiciebat, Deos inducebat duos, unum juſtum, injuſtum alium; negabat Chriſtum verum eſſe hominem, eumque nonniſi per umbram apparuiſſe contendebat. Theodor. Petreus.

Fuit & circa an. 378. Lucianus alter in Alexandrinam Sedem intruſus, & Arianæ Sectæ propugnator acerrimus; de quo Hiſtoria Tripartita, L. 7. cap. 40.

TATIANUS Syrus, Philoſophus inſignis, ſacrorum Librorum lectione converſus eſt ad Fidem, & Juſtino adhæſit. Sed ſcientia ſua elatus poſt Juſtini martirium in hæreſim lapſus eſt, & Encratitarum Sectæ ortum dedit. 1. Æonum fabulam à Valentino mutuatus eſt. 2. Matrimonium velut fornicationem abjecit. 3. Vino ſuos abſtinere voluit, quia illud uti diabolicum quid, & reproborum duntaxat liquorem, averſaretur. Hinc Sectatores ejus dicti ſunt Encratitæ, id eſt continentes. 4. Myſteria ſua in aqua celebrabat; unde aſſectæ ipſius *Hydropaſtæ* & *Aquarii* nuncupati ſunt. 5. Aiebat Protoparentem eſſe damnatum, quia ſcriptum ſit nos per ipſum omnes mori. His addiderunt poſteriores Encratitæ, plura eſſe principia, & in his diabolus, &c.

Tatiani errorem amplexus eſt SEVERUS quidam, qui Gregales ſuos ſuo à nomine *Severianos* appellari voluit. Hi, ſi non vetus Teſtamentum, ut ſcribit Auguſtinus, at Pauli Epiſtolas & Actuum hiſtoriam rejiciebant: quidquid admittebant Scripturæ, id arbitrato ſuo interpretabantur. Addebant ad Tatiani dogmata, mulierem Diaboli opus eſſe, & à mala poteſtate conditum quidquid in homine infra umbilicum eſt. Negabant etiam carnis reſurrectionem, ſi fides ſit Auguſtino. Tatiani hæreſis ſub Aniceto agnita eſt & impugnata.

BARDESANES Syrus, Edeſſæ natus, ſub Marco Aurelio floruit, tum intrepida Fidei confeſſione, tum eruditione ſingulari, quam præſertim in editis contra Marcionem, & Aſtronomum nomine Abidam, qui fato omnia tribuebat, nihil libertati, Libris commonſtravit. At nonnullis Valentini erroribus, licet ex iis plures redarguerit, adhæſit infelicitè, unde ab Epiphanio comparatur navi, quæ poſt felicem curſum perit in portu. Negabat mortuorum reſurrectionem, quam funeſtam experietur. Filium ejus Hermonium, non unius Operis Auctorem, confutavit S. Ephremus.

Celebrior longe fuit MONTANIſtarum Secta, quæ juxta Euſebium ſub M. Antonino Vero, juxta Epiphanium, Hær. 48. ſub Antonino Pio erupit. Hujus parens Montanus, in Myſia Phrygiæ natus, unde & aſſectæ ejus CATAPHRYGES dicti ſunt. Correptus furore dominandi, Spiritu Sancto ac prophetiæ dono plenus videri voluit, & eum quo turgebat, infantiæ ſpiritum duabus feminis, opulentis æque ac nobilibus, Priſcillæ ac Maximillæ afflavit, eaſque Prophetiſſas haberi voluit. Ea, ſi quid forte veri, quod ipſis mendacibus contingit, at falſa multa vaticinata ſunt: prædixerant ſcilicet bella & ſeditiones ubique futuras, cum tamen pax amœniſſima Imperium & Eccleſiam recreaverit. At ipſe ſe perversis moribus prodebat Sectæ parens. Unde ſic eum exag-

tabat

tabat Apollonius, Ecclesiasticus Scriptor apud Eusebium, L. 5. c. 17. *Dic mihi, Prophetane comam coloribus tingit? Prophetane sibi oculos oblini? Prophetane sumptuose & vestitu splendido ornatus incedit? Prophetane tabulis & tesseriis ludit? Prophetane fœnus exercet, &c.*

Jam hi fuere Montanistarum errores, 1. Duce suum ut Paracletum venerabantur; 2. Nuptias ut scortationes reprobabant; 3. solvebant Matrimonia rite contracta; 4. Quadragesimas tres velut ad salutem necessarias celebrabant; 5. veniam gravioribus delictis ab Ecclesia concedi posse negabant; 6. tertiam duntaxat Sedem Episcopis assignabant in conventibus suis; 7. Pepuzæ vicum (unde & *Pepuziani* audierunt) ubi frequentius sacris suis operabantur, Jerosolymæ vocabulo insigniebant; 8. ob aliquam unius à Prophetis suis visionem, animam credebant esse corpoream; 9. ut primos homines imitarentur, qui terræ & pecorum partus offerebant Domino, panem & caseum suis in Mysteriis offerebant; unde & vocati sunt *Artotyritæ*. Addunt S. Cyrillus, Hierosol. Catech. 15. & S. Augustinus, Lib. de Hæres. Montanistas de infantis anniculi sanguine, quem minutis punctationum vulneribus ex toto ipsius corpore eliciebant, cum farina mixto, confecisse panem & Eucharistiam: & is quidem puer, si moriebatur, martyris loco erat: si superstes viveret, pro magno Sacerdote habebatur. Verum id Pepuzianis ex Montano prognatis, non autem genuinis Montanistis adscribit Epiphanius. Id certe scelus afflictum sibi conquerebantur Montanistæ. Montanum, qui inscrutabilibus Dei judiciis Ecclesiam per annos 40. potenter concussit, sibi demum laqueo mortem conscivisse, quod & fecit Maxilla circa an. 218. vel 219. testatur Apollinaris Hierapolitanus. Dignum utroque exitum, qui etiam si innumeros Christianos non pervertissent, eo mundi totius odium promererentur, quod Tertullianum, grande hæcenus Fidei columen, seduxerint.

ALOGI, id est sine Verbo, aut à Theodoto Byfantino nati, aut in eo strenuum vindicem nati, errorem Cerinthi & Ebionis, divinitatem Christi negantium, pro viribus tuiti sunt. Joannis Evangelium & Apocalypsim, quibus sua illa hæresis conteritur, rejiciebant. Geometriæ intenti Euclidem & Aristotelem multi, Scripturam & sanctos Patres parvi faciebant.

HERMOGENES cadente secundo seculo à Christianis defecit ad Stoicos. Palmaris ejus error in eo fuit, quod materiam ingentem, Deoque coeternam esse assereret. Sed & do-

cuit corpus Christi in Sole depositum esse; diabolum autem & dæmones in materiam refundendos, ex Theodoro, Lib. 1. Hæret. fab. cap. 19. Hermogenem rudem ac imperitum hominem exagitavit Tertullianus.

APELLES, cujus hæresim sub an. 146 emersisse credit Nat. Alexander, præter errores Marcionis, cujus sectam amplexus fuerat, sed à quo propter incontinentiæ crimen ejectus est, à Philumene quadam virgine revelationes & miracula fingente deceptus, id habuit proprii, quod doceret Filium Dei è cœlo descendentem sibi corpus ex quatuor elementis compegisse, quibus in cœlum conscendens id reddidit quod ab ipsis mutuatus fuerat, ita ut animam solam ad superna intulerit. Pressus à Rhodone, Doctore Catholico, coactus est effutire nemini circa Religionem suam injiciendum esse scrupulum, eosque qui spem suam in Jesu verè crucifixo constituissent, salvatum iri, si pie viverent.

PRAXEAS, Patripassianorum dux, unam tantum in Deo personam admisit; unde sequebatur Patrem in cruce pro nobis passum esse. Fuerat Praxeas Discipulus Montani, cujus nefariam hæresim detulit ad Romanum Pontificem, quem Victorem alii, alii Zephirinum esse credunt. Unde Praxeani erroris primordia referunt alii ad seculi secundi finem cum Hermantio, alii ad initium tertii cum Nat. Alexandro. Errorem hunc propagavit Noetus, & multo plus Sabellius.

SELEUCUS & HERMAS è Galatia oriundi docuerunt, 1. ut & Hermogenes, materiam esse æternam; 2. Deum corporeum esse; 3. animas ab Angelis è terra educi; 4. infantium generationem solam esse resurrectionem quæ expectanda sit. Ad hæc rejiciebant Baptisimum aquæ, quia Baptisimum alium in Spiritu & igne præstolabantur. Audaciores Magistro Discipuli, Christum veram habuisse carnem, prohinc è Maria natum negaverunt. Hæc Philastrius. De Artemone, seu Artema, diximus ubi de Theodoto.

PATRICIANI à quodam Patricio nati sunt, juxta Philastrium, qui eorum epocham nec figit, nec indigitat. Hi carnem hominis à Diabolo factam mentiebantur; unde & hanc eo usque oderant, ut ex iis nonnulli mortem sibi ipsis consciscere non dubitarent.

QUARTODECIANI seu *Paschastæ* nomen utrumque sortiti sunt, quia Pascha Luna XIV. cum Judæis celebrarent. Hos ad tempus toleratos tandem damnavit Ecclesia pluribus in Conciliis, præcipue Nicæno I. generali.

SECVLVM TERTIVM.

In hujus seculi hæretica serie recurrent nonnulli ex iis de quibus sub seculo præcedenti dictum est, quia incertum est tempus quo exorti sunt; & aliunde qui labente seculo uno turbas dedere, ineunte sequenti non conticuerunt. Horum igitur ordinem sic texunt Langletus & Anonymus.

I.	anno	II.	anno
Apostolici,	204.	Docitæ,	201.
Tertullianus,	205.	Tertullianus,	206.
Praxeas,	207.	Agrippinus,	215.
Hermogenes,	208.	Theodotus,	217.

Ori-

Origenes,	230.	Noetus,	239.
Noetus,	240.	Valesius,	240.
Berillus,	241.	Privatus,	240.
Arabes,	246.	Berillus,	242.
Novatus,	250.	Arabes,	249.
Esquinitæ,	250.	Novatus,	251.
Valesius,	250.	Novatianus,	251.
Novatianus,	251.	Aquarii,	252.
Sabellius,	257.	Sabellius,	257.
Paulus Samos.	262.	Paulus Samos.	263.
Manes,	277.	Manes,	277.
Hierax,	286.	Hierax,	280.

DOCITÆ, seu *Docetæ*, vel *Apparitæ*, sic dicti quia docerent Christum nonnisi in speciem natum, mortuum & redivivum fuisse. Sectam hanc præ ceteris circa an. 200. tuitus est *Julius Cassianus*, de quo S. Clemens Alexand. L. 3. Stromat. Is ex textu Pseudo-Evangelii secundum Ægyptios, ubi Christus cum Salome loquens nuptias detestari exhibetur, Matrimonium exhorrebat. Erant Docetæ vera Gnosticatorum propago, vel potius prodromi; vix enim dubium est quin contra eos, ut & contra Cerinthum atque Ebionem Evangelium suum scripserit Joannes, & ii fuerint quos ab Eucharistia abstinuisse scribit Ignatius, quia hanc non confiterentur esse carnem servatoris nostri, quæ pro peccatis nostris passa est. Vide Dissert. 4. n. 47. Docetarum nomen subindicat Tertullianus, cum de Marcione & Apelle verba facit. Unde Sectæ huic, quod aliis, contigit, ut aliquando pene ignota fuisse videatur, aliquando ut ignis cineri suppositus eruperit.

APOSTOLICI, quos Epiphanius, Hær. 61. & Augustinus, Hær. 40. *Encratitarum* & *Catharorum* germen fuisse existimant, suum sibi nomen ex accurato disciplinæ Apostolicæ studio vindicarunt. Dicti sunt *Apotactici*, quia matrimonio & bonorum possessioni, non solum renuntiarent, quod semper licitum fuit, ut notat Baronius ad ann. 260. sed quia his qui praxim hanc sequi nollent, spem omnem salutis denegarent.

Hæresis ista hæc, licet obscura satis, identidem quasi proprio tumultu emerit. Fuere duodecimo Ecclesiæ seculo *Apostolici*, qui matrimonium condemnarent, contenti sane meretricibus, quas secum abducebant. Hi infantium Baptisma, Purgatorium, orationem pro mortuis, Sanctorum invocationem subsannabant. Eos suggillat S. Bernardus, Serm. 66, in Cantica. De *Catharis*, quos obiter appellavi, dicam ubi de Novatiano.

TERTULLIANUS, quo, iudice saltem Vincentio Lirinensi in Commonit. n. 18. nihil doctius, nihil in divinis atque humanis rebus exercitatus; qui omnem Philosophiam & cunctas Philosophorum sectas, auctores, adsertoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est; qui ingenio tam gravi ac vehementi excelluit, ut sibi nihil pene ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruerit, aut pondere eliserit; cujus oratio tanta nescio quæ rationum necessitate conferta est, ut ad consensum sui quos suadere non potuerit, impellat; cujus quot pene verba, tot sententiæ sunt; quot sensus, tot victoriæ:

(Sciunt hoc Marciones, Appelles, Praxeæ, Hermogenes, Judæi, Gentiles, Gnostici, ceterique, quorum ille blasphemias multis ac magnis Voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus evertit.) Hic tamen post hæc omnia, hic inquam, Tertullianus, Catholici dogmatis, id est universalis ac vetustæ Fidei parum tenax, ac disertior multo quam felicior, mutata deinceps sententia fecit ad extremum quod de eo beatus Confessor Hilarius scribit (in cap. 5. Matth.) Sequenti, inquit, errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem; Et fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio. Præcipui ejus errores hi fuere, 1. quod Montani, ejusque Prophetissarum deliriis ad tempus crediderit; ad tempus, inquam, constat enim eum sub vitæ finem à Montanistis descivisse: utinam & constaret ad Ecclesiam reversum, prout contra ceteros omnes crediderunt aliqui sine gravi ullo argumento; 2. quod gravioribus delictis veniam negaverit; 3. quod animas, ut quæ corporeæ essent, per traducem, alias scilicet ab aliis propagari; pessimas autem post obitum in demones converti crediderit; 4. quod bigamiam & posteriores nuptias reprobaverit. An Deum fecerit corporeum, an Ario, negata Christi divinitate, præluserit, controvertunt Theologi. Supererant, Augustini ævo, *Tertullianistæ* in urbe Hipponensi, quos ab errore revocavit S. Doctor. Cunctos Tertulliani errores summa diligentia collegit Jacobus Pamelius, quem consule.

AGRIPPINUS Carthaginensis Episcopus, primus omnium mortalium contra divinum Canonem, seu Scripturam, contra universalis Ecclesiæ regulam, rebaptizandos esse censuit eos qui ab Hæreticis baptizati essent. Quæ præsumptio tantum mali invexit, ut non solum Hæreticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam Catholicis occasionem præbuerit erroris. Neque vero novitiæ adinventioni patrocina defuerunt. Imo vero tanta vis ingenii adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tanta adsertorum numerus, ut conspiratio illa nullo modo destrui posse videretur. Sed quis tandem universi negotii exitus? Quis utique, nisi usitatus & solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas. Interim, necdum locuta Ecclesia, Auctores ejusdem opinionis Catholici, confectatores vero post Ecclesiæ judicium Hæretici judicantur; absolvuntur Magistri, condemnantur Discipuli. Ita Vincentius Lirin. n. 6. Edit. Baluz. ad calcem Salviani, pag. mihi 322. & seq.

ORIGENES cui propter invictum sermonis robur, *Adamantii* cognomen inditum, Leonidis Martyris filius, peneque in ephebis ipse Mar-

Martyr: Origenes ille, *vir magnus ab infanzia*, ut scribit Hieronymus, Epist. 65. & *cujus ex sinu innumeri Doctores, innumeri Sacerdotes, Confessores & Martyres extiterunt*, quemque *impius ille Porphyrius*, qui puer Alexandriam ipsius audiendi causa perrexerat, testatur se *vidisse jam senem, sed plane talem tantumque, qui arcem totius scientiæ condidisset*, prout ibid. n. 17. scribit Vincentius Lirinensis; ille, inquam, Origenes in errores innumeros & absurdissimos prolapsus est, si vere & quantum ad omnia proles ejus sint Libri qui sub ejus nomine circumferuntur. Hos ipsi tribuerunt Veteres, 1. Filium esse minorem Patre, & Spiritum S. utrique inferiorem; de quo alibi: 2. animas præextitisse corporibus, & in ea, velut in quosdam carceres, supplicii causa fuisse detrusas; 3. Christi animam Deo Verbo ante Incarnationem unitam fuisse; 4. Christum in seculo pro dæmonibus crucifixum iri: 5. suum fore aliquando finem dæmonum & reproborum pœnis: 6. animas etiam beatas à virtutibus in vitia proruere posse, & ideo in crassioris corporis carcerem denuo amandari: 7. negavit carnis resurrectionem; tribuit tamen animabus corpus nescio quod orbicularis figuræ, ut omnium perfectissimæ: 8. Inferni ignem non corporeum, sed in miseræ conscientiæ stimulis positum admisit: 9. astra & animata esse, & orationis atque salutis capacia somniavit: 10. circumscriptam esse Dei potentiam arbitratus est: 11. mundum hunc aspectabilem ex secundaria duntaxat intentione conditum esse finxit, videlicet ut punirentur animæ quæ ante orbis creationem deliquerant: 12. totam de terrestri Paradiso Mosaicam narrationem allegorice interpretatus, paradysum hunc in cælo constituit; per arbores intellexit fortitudines Angelicas; per vestes quibus induti sunt Adam & Eva, corpus utrique donatum: 13. de gratia sic sensit, ut Hieronymus doctrinam Pelagii *ramusculum* Origenis pronuntiaverit. Alios alii errores affingunt Origeni, à quibus eum vindicat Nat. Alexander in sec. 3. cap. 3. §. 2. quem consule, simulque Auctorem Dictionarii Hæreseon.

Fuit & alius Origenes, cujus Discipuli nuptias repudiabant, Monasticam vitam specie profitebantur, & in omnem libidinem erant effusi.

NOETUS, quem forte melius cum Epiphonio sub an. 145. quam an. 139. constitueris, adinventam à Praxeæ Patris passim fabulam, Praxeæ ipso vehementius propugnavit. Is ut personarum in Deo pluralitatem tolleretur, iisdem utebatur Scripturæ textibus, quibus Essentiæ divinæ unitatem adstruunt Catholici.

Eandem hæresim nomine suo ac patrocinio celebriorem fecit SABELLIUS, Ptolemaide in Libia natus. Hunc damnavit S. Dionysius Alexandrin. in Synodo Alexandriæ habita. Utrumque ob perfidiam hæresis identitatem conjunximus.

VALESII suam ab Arabe quodam, cui nomen erat Valens, denominationem sumpserunt. Horum error is unus, quod mutilationem sui ad salutem necessario requiri docerent; & ideo obvios quosunque, si viribus præva-

Tournel. Theol. Moral. Tom. X.

lebant, eunuchos facerent. De his Epiphanius, Hær. 58.

Subidem tempus ARABES quidam animæ immortalitatem negarunt, hoc tamen sensu, quod ea cum corpore moreretur simul & resurgeret. Dammati sunt in Arabico Concilio, & ab Origene ibidem præsentem confutati an. 247. aut 249.

PRIVATUS alienæ potius hæresis assecla, quam novæ institutor, (qualis hæc fuerit, Baronio & aliis incertum) damnatus est à Donato Cypriani decessore in Concilio Episcoporum nonaginta, circa an. 242. Fuit Privatus gravissimum in Cyprianum schismatis incentor.

BERILLUS, Bostorum in Arabia Episcopus, asserere ausus est Filium Dei non ante fuisse quam humanæ carni uniretur; nec aliam in se habuisse quam Patris divinitatem. Ab Origene, quem in suppetias vocaverant Episcopi, in Concilio circa an. 247. aut 249. Bostre habito, erroris convictus, errorem, quod raro faciunt Novatores, abiecit.

ESQUINITE, Montanistarum propago, ferme ignota, Patrem & Filium, inslar Noeti & Praxeæ, confundebant. De his, qui à Sabellianis absorpti sunt, pauca apud Veteres. Vide Hermant.

AQUARI, Græcis *Hydroparastæ*, Mysteria sua in aqua sine vino, perperam proinde, celebrabant; nec forte ab Encratitis primitus differebant. Horum tamen error Catholicos nonnullos infecit, ne ex odore vini sacra peregrisse dignoscerentur ab Ethnicis. Illos divino admonitu coercuit Cyprianus, Epist. ad Ceciliam.

NOVATUS & NOVATIANUS in unum miscuntur ab Eusebio & Epiphonio: ast alium ab alio aperte secernit Cyprianus, & merito: erat enim Novatus Presbyter Carthaginensis, *rerum novarum semper cupidus, avaritiæ inexplebili rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus*, &c. ut ait Cyprianus, Ep. 49. ad Cornelium. Novatianus vero Presbyter erat Romanæ Ecclesiæ, suæque facundia celebris. Is, juvante qui Romam confugerat Novato, primi in Ecclesia schismatis artifex fuit, quia primus fuit contra Cornelium Antipapa. Errorem schismati junxit Novatianus, & docuit 1. Ecclesiam iis qui in persecutione lapsi essent, Libellaticis scilicet & Sacrificatis, indulgere non posse; 2. docuit postmodum nec ceteris post Baptismum criminibus tribui posse veniam per Ecclesiæ claves; 3. eos qui ad sectam suam deficerent à Catholicis, rebaptizari voluit; 4. bigamos à communione sua in perpetuum arcendos esse sanxit; 5. in baptismi administratione non adhibebant Novatiani delibationem chrismatis Magistri sui exemplo, qui è morbo in quo baptizatus fuerat, convalescens, ritum hunc toti Ecclesiæ sacrum neglexerat; 6. & id etiam edixerunt, indifferens esse an Pascha cum Judæis luna XIV. an Dominica proxime sequenti celebraretur.

PAULUS SAMOSATENUS, qui *Paulianistis* nomen dedit, Antiochanum Episcopatum adeptus, fastu & arrogantia maximam Christianæ Religionis conflavit Ethnicorum invidiam, ut testantur Patres secundæ Synodi Antiochenæ. Zenobiæ Palmyrenorum Reginæ

A a a a a

præ-

præsidio fretus, cui quoniam Judææ ut serviret, Judaïsmum ex parte inducere voluit, errores suos quo potuit æstu disseminavit, hos præcipue; 1. Christum non extitisse ante Mariam Virginem; Verbum tamen & Sapientiam in eo habitasse, sed quæ tunc primum hypostasim à Patre æterno distinctam habere cœperint, cum in utero Virginis formatus est Christus; hunc tamen licet recens novellusque Deus esset, prædestinatione æternum fuisse; unde Paulum accusarunt secundæ Antiochenæ Synodi Patres, quod *prodito atque ejurato Religionis nostræ Mysterio, ad execrandam hæresim Artene transisset*; 2. duas proinde in Christo personas, duos & Filios, unum natura, alterum adoptione: & nullam reipsa esse in Deo personarum Trinitatem; quandoquidem Verbum non esset persona à Patre distincta, sed mera quædam Dei Virtus, Deo quidem cœterna, at sine hypostasi, quamdiu in Deo erat.

MANICHEORUM hæreleos triplex fuit pater, nempe Saracenus quidam nomine *Scythianus*; *Terbynthus*, vir non improbabili-ter Ægyptius; & *Cubricus*, Persa. Scythianus Libros quatuor exaravit, quorum doctrinam, quam verbis non poterat, ut præstigiis defenderet, fummas ædes, forte quasi in aera volaturus conscendit; at ulciscente Deo lapsus in præceps vir nequam miserrime periit.

Terbynthus auri quod multum congesserat Scythianus, ejusque Librorum, & nefandi, quo Libri scatebant, dogmatis hæres factus, è Judæa, quæ impietatem ejus jam noverat & detestabatur, fugit in Persiam; at exagitatus à Sacerdotibus Mithræ, postquam apud anum quandam delituisse aliquamdiu, Magistri sui exemplo summum domus tectum ascendens, ac maleficiis operatus, ibidem correptus à dæmone, atque in terram deturbatus, infelicem animam exhalavit.

Anus & pecuniæ totius & Librorum compos facta, servum emit Persam nomine Cubricum, quem quia forma elegantem, atque ingenio præditum, manumisit, adoptavit in filium, disciplinis Persarum institui curavit, bonique ac Librorum conscripsit hæredem. Is, ne in Cubrici nomine quandam haberet primævæ suæ conditionis exprobrationem, *Manes* vocari voluit, quasi *Allacutor*. Sed quia nova hæc appellatio male sonabat apud Græcos, ei à Discipulis, quos viginti duos errorum suorum præcones constituerat, subrogatum est nomen *Manichæi*, vel potius *Mannichæi*, quasi Mania fundentis. Ut erroribus auctoritatem conciliaret Mannes, adhibuit præstigia, & Saporis Persarum Regis filium ægrotantem magicis artibus curandum suscepit. At cum Maneti, qui Medicos ejecerat, permissus junior Princeps occubisset, conjectus est in carcerem impostor; qui tamen corruptis pretio custodi- bus aufugit, & in Epistola ad Marcellum, vi- rum nobilitate ac pietate celebrem, quem se- ducere moliebatur, se se *Apostolum Jesu Christi* vocare non erubuit. Comprehensus demum à Satellitibus quos quoquoeversum fugitivi ve- stigii insistere jusserat *Sapores*, acerbum, cute sibi vivo detracta, supplicium tulit (a), quam & paleis tumidam Rex ante palatii fores ap-

pendi jussit. Dignum finem homine scelesto, qui Ecclesiam turbis & lacrymis per Sectarios suos opplevit.

Præcipua impiæ phalangis deliria hæc fuere; 1. duo esse Principia suprema, æterna pa- riter, pariter & sibi adversa; boni aliud fon- tem, aliud mali totius; 2. carnem ex mate- ria, materiam à malo Principio esse: unde, etsi mulieribus utebantur, generationem im- pediebant, ne materia auct. partes mali Prin- cipii agerent: eadem de causa *pro re hostili* habebant pauperum commiserationem, & San- ctorum reliquias execrabantur. 3. Christum non veram carnem habuisse, sed speciem car- nis, ideoque nec reipsa mortuum, nec vere à mortuis redivivum fuisse. 4. Eo usque deli- rarunt, ut Christum dicerent fuisse serpentem qui protoparentibus boni & mali scientiam in- fudit. 5. Christum, ut Dei Virtutem, in Sole; ut Dei Sapientiam, in Luna habitare fin- gebant. Eundem tamen, nisi forte Christos plures admisere, ex Spiritu Sancto & terra patibilem gigni, atque in herbis & arboribus universis suspensum esse mentiebantur. 6. Di- cebant Christum, non ad liberanda corpora, quæ nusquam resurrectione essent, sed tantum ad reparandas animas venisse. 7. Duas in uno- quoque homine animas admittebant, quarum alia pars Dei esset, alia de gente tenebrarum: utraque sibi adversa, ita ut una foret spiritus, alia vero concupiscentia adversus spiritum re- bellis, quæ à nobis in æterna felicitate sepa- randa esset, & in globo quodam, velut in car- cere, victura. 8. Nullum in homine esse li- berum arbitrium; alioqui peccatum Deo im- putandum fore. 9. Inficiabantur Baptismi ne- cessitatem, & nullum è suis tingeant. 10. Admittebant transmigrationem animarum, sive in electorum suorum corpora, sive feliciori compendio in eorum escas, ut sic purgatæ jam alia corpora non ingrederentur. 11. Plantis atque arboribus sensum doloris tribuebant; un- de agriculturam, velut continui homicidii fon- tem redarguebant. 12. Solem & Lunam som- niabant esse quasdam naves è pura Dei sub- stantia fabricatas: addebant in his residere Vir- tutes, quæ se in masculos transformarent, ut permixtum femineis gentis adversæ corporibus lumen excuterent, purgatumque illis navibus imponent, ad regna propria transvehendum. 13. Promissionem Christi de alio Paracleto in Manete adimpletam blasphemabant. 14. Bel- lum prorsus esse illicitum contendebant; quod mirum satis, cum impendio materiam destruat; quam illi tanto odio prosequerentur. De his paulo fufius Nat. Alexander, cap. 3. art. 9. Herimant, &c.

HIERARCHITÆ, quorum auctor *Hierax*, Ægyptius, Græcarum Litterarum peritissimus, è Manetis & Gnosticorum erroribus suos sibi errores compegere. 1. Itaque damnarunt nuptias, unusque adultos celibes ad vitam æter- nam pervenire posse crediderunt; unde pue- ros excluderent à salute: 2. Paradisum quem- dam minime sensibilem admiserunt: 3. cibo- rum, vini præcipue, abstinentiam sanxerunt: 4. Melchisedech habuerunt pro Spiritu Sancto. Alios etiam ex Origene errores desumpserunt.

SECU-

(a) Manetis mortem affigunt Benedictini mensi circiter Martio an. 278. Quod si ita est, debuit Sectarius ante an. 277. virus suum effundere.

SECVLVM QVARTVM.

Seculi hujus errores, ut nemini ferme ignotos paucis admodum perstringemus; sed & schismata, si quæ occurrerint, adjiciemus, ut labori nostro pauciora desint.

I.	anno	II.	anno
Donatistæ,	312.	Donatistæ,	311.
Ariani,	315.	Ariani,	319.
Colluthiani,	316.	Circumcelliones,	329.
Eunomius,	320.	Eusebiani,	331.
Eusebiani,	326.	Audiani,	335.
Audiani,	337.	Acaciani,	341.
Acaciani,	341.	Aetius,	358.
Semiariani,	342.	Macedonius,	362.
Photiniani,	342.	Eunomius,	362.
Aetiani,	356.	Apollinaris,	377.
Macedoniani,	360.	Antidicomaritanæ,	377.
Apollinaristæ,	370.	Collyridiani,	377.
Dadoes,	378.	Priscilianus,	380.
Helvidius,	380.	Jovinianus,	389.
Priscilianistæ,	380.	Maffaliani,	390.
Jovinianus,	382.		
Collyridiani,	382.		
Circumcelliones,	398.		
Pelagiani,	400.		

DONATISTÆ sic dicti partim à Donato Casarum Nigrarum Episcopo, qui Majorinum in locum Cœciliani, legitimi Carthaginensis Ecclesiæ Episcopi, ordinavit; partim ab alio Donato Majorini Successore, grandes in Ecclesia turbas quarto & quinto seculo dederunt. Horum errores hi fuere; 1. Baptisma extra Ecclesiam collatum nullius esse roboris; unde quia Ecclesiam suam in secta totam coarctari effutiebant, ideo Catholicos, quotquot ad eorum partes deficiebant, novo tingebant Baptismate: 2. Ecclesiam Catholicam meretricem vocabant, solam suam communionem, quæ tamen extra Africam non vigeat, veram esse Ecclesiam persuasi; 3. aliqua postmodum Ariani veneni fuligine aspersus est Donatus, uti ex Augustino & Theodoro colligit Nat. Alexand. ad seculum IV. cap. 3. §. 4.

ARIUS, ex ea Lybiæ parte, quæ Ægypto vicina est, oriundus, habuit tum in externa oris, corporis & habitus specie, tum in verborum blanditiis & leporibus, tum in argutiarum Dialecticarum peritia, unde non simplicibus modo, sed & Ecclesiæ Principibus fucum faceret. Is, juxta Baronium, anno 315. juxta N. Alexandrum, an. 317. docere cœpit Filium Dei ante tempora quidem æterna genitum esse à Patre, qui per eum secula condidit; at non esse coæternum Patri, vel natura Deum, sed meram creaturam. Erravit etiam circa Incarnationem; dum à Verbo in animam carnem, in qua scilicet animæ vices suppleverit idem Verbum, assumptam esse commentus est. Ne error suus recepta in omnibus Ecclesiis doxologia concuteretur, suos cantare voluit: *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto.*

COLLUTHIANORVM Sectæ initium dedit *Colluthus*, Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyter, Ario coævus; qui licet merus Presbyter, Presbyteros alios ausus est ordinare, & inter alios Ischyram, famosum illum Athanasii calumniatorem. Potissimus ejus error is fuit, Deum non magis malorum naturæ & pœnæ, quam

peccati auctorem esse. Sectam hanc brevi extinctam esse scribit Epiphanius, hæc. 69.

EUNOMIUS, ex agricolæ filio miles, & milite Ludimagister, **AETII**, Diaconi Antiocheni, qui *Athæus* cognominatus est, discipulus fuit & Scriba, & ab eo dolosas Sophistarum argutias didicit. Uterque in Arianum barathrum præceps corruit, & novæ quasi sectæ, quæ *Anomæorum* dicta est, quia Filium Patri absumilem prædicaret, parens evasit. Fuerunt hæc utriusque deliria. 1. Spiritum Sanctum non ordine modo, sed & natura à Patre tertium esse; 2. attributa Dei tam absoluta, ut est æternitas, quam relativa, ut innascibilitas, ne cogitatione quidem ab essentia divina distinguui; 3. Verbum in Christo animæ vices præstitisse; 4. se suosque Deum non minus comprehendere, quam ipse se comprehendat: quasi Dei penetralia exhaustire posset, qui ne formicarum quidem naturam intelligeret; pro ut Eunomio ipsi exprobrat S. Basilus, Ep. 66. 5. Martyrum reliquias aspernabantur, miracula eorum præstigiis tribuentes; 6. non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in mortem Christi; 7. Baptismum non à Catholicis duntaxat, sed ab aliis etiam Arianis datum iterabant. Irerati hujus Baptismi formam hanc exhibet S. Epiphanius, quæ tamen cum Baptismo in Christi mortem dato non cohæret: *In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificantis, & à creato Filio procreati.*

8. Eos qui baptizati non essent, Baptismi conferendi incapaces esse dictabant; 9. Si Scripturarum auctoritate premebantur, hæc reponebant quibus nodum facile secarent: *Ista Apostolus tanquam homo dixit*; istave: *Quid tu mihi vetus Testamentum objicis?* 10. peccata quæcunque & in his perseverantiam nihil eis obesse, qui Eunomianam fidem amplexi essent. Hinc nulla apud eos jejuniorum aut mandatorum Dei observatio. In Arianorum castris ad annum usque 360. militavit Eunomius; exinde in propriis castris imperator, ac novæ sectæ

sectæ artifex, vitam, magno Ecclesiæ damno, protraxit usque ad tempora Theodosii senioris, suamque hæresim severis ejus legibus coercitam vidit an. 381. Eunomio & Aetio inhæserunt *Eudoxius* Antiochenæ Sedis invasor, & *Georgius* pseudo-Alexandrinus Patriarcha. *Troglodistarum* nomen quibusdam Eunomii Discipulis, quia ab urbibus expulsi in speluncas se reciperent, inditum est. De his Baronius ad an. 360. n. 3.

EUSEBIANI, sic dicti ab Eusebio Nicomediensi, homine variis disciplinis apprime instructo, nullum novum circa divinitatem Filii dogma instituisse videntur; sed Arii partes, geminatis præsertim contra Athanasium calumniis, indefesso studio adjuverunt. Subscripserat tamen Eusebius Nicænæ fidei, & censuræ adversus Arium latæ.

Novæ potius sectæ conditores fuerunt ACACIANI, quorum princeps *Acacius*, Cæsariensis Præsul, quem privatæ cum Cyrillo Hierosol. similitudines à Semiarianorum partibus retraxerunt. Is porro Filium nec *Omoiosion*, seu consubstantialem Patri confitebatur cum Catholicis; nec *Omoiosion*, seu Patri per omnia, adeoque secundum *Ousiam* seu essentiam similem prædicabat cum Semiarianis; nec *anomoion*, seu substantia dissimilem blasphemabat cum Aetianis, &c. sed *Omoion* dicebat, id est Patri similem; neque inquiri volebat in quo sita esset hæc similitudo. Quanquam cum eam nec in divinitate, nec in æternitate reponeret, sed in expressione illius simili qua statuarii effigies repræsentat hominem, oris scilicet ductu & lineamentis, nequaquam autem substantia; palam est eandem fuisse Acacii hæresim, quæ Ariarum; magis tamen involutam.

SEMIARIANI, rejecto *consubstantialis* vocabulo, Filium Patri per omnia, proinde penes essentiam similem esse dicebant. Horum principes extitere Basilius Ancyranus, Georgius Laodicensis, Sylvanus Tarsensis, Cyrillus Hierosolymitanus, Meletius Antiochenus, quem male Acacianis annumerat S. Epiphanius. Horum orthodoxiam, si forte dederit Deus, suo loco vindicabimus.

AUDIANIS nomen dedit *Audæus*, è Mesopotamia oriundus, Ario cœtaneus. Hunc quia Clericos & Episcopos liberius coargueret, ab Ecclesia ejecerunt Præsules. Audæum tandem schismaticum evasisse, suos seorsim ab aliis conventus celebrando, fatetur & luget Nat. Alexander, sect. 4. cap. 3. art. 9. at hæreticum fuisse negat; quamvis non neget ab eo durius expositum id Scripturæ; *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. At cum ANTROPOMORPHITARUM ducem fuisse censent alii plures; neque Epiphanius, qui hunc ab errore excusat fuliginis hujus omnino expertem fuisse judicant, ut videris in nota ad prædictum Nat. Alexandri locum,

Ut ut est, neque enim his expendendis locus est, Audiani cum Judæis Pascha celebrabant; & ut peccata remitterent, tempore Theodoret, duos faciebant Librorum ordines, sacros hinc, inde apocryphos collocando: tum inter hos peccatores transire, suæque peccata confiteri jubebant; quo semel expleto, & nulla secundum normam Ecclesiasticam injuncta penitentia, hominem absolvebant.

PHOTINUS, gente Galata, & Syrmienensis Episcopus, unam in Deo personam admisit cum Sabellio, & Christum ex Maria initium accepisse, merumque hominem fuisse docuit. Damnatus est in Concilio Mediolanensi, an. 347. & Syrmienfi, an. 351.

MACEDONIUS, Constantinopolitanæ Sedis invasor, ex ea tamen ejectus an. 359. quia Constantini Magni corpus ex Apostolorum templo, inconsulto Constantio Imperatore, in aliud transferre ausus esset, statim ut ab Episcopatu abdicatus est, id est, an. 360. novæ opifex hæreseos, docuit Spiritum sanctum Patris & Filii ministrum esse, atque creaturam: hinc dicti assæclæ ipsius *Pneumatomachi*, seu Spiritus sancti impugnatores. Damnatus est error ille 1. in Alexandrina Synodo, post S. Athanasii reditum, celebrata an. 362. v. 2. in Synodo Illirici, an. 367. ultimo in Concilio CP. I. an. 381.

APOLLONISTARUM Secta ab utroque Apollinari, patre & filio nomen traxit. Pater Ecclesiæ Laodicensis Sacerdos fuit, filius Lector. Patris error palmaris, quem jam à multis adinventum vidimus, is erat, naturam hominis in Christo dimidiatam fuisse, ita ut caret anima, cujus vicem supplebat Verbum. Sententiam hanc ut emolliret, eam animæ partem tribuit Christo, qua vivimus & sentimus ut animalia, non qua rationales sumus. Docuit insuper, 1. corpus Salvatoris consubstantiale esse divinitati; unde sequebatur divinitatem passam esse; 2. Verbum carnem non è Maria sumpsisse, sed attulisse ex cœlo; unde Catholicos, qui Christi corpus ex Maria sumptum profitebantur, hominícolas vocabat; 3. Verbum in carnem conversum, aut saltem unam esse Verbi & carnis naturam effutiebatur, quod & postea voluerunt Eutychiani; 4. nec sanior ejus fides circa Trinitatem, in qua gradus finxit, ita ut magnus foret Spiritus S. major Filius, Pater maximus; 5. demum Sanctos mille annis cum Christo post judicium regaturos, & instaurandos esse Mosaicæ Legis ritus asseruit. Errores suos diu dissimulavit Apollinaris, unde & Patribus multis fuit acceptissimus: sed tandem circa an. 370. larvam deposuit, & ad Damasum ceu multorum errorum auctor delatus est. Ita N. Alexander, cit. cap. 3. art. 14. qui tamen subdit paulo post, Apollonistarum hæresim, qua parte Incarnationem pulsabat, tacito auctoris nomine in Alexandrina Synodo, an. 362. à S. Athanasio & aliis Episcopis damnatum fuisse. Sed qui damnari potuit an. 362. si non nisi an. 370. eruperit?

MESSALIANI, seu MASSALIANI, quod idem est Hebræis ac *Precoatores*, Græcis vero *Euchitæ*, auctores habuerunt DABOEM, SABBAM, ADELPHUM, cum *Herma* & *Simeone*, Ab horum tertio *Adelphiani* quandoque dicti sunt, sæpius autem *Enthusiastæ*, à violentis quas in iisdem excitabat dæmon convulsionibus. Dicti sunt etiam *Saccophori*, quia faccis induti graderentur. Horum errores isti fuere; 1. unicuique hominum inesse à natura dæmonem, qui eos ad malum sollicitaret; per Baptismum veluti per novaculam radi exteriores peccati ramos; at ipsam ipsius radicem oratione sola stirpitibus exscindi; ea juvante dæmonem

nem cum narium excrementis abigi, &c. tunc porro animam fieri habitaculum Spiritus sancti, qui eam sic ab omni in malum propensione liberabat, ut nec jejuniis, nec injiciendo concupiscentiæ fræno indigeret, imo & aperte futura prævideret. 2. Possesse hominem summam virtutis ac scientiæ perfectionem adipisci, ita ut divinum Numen ea in parte omnino adæquaret; 3. Trinitatem totam à secta sua corporeis oculis inspicere; 4. licitum sibi esse suos, cum interrogarentur, errores negare, atque iis etiam anathema dicere. Doctrinæ pessimæ respondebant mores pessimi: Massaliani enim nullo prorsus operi vacabant, huc atque illuc oberantes, porrigebant manus ad eleemosynam, post preces suas somno indulgebant; promiscue, viri scilicet & mulieres mediis in vicis dormiebant æstivo tempore; quia quidquam à se in terris possideri negarent. Damnata est eorum hæresis in Concilio Sydæ habito, circa annum 383. & alias pluries.

Fuerunt eodem seculo **DISCALCEATI**, qui non modo nudis pedibus incederent, sed Christianis omnibus incedendum dicitarent, quia à Deo dictum sit Moyse ac Josue: *Solve calceamentum de pedibus tuis*; & Isaias nudis pedibus ambulare iussus sit. Nullum his errorem alium tribuunt Philastrius & Augustinus, hæc. 68. Sectam hanc instaurarunt Waldenses, Albigenes, Beguardi & Beguinæ, Apostolici posteriores, & nonnulli Anabaptistæ.

HELVIDIANI, quos Epiphanius, hæc. 78. *Antidicomarianitas* vocat, & ab Apollinaristis originem trahere docet, *Helvidium*, Auxentii Ariani discipulum, virum rusticum, vixque primoribus litteris imbutum, ducem habuisse communiter perhibentur. Is Mariam, quam perpetuo virginem fuisse negabat, alios post conceptum ex Spiritu sancto Christum filios, qui in Evangelio fratres ejus vocantur, ex Josepho habuisse commentus est. Addidit in eodem honoris ac meriti gradu esse virgines & maritatas. Hunc orbitoti deridendum propinavit Hieronymus, in Libro contra ipsum edito.

PRISCILIANISTÆ, infamis Gnostico- rum soboles, à Prisciliano Hispano, viro nobili, opum divite, ingenio ac facunda disse- rendi arte conspicuo, nomen traxerunt. Ille errorum partem à Manichæis corripiciens, par- tem proprio è cerebro confingens, juvantibus quos seduxerat Instantio & Salviano Episcopis Hispanis, conspirante etiam plebejorum, at- que ut moris est, feminarum caterva, docuit 1. cum Sabellio, unam esse Patris, Filii, & Spiritus S. personam; 2. Filium Dei perhiberi unigenitum, quia solus ex virgine natus sit; unde vel originem Christi à Maria deducebat cum Paulo Samosatensi & Photino; vel plures Deo tribuebat filios, quorum unus è Maria na- tus esset; 3. hominis naturam divinæ esse sub- stantiæ & conditionis; 4. animas quæ corpori- bus insertæ erant, id propter peccata prius com- missa perpeffas esse; 5. corpora & animas fata- libus stellis constringi; 6. à nuptiis & generatio- ne prorsus abhorrendum esse; hinc Priscilia- nistæ nolentium etiam matrimonia solvebant; adoptivis tamen mulieribus cohabitabant, ipsi eorum Clerici & Monachi, ex instituto Sectæ;

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

7. psalmationem humani corporis esse figmen- tum diaboli, proinde non esse credendam re- surrectionem carnis; 8. à carnibus, ut quæ im- mundi quidpiam forent, abstinendum esse; 9. jejunandum esse Dominicis diebus, & in Nati- vitate Christi; 10. licitum esse mendacium etiam cum perjurio; unde his familiare effatum istud, quo turpitudines suas occultabant: *Fura, per- jura, secretum prodere noli*. Tot opinionum portenta, non utique è sacris Codicibus, sed ex apocryphis Libris confirmabant.

Damnati sunt pessimi Novatores in Synodo Cæsaraugustana, circa an. 380. habita, agen- tibus potissimum Idacio & Ithacio, qui tamen ultra quam oportuit Priscilianitas insequendo, eorumque mortem à Maximo Imperii usurpa- tore obtinendo, labem sibi non unam inculse- runt. Sane, ait Severus, Lib. 2. Hist. sacræ: *Prisciliano*, quem Instantius & Salvianus Epif- copum constituerant, *occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore prorup- rat, sed confirmata, latius propagata est*. Nam- que Sectatores ejus, qui eum prius ut sanctum honoraverant, postea ut Martyrem colere cæ- perunt. Nec tamen inde inferas, ait Nat. Alex- ander, eod. cap. 3. art. 17. *Principes & seculares Magistratus in hæreticos, etiam pana capitis animadvertere non posse, &c.*

JOVINIANUS è Mediolanensi Monaste- rio erumpens an. 382. mollem vitam cum Mo- nachi habitu conjunxit; & ab ea partim, par- tim à dogmatibus, quæ evomebat, *Christianorum Epicurus* ab Hieronymo appellari meruit. Do- cebat 1. Matrimonium ejusdem cum virginitate esse meriti; 2. jejunia & abstinentiam certis à cibis nihil prodesse; 3. peccati incapacem esse, qui plena fide in Baptismo renatus esset; 4. pa- rem esse Sanctorum omnium gloriam; 5. pa- ria & esse omnia peccata; 6. B. Mariam non esse in partu virginem, sed ceterarum more fuisse corruptam. Dogmata hæc, quæ plera- que renovaverunt Pseudoreformati, damnavit Siricius in Concilio Romæ congregato anno 390. damnavit & in Mediolanensi, acceptis Si- ricii litteris, S. Ambrosius. Nec tamen com- pressa est infelix Secta; unde Honorius Jovi- nianum in Boam insulam, servili affectum sup- plicio, ejusque Sectarios in remotissimas insulas relegavit an. 412.

COLLYRIDIANI, quos an. 373. Baroni- us, alii post Prateolum an. 395. in Arabia natos tradunt, hinc nomen habuere, quod certa anni die Collyridem panis, seu placentam, Virgini tanquam Deæ offerrent; idque per mulieres, quibus Sacerdotii munera deferebant. Et hæc est summa erroris eorum, in simplicitatem magis, quam in voluntarium innovandi studi- um refundendi. Hos ante annos decem Scrip- tor, nescio quis, Gallico, sed ignoto pene so- lio abluere conatus est.

CIRCUMCELLIONES, seu *Circuitæ*, Do- natistarum soboles furibunda, quoquo versum per urbes & pagos divagati, in omnes qui sibi non obtemperarent, sævitiam immanem ex-ercebant; creditores, nisi debita remitterent; dominos, nisi Mancipiis libertatem darent, im- misericorditer enecabant. Horum duces, Maxi- dus & Fafer circa annum, ut aliqui volunt, 340. Discipulos suos ad omne sævitæ genus effor-

B b b b b

ma-

marunt. In se, ut in alios feroces, alii se summis è rupibus præcipientes dabant; alii projiciebant se in ignes, alii fauces sibi præcidebant: atque id vel ipsæ gregales feminae, nativæ lenitatis oblitæ, audebant. Error sectæ & furor inde manavit, quod istud mortis genus haberent instar martyrii. In hostandem capitale supplicium decrevit Honorius.

Alios ejusdem nominis Hæreticos seculo XIII. emeruisse refert Krantsius Historicus. Papam hi, ceterosque Præsules omnes hæreticae infectos esse mentiebantur; nullum ex his, quia nemo eorum à simonia immunis foret, Sacramenta conficere posse; nullum Fidelem excommunicationi obnoxium esse prædicabant. Indulgentiam sub orationis finem suo, non autem Ecclesiæ nomine, largiebantur; & populi precibus, non Papam, sed Fredericum II. an. 1245. in Lugdunensi Concilio abjectum commendabant.

Eodem seculo prodierunt AERIANI & BONOSIACI. Aerianis nomen dedit *Aerius*, Presbyter Armenus, qui Eustathium sibi hætenus amicum præ se ad Episcopales Insulas assumptum impatienter ferens, hæc dogmata evomuit: 1. Presbyteros Episcopis omnino æquales esse: 2. Paschatis ad Festorum celebra-

tionem, ritus esse mere Judaicos; (& is circa an. 520. fuerat error *Archontichorum*, Armeniani Presbyteri, nomine Petri Eremitæ, Discipulorum) 3. perperam fundi preces pro defunctis, quia nullum esset Purgatorium: 4. Missæ sacrificium ad peccati remissionem non prodesse.

BONOSIACI nomen dedit Bonosus, Sardicenis Antistes. Hi Nestorio præludentes, post Ebionem & Photinum, Christum promero homine habuerunt; sic ut in eo duo essent filii, æternus alter, alter temporalis. Subjecit Bonosus Mariam à partu Christi, liberos alios suscepisse. Dammati sunt Bonosiani in Capuana Synodo, an. 389.

Notius est Luciferi, Calaritani Præsulis, schisma, quam ut ei sit immorandum. Is, cum ordinationem Paulini à se factam, videret ab Eusebio Vercellensi improbari, improbavit & ipse Alexandrini Concilii Decretum de lapsis recipiendis; neque cum his communionem inire volens, nec cum illis à quibus in pristinas dignitates suscepti essent: & sic ex nimia erga Episcopos ab Arianis deceptos duritie schismaticus, graviolem quam illi culpam commisit. Obiit an. 371. extra Ecclesiæ unitatem.

De Pelagianis dicemus ad seculum sequens.

SECVLUM QUINTUM

I.	anno	II.	anno
Vigilantius,	404.	Vigilantius,	406.
Cælicolæ,	406.	Pelagius,	408.
Vincentius,	415.	Cælicolæ,	409.
Vitalis,	420.	Cælestius,	412.
Paternus,	420.	Julianus,	418.
Semipelagiani,	420.	Semipelagiani,	427.
Nestorius,	429.	Nestorius,	428.
Eutyches,	447.	Eutyches,	448.
Dioscorus,	449.	Petrus Fullo,	471.
Prædestinatiani,	470.	Xenaias,	486.
Zenon Imp.	482.	Prædestinatiani,	
Petrus Fullo,	482.		

VIGILANTIUS, patria Calaguritanus, Ecclesiæ Barcinonensis Presbyter, S. Paulino Nolano familiaris, vir imperitus, sed periti nomen ambiens, docuit imprimis Sanctorum Reliquias nullo cultu prosequendas esse; unde *Cinerarios* atque *Idololatrias* vocabat Catholicos qui mortuorum ossa venerabantur: 2. Martyres à nobis frustra invocari, ut qui pro nobis non orent: 3. miracula quæ ad Martyrum sepulchra fieri negare non poterat, incredulis solum, non item credentibus prodesse dictitabat: Joviniani assecla virginitatem vel in ipsis Clericis averfabatur. De ceteris ejusdem minoris momenti erroribus adi Nat. Alexandrum, sec. V. cap. 3. art. 1.

PELAGIUS, patria non Aremoricus, sed Britannus, professione Monachus, ex eorum tamen ordine qui neque in Eremito, neque in Cœnobiiis, sed propriis in laribus, Religiosam vitam, moribus, mundi contemptu, & habitu corporis modestiore profitebantur, hæresim suam, nec an. 400. nec 408. sed 404. vel 405. ut ex ejus ad Innocentium I. Epistola liquet, spargere incœpit. Hunc Augustinus, Lib. 3. de peccator. meritis & remis. cap. 1. *sanctum* vocat, & non *minimo profectu Christianum*. Balneis tamen epulisque non illubens vacabat sanctus

ille; unde eilati humeri, cervix robusta, frons pinguis, teste Orosio in Apologia.

Pelagii causam strenue promoverunt, 1. Cælestius, incertæ patriæ homo, certæ nobilitatis, eunuchus à natura, ex Causidico Monachus: 2. Julianus, ex illustri adeo genere natus, ut consulari virginem nomine Yam duxerit; exinde juvenis adhuc ad Eclanensem Episcopatum assumptus. Acer fuit ingenio, sacris & secularibus Literis eruditus, clarus facundia, quæ tamen pro erroris genio in jactationem & maledicentiam degeneravit: 3. Annianus, Celedensis Diaconus, quem ipsum fuisse Pelagium sub e mentito nomine credunt nonnulli; alii plures amanuensem Pelagii faciunt cum G. Cave. His Leporium & alios plures jungit Nat. Alexander, cap. 3. sec. V.

Potiora Pelagiani veneni capita hæc fuisse, 1. Adamum & Evam sibi tantum nocuisse, proinde nullum esse originis peccatum 2. liberum arbitrium in Adæ posteris non minus sanum esse & validum, quam fuerit in ipso Adam; 3. posse hominem *sine gratia facere omnia mandata*, ex Augustino, Lib. de Hæres. cap. 88. Sed de his, ut & de Pelagianorum circa gratiam variationibus plura apud Theologos.

COELICOLÆ, seu Cœli Adoratores, mixtam ex Judaismo & Paganismo Religionem profitebantur,

bantur, & Baptifinum pervertebant uti Donatiftæ. Contra eos legem fanxit Honorius, an. 409. eosque Apoftatarum pœnis fubjecit.

PATERNIANI, fic à Paterno, homine ignoto, dicti, Simmachi Samaritani, & PATRICIANORUM errores fequebantur. Hi porro carnem, velut diaboli opus, adeo execrabantur, ut feipfos aliquando interficerent. Gnoftici erant magis quam Nazarei, ut advertit Hermantius.

SEMIPELAGIANI, qui in Lugdunenfi & Arelatenfi Provinciis emicuerunt, præfertim autem Maffiliæ, unde & *Maffilienfes* nuncupati funt; viri non eruditione minus, quam morum fanctimonia conspicui; & omnem hominem, *Adam peccante, peccaffe, & neminem per opera fua, fed per Dei gratiam regeneratione falvari*, contra Pelagianos fatebantur; at credidere initium aliquod iuftitiæ ac falutis à nobis efle, fidem fcilicet & voluntatem aliquam falutis obtinendæ; quibus initiis, etfi iuftitiæ operibus minime annumeranda efſent, ficut nec fanitatis obtinendæ defiderium inter Medicinæ opera recenſetur, promovebantur tamen homines ad Dei gratiam. Sed de his agunt Theologi omnes.

Errorem hunc præ ceteris tenere, 1. *Vitalis* Carthaginenſis, ut conſtat ex Ep. 107. Auguſtini ad eum data. 2. *Caffianus*, quem alii Scytham faciunt, alii in Provincia natum exiſtimant, quique peragratis Paleſtinæ ac Ægypti Cœnobiis, Maffiliæ demum commemoratus eſt, ubi extructo Monafterio tantam ſibi pietatis ac ſcientiæ famam peperit, ut ejus tanquam Sancti memoria ritu ſolemni colatur die 23. Julii. 3. *Fuaſtus* ex Lirinenſi Abbate Epifcopus Rejenſis. 4. *S. Hilarius*, Arelatenſis Epifcopus, uti conſtat ex lecta attente Proſperi ad Auguſtinum Epifto-la. 5. *Vincentius*, quem non illum Victorem ab Auguſtino, Lib. de origine animæ impetitur, ſed famoſum illum Lirinenſem, Commonitorii auctorem, fuiſſe credit poſt Noriſium Nat. Alexander; & ex ipſo Commonitorio probare ſtudet. Sed de his quæ multa inſpectione egeant, pauca hæc ſatis ſint.

NESTORIUS, Germanicia Syriæ oppidulo oriundus, cœnobiticam vitam in Laura S. Euprepîi prope Antiochiam profeſſus, ob multam eloquentiæ, ſanctitatis & doctrinæ opinionem an. 427. in Epifcopum CP. inauguratus eſt. Minuit famam quod Pelagianos foverit; aſt omnino perdidit quod eodem vel ſequenti anno docuerit, 1. duas in Chriſto efle perſonas, Verbi aliam, aliam hominis, quæ ſola nata ſit, paſſa, mortua, & perſonæ Verbi accidentali tantum nexu conjuncta: 2. & conſequenter B. Virginem Chriſti quidem, ſed non Dei matrem efle. Errores iſtos, quos Proclus Cyzicenorum Antifteſ jam anno 429. in ſolemni Oratione perſtrinxit, demum reprobat Synodus Ephēſina. Non acquievit Hærefiarcha, unde in Monafterium ſuum reductus, cum & hic quoque turbare non deſineret, in Oaſim an. 435. ineunte deportatus eſt, ubi exefa veribus lingua in Chriſtum & Deiparam toties blaſphema, miſere interiit.

Hærefim Neſtorianæ è diametro adverſam induxit EUTYCHES, celeberrimi Conſtantinopolitanæ Urbis Monafterii Archimandrita. Is zelo qui ſecundum ſcientiam non eſſet, contra Neſtorium exardeſcens, unicam in Chriſto naturam ex duabus, divina & humana coaleſcentem admifit. Damnatus pluries, præfertim à Concilio

Calchedonenſi, an. 451. Ejuſdem finis is fuit qui cæterorum Hærefiarcharum efle ſolet: in errore ſcilicet pertinax mortuus eſt.

DIOSCORUS in Ægypto natus, & obſtetricante hipocryſi ad Alexandrinum Patriarchatum evectus, novam tuendæ Eutychetiſ hæreſeos viam adinvenit, violentiam ſcilicet, S. Flaviani homicidium, S. Leonis Papæ excommunicacionem, horrores omnes Ephēſini latrocinii. Amandatus Gangram, Paphlagoniæ civitatem, in ea miſere occubuit an. 452. Eum tamen, referente Baronio, Alexandrini totis decem ſeculis uti ſanctum coluere. Sunt qui ei Origenis Ariique errores impingant: aſt nullibi eorum inſinulatus fuiſſe videtur ab Adverſariis, quos plures habuit, & habere meruit.

PETRUS CNAPHÆUS, à profeſſione quam in Acœmitenſium Monafterio exercuerat, FULLONIS cognomen fortitus eſt. Propter Eutychianum dogma è Cœnobio ejectus, Antiochiæ quo ſe receperat, graves contra Martyrium, Calchedonenſis Synodi propugnatores, tumultus concitavit, una cum Apollinaris Sectatoribus qui ea in urbe ſupererant. Ibi *Theopafchitarum* dogma invexit; cauſatus ſcilicet ipſam Verbi divinitatem cruci affixam, & in ſepulchro reconditam fuiſſe. Hinc celebri Trifagio, *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis*, addidit: *Qui paſſus eſt pro nobis*. Damnatus eſt infelix Fullo à Felice Papa, non an. 483. uti Baronio viſum eſt, ſed 484. ut ex Valeſio probat N. Alex. ſec. V. c. 3. art. 17.

Theopafchitarum venena Armenis propinavit JACOBUS quidam Syrus, obſcuri generis homo. Ab eo nuncupati Eutychiani omnes, qui hodieque in Ægypto & per totum Orientem frequentes ſunt. Hi Catholicos vocant *Melchitas*, quaſi *Imperatorios*, eo quia fidem congregatæ ab Imperatore Calchedonenſis Synodi ſequantur. Sic veſanior quæque hæreſis Adverſarios ſuos immerito quopiam nomine infamat.

Infelices etiam habuit exitus Imperatoris Zenonis *Henoticum*, id eſt *unitivum Edictum*; quod etſi Neſtorium & Eutychem damnat, de Dioſcoro perinde ac Synodo Calchedonenſi, & S. Leonis ad Flavianum Epifto-la omnino fileat; imò Calchedonenſe Concilium damnat, ſi fidei in Edicto propoſitiæ adverſatur. Henoticon fidei quidem nocuiſſe, at eidem reiſa non fuiſſe contrarium exiſtimat & docet contra Baronium N. Alexander. Id certum, ex eo prodiſſe in Alexandrina civitate Sectam ACEPHALORUM, qui nimirum cum viderent Calchedonenſem Synodum à *Petro Moggo*, urbis illius Patriarcha, qui tamen Henoticum probaverat, ex ejusdem Edicti præſcripto non damnari, ab ejus communione reſceſſerunt; ac propterea nominati ſunt *Acephali*, quod à capite, id eſt à Patriarcha ſuo diſjuncti, ſeorſim congregabantur, ut ſcribit Leontius de Sectis, act. 5. Huic perditorum Eutychianorum Sectæ virus addiderunt Severus, pseudo-Epiſcopus Antiochenus, Petrus Apameenſis, Antymus CP. Patriarcha, & Zoaras, Monachus, in Concilio CP. ſub Menna condemnati. Hi etiam dicti ſunt *Hæſitantes* & *Monophyſitæ*, quia unam tantum in Chriſto naturam admitterent. Ex his ſati *Jacobitæ*, de quibus ſupra.

PRÆDESTINATIONORUM hæreſis jam ab an. 417. ſi fides ſit Proſpero Tironi, ex male intellectis Auguſtini Libris emerſit. Hanc amplexus eſt

est *Lucidus* Presbyter, cujus error in Synodis Arelatæ & Lugduni circa annum 475. habitis proscriptus est. Erant hæc præcipua ejus capita, quod *post primi hominis lapsum, ex toto arbitrium voluntatis extinctum sit*; quod *Christus mortem non pro omnium salute suscepit*; quod *Deus alios deputavit ad mortem, alios ad vitam prædestinavit*; quod *humanæ obedientiæ labor divinæ gratiæ non sit jungendus*. Dogmata hæc liquido ejuravit *Lucidus*, cujus hæresim non fictam

esse probat Nat. Alexander eodem seculo, dis. 5.

XENAIAS, natione Persa, & Manichæus, conditione mancipium, ut se subduceret servituti, in Syriam an. 483. concessit; Eutychianis adhæsit, & à Petro Fullone Episcopus necdum suscepto Baptismo consecratus est. Primus omnium in imaginum Christi, Sanctorumque venerationem insurrexit. At nullos tunc habebat Sectatores homo nullo nomine commendatus. Vide sis Baronium ad annum 485.

SECVLUM SEXTUM ET SEPTIMUM

I.	anno	II.	anno
Severus,	513.	Deuterius,	506.
Petrus Apameensis,	616.	Severus,	512.
Julianus Halicar,	519.	Themistius,	530.
Themestius,	530.	Barsenes,	535.
Barsenes,	535.	Zanzalus,	535.
Zanzalus,	535.	Tritheitzæ,	537.
Tritheitzæ,	537.	Origenistæ,	553.
Origenistæ,	538.	Incorrupticolæ,	
Monothelitæ,	540.	Mahumetes,	609.
Mahumetes,	609.	Monothelitæ,	639.

DEUTERIUS, Arianorum Constantinopoli Episcopus, Baptismi formam pervertebat, receptæ huic in Ecclesia: *Ego te baptizo*, istam substituens: *Baptizatur N. in nomine Patris, per Filium, in Spiritu Sancto*. Scribit Nicephorus eum, cum aliquando quempiam nomine *Barbas* tingere vellet, simul cum aqua sacri fontis evanuisse, nec unquam rescitum quid de eo factum sit. De eo Baronius ad an. 506. alii ad an. 504.

De *Severo*, *Petro*, Apameensi, & ceteris *Acephalorum* Promotoribus dictum est sub finem seculi præcedentis. Acephalis inditum etiam nomen *Diacrinomenorum*, quia se à capite sejungerent. Vide Baron. an. 482. n. 42. & 492. n. 44. &c.

JULIANUS Halycarnassæus in Caria Episcopus ut se à Severo, corpus Christo corruptibile attribuenti, secerneret, docuit è contra idem corpus nulli corruptioni obnoxium fuisse; eo quod juxta principia Eutychetis, cujus doctrinæ mordicus adhærebat, humana natura à persona Verbi omnino absorpta fuisset. Hinc deducebat Christum, non re, sed specie tenus passum esse & mortuum: qua de causa Sectatores ejus *Phantastici*, *Incorruptibiles*, *Aphtardocitæ* seu *Phantasiastæ* nuncupati sunt. Hæc tamen aliter exponit Nat. Alexander, cap. 3. art. 3.

THEMISTIUS, seu **THEMESTIUS**, Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus, docuit Christo ignota fuisse, tum Mysteria, tum diem ultimi Judicii. Hinc Discipuli ejus vocati sunt *Agnoitæ*, seu *Ignorantes*.

Eodem nomine circa an. 365. donati sunt pauci quidam asseclæ *Teophroni*, Cappadocis Laici, qui docebat Dei scientiam augeri in dies, nec enim fieri posse ut futura omnia prænosceret.

BARSANIANI à **BARSANE** Alexandrino dicti sunt. Barsanes porro propugnavit errorum *Gajani*, Alexandriæ Episcopi, qui cum Juliano Halycarn. Christum specie duntaxat passum esse blasphemabat. Vide Diction. Hæreseon.

Jacobus *Bardax*, ab indecora vultus specie dictus **ZANZALES**, à Sabellianorum & Eutychia-

norum cohorte creatus Antistes, docuit Baptismum aquæ nullius esse roboris; sed eum duntaxat valere, qui in nomine Spiritus Sancti, & applicata candentis ferri lamina conferebatur, quia scriptum sit: *Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni*, Matth. 3. Fædus ille error tristes in Syria progressus habuit. Vide Baronium ad an. 535.

TRITHEITÆ sic appellati, quia Deos tres admitterent: Auctorem habuerunt Joannem Grammaticum, cognomine *Philoponum*, ex Eutychianorum castris, qui etiam corporum resurrectionem negavit. De eo Baronius ad an. 535. n. 7. & seq.

ORIGENISTÆ supra memoratos Origenis errores renovarunt ex parte, quos an. 553. numero novem anathemate percussit Concilium generale Constantinopolitanum II.

INCORRUPTICOLÆ censebant Christi corpus, nec fami, nec siti, nec defatigationi fuisse obnoxium, adeoque nullius corporei detrimenti reparatione in vita magis quam post resurrectionem indiguisse. De his jam supra ubi de Dionysio Halycarnassensi. Eos in speciali Dissertatione, quæ prima est seculi VI. refellit N. Alexander, ubi probat *adversus Aphtardocetas corpus Christi ante resurrectionem corruptibile fuisse*.

Sicut unam in Christo naturam **MONOPHYTÆ**, sic unam in eodem Christo voluntatem admiserunt **MONOTHELITÆ**. Hujus erroris initium consignat Nat. Alexander, an. 622. & *Paulo Severiano* hæretico attribuit: alii ad an. 627. retrahunt, & à Theodoro Pharanitano manasse existimant, cum Hæreseon Dictionario. Damnati sunt Monothelitæ in Concilio generali CP. an. 680.

MUHAMEDES, seu *Moamedus*, aut *Mahometus*, quem plures an. 570. alii an. 577. natum volunt, Alcoranum suum ex propriis & aliorum deliriis anno circiter ætatis suæ 40. compegit. Hunc erudite præ ceteris omnibus confutavit Ludovicus Marracius, Congregationis Matris Dei, vir Orientalium Linguarum peritissimus, & quo nemo melius vel Alcoranum reddidit, vel ineptias ejus Orbi toti ridendas propinavit. De eo nos, quantum ferme satis est, diximus in brevi Tractatu de Veritate Religionis.

TABU.

T A B U L Æ
C H R O N O L O G I C Æ
R O M A N O R U M P O N T I F I C U M ,
I M P E R A T O R U M , & c .
Q U I
P R I O R I B U S E C C L E S I Æ S Æ C U L I S
V I X E R E .

TANTÆ molis est Chronologia priorum Ecclesiæ Romanæ Pontificum, ut circa ipsam doctiores quique hæreant incerti. Non is profecto sum qui tantam hanc litem componere præsumam. Mihi id unum sedet animo, ut quod eruditi varii optimum dictu crediderunt, id ego Candidatorum oculis subjiciam. Triplicem igitur Romanorum Pontificum Chronologiam exhibebo. Unam, quam in pervenusta sua Anastasii Bibliothecarii Editione secutus est eruditus Abbas Bianchini. Alteram, quam tenuit Franciscus Pagi, vir multi nominis apud Literatos omnes. Postremam, cui inhæserunt Benedictini in Opere ubique noto, cui titulus: *L'Art de vérifier les Dates*; qui utinam eodem studio hæreseon epocham in posterum constituent. His ad cujusque paginæ calcem addemus seriem Patriarcharum Orientalium, qualem dedit in Historia sua Ecclesiastica Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson, Ordinis Prædicatorum, Parisiensis Doctor, & Theologus Casanatensis.

An. Ch. 33	Ser. Sulpicius Galba. L. Corn. Silla Fœlix <i>Subrogati.</i> L. Salvius Otho. Vibius Marfus.
34	L. Vitellius Nepos. Paul. Fabricius Perficus.
35	C. Cestius Gallus. M. Servilius Nonanus.
36	Sext. Papinius Allenius. Q. Plautius Plautianus.
37	Cn. Acerronius Proculus. C. Pontius Nigrinus.
38	M. Aquillius Julianus. P. Nonius Asprenas.
39	Caius Cæf. Caligula, Aug. 2. L. Apronius Cæfianus.
40	Caius Cæf. Caligula, Aug. 3. <i>solus.</i>
41	Caius Cæf. Caligula, Aug. 4. Cn. Sextius Saturninus.
42	Tiberius Claudius, Aug. 2. Caius Cœcina Largus.
43	Tib. Claudius, Aug. 3. L. Vitellius 2.
44	L. Quint. Crispinus, 2. M. Statilius Taurus.
45	M. Vincius, 2. Taur. Statilius Corvinus.
46	Valerius Asiaticus, 2. M. Junius Silanus.
47	Tiberius Claudius, Aug. 4. L. Vitellius, 3.
48	Aulus Vitellius. L. Vipsanius Publicola.
49	C. Pompejus Gallus. Q. Veranius Lætus.
50	C. Antistius Vetus. M. Suillius Nervilianus.
51	Tiberius Claudius Aug. 5. Serv. Cornelius Orfitus.
52	P. C. Faustus Sylla. L. Salvius Otho.
53	D. Jun. Syllanus Torquatus. Q. Haterius Antoninus.

S. Petrus post Christi Sacerdotis æterni assumptionem, Vicarium ejus agit in terris. Ann. 36. fundat Ecclesiam Antiochenam, eique speciali cura præest annis septem.

An. 41. sedet Romæ uti proprius Pastor. Regit annis 25. menses 2. dies 7. Ita Bianchini.

S. Petrus Romam advenit sub Nerone an. 54. Martyr 29. Jun. an. 65. Pagi

S. Petrus Romam advenit an. 42. Sedet an. 25. Martyr 29. Jun. 67. non, ut aliqui volunt, an. 68. cum Nero, Petri & Pauli carnifex, ante 29. M. Jun. mortuus sit. Ita Benedictini.

Nota. Fatentur omnes Linum Petro successisse: at circa Lini Successores non conveniunt. Eos alii sic ordinant, ut Clemens post Linum, Cletus post Clementem, Anacletus post Cletum, Evaristus post Anacletum primam Sedem tenuerint. Ita Bianchini, Pagi, &c. Alii Cletum & Anacletum pro eodem habent, & Lino, quem cum Eusebio & Epiphonio per annos 12. sedisse docent, Cletum seu Anacletum, huic Clementem, isti porro Evaristum successisse contendunt. Utrumque ordinem exhibebimus: priorem Italico, posteriorem, qui à S. Irenæo traditus est, & receptus magis videtur, Romano caractere.

Jerosolymitanum I. in quo eligitur S. Mathias.

Jerosolymitanum II. in quo eliguntur Diaconi 7.

49 *vel* 51. Jerosolymitan. III. in quo Fideles ab observatione Legis non omnimoda tamen eximuntur. *Act.* 15.

Patriarchæ Alexandrini.

Anno 43.	S. Marcus, Evangelista,	fedit	annis 19.
An. 62.	Anianus,	fedit	an. 22.
An. 84.	Melianus, seu Abilius,	fedit	an. 13.
An. 97.	Cerdo,	fedit	an. 11

Patriarchæ Antiocheni.

An. 36. <i>vel</i> 37.	S. Petrus fedit Antiochiæ	an. 7.
An. 43.	Evodius, fedit	an. 23
An. 68.	Ignatius Martyr, fedit	ad minus
An. 110 <i>vel</i> 113.	Hero, fedit	an. 41.
		an. 29

Julio Cæsare interempto anno ante Æram vulgarem 44. successit

Octavianus Augustus. Imperator annis 44. Mor. 19. Aug. an. U. C. 767. Christi 14. Huic succedit

Tiberius, eodem anno Chr. 14. Regnat an. 22. mens. 6. dieb. 23. Mor. 26. Mart. an. 37.

Caius Julius Cæsar Germanicus, cognomine Caligula, imperat. an. 3. mens. 10. d. 8. Invisus universis ob vitia sua, occiditur an. 41.

Claudius I. (Tiberius Nero Drusus) eligitur 25. Jun. an. 41. Regnat an. 13. m. 8. d. 19. aut 20. Veneno per Agrippinam bolletis infuso, gratis dapibus mortem vorans, perit 13. Octob. an. 54.

S. Mathæus scribit Evangelium anno 44.

S. Marcus Evangelium Mathæi contrahit, cui & nonnulla, jubente S. Petro, adjicit.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Thessalonicenses, an. 52.

S. Paulus scribit Epist. II. ad Thessalonicenses, an. 53.

Mors Gamalielis.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 34. Jacobus Alphæi, cognomento Justus, primus ab Apostolis ordinatur Episcopus. Lapidibus obruitur an. 60. S. an. 26.

An. 60. Simeon, Martyr an. 107. Sedit an. 46.

An. 107. Justus, obiit an. 3. sedit an. c. 5.

An. 111. Zacchæus seu Zacharias, ob. an. 112. sedit an. 1.

Patriarchæ Constantinopolitani.

Quæ olim Civitas *Bysantium* dicebatur, hæc seculo Ecclesiæ quarto multis à Constantino Magno decorata ornamentis, & in aliam urbem mutata, mutavit nomen, & *Constantinopolis* nuncupata est.

Inde Episcopi ejus, qui quamdiu stetit *Bysantii* appellatio, subjacebant *Metropolitano*

An. Cl.	54 M. Afinius Marcellus. M. Acilius Aviola.
	55 Claudius Nero Aug. L. Antistius Vetus.
	56 Q. Volusius Saturninus. P. Cornelius Scipio.
	57 Claudius Nero Aug. 2. L. Calpurnius Piso.
	58 Cla. Nero Aug. 3. Valerius Messala.
	59 Tit. Vipsan. Apronianus. L. Fonteius Capito.
	60 Cla. Nero Aug. 4. Cossus Cornelius Lentulus.
	61 C. Cæsonius Pætus. P. Petronius Turpillianus.
	62 P. Marcius Celsus. L. Afinius Gallus.
	63 C. Memmius Regulus. L. Virginius Rufus.
	64 C. Lecanius Bassus. M. Licinius Crassus.
	65 A. Licinius Nerva Silianus. M. Vestinus Atticus.
	66 Lucius Telestinus. C. Suetonius Paulinus.
	67 L. Fonteius Capito. C. Julius Rufus.
	68 C. Silius Italicus. M. Galerius Trachalus.
	69 Ser. Sul. Galba Aug. 2. T. Vinius Rufinus.
	70 Fl. Vespasianus, Aug. 2. Titus Vespasianus.
	71 Vespasianus, Aug. 3. M. Cocceius Nerva.
	72 Vespasianus, Aug. 4. Tit. Vespasianus Cæsar 2.

58. Jerosolymitan.
IV. ubi legalia tole-
rantur ad tempus.

Act. 21.

Nulla exinde Conci-
lia certa ad annum
usque 146.

*Si Linus, Petri Coadjutor, à die
11. Junii 55. succedit die 29. Jun.
66. juxta Pagi 65. Regit an. 1. m. 2.
dies 24. Martyr 23. Septemb. 67.
Juxta Bened. Linus sedet an. 12.
Morit. an. 79. Sub Pontificatu ejus
vastata à Romanis Jerosolyma.*

*S. Clemens elig. 24. Sept. 67.
Sedit ann. 9. m. 2. d. 10. Cedit loco
d. 3. Decemb. ann. 76. Vacat Se-
des m. 2. d. 14.*

*Juxta Pagi, cedit Clemens 4.
Sept. 77. Exulat, & martyrio af-
ficitur an. 100.*

Patriarchæ Alexandrini.

An. 109. Primus, fedit	an. 12
An. 119. Justus, fedit	an. 11
An. 130. Eumenius, seu Himenæus, fedit	an. 13
An. 143. Marcus seu Marcianus, fedit	an. 10
An. 153. Celadion, fedit	an. 14
An. 167. Agrippinus, fedit	an. 12

Patriarchæ Antiocheni.

An. 130. Cornelius, fedit	an. 12
An. 143. Heros, fedit	an. 27
An. 170. Theophilus, fedit	an. 11
An. 182. Maximinus, fedit	an. 9
An. 191. Serapio, fedit	an. 22
An. 203. Asclepiades, fedit	an. 15
An. 218. Philetus, fedit	an. 10.
An. 228. Zebinus, fedit	an. 9.

Nero (Claudius Cæsar Drusus Germanicus) Imperator 13. Octob. 54. Regnat an. 13. m. d. 8. 2. Ipse sui occisor. Victima Orbi debita, quem omni flagitiorum genere inquinnerat; primusque Christianorum insecutor. Obiit die 9. vel 11. Jun. an. 68.

S. Lucas scribit Evangelium an. 55.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Cor. & ad Galat. an. 57.

S. Paulus scribit Epist. II. ad Cor. an. 58.

Scribit & eam quæ est ad Rom.

S. Jacobus scribit Epist. Canonicam, an. 59.

S. Petrus Epist. I. scribit an. 60.

S. Paulus scribit ad Philippenf. ad Ephes. ad Coloss. ad Philemonem, an. 62.

S. Paulus scribit ad Hebræos, an. 63.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Timotheum & Titum, anno 65.

S. Paulus scribit Epist. II. ad Timoth. anno 66.

S. Petrus scribit Epist. II.

Galba (Servius Sulpicius) insurgit in Neronem 13. April. Regnat post mortem ejus mens. 7. Occiditur 15. Jan. an. 69.

Otho (M. Salvius) regnat m. 3. A Vitellio victus, desperatione imperii vel tædio, ferro incubuit 15 vel 16 Aprilis anno 69.

Vitellius (Aulus) à militibus suis electus, jam à die 2. Januarii ann. 69. profundæ gulæ homo, & luxuriosissimæ voracitatis, excarnificatus circa 20 Decemb. misere interiit.

Vespasianus (Titus Flavius Sabinus) jam à

S. Marcus, Evangel. Martyr 25 Aprilis an. 68.

S. Andreas, Martyr 30 Novemb. anni 69.

S. Judas Epistolam suam scribit anno 71. S. Barnabas, Discipulus Pauli, scribit Ep. Apud Cotler.

Hermas scribit Librum Pastoris. Moritur post annum 95.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 112. Tobias, sedit	an. 5
An. 117. Benjamin, sedit	an. 2
An. 119. Joannes, sedit	an. 2
An. 121. Mathias, sedit	an. 1
An. 122. Philippus, sedit	an. 4
An. 126. Seneca, sedit	an. 1
An. 127. Justus II. sedit	an. 1

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Patriarchæ Constantinopolitani.

Heracleus in Thracia, multo celebriores facti, obtinere tandem ann. 381. à Patribus Concilii Constantinopolitani I. ut deinceps *Episcopas CP. haberet priores honoris partes post Romanum Episcopum, eo quod Constantinopolis sit nova Roma, quod & iis Canone 3. concessum est.*

D d d d d

An. Ch. 73	T. Fl. Domitianus Cæsar. 2. M. Valerius Messalinus.
74	Vespasianus Aug. 5. Tit. Vespasianus Cæf. 3. <i>Subrogatur</i> Tit. Fl. Domitianus 4.
75	Vespasianus Aug. 6. Titus Vespasianus, Cæf. 4. <i>Subrogatur.</i> T. Fl. Domitianus. 4.
76.	Vespasianus Aug. 7. Tit. Vespasianus Cæl. 5. <i>Subrogatur.</i> T. Fl. Domitianus 5.
77	Vespasianus Aug. 8. Tit. Vespasianus Cæl. 6. <i>Subrogatur.</i> T. Fl. Domitianus 6.
78	L. Ceinotius Commodus. C. Cornelius Priscus.
79	Vespasianus Aug. 9. Fl. Domitianus Cæf. 7.
80	Tit. Vespasianus Aug. 8. Fl. Domitianus Cæl. 8.
81	Sex. Annus Silvanus. T. Verus Pollio.
82	T. Fl. Domitian. Aug. 8. T. Fl. Sabinus.
83	F. Domitianus Aug. 9. Q. Petilius Rufus.
84	F. Domitianus Aug. 10. Ap. Junius Sabinus.
85	F. Domitianus Aug. 11. T. Aurelius Fulvus.
86	F. Domitianus Aug. 12. Se. Cornelius Dolabella.
87	F. Domitianus Aug. 13. A. Volusius Saturninus.
88	F. Domitianus Aug. 14. L. Minucius Rufus.
89	T. Aurelius Fulvus. A. Sempronius Atratinus.
90	F. Domitius Aug. 15. M. Cocceius Nerva, 2.
91	M. Ulpus Trajanus. M. Acilius Glabrio.

S. Cletus eligitur 16, (Pagi 9.) Febr. 77. Sedet an. 6, m. 2. d. 10. Martyr 26. Aprilis 83. Vacat Sedes m. 4. d. 12.

S. Anacletus, seu Cletus, succedit Lino anno 78. vel 79. Sedet annis 12, forte cum mensibus aliquot. Moritur an. 91.

S. Anacletus eligitur 7. Sept. ann. 83. Sedet an. 12, m. 10. d. 7. Martyr 13. Jul. 96. Juxta Pagi, 12. Jul. 95.

S. Clemens à S. Petro ordinatus eligitur post Cletum die 13. Januarii anni 91. Sedet an. 9. & aliquot men-

<i>Patriarchæ Alexandrini.</i>	
An. 179. Julianus, fedit	an. 10
An. 189. Demetrius, fedit	an. 43
An. 232. Heraclas, fedit	an. 16
An. 248. Dionysius, fedit	an. 17
An. 265. Maximus, fedit	an. 18
An. 282. Theonas, fedit	an. 19
An. 300. Petrus I. <i>Martyr. S.</i>	an. 11
An. 312. Achillas, fedit	mensēs 5
An. 313. Alexander, fedit	an. 13
An. 326. Athanasius, fedit	an. 46
An. 373. Petrus II. fedit	an. 8

<i>Patriarchæ Antiocheni.</i>	
An. 238. Babylas, fedit	an. 9
An. 251. Fabius, fedit	an. 5
An. 254. Demetrianus, fedit.	an. 6
An. 260. Paulus Samosatenus, ob hæresim depositus an. 272. fedit	an. c. 11
An. 272. Dominus, fedit	an. 3
An. 277. Timæus, fedit	an. 5
An. 281. Cyrillus, fedit	an. c. 20
An. 302. Tyrannius, fedit	an. 11
An. 313. Vitalis, fedit	an. c. 5

die 1. Junii an. 69. Alexandria Imperator salutatus, regnat ann. 10. d. 6. minus. Natales obscuros militari laude illustrans, ubique Imperio dignus, nunquam dignior quam cum eo potitus. Moritur 24. Junii anni 79. an. natus 69. cum mensibus 7. & diebus 7.

S. Clemens Papa scribit ad Corinthios, apud Labbe, T. 1. Moritur an. 100.

Titus, Vespasiani filius, eidem successit 24. Junii 79. Moritur 13. Septemb. 81. Ab eo capta 8. Sept. 70. Jerosolyma, suo inundata sanguine, quæ Christi fudisset innoxium. Titus, humani generis amor & delicia, mores, quod rarum, in imperio emendavit.

Domitianus (T. Flavianus) Cæsarum duodecim postremus, Titi frater natura, non moribus, Christiani nominis persecutor, Tito succedit 13. Sept. an. 81. Regnat an. 16. d. 5. Confoditur in Palatio 18. Sept. anni 96. homo muscas & homines nullo delectu interimens, dignus secundi Neronis nomine.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 128. Levi, fedit	an. 1
An. 119. Ephras, seu Ephraim, fedit	an. 2
An. 131. Joses, seu Josephus, fedit	an. 1
An. 132. Judas, fedit	an. 2
An. 134. Marcus, fedit	an. c. 12
An. 146. Cassianus, fedit	an. 8
An. 144. Publius, fedit	an. 5
An. 159. Maximus, fedit	an. 5

Patriarchæ Constantinopolitani.

Canonem hunc, qui Decreto Concilii Nicæni I. aperte adversabatur, renovarunt ambitiosi Græci ann. 451. in Calcedonenfi Concilio, ubi non modo Primatus honoris post Romanum Pontificem Constantinopolitanis Episcopis concessus est, sed & iisdem assignata fuit Patriarchica Jurisdictio in Provincia Asiæ, Ponti & Thraciæ.

An. Ch.	92 F. Domitianus Aug. 16. Q. Volusius Saturninus.
	93 S. Pompejus Collega. Cornelius Priscus.
	94 Nonius Asprenas Torqua- tus. M. Aricius Clemens. <i>Subrogatur</i> Lateranus.
	95 F. Domitianus Aug. 17. T. Flavius Clemens.
	96 C. Fulvius Valens. C. Antistius Vetus.
	97 Coc. Nerva Aug. 3. L. Virginius Rufus.
	98 Nerva Aug. 4. M. Ulp. Trajanus Cæs. 2.
	99 C. Sotius Senecio 2. A. Cornel. Palma.
	100 Trajanus Aug. 3. M. Julius Fronto.
	101 Trajanus Aug. 4 S. Articulæus Pætus.
	102 Suranus. L. Licinius Sura.
	103 Trajanus Aug. 5. L. App. Maximus 2.
	104 Licinius Sura 2. P. Nerat. Marcellus.
	105 Vib. Jul. Candidus. A. Jul. Quadratus.
	106 L. Cejon. Com. Verus. L. Tutius Cerealis.
	107 L. Licinius Sura 3. C. Sotius Senecio.
	108 Ap. An. Trebonian, Gallus. M. Atil. Metellus Bradua.
	109 A. Corn. Palma 2. C. Calvisius Tullus.
	110 Crispus Priscianus. Solinus Orphitus.
	111 C. Calpurnius Piso. M. Vetricius Bolanus.
	112 Trajanus Aug. 6. T. Sextius Africanus.
	113 L. Publius Celsus. L. Clodius Crispinus.

fes. Obiit ann. 3. Trajani, Ch. 100. Sub eo perfec-
cutio Domitiani.

S. Evaristus, Anacleti Coadjutor, 25. Martii 95.
succedit 13. Julii anni 96. (juxta Pagi 95.) Præest an-
nos 12, m. 3. d. 13. Martyr 26. Octob. 106. Ita &
Pagi.

Juxta Benedict. succedit Clementi Evaristus sub finem
anni 100. Regit an. ferme 9. Moritur 26. vel 27.
Octob. 109. Sub eo persecutio Trajani, quæ S. Igna-
tium messuit.

S. Alexander eligitur 3. Decemb. Sedet an. 8, m. 5.
Martyr 3. Maji 117. Sedes vacat m. 1, d. 5.

Juxta Pagi, elig. 2. Mart. Martyr. 3. Maji 116.

Juxta Benedict. elig. anno 109. Præest annis 10.
plenis. Moritur 3. Maji anni 11.

Patriarchæ Alexandrini.

An. 380.	Timotheus, fedit	an. 5.
An. 385.	Theophilus, fedit	an. 27.
An. 412.	Cyrillus, fedit	an. 32.
An. 444.	Dioscorus, fedit	an. 7.
An. 451.	Proterius, fedit	an. 6.
An. 457.	Timotheus II. S.	an. 3.

Patriarchæ Antiocheni.

An. 318.	Philogonius, S.	an. c. 20
An. 322.	Paulinus, ob pravos mores depositus, fedit	an. 4
An. 325.	Eustathius, ab Arianis ejectus anno 327.	
An. 327.	Paulinus Arianus, fedit	an. 6.

S. Joannes tres suas Epistolas scribit anno 92.

Nerva (Cocceus) succedit Domitiano d. 18. Septemb. an. 96. Regnat an. 1. m. 4. d. 8. vel 9. Trajanum adoptat. Moritur sub finem Januarii 98.

Ulpus Trajanus Crinitus succedit Nervæ 27. Januarii 98. Vir Privati temperantia, Principis magnanimitate. Hoc uno miser, quod præclara multa multiplici in Christianos sævitia fœdavit. Sub eo dilaniatus est Ignatius, ferarum cupidior, quam gloriæ Trajanus. Regnavit is annis 19. m. circiter 7. Obiit ineunte m. Augusto annis 117.

S. Dionysius Areopagita, juxta plures, Martyr an. 95.

S. Joannes scribit Apocalypsim anno 96.

S. Timotheus, Discipulus Pauli, moritur anno 97.

S. Joannes scribit Evangelium anno 98.

S. Clemens moritur 13. Novemb. anni 100.

S. Joannes moritur 27. Decemb. vel anno 104.

S. Ignatius scribit Epistolas plures. Martyr anno 107, secundum Pagi anno 116. Finis Apostolici ævi.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 163. Julianus, fedit an. 2
An. 165. Gajanus, fedit an. 3
An. 168. Simmachus, fedit an. 2

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Patriarchæ Constantinopolitani.

Privilegio huic clanculum à solis Græcis Constantinopolitanæ Sedi asserto, pro viribus obstitere Lucentius & Bonifacius
E e e e e

An. Ch.	114 Q. Ninius Hasta. P. Manilius Vopiscus.
	115 L. Valerius Messala. M. Peto Vergelian.
	116 L. Ælius Lamia. Ælianus Vetus.
	117 Quinctius Niger. C. Vipfanius Apronian.
	118 Hadrianus Aug. T. Cl. Fuscus Salinator.
	119 Hadrianus Aug. Q. Jun. Rusticus.
	120 L. Catilius Severus. T. Aurelius Fulvius.
	121 M. Annii Verus 2. L. Augur.
	122 M. Acilius Aviola. C. Cornelius Panfa.
	113 Q. Artius Poetinus. C. V. Apronianus.
	124 M. Acilius Glabrio. C. Bellicius Torquatus.
	125 P. Cornel. Asiaticus 2. Q. Vettius Aquilinus.
	126 N. Annii Verus. L. Varius Ambibulus.
	127 Gallicanus. Titianus.
	128 L.N. Torquatus Asprenas, M. Annii Libo.
	129 P. Juventius Celsius 2. M. Annii Libo 2.
	130 Q. Fabius Catullinus. Q. Julius Balbus.
	131 Sev. Octav. Lænas Pontianus. M. Antoninus Rufinus.
	132 Sentius Augurinus. A. Sergianus.
	133 Hibertus. Sifenna.
	134 C. Jul. Servil. Sever. 3. C. Vibius Juventius Varus.
	130 Luperus Pontianus. Rufus Atilianus.
	136 L. Cejonius Commodus. Verus. S. Vetulen. Civica Pompejanus.

S. Sixtus I. eligitur 7 Junii. Sedet an. 9. m. 9. d. 26.
Martyr 3. Aprilis 127.
Juxta Pagi, eligitur an. 116. Martyr 3. Jul. 126.
Juxta Benedict. eligitur m. Majo 119. Sedet an. ferme
10. Moritur sub finem anni 128.

S. Telephorus eligitur 5. Aprilis. Regit an. 10.
m. 9. Martyr 5. Januarii 138.
Juxta Pagi eligitur anno 126. Martyr 5. Januarii, an.
137.
Juxta Benedict. eligitur sub finem anni 128. Sedet
annis ferme 11. Martyr 2, ut creditur, Januarii, an.
139.

Patriarchæ Alexandrini.

An. 460	Timotheus Solophaciolus, fedit	an. 16
An. 482	Petrus Mongus, jam antea iuvator Sedis Alexandrinæ, fedit	an. 8
An. 490	Athanasius II. Hæret Eutyech. fedit,	an. 7

Patriarchæ Antiocheni.

An. 328	Eulalius Arianus, fedit non diu.	
An. 328	Euphronius, fedit cum paucis mensibus	an. 1.
An. 330	Elacilius, fedit	an. 12.

Hadrianus (Ælius) à Trajano adoptatus, eidem succedit die 11. Augusti anni 117. Imperator an. 20, mensibus 11.

Judæos in Palestina gravissimo bello contrivit, caelis quingentis octoginta eorum millibus. Everſæ Jerosolymæ Æliam Capitolinam, adjuncto Jovis simulacro, erexit; nec patriam Judæis erepta sola miserorum voluptate, vel ad flendum adire permisit.

Nascitur S. Irenæus, exinde Episcopus Lugdunensis.

Eustachius & Socii, Martyres.
Lenglet.

S. Quadratus, Atheniensis Episcopus, anno 126.

Apologiam pro Religione offert Adriano anno 131. unde refrigescit persecutio.

Justinus Philosophus, natus anno 103, fidem Christi amplectitur anno 133. Moritur anno 167.

Fauſtinus & Jovita, Martyres.
Lenglet 21.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 170 Gajus, sedit	an. 3
An. 173 Julianus II. sedit	an. 5
An. 178 Capito, sedit	an. 4

Patriarchæ Constantinopolitani.

Apostolicæ Sedis Legati. Interceſſerunt & ipsi summi Pontifices Leo & Gregorius, uterque re & cognomento Magnus,

An. Ch.	137 L. Ælius Cæf. Verus 2. P. Cælius Balbinus.
	138 Sulpitius Camerinus. Quinctius Niger Magnus.
	139 Antoninus Pius Aug. 2. Bruttius Præfens.
	140 Antoninus Pius 3. M. Aurelius Cæsar.
	141 M. Peducæus Syloga Priscinus. T. Hænius Severus.
	142 L. Cuspius Rufinus. L. Statius Quadratus.
	143 T. Bellicius Torquatus. T. Claudius Atticus Herodes.
	144 Lollianus Avitus. Claudius Maximus.
	145 Antoninus Pius Aug. 4. Marc. Aurelius Cæf. 2.
	146 Sext. Erucius Clarus 2. En. Claudius Severus.
	147 M. Valerius Largus. M. Valer. Messalinus.
	148 Bellicius Torquatus, 2. M. Salv. Julianus Vetus.
	149 Sergius Corn. Scipio Orfitus. Q. Nonius Priscus.
	150 Glabrio Gallicanus. Antistius Vetus.
	151 S. Quintilius Condianus. S. Quintilius Maximus.
	152 Sext. Junius Glabrio. C. Valer Omallus Verianus.
	153 C. Brutius Præfens 2. M. Junius Rufinus.
	154 L. Aurelius Commodus. Til. Sext. Lateranus.
	155 C. Julius Severus. M. Rufinus Sabinian.
	156 M. Scionius Sylvanus. C. Serius Augurinus.
	157 Barbarus. Regulus.
	158 Q. Flav. Tertullus. Claudius Sacerdos.
	159 Plantius Quintillus. Atilius Bradua.

S. Hyginus eligitur 6. Januarii.
Sedet an. 4, d. 3. Martyr 8. Janua-
rii 142.

Juxta Pagi, eligitur 137.. Mori-
tur die 10 Januarii 141.

Juxta Bened. eligitur anno 139
Moritur anno 142.

S. Pius I. eligitur 9. April. Re-
git annis 8, m. 3. d. 3. Martyr 11.
Jul. 150.

Juxta Pagi eligitur an. 141. Mo-
tur 11. Julii 151.

Juxta Bened. eligitur anno 142.
Moritur anno 157.

Romanum contra
Theodotum Coriar.
Fabric. T. 11. p. 186.

S. Anicetus eligitur 15. Julii. Se-
det an. 10, m. 9. d. 5. Martyr 10
Aprilis 161.

Juxta Pagi, eligitur anno 151.
Martyr 17. Aprilis 161.

Juxta Bened. eligitur anno 157.
Regit annis 11. Moritur anno 168.

Pergamenum in Asia
contra Colobarfan.
Baluf. solus.

Patriarchæ Alexandrini.

An. 497 Joannes Mela, seu Hemula, hær. Eutych. S.	an. 9.
An. 506 Joannes Nicæota, hær. Eutych. fedit	an. 11.
An. 516 Dioscorus junior, hær. Eutych. fedit	an. 2.

Patriarchæ Antiocheni.

An. 342 Stephanus depositus anno 349 fedit	an. 7.
An. 349 Leontius, fedit	an. 9.
An. 358 Eudoxius, paulo post, seu die 28. mensis Januarii ad Sedem CP. transvectus.	

Antoninus Pius imperat annis 22, m. 7, dieb. 26. Moritur anno 161. Pii cognomen meruit, non tam quia mole Adriani in sepulchrum erecta, memoriam ejus commendavit posteris, quam quia humanum genus amore & beneficiis complexus est universum. Deorum tamen quam Dei studiosior, Christianos passus est cruciari.

Papias Hierapolit. Claret circa annum 120. Moritur an. 150.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 182 Maximus, sedit	an. 4
An. 186 Antonius, sedit	an. 5
An. 191 Valens, sedit	an. 3
An. 194 Dolichianus, sedit	an. 2

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Patriarchæ Constantinopolitani.

& Leo IX. Verum progressu temporis adeo invaluit afflicta illa Imperiali Sedi dignitas, ut eam in Concilio Lateranensi IV.

F f f f f

An. Ch.	160 T. Clod. Vibius Varus. Atilius Bradua.
	161 M. Ælius Aurelius Verus, Cæsar 3. Ælius Commodus 2.
	162 L. Junius Rusticus. C. Vettius Aquilinus.
	163 L. Papirius Ælianus. Junius Pastor.
	164 M. Nonnius Macrinus. L. Cornelius Juventius.
	165 L. Arrius Pudens. M. Gavius Orfitus.
	166 Q. Servilius Pudens. L. Fusilius Pollio.
	167 Aurel. Verus Aug. 3. T. Numidius Quadratus.
	168 Apronianus 2. L. Vettius Paulus, 2.
	169 Q. Sosius Priscus. P. Cælius Apollinaris.
	170 M. Cornelius Cethegus. C. Erucius Clarus.
	171 L. Septimius Severus, 2. L. Alfidius Herennanus.
	172 Claudius Maximus. Cornel. Scipio Orfitus.
	173 M. Aurel. Severus, 2. T. Claudius Pompejanus.
	174 Gallus. Flaccus.
	175 Calpur. Piso. M. Sal. Julianus.
	176 T. Vitrasius Pollio, 2. M. Flavius Aper, 2.
	177 L. Aurelius Commodus. Plautius Quintillus.
	178 Julianus Vettius Rufus. Gavius Orfitus.
	179 L. Aurelius Cominodius Aug. 2. T. Annius Aur. Verus. <i>Subrogati Jul.</i> 1. P. Helvidius Pertinax. M. Didius Severus Julianus.
	180 L. Ful. Brutius Præfens, 2. S. Quintilius Condianus.
	181 L. Aurel. Commodus 3. L. Antistius Burrhus.
	182 Petronius Mamertinus. Cornel. Trebellius Rufus.
	183 L. Aurelius Commodus 4. M. Aufid. Victorinus 2.

Oriente contra Cer-
donem. *Baluf. solus.*

13. S. Soter eligitur 1 Januarii Se-
det annis 9, m. 3, d. 22. Martyr
22 Aprilis 171. Vacat Sedes d. 10.
Juxta Pagi, eligitur anno 161.
Moritur anno 170.
Juxta Bened. eligitur anno 168.
Præst annis 8. Moritur exeunte
anno 176, vel ineunte 177.

Romanum adversus
Quartodecimanos.
Fabric. T. 11. p. 186.

14. S. Eleutherius eligitur 3 Maji.
Regit annis 14, d. 33. Martyr 26
Maji 185.
Juxta Pagi, eligitur die 1. Maji
anni 170. Moritur 15. Maji 185.
Juxta Bened. eligitur anno 177.
Præst annis plus 17. Moritur an-
no 193.

Hierapolitanum con-
tra Montanistas. *Ba-
lus. Fabric.*

Patriarchæ Alexandrini.

An. 518 Timotheus, hæc.
Eutych. sedit

an. 17

Patriarchæ Antiocheni.

An. 360 Meletius ab Arianis in exilium
ablegatus. Fuit ille schismatis in Oriente

{ Marcus Aurelius imperat annis 19, d. 10.
 { Lucius Verus annis 9.

O quam dissimiles & vita & moribus ambo! Aurelius nomen Philosophi morum integritate adimplevit. Verus luxu & libidine diffuens, mancipium fuit voluptatis, ut in uno Palatio virtus & vitium hospitarentur. Uterque tamen concordi animo Imperium gessit. Male de Christianis meruit Aurelius, etsi dum pugnat in Quados, siti & calore interclusus, suis imbrem, hostibus fulmina, ex *Legionis fulminantis* precibus obtinuerat.

S. Polycarpus, Smyrnenfis Episcopus, moritur post medium Seculi II. Scribit de morte ejus Ecclesia Smyrnenfis.

Claret Melito, Sardinensis Episcopus,

Tatianus Justini Discipulus.

Athenagoras Marco Aurelio apologiam offert pro Christianis.

Theodotio Vetus Testamentum Græce vertit.

S. Irenæus, Episcopus Lugdunensis, anno 177. Martyr anno 202.

Theophilus, Antioch. Episc. apologiam instituit pro Christianis.

Apollinaris Hierapolit.

Pantenus, Catechist. Alexand.

Hegesippus, Hist. Eccl. moritur.

Commodus (L. Æl. Aurel.) imperat annis 12, m. 9, d. 14. Strangulatur ultima nocte anni 191.

Is Aurelii patris (nisi tamen gladiatoris filius erat) virtutes spurcissimis vitiis expunxit. Cum exoletis & meretricibus in Palatio, cum gladiatoribus & bestiariis in arena dehonestatus, Herculis personam induens, plures mactavit clava. Nec sororis nec affinium vitæ parcens, vix dignus qui à Narcisso athleta necaretur.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 196 Narcissus, ejectus post an. 4
 An. 199 Dius, sedit an. 8
 An. 207 Germanius, sedit an. 4

Patriarchæ Constantinopolitani.

utcumque confirmaverit Innocentius III.
 Nobis jam referendi, non equidem Byzantini Præsules, multam partem ignoti,

An. Ch.	184 M. Eggius Marallus. M. Attil. Met. Brudua.
	185 Triarius Maternus. M. Attilius Bradua.
	186 L. Aurelius Commo- dus, 5. M. Acilius Glabrio, 2.
	187 Clodius Crispinus. Papir. Ælianus.
	188 Allius Fuscianus, 2. Dullius Silanus, 2.
	189 Junius Silanus. Q. Servilius Silanus. <i>Subrogatur.</i> Severus Vitellius.
	190 L. Aurelius Commodus, Aug. 6. M. Patronius Septimianus.
	191 Cassius Apronianus. M. Bradua Mauricus.
	192 L. Aurelius Commodus, Aug. 7. P. Helvius Pertinax, 2.
	193 Q. Sotius Falco. C. Julius Erucius Clarus. <i>Subrogantur 1. Martii.</i> Fl. Claudius Sulpicianus. F. Cilo Septimianus. <i>Et Julii 1.</i> Ælius. Probus.
	194 L. Septimius Severus, Aug. 2. Clodius Albinus Cæsar. 2.
	195 Q. Flavius Scapula Ter- tulus. Tineius Clemens.
	196 Cn. Domitius Dexter, 2. L. Valerius Messala.
	197 Appius Claudius Latera- nus. M. Titius Rufinus.
	198 Tiberius Aturn. Satur- ninus C. An. Trebon. Gallus.
	199 P. Cornelius Anullinus, 2. M. Aufidius Fronto.
	200 Tib. Claudius Severus, 3. Claudius Aufidius Victori- nus.
	201 L. Annius Fabianus. M. Nonius Mucianus.

15. S. Victor I. eligitur Julii 18.
Sedet annis 12, diebus 10. Mar-
tyr 28 Jul. 197.
Idem Pagi.
Juxta Bened. eligitur anno 193.
Moritur anno 202.

16. S. Zephirinus, electus 25 Sep-
temb. Regit an. 19. mensibus 10.
diebus 2. Martyr 26. Julii 217.
Juxta Pagi, eligitur die 7. Au-
gusti 197. Moritur 12. Julii 217.
Juxta Benedict. eligitur anno
202. Sedet annis circiter 17. Mo-
ritur 20 Decembris 218.

190 vel 197. Ro-
manum, Cæsariense,
Ponticum, Osrohenum,
Lugdunense, &c. in
causa Quartodeciman-
Labbe & alii.

Lugdunense contra
Valentin.

200, vel 215, vel
225. Carthagenense,
seu Africanum, pro ab-
jiciendo Baptismo Hæ-
reticorum.

Patriarchæ Antiocheni.

male famosi occasio. Quidam enim è Ca-
tholicis, qui Eustachiani dicebantur, à Me-
letii communione, quia ab Arianis ordinati,
recedebant; quidam stabant ab ejusdem par-
tibus, quia hunc strenue Catholicum esse re-
scirent. Adauxit Lucifer Calaritanus schis-

ma, dum electo Paulino sopire voluit. Ex-
tunc enim è Catholicis alii Meletio, alii
Paulino adhæserunt.

An. 381 Flavianus, fedit an. 23

An. 400 Prophyryus, obiit an. 413

Pertinax (P. Helvius) imperat d. 97. Necatur à militibus 200, d. 28, Martii ejusdem anni 193.

Julianus, Niger, & Severus, de Imperio certant, Julianus regnat d. 66. Niger exeunte eodem anno perit. L. Septimius Severus imperat annis 17, mensibus 8, diebus 3. Moritur Eboraci in Anglia die 4. Julii, anno 211.

Sub eo Lugdunum, florentissima Colonia igne & cædibus vastata, & acerbissima in Christianum nomen crudelitate sævitum. Inde Lugdunensis Antistes Irenæus, virtutum ut & doctrinæ dives vitam sub gladio fortissime posuit, anno circiter 202. Tyranno superstitit Religio Christiana, quæ cladibus suis ferax, de Imperio ipso triumphavit.

Polycrat. Episc. Ephesi.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 211 Gordius, fedit an. 5
An. 216 Narcissus qui supra, restitutus
est, & Martyr obiit an. 237. Unde fed. an. 20
An. 237 Alexander Martyr sub
Decio, fedit an. 14
An. 251 Mazabanus, fedit an. 24
Tournel. Theol. Moral. Tom. X.

Patriarchæ Constantinopolitani.

& hi obscuræ successionis, sed qui in urbe jam regia federunt. Sunt hi porro.
An. 317 Metrophanes, fedit an. 10
An. 327 Alexander, fedit an. 13
An. 340 Paulus statim à Constantino
Ariano ejectus.
G g g g g

An. Ch.	202 L. Septim. Severus, Aug. 3. M. Aurel. Antonin.		
	203 L. Fulvius Plantianus. P. Septimius Geta.		
	204 L. Fab. Sept. Cilo 2. M. Annius Libo.		
	205 M. Aurelius Antoninus Caracalla, Aug. 2. Septimius Geta Cæsar.		
	206 M. Nummius Albinus. Fulvius Æmilianus.		
	207 M. Flavius Aper. Q. Attius Maximus.		
	208 M. Aurel. Anton. Cara- calla, Aug. 3. P. Septim. Geta Cæsar, 2.		
	209 Tit. Claudian. Civica Pompejanus. Lollianus Avitus.		
	210 M. Acilius Faustinus. C. Triarius Rufinus.		
	211 Q. Lollianus Gentianus. Pomponius Bassus.		
	212 C. Julius Asper. P. Asper. <i>fratres</i> .		
	213 M. Antoninus Caracalla, Aug. 4. D. Cæcilius Balbinus. <i>Subrogati</i> M. Antonius Gordianus. Helvius Pertinax.		
	214 Silius Messala. Q. Aquillius Sabinus.		
	215 Æmilius Lætus, 2. Anicius Cerealis.		
	216 C. Atius Sabinus, 2. S. Cornelius Anullinus.		
	217 C. Bruttius Præfens. T. Messius Extricatus. <i>Subrogati</i> . Macrinus Aug. Diadumenianus Cæsar.	17. S. Callixtus eligitur 2. Aug. Sedet annis 5, mensibus 2, die- bus 10. Martyr 12. Octobris, 222. Juxta Pagi eligitur 17 Julii 217. Martyr 28 Septembris 222. Juxta Benedict. eligitur ineunte anno 219. Martyr 14 Octobris 223.	Carthaginense II. de Disciplina. <i>Harduin</i> <i>folus. Tom. I.</i>
	218 M. Opelius Macrinus, Aug. 2. Q. M. Coclat. Adventus.		
	219 M. Aurelius Anton. Heliogabalus, 2. Licinius Sacerdos.		

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 276	Hymenæus, fedit	an. 22
An. 198	Zabbas, seu Ladas, fedit	an. 2
An. 300	Hermon, fedit	an. c. 10
An. 311	Macarius, fedit	an. 24
An. 335	Maximus, fedit	an. 15

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 340	Eusebius Nicom. fedit	an. 2
An. 342	Macedonius, divinitatis Spiritus Sancti impugnator, depositus anno 360, fedit	an. 18
An. 360	Eudoxius, Arianus, fedit	an. 10

Caracalla (M. Aurel. Antonin.) Severi filius, natus 4 Aprilis 188. à Severo Cæsar institutus anno 202. Imperat cum fratre Geta, quem inter matris brachia occidit 17 Februarii anni 212. Ipse vero à Sicariis interimitur 8 Aprilis anni 217. Imperat annis 6, mensibus 2. Nihil patris, præter favitiam, imitatus, viginti mortalium millia qui fratri faverant interemit, quos inter Papinian. Themidis oraculum. Periit anno ætatis 29 eorundem militum manu, quibus, ut sibi licerent omnia, omnia condonabat. Ita scelus sceleri nunquam tutum.

Marcus Opelius Macrinus, Caracallæ occisor, eligitur 11 Aprilis. Imperat anno 1, mensibus ferme 4. Sternitur ab Heliogabolo die Junii 7 anni 218.

Antoninus Heliogabalus renuntiatur Imperator 6 Maji. Vincit Macrinum 7 Januarii. Inde regnat annis 3, mensibus 9, diebus 4. Occiditur 11 Martii 222.

Hic mortalium omnium fœdissimus: digna indignæ matris (Semiamiræ, seu Julæ) pro-pago, ultimum humanitatis portentum, tribus annis per infamia quæque volutatus, unco impacto cæsus, in cloacam, inde in Tiberim projicitur, anno ætatis 18.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 350 Cyrillus ab Arianis depositus
post an. 8
An. 358 Herennius, à Catholicis
depositus anno 361., fedit an. 3

S. Clemens Alexandrinus moritur post
annum 211, forte 215.

Tertullianus, Presbyter Carthaginensis
Moritur circa 217 vel 220.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 370 Evagrius (Arianis Demo-
philum agnoscentibus, fedit an. 9
An. 378 S. Gregor. Nazianz.
cessit post an. 2

An. Ch.	220 M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, Aug. 3. M. Aurelius Eutych. Comazon.
	221 An Gratus Sabinianus. Claudius Seleucus.
	222 Aurelius Antoninus Heliogabalus, Aug. 4. M. Aurel. Severus Alexan- der Cæsar.
	223 L. Marius Maximus. L. Roscius Ælianus.
	224 Claudius Julianus, 2. Claudius Crispinus.
	225 M. Mæcius Fuscus, 2. L. Turpilius Dexter.
	226 M. A. S. Alexander, Aug. 2. C. Quintilius Marcellus.
	227 M. Nummius Balbinus. Maximus Æmilius.
	228 Tr. Manilius Modestus. Serg. Calpurn. Probus.
	229 M. A. S. Alexander, 3. Cassius Dio, 2. <i>Huic subrogatur</i> M. Anton. Gordianus.
	230 L. Calp. Virius Agricola. S. Catus Clementinus.
	231 M. A. C. Civica Pompe- janus. Pelagianus, <i>al.</i> Felicianus.
	232 P. Julius Lupus. Maximus.
	233 Maximus, 2. Ovinus Paternus.
	234 Maximus, 3. C. Cælius Urbanus, <i>Vel</i> Maximus, <i>vel</i> Urbanus.
	235 L. Catil. Severus. L. Ragon Urinat. Quin- ctianus.
	236 C. Julius Verus Maxi- minus, Aug. C. Julius Africanus.

18. S. Urbanus I. eligitur 13 Oct.
Regit an. 7, mens. 7, diebus 11.
Martyr 23 Maji 230.

Juxta Pagi eligitur 1 Octobris
222. Martyr 24 Maji 230.
Juxta Benedict. eligitur sub fi-
nem anni 223. Sedet annis fer-
me 7. Moritur 25. Maji 230.

Alexandrinum, ubi
degradatur Origenes,
quia sui sector. *Baluf.*

19. S. Pontianus eligitur 29 Au-
gust. Sedet annis 5, mensibus 2,
diebus 2. Martyr 30 Octobris 235.
Juxta Pagi, eligitur 22 Junii.
Cedit loco 28 Sept.
Juxta Benedict. eligitur 22 Julii
anni 230. Relegatur in Sardiniam
an. 235. ibique moritur 28 Sep-
tembris. Sub eo fævit persecutio
sexta Maximini, eaque acerbissi-
ma.

20. S. Antherus eligitur 22 Nov.
juxta Pagi, & juxta Bened. 21.
Sedet mense 1, diebus 12. Mar-
tyr 5 Januarii 136. Idem Pagi &
Bened.

Alexandrinum contra
Ammonium, Fidei
desertorem. *Labb.*
Tom. I.

21. S. Fabianus eligitur 4 Jan.
Sedet an. 14, mense 1, diebus 25
Martyr 1 Martii 250.
Juxta Pagi eligitur 11. Januarii.

Iconium & Synod.
contra Baptisma
Hæret.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 361	Cyrillus idem qui supra, denuo ab Arianis ejectus, fedit tunc	an. 3
An. 364	Hilarius, Arianus, fedit	an. 15
An. 379	Cyrillus iterum restitutus, fedit	an. 7
An. 386	Joannes II. fedit	an. 30
An. 416	Praglius, fedit	an. 8
An. 405	Atticus, fedit	an. 20

An. 381	Nectarius, fedit	an. 17
An. 379	S. Joannes Chrysoftom. in exilium missus	
	anno 404, obiit	an. 407
An. 404	Arsacius, fedit cum mensibus 4	an. 1
An. 425	Sisiniius, fedit	an. 2
An. 427	Nestorius propter hæresim	

Julius Africanus moritur post annum
220.

Severus Alexander avunculo Heliogabalo succedit 11 Martii. Christum una cum Diis suis coluit. In Palatio justus, severus in castris, fortis in acie, prioris monstri delevit infamiam. Leges per Ulpianum aliosque Jurisconsultos emendavit. Persas vicit in Oriente, Afros vicit in Mesopotamia; plura gesturus, nisi cum matre Julia Mamaea, agente Maximo, necatus esset. Regnat annis 13. diebus 9. Occiditur 19 Martii 235, natus annis 26, mensibus 5.

Urannius Tyrannus.

Maximinus I. (Caius Julius Verus) imperat annis 3. Novus phalaris occiditur sub finem Martii 238.

Minucius Felix scripsit Octavium contra Gentiles.

Ammonius Philosophus Alexandrinus, Origenis magister, dat Harmoniam Evangelicam.

Patriarchæ Constantinopolitani.

à Concil. Ephes. an. 431
à Sede sua deturbatus, fedit an. c. 5
An. 431 Maximianus, fedit an. 3
An. 434 Paoclus, fedit cum
Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

mensibus aliquot, an. 13
An. 447 Flavianus, fedit m. 10.
supra an. 1
An. 449 Anatolius, fedit an. 9
H h h h h

An. Ch. 237 P. Titius Perpetuus.
L. Ovinus Rust. Cornelian.
Subrogati 1. Maji.
Julius Silanus.
Cn. Messius Gallicanus.
Huic substituitur
L. Septimus Valerianus.
Utrique M. Julio.
T. Claudius Julianus.
Celsus Ælianus.

238 M. *vel* Ant. Pius
Crinitus.
Pontianus Proculus.

239 M. Ant. Gordianus,
Aug.
M. Acilius Avola.

240 Vetrius Salbinus, 2.
Venustus.

241 M. Anton. Gordianus
Aug. 2.
T. Cl. Civica Pompejanus,
2.

242 C. Vettius Auf. Atticus.
C. Asinius Prætextatus.

243 Jul. Arrianus.
Æmilius Papus.

244 Peregrinus.
A. Fulvius Æmilianus.

245 M. Julius Philippus.
T. Fabius Junius Titianus.

246 Bruttius Præfens.
Nummius Albinus, 2.

247 M. Julius Philippus
August. 2.
M. Julius Philippus Cæsar.

248 M. Julius Philippus Au-
gustus, 3.
M. Julius Philippus
Cæsar, 2.

249 M. Fulvius Æmilia-
nus, 2.
Junius Aquilinus.

250 Cn. Messius Decius
Aug. 2.
An. Maximus Gratus.

251 Cn. Messius Decius
Aug. 3.
Q. H. H. M. Decius Cæsar.

252 C. Vib. Tribonius Gall.
Aug. 2.
C. Vibius Volusianus
Cæsar.

Martyr 20 Januar. Idem quoad
diem mortis Benedict. qui de initio
nihil præter eundem annum 236
definiunt.

Roma um contra
Origen. *Regi. Labbe.*

240 vel circiter,
Lambesitanum in Africa,
ex Episcop. 90 contra
Privatum hæretic.

Philadelphienſe ſeu
Boſtrenſe in Arabia
contra Berillum.

Ephesinum contra
Noetianos. *Baluſ.*
Harduin. Tom. I.

246 vel circiter, Ara-
bicum contra eos, qui
animas cum corporibus
mori & reſurgere ſta-
tuebant.

22. S. Cornelius eligitur 2 Jun.
(Juxta Pagi 4 Janu. juxta Bened. 4.
Jan. 251. cum Sedes vacasset men-
ſibus 16.) Regit an. 2. m. 3. d. 12.
Martyr 14 Sept. 252. Idem Pagi
& Bened.

Novatianus Antipapa I.

23. S. Lucius elig. 18 Oct. (Pagi
25 Sept.) Sedet anno 1, m. 4. d.
17. Martyr 3. Martii 254. Pagi &
Bened. 4. Martii 253. qui eum non-
niſi m. 5. cum aliquot diebus præ-
ſuiſſe volunt.

Acaianum contra
Valeſianos ſeu Eunu-
chos. *Baluſ.*

Romanum pro reci-
piendis lapſis. *Regia*
& Labbe ſoli.

Romanum contra
Novatianum.

Carthaginenſe pro
recipiendis lapſis.

Romanum ex 60
Episc. quo confirmatur
Carthag. præced.

Carthagin. contra
Privatum, Feliciff. &
Novatian.

Antiochen. contra
Baptiſinum Hæret.

Gordianus uterque, pater & filius, M. Antonius Africanus, ab exercitu contra Maximinum rebeli eliguntur. Firmata electio à Senatu 27 Maji. Occiditur filius in prælio : pater laqueo se interimit. Gesta hæc intra hebdomadas 6, eod. an. 237.

maximus & Balbinus à Senatu electi 9 Julii, post maximini mortem anno 238. à militibus necantur.

Gordianus junior, filius vel nepos secundi Gordiani, à Senatu Cæsar 9 Julii 237, à Prætorii cohortibus Augustus renuntiatur 15 Junii anni 238. Imperat annis 5, mensibus fere 8. Occiditur anno 244, incunte martio.

Philippus ante diem 16. Martii à militibus imperium recipit. Primus is Christo nomen dedisse creditur. A. S. Babyla exclusus ab Ecclesiæ ingressu ob illatam Gordiano juniore mortem, exomolegesim fecit. A Decio casus est circa 19 Octobris 249. Regit annis 9 & mensibus aliquot.

Decius (. Menius Quintus Trajanus) succedit Philippo mense Octobri. Misere periit in palude : homo immani sua contra Ecclesiam persecutione execrandus. Regnat annis 2, mense 1, diebus aliquot.

Gallus (Cajus Vibius Trebonianus) eligitur anno 251. Volusianum filium suum circa mensem Julium Augustum facit. Uterque occiditur circa mensem Majum anni 253. Gallus & ipse Ecclesiæ persecutor.

An. Ch.	253 C. Vib. Volufianus. Aug. 2. M. Valerius Maximus.
	254 P. Licinius Valerianus, Aug. 2. P. Licinius Gallienus, Aug.
	255 P. Licinius Valerianus. Aug. 3. P. Licinius Gallienus, Aug. 2.
	256 M. Valerius Maximus, 2. M. Acilius Glabrio, <i>Subrogati.</i> Antoninus. Gallus.
	257 P. Licinius Valerianus, Aug. 4. P. Licinius Gallienus, Aug. 3. <i>Subrogati</i> 1. <i>Julii.</i> M. Ulpus Crinitus. L. Domatius Aurelianus.
	258 M. Aurelius Memmius Tuscus. Pomponius Bassus.
	259 Fulvius Æmilianus. Pomponius Bassus, 2.
	260 Lucius Cornelius Secu- laris, 2. Junius Donatus.
	261 P. Licinius Gallienus, Aug. 4. L. Petronius Volufianus.
	262 P. Licinius Gallienus, Aug. 5. L. Petronius Taurus Volufianus.
	263 M. Nummius Albi- nus, 2. Maximus Dexter.
	264 P. Lic. Gallien. Aug. 5. An. Saturninus,
	265 P. Licinius Valerianus, Cæsar. 2. M. Lucianus Macer Rufi- nianus.
	266 P. Lic. Gallien. Aug. 6. Sabinillus.
	267 Ovinus Paternus, Arcefilaus.
	268 Ovinus Paternus, 2. Marianus.
	269 M. Aurelius Claudius, Aug. 2. Paternus.

24. S. Stephanus eligitur 10 April.
Sedet an. 3, m. 3. d. 23. Martyr 2.
Aug. 257. Sub eo gravis emerfit
controversia de Baptismi ab Hære-
ticis dati valore circa annum 255.
Juxta Pagi eligitur 13 Maji 253.
Martyr 2 Augusti 257.
Juxta Bened. eligitur m. Mart.
Sedet annis 4 & mens. ferme 6.
Moritur anno 257.

25. S. Sixtus II. Coadj. 2 Sept. 255.
succedit 2 Augusti 257. Regit an-
nis 2, d. 9. Martyr. 6 Aug. 259. in
persecutione Valeriani, quæ est
octava.

Juxta Pagi, succedit 24 Aug. 357.
Martyr 6 Aug. 258. Idem Ben.

26. S. Dionysius eligitur 19 Sept.
Sedet annis 9, m. 3. d. 10. Obiit 29.
Decemb. 268. Vacat Sedes d. 14.
Juxta Pagi & Ben. eligitur 22.
Julii 259. cum Sedes uno pene an-
no vacasset. Juxta eosdem mori-
tur 26. aut 27. Decemb. 269.

27. S. Felix I. eligitur 3 Januarii
(juxta Pagi & Benedict. 28 aut 29.
Decemb. anni 269) Sedet annis 4,

Carthagin. contra
Baptismum Hæret.

Carthagin. contra
Basilidem & Martialem,
Episcopos Libellaticos.

Carthag. ex Cypria-
no & 32. Episcopum
contra Baptismum Hæret.

Carthag. cum Cypria-
no & 71. Episcopis, ubi
idem error confirmatur.

Romanum, quo Car-
thaginensis definitio re-
jicitur à S. Stephano.

Carthagin. quo cum
Episcopis 85. error
idem denuo sancitur.

Alexandrinum contra
Novatum. *Fabric.*

Narbonense (aliis,
anno 257.) quo S. Pau-
lus, Narbonensis Epif-
copus I. miraculose ab
impacta incontinentiæ
labe vindicatur.

Africanum pro Bap-
tismo Hæret.

Alexandrinum contra
Nepotian. & Cerinthum
Millenarios. *Fabric.*
T. II. p. 292.

Antiochen. I. mense
Septembris contra Sa-
mosat. qui ementita fide
censuræ se subducit.

Romanum pro Bap-
tismo Hæret. *Fabricius,*
ibid.

Antiochen. II. in quo
depositus est Paulus
Samosat.

Æmilianus (C. Julius) imperat mensibus 3 vel 4. Occiditur circa mensem Aug. 253.

Valerianus (P. Licinius) mense Augusto Imperator renuntiatur. Licinium Gallienum filium in Imperii consortium vocat, & cum eo annis septem, id est ad annum 260. regnat. Captus à Sapore Persa Valerianus, scabellum ipsius equum conscendentis efficitur. Demum cute nudatus conditur sale. Digitum Dei, innoxii sanguinis vindicem, in funesto illo excessu agnoverunt omnes Christiani.

Origenes Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter, natus anno 181, moritur anno 252 vel 253.

Licinius Gallienus post patris mortem solus imperat annis 8. Occiditur circa 20 Martii 268. Infelix sub eo Situs Imperii à Tyrannis 18. defatigati, præter eos qui Cæsaris & Augusti nomine insigniti erant.

S. Cyprianus, Carthagin. Episcop. anno 248. Martyr 258, Septembris 14.

Pontius Diaconus, auctor vitæ Cypriani.

Claudius II. (M. Aurelius Gothicus) Imperator renuntiatur; quod nuncium Scnatui die 24 Martii gratum accidit, Sirinii lue moritur anno regni 3, anno 270.

An. Ch. 270 Flavius Antiochianus.
Furius Orphitus.

271 L. Domitius Aurelian.
Aug.
M. Ceionius Virius Bassus.

272 Quietus.
Voldumianus.
Subrogatur mens. Jul.
Falconius, *vel* Nicomachus.

273 M. Claudius Tacitus.
M. Fur. Placidianus.

274 L. Valer. Domitianus
Aurelianus, Aug. 3.
C. Julius Capitolinus.

275 L. Valer. Domit. Aurelianus, Aug. 4.
Huic substituitur 1. Febr.
M. Aurel. Gordianus.
Isti vero 1. Jul.
Ver. Cornif. Gordianus.

276 M. Claudius Tacitus,
Aug. 2.
Fulvius Æmilianus
Huic subrogatur 1. Febr.
Ælius Corpianus.

277 M. Aurelius Probus.
Aug. 2.
M. Aurelius Paulinus.

278 M. Aurelius Probus.
Aug. 2.
M. Furius Lupus.

279 M. Aurelius Probus,
Aug. 3.
Ovinus Paternus.

280 Junius Messala.
Gratus.

281 M. Aurelius Probus,
Aug. 4.
C. Julius Tiberianus.

282 M. Aurelius Probus,
Aug. 5.
Pomponius Victorinus.

283 M. Aurelius Carus,
Aug. 2.
Marcus Aurelius Carinus,
Cæsar.
Subrogatur 1. Jul.
M. Aurelius Numerianus.

284 M. Aurelius Carinus, 2.
M. Aurelius Numerianus,
2.
His substituti 1. Maji.
Diocletianus.
Annius Bassus.
Quibus subrogati 1. Sept.
M. Aurelius Valerius
Maximianus.
M. Junius Maximus.

mensibus 11, diebus 29. Moritur 1. Junii 274. Vacat Sedes die 1. (Juxta Pagi & Bened. moritur 22. Decemb. 274.) Sub eo sævit, quæ nona est, Aureliani persecutio, annis 273. & 274.

28. S. Eutychianus eligitur 3. Januarii 274. (Juxta Pagi & Benedict. 5 vel 6 Januarii 275.) Sedet annis 9, mensibus 11, diebus 6. Obiit 8 Dec. 283. Vacat Sedes diebus 7. Idem ferme Pagi & Bened.

Anciranum in Galatia de Disciplina.
Pithæus.

Ancyranum in Cælesiria. *Idem.*
Mesopt. contra Manem.

29. S. Cajus eligitur 6. Decemb. (Juxta Pagi 15 Decembris Juxta Benedict. 17 Decemb.) Sedet annis 11, mensibus 4, diebus 12. Martyr 27 Aprilis 295. Vacat Sedes mensibus 7, diebus 24.

Juxta Pagi, moritur Cajus 21. Aprilis. Juxta Bened. 22, anni 296. Unde sedet annis 12, mensibus 4, & diebus aliquot.

Quintilius (M. Aurel. Claudius) Claudii Gothici frater , necatur post dies Imperii 17.

Aurelianus (Lucius Valerius Domitius) infimi loci homo , post Claudii II. mortem eligitur sub mensem Aprilis. Imperat annis 4, & aliquanto plus.

Tacitus (M. Claudius) post 6 vel 7. interregni annos eligitur à Senatu. Imperat mensibus 6. Obiit circa 12 Aprilis 276.

Florianus Taciti frater seipsum ad Imperium vocat : at intra dies 60 incisis sponte venis obit.

Probus (M. Aurelius Valerius) ad Imperium invitatus assurgit , mense Aprilis 276 Digne imperat , & tamen à militibus occiditur an. 282.

Carus (M. Aurelius) eligitur circa mensem Augustum. Perit ictus fulmine , exeunte anno 282 , vel ineunte 284.

Caro successerunt filii ejus , jam Augusti, Carinus & Numerianus. Periit eodem anno Numerianus , ante diem 17 Septembris. Cæsus est & Carinus anno 205 ab exercitu Diocletiani.

S. Gregorius Thaumaturgus, Episcopus Neocæsaris, circa annum 240. Mortuus creditur anno 270, Novemb. 17.

An. Ch.	285 C. Valerius Diocletianus, Aug. 2. Aristobolus.
	286 M. Junius Maximus, 2. Vettius Aquilinus.
	287 C. Valerius Diocletianus, Aug. 3. Maxim. Herculus, Aug.
	288 Maximianus Herculus, Aug. 2. Pomponius Januarius.
	289 Annius Bassus, 2. L. Ragon. Quintianus.
	290 Diocletianus, Aug. 4. Maximianus Herculus, Aug. 3.
	291 C. Junius Tiberianus, 2. Cassius Dio.
	292 African. Hannibalianus. M. A. Asclepiodorus.
	293 Diocletianus, Aug. 5. Maximianus Herculanus, Aug. 4.
	294 F. Valerius Constantius Cæsar. C. Galer. Valer. Maximia- nus Cæsar.
	295 Nummus Tuscus. Annius Annullinus.
	296 Diocletianus, Aug. 6. Constant. Chlorus, Cæsar 2.
	297 Maximianus Herculus, Aug. 5. C. Galerius Maximianus, Cæsar 2.
	298 Anicius Faustus, 2. Severus Gallus.
	299 Diocletianus, Aug. 7. Maximianus Herculus, Aug. 6.
	300 Constantius Chlorus, Cæsar 3. C. Galer. Maxim. Cæs. 3.
	301 Postumius Titianus, 2. Fl. Popil. Nepotianus.
	302 Constantius Chlorus, Cæsar 3. C. Galerius Maximianus, Cæsar 4.
	303 Diocletianus, Aug. 8. Maximianus Herculus, Aug. 7.
	304 Diocletianus, Aug. 9. Maximianus Herculus, Aug. 8.
	305 Constantius Chlorus, Cæsar 5. Galerius Maximianus, Aug. 6.

30. S. Marcellinus eligitur 22 Decemb. 295. (Juxta Pagi & Bened. 30. Junii 296.) Sedet annis 8, mensibus, 2, diebus 23. Martyr 16 Mart. 304. (Juxta Pagi & Bened. 24. Octobris 304. ex quibus vacat Sedes usque ad annum 308.) Sub eo furens, quæ tot cives cælo peperit, Diocletiani persecutio. Hæc est decima.

Illiberitanum, quod alii anno 250, alii anno 313 vel 324. confignant. Canones ejus 81, non tam Concilii alicujus factum, quam collectionem variorum Decretorum existimant eruditi.

Sinuessanum in Campania, in causa Marcellini Papæ.
Fictum à Donatistis.

31. S. Marcellus, quem pro Marcellino perperam habuerunt Eusebius & Hieronymus, eligitur 21 Maji. Sedet annis 5, mensibus, 7, dieb. 26. Martyr 16. Jan. 310. Longe aliter Pagi, Tillem. & Benedict. juxta quos Marcellus eligitur 19 Maji vel 27. Junii 308. & Martyr obiit 9, vel 16 aut 17. Jan. 310.

Cirtense in Numidia ubi Episcopi fac. Codicum Traditores absoluntur.

Diocletianus (Cajus Valerius Aurelius) post Cari mortem ab exercitu Imperator factus die 17 Decembris. (Unde Æra Diocletiana, seu Martyrum, quæ tamen vere anno 103. persecutionis primo incipit.) Is 17 Septemb. 284 Imperator salutatus, Imperium anno 292 contra receptum morem divisit: quos enim Principes alii sibi socios quandoque, hos Imperii totius, non certæ partis, Rectores adsciverant. Anno igitur 286 Maximianum Herculum Italiæ, Africæ; anno 292. Constantium Chlorum, Claudii nepotem ex filia, innocentia morum insignem, & Christianis amicum Galliis, Hispaniis; Galerum vero Thraciæ & Illiriæ commisit. Isto adhortante in Christianos crudeliter defævit Diocletianus. Cessit Imperio anno 305, & ante mortem, quæ desperanti contigit anno 313, Ecclesiam damnis suis feracem, & à Constantino protectam vidit.

Arnobius Africanus Libris VIII. Gentiles impetit. Eo præceptore usus est Lactantius.

S. Methodius, Tyriensis Episcopus, 269. Martyr 302.

Lucius Cæcilius Firmianus à lactea dicendi facundia Lactantius, circa annum 295 ad Fidem conversus, obiit circa annum 304.

An. Ch. 306 Fl. Val. Constantius,
Galerius Maximianus,
Aug. 6.

Nota. *Difficilis est assignatio Consulum annis sex sequentibus, quia ob Imperatorum dissidia non iidem ubique erant. Suos habebat Italia sub Tyranno Maxentio, qui alibi non agnoscebantur. Unde aliquando anni à Consulatu 6. id est à Consulatu ann. 306. designantur. Utrosque Consules, Imperii scilicet & Maxentii seu Romæ, ubi ille dominabatur, dabimus cum Tillemontio, suo loco.*

307 M. Aurelius Severus,
Aug.
Maximinus Cæsar.
Romæ,
Maximianus Herculus,
Aug. 9.
Maximinus Cæsar.

308 Maximianus Herculus,
Aug. 10.
Maximianus Galerius, 7.
Romæ,
Maxentius, Aug.
Romulus Cæsar.

309 Licinius Aug.
Seu post Consulatum X.
& VII.
Romæ,
Maxentius, 2.
Romulus, 2.

310 Andronicus.
Probus, seu anno 2. post
C. X. & VII.
Romæ,
Maxentius, 3. solus.

311 Galer. Maxim. Aug. 8.
Maximianus Aug. 2.
Romæ,
Rufinus.
Eusebius, à m. Sept.

312 Constantinus Aug. 2.
Licinius Aug. 2.
Romæ,
Maxentius solus.

313 Constantinus Aug. 3.
Licinius Aug. 3.

314 Rufinus Volusianus.
Annianus.

32. S. Eusebius sedet mensibus 4, diebus 16, à die 2 April. ad 17 Aug.

Juxta Bened. à 20 Maji ad 26. Sept.

Juxta Pagi, à 5. Febr. ad 21 Jun.

33. S. Miltiades vel Melchiades, coadjutor Eusebii, die 4 Junii, succedit d. 17 Aug. Sedet annis 3, m. 4, d. 29. Moritur 15. Jan. 314.

Juxta Pagi sedet à 2 Julii 310 ad 10 Januarii 314.

Juxta Bened. succedit 2 Julii an. 311. Moritur 10 vel 11 Jan. anni 314. Sub ejus Pontificatu, post tria sævientis persecutionis secula pax demum facta Ecclesiæ.

34. S. Sylvester juxta omnes eligitur 21 Januarii. Sedet annis 21 mensibus 11. Moritur 31. Decembris 335.

Alexandrinum, in quo Meletius Lycopoli-
tan. Episcopus, non
unius criminis reus con-
demnatur; & schisma
post annum 150 per-
durans orditur.

Carthaginense du-
plex; aliud quo Ceci-
lianus instituitur Cartha-
ginensis Episcopus; aliud
quo à 70 Numidiæ Epi-
scopis deposito Cecilio,
substituatur Majorinus.
Inde Donatistarum
schisma.

Romanum sub Mel-
chiade, in quo absolvi-
tur Cecilianus, & dam-
natur Donatus, Cal.
Nig. Episcopus.

Arelatense ex toto
Occidente, ubi denuo
absolvitur Cecilianus, &
damnantur Donatistæ.

Ancyranum, in quo
25 Canones pro Lapsis
& Disciplina. Eodem
anno vel sequenti.

Habuit & annus ille quatuor Imperatores.
Fuerunt hi

Severus (Fl. Valerius) quem Galerius Augustum fecit anno 306, & captivum anno 307 trucidari iussit.

Maximianus, seu Maximinus (Valerius) Christianorum acerbissimus tortor, qui sub miseræ vitæ finem dolore furens Christum invocabat. Obiit circa mensem Augustum anni 313.

Constantinus (C. Flavius Valerius, Aurelius Claudius) Constantii Chlorig, & Sanctæ Helenæ primæ ac legitimæ Chlorig uxoris filius, natus 22 Februarii 274. Electus in Anglia Imperator 25 Julii 306. Huic in Maxentium arma paranti anno 311 vel 312 visa Crux solaribus radiis splendentior, cum hac epigraphe:

In hoc vincito.

Erat hæc ejus
forma.

P

X

I

Constantinopolim anno 330 extruxit, & à nomine suo nuncupavit. Obiit 22 Maji 337, ætat. 63. mensibus 2, diebus 25.

Licinius seu Licinianus, (C. Fl. Valerianus) anno 307, die 11 Novembris à Diocletiano & Galerio Augustus instituitur. Constantini amicus, & exinde hostis, sternitur anno 323, & datur neci anno 304.

Pamphilus, Origenis vindex, Martyr
anno 309.

An. Ch.	315	Constantinus Aug. 4. Licinius Aug. 4.
	316	Fl. R. Ceion. Sabinus Q. Av. Rufinus Proc.
	317	Ovinus Gallicanus. Septimius Bassus. <i>Huic substituitur.</i> Adr. Sabinus Rufinus.
	318	Licinius Aug. 5. Crispus Cæsar, <i>filius</i> <i>Constantini.</i>
	319	Constantinus Augu- stus 5. Licinius junior Cæsar.
	320	Constantinus Aug. 6. Constantinus junior Cæsar.
	321	Crispus Cæsar, <i>& frater</i> <i>ejus.</i> Constantinus junior Cæ- sar 2.
	322	Petronius Probianus. Anicius Julianus.
	323	Acilius Severus. Junius <i>vel</i> Vetius Rufi- nus.
	324	Crispus Cæsar 3. Constantinus Cæsar 3.
	325	Anicius Paulinus. Anicius Julianus.
	326	Constantinus Aug. 7. Constantius Cæsar.
	327	Flavius Valerius Con- stantius, <i>frater Constantini</i> <i>Magni.</i> Flavius Valerius Maximus.
	328	Fl. M. Januarius. Faber Justus.
	329	Constantinus Aug. 8. Constantinus Cæsar 4.
	330	Ovinus Gallicanus. L. Aurelius Symmachus.
	331	Annius Bassus. Ablavius Ægyptius.
	332	Ovinus Pacatianus. Mæcil. Hilarianus.
	333	Fl. Valerius Julius Dal- matius. M. Aurelius Zenophilus.
	334	L. Alcontius Optatus. Anicius Paulinius junior.
	335	Valerius <i>vel</i> Julius Con- stantius. Cejonius Rufius Abinus.

Neocæsareense, in
quo Canones 15.

Alexandrinum, (aliis
an. 315) in quo Arius
& Diaconi novem à S.
Alexandro & toto ejus
Clero excommunican-
tur.

Alexand. II. in quo
ab Alexandro cum Epif.
Ægypt. 100. denuo
percutitur Arius cum
iuis.

Bithinienſe & Pale-
ſtinum, in quibus
agente Eusebio Nic.
vindictur Arius.

Alexandrinum, præ-
fide Ofio, in quo dam-
nantur Arianæ & Collu-
thiani.

NICOENUM, in quo
afferitur Verbi consub-
stantialitas. Ario dici-
tur anathema ab ipsis
Eusebianis, quorum
tamen duces Eusebius
& Theognis paulo post
in alio Concil. depo-
nuntur.

Alexandrinum in quo
elig. S. Athanasius in
locum S. Alexandri,
demortui mense Aprilis.

Antiochenum, in
quo S. Eustathius, An-
tioch. Episc. falsi cri-
minis postulatus, depo-
nuntur ab Arianis.

Cæsareense in Palesti-
na Arianum, cui se
sistere noluit Athanasius.

Tyrienſe, in quo
post graves calumnias
deponitur Athanasius.
Jerusalem. in quo

Idem Constantinus.

Idem Constantinus.

An. Ch.

336 Fl. Pop. Nepotianus.

Facundus.

337 Ti. Fab. Titianus.
Felicianus.338 Urfus Lupulus *in Occid.*
Polenius *in Oriente.*339 Fl. Constantius Aug. 2.
Fl. Constans Aug.340 L. Arc. Proculus *in Occi-*
dente.
Fl. Sept. Acyndinus *in*
*Oriente.*341 Marcellinus *in Oriente.*
Coel. Probinus
*in Occid.*342 Fl. Constantius,
Aug. 3.
Fl. Constans
Aug. 2.343 M. Mem. Furius Placi-
dus.
Fl. Pifid. Romulus.344 Demetrius Leontius.
Salustius.345 Postumius
Amantius.
Cej. Ruf. Albinus.346 Fl. Constantius.
Aug. 4.
Constans, August. 3.347 Fl. Eusebius.
Fl. Rufinus.348 Fl. Philippus,
Fl. Salia.349 Ulpus Limenius.
Aco Catulin.
Philomanus.350 Sergius.
Nigrinianus.351 Post Consulatum Sergii
& Nigriniani, *in Ditionibus*
Magnentio non subiectis.
In iis autem quæ parebant
Magnentio,
Magnentius,
Aug.
Fl. Gaifo.35. S. Marcus eligitur
18 Januarii. Sedet men-
sibus 8, diebus 20 vel
21. Moritur 6 vel 7.
Octob. *Ita iidem.*36. S. Julius I. eligi-
tur 6 Febr. Sedet annis
15. mensib. 2. Moritur
12 Aprilis 352. *Idem*
*omnes.*ex dolosa fidei professione ab Eu-
sebianis recipitur Arius.Constantinopolitanum, ubi
Marcellus Ancyranus depositus
est. Hujus Conciliabuli tempore
moritur Arius.Alexandrinum, in quo elidun-
tur calumniæ omnes Athanasio in-
iustæ.Gangrense, in quo Canones
20 pro Disciplina. Alii illud anno
326 assignant. Omnes divinan-
do.Antiochenum pro Encænis, in
quo Canones 25 ex vaga Fidei
professione ad communio-
nem Ariani.Romanum, in quo præside Ju-
lio, ab Episcopis 50 vindicatur
Athanasius: Concilium hoc expe-
tierunt Orientales, at renuerunt
interesse.Antiochenum, in quo edita ab
Arianis nova Fidei professio; hanc
ob suppressam *Consubstantialis*
vocem rejecit anno sequenti.Mediolanense, Nicæna profes-
sione contentum.Sardicense: In eo vindicatus ite-
rum Athanasius. Canones 20
conditi.Mediolan. contra Photinum.
Admissi post ejuratum Arianismum
Urfacius & Valens.Carthaginense sub Grato; Ca-
nones 13 conditi.Jerusalemitanum sub S. Maxi-
mo scribit in gratiam Athanasii.Romanum adv. Photinum. Ca-
lumnias in Athanasium suas retra-
ctant Urfacius & Valens.Sirmiese contra Photinum.
Nova Fidei professio, in qua sup-
primitur *Consubstantialis*.

Post Constantini mortem, Imperium inter se, ex patris suprema voluntate, partiti sunt tres ejus filii.

Constantinus junior, natus anno 316. Cæsar 1 Martii anni 317. Perit anno 340, ante diem nonum Aprilis.

Constantius, natus 7 vel 13 Aug. anni 317. Creatus Cæsar die 8 Novembris 323. Anno 343 Imperii totius rector. Obiit 3 Novembris anni 361. Arianæ hæresi mancipatus.

Constans, (Flavius Junius) natus sub annum 320. Cæsar institutus die 21 Decembris, an. 333. Anno 350 Magnentii opera interficitur, ævi sui an. 30. Spei plurimæ juvenis, bello strenuus, propugnator Religionis. Non degener à Constantino, si tam adulatores amicos cavisset, quam hostes.

Eusebius Cæsareensis, scriptis celebrer, Pamphili Martyris amicus, dubiæ circa *homousion* fidei, obit circa annum 338.

Idem Constantius.

An. Ch. 352 Constantius,
Aug. 5.
Constantius Gallus Cæs.
Sub Magnentio
Decentius,
ejus frater.
Paulus.

353 Constantius,
Aug. 6.
Constantius
Gallus, Cæs. 2.

354 Constantius,
Aug. 7.
Constantius
Gallus Cæs. 3.

355 Arbetio.
Mavort Lollianus.

356 Constantius,
Aug. 8.
Julianus Cæs.

357 Constantius,
Aug. 9.
Julianus Cæs. 2.

358 Neratius Cerealis.
Tit. Fab. Dacianus.

359 Fl. Eusebius,
Fl. Hypathius,
fratres.

360 Constantius,
Aug. 10.
Julianus, Cæs. 3.

361 Fl. Taurus.
Fl. Florentius.

362 Fl. Mamertinus.
Fl. Nevitta.

363 Julianus,
Aug. 4.
Sec. Salustius.

37. S. Liberius eligi-
tur 22 vel 24 Maji; (ex
Pagio 21 Junii.) An
ejus jam lapsi Sedem te-
nuerit Felix anno 356.
An & quamdiu Felix ille
Antipapa fuerit, quæstio
est à qua temperamus.
Sunt qui Liberium nus-
quam lapsum existiment.
Juxta quosdam, cedit
dignitati Liberius 29 Au-
gusti 358, eique jam
legitime succedit Felix,
eadem die, & cedit vel
moritur 11 Nov. 359,
rursumque Sedem suam
regreditur Liberius, 21
Dec. 359, & moritur
24 Decemb. 366. Juxta
alios perpetuo sedet, &
solus, an. 14, m. 4, &
moritur 23 vel 24 Dec.
366. Ita Ben. ex qui-
bus Liberius fedit an. 14
m. 4, d. 1 vel 2.

38. S. Damasus conse-
cratur die 1. Oct. Sedet
annis 18, m. 2. Mori-
tur 10 vel 11 Dec. 384.
Plura & gravia ab Ursino
vel Ursicino Antipapa
sustinuit sanctus Ponti-
fex. Huic à secretis fuit,
exeunte anno 382. S.
Hieronymus. Meruit Da-
masus virginis Ecclesiæ
Doctor virgo appellari.

Romanum sub Liberio, in gra-
tiam Athanasii.

Arelatense Arianum. Damnati
in eo Photinus, Marc. Ancyran. &
Athanasius.

Mediolanense Arianum. Dam-
natus Athanasius. Exulare jussit
Eusebius Vercel. Dionysius Me-
diolan. Lucifer Calarit. Cæsus vir-
gis, agentibus Ursacio & Valente
ad vomitum reversis, Hilarius à
Liberio missus.

Biterrense, cujus factione, si
forte non depositus, at exulare
jussus est S. Hilarius.

Sirmienfe II. in quo nova Fidei
formula aliis pluribus peior. Ei,
proh dolor! subscripsit Osius.

Antiochenum ab Euxodio &
Arianis aliis, qui Omoüsion &
Omoioüsion reprobavere.

Ancyranum à Semiarianis, qui
formulam Syrmiensem anni 357.
rejiciunt.

Syrmienfe III. ubi emittitur pro-
fessio Fidei inscripta 22 Maji, ea-
que Ariana.

Ariminenfe, ex Episcopis circi-
ter 400 & Seleucienfe. Nota
utriusque historia.

Constantinopolitanum, ubi jussa
subscriptio formulæ Arinimensis.
Obstans Hilarius Pictavium rele-
gatur.

Parisiense, ubi, agente Hilario,
vix in Galliam regresso, abjicitur
formula Arimini ab Arianis condita.

Antiochenum, ubi Omoüsion è
postrema sua formula tollunt Ariani.

Alexandrinum, ubi ab Athanasio
proponitur vera Fides de Trinitate
& Incarnatione.

Alexandrinum, in quo ad Jovi-
niani Imp. postulata, exponitur &
proponitur Fides Nicæna.

Antiochenum, à Meletio eique
addictis Episcopis.

Idem Constantius.

S. Antonius, Cœnobitarum parens,
moritur 17. Jan. 356.

Ofius Cordubensis moritur anno 358.

Eusebius Emiffen. moritur circa annum
359.

Julianus, Constantini ex ejus fratre Constantio nepos, cognomine Apostata, cum Gallo fratre in Ecclesia munus obiit Lectoris. Anno 360 Augustus ab exercitu denuntiatur Parisiis, renitente perperam Constantio, cujus post mortem, denuo Imperator CP. 11 Dec. 361 inclamatur. In Ecclesiam novo persecutionis genere grassatus, Philosophos & Aruspices honoribus cumulat, *Galilæos* summo contemptu; illis dignitatum fastigia ubertim largitus, his ne literas quidem humaniores permittens. At quem Galilæum contemptum vocat, in Perfide vindicem sentit. Jaculo confixus perit sub 25 Junii 363, ann. nat. 32.

Jovinianus (Flavius Claudius) imperat 27 Junii. Moritur nocte inter 16 & 17 Februarii media an. 364.

Tournel. Theol. Moral. Tom. X.

M m m m m

An. Ch. 364 Fl. Jovinianus,
Aug.
Varronius,
N. P.
id est, nobilissimus puer.

365 Valentinianus,
Aug.
Valens, Aug.

366 Gratianus,
N. P.
Dagalaiphus.

367 Fl. Lupicinus.
Jovinus,
Vel post Consulatum
Valentiniani &
Valentis.

368 Valentinianus,
Aug. 2.
Valens, Aug. 2.

369 Valentinianus,
N. P.
Sextus Aurel. Victor.

370 Valentinianus,
Aug. 3.
Valens, Aug. 3.

371 Gratianus,
Aug. 3.
Sext. Petr. Probus.

372 Fl. Modestus
Fl. Arintheus.

373 Valentinianus,
Aug. 4.
Valens, Aug. 4.

374 Gratianus,
Aug. 3.
Equitius.

375 *Post Consulatum*
Grat. & Equitii
Defuere hoc an.
Consules.

376 Valens, Aug. 5.
Valentinianus jun. Aug.

377 Gratianus,
Aug. 4.
Fl. Merobaudes.

378 Valens, Aug. 6.
Valent. jun. Aug. 2.

379 Dec. Ausonius.
Q. Clod, Hermog. Oly-
brius.

380 Gratianus, Aug. 5.
Theodosius, Aug.

Idem S. Damasus.

Lamplacenum à Semiarianis ha-
bitum.

Siculum & Tyanense in gratiam
Nicænæ Fidei.

Laodicense (nisi an. 363.) Ca-
nonibus suis 60. celebre.

Cariense, in quo Episcopi Asia-
tici triginta quatuor formulam Sy-
nodi Antiochenæ an. 341 velut S.
Martyris Luciani fœtum tuentur.

Romanum sub Damaso, ubi
damnantur Urfacius & Valens.

Alexandrinum, quod Urfacii
& Valentis damnationem Damaso
gratulatur; idemque in Auxentium
Mediolan. fieri peroptat. Hinc
forte

Romanum, in quo Auxentius
ab Episc. 39. reprobatur.

Antiochenum, ubi ab Episcopis
146 confirmatur Fides Romanæ
Ecclesiæ.

Romanum contra Apollinaristas.
Valentinum. Vetat quartus &
ultimus Canon ne quis falsum con-
tra se magis, quam contra alios,
testimonium ferat.

Romanum contra Antipap. Ur-
finum. In eo damnati corvi om-
nes hæretici.

Antiochenum, ubi emissa Fidei
professio ad Concilium mox habend-
um Constantinopoli.

Valentinianus sub Juliano Catholico Fidei Confessor, eligitur 24 Februarii. Valentem fratrem in Oriente Imperii socium adsciscit 28 Martii. Morte corripitur 17. Nov. 375, ætatis suæ 55. Regnavit annis ferme 12. Ex eo duas in classes dividuntur Imperatores, quorum alios Occidens, Oriens alios Dominos agnovit.

Valens à Gothis, quos Ariana lue infererat, vivens comburitur 9 Augusti 378, ætatis suæ 50. Præfuit an. 15, m. 4. & d. aliquot.

Gratianus, Valentiniani filius, 24 Augusti 369. ante Augustus, quam Cæsar, patri necdum annos 17 natus succedit anno 375. Audita funesta Valentis morte, jamque Orientis dominus, Theodosium ex Hispanis revocatum, Orientis Imperatorem constituit die 19 Jun. anni 379. Inito contra Maximum prælio, desertus à suis Gratianus, Lugdunum ab hoste captus, interficitur die 25 Augusti, nisi Julii, annos natus 24, Princeps æterni nominis.

Valentinianus II, Treviris Imperator acclamatur 22 Novemb. 375. A Tyranno Maximo spoliatus anno 387. ditione sua, eidem post Maximi stragem die 25 Maji 388. restituitur à Theodosio. Arbogasti opera strangulatur die 25 Maji anni 392, annos natus 20, cum aliquot mensibus.

Theodosius, cui pietas insignis, avitæ fidei studium, & præclare gesta, suscepta demisse propter Thessalonica cædem anno 390. poenitentia, Magni nomen promeruerit, devicto, non sine Numine, die 5 Septembris 394 Arbogasto, gloriæ & meritorum plenus obiit die 15 Augusti 395.

Scriptores Seculi IV.

S. Optatus, Milevitanus Episcopus, creditur obiisse anno 370.

Apollinaris uterque; pater, Laodicensis Sacerdos; filius, Laodicensis Præsul, Isobiit circa an. 370.

Eusebius, Vercellensis Episc. moritur an. 370.

S. Gregorius Nazianzenus, pater. moritur 1 Jan. 373.

S. Athanasius, an. 326. Alexand. Episc.

Ap. Ch.	381 Flavius Eucherius. Fl. Syagrius.
	382 Fl. Antonius. Afran. Syagrius.
	383 Fl. Merobaudes, 2. Fl. Saturninus.
	384 Fl. Clearchus. Fl. Richomeres.
	385 Flavius Arcadius, Aug. Fl. Banto.
	386 Fl. Honorius, N. P. Fl. Evodius.
	387 Valentinianus, Aug. 3. Eutropius.
	388 Theodosius, Aug. 2. Fl. Cynegius.
	389 Fl. Timasius, Fl. Promotus.
	390 Valentinianus Aug. 4. Fl. Neoterius.
	391 Tit. Fab. Tatianus. Aurel. Symmachus.
	392 Arcadius, August. 2. Fl. Rufinus.
	393 Theodosius, Aug. 3. Fl. Abundantius.
	394 Arcadius, Aug. 3. Fl. Honorius, Aug. 2.
	395 S. Anic. Probinus.
	396 Arcadius, Aug. 4. Honorius, Aug. 3.
	397 Cl. Herm. Cæfarius. Pontius Atticus.
	398 Honorius, Aug. 4. Fl. Eutychianus.
	399 Fl. Manl. Theodorus. Fl. Eutropius.
	400 Fl. Stilicho. Fl. Aurelius.

39. S. Siricius succedit Damaso, vel exeunte anno 384 (Pag. 22 Decemb. vel 1 Jun. 385. ut vult Bianchini, qui eum annis 15 m. 8. d. 19, proinde ad 19 Decemb. 399 superstitem facit. Ad mortem ejus 26 Novemb. anni 398. confignant Pagius & Benedictini. Ab eo initium ducunt veræ Decretales.

40. S. Anastasius, *vir insignis*, teste Hieronymo, juxta Pagi consecratur die 5 Decembris, & moritur 6 Decembr.; (Tillemont. 24 Aprilis; an. 402. Juxta Bianchini, instituitur 9 Oct. 399, & obit 3 Novembris 501.

CONSTANTINOPOL. ubi hæretici Synchroni omne, Macedonius præcipue, damnantur, & editum Symbolum quod hodieque canimus.

Constant. ubi Sectæ omnes agente Theodosio proscriptæ, Fides vindicata.

Burdigalense, ubi damnati Priscillianistæ, quos Patres male patiuntur Imperatorem appellare.

Romanum sub Siricio, ubi sanctum hæreticos per impositionem manuum receptum iri.

Romanum & Mediolanense contra Jovinianum.

Antiochenum contra Meallianos.

Hipponense, Africae totius, Oct. In eo conditi Canones 41.

Hipponense, in quo invitus contra legem, vivente Valerio, consecratur Augustinus.

Carthag. unde Canones 50. Quidam tamen forte ab aliis Conciliis.

Carthag. in gratiam eorum qui crimine præventi in Ecclesias confugiebant.

Toletanum, à quo Canones 20. Recepti multi ejuratis erroribus Priscillianistæ.

Idem Valentinianus.

Idem Theodosius Magnus.

Honorius, Theodosii magni filius natu minor, in Occidente imperavit ante patris mortem an. 344. Hydropisi consumptus obiit Ravennæ, mense Aug. an. 423, annos natus 37. Princeps eo patri non abstinilis, quod avitæ Fidei tenax fuerit, & S. Chrysostomum adjuverit pro viribus. At penes cetera ita degener

Arcadius patri Theodosio successit 17 Januarii 395. Obit 1 Maji 408, annos natus 31, septem circiter mensibus post S.

Scriptores Seculi IV.

copus, moritur 2 Maji, an. 373.

S. Basilius M. natus anno 318. Ep. Cæsarens. an. 369. moritur an. 379 vel 380.

Melecius, anno 361 Episcopus Antiochen- sis, moritur an. 380.

S. Ephrem Syrus, Diaconus Edeffen. obit circa an. 381.

S. Cyrillus, Jerosolym. Episcop. an. 356. Moritur an. 386.

S. Hilarius, Episcop. Pictav. circa annum 353. Moritur anno 388.

S. Pacianus, Barcinonensis Episcopus. Mo- ritur circa annum 390.

S. Gregorius Nazianz. cognomine Theolo- *Tournel. Theol. Mor. Tom. X.*

gus, filius S. Gregorii Naz. 1 Jan. 373 mor- tui. Episc. CP. moritur an. 391.

Dydimus Alexandr. pene ab infantia cæ- cus, eruditione tamen insignis, supererat an. 392, annos natus 83.

Amphilochius, an. 379 Episcopus Ico- nienensis in Asia, obiit an. 395.

S. Ambrosius, natus circa an. 340. Episc. Mediol. 7. Decemb. 374. Moritur an. 397.

S. Phebadius, Aginnenensis Episcopus, mo- ritur sub exitum sec. IV.

S. Martinus, Turonensis Episc. moritur verisimiliter an. 400. *Sirmond, Bolland, Labbe, Pagi.*

N n n n n

An. Ch.

401 *In Oriente*,
Travita.
In Occidente
Ragon. Vincentius Celsus.

402 Fl. Arcadius,
Aug. 5.
Fl. Honorius,
Aug. 3.

403 Theodosius (junior)
Aug.
Fl. Rumoridus.

404 *In Oriente*,
Fl. Aristianæus.
In Occidente.
Fl. Honorius, Aug. 6.

405 Fl. Anthennus.
Fl. Stilico.

406 Arcadius, August. 6.
Anicius Petron. Prob.

407 Honorius,
Aug. 7.
Theodosius (junior)
Aug. 2.

408 Anicius Bassus.
Fl. Philippus.

409 Honorius,
Aug. 8.
Theodosius (junior)
Aug. 3.

410 *In Oriente*,
Fl. Varanes.
In Occidente,
Tertullus.

411 Fl. Theodosius
(junior) Aug. 4.
solus.

412 Honorius,
Aug. 9.
Theodosius,
August. 5.

413 Fl. Lucius Calvus.
Fl. Heraclianus;
Seu
Post Consulat.
Honorii 9. &
Theodosii 5.

414 *In Oriente*,
Fl. Constans.
In Occidente
Fl. Constantius.

415 Honorius,
Aug. 10.
Theodosius,
Aug. 9.

416 Theodosius,
Aug. 7.
Jun. Quart. Palladius.

41. Innocentius I.
eligitur 24 Nov. 401.
Præst. annis 15, m. 2,
d. 20. Moritur d. 14 Feb.
an. 417. Vacat Sedes
diebus 22.

Juxta Pagi eligitur 21
Decemb. 401. Moritur
12 Martii, an. 417.

Juxta Tillemont. eli-
gitur d. 27 Aprilis 402.
Moritur die 12 Martii,
an. 417.

Pontifex Hieronymi,
Augustini, & clarorum,
quotquot ævo suo flo-
ruerunt, Encomiis dig-
nus. Chrysostomi vin-
dex, Novatianorum de-
bellator & Pelagianor-
um, quos sub vitæ exit-
um reprobavit.

Idem Innocentius.

Alexandrinum, in quo damna-
ta Origenis scripta. Ephesinum
item & Carthaginense.

Milevitanum, 27. Augusti. In
eo conditi Canones nonnulli.

Constantinopolitanum, in gra-
tiam S. Chrysostomi.

Carthaginense contra furores
Donatistarum.

Italicum in gratiam ejusdem S.
Chrysostomi, in alio CP. Conci-
lio, an. 403 depositi.

Carthaginense d. 16. Julii, pro
instituenda Romanam inter & Ale-
xandrin. Ecclesiam pace.

Carthaginense adversus Dona-
tistas.

Carthaginense, in quo habita
Collatio Catholicos inter, & Do-
natistas, è quibus multi ad unita-
tem rediere.

Carthaginense, in quo damnatur
Cœlestius, Pelagii discipulus.

Diospolitanum, ubi Pelagius do-
lo & mendaciis absolvitur.

à patre, ut is compararet Regna, iste perderet. Decessit Honorius sine liberis, etsi utramque Stilichonis filiam, Mariam & Thermanciam successive duxit.

Chrysostomi mortem, cui nimius furorum Eudoxiæ, conjugis suæ assentator, manus dederat. Homo in nonnullis æqualis fratri, in omnibus patre impendio minor.

Idem Honorius.

Theodosius II. seu junior, Arcadii filius, octennis puer, patri successit an. 408. Hujus mores Pulcheria soror ad suos, proinde ad pietatem conformavit. Ei pauca deerant quæ in Christiano desiderari possint; cum Scripturam sanctam teneret memoriter, & D. Chrysostomi, velut ab exilio revocati, corpus Regiam in Urbem transvehi curaverit. At deerant nonnulla quæ in Principe requirantur. Sub eo nata hæresis impii Nestorii, quem in Oasim Arabiz relegavit pius Imperator. Obiit ex equo præceps die 20 Junii; vel. ut alii malunt, die Julii 28, an. 450, post annos Imperii 42, cum tribus circiter mensibus.

Scriptores Seculi IV.

S. Epiphanius, Episcop. Salaminenf. an. 366, vel potius 367. Moritur præbabiliter anno 403, annos natus circiter 93.

S. Joannes Chrysostomus, Episcop. CP. 26 Febr. 398. Moritur 14 Sept. 407.

Asterius, Amasenf. Episcopus, Chrysostomo coævus, claret anno 392.

Gaudentius, Philastrii Brixienfis Episcopi successor anno 387. mortuus, juxta alios an. 410. Juxta Labbe an. 427.

Theodorus, Chrysostomi socius, Episcopus Mopsuest. an. 407. Juxta Cave, an. 392. Juxta eundem denatus an. 428.

S. Hieronymus, nat. an. 345. moritur 3 Septembris an. 420.

Rufinus, Aquilejens. Presbyter, moritur an. 420. Juxta Cave, 410.

Severus Sulpitius claruit an. 401. Incertum tempus mortis ejus.

S. Augustinus natus an 354 vel 355, re-

An. Ch. 417 Honorius, Aug. 11. Fl. Constantius 2.	42. Zoizinus sanctus sancto Innocentio, suc- cedit d. 9. Martii. Præ- est an. 1, m. 9, d. 4. Mo- ritur d. 13 Dec. an. 418. Vacat Sedes d. 16. Juxta Pagi eligitur d. 18 Martii. Moritur 26 Dec. 418. Idem Benedictini. Ab eo, cui fucum fe- cerant, attriti Pelagiani.	Carthaginense, è 214 Episco- pis, qui ad Zoizinum scribunt ad- versus Pelagium.
418 Honorius, Aug. 12. Theodosius, Aug. 8.	43. S. Bonifacius I. eligitur die 30 Dec. an. 418. Regit an. 3, m. 8, d. 5. Moritur 4 Decem. an. 422. Vacat Sedes d. 8. Juxta Pagi confecta- tur 29 Decemb. an. 418. Moritur 4 Sept. an. 422. Idem Benedictini.	Carthaginense, ex tota Africa, ubi exhibentur sub nomine Conci- lii Nicæni Canones Sardicenses.
419 In Oriente, Monaxius, In Occidente, Fl. Plinta.	44. S. Cœlestinus I. inauguratur die 13 Sept. an. 422. Præest an. 9, m. 10, d. 8. Moritur d. 21 Julii, an. 432. Vacat Se- des d. 20. Juxta Pagi eligitur d. 10. Sept. an. 422. Mo- ritur die 18. vel 19. Jul. an. 432. Idem Benedi- ctini, nisi quod Cœle- stini mortem die 26 Jul. cum Tillemontio con- signari posse autumant. Obstitit Cœlestinus gnaviter Nestorianæ im- pietati, cujus auctorem anno 430. à communio- ne sua dimovit. Pela- gianos extra Italiæ fines ejici curavit. Novatia- nis suas in Romana Ur- be Ecclesias abstulit. Nas- centem Semipelagiano- rum hæresim compressit; Suum Augustini doctri- næ decus asseruit.	Cilienſe, in quo vel ab ipſo Theodoro Mopſueſt. damnantur Pelagiani.
420 Theodosius, Aug. 9. Constantius, Cæſar 3.	<i>Eutalius, Antipapa</i> <i>Cedit is, Imperatore</i> <i>electionem Bonifacii con-</i> <i>firmando, d. 3. April.</i> <i>an. 419</i>	Antiochenum, in quo damna- tus hæreseos Pelagius è Jerofoly- ma ejicitur.
421 In Oriente, Fl. Eustatilius. Agricola.	45. S. Cœlestinus I. inauguratur die 13 Sept. an. 422. Præest an. 9, m. 10, d. 8. Moritur d. 21 Julii, an. 432. Vacat Se- des d. 20. Juxta Pagi eligitur d. 10. Sept. an. 422. Mo- ritur die 18. vel 19. Jul. an. 432. Idem Benedi- ctini, nisi quod Cœle- stini mortem die 26 Jul. cum Tillemontio con- signari posse autumant. Obstitit Cœlestinus gnaviter Nestorianæ im- pietati, cujus auctorem anno 430. à communio- ne sua dimovit. Pela- gianos extra Italiæ fines ejici curavit. Novatia- nis suas in Romana Ur- be Ecclesias abstulit. Nas- centem Semipelagiano- rum hæresim compressit; Suum Augustini doctri- næ decus asseruit.	Gallicanum, in quo SS. Germa- nus Antissiod. & Lupus Trecentis ad debellandos in Anglia Pelagia- nos feliguntur.
422 Honorius, Aug. 13. Theodosius, Aug. 10.	Idem S. Cœlestinus.	
423 In Oriente, Aſclepiodotus. In Occidente, Fl. Avitus Marianus.		
424 In Oriente, Fl. Victor. In Occidente, Fl. Caſtinus.		
425 Theodosius, Aug. 11. Pl. Valentinianus, Cæſ.		
426 Theodosius, Aug. 12. Pl. Valentinianus, Aug. 2.		
427 In Oriente, Hierius. In Occidente, Ardaburius.		
428 In Oriente, Fl. Taurus. In Occidente, Fl. Felix.		
429 In Oriente, Fl. Florentius, Fl. Dionysius, Seu Dynamius.		

Idem Honorius.

Idem Theodosius Junior.

Valentinianus III. natus an. 419. creatus Cæsar jam ab an. 424. Imperiali Corona donatus est 425. Sub eo collapsæ res Occidentalis Imperii, adeoque in pejus ferri ceperunt, vix ut ulla tantæ molis umbra superfuerit. Malorum prima labes ferox ille Attila, Dei flagellum, qui septingenta hominum milia trahens in bellum, oculato furore, sibi omnium cruore litabat. Necatus à duobus barbaris Valentinianus diem clausit an. ætatis 34, Christi 455. Vix penes nomen cogniti Successores novem Valentiniani, quibus prævit an. 455. Maximus.

Scriptores Seculi V.

natus an. 387. vel 388. Hipponensis Presbyter an. 391. Episcop. an. 395. Moritur 430.

S. Paulinus, Nolanus Antistes circa an. 409. Obiit 22. Jun. 431.

Paulus Orosius, Augusti & Hieronymi amicus, claruit an. 416. De morte ejus nihil certum liquet.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

S. Cyrillus, Patriarch. Alexandr. an. 412. Moritur an. 444.

Cassianus (Joannes) Presbyter Massiliensis, moritur circa an. 448. Memoria ejus colitur Massiliæ, 23. Julii, à Græcis 29. Feb. annorum Bissextilium.

Marius Mercator, vir Græce ac Latine
O o o o o

An. Ch.	430	Theodosius, Aug. 13. Valentinianus, Aug. 3.
	431	<i>In Oriente,</i> Fl. Antiochus. <i>In Occidente,</i> Anic. Bassus.
	432	Fl. Aetius. Fl. Valerius. <i>In Oriente ambo.</i>
	433	Theodosius, Aug. 14. Petronius Maximus.
	434	Areobindus. Aspar. <i>vel</i> Asper. <i>Ambo in Occidente.</i>
	435	Theodosius, Aug. 15. Valentinianus, Aug. 4.
	436	Anthemius Isidorus. Fl. Senator.
	437	Sigisvuldu. Aetius.
	438	Theodosius, Aug. 16. An. Ac. Glabrio Faustus.
	439	Theodosius, Aug. 17. Fl. Festus.
	440	Valentinianus, Aug. 5. Fl. Anatolius.
	441	Cyrus Panopolytes, <i>solus.</i>
	442	Fl. Eudoxius. Fl. Dioscorus. <i>Ambo in Oriente.</i>
	443	F. A. Petron. Maximus. Paterius, <i>seu</i> Paternus.
	444	Theodosius, Aug. 18. Cœcina Decius Albinus.
	445	Valentinianus, Aug. 6., Fl. Nonius.
	446	Fl. Aetius, 3. Q. Aurel. Symmachus. <i>Uterque in Occidente.</i>
	447	Alypius. Fl. Artaburius.
	448	Fl. Zeno. Ruf. Prætextat. Postumianus.
	449	Fl. Protogenes. Fl. Asturius.
	450	Valentinianus, Aug. 7. Gennadius Avienus. <i>In Occidente ambo.</i>

45. S. Sixtus III. incipit præesse d. 10. Aug. an. 432. Regit a. 7. m. 11. d. 12. Moritur 22. Jul. an. 440. Vacat Sedes m. 1. d. 9.

Juxta Pagi eligitur Sixtus d. 24. Jul. an. 432. Moritur 11 Aug. an. 440.

Juxta Benedict. consecratur d. 31 Julii, quæ dies erat Dominica. Moritur d. 18 Aug. an. 440.

Victricem de Pelagianis & Novatianis Ecclesiam nactus est, gravi inter Orientales dissidio exagitatam; quod ut tandem sedaretur, egit ut pacem inirent S. Cyrillus & Joannes Antiochenus. Restituit Liberii Basilicam, quæ tunc obtinebat nomen S. Mariæ *ad Præsepe*, ob translata in ipsam è Bethleem incunabula Salvatoris, nunc autem S. Maria Major nuncupatur.

46. S. Leo allumitur d. 10. Aug. an. 440. Regit an. 21. m. 2. d. 1. Obiit 3. Novembris an. 461. Vacat Sedes d. 17.

Juxta Benedictin. ordinatur S. Leo 29. Septemb. an. 440. Moritur d. 10. vel 11. Novemb. an. 461.

Inditum sibi *Magni* cognomen omni ex parte iussit Leo, Manichæos Roma expulit an. 443 Pelagianos infectatus est an. 44. Priscillianistas felici ausu expugnavit an. 447. Eutychetem protrivit an. 451. Pietate vir & scientia ac dicendi facultate præstans, hisce præfidiis & Ecclesiam universam ab errorum labe, & Italiam ab ingruentium Barbarorum crudelitate tutatus est.

Idem S. Leo Magnus.

Romanum, in quo reprobatur doctrina Nestorii.

EPHESINUM, in quo diris devota Nestorii hæresis.

Romanum, in quo delata nuntia pacis Cyrillum inter & Orientales compositæ.

Aruficanum, in quo editi Canones 30 ad Disciplinam spectantes.

Arelatenſe: Editi Canones 56

Romanum, à quo vapulat S. Hilarius Arelatenſis.

Hispanica duo contra Priscillianistas.

Tyrienſe & Beritenſe, ubi ablata Ibæ Edeſſeno labes Nestorianismi.

Constantinopolit. ubi genuina dignoscuntur Acta contra Eutychem.

CHALCEDONENSE, in quo reprobatur Eutychianum dogma.

Idem qui supra.

Idem qui supra.

Idem Valentinianus.

Marcianus, an. 391 natus, ad Imperium
è mediocri stirpe, d. 24. aut 25. Aug. an.
450. sublatu ex Theodosii votis, & agente
Pulcheria, Theodosii sorore, quæ eum

Scriptores Seculi V.

doctus, obiit circa an. 450.

Theodoretus, Cyrensis Episcop. an. 420.
Moritur an. 457.

S. Leo, Papa, electus an. 440. moritur 30.
Octob. 461.

S. Hilarius, Arelatensis, Episcop. an. 429.
moritur an. 449.

S. Petrus Chrysologus moritur circa an. 451.
Lenglet.

An. Ch.

452 Fl. Sporatius.
Fl. Herculanus.453 Fl. Vincomalus.
Fl. Opilio,454 Fl. Aetius, Aetis filius.
Fl. Studius.455 Valentinianus, Aug. 8.
Anthemius.456 Varanes.
Joannes.
*In Occidente ambo.*457 Fl. Constantius.
Fl. Rufus.
*Ambo In Occidente,*458 Fl. Leo, Aug.
Jul. Majorianus, Aug.459 Ricimer.
Fl. Patricius.460 Magnus *in Occidente*,
Apollonius.461 Fl. Severinus.
Fl. Dagalaifus.462 Fl. Leo Aug. 2.
Severus.463 Fl. Cœcina Basilus.
Fl. Vivianus.464 Fl. Rusticus.
Anicius Olybrius.465 Basiliscus *in Oriente*,
Herminiricus,
Seu
Armaniricus.466 Leo III. Aug. 3.
Fab. Tatianus.467 Pasæus.
Fl. Joannes.468 Anthemius, Aug. 3.
*solus.*469 Marcianus.
Zeno Isauricus.470 Pl. Jordanes.
Fl. Severus.471 Leo, Aug. 4.
Anic. Probianus.472 *In Oriente*,
Fl. Marcianus.
In Occidente,
Fl. Festus.473 Leo Aug. 5.
*solus.*Andegavenſe, in eo editi Cano-
nes 12 de rebus Diſciplinæ.Constantinopolitanum adverſus
Simoniacos.Turonenſe, à quo Canones tre-
decim.Venetenſe in Aremorica, à quo
Canones 12.Romanum eodem anno ſub Hi-
lario, de rebus Diſciplinæ.47. S. Hilarius, ſeu
Hilarus, Eccleſiæ Ro-
manæ Diaconus, Leoni
ſucceſſit d. 21. Nov. an.
461. Præfuit an. 6. m. 3.
Obiit 21. Febr. an. 468.
Vacat Sedes diebus 2.Juxta Pagi, ſuccedit
12. Nov. Moritur 21.
Febr. 468.Juxta Bened. elig. 12.
Nov. Conſecratur d. 16.
ejuſdem menſis, quæ erat
Dominica. Moritur 21.
Febr. 468. Primus om-
nium vetuit ne ſuum ſibi
ſucceſſorem eligeret Epi-
ſcopus. Translationes
à Sede in Sedem, Nicæ-
ni Canonis vindex, ſe-
vere prohibuit.48. S. Simplicius fede-
re incipit d. 24. Feb. Re-
git annis 15. d. 6. Obiit
die 2. Martii 483. Va-
cat Sedes d. 3.Juxta Pagi, fedet 25.
Feb. Idem in ceteris.Juxta Bened. fedet 25
Febr. Moritur exeunte
Febr. an. 483.Vir ſanctus, & qui
Chriſtianam rem difficil-
limis temporibus, ea quæ
ſanctum & magnum
Pontificem decebat,
animi perſpicacitate mo-
deratus eſt.Anticchenum, in quo deponi-
tur Petrus Fullo.

Valentiniano III. studiis suis interempto, successit d. 27. Martii an. 455. Petronius Maximus, qui Eudoxiam Valentiniani viduam duxit uxorem. Hæc dolore furens gemino, Vandalorum Regem nomine Genfericum in suppetias vocat. Eo adventante concidunt omnes animis, atque imprimis Maximus, quem irati milites dilaniant die Junii 12. post Imperii menses 6. cum diebus 5.

Huic eodem an. 455. d. 10. Julii, successit Avitus, qui post menses 15. Regiis Insignibus spoliatus est, & Placentinum Episcopatum adeptus.

Avito sub finem an. 457. successit Majoranus, vir par restituendo imperio, nisi à Ricimero, perfidioso supra fidem homine depositus primùm die 2. Aug. 465. & post dies 5. trucidatus esset. Regnavit an. 3. cum mens. aliquot.

Libius Severus ad Imperium à Ricimero evectus, d. 19. Novembris 461. Obiit die circiter 15. Aug. an. 465. post annos fere 4. Imperii. Vacavit Imperium ad usque mensem Apr. an. 467.

Anthemius jam à S. P. Q. R. electus, inclamatus est Augustus d. 12. Aprilis, vel die 10. Aug. anni 467. Innocens à scelerato, focer à genero Ricimero, jam non unius Augusti paricida, occiditur die 11. Julii anni 472. Ricimero diebus 40. post Anthemium obeunti rapta tot scelerum merces. Præfuit Anthemius an. circiter 5.

Olybrius an. 472. electus, tribus post Anthemium mensibus, die 24. Oct. fato cessit.

Glicerius ipse se Augustum fecit die 5. Martii an. 473. Hunc Nepos an. seq. Imperio spoliavit, & Salonitanum Episcopum fieri voluit. Præfuit an. 1. & aliquanto plus.

imperii socium adscivit, non lecti, quia virginitatem suam Deo ipsa vovisset. At æque meritis de Religione & Imperio Marcianus, æternum sibi nomen in S. Leonis Operibus peperit: sed, prohi dolor! regnat tantum an. 6. m. 5. Moritur exeunte Januario, an. 457. annos natus 65.

Leo I. ab exercitu Imperator denuntiatur d. 7. Febr. an. 457. Primus is est quem ab Episcopo Coronam suscepisse referunt Historici Scriptores. Fuit Leo vindex Fidei acerrimus contra Eutychianos Obiit die 26. Januar. anno 424. post annos Imperii 17.

Leo II. seu junior sub finem an. 473. ab avo suo Cæsar, forte & Augustus nuncupatus fuit. Huic, quia vix quinquenni, administrator datur Zeno, qui ut & suo nomine regnaret, purpuram induit, solusque, mor-

Scriptores Seculi V.

S. Prosper Aquitan. moritur medio circiter Seculo V.

S. Maximus Taurinensis moritur circa an. 466.

Tournely Theol. Moral. Tom. X.

S. Lupus, Episcopus Trecentis an. 426. Moritur 29 Julii 478.

Simeon Stylita scribit plures Epistolas, Moritur inter ann. 490. & 465.

P P P P P

An. Ch.

- 474 Leo junior, Aug.
solus.
- 475 Zeno Isauric. Aug. 2.
solus;
Seu
Post Consul. Leonis jun.
- 476 Basiliscus,
Fl. Armatus.
In Oriente ambo.
- 477 Post Consulat. Basilisci
2. & Armati.
- 478 Illus, *seu* Helius,
solus.
- 479 Zeno, Aug. 3.
solus.
- 480 Basilis junior,
solus.
- 481 Placidus, *solus.*
- 482 Severinus junior.
Fl. Trocondus.
- 483 Anicius Faustus, *solus.*
Seu P. C. Trocondi.
- 484 Theodoricus, *Rex*
Gothorum.
Venantius Decius.
- 485 Q. A. Symmachus,
solus.
- 486 Fl. Longinus.
Cæc. Maur. Decius.
- 487 Anic. Boetius, *solus in*
Occidente.
- 488 Cl. Dinamius,
Fl. Sigidius.
- 489 Anicius Probinus.
Eusebius.
- 490 Faustus junior.
Fl. Longinus, 2.
- 491 Olybrius junior, *solus.*
- 492 Anastasius, Aug.
Rufus, *seu* Rufinus.
- 493 *In Oriente,*
Eusebius Chronio, 2.
In Occidente,
Decius Albinus.
- 494 Fl. Præsidius.
Turcius Asterius.
- 495 Viator, *solus.*

Lugdunense & Arelatense, ex
solis Fausti Regiensis Operibus
cognita.

Constantinopolitanum, sub Aca-
cio, in quo damnantur Petrus Fullo,
Joannes Apameæ, & Paulus Ephesin.

49. S. Felix II. vel III.
si numeretur Felix ille
quem Liberii Sedem te-
nuisse credunt nonnulli,
sedet d. 6. Martii. Re-
git an. 8. m. 11. d. 19.
Mor. 25. Febr. an. 492.
Juxta Pagi, sedet qui-
dem d. 6. Martii, sed mo-
ritur 24. Febr. Idem
Benedictini.

Ab eo damnati die 28.
Julii 484. tum Acaciani,
tum & Romanæ Sedis Le-
gati, qui ab Acacio, vel
fracti minis, vel promissis
corrupti communionem
ejus inierant, Zenonis
conatibus servata semper
sua Imperatoriæ dignita-
ti reverentia, fortiter ob-
stitit.

Romanum, in quo à Felice III.
excommunicantur Vitalis & Misse-
nius, quia Petro Mongo & Acacianis
communicassent.

Romanum 13. Martii, ex Epif-
copis 40 & Presbyteris 76. in quo
lecta Felicis Epistola de iis qui à Fide
in persecutione Africana descive-
rant.

Constantinopolitanum, in quo
firmatur Fides Concilii Chalcedo-
nensis.

50. S. Gelasius Felici
successit die 1. Mart. Re-
git annis 4. m. 5. d. 19.
Moritur 19. Nov. an. 496.
Vacat Sedes d. 4.

Idem Pagi & Bened.
Gelasius quæcunque à
Decessore suo in causa
Acacii gesta erant, stren-
ue & prudenter defen-
dit. Supererat enim, pro-
movente Imperatore A-
nastasio, schisma Acacii,
et si is exeunte anno 493.
fato cesserat.

Romanum, in quo Missenus ille
an. 484. prævaricator, misericor-
diter absolvitur post mortem Vitalis.

Julius Nepos primum Ravennis sub mensem Februarii, & denuo Romæ 24. Junii an. 474. Imperator renuntiatus. audita Orestis Patricii rebellione aufugit die 28. Aug. ann. 475. Demum Maji 9. an. 480. interemptus est Salonæ:

Romulus, Augustus, postremus Occidentis Imperator, nomen sortitus Augustuli, seu à juvenili ætate, seu à ludibrio, Ravennæ ab Oreste patre, post abjectum Nepotem, Imperator renuntiatus est d. 25. Octobris an. 475. & ea dignitate orbatus an. seq. per Odoacrum, qui Regem se promulgavit die 34. August. anni 476. sicque Romanum Imperium, quod per Augustum unum incœperat in Occidente, ibidem desiit sub Augusto alio, postquam annos 507. dies minus aliquot, ab Actiacapugna numerandos perdurasset: Et quæ à Romulo uno fundata erat Roma, sub alio Romulo, post annos à fundatione sua, 1229. à libertate sua simulque mundi dominio proruens, in Barbarorum servam immutata est.

Extunc numerantur Italiæ Reges, quorum primus an. 476. Odoacer, Rex Herulorum II. an. 493. Theodoricus, Rex Gothorum. III. an. 526. Athalaricus Theodorici nepos. IV. an. 534. Theodatus, &c.

Anastasius I. Dicolor dictus ob pupillas oculorum dicolores, Zenonis in locum coronatus est feria V. majoris Hebdomadæ, Aprilis 11. an. 491. Primordia ejus fuere boni Principis, cetera pessimi. Chrisargirum tributum, id est *aurum afflictionis* ex vilissimis mercibus, ipsisque etiam meretricibus ignominiose collectum sustulit, Magistratus vendi prohibuit, &c. Ast conversa mente ad Eutychianam hæresim, Orthodoxos acerrime vexavit. Euphemium & Macedonium Præsules sanctissimos urbe ejecit, suffecto Timotheo, homi-

tuo post menses decem Leone, Imperium exercet. Ob libidinosos æstus suis invisus, à Basilisco fratre Verinæ, Zenonis socru, exeunte an. 475. abigitur, & cum uxore Ariadna latens apud Hæuros ægre famem sedat vili olere: ejusque in Imperio vices excipit eodem an. Basiliscus. At conversis postmodo rebus, ex Augusto captivus fit Basiliscus, ex profugo Zeno Augustus, qui memor inedia apud Hæuros perlata Basiliscum cum uxore & liberis in Castello inclusum, fame, novo Regibus supplicio, peremit. Regnavit, seu infansit Zeno an. 17. Obiit mense Aprilis an. 491.

Gelasius Papa plura erudite scripsit.

† Scriptores Seculi V.

Floruerunt & tunc Salvianus Massil. Arnobius junior, Honorat. Massil.

Claudianus Mamertus, floret c. an. 466.

Faustus Regiensis circa annum 470.

Sidonius Claromont. floret anno 480.

Victor, Episcopus Vitenf. scribit an. 482.

Virgilius Tapsensis, claret anno 485.

An. Ch.

496 Paulus, *solus*.497 Anastasius, Aug. *solus*.498 Joannes Scyta.
Paulinus Decius.499 Joannes Gibbus, *solus*.500 Fl. Hypatius.
Patricius.501 R. M. Faustus Avienus.
Fl. Pompejus.502 Fl. Avienus junior.
Fl. Probus.503 Dexicrates.
Fl. Volusianus.504 Cethæus seu Cetegus,
solus.505 Fl. Sabinianus.
Fl. Theodorus.506 Fl. Arcobinda.
Ennod. Messala.507 Anast. Aug. 3.
Venantius.508 B. Venantius.
Fl. Celer.509 Importunus, *solus*.510 Boetius, *solus*.511 Secundinus.
Felix Gallus.512 Fl. Paulus.
Fl. Muschianus.513 Probus.
Clementinus.514 M. Aurel. Cassiodorus,
Senator, *solus*.515 Anthemius.
Florentinus.516 Petrus, *solus*.517 Anast. Aug. 4.
Agapitus.518 Magnus, *solus*.

51. S. Anastasius II. fedet die 24 Nov. Regit an. 1. m. 11. d. 25. Moritur 17. vel 18. Nov. 498. Vacat Sedes d. 3. vel 4. Idem Pagi. Juxta Bened. Mor. d. 19. Nov. Sub eo baptizatur Clodovæus, an. 496.

52. Symmachus assurgit die 22. Nov. Præest an. 15. m. 6. d. 28. Moritur die 19. Junii an. 514. Vacat Sedes m. 5. d. 6. Idem Pagi & Bened.

Antipapa IV. Laurentius; quod agente Patritio Festo peractum est, ut Zenonis Henotico subscriberet Romana Sedes.

Multa tulit Symmachus à Schismaticis: quin & ab iis impactas sibi calumniæ labes in Concilio abstergere coactus est; atque hæc omni ævo pars erit Catholicorum, & fors à Novatoribus expectanda.

Romanum sub Gelasio, quod an. non 494. sed 496. habitum fuisse ostendit Pagi, in quo Canonici Libri ab apocriphis fecernuntur.

Lugdunense, seu verius Collatio Catholicorum cum Arianis, præfente Gondebaldo, Rege Ariano. Convicti erroris Hæretici à S. Avito Viennensi, ad unitatem plures redeunt.

504 vel 503 Romanum, in quo lecta Symmachi Papæ Apologia.

Agathense Episc. 24. In eo editi Canones 48. quibus subinde adjecti alii 25. utique variis è Synodis posterioribus eruti.

Aurelianense, die 10. Julii, à quo Canones 31. de rebus Disciplinae ad Clodovæum missi, eos sua ut auctoritate firmaret.

Tarraconense, in quo ab Episc. 10. conditi Canones 13.

Epaonenle in Tractatu, ut creditur, Bellicensi, & loco qui nunc *Tenna*. In eo conditi Canones 40.

Constantinop. in quo dypticis restituta Euphemii, Macedonii & S. Leonis nomina.

ne turpissimo. Trifagio addidit: *Qui passus es pro nobis*, ut Trinitas passa intelligeretur. Severum hæresiarcham Antiochiæ intrusit. Hormisdæ Legatis interdixit Græcia: id unum enitens ut vulgatum in plures erroris venenum nocentius esset. Populo pro tuenda Fide seditionem moventi gravissimam illulit, diademate posito veniam deprecatus. At qui homines ludos fecit, non fecit Deum, à quo tonitru perterritus, dum amens cubiculo discurrit, ictus fulmine animam egisse perhibetur an. ætatis 88. Imperii 27. cum tribus mensibus. Extinctus est die 10. Julii, an. 518.

Idem Anastasius I.

Justinus I. Thrax è subulco miles, è milite dux Prætorianæ Cohortis, magno fortunæ lusu,
Tournel. Theol. Moral. Tom. X,

Paschalis, Eccles. Rom. Diacon. de Divin. Spiritus Sancti.

Julian. Pomerius de Vita contemplativa.

Gennadius Massiliensis.

Gelas. Cizic. Hist. Concil. Nic. I. parum accurata.

Avitus Viennensis mor. an. 525.

S. Cæsar, Arelatensis Episcopus an. 502. moritur die 27. Augusti an. 542.

S. Fulgentius, Episcopus Rusp. Moritur an. 533.

Eugippius Synopsim edidit doctrinæ S. August.

Ferrand. Diac. Carthag. Collect. Canon.

An. Ch.	519 Justinus, Aug. Eutharicus.		
	520 Vitalianus. Fl. Rusticus.		
	521 Justinianus. Valerius.		
	522 Symmachus. A. M. S. Boetius.		
	523 Fl. Anicius Maximus, <i>solus in Occidente.</i>	54. S. Joannes I. sedet d. 13. Aug. Regit an. 2. m. 9. d. 13. Moritur d. 25. Maji, an. 526. Va- cat Sedes m. 1. d. 26.	Arelatenſe lub S. Cæſario edit Canones quatuor.
	524 Justinus, Aug. 2. Fl. Opilio.	Juxta Pagi, moritur d. 18. Maji. Juxta Be- ned. die 27. Colitur ut Martyr.	Carthaginenſe ex 60 Episcopis, in quo perſolutæ Deo grates ob re- ſtitutam Eccleſiæ Africanæ concor- diam.
	525 Th. Philoxenus. Prob. junior.		
	526 Olybrius, <i>ſolus.</i>	55. Felix III. vel IV. ſe- det 24 Julii. Præſt an. 4. m. 2. d. 2. Obiit die 25. Sept. an. 530. Vacat Se- des diebus 2.	
	527 Mavortius, <i>ſolus.</i>	Juxta Pagi, ſedet 12. Julii, Moritur 18. Sept.	
	528 Justinianus, Aug 2. <i>ſolus.</i>	Juxta Bened. inaugu- ratur 12. Jul. Moritur 12 Octob. an. 529. Unde ſe- det tantum an. 3. cum m. 2.	Arauficanum II. cui interſuerunt Episcopi 13. & in hiſ Cæſarius Arelatenſis. Subſcripti Articuli 25 de gratia & Libero Arbitrio à Sede Apoſtol. miſſi. Acceſſit eod. vel ſeq. an. Concilium Valentinum.
	529 Decius junior, <i>ſolus.</i>		
	530 Poſth. Lampadius. Fl. Oreſtes.	56. Bonifacius II. in- cipit die 28. Sept. an. 530. Sedet an. 2. m. 1. d. 11. Obiit d. 8. Nov. an. 532. Vacat Sedes m. 2. d. 14.	
	531 Poſt Conſulat. Lampadii & Oreſtis, an. 1.	Juxta Pagi, incipit d. 21. Sept. Mor. 16. Oct. an. 532.	
	432 Poſt Conſulat. Lampadii & Oreſtis, an. 11.	Juxta Bened. ordina- tur d. 15. Octob. an. 529. Mor. m. Dec. an. 531.	
		<i>Dioſcorus, Antipapa V. d. 29.</i>	
	533 Justinianus, Aug. 3. <i>ſolus.</i>	57. Joannes II. eligi- tur die 2. Jan. Regit an. 2. m. 4. d. 6. Moritur 28. Maj. an. 535. Vacat Sedes die- bus 5.	Aurelianenſe, à quo Canones 20. adverſus Simoniam, &c.
	534 Justinianus, Aug. 4. Dec. Theod. Paulinus junior.	Juxta Pagi, eligitur 31. Dec. 532. Mor. 26. Maj. 535.	Romanum, in quo approbata Propoſitio iſthæc: <i>Unus eſ Trini- tate paſſus eſt, & damnati qui eam damnabant Acemetæ.</i>
		Juxta Bened. ordinatur d. 22. Jan. an. 532. Mor. die 25. Aprilis an. 535.	
	535 Fl. Belifarins, <i>ſolus in Oriente.</i> Poſt Conſulat. Paulini <i>in Occidente.</i>	58. Agapitus ſedet die 3. Junii. Regit m. 10. d. 19. Mor. 22. April. an. 536. Vacat Sedes m. 1. d. 7. Idem Pagi.	
		Juxta Bened. inaugu- ratur die 4. Maji. Mori- tur ut ſtatim.	
	536 <i>In Oriente</i> , Poſt Coh- ſulat. Fl. Belifarrii. <i>In Occidente</i> , Poſt Con- ſulat. Paulini, 2.	59. Sylverius ſedet die 30. Maji. Præſt annis 2. Moritur m. Junio an. 538. Non vacat Sedes.	

aliena pecunia sibi emit Imperium, gessitque melius quam paraverat, fortiter ac religiose. Hæreses in Hæreticis, quantum potuit, extinxit. Bella in Persam Cabadem feliciter aggressus est. At dum suis consulit religiosus Princeps, obruta terræ motu tam horrendo Antiochia, ut supra quadringenta millia Civium, corruentibus ædificiis, disperierint extrema calamitate, ubi sua cuique domus sepulchrum est. Obiit Justinus die 1. Augusti an. 527. ætatis 77. Imperii 9.

Justinianus I. Justinii ex sorore nepos, ab eo dignitatem Augusti obtinuit die 1. Aprilis, anno 527. Multæ famæ Princeps, sed aliena manu partæ; namque per Belisarium & Narsen triumphis, per Tribonianum Legibus, (unde celebris ille Codex, qui qualis extat prodiit an. 534.) per tributa ædificiis celebris, Constantinopoli immotus, terrarum Orbem pereursat, atque cominovel. Herulis Religionem Christianam persuadet. Gordæ, Hunnorum Regi, auctor est suscipiendi Baptismatis. Dum tamen se in pluribus facit Religionis arbitrum, peccat in pluribus. Moritur juxta Bened. die 14. Nov. an. 565. an. ætatis 84. cum regnasset an. 38. m. 7. d. 13. Recentiores plerique cum D. Fleury mortem ejus confignant an. 566. Sed hanc ad an. 567. differt Antonius Pagi.

Ei successit Justinus junior, Justiniani ex Vigilantia sorore nepos, cui in phrænesim lapso an. 574. Imperii socius adscitus est Tiberius, eod. anno 574. creatus Cæsar, & anno 578. coronatus à Justino paucis ante hujus mortem diebus. Obiit Justinus d. 5. Octobris an. 578. Tiberius vero d. 14. Aug. an. 582. Huic successit Mauritius ille, quem Phocas, ex milite subito Imperator, die 24. Nov. an. 602. cum quinque filiis jugulavit, id repētem Davidis: *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum.* Sed enim avaritiæ indulgens Mauritius in causis fuerat, cur decem millia captivorum, quos levi pretio redimere abnuerat, à Cagano Avarum Rege trucidarentur.

Boetius (Anic. Manlius Torquatus Severin.) vir Consolatione Philosophica, &c. notissimus.

S. Ephrem, Episcopus Antioch.

Marcellinus Comes, Auctor Chronic. ad annum usque 535.

Justinianus Imperator, per leges suas celebris.

Dionysius exiguus, Monachus Schyth. Canonum Collector.

Cassiodorus, Auctor Hist. Tripart. Obiit an. 565.

S. Benedictus, Monachor. Occident. Patens, natus circa an. 480. editor Regulæ suæ, mort. an. 543.

Zacharias Scholastic. Auctor Dissertat. contra Philosophos æternitatem Mundi asserentes.

An. Ch. 537 *In Oriente*, Post Consulatus Fl. Belisarii, 2.
In Occidente, Post Consulatus Paulini, an. 3.

538 Fl. Joannes, *solus*.

539 *In Oriente*,
Appio, *solus*.
In Occidente,
Post Consulatus Paulini 5.

540 Justinus junior,
solus.

541 Fl. Basilii junior,
In Oriente,
Ex hinc privatus nemo Consul usque ad Justinum juniorem, qui an. 567 nomen & dignitatem Consulatus annexuit Imperatoribus. Inde sic numeratum.

542 Post Consulatus Basilii,
U. C.

543 Post Consulatus Basilii,
an. 2.

544 Post Consulatus Basilii,
an. 3.

Juxta Pagi, consecratur die 8. Julii. Moritur 19. Nov. 537.
Juxta Bened. mor. 20. Julii.

60. Vigilius ex Antipapa legitimus Pontifex, post Sylverii mortem, esse incœpit m. Junio. Præest an. 16. m. 7. Moritur die 11. Januarii, an. 555. Vacat Sedes m. 3. d. 7.

Vigiliani Pontificatus exordium ducit Pagi à die 22. Nov. an. 437. Mortem assignat m. Jan. an. 555. Idem ferme Bened. Vigilio successit an. 555. Pelagius I. Huic anno 559. vel 560 Joannes III. Joanni III. Benedictus I. anno 573 vel 574. Benedicto Pelagius II. anno 578. Pelagio S. Gregorius Mag. anno 590. Huic sequenti seculo 604. Sabinianus.

Aurelianense III. d. 7. Maji.
In eo editi Canones 33.

Aurelianense IV. edit Canones 38.

Constantinopolitanum, in quo comprobatur à Menna & ab aliis Episcopis Edictum Justiniani errores Origenarios anathematizantis.

Et sic de ceteris, ubi duo hæc notanda: I. quod Josephus Tunnonensis annum 542. designet per annum 2. Consulatus Basilii: unde anno uno discrepat à Justiniano in Novelis, & à Rom. Pontificibus in Epistolis; quod nisi attendas, anachronismum incurres. II. Quod juxta communem numerandi methodum designentur anni priores 24. per id: *Post Consulatum Basilii*. An. 566. per Consulatum Justinii junioris; anni 567. & seq. per id: *Post Consulatum Justinii*. An. 579. per Consulatum Ti. Constantini Aug. An. 583. per Consulatum Ti. Mauricii Aug. &c. De his adi Lengletum du Fresnoi, pag. 265. & seq. qui fatetur moris esse ut nulli post annum 24. à Basilio Consules assignentur.

Scriptores Seculi VI.

Arator gemino Carminum Libro Acta Apostolorum complexus est.

Facundus Hermianensis Trium Capitulum defensor.

INDEX RERUM.

A.

ADVENTUS, an eo tempore contrahi possint Sponsalia, 65

Adulterium Partis alterius non solvit conjugium, 228. Neque id à Christo sancitum est, 239. Aut constitutum ab Imperatoribus, 241. An à Clemente III. 243. Hæc Matrimonii indissolubilitas num sit dogma Fidei, 246. *Adulterium* præcipua divortii causa, 264. Sed non semper sufficiens, 266. An propter adulterium mulier necessario dimittenda, *ibid.* An hinc privetur jure dotis repetundæ, 308. An jure doarii, 317.

Amens, quid juris si quis dato Procuratori ad conjugium mandato in amentiam vergat, 36.

Apostasia, num sufficiat ad dissolutionem Sponsalium, 86

Arrhe, quid sint, 74. An licite apponantur Sponsalibus, *ibid.* Quando restituendæ, *ibid.* Quid si sponsorum alter sit in mora, *ibid.*

Augmentum Dotis, quid sit, 317. & quotuplex, *ibid.* An æque ab uxoribus omnibus participetur, *ibid.* An mariti hæredes ad illud erga uxorem teneantur, si Matrimonium non fuerit consummatum, *ibid.* Quid si vir bonis cesserit, *ibid.* Interesse augmenti dotis à qua die debeatur, *ibid.* An quæ secundas nuptias init, excidat ab augmento dotis, 320.

B.

1. *Banna*, quid sint, & an antiqua, 105. Quando & quibus de causis instituta, *ibid.* Quæ eorum necessitas, 106. Quo tempore promulganda, 107. An in Festis ex devotione sola celebratis promulgari possint, *ibid.* An extra Missam solemnem, vel in Vesperis, *ibid.* Qua lingua, & quo in loco denuntianda, *ibid.* Quando in duplici Parochia, 108. Quid de Bannis Vagorum & Militum, *ibid.* A quo Banna promulgari oporteat, *ibid.* Quæ in præsentia à Parocho servanda, *ibid.*

2. *Bannorum* forma & modus, 109. Ad quid teneantur Fideles ex Bannorum promulgatione, *ibid.* An alterius loci Incolæ revelare teneantur, *ibid.* An consanguinei vel amici, *ibid.* An Chirurghi & Consilarii, 110. Cui facienda sit revelatio, *ibid.* *Vide Parochus.* An dispensari possit à Bannorum promulgatione, 112. & à quo, *ibid.* An in Gallia ab omnibus, 113. *Vide Episcopus.* Ad dispensationem hanc requiritur causa, *ibid.* Quæ causæ sufficiant, *ibid.* & seq. Quæ dubiæ sint, 114. Quæ pœna plectantur qui denuntiationes omittunt, 115. Error eorum qui Banna citra causam omitti posse credunt, *ibid.* An graviter peccant qui ficta contra Matrimonium denuntiarum impedimenta proponunt, 116. An Banna præmitti debeant, cum Matrimonium irritum instauratur, 128.

Basilii Macedo tertias prohibuit Nuptias. & ultteriores misit in irritum, 202.

Bigamia: ejus pœnæ apud Antiquos, 197.

Biviratus, an repugnet Matrimonio, 184.

C.

Cassæum: Usus Cassæi intemperantior adversatur bono prolis, 276.

Canones Apostolici non sunt Apostolorum factus, 321. Quo tempore prodierint, 322. Eorum fors in utraque Ecclesia, 324.

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

Christi unio cum Natura humana quotuplex, 212.

Celibatus potior connubio, 181.

Communio, an licita post usum Matrimonii, 279.

Communitas bonorum in Matrimonio, quid sit, quomodo contrahatur & quæ bona involvat, 313. An vir ex bonis communitatis parentes suos locupletare possit, 314. An in Normannia, quæ communitatem non admittit, licitum sit uxori sine viri consensu de bonis suis disponere, *ibid.* An uxor possit quidpiam è bonis communibus aliquando subripere, *ibid.* An inde filii Religionem ingredi volentis dotem adaugere, *ibid.* An quid accipere titulo compensationis, cum maritus communia bona decoquit, *ibid.* An uxor communitati renuntiare queat, 316. An cesset communitas per mortem alterius conjugis, *ibid.*

Concubina, quid sonuerit nomen illud apud veteres Judæos, 189. An concubina in extremis civiliter ducatur, 114.

Conditio alia de præterito vel præsentia; alia de futuro, 66. Alia honesta, alia turpis; & hæc quandoque substantiæ Matrimonii contraria, *ibid.* Valent statim sponsalia sub conditione de præterito aut præsentia, *ibid.* Valent & purificata conditione, quæ contracta sunt sub conditione honesta, *ibid.* An valeant si conditio foret impossibilis, *ibid.* vel turpis de futuro, & substantiæ Matrimonii adversa, 67. Quid si conditio, licet turpis, non adversatur substantiæ Matrimonii, *ibid.* Quid de conditione castitatis utrinque servandæ, 5. 67. & 156. An impleta conditione novo Partium consensu opus sit, 68. & 70. *Conditio* de præterito an vitiet Matrimonium, si ejus substantiæ contraria sit, 153. Quid si conditio de præterito sit impossibilis, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione honesta de futuro, *ibid.* Quid si nubatur sub conditione futuri consensus patris, & is primum dissentiat, & deinde consentiat, 154. Quid si nec consentiat, nec dissentiat, *ibid.* Quid si mortuus sit, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione impossibili, *ibid.* An sub simpliciter inhonesta, 155. Quid si hæc substantiæ Matrimonii adversa sit, *ibid.* & seq. Quid de hac conditione, *si prolem neces, vel abicias*, 156. An peccent qui contrahunt sub conditione honesta de futuro, *ibid.*

1. *Consensus* Partium ad conjugium omnino necessarius, 133. Isque interior esse debet, non fictus, 134. An consensus ille à Deo suppleri possit, *ibid.* An simul ab utroque sponso poni debeat, 135. Quamdiu virtualiter perseveret, *ibid.* An ad valorem Matrimonii satis sit ut consensum renovet alter qui primum fictè consenserat, *ibid.* Quid si conjux qui ex errore solum in priori suo consensu perseveret, 136. An idem sit, si conjux uterque fictè, vel ex metu, vel cum impedimento dirimente contraxerit, *ibid.* An valide consentiat, qui falso credit se impedimento dirimente ligari, *ibid.* An teneatur serio contrahere qui fictè contraxit, 137. An habenda fides asserenti se fictè consensisse, *ibid.*

2. *Consensus* an essentialiter debeat esse exterior, 140. an verbis exprimi, *ibid.* Et quibus, 141.

An

An sufficiat puellæ silentium in aliquo casu, 142.
An consensus debeat esse liber ab errore & vi, 143.
Vide Error & Vis. Consensus an debeat esse abso-
lutus, 152. *Vide Conditio.* Consensus matrimo-
nialis quando & quo pacto renovari debeat, 157.
An coram Parocho, *ibid.* Quomodo Pars impedi-
menti nescia ad novum consensum allici debeat,
158. Objectum consensus matrimonialis quale esse
debeat, 159. An sufficiat animorum nexum inten-
dere, *ibid.*

Copula carnalis an sit de essentia Matrimonii, 3.
An & quando ratum faciat Matrimonium ex gravi
metu initum, 151. An à nubentibus explicite in-
tendi debeat, 162. Multiplex in ejus usu pecca-
tum, 278. & seq. An post eam liceat accedere ad
Communione, 279. *Vide Matrimonium, 6. &
Debitum.*

Constantinus, an Romæ baptizatus fuerit, an Ni-
comedie, 351.

Constitutiones Apostolicæ perperam Apostolis tri-
butæ, 325. Non sunt S. Clementis, *ibid.*

Contractus Civilis Matrimonii duplex, & quæ
forma ad conventionalem necessaria sit, 309. Ni-
hil in eo post benedictionem mutari potest, 310.
Cujus clausula sit capax, *ibid.* An jus contractus
ab ipso contractus die, an à die benedictionis incipiat,
ibid. An jus faciat conjugatis omnibus, *ibid.* Quid si
Matrimonium cum impedimento dirimente contra-
ctum sit, *ibid.* Quæ in eo fraudes fiant per contra-
scripta, *ibid.* Quæ per exaggerationem bonorum alterius spon-
si, 311. Quæ per recognitionem dotis non acceptæ, *ibid.*

Contra scriptum. Contrelettres, fraus in Matri-
monio frequens, 310.

D.

Dataria, quis dispensationes ab ea concessas ex-
qui debeat, 305.

Debitum conjugi non petendum intemperanter,
278. Non in loco sancto, *ibid.* Non quovis tem-
pore, 279. An reddi possit ante Communione,
vel post ipsam, *ibid.* An cum uxor gerit uterum,
vel lactat infantem, 280.

An vir debita, ab uxore ante Matrimonium con-
tracta solvere teneatur, 315. Quid de debitis mo-
bilibus, *ibid.* An maritus jus habeat compensatio-
nis, si plus solvere debeat, quam uxor in commu-
tatem attulcrit, *ibid.* Quid si maritus debita sua per-
solverit ex bonis sponsæ sine inventario ductæ, 316.
Quid de debitis ab uxore, constante Matrimonio,
contractis, *ibid.* An si vir debitis gravis sit, liceat
uxori dotem repetere, *ibid.*

Declarationes Congregationis Cardinalium ejus
sint auctoritatis, 174. Quam fidem iis denegaverit
Urbanus VIII.

Decretales vide Epistolæ.

Defectus, an à sponso alteri detegendi sint, &
quando, 76. *Vide Sponsi.*

Dionysius Areopagita num Scriptor Librorum de
cælesti Hierarchia, &c. 339. & seq.

Dispensatio, an necessaria ut Fidelis contrahat
cum Hæretico, 32. An ab eo petenda qui sub ejus
conditione contraxit, & cujus expensis, 62. Quid
de *Sponsalibus* sub ea conditione initis, quod Papa
dispenset, 61. An qui post Sponsalia contraxit im-
pedimentum, ejus dispensationem obtinere debeat,
100. An possit Episcopus in Sponsalibus dispensare,
101. An à bannis, & quousque, 112. Causæ
dispensandi in bannis, 113. An ab iis dispensari
possit, quia instet tempus vetitum, 114. An quia
certum sit nupturos impedimento nullo distineri,
ibid. An quia inutilis futura sit denuntiatio, *ibid.*
An petenda dispensatio juramenti per metum extorti,
151. Num rata Fidelium conjugia per dispensatio-
nem Pontificiam solvi possint, 261. & seq. An si
possint, requiratur causa, 263. Probabilis est non
posse id fieri, *ibid.* Quibus ab impedimentis dispen-
sare possit Romanus Pontifex, 303. A quibus dis-
pensent Episcopi, *ibid.* Quid hi possint virtute In-
dulti, *ibid.* Dispensatio obreptitia & subreptitia,
304. An in supplicatione ad dispensationem impe-
dimenta omnia debeant exprimi, 305. Dispensatio-
nes à Dataria & à Pœnitentiaria per quos executioni
mandari debeant. *ibid.*

Divortium, ut differt à repudio, 211.

* Causæ divortii multæ. 265. *Vide Matrimo-
nium, 2.*

Doarium, quid sit & quotuplex, 317. Qui dif-
ferat ab augmento dotis, *ibid.* Viduæ an doarii
capaces, *ibid.* Mulier per adulterium excidit à jure
doarii, *ibid.* Quid si conjugium judicetur irritum,
aut vir civili morte plectatur, *ibid.* An excidat con-
jux à doario. si ad secundas nuptias convoler, *ibid.*

Dolus alter substantialis, accidentalis alter, 55.
Uter irritet Sponsalia, *ib.* & 89.

Domicilium: ejus expertes ad Sponsalia caute ad-
mittendi, 75.

Donatio, quid & quotuplex, 311. *vide Donum
mutuum.*

Donum mutuum quando fieri possit, *ibid.* An
etiam constante Matrimonio, 312. Ad illud requi-
runtur conditiones quinque, *ibid.* An conjux alter
possit alteri quidpiam donare dono non mutuo, *ib.*
& seq. Annon possint conjuges per viam cominissi
id quod aperto jure non possunt, 313. An conju-
ges ipsa etiam mobilia sibi dare prohibeantur, *ibid.*
An donatio caduca sit, nisi ante mortem insinuetur,
ibid.

1. *Dos*, an liceat resilire à Sponsalibus, quia spon-
sa dotem non affert, *ibid.* *Dos*, quid sit, 306.
Quotuplex, *ibid.* An quæ dotem non promisit,
quidquid boni habet, marito tradere debeat, *ibid.*
An si pater dotem pactam solvere recusat, possit vir
debitum negare uxori, 307. An pater proli suæ do-
tem debeat, *ibid.* An mater in defectum patris, an
in utriusque defectum avus, vel frater, *ibid.* An
dote priori fortuito collapsa novam dotem debeant
parentes, *ibid.* An mater è bonis suis inscio patre
dotem augere possit, *ibid.*

2. An maritus dotalia uxoris bona vendere, vel
servituti subicere possit, *ibid.* Ad quid teneatur
maritus ex cujus culpa dos interiit, *ibid.* An resti-
tuere teneatur, si inde gravi necessitate opprimendus
sit, 308. An factas circa dotem impensas repetere
queat, *ibid.* An maritus dotem totam refundere
debeat, si Matrimonium ex impedimento nullum
fuisse detegatur, *ibid.* An dos restituenda uxori
propter adulterium separata, *ibid.* Quid si vir ejus-
dem criminis reus sit, *ibid.* Uxor an quantum ad
dotem præferenda filio vel creditoribus dotantis,
309. An creditores agere possint in rescissionem do-
tis sibi noxiæ, *ibid.* Uxor de dote an disponere pos-
sit, si maritus eam dilapidet, *ibid.* An dotem sibi
à marito traditam possit inter primi & secundi con-
jugii liberos partiri ex æquo, *ibid.* *Dos* semper præ-
fertur augmento dotis, 317. *Vide Augmentum Dotis.*
An mater inscio conjugis possit adaugere dotem filia
Religionem ingredi volentis, 314.

E.

Ecclesia, an impedimenta Matrimonii statuere pos-
sit, 281. An ei soli jus illud hodie reservatum sit, &
unde id habeat, 292.

Episcopus, an à Sponsalium fide dispensare possit,
101. An à bannis, & quousque, 112. An solum
cum Diocesanis suis, *ibid.* An sine causa, & qua-
lis sufficiat, 113. & 114. Quid virtute Indulti pos-
sit, 303.

Epistolæ Decretales veterum Pontificum quædam
genuinæ, 328. Falsæ complures, & quæ, *ibid.*
An & cujus Isidori factus, 330. Laus mercis & mer-
catoris, *ibid.* *Epistolæ* an & quæ sint proles Ig-
natii Martyris, 333.

Erasmus, Doctrina ejus de Matrimonio per adul-
terium solubili, 142. Notatur à Facultate Parisiensi,
quia sua Dionysio Areopagita Opera abjudicet, 347.

Error, quid sit, & quotuplex, 143. An error
personæ conjugium dirimat, *ibid.* Quid si sit con-
comitans, vel fatuus, *ibid.* Quid de errore circa
personæ qualitatem, 144. Quid de errore circa ser-
vitutem, 145. *Vide Servitus.*

Esther, an potuerit nubere Assuero Gentili, 191.
Eugenius IV. an in Decteto suo negaverit Sacer-
dotem esse Ministrum Matrimonii, 170.

F.

Fideles, an cum *Infidelibus* contrahere olim pe-
tuerint, & nunc possint, 40. An Matrimonium
Fidelis cum Infideli ex parte prioris sit Sacramentum,
43. Fidelis an Hæreticam ducere prohibeatur, 45.
An eo in puncto dispensare possit Ecclesia, 48. An
Catholici Sponsalia cum Hæretico, non illicita so-
lum, sed & invalida sint, 60.

Fidei-

Fideicommissum, an ejus ope possint conjuges alter alteri quidpiam donare, 313.

Filiifamilias, an sine parentum tutorumve consensu Sponsalia contrahere valeant, 60. An jungi in Matrimonio um absque patrum consensu, 116. & seq. **Vide Parentes**. An si absque illo consensu nubant, pœnis Gallico Jure statutis quacunque ætate obnoxii sint, 131. Quid si eorum matres ad secundas nuptias transferint, *ibid.* An etiam indigeant tutorum consensu, 132. **Vide Tutores**.

Forma Matrimonii, an in his sita sit verbis: *Ego vos conjungo*, 176. An in istis: *Quod Deus conjunxit*, &c. *ibid.* An in mutuo Partium consensu, 179. An in verbis aut signis, 180. In quo demum sita sit, *ibid.*

Fornicatio sponsi vel sponsæ an sufficiat ad dissolutionem Sponsalium, 84. & seq. **Vide Sponsalia**.

G.

Gastonis Franciæ Matrimonium sine Regis consensu an invalidum, 130 & 294. Quomodo instauratum, *ib.*

Gaulmine, vir sic nuncupatus, pessimi Matrimonii artifex, 175.

Gelasius, an pseudodecretalium approbator, 328. An celebre de Libris Canonicis & apocryphis Decretum sit Gelasii partus, 323.

Gomer, an vere uxor Oseæ Prophetæ, 138. & seq. An idololatra fuerit, 139. **Vide Oseas**.

Gradus simplex & mixtus quid sit in Matrimonio, 303.

H.

Hæresis, pessimum infidelitatis genus, 46. Tamen nullum est Hæretici cum Catholico conjugium; 45. At omni Jure graviter prohibitum est, *ib.* An dispensationem Ecclesiæ admittat, *ibid.* & seq. An ex eo sequatur absolute Sacramenti profanatio, 48. Quando Hæretico nubere licitum, 49. An ad id requiratur dispensatio, *ibid.*; & quæ conditiones, *ibid.* An Hæreticam ducere liceat cum probabili perversionis periculo, *ibid.* An propter hæresim alterius sponsi corrumpant Sponsalia, 86. An propter hæresim licitum sit divorcium, 61. **Vide Matrimonium**, 4.

Hæretici priorum Seculorum recensentur, a p. 361 ad p. 376.

Honestas publica an, quando & ubi oriatur à Sponsalibus mere civilibus, 63. & seq.

I.

Ignatius S. an Auctor Epistolarum quæ sub nomine ejus circumferuntur, 330. & seq.

Impedimenta, an peccent graviter qui ficta contra futurum Matrimonium obijciunt, 116. An si ambo conjuges cum impedimento dirimente contraxerint, sufficiat ut unus consensum suum renovet, 136. Impedimenta Matrimonii ab Ecclesiâ constitui possunt, 281. An à Principibus, 289. An à Consuetudine, 294. An excusetur à culpa qui ex gravi metu contrahit cum impedimento, 297. & an mortem præferre debeat, *ibid.* & seq. Impedimenta quot sint, *ibid.* Antiquitas impedimentorum servitutis, voti, & Ordinis, 299. **Vide Servitus**. **Vorum**, & **Ordo**. Impedimentorum dispensatio unde obtinenda, 303.

Impensæ circa dotem factæ an à marito repeti possint, 308.

Imperatores prioris ævi delineantur à p. 379. ad p. 431.

Impotentia temporalis, an à sponso uno sit alteri detegenda, 79. Impotentia perpetua num ex natura rei dirimat Matrimonium, 161.

Impuberes, an Sponsalia contrahere possint, 54. Ad quid teneantur, si parentes pro ipsis ea contrahant, 58. Quo tempore reniti debent, *ibid.* Reniti an possint, si Sponsalia confirmaverint juramento, 59. An puberes facti sine causa resilire possint, *ibid.* An Matrimonia impuberum vim Sponsalium habeant, 60. Quo tempore impuberes Sponsalia reclamare possint, 86. & 101.

Indissolubilitas Matrimonii, an & qua Lege præcepta sit, 209. **Vide Matrimonium**, 3.

Indultum, quid ejus virtute possit Episcopus, 303.

1. **Infideles** valide nubere possunt, 39. Horum tamen conjugia minus habent firmitatis, quam Fidelium, *ibid.* Non tenentur coram Parocho contrahere, 40. An cum Infidelibus olim contraxerint Fideles, *ibid.* Cur Matrimonia hæc prohibita fuerint, *ibid.* An Matrimonium à duobus non baptizatis contrahitur, ad Sacramenti rationem assurgat, si ambo vel

Tournel. Theol. Mor. Tom. X.

alteruter convertatur, 44. An nullo in casu valere possit Matrimonium Fidelis cum infideli, 45. An in hujusmodi conjugii dispensare possit Ecclesiâ *ibid.* **Vide Hæresis**.

2. **Infidelis** Matrimonium non dirimitur ipso facto per conversionem ejus, 214. at dirimitur certis in casibus per novum quod ille contrahit Matrimonium, *ib.* & probabiliter per Professionem Religiosam, 217. non vero per susceptionem Ordinum, 218. An Infidelis post Ordines susceptos ad conjugem reverti teneatur, *ibid.* Quid si Pars Infidelis moneri jam nequeat, vel inaniter monenda prævideatur, *ibid.* An possit Infidelis conversus novas inire nuptias ob unam compartis in infidelitate pertinaciam, *ibid.* An Infidelis conversus novas inire possit nuptias, si ante vel post conversionem in adulterium lapsus sit, 220. An ut Infideli converso, sic & ei qui converti renuit, novum Matrimonium contrahere liceat, *ibid.* An ut Infidelis conversus denuo contrahat, requiratur Sententia Judicis, *ibid.* An valide contrahat, si non præmissis monitionibus contrahat, 221. An dandum petenti tempus ut deliberet, *ibid.* An qui tres ante Baptismum uxores duxit, ex iis quam volet retinere possit, *ibid.* An si convertatur Infidelis, postquam vir ejus novas nuptias contraxit, teneatur is ad illam, post secundæ conjugis mortem, reverti, *ibid.* An proles convertum sequi debeat, vel Infidelem, *ibid.* An Judæus conversus possit libellum repudii uxori scribere, 222.

Insinuatio, an ante conjugis alterius mortem necessaria sit ut valeat donatio ab eodem facta, 313.

Jocalia, quid sint, & quomodo ad uxorem pertineant, 318.

Inventarium, ad quid profit in re connubiali, 315. Quando & quomodo confici debeat, 316. An qui de bonis sponsæ citra inventarium prævium ductæ debita sua expunxit, aliquid uxori refundere debeat, *ib.*

Joseph, an vere conjux Mariæ, 8.

Isidorus quis Decretalium Artifex, 330.

Judas proditor, an sacra Communionem resectus, 347.

Judæi, an iis omnia cum Infidelibus quibuscunque interdicta forent conjugia, 47. Ex iis plures & pii cum Infidelibus contraxere, 40.

Judex, an ejus auctoritas semper requiratur ad Sponsalium dissolutionem, 101. & seq. Quis sit in hac materia Judex, 103. Quæ tunc necessaria sit certitudo, *ibid.* Quæ probationes, *ibid.* **Vide Testis**. Quis Judex sit oppositionis Matrimonio factæ, 112.

Julianus, in quo Matrimonii essentiam reposuit, 3.

L.

Legitimation proles an procuranda à parentibus, 318. Quomodo haberi possit, *ibid.* Quid si proles ex adulterino coitu nata sit, *ibid.* Quid in hac parte præstandum à Parocho, *ibid.* An spuria proles per Matrimonium quodcumque validum legitima fiat, 319. Quid de Matrimonio putative tantum valido, *ibid.* An ad legitimationem opus sit consensu parentum, *ib.* An legitimetur proles per Matrimonium post aliud intermedio tempore celebratum, *ibid.*

Libellus repudii: forma ejus, 222. An per eum dissolverentur Matrimonia in ipso etiam conscientie foro, *ibid.* Quibus de causis libellum hunc scribere liceret, 225. Qui forent ejusdem scribendi ritus, *ib.* An à solis viris scribi posset, *ib.* An Judæo converso licitum sit scribere libellum repudii, 222.

Liberta, an valide nubat, & quando, 146. **Vide Servitus**.

M.

Malitia supplet ætatem: sensus hujus Axiomatis, 54.

Maria (B.) vere nupsit Josepho, 8. Quo tempore 10. Causæ hujus connubii, 11. Quid circa illud doceat Fides, 12.

Maritus, an dotalia uxoris bona vendere possit, &c. 307. Ad quid teneatur, si dos perierit culpa sua, *ib.* An impensas in dotali fundo factas repetat, 308. **Vide Dos**.

Materia connubii, in quo posita, 180.

1. **Matrimonium**, quid sit ut contractus. 2. Quid ut Sacramentum, Matrimonium legitimum, ratum, consummatum, *ibid.* in fieri, in facto esse, 3. Essentia ipsius non consistit in copula carnali, *ib.* Quam Christi unionem exprimere debeat, 4. Essentia ejus, tum in fieri tum in facto esse: 7. An & quo sensu sit de

de Jure naturali, 12. Honestas ejus vindicatur, 14. Ubi primo celebratum, & quando, 18. Non fuit Sacramentum ante Christum, 19. at est in nova Lege, 21. Quo tempore institutum sit, 31. An apud Fideles ratio contractus à ratione Sacramenti divelli possit, *ibid.* An contractum per Procuratorem habeat rationem Sacramenti, 34. *Vide Procurator.* An sit Sacramentum apud Infideles, 39. An saltem sit Sacramentum ex parte *Fidelis* ducentis *Infidelem*, 43. vel baptizati contrahentis cum baptizato qui non habet intentionem recipiendi Sacramentum, *ibid.*

2. Matrimonium cum una an solvat Sponsalia cum alia, 98. Quid si invalide contrahatur, *ibid.* Si uxor valide ducta moriatur, an reviviscant priora Sponsalia, *ibid.* Matrimonio contrahendo dupliciter obfisti potest, 110. Matrimonia concubinatorum in extremis an & quousque valeant, 114. Matrimonia *conscientiæ* quid sint, 115. An graviter illicita, 116. An parentum consensus ad filiorum Matrimonia requiratur, *ibid.* *Vide Parentes & Principes.* Matrimonium conditionate initum, aliquando valet, aliquando non, 153. & *seq.* *Vide Conditio.* An & quando instaurari debeat Matrimonium, 157. An publice, & quando, 158. An tunc præmittenda Banna, 159. Matrimonium in Ecclesia sub conditione initum an publice renovandum sit, *ibid.* An qui Matrimonium contrahunt, copulam saltem implicite intendere debeant, 162. & *seq.* *Vide Consensus.* Quis sit Matrimonii Minister, 164. *Vide Minister.*

3. Matrimonium præceptum est communitati, 181. non tamen singulis ejus membris, moraliter loquendo, *ibid.* In eo potior est cælibatus, *ibid.* Potest tamen Princeps ad Matrimonium obligari, 183. Unitas Matrimonii bivaturn excludit, *ibid.* An polygamiam, *ibid.* *Vide Polygamia.* Indissolubilitas Matrimonii legibus Naturæ admodum consentanea, 210. Divina Lege præcepta, 211. An competat Matrimoniis Infidelium. *Vide Infideles.* An Fidelium conjugia solvantur per Adulterium, 226. *Vide Adulterium.* An tantum rata dirimantur per Professionem Religionis, 248. *Vide Religio.*

4. Matrimonia quoad thorum & habitationem multis de causis solvi possunt, 264. Neque propter adulterium solum, *ibid.* Casus septem in quibus non sit divortium ex adulterio, 266. Sævitia, alia divortii ratio, *ibid.* An propter eam liceat Religionem ingredi, *ibid.* Est etiam hæresis causa divortii, 167. Quid si Pars hæretica non sollicitet aliam ad errorem, *ibid.* An ad divortium propter hæresim opus sit Judicis Sententia, *ibid.* An Catholico liceat tunc sacris Ordinibus initiari, *ibid.* An in hæresi detur compensatio per hæresim, aut per adulterium alterius Partis, *ibid.* An conjuges ex mutuo consensu separari possint, 268. An eorum alter Religionem profiteri, & qua sub conditione, *ibid.*

5. Matrimonium non confert: *per se & primario* gratiam primam, 269. at secundam conferre notum est, 270. Gratia hæc boni quintuplicis principium, *ibid.* Cur tamen rari gratiæ tantæ effectus, 271. Confectaria practica, *ibid.* Bonum Matrimonii fides, & quid ea sit, 272. Proles, & quo sensu, *ibid.* Sacramentum, & quæ vocis hujus significatio, *ibid.* Quod ex his bonis sit potius, *ibid.* An per bona hæc excusetur actus conjugal, 273. An is meritorius esse possit, *ibid.* An vacet à peccato, si fiat intuitu voluptatis, vel fornicationis in se ipso vitandæ, 274. An si conjuges eum sterilem esse peroptent, 275.

6. Peccata fidei matrimoniali contraria sunt, adulterium, *ib.* & negatio debiti conjugal, *ib.* nisi subfint causæ excusantes, *ib.* Peccata contra bonum proli, crimen Onam, cui an aliquando consentire licitum, 276. Quæstio incidens, *ibid.* Quid de fitu inversione, 277. Quid de abortu. remissive, *ibid.* An suadendum sponsis ut de servanda continentia paciscantur, *ibid.* Peccata contra sanctitatem Sacramenti, *ibid.* tum in iis qui Sacramentum sacrilege recipiunt, *ib.* tum qui temporalia sola in eo intendunt, *ibid.* tum & in iis qui solemnitatem ejus adornant pompis Satanae, *ibid.* tum in eis qui rixas & dissidia amant, 278. tum denique in eis qui ipso utuntur intemperantius, *ib.* Sed & violatur sanctitas ratione loci, *ib.* ratione temporis, 279. An peccat qui festis diebus utitur Matrimonio, *ib.* vel qui post redditum debitum accedit ad Synaxim, *ib.* Impedimenta Matrimonii, 281. *Vide Impedimenta, Dispensatio, Votum, &c.* Ceremoniæ Matrimonii exponuntur, 305. Matrimonium ut civilis contra-

ctus, *Vide Dos.* Quæ in ipso fraudes committuntur, 310.

Melchisedech non fuit cœlestis Virtus major Christo, 356. Non Spiritus Sanctus, *ib.* Non Angelus, vel Filius Dei sub humana specie, *ibid.* Sed merus homo, at non Sem filius Noe, 358. Qua ratione assimilatus Filio Dei, 359.

Metus, quid sit & quotuplex, 147. An eo præcise gravis sit, quod gravia comminetur, 152. An Sponsalia ex metu contracta valeant, 53. Confectaria practica, *ib.* Quid si Sponsalia hæc jurejurando firmata sint, 54. An metus levis irritet conjugium, 147. An gravis, 148. An peccet, seu qui metum hunc injicit, seu quæ ex eodem nubit, 150. An qui metum incussit, ad nutum Partis coactæ consentire tenetur, *ibid.* An conjugium gravi metu extortum firmetur juramento, 151. An petenda hujus juramenti dispensatio, *ib.* An conjugium gravi metu extortum fiat ratum per copulam, & qualem, *ibid.* Metus reverentialis, an ad metum gravem pertineat, 152. Quid de precibus importunis, *ibid.* An excusetur qui ex gravi metu contrahit cum impedimento dirimente, 297.

Minister Matrimonii probabilius est Sacerdos, 164. *Vide Forma & Parochus.*

Mutatio in bonis animæ, 87. in bonis corporis, 88. in bonis fortunæ, *ibid.* An & quando sufficiat ad dissolutionem Sponsalium, 87. Quid si fortuna unius insigniter creverit, 88. vel ambo ad inopiam transierint, *ibid.* vel sponsa dotem non afferat, *ibid.*

Muti & Surdi Sponsalium capaces, 52. Non si simul cæci sint, *ibid.*

N.

Necessitas Matrimonii an omnibus imminet, 181. & *seq.* An Principi aliquando imminere possit, 183.

Nicephorus CP. Patriarcha, an Auctor Sticometriæ, 334.

O.

Onam quod ejus crimen, & quam grave, 276. *Onesimus* de quo loquitur S. Ignatius Martyr, an Discipulus S. Pauli, 335.

Oppositio futuro Matrimonio bifariam fieri potest, & quid tunc præstandum à Parocho, 110. & *seq.* Quis oppositionum Judex, 112.

Ordo, an per Minorum Ordinum receptionem solvantur Sponsalia, 93. Quid de susceptione Ordinis sacri, *ibid.* An peccet qui post Sponsalia sacris Ordinibus initiatur, *ibid.* Matrimonium Infidelis conversi non dirimitur ex susceptione Ordinum, 217. Ordo sacer an Matrimonium dirimat à prioribus Ecclesiæ sæculis, 302.

Oseas, quid censendum de nuptiis ejus cum muliere fornicaria, 138. Connubium ejus non fuit fornicatio, 139. Nec in eo supplevit Deus consensum Prophetæ, *ibid.* Quo sensu filii ejus fuerint filii fornicationum, 140.

P.

Parentes, an pro filiis suis Sponsalia contrahere possint, & quæ inde oriatur obligatio, 58. An contradictio sola parentum sufficiens sit aliquando ad dissolvenda Sponsalia, 101. Illicita filiorum Matrimonia sine paterno consensu, 116. An nulla sint jure naturali, vel divino, 117. An olim invalida fuerint Jure Civili, vel Canonico, 119. Quid ea de re sanxerit Tridentina Synodus, 124. Cur Gallis Matrimoniorum hujusmodi nullitatem postulantibus non acquieverint Patres Tridentini, *ibid.* Quid circa eadem Matrimonia sancitur Jure Gallico, 127. Quid de Matrimoniis Principum sine Regis consensu initis, 130. *Vide Filiifamilias.*

1. *Parochus*, an exigere debeat ut exhibeatur sibi mandatum nubendi per *Procuratorem*, 38. Non debet filiosfamilias admittere ad Sponsalia, nisi de parentum aut tutorum consensu sibi constet, 60. Est Minister Sponsalium Ecclesiasticorum, 74. Quæ monita sponsis ab eo tradenda, 75. Curandum ei ut sponsi in statu gratiæ recipiant Sacramentum, *ibid.* ut à quocunque impedimento liberi sint, *ibid.* ut mature ad pœnitentiam accedant, *ibid.* Quæ ejus agendi ratio esse debeat erga vagos & fixi domicilii expertes, *ibid.* Num à Sponsalibus & Matrimonio arcendi, qui Fidei Mysteria ignorant, *ibid.* *Vide Sponsi.*

2. An Parochus sub gravi teneatur ad Bannorum promulgationem, 106. An ea denuntiare possit Parochus primitivus, 108. Quid in Bannis vagorum & Militum servari oporteat, *ibid.* Quid in Bannis aliorum, *ibid.* Quæ esse debeat agendi ratio Parochi, cum quis futuro Matrimonio obfistit, 110. An aliquando in

in Bannis dispensare valeat Parochus, 107. & 114. Quæ pœna plestatur si denuntiationes omiserit, 115. An Matrimonia conscientie tolerare possit, *ibid.* Cavere impendio debet ne filios familias jungat sine prævio patrum vel tutorum consensu, 132. An peccet, si Matrimonio sub conditione facto interfit, 156. An Banna præmittere debeat, cum instaurandum est Matrimonium, 159. Quid de Matrimoniis coram invito & silente Parocho factis, 175. Quantum eniti debeat ne conjuges à matrimoniali gratia excidant, 271. An sponsis suadere debeat ut de continentia paciscantur, 277. Quanta indigeat scientia ut in re conjugali lepram à lepra vel ejus specie discernat, 280. Ejus in his exponendis sagacitas, *ibid.* Ei cavendum ne subscriptio contractus matrimonialis post benedictionem nuptialem differatur, 104.

Peccata contra fidem, prolem & Sacramentum, recensentur, 274. & seq. Vide Matrimonium, 5.

Pœna in Sponsalibus an positive apponi queat, 70. An ut damni compensatio, ibid. Quid de pœna, non à sponsis, sed ab eorum amicis vel consanguineis appositâ, 71. Quid si pœna ab extraneis appositâ sit ex proprio eorum motu, ibid. Quid si pœna injuste resiliendi constituta sit, ibid. An pœna de se invalida firmetur juramento, 72. An cui soluta est à resiliendo pœna, eam restituere teneatur, ibid. Quid de pœnis negativis sentiendum, 75. Quid de pœna indictâ ad retrahendum à Nuptiis, ib.

Pœnitentiaria, quis dispensationes ejus executioni mandat, 305.

Polygamia multiplex, 184. an Juri naturali simpliciter adversa, 185. Repugnat primæ institutioni, 187. An veteribus Judæis vere permessa fuerit, 188. Cur ob eam culpatus Salomon, 190. Quando primum permessa, & an ipsis etiam Gentilibus, 191. An Christianis licita, 192. Quid de Polygamia successiva, 194. Hanc equidem odit primæ Ecclesia, 196. At incertum quousque reprobaverit, 197. Ulteriores Nuptiæ quo primum Decreto prohibita, 203. An hodie semper Græcis, & an solis interdictæ, ibid. Viduis an statim liceat ad alia vota transire, 204.

Pontifices Romani recensentur à p. 378. ad p. 432.

Præcipuum, quid sit, & quæ ejus condiciones, 318.

Preces importunæ, an metus instar dirimant Matrimonium, 152.

Præsumptio alia ab homine, quæ cessat in casu particulari; alia à Jure, quæ non cessat, 58.

Principes Regiæ Prosapie an sine Regis consensu valide nubant, 130. An Principes ad Matrimonium ali. quando teneantur, 183. An Matrimonii impedimenta statuere possint, 289.

Procurator, an Matrimonia per eum contracta rationem habeant contractus & Sacramenti, 35. Quid si mandans in amentiam vergat, 36. Conditio in Matrimonii Procuratore multiplex requiritur, 37. An alium substituere possit, ib. An per actum internum revocari possit, 38. vel, quantum satis est, approbari, ibid. Quid si absque Bannis contrahat, ibid. An debeat sexus esse diversi à mandante, ibid. An per Scripturam constitui possit, ibid. An Parocho & Testibus exhibere literas mandati, ibid. An per Procuratorem Sponsalia contrahere liceat, & quomodo, 65.

Professio Religiosa. Vide Religio.

Proles. Vide Legitimatior, & Matrimonium, 5.

Pubertas naturalis & legalis, quid sint, 57.

Q.

Quadragesima, an per eam Sponsalia contrahere licitum, 65.

R.

Rehabilitatio Matrimonii, quando & quomodo fieri debeat, 157. & seq. Religio, an ingressus in eam solvat sponsalia, 92. Quid si juramento firmata sint, ibid. An etiam solvat conjugium ratum, 249. Quo jure, 256. An satis sit imperfecta Matrimonii consummatio, ut illud per Religionem dirimi nequeat, 258. Quid si Partium una copulam asserat. & neget altera, ibid. An copula præcedens Matrimonium censeatur ejus consummatio, 259. An conjux vi à marito oppressa Religionem ingredi prohibeatur, ibid. Quoto tempore liceat sponsis deliberare de ingressu Religionis, ibid. An transacto bimestri possit conjux licite vel valide Religionem ingredi, &c. ibid. An conjugium sola habitus susceptione rescindatur, 260. Circa id quædam notanda, ibid. Quæ Religio dissolvat, ibid. An solvatur Matrimonium, si conjux uterque Religionem profiteatur, vel alio proficiente alter voveat ca-

stitatem, ibid. An ad solutionem Matr. sufficiat professio tacita, 261.

Religiosus qui fecte consensit, an vere fiat Professus, si consensum solo animo renovet, 136. Quid si Religionis consensus solum ex errore perseveret, ib. An conjugum alter possit ex alterius consensu fieri Religiosus, & quæ tunc faciendæ, 268. Quid si his omis- sis conjux Religionem profiteatur,

Repudium, an differat à divortio, 211. Vide etiam Libellus Repudii.

S.

Sacerdos, an Matrimonii Minister, 164.

Salem, cujus Princeps Melchisedech, an eadem urbs quæ Jerosolyma, 358.

Secundæ Nuptiæ, an olim essent Sacramentum, 173. An semper à civili pœna sint immunes, 319. Edictum Henrici II. de secundis Nuptiis, 320. Triæ hic observanda, ibid.

Servitus: error circa servitutem Matrimonium dirimit, 145. An si concomitans sit & scilicet, ib. An si affectatus, ibid. Quid si servus ex ipso Matrimonio libertatem recuperet, 146. An valeat Matrimonium cum liberta, ibid. An impedimentum servitutis antiquum sit,

Scriometria, quid, 334. An sit Nicephori, ibid.

Supplicatio ad Dispensationem, an in ea exprimi debeant impedimenta omnia, 305.

1. *Sponsalia definiuntur, 51. Non subsistunt sine vera promissione, licet fecte promittens lethaliter peccet, ibid. Quid si promissio fecta juramento sincero firmetur, ibid. Promissio sponsum debet esse mutua; unde nec jurata etiam obligat. nisi acceptata, ibid. Quid si à patre solum vel tutore acceptetur, 52. vel acceptetur, non facta per Procuratorem ad eam ferendam deputatum, ibid. An necessaria sit ad Sponsalia repromissio, ibid. An promissarii taciturnitas vicem gerat acceptionis, ibid. In Sponsalibus requiruntur advertentia & libertas, ibid. Unde eorum incapaces sunt ebrii, amentes. Quid de mutis & surdis, ibid. Quid de Sponsalibus ex iræ motu vel ex metu contractis, ibid. Vide Metus. Quid de contractis ex dolo, 53. Vide Dolus. Sponsalia per verba de futuro contrahuntur, ibid. vel per signa, ibid. Dubiæ Sponsalium formulæ, ibid. Sponsalium divisiones, ibid.*

2. *Sponsalia ante septennium contracta num valeant, 54. An parentes pro filiis spondere possint, & quæ hinc nascatur obligatio, 58. Vide impuberes. An filii familias sine parentum aut tutorum consensu Sponsalia inire queant, 60. Vide Filiifamilias. An valeant Sponsalia cum persona indeterminata, ibid. Quam debeat pater è puellis quatuor, quæ indeterminate promissæ sunt, ibid. Quid si tres obierint, ibid. vel una corrupta fuerit, ibid. An illicita & nulla sint Sponsalia Catholici cum Hæretica, ibid. vel cum ea quæ impedimento prohibente laborat, 61. Sed quid si contractum sit conditione hac, Si Papa dispensaverit, ibid. An dispensationem petere teneatur, qui sub ejus conditione Sponsalia contraxit, ibid. Cujus expensis obtinenda dispensatio, ibid.*

3. *Sponsalia, ubi celebranda, 63. An hodie valeant clandestine contracta, ibid. Civilia, ubicunque sola vigent, honestatem publicam inducunt. ibid. imo hanc inducunt quibusdam in locis ubi vigent Ecclesiastica, ibid. An ubi valent clandestina Sponsalia, ibi sint & licita, 65. Cur instituta sint Sponsalia, ibid. An omni tempore, etiam Adventus, contrahi possint, ibid. An per Procuratorem, internuncium & literas, ibid. Sponsalia vel absolute contrahuntur, & multipliciter, vel conditionate, ibid. Vide Conditio. Quid de Sponsalibus sub modo, sub causa, & cum demonstratione, 66. An sponsis de pœna vel arrhis pacisci liceat, 70. Vide Arrha, & Pœna. Quis Sponsalium Minister, & quæ ejus obligationes, 74. Vide Parochus.*

4. *Sponsalia Matrimonio præmittenda, non tamen necessario, 79. Quid si præcepta sint in hoc loco, ibid. Obligant graviter ad contrahendum, ibid. idque tempore constituto, ibid. vel quamprimum fieri potest, si nullum præfixum sit tempus, ibid. Exceptio & confessaria, ibid. An vir nobilis & dives. qui Plebejæ cognita fidem dedit, eam ducere teneatur, 80. Quid si major 25. annis virginem ex spe connubii seduxerit, 81. An cogi ad Matrimonium debeat, qui datam in Sponsalibus fidem sine causa implere renuit, ib. & seq. An ad id in Gallia inserviant censuræ, 82. An ex certa pecuniæ summa fides sponsalicia remitti possit, ib. Sponsalium*

salium violatio per adulterium an in Confessione neces-
sario sit aperienda, *ibid.* An idem de osculis dicendum
83.

5. Fornicatio Sponsalia præcedens in sponsa, si spon-
so ignota erat, sufficit ad solutionem Sponsalium, *ibid.*
Non idem est de sponsi crimine, nisi vel fuerit multi-
plex, vel prolem dederit, 84. Quid si fornicatio Spon-
salia subsecuta sit, *ibid.* An sponsa, ut resiliat, sponsi
lapsum revelare possit, *ib.* Quid si crimen probare ne-
queat, 85. Amplexus liberiores an satis sint ad disso-
lutionem Sponsalium, *ibid.* An sponsus resilire valeat,
quia sponsam erga se sponsum expertus sit indulgen-
tior, *ibid.* Quid si sponsa per vim oppressa sit, *ibid.*
An si peccet uterque desponsatus, locum habeat com-
pensatio, 86. Quid si sponsus peccet cum desponsata
consanguinea vel affine, *ib.* An propter hæresim vel
Apostasiam solvantur Sponsalia, *ibid.* An Partis utri-
usque consensus ad dissolutionem hanc sufficiat, 87.
Quid de impuberibus, *Vide Impuberes.* Quæ mutatio
sufficiat ad resiliendum, 87. *vide Mutatio.* An prop-
ter dolum resilire semper liceat, 89. *Vide Dolus.* An
propter sponsi discessionem, *ibid.* An propter moram
ejus, *ibid.* Quid si Sponsalia sine temporis præfixione
constituta sint, 90. Quid si sponsi mora sit culpabilis,
91.

6. An Sponsalia solvantur per ingressum Religio-
nis, Ordinis susceptionem, vel utriusque votum, *ibid.*
Vide Religio, Ordo, Votum. An per Sponsalia poste-
riora, 96. Si priora Sponsalia solvantur, an subsistant
posteriora, *ibid.* Quid si sponsa prior jure suo cedat, 97.
Quid si posterior gravida evaserit, *ib.* Quid si postero-
ra Sponsalia jurata sint, 98. Matrimonium subsequens
cum una solvit Sponsalia cum alia, *ib.* *Vide Matrimo-
nium.* 2. An superveniens Juris impedimentum diri-
mat Sponsalia, 100. *Vide Dispensatio.* An ea solvat
diffamatio sponsi alterius, *ibid.* An timor scandali vel
mali exitus, 101. An contradictio paterna, *ib.* Epis-
copus à Sponsalium fide an dispensare queat, *ib.* An id
omne quod Matrimonium irritat, vel facit illicitum,
dissolvat Sponsalia, *ib.* Cujus Judicii auctoritate sol-

vantur Sponsalia *ib.* & seq. *Vide Judex.* An qui iusta
de causa resiliit, teneatur ad refundendos sumptus ab
alio factos, 104.

Sponsi sedulo monendi, 1. ut mature ad pœnitentiam
accedant, ne in statu peccati conjugantur, 75. 2. Ut
nihil sibi plus post Sponsalia licere putent, quam an-
tea, *ibid.* 3. Ut juvenum catervam ad Aedes sacras non
invitent, *ib.* Tenentur eos aperire defectus qui in Par-
tis alterius probum vel damnum cessuri sint, 76. Quid
si pares alter habeat, 77. Quid si hujusce defectus non
sint graviter exitiosi, *ibid.* Quid si vitium unius publi-
cum est, alterius occultum, *ibid.* Quid si sponsa ab
alio concepit, & à sponso concepisse creditur, *ibid.*
An Pars impotentia temporali laborans vitium hoc
aperire teneatur, 79. Quæ cogitationes sponsis vetitæ
sint, 82.

Surdi & Muti Sponsalium capaces, 52. Non si si-
mul cæci sint, *ibid.*

T.

Testes, an testis unus sufficiat ut Sponsalia jurata
dissolvantur, 103. An ad impedimenti revelationem
teneatur, 110.

Tutores, an pro pupillis Sponsalia contrahere pos-
sint, 58. An eorum consensu indigeant filiifamilias ad
Matrimonium, 132. An sine consanguineorum con-
silio pupillos suos maritare valeant, *ibid.*

V.

Vagi ad Sponsalia caute admittendi, 75. Eorum
Banna, licet ignoti sint, promulganda, 115.

Veneri Oratores rogant temperari Decretum de in-
dissolubili per adulterium Matrimonio, 247.

Viduis an statim liceat aliud Matrimonium inire,
204. Viduæ Reginæ ad quid teneantur in Hispaniis, *ib.*

Votum castitatis aut Religionis præcedens Spon-
salia, num ea dirimat secuta defloratione, 95. An revi-
vifcant Sponsalia; si obtineatur voti dispensatio, 96.
Votum castitatis ab utroque conjugis factum an Matri-
monium dirimat, 6. & 156. Votum solemne an diri-
mat conjugium ab Ecclesiæ primordiis, 299.

FINIS INDICIS RERUM.

ADDENDA VEL EMENDANDA IN VARIIS TRACTATIBUS.

TOM. 2. in Tractatu de peccatis, part. 2. cap. 4. art. 2. quæ docet Sanctus Thomas de frangendo secreto, cum
res sub secreto commissa vergeret in grave damnum alicujus personæ, sic, meo quidem tenui, & graviorum
Theologorum judicio, sunt intelligenda, ut consiliis non præcludatur aditus: inde etiam publica res gravius fer-
ret detrimentum, quam quod averti posset. Si enim obstetrix ut futuri conjugii nullitatem avertat, semel reve-
let turpitudinem puellæ, quæ fidei ejus se commisit in partu; jam multa in eo casu posita proli, & forte sibi ne-
cem inferre mallent, quam eo modo infamari. Hinc licet amici solo amicitia titulo à secreti in hunc modum per-
niciosi revelatione non eximantur, eximi tamen ab ea possunt ut consiliarii, si tales sint. Sed cavendum 1. ne pro
Consiliario se gerat, cui futuri damni machinatio, solo eum subornandi, vel mutum efficiendi animo, detecta fue-
rit. Ecquis censeatur proprie consilium quærere ut hostem suum occidat, domum ejus succendat, famam calum-
niis aspergat? 2. Aliam esse rationem criminis perpetrandi, aliam criminis jam perpetrati. Neque enim qui teneor
ad avertendam proximi mortem, semper teneor ad revelandum ejus auctorem.

TOM. 2. In Tractatu de Censuris, part. 2. cap. 1. art. 3. sect. 2. in id propendi, ut eum crederem valide absolvi à
non approbato pro reservatis, qui cum iis peccata quædam non reservata confitetur. Verum huic opinioni inhæ-
rere ausus non sum in Tract. de Pœnitentia, TOM. VI. Fateor me jampridem circa materiam hanc discredari,
& Episcopos precatum esse ut res sic constituerent ne quis unquam ex mera improbi Sacerdotis culpa periret.
Quoniam vero vota nostra jurisdictionem non dant, idcirco, licet adhuc in mitiora propendens, durioribus &
certioribus adhærendum opinor, donec saltem quæstio hæc judicata fuerit à Parisiensibus Magistris, quibus
eam, si per tempus licebit, fuscè discussam subicere cogito.

TOM. 3. in Tract. de præcipuis obligat. p. 35. *dele hæc*, Secus de Canonicis, &c. est enim hæc Pontificii
decisio ad minus incerta, ut probatum est in Gallico Tractatu de recitatione Officii divini, part. 2.

TOM. 4. in Tract. de Sacram. in genere, p. 11. *dele hæc*; Puta cum confessione vocali, ob dicenda in Tract.
de Pœnit. TOM. VI. pag. 54. num. 37.

Ibid. pag. 376. *sic lege*: Triplex erat Catechumenorum classis. In prima erant *Audientes*; in secunda
Catechumeni proprie dicti; in tertia *Electi*: quanquam aliqui secundam classem *Competentium* vocant; & ter-
tiam solo *Electorum* nomine designant. *Audientes*, &c.

TOM. 5. pag. 371. *sic lege*: *Quod nemo admittit quoad secundum, pauciores vero quoad primum.* Nec
enim desunt etiam graves qui minime jejuno permittant ut celebret ad reficiendum Viatico infirmum. Aliter,
absque tamen cujusquam præjudicio, & cum aliqua modificatione, sensi in Gallico de sanctis Mysteriis Tractatu,
cap. 2. n. 20. Quin & postremam hanc opinionem intrepide teneri vult Benedictus XIV. Lib. 3. de Sacrific. c. 12.
n. 8. At responsionis hujus rationem, meo sane defectu, necdum satis intellexi. TOM. 5. p. 462. *dele* Verisimiliter.

TOM. 3. p. 320. dixi hominem ex præcepto charitatis teneri Deum diligere tum appretiative, tum & intensive.
In Tract. de Pœnit. (TOM. 6. Pars I. p. 174.) hujus meæ assertionis conscius, ad quam & Lectorem remisi, con-
trariam opinionem supposui, non quia jam mihi vera sit, sed ne contritionis materiem de se jam arduam satis, no-
vis implicarem ambagibus, &c. *Ib.* p. 173. Quid hic mali? Annon aliquando perspicuitatis gratia loquendum cum
multis, dum etiam sentitur cum paucis.

In eodem de Pœnit. Tract. aliquoties citavi *Directorem animarum Pœnitentium*, non ut Opus ab omni sus-
picione alienum, sed ut nonnulla habens quæ Theologo inservire possint. Idem sapius à me quoad alios dubia
fidei Scriptores factitatum; quos dum in uno capite sequor, absit ut in aliis sequi velim. Hæc tamen rescui ab
Institutionibus meis, quia in solius juventutis gratiam exaratae sunt; secus de Prælectionibus, quæ vix ab aliis
quam à Magistris teruntur.

TOM. 6. Pars II. In Tract. de Indulg. p. 405. ante, Quæres 2. *hæc adde*: Atque ideo ne dubia hac potestate
utantur in regimine exteriori, quo solum sensu deinceps loquimur, præsertim cap. 6. Concl. IV. p. 450.

Quod dixi T. 8. p. 269. *Matrimonium non conferre gratiam primam*, confido ab omnibus sic intellectum iri,
ut gratiam hanc per se & primario non conferat. Alibi pluries, atque in ipso hoc Tractatu animadverti Sacramen-
ta mortuorum, secundum multos id per accidens efficere, quod per se non efficiunt. Et hæc dicta sunt, ut vitili-
gationi janua occludatur.

Tournély, Honoré, 1658-1729

Honorati Tournely ... Cursus Teologicus Scholastico-Dogmaticus et Moralis,
Sive Praelectionum Theologicarum, Quas Author in Scholis Sorbonicis habuit,
Tomus ...
Bd.: 10

Coloniae Agrippinae 1765

2 Dogm. 327 b-9/10

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10325789-9

VD18 12414948-001